SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

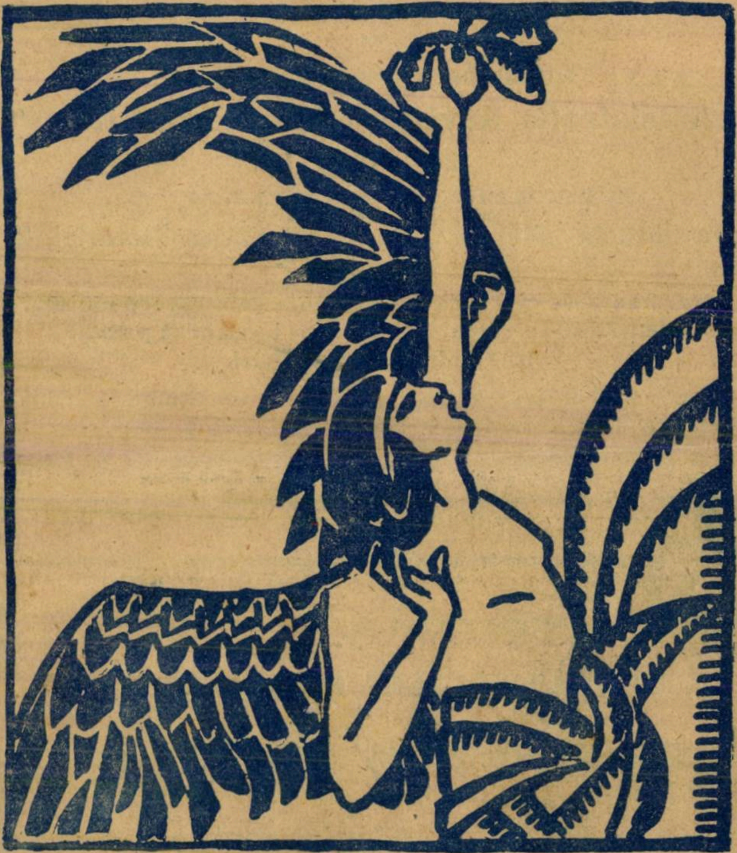

SUMARUL:

E. Lovinescu . . . . **Sburătorul Literar**
Elena Farago . . . . **Renunțare**
Hortensia Papadat-Bengescu . **Gestul**
Victor Eftimiu . . . . . . **Aşa te port in mine...**
Maiorul Gh. Brăescu . . . . **Oale sparte**
D. Nanu . . . . **Note asupra lui William Shakespeare**
Alice Soare . . . . **Te 'nşeli de crezi...**

CRONICA LITERARĂ. — *Mihail Iorgulescu:* **Catastrofa de L. Rebreanu; Țapul de F. Aderca; Knut Hamsun: Pan.**
Ion Sân-Giorgiu: **Georg Kaiser.**

CRONICA DRAMATICĂ. — *F. Aderca:* **Moartea Cleopatrei, narațiune dramatică în 4 acte** *de M. Paşcanu.* — **Insemnări Literare.**

36827

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
" " 1/2 " " 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă,
trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal,
la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

ÎN EDITURA

„ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU

sunt sub presă următoarele cărţi ale colaboratorilor noştri:

I. Petrovici . . . . **Simţiri rostite**

Hortensia P.-Bengescu **Femeia în faţa oglinzii**

E. Lovinescu . . . **Critice, Vol. VI**

Maiorul Gh. Brăescu **Cum sunt ei** (schiţe umoristice).

ANUL I. — No. 1 17 SEPTEMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

SBURATORUL LITERAR

Incheindu-şi ciclul muncii sale de doi ani, revista literară **Sburătorul** *se continuă prin* **Sburătorul Literar.** *E momentul potrivit de a-i rezuma activitatea de până acum şi de a trage linia activităţii viitoare a nouei reviste.*

Câtva timp după încetarea ocupaţiei germane şi înainte de a reîncepe orice viaţă literară am scos revista **Sburătorul,** *în împrejurări care pot fi apreciate ca vitrege. Am făcut din ea o tribună exclusiv literară, atunci când nimeni nu se gândia la literatură. Intreprinderea noastră era cu atât mai anevoiasă, cu cât într'o atmosferă atât de viţiată de polemici, de lupte mărunte şi de imoralitate publică, am ţinut să păstrăm revistei o atitudine de demnă obiectivitate, înlăturând discuţiunile inutile. Ne-am menţinut astfel în cadrele producţiunii pur literare, riscând de a merge împotriva spiritului vremii. Din punct de vedere moral am reuşit pe deplin în încercarea noastră... Colecţia celor doi ani ai* **Sburătorului** *stă martoră şi a intenţiei şi a reuşitei noastre. In ea găsim antologia literaturii române a timpului dat.*

In jurul **Sburătorului** *s'au grupat cei mai de seamă scriitori ai literaturii noastre, nu după o formulă obişnuită, ci de fapt şi prin o activitate intensivă. Aproape tot ce au scris în aceşti doi ani scriitori ca* **Elena Farago, L. Rebreanu, D. Nanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Victor Eftimiu, Caton Theodorian, N. Davidescu, Tudor Vianu, I. Petrovici, Ramiro Ortiz, G. Murnu, Alexandrina Scurtu, F. Aderca, M. Iorgulescu, C. Narli, Alice Soare, G. Rotică, I. C. Vissarion, Constanţa Marino-Moscu, V. Al. Jean, Al. T. Stamatiad, Corneliu Moldovanu, A. Mândru, V. Demetrius, A. Toma, G. Cair, A. Dominic, Marcel Romanescu, Dragoş Protopopescu, Maria Pamfile, A. Moşoiu, I. Pillat, Maria Cunţan, F. Şirato, Eugen Relgis, I. Buzdugan, Mihail Cellarianu, Igena Floru, I. Dragoslav, L. Dauş, N. M.-Nigrim, Virgiliu Moscovici, I. Peltz, I. Sân-Giorgiu, Al. Rally** *şi alţi câţiva mai tineri sau cu o activitate mai parţială, au publicat în* **Sburătorul.** *Pentru a da o dovadă palpabilă de contribuţia preţioasă a revistei noastre la progresul literaturii române, vom aminti că din materialul publicat în* **Sburătorul** *au apărut sau sunt în curs de publicaţie următoarele volume:*

Elena Farago	**Șoaptele amurgului**	*(Poezii)*
Victor Eftimiu	**Candele stinse**	„
L. Rebreanu	**Catastrofa**	*(Nuvele)*
Hortensia Papadat-Bengescu	**Sfinxul**	„
„ „ „	**Femeea în fața Oglinzii**	*(Roman)*
„ „ „	**Balaurul**	*(Nuvele din război)*
I. Petrovici	**Amintiri Universitare**	
Alexandrina Scurtu	**Sonete**	
Alice Soare	**Ferestre luminate**	*(Poezii)*
V. Al. Jean	**Nodul Gordian**	*(Comedie jucată la Teatrul Național)*
„ „	**Lacrima**	„ „ „
E. Lovinescu	**Epiloguri literare**	
„	**Critice Vol. V**	
„	„ „ **VI**	
„	„ „ **VII**	

O revistă nu are numai datoria de a publica literatura scriitorilor consacrați, ci trebue să descopere talente noi pregătind astfel o nouă generație literară. Sub acest raport, pe lângă alte tinere talente în formație încă, **Sburătorul** *a avut norocul de a descoperi talentul remarcabil al Maiorului Brăescu. Prin volumele sale* **Maiorul Boțan** *și* **Cum sunt ei...** *(sub presă) cu schițe umoristice publicate exclusiv în* **Sburătorul**, *Maiorul Brăescu poate fi considerat ca cel mai puternic talent satiric al literaturii române actuale.*

In poezie, **Sburătorul** *a dat literaturii două talente: pe* **Ion Barbu** *și pe* **Camil Petrescu**, *cel dintâiu turnând o emoțiune cosmică într'o formă lapidară și cel de al doilea aducând o nouă viziune de un viguros realism a războiului nostru.*

* * *

Importanța realizării literare a revistei noastre este o chezășie pentru **Sburătorul Literar**, *care-și începe ciclul unei noui activități. Pe lângă partea literară care va fi tot atât de importantă, adică cea mai importantă pe care a putut-o avea vreodată o revistă în cadre atât de restrânse.* **Sburătorul Literar**, *înmulțindu-și numărul paginilor, și îmbunătățindu-și condițiile technice, va fi nu numai un producător de literatură ca până acum ci va oglindi întreaga mișcare literară, culturală și artistică dela noi și din străinătate. In acest scop vom avea cronici permanente de pictură, de muzică, literare și culturale, înregistrând mersul ideilor și al curentelor. Aceasta va fi partea cea nouă a* **Sburătorului Literar**, *în legătură cu nevoile timpului, care cere o informație cât mai bogată și o orientare cât mai sigură.*

Cu acest program și cu aceeaș dezinteresare ca și în trecut **Sburătorul Literar** *își începe activitatea, continuînd tradiția vechiului* **Sburător**, *adaptând-o însă la cerințele indicate de experiența celor doi ani de existență.*

E. LOVINESCU.

RENUNȚARE

Tu, ce-ai venit zâmbind cum numai
Trimișii primăverii vin,
Tu, ce-ai venit zâmbind prin plânsul
Inegurat, ce-l cerne bruma,
Și te-ai oprit să bați în poarta
Părăginitelor grădini,
Purtând în mâini panerul plin
Cu-atâtea fragede răsaduri de rare flori,
Aduse 'n dar,
Să cheme harul vieții iar
In somnul sterpelor răzoare,
Oprește-te în prag, și-agață-l, de ruginitele zăvoare
A porților înegurate, în care vii să bați zâmbind,
Oprește-te în prag și agață-l, panerul
Incărcat de floare,
Pe care mâinile-ți străine
De toamna cui le-aduci în dar,
Mi le întind fără să'ntrebe
De nu mi-i poate prea târzie,
In noaptea care stă să vie,
Lumina scnmpului tău dar...

Căci în paragina grădinei pe care iarna,
Prea de vreme,
Și-a'ntins solia ei de brumă
Peste răzoare și poteci,
E mult de când o primăvară
N'a prins o floare 'n lilieci, —
Nici vara 'n trandafiri, —
Nici toamna în galeșele crizanteme,
N'a 'nmugurit îmbobocirea petalelor ce știu să dea
Atât duios surîs în jalea despodobitelor răzoare
In care floare după floare
Și-au plâns ori și-au cântat pe rând
Și visul razelor de lună,
Și viața razelor de soare,
Și vraja picului de rouă,
Și tânga umbrelor de nori,

Şi spaima vîntului de toamnă,
Şi tot ce bucură sau doare
In viaţa fiecărei flori...

Tu, ce-ai venit, zâmbind cum numai
Trimişii primăverii vin,
Să baţi în poarta după care
Paragina ’şi aşteaptă-acuma,
Sub giulgiul negurii şi al brumii,
Izbava nopţii fără zori,
Păstrează-ţi fragedele flori...

Păstrează-ţi florile şi du-le
Către grădini în care încă
Vor şti să ’nvie dor de viaţă
Chiar brazdelor în care-au plâns
Şi-au sîngerat tulpini muşcate de vitregi şerpi...

Aici e stîns şi nu-i răsad să-l mai aţâţe,
Din nefiinţa lui adâncă,
Uitatul dor al re’nvierii
In huma brazdelor pustii...

Tu, ce-ai venit răzbind prin neguri
Ca primăvara,
Tu, ce vii
Neştiutor de ce ’ngropat-am sub bruma sterpelor răzoare, —
Nu-l trece peste pragul porţii panerul încărcat de flori,—
Căci sub paragina grădinii
Spre care ’ntinzi curatu-ţi dar
Sunt îngropate flori pe care le-au pângărit
Şerpii minciunei...

Tu, ce-ai venit zâmbind prin bruma
Ce-ai înfruntat-o în zadar,
Fereşte-ţi florile şi ’ntinde-mi
Doar caldul bun rămas al bunei,
Curatei mâni neştiutoare de tot ce poate
Mâna mea
Iţi va fi dat
Nevrând s’atingă măcar
Ce-ar fi putut să-ţi ia...

Elena Farago.

GESTUL

In jumătatea de vagon tapetată cu lemn, cu canapeaua de lemn, în denudarea sinceră a regimului dur, mai erau două locuri libere. Prin acest miracol, confortul unei călătorii de clasa I era un fapt îndeplinit.

Cei trei care ocupau o parte din unica banchetă lungă şi largă, aveau aerul tihnit al unor oameni care, scăpaţi din girul ameţitor al peroanelor, şi-au pregătit resemnarea orelor lungi de drum.

Era o doamnă subt o manta cenuşie, cu o căciuliţă fumurie învăluită cu văl subţire aburiu şi o pereche de voiajori şopotitori şi comunicativi; un tânăr soţ cu tânără soţie, parveniţi simpatici care călătoreau des dela vie la Bucureşti, o vie care nu era desigur moştenită din strămoşi, ceeace nu-i micşora producţia. O pereche de acelea nesigură încă de transformarea pe care o va aduce numelui părintesc sau de pseudonimul social pe care şi-l va alege.

Lume proaspătă.

Citeau cu comentarii de o prostie inofensivă un ziar literar dominical. Bărbatul avea cuvântul competinte hotărâtor şi femeia cuvântul din urmă. Totul era bine orânduit în noua căsnicie.

Doamna cenuşie într'o poză ca şi hieratică prin rigiditate şi nemişcare privea fix prin geam în spaţiul asvârlit pe stânga peste şine, cu o privire rece de cobalt subt arcul strâns al sprincenelor îmbinate în gestul unei simţiri petrificate.

In calmul ăsta neobicinuit, uşa vagonului se urni printr'o deplasare greoaie, împinsă de o mână imperioasă care scutură din placa ei subţire, un sgomot mai mare decât vreodată emisese. O uşă care de obicei îşi luneca discret pe pene bine angrenate, oblonul uşure.

Un călător care totuşi nu era uriaş, dar părea foarte trupeş, intră cu o violenţă conţinută şi declară agresiv unor inimici invizibili, că pretinde un loc şi că va ocupa pe cel de lângă geam. Aspiraţiune nediscutată de nimeni.

Se aşeză brutal ca un asediator şi rămase nemişcat într'o încordare răsvrătită.

Maşina, acolo departe la un capăt, începea o surdă pulsaţie care enerva spaţiul liniştit şi peronul domol.

Bancheta de lemn rezistent repercuta abia acest puls depărtat, cum abia şovăise adineaoarea subt apăsarea trupului omului înciudat.

Mergeau acum. Un drum regulat şi monoton, pe şesul pârlit al câmpiei largi, subt soarele rece şi luminos care nu desmierda încă nici o umbră verzie.

In vagonul pacinic, soţii tineri aromiseră cap la cap, peste gazeta deschisă, ca nişte oameni învinşi de un efort cultural.

Doamna cenuşie sta în aceiaşi poză, ca o păpuşă cu elasticele întinse tare, care nu poate nici râde, nici plânge, nici se mlădia, ca să nu desnoade resorturile şi să-şi împrăştie acolo pe locul dar plămada fragedă a unei simţiri abia stăvilite.

Călătorul învrăjbit ţinea strâns mâinile pe genunchi şi ochii în podea, cu toate că-i sta alături geamul asaltat energic şi cucerit uşor.

Mergeau, şi plaiul se lărgea mereu, sterp subt lumina limpede. Ochii de cobaltclar care nu căutau nimic acolo departe unde erau pironiţi, nici nu găseau nimic. Nu pulsa încă de subt scorţitul ţarinei sarbede nici un suflu din adânc. Pe peisajul liniar nici o unduiere nu da vre-o aventură perspectivei. Era frig în vagonul de lemn, un frig care pătrundea prin catifeaua moale a hainei şi prin căciuliţa fumurie până la inimă şi gând. Doamna cenuşie părea un corp inert. supus unui regim de refrigerenţă.

Drumul lung se desfăşura totuşi şi timpul veşted se scurgea treptat.

Dela un loc, ochii Doamnei cenuşii se întoarseră parcă să asculte ceva.

In adevăr acum, la capătul trenului mărunţel care dunga linia subţire a şinelor, maşina fără să răsufle mai puternic înafară, avea o tensiune, o osteneală, care se adăoga cu fiecare rostogolit regulat şi uniform al roatelor.

Acest puls latent punea ascultare în privirea de sticlă transparentă a Doamnei celei tot aşa de cenuşii ca-şi fumul subţire răsfirat în aerul opalin. Acest puls şi aceea ascultare puneau în calmul perfect al mersului şi în frigida nemişcare de păpuşă a femeei, un început de viaţă.

Lemnul rezistent al băncei era acum mai sensibil respiraţiei ostenite a maşinei şi subt apăsarea tot mai mânioasă a omului încleştat cu mâinile pe genunchi, se cutremura neplăcut.

Mergeau mereu, regulat, pe câmpia cu orizont chromatic şi violaceu, plictisitoare cu nudul şi liniştea ei acumulate. Peisajul te obosea ca o stepă.

Pasiunea lutului şi turburarea vieţei erau totuşi undeva înmărmurite departe subt pojghiţa solului ca-şi porţelanul păpuşei.

In tracţiunea sufocată a maşinei, în respiraţia înăbuşită a omului necăjit, era acum o apăsare care cădea peste liniştea uşoară.

Cei doi, adormiţi mai adânc umăr de umăr, aveau o răsuflare niţel sforăitoare. Pe tot, se depunea în straturi un „ce" pe care-l adăoga liniştea liniştei, timpul timpului, osteneala ostenelei şi răbdarea răbdărei.

Deodată un troznet strident se sparse cu un sgomot de cristal sdrobit în mica încăpere a compartimentului.

Toţi călătorii tresăriră din amorţeala lor. Singur omul cel rău privia geamul şi figurile nemulţumite ale celor buimăciţi, cu un surâs constrâns şi împăciuitor.

— Eu! zise cu un glas domol.

— Eu... din greşală... cu pumnul.

Braţul cel încleştat pe genunchi, la o svâcnire a furtunilor adunate acolo în pieptul omului, aruncase mânia subită a pumnului în cristalul gros, ca pe o pârghie asvârlită din presiunea aburilor grămădiţi în mecanisme.

Un decor centrifug în mii de raze desena geamul din care nu căzuse nici o ţandără.

„E nebun!" mormăiră somnoroşii cei doi.

Ochii de cristal ai Doamnei aveau o radiaţie care le stria irisul albastru cu tot atâtea raze ca sticla geamului, fără totuşi să le spargă mărgeaua din mirare şi surprindere.

„E nebun!" păreau a zice uimiţi.

Omul, acum părea subţiat, deloc trupeş, aşezat moale pe locul lui, deloc ursuz; cu o dorinţă abia împiedicată de a se lăsa cuprins de un sentiment de mulţumire.

Binevoitor, spunea domol: — Nu trage!... Nu vine frig! N'a căzut nimic!

Un legănat, apoi un stopat anevoios înfipse micul tren pe şine în nisipul terasamentului unei halte.

Pe sub podeaua şinată, un abur des, tăcut, dospit şi cenuşiu, palpită dealungul coloanei vertebrate a convoiului, până la ultimul vagon. Fără ţipăt de sirenă, fără sbucium, caşicum motorul şi-ar fi răsuflat tot plămânul asfixiat printr'o supapă largă, osteneala densă adunată răbdător se slobozia mută într'o bogată spirală de vapori palizi şi compacţi.

Pe coridorul liniştit, glasul ridicat al conductorului nu putea bine atinge diapazonul mâniei în mijlocul publicului resemnat:

— Cine a spart? — Cine a provocat dezordine? Cine a contravenit? — nu întâlneau nici un aliment, nici opoziţie.

„Eu!" — spuse amabil şi grăbit voiajorul. — „Eu! din greşală... ridicând mâna...! — şi acelaş pumn acum agil şi uşurel căută în buzunar: — „Amenda!" zise simpatic, scoţând o mână plină de hârtie monedă. Plin de regrete, dispus de pace şi bună înţelegere, gata chiar să glumească, întristat numai de obstinarea funcţionarului într'o protestare gâlcevitoare.

Controlorul iritat că nu întâlneşte obicinuita rezistenţă, contrariat în normele tradiţionale ale conflictelor, se înrăia pe măsură, căpăta din ce în ce mai multă convingere, da amploare procesului şi acuzării. Dar vinovatul îngăduitor îl consola cu o vervă veselă şi o seninătate necuviincioasă.

Incidentul căpătă un umor neprevăzut, absurd; pe când făptuitorul respira ușor și fericit într'o stare evidentă de beatitudine.

Gălăgia Keferistului părea inoportună. Din alte compartimente se ceru închiderea discuției. Cei doi soți interveniră: A dat amenda! Ți-ai făcut reclamația! S'a sfârșit!

Cu o invitare la indulgență, inculpatul se întoarse către tovarășii săi de drum: — Lăsați-l! Lăsați-l să-și verse focul! — spuse caritabil. Să strige! Să strige cât de mult! Să-și descarce necazul!

Punctul ăsta de vedere era așa de neprevăzut, în mica tragicomedie, încât o voce apropiată depe cotidor, vre-un voiajor rezemat de peretele vagonului casă privească fumând prin vitrine, rezumă tot sensul și tot non-sensul împrejurării, într'o exclamație de mirare și divertisment.

— Mă!... Uite... lucrul Dracului! — și apostrofa familiară pornită din glasul omului civilizat, avea un relief plin de savoare.

Un râs foarte cristalin, voios, fericit, trilă pe buzele întredeschise și încălzite ale Doamnei, ca o pasăre scăpată din zăbrelele simțirilor, ca un șirag de mărgele albastre rupte depe ață și rostogolite sglobiu.

Toată păpușa deslegată prin parola asta magică, din vraja rea a împietrirei, păru deodată omenească și vie.

...Și toți oamenii ăștia adunați la un loc, care reacționau separat după normele lor deosebit, ar fi apărut față de o logică strictă, nebuni.

La stația următoare călătorul împricinat, se strecură grăbit, îndemânatic spre ieșire. Mergea bucuros să-și lichideze conflictul în fața șefului de gară. Părea un om căruia deodată cu gestul, i-se luase un samar depe umerii ușurați; lângă el umbla tărăgănat conductorul. Era de presupus că înainte de a ajunge în fața instanței supreme, cordialitatea lui contagioasă va convinge partea adversă spre o soluție pacifică.

Cei doi soți se scoborâră și legănați pe arcurile unui „dogcart" mic, porneau undeva acolo spre vie.

Doamna cenușie, cu ceva fluid viu înapoia irisului de cobalt topit, cu puțin sânge în obraz, cu o linie mai mlădioasă a corpului învăluit, se apropie de geamul sdrelit.

O apă largă umplea abia jumătate din albia răsfățată și nisipoasă a unui râu mare. De sus depe pod se vedea o potecuță pală care se povârnea de vale depe malul albicios. Venia deacolo departe din orizontul prea transparent, șovăită pe dealuri și văi, peste păduri existente dar azi invizibile fără de estompa nici unei culori. Doi țărani cu contururi nedefinite ca pe pânzele lui Grigorescu, pe măsură ce se apropiau luau un desemn mai hotărât. Dacă nu aveau încă față cu chip deslușit, aveau expresia atitudinei.

Păreau a umbla demult, de ceasuri, de zile albe pe drumul alb, alături, și zilele, ceasurile alăturate puseseră pe ei o povară necăjită din răbdarea lungă. Erau acum subt capul podului, subt geamurile trenului, mărunți acolo dedesupt. Unul se întoarse brusc spre cellalt.

Fieriră la curba liniei ferate asupra acelui gest palid, abia schițat pe perspectiva pală a peisajului.

...Doi oameni care ar fi venit așa de demult și dedeparte pe un drum sterp... Oameni de treabă peste care lespedea nesimțită a *nimicului* ar fi așternut domol dar necurmat o trudă rea... până când a atârnat mai greu decât puterea lor de răbdare și a întors din *nimic*, la drumul tihnit, pe poteca lină, gestul violent al unuia asupra celuilalt, din doi tovarăși liniștiți de drum... Inaintea judecății limitate a oamenilor, ar fi venit un asasin naiv și absurd încărcat de remușcare și nedumerire de sine, în sufletul ușurat prin gestul păcatului!...

Dacă cumva acolo subt pod, omul care ridicase mâna făcuse gestul omucigaș!

Doamna cenușie atinse ușor cu mâna rece și palidă, geamul. Se gândia pe semne la omul înciudat, căruia truda înăbușită a suprapunerilor îi îngreuia trupul, mișcarea, dimensiunile exterioare. și descărcarea necazului îi redusese proporțiile fizice. Se gândia poate la aceea probă vie, că comanda sufletului subjugă făptura.

Incordarea, care ca spirale metalice îi încarcera ființa se deslega în Doamna cenușie, melancolizându-i simțirile învrăjbite. Sufletul, privirea, cuprinsul asvârlit pe stânga peste șine erau acum o substanță duioasă muiată în înserare.

Amurgea în vagonul de lemn.

Câmpie netedă, cataractă, locomobilă, om! mecanism natural, sau alcătuire după chipul naturei, aceleași energii încete se grămădesc treptat, apoi își desfășoară volumul și încercând elasticitatea supremă a învelitoarei opace, sbucnesc acumularea presiunei, fie în dezordinea gesturilor impetuoase, fie prin vadurile mute ale desnodărilor îmbelșugate.

Hortensia Papadat-Bengescu.

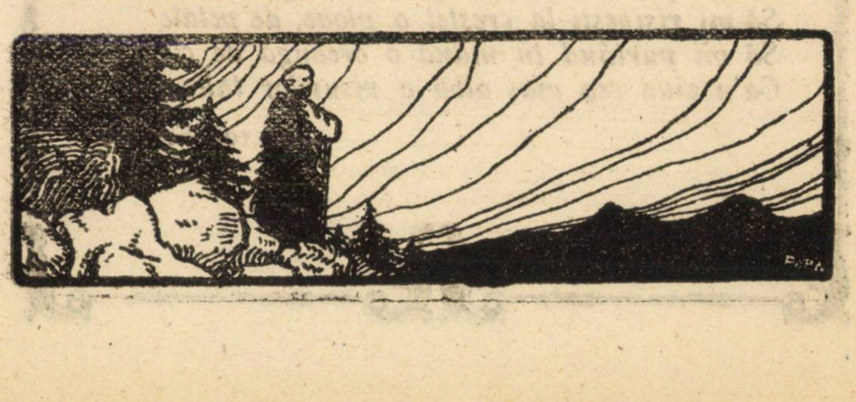

AŞA TE PORT IN MINE...

Veneai purtând în mână o creangă de cireş
Cu flori tremurătoare, uşor înrourate...
Veneai purtând în mână o creangă de cireş
Ce risipea în urmă petale parfumate.

Era un cer albastru şi moale peste noi
Şi noi treceam sub bolta cireşilor în floare...
O caldă împletire de ramuri şi de foi
Ţesea deasupra noastră o plasă mişcătoare,

Erai în ziua-aceia mai tânără... copil...
Erai copil aproape... subţire... mlădioasă...
Uşoară... bună... albă ca floarea lui April
Mai leneşă ca ziua şi mult mai luminoasă.

Aşa te port în mine de-atunci, neîncetat
Cu toate că în urmă trecură toamne grele...
Ţipând, veniră corbii pe cerul sfâşiat
Al visurilor tale, al gândurilor mele.

Aşa te port în mine etern, visarea mea...
Departe mi-eşti acuma, dar când voiu fi ţărână
Să vii şi tu la groapa în care voiu zăcea
Să vii purtând o creangă cu albe flori în mână.

Să vii purtând în mână o creangă de cireş
Să-mi risipeşti la creştet o ploae, de petale
Să vii purtând în mână o creangă de cireş
Ca'n ziua cea mai albă a visurilor tale...

Victor Eftimiu.

OALE SPARTE

Intr'o după amiază nesuferită de vară, Colonelul, mustăcios şi cârn ca un calmuc, lucra în cabinetul său cu storurile lăsate descheiat la tunică, într'o linişte profundă.

O muscă sbura în salturi scurte, contura mâna scriitorului i se plimba pe nas, îi mângâia chelia şi dispărea sglobie în umbra draperiilor grele de catifea măslinie.

In faţa comandantului aştepta ofiţerul cu aprovizionarea odihnindu-şi când un picior, când altul, tuşind discret pentru a reaminti prezenţa lui colonelului. care adâncit în lucru, scrie şi taie, taie şi scrie din nou, laborios, pe linii. şi între linii cu un scris greoiu, indescifrabil.

— „Buun! Am terminat", zise el in fine, ridicând capul. „Mă rog, eu ţi l-am făcut, rămâne ca d-ta să-l pui în perete şi să ai ochii pe el. Asta e toată socoteala... să nu ieşi din program. Ascultă-mă pe mine... eu ca d-ta am fost, când vei ajunge şi d-ta ca mine, o să vezi ce înseamnă să le ai toate regulate frumuşel, cu socoteală şi la timp. Şi d-ta dormi liniştit, şi trupa mănâncă bine. Ascultă colea

PROGRAM DE MASA
Dela 7—14 Iulie

Luni. La prânz: borş cu orez; seara: borş cu cartoafe.

Marţi. La prânz: borş cu cartoafe; seara: borş cu orez.

Observi variaţia, zise el privind pe ofiţer pe deasupra ochelarilor.

Miercuri; Zi de post. Fasole pe toată linia.

Joi...

— „Trăiţi don' colonel", anunţă speriat plantonul. „D-l Gheneral a venit peste şanţ ş'o intrat pe din dos la bucătărie... Nu i-a prins nimeni de veste", termină soldatul minunându-se.

Incingându-se din mers, cu sabia care-l bătea peste pulpe, colonelul alergă pe urma generalului.

— „S'a dus în spre *remizie*", îl îndreptă un soldat încremenit locului.

— „Ba la închisoare", afirmă un altul, trimiţându-l în partea opusă.

Dar norocului i se făcu milă de colonel şi-l puse pe neaşteptate în faţa generalului, cu care pătrunse deodată într'o cameră ocupată de trupă.

Pe atunci bântuia cu furie în armată o boală molipsitoare de ochi, care făcea ravagii în efectivele regimentelor. Comandamentele dăduseră diferite ordine şi instrucţiuni, ordonând higiena cea mai severă, pentru a stăvili epidemia. Generalul comandant al corpului de armată recomandase între altele batiste curate, pe cari oamenii le purtau cu ordine să nu le întrebuinţeze, pentru a le avea, ferească Dumnezeu, gata pentru orice întâmplare, ca cea de azi bunăoară.

— „Au?", întreabă din ochi colonelul pe comandantul companiei.

— „Au!" răspunse francmasonic acesta, clipind imperceptibil. Generalul se adresă la întâmplare primului om ce-i eşi înainte.

— „De unde vii tu, băiatule?".

După cum copiii scapă totdeauna pâinea cu partea unsă cu dulceaţă în ţărână, de regulă, la inspecţii, generalii nimeresc soldaţii cei proşti.

— „De unde vii tu, băiatule?" repetă generalul.

— „Trăiţi, don' general, venim dela tragere".

— „Bine, băiatule, dela tragere... Şi care e datoria ta, băiatule, când vii dela tragere?".

— „Noi când venim dela tragere, avem de datorie... când venim dela tragere... să trăiţi don' gheneral, avem de datorie, să ne curăţim armele", răspunse soldatul, înţelegând înfine semnele disperate ce-i făceau ofiţerii pe întrecute.

— „Aşa, bine, băiatule! Ai tras tu astăzi cu puşca?".

— „Tras, să trăiţi don' gheneral".

— „Cum e arma ta, băiatule?... Nu te uita la d-nii ofiţeri, uită-te la mine.. văd că ne 'nţelegem bine. Tu nu eşti prost, eşti băiat deştept. Cum e arma ta după tragere?".

— „Cum să fie?...".

— „E curată sau murdară?".

— „E murdară, să trăiţi don' gheneral!".

— „Aşa, băiatule... Ei, o laşi tu aşa murdară?".

— „N'o lăsăm murdară... o curăţim, să trăiţi don' gheneral!".

— „Bine, băiatule! Acum ia curăţă şi tu arma ta, să te văd cum o cureţi".

Soldatul îşi luă puşca depe pat şi fără a sta pe gânduri, preocupat numai de idea de a dovedi cum ştie el să-şi cureţe arma, ne mai având nevoie de semnele ofiţerilor, scoase din buzunar batista nouă, nouţă spre marea satisfacţie a generalului şi spre disperarea corpului ofiţeresc, strâns pe grade la spatele lui.

— „Aşa, băiatule... şterge-o şi pe dinăuntru... Pe dinăuntru n'o ştergi tu?...

— „Ba o ştergem şi pela *mecanistru*...".

— „Ei destul, băiatule", opri generalul experienţa ce ameninţa să nu mai ia sfârşit.

„Acum şterge-te şi tu de năduşală... Tu ai muncit, afară e cald, eşti năduşit. Şterge-te pela ochi, băiatule".

Soldatul, de bună credinţă, amăgit de prietenia generalului porni a-şi şterge faţa cu aceeaş nădejde şi cu batista neagră de unsoare.

— „Iţi place, colonele?... Iată cum se execută ordinile mele“.

Şi urcându-se în trăsura ce-l aştepta afară, dispăru fără a saluta pe nimeni.

— „Eu n'am ce vă face. Dacă nu vreţi să ţineţi seamă de ordinile reghimentului — o să vă notez şi eu în memoriu“, zise încruntat colonelul şi eşi amărât pe urmele generalului.

— „Efectul iniţiativei!“ intonă sarcastic, la rândul său maiorul. Aveam toată încrederea... credeam că am cu cine mă 'nţelege...“.

— „Domnule maior...“.

— „Mă rog, d-le căpitan, nu te-am întrebat nimic. Ţi-am spus eu ceva? Constat. Consecinţele o să le vezi d-ta pe urmă“.

— „Bine, domnule sublocotenent“, isbucni căpitanul după plecarea maiorului. „Ţi-am lăsat toată libertatea... să faci ce vrei. Spune d-ta singur, ţi-am cerut eu socoteală când vii şi când pleci? Luat-ai vre-o pedeapsă dela mine? Făcutu-ţi-am vre-o observaţie?.. Mărturiseşte d-ta singur?“.

— „Domnule căpitan, vă spun pe onoarea mea...“.

— „Nimic... nu voiu s'aud nimic! Te rog de mâine să pofteşti regulat la serviciu, că te 'nchid.. te 'nchid imediat. Scurt şi cuprinzător“. Şi plecă necăjit, cu chipiul pe ceafă, trântind uşa în urma lui.

— „Sergenţi sunteţi voi?... Uite hal de gradaţi! Aşa v'am învăţat eu? Ei las' dacă e aşa vorba. Diseară toţi gradaţii la închisoare... Vă învăţ eu minte!“...

— „Care eşti ăla care te-a întrebat d-l gheneral? Eşi la linie!“ strigă sergentul major, până a nu eşi ofiţerul pe uşă. „Dă-te 'ncoa la mine, camarade... candela şi mânăstirea...“.

Dar tăcerea de moarte ce domnia în cameră nu fu turburată de nimeni. Soldatul, presimţind ce-l aşteaptă, dezertase.

MAIORUL GH. BRĂESCU

NOTE ASUPRA LUI WILLIAM SHAKESPEARE [1]

S'a născut la Stratford pe Avon, comitatul Warvich, 1564 Aprilie 26 şi a murit în acelaş oraş la 23 Aprilie 1616. In actul de naştere e înscris sub numele de *Guliemus* filius Iohannis Shakspere. Faptul că tatăl său era înscris cu numele *Johannis* iar nu *John*, şi că însuşi cuvântul shako e unguresc (înseamnă coif) a fost suficient pentru unii şovini maghiari să atribue marelui dramaturg, nici mai mult nici mai puţin de cât origina maghiară. Lucrul e indiferent, de altminteri.

---

[1] Shakespeare figurând în repertorul Teatrului Naţional cu mai multe piese şi chiar acum cu *Noaptea regilor*, credem potrivit a da aceste notiţe.

Multe legende au circulat despre viaţa lui boemă, dar toate au fost spulberate de cercetările minuţioase făcute de *François-Victor-Hugo,* fiul marelui poet, publicate în fruntea celei mai bune şi mai complecte traduceri din câte au apărut în franţuzeşte asupra vastei lui opere.

Biograful şi traducătorul său a dovedit sprijinit pe acte autentice, că John Shakespere era unul din cei mai bogaţi proprietari din Stratford, a fost ales *alderman,* adică prim magistrat al oraşului, un an după naşterea fiului său; iar în 1568, intră în rangurile nobleţei. Un părinte care înainta astfel în treptele riguroase ale disciplinei sociale engleze, — mai ales în vremile acelea — nu putea avea de cât cea mai mare atenţie pentru educaţiunea şi *instrucţiunea* fiului său; se vede, de altminteri, şi din operile acestuia. Stratford era înzestrat cu o şcoală dotată *în special* de Enric al VI, şi de Eduard al VI cu vaste biblioteci în care tânărul Willy îşi petrecea tot timpul. Aci a învăţat el limbile greacă şi latină. Mai târziu, în Londra a învăţat limba franceză spre a-şi satisface marea pasiune ce avea de a citi cronicele istoriei franceze, atât de bogată în frământări sufleteşti.

Dela 18 ani a căutat — ceea ce este firesc tinerimii engleze până azi — să trăiască prin el însuş, independent de starea pecuniară a tatălui.

Un vechiu biograf al său, Malone, ni-l prezintă la vârsta aceasta, căutând să trăiască întâi ca profesor, apoi ca secretar de procuror. Au fost cele dintâi contacte cu sufletul mulţimii. Intâi cu elevii, — oameni în mugure, — şi apoi cu deliquenţii, — fructe putrede ale umanităţii. In evoluţia ulterioară, aceste două stadii din viaţă n'au fost, desigur, fără o parte însemnată în secerişul inspiraţii sale dramatice.

In vremea aceasta s'a căsătorit cu *Ana Hattravay,* mai în vârstă de cât el cu opt ani; era fiica unui proprietar din Shottery, un cătun vecin cu Stratford. Trei copii au rezultat din această unire; din ei, numai o copilă Judith a supravieţuit. Căsnicia n'a fost fericită, şi oare care ecouri răsună în imprecaţiile unui personagiu din piesa *a XII Noapte,* adresată „proştilor cari se căsătoresc cu femei mai în vârstă de cât ei". Nemulţumirile căsniciei îl fac să evadeze la Londra, unde intră într'o trupă de actori care exploatau teatrul *Blackfriars.*

Ajutorul ce a dat teatrului prin îndreptarea repertoriului învechit, l'a înaintat la dreptul de a fi proprietar al unei părţi a Teatrului, *numai după trei ani de servicia*: Printre piesele pe cari le-a refăcut în întregime se citează: *Enric al VI, Femeia îndărătnică, Romeo şi Julieta,* şi *Comedia Erorilor.* O retuşare însemnată a adus pieselor publicate în timpul vieţii lui, numai sub iniţialele sale şi cu o menţiune în felul celei ce o întâlnim sub titlul *Locrinei* „din nou editată, revizuită şi corijată de W. S". Printre piesele acestea, în care el nu se dă drept autor, ci numai corector, se citează: Pericles, Titus Andronicus, John Oldeasthe, Lord Thomas Cromwell, etc.

Compoziţiile acestea informe, cunoscute sub numele de apocrifele lui Shakespeare, sunt martore de starea de inferioritate a teatrului englez la ivirea lui. Tot aci se strevede gustul publicului de atunci pentru „emoţiile violente. In Titus Andronicus defilează un, şir întreg de capete şi mâini tăiate!"

Cu gustul acesta public a trebuit să lupte Shakespeare în propriile sale creaţiuni, şi ce putere i-a trebuit, ca nici să nu-l contrazică prea mult, şi, *în acelaş timp*, să se menţie pe o treaptă de artă cu mult superioară înaintaşilor săi!

De altminteri, în propriile lui lucrări, partea de împrumut e considerabilă. Cine ar pune alături scena între Hamlet şi regina mumă, cu pagina din cronicele cari i-au servit de isvor de inspiraţie, ar vedea că sunt aproape la aceiaşi înălţime. Un autor de azi, ar fi ţintuit la stâlpul plagiatului! Şi totuşi paginele pot rămâne alături de o potrivă de frumoase, căci importanţa stă în artă *nu în tulpina ce o transporţi în propria ta operă, ci în mugurii şi ramurile ce faci să rodească din această tulpină, în altoiul ce ai obţinut.* De aceia Emerson zice cu drept cuvânt, în parte, despre împrumuturile lui Shakespeare: „Shakespeare ştia că tradiţiunea îţi dă fabule superioare invenţiei „proprii, şi apoi în vremea aceia originalitatea nu era reclamată „cu îngustimea de vederi a unor cerberi critici de azi. Un mare „poet absoarbe în sfera sa toată lumina înconjurătoare; el are „misiunea să prezinte poporul său ori ce joc al inteligenţii, ori „ce floare a sentimentului, şi atunci pune tot atât preţ pe memoria ca şi pe imaginaţia sa".

Poate numai Balzac mai are în opera lui felurimea de caractere şi de aspecte ale vieţii, comparabilă cu opera lui Shakespeare... El are largi fresce în care individul de prezintat în raport cu *patria:* Richard al II, Enric al IV, Enric al V, Enric al VI, (în 2 părţi) Enric al VIII, Furtuna; O grupă e rezervată tiranilor: Macbeth, Regele Ioan, Ricard al III-lea; alta rezervată *familiei:* Coriolan, Regele Lear; alta rezervată *prieteniei:* Cei doi gentilomi din Verona, Shylock, Cum voiţi; alta rezervată *geloşilor:* Troylus şi Cressida, Multă zarvă pentru nimica toată, Poveste de Iarnă, Othello; alta rezervată *societăţii:* Iuliu Cezar, Măsură pentru măsură, Timon Ateneianul; alta rezervată amanţilor tragici: Antoniu şi Cleopatra, Romeo şi Julietta; şi însfârşit categoria rezervată oamenilor cu patimi mărunte, frunze purtate în voia destinului; viaţa lor e desfăşurată în numeroase farse şi comedii. Hamlet formează o categorie aparte, unde autorul a pus mai mult din el însuşi: e raţiunea speculativă, neputincioasă în faţa ticăloşiilor lumii, chiar când aceste ticăloşii o ating mai de aproape.

In toate aceste plăzmuiri, *Emerson* observă cu drept cuvânt: „el a scris arii pentru toată muzica sufletului nostru modern; a scris textul vieţii moderne; textul moravurilor: a descris pe omul Europii şi al Angliei, părintele celui american; a descris pe om, i-a descris ziua, şi cum şi-o petrece. A citit în inimile bărbaţilor şi ale femeilor, a cunoscut probitatea, gândurile lor ascunse şi şireteniile lor; şireteniile inocenţii şi povârnişurile lunecoase prin care virtuţiile se pot schimba în viţii, şi viţiile în virtuţi. A ştiut să deosibească în figura copilului, care-i partea mumei şi care a tatălui. A tras hotarele care despart libertatea de destin. A cunoscut legile răzbunătoare ale firei care fac poliţia severei naturi: toate mângâerile şi toate spaimele care sunt partea noastră pe pământ, se odihneau în ochiul lui, tot aşa de limpede şi de fermecător ca un peisagiu [1]".

Ceiace spune el prin teatru, e mult mai însemnat decât teatrul însuşi; toată splendoarea artei lui şi o trage din adâncul miezului care solicită forma exprimării.

„A lua în considerare numai forma lui, zice Emerson, este ca şi cum te-ai uita la hârtia pe care stă scris mesagiul unui rege.

O caracteristică însemnată a lui Shakespeare este impartialitatea faţă de personagiile lui, calitate care în genere lipseşte talentului, şi este în deosebi apanagiul geniului. Orice povestire trecută prin sufletul unui talent, va fi redată cu parţialitatea unei anumite teme favorite, care deformează în parte adevărul.

---

[1] Hommes représentatifs. Emerson.

Geniul are o viziune a adevărului intim al lucrurilor, şi de aceia nici o ceaţă nu-i întunecă strălucirea.

De aci isvorăşte o altă calitate: graţia, voioşia, acel farmec al tinereţii care isbucneşte în spovedaniile ei, şi care face din opera lui Shakespeare, ceva ca împărtăşirea sprintenă şi voioasă a unui tânăr, în clipele prisosului de forţă şi de speranţă..

De aceia numele lui Shakespeare „sugerează veselie şi emancipare în inima oamenilor“, fiindcă el a „plantat stindarul umanităţii cu câteva leghe mai departe în haosul necunoscutului! [1])“.

D. Nanu.

TE 'NŞELI DE CREZI...

Te 'nşeli de crezi că-s tânără: în vine
Port veşnicii de patimi şi durere!
Trăesc din vremea 'ntâilor mistere,
Din plămădeala primei rădăcine!

M'a tras încet prin veacuri în spre tine
O neînvinsă, tragică putere;
Nu ştiu ce vrea, dar înţeleg că 'mi cere
Infăptuiri de culmi tot mai senine!

Sunt spasmul energiei creatoare
Trecut prin mii de forme şi tipare
Ca să-mi găsesc cândva desăvârşirea,

Şi vin de mult, cu greu, necontenit...
Dar azi poate-am ajuns, căci sunt Iubirea
Şi m'am întors de unde am pornit!

Alice Soare.

---

[1] Aut. citat.

CRONICA LITERARĂ

CATASTROFA de I. Rebreanu

In jurul războiului nostru cel mare nu se cunoaște o literatură mai bună decât a d-lui L. Rebreanu din *Catastrofa* sau a d-nei Papadat-Bengescu din *Ca să te pomenesc* și *Omul căruia i se vede inima.* Cel de la 1877 își are cele mai frumoase pagini în *Povestiri din războiu* de M. Sadoveanu. D-l Rebreanu prin temperamentul d-sale era singurul indicat să producă adevărata literatură de război. In contact cu războiul sufletul omenesc reacționează într'un chip specific. Nicăiri însă nu-și poate lepăda eternul fond, împletit din cele mai puternice simtimente. A privi astfel războiul este a înțelege profunda durere omenească prijeluită de el, țipătul năbușit al umanităței pentru o clipă gâtuită; eroii războiului, desbrăcați de aureola romantică, sunt mai întâi oameni; faptele lor își găsesc explicația într'o psihoză nebănuită. Frica de moarte se schimbă uneori în vitejie. Paradoxul se poate continua: lașul devine un erou și eroul un laș. Pe deasupra tuturor trece aripa grea și fatală a întâmplării, care confundă criteriile. Viața se urzește din bine și rău, din frică și virtute.

Realismul înțeles în ce are mai bun e singurul în stare să explice acest complex de stări cari alcătuesc sufletul omenesc în război.

Catastrofa, nuvela care dă volumului numele ei, poate fi un exemplu de obiectivitate. Simți în orice moment viața cu urcușurile și scoborîșurile ei, viața nivelatoare totuși în scurgerea ei. *Hora Morții* și *Ițic Strul desertor*, ca realizare tehnică cea mai bună nuvelă a volumului și una din cele mai bune ale autorului, lasă aceaș atmosferă de lucru trăit în toată complexitatea.

Catastrofa cadrează din acest punct de vedere al atitudinei și al amănuntului cu atmosfera din *Ion*, cartea spre care a culminat în ultimul timp opera de până acum a d-lui Rebreanu și în legătură cu care se judecă ce a produs înainte de ea și se va judeca ce va produce de aci înainte.

ȚAPUL de F. Aderca

D-l F. Aderca e un scriitor care își brutalizează cititorii. E poate în totul o *manieră*. Scene după scene se succed fără putința unei continuități normale. Fiecare din ele aduce o surpriză mai mult. O virtuozitate a scandalului, o prețiozitate care caută pretutindeni efectul nerăbdărei care nu'ți dă răgazul trebuitor pentru analiză, ci abia timpul să treci atingând din sbor suprafața, acestea erau caracteristicile prozei din *Domnișoara din Strada Neptun*.

In *Țapul* sunt și mai pronunțate, iar tot cea ce acolo părea calitate, acum se schimbă în defect. Toate acele caracteristici denotau un spirit agresiv în atitudinile lui față de cititorul ce trebuia asaltat și buimăcit pentru a fi reținut; el cadra mult mai bine cu bucățile din primul volum — minus *Domnișoara din Strada Neptun* — decât cu *romanul* recent.

Aci nu mai e vorba de respirația scurtă cu care se mulțumește articolul. Ni se promite un roman din viața provinciei. Acesta ar fi fondul pe care ne așteptăm să se desfășoare intriga. Câteva pagini prind atmosfera micilor orășele, o prind minunat, tot așa de minunat ca și cele din *Domnișoara din Strada Neptun*, în cari ni se descrie mahalaua. Cele ce urmează sunt imediat o *volte-face*. Trecem fără motivare într'o lume nouă: bordelul cu viața abjectă de acolo, din care totuși se naște din senin o căsnicie nu mai are nimic aface cu cele la cari ne făcuse să ne așteptăm prima parte. De aci tot prin o *volte-face* asistăm la o altă scenă de posesiune brutală, de astă dată în alt decor, tot așa însă de nemotivată și tot așa de fără urmări. Nu se sfârșesc însă aci lucrurile. In răstimpuri ni se mai descriu încă două scene de acest fel la cari țapul — eufemism plin de transparență — îl mână pe autor; *una la hotel*, alta într'un gang, aceasta repetată.

Rămânem cu amețeala histerizantă a patru acte bestiale, neașteptate. Ele nu vorbesc nimic. Omul și femeia cari le săvârșesc rămân streini unul altuia.

Imperecherele de felul acesta au ceva scabros, ceva din hazardul împerechierilor canine în public și cu asistență multă. Te întrebi la sfârșit dacă acesta a fost singurul scop al cărții. Ne gândim însă înainte de a o părăsi la neajunsul fundamental: lipsa de concepție. F. Aderca din cauza aceasta devine un cinic, un cinic însă de faptă fizică, nu de atitudine sufletească. In *Ion* al lui Rebreanu e o scenă animalică zugrăvită în amănuntele ei. Ion siluește pe cuptor pe Ana. Baciu doarme beat și numai țipetele înăbușite ale fetei îl deșteaptă pentru o clipă. Totuș scena nu desgustă. Eun moment și încă un moment culminant din sbuciumările lui Ion pentru dobândirea averei lui Baciu. In actul acesta al desvirginării Anei stă începutul lui Ion. Baciu nu-i mai putea refuza fata de acum necinstită.

In aceeași ordine de idei nici *Marchizul de Priola* nu desgustă cu toate repețirile lui; *actul* acesta devine și acolo reprezentativ, instrument de manifestare a disprețului de femei, a dorinţeĭ de a le domina.

Ţapul d-lui F. Aderca nu reprezintă nimic. In dosul gesturilor lui nu este nimic. Actul apare hidos. Nu cerem unui scriitor o atitudine etică ciuna estetizentă. E singura care isbuteşte să facă tolerabile lucrurile cele mai vrednice de scârbă. Această atitudine se naşte dintr'o concepţie personală. Rebreanu e realist. Lavedan în *Marchizul* e cinic. F. Aderca nu e decât o mască. De aceea şi oamenii săi sunt goi sufleteşte.

KNUT HAMSUN: Pan

O carte bună tradusă rău. Luca I. Caragiale merită laude pentru frumoasele intenţii de a răspândi literatura scandinavă. Executarea intenţiilor sale e însă o pată pe amintirea lui.

Romanul lui Knut e aşa de interesant că te face să treci dincolo de greutăţile limbii, care devine adeseori imposibilă prin nefirescul ei. E în povestea locotenentului Glahn un deosebit de pronunţat simţ al nuanţelor sufleteşti, o extraordinară putere de disecare şi apoi de reconstituirea celor mai complicate stări psihice.

In formă de jurnal sunt prinse cu fidelitate suferinţele unui suflet de o primitivitate şi candoare aproape sălbatecă în manifestări, în fond însă de o rafinerie cu totul modernă.

Un al doilea Pan al vremurilor noastre, locotenentul Glahn în izolarea voită din mijlocul pădurilor, unde trăeşte luni întregi numai din vânat şi pescuit, trece cu o uşurinţă uimitoare dela pânda fetelor din popor — pradă uşoară ce-i iese în cale la tot pasul — la intriga sentimentală şi extrem de încâlcită a dragostei cu Edwarda, şi ea un tip nedomesticit de fată ce vrea să stăpânească fără a fi la rându-i dominată, să chinue până la umilire când se simte iubită şi pe punctul de a fi învinsă.

O notare nervoasă, redusă la minimum, laconică uneori, stări de suflet puse cap în cap, scăpărând cu atât mai puternic cu cât sudura lor era mai nebănuită, pe deasupra tuturor acestora o poezie aspră de natură încă neexplorată, servind ca un cadru acestor mărunţişuri din adâncimile sufletelor, iată ce poate atrage şi reţine pentru mai mult timp şi poate şi pentru alte romane de acelaş autor pe cetitorii lui Pan.

MIHAIL IORGULESCU.

GEORG KAISER

Anii de după războiu au înzestrat Germania literară cu un nou poet dramatic, Georg Kaiser. Jucat de aproape toate scenele apreciat şi discutat, el se ridicase deasupra mediocrităţii, devenise modă, iar pentru esteticiani era chiar un reprezentant al sufletului Germaniei nouă. Şi tocmai în clipa când criticii se căzniau să-i lămurească concepţia sa de viaţă, filozofia sa — căci germanii caută totdeauna filozofia unui scriitor — Georg Kaiser răspunse admiratorilor săi cu o lovitură de teatru: apăru în faţa juraţilor acuzat într'o afacere de abuz de încredere şi furt ordinar.

El nu era victima paradoxelor şi expresionismului său literar cum i-a plăcut să susţie în interesanta sa apologie, ci victima amoralităţii sale.

Georg Kaiser, eşit din războiul patimilor ca un biciuitor al tuturor slăbiciunilor omeneşti, voise să se ridice deasupra lor, consfinţind furtul şi escrocheria prin puterea talentului său. Să fie oare asta concepţia sa de viaţă căutată cu lupa de criticii berlinezi? Nu cred. Georg Kaiser nu are nici o concepţie de viaţă. E proprietarul unui mare talent şi saltimbancul tuturor paradoxelor, e regisorul tuturor conflictelor de efect şi arhitectul desăvârşit al comediilor şi dramelor sale simbolice. Nu e poetul sufletului ca expresioniştii lirici Hasenclever şi Sorge, ci poetul acrobaţiilor spirituale. El crede în puterea geniului său literar şi atunci când procurorul îi contestă opera ca fruct al unui suflet amoral, poetul răspunde că justiţia omenească nu există pentru omul de geniu căruia îi este permis chiar şi a vinde pe ascuns lucrurile de artă pe care i le încredinţează un prieten. In ce priveşte sufletul, el declamă tragic şi teatral: „Nu vă atingeţi de el, căci suflet înseamnă rană...“ Justiţia burgheză, aceia pe care el a avut prilejul s'o persifleze in comediile sale, l'a trimes pe un an la închisoare. Teatrele însă iubitoare de reţete şi senzaţie aşteaptă piesa-pamflet cu care Kaiser va răspunde din reculegerea sa.

Opera lui Kaiser e destul de mare şi de variată pentru a-l consacra în teatru. Deşi începută încă din 1905 cu o comedie în genul lui Wedekind „Rectorul Kleist“, pătrunde pe scenele germane abia in anii de războiu.

Ceeace caracterizează întreg teatrul lui Kaiser cu toate varietăţile lui până la maniera de revistă din ultima sa piesă „Iad, drum, pământ“, e că el vine deadreptul din viaţă şi că e lipsit cu desăvârşire de lirism. El nu vorbeşte prin gura nici unui erou, ci clădeşte în jurul unei anecdote o acţiune în care se ciocnesc caractere şi tipuri. E teatru obiectiv. Şi deaceia tocmai poate criticii nu l'au putut închide într'o formulă. Kaiser nu e un fruct al literaturii şi a boemei müncheneze sau berlineze, ci vine în literatură din comerţ şi dintr'o serie de călătorii pe diverse continente. A fost poate comisvoiajor, căci gustul de anecdotă si senzaţie trădează pe speculantul de mărunţişuri.

In „Rectorul Kleist" el merge pe drumul bătut de Wedekind şi scrie o satiră a falşilor pedagogi. In cele două piese următoare: *„Văduva evreiască"* şi *„Regele coarnelor"* el e încă subt influenţa neoromanticilor care dramatizează de preferinţă subiecte antice şi biblice, modernizând caracterele şi călcând adevărul istoric. In *„Văduva evreiască"*, de pildă, Kaiser persiflează pe Iudita, fecioara răzbunătoare a poporului ales, făcând din ea o mică perversă fără noroc la dragoste; iar în *„Regele coarnelor"*, dramatizează legenda lui Tristan, prefăcând pe regele Marke într'un sensual şi gelos dement, care se chinueşte privind la aventura tânără şi firească a lui Tristan şi a Isoldei. Intâlnim în aceste două piese abil construite, alături de o sensualitate bolnăvicioasă, o ironie care aminteşte pe aceea a romanticului Tieck.

Dar Georg Kaiser care e evreu e născut pamfletar şi distrugător de valori burgheze. In comedia *„Centaur"* — centaurul ar fi o corcitură de brută şi de om al datoriei. Căutând cu orice preţ satira care ucide, Kaiser devine în comedia sa grotesc şi exagerat. Chiar acţiunea dramatică e forţată şi grotescă. Un exemplu ni-l oferă însăşi comedia *„Centaur"*, unde funcţionarul Strobel ca s'o poată lua în căsătorie pe juna Iudita trebuie să garanteze familiei că va deveni repede tată. Aşa o cere testamentul prin care Iudita devine moştenitoarea unei averi însemnate. Şi cum Strobel nu e sigur de fecunditatea sa, el e nevoit să facă o mică probă pentru care îşi alege pe servitoarea Alma. Proba reuşeşte, dar aduce după sine şi nenorocirea lui Strobel cu pierderea funcţiei şi a logodnicei. Dar Kaiser merge cu ironia şi mai departe. In baletul-pantomimă *„Europa"* ironizează pe esteţii cari vor din orice manifestare a vieţii să facă artă. Regele Agenor are o fiică foarte capricioasă, pe prinţesa Europa. Ea nu poate fi cucerită decât prin dans. Printre peţitorii cari se prezintă e şi Zeus. El apare întâiu în forma unui june elev şi dansează uşor şi stilizat, dar Europa îl refuză. Atunci el se transformă în taur — un fel de Satyros al tânărului Goethe — şi o cucereşte prin puterea şi frumuseţea de brută a fizicului său. In această comedie, în care pantomima şi dansul, efectele de lumină şi decoraţiunile fantastice îşi au rolul de frunte şi în care alegoria e elementul poetic predominant, Kaiser începe a fi expresionist. Simboluri vorbesc prin Zeus şi Europa, pantomima şi gesturile înlocuesc dialogurile inutile iar limba e frântă şi expresivă.

Dar drumul lui Kaiser e plin de zigzaguri. Inainte de a ajunge la piesele sale pline de puternice alegorii expresioniste cu eroi anonimi şi tipuri catacteristice, cu o formă dramatică care se apropie de genul revistei, Kaiser ca om de teatru care respectă acţiunea şi dă rolul de frunte subiectului plin de accidente teatrale, îşi ia motivele celor câteva drame ale sale din anecdote istorice, pe care le modernizează şi le adaptează spiritului actualităţii.

Aşa e *Jertfă de femee* unde o nobilă din veacul al 18-lea îşi lasă prostituat trupul în închisoare pentru a-şi salva bărbatul şi aşa e *„Focul dela operă"* în care un nobil căsătorit cu o amoreză crezând-o tot nobilă descopere adevărul abia când o salvează, arsă de răni, din incendiul dela operă. Cea mai desăvârşită dramă în acest gen sunt *„Cetăţenii din Calais"*. Anecdota istorică luată din cronici şi în care se spune că cetăţenii trebue să aleagă şase din ai lor ca să-i jertfească regelui Angliei, care cere capitularea cetăţii, a servit lui Kaiser pentru a broda cu fantezia sa dramatică o minunată dramă, în care Eustaţiu de St. Pierre aduce o admirabilă jertfă de sine, smucindu-se şi scăpând din dilemă pe acei ce voiau să se prezinte la moarte. Scenele cu mase de oameni sunt pline de mişcare şi de un real dramatism; iar sfârşitul se ridică până la înălţimea unui simbol.

Georg Kaiser se îndreaptă încetul cu încetul spre teatrul social şi de idei, spre teatrul expresionist de alegorie şi grotesc. Cele patru piese ale sale din anii de războiu formează o tragedie a vieţii moderne. In drama *„De dimineaţă până la miezul nopţii"* un funcţionar umil de bancă fură pentru a găsi scăparea de mizerie înviată de petreceri şi desfrâu şi isprăveşte cu un glonte în tâmplă. In *„Coralul"*, dramă curat expresionistă, un miliardar anonim vrea să se sinucidă, dar preferă la urmă să-şi împuşte secretarul care-i seamănă leit şi se deosebeşte de el numai printr'un coral ce-l poartă la ceasornic. El vrea să i iea locul spre a începe o altă viaţă mai liniştită şi mai fericită. Lumea într'adevăr îl iea drept secretarul, îl acuză însă de omor iar justiţia îl condamnă, In *„Coralul"* alegoria şi simbolul se îmbracă în cea mai îndrăzneaţă haină de paradoxe iar tipurile sunt anonime şi reprezintă clasa din care fac parte sau meseria lor. In *„Gaz"* care e continuarea *„Coralului"* fiul miliardarului e şi el în căutarea unei alte vieţi. Inventând un gaz, el vrea cu el să revoluţioneze lumea, dar în ziua experienţei uzina este aruncată în aer. In clipa aceia el îşi dă seama de nesiguranţa invenţiei şi împotriva voinţei inginerului, împotriva lucrătorilor care vor să rămâie tot lucrători. el vrea să se întoarcă înapoi spre natură, la lucrul pământului şi la viaţa patriarhală. In ultima piesă din acest ciclu *Iad, drum, pământ*, poetul e în căutarea noului om şi a unei nouă vieţi, trecând lumea încăodată în revistă.

Dar de la teatrul acesta social bogat în idei şi paradoxe şi mişcat de conflicte puternice şi de actualitate, Kaiser se mai întoarce încă odată în trecut şi dramatizează în „Alcibiade" tragedia lui Socrate, slăvind filosofia lui Platon, care e pentru el cel mai mare autor dramatic al vremurilor.

Aceasta e opera lui Georg Kaiser, care începe cu Wedekind şi se opreşte în lumea de fantasme şi foc bengal a expresioniştilor. Totuşi Kaisser nu e liric ca expresioniştii, fiindcă e înainte de toate om de teatru, dar e simbolic şi alegoric, e grotesc şi pamfletar şi uneori chiar profetic. Kaiser nu apoteozează sufletul, ci străluceşte prin jocuri de idei şi paradoxe. e un acrobat al spiritului. El construeşte drama sigur şi gradat urcând din scară în scară treptele unei acţiuni până la culminare. Şi totul are atmosferă şi culoare, simetrie şi ritm. In forma dramatică e un mare tehnician, iar în limba sa poetică, un creator de valoare. Limba sa e plastică şi puternică, e concisă şi sacadată, iar fraza e scurtă şi precisă, lipsindu-i deseori articolele şi prepoziţiunile. Kaiser e expresionist fără să reducă limba la un simplu schelet.

In *„Cetăţenii din Calais“* răsună o frază profetică: „L'am găsit pe omul nou!“ Kaiser e şi în tetralogie în căutarea unei nouă forme de viaţă, a noului om. El a întrezărit noua formă dramatică. Găsi-va oare în celula întunecoasă a închisorii pe noul om? Aşteptăm.

ION SÂN-GIORGIU

CRONICA DRAMATICA

MOARTEA CLEOPATREI, naraţiune dramatică în 4 acte

de **M. PAŞCANU.**

Cu naraţiunea dramatică a d-lui Paşcanu s'a deschis stagiunea anului acestuia, cu o solemnitatea care poate face orgolios pe toţi acei a căror planetă interioară se învârte pe o axă preţioasă de artă. Se va şti că în al treilea deceniu al acestui secol, deceniu plin la noi de larmă politică şi harţă sălbatecă între oameni pentru cât mai mult neant. Teatrul Naţional, destul de şiret ca să ştie face bani şi destul de inteligent ca să-i cheltuiască pe toţi, se luminează pe dinnăuntru cu toate artele (numai muzica lipseşte!) şi în mijlocul unei străzi celebre prin cai, automobile, dame și vitrine să pară o adevărată bijuterie de marmură.

La Teatrul Național, în 1921, e mâna d-lui Victor Eftimiu. Dar ceremonia inaugurării anului teatral a trecut, și noi ne-am aflat, câteva seri în fața cortinei d-lui Ressu și a piesei d-lui Pașcanu.

Cortina d-lui Ressu a fost admirată și defăimată. A plăcut și a displăcut unor oameni cu un egal gust pentru pictură și teatru — așa că am ajuns să ne depreciăm propria noastră impresie. Am admirat intuiția care a îndemnat pe pictor să încarce mai mult partea dreaptă a pânzei pe întinderea căreia se petrece nunta lui Făt-Frumos astfel ca tânăra pereche să apară în stânga și mai suavă — și am fi dorit ca Statu-Palmă-Barbă-Cot să ajungă numai până la înălțimea genunchiului (e doar de-o schioapă) și nu până la brâu. Mai rămâne ca pânza d-lui Ressu să se ridice peste operele unui foarte mare poet dramatic, ca să câștige singurul prestigiu real al unei cortine.

Narațiunea dramatică a d-lui Pașcanu a avut o presă foarte rea: și pe nedrept. De oarece nu socotim arta dramatică un extraordinar mister, ci o mlădiță literară; cu toate strâmbăturile dificile ale unor „specialiști", trebue să recunoaștem că în „*Moartea Cleopatrei*" autorul a vorbit o limbă românească plină de savoare, lipsită de contribuțiile civilizate ale vânzătorilor de parfumerie încurajată de unii critici dramatici[1], și a știut să nu cadă nici în filologie: o bună și cuviincioasă limbă românească, a cărei ținere de minte e o bucurie literară. Povestea Cleopatrei e pusă în scenă nu cu dibăcie de regizor, ci cu simplitate, și dacă totul n'are o organizație dramatică mai specială — și lucru se poate învăța foarte lesne dela Racine, dacă nu chiar dela părintele său Tacit — apoi d. Pașcanu are o calitate extraordinară pentru un începător: și-a turnat romantismul și poemele între două acțiuni ba uneori în vederea unei acțiuni. Toată povestea *merge* — nu se poate nega acest lucru.

Ceiace se bagă de seamă după spectacol este că pleci acasă gol de orice idei, de orice emoțiune — dacă nu cu un oarecare zâmbet de inteligență. Autorul n'a isbutit să te înșele sufletește — Moartea Cleopatrei a fost o moarte în vitrină sau într'un panopticum: n'a murit în sufletul spectatorului. Și aceasta provine din lipsa unei concepțiuni unitare de care suferă personagiul principal, deși autorul a găsit câteva bune trăsături de caracterizare a unor momente. Nu știm în tot timpul spectacolului dacă eroina este o femee șireată, o femee perversă, o seducătoare, o orgolioasă sau toate acestea la un loc, luminându-se de o singură lumină de sus, ori numai o femee nenorocită, ursită prin frumusețe să aducă în Alexandria pe sânii prea frumoși câțiva Cezari beți de orient. Citirea scrisorilor care e de o frumoasă istețime dramatică, perde astfel o bună parte din valoare întrucât nu putem ghici dacă regina suferă de absenţa fiului, sau urmăreşte numai cucerirea noului Cezar.

---

[1] D. Emil Fagure, președintele Asociației Criticilor dramatici, scrie că în „Moartea Cleopatrei" autorul a *devinat* nu știu ce...

De altfel, sufleteşte, al doilea Cezar nu se deosibeşte prin nimic de primul şi ne pare rău că femeile care iubeau pe Cleopatra n'au fost mai bine accentuate: se putea crea astfel o atmosferă proprie — pe care costumele n'o pot înlocui. Vipera Cleopatrei e absentă — şi e păcat. Prin întrebuinţarea viperei ar fi câştigat numai autorul, întrucât Cleopatra pierduse totul în istorie şi pe scenă.

Pe cale lăturalnică aflăm că d. Paşcanu s'a ferit să cunoască operele literare în care trăeşte regina Egiptului, otrăvitoare. Desigur, din teamă de pastişă. E o teamă de scriitor nou. Trebuia, din potrivă, să citească totul — chiar pe Shakespeare — pentrucă nu mai e îngăduit să scrim de două ori, fără desăvârşire, aceleaşi lucruri, şi e poate vremea ca autorii români să gândească şi ei, stând cu picioarele pe oarecari culmi.

„Moartea Cleopatrei" s'a bucurat de o montare extraordinar de bogată, iar Ana-Luca ne-a dovedit că e peste puterile actriţei să facă ceiace autorul a desfăcut.

F. ADERCA.

ÎNSEMNĂRI LITERARE

C. Stere, **În literatură.**—D-l C. Stere-Şercăleanu îşi strânge în volum articolele scrise odinioară. Volumul acesta aduce un aer plebeu în critica noastră. Din senin gălăgie multă ori de câteori i se pare că nu o poate răsbi altfel. Din senin ceartă cu critica. E şi acesta un arivism feroce, arivismul ziaristului, caracteristic prin suficienţa cu care în jurul subiectului, dar mai ales în afară de el, e gata oricând să brodeze banalităţi onorabile.

Parafrazarea şi vulgarizarea. Iată sistemul critic al d-lui C. Stere-Şercăleanu.

Coşbuc, Goga, apoi din literatura universală Tolstoi, Ibsen, Wilde sunt pretexte pentru o frazeologie bombastică. Nimic din ceia ce ar putea interesa opera în sine. Totul însă numai prilej pentru expunerea unor opinii înfăţişate ca personale.

Aflăm la fiecare pagină că d-l Stere e pentru artă cu tendinţa, că nu poate suferi pe critici noştrii şi că detestă pe toţi puriştii estetici.

Intre d-sa şi boerul Golescu, cel cu călătoriile în apus, despre care d-l Stere a şi scris un articol, unul din cele mai lungi al volumului, facem uşor o apropiere — comparaţia e de altfel sugerată de acel articol: Omul incult în ale picturei va vorbi ceasuri întregi de anecdota tabloului, va spune ce-i place şi ce nu din ea, cum l'a impresionat. In schimb nu va şti nici numele pictorului.

Boerul Golescu în primul pătrar al secolului trecut ar fi scris critică tot cam ca d-l Stere în 1921.

M. I.

O nouă bibliotecă de popularizare. Noua casă de editură „Ancora" începând la 1 Octombrie publicarea *Bibliotecei universale*, reproducem cuvântul ei introductiv:

Un cuvânt înainte. — Apariţia regulată a unei biblioteci de popularizare în împrejurările de astăzi ne pare nu numai binevenită dar chiar salutară şi imperioasă. Criza cărţei e una din consecinţele războiului, a cărui influenţă insensibilă încă va atârna greu asupra formaţiei culturale a epocei noastre. Cartea, în formatul obicinuit, devine tot mai inaccesibilă masselor; condiţiile technice se înăspresc din ce în ce; preţurile se urcă. In această creştere continuă, cartea nu poate fi privită ca un element de prima necesitate; ţara noastră nu e încă destul de culturală pentru a trece hrana spirituală printre lucrurile indispensabile.

Pentru a lupta împotriva acestei crize, o bibliotecă de popularizare este arma cea mai nimerită. Neputând impune masselor urcări continui la care sunt supuse cărţile, nu avem altă cale decât să scoborîm cărţile spre massele cititorilor, prin ediţiuni populare şi relativ ieftine. Incercarea noastră poartă deci întipărirea îngrijorării pe care ne o produce apropiatul deficit al culturii române. Pentru a-l împiedica, am crezut nimerit să publicăm această bibliotecă de popularizare, care atât prin periodicitatea cât şi prin selecţiunea sa va deveni, sperăm, cât de curând, un important factor cultural. Vom da deci ediţiuni îngrijite şi selectate din clasicii şi scriitorii noştri însemnaţi precum şi traduceri din monumentele literare străine. O vom face intensiv pentru a ne prezenta repede cu o cât mai bogată colecţiune de opere alese, în care vedem singurul mijloc de a combate criza cărţii şi primejdia deficitului cultural tocmai la începuturile Romaniei Mari.

E. Lovinescu.

Filozofia revoluţiei. — D-l C. Rădulescu-Motru scria pe vremuri *Psihologia revoluţionarului*: Se accentua încă de pe atunci asupra acestui important fenomen de ordin sociologic, care e revoluţia, cum şi asupra nevoii de a nu-l mai socoti ca un simplu capitol de *psihologie colectivă*.

Literatura noastră filozofică s'a îmbogăţit în ultimul timp cu două studii originale asupra revoluţiei, unul publicat în numărul pe Iulie din 1920 al Vieţii Româneşti de D-l Mihai D. Ralea, altul în fascicula pe Ianuarie 1921 a Arhivei pentru ştiinţe şi reforma socială de D-l P. Andrei.

Problema pusă de C. Rădulescu Motru încă de acum aproape 15 ani e reluată, complectată şi discutată în lumina noilor evenimente bogate în învăţături utile.

Revoluţionarul e ca psihologie individuală un om nemulţumit, în acelaş timp un vizionar al unor întocmiri mai bune, oricum un idealist până la fanatism. D-l C. Rădulescu-Motru schiţase drumul. Cele două ultime studii insistă în deosebi asupra laturii sociale a psihologiei revoluţionare. Nemulţumirile subiective, origină a ori cărei revoluţii, se propagă unui corp, unei minorităţi în tot cazul. Aceasta se ridică prin luptă până la stăpânirea puterii care aparţine altora şi care trebue cucerită pentru ca revoluţia să nu apară ca o crimă contra societăţii. *O revoluţie este o crimă reuşită.* Să reuşească, să transfere puterea de la deţinători, la revendicatorii dreptăţii sociale, este unul din principalele ei scopuri. O revoluţie nu se poate face fără un ideal, acesta cât mai larg, cât mai accesibil mulţimilor fascinate de el, cât mai impresionabil în acelaş timp prin deslănţuirea energiilor morale în urmărirea şi atingerea lui. O revoluţie are un caracter social. Ea produce o schimbare bruscă, schimbare pe care evoluţia cu caracterele ei de încetineală şi transformare succesivă, nu o poate produce. Revoluţia nu trebue confundată — bun înţeles cea socială — **cu revoluţia politică, nici cu revolta. Prima e o deplasare de autoritate de la o clasă la alta, fără să presupună o schimbare** fundamentală în structura societăţii, secunda e o revoluţie avortată.

Factorul idealist trebue să conducă revoluţia. Pe cale morală ea poate produce schimbările durabile. Violenţa nu va fi un caracter indispensabil al marilor revoluţii. Cele politice o presupun mai degrabă decât cele social-economice. Revoluţiile culturale se apropie prin respectarea drumului schiţat de înaintaşi, mai mult de evoluţii. Nici revoluţiile nu apar din senin, atâtea cauze le explică. Sistemele sociologice insistă când asupra uneia, când asupra alteia. De pildă marxismul accentuiază rolul factorilor economici. Ori de ce natură ar fi revoluţia, ea nu se poate concepe fără un corp care să o prepare, fără un ideal care să o răspândească, fără o deplasare de autoritate care să o facă rodnică. Procedeele ei diferă: de aci pacinica înlocuire a stărilor anterioare prin cele noi în unele revoluţii; tot de aci catastrofala înfăţişare a altora.

G. Sorel explicând revoluţia recurge la o idee nouă: *mitul*, acea stare psihică şi colectivă de împingere la maximum a forţelor şi eroismului maselor, bazate pe convingerea că opera ce se înfăptueşte este grandioasă şi vrednică de sacrificiul vieţii individului. Greva generală ar fi marele mit al revendicărilor socialiste.

S.

In jurul operei lui Durkeim.— *B. Durkeim*, articolul D-lui Mihail D. Ralea publicat în No 7 al revistei *Viaţa Românească* prezintă limpede concepţia şi metoda sociologului. Formula care rezumă şi pe una şi pe alta ar fi *autoritarismul faptelor sociale privite în ce au mai obiectiv.* Durkeim opunând punctului de vedere individualist, constrângerea socială nu operează o autonomie ireductibilă a acestor doi factori. Puşi faţă în faţă numai pentru a evidenţia obiectul sociologiei atâta timp confundată cu o psihologie colectivă, aceşti doi factori vor coopera într'un chip organic în marea diviziune a muncii sociale.

Caracterul de constrângere al fenomenelor sociale se întâlneşte în deosebi în religie. De aci pasiunea lui Durkeim pentru studiile formelor elementare ale vieţii religioase. Societatea impune credinţele ei, formele ei economice de viaţă, dreptul ei, logica ei Individul le suferă şi cooperează pentru perpetuarea lor în schimbul siguranţei ce ele i-o dau. Faptele sociale trebuesc privite în ce au ele mai obiectiv, mai exterior individului. Durkeim şi-a îndreptat multă vreme atenţia spre ştiinţa dreptului ca una care cristalizează anume forme de viaţă socială. Totuşi în faţa religiei, dreptul apare mult mai puţin învestit cu aceea forţă de constrângere din afară înăuntru, pe care în mod indiscutabil o înfăţişează formele religioase primitive. Plasând pe E. Durkeim în marea mişcare a ideilor sec. XIX, el apare legat de hegelianism, separându-se în acelaş timp de Kantianism, dar si de materialismul explicărilor economice de mai târziu. Curentul social, autoritar şi obiectiv e de natură ideală. E o contagiune a inteligenţelor, mai de grabă decât o tiranie a substraturilor economice de la baza vieţii sociale.

E. Durkeim în dorinţa de a curăţi terenul, a trebuit, ca o armă de luptă, să adopte şi tăgada unor realităţi; o dată recunoscute, ele i-ar fi îngreunat drumul.

Printre acestea este şi factorul individual care, redus la justa lui valoare şi interpretat nu în sensul unei psihologii colective ca până la Durkeim ci în cel strict sociologic, se prezintă şi el ca una din acele forme autoritar obiective cari lucrând tot din afară înăuntru, explică multe manifestări noi în societate, în timp ce fortifică şi perpetuiază pe cele existente.

E Durkeim rămâne din cauza acestei nesocotiri a factorului — individ în evoluţia vieţii sociale necomplect. Sistemul lui capăta însă o amploare nebănuită îmediat ce prin el desăvârşim punctul de vedere izolat şi el al celuilalt mare gânditor francez: G. Tarde, faţă de care Durkeim este în acelaş timp un antidot şi un corectiv.

Un an dela moartea lui A. D. Xenopol. — *Ideea Europeană*, printr'un articol In memoriam A. D.

Xenopol semnat de D-l D. Gusti, iar acum în urmă *Archiva pentru ştiinţa şi reforma socială* au sărbătorit la timp amintirea istoricului Xenopol, cu prilejul împlinirii unui an dela moartea lui.

Sunt fapte pioase ce nu trebue să scape. Străduinţa d lui D. Gusti aduce însă şi lucruri noi, pe lângă cele în deobşte cunoscute depre Xenopol. Aşa este fragmentul din *Istoria ideilor mele*, autobiografie postumă apărută în Arhiva.

Sunt în el notări fidele şi de o simplitate caracteristică asupra evoluţiei carierii de istoric a lui Xenopol. Inainte de formularea *Teoriei istoriei*, operă de sinteză metodologică apărută în franţuzeşte şi româneşte, Xenopol lucra din instinct, din bun simţ în felul în care mai târziu continuă să lucreze din raţionament.

Pentru el istoria are un domeniu a parte: faptele de succesiune de caracter individual, grupate în serii, explicabile şi ele prin *inferenţă*, adică tot prin fapte de acelaş caracter, anterior petrecute. Istoria nu cunoaşte legi nici deductive, nici inductive, deoarece nici nu porneşte dela date generale şi nesdruncinabile, nici nu poate tinde să ajungă la ele. In acelaş fragment, după ce Xenopol îşi arată încrederea că sistemul său se verifică desăvârşit prin faptele istoriei noastre cari, la rândul lor şi ele se explică prin el, face mărturisiri, confidenţe aproape asupra unor dedesubturi de conştiinţă, am putea zice, ale carierii sale. Naţionalist convins, s'a lăsat călăuzit de acest sentiment. Conştient de viciurile sentimentalismului în istorie, a trecut cu dibăcie şi experienţă prin impasurile mai grele. Figurile istoriei naţionale nu trebuiau nici exaltate din prea mult naţionalism nici scoborâte. Aci ex. problema menţinerei adevărului istoric reconcilat cu o atitudine proprie în faţa istoriei neamului.

Xenopol vorbeşte în fine de atenţia dată evoluţiei clasei ţărăneşti în istoria noastră. Işi dă seamă de aportul preţios pe care cel dintâi îl aduce istoriei economice şi culturale care precumpăneşte simţitor în opera sa datele şi faptele politice, de obicei singurul material al istoricilor.

O sută de ani dela manifestul romantismului se va sărbătorii în Franţa de către Institut cu toată cinstea cuvenită. După atâta vreme de raţiune şi spirit practic romantismul a venit ca o rouă binefăcătoare peste sufletele însetate de ideal şi de frumuseţe. Timpurile noastre cuprind germenii aceleiaşi uscăciuni morale pentru ca măcar a o suta aniversare a romantismului să aducă adierile parfumate ale lucrurilor vechi şi o dihnitoare de suflet odată cu îndemnurile spre alte îndrumări decât cele ale prozaicei vieţi ziluice.

Ar fi tocmai în aceasta marea semnificaţie a centenarului romantismului.

Literatura noastră formată în bună parte sub influenţa lui nu poate trece cu vederea un asemenea eveniment. Odată cu aceste amintiri pioase ne reapare şi figura unui harnic cercetător în această direcţie. N. I. Apostolescu, profesorul dela Piteşti, dela a cărui moarte se vor împlini în toamna aceasta 3 ani.

Cartea sa: *L'influence des romantiques français sur la poésie roumaine* capătă datorită acestor împrejurări importanţa actualităţii. Desgropată din uitarea nemeritată ea va servi ca un îndreptar celor cari măcar la zilele mari vor să'şi dea seama de lucrurile ce nu se pot ignora.

Puţini vor fi mai ştiind azi de existenţa acestei cărţi care aduse autorului ei cinstea unei numiri la o catedră universitară, numire sosită tocmai în clipa când el agoniza. Sfârşitul lui N. I. Apostolescu nu a putut fi mângâiat nici de această veste, pe care atâta a aşteptat o în vremea când s'ar fi putut bucura de primirea ei.

Mercure de France, 15 August — *Leon Bloy* e titlul primului articol. Se cuprinde în el analiza personalităţii uriaşe a scriitorului şi o încercare de a-l caracteriza opera. Predomină în acest studiu interesul pentru om. Fire alcătuită din contraste, Leon Bloy a cunoscut toate tranziţiile sufleteşti. Violenţa se învecineşte cu blândeţea, orgoliul se naşte subit din umilinţă, modestia lui se hrăneşte dintr'o puternică şi permanentă conştiinţă a valorii personale. Leon Bloy urăşte burghezismul.

In vremile noastre e singurul scriitor catolic, fervent apărător al credinţei pe care a reabilitat-o graţie unui deosebit de puternic talent oratoric în toate scrierile sale. Acestea au toate titluri pamfletare: *Belluaires et Porchers* e unul din cele mai semnificative. Păzitorul fiarelor, porcarul, alungă din urmă turmele de vite înspăimântate când de biciul, când de ghioaga cu care sunt duse din urmă.

Temperament combativ, impresionabil până la injustiţie Leon Bloy a comis şi greşeli mari, cruzimi chiar, de care sigur că cel dintâi s'a căit el. Huysmans, P. Bourget, Zola sunt marile lui antipatii. In acelaş rând punem pe Maurice Barrès (*J'accuse* şi L'exegèse des lieux communs).

Leon Bloy venera pe Balzac, iubia pe Verlaine şi pe Barbey D'Aurevilly (Un brelan d'excommuniés).

Revue des deux mondes, 15 August. — *L'état actuel des esprits aux Etats-Unis* se numeşte conferinţa d-rului N. M. Butler, preşedinte al Universităţii Colombia, venit la Paris în numele Academiei de litere şi arte din New-York pentru a invita Academia franceză la serbările tricentenarului lui Molière şi în numele fundaţiunii Carnegie pentru a pune prima piatră a bibliotecii municipale din Reims.

Se insistă asupra democraţiei americane, lucrul cel mai vrednic de interes pentru Europa. America însăşi se resimte de toate frământările Europei. Datorită imigraţiilor ce se pot grupa din punct de vedere al locului de unde pornesc în jurul Anversului şi Buda-Pesta, Statele Unite înfăţişează astăzi în mic toate luptele politice şi chiar de idei care în Europa se dau în stil mare. Noii concetăţeni care strică omogenitatea tradiţională a Statelor-Unite, care odinioară nu cunoştea pe lângă elementul de bază englez decât icicolo elemente franco-spaniole, se grupează într'o tabără sau alta, după cum îi îndeamnă afinităţile lor de rasă.

Totuş spiritul democraţiilor americane a rămas intact. El diferă de al democraţiilor europene prin o foarte puternică conştiinţă publică. Guvernământul este pentru ele un servitor al nevoilor cetăţeneşti nu un asupritor al lor. Intre Executiv şi legislativ, cele două puteri constituţionale există o reală controlare. Inceteneala ce spiritul american opune în luarea unei hotărâri definitive provine din seriozitatea cu care ia fiecare act de viaţa constituţională. Alegerile sunt momente de reculegere cetăţenească. Ele au toată importanţa.

Programele partidelor cari solicită voturile cetăţenilor sunt discutate în amănunt înainte de a fi adoptate sau respinse, iar votul nu e decât expresiunea unei deliberări mature.

Datorită aceluiaş spirit cetăţenesc deplin format, America se pronunţă greu ori de câteori e vorba de evenimente cari privesc comerţul mondial al statelor. A fost însă deajuns ca răsboiul cel mare să dovedească lumii că e vorba de un principiu de dreptul ginţilor, de libertatea sau robia statelor, pentru ca America să intervie în sprijinul libertăţii. Conferenţiarul vorbind cu suficienţa omului pătruns de superioritatea rasei sale, menajând între toate susceptibilităţile poporului amic în mijlocul căruia se află, închee arătând că din cele 3 idei preconizate de revoluţia franceză, Statele Unite au desvoltat numai una: libertatea. Egalitatea nu e înţeleasă acolo decât ca o deplină putere de a fi la fel privit în faţa legii iar nu ca un principiu nivelator.

Fraternitatea e singura forţă de ordin moral care unind popoarele le chiamă în mod egal la viaţa de cultură.

Partidele politice americane nu pot fi asemuite cu cele europene. Nu există un conservatorism american după modelul celui european.

Acolo unde sfârşeşte acesta, la maximum deci de concesii, începe cei mai conservator partid în Statele-Unite. Toate partidele din acest punct de vedere sunt mai mult sau mai puţin radical liberale.

Europa opune însă conservatorismului liberalismul şi adeseori se sperie de radicalism.

Această temere nu o cunoaşte o ţară cu o conştiinţă cetăţenească atât de puternică.

Mythomanie. — Analizând evenimentele mai importante din viaţa lui Balzac şi servindu-se de amănuntele intime găsite şi culese de Spoelberch de Lovenjoul, Paul Bourget susţine că Balzac a fost un mythoman. Dând o aparenţă de adevăr faptelor neverosimile, marele scriitor realist, întocmai ca şi un poet romantic oarecare, îşi croise o lume a lui — de himere şi de vis.—Faguet avea dreptate când spunea că Grandet şi Goriot sunt figuri pur romantice. Ce are a face eticheta naturalistă sau realistă când conţinutul e romantic? Imaginaţia lui Balzac n'a influenţat numai asupra creaţiunilor lui, n'a influenţat numai asupra scriitorului; ci, totodată şi asupra omului.

Clubul Haşişomanilor n'a putut să-l convingă să ia parte la şedinţele, care au avut loc un timp la Hotel Pimodan; Balzac nu avea nevoe de asemenea excitări; imaginaţia, fără concursul altui factor, îi ajungea ca să creeze lumea sa de himere. Legenda balzaciană, creată de cititorii biografiilor, are o parte de adevăr. Bastonul lui Balzac, cafeaua, dorinţa îmbogăţirei, sunt fapte adevărate, care au fost cercetate de neobositul balzacian, Spoelberch de Lovenjoul.

Dar ceeace-l face pe Bourget să afirme că Balzac a fost un mythoman este căsătoria sa. Anecdota este îndeajuns de cunoscută: scrisoarea trimisă lui Balzac de o necunoscută şi apoi corespondenţa lor şi dragostea platonică, urmată de căsătorie.

Cercetătorul literar e un om lipsit de pudoare. Intocmai ca şi entomologul care aleargă pe câmp după fluturi şi după tot soiul de insecte, iar apoi le omoară numai de dragul colecţiunei sale, cercetătorul literar desgroapă amănunte din viaţa intimă a scriitorului, pentru plăcerea de a găsi şi de a da la iveală ceva nou. S'a găsit corespondenţa lui Balzac cu *„L'étrangère"*. S'au găsit scrisori duioase din partea lui Balzac şi altele calculate din partea Polonezei —Paul Bourget se întreabă dacă nu cumva Balzac cu imaginaţia lui, n'a văzut altfel după cum era într'adevăr, această dragoste...

Viaţa lui Balzac e un şir de anomalii. Să fie şi căsătoria sa o irealitate din punctul de vedere al sâmburelui ei — dragostea? —

In orice caz, mytomania e de fapt o slăbiciune a poeţilor, a oamenilor de imaginaţie. Oamenii de ştiinţă propriu-zisă, având o imaginaţie specială, nu sunt mythomani.

Mythomania nu e o atrofiere a eului E o denaturare a impresiunilor, un fel de travestire a sensaţiei. Mythomanul e un mincinos; dar se minte pe el însuşi!

Prăpastia care există între personalitatea poetului şi între personalitatea omului, contruibue şi ea poate, la întărirea germenului mythomaniei. Când *„la Vénus noire"* îi striga lui Baudelaire: „sacré bouffeur de nuages!" asta nu era oare o deşteptare crudă, o chemare reală la viaţă a sufletului care visa?

Macedonsky era şi el un mythoman. Se vede aceasta din viaţa lui privată. Chestia cu diamantele de sticlă pe care le împărţia ca un nabab prietenilor, nu e oare o dovadă a mythomaniei lui? **A. B.**

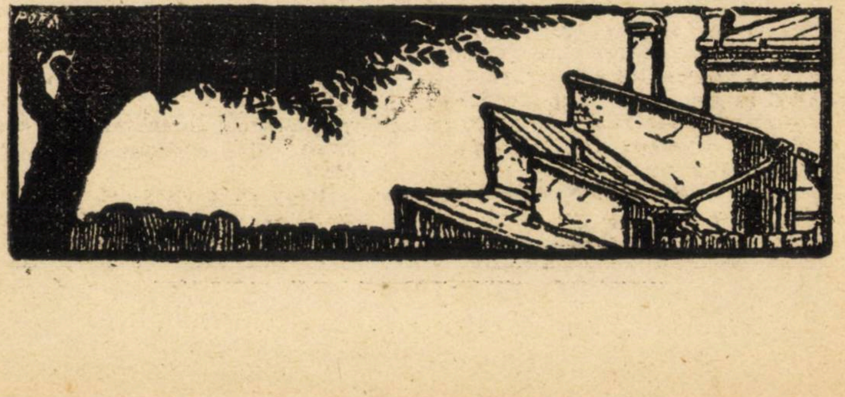

BANCA

MARMOROSCH, BLANK & Co.

SOCIETATE ANONIMA

CAPITAL SOCIAL: LEI 125.000.000, DEPLIN VĂRSAT

REZERVE: LEI 164 600.000

* * *

SEDIUL ÎN BUCUREŞTI

* * *

Sucursale şi Agenţii:

In străinătate: Paris, Place Vendôme, 20
Constantinopol, — Galata, Agopian Han
„ Agenţie în Stambul.
New-York, — Broadway 31 — 33

In ţară: Bucureşti, — Calea Victoriei, 42
Calea Griviţei, Piaţa Sf. Anton şi
Calea Moşilor (Gura Oborului)

Arad, Brăila, Braşov, Cernăuţi, Cluj, Constanţa, Galaţi, Ismail, Oradea-Mare, Târgul-Mureşului.

* * *

Operaţiuni de bancă:

Conturi curente, Imprumuturi, Lombarde, Sconturi, Schimb, Scrisori de Credit, Cecuri, Avansuri comercianţilor şi industriaşilor, Emisiuni, Safe.

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CU CAPITAL DE 50.000.000 LEI

◆ **41, STRADA LIPSCANI, 41** ◆

SUCURSALE:

la Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

ATELIER DE CROITORIE PENTRU DAME

◆◆◆ **Preţuri mai eftine ca oriunde** ◆◆◆

VIZITAŢI
NOILE MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

MĂTĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PLUFETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale

BONBONERIEI
RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA-SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIU

2

SUMARUL No. 2:

Hortensia Papadat-Bengescu . **Salutul**
Marcel Romanescu . . . . . **Noaptea de Crăciun**
Maiorul Gh. Brăescu . . . . **Câinii de războiu**
Al. T. Stamatiad . . . . . . **Amintire**
A. Dominic . . . . **Diamantul**
B. Fundoianu . . . . **Epilogul matchului Carpentier-Dempsey**

CRONICA LITERARĂ. — *Mihail Iorgulescu:* **D. Caracostea: Poetul Brătescu-Voinești.**

CRONICA DRAMATICĂ. — *E. Lovinescu:* **Teatrul Regina Maria, Chemarea Codrului de G. Diamandy; F. Aderca: Teatrul Național Nevestele domnului Pleșu de Caton Theodorian.—Insemnări Literare.**

Editura „Ancora" Alcalay & Calafateanu, București. **LEI 2**

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

ÎN EDITURA

„ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU

sunt sub presă următoarele cărţi ale colaboratorilor noştri:

I. Petrovici . . . . Simţiri rostite

Hortensia P.-Bengescu Femeia în faţa oglinzii

E. Lovinescu . . . Critice, Vol. VI

Maiorul Gh. Brăescu Cum sunt ei (schiţe umoristice).

ANUL I. — No. 2 25 SEPTEMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

SALUTUL

Am căutat mult înapoi pe cel dintâi Salut ce va fi fost. Călătorie lină pe un parcurs nelămurit de plaiuri ale timpului şi locului.

Nu aveam aripi şi gândul meu nu era sbor, dar nava care îl purta şi lopătarul care îl mâna erau, în lenta şi grava lor purcedere, o plutire. Orice porneşte din energii ca să se îndrumeze, chiar dacă nu are aripi, e Aripa. Nu fâlfâit eteric şi uşor, ci vâslă legată strâns de umărul oricărui gest al gândului, al sufletului, al voinţei cu care ele împing în valul eternelor împotriviri.

Nedesluşit am străbătut prin veacuri şi am zărit prin ceaţă fâlfâitul penajelor ce se curbau în unda armonioasă, sau fluturatul flamurelor uşoare pe ţărmuri şi balcoane; icoana pajurelor înălţate, înclinarea rituală şi melodică a trupului, mândria înclinată a capetelor ce se pleacă, sau salutul rigid în armura nemişcării celei solemne — spre Preaslăvire.

Nu am ajuns cu gândul în oaza primilor oameni şi nu ştiu ce înfăţişare vor fi avut acei cari au desprins din făptura lor întâiul Salut. Dar înţelesul lui cel dintâi mi-a apărut.

Salutul s'a născut în faţa Răsăritului.

— Am căutat apoi cum s'a născut întâi în suflet, în altarul lui primitiv, din tezaurul lui afectiv, neprelucrat, cum s'a născut gestul **interior** *de slavă din a cărui mişcare, avântul, stângăcia, graţia au asvârlit înafară Semnul. A fost în faţa Răsăritului.*

Deaceea decâteori pe decorul fundal al vieţei noastre răsar zorile unei zile noi, sufletul ritual, are o mişcare lăuntrică a simţirei caşi încărnata în forme tangibile. La ziua cea dintâi, la vorba cea dintâi, la privirea d'întâi spre misterul ce se naşte, deodată cu tot ce răsare nou în templul cugetului, sufletului şi muncei mâinilor noastre nevolnice şi minunate, trudite în lupta dintre năzuinţă şi îndeplinire — în ziua cea dintâi, sufletul învăluit în draperie sacră oferă zărilor promiţătoare şi misterioase, plăpânde şi măreţe, mişcarea graţioasă, gravă, stângace, avântată a primului Salut!

— Cine a simţit şi îşi aminteşte, cine a simţit şi a băgat de seamă care îi era simţirea, când a fost chemat la casa care se clădeşte să atingă cimentul puhab al temeliei din care se va închega durata ei, să dea cu ciocanul delicat pe piatra modelată,

uşoară lovitură din care se vor naşte ecourile zidurilor ce au a creşte — Aceia ştiu că esenţa religioasă a omului — aceeaşi de la cultul idolatru al pietrei până la cea mai înaripată religie a cugetărei abstracte — dă atunci un fior solemn, şi spaima aceea a sângelui care se chiamă emoţie şi care este un salut adus Templului.

— Cel dintâi care, sfredelind sufletul lui în chipul pietrei a adus-o la zidirea unei case, a jertfit harul egoismului său pasionat pentru gestul sociabil care adună pe oameni şi roadele lor cultivate din tainică hărnicie, la piaţa sacră a bunului comun, — Acela a învăţat desfătarea şi durerile împărtăşirii şi dăruirilor de sine. S'a părăsit pe el şi s'a închinat căminului în a cărui splendoare totală îşi iubeşte piatra şi se iubeşte în ale tuturor; iar Palatul colectiv şi Spiritul care îl stăpâneşte, sunt Patria cu altaru, unde îşi va poposi jerfele şi bucuriile.

— Pe o planetă mobilă şi în timpul limitat, trecători nestatornici pe căi nedesluşite, suntem făcuţi să ne statornicim înfipţi adânc în dragostea şi credinţa locului şi eternităţii.

Pe drumul ales umblăm încrezători, într'o pornire sigură şi coaja subţire care ne poartă povara uriaşă a aspiraţiunilor imponderabile, ne pare o podea nestrămutată subt paşii zornici sau osteniţi încercuiţi aceluiaşi parcurs.

Totuşi ştim că drumurile se rup la răspântii şi cotind deschid neaşteptat pânza nouă a altui orizont aceloraşi idealuri.

Totuşi ştim că ne poartă o punte călătoare care, deşi o cârmuim, ne trage la un ţărm negândit, şi apoi se sloboade pe ape subt ochiul nostru umed de nostalgia amintirilor pe care le duce cu ea la larg.

Stăm la răspântie în faţa drumului nou. In portul (necunoscut) unde am ancorat sunt adunate navele plutitoare ale energiilor care poartă aripa masivă şi lină a aceluiaşi sbor. Stindardele familiare sunt un semn de raliare şi steaguri noi se îmbină printre ele. Pe bord aduc piatră cimentară, în faţă le stă cheiul unde se va clădi casa comună a muncei celei împuternicite din suflul zărilor apuse şi din aspiraţia pură a noilor orizonturi.

Reclădim! Sufletul religios simte mişcarea care a desprins din puterile afective Semnul — Sufletul năvălit de spaima emoţionată a sângelui — chemat să aşeze piatra modelată la casa cea nouă a căminului comun, — ce-l va iubi în toţi, şi pe toţi în el — îşi fâlfâie gestul înaripat, gestul caşi întrupat, din care la ziua cea dintâi, cu faţa întoarsă spre Răsărit, avântată, stângace, gravă duioasă, porneşte ofranda primului Salut.

Hortensia Papadat-Bengescu.

NOAPTE DE CRĂCIUN

Crăciunul!
aşa cum îl serbam acas'odinioară
în sala de intrare lângă scară,
în sala cea cu ziduri căptuşite
de stofe verzi eşite
brodate 'n flori de aur stins;
şi cu tavanu 'nalt şi zugrăvit,
dar nu destul de 'nalt ca să nu 'ndoae
semeţul brad cu vârfu 'nmugurit
şi 'mpodobit cu ramuri ce te 'mbie
ca un Hristos ce chiamă copiii către
[dânsul;
Hristos cu degete de ceară luminoase,
în jurul căruia 'nvârteam o horă lină
cu cântece evlavioase ce suspină
şi curg încet şi limpede
şi proaspăt ca o apă cristalină.

Crăciunul
cu portocale însorite
şi mere rumenite,
ce, sub ghirlande de beteală argintie,
atârnă greu pe crengi mirositoore
şi-aşteaptă guri nerăbdătoare
să vie
să le muşte.

Şi jucăriile cu rânduială aşezate
la rădăcina pomului aprins;
mânuţele nevinovate
ce fâlfâe 'n văzduh ca să le ceară;
şi ochii vii ce-aleargă după ele
şi se uimesc
şi cresc,
se umezesc de fericire
şi luminează casa
mai mult ca lumânările de ceară.

Şi peste tot,
privirea mamei şiruind de dor
sub părul negru şi strălucitor,
privirea mamei ce se simte bine
cu droaia de copii foşnind în
[preajmă-i,
întocmai ca o floare ce se 'nvoaltă
când simte 'n juru-i zumzet de albine.
Alăturea, mătuşa 'naltă, înţepată,
la faţă şi la port străină,
cu ochii 'nchişi de râs înăbuşit
şi cu volane mari de muselină.
Şi unchiul mic şi gras, rotund la faţă,
din viţă boerească pe sfârşite,
care râdeà de se cutremurà tavanul
şi ramurile bradului mişcau
şi àcele sunau.

Dar într'o vreme se lăsa tăcere
pe buze şi pe gând:
şi lumea se rărià,
şi sala pe 'ndelete se golià;
şi doamna 'nfofolită ce mulţumià
[plecând
şi 'n uşă ciripià
lăsà să intre 'n casă c'un vâjiit de
[viscol
mirosul crud de nea.

Şi 'n sala tapetată cu piele de Cordova
sub lampa olandeză de alamă,
cum ne priveam atuncea, mamă,
la nesfârşita cină de Crăciun.

O, mamă bună,
mai ştii când ne urcam pe scară
împreună,
după masă,
cu pasul obosit de-atâtea daruri;

când ne treceai prin plete mâna ta
[subţire
şi-apoi ne sărutai prelung pe frunte.
cu-o sărutare-atâta de fierbinte
că o simţeam târziu,
pân'adormeam în patul meu,
cuminte.

Şi iată,
toate mi-au trecut prin gând
în noaptea asta de Crăciun
pe care o ascult încet curgând
la masă cu-o pribeagă din Rusia.

Îmi povestia de viaţa-i sbuciumată:
Simţeam cum gândul ei aleargă
sbor nebun;
şi se gândia, pe semne, la Crăciun
la ea acasă
dar nu mi-a pomenit nimic la masă
de teamă, poat', să nu gândesc şi eu
[la fel.

*

La noi acas'acum... E mort Ionel,
El, cel mai bun şi mai scânteietor;
şi ceilalţi, pân' la cel mai mititel,
sunt duşi la carte
şi n'au venit acasă: nu li-i dor
şi li se pare cuibul prea departe.

Şi dacă totuşi au venit,
Tu bradul tău nu l'ai gătit
că nu e El;
El, care-l simţi în preajma ta,
aşa de-aproape şi lipit pe sân,
că de-ai aprinde pomul de Crăciun
ai înţelege dintr'odată ce departe-i.

Şi ştiu, acum stai singură la foc,
pustie şi umilă.
Cum s'a trecut povestea noastră bună
şi cuibul cum s'a spart!

*

Mai adineauri,
cum stam la masă cu pribeagu,
golind paharul până 'n fund,
ce mi-a venit
să-mi razim capul
de umăru-i rotund.
Dar mi-a fost frică, mamă!

Şi dintr'odată s'au pornit să sune, —
rostogolindu-şi grindina de-aramă
pe coperişurile mute şi sonore, —
clopotele... întâi puţine, apoi tot mai
[multe.
Şi ea, a stat tăcută, să le-asculte.

Şi-atuncea capul fără vrere, mi-a
[picat
pe umărul ei bun;
şi ea, străina, — cum să-ţi spun? —
s'a tulburat de-o mare 'nduioşare,
s'a aplecat cum te plecai spre mine
şi fără să 'nţeleagă bine,
m'a sărutat pe frunte, mamă!

MARCEL N. ROMANESCU.

Crăciunul anului 1920.
Roma.

CÂINII DE RĂZBOIU

Satul Floreşti, împrăştiat ca toate satele de munte, se ascundea între coline, pus parcă la adăpost de vremuri grele. Numai câteva case despărţite prin curţi mari înnecate de boz eşiseră la drum mai îndrăzneţe să reprezinte şcoala, primăria şi postul de jandarmi strânse în jurul cârciumii şi ocupate fără împotrivire de regimentul venit să întărească frontiera.

Dela popotă, după masa de seară, prelungită şi înveselită de aceleaşi motive, ofiţerii, interpelându-se cu râsete şi glume cu cheie, se răspândeau la voia întâmplării, care îi rânduise în cantonament. Curând, luminile ce mai licăreau ici, colo printre fagii uriaşi, se stinseră una câte una, ofiţerii se culcară şi ei, şi satul liniştit adormi în fine, respirând uşor în freamăt de codri.

Deodată, goarna unui soldat iscusit răsună în puterea nopţii, turburând văile, sunând precipitat, nerăbdător „chemarea ofiţerilor", în lătratul furios al câinilor eşiţi la poartă, cu copii, cu femei, cu lumea toată.

— „Unde eşti mă?"

— „Cine ne cheamă?"

— „Unde ne adunăm?"

— „Numai *don' comandanţi* de *cumpanie* să poftească la *şicoală* la don Colonel", desluşia nevăzut gornistul.

— „Ofiţerii ceilalţi nu?"

— „Nu, nu".

— „Păi de ce ne sunaşi pe toţi, idiotule?"

— „Aşa am primit ordin să sun pe toţi domnii ofiţeri".

— „Păi ziceai că numai căpitanii, de ce n'ai trimes agenţii de legătură, boule?"

— „Dar cine ştie pe unde s'au culcat, i-a căutat şi don colonel..."

— „Eu v'am chemat, eu... poftiţi aci la mine, nu face nimic, veniţi cu toţii, cu atât mai bine dacă a venit toată lumea. Aprindeţi o lampă... aveţi lămpi?"

— „Avem, da le-am lăsat în cantonament".

— „Pfiuu!... De ce, domnilor, de ce? Se poate? Astea sunt lămpi de războiu. Trebue să le aveţi în tot momentul asupra d-voastră că d'aia le zice de buzunar. Du-te, domnule, şi o ia pe a mea, vezi că mi se pare e pe masă.“

— „A d-voastră n'are baterie, ştiţi că n'a funcţionat nici aseară“, aminti aghiotantul regimentului.

— „Aşa e, bine zici. Inseamnă d-ta să nu uiţi... să trimetem la Bucureşti să ne ia câteva baterii de rezervă. In fine, nu face nimic... am vrut să vă citesc un ordin telegrafic extra-urgent şi cu mare precădere, pe care l-am primit acuşica şi pe care vi-l repet negru pe alb: „Raportaţi telegrafic unde aţi ajuns cu câinii de războiu...“

— „Care câini?“

— „N'avem câini“.

— „N'a fost niciun ordin“

— „Vă rog, lăsaţi, n'am terminat, vom discuta pe urmă:... „luaţi măsuri“... ascultaţi domnilor? „Luaţi măsuri pentru a creşte doi porci de companie.

Comand. Div.
G-ral Grozavu

— „Nu se poate!“

— „Imposibil!“

— „De asta ne arde nouă!“

— „Tăceţi Domnilor, nu vorbiţi copilării, cum să nu se poată dacă e ordin? Şi apoi trebuia să vă aşteptaţi... N'aţi primit botniţe şi bice?... Alea nu erau pentru ţânţari!... Şi broşurile relative la dresajul câinilor de războiu ale Marelui Stat Major, le-aţi uitat?... Alea erau pentru D-voastră, ce aţi făcut cu ele?“

— „Sunt în magazie.“

— „De ce le ţineţi în magazie, pentru Dumnezeu?“

— „Păi unde să le ţinem?“

— „Să le citiţi, nu să le ţineţi în magazie. Acum ce raportăm diviziei?... Cum o întorci, maiorule?!..,“

Maiorul, vechiu în serviciu, îngrăşat peste fire şi puţin asmatic, şueră liniştit: „Este câini berechet!“

— „O fi da nu-i avem noi.“

— „O să avem şi noi — daţi drumul oamenilor în permisie şi la întoarcere să aducă câinii“,

— „Şi porcii“, adăogă un căpitan vechiu în grad, sedus de rentabilitatea ideii. „Creştem şi pentru noi“.

— „Şi porci, desigur", întări răguşit maiorul.

— „Da, cine-i plăteşte?"

— „Statul, cine o să-i plătească?"

— „Dacă aprobaţi să se ducă oamenii în concediu, în trei zile avem câini", se prind entusiasmaţi căpitanii.

— „Ce trei zile, domnule? Eu i-aduc pân' diseară, am şi ochit unul".

— „Domnilor, nu aşa, fiţi cu băgare de seamă! Câinii au drept la hrană, câte un leu şi douăzeci mi se pare... după cum vedeţi ordinul e serios. Să nu furaţi câinii oamenilor, să ne facem de râs...

— „Lăsaţi pe mine, dacă i-o mai cunoaşte..."

— „In sfârşit, treaba D-voastră, atât vă recomand, să fie tineri şi de rasă mare, ciobănească. Să nu mi-aduceţi cine ştie ce javre.

— „Cui îi dăm în primire?"

— „Asta e iarăş o chestiune importantă, cui să-i dăm?"

— „Să-i dăm lui Georgescu, el e cu sporturile".

— „Domnule colonel, eu nu mă pricep, n'am dresat câini în viaţa mea".

— „Nu-i nimic, ai ocazia să înveţi acuma; şi apoi d-ta umbli şi la vânat, mi se pare?"

— „Umblă, umblă..."

— „Are şi puşcă".

— „Astă iarnă a împuşcat o capră".

— „Domnule colonel, daţi-mi voie", încercă să protesteze desperat sublocotenentul.

— „Am terminat! Părăsiţi obiceiul de a vă eschiva dela orice însărcinare".

— „Să-i dăm şi purceii..."

— „Ăia îi iau bucuros".

— „Te cred..."

— „Lăsaţi gluma... la revedere, domnilor".

Câteva zile mai târziu, pe o dimineaţă plăcută de munte, colonelul, în ţinută de campanie, se plimba în mijlocul unui orăşel de vile liliputiene răsărite ca prin farmec în curtea primăriei, aşezată chiar la marginea şoselii. Şaizeci de căsuţe cu săgeţi şi străşini dantelate, cu coperişul în patru ape, adăposteau 120 de câini ale căror nume războinice de: Glonţ, Cartuş, Pistol, Foc, etc., scrise cu litere agăţătoare pe frontispiciul vilelor, de forme şi mărimi variate, ne-ar fi îndemnat numai ele singure la ofensivă. Pensionarii, corcituri de ogari cu coada covrig, dulăi flocoşi cu bucile pline de scaeţi, căţele cu ţâţele supte, câini de toate neamurile, proaspăt amputaţi de urechi şi coadă şi arşi apoi cu fierul de sanitarii companiilor, câini bălani, negri, tarcaţi sau cafenii ca urşii, tunşi de tot ca englezii sau ca leii numai pe jumătatate, aşteptau ferecaţi în lanţuri să ducă cartuşe pe linia de foc, să descopere răniţii pe câmpul de luptă sau să plece furişaţi în patrulare. Dar senzaţionalul acestei pregătiri războinice îl prezenta, fără îndoială, o pereche de căţelandri, potriviţi în păr şi la statură, înhămaţi cu pieptare roşii la roatele unui cărucior de copil, cu clopoţel la oişte şi care la întoarcere târau la vale chiar pe sublocotenentul Georgescu, dresorul lor, în admiraţia, pişcată de invidie, a ofiţerilor eşiţi în pragul popotei. Decorui îl complecta soldaţii voinici aleşi pe sprânceană, înarmaţi cu bice scurte şi cari străjuiau vilele, ca pe nişte locuinţe ministeriale, călcând regulat în străchinile cu apă, aşezate pentru câini la uşa lor. Tactician iscusit, colonelul nu-şi băgase în acţiune toate forţele sale. Menajase generalului o surpriză: *parcul purceilor*, unde vre-o optzeci de godaci, roz-albi spălaţi cu peria, cu cerceluşi de lână roşie la ureche, urma să-l cucerească definitiv. Spre mai mare siguranţă — în războiu trebuesc prevăzute toate — doi grăsuni fuseseră sacrificaţi pe altarul popotei.

Colonelul, vădit încântat, fierbea de nerăbdare în aşteptarea generalului, care urma să pice dintr'un moment într'altul. Succesul era asigurat. Din informaţiuni culese cu diplomaţie, niciunul din regimentele diviziei nu mobilizase câini de războiu. Dar nici-o fericire nu este complectă şi orice speranţă — se ştie — are punctul său negru. Un lucru mic în sine, care nu prezenta nici-o însemnătate faţă de strategia pregătirii, îl enerva pe colonel mai mult de cât ar fi fost rezonabil: pensionarii se retrăseseră ca melcii în găoace, vilele păreau pustii. Colonelul ar fi voit să-i vadă şezând cum ştim cu toţii că şed câinii: unii aşa, alţii cu botul pe labe, la rând, în pragul căsuţelor ca la fotograf.

— „Scoateţi câinii la iveală mă, ce i-aţi băgat aşa înăuntru".

— „Trăiţi, don' colonel, se bagă ei singuri... de căldură..."

— „Dac'or sta aşa şi când o veni generalul, ne-am pricopsit".

— „Nu stau, don' colonel, îi scoatem noi", răspund soldaţii, strângând coada biciului, cu mâinile lor năduşite. Un trâmbiţat prelungit cu artă, întrerupse convorbirea, se sfărâmă în bucăţele, lovindu-se de stânci, vestind tutulor sosirea generalului. Colonelul plecă grăbit la raport, îngrijat, nesigur, fără speranţă. Inspecţiile, reflecta el inconştient, sunt ca şi examenile: cazi uneori când te crezi mai bine pregătit...

— „Domnule general, regimentul 180 infanterie, cu un efectiv de 3500 de oameni, 200 de cai şi 120 câini de războiu...

— „Bravoo! aveţi şi câini de războiu?!" întrerupse generalul schiţând un salut. „Foarte bine. Eşti singurul regiment, care ai executat ordinul meu. Ii ai de mult?"

— „Nu tocmai... să vedeţi, cam de vre-o două luni. A trebuit s'alegem".

— „Aaa, foarte bine! Atunci ai început şi dresajul?". întrebă generalul satisfăcut.

— „Mdaa... relativ, domnule gheneral, ştiţi, câinii ciobăneşti sunt răi, foarte răi... şi încăpăţânaţi!..."

— „Trebue luaţi cu binişorul... lăsaţi-i încet, sfătuia generalul, plecându-se cu precauţiune să vadă câinii din cuşcă. Ham, ham, ham! Şi doi dulăi cu părul sbârlit, cu colţi de crocodil se repeziră cu atâta furie, că generalul plin de spaimă, gata să fie sfâşiat, abia avu timpul să-şi ferească pantalonii.

— „Nu's dresaţi".

— „Domnule general..."

— „Nu i-ai dresat deloc..."

— „...vă închipuiţi şi d-voastră..."

— „Ei nu trebue să se repeadă la Români; să sară asupra duşmanului, să nu se dea la noi. Trebue pedepsiţi şi pedepsiţi imediat, asupra faptului" şi consecvent acestei reguli pedagogice, răcni ameninţând cu sabia dela distanţă: „Marş!"

— „Cine îl puse, doamne?!" avu timp să se întrebe desperat colonelul şi se luă fugind pe urmele generalului, urmăriţi de câţiva dulăi de stână, cari scoşi samavolniceşte din cuştile lor, rupând sgardele putrede, săriră într'un elan de solidaritate în ajutorul tovarăşilor cu cari de altfel se şi încăerară într'o larmă asurzitoare.

— „Nu i-ai dresat", reproşă gâfâind generalul urcat pe prispa unei case.

— „Domnule general, vă rog să credeţi, s'a întrebuinţat toate metodele..."

— „Nu's dresaţi... deloc".

— „Depinde de temperamente... cari sunt mai docili... am unii, să vedeţi şi d-voastră. Armaşu!...

— „Ordinaţi!"

— „Chiamă pe d-l sublocotenent Georgescu. Să vină cu Orest şi Pilad, ştii, câinii cu căruciorul... să-i prezinte lui don' gheneral".

Dar Oreste şi Pilade se prezentară singuri, venind dinspre câmpul de instrucţie, într'o fugă dezordonată, sfărâmând căruciorul de pietre, alergând, scheunând, cu limbile scoase, cu ochii strălucitori, după un măgar ce fugia şi el cu coada în sus, sbierând cât îl lua gura.

Ceva mai departe în urma lor, călărind ca pentru întâia oară, apăru dresorul, sublocotenentul Georgescu, silindu-se zadarnic să pună calul în galop. Filmul trecu ca un meteor sub ochii generalului, care supărat, plecă fără ziuă bună. Colonelul se îmbolnăvi de gălbinare.

In toamnă, când s'au făcut propunerile de înaintări în armată, generalul l-a votat *bun în grad* şi, fireşte, colonelul, la rândul său, n'a propus pe sublocotenentul Georgescu la avansare. Iar mai târziu, când comandamentele, prin circulări repetate, îndemnau regimentele la cea mai mare economie, colonelul a dat următorul ordin:

„Având în vedere circulara M. de R. No. 118564 comunicată cu ord. Corpului de Armată No. 73520 transmis direct de Divizie cu ord. No. 8751, ordon:

Urmând ca reghimentul să facă cele mai mari economii pentru a nu depăşi alocaţia de hrană, companiile vor demobiliza câinii de războiu, trimiţându-i imediat la vetrele lor.

Comandantul Regimentului,
(ss) Colonel Merişor

— „Dar hrana lor până 'n prezent, cine o plăteşte"?, întrebară într'un glas comandanţii de companie.

— „Nu vreau să ştiu nimic, treaba d-voastră".

EPILOG

Regimentul a plecat fără câini la mobilizare.

Purceii, să nu fie de deochi, crescuseră cât nişte viţei.

GH. BRĂESCU.

AMINTIREA

lui LIVIU REBREANU.

E noapte și plouă afară
Și plouă și'n sufletul meu,
Pereții'mi sugrumă odaia,
Ca plumbul mi-e gândul de greu.

Imagini, aduceri-aminte,
Perdute'ngropate pe veci,
Acum se trezesc,—prin ruine
Danțează în zbor lilieci.

De flori cucerită-i grădina
Și-aleargă prin ea un copil,
O ceată aleargă să-l prindă
Și cântă și râde April.

E masa de cărți încărcată
Și-o umbră veghiază târziu,
Ce tristă e viața, departe
O cale străbate-un pustiu.

Trec anii și-o zână apare,
Frumoasă ca ziua, un crin,
Deșarte iluzii de-o clipă,
Potirul e plin cu venin.

Dariată-l ajuns în splendoare:
Puternic, viteaz ca un zeu,
La toți, deopotrivă, aruncă
Ghirlande de roze, mereu.

Și iarăși de cărți încărcată
E masa, și-i singur cu el,
Sub lampă, pierdut priveghează,
Pe umeri cu-o stâncă de oțel.

Pe grinzi, pe tavan, prin unghere
Țesut-au păiajenii cort,
Coboară 'ntunericu-n voaluri
Și visul deapururi e mort.

Pereții'mi sugrumă odaia,
Ca plumbul mi-e gândul de greu,
Și plouă de-un secol afară
Și plouă și'n sufletul meu!

AL. T. STAMATIAD

DIAMANTUL

Din praf şi din noroi pietrificat,
Din humă eşti, ca mine, zămislit,
Şi totuşi bobul tău e strălucit,
Iar eu sunt trist, sunt trist şi 'ntunecat.

Te desgropăm din beznele adânci
Şi totuşi vii senin şi plin de soare,
Iar eu, — o viaţă 'ntreagă, sus pe stânci,
Intind spre ceruri braţe rugătoare,
Cerşesc, întreb şi plâng în infinit —
Şi tot rămân de soare văduvit.

Eşti zămislit ca mine din noroi
Şi totuşi — cât abis e între noi!
Tot chaosul ţărânei te-a visat
Pe tine doar curat, şi alb, şi mut;
In mine-aceiaş fire a turnat
Intunecime şi necunoscut.

Eşti lacrima pe veci încremenită,
In care se resfrânge Dumnezeu,
Eşti bucuria lui nemărginită!
Iar eu — ce sunt? Durerea lui sunt — eu?

A. Dominic

Epilogul matchului Carpentier-Dempsey

Toată lumea a fost informată şi agitată, acum două luni, de matchul, ajuns celebru, între americanul Dempsey, şi francezul Carpentier. Lupta de box care a avut loc în Statele-Unite, se dădea pentru şampionatul lumei şi, se ştie, Europa a fost făcută Knok-ut, în persoana lui Carpentier.

Matchul acesta interesează în mai multe laturi curiozitatea noastră, nu în sine, adică în spectacolul desfăşurării lui, ci pentru psihologia spectatorilor din ambele continente, rămasă în tot timpul jocului, fără armură, descoperită.

Se ştie proporţia pe care a luat-o evenimentul. Zeci de mii de oameni au sosit din toate colţurile lumii; reprezentanţii a patru sute de ziare; o sută de cabluri telegrafice din care câteva zeci se legau peste ocean, în Europa; enormele pariuri puse pentru şi împotrivă: comunicarea înfrângerii la Paris, douăzeci de minute după match, prin aeroplane. Ziarele pariziene vorbeau de emoţia populaţiei din Paris şi de doliul naţional suferit de Franţa. D-na Carpentier a fost repede interviewată şi femeile — ascultaţi adevărata istorie — au plâns.

Explicaţia emoţiei nu e poate prea dificil de aflat. Să ne amintim de teoria „mitului social“ aşa cum il construia Sorel, sau de aceia a „mitului revoluţionar“ cum îl construeşte J. Richard Bloch. Mitul e o antiteză socială. Un fenomen de libertate şi în acelaş timp de miraculos se opune din când în când, în rari răstimpuri, orelor de muncă monotone şi zilnice. Mitul, ca fenomen, nu are nici-o valoare; valoarea lui stă în repercusiunea lui, în fecunditatea reprezentărilor lui, în posibilitatea lui de a excita sensibilitatea — dar numai pe cea colectivă. E un triumf al instinctelor — o sărbătoare a instinctelor — o creştere a forţei vitale din om şi mitul e cu atât mai puternic, cu cât creşterea instinctelor e mai covârşitoare, Se poate acum lesne bănui care sunt miturile la antici. Serbările dionisiace, importate de Greci din Asia, şi bacanalele romane, ne oferă un spectacol pe care viaţa modernă îl ignorează cu totul. Gloatele porneau cu trupul gol şi cu frunze de pampre, cu thyrsul în mână, înainte. In ziua aceia de beţie şi de fornicaţie, circul s,a deschis şi legile moralei au căzut, caşi cele sociale: la Romani dispărea brusc diferenţa între stăpân şi sclav.

Cu căderea lumii antice, creştinismul a adus pompa catolică. Dacă Atila a căzut în faţa episcopilor cu odăjdii şi mitre, nu trebuie considerată într'însul teama Dumnezeului jidov. Atila a fost învins de *mitul* creştin. Mai târziu, după Renaştere, odată cu moartea mitului creştin, dărâmat de Luther şi de Reformă, (ostroave s'au mai prelungit prin Lourdes şi au mai persistat în Roma) prin câteva părţi ale Europei s'a născut *Carnavalul*. Mitul acesta graţios e faţă de serbările lui Dionysos, ceiace este un budoar de Fragonard, lângă o Kremessă a lui Rubens. Dar „carnavalul a murit" şi el: J, Richard Bloch ni se plânge de asta, într'un întreg volum, apărut recent. Carnavalul a murit: Napoleon, ca să epateze cu gloria lui militară, a inventat tot fastul paradelor ostăşeşti moderne. Deatunci, mitul merge din ce în ce mai rău, a devenit din ce în ce mai ofticos. Astăzi, mitul în loc să fie fenomenul care canalizează întreaga aspiraţie a unui popor, în loc să poată îngloba o epocă omogenă (epoci în care se nasc de obicei clasicismele şi epopeia) s'a scurtat până la evenimentele sociale: meetinguri, concursuri de aviaţie, scrutine politice. Georges Sorel, voind să propue un singur scop pentru forţele proletare, a ştiut bine că singura putere care excită activităţile şi le înnoadă, e mitul social. Dar priviţi la ce a ajuns serbarea lui Dionysos; numai o semnificaţie; atât: e greva generală.

După atâta ocol, sub care copac, vom găsi banca, unde ne aşteaptă repaosul şi umbra? Să fie asta totuşi singura explicaţie a interesului masselor, pentru match.

Valoarea de mit a matchului? Nu, nu e mitul singura importanţă a luptei de box şi nu e singura ei semnificaţie. Infrângerea lui Carpentier a fost socotită de ziare şi de publicul francez, o înfrângere naţională. Opinia aceasta cere mai mult decât un surâs; e mai mult decât o stupiditate; în nuca bănuită găunoasă! e miezul ascuns al unui sens superior.

Să schimbăm puţin termenii problemii. Să presupunem pe Dempsey lacedemonian şi pe Carpentier, atenian. Carpentier a fost bătut? Nu şovăiesc să consider Atena bătută. E o ruşine naţională, gimnaziile se vor închide, cetăţenii vor blestema în agora, în timp ce, sub măslini, vor discuta cazul, peripateticienii. Atunci dece — transpusă — istoria devine ridiculă la Europeni şi „doliul Franţei", o expresie absurdă? Pentrucă Grecii ştiau valoarea muşchiului şi frumuseţea trupului gol. Copilul e crescut în şcoala de gimnastică, exercită în palestră, aruncă discul, se întrece la alergare, ia parte la jocul olimpic. In timp ce în Europa slăbănoagă şi pipernicită, cu un ceas de gimnastică pe săptămână în şcoală — omul voinic care constituie pe boxeur şi pe atlet, e o hipertrofie — atletul reprezentând altceva decât gimnasticul — adică divina proporţie a tuturor membrelor.

In Europa, boxeurul e un miracol, o anomalie, un ichtiosaur — posesia sau lipsa lui, nu e o glorie şi nu e pagubă. La Greci gimnastul sau discobolul sunt produsul educaţiei comune — sunt rezultanta unei vieţi sociale şi unei filozofii sociale. Biruitorul la jocul olimpic e colegul meu de gimnaziu, e vecinul meu dela disc, e tovarăşul meu din quadrigă — e reprezentantul (mai întreg şi mai deplin), dar reprezentantul muşchilor mei, muşchilor Atenei.

Deaceia Europa a putut spune prostia că se bizuia pe Carpentier împotriva lui Dempsey, fiindcă socotea că va învinge cel mai inteligent. Cât e de superficial mitul! E adevărat că Sofocle a biruit la jocul olimpic — dar nu la tragedie, cu geniul — ci la alergare, cu picioarele.

Civilizaţia modernă nici nu cunoaşte trupul gol — cum s'ar putea nutri cu spectacolul pe care trupul gol îl naşte? Deaceia singura artă care e complect *depaysată* actualmente e sculptura. Se pare că sculptura nu poate trăi decât din nud — şi pentru asta, poate e singura artă, care se mai leagă de buricul artei antice. Sculptorul antic însă, dedicându-se nudului, se dedica unei realităţi naturale. Omul gol circula împrejurul artistului. Omul era învăţat cu ordinea şi armonia muşchilor, cu linia şi curba, arcul şi plenitudinea. Sculptorul copia sau măria — mutila sau vindeca o realitate. Europeanul nu vede aproape niciodată nudul; la plajă, sau la baie, când îl întâlneşte, îl găseşte ori oticos, ori flasc. Trupul femeei îl vedem mai ades gol, dar câte săptămâni îşi păstrează femeia linia tânără şi fermă? Şi apoi — despuiaţi de dorinţă — există un trup de femele cu adevărat frumos?

Sculptorul modern, ca să fie firesc, ar trebui deci să-l modeleze pe om, cu şoşoni, cu blană şi cu umbrelă. Câteodată le pune chiar, când creştinismul îi aminteşte, la timp, pudoarea: Jupiter poate fi făcut sexuat şi gol; Mareşalul Ney însă, în statuia lui Rude trebuia costumat. Rodin poate modela, după pilda atică o gândire goală sau un simbol gol; Burghezii din Calais, sunt însă toţi în mantii. Că nudul e acum artificial asta a înţeles-o Rodin: deaceia avea în atelierul lui o sumedenie de modele, care nu aveau altă ocupaţie, decât aceia de a se plimba, goale. Ochiul sculptorului se odihnia astfel şi se familiariza cu bucata de natură, pe care inteligenţa lui o furase Atenei.

Iată dela o simplă luptă de match, puse din nou, faţă în faţă, civilizaţia grecească şi cea modernă. O civilizaţie profund spaţială şi una profund de durată. Poate spune ce-o vrea Spengler: civilizaţiile nu sunt identice. Sunt omoloage, spune Spengler, şi cutare fenomen din istoria celei dintâi, se reînnoieşte în istoria celei de-a doua. Dar cum pot fi fenomene identice în civilizaţii deosebite? Omoloage, da — în sensul matematic al unghiurilor, calculabile — dar nu în conţinutul lor. O civilizaţie are o durată stabilă, o curgere între două pârghii fixe, cu elanul mental limitat, cu posibilităţile ordonate de mai înainte. O civilizaţie e desfăşurarea unei forţe biologice: inteligenţa totdeauna egală cu sine şi din putinţele căreia e exclus hazardul. E constanţa intelectuală, de care vorbeşte Remy de Gourmont, după Quinton, *constanţa reacţiunilor şi posibilităţilor intelectuale — nu aceia a conţinutului.*

Bergson spune în primul lui volum, că psiho — fizica va exista în clipa când se va stabili că două senzaţii pot fi egale, fără să fie identice. Noi am voi să insinuăm că civilizaţiile sunt toate egale, fără să fie identice. Când oare ne va veni în ajutor şi psiho — fizica?

B. FUNDOIANU

CRONICA LITERARĂ

D. CARACOSTEA: Poetul Brătescu-Voineşti

Pedantismul, acea trăsătură distinctivă a profesorului de româneşte care face critică literară, îşi găseşte în volumul de faţă cea mai fericită exemplificare. Plecat dela prima treaptă formală, respectabilul dascăl îşi duce laborios bagajul pedanteriei. Ajuns pe ultima, se pomeneşte cu bocceluţa goală. Pe cele 5 trepte ale bunei lecţii de limba română elevul de clasa şaptea zăreşte atâtea boarfe pestriţe.

Dascălul e pedant şi băţos. Grandiosul e cadrul în care se mişcă, perspectiva care îl atrage. Termenii mari — explicaţie ştiinţifică, literatură universală cu diviziunile sud-est şi nord-vest europene, viaţa culturală a omenirii, valori omeneşti, apoi promisiuni savante ce se vor realiza toate la *locul potrivit* — zăpăcesc pe elevul de liceu.

Ştiinta dascălului care se agită din greu pe catedră îl uimeşte. Repeţirile nesfârşite, amalgamarea tuturor cunoştinţelor, lipsa de sistemă şi de simplificare a cestiunilor sfârşesc prin a-l distruge. La sfârşit, rămâi cu impresia unei cumplite nopţi bântuite de cauchemaruri.

Dascălul nu e artist. De aceea urăşte pe cel care scrie frumos. Stângăcia expresiei, încetineala generală a formei vrea s'o compenseze prin erudiţie. Adeseori ea este eftină. Totul îl miră, totul i se pare nou şi vrednic de a fi relevat. In modul cum o face are naivitatea celui care crede că a descoperit America. La fiecare pagină va căuta prilej de parafrază. Bagatelele i se par giuvaeruri. Fetişist cum este, opera şi autorul predilect îl extaziază chiar în cele mai criticabile părţi. Pretutindeni o explicare a slăbiciunilor, o schimbare miraculoasă a defectelor în calităţi:

Molière în ale sale nemuritoare *Femmes Savantes* a schiţat un asemenea tip: preţioasele cari leşină de plăcere la citirea fiecărui vers din cel mai stupid sonet pe care l'a scris poetul favorit. Trissotin cu al său *Sonnet* à la princesse Uranie (sur la fièvre) smulge strigăte de admirare nemărginită femeilor savante care îl ascultă recitând.

Bélise :
Ah ! tout doux, laissez moi, de grâce, respirer.

Armande
Donnez nous, s'il vous plaît, le loisir d'admirer.

Philaminte
On se sent, à ces vers, jusques au fond de l'âme
Couler je ne sais quoi qui fait que l'on se pâme.

Armande
Faites la sortir, quoi qu'on die
De votre riche appartement.
Que riche appartement *est là joliment dit !*
Et que la métaphore est mise avec esprit !

Philaminte
Faites la sortir, quoi qu'on die
Ah ! que ce **quoi qu'on die** *est d'un goût admirable !*
C'est à mon sentiment un endroit, impayable etc. etc.

D-l Brătescu-Voinești e diformat în studiul ce i l'a consacrat d-l Caracostea. Trecând peste absurdul atitudinii, peste manierismul ei, judecata în sine a operii păcătuește. In primul rând nu e distinsă partea de pură creație a d-lui Brătescu-Voinești de *literatura* d-sale. Poezia cu literatura se contopesc amândouă în admirația nesățioasă a criticului. Pe acelaș plan sunt puse toate bucățile. Pentru toate aceleași accente :

Mais, quand vous avez fait ce charmant **quoi qu'on die**
Avez-vous compris, vous, toute son énergie ?
Songiez-vous bien vous même à tout ce qu'il nous dit
Et pensiez-vous alors y mettre tant d'esprit ?

(Ibidem)

Opera D-lui Brătescu-Voinești a avut ca prim critic de mai lungă întindere pe D-l G. Ibrăileanu. D-sa încerca cu ori ce preț să facă din acest scriitor un critic social. Opera D-lui Brătescu-Voinești era privită aproape exclusiv din punctul de vedere al teoriei inadaptabilității multora din eroii săi. De fapt scriitorul atrăgea simpatia noastră asupra firilor delicate pe care contingențele etico-sociale le strivesc adeseori. De aci până la gestul răsbunător al unui scriitor care cu biciul în mână lovește în stâlpii societăților e o distanță prea mare :

D-l Brătescu-Voinești a avut nenorocul de a găsi critici dispuși să vadă în tot ce scria lucruri mai de mare importanță decât acea pe care însuși le-o atribuia. De aci diformarea de care vorbiam. Tot de aci lungimea studiilor acestor critici obsedați de anume idei, tot de aci fenomenul curios că datorită repețirilor, exagerărilor fiecărui amănunt, aceste studii iau proporții ca cele ale D-lui Caracostea. Opera de dimensiuni restrânse a D-lui Brătescu-Voinești se pierde în voluminoasele cercetări neadaptate ei.

Intr'adevăr cu ce lucruri noi vine D-l Caracostea ? Trebue, spune D-sa, cercetată personalitatea scriitorului; preferințele sale trebuesc analizate, spre a vedea spre ce *valori omenești* se îndreaptă. Odată găsit centrul acestor preferințe — eroi umili cari își sfărâmă sufletele alese de răutatea omenească — a doua întrebare ce și-o pune criticul este: Cum realizează autorul în nuvelistică preferințele sale? Că nota dominantă e duioșia nimeni nu a contestat-o. Nu acesta era lucrul nou. Nu pentru a-l afirma din nou se justifică cele 100 pagini cel puțin de rezumare a fiecărei bucăți în parte și de pedantă înfoiere în formule bombastice.

Dând ici și colo peste bucăți de humor, alte 100 pagini, alte rezumate alte parafrazări pretențioase.

Nicăiri esențialul, caracteristicul, viabilul cu adevărat pentru literatură.

In fine explicații tot atât de prețioase asupra condițiilor cari împiedică pe d-l Brătescu-Voinești să facă un roman din *„In lumea dreptății"*, determinându-l să se mulțumească cu o nuvelă, apoi întrebări pompoase rămase însă nerezolvate: concepția profundă despre viață a scriitorului este pesimistă sau optimistă?

Tipul Andrei Rizescu și sfârșitul lui, cu toate neverosimilitățile flagrante de psichologie și tehnică, sunt lăudate fără seamă.

Oarba admirație nu permite criticului o bună judecată.

Ce quoi qu'on die *en dit beaucoup plus qu'il ne semble*
Je ne sais pas, pour moi, si chacun me ressemble,
Mais j'entends là-dessous un million de mots.
(Philaminte).

Acestea sunt lucrurile în jurul cărora se învârtesc cele peste 250 pagini ale volumului.

Acum spre încheere: Ce a vrut criticul? Cităm din introducere *Critica și poetul I. Al. Brătescu-Voinești:*

„Gândind să arăt printr'un exemplu cum înțeleg să pun în lumina cuvenită acest bun sufletesc al neamului. care este poezia noastră cultă, *îmi propun* să lămuresc întreaga creațiune de până acum a d-lui Brătescu-Voinești *și apoi să-i fixez locul în desvoltarea literaturii noastre; dcosebindu-mă de cei coi ce s'au ocupat de* acest scriitor, mă simt nevoit să caracterizez mai întâi scrisul criticei de până acum cu privire la poetul nostru. In acest chip se va înțelege mai ușor de ce procedez în un fel și nu în altul".

„Se va vedea cum istoria criticei noastre vădește necesitatea unei îndrumări pe care am putea să o formulăm scurt: pe lângă adevărata căldură estetică, mai multă lumină științifică în armonie cu cerințele de adâncire ale specialității și cu starea actuală a științelor morale înrudite".

„Calea aceasta va apărea ca singura menită *să ne scoată din apele diletantismului* și să redea totodată studiilor literare autoritatea necesară pentru a deveni în adevăr un factor viu în viața culturală a neamului, potrivit cerințelor literare ale vremii".

MIHAIL IORGULESCU.

CRONICA DRAMATICA

Teatrul Regina Maria

CHEMAREA CODRULUI de G. Diamandy

Incepând cu „*Inainte*“ şi trecând la „*Bestia*“, Diamandy şi-a urmat traectoria dramatică prin „*Dolorosa*“, fără ocolire.

Nu era un om de teatru, adică un observator al raporturilor felurite dintre oameni deosebiţi prin cultură, prin viaţă, prin fatalităţi organice. Diamandy nu ştia nici vedea, nici realiza.

Era în schimb un *cerebral*.

Pentru dânsul oamenii nu trăiau. Ideile trăiau însă, se mişcau pline de o patetică realitate. Era un idealist, care ar fi negat existenţa pumnalului înfipt pentru a nu recunoaşte decât „ideea“ răsbunării. E slăbiciunea şi tăria teatrului lui, care ne transpune într'o lume imaginară de oameni. probleme şi conflicte străine.

In „*Inainte*“ ca şi în „*Dolorosa*“, numai limba e a noastră; atmosfera e convenţională. Lipsită de orice obiectivitate scenică, interesul spectatorului se refugiază în singurul lucru real: ciocnirea unor postulate teoretice.

Frământând felurite probleme sociale sau estetice, Diamandy a luat faţă de ele o atitudine. Ca şi în politică a fost şi în teatru un cerebral atras numai de conflicte ideologice, pe care le exprima stângaciu prin ineficace schiţe umane.

In mijlocul acestui teatru inexistent ca realizare, *Chemarea Codrului* contrastează prin lipsa intenţiei intelectuale. Nu e totuşi un teatru de observaţie obiectivă. E o pagină de evocaţie poetică, nouă pentru opera socială a lui Diamandy, şi destul de proaspătă pentru a se menţine în cadrele literaturii noastre poetice.

E. LOVINESCU.

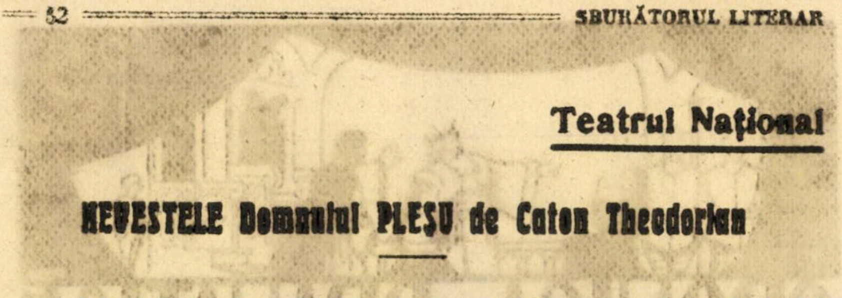

Teatrul Naţional

NEVESTELE Domnului PLEŞU de Caton Theodorian

Reprezentarea unei noi piese de d. Theodorian are o dublă însemnătate: o însemnătate pentru acel care urmăreşte în special pe acest autor dramatic şi o însemnătate pentru cel care se bucură de vădita eflorescenţă a vieţii dramatice originale. Ne găsim în plină creştere, o creştere atât de grăbită şi întreagă, încât în jurul teatrului a început să roiască bâzâitoare, o lume, specializată, de judecători de teatru.

Ziarele îşi au de mult fiecare omul lor iniţiat în magia artei dramatice, şi omul iniţiat va veni a doua zi dimineaţă să ofere cititorilor ţării acel fruct hibrid care s'a zămislit din gustul lui european în atingere cu fecioara dramaturgiei române — încă minoră. Şi spectatorii sunt, bieţii, desorientaţi...

Cu d. Caton Theodorian, teatrul nostru original a înlăturat o bună parte din stângăciile de literatură, piedicile cele mai frumoase şi mai funeste ale celor care urcă treptele templului dramatic, Subiectul e de data asta numai acţiune şi de loc descripţie sau filosofie impresionantă. In zelul de a fi coloraţi cu o personalitate evidentă, autorul i-a colorat fără alte nuanţe şi toţi se mişcă în scenă în culori psihice ţipătoare. Eroii n'au citit versuri şi nici nu construesc fraze de revistă sau de cărţi — ei vorbesc aşa cum se vorbeşte, fără sintaxă şi fără gramatică şcolară după un ritm propriu care în „Nevestele Domnului Pleşu" este într'adevăr ritmul elocinţei originale a locuitorului de la oraş; locuitorii din sală care deobicei vorbesc limba specială a unor ziare de seară, a avut prilejul să înveţe a vorbi o limbă creată cu sufletul, nu cu maşina de scris, vorbită cu toată gura şi nu sbătută pentru uzul telefonului.

Dedesubtul acestor câştiguri, dramaturgia română originală nu va mai putea încheia nici o tranzacţie; progresul e definitiv. Inainte de va mai merge...

In ce priveşte înţelesul special al comediei pentru preţuirea autorului, voim să fim pretenţioşi dinadinsul.

Pleşu e un biet om cu slăbiciune mare pentru femeile frumoase — şi prin aceasta toţi bieţi oameni din sală se recunosc în bietul Pleşu — numai că toate trele nevestele pe care le avusese, îi mâncaseră averea, când ar fi putut, precum se întâmplă în căzniciile fericite, să-i mănânce numai viaţa. Speriat, bietul Pleşu pentru a-şi mântui bruma de avere ce-i mai rămăsese hotărăşte să se pue, el şi averea lui, sub epitropia unei negustoriţe de ispravă. Desnodământul se ghiceşte: negustoriţa îşi lasă amantul şi devine a patra — şi, probabil, până la o nouă comedie — ultima nevastă a bietului Pleşu! Adăpostul de pericolul fustelor, tot sub o fustă e: iată morala fabulei d-lui Caton Theodorian.

Dar să nu fim nedrepţi: această morală e a noastră. Domnul Caton Theodorian e mai puţin vinovat — şi moraliceşte şi esteticeşte. Ultima căsătorie a bietului Pleşu este în intenţia autorului o recompensă dreaptă a doi oameni de treabă, încăpuţi până aci pe mâini rele. Comedia este astfel clădită pe bunele temelii ale comediei tradiţionale cu recompensa nevinovaţilor, pedepsirea păcătoşilor, şi căsătoria, această taină pururi plăcută oamenilor — ca apoteoză finală.

Ingenioasă îndeosebi ni s'a părut ideia autorului care a fost reprezentat în piesă, cu opiniile, intenţiile şi socotelile lui — prin *raisonneurul* Stoinică, băiatul de serviciu.

Domnii artişti au redat mai mult sau mai puţin credincios eroii d-lui Theodorian. Bietul Pleşu n'a fost tot timpul ceia ce e într'adevăr — de multe ori părea un om cu minţile scăzute, de curând scăpat din casa de sănătate, iar Marina a fost numai ispititoare prin carnea moale şi uneori subtil rotunjită a actriţei — deşi d. Caton Theodorian voia ca eroina lui să fie şi o femee de acţiune.

De punerea în scenă se poate spune şi de data aceasta foarte bogată — *prea bogată*.

D. Victor Eftimiu e un director excesiv.

F. ADERCA.

ÎN CURÂND VA APARE DE

E. LOVINESCU:

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Pătraşcanu, M. Dragomirescu, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafeteanu

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Ideea Europeană. — August 15. Prin articolul *Ginecrafie,* semnat Cora Irineu se repune în discuţie feminismul.

Ni s'a părut totdeauna că feministele noastre fac o confuziune regretabilă. Feminitatea ca forţă nouă culturală poate fi binefăcătoare în vremea noastră când sufletul masculin pare că suferă o întunecare. Dacă în această direcţie s'ar îndrepta toate năzuinţele feminismului, dacă rezultatul lui ar fi împingerea la maximum a feminităţei, desigur că atâtea critici inutile, pornite unele chiar din rândurile femeilor, nu ar mai avea rost.

De fapt feminismul în urmărirea aspiraţiilor sale trece printr'o criză. Femeile în loc să scuture lanţurile cari le înăbuşe manifestările superioare de cultură — căci numai în urma acestor forţe bănuite utile se poate impune noul curent — pentru a fi cu adevărat femei, îşi greşesc calea, imitând sexul opus. Feminismul se găseşte în momentul de faţă deviat dela scop. Ceeace se numeşte astfel este de multe ori o masculinizare a sexului femenin. Tipurile ce se produc sunt hibride.

In locul bărbaţilor adevăraţi ai zilelor noastre avem o clasă de bărbaţi surogaţi: femeile feministe.

Pentru primenirea forţelor culturale feminismul în adevărata lui accepţiune putea fi un bine; aveam chiar motive să mustrăm pe scriitoarele şi artistele de până acum că feminitatea lor era prea masculinizată. G. Sand odată cu numele îşi falşificase pare-se şi temperamentul. Romanele ei aveau de preferinţă eroi. Eroinele chiar sunt prea puţin femei. Observam cu alt prilej că romanul *L'âge dangereux* de K. Michaëlis a stârnit furtuna tocmai fiindcă era aşa de femenin încât toate secretele femeeşti erau desvăluite. Aceasta putea primejdui succesul luptei sexului

Feminismul actual a părăsit principalul obiectiv: creiarea prin cultură a sufletului femenin, pentru a se amesteca în cortegiul vieţii zilnice. Aci tipul femenin practic întârzie să apară.

Profesionista nu şi-a fixat definitiv psihologia. In schimb avem goana după masculinizarea formală. De observat este că bărbaţii imitaţi sunt tocmai aceia cari din cauza inferiorităţei lor — cel puţin în vremea noastră — au făcut simpatică mişcarea feministă.

Ginecraţia, articolul mai sus citat, are darul de a ne oferi aceste asocieri de idei Incercând să explice fenomenul, ajunge la concluzia unei dominaţii femeeşti fortuite. E un simptom al sincerităţii mişcării. Feminismul pescueşte în apele turburi de după răsboi. Bărbaţii inferiori numericeşte trebuesc năpădiţi de sexul celalt.

Căminul, în care femeia nu mai poate găsi adăpostul şi ţinta vieţei, numai are rol pentru ea. Femeea e silită să se ocupe cu aceleaşi lucruri ca bărbaţii de îndată ce împrejurările nu-i permit să-şi vâneze un bărbat.

Ni se desvălue unui din dedesubturile feminismului: concurenţa cu celalt sex pentru stăpânire. Nu e o luptă de idei ci una de nevoi practice, Menţinându-ne la primul punct de vedere, că adică feminismul nu poate fi acceptat decât ca venit în numele unei noi forţe sufleteşti, zâmbim — din delicateţă, căci s'ar putea râde foarte sgomotos — la revendicări ca acelea ale *Ideii Europene* care publică articolul amintit. Concluzia de ordin moral ar fi acestea : Femeia trebuind — trebuind deci nu simţindu-se în stare — să ducă o viaţă bărbătească, are dreptul, pentru ca falşitatea etică să dispară să i se recunoască libertatea dela o anumită vârstă să facă tot ce la 15 ani poate face un băiat.

Lucrul acesta nu a fost de nimeni oprit femeilor. Curiozitatea cea mai mare ar fi titlul de doamnă dat oricărei femei nubile — 18 ani după articolul din *Ideea* — la adăpostul căruia femeile necăsătorite să se poată desfăta de toate voluptăţile alcovului legiuit.

Conferencia No, 16 coprinde o conferenţă a d-lui Souday asupra lui Flaubert. Se repune în discuţiune chestiunea *realismului istoric*, al operei acestui scriitor. Arta nu este o fotografiere a realităţii. Plecând dela acest principiu, atitudinea proprie a fiecărui scriitor este primul lucru de care trebue să se ţie seamă. Paul Souday găseşte că din acest punct de vedere G. Flaubert este un romantic.

Intreaga lui pregătire literară, studiile sale elementare s'au petrecut sub influenţa marelui val de romantism care a năpădit în prima jumătate a secolului trecut literatura franceză.

Salammbô, opera de căpetenie a lui G. Flaubert, dovedeşte fundamentale însuşiri romantice : coloritul bogat, simţul puternic pentru poezia lucrurilor aparţinând trecutului, aspiraţia vagă spre idealurile ce depăşesc puterile omeneşti, nemulţumirea încercată în faţa realizărilor lui parţiale, toate contribuesc în scenele principale ale romanului la această impresie de pur romantism.

Toată atitudinea romantică este însă mascată de luxul de erudiţie care dă o valoare de realism istoric neasemuit de poetic totuş întregei opere. G. Flaubert este un scriitor greoi din cauza acestei erudiţii, care nu se desminte în nici o pagină; niciodată însă nu este un autor plictisitor.

In legătură cu conferenţa d-lui Paul Souday rămâne în picioare cealaltă chestiune centrală: realismul istoric poate fi el un realism adevărat?

Două atitudini sunt posibile faţă de trecut ca obiect al unei opere de artă: sau în cadrele lui plasăm viaţa şi oamenii de azi şi în acest caz nu e vorba decât de un realism contimporan de un colorit exterior arhaic, procurat de amănuntele istoriei arheologice, singurele cari pot fi cunoscute şi puse la contribuţie, sau dacă e vorba de sufletul însuş al epocilor trecute, cum acel suflet nu poate fi cunoscut fiindcă nu poate fi experimentat, ajungem la creiarea lui din elemente imaginare în afară de cele oferite de viaţa prezentului, dar şi fără sorţii de izbândă de a o brodi pe cea a trecutului.

Problema *realismului istoric* ar fi, după părerea noastră, părere care complectează unele din ideile conferenţei d-lui Paul Souday, unul din marile capitole ale romantismului în artă.

S.

Descentralizare intelectuală? In unul din numerele ultime ale lui August, Ziarul *Dacia* publică cu acest titlu un articol de d-l M. Mihăileanu profesor la Piteşti. Frequentarea minimă a bibliotecelor publice, închiderea altora din lipsă de cititori ar fi pentru capitală lucru nu tocmai măgulitor. Deschiderea de biblioteci în provincie ar dovedi dimpotrivă că în oraşele celelalte nevoia de carte se simte. Nu acesta este singurul element, cel puţin în timpul de faţă după care se poate judeca desintelectualizarea capitalei şi, viceversa, intelectualizarea provinciei. Biblioteca publică se adresează unui anumit public: l'am numi consumator. Intelectualitatea credem însă că o formează celalt public: producător de idei şi de cărţi, public care în acelaş timp este şi consumator bineînţeles.

Nefrequentarea bibliotecelor sau închiderea lor poate dovedi sleirea interesului pentru citit în rândurile celor cari frequentează bibliotecele în mod obicinuit.

Aceştia mai niciodată nu sunt intelectualii adevăraţi ci acei cari vor să treacă drept atare, pentru că, spre deosebire de ceilalţi, au oarecare comerţ zilnic cu cartea. Intelectualitatea îşi dovedeşte aiurea existenţa ei. Din acest punct de vedere probele abundă. Centrul ei rămâne pentru moment tot capitala. La noi problema rămâne tot în jurul centralizării intelectuale. Marile oraşe capitale de provincii alipite vechiului regat îşi au viaţa lor intelectuală moştenită dela vechile situaţii şi crescută cu aporturile aduse de intelectualii stabiliţi acolo după anexare. In vechiul regat Craiova şi Iaşii, în jurul teatrului şi a revistelor locale, sunt singurele care produc intelectualitate şi în acelaş timp consumă. Oraşele de felul celor dintâiu, cum şi de felul ultimelor sunt singurele cari la noi s'ar putea asemui cu micile centre de cultură de aiurea. Dacă în genere în celelalte oraşe liniştite de provincie la noi atmosfera ar fi prielnică intelectualităţii în principiu, apoi în speţă, e atât de mare lipsa de viaţă intelectuală, atât de grea întocmirea nucleului originar încât intelectualul de rasă va continua să se simtă surghinit, când trebue să trăiască în astfel de mediu. Bine nu se va simţi în el, decât cel venit bine aprovizionat de aiurea, pentru ca în linişte să elaboreze materialul agonisit sau cel care îşi caută în orăşelele pacinice întremarea după oboseli îndelungate.

Cu titlul de provizorat ambele categorii de intelectuali se vor fi simţind bine departe de Capitală.

Unde mai pui ca oraşele de provincie ucid şi prin acea că cer intelectualului o vecinică măcinare a materialului interior Nimic din afară nu-l alimentează. *Naveta* ar fi singura soluţie pentru a se primeni, întreţine şi îmbogăţi materialul cu care un intelectual coboară la provincie. Soluţia intelectualizării provinciilor nu se poate găsi prin trasplantarea individuală a intelectualului în provincie ci abia dacă s'ar putea realiza ceva prin colonizarea provinciilor cu intelectuali.

Atunci ar apărea şi în provincii factorul *imitaţie*, pe care numai centrele mari îl cuprind. Tot acestui factor i s'ar datora emulaţia în scop de a produce maximum de intelectualitate.

Obţinându-se la noi pretutindeni sau aproape pretutindeni — căci cele câteva oraşe citate ca având unele condiţii de intelectualizare în bună parte realizate sunt prea puţine — aceste împrejurări, aceste contigenţe favorabile culturii, desigur că s'ar pune 'n valoare avantagiile pe cari le au provinciile, ca hrănitoare, ca întreţinătoare ale forţelor intelectuale. Sbuciumul capitalei ucide. Provincia ar putea mulţumi prin uşurinţa traiului pe intelectual, numai dacă el ar putea trăi acolo. Pentru intelectual traiul e un cuvânt cu un sens special. Nimic nu ar fi mai desăvârşit ca tipul intelectualului pus la adăpost de grijele zilei, dar lăsat în mijlocul sbuciumului interior, aţâţat de vârtejul culturei din marile centre. Problema se complică cu atâtea elemente noi; perspectiva liniştei provinciale încă ameninţă cu ratarea pe intelectualul nemulţumit, căruia i se recomandă numai oraşul departe de centru ca mediu odihnitor.

Statisticele ar putea fi eloquente în această privinţă. Care e procentul de intelectualitate al provinciei şi cum se are el faţă de cel al Capitalei?

Sensul cuvintelor fiind restabilit şi cearta pe ele încetată, cifrele pot vorbi tuturor celor ce vor să le cerceteze,

S.

BANCA

MARMOROSCH, BLANK & Co.

SOCIETATE ANONIMA

CAPITAL SOCIAL: LEI 125.000.000, DEPLIN VĂRSAT

REZERVE: LEI 164.600.000

◻ ◻ ◻

SEDIUL ÎN BUCUREŞTI

◻ ◻ ◻

Sucursale şi Agenţii:

In străinătate: Paris, Place Vendôme, 20
Constantinopol, — Galata, Agopian Han
» Agenţie în Stambul.
New-York, — Broadway 31 — 33

In ţară: Bucureşti, — Calea Victoriei, 42
Calea Griviţei, Piaţa Sf. Anton şi
Calea Moşilor (Gura Oborului)

Arad, Brăila, Braşov, Cernăuţi, Cluj, Constanţa, Galaţi, Ismail, Oradea-Mare, Târgul-Mureşului.

◻ ◻ ◻

Operaţiuni de bancă:

Conturi curente, Imprumuturi, Lombarde, Sconturi, Schimb, Scrisori de Credit, Cecuri, Avansuri comercianţilor şi industriaşilor, Emisiuni, Safe.

Tit.
REVISTEI " TRANSILVANIEI"
SIBIU
JNA No.6

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CU CAPITAL DE 50.000.000 LEI

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

SUCURSALE:

la Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

ATELIER DE CROITORIE PENTRU DAME

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

VIZITAŢI
NOILE MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

MĂTĂSURI .·. LENAJURI .·. PLUFETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

Gustaţi delicioasele :
produse ale

BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU.

3

SUMARUL No. 3:

E. Lovinescu . . . . Figurine
G. Rotică . . . . La pădurar, în codru
I. Petrovici . . . . Aristița Romanescu
Alexandrina Scurtu . . . . Focul
Gh. Brăescu . . . . Țăranii noștrii
V. Al. Jean . . . . Amintiri despre Cerna
Eugen Relgis . . . . Umanitarism și Religie

CRONICA LITERARĂ. — MIHAIL IORGULESCU. — Alice Soare: Ferestre luminate; M. Beza: O viață; Mircea Rădulescu: Serenadă din trecut.

CRONICA DRAMATICA. — F. ADERCA. — Bunbury, comedie trivială pentru oameni serioși în trei acte. — Insemnări literare.

Editura „Ancora" Alcalay & Calafateanu, București.

LEI 2

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

ÎN EDITURA

„ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU

sunt sub presă următoarele cărţi ale colaboratorilor noştri:

I. Petrovici . . . . **Simţiri rostite**

Hortensia P.-Bengescu **Femeia în faţa oglinzii**

E. Lovinescu . . . **Critice, Vol. VI**

Maiorul Gh. Brăescu **Cum sunt ei** (schiţe umoristice).

ANUL I.—No. 3 1 OCTOMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

Luca Ion şi Ion Luca

In scurta lui traectorie literară, Luca Ion Caragiale a apărut şi la întrunirile noastre săptămînale. Nu-l atrăgea, dealtfel spre ele vre-o simpatie; nici nu-l reţinea. Formaţiunea lui literară era prea definită pentru a fi influenţată şi prea neserioasă pentru a influenţa. Trecerea lui printre noi n'a rămas totuşi neobservată. Tinereţea şi lipsa de autoritate personală nu-l impuneau imperios atenţiei; prestigiul numelui, inteligenţa şi mai ales intemperanţa unei atitudini propulsive îl aruncau însă dintr'odată în primul plan al interesului general. Scrisul lui caduc nu-i va fixa o siluetă literară; fizionomia lui morală merită cu toate acestea o schiţă prin valoarea ei reprezentativă. Pe soclul statuei lui Ion Luca se poate săpa medalionul lui Luca Ion, nu numai din pietate ci şi din curiozitate psihologică.

Putând fi strivit de moştenirea lui Ion Luca, el o purta totuş uşor pe umerii lui juvenili. Nu-i impunea; candida lui prezumţie îi inspira chiar o atitudine de liberă critică. Nu s'ar putea spune că Luca Ion era detractorul lui Ion Luca; literatura tatălui întâmpina însă rezerva fiului. Fără a-i fi ostil, n'o privia cu indulgenţă; nu voia s'o continue. Deşi isbia neplăcut la început, gestul ce insista cu ostentaţie să sdrobească tiparul patern conţinea totuşi o afirmaţie indispensabilă oricărui progres. Diferenţiarea nu presupune cu necesitate progresul. Generând o iluzie utilă, o tolerăm cu toate acestea în principiu şi o anulăm după cazuri. Iluzia lui Luca Ion de a face altfel şi mai bine decât Ion Luca era dintre iluziile anulabile.

In fizionomia morală a fiului se simţia moştenirea tatălui, degradată dela scopurile ei înalte. O vastă inteligenţă de suprafaţă, ce prindea, reţinea dar nu stăruia; o memorie prodigioasă ce-i transformase mintea într'un imens repertoriu de curiozităţi disparate şi multilingue. Calităţi moştenite, de sigur, dar deviate.

Inteligenţa nu mergea la esenţial, iar memoria nu cunoştea organizarea. Se mărgineau numai în domeniul faptului divers. Trecută în artă, o astfel de conformaţie mintală nu putea duce decât la *Nevinovăţii şirete*, adică la tirania amănuntului multiplu, arbitrar şi absurd. Curiozitatea nestăpânită impune acumularea, iar lipsa de organizare se disolvă în juxtapunere. Romanul lui Luca Ion este exemplul tipic al unei concepţii decadente de artă. Frîna paternă se rupsese: inteligenţa, aceiaş în fond, umbla vagabondă în pădurea faptelor varii şi a amănuntelor neconvergente.

Omul, care împinsese până la extrem arta de a concentra şi de a limita viaţa la linii unice şi expresive, nu s'ar fi recunoscut în descendentul disolut, după cum avarul nu se recunoaşte în fiul risipitor. Luca Ion împrăştia economiile de observaţie ale lui Ion Luca, fără selectare şi fără intuiţia scopului suprem. Acelaş material, încăput în mâna fiului, degenera în aglomerare.

Bătrînul meşter dusese idolatria verbală până la măsuri neobişnuite; şlefuise cuvântul, reducându-l la rolul lui indispensabil în economia frazei. Tânărul moştenise evlavia cuvântului, nu însă privit în înţelesul ci în sonoritatea lui. Estetica lui Ion Luca mergea la întrebuinţarea termenilor proprii şi la suprimarea adjectivului: estetica lui Luca Ion ducea, dimpotrivă, la abuzul oriental al sonorităţii verbale. Arta lui era de pură esenţă alexandrinică. Prin suggestia unei psalmodieri monotone, *Stanţele* lui Luca Ion îşi creiau o atmosferă ce impresiona... Nu rezistau însă analizei logice; sensul se şterge după sunete, răsucindu-se ca fumul. Idolatria cuvântului îl domina atât de puternic încât lunecase la o incomparabilă virtuozitate verbală; uneori ca simplu exerciţiu iar alteori cu tot dinadinsul, versurile tânărului poet deveniau o asociare strigătoare de arhaisme ininteligibile; dicţionarul lui Cihac era cel mai preţios colaborator al muzei lui Luca Ion.

Paradoxal ca şi Ion Luca, paradoxul lui nu era susţinut de verva diabolică a bătrânului; poate că nici tinereţea nu-i dădea libertatea mişcării şi a perseverenţii. Paradoxele literare ale lui Luca Ion se desfăşurau rece; le enunţa fără a le susţine; nu înfrunta obiecţia, deşi nu se lăsa biruit de bunul simţ; proceda numai prin afirmaţii ce nu se emoţionau în faţa enormităţii. Şi aici arta bătrânului de a însufleţi cele mai bizare paradoxe, prin argumentare, fantezie, poezie, degenerase într'o simplă atitudine mecanică.

In tot, Luca Ion redusese marea personalitate vie a lui Ion Luca la un simplu gest schematic.

E. LOVINESCU.

PRIN PÂCLELE DE TOAMNA

LA PĂDURAR, IN CODRU

Un singur om pe lume, un pădurar sărman,
Iubirea mi-a ştiut-o şi nu mi-a fost duşman.
Adese astăvară pe-un tainic drum tivit
Cu dese smeurişuri, prin codru ne-a 'ntâlnit.
C'un zâmbet bun pe buze, îndată ne-a 'nţeles
Dece fugim de lume la el, în codrul des.
Iar draga lui pădure ce-adese ne-a simţit
Hotarele trecându-i, — norocul prigonit
Cu braţe largi de ramuri ni l-a îmbrăţişat,
Cum şi-ar primi o mamă copilul aşteptat.

La pădurar, în codru, m'am dus cu dorul azi
Să cat iubite urme, pierdute printre brazi.
Aflai pădurea moartă şi numai paşii mei
Se auzeau cum calcă prin codru singurei.
In cale pădurarul prieten mi-a eşit
Şi printre brazi pe moarte poteci m'a însoţit.
Şi cum păşiam prin codru pe urme dragi, încet,
Şi adunam în suflet regret după regret,
Iubitul meu tovarăş, bătrânul pădurar,
Mi se părea'n pădurea tăcută un gropar
Ce merge să-mi arăte un căutat mormânt,
Pe care numai dânsul îl ştie pe pământ.
Mi se părea că mergem pe tristele poteci
Să-mi spue unde doarme, cu ochii 'nchişi pe veci,
Trecuta vară'n tainic mormânt de ea ales
Sub ramurile triste, la el, în codrul des.

G. Rotică

Câmpulung 1912

ARISTIȚA ROMANESCU [1]

„Incă o rămăşiță glorioasă se coboară în pământul țării aceştia, hrănit de atâtea trupuri doborâte: rămăşițele Aristiței Romanescu.

Ce plin de vrajă şi de evocare este numele acesta, care a fost rostit, scris şi tipărit de atâtea rânduri, şi care se sapă astăzi pe o piatră de cimitir!

Cine nu-l cunoaşte şi cine nu leagă de dânsul o bogată trezire de aduceri aminte şi o redeşteptare vie de emoțiuni?! Il cunoaşte întreaga suflare românească, afară poate de vlăstarele de tot tinere, care îl vor fi auzit însă şi dânsele în convorbirile celor mai mari.

Aristița Romanescu nu a fost numai purtătoarea unui mare talent; mai era şi principala reprezentantă a unei mari şi admirabile epoci, în care drumul vocațiunii dramatice era tot odată o cale a sacrificiului, calea abnegațiunii dela orice folos material. Nu întotdeauna uşele teatrului au fost aşa de familiare ca astăzi publicului nostru iar cariera dramatică n'a fost dela început şoseaua largă şi bine amenajată pe care poți înainta comod şi găsi adăposturi odihnitoare, ci era cărarea îngustă pe care trebuia să te sui acățându-te, să te ridici, — cum ar spune poetul — „aşezând genunchii şi mâna când pe-un colț, când pe-un alt colț". Ca toți artiştii generației sale şi alături de ei, Aristița Romanescu a cunoscut zile de lipsă şi clipe de mari greutăți. Şi nu e vorba de greutățile inerente ale oricărui debut, de cerul nesigur care poate acoperi dimineața unei zile pe urmă frumoasă, nu e vorba de umilința de a juca tot roluri de începătoare când ai conştiința unui talent superior, ci de neajunsurile materiale care persistau cu îndărătnicie, cu toată reputația câştigată şi cu toată gloria recunoscută.

Fireşte în zilele ei de slavă, Aristița Romanescu nu mai dormia înghemuită pe un cufăr ca în prima-i tinerețe şi n'a mai fost silită la tot felul de tribulațiuni: dar nu sosise încă vremea sălilor pline de teatru şi cu toată munca ei uriaşă, alături de farmecu-i neasemănat, ea nu s'a putut bucura de pros-

---

[1] *Publicăm acest discurs ținut la înmormântarea Aristiței Romanescu, Iunie 1918, la Iaşi. Il extragem din volumul* „Simțiri Rostite" *ce va apare în curând în* Biblioteca universală.

peritatea de care se bucură astăzi elevele sale, care s'au folosit nu numai de învățăturile, dar și de jertfele ei, căci toată această prosperitate actuală este doar rodul vieții de sacrificiu a tuturor marilor înaintași.

Ce-aș putea acum să adaog pe lângă tot ce se știe de o lume întreagă, asupra talentului ei incomparabil, de care s'a folosit atâta scena românească? Cine a putut să uite pe frumoasa Ofelie, pe duioasa Desdemona, pe încântătoarea Julietă, încarnate de Aristița Romanescu? Cine nu-și aduce aminte ca de-o noapte într'un crâng de privighetori, de glasul acestei vrăjitoare, care a izbutit să ridice fraza vorbită la înălțimea unei sublime cântări? Talent mlădios și capabil de adaptările cele mai variate, Aristița excela mai presus de toate în roluri de duioșie și de dragoste arzătoare. Amorul care încolțește, care s'avântă și-și caută norocul, amorul pe care îl sângeră adversitățile și-l paște nenorocirea, amorul care începe c'o șagă și se sfârșește c'o sdrobire n'a avut o întrupare mai desăvârșită ca'n această actriță unică, dăruită neamului nostru.

Până la o vârstă destul de înaintată, reușia prin puterea artei și flacăra patimei sale, să ne înfățișeze pe scenă aparițiile cele mai tinerești. Avea părul alb, dar travestită, devenia copila cea mai fragedă și mai fermecătoare!

...Și a jucat așa ani întregi, purtată de valul unui talent care desprețuia etatea și sfida bătrânețea. Publicul era al ei și dânsa a unui public care nu înțelegea teatru fără de ea. Dar a venit clipa fatală când, într'o dimineață de crudă deșteptare, ajungi să descoperi că între azi și între eri, nu este numai intervalul unei nopți, ci o prăpastie adâncă ce separă două vârste, două feluri de a fi.

Simțind că n'ar mai putea să fie aceia ce fusese. a părăsit scena, pentru ca rechemată și de patima ei de teatru și de dorința unui public ce nu se poate deprinde fără dânsa, să mai revie odată, pentru un timp foarte scurt. Retragerea definitivă a trebuit însă să vie, cu melancolia unui apus irevocabil, cu suferințe și infirmități. Bolnavă, trudită, izolată, cu singura tovărășie consolatoare a unor suvenire strălucite și a conștiinței unei munci ce nu a fost deșartă, bătrâna artistă ce nu se mai putea travesti în nici una din eroinele pe care le întrupase odinioară, își prelungia zilele triste în mijlocul acestui oraș în care gustase destulă glorie și căruia îi dăruise seri de artă superioară. Moartea a venit liberatoare, ca să-i mute trupul de pe sca-

unul de infirmă, pe colina care a fost lăsată — la marginea cetăţii moldovene — acelora ce şi-au făcut rândul în viaţă. Acolo va găsi un public care o cunoaşte şi un public care o aşteaptă. Se vor strânge morţii în juru-i, cum se strângeau altădată cei vii. Căci poate şi'n lumea de dincolo de viaţă, pe care n'o pot pătrunde silinţele minţii noastre, mai este ceva din ceiace pe pământul acesta, se chiamă năzuinţă, fior de iubire, farmec de artă.

Ce îi vor spune morţii, aceasta e taina lor!... Dar noi, care deşi suferim veşnic pentru ceiace nu-i, ignorăm atâtea din aceea ce este, noi, care în curând vom asvârli pământ peste rămăşiţele ei adormite, să-i zicem la despărţire duioasa vorbă bătrânească, cu care atâtea rânduri de oameni şi-au îngropat morţii şi şi-au rostit simţirea: Să-i fie ţărâna uşoară!"

I. Petrovici

FOCUL

Flămânzi, aproape goi, ei au aprins
La marginea pădurii liniştite
Cu vreascuri şi cu frunze ofilite
Un foc, uşor de adieri încins,

Apoi întind cu mâinile 'năsprite
La dogoreală sporul lor învins,
Pe când sub cerul tot de stele nins
Viaţa se îmbracă în ispite;

Atunci din flacăra mistuitoare
Căldura, cel mai rodnic, mândru dar
Sărută braţele îndurătoare.

Şi feţele 'nflorite, ca de jar,
Au prins a străluci, aşteptătoare,
Trezite de al inimii amnar.

Alexandrina Scurtu

ŢĂRANII NOŞTRI

Pacea se încheiase. Aşteptam în Moldova liberă retragere duşmanului. Trupele împărţite pe regiuni se împrăştiaseră pentru a trăi mai uşor. Prin gări, în vatra satelor, pretutindeni zăceau risipite în arşiţă şi ploaie, materiale de războiu, acumulate în decursul vremurilor cu bani şi trudă. Chesoane răsturnate, căruţe sfărâmate, automobile despuiate şi, ici colo, turme de vite flămânde, murdare, clătinându-se pe picioare, îţi umpleau inima de jale.

Comandanţii coloanelor de exploatare primiră în fine ordin de a distribui sătenilor, pentru munca câmpului, sculele şi animalele ce se prăpădeau, dispăreau, se topeau văzând cu ochii.

Nemişcată, desvelită treptat de negură, apăru odată cu zorii zilei, înfiptă în ograda batalionului o ţărancă fără vârstă, desculţă, îmbodolită cu tulpan negru, strângând la subţioară o găină leşinată.

— „Ce vrei, femeie, o întrebă comandantul, un maior frumos şi chipeş, care în cămaşă înflorită, cu gâtul gol, eşise în pridvor să se spele.

— Săr'mâna, conaşule, ce să vreau..."

— „Ce vânt te aduce pela noi aşa de dimineaţă?"

— „Apoi eu ştiu ce să mai zic, Doamne iartă-mă!"

— „Hai spune, femeie, ce vrei, că doar n'ai venit de dragul meu cu noaptea 'n cap!"

— „Nevoia m'aduce, conaşule, că altfel nu te supăram eu, doar nu's nebună ărăcan'de mine! Să fi fost alte timpuri de — da amù!... trăzn-i-ar Dumnezeu să-i trăznească!... Un băet mi-o murit, unul nu i se ştie de urmă, vitele ni le-o luat şi am rămas cu copiii dela două nurori. Incai omorîţi-mă şi pe mine decât s'ajung zile amărâte".

— „Aşa-i războiul, femeie! Nu l'am făcut noi... totdeauna a fost aşa. Vor trăi copiii noştri mai bine".

— „Să te audă Dumnezeu, conaşule!"

— „Acum spune ce vrei".

— „Să-mi dai o pereche de boi.

— „Ce faci cu ei?"

— „Ziceam ca să-mi aduc vre-o două care de curăţitură. Să nu ne prindă iarna cu copiii fără lemne... să moară de frig.

— „E departe pădurea, că's boii slabi?"

— „Nu e departe, ia colea peste deal."

— „Nutreţ ai? Ce le dai demâncare?"

— „Apoi eu socot, că tot mata ţi-ai face pomană, conaşule, şi mi-i da nişte turte de floarea soarelui. Am avut şi nutreţ, arde-l-ar focu, da ni l'o luat ruşii... mânca-i-ar boala!"

— „Şı câte zile îţi trebue boii?"

— „Apoi eu aşa mă rog să mi-i laşi toată săptămâna, şi, apropiindu-se încet cu sfială, deslipi dela sân găina moartă de frică şi o aşeză fără să crâcnească pe scară.

— „Ce e cu găina aia?"

— „Ia aşa dela mine, că curată pomană îţi faci cu boii."

— „Nu, femeie, boii ţi-i dau degeaba."

— „Las' conaşule s'o mănânci mata sănătos."

— „Inţelege-te când îţi spun. Nu sunt boii mei. Să fie ai mei aş mai zice, — dar nu sunt ai mei, sunt ai statului. Dar dacă vrei ţi-o cumpăr, tot n'am ce mânca astăzi. Ia vezi, Ioane, cum e găina? se adresă maiorul ordonanţei, care aştepta cu ştergarul pe umăr şi cu oala în mână, gata să-i toarne.

— „E slabă moartă, domn maior", zise Ion cântărind-o din ochi cu dispreţ.

— „In fine, cât ceri femeie?"

— „Apoi să-mi dai 35 de lei."

— „Cât?!"

— „Treizeci şi cinci de lei, pentru mata că la târg le vând femeile şi cu patruzeci."

— „Ce, femeie, eşti nebună?"

— „Aşa se vând şi la târg, conaşule — să mă bată Dumnezeu!"

— „ Aide, proasto, că adineauri voiai să mi-o dai degeaba şi acum îmi ceri treizeci şi cinci de lei, se poate?!"

— „Dac'aşa se vinde şi la tărg, eu banii nu i-am luat", zise ea bănuitoare, cu buzele tivite, înşfăcând găina. „Mata ce dai?"

— „Eu îţi dau boii!"

— „Să-mi dai şi-un car, conaşule — c'al nostru e fărâmat rău" — zise ea punând din nou găina pe scară.

— „Nu, ia-o, degeaba n'o primesc. Dă-i cincisprezece lei, Ioane, şi să vină pe seară să-şi ia boii."

— „Aşa n'o dau", şi, repezindu-se, smuci mânioasă găina din mânile soldatului.

— „Bine, femeie, nu ţi-e ruşine? Ce fel de oameni sunteţi?! Eu îţi fac bine şi d-ta vrei să mă jupoi... treizeci şi cinci de lei pe o găină... ai mai pomenit d-ta decând eşti?!

— Dac'aşa se vinde la târg...".

Gh. Brăescu.

AMINTIRI DESPRE CERNA

Continuam în liceul „Nicolae Bălcescu" din Brăila cursurile reale începute la Gimnaziul din Călăraşi. Când am intrat în clasa V, m'am uitat la nouii mei colegi, sfios, intimidat, şi m'am strecurat într'un colţ de bancă în atitudinea nepoftitului care îşi cere scuze pentru deranj. Nu cunoşteam pe niciunul din elevii brăileni. Intre ei, prietenie, amintiri, legăturile primilor patru ani de studiu. Eu, cu desăvârşire străin. Mi se părea că n'am încă dreptul să le zic bună ziuă. Ii priveam însă pe furiş, cu mult interes ca să văd ce-mi spune „mutra" fiecăruia. Nu difereau mult de zgomotoşii mei tovarăşi de şcoală din Călăraşi. Afară de unul!!

Unul care mi-a prins atenţia imediat. Vorbia ceva despre Coşbuc. Vorbia pripit, sorbindu-şi cuvintele, agitat, tremurând de ciuda contrazicerilor şi vroind parcă să sară din bancă să vie şi mai aproape de colegul pe care vroia să-l convingă. Figura comună. Luminată însă, de doi ochi limpezi, frumoşi, expresivi în care citeai cu înlesnire toate stările lui sufleteşti. Cine o fi ăsta? Nu e greu să-ţi dai seama... că nu poate fi amestecat cu ceilalţi. M'am interesat imediat: Panait Stanciof, premiantul întâiu de până atunci. E şi poet... Un băiat foarte bun! Panait Stanciof!! Numele m'a indispus. Aş fi preferit să-i zică altfel, şi cu naivitatea copilărească mă întrebam cum poate cineva să suporte asemenea nume. Eu, în locul lui mi l'aş schimba.

Prietenia care m'a legat de el a venit repede, dela sine, inevitabil. Eram singurii realişti cari în ora de trigonometrie citeam pe Baudelaire.

Din primele zile în care i-am putut vorbi m'a interesat, m'a câştigat şi în urmă m'a prins definitiv personalitatea lui puternică. Schimbam din când în când, câte o vorbă două cu noii mei colegi şi restul timpului eram al lui. Nici nu se putea altfel. Punea stăpânire pe tine complect şi te acapara ca pe un bun al lui pe care îl ţine la discreţie. Ca să fie mai sigur că nu ne turbură nimeni „visurile" şi-a părăsit vechiul tovarăş de bancă şi s'a mutat lângă mine. Era pe atunci în frigurile primelor succese. O poezie primită la *Pagini literare*... o dedicaţie din partea lui Radu Rosetti... încurajări la Poşta Redacţiei, şi simţia nevoia unei legături sufleteşti ca să poată destăinui cuiva năzuinţele lui îndrăzneţe de a fi într'o zi succesorul lui Eminescu. Citeam ambii mult, febril, fără ordine, cuprinşi de aceeaşi beţie. Zola, Goncourt, Maupassant, Goethe, Baudelaire, Strindberg etc. Deseori pierdeam noaptea complect ca să pot termina romanul împrumutat pe 24 ore, să-l citească şi el şi să putem restitui împrumutul la timp. Geometria trecuse... pe planul al doilea. Profesorii nu ne simpatizau. Fireşte, nimic mai enervant pentru profesorul care-şi descria curbele în spaţiu, decât să-şi zărească elevii pierduţi în alte spaţii. Se răzbunau, apăsând pe numele lui bulgăresc: „Bine, Stancioafe, la ce te gândeşti!? Nu-l pedepseau însă. Până în clasa patra fusese premiant şi la inspecţii contau pe el, oricât ar fi fost de împrăştiat. Se deprinsese cu trecerile lui brusce dela indiferenţă la încordare şi-l iertau convinşi că niciodată n'o să-i dea de ruşine. Era inegal. Această trăsură fundamentală a întregei lui fizionomii sufleteşti, ieşia într'un relief izbitor, de pe atunci. Lăsa să treacă multă vreme învăţând de mântuială, mulţumindu-se cu orice note şi deodată se hotăra să revie la vechia lui medie, să arate el „cine e"!

In clasa a şaptea până aproape de Paşte, era notat mediocru. L'a supărat înţepătura unui coleg care susţinea că nu e în stare să reziste noului premiant, un venetic din Slatina — şi a muncit nebuneşte, până la istovire, luând premiul întâi la sfârşitul anului. Mă obişnuisem cu această schimbare de direcţie la intervale destul de mici. In ora de mecanică îmi trecea pe sub bancă versuri, le comentam pe şoptite, apoi brusc îşi îndrepta atenţia asupra profesorului care explica o problemă nouă şi încâlcită „Uite-l! A greşit!" Mă uitam la el uimit: „De unde ştii tu?" Se scula cu o falsă modestie şi indica profesorului eroarea. Inteligenţa lui vie se împăca cu ştiinţele pozitive, cifre, formule, analize, sinteze, cum se împăca cu fantezia şi visul.

Şi trecea uimitor de repede dela una la alta. Ca elev, era bun, strălucitor, leneş sau indiferent în cursul aceluiaş trimestru. Când se apropia însă vremea răspunderei, făcea din noapte zi şi se prezenta cum trebue. Nu-şi cruţa niciodată sănătatea. Cred că din pricina acestui fel de a brusca maşina omenească şi-a pierdut viaţa în timpul studiilor din Germania. Inegal în toate.

In raporturile cu profesorii şi colegii cari-l preţuiau talentul şi-l încurajau, aceleaşi salturi, aceleaş schimbări de o bruscheţă neobişnuită. Intâi duios, atent, recunoscător, apoi ironic, dispreţuitor, capabil să-i sacrifice pentru un joc de cuvinte. Mai târziu pocăit regreta înţepătura ca să-i prindă din nou în sfârcul biciului. Să te superi pe el era însă greu, căci veselia exuberantă cu care-ţi arunca mica lui săgeată, îi da mai mult o nuanţă de zburdălnicie. Erai în faţa unui ştrengar teribil şi trebuia să râzi de nebuniile lui chiar dacă te dureau. Dintre profesorii noştrii d-l Munteanu-Râmnic s'a ocupat mai de aproape de elevul care promitea atât de mult. Il primia în casă prieteneşte, captivat de firea lui originală, îl asculta cu admiraţie şi-l încuraja din toată inima, deşi ciudatul său elev obişnuia câteodată din dragoste să înţepe destul de adânc.

Pe aceiaş bancă, confesorul lui, trei ani am trăit sub farmecul dar şi sub povara firei lui capricioase. Ceiace îl deosebia fundamental de noi toţi era neliniştea lui veşnică. Il simţeam alături de mine neastâmpărat, nerăbdător să-mi comunice ceva nou. Imi distrăgea atenţia dela cursuri şi nu era chip să scap. Il ascultam sau trebuia să citesc cu el impreună. Ce mi-a spus în clasă însă, era numai prologul. La 5 după amiază când plecam spre casă, începea adevărata spovedanie. Un pasaj frumos dintr'un roman, o strofă dintr'o poezie celebră, versurile lui, credinţele, speranţele — tot ce-l interesa şi tot ce se frământa în viaţa lui lăuntrică, erau expuse volubil, cald, iute, sclipitor şi nesfârşit. Ajungeam acasă. „Condu-mă şi tu". Reluam din nou bulevardul până la liceu, şi apoi din nou spre casă şi iarăşi spre liceu ore întregi, până reuşeam să-l trezesc, să-i aduc aminte că-i aşteptat, că a pierdut masa, şi se supăra gazda. După ce pleca, îl urmăream câte odată cu privirea. Cu capul în jos, cu mersul caracteristic al intelectualului care calcă nesigur şi cam pedeasupra pământului, continua aceiaş conversaţie, caşi când ar fi avut pe cineva de braţ căruia să-i spue . . . . să-i spue mereu! Aveai impresia că tremura în el un prisos de viaţă care trebue cheltuit cu orice chip.

Dimineaţa când ceilalţi elevi se aşezau în bancă cu privirile puţin adormite, în prelungirea somnului de dimineaţă, mai cu seamă iarna — el era vioiu, concentrat şi incordat caşi când ar fi continuat tensiunea celeil'alte zile fără întrerupere. Şi era într'adevăr aşa: „Iţi spuneam aseară că cele mai bune versuri ale lui Sully Prudhomme sunt . . . ." Aveai imediat impresia că firul conversaţiei n'a fost întrerupt nici o secundă, că a rămas intins peste noapte vibrând cu acelaşi intensitate, cu acelaşi vigoare. O poezie atât de frumoasă! Sully Prudhomme a scris-o numai pentru el, căci numai el poate vedea complect incomparabila ei frumuseţe! Credeai că s'a despărţit de versurile lui o clipă dar în realitate noaptea adormea cu ele, cum dorm copii strângând în braţe jucăriile care farmecă şi plăzmuesc viaţa.

De multe ori neastâmpărul lui mă obosia. Se împărţia... se risipia în aceiaş oră în toate părţile şi simţia nevoia să fie ascultat, veşnic ascultat. Până să intre „Domnul profesor" îmi vorbia de o carte nouă, de mişcarea socialistă, de Dreyfus, Labori, Zola, de profesori, conferinţe, Verlaine... şi din familia lui câte ceva.

Familia? Nici el n'o cunoştea şi râdea de toate legendele care înconjurau origina lui obscură. Nu ştiu cine îl încredinţase că e fiul natural al unui General rus. Mi-a povestit-o zâmbind. Ştia numai că e copil găsit şi că nu se poate sprijini în viaţă de cât pe munca lui, pentru că sprijinul familiei care-l crescuse, era să-i fie de puţin folos. Deseori îmi povestia încercările de a-l „bulgariza" ale celor de acasă. Nu le da însă nici o atenţie ci dinpotrivă era mâhnit când primul nostru profesor de istorie îi spunea cu asprime: „Mă băete! Eu nu prea am încredere în cetăţenii ăştia noi din Dobrogea".

In Brăila a putut să trăiască de bine, de rău meditând pe fiul unui comerciant grec, care-i da în schimb masă şi adăpost. Nici o dragoste, nici o legătură sufletească puternică pe vremea aceia. Familia — familia aşa cum o ştim noi, n'a cunoscut-o. Cu ceilalţi, prietenia aşa cum o înţelegea el: o comunitate de aspiraţii intelectuale. N'a cunoscut nici dragostea pentru femee, deşi era afemeiat. In toate cerceta „subiectul". Cea mai frumoasă era aceia care putea să-i sugereze un vers frumos. Singura patimă, singura lui dragoste era poezia. Un vers reuşit, impecabil, îl făcea fericit. Râdea de bucurie ca un copil şi-l declama mereu. In viaţa lui frământată, în preocupările lui împrăştiate, o singură linie dreaptă: Goana dupe versul definitiv. Din toate colţuleţele pe unde rătăcea, gândul se întorcea mereu acolo... la el acasă. O imagine... un simbol... o rimă îl obsedau luni şi câte odată ani de zile. Parcă-l aud; „Ce zici? De când îmi tot bat capul! Am găsit sau nu?". Credeai că le-a uitat! Că a trecut la alt subiect şi a părăsit definitiv strofa care-l obosise. Peste luni de zile revenea stăruitor, încăpăţânat, ca un căutător de comori care sapă, sapă necurmat şi îndârjit în locul unde i-a licărit lumina. Zece, două zeci de forme, dacă trebuiau până ce imaginea se fixa în expresia ei adevărată, clară, cizelată, în ultima ei linie de frumuseţe. Splendida imagine din *Cele trei sburătoare:*

Dar şi-a 'nfrânt avântul jos,
Tăind cerc larg şi maiestos,
Făcând din sborul său cunună
De-asupra crucii lui Christos...

datează din clasa VI de liceu. Cu ani de zile în urmă a apărut poezia definitivă. Multe, foarte multe din poeziile lui datează ca inspiraţie de atunci. Nici odată nu se mulţumia cu primele forme găsite. Avea la început o izbucnire, se încălzia, era vesel, mulţumit. Câte-va momente, apoi întunecat, plictisit îmi spunea: „Nu! Nu e ce vreau eu!". Lucra cinstit şi migălos cu grija giuvaiergiului care şlefueşte colţurile luminoase ale pietrei. In totdeauna inspiraţia se izbia de un spirit de autocritică nemiloasă, care strică şi aruncă mereu tiparele. Caetele de cursuri erau pline de hârtiuţe în care stăruia acelaş vers chinuit în felurite forme şi cadenţe până să-şi găsească lin'ştea în mijlocul unei strofe. Il îndemnam să se oprească şi-mi răspundea zâmbind: „Tu nu simţi epigrama cum vine? Cu un poet ca mine literatura s'a cernit".

Traducerea lui Prometheu a început-o în clasa V de liceu, fireşte, a trecut peste ea, a neglijat-o dar nu a publicat-o până ce nu s'a convins că a sleit mijloacele de a o reda. Era furios că nu poate găsi în româneşte cuvinte de o egală sonoritate. O declama captivat de energia versului şi o ritma lovind cu pumnul în bancă:

Hier sitz ich, forme Menschen
Nach meinem Bilde,
Ein Geschlecht, das mir gleich sei,
Zu leiden, zu weinen....

Şi în timpul lecţiilor de matematici pe când îl credeam concentrat cu mintea la cifrele înşirate pe tabelă mă trăgea uşor de haină şi-mi strecura însemnarea: „Ia vezi tu! Mi se pare că sunt la ultima formă!". Un observator superficial pe care l-ar fi impresionat varietatea preocupărilor lui aparente n'ar fi ghicit niciodată că mintea care părea că fluturâ, îşi concentra mereu forţele intime, pentru desăvârşirea frumosului.

Deşi plin de spontaneitate, emotiv, cald, nu punea preţ pe inspiraţie care părea că vrea să-l înşele. Se lupta cu un cuvânt, cu o rimă înfuriat şi când vedea că le-a biruit, nu se socotea încă stăpân pe ele, arunca dalta, închidea atelierul de sculptură, şi pleca cu gândul să revină „să le mai vadă odată!" Aşa se explică versuri ca acestea:

Se pare că, nerăbdătoare,
Vieţile din viitor
Aud a voastră sărutare,
Din noaptea nefiinţei lor.

Erau singura lui bucurie, singura lui răsplată. Profesorul nostru de istorie din ultimul an, d-l Ursu ne constituise în societate de lectură. Bulfinski declama în aplauzele sălei, ceilalţi făceau critică, muzică... el continua să strângă în hârtiuţele lui în fiecare zi câte un vers mai bun. In „Dura lex" se trădează. Primul vers îi poartă fotografia.

Ca un artist de-apururi nemulţumit de sine
De mii de ani natura, în setea de mai bine,
Se luptă să deschidă desăvârşirii cale —
Şi tot mai multe împarte din darurile sale;

Nu l'am văzut niciodată încântat de succesele sale şcolăreşti. Nici atunci când, absolvind liceul, d-l Director i-a pus pe cap coroana de merişor care i-a căzut peste urechi şi l'a făcut să râdă. Nici când profesorii l'au felicitat că a salvat onoarea Brăilei, împiedicând pe un „străin" să fie cel dintâiu din absolvenţi. Dar când la o lucrare de limba română, d-l Brătescu i-a spus:

„Domnule Stancicof, imaginea d-tale este demnă de marii noştri poeţi", i-am văzut ochii umezi de bucurie — necăjiţi că nu pot să plângă în voe.

V. AL. JEAN.

UMANITARISM ŞI RELIGIE

Pe căile Galileei, cu douăzeci de veacuri în urmă, îşi purta Isus 1) divinitatea lui terestră. Cuvântul picura dintre buzele sale, ca stropii într'o peşteră, după ce s'au filtrat prin noaptea şi tăcerea pământului. Un OM vorbia.... Vorbia prin el tot trecutul, toată desăvârşirea începută cu întâia nebuloză şi cu întâiul strigăt al antropoidului. Muţenia febrilă şi fecundă a naturii; elanul miriardar al Vieţii fără reîntoarcere; obscura râvnă creatoare a furnicarului uman şi nostalgia fremătătoare a spiritului legat încă de trup ca arborele cu mii de rădăcini — toată înţelepciunea vremii era silabisită de un Om.

Natura şi omenirea căpătară graiu prin dânsul: rod miraculos printre atâtea roade umile. Isus, şi după el cei doisprezece, a rostit tare şi limpede ceeace murmura timid în noaptea milioanelor de fiinţe. Glasul său a trezit ecourile adormite în atâtea cranii de robi. Isus exista, embrionar, în toţi acei din vremea şi din locul său. Atunci, prin ţinuturile dela răsăritul Mediteranei, o parte din specia omenească a fost într'adevăr pregătită pentru era spirituală.

Aiurea, în alte vremuri, alte părţi ale omenirii erau coapte pentru o nouă desăvârşire. Rareori fundatorii de religii au venit prea de vreme. Socrate a strigat: „Cunoaşte-te pe tine!" şi s'a proclamat cetăţean universal cu cinci veacuri înainte de Isus. El a băut zadarnic cucuta. Dar Isus, prin care, cum zice şi Nicolai religia judaică naţională a devenit religia omenirii, n'a fost zădarnic crucificat. Crucificarea lui a fost de fapt primul semnal de izbândă a creştinismului.

Reacţiunea acelor puţini, stăpânitori ai nenumăraţilor de stăpâniţi, e ca digul în calea unei ape: o opreşte câtva timp, dar apa creşte, debordează şi îşi urmează drumul ei fatal. Marele fluviu al vieţei umane nu poate fi oprit. Căci nu există decât o lege absolută: Inaintare!... Crima între indivizi, Războiul între naţiuni, cataclismele naturii şi epidemiile, n'au putut opri evoluţia ascendentă a speciei umane. Au întârziat-o poate, au paralizat-o uneori, dar totdeauna ele au fost ca pintenul între coastele calului: i-au dat acel imbold care a prilejuit salturile exasperate spre o nouă culme a evoluţiei. In termeni biologici aceasta se numeşte *mutaţie*, adică brusca variaţie datorită unor modificări în organul principal al omului: creerul.

Isus a fost un creer în care s'au putut lumina obscurele elanuri ale inimei umane. Iubirea lui şi a discipolilor s'a universalizat într'o formă care, faţă de starea ştiinţei de-atunci, nu putea fi decât mistică, supraterestră. Iar gesturile sale au devenit mitice pentrucă simbolizau eternitatea unor idealuri colective. Cuvântul

---

1) In locul lui Isus, după crez sau tradiţie, putem pune pe oricare alt fondator de religie.

său nu putea fi o „lege“ sau o „axiomă“: rațiunea savantului modern nu stătea la pândă. Dar parabola lui Isus, așa cum ne-au șlefuit-o apostolii săi, nu e decât expresia poetică a intuiției geniale a aceloraşi adevăruri ştiinţifice, confirmate azi de biologi, istorici, sociologi, etc.

Umanitarismul ştiinţific modern nu e decât o întărire a aceluiaşi umanitarism vestit de profeţii Iudeei, de apostolii Galileei, de brahmanii de pe malul Gangelui... Fiecare rasă şi-a avut locul şi vremea sa de universalizare; unii cercetători cred că pot surprinde o cale planetară pe care înaintează progresul umanitar. El ar fi început din Extremul-Orient, a poposit în câteva oaze, desfăcându-şi eflorescenţele în felurite culori şi forme cari au fost ofilite de furtunile fatale. Dar calea progresului e tot atât de fatală: şi a trecut în cele din urmă din Asia în Europa — iar forma lui nu mai e intuitivă ci raţionalistă.

Suntem în zodia ştiinţei. Civilizaţia europeană, după eflorescenţele ei artistice, culturale, tehnice îşi pregăteşte acea sinteză supremă în care vor fi fixate şi toate desăvârşirile spirituale ale civilizaţiei asiatice. Umanitarismul, mai ales în ţările occidentale ale Europei şi în America de Nord, începe să se statornicească ca o religie ce păstrează încă urmele simbolice ale vechilor religii, dar în care grefează acea siguranţă pe care o dă experienţa şi cugetarea ştiinţifică. Cu atât mai vie şi mai bogată e această *religie umanitaristă*, cu cât ea ne aduce convingerea că legile morale ivite din imperativul inimei concordă cu legile fizice, biologice, descoperite prin truda raţiunei.

Care este această religie a umanităţii? Nu o vom enunţa aci. Decalogul umanitar cel mai nou, de pildă al lui Nicolai, nu se deosebeşte mult de decalogul lui Moise, al lui Crist, al lui Budha, al lui Kant; toate se complectează unul pe altul, căci toate decalogurile au aceiaşi bază primordială: concepţia omenirei ca un organism cu un destin unitar (cu toate dezastrele parţiale) şi credinţa în desăvârşirea omului — a naturii omeneşti; credinţa *activă* în progresul individului şi a speciei umane; credinţa în *supraomenesc* care, după timp şi loc, avea felurite forme, cele mai multe supraterestre.

Divinizarea omului nu e o acţiune vană, himerică. Ea e dovada precisă a progresului uman. Zeii cioplIţi sau Dumnezeul spiritual se umanizează neîncetat, cu fiecare cucerire morală sau ştiinţifică a omului. Divinitatea creşte în om ca un copac sub fluxul neîncetat al sevei: înfipt în realităţile terestre prin rădăcini fatale, omul îşi înalţă făptura spre nesfârşirile cosmice. Materia şi spiritul se armonizează prin truda milenară a omenirii

Să nu ne pripim cu obiecţia Războiului şi a Revoluţiei. Marele războiu din urmă e chiar un semn că amurgul zeilor sângeroşi a început. Războiul nu va fi ucis, ci piere singur, prin hipertrofia lui. Iar revoluţia va fi totdeauna readusă la matca ei firească: Evoluţia!

Să ştim să privim dincolo de bietele noastre orizonturi. Să nu uităm trecutul, neîntreruptul lanț al faptelor — și, mai ales, să umplem neantul viitorului cu realitățile prevăzute de năzuinți de supraînălțare și de logica severă a științei. Să nu uităm pe acei câțiva cari stau în calea istoriei umane ca niște coloane de îndrumare și de proslăvire; să nu uităm Profeții, Apostolii, Precursorii... Ei sunt templele vii ale umanității. Să revenim la ei ca la izvoarele miraculoase ale tămăduirii: nu cu adorarea sclavului — ci cu cucernicia fratelui care se recunoaște în fratele său divin...

Și, nu odată pe an, când calendarul ne arată cifra roșie a „aniversării" lor. Budha, Confucius, Moise, Platon, Crist, Kant... să nu fie moaștele sfinte ale unui trecut regretat. Ei nu sunt „excepții" sau anticipări"; sunt realizări ce trebue să mențină în noi acel optimism de specie care să devină apoi optimismul voluntar, conștient, al individului.

Căci acesta este într'un cuvânt rostul oricărei religii: — nu să pună omul în legătură cu „divinitatea", ci să smulgă insul din noaptea oarbă a turmei sale, să-l avânte spre acele înălțimi de unde să-și poată privi trecutul tragic și viitorul spre care *să vrea* să înainteze, gata pentru orice sacrificiu. Religia omului modern nu mai poate fi o adorare pasivă, plină de terori — ci elanul conștient al individului în cadrul vast și viu al speciei: înălțarea lui un val între valurile miriadare ale Vieții.

Și când, de Paști, îl evocăm pe Crist, iar cu alte prilejuri pe atâția alți Frați ai săi întru spirit și menire, îi simțim prezenți în inima și în cugetul nostru. Căci omenia noastră e alcătuită din toate desăvârșirile spirituale și din toate cuceririle științifice ale celor cari au coborît divinitatea din cer pe pământ și au întrupat-o în propria lor ființă.

Deaceia Religia e pentru noi cotidiană; viața noastră întreagă e religioasă, cu fiecare deșteptare, cu fiecare cuvânt, cu fiecare faptă, cu fiecare esitare... Avem în noi familia spirituală a Precursorilor și murmurul lor ne este ca și sângele ce svâcnește sub tâmple. Pașii noștrii voluntari, privirea noastră ce vede dincolo de aparențe, sânt pașii și ochii Visionarilor de altădată.

Iar în jurul nostru Societatea și specia și Natura ne oferă spectacolul unei armonii, a unei progresiuni, a unei înoiri pe cari numai omul care se orbește pe sine sau își orbește semenul, nu le poate vedea. Știm: până la imperativul moral al conștiinței, mai e tirania altei fatalități: a Majorității pasive, amorfe și suferinde totuși. Ea e încă sub imperativul conștiinței ...intestinale.

Dar să nu uităm: din „prăpastia fără fund" a mulțimii s'a ivit un Crist — și tot de-acolo se va ivi Proorocul erei moderne. Nu unul, ci milioane! Căci omenirea s'a apropiat de himerele înaintașilor. Acum, nu avem decât o datorie religioasă: un umanitarism real, activ și permanent, de fiecare zi — cu fiecare om, indiferent dacă ne punem sub egida lui Confucius, a lui Moise, a lui Platon, a lui Crist, a lui Kant sau a lui Nicolai...

EUGEN RELGIS.

CRONICA LITERARĂ

Alice Soare: Ferestre luminate.

Ca fapt sufletesc, sonetul ar fi un epifenomen, crusta unei conştiinţe. Ne-a plăcut totdeauna în pietrificarea lavei prezente să descoperim fluidul frământărilor incandescente. Cu cea ce evoluţia terestră i-a lăsat la îndemână, petrograful ar putea reconstitui istoria planetei. Intr'un volum de sonete fiecare bucată ar fi la nevoe piatra bună de pus alături de altele pentru reconstruirea sufletului ce s'a sfărâmat în fiecare.

Un volum de poezii e din acest punct de vedere o mărturisire discretă:

Ci vreau ca'n hieratică găteală
Sub valuri de brocaruri şi mărgele
Simţirea mea s'apară ideală

Ca o domniţă 'n vechile castele
Departe de-a mulţimii bănuială,
Abia întrezărită prin zăbrele.

Din frământările iubirii, din dezolarea despărţirii şi din desnădejdea de a fi iubit numai de dragul de a iubi, nu pentrucă a fost întâlnită fiinţe vrednică, se încheagă aspiraţia chinuitoare după forma pură de artă, după oglindirea în ea a frumuseţii eterne înconjurătoare.

Pe aceste înălţimi se va odihni sufletul care azi vorbeşte în surdină despre tot ce l'a frământat în trecut şi cu patimă aprinsă despre tot ce-l mai poate sbuciuma în viitor. Intregul volum e un punct de trecere între două lumi: una deplin încheiată, alta abia întrezărită. Intre cele două ţărmuri sufletul, răcindu-se treptat în forma fixă a sonetului, îşi caută noul echilibru.

M. Beza: O viaţă.

Ca şi *Pe drumuri* primul volum al D-lui M. Beza, *O viaţă*, aduce acelaşi aer proaspăt şi tare al ţinuturilor muntoase din depărtata ţară a autorului. Faptele se pierd ca o întâmplare diversă. Din ele nu se închiagă romanul, pe care îl anunţă subtitlul. Oamenii, vorbele lor, viaţa lor întreagă au ceva din diafanul amintirilor de demult, contopite cu visul. Evocarea lor abia de schiţează în câteva linii sumare, ici colo un suflet, un gest. Pe deasupra se lasă cadrul de poezie a naturii chemată în ajutor nu atât pentru a preciza cât pentru a estompa liniile.

Sunt scriitori cari reţin numai prin darul de a umbri un desen. Sadoveanu e la noi poate cel mai îndemânatic mânuitor al estompei. Natura ajutând acţiunii, reliefează lucruri cari numai prin înseilarea lor ar trece neobservate. E pretutindeni un joc de lumină şi de umbră. De aci o perspectivă nebănuită un fel de animism dozat cu pricepere.

Atracţia acestui procedeu, e sporită în cazul de faţă de raritatea şi noutatea peisagiilor în care se mişcă figurile omeneşti.

Iată de pildă un aspect de toamnă cu acuta disperare produsă în sufletul unei bătrâne de convoiurile mortuare ce zilnic se scurg pe dinaintea ferestrei:

„Aşa treceau zilele. Şi cu apropierea toamnei Mia lui Cotadin începuse a slăbi, pierduse rumeneala din obraji. Urâtul înstrăinării o cuprinse de la un timp. Ea, care fusese deprinsă mai toată viaţa să-şi caute de gcspodărie, să nu amorţească locului, să meargă ba la o prietenă, ba la o rudă, acum se aşeza într'un colţ, la fereastră şi ore lungi se uita cu gândurile duse. Afară prin lumina sură foi veştede rătăceau. Aerul pătruns de fiori se mohorî şi de numeroase convoiuri: care de morţi acoperite de flori treceau înainte, în cernirea lor domoală. Şi după ce se pierdeau vederii, Doda le urmăria cu mintea sus între copaci, unde zăcea şi Tana ei.

— „Doamne, fata mea! grăia încet. Cum mor aci oamenii în fiecare zi... Unde la noi să moară aşa — la două, la trei luni, câte unul“.

Mircea Rădulescu: Serenada din trecut.

Figura lui Petru Cercel, domnul poet, artistul obsedat de visul de frumuseţe purtat în suflet, apare în *Serenada din trecut* întunecată în cele din urmă de tristeţea neisbândei. Idealul domnesc de primenire din temelii a ţării, de îndrumare spre noile forme de cultură ce trebuiau să se reverse în primul rând prin artă se isbeşte de moravurile locale adânc înrădăcinate.

Aci stă tragedia sufletului mare de reformator entuziast, înfrânt în năzuinţele lui, al domnitorului. Istoria ne vorbeşte de rara lui cultură şi de seriosul din toate aspiraţiile sale.

D-l Mircea Rădulescu ne prezintă un Petru Cercel fundamental falş ca psihologie. Conflictul e flagrant dela primele acte, pentru un ochi deprins să vadă dincolo de plasa de versuri cizelate şi foarte armonioase ce se întinde peste toată piesa: de o parte domnul, de alta boerimea. Actul ultim ne înfățișează acest conflict ajuns la maximum. Datinele strămoșești nu pot fi sacrificate. Intre ele și domn, țara pe care în acele timpuri o reprezentau boierii, alege pe cele dintâi. Cruzimea unui Mihnea-Vodă e mai puțin de temut decât pornirea reformatoare a lui Petru Cercel, socotită ca o înstrăinare a țării.

Nu e vorba de o comedie. Conflictul produs are toată gravitatea. In el este o tragedie sufletească: renunțarea dureroasă a domnului părăsit, care în cele din urmă trebue să plece numai pentrucă nu a înțeles ce se poate și ce nu se poate realiza dintr'un ideal scump. Aceasta este problema. Nu ne interesăm de amănunte: exactitatea lor istorică nu credem că este util să fie cercetată. In legătură cu trăsăturile caracteristice ale eroului principal astfel înfățișat, socotim că este o lipsă de tact dramatic, în cazul cel mai bun o regretabilă inadvertență aerul don quichotesc ce se desprinde din tiradele domnului și mai ales din faptele lui. Un om care în actul ultim are aceste momente de tragică durere, de cari vorbeam, văzându-și năruit un ideal în care își pusese tot sufletul, nu poate fi un *prețios* și un frazor. Iată cu ce lipsă de bun simț al situației vorbește Petru Cercel boierilor în clipa când aceștia îl mustră pentru aventurile lui nocturne — iarăș amănunt dăunător unității sufletești a eroului, care cu totul altfel ni se arată în ultimele scene:

Căci ce știți voi din viață decât să bateți poarca?
Citit-ați voi vre-odată vre-o stanță de Petrarca?
Citit-ați voi sonete, știți voi ce-i un rondel?
Văzut-ați voi vre-o pânză dc Maistrul Rafael?
Au ce știți voi din viața de dincolo de țară?
Nimic. Nimic. Voi nu știți să țineți o chitară,
Cu spada și floreta nici unul n'ați lucrat;
Voi nu știți să vă bateți... etc. etc.

In această neînțelegere a seriozității conflictului dramatic desvoltat se poate găsi esențialul neajuns al *Serenadei din trecut*.

MIHAIL IORGULESCU.

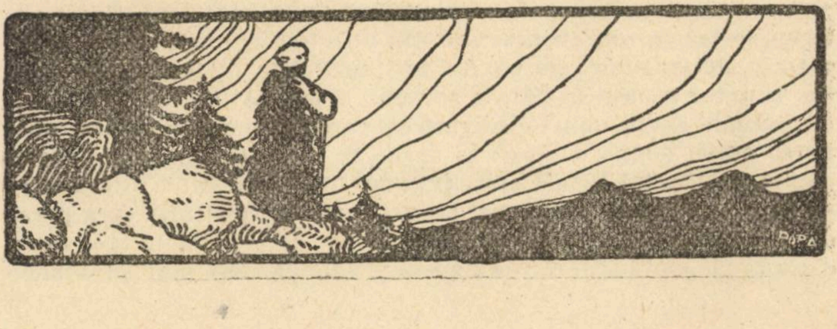

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL REGINA MARIA

BUNBURY, comedie trivială pentru oameni serioşi în trei acte

de Oscar Wilde.

— După ce ai fost atât de optimist cu dd. M. Paşcanu şi Caton Theodorian, îndrăzni-vei oare să vorbeşti de rău comedia tui Oscar Wilde?

Iată ce-mi spuneam scoborând scările teatrului Regina Maria.

Ca să vorbim şi noi în stil de comedie:

Există lucruri care ţi se impun! Judecata şi gustul cedează cu o slăbiciune vinovată, surprinzătoare, şi când îndrăzneşti să le redai independenţa şi combativitatea, te sfătuesc ele înşi-le să nu te faci de râs... Nu putem spune că Milton nu e un foarte mare poet — şi din „Paradisul Pierdut“ nu se cunoaşte decât titlul. Indrăzneşte de scrie că nu-ţi place Shakespeare — şi multora nu le place într'adevăr! Nu e aci o laşitate de gândire ci recunoaşterea tacită a unei infirmităţi particulare care în orice caz trebue mascată — sau cel puţin aşa se crede.

In această situaţie ne găsim faţă de Oscar Wilde. Omul a avut o viaţă puţin comună şi regretăm că dacă şi-a creat viaţa după cerinţele propriului său temperament, acest temperament era gol ca o oglindă strălucitoare. Oscar Wilde era strălucitor — voia cu tot dinadinsul să strălucească, şi numai atât. Toate suferinţele lui de om au provenit din aburirea oglinzii sufleteşti, de către contemporani. Nu se da în lături dela niciun mijloc care l'ar fi putut scoate în bătaia soarelui celebrităţii. Chiar dacă era un estet de rassă, cum ne asigură cei care l'au cunoscut de-aprope, nu se putea ocupa exclusiv şi sever, în dispreţul plebei de sus şi de jos, de idealul lui de artă. Orgoliul lui era o tobă uriaşă care trebuia să sune în orice caz. De-aci turnura spiritului spre paradox şi cinism, care au singure darul de a da violent pe spate dreapta judecată şi simţirea sinceră şi adâncă. Cele mai „profunde“

cugetări şi „epatante„ aforisme îşi au obârşia în această contradicţie sistematică a bunului simţ, fără a fi fost luminate de vre-o originalitate din adânc care ar fi putut pune în valoare absolută un pumn de pietre câteodată preţioase. Socotim că împotriva voinţei lui au răsbit în „Portretul lui Dorian Grey“ — un roman care face educaţia „artistică“ a atâtor tineri care confunda poza falşă cu estetica purissimă — şi în „Salomea“ — câteva frumoase adevăruri sufleteşti.

„Bunbury“ este eroul falş creat în fiecare zi de fiecare din noi pentru a ne da un alibi şi a putea astfel scăpa din tiparele obligaţiilor, în care, fireşte, revenim. Doi prieteni creiază astfel doi eroi. Două fecioare şi o mătuşă aducând amorul şi exigenţele sociale în scenă, cele patru personagii se pomenesc în situaţii comice irezistibile, deşi cunoscute. Humorul e englez, — adică foarte serios. Eroii nu râd. Se râde numai în sală — şi cu hohot, e adevărat.

Nu credem că s'a dat un înţeles mai adânc eroului falş, decât acela de a îngădui autorului ticluirea câtorva situaţii bufe. Una din fecioare, care se logodeşte şi rupe logodna cu un iubit închipuit şi înscris în albumul de impresii, e doar suavă şi cât pe-aci romantică — în timp ce Putois, cu părul roşu, al lui Anatole France revine în memorie, adânc semnificativ şi emoţionant atât de viu deşi atât de ireal — pentru a compromite definitiv superficialitatea tragicului autor englez. „Bunbury“ a fost scris într'o vreme când — fireşte — fără succesul lui Wilde — scria şi B. Schaw câteva comedii...

Actorii şi actriţele teatrului Regina Maria sunt persoane de mare artă. Păcat numai că nevoile îi pun în slujba unui gust estetic prea aproape de amuzament, deşi tocmai acest luoru explică succesul şi îngădue existenţa somptuoasă a unui teatru particular. E scăderea şi meritul D-lui Tony Bulandra.

D-nii Tony Bulandra şi Mihalescu au nu numai talent, ci şi inteligenţă în comedia lui Oscar Wilde, Marietta Rareş e prea reală — şi asta nu se poate schimba! — în acea comedie de fantoşe cu sfori multiple şi aşteptăm opera în care comicul dureros al d-nei Cutava-Barozzi să-şi găsească o dată resonanţa deplină, zguduitoare, adânc omenească.

F. ADERCA.

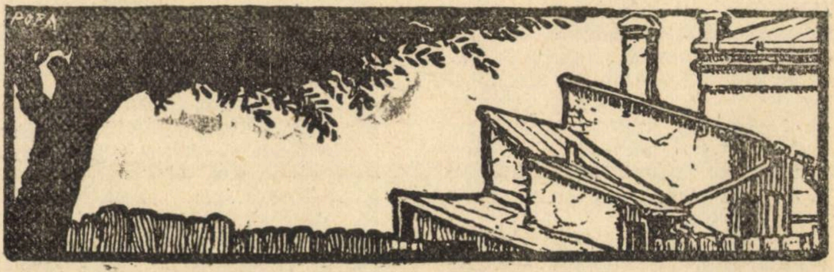

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Biblioteca Casei Şcoalelor

Sofocle: Oedip la Colona.
Euripide: Alcesta.
traducere din greceşte de MIHAIL IORGULESCU

Dintr'un cântec bahic, printr'o lentă evoluţie, literatura grecească a putut da omenirei măreţele construcţii cari alcătuesc teatrul clasic. Departe de a fi înrudite, creaţiile celor 3 mari tragediani, deşi se presupun reciproc în privinţa tehnicei externe, sunt fundamental o puse ca ideologie, motiv şi intenţie dramatică. Dacă drama lui Eschile este supra terestră şi lirică, Sofocle, profund uman în drama sa, este sculptural, iar Euripide plin de nelinişte, frământat, îndrăzneţ şi uneori impudic faţă de tradiţia elenă, de care sângele său străin îl depărta instinctiv.

Traducerile d-lui Iorgulescu din Sofocle şi Euripide ne arată clar şi viu contrastul dintre ei. Sofocle în Oedip la Colona ne dă acea impresie de definit, de perfect, cu care este asociat numele său. Vedem spiritul religios, aproape creştin de care era animat şi, făcând din operile sale adevărate „taine", a silit pe unii sfinţi părinţi din Alexandria să-l socotească printre precursorii creştinismului. In deosebire de Eschile, vedem la Sofocle conflictul dramatic strâns şi precis, de o armonie şi măsură care ţi-aduce aminte Acropolea. Suflul larg al lui Homer, pe care îl cunoştea probabil bine, străbate întreaga operă, de o înaltă şi pioasă tradiţie.

Pe Euripide, îl vedem în Alcesta, colorat, plin de invenţii scenice verbale, dar cu acţiunea lîncezândă, fapt ce îl caracterizează şi-l sileşte să recurgă la anume artificii cari nu scapă neobservate Il vedem poet mare, dar uneori, de un cinism revoltător, foarte evident în dialogul dintre Admet şi Feres tatăl său, pe care îl reneagă, cu vorbe jignitoare chiar pentru ascultătorii pasivi.

Euripide era un străin şi nimic din ceeace vechii greci respectau nu era pentru el nici sfânt, nici greu de bravat si luat în uşor.

D-l Iorgulescu, a reuşit să traducă bine, şi de multe ori foarte atractiv Alcesta, într'un vers alb curgător şi adesea puternic colorat.

Mai puţin reuşită este intenţia d-sale de a traduce rimat, în Oedip la Colona, unde rima cerându-i o muncă obositoare, pe care probabil că nu a depus-o, dă puţină stângăcie versului şi traducerea se resimte.

Fericit interpretate sunt în general corurile din ambele traduceri într'o foarte frumoasă limbă românească.

C. N.

Cum se uită lucrurile? *Ideea Europeană* publică în ultimul timp *Jurământul internaţilor dela Săveni.* E un document al vremii a cărui semnificaţie nu trebue să ne scape. Cei cari acolo, sub ocupaţie germană sufereau de consecinţele cangrenelor politice cari otrăvind spiritele încovoiaseră şi trupul multora sub greul durerilor zilnice, îşi dăduseră seama la un moment că multe s'ar putea face spre binele acestei ţări dacă nu s'ar uita aşa de repede la noi toate relele şi toate păcatele. Politicianismul parazitar, veros şi conrupător de conştiinţe este azi identic cu cel de ale căror consecinţe se plângeau atunci internaţii din Săveni. Jurământul lor a rămas fără efect. Cei ce l'au făcut vor fi chiar printre rândurile celor cari nu trebuiau uitaţi şi iertaţi.

Publicarea acestui jurământ poate să sune pentru mulţi din cei cari l'au făcut, dar nu l'au ţinut, ca un avertisment, iar pentru cei mai simţitori la glasurile conştiinţei ca o mustrare cuvenită sperjurilor.

Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială. An. III No. 1. D-l Geza Kiss fost rector, al universităţii din Debreţin, scrie un articol despre legăturile dreptului cu sociologia (*Dreptul şi sociologia*). Repunând problema dacă dreptul trebue socotit ca o ştiinţă sau numai ca o sofistică îngustă, autorul cercetează cum s'ar putea, dată fiind legislaţia pozitivă de azi, face faţă nevoilor sociale prin drept. Judecătorul nu va putea în niciun caz fărâma organismul juridic de ale cărui norme se va ţine tot deauna. Acele norme însă nu vor fi interpretate în sens strict literal. Equitatea permite jocul liber al raţionamentului în jurul formulei legale. Ştiinţa socială nu va înlocui dreptul ci îl va ajuta, îl va completa. Intre cele două ramuri este aşa dar un raport de colaborare şi nu de excludere reciprocă.

Juristul trebue să fie şi un adânc cunoscător al problemelor sociologice.

In acelaş număr D. Eugen Ehrlich publică un studiu documentat: *Sfârşitul unei mari împărăţii.* Ca şi D-l Gezza Kiss, d-l Eugen Ehrlich a aparţinut universităţii, a fost rector al Universităţii din Cernăuţi şi decan al facultăţii de drept de la acea universitate. Colaborarea amândorora la o revistă de ştiinţă socială românească este un simpton îmbucurător al contribuţiunii reprezentanţilor celor mai de seamă din minorităţile etnice la cultura română.

Această contribuţie constitue pentru *Arhiva* cea mai frumoasă realizare de ordin cultural ce s'a înregistrat până acum după întinderea graniţelor noastre.

D-l Eugen Ehrlich recunoaşte un mare adevăr: statul habsburgic era opera unei dinastii, nu a unei idei de stat. Intemeiat şi menţinut pe siluire, avea în el germenii distrugerii. Aiurea, precum în Franţa, Anglia, conglomeratele de popoare diferite au realizat o idee de stat, tocmai pentrucă între ele se stabilise o coheziune de ordin cultural, moral.

Habsburgii n'au fost oameni de stat, nici de cultură. De aceea nu şi-au putut atrage nici pe reprezentanţii lor culturali. Administraţia faimoasă austriacă nu a servit decât ca o unealtă de constrângere, de reţinere la o laltă a tuturor elementelor ce îşi cereau desfacerea din angrenajul paralizator.

Habsburgii nu au realizat nici măcar naţiunea austriacă.

Viaţa Românească August 1921. D-l P. Zarifopol în articolul *Arta literară şi simplă literatură* insistă asupra fenomenului de fine de secol al literaturii veacului XIX. Clocotul intim al sufletului, reveria artistică nu pot nici în literatură să se mai cuprindă în forma clasică. Cuvântul limpede şi definitiv conturat, proza retorică, accesibilă unui cât mai mare număr de cititori ce pot culege din ea lucruri practice, bune să fie debitate la nevoe, nu mai conveneau.

Se simţea nevoia hainei mlădioasă, croită pe măsură din stofă fină ce se dă după liniile corpului, scoţând în acelaş timp în evidenţă armonia totului.

Cea ce se numeşte însă de mai toţi „literatură" e tocmai redingota rigidă, după tipicul clasic, haină care ascunde trupuri otova, sau manechine fără modulaţii de amănunt. Adăugăm: Moderniştii tuturor artelor s'ar putea să ajungă şi ei la clasicism. Nu înţelegem prin aceasta numaidecât forma veche care păcătueşte prin acea că nu mai are un fond adequat, ci forma cristalizată, definitivă, perfectă deci în care va curge sufletul cel nou şi care cu siguranţă că va ieşi din dibuirile prezentului.

Vom cădea poate în aceiaşi stare

admirativă, vom întrebuinţa literatura în acelaş spirit practic care ne îndeamnă azi să citim operile bune ce folosesc oricui. Faţă de nevoile noi ce atunci se vor ivi, reveria artistică s'ar putea din nou simţi încătuşată.

D-l Mihail D. Ralea în obicinuitele sale *Scrisori din Paris* scoate în relief drumul cel nou pe care dela un timp merge filosofia franceză contemporană Părăsind raţionalismul şi pozitivismul mecanicist, filosofii resimt puternic nevoia de a face loc pe lângă inteligenţă şi celorlalte funcţiuni; sentimentul, libertatea filosofării, tendinţele personalismului ajutate de marele spirit democratic ajută pe lângă trâmbiţatul *faliment al ştiinţei* şi al metodologiei ştiinţelor exacte la explicarea cauzelor de descătuşarea ştiinţei din vechile făgaşuri tradiţionale.

Einstein

Făcând revista ştiinţifică, Charles Nordman publică, în *Revue des deux mondes*, unui din ultimele numere, un mic articol asupra operei lui Einstein. De remarcat e încercarea de-a introduce un nou punct de vedere în considerarea teoriilor acestui celebru fizician. Până acum, toţi acei care s'au ocupat de opera lui, în afară de specialişti, şi-au dat osteneala să pună în lumină mai ales latura ei negativă. Astfel, mulţumită lor, am ajuns să nu mai vedem, în autorul teoriei relativităţei universale, decât un formidabil geniu distructiv. Totuşi, Einstein nu e nici singurul şi nici primul, care să fi învederat necesitatea nimicirei vechilor noţiuni de spaţiu şi de timp. Această idee genială a fulgerat, între alţii, şi în mintea marelui Henri Poincaré. Deaceia gloria ei s'ar cuveni mai curând acestuia decât celuilalt. Partea cu adevărat măreaţă, nouă şi profund originală, pe care se intemeiază adevăratul titlu de glorie al lui Einstein, e latura pozitivă a operei lui. De ea însă n'au ţinut mulţi seamă. Meritul lui Nordman e de-a o fi prins şi de-a fi insistat mult asupra ei.

C.

ÎN CURÂND VA APARE DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

BANCA

MARMOROSCH, BLANK & Co.

SOCIETATE ANONIMA

CAPITAL SOCIAL: LEI 125.000.000, DEPLIN VĂRSAT

REZERVE: LEI 164.600.000

* * *

SEDIUL ÎN BUCUREŞTI

* * *

Sucursale şi Agenţii:

In străinătate: Paris, Place Vendôme, 20
Constantinopol, — Galata, Agopian Han
» Agenţie în Stambul.
New-York, — Broadway 31 — 33

In ţară: Bucureşti, — Calea Victoriei, 42
Calea Griviţei, Piaţa Sf. Anton şi
Calea Moşilor (Gura Oborului)

Arad, Brăila, Braşov, Cernăuţi, Cluj, Constanţa, Galaţi, Ismail, Oradea-Mare, Târgul-Mureşului.

* * *

Operaţiuni de bancă:

Conturi curente, Imprumuturi, Lombarde, Sconturi, Schimb, Scrisori de Credit, Cecuri, Avansuri comercianţilor şi industriaşilor, Emisiuni, Safe.

Onor.
REVISTA " TRANSILVANIA "
SIBIU
Str. SAGUNA

ROMANIA 3 BANI POSTA

SIBIU 3-OCT

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI .·. LENAJURI .·. PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
ÎNCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

4

SUMARUL No. 4:

E. Lovinescu	Figurine
Elena Farago	O nouă Magdalenă plânge
Gh. Brăescu	Soldatul Busuioc
N. Batzaria	Vecinul Toma
G. Rotică	O voce de-astă-vară
George Caïr	Vedenia
B. Fundoianu	Vulgarizare

CRONICA LITERARĂ. — MIHAIL IORGULESCU. — **Două tricentenare: La Fontaine şi Molière.**

CRONICA DRAMATICA. — F. ADERCA. — **„Săptămâna Luminată".**

— **Insemnări literare.** —

Editura „Ancora" Alcalay & Calafateanu, Bucureşti.

LEI 2

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

ÎN CURÂND VA APARE DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 4 8 OCTOMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

Radu Cosmin

In spaima de banal ce caracterizează generaţiile noi, literatura lui Radu Cosmin reprezintă reacţiunea salutară a bunelor tipare. Contestat de unii, hulit de cei mai mulţi, şi, în realitate, invidiat de toţi din pricina succeselor literare, omul îşi continuă activitatea plin de importanţa lui misionară. Mâini febrile atentează la viaţa vechelor formule, voind să le înăbuşe; idolii cad în fărîmi de pe socluri pentru a face loc altor idoli abia modelaţi în pasta noilor concepte; e o goană vertiginoasă după ineditul sensaţiei şi al expresiei. Nu se mai respectă dreptul câştigat şi economia nervului; în pădurea seculară a retoricei se prăbuşesc arborii venerabili ai locuţiilor vetuste.

Căutarea noutăţii răspunde, desigur, în principiu, unei nevoi spirituale de care e legat progresul indefinit al umanităţii. Uneori însă urmează numai legii imitaţiei. Arta se resimte deci de simulacrele sensibilităţilor în cercetarea morbidă a noutăţii. Banalitatea subsistă totuşi cu tenacitate. Nu mai e însă francă. Ruşinată, se ascunde în haine strălucitoare. Impinsă la disimulare de conştiinţa de sine, îşi pierde candoarea ignoranţei.

In agresiunea generaţiilor literare spre deveniri anticipate, în desolidarizarea cu trecutul dusă până la discontinuitate, în simulaţia universală a unei sensibilităţi diferite, Radu Cosmin stă înfipt ferm în locul comun şi banal, cu o seninătate ce-l ridică deasupra promiscuităţii. In noroiul faptului divers, puritatea lui rămâne lilială.

A exalta banalitatea e o atitudine paradoxală ce nu i se cuvine unui astfel de scriitor. Oricât am reclama economia şi conservaţia puterilor noastre cerebrale, nu putem privi talentul decât ca o diferenţiare de sensibilitatea comună; îl disociem deci principial de banalitate. Astfel se explică, dealtfel, şi revulsiunea sinceră faţă de literatura lui Radu Cosmin a unor scriitori ce se opresc la aparenţe. Criteriile obişnuite servesc numai măsurilor comune; în anumite limite lucrurile se clasează normal; banalul este aruncat din rezervele artei. Dincolo de ele se deschid însă posibilităţi incalculabile. Defectele devin forţe ce scapă oricărei analize; li se cuvine numai o supunere totală ca unor elemente supranaturale. Negând deci banalului obicinuit orice valoare literară, nu i-o putem nega şi lui Radu Cosmin. Tăgăduindu-i talentul, trebue să-i recunoaştem geniul. Radu Cosmin îşi aşteaptă încă Emersonul care să adauge la categoriile valorilor reprezentative ale sapraoamenilor şi categoria *geniului banalităţii,*

Scăpând analizei critice, ca orice producţiune vastă şi teratologică, literatura scriitorului nostru nu poate solicita decât filonul admiraţiei lirice. Ireductibilă în componente, ea trebue privită în totalitate fără nici o rezervă şi cu stupefacţie mereu împrospătată. Negând prin definiţie paradoxul, banalul reuşeşte să devină totuşi paradoxal prin prestigiul unei arte inegalate. Preţuim deci „raducosminismul“ ca pe produsul cel mai miraculos al acestei generaţii chinuite de probleme estetice insolubile. In mijlocul nevrozei generale, el şi-a afirmat vitalitatea printr'o superbă isbucnire de sevă. Epoca noastră sguduită de catastrofe sociale necunoscute în trecut, frământată de mari prefaceri, grandioasă şi incompletă, şi-a găsit, în sfârşit, o retină care s'o privească cu limpiditate şi un talent care s'o redea apoi în trăsături fidele. Arta lui Radu Cosmin de a reproduce banalitatea normală a vieţii prin divina banalitate a expresiei este atât de definitivă, încât cred că va trece dincolo de această epocă de tranziţie în solemnitatea rigidă a lucrurilor clasice şi eterne...

Atingând geniul prin lipsă de talent şi prin lipsă de simţ literar, Radu Cosmin este unul din reprezentanţii cei mai tipici nu numai ai unui spaţiu de timp sau ai unui popor, ci ai unei mari părţi a omenirii din toate timpurile: a speciei umane antiliterare. Şi cum estetismul este numai o derivaţie rară şi inutilă a spiritului uman, geniul lui Radu Cosmin e reprezentativ pentru o gamă infinită de indivizi, începând dela primitivul amorf până la cel mai complex intelectual neliterar.

E. Lovinescu.

O nouă Magdalenă plânge

D-NEI MARIOARA VOICULESCU

...Şi nu 'mi întind Iubirii nici mâinile, nici gura,
Nici ochii mei în care păcatu-şi arde sgura, —
Căci buzele 'năsprite de-al patimii blestem
Şi mâinile 'ntinate ce 'n faţa ta se tem
Nu-s vrednice să-ţi ceară să le deslegi păcatul...
Şi 'n degetele 'n care s'a 'nfipt neînfrânatul
Inel cu ochi de şarpe, azi, noua mea Iubire
Nu va 'ndrăzni să 'şi pue argint de logodire, —
Ci doar în cuget tainic va 'nchide lanţul trist
In care Magdalena se va robi lui Crist...

Fără de mâini se 'nchină Iubirea mea cea nouă,
Căci le-a 'nfierat păcatul, adânc, pe amândouă,
Şi le-a 'npietrit în zidul ce-l voi sfărma 'nfrângând
Avântul ce spre tine le 'ndreaptă...
Şi, plângând,
Cu lăcrămi noi, orbi-voi în ochi-mi vechi scânteia
Ce o mai sclipi din rugul pe care am ars femeia...

Nici mâinile, nici ochii, nici buzele ce-acum
Stau gata, jertfă ţie, să 'şi năruiască'n scrum
Tot ce-a putut aprinde şi creşte 'n ele odată
Beţia ce 'mi întinse pe suflet greaua pată,
Nu vor cerca vreodată să-ţi ceară, nici să-ţi dea,
Un semn din tot ce moare în pocăinţa mea...
Nimic din câte trunchiuri mai sângeră 'n nebuna
Durere că păcatul le-a smuls pe 'ntotdeauna
Şi mugurii şi floarea celui din urmă ram...

O, visurile 'n care găsesc ce nu mai am!...

O, visurile 'n care cu mâinile amândouă
Culeg pân'mi te-acopăr de flori, Iubire nouă,
Şi-ascult bătaia vie ce chiamă 'n mâini şi 'n piept
Curată, sfântă, nouă, de par 'că atunci aştept
Şi bat întâia oară la poarta după care
De mult mi-a pus păcatul pecete pe zăvoare...

...Şi totuşi, de pe rugul din care nu 'ndrăznesc
Să-ţi dau nici mulţumirea că am cui să jertfesc,
Cu ne 'întinata mână a cugetului care
Şi-a fost păstrat, neatinsă de nici un vânt, o floare,
Ţi-o voi întinde, Ţie, unică şi curată.

I-o vorbă nouă, sfântă de dorul meu creată
Pe vremea 'n care încă Iubirea 'mi era vis,
Şi am păstrat-o 'n cuget ca într'un cer închis
Din care nici un înger n'a pogorît vreo-dată...
Şi am păstrat-o 'n cuget unică şi curată
Căci n'am găsit în viaţă pe nimeni să i-o dau...

Şi-au fost adesea clipe când buzele-mi cereau
Un nume nou beţiei care părea iubire, —
Şi vream să-l spun acelui pe care-l luam de mire,
Şi-am vrut să-l spun adesea în clipa când cântam
Alesului pe care zădarnic îl cătam
In cel de 'mi avea gura şi mâinile şi plânsul,
Şi-l întrebam, cu ochii nebuni, de-i drept că-i dânsul
Dar nu 'mi aflam răspunsul în ochiul lui străin...

. . . .

...Nevrednică-s de tine dar iartă să ţi-o 'nchin!...
Şi 'ndură-te de floarea crescută 'n sfânta rouă
A lacrimei unice — şi iartă-mă că-ţi cer
Să-i dai întraripare care strămută 'n cer...

Elena Farago

SOLDATUL BUSUIOC

— „Mă flăcăule“, strigă din uşa grajdului căpitanul Brânduş unui soldat arămiu care străbătea curtea fluerând, sucind o ţigară, cu capela pe ceafă, cu o crenguţă de busuioc la ureche.

— „Ordinaţi!“

— „Fă-te 'ncoa ştii la d-l colonel?“

— „Nu ştiu, să trăiţi, don' căpitan?“

— „Cum mă, nu ştii unde şade d-l colonel?

— „Unde şade don' colonel?... ştiu să trăiţi don' căpitan.

— „Aşteaptă-mă aci... am să-ţi dau un raport... să-mi aduci plicul iscălit.

— „Păi eu nu ştiu carte, să trăiţi, don' căpitan“.

— „Să-l iscălească colonelul, nu tu, boule!“

— „Păi o vrea!...

— „Ia ascultă mă, ce, faci pe prostul cu mine?“

— „Nu să trăiţi, don' căpitan, da...“

— „Să 'ncremeneşti aci până mă 'ntorc că te ia dracu. Ai înţeles?

— „Da, să trăiţi don' căpitan, da eu nu pociu să mă duc.

— „Cum?! De ce nu poţi să te duci?“

— „Am pus rufele la uscat, să trăiţi don' căpitan şi mi-e că mi le ia cineva“.

După o clipă de îndoială, căpitanul bun la inimă plecă în căutarea altui soldat. Busuioc rămas pe loc schiţă cu mâna la ceafă un pas de brâuleţ, râzând înfundat—apoi întorcându-şi buzunarul pe dos, răsturnă praful de tutun în palmă şi procedă cu îngrijire la epuraţiunea lui.

— „Mă, băiatul ăla“, strigă din corpul de gardă ofiţerul de serviciu.

— „Ordinaţi!“ răcneşte Busuioc închizând delicat pumn

— „Vino 'ncoa, repede, repede... Mai repede, mă... n'auzi? Ştii unde şade doctorul?“

— „Ştiu, cum să nu ştiu, şade lângă brutărie... la răscruciu în piaţa mare... mai 'ncoa de *moloment*, unde şade şi alde don' maiur...“

— „Aşa mă, aşa. Eşti băiat deştept. Du-te repede mă şi îi spune că la patru este revistă de efectiv, să vină negreşit. Ai înţeles?“

— „Am înţeles, să trăiţi“,

— „Repetă mă ce ai înţeles!“

— „Să trăiţi don' sulocotinent, am să-i spun lu don' doctor al nostru, că la ceasu patru este vizită de ifecte.

— „Re-vi-stă de e-fec-tiv... boule! adică se numără oamenii. Acuma ştii?“

— „Ştiu să trăiţi, da eu nu pociu să mă duc...“

— „Cum?! De ce nu poţi, baragladină?

— „Aştept pe don' căpitan Brânduş să-mi dea o scrisoare să mă duc cu ea la don' colonel, s'aduc plicul iscălit“, răspunse deslușit, sigur şi cu importanţă Busuioc.

GH. BRĂESCU.

VECINUL TOMA

— Amintirî din Macedonia —

Vecinul meu Toma — fie-i ţărâna uşoară — stâlcise în bătae pe turcul Sali-Aga, de care tremura o lume întreagă şi la care nu cuteza nimeni să se uite strâmb.

Din ziua aceia vecinul Toma era socotit ca un erou, ca un viteaz fără pereche. Până atunci nu se pomenia, ca vr'un creştin să se fi încumetat să ridice mâna asupra unui Turc.

Zicătoarea cum că „Turcul plăteşte" o fi fost adevărată, dar nu în Macedonia noastră de acum treizeci de ani. Noi creştinii încercam zilnic adevărul cuprins într'o altă zicătoare, care glăsueşte, că „Turcul te bate, Turcul te judecă."

Iar acum vecinul Toma rupsese tradiţia şi răsturnase rolurile. De aceea, reputaţia de erou şi de răzbunător al creştinătăţii nu era decât pe deplin meritată.

O întâmplare nenorocită făcuse, însă, ca această reputaţie să primească o lovitură serioasă şi să sufere o eclipsă. Din pricina ei vecinul Toma nu-şi mai găsea mângâiere şi se socotea omul cel mai nenorocit.

Iată ce anume se întâmplase. In împrejurimile comunei noastre se ivise o bandă de hoţi albanezi, cari omorau şi jefuiau pe oricine le eşia în drum.

Ne aşteptam chiar să dea un atac şi asupra comunei noastre şi deaceea eram cu toţii în mare fierbere. Toată ziua bărbaţii curăţeau puştile şi ascuţiau cuţitele şi iataganele, iar atelierele de fierărie fuseseră prefăcute în adevărate arsenale. Ce de plumb se topise zilele acelea, ca să facă din el gloanţe pentru puşti!

Şi pe când unii se ocupau de arme şi muniţiuni, alţii săpau metereze în jurul comunei.

Nu mă întrebaţi ce făceau autorităţile statului şi dece nu luau ele măsurile necesare. Pentru aşa ceva ar fi trebuit în primul rând, ca aceste autorităţi să existe. Ele însă nu existau.

In frumoasa şi marea noastră comună de munte— mă rog o comună cu 12 mii de locuitori — autoritatea Sultanului fusese reprezentată câtăva vreme prin doi zapcii albanezi.

După două-trei luni unul din ei părăsi cu dela sine putere serviciul şi comuna, spunând că se duce să se înroleze într'o bandă de hoţi. In chipul acesta spera să câştige mai bine decât cu slujba lui de apărător al ordinei publice. Nu după mult îşi acordă concediu şi al doilea zapciu, ducându-se, dacă nu mă înşel, în căutarea tovarăşului său.

Deaceea, ne pregătiam să respingem singuri atacul, de care eram ameninţaţi.

Dealtel, aşa ceva nu se întâmpla pentru întâia oară. Crucea de aur din vârful bisericei purta destule urme de gloanţe ce căzuseră asupra ei.

Albanezii însă, prinzând pe semne de veste de pregătirile ce făceam, n'au cutezat să ne atace. Ei s'au mărginit să cutreiere munţii şi satele din apropiere, să atace turmele de oi şi pe călătorii singuratici. Dintre locuitorii din comuna noastră mai mulţi fuseseră jefuiţi, iar doi omorâţi pe loc.

Ca să pună capăt acestei stări de lucruri, bătrânii din comună au ţinut sfat şi au găsit cu cale să organizeze o poteră din tinerii noştri. Au fost aleşi vre-o douăzeci de voinici din cei mai bine de o sută, cari se oferiseră de bună voe. Se înţelege dela sine, că şeful lor nu putea fi altul decât voinicul Toma.

Chiar în seara acea Toma eşi din comună în fruntea flăcăilor săi, ajungând la miezul nopţii la o stână de oi. Acolo află că bandiţii albanezi, vre-o 12 — 13 la număr, s'ar fi găsind într'un sat din apropiere.

„Care va să zică, am pus mâna pe ei“, exclamă Toma, frecându-şi mâinile de bucurie.

Şi o porni pe dată cu cei douăzeci de voinici înspre satul unde se adăposteau bandiţii.

Când scoborâră, însă, într'o vale, Toma le spuse tovarăşilor să stea acolo şi să nu se mişte, până ce nu vine el înapoi.

Vroia să se ducă singur în sat şi să cerceteze, dacă într'adevăr bandiţii sunt acolo.

Dar de acum începe nenorocirea, care a amărât zilele lui Toma.

In adevăr, nu făcuse decât un drum de câteva minute şi iată că în vârful dealului ce se ridica înainte-i deosibeşte în întunericul nopţii vre-o treizeci — patruzeci de oameni aşezaţi unul lângă altul şi stând cu totul nemişcaţi. De dormit, nu putea fi vorba, căci doar n'ar fi dormit stând în picioare.

Fără doar şi poate erau bandiţii albanezi, cari stăteau la pândă. Şi erau în număr mult mai mare, de cum se aflase.

Vecinul Toma se băgă într'o scobitură de pământ şi trase un foc de puşcă în direcţia bandei din vârful dealului.

Niciun răspuns şi nici o mişcare. Mai trase un foc, iar nimic. Blestemaţii aceia stăteau nemişcaţi şi nu se sinchiseau câtuşi de puţin.

Toma se pregătia să mai tragă un foc de puşcă. In clipa aceia, însă, se întâmplă ceva, ce făcu să i se sbârlească părul şi să-i tremure inima. Anume el văzu, dar văzu bine şi lămurit, că bandiţii din deal o luară odată cu toţii la vale repezindu-se în fuga mare spre dânsul.

Vecinul Toma era, fireşte, un viteaz şi un erou, decât socotiţi şi d-voastră · unul contra patruzeci!

Şi atunci bietul Toma făcu, ceeace nu făcuse niciodată în viaţa lui. Intoarse spatele duşmanului şi o rupse la o fugă nebună, de nici nu băga de seamă ce-i înaintea sa.

Când ajunse la tovarăşii din vale, le strigă fără să se oprească: „fugiţi, că ne prind Albanezii!" Şi fugiră şi aceştia de le răpăiau tălpile şi nu se opriră decât atunci când ajunseră fiecare la casele lor.

Ce s'a aflat, însă, a doua zi? că acei bandiţi fioroşi înşiraţi în vârful dealului nu erau alt ceva decât saci de cărbuni, descărcaţi de nişte ţărani, cari poposiseră acolo cu caii lor.

Pe aceşti saci de cărbuni vecinul Toma îi luase drept banditii albanezi şi de ei se speriase aşa de rău, încât i se păruse că s'au repezit asupra lui şi l'au luat la goană!

Ce mare bucurie pe cei ce-l duşmăneau şi-l invidiau în taină

Şi câte nu s'au născocit cu acest prilej pe seama bietului Toma! Ba că ar fi căzut în genuchi înaintea sacilor de cărbun şi s'ar fi rugat să-l cruţe. Ba că l'ar fi prins ţăranii şi că l'ar fi înegrit peste tot cu fum de cărbune, ba că... dar câte nu e în stare să născocească pizma şi răutatea oamenilor?

Bietul Toma era zdrobit, mort, înmormântat. Se uitaseră toate isprăvile lui, nimeni nu-şi mai aducea aminte de Turcul pe care îl bătuse. Cât p'aci să-l poreclească „Toma cel fricos." Dacă n'a prins această poreclă, în schimb i-a rămas acea de „Toma cărbunarul."

O singură speranţă îl mai ţinea cu zile pe vecinul Toma. Acea că are să se ivească un prilej ca să se reabiliteze şi să-şi şteargă pata de pe frunte.

Spre norocul lui mult aşteptatul prilej se ivi în curând. El se prezintă în persoană unui poliţaiu trimis să menţină ordinea în comuna noastră nu mult după întâmplarea de mai sus.

Deşi creştin de religie, acest poliţaiu era mai rău ca douăzeci de poliţai turci la un loc. Nu mai puteau dovedi bieţii locuitori cu amenzile şi tot felul de pedepse. Iar înjurăturile, ameninţările şi bătăile curgeau ca ploaia.

S'au plâns oamenii la Bitolia, primarul şi cu sfetnicii s'au dus în persoană la guvernatorul general, rugându-l şi insistând să ni-l ia de pe capul nostru pe acest slujbaş nesuferit.

Dar n'au găsit nici o ascultare.

S'a luat atuncea hotărârea să ne facem singuri dreptate. Cum? Trăgând acestui ticălos o sfântă de bătae şi umilindu-l în aşa fel, încât să-i facem cu neputinţă şederea în comună.

Decât vorba era cine să execute această hotărâre, care semăna cu acea luată de şoareci, ca să atârne un clopot de gâtul pisicei

Să te atingi de un poliţaiu şi să-l baţi? Inseamnă, dacă nu ştreangul, dar în tot cazul puşcăria pe mai mulţi ani.

Atunci vecinul Toma fu la înălţime: se înfăţişă înaintea sfatului bătrânilor, declarând că el se însărcinează să aducă la îndeplinire hotărârea luată.

Trei zile după aceasta era sărbătoarea Sfintei Marii, când se încinge o horă straşnică şi o veselie mare în toată comuna. Când hora era în toiul ei, iată că vine şi poliţaiul, care cam trecuse prin via Domnului. Vru să se atingă de o fată, dar până să facă o mişcare se şi pomeni înşfăcat de guler şi trântit la pământ.

Era Toma, care nu dormise nopţi întregi în aşteptarea unui astfel de moment şi care se asvârlise acum asupra poliţaiului ca o adevărată pasăre de pradă. Şi striveşte-l cu picioarele şi dă-i cu pumnii în cap şi scuipă-i în obraz.

Poliţaiul făcu o încercare, ca să pună mâna pe sabie. Dar Toma i-o luă înainte, îi smulse sabia şi scoţând-o din teacă, o rupse în două pe genuchi. După aceia aruncă bucăţile într'un şanţ plin de noroiu. Iar după ce îl mai călcă de câteva ori şi îi înmuie bine oasele, de-l făcu ca un aluat, îl ridică în sus şi-l aruncă şi pe el în şanţ.

O zi după aceasta vecinul Toma, pus în lanţuri, era dus spre Bitolia. Mergea însă mândru şi faţa îi strălucia de bucurie.

Era reabilitat. Se ştersese pata ce-i otrăvia sufletul şi-i amăra zilele. Devenise din nou eroul iubit şi viteazul admirat.

N. Batzaria

* * *

PRIN PÂCLELE DE TOAMNA

O VOCE DE-ASTA-VARA

Pe drumul care urcă în codrul părăsit
Din gândurile triste de toamnă m'a trezit
O voce de-astă vară; un om prietenos
Mi-a 'ntâmpinat tristeţea c'un lung salut frumos.

L-am cunoscut îndată; era un biet palamş
Ce-şi are-acolo casa, afară din oraş,
Pe-acelaş drum adese cu acelaş lung salut
Iubirii loc să treacă palmaşul i-a făcut.

L-am cunoscut îndată; prietin mai iubit
Mi se părea că 'n viaţă nici când n'am întâlnit,
Şi-am stat ca doi prietini de vorbă amândoi,
I-am ascultat durerea, potopul de nevoi.

Şi cum vorbia palmaşul, cuvânt mai fermecat
Mi se părea că 'n viaţă nici când n'am ascultat;
Mi se părea că vorba ce i-o sorbiam din glas
Din însăşi vocea verii pe buze i-a rămas.

Câmpulung 1912

G. Rotică.

* * *

VEDENIA

Draga mea Ly,

Iţi scriu din Constanţa, dela înălţimea pervazului unei ferestre a vechiului hotel „Carol“, de unde toată ziua privesc marea, căci albastrul ei verzui îmi farmecă ochii şi dă fiinţei mele întregi liniştea binefăcătoare a odihnei şi reculegerei.

Murmurul neîntrerupt şi ademenitor al valurilor, în după amiaza asta plină de soare viu, face să-mi pătrundă adânc în suflet, bunul nepreţuit al libertăţii, mulţumită căruia, sufletul meu se poate avântà nestînjinit în largul visărei, cel mai frumos dar pe care soarta ni l'a hărăzit nouă, celor prea sentimentale.

Da, scumpa mea Ly, îţi pot vorbi aşa, căci numai sunt făgăduita nimănui... Nu mă mai mărit, deşi alesul meu îmi stăpânea viaţa secundă cu secundă.

Te vei mira şi-ţi văd mutrişoara nedumerită la citirea acestor rânduri, totuşi este aşa, dragă prietenă şi când ţi-oi spune ce m'a făcut să mă răsgândesc, vei rămâne şi mai surprinsă.

Ca să mă poţi înţelege mai bine, trebue să te întorc cu câţiva ani înapoi, în vremurile când, semi-interne, băteam drumul între strada „Grădina-cu-cai“ şi institutul Diaconeselor, unde soseam dimineaţa şi ne întorceam pe înserat.

Drumul nostru era zilnic acelaş: eşam la liceul Lazăr, suiam Schitu-Măgureanu, apoi Stirbey-Vodă, din care intram în Diaconese.

Eram codane frumuşele şi prin înfăţişarea semeaţă şi înfiptă, întorceam multe priviri înspre noi.

Veşnic grăbite, cu ochii când sfidători, când cucernici, muream de râs de mutrele tuturor, zăbovite în urma paşilor noştrii.

Aveau dece bieţii oameni: tu, brună cu ochi albaştri; eu blondă-auriu, cu ochi cenuşii şi sprîncenele îmbinate. Eram bine făcute, călcam sigur şi rochiţile, destul de scurte, se mai săltau din falduri în mersul grăbit, arătând trecătorilor două perechi de pulpiţe frumos tăiate, din plinul unor trupuri ca nişte brebenei înfloriţi...

Ţineam ghiozdănaşele petrecute după câte un braţ, iar cu celalt eram strâns înlănţuite una de alta.

... Drumul până la şcoală ne era cea mai mare petrecere, căci nu scăpa nimic ochilor noştrii împelitaţi şi iscoditori.

Iţi aduci aminte câţi porneau să ne urmărească şi cu ce stăruinţă, uneori până în curtea şcoalei?

Când îmi amintesc de zilele acele frumoase, nu-mi pot stăpâni părerile de rău! Nici când nu vom mai întâlni în viaţă atâta voioşie şi naivitate, atâta sburdălnicie imprudentă, atâta veselie sănătoasă!

Dar când îmi aduc aminte de junele băcan din colţ, râd şi acum ca o nebună!

Iţi mai aminteşti tu mutra aceia de flăcău înalt, cu faţa roşcovană, cu cărare în mijlocul capului, cu mustăţile lungi şi aduse, numai în pantaloni şi în cămaşe „cadrilată", pe care îl zăream prin geamurile prăvăliei, între sticlele cu hârtii colorate? Ţii minte cum am rămas de uimite când am prins de veste că începuse să ne facă curte? Cum îşi răsucea mustaţa, închizând ochiul drept?

Cum, îmbărbătat de râsetele noastre, începuse să ne aţină calea, în uşa prăvăliei şi cum eram să cad jos de râs nebun, când l'am văzut în papuci?

Bărbat în papuci! Era pentru mine ceva hidos, era o grozăvie! Cu ciorapi roşii şi în papuci, el ne făcea mereu cu ochiu, cuceritor şi încrezut!

Il văd şi acum cu mânecile cămeşei sumese, cu braţele osoase acoperite cu păr.

La început era îndrăzneţ, era cinic; în urmă se mai domolise şi se rumenea deseori. Amorul desigur că'l sgândărise, căci din zi în zi se arăta mai puţin sumar în îmbrăcăminte. Dela o vreme purta guler şi cravată prăzulie; papucii însă îi păstra, nişte papuci pe care-i plesnea de tălpi, în mers, cu mult meşteşug. Lipăirile papucilor săi îmi biciuiau nervii când se ţinea după noi o bucată de drum în susul prăvăliei. Auzeam în urmă lip-lip-lip... imi venea să înebunesc!

Incepusem să urăsc pe toţi bărbaţii, cari se apropiau la fizic cu el: îi vedeam pe toţi în papuci.

Intr'o zi, în dreptul lui, ţi-a scăpat gentuţa cu lucru. El sări să o ridice şi, făcând cu piciorul o mişcare greşită, un papuc îi scăpă şi lăsă la iveală un ciorap roşu spart, prin care pătrundea degetul cel mare. cu o unghie crăpată şi neagră.

Ne ridică gentuţa rânjind şi trăgând din coada ochiului.

— Mulţumesc, domnule, dar dă-ţi ciorapul la cârpit; e păcat de fasonu d-tale!

El murmură zăpăcit, cu ploconeli:

— Scuzaţi mă rog!... N'aveţi pentru ce!... Supus la ordin!... *Mă ertaţi de influenţă!*... Scuzaţi!...

Ştii în urmă ce criză morală am avut.

Iţi aminteşti că ne-am legat să nu ne măritâm toată viaţa, căci pe fiecare bărbat îl închipuiam în papuci, ploconindu-se cu: „Mă iertaţi de influenţă." Nu puteam să ne luăm gândul că picioarele tuturor vor fi având degete noduroase şi unghii negre şi plesnite... Cum, deatunci, măcar că ne-am schimbat drumul, coborând în Diaconese prin Popa-Tatu şi Fântânei, totuşi întregul cartier îl simţeam sub stăpânirea omului cu ciorapii roşii.

... Dar anii au trecut, draga mea, ne-am despărţit în urmă, tu în conservator, eu în Elveţia.

Şi timpul, care şterge totul, a luat cu el şi vedenia urâtă a băcanului în papuci, iar pe locul băcăniei a răsărit un angrosist de sticlărie.

In ultima mea scrisoare ţi-am dat vestea logodnei mele apropiate cu Costin Iuraşcu, şi-ţi făgăduiam că-ţi voi povesti odată romanul dragostei noastre.

Inainte de a ţi-l povesti, te vestesc că proectul căsătoriei mele a căzut şi că pentru nimic în lume nu voi reveni la el.

Acum îţi voi istorisi începutul idilei noastre, odată cu sfârşitul ei:

Intram în al patrulea an decând eram pensionara unui institut din Geneva, şi aveam să mai stau încă doi, hotărîtă să nu viu în ţară până în pragul celor 22 de ani, ce urma să împlinesc atunci. Institutul avea o aşezare pitorească în mijlocul unui parc, care se coborà până în apele liniştite şi verzui ale lacului.

Tata mă vedea în fiecare an, prin Octombrie, restul vremei se mulţumea cu scrisorile mele, ce-i soseau fără greş în fiecare săptămână.

Vara ocoleam Elveţia, în excursiuni cu profesoarele noastre şi cu alte câteva fete, cari se aflau tot în condiţiile mele.

Intr'un început de Aprilie, o telegramă mă vesti că tata soseşte în treacăt, pe neaşteptate, având treburi la Paris.

Peste câteva zile eram în braţele lui. Mă sărută pe frunte şi'mi prezintă un tânăr chipeş, cu mustaţa înspicată şi cu ochi frumoşi şi blânzi. Cel prezintat îmi sărută mâna şi păru foarte mişcat la vederea mea. Câte-va schimbări de vorbe, nimicuri banale, si plecară.

In seara aceia am luat masa la hotel, singură cu tata, care'mi lămuri — ceia ce simţisem — că tânărul m'a plăcut mult, că am ajuns la vremea când trebuie să mă gândesc la viitor, neavând mamă şi el neputând şti cu câte zile îl va mai dărui soarta. Că tânărul e mare agricultor în ţară, om cu avere frumoasă, că se bat fetele pe el, aşa că nu ar fi înemerit să nesocotesc o propunere atât de prielnică.

Am răspuns tatei că primesc cererea, dar să'mi dea puţină vreme să mă deprind cu ideia schimbărei mele de viaţă. In acest răstimp să-i însoţesc la Paris, ca să'mi pot cunoaşte mai de aproape pe viitorul meu soţ,

Plecarea din pension, după atâta vreme de viaţă frumoasă şi lipsită de griji, nu s'a făcut fără să'mi pricinuiască o destul de adâncă sguduire sufletească, dar necunoscutul, pe care la vârsta aceia îl privim toate prin ţesătura ademenitoare a iluziilor, îmi uscă repede lacrimile de copil şi în locul lor, răsări surâsul fericit al logodnicei.

Ce să-ţi mai spun, draga mea Ly?... Tot ce'mi va rămâne mai frumos în viaţa mea, au fost cele câteva săptămâni la Paris, între un tată iubitor şi un logodnic iubit... Căci l'am iubit repede pe Costin, cel mai desăvârşit dintre bărbaţi — comparat fireşte cu eroii de teatru sau romane, căci din propria mea experienţă nu puteam încă vorbi.

Nu ştiam când trece vremea, prinsă cum eram de întocmirea trusoului meu. In fiecare dimineaţă Costin îşi trimitea salutul său printr'un frumos buchet de flori, iar seara ne întâlneam la unul din marile restaurante, de unde mergeam la teatru şi apoi supam împreună.

Noaptea, când rămâneam singură în odăiţa mea la hotel, visam cu emoţie la viaţa care mă aşteptà, alături de un bărbat aşa cum îl făurise gândurile mele de fată: distins, prevenitor, blând şi bun.

Felul său în toate era atât de firesc, încât îmi părea ciudat, obişnuită cu afectările tineretului adolescenţei noastre. Costin, în întregul lui, era numai simplitate şi eleganţă, fără nimic impus sau voit.

Iubirea veni aşa dar ca ceva neînlăturat, ca ceva fatal, pentru că nu se putea altfel.

O săptămână după logodna noastră el plecă în ţară, grăbit să asiste la strângerea recoltei. Nunta fu sorocită spre sfârşitul lui August, apoi am fi plecat la Ostanda, potrivit patimei mele de ţărmul mărei.

Pela mijlocul lui Iunie ne-am întors şi noi la Bucureşti, pentru cele din urmă formalităţi şi publicaţiuni, iar după câteva zile, tata mi-a propus să mergem să'l surprindem pe Costin la moşia sa, în toiul treieratului.

In mijlocul a trei mii de hectare, conacul moşiei se ridică masiv, înconjurat de brădet, de felurite ecarete, pătule, ateliere, grajduri, stupărie, seră şi tot ce trebuie unei gosgodării bătrâneşti.

In apropiere, eleşteul încreţea în tremur faţa-i lucitoare, în bătaia soarelui.

Ni s'a spus că propeietarul asistă la treierat, şi la câteva sute de metrii, deosebirăm din cerdac fumul maşinilor şi sgomotul batozelor.

Pornirăm cu trăsura într'acolo. Inima îmi svâcnea în piept cu putere. In câteva minute aveam să'l revăd pe el, pe soţul meu, a cărui frumoasă amintire mi-a aburit sufletul tot timpul dela despărţirea noastră.

Depărtarea, care poetizează totul, adăugase peste fericirea mea nimbul de farmec al visului.

Svonul treieratului şi al sătenilor muncitori, cântecul fetelor cari aşezau paiele în şiruri lungi şi înalte, se apropiau, mărind nerăbdarea şi emoţia mea.

In mijlocul acestei frământări, privind cu mulţumire marea de boabe de aur ale grâului, vânturat de lopeţi pe muşamalele întinse, Costin veghea la umbră, pe un scaun de răchită. Figura lui puţin pârlită de vânturi contrastă cu albul unei panamale moi, înclinată uşor pe frunte.

Purta un sacou albăstrui de olandă, cămaşe fumurie subţire, ciorapi de mătase îmbaghetaţi, iar în picioare ca să'l ferească de căldură, nişte târlici de lemn în formă de saboţi.

Strecurându-ne printre grămezile de paie, sacii cu grâu şi omenirea aceia forfotită, am ajuns la el fără să fim văzuţi. Biata mea inimă nu'şi mai astâmpăra bătăile, iar eu abea mai respiram subt stăpânirea emoţiei.

Când m'a văzut, Costin a tresărit şi se rumeni ca floarea mărului.

Tata l'a îmbrăţişat ca pe copilul său, iar eu, detot pierdută, nu ştiu când i-am întins mâna, dar simţind caldul buzelor lui, o înfiorare de plăcere m'a străbătut dealungul corpului.

Nu'mi mai dau seama cât timp am mai stat; în urmă Costin încredinţă supravegherea omului său de încredere şi ne îndrumarăm spre conac.

Ajunşi la trăsură, tata se aşeză în dreapta. Costin mă ajută să mă sui, trebuind să stau între ei. La urmă sări şi el. Dar în mişcarea sa repede, unul din târlici, lovit de marginea aripei, îi scăpă din picior şi logodnicul meu se trezi lângă mine numai în ciorapul său de mătase.

Atunci se petrecu în sufletul meu ceva de necrezut, ceva de neînchipuit.

Nu'mi dau nici acum bine seama de ce a fost. Desigur o reacţiune violentă, un acces fulgerător de supra-încordare nervoasă, o criză de nebunie morală!

In faţa mea, ca în halucinaţie, piciorul frumos conturat al lui Costin, subt ţesătura fină a ciorapului de mătase, se preschimbă deodată în ceva hidos, ceva înspăimântător şi scârbos. Ciorapul lui nu mai era albastru-închis, ci roşu aprins, plesnit la vârf şi prin deschizătura aceia destrămată, rânjiau afară nişte degete noduroase, sfârşite prin unghii murdare, negre şi crăpate.

Lângă mine nu mai era logodnicul meu ales şi fin, ci băcanul, băcanul adolescenţei noastre, din colţul Diaconeselor, în papuci şi cravată prăzulie...

Costin îmi vorbea, dar eu nu înţelegeam ce spune, eu auzeam numai vocea aceia de atunci bâiguind: „Scuzaţi mă rog... Supus la ordin... Mă iertaţi de influenţă!"...

Până la conac n'am mai zis o vorbă, pradă cum eream acestor gânduri urâte.

Cum i-a venit lui Costin să poarte târlici?... Nu mă împăcam cu ideia că bărbatul meu va purta când-va pantofi de pâslă, necum târlici!... Ce ştim noi, de obiceiurile lor, după ce ne vor deveni bărbaţi? Când sunt logodnici îi vedem atenţi şi îngrijiţi; pe urmă cine poate şti sub ce formă se apropie de noi?

Imi închipuiam în drum că odată ajunşi în parc vedenia mă va părăsi. Iluzie!... Băcanul era tot lângă mine, îi vedeam părul de pe braţe şi mişcarea de craidon a genelor.

Obsesiunea creştea tot mai viguroasă.

Poate că dacă'l rugam să-şi scoată ciorapul în faţa mea, şi văzând tăietura obişnuită a unui picior curat, impresia urâtă m'ar fi părăsit. Dar puteam eu să pretind aşa ceva, fără să trec în ochii lor drept o smintită?

Chinul meu nu a mai cunoscut o clipă de răgaz!

La masă, Costin s'a arătat preschimbat în întregime, în pantofi de lac şi pijamă de mătase. Era desăvârşirea tinereţei şi frumosului bărbătesc.

Glasul lui era moale şi mângâios; glumele lui, săgeţi uşoare de inteligenţă.

Dar fruntea mea rămânea posomorâtă; răspunsurile mele, ace de ghiaţă.

In gât îmi sta neclintit un nod de obidă şi plânsul mă pândea gata să mă înfrângă.

I-am şoptit tatei la primul prilej:

„Să plecăm îndată după cafea, nu mă simt bine".

Trebue să fi fost schimbată la faţă, căci tata, curmându-şi veselia, îmi răspunse, cu priviri îngrijorate:

„Bine, fetiţo, cum vrei tu!"

Către sfârşitul mesei o negură îngândură fruntea lui Costin. Prea delicat ca să întrebe ceva, şi în neputinţă de a ghici cauza turburărei mele, îşi închise suferinţa într'o resemnare dureroasă.

Mirat de plecarea noastră fără vreme, stărui cât putu să ne reţină. Nu primi dela mine decât un zâmbet amar şi făgăduiala că vom reveni după câte-va zile.

Când ne-am luat rămas bun, ochii lui jucau în lacrimi. Când mi-a sărutat mâna, mi-a lăsat deasupra o boabă de cristal, limpede şi caldă.

Induioşată, mi-a venit să-i săr de gât; dar în acel moment, în jurul gulerului, îmi năluci culoarea prăzulie a cravatei *celui-l'alt* şi m'am cutremurat de groază.

Abea deslipi, privirea de silueta elegantă a logodnicului meu — care putu, pentru un răstimp, să-mi alunge amintirile urâte — şi vedenia grozavă îmi cuprinse iar minţile. Orice corp bărbătesc, mi se arăta acum acoperit cu păr, ca trupul de maimuţă, iar picioarele noduroase cu unghii negre şi murdare.

Mă vedeam în iatacul nupţial, desprinzând cu un gest tremurat floarea de lămâiţă, iar lângă mine în fracul său elegant, pe Costin, stăpânit de fiorii celei mai calde iubiri.

Apoi deodată, ca'ntr'un film, el se topea, şi-i lua locul corpul păros al băcanului, cu privirea galeşă, aruncată pe sub gene, cu pielea aspră şi picioarele cioturoase, sfârşite prin unghiile acelea îngrozitoare!

„Nu, asta nu trebue să se întâmple, îmi ziceam aiurită, aş muri de scârbă!"

Şi am plâns tot drumul, mica mea Ly, iar bietul bătrân nu ştia ce să mă mai întrebe, ca să înţeleagă ceva.

...Peste câte-va zile înapoiam lui Costin, prin tata, inelul său de logodnă, cu aceste rânduri:

„Cu multă părere de rău mă văd nevoită să renunţ la un viitor atât de fericit. Dacă ai ţinut cât de puţin la mine, nu căuta să-ţi lămureşti nimic. Atât îţi pot spune: nu d-ta eşti cauza, ci o ideie fixă, o sminteală subită... Voi păstra despre d-ta cea mai neştearsă amintire şi ca să ţi-o dovedesc, îţi împărtăşesc hotărârea mea de a rămâne nemăritată tot restul vieţei".

Tatei nu i-am spus niciodată nimic.

Bietul bătrân s'a stins cu părerea de rău de a nu fi putut face nimic pentru tămăduirea mea, de o boală sufletească pe care n'o înţelegea.

Tu însă, draga mea Ly, care-mi cunoşti toate cutele sufletului, nu trebuia să rămâi străină nici de ultima mea desamăgire.

Când ai timp caută să ne vedem sau scrie-mi dacă mă primeşti, ca să sbor eu spre tine.

Te şărut mult, mult de tot, pe zulufii tăi bălai.

LELIA
pentru conformitate
GEORGE CAÏR

VULGARIZARE

Plutarc ne spune că generalul roman Lucullus, a plantat la Roma cireşul, pe care l-a adus, după o bătălie celebră, din orient: copiii care se urcă astăzi în pom ca să-i culeagă fructele, nu ştiu cui îi datoresc bucuria şi gratitudinea. Sunt multe lucruri cu folos pe care le afli, citind pe Plutarc; dar zădarnic îi răsfoieşti volumele: nici Plutarc nu ştie, nici nimeni altul, cine e călugărul care-a adus din China, în scorbura bastonului, cei dintâi viermi de mătasă. La ce industrie servea aţa de mătase, în Cerescul Imperiu? Europenii au îmbrăcat cu dânsa, între altele, gamba fină a piciorului de femee şi deatunci strada e un adevărat şi un superior spectacol. Să lăsăm altor popoare mai tinere şi mai naive, celelalte lucruri „spirituale"; suntem o civilizaţie în decadenţă şi e firesc să ne fie agreabile plăcerile decadenţei.

Din fericire, cel care ne-a adus în Europa planta cartofului şi-a salvat numele în istorie: e Walter Raleigh. Dacă ar fi adevărat însă că obârşia sifilisului ar fi tot din nouile Indii, dispariţia preţiosului nume al celui dintâi importator, e o lacună şi o lacună monstruoasă. Că realitatea-cartof sau realitatea-mătasă există undeva, asta e de puţin preţ. Cel care ne-a interesat la acea realitate, cel care a adus-o în pasta sensibilităţei noastre, e un creator — e singurul ei creator. Cine-ar îndrăsni să spună că nu Columb e creatorul Americei — ci un simplu vulgarizator al ei?

Mă gândeam la toate astea în săptămâna în care un cronicar elementar al unei reviste străine, scria că Remy de Gourmont e un „vulgarizator" — iar Julien Benda, în cartea lui Belphegor, spunea recent acelaş lucru, despre entomologul Fabre. Sunt fericit că victimile acestei injurii, au fost Fabre şi Gourmont; asta măreşte sfera cuvântului, asta face dintr'o noţiune rigidă de bibliotecă populară, una elastică, dintr'un cuvânt de dispreţ, unul de glorie. Montaigne spune într'un eseu că nu facem altceva decât să ne între-glosăm: „d'aucteurs il en est en grand' cherté". E semnul unei întinse civilizaţii, nevoia asta de a înlocui natura cu cartea, de a glosa pe ideile celorlalţi, pe opera celorlalţi: deaceia eseul nici nu există la noi, cum nu există în toată peninsula. Cel dintâi care-a afirmat că universul se construieşte din foc, din apă şi din pământ, se afla singur în faţa naturei. Urmaşul lui a fost obligat, înainte de-a afirma ceva, să surpe ceiace spusese întâiul; el nu mai era autor pur: glosă.

Când Emerson spune că Goethe e un reprezentativ al civilizaţiei actuale, în care noţiunile abundă şi în care „lumea se întinde ca comerţul american", el dresează, fără să ştie, unul din cele mai nobile medalioane: acel al vulgarizatorului. El a bănuit asta când a scris despre Goethe că nu s'a ridicat totuşi în culmea mistică de unde vorbeşte geniul. „La Goethe — spune Emerson — nu există devotamentul pentru adevărul pur; ci pentru adevăr, din dragostea pentru cultură".

Fără îndoială, până acum douăzeci de ani, nenumăraţi savanţi s'au plecat, afară din carte, spre viaţa micilor vietăţi din pământ. Réaumur caşi Huber, Forel caşi Sir John Lubock, au descoperit viaţa insectelor şi moravurile lor. Fabre a fost însă acela care le-a desinat geografia şi le-a construit civilizaţia. Aportul lui Fabre ca observaţie, e un miracol; dar nu e tot. Fabre nu e pentru insecte un Columb; e un demiurg şi un artist. Cel care a măsurat cel dintâi nouile Indii, a fost Americo. Pământul cel nou poartă cu dreptate numele lui şi viaţa insectelor ar trebui să poarte de-acum încolo numele lui Fabre.

Nu se ştie până astăzi, dacă Homer e creatorul Iliadei, sau numai un vulgarizator al ei. Sau mai precis: nu se ştie dacă Homer şi-a exercitat geniul pe natura vie, sau pe un text. Cine-i va refuza lui Chateaubriand laurul, pentru-că n'a făcut în cea mai bună operă a lui, decât vulgarizarea unui text dintr'o carte didactică de geografie? Ochiul lui n'a cules imaginea din natură; a văzut-o în amănuntul cărţei de geografie; dincolo de amănunt. Dela abstracţie până la imagină, e toată calea dela natură la artă. Ce-ţi pasă de unde iau abstracţia ca să-i dau carnea imaginei! Cu polenul, o floare se poate prelungi într'o grădină. Albina, cu acelaş polen, face mierea: să merite şi vulgarizarea aceasta, surâsul d-tale de dispreţ? Vulgarizatorul, integrează natura, cât mai multă natură. Cartea lui nu e un rezumat; e un extract. Dar opera lui e infinit mai mare şi mai fecundă; el ia materia, observaţia, ipoteza, lucruri cenuşii şi amorfe, şi le îmbracă în inspiraţia lui, în atitudinea lui, în sensibilitatea lui. Lucrul va putrezi în raft, otova şi nesemnificativ; laboratorul naşte numai ideia; va trebui să vie altul să priceapă melodia din obiectul amorf, să inventeze placa de gramofon, pentru nemurirea gâtlejului, slova de plumb pentru nemurirea ideei. Vulgarizatorul face dintr'un lucru abject unul agreabil, dintr'o păpuşă de doi bani o femeie, dintr'un raport de cifre, o iluzie. Adevăratul matematic nu e Newton: e Poincaré.

Mi se pare că nimic nu-i mai frumos decât să poţi asocia cele mai disparate idei, să duci şoseaua de fier între cele mai disparate drumuri. Găsesc în asta o meserie izolată şi nobilă. Şi câteodată, când visez, îmi pare că n'am făcut decât să deplasez o activitate veche într'un plan nou şi că strămoşii, undeva în uliţa din Amsterdam sau din Franckfort, făceau acelaş lucru când luau grâul muncit dela moşie, ca să-l vândă în cetate, sub forma sacră a pânei.

B. FUNDOIANU

CRONICA LITERARĂ

Două tricentenare: LA FONTAIME şi MOLIÈRE

Anul acesta s'a sărbătorit tricentenarul lui La Fontaine. In 1922 vom sărbători şi pe acela al lui Molière. De pe acum ni se vesteşte participarea lumii noi la marile serbări: America şi-a trimis reprezentanţii în Franţa pentru a pofti Academia la serbările din noul continent, organizate spre cinstirea marelui poet comic francez.

E un simptom ce nu trebue să scape nimănui în faptul că democraţiile americane, de al căror spirit deosebit de cel al democraţiilor europene antice şi moderne s'a vorbit în ultimul timp, se grăbesc ca în comemorarea lui Molière să ia chiar înaintea Franţei.

Ca şi La Fontaine, Molière e un mare democrat al literaturii. Când-va d-l N. Ionescu arăta prin *„Ideea Europeană“*, în ce constă democratismul gândirii filozofice a lui Descartes.

In filozoful francez al sec. XVII, d-sa vedea întrupate însuşirile democraţiei ce s'a desvoltat nu mult după aceea.

Prin opera unui La Fontaine şi Molière, tot Franţei îi revine meritul de a a fi democratizat literatura, în acelaş fel şi desigur datorită aceloraşi contingenţe culturale, cari de-şi nebănuite de cei mai mulţi, trebue totuş să fi fost o realitate de netăgăduit.

Clasicismul rigid, exclusivist şi inabordabil mulţimilor—aşa cum îl reprezintă mândra tragedie corneliană — se năruia încet încet prin pătrunderea tot mai adâncă a bunului spirit burghez, a moralei relativităţii omeneşti, a idealului pământesc de fericire, singurul pe care îl îngădue această humă făcută în primul rând pentru oameni și numai în unele clipe prielnică și eroilor.

Versului răsunător și șlefuit căruia nu-i puteai găsi decât neajunsul că e prea perfect, i se substituia graiul obicinuit, neafectat. Vocabularul solemn, de paradă, se împestrița cu vocabularul popular.

Cuvântul venit din straturi până atunci nebăgate în seamă, de a căror existență literară abia se știa câte ceva, aducea cu sine parfumul lucrurilor proaspete, noi și tocmai de aceea interesante. Clasele de jos ca și burghezia nu încep să trăiască literaricește și mai ales culturalicește decât în momentul când le dă glas o literatură vrednică să le reprezinte.

Interesul pentru ogor, pentru rusticitatea vieții celor mai mulți din supușii regelui Soare atunci de abia s'a deșteptat.

La Fontaine aduce adierile îmbălsămate ale naturei sănătoase. Ele răsbat prin parfumurile puternice cari acopereau în multe locuri miazmele putregaiului. Democratizarea literaturii începută de ambii scriitori, unul în fabulă, celalt în teatru, se operează de aci încolo neîntrerupt, susținută cu arma cea mai tăioasă: verva comică satirică.

Romantismul și realismul de mai târziu — vor fi datorind ca școli literare foarte mult acestei opere de desțelinare a ogorului literar, îngrădit de atâtea formule. Ruperea piedicilor și înlăturarea spiritului formalist schimbând înfățișarea genurilor literare vor fi schimbat de sigur și multe din aspectele vieții sociale.

Largul spirit democratic de mai târziu spre aceste obârșii trebue să-și întoarcă privirile. In ele va găsi multe din explicările cari altminteri îi lipsesc. Democrația timpurilor noastre se mai încarcă astfel cu încă două datorii de recunoștiință culturală. Creditorii ei blajini și îngăduitori, singurii cari au împrumutat fiindcă nu au mai putut păstra asupra lor noul capital de nouă cultură și de interes general sunt de bună seamă La Fontaine și Molière.

Azi îi înconjură atmosfera de simpatie a oamenilor de bine, cari ca și arborii pământului produc fructe aromitoare fără nici măcar a se gândi la precupețul de mâine, pe care îl vor îmbogăți ca prin minune.

MIHAIL IORGULESCU.

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAŢIONAL

„SĂPTĂMANA LUMINATA“ într'un act

de M. Săulescu.

„Săptămâna luminată“ a poetului M. Săulescu, ucis pe front într'unul din anii grozavi răsplăteşte cu prisosinţă pe spectatorul care n'a pierdut încrederea în dramaturgia română, adaugă o treaptă de cleştar urcuşului, şi duce de data asta inimii neliniştite, în lumea ei, a poetului, emoţiunea şi uimirea noastră.

M. Săulescu, un cerebral şi deci un torturat, un poet esenţial cu avânturi uriaşe, dar pentru susţinerea cărora a avut rareori alte aripi decât de şindrilă literară, a scris — prin ce excepţie ? — un act brutal, lipsit de orice speculaţie ideologică, cu o dibace, surprinzător de calculată întrebuinţare a câtor-va elemente de nelinişte şi spaimă : o bucată de viaţă pătată de crime, smulsă din adâncul original şi originar al satelor.

Tolstoi, cu toată puterea lui, a trecut o clipă sub fruntea lui M. Săulescu.

Un rumân, în bezna nopţei, trage să moară în patul lui de scânduri ; fusese împuşcat pe când venea călare acasă. Maica rumânului ascultă ce spun bobii în care citeşte o babă la lumina unei lumânări. Rumânul are păcate pe sufletul lui : a ucis un hangiu, femeia şi copii. Până la miezul nopţii, rumânul dacă moare se bucură de farmecul „săptămânii luminate“ când porţile raiului sunt deschise şi pentru suflete vinovate. Muri-va până la miezul nopţei ? Femeia, speriată, alungă pe babă din pricina căreia socoate că omul nu va muri decât dincolo de sorocul mântuitor. Paznicul de noapte, om cu minţile împuţinate, chemat din prispă şi îmbiat cu rachiu, istoriseşte femeii cum a văzut moartea apropiindu-se de prispă, „ca o mogâldeaţă neagră, cu unghii lungi". Dar moartea nu vine, miezul nopţii se apropie şi femeia, pentru a scăpa de torturile iadului sufletul osândit, într'o fulgerare de conştiinţă, nebănuită, criminală, dar adânc omenească, se apropie de patul de scânduri, pune genuchiul în pieptul fiului şi cu amândouă mâinile (în timp ce paznicul speriat, în tindă, dă chiot morţii care se arată) îi curmă răsuflarea.

In afară de meşteşugul teatral — M. Săulescu ar fi putut fi unul din cei mai buni constructori dramatici ai noştri! — remarcabilă întru totul e însăşi ideia dramatică: o conştiinţă care pâlpâe brusc (o conştiinţă falşă, evident, dar cu atât mai preţioasa) într'o lume din sânge, superstiţie şi crimă. E tragedia candelei care arde cu sâmburele ei de floare de foc sub grinda mucezită, e cea dintâi *grabă* a sufletului, împiedecat ca un cal de povară, spre o închipuire superioară...

Personagiul principal nu e dar nici muribundul, nici paznicul, nici femeia, nici măcar ideia morţii care se apropie: e ideia preţioasă a *izbăvirii*, chiar prin crimă. Subiectul înţeles astfel câştigă un relief omenesc neaşteptat, şi creiază în ultimul moment *personagii uriaşe*: din femeie tot timpul bocitoare şi speriată, din muribund, din paznicul netot, care vrea să oprească moartea cu sâneaţa.

„Săptămâna luminată" nu poate fi prin urmare socotită ca o pastişă localizată a piesei *L'Intrus* de Maeterlinck, unde se reproduce doar fiorul anticipat al morţii (o problemă mai mult de metafizică decât de psihologie) şi nici Paznicul o copie a lui Ion din „Năpasta" lui Caragiale. Ion are o semnificaţie în „Năpasta", este însuşi deznodământul care trece prin cele două acte, pe când în „Săptămâna luminată" Paznicul e doar un element de decor, de creare a atmosferii şi nu contribue prin existenţa sa cu nimic la pricina sau desnodământul dramei. Asemănarea dintre Ion şi Paznic provine de-acolo că toţi idioţii sunt la fel. Dar pe când „Năpasta" lui Caragiale, deşi clădită pe bârne mai groase şi mai multe, e pusă în slujba unei idei mediocre („Plată pentru faptă şi năpastă pentru năpastă") „Săptămâna luminată" a lui M. Săulescu construită mai puţin complex, se reazimă totuşi pe o idee într 'adevăr superioară, care mijise desigur sub fruntea poetului într 'o „săptămână luminată", cu adevărat.

M. Săulescu a scris — poate fără să-şi dea seama — un act extraordinar.

F. Aderca.

ÎNSEMNĂRI LITERARE

O istorie din alte vremuri *de Eugen Boureanul.*—In efemeridele literaturii româneşti, d-nul Eugen Boureanul nu este o figură nouă.

Volumul de faţă, abia apărut în editura *Cărţii Româneşti,* este o strângere de nuvele istorice.

Un real simţ al trecutului şi multă culoare locală, fac din aceste nuvele nişte frescuri în cercetarea cărora te adânceşti cu o plăcere mereu proaspătă.

Sunt imagini, scene, tablouri ce-ţi fixează în minte urmărindu-te cu persistenţă, din cauza frumuseţii şi a definitivului care le însufleţeşte.

Dintre toate istoriile din trecut povestite în acest volum, una ia proporţii de roman, cu o acţiune bine condusă şi cu tipuri care trăesc. *Hatmanul Tomşa,* este povestea detronării lui Eraclid-Vodă-Despotul, şi a înlocuirii acestuia cu Hatmanul Ştefan Tomşa ; — Intrigi de curte, vitejie de boer din vremuri de mult moarte, sufletul oţelit al noului Domn Tomşa, în contrast cu inima crudă şi laşă a veneticului Eraclid, o dragoste între un voinic şi tânăr boer şi o jupăniţă de legendă, care moare luptând ca un bărbat pentru Moldova şi Vodă, se împletesc cu o logică internă desăvârşită, şi totuşi cu acel misterios văl brumăriu, de taină, care este poezia literaturii istorice.

C. N.

N. Davidescu: *Aspecte şi direcţii literare.* — Scrise foarte personal, multe din însemnările acestui volum reţin prin vibrarea stăpânită a unei intelectualităţi rafinate. Intre articolul gazetăresc de azi şi cel purtat în cap pentru a fi aşternut pe hârtie mâine, se întind ca scăpate din fuga nestăvilită a condeiului ici figuri literare prinse din sbor, dincolo gânduri dragi cari-şi cereau mai de mult dreptul de a fi comunicate şi altora sau note nervoase şi foarte adeseori juste despre cărţile şi faptele vremii, toate însă ca un *passe temps,* moment de odihnă dulce a spiritului după încordările practice de toate zilele. Niciuna din paginile acestei cărţi nu are însă înfăţişarea lucrului aşezat. Toate par un joc sburdalnic prin grădini pe unde portiţele închise te opresc să intri în orice timp. De aci şi farmecul dar şi neajunsul lor. In ziarul pe care-l scrii tu însu-ţi aceste rânduri răcoritoare au adierea florilor de câmp sfioase, iţite în monotonia întinderilor.

In volum ele nu trăesc mai mult decât efemera viaţă a aceloraşi flori. Recitite mai târziu, ne fac impresia tulpiniţelor odată fragede şi mirositoare, azi însă închise în filele unei cărţi. Parfumul lor sălbatec s'a împrăştiat odată cu frăgezimea lor.

M. I.

Note despe Anglia *de M. Beza.*— „Cu o plăcere deosebită se citesc cărţile în care este vorba despre alte ţări cu alţi oameni şi alte obiceiuri. — Dorul de necunoscut, de nou, de misterios din noi, sufletul nostru dotat cu imaginaţie si deci nomad, îşi găseşte o consolare în lectura cărţilor de acest fel şi suntem recunoscători fericitului care a putut vedea locuri depărtate, că nu şi-a păstrat numai pentru el bogăţia de impresii, ci ne-a dat din ea, cât de cât şi nouă.— De aceia povestea celor o mie şi una de nopţi, dacă place la copii, cu atât mai mult, va plăcea la oamenii în toată firea care au sufletul cât de puţin artist.

Bucuria în care ne pierdem cei mai pozitivişti dintre noi în nopţile în care suntem stăpâniţi de farmecul neînţelesului, nu este decât o lampă fermecată pe care o purtăm în noi şi o preţuim cu atât mai mult cu cât suntem mai delicaţi şi mai fini.

Suntem recunoscători romanticilor că au introdus în artă dragostea de exotism care ne-a primenit arta".

Plin de gânduri asemănătoare am deschis cartea d-lui Beza, în care vorbia despre Anglia. — Vroiam să văd acolo, acea diferenţia specifica, care ne deosebeşte de englez şi ţara lui. Nu voiam documentări şi statistici: sub titlul cărţii, cetisem: însemnările unui literat; voiam însă o părticică din sufletul poporului pe care îl cunoscusem numai prin câţiva reprezentanţi, de alt fel demni, la o universitate din apus.

Cartea d-lui Beza te duce în atmosfera brumoasă a Londrei, şi cu un fel de pietate, pietatea intelectualului adevărat, te face să urci scările atâtor case sfinte pentru oamenii de carte: Casa lui Carlyle, acel profet auster şi harnic, casa lui Ruskin, acea senină şi deschisă figură de estet; casa lui, Shakespeare, acel aşa de contestat, casă în care, deşi sunt o sumă de obiecte că aparţinute lui, nu se ştie totuşi dacă măcar unul este al marelui dramaturg întradevăr.

Vălul de ceaţă al Londrei parcă abureşte rândurile cărţii, astfel în cât vezi mai greu şi mai puţin clar. Acest fapt ar putea fi însă un meşteşug suprem. Pentru impresii literare din locuri îndepărtate, voalul e un farmec în plus, e o portiţă deschisă spre iluzie; fantazia sboară şi fiecare cuvânt se îmbogăţeşte de tainice ecouri, de sunete armonice.

Ce are mai bun d-l Beza în cartea D-sale, sunt evocările marilor figuri dispărute.

Când străbaţi pragul casei unui mare om al trecutului, în care cu religiozitate sunt păstrate obiectele care s'au putut găsi aparţinându-i, d-l Beza ne spune, de exemplu: „Stai mişcat deodată la gândul că aci lângă vatră, creatorul lui Hamlet va fi ascultat poveşti în bătaia flăcărilor: ori cu prospăţenia dintâi a simţurilor, ar fi sorbit pe fereastră lumina din văzduh, zvonul vântului, miresmele, cântul ciocârliilor, toate câte le aduc anotimpurile şi care aveau să se prindă mai târziu în ritmul poeziei sale inaripate".

Atmosfera cinstită, superioară — atmosfera intelectualului fin, fac lectura cărţii plăcută şi chiar sugestivă.—Dacă d-l Beza ar avea şi ceva mai multă grije de stil, i s'ar deschide un loc de cinste in galeria literaturii delicate şi intelectualizate, în care la noi sunt foarte puţini reprezentanţi. **C. N.**

Intr'un număr din *Conferencia* d-l Rageot cercetează cauzele sensibilităţei romantice a muzicanţilor Schumann şi G. Fauré. Primul e un fiu al Germaniei după ţărmurile Rinului, fire nevrozată, concentrată şi de acela veşnic roasă de problemele unei conştiinţi chinuite, însuşindu-şi *leit-motivele* de suferinţă ale marilor romantici ai vremei, desvoltate în ample fraze muzicale, cerând iubirei tot aleanul dar şi tot focul din care se alcătueşte adevărata inspiraţie (e cunoscută pasiunea lui pentru Clara Wieck, pe care cu multă greutate a obţinut-o dela părinţii ei şi care i-a fost o tovarăşe ideală, inspirindu-l şi în urmă ca pianistă realizându-i inspiraţia); secundul de o melancolie dulce, inseninată, purtân din suflet amintirile peisagiilor Pirineilor din locurile natale, apoi nebulosul legendelor bretone în mijlocul cărora şi-a petrecut câţiva ani, în fine lumina vieţei pariziene care în cele din urmă l'a reţinut, transpune şi el în muzică leit-motivele poeziei romantice din care se hrănia. Se ştie influenţa exercitată de Manfred a lui Byron asupra lui Schumann şi de Paul Verlaine. *(La bonne chanson)* asupra lui Fauré. **S.**

BANCA

MARMOROSCH, BLANK & Co.

SOCIETATE ANONIMA

CAPITAL SOCIAL: LEI 125.000.000, DEPLIN VĂRSAT

REZERVE: LEI 164.600.000

* * *

SEDIUL ÎN BUCUREŞTI

* * *

Sucursale şi Agenţii:

In străinătate: Paris, Place Vendôme, 20
Constantinopol, — Galata, Agopian Han
„ Agenţie în Stambul.
New-York, — Broadway 31 — 33

In ţară: Bucureşti, — Calea Victoriei, 42
Calea Griviţei, Piaţa Sf. Anton şi
Calea Moşilor (Gura Oborului)

Arad, Brăila, Braşov, Cernăuţi, Cluj, Constanţa, Galaţi, Ismail, Oradea-Mare, Târgul-Mureşului.

* * *

Operaţiuni de bancă:

Conturi curente, Imprumuturi, Lombarde, Sconturi, Schimb, Scrisori de Credit, Cecuri, Avansuri comercianţilor şi industriaşilor, Emisiuni, Safe.

Tit.
REVISTA TRANSILVANIEI
SIBIU
Str. SAGUNA 6

CENTRALA „MISS

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Vict

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: **Gustaţi delicioasele** :
produse ale
BONBONERIEI ⁝ ⁝
⁝ ⁝ **RENAISSANCE**
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

5

SUMARUL No. 5:

E. Lovinescu . . . . Figurine
Alice Soare . . . . Iubește-mi...
Hortensia Papadat-Bengescu . . . . Chinezul
N. Batzaria . . . . Turcia Junilor-Turci
Gh. Brăescu . . . . Intre Camarazi
Virgiliu Moscovici . . . . Mumia
Mihail Celarianu . . . . Cavoul

CRONICA LITERARĂ. — MIHAIL IORGULESCU. — V. Al. Jean.

CRONICA DRAMATICA. — F. ADERCA. — Diavolul.

— Insemnări literare. —

Editura „Ancora" Alcalay & Calafateanu, București. LEI 2

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ 1/2 „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

ÎN CURÂND VA APARE DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

ANUL I.—No. 5 15 OCTOMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA
DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

Em. Bucuţa

Oferindu-ne *„Florile inimii“* sale în versuri de o suavă armonie:

Du-te iară **'n curte 'n fund...**

sau

Floare de dantelă **lungă lângă care...**

în atitudini sufleteşti inedite:

Azi îndrăznesc să-ţi spui întâiu
Cât mi-eşti de-aproape şi de dragă
Şi să-mi îngădui să-ţi rămâi
Supusă slugă viaţa 'ntreagă

şi de o remarcabilă noutate de expresie:

Iţi povestisem dorul tot
Şi nu cătam că noaptea vine,
Dar groaza mea **s'o spui nu pot**
Când ochii ridicai la tine.

d-l Em. Bucuţa îşi păstra spinii pentru notiţele critice ale *Ideei Europene,* prin fatalitatea legii care pune lângă floare şi spini, părând a stimula rezervele prin ameninţarea înţepăturii. In toate regnurile sale, natura aşează agresiunea alături de fragilitate. Era deci firesc ca lirismul d-lui Bucuţa să aibă cuirasa unui criticism cu atât mai acut cu cât lirismul e mai insuficient. Discreţia poeziei sale nu ne-a oprit până acum; considerat în sine, nici criticul nu ne-ar fi oprit mai mult. Prin perseverenţă însă, activitatea lui dovedeşte că răspunde poate unei convingeri şi, cu siguranţă, unei atitudini. Privită astfel, devine reprezentativă; atitudinea individului se integrează într'o atitudine mai generală de sectarism şi de intoleranţă ce merită o analiză psihologică.

Oricât ar fi de odioasă şi oricât ar părea de ininteligentă, intoleranţa nu trebue considerată în bloc. Ne percepând nuanţele, îi datorăm ceiace ea refuză altora: îngăduinţa. Spiritul sectar poate părea semnul simplicităţii intelectuale, nu e însă şi dovada. Infirmă complexitatea fără a infirma şi adâncimea; e efectul unei dezorganizări sufleteşti, fără a presupune cu necesitate şi lipsa de inteligenţă. Dimpotrivă, poate fi exponentul unei minţi ascuţite dar unilaterale; ceiace pierde în extensiune, câştigă în adâncime. Unit cu o inteligenţă profundă dar parţială, devine un agent din cei mai activi. Primejdios uneori, e adese un factor esenţial al progresului uman.

Religiile, revoluţiile, reformele sunt în genere opera spiritelor invadate de lumina unui adevăr unic. Armonia sufletească e ruptă, câmpul conştiinţii e întunecat; în dezolaţia universală se înalţă o singură idee hrănită din vitalitatea tuturor celorlalte, o idee care poate schimba fizionomia morală a globului pământesc. Dus până la fanatism, sectarismul ridică ruguri şi spânzurători, împinge massele spre războae religioase sau spre revoluţii sociale, dar pregăteşte şi ascensiunea spirituală a omului, impunându-i adevărurile elementare ale vieţii morale.

Scoborît de pe înălţimi, el poate fi un element de progres şi în regiunile medii, de oricâte ori porneşte din viziunea puternică a unui adevăr limitat. Ritmul mişcărilor culturale e determinat de astfel de concepţii mărginite. Formulele reprezintă cochilia unei intoleranţe ce se crede în posesiunea adevărului unic. Cu timpul cochilia se sparge, iar adevărul, care, departe de a fi fost unic, era fragmentar, se amestecă în masa comună a bunurilor spirituale, fertilizind-o. Cu toată injustiţia lui, un astfel de spirit sectar e folositor. El presupune însă o convingere profundă împinsă până la credinţa apostolică, şi un robust talent de expresie. N. Iorga era odinioară la înălţimea acestor postulate.

* * *

Scoborît din domeniul curentelor ideologice pe pământul realităţilor, el nu e numai derivativul unor deziluzii, ci provine şi din neputinţa de a înţelege varietatea spiritului uman în faţetele lui multiple, împinsă până la o atitudine de idea preconcepută a superiorităţii negaţiei. După cum odinioară numărul „liberilor cugetători" sporia prin beneficiul iluziei că un „liber cugetător" e şi un „cugetător", tot aşa şi criticismul beneficiază de iluzia unei superiorităţi. Realitatea e alta. Intoleranţa măruntă e, de fapt, semnul unei insuficienţe intelectuale. „A mesure qu'on a plus d'esprit, spunea Pascal, on trouve qu'il y a plus d'hommes originaux" — şi pe măsura unei comprehensiuni mai largi creşte şi capacitatea gustului literar pentru nuanţe şi chiar pentru principii contradictorii.

Spiritul sectar nu este deci o dovadă de competenţă iar negaţia nu e o probă de superioritate, după cum cred cei ce-şi iau atitudini intolerante.

Asimilându-şi micile procedee stilistice ale d-lui N. Iorga, care permit oricui să scrie despre orice dela o distanţă ce exclude principial interesul multilateral, d. Em, Bucuţa este expresia sectarismului mărunt și a bagatelii critice. Intoleranţa nu e acceptabilă decât când are îndărătul ei activitatea pozitivă, talentul, autoritatea morală — şi, mai ales viziunea energică a unei noi deveniri. Redusă însă la măsuri portative de armă de buzunar cu care asprimea criticului apără amărăciunea poetului mediocru şi fără vre-o justificare superioară, ea e una din cele mai insuportabile atitudini literare.

E. LOVINESCU.

IUBEŞTE-MI...

Iubeşte-mi ochii care atât au plâns
Şi gura care n 'a ştiut să mintă
Şi mâinile, c 'aşa duios alintă,
Şi fruntea, scut al crezului nestâns!

Iubeşte-mi dinţii, care n 'au muşcat
Din fructul mângâioaselor păcate,
Şi pieptul, că de-atâta timp se zbate
In ghiara soartei, gol, dar nepătat!

Iubeşte-mi nările că 's larg deschise
Mirezmelor din zări în zări pribege,
Şi braţele că blând ştiu să se lege
Statornic ţărmurind aceleaşi vise!...

Iubeşte-mi gâtul că nu s'a lăsat
Pe umărul dibacelor ispite
Dar s'a plecat pe lacrimi risipite
Ca salcia pe râul nesecat...

Dar mai presus de tot iubeşte-mi gândul,
C'o să te vrea pe tine doar, flămândul!

ALICE SOARE.

CHINEZUL

Cunoşti tu vre-o ţară Alina, unde o femee să aibă după lege doi bărbaţi?

Alina ştergea praful în salonaşul casei. Se uită la Manuela ca să înţeleagă mai mult din expresia feţei decât din enormitatea întrebării dacă a auzit bine; sau ca să înţeleagă ce a auzit. Dar Manuela râdea.

Vorbele ei surprinseseră pe Alina cu mâna pe capacul unei chisele chinezeşti care reprezinta un mandarin tupilat în paza odihnei lui orientale la ritul unui ciubuc măreţ. Printr'un mister industrial capacul se termina la bărbia nobilului bărbat şi tăia coada lui bogată în dreptul cefei. Ast-fel decapitat exoticul văr al Fiului Soarelui părea mai comic decât însuşi tradiţionalul Imperiu decapitat pentru o jumătate prematură de republică autocrată.

— Nu te 'scandaliza, Alina! Pentru tine vorbesc. Aseară te-am văzut plângându-te că perfectul tău soţ nu îţi împărtăşeşte gustul pentru baluri prelungite până în zori. Amărăciunea ta era aşa de sinceră încât mi-am închipuit că ţi-ar trebui un bărbat de lux şi unul de purtare,

Amica noastră Elena care din copilărie e o pasăre călătoare e căzută în Spleen acut, pentru că firavul ei soţ are gustul vieţei tihnite pe locul natal; mi-am zis că i-ar trebui, ca să-şi restabilească sănătatea, un soţ de voiaj şi unul de popasuri.

Am asistat la o violentă dispută asupra temperaturii, între o pereche de veterani ai căsniciei, care încă şi probabil pentru totdeauna, nu-şi putuseră armoniza termometrele; şi am gândit că respectabilei doamne, i-ar trebui unul de vară şi unul de iarnă. Eu, precum ştii, nu mă ocup de asta. Sunt ultima preoteasă castă a pasiunii ce nu a găsit împerechere. Dinpotrivă, atunci când mă gândesc la o tovărăşie nu pot face disociare. Nu văd decât unul — fie el trinitate sau dualitate. Spirit şi făptură la un loc. Imping până la absurd intoleranţa ăstui monoteism. Nu despart lumina de întuneric, plăcerea de uzul comun al vieţii şi caldul de rece, cum nu se poate despărţi acest pocal.

Totuşi acest mandarin codat, chiar atunci când i se sudează perfect cele două părţi pentru a compune impunătoarea sa figură, apare ca un soţ de paradă, a cărui mandarină trebue să fie obosită de ieratica respectabilitate a nobilului demnitar Celest, suspinând după o tovărăşie mai puţin solemnă

Alina râse reconstituind chinezul, a cărui coadă crescu dintr'odată.

— Cu ce, Doamne, îşi vor fi ungând oamenii ăştia părul? Orezul nu e o plantă oleaginoasă.

Nu ştii Alina?...

Tu nu ştii nimic! Nici eu. Nu ar fi ăsta defectul nostru cel mai mare. Iată o vegetaţie capilară impermeabilă. Desigur nu compun simfonii. Ai auzit tu de vre o simfonie chinezească care să nu fi fost făcută de un european?

...In capul lor nu cântă perpetuu melodia în aspiraţia perpetuă a sborului care răsfiră părul volatil peste frunţile noastre... Părul tău e volatil, Alina?..

Manuela scutură tufişul firelor aureolate fin şi rebel, şi-şi înclină capul tare peste clapele mute — ca şi cum le-ar fi transmis în tăcerea magnetizată, o partitură, în care suprasensibilizarea unei lumi occidentale, care a dus înţelesul până dincolo de măsură, îşi desena arabescurile exasperate ale formulei subtile, pe fondul anachronic al unui Orient extrem şi mereu enigmatic.

Vasul nu era autentic dar soarele trecând prin perdelele albastre lumina porţelanul cu tonuri de fildeş preţios.

Manuela avea încă în ochi ironia glumeaţă a întrebării ei scandaloase care se reflecta naiv pe obrazul nedumerit al Alinei; avea încă pe buze ultimul sunet al râsului pe care i-l provocase tragi-comedia mandarinului trunchiat, dar acum predomina în ea impresia desfătată pe care i-o făcea vestmântul de provizorie frumuseţe împrumutat de reflexurile miraculoase, faianţei banale.

Se gândi că sunt fiinţe banale înconjurate de obiecte preţioase, pe care le umbresc din nepăsarea lor de ele; că sunt — ca şi acel pocal — multe obiecte banale transfigurate de iluzie; că sunt făpturi al căror trai e îmbelşugat de bine şi frumos din norocul împrejurărilor şi oameni care îşi fac din ei singuri binele şi norocul.

Să dai... să primeşti... spre care scop atâta combustie?

...Ar fi vroit să gândească, să aprecieze şi ar fi vroit să nu mai gândească nimic despre nimic.

In ajun murise un doctor mare, unul din acei pe cari generaţii şi reputaţii succesive nu-i pot urni din dreptul dobândit la cinstire, din lumina permanentă a gloriei. Murise subit. Atâţi oameni bolnavi năzuiau la el ca la un făcător de minuni. Poate era vreunul care în ajun chiar aştepta să-i dea a doua zi miracolul vieţii, şi el plecase într'o secundă, trădând viaţa lui şi pe a celorlalţi şi trădând înţelesurile.

Ea care se turbura de viaţă, şi pe care o chinuiau luptele gândurilor, intensitatea suferinţelor, care se neliniştia dintr'o faianţă şi din „înţelesuri", rămăsese atunci cu mâinile împreunate.

Vroise să-şi odihnească orice sbuciumări să le închidă într'o cutie strâmtă ca pe o rochie veştedă şi nefolositoare, dar nu putea să închipue bine cum ar fi fost acea linişte a sufletului şi a făpturii, acea nesimţire.

Puterile ei de evocare nu ştiau atinge acea golire totală; nu putea lipsi fiinţa ei de noţiunea-vie pentru a o apropia de acel van total. In focul mereu aprins al facultăţilor ei bogat vitale, abia cunoştea sentimentul odihnei.

Sunt ființe care printr'o pulsație înceată, prin măsura domoală a combustiilor, apar mai învecinate cu marea liniște, pot trece mai lesne dela viață la o moarte vie sau la neființă. Ca niște ceasornice cu bătăi încete, ca morile cu aripi leneșe, care se opresc, fără să ne uimim că a încetat activitatea lor abia îngâimată.

Manuela acum căuta să atingă pe clape momentul simfonic, când ultimul ecou vibrant al ultimei note se stinge pe toate coardele.

Se auzi soneria dela intrare. Alina întâmpină o vizită. Era Viorica Irimescu, o fată frumoasă ca o miniatură, cu un oval delicat, cu linii fine, cu tenul transparent. Capul ăsta sta pe corpul înalt și subțire ca pe o tulpină cam rigidă. Sufletul era al unei sceptice fără poezie sentimentală, intelectuală numai și diletantă. Se vorbia de măritișul ei mereu amânat, urmărit de logodnic cu o statornicie pe care disprețul fetei nu-l dezerma. Statornicia asta lua aspectul de fidelitate, sau de fatalitate inevitabilă.

Alina o cerceta, o tachina adesea pentrucă nu se putea hotărî și nici nu respingea complect această ofertă antipatică. Azi cerea consilii serioase: „Ce să facă? Trecea timpul! Ceva mai bun nu se ivia! Cum să te măriți?" Manuela gândi că nevoia calculului ăsta la o ființă frumoasă și tânără, era jicnitoare.

Alina cu aprindere o opria dela o căsătorie făcută din resemnare cu desgust.

Viorica ceru opinia Manuelei. Arta și artista o interesau. In banalitatea circumstanțelor avea curiozitatea unui punct de vedere mai puțin banal.

— „Nu mă lăsa, doamnă, să trag la sorți. Spune-mi părerea d-tale ca să-mi desleg cu ea nehotărârea.

— Eu ce pot spune! De micul d-tale pretendent obstinat și umil, nu pot zice decât că e acuma o slugă răbdătoare pe care mâine ți-o vei face stăpân. Mai bine să suferi dela un stăpân rău, decât să te stăpânească o slugă oropsită.

Pot eu să-ți aleg un soț? Pe unul bine crescut dar risipitor, pe altul brutal și harnic, pe altul serios și ursuz, sau celălalt plăcut și ușuratec — pe atâția și de atâtea feluri.

Iți pot eu prevede împrejurările? Câte ai putea pătimi stă scris pe atâtea patimi ale oamenilor și totuș a d-tale nu va semăna cu ele întocmai. Este păstrat un basm nou pentru fiecare om.

Ți-l vei face. Ți-l va face. Se va face. In problemă e un termen necunoscut, dacă numai vorbim de logodnicul d-tale nenorocos. Vrei un bărbat? Ia un bărbat. Atât te voi sfătui și eu. Restul iese din putința sfatului indiferent și independent. Chem un bărbat o ființă de sex opus, depozitara unei forțe pe care să te poți bizui în nevoie și căreia să te poți supune de bună voie.

Te voi trata după Biblie: femee, — adică legenda slabă a omenirii și căreia îi trebuie un reazăm. Frumoasă, îți voi dori un cadru solid mai mult decât lucios și socotind viața după concepții desuete ca pe o punte slabă peste un fluviu violent — voi cere pentru d-ta pumnul, pe care să-ţi pui mâna mică ca să treci fără frică de a te îneca.

Nu ştiu în ce ar consta forţa: în înţelepciune, în voinţă, în îndemânare. Pumn mănuşat care va ocoli obstacolul, sau pumn brutal care va împinge ca să-ţi facă drum? Agresiunile existenţei nu se dau la o parte când le faci astă politicoasă invitare, decât în faţa cui e în stare să le sdrobească. Vrei un loc în societate, şi societatea rămâne mulţime, şi mulţimea e hoardă.

Socotindu-te fragilă, ţi-am căutat o axă de reazăm dar poate că visezi destul de bine pe propria d-tale axă şi cunoşti saltul obstacolului, şi atunci ai nevoie de altă formulă. Eu care oscilez mereu în vid simt trebuinţa asta a umărului odihnitor. Rezemată de el m'aş îndeplini. In ponderă şi mişcare, văd formula indivizibilă a existenţei armonioase.

Vrei să-ţi urez, aşa cum e obiceiul, bărbatul ideal?

— Mâna sigură şi blândă de care să te sprijini cu două degete uşor, să treci graţios şi surâzând peste prăpăstii ca un „voltigeur" pe sârmă, găsind cumpăna supremelor măsuri ale fericirii. Liberă şi aservită, atingerii uşoare a degetelor fine pe mâna tare şi bună să zici: iată un pumn, de pe care mâna mea nu se va desprinde de bună voie nici odată!

Eu îţi urez să nu-l găseşti, ca să nu găseşti cu el odată — iubirea care doare. — Mai bine lasă viaţa să-ţi arunce colanul de salvare.

Fata o asculta cu un surâs plăcut. Avea ochi albaştri şi reci ca un safir transparent, obrazul de porţelan şi o gură de o micşorime defectuoasă. Era o păpuşă în care veghia la cârmă un creer lucid şi prudent. Ii plăcea să idolatreze puţin pe Manuela şi Manuela privia acel suflet practic şi bine înarmat subt aspecte miniaturale, ca pe un fenomen simpatic al naturii.

Viorica răsfoia sufletul muzicantei ca pe o evanghelie din ale cărei abstracţii ideale şi-ar fi făcut delectare dar nu şi lege pământească. Dar azi, în loc de vagaţiunile unei fantezii pasionate, Manuela îi dăltuise în blocul rece o deviză simplă şi aspră. Intelectuală şi diletantă, musafira gusta forma asta amară şi frustă.

Plecă. In „hall" glumi însă cu Alina. - Tu ai vrea să ştii pe cine aduce cu el pumnul? Brun sau blond!

Viorica râse ca o porumbiţă.

— Nu i-am spus nimic pentru ea — gândi Manuela, prinzând un acord plin de fantastice bemoluri.

Işi aminti de o Kermessă la care frumoasa Violetă purta după ea o mică curte de moşnegi emoţionaţi ca şi Suzana între bătrâni. Işi aminti că avea pentru prejudecăţile cele mai îndărădnice un simţ de acomodare, care altera lexicoanele curente ale moralei dar nu-i altera suavitatea făpturii. Era în ea totuş ceva limpede şi ferm, care-i compunea o personalitate satisfăcătoare.

Scalpelul cu care Viorica tăia în reţeaua încâlcită a prejudecăţilor, apărea ca o revanşă scrupulelor turburătoare care chinuiau pe Manuela în capcana cu fire încercuitoare a legilor mărunte.

— Nu i-am spus nimic nici despre mine — gândi Manuela. Logodna mea e departe de a fi acea axă de care să te sprijini sigur şi fericit, şi nici desăvârşirea entităţilor mele. Logodna mea e o trestie rigidă şi subţire, plutitoare pe ape turburi, ce mi-a venit cu un val şi după care m'am dus pe un val spre aventura marilor naufragii.

Alina se întoarse înveselită. „Ai studiat azi cu deamănuntul chestia căsătoriei la toate popoarele".

— Da! I-am oferit Viorelei un mandarin. Aş putea face un adevărat „Manual de căsătorie" muzică şi cuvinte de doamna Manuela... S'ar vinde bine. Ar crede toţi că e plin de lucruri confidenţiale şi indecente. Scăpară o chromatică asurzitoare.

„Ce cânţi acolo? Aide! compune ceva inspirat de Viorica, de mine sau de Chinezi".

— Nu silui inspiraţia, scumpă Alina. Ea e o aspiraţiune care te depăşeşte şi mă depăşeşte pe mine. Dar nu are chip chinezesc. Dacă vrei muzică, ascultă Egloga asta de Grieg, de ăst minunat interpret al ideei şi dicţiunei muzicale. Iată melodia şi legenda. — Frază clar şi încet:

— Lacrima se făcuse isvor şi luneca prin livadă. Măgăruşul regele animalelor de livadă, se uita în isvor. In seara transparentă privind stelele cerului socotia că sunt ochii lui şi nu era mulţumit, fiindcă îi credea fericitul mai frumoşi ca stelele. Un pui de viezure, săltăreaţa vietate a tufişurilor, plecat peste isvor, alerga după umbra ascuţită a urechilor lui înfipte fraged ca două frunze de ştevie tânără.

Stau brotăceii printre pietre ca nişte foi lat strivite, şi o vrabie adormise în iarbă ca un ghem de funigei cenuşii.

— Ascultă! Ce miracol simplu al sunetului.

...Dar izvorul nu primia imaginea lor opacă. In izvorul mic cât o lacrimă, se întorcea tot cerul, într'o icoană diafană; cerul care străvezise întâi poezia pastorală a livezei.

Alina ascultă fermecată. Apoi râse. „E frumos Grieg şi cu şi fără de cuvinte".

. . . .

— Da, Alina!... Vom zice deci că acea ţară bine legiuită după gustul tău, e China! Sau ţara întrebărilor bizare şi a faianţelor decapitate, fiindcă orice idei năbădăioase pentru judecata noastră spăşită se chiamă chinezeşti.

Alina râse cu haz. Manuela se aplecă acum peste capacul închis al clavecinului şi se privi în abanosul strălucitor ca un smalţ, ca într'o oglindă de tenebre [1]).

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU.

---

[1]) Capitol din romanul *„Femeea în faţa oglinzii"* ce va apare în curând în editura *„Ancora"*.

TURCIA JUNILOR-TURCI[1]

Talaat şi Enver

Talaat (pe atunci Talaat Bei, iar din ziua în care a fost numit Mare Vizir Talaat Paşa) care acum doarme somnul de veci într'un cimitir din jurul Berlinului, redus să trăiască dintr'o slujbă la Poştă şi din nişte cursuri mai mult sau mai puţin vagi ce le făcea la o şcoală particulară turcească, nu era un om cult şi nici un intelectual. De un fizic plăcut şi impunător, el n'avea darul cuvântului şi nici talentul de a scrie. Nu era, deasemenea, un om cu vederi politice largi şi solide, pricepându-se chiar foarte puţin în chestiuni atingătoare de mersul politicei.

Cu toate aceste lipsuri şi scăderi Talaat a fost şi a rămas până la moartea ce i-a cauzat-o glontele unui Armean cea mai populară, cea mai simpatică şi mai influentă figură printre Junii Turci.

El datora această situaţiune privilegiată în primul rând faptului, că înainte de orişice era un om de acţiune în toată puterea cuvântului. Nu-şi frământa creierul cu tot felul de combinaţiuni, teoriile nu-l preocupau câtuşi de puţin, precum, deasemenea, nu ţinea seamă nici de piedicile ce-i stăteau în drum, nici de primejdiile ce-l ameninţau. Veşnic cu fruntea în sus şi cu un zâmbet ce nu-i pieria niciodată de pe buze, acest optimist incurabil şi acest bărbat, care nu cunoştea frica şi şovăiala, nu ştia decât una şi bună: să meargă drept înainte spre ţintă. Nimeni nu l'a văzut vreodată descurajat şi abătut, nimeni n'a surprins la el momente de şovăială şi cu atât mai puţin de teamă.

Şi mai era iubit Talaat Bei, pentru că şarpele vanităţii nu l'a muşcat niciodată.

Ajuns la demnitatea de Mare Vizir şi trăind vremuri, când soarta Impărăţiei era în mâinile sale, a rămas acelaş om simplu în apucături şi în relaţiunile sale cu vechii prieteni, păstrând în acelaş timp şi neschimbată mentalitatea revoluţionarului de odinioară, pentru care cel mai simplu mijloc de a reduce la tăcere pe adversar, era de a-l suprima.

---

[1] Senatorul român N. Batzaria are marea originalitate de a fi fost unul din membrii comitetului june-turc dela Salonic, alături de Taalat şi Enver, şi, după succesul revoluţiei, senator turc, ministru de lucrări publice în timpul războiului balcanic şi unul din plenipotenţiarii turci care au tratat pacea dela Londra. Aşezat într'un punct de observaţie atât de prielnic, amestecat în toate mişcările pregătitoare ale revoluţiei, asociat la succesul şi dezastrul ei, d. N. Batzaria era indicat să ne dea o icoană fidelă a acestei memorabile încercări de a însufleţi cadavrul unui popor sfârşit. Din remarcabilul volum *„Din lumea Islamului — Turcia Junilor Turci"* ce va apare în editura *„Ancora"* vom desprinde pentru „Sburătorul" câteva capitole pline de interes istoric şi de pitoresc oriental.

Talaat a mai fost şi a rămas până la sfârşit un om sărac. Această stare de sărăcie îl ridica mai mult în ochii prietenilor săi, servind ca o dovadă de integritate şi de dezinteresare pentru un traiu mai bun şi mai comod.

Dealtfel, este o adevărată legendă, mincinoasă ca orişice legendă şi răuvoitoare, acea că Junii Turci ar fi furat milioane sau că s'ar fi lăsat corupţi şi cumpăraţi de propaganda germană.

Despre aceste chestiuni are să mai fie vorba. Deocamdată, mă mărginesc să spun că Junii-Turci, vorbesc de căpeteniile lor, au fost în genere oameni cinstiţi, integri şi că activitatea lor n'a fost niciodată dictată de consideraţiuni materialiste. Au destule greşeli şi păcate, pentru ca să mai fie nevoie să-i încărcăm şi cu altele, pe cari nu le-au săvârşit.

Ca să termin cu această schiţă fugitivă despre figura aceluia care a fost Talaat Bei, citez două cazuri caracteristice pentru temperamentul şi modul lui de a vedea şi judeca.

După proclamarea constituţiei şi pe când noi cei dela Salonic ne găsiam la Constantinopol, Talaat Bei, care era deputat, îmi comunică într'o zi în culoarele Parlamentului (camera şi Senatul erau în acelaşi clădire), că comitetul june-turc era nemulţumit de linia de conduită a Marelui Vizir. I-am sugerat ideia, că l'am putea răsturna printr'un vot de blam.

— Ce vot de blam, zise el? Azi cade, mâine vine. N'ar fi, oare, mai bine să-i sburăm creierii?

Şi vă asigur, că nu glumia câtuşi de puţin.

Cam pe la sfârşitul verei anului 1913, întorcându-mă dela Bucureşti, unde avusesem cinstea să fiu primit într'o lungă audienţă de repauzatul Rege Carol, i-am spus lui Talaat Bei, care era Ministru de Interne, că dacă ţine la închegarea de raporturi amicale — şi ştiam, că ţine mult la acest lucru — între Turcia şi România, ar face bine să nu mai trimită emisari juni-turci în Albania, ca să aţâţe populaţia în contra *Prinţului de Wied.* In adevăr, din cauza apropiatelor legături de rudenie, Curtea Regală a României doria să facă fostului Suveran al Albaniei o situaţie cât mai sigură.

Fără să se gândească măcar o clipă, Talaat Bei a găsit îndată soluţia, o soluţie, care, după convingerea sa, ar fi împăcat şi capra şi varza.

— Ţine aşa pe mult Regele României ca Prinţul de Wied să rămână pe tronul Albaniei? Mijlocul e foarte simplu, zise Talaat. Acest Prinţ n'are decât să se convertească la religia mahomedană şi din ziua aceia îl lăsăm în pace, ba îi dăm şi o mână de ajutor.

Acesta a fost Talaat Bei sau Talaat Paşa, un om căruia nu i-a lipsit curajul decât într'o singură direcţiune: în a se înhăma la marea şi uriaşa operă a reformei moravurilor şi alcătuirei societăţii turceşti, începând cu emanciparea femeei.

Şi să mă credeţi, că n'a făcut-o aceasta, pentru că ar fi fost şi el, ca mulţi alţii din prietenii săi politici, vr'un musulman fanatic. Talaat Bei, un fost membru al lojei francmasonice, era omul cel mai indiferent în materie religioasă. Decât erau şi pentru el chestiuni, în faţa cărora socotia că e mai prudent să cedeze curentului masselor ignorante sau chestiuni cari depăşiau orizontul său.

In orice caz, admiţând că junii-turci ar mai căpăta în Turcia, atâta cât are să rămână, situaţia preponderantă de altădată, moartea lui Talaat este pentru dânşii o pierdere din cele mai dureroase. Ea lasă un gol, care nu e tocmai uşor de umplut.

Dacă Talaat ocupa locul de întâietate şi glasul său era hotărâtor în sânul comitetului şi partidului june-turc, în schimb în faţa străinătăţii figura lui Enver este mult mai bine scoasă în relief.

Iată, fără doar şi poate, un om născut într'o zi cu noroc. Nici noi, cunoscuţii şi partizanii lui, şi nici el însuşi n'am fi bănuit în acele vremuri când ne întruneam pe ascuns şi în puterea nopţii, ca să punem bazele mişcărei june-turce, că are să vină o zi — şi nu tocmai îndepărtată — când frumosul, dar modestul şi mai mult tăcutul Enver, ajuns printr'o favoare specială a lui Abdul Hamid maior la vârsta de 25 ani, va deveni dintr'odată mare erou al libertăţii şi mai târziu atotputernicul stăpân al Impărăţiei.

Deşi lua regulat parte, la şedinţele comitetului central, Enver Bei vorbia rar şi puţin. Când era vorba de o chestiune cu caracter politic, el nu emitea nici o părere şi părea distrat şi străin de cele ce se discutau.

I se dăduse însărcinarea să se ocupe de organizarea bandelor june-turce în Vilaetul (Guvernământul) Salonicului. Imi aduc aminte, că mi-se adresase mie să redactez un fel de program de alcătuire şi de mod de activitate a bandelor, cari erau încă pe hârtie. Căci ţin să precizez un fapt, pe care îl socotesc destul de important.

In anul 1907, când se petreceau cele ce scriu aicea, niciunul din membrii comitetului june-turc nu se gândia că ar fi cu putinţă ca mişcarea june-turcă să isbucnească sub formă de revoluţie înarmată numai după o trecere de câteva luni şi să fie încoronată de un succes precât de complect, pe atât de neaşteptat.

Eram prea slabi, prea puţini şi lipsiţi de organizaţie serioasă pentru ca să putem concepe o astfel de eventualitate fericită.

După prevederile cele mai optimiste socotiam că după cel puţin 3 — 4 ani să fim în stare a dezlănţui o revoluţie pe faţă. Dacă evenimentele s'au precipitat şi biruinţa a venit aşa de vreme aceasta se datoreşte, precum se va vedea mai jos, neînchipuitei slăbiciuni şi fenomenalei temeri, de care au dat dovadă Abdul Hamid şi sfetnicii săi.

Deocamdată, noi cei din comitet nu ne gândiam decât la lucrări pregătitoare: să întărim organizaţia prin recrutare de noui membri şi procurare de fonduri, de cari duceam o mare lipsă, să ne punem în contact cu străinătatea, încercându-ne să o câştigăm pentru cauza noastră şi făcând-o să ne creadă mai puternici şi mai grozavi decât eram în realitate, şi în al treilea rând să procedăm la înjghebarea de bande revoluţionare.

Infiinţarea de bande răspundea unui îndoit scop. In primul loc ele trebuiau să cutreere satele propagând ideia june-turcă printre ţărani. In al doilea rând ar servi de refugiu pentru aceia dintre membrii comitetului, cari, bănuiţi şi urmăriţi de poliţie, n'ar fi vrut să se lase a fi arestaţi.

Cu punerea în aplicare a acestui punct din program fusese însărcinat între alţii şi Enver. I se mai dădeau şi însărcinări mai puţin importante, cum ar fi să distribuească broşuri şi manifeste revoluţionare.

In altă direcţie Enver aducea comitetului servicii cât se poate de preţioase. In calitatea lui de aghiotant şi de om de încredere al Inspectorului sau mai bine zis al Vice-Regelui Macedoniei, care era Hilmi Paşa, Enver avea putinţa să afle corespondenţa acestui înalt demnitar cu guvernul şi cu Palatul şi să comunice comitetului tot ce-ar fi privit şi interesat mişcarea june-turcă.

In interesul adevărului ţin să mai declar că Hilmi Paşa cam prinsese de veste de activitatea junilor-turci, dar socotise, fie din prudenţă, fie din consideraţiuni patriotice, să închidă ochii şi să nu ia niciun fel de măsuri.

Şi acum câteva cuvinte despre cele ce am spus mai sus, că Enver Bei s'a născut într'o zi cu noroc.

Cam prin Iunie 1908, guvernul din Constantinopol putuse afla de proporţiile mişcărei june-turce în Macedonia şi în special la Salonic şi la Bitolia şi luase chiar cunoştinţă de numele unora din membri marcanţi ai comitetelor respective. Un ordin venit dela *Seraskerat* (Ministerul de Războiu) chema la Stambul pe maiorul Enver Bei şi pe căpitanul *Niazi Bei*, un alt erou al revoluţiei şi membru de căpetenie în comitetul dela Bitolia.

Se putea ghici uşor ce soartă îi aşteaptă în capitala lui Abdul Hamid. S'a hotărât, aşa dar, să nu se supună ordinului sosit şi să se refugieze în munţi, punându-se în fruntea unor bande revoluţionare, cari urmau să fie înjghebate pe loc.

Niazi Bei, Albanez de origină din oraşul *Rezna* nu departe de Bitolia, a strâns câteva sute de Albanezi, şi-a dat mâna şi cu destul de numeroşii comitagii bulgari şi a dezlănţuit o mişcare, care creştea zilnic în intensitate.

Cam tot în aceleaşi zile mai multe mii de Albanezi, întruniţi, — bineînţeles, înarmaţi — în oraşul *Ferizovichi* din regiunea *Cosovo*, au ridicat în numele libertăţii steagul răscoalei. Aceşti Albanezi pot revendica cu dreptate o mare parte din succesul obţinut de junii-turci.

La rândul său, Enver se pusese în fruntea unei bande improvizate, alcătuită din câţiva ţărani turci, dar mai ales din soldaţi îndemnaţi să dezerteze dela regiment. Activitatea lui Enver ca şef de bandă n'a durat mai mult ca trei săptămâni şi nu ştiu dacă în acest interval de timp a avut vr'odată să se ciocnească cu ceva forţe adverse.

In chipul acesta a isbucnit revoluţia june-turcă. Revoluţie pentru lumea de afară, pentru Abdul Hamid şi guvernul său.

Pentru noi cei din comitet, ea nu era, însă, decât o simplă mişcare, dela care nu ne aşteptam la niscaiva urmări decisive. Dacă Abdul Hamid nu şi-ar fi pierdut aşa de repede capul, dacă în panica ce-l cuprinsese n'ar fi exagerat până la proporţii fantastice forţele reale ale junilor-turci şi dacă ar fi avut la îndemână nu mai mult decât două regimente sigure şi comandate de un şef energic, mişcarea june-turcă ar fi fost zdrobită în faşe şi regimul absolutist ar fi putut dăinui încă mulţi ani.

Dar soarta a vrut, ca lucrurile să decurgă într'altfel.

Abdul Hamid a trimes mai întâiu la Bitolia o forţă armată impunătoare, în fruntea căreia se găsia bătrânul general *Şemsi Paşa*, un militar credincios stăpânului său. Insă, în momentul când eşia dela biroul telegrafic, unde expediase unele rapoarte importante la Stambul, un tânăr şi îndrăzneţ ofiţer june-turc, căpitanul *Aarif Bei*, scoase revolverul şi îl omorî pe loc, deşi Şemsi Paşa era înconjurat şi apărat de o gardă numeroasă. Caracteristic e că niciunul din soldaţii de gardă n'a avut prezenţa de spirit să pună mâna pe omorâtor sau să tragă în el.

Incurajaţi de acest prim succes, care, după cum s'a aflat mai târziu, produsese o enormă şi deprimătoare impresie la Constantinopol, junii-turci s'au pus pe o propagandă activă printre ofiţerii şi trupele ce veneau dela centru şi din Anatolia, ca să suprime mişcarea începută. O astfel de agitaţie se făcea mai ales prin trenurile militare şi prin gări. Ea a dat roade bune, câştigând o parte din trupe pentru cauza june-turcă, iar pe celelalte zăpăcindu-le şi dezorientându-le cu desăvârşire.

Intre acestea, Abdul Hamid trimite în locul omorâtului general Şemsi Paşa pe Mareşalul *Osman Paşa* cunoscut mai bine cu numele de *Tatav Osman Paşa*. Acesta porneşte dela Bitolia ca să atace forţele revoluţionare ale lui Niazi Bei. Dar e făcut prizonier — gurile rele susţin chiar cu consimţământul său — şi dus la Resna.

Devenind din zi în zi mai îndrăzneţi, junii-turci recurg şi la alte mijloace ca să sporească panica de care erau cuprinşi cei ce domneau la Stambul şi să-i hotărască a ceda satisfăcând cererile comitetului revoluţionar.

Aceste cereri se rezumau în restaurarea constituţiei lui *Midat Paşa* din anul Hegirei 1293 (anul nostru 1876).

Noul mijloc întrebuinţat de Junii-Turci al căror număr sporea paralel cu succesele obţinute în proporţii de necrezut, erau telegramele ameninţătoare ce le trimeteau la Palat şi la Guvern. Puseseră anume mâna pe câteva birouri telegrafice din principalele centre ale Macedoniei şi de acolo adresau Sultanului ultimatum-uri, că ori cedează şi proclamă regimul constituţional ori, de nu, întreaga populaţie a Macedoniei cu armată cu tot porneşte spre Constantinopol, ca să-şi facă singură dreptate.

Sultanul s'a speriat, iar sfetnicii săi nu s'au arătat mai curagioşi.

Şi aşa în ziua de 10 Iulie anul 1908 *o iradea* imperială a vestit populaţiilor din împărăţia otomană, că se repune în vigoare Constituţia lui Midat Paşa din 1293 (1876) şi că în curând se va proceda la alegerile de deputaţi.

Triumful Junilor-Turci era, prin urmare, complect şi strălucit. Vechea Turcie îşi semnase moartea cu mâna ei proprie şi o nouă pagină, care se credea a fi frumoasă şi curată, începea pentru împărăţia otomană şi pentru supuşii turci deveniţi dintr'o dată cetăţeni liberi şi stăpâni pe soarta lor.

Bine înţeles, Enver Bei nu mai avea ce căuta în munţi. S'a întors la Salonic, iar populaţia, nu înţelegea că libertatea putea fi opera unei grupări anonime; ci vroia să o vadă întrupată în persoana cuiva. Un sentiment de fetişism, care există în fiecare din noi, îi dicta această nevoie. Ii trebuia neapărat un erou, un erou al revoluţiei şi al libertăţei, un idol căruia să se închine. Acesta a fost desemnat în persoana lui Enver, a cărui vârstă tânără, înfăţişare simpatică şi devotament pentru cauza libertăţii îl indicau pentru un astfel de rol.

Şi iată-l, pe modestul până atunci Enver-Bei înălţat la rangul de mare erou al revoluţiei, de aproape singurul autor al libertăţii.

Iar fulgerător de repedea sa carieră de mai târziu, situaţiunea dominantă la care a ajuns, celebritatea de care a avut parte, n'au făcut decât să confirme adevărul că omul acesta se născuse într'o zi cu noroc.

E drept, pe de altă parte, că mediocrităţile nu se bucură multă vreme de norocul, care întâmplător dă peste ele. Iar despre Enver Bei nu se poate zice, că a fost un muritor de rând, mediocru înzestrat şi având parte numai de un noroc extraordinar. Adevărul este, că el şi-a datorit situaţia sa şi calităţilor ce le poseda. Printre aceste calităţi, acea care isbeşte mai mult şi le covârşeşte pe celelalte a fost curagiul lui nebun şi o ambiţiune, care creştea şi se întăria cu fiecare treaptă ce o urca pe scara puterii şi măririi.

De asemenea, toată lumea recunoştea neînfrântul său patriotism, care îl împingea la actele cele mai îndrăzneţe şi la primejdiile cele mai mari.

Cât despre talentele sale ca militar, nu-mi recunosc competinţa de a mă pronunţa asupra lor.

N. Batzaria

INTRE CAMARAZI

Două automobile ale M. de R. venind vertiginos din direcţiuni opuse s'au ciocnit sdrobindu-se, căutând să iasă pe aceaşi parte din calea unui vagon electric care le masca vederea deopotrivă.

Şoferii, soldaţi în termen, se încriminau reciproc, sbierând unul la altul, plini de sânge, cu vinele gâtului umflate, gata să-şi mănânce nasul.

— „De ce nu ţinuşi dreapta, camarade? Eşti chior?"

— „Chior eşti tu, cine n'a ţinut dreapta?"

— „Tu n'ai ţinut dreapta, tâmpitule!"

— „I-ascultă, camarade, să nu mă faci tâmpit pe mine. Unde ai ţinut dreapta, idiotule?"

— „Pe cine faci tu idiot mă? Care ţi-e dreapta... păcătosule?"

— „Păcătos eşti tu de nu ştii unde ţi-e dreapta"

— „Eu nu ştiu unde mi-e dreapta! Fireai al dracului cu cin 'te-a făcut pe tine."

— „Nu drăcui, mă camarade, nu drăcui... că te văpsesc... trebuia să ţii dreapta, fireai al dracului tu cu nasul tău ăl strâmb!"

— „Care ţi-e dreapta, mă urâtule, că te fac ţiment!"

— „N'am să-ţi dau eu ţie cont care-i dreapta mea!"

— „Nu vrei să spui care ţi-e dreapta?"

— „Nu vreau să spui care mi-e dreapta. Ce tu comanzi aci?"

— „Hai la don ghinăral dacă nu vrei să spui unde ţi-e dreapta."

— „N'am eu ce căta la don ghinăral, vino tu la don Minister să-ţi arăt eu un 'ţi-e dreapta."

Reprezentantul forţei publice, un sergent burtănos, înflorit la faţă, cu chipiu alb, cu pelerină neagră despicând majestos valul mulţimii, care se adunase ca la urs, se opri cu mâinile la spate şi începu ancheta la faţa locului.

— „Ce vă certaţi acilea mă?"

— „Dumnealui n'a ţinut dreapta!"

— „Ba d-ta n'ai ţinut dreapta!"

— „Cum era să ştiu dreapta, dacă nu vedeam neam din cauza ilectricului?! Tu de ce n'ai ţinut dreapta dacă eşti aşa meşter?"

— „Eu n'am ţinut dreapta *fincă* era vagonu înaintea mea, camarade, că eu ştiu să ţiu dreapta."

Gardistul tuşi, se aşeză într'un peş şi explorând cu degetul cavernele nasului său ultra-violet, rosti filozofic, potrivindu-şi din umeri pelerina:

— „N'am ordin să vă certaţi în stradă... Sunteţi proşti?... Ce vă pasă... sunt ale statului. Nu lăcramă nimeni... are cin 'să le plătească... Să fi poftit d-ta să te fi ciocnit sub nemţi în timpul *acupației...* da acu... merge aşa... Nici nu le trec la *invelnimente.* Hai... curăţaţi linia... daţi drumul traivanului..."

Soldaţii tăcură o clipă cântărind din ochi, cu mâinile în şolduri, cu capelul pe ceafă întinderea dezastrului.

— „S'a dus dracului volantul!"

— „Ce-i fac eu de roată?"

— „Altă dată, camarade, să ţii dreapta!„

— „Şi tu să ţii dreapta, camarade! (scuipând lung printre dinţi) Ai o foiţă?"

— „Am... unde faci sirvici?"

GH. BRĂESCU.

MUMIA

Mi-ai apărut — când seara cu ştersele-i contururi
Mă transpunea 'n penumbra apusului Egipt —
Purtând, în colţul buzei, supremul spasm înfipt
Şi 'n ochi adânca taină ce te-a 'npietrit de-apururi...

Lăsai să moară 'n urmă-ţi un orizont sculptat
De dalta grea a vremii în unghiulare piscuri —
Şi peste tot trecutul de sfincşi şi obeliscuri
Iţi fluturai, superbă, surîsul tău crispat.

De-atunci te văd într'una... In înfloritul pom
Eşti tu, 'nălţându-ţi braţe subţiri spre bolta clară;
In focul ce palpită îţi simt zvâcnirea rară,
Iţi prind rigida formă în fiecare om.

Şi-ades, stingher când umblu pe căi de umbre pline,
Ducând închisă 'n pieptu-mi iubirea ce-a murit, —
Ca 'ntr'un bizar şi tragic sicriu însufleţit,
Proteică mumie, par 'că te port în mine...

VIRGILIU MOSCOVICI

CAVOUL

E un cavou, ce geme 'n întuneric,
Cuprins de-o iarnă 'ntreagă de fiori;
Iar eu sunt un bolnav ce-aşteaptă moartea,
Inghemuit sub un noian de flori,
Intr 'un ungher adânc întunecat...

Si 'n jurul meu, pe aerul în clătinare,
Când pleacă moartea ochilor mei mari,
Imaginile razelor tomnatice de soare
Se trag, subit, ca săbiile 'n teacă:
Şi întunericul cuprinde tot cavoul,
Pe care 'ncep să treacă paşii rari
Ai Timpului granitici, seculari...
Atâta noapte mă înneacă!

Lumina când pătrunde prin vitrouri
Ingălbenesc şi florile şi eu
O, Dumnezeu are-o lumină mult mai albă,
Dar încetează la cavoul meu.
Amanţi subtili se 'ncovoiază 'n vânt,
Cântând din mandoline cu panglici,
Iar eu, uitat de toţi, mă sting aici,
Vai, neiubit de nimeni pe pământ!

Şi 'n sufletul meu cântă Universul,
Din miile de harpe nevăzute,
Pe cari le înstrunez în noapte eu,
Să picure din buzele lui mute;
Dar bolţile-i rămân nestrăbătute
Şi tace ca o stâncă Dumnezeu. —

Ascultă, Doamne, acum m'aş închina,
Dac 'ai veni şi Tu să-mi vezi cavoul,
Acuma când îl bântue fiorii
Tenebrelor ce gem sub pacea Ta
Şi poate 'ncet-încet ne-am împăca
Eternităţile contradictorii.

MIHAIL CELARIANU

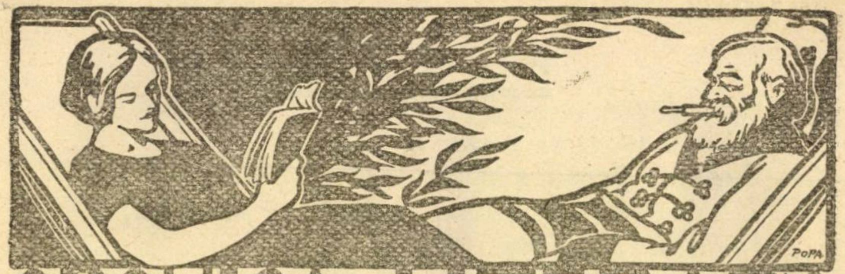

CRONICA LITERARĂ

V. AL. JEAN

Rar se poate întâlni un teatru mai natural, mai spontan ţâşnit din viaţa înconjurătoare ca piesele lui V. Al. Jean. Faptul e cu atât mai vrednic de remarcat cu cât o comedie satirică urmărind un scop, o intenţie scumpă autorului, are în general o linie în prealabil schiţată, o technică prestabilită. In astfel de comedii viaţa, pare-se, trebue să intre în anume forme. De aci impresia de nefiresc pe care tendinţele unor astfel de piese o aduc întregii compoziţii.

Teatrul lui V. Al. Jean e în primul rând fără tendinţă. Ca un exponent al vieţii ce şerpueşte în fiecare ciocnire dramatică, în fiecare vorbă din cel mai mărunt dialog, el o intensifică fără a o falşifica. Tipurile creiate rămân reprezentative, pentru un caz special. In structura lor sufletească nu intră nici un aport străin de viaţa din ale cărei înlănţuiri le e imposibil să se desfacă.

Nu există eroi, ci oameni. Nu există o morală idealistă în numele căreia să poţi predica şi în acelaş timp critica. Există bunătate sau răutate numai în măsura în care acestea convin vieţii omeneşti. Din moment ce se perpetuiază cu urcuşurile şi coborâşurile ei, convingerea ultimă este că nu-i nici aşa de perfectă pentru ca să avorteze cu timpul impurităţile prezentului, nici aşa de imposibilă pentru a ne revolta sau recurge la gestul biciuitorului răzbunător.

In zeflemisirea uşoară, în atitudinea de indiferentism voit se poate găsi o concepţie: râsul neînveninat se împreună cu lacrima bună, vărsată pentru nenorocirile acestei lumi, gesturile se contopesc şi în cele din urmă se reduc la absurd. Peste tot ce acum pare durabil şi dureros, perspectiva unui viitor care va face din prezent o amintire, se aşterne ca un miragiu obsedant. Vraja lui, schimbând brusc aspectele, conduce la îngăduinţă. Aplicată la literatură, această toleranţă devine din o simplă atitudine etică o foarte pronunţată atitudine dramatică.

Teatrul lui V. Al. Jean este un teatru de cazuri izolate, banale în aparenţă, semnificative în fond. Nicăieri o epocă mai lungă din viaţă. Pretutindeni întâmplarea zilnică. Aplicarea atentă asupra ei are ceva din dragostea şi mai ales din agerimea spiritului de observaţie al naturalistului care herborizează.

Acolo pe unde piciorul distrat calcă fără ca ochiul să vadă, naturalistul descoperă fenomenul vrednic de interes, cazul special. Dramaturgii de felul lui V. Al. Jean vor isbi la primul moment prin aerul de ieftinătate a intrigii. E aşa de simplă, aşa de firesc curge totul, că am fi ispitiţi să jurăm că fiecare putem face la fel. Se repetă par'că povestea cu oul lui Columb. Nici unul însă nu s'a gândit să-l turtească pentru a-l face să stea pe vârf. Nici unul nu ştie ca V. Al. Jean să aşeze cazul banal, mărunt şi zilnic pe cel mai solid schelet dramatic.

Piesa creşte din replică în replică. Fiecare scenă e o construcţie care chiamă pe următoarea. Un rar simţ al compoziţiei şi în deosebi al economiei îl urcă brusc la conflictul ce se desenează în câteva linii. La căderea cortinei totul e aşa de precis că nu se mai poate tăia, nici adăoga ceva. *Nodul Gordian* e din acest punct de vedere o capo-d'operă. Comisarul Tiberiu Popescu e mituit cu 3000 lei de Weis, depozitarul de lemne, pentru a nu-i face proces de contravenţie la legea măsurilor şi greutăţilor. In primul moment conştiinţa îi spune că procesul verbal se impune şi că mita trebue înaintată. Partea păgubită, nenorocitul Mandragiu, bănue însă gestul de sinceritate şi mai ales conştiinţa poliţienească. Weiss e arestat pentru a i se dresa actele. Intrarea lui Lolo, amanta lui Tiberiu, se produce la timp. Cea mai solidă conştiinţă cedează ispitelor femeii. Toaletele şi chiria lui Lolo pot fi plătite din banii lui Weiss. O piedică mai rămâne: Rădulescu, subcomisarul, văzuse scena cu mita, dar nu ştia ce sumă e în plic. Viaţa acomodează repede cele mai contrare interese: 1500 lei se vor reţine pentru ca Lolo să fie mulţumită de sărbători.

Tiberiu Popescu nu e antipatic totuş; pe deasupra lui se întinde zâmbetul ce ni-l produc slăbiciunile omeneşti. Tiberiu e slab, ca majoritatea oamenilor. Comicul situaţiei nu stă în avânturile unui tip spre un ideal ce-i depăşeşte forţele; satira nu stă nici ea în cazul de faţă în zugrăvirea întunecată a tipului. Tiberiu este o secătură simpatică pe care o înţelegi. Ingăduinţa vine tocmai din priceperea greutăţilor de a te impotrivi şi mai ales de a triumfa. De aceea spuneam dela început că în morală comedia satirică a lui V. Al. Jean nu ar intra sub nici una din cele două mari etichete, din cari una închide tot binele acestei lumi, cealaltă tot răul. Teatrul lui V. Al. Jean nu are nimic a face cu morala oficială, cu didactica în general, ci numai cu viaţa.

In raport cu ea îl judecăm. De aceea în râsul amestecat pe alocurea cu plâns, se închide tot comicul ce se desprinde din acest teatru.

Nodul Gordian ar fi o comedie de moravuri. I-ar trebui atunci o mai pronunţată tendinţă. Am văzut ce o face imposibilă: temperamentul scriitorului. In comedia lui V. Al. Jean oamenii reţin în primul rând. Un nărav e numai atunci omenesc, etern, când nu-ţi poţi închipui omul fără el. Tiberiu este o biată fiinţă şubredă sufleteşte. El aparţine umanităţii, nu unei epoci bine definite. Ieşind dintr'o comedie în aparenţă de moravuri, intră imediat în cea mai pură comedie omenească.

Ne ferim să întrebuinţăm termenul comun de comedie de caracter, tocmai fiind că vrem să rămânem la primul punct al constatărilor de până aci; comedia de caracter presupune şi ea o intenţie, în definitiv, o tendinţă.

Caracterul odată reuşit îşi pierde realitatea; In el sunt un summum de calităţi sau de defecte. *Nodul Gordian* nu poate fi decât o pură *comedie umană*. Ca Tiberie Popescu se găsesc mulţi în viaţă. De cei ca Mandragiu, cari din reclamanţi devin printr'o neateptată schimbare a situaţiei învinuiţi, se vor fi găsind deasemenea destui.

Pe un Tiberiu însă îl recunoaştem în individualitatea şi nu în generalitatea lui. In acest procedeu dramatic stă esenţialul pieselor lui V. Al. Jean.

Pentru luminarea amănuntelor referitoare la concepţia şi la atitudinea ce-i urmează imediat, *Lacrima* e şi mai caracteristică.

Pentru teatru însă *Ce ştie satul* şi *Lacrima* sunt mai puţin interesante. Epismul le covârşeşte. In *Nodul Gordian* dramatismul este nota dominantă. Ceeace acolo se petrece în povestire, aci se înfăţişează în mişcare. Ceeace acolo este trecut, aci este prezent evoluând sub ochii noştri.

Ce ştie satul şi *Lacrima* rămân instructive pentru cel care vrea să-şi dea seama şi de contingenţele psihice din cari s'a produs *Nodul Gordian*.

MIHAIL IORGULESCU.

POPA
CRONICA DRAMATICA

TEATRUL REGINA MARIA

„DIAVOLUL“ de Fr. Molnar, Comedie în 3 acte

Comedia scriitorului ungur s'a mai jucat la noi. Specialiştii în technica dramatică nu se mai uită azi decât la jocul actorilor şi în special la actorul care trebue să fie „Diavol“.

Cu toate acestea nu e rău să desfacem în elementele ei comedia lui Molnar; vom avea două câştiguri: acel al cântăririi estetice a unei piese de teatru care are o vârstă glorioasă de aproape douăzeci de ani, — şi poate, de aci, o mai dreaptă înţelegere a jocului actorilor.

Cheia comediei lui Molnar e foarte uşor de găsit. Dacă socoteşti pe Diavol — doctorul Müller — drept întruchiparea *dorinţei*, toate secretele personagiilor şi toate surprizele acţiunii sunt date în vileag. Dela prima scenă, când atât doamna care vine să pozeze cât şi tânărul pictor sunt jucăriile nefericite ale propriilor lor dorinţe, până la ultima scenă când arătându-i, în sfârşit, îmbrăţişaţi, diavolul se adresează publicului — *Et voilà !* — autorul ungur s'a menţinut în această situaţie de spectator al luptei (destul de bogată în efecte comice!) cu ceiace năzuim. Fireşte cu ceiace năzuim trupeşte — căci Molnar când a scris „Diavolul“ n'a avut intenţiunea să povestească dramatic comedia tragică a râvnelor noastre cărora n'am început încă a le ostoia setea, că se ridică în coadă asemenea unor şerpi, în suflete, şi-şi arată prin ochii noştri măriţi de iluzie, cele două limbi jucăuşe ca nişte firişoare de foc. Autorul a plecat dela punctul precis al dorinţei unui bărbat tânăr pentru o femee tânără, deşi toate împrejurările morale îi erau nepriincioase. Femeia era soţia unui prieten, femeia venia să ofere iubirii tânărului o virgină cu tot fastul cununiei — şi amândoi se pomenesc uluiţi, contrazişi, jicniţi, scandalizaţi de diavolul dorinţelor lor! Intr'un singur loc — în actul întâi, — diavolul îndrăzneşte să facă o uşoară apologie a bestiilor vieţii cărora trebue să le dăm drumul în lume, cu orice risc, cu orice preţ — dar în tot restul timpului suntem ţinuţi la aventura specială a pictorului, fără a se îngădui unui personagiu, sau vreunui spectator, o evadare din intrigă — pentru o oarecare înălţime, o oarecare perspectivă...

E ceiace face succesul şi popularitatea comediei. Ungurii care au iubit din totdeauna pasiunea orgolioasă, a căror muzică este un oftat şi un chiot amoros, au văzut în comedia lui Molnar, comedia lor de fiecare zi, — sau mai bine de fiecare seară. „Diavolul“ s'a jucat apoi pe toate scenele lumii. Această popularitate cuprinde în esenţă însăşi osânda comediei. „Diavolul“ va mai trăi — socotim că va mai avea succes cel puţin un secol!...

* * *

Intrucât toată piesa e construită în jurul „Diavolului“, nu suntem prea supăraţi că ansamblul a fost unul din cele mai nefericite din câte ne-a oferit vre-o dată teatrul Regina Maria. Obiectul suspinelor d-nei Lucia Sturdza Bulandra a fost un tânăr cu înfăţişare prea de tot modestă, iar „modelul“ d-rei Marietta Rareş prea plin de viaţă: un trandafir sau un măr domnesc!

Reţinem totuş în memorie, şi cu admiraţie pe d-na Bulandra care, cu toată puternica-i personalitate, ştie să se şteargă până la dispariţie şi al cărei glas are intonaţiuni de parcă-l auzi din camere cu uşi când închise când deschise.

Domnul Bulandra are o concepţie a „Diavolului“ superioară intenţiei lui Fr. Molnar. „Diavolul“ scriitorului ungur e un domn spiritual, de un cinism agreabil, înveselitor şi pe alocuri buf — în nici un caz un personagiu de-o fatalitate neagră, de un cinism sdrobitor, şi care-şi persecută eroii: se joacă dar cu ei, nici măcar douăzeci şi patru de ore...

F. Aderca.

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Mihail Sadoveanu: *Cocostârcul albastru.* — Pentru opera lui Mihail Sadoveanu *Cocostârcul albastru* nu este un aport nou. De mult timp această operă creşte în volum — mai bine zis în volume — şi nu în profunzime. Carte după carte reeditează vechi clişee. Repeţirile unui fond originar cu înverşunare exploatat au sfârşit prin a creia tipul general al literaturii Sadoveanu. Nestilizând nimic şi mai ales neînlăturând nimic din ce s'a mai spus şi altădată, această literatură insuficientă se recunoaşte dela prima vedere.

Caragiale — deşi genurile sunt cu totul diferite, antiteza rămâne instructivă —a creiat un Caţavencu, un Conu Leonida etc. O economie a forţelor l'a dus la conturarea precisă, matematic de precisă a tipului. Odată prins, l'a aruncat în galeria figurilor definitive. Prin aceasta doar diferă arta de viaţă: Pe când cea d'intâi creiază — odată pentru totdeauna —un tip, cea de adoua îl reproduce la infinit. Sadoveanu repetă fără să-şi poată îmbogăţi seria figurilor. In scrisul lui e monotonia ritmului vieţii, banalul evenimentelor zilnice. Exasperaţi de el, cerem artei stilizarea perfectă şi creaţiunea singulară.

De la o vreme Sadoveanu ieşind din *poezie*, se sbate fără ieşire, înămolindu-se tot mai greoi în pământul fugător al *literaturii*.

Cocostârcul albastru poate să placă oricui ia pentru prima oară contact cu Sadoveanu prin această carte.

Citind *Bulboana lui Văliuaş*, e vina noastră că ne-am gândit la *Păcat boeresc* cu care ca atmosferă şi ca invecinare a celor două mari taine: moartea şi iubirea, în vârtejul patimilor omeneşti, are multe puncte comune.

Păcat boeresc pare-se că nu poate fi reeditat. El stă ca acele puncte culminante din opera unui scriitor, faţă de cari ne par aşa de mici lucrurile de mai târziu când nu ating nici măcar o înălţime egală.

M. I.

Revistomania. — Revistele teatrale se bucură de o favoare universală. E firesc deci să ne întrebăm ce contribue atât de mult, la răspândirea acestui gen teatral, lipsit de valoare literară? Să fie drumul către care tinde să se îndrepte literatura spre parodie şi obscen, spre cinism şi libertinaj în artă? Sau fiindcă revista întruneşte laolaltă ironia, râsul, dansul şi dialogul teatral, toate manifestările artistice ale teatrului, face să fie aşa de mult căutată? Căci, în adevăr, e simptomatic: un autor de frumoase poezii lirice părăseşte drumul poeziei şi îmbrăţişează revista. Un profesor quasi universitar, cu mult rafinament sufletesc, părăseşte studiul tihnit al literelor şi îşi câştigă o reputaţie—dacă poate fi o reputaţie,— de autor de reviste.

Frecvenţa considerabilă a acestui specimen teatral ascunde un proces sufletesc ce frizează imoralitatea

După războiu ca şi în timpul lui, sufletul omenesc a trecut prin mari încordări şi ca o compensare parcă se reculege în această atmosferă de netăgăduită frivolitate. Marile evenimente au răsturnat valorile sociale, iar bogăţia provenită din schimbările acestea brusce sociale, a dat naştere la o societate avută, puţin înţelegătoare de adevărată artă. Arta stagnează deci. Noua societate încurajează această exhibiţie teatrală ce ucide teatrul literar. Dacă cinematograful a adus o reală pagubă teatrului, revista minează *comedia*. Revista adună în jurul ei şi autori şi actori ce ar folosi teatrului şi apoi prin libertinajul acţiunilor, prin calamburul jovial, prin îmbrăcămintea şi dansuri provocătoare, obicinuieşte publicul cu lipsa de pudiciţie. Căci dacă ridiculizează ca şi epigrama, ca şi caricatura în pictură, anume defecte prezente, autorii insinuează în ţesătura revistei atâtea trivialităţi care nu educă nici pe cetăţeanul incult, nici pe şcolarul curios.

In revistă sensualitatea acoperă spiritul, impudiciţia îmbracă orice gest. Revista corespunde caricaturii în pictură, care concentrează toată viaţa individului în nota caracteristică, în acel „trait saillant.“

Caricatura vatămă, dacă vatămă, doar caricaturizatului, dar produce o reală veselie spectatorului. Revista infiltrează în sufletul spectatorului odată cu cupletul, cu râsul, cu melodia. lubricitatea, pornirea libidinoasă, gestul jovial, înfăţişarea impudicităţii, culeasă din acţiunea răspândită şi incoherentă a ei. Că place atâta e o constatare tristă şi defavorabilă publicului nostru.

Avem nevoe de un teatru ce ridică şi transportă publicul în lumea senină a artei. La această educaţie a masei sunt chemaţi atât autorii cât şi actorii.

C. G.

V. Voiculescu: *Pârgă* — In poezia superficială a multora şi mai ales printre versurile lor chinuite după îndemnul capriţios al unei originalităţi formale, volumul d-lui Voiculescu îşi păstrează farmecul de prospeţime al inspiraţiei pârguite şi al graiului nestricat. Versul de 14 silabe, care azi nu mai e la modă, capătă o vigoare nouă şi plină de savoare. Vechile ritmuri, azi părăsite pentru rândul scurt cât un lat de deget, după unul de o palmă, reapar sprintene, întinerite. Şi nu sună falş nici unul. In ampla lor sonoritate se revarsă venită din adâncuri o poezie năvalnică. Simţi că ea n'ar putea să încapă în altă haină mai strâmtă.

Făurarii neîndemânateci, în a căror mână ciocanul inspiraţiei nu loveşte din plin, învinuesc ferul versului ce-l bate pe nicovală. De aceea adeseori îl şi schimbă pe foaia de cositor simţitoare şi la lovituri cu ciocănaşe de lemn.

Din frământarea trudnică a versului d-l Voiculescu a scos forme de o plasticitate rară, cuvinte de obârşie curat românească. Ele se înlănţuesc ca şi în graiul vechi al pământului, aşa cum numai poporul îl mai vorbeşte pe alocurea şi cum în scris numai bătrânele cărţi bisericeşti şi cronicăreşti l'au mai păstrat.

M. I.

Ideea Europeană dela 1 Octombrie, ocupându-se cu bunavoinţa-i cunoscută de reapariţia „Sburătorului Literar“, face un istoric al controverselor editoriale dintre „Viaţa românească“ şi Alcalay. Deşi ne priviau direct, am crezut, din respect pentru litera tipărită, că nu avem a ne ocupa cu lucruri ce nu au nici o legătură cu literatura sau chiar cu publicitatea. „Idea europeană“ a avut însă această idee europeană de a-şi interesa cititorii cu dispute comerciale, ceeace ne face să bănuim că Europenii acestei reviste sunt mai mult peninsulari.

Muzica publică o întreagă corespondenţă edificatoare în jurul directoratului operei române. Oameni socotiţi serioşi, cari ar fi putut lucra cu folos, se ţin de glume, scriind şi apoi retractând totul. Aşa e cazul Simionescu Râmniceanu şi I. Scărlătescu, înfăţişat de scrisorile schimbate prin presă.

Remarcăm corespondenţa Al. Macedonski-Combarieu de ale căror legături amicale prea puţini ştiu ceva la noi.

BANCA
MARMOROSCH, BLANK & Co.

SOCIETATE ANONIMĂ

CAPITAL SOCIAL: LEI 125.000.000, DEPLIN VĂRSAT

REZERVE: LEI 164.600.000

* * *

SEDIUL ÎN BUCUREŞTI

* * *

Sucursale şi Agenţii:

In străinătate: Paris, Place Vendôme, 20
Constantinopol, — Galata, Agopian Han
„ Agenţie în Stambul.
New-York, — Broadway 31 — 33

In ţară: Bucureşti, — Calea Victoriei, 42
Calea Griviţei, Piaţa Sf. Anton şi
Calea Moşilor (Gura Oborului)

Arad, Brăila, Braşov, Cernăuţi, Cluj, Constanţa, Galaţi, Ismail, Oradea-Mare, Târgul-Mureşului.

* * *

Operaţiuni de bancă

Conturi curente, Imprumuturi, Lombarde, Sconturi, Schimb, Scrisori de Credit, Cecuri, Avansuri comercianţilor şi industriaşilor, Emisiuni, Safe.

Onor. REVISTA „TRANSILVANIA"
SIBIU
Str. ŞAGUNA

ROMANIA
3 BANI POSTE

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de FURNITURI de MODE

INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale

BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL LITERAR

REVISTA · SAPTAMANALA

ANUL I.—No. 6

22 OCTOMBRIE 1921

6

SUMARUL:

E. Lovinescu . . . . Figurine
Camil Petrescu . . . . Ideia
Gh. Brăescu . . . . Cele două şcoli
A. Dominic . . . . Visul
Ion Sân-Giorgiu . . . . Arta „regiei“ şi reforma dramatică în Germania
Vladimir Streinu . . . . Inserare

Cronica Ideilor: *B. Fundoianu.* — Cronica Literară: *Mihail Iorgulescu.* — Cronica Dramatică: *F. Aderca.* — Cronica Artistică: *Victor Ion Popa.* — Insemnări Literare

EDITURA · ALCALAY & CALAFATEANU

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.–

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

Cărţi apărute în editura „Ancora“
ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI – STRADA SMÂRDAN, 4

Capitala sub Ocupaţie de Const. Bacalbaşa . . Lei 25.—
In închisorile Turceşti de N. Batzaria . . . . „ 15.—
Dante şi Latinitatea de Ovid Densuşianu . . . „ 5.—
Bestia Mistică, roman de Axentie Sandomirsky „ 20.—

EDUCAŢIA SEXUALĂ de Dr. F. Grünfeld
Poveţe pentru Tineretul Bărbătesc . . . Lei 6.—
Poveţe pentru Fetele Tinere . . . . . „ 6.—
Poveţe pentru căsătoriţi . . . . „ 8.—

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

ANUL I. — No. 6 22 OCTOMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

LUCIAN BLAGA

I

Trecut prin poezia modernă vieneză, extremul orient ne-a dat un scriitor caracteristic. In evoluţia poeziei române d. Lucian Blaga reprezintă, desigur, o undă. Revoluţia lui a fost totuşi mai mult formală; ca întotdeauna aparenţele au impresionat; dispozitivul versului, ruperea bruscă a ritmului au sdrobit rezistenţa tiparelor învechite. Părând suprema descătuşare a formei poetice, versul liber mai avea de urcat o treaptă. Inovaţia mai mult iluzorie a simboliştilor trebuia împinsă la consecinţele ei ultime. După cum muzica modernă tinde să se emancipeze de principiul melodic, unii poeţi vor să desfacă expresia poetică de expresia muzicală. In muzică văd numai un mod primitiv de exprimare a sufletului omenesc. Această bizară disociare a unor elemente indisolubile, poate duce totuşi la rezultate interesante; în orice caz, e o reacţiune explicabilă împotriva preponderanţei muzicale în dauna fondului noţional. Ritmul evolutiv al artei e determinat de astfel de asocieri şi disocieri. Prin întrebuinţarea consecventă a versului asimetric şi aritmic d. Lucian Blaga a trezit deci mai mult interes decât prin însuşi fondul poeziei sale.

* * *

In realitate fondul e mai semnificativ pentru epoca noastră. Succesul exotismului extrem-oriental nu e o întâmplare ci răspunde unei necesităţi estetice; bătrânele literaturi răsăritene n'au făcut decât să activeze un proces în curs, căruia, printr'o judecată anticipată, i s'a dat numele de decandentism.

Decadenţa este însă o noţiune relativă; ea nu se defineşte decât prin ceeace a precedat-o şi prin ceiace i-a urmat. Determinându-se prin raporturi, are nevoe deci de perspectiva timpului; e o problemă mai mult de istorie literară decât de critică actuală. Prin legăturile evidente cu epoca, preferăm s'o numim modernism. Sub această formă i se pot fixa unele aspecte, fără a i se face injustiţia condamnării definitive; pentru posteritatea îndepărtată n'ar fi exclus ca decadenţa de azi să apară în cadrul riguros al unei epoci clasice. Din sămânţa risipită a genurilor literare în discompunere s'ar putea să rodească în viitor atâtea subgenuri încât lirismul modern să fie privit ca un punct maximal.

Nota caracteristică a epocei noastre este insuficienţa lirică. Nu ne lipsesc, desigur, poeţii mari; nu asistăm deci la o criză momentană de individualităţi ci la procesul lent al discompunerii poeziei lirice. Intelectualizarea emoţiei spre care se îndreaptă poezia modernă este, de fapt, dovada insuficienţii lirismului; operaţia delicată a exprimării sentimentului prin procedee intelectuale maschează adesea inexistenţa lui. Ca mijloc de artă intelectualizarea e legitimă; prin ea materialul brut se transformă şi se spiritualizează; filoanele sentimentului sunt captate în retorte pentru a ne produce esenţa rară a emoţiei ce ne satisface inteligenţa. Intr'o epocă, în care elementul intelectual este atât de desvoltat în dauna sentimentului, procedeul intelectualizării e singurul mijloc de a impresiona şi fixa... Expresia directă a unui sentiment poate face dovada sincerităţii, nu însă şi a artei. In artă sinceritatea e necesară dar nu şi suficientă; ea trebue exteriorizată prin mijloace rafinate ce extrag din minereu metalul preţios. Arta supremă a epocei noastre ar fi prelucrarea materialului sentimental cel mai incandescent în creaţiunile cele mai frigide; turnarea sentimentului cel mai violent în forme cât mai obiective. E, desigur, un mare merit al simbolismului de a fi operat fuziunea subiectivului în obiectiv, de a fi creat alături de noi o lume de simboluri însufleţite numai de acţiunea noastră sufletească. Artistul devine astfel un demiurg înconjurat de fantomele străvezii ale sentimentelor lui reale.

Intelectualizarea emoţiunilor este deci un proces firesc al artei moderne, reprezentând totodată şi un progres. Inţeleasă astfel, e reclamată de necesităţile noastre spirituale... Primejdia e alta. Sub masca intelectualizării se ascunde insuficienţa sau chiar inexistenţa emoţiei; din retorta poetului nu mai iese esenţa pură a operei viabile, ci numai simulacrul ei mort. Lipsa de sinceritate şi mai ales substituirea complectă şi făţişă a elementului emoţional prin elementul intelectual deviază poezia lirică dela scopurile sale şi dovedesc sleirea înceată a lirismului.

E. Lovinescu.

IDEIA

Jocul ideilor e jocul ielelor.

Bibliotecile cu rafturi şi zăbrele
Sunt pline
De tomuri grele,
Pergamente şi colecţii vechi, nepreţuite,
Legate 'n marochine,
In care zac orânduite,
Ierarhic, sub capitole şi titluri
Mii şi milioane de idei
In zeci de mii de tomuri, anexe şi opuscule,
Cu pagini încărcate de calcule subtile
Ca mici desemne,
— Arabescuri —
De cercuri seci, de semne
Şi de magice majuscule...

Dar în ele
Nu sunt decât cadavre de idei
Căci scrisul tot
E doar gândire conservată
Şi 'nchisă sub formule şi sub chei.

Bătrânii în halaturi vechi,
Cu ochelarii petrecuţi după urechi,
Uscară
Insectele 'n vitrine — ca specii rare —
Sălbaticele plante în herbare,
Pământul necuprins, în petece de hărţi,
Ideile în prăfuite cărţi.

Şi toate-acuma poartă cifre
Şi litere latine
In tomuri sigilate 'n marochine.
Iar poezia lor:
Anemice avânturi de simboluri
Zadarnic încercând să urce 'n goluri.

Dar eu,
Eu am văzut idei,

Intâia oară brusc, fără să ştiu,
De dincolo de lucruri am văzut ideia
Cum vezi, când se despică norii grei

Şi negri,
Zigzagul de argint
Al fulgerului viu.

Şi deatunci,
Neliniştit de depărtarea suavă şi adâncă,
Ca un bolnav, cu ochii ţintuiţi, de luna
Pe care norul o ascunde încă,
Fără dureri şi fără bucurie
Eu caut în natură pretutindeni
Ideile.

Atent şi răbdător
Eu le pândesc prelung stăruitor
Cum aşteptam pe când eram copil,
Privind prin crăpătura gardului
— Ascuns de-o buturugă,
Şi gata stând de fugă,
Ograda şi ruina caselor pustii
Să văd cum se ivesc stafii.

Copil al zilelor de eri,
Neliniştit de marile tăceri,
Pândesc şi azi prelung stăruitor
Căci şi acum, treptat, din lucruri şi vederi
Ideia se adună
Străvezie, dar precisă şi întreagă,
Aşa cum se încheagă
Sub privirea unui derviş
O figură pe apa unui lac
In umbra limpezită de copac.

Dar
De câte ori descopăr
Prelung înfiorat
Că ideile-s de mult alăturea de mine,
Imense şi nebănuite
Ca nişte culmi în noapte!

Eu sunt dintre acei
Cu ochii mistuiţi lăuntric
Şi tragic dilataţi,
Căci am văzut idei.

Camil Petrescu

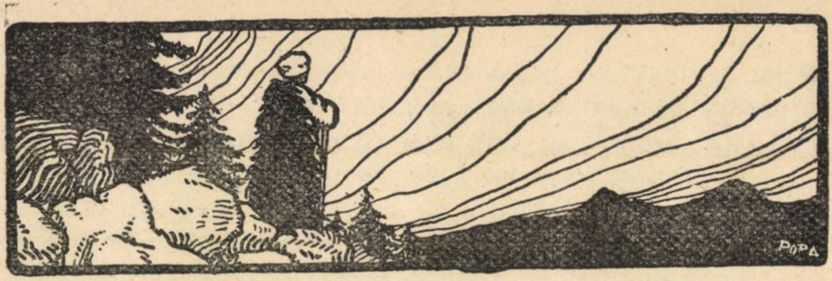

CELE DOUĂ ŞCOLI

Intre colonelul Crisescu Ioan şi căpitanul Mocanu Alfons era o duşmănie mare, pornită ca de obiceiu dintr'o pricină mică. Colonelul susţinea că timpul oricărei mişcări de mânuire este de „trei pe unu", contrar căpitanului, care afirma cu încăpăţânare că este de „unu pe trei". In ruptul capului n'ar fi divulgat vreunul relaţiunile acestor proporţii ce vădit reprezentau două şcoli: una veche, conservatoare a dorobanţilor, care, după spusele colonelului, zăpăcise pe Marele Duce la Plevna şi alta nouă, vânătorească, care pretindea, căpitanul, entusiasmase pe regele Carol la Sinaia.

„Domnilor, vedeţi şi d-voastră unde am ajuns prin munca şi experienţa mea. Lucraţi cum vreţi, faceţi ce ştiţi, eu nu vă oblig, ferească Dumnezeu...", se lepăda colonelul, închinându-se. „Dar lucrând rar, explica el, soldatul cugetă, îşi desvoltă memoria, îşi păstrează credinţa, se curăţă de păcate. Rezultatul îl veţi vedea la inspecţia generală".

Ofiţerii şi oamenii erau liniştiţi; n'aveau nici o grijă. Despărţiau mişcările, numărând în proporţia de trei pe unu, tărăgănat dar tare:

„Kun!, tata mămulica mea; doi, tata mămulica mea; trei tata mămulica mea," formulă, care — explica colonelul — „reprezintă scara grafică şi gradată a mânuirilor." E drept că la punerea şi scoaterea baionetei, exerciţii, cari în corpurile de elită se fac în douăsprezece mişcări, scara era coborîtă — o recunoştea şi colonelul — cam în pripă, de oamenii regimentului, cari înnecându-se săriau mai multe trepte deodată. Dar asta, după declaraţiunile sale chiar, n'avea nici-o importanţă.

Departe, la marginea câmpului de instrucţie, pus la carantină ca un pestiferat, căpitanul Mocanu Alfons nu ceda de loc şi lucra singur în regiment, numărând eroic, vânătoreşte în proporţia de unu pe trei: „un, fără tată; doi fără tată; tri, fără tată“ formulă pe care el o numia radicală.

La inspecţia cea mare de toamnă, generalul plin de tact declară la sfârşitul mesei, că apreciează deopotrivă ambele metode, dar recomandă să se lucreze, ca la Nemţi, pe muteşte.

După plecarea generalului, şefii celor două şcoli dispărură. O săptămână nu i-a văzut nimeni. Când şi-au reluat activitatea, regimentul, despărţit ca mai înainte, lucra după aceleaşi formule dar pe muteşte.

Simultan cu această reformă, medicul regimentului semnalează autorităţilor medicale superioare o boală ciudată, o epidemie fără simptome, care se propagă vertiginos numai prin gradele inferioare, caracterizată printr'o înţepenire dureroasă a grumajilor. Oamenii nu puteau mesteca, nu puteau înghiţi, nu se puteau hrăni deşi pofta de mâncare li era mai mare ca oricând.

Medicul diviziei raportă cazul medicului corpului de armată cerând instrucţiuni. Acesta la rândul său telegrafiă serviciului sanitar superior al armatei, propunând pentru a feri pe orăşeni de epidemie, să se trimită oamenii la vetrele lor. „Nu se închid şcolile, de ce nu s'ar închide şi cazărmile?...“ se întreba cu drept cuvânt medicul corpului de armată.

Dar cei mici propun, iar cei mari nu dispun niciodată cum le-ar conveni celor mici. Dela Bucureşti sosi o comisie medicală adhoc, care puse regimentul în observaţie, scutindu-l de orice serviciu şi, lucru straniu, după opt zile, fără nicio altă intervenire, comisia telegrafiă triumfătoare Ministerului de Războiu şi Serviciului sanitar superior al armatei, care se interesau de aproape de mersul epidemiei că regimentul deplin vindecat şi-a reluat serviciul.

Pentru a sărbători succesul, după o serie de excursiuni fără scop, medicii se fotografiară în jurul colonelului Crisescu, care, la rândul său, le oferi un banchet din economiile regimentului, în sala berzelor zugrăvite pe pereţii hotelului Filadelfia. Banchetul a fost însă contramandat, cu graba cu care se hotărîse. In aceeaş zi, medicul regimentului venit la vale în sufletul cailor dela trăsura cu pânze a regimentului, raporta nedumerit că epidemia a reînceput cu o violenţă extremă. Se hotărî o anchetă, începută pe loc de cel mai mare dintre medici, în mijlocul regimentului adunat în careu, fără ofiţeri şi grade.

— „Aţi eşit astăzi la câmp?"

— „Da, să trăiţi!"

— „Ce aţi făcut?"

— „*Is-trupţie.*"

— „Ce fel de instrucţie?"

— „Cu arma."

— „Notezi?... notează te rog", se adresă medicul şef către cel însărcinat să redacteze procesul verbal. „Cum eraţi când aţi început instrucţia, sau mai întâi, când aţi început instrucţia?"

— „Când a sunat gornistul."

— „La ce oră?"

— „Păi noi de un'să ştim dacă n'avem ceas."

— „Bine! Cum eraţi când aţi eşit la instrucţie?"

— „Cum să fim?"

— „Vă lipsia ceva?"

— „Mie... dopu dela armă!"

— „Eu, peria de cizme... am lăsat-o pe pat şi cănd m'am întors..."

— „Ho!... Vă pornirăţi ca proştii! Când zic, vă lipsia ceva, înţeleg, eraţi sănătoşi, ori vă durea undeva?"

— „Nu ne durea nicăiri, eram sănătoşi.

— „Şi când aţi simţit că vă vine rău?"

— „Când am început *istrupţia.*"

— „E grea?"

— „Nu e aşa grea."

— „Vă bate cineva?"

— „Nu ne bate nimeni."

— „Mă, poate vă bate cineva... nu-ţi fie frică, spune."

— „Nu ne bate, să trăiţi, cin'să ne bată?... aşa câte-o palmă când greşim, fără asta nu se poate... Da nu ne bate nimeni."

— „Şi când ziceţi că v'a venit rău?"

— „Dela *istrupţie*, decum am prins a număra."

— „Număraţi tare?"

— „Număram pân' a venit don' general... da acu numărăm pe muteşte şi mă tem că d'aia ne doare."

— „Ce spui tu mă... cum numeri pe muteşte?"

— „Nu numărăm să trăiţi, înghiţim în săc de trei ori."

— „Cum, când înghiţiţi?"

— „După fiecare mişcare, va să zică."

— „Ei cum, ia să văd şi eu."

Soldatul care vorbia pentru toţi cu şeful comisiei medicale îşi comanda singur:

— „Pe umăr, arm!"

Făcu prima mişcare, înghiţi de trei ori, după care făcu pe a doua înghiţind la fel şi cu a treia mişcare trase mâna la loc înghiţind pentru a treia oară şi tot de trei ori în chinuri grozave, mărturisind ca în agonie, cu o scânteie de invidie în ochii lui stinşi: „cei dela don' căpitan Mocanu înghit numai odată"...

Gh. Brăescu.

VISUL

Ca nava 'n fundul mării scufundată
Cu bogăţii, cu aur vechi şi greu,
Te port în fundul sufletului meu
Şi nu te pot cuprinde niciodată.

Te ştiu acolo şi îţi simt mereu
Tremurătoarea aripă curată
Şi lacrima-ţi de-apururi neuscată,
Dar pân 'la tine nu pătrund nici eu.

Şi nu pot nici să plec, să fug departe,
Sărac şi gol: mă tragi la fund cu tine,
Şi nu pot nici deplin să te 'nţeleg.

Vreau să te uit. O, cine mă desparte
De greul bogăţiilor din mine
Care-mi scufundă sufletul întreg?

A. Dominic.

Arta „regiei“ şi reforma dramatică în Germania

Reforma dramatică în Germania este în funcţie de regisor. După prima mare reformă scenică a ducelui de Meiningen care ridicase forma stilizată a reprezentaţiei pe aceiaşi treaptă cu repertoriul, încercările de mai târziu ale regisorilor nu făcură nimic alta decât să subjuge treptat drama scrisă scenei.

A existat totdeauna o luptă între scenă şi literatura dramatică. Până la Gottsched, care dădu literaturii întâietatea, în Germania reprezentaţiile teatrale erau în funcţie de public şi de actori. Efectele cele mai brutale scenice, omoruri şi cruzimi, înlocuiau tragedia nobilă şi poetică care avea să vie din Franţa; iar Arlequin cu ceata sa de tovarăşi comici se căznia prin sarje groteşti să satisfacă pofta de a râde a publicului recrutat din pleava societăţii. Profesorului Gottsched îi revine meritul de a fi alungat pe Arlequin de pe scenă şi de a fi creiat în Leipzig un teatru cu un repertoriu în mare parte din autorii clasici şi francezi. Era, desigur o simplă imitaţie, care însă dădea întâietatea literaturii şi alunga grotescul şi comicul de pe scena germană.

Lessing urmă exemplul lui Gottsched, dar merse şi mai departe în dorinţa sa de a reforma teatrul german. Ca dramaturg al întreprinderei teatrale din Hamburg el se căzni să creieze un teatru naţional german. Dar activitatea sa se produce mai mult pe tărâmul literar. In afară de ideia de a creia un teatru stabil naţional, lucru ce însemna lupta împotriva trupelor ambulante, el nu se gândeşte la crearea unui nou stil de artă dramatică, ci înţelege să lase conducerea scenică în mâinile actorilor virtuozi. Ceia ce-l preocupă în primul rând, este literatura dramatică germană. Dar dacă crearea unei literaturi dramatice originale germane e marele merit al lui Lessing, exagerarea acestei tendinţe în detrimentul scenei şi artei dramatice a împiedicat în urmă reforma definitivă a teatrului german. Cu tinerii din „Sturm und Drang“, cu Schiller şi Goethe, drama capătă locul de frunte în literatura germană.

In acest timp trupele ambulante încep să se stabilizeze, iar interesul principilor germani pentru arta şi literatura dramatică creşte. Teatre naţionale se înfiinţează la Gotha, Viena şi Mannheim.

Cu deosebire important pentru acea vreme este teatrul din Mannheim unde directorul, baronul Dalberg, nu numai că dă o deosebită atenţie literaturii dramatice germane, încurajând pe tînărul Schiller, dar încearcă şi o reformă a jocului de scenă. El pune regizor pe actorul Iffland, care introduce jocul nuanţat şi fin, dând reprezentaţiilor un caracter unitar şi desăvârşit.

Acela care încearcă să împace scena cu drama scrisă fu Goethe. Cât timp conduse teatrul din Weimar, reuşi pentru întâia oară în Germania să creeze un stil dramatic. E adevărat că atunci când Goethe luă conducerea teatrului din Weimar nu se mai ocupase multă vreme cu teatrul. Entusiasmul pentru teatru din prima sa tinereţe se răcise. Călătoria în Italia îndreptase interesul poetului spre artele plastice şi cultura clasică. Dar tocmai aceste cunoştinţe îl puneau în stare să dea teatrului o nouă îndrumare. Pentru întocmirea repertoriului îl ajută Schiller, iar el însuşi cu competinţa unui cunoscător a tuturor artelor reuşi să monteze cu un gust rar pentru acea vreme teatru clasic şi dramele lui Schiller. Jocul naturalist încetează şi este înlocuit cu un joc discret şi nobil. Ca şi în antichitate jocul trebuia acum să fie plin de demnitate şi nobleţă iar ansamblul era astfel educat încât putea da o imagine plastică şi complectă. In ce priveşte dicţiunea, o muzicalitate cadenţată înlocuia declamaţia sau accentele prea brutale ale actorilor naturalişti. Fiecare gest, fiecare mişcare trebuia să fie potrivită conţinutului dramatic al scenei jucate iar actorul nu rareori lua atitudini de statuie. Dar această nouă artă dramatică a lui Goethe fu cu timpul exagerată şi degeneră uşor într'un exerciţiu mecanic. Meritul lui Goethe a fost că a căutat să înobileze jocul şi să dea un relief ansamblului. El a fost primul regisor german care a înţeles să pue toate artele în serviciul teatrului.

Dar tot o şcoală literară porni mai târziu lupta împotriva „manierei" dramatice a lui Goethe, care degenerase în declamaţie goală şi muzicalitate monotonă. Grupul literar „Das junge Deutschland" s'a ocupat nu numai cu drama scrisă, dar şi cu teatrul în general. Din mijlocul acestei şcoli se ridică Laube, care, în calitate de director de teatru şi regisor, caută să dea o mare importanţă jocului, montării şi „regiei". El vrea să înlocuiască stilul pompos al teatrului din Weimar prin altul mai simplu. Laube fu unul dintre cei dintâi oameni de teatru care susţinu că teatrul nu se mai poate conduce din birou, ci de pe scenă.

Adevăratul regisor reformator german fu însă ducele de Meiningen care porni reforma sa în trei direcţii. Intâiu supuse repertoriul unei selecţiuni desăvârşite, pe urmă dădu întâietate regisorului asupra actorului şi în sfârşit reformă cu totul jocul şi technica scenică. Pentru acea vreme activitatea trupei din Meiningen fu o revelaţie. Trupa aceasta admirabil pregătită şi cu un ales repertoriu clasic şi modern, dădu dela 1874—1890 nu mai puţin de 2591 reprezentaţii în 36 oraşe germane[1]). Până atunci jocul desăvârşit al unui mare virtuoz era scopul reprezentaţiei. Spectacolele teatrale depindeau de aceşti virtuozi, care deseori jucau într'un ansamblu inferior. Ducele de Meiningen îndreptă acest rău şi ridică educaţia ansamblului la un principiu de artă dramatică. Ducele de Meiningen nu mai admite în reprezentaţiile trupelor sale aşa zisele roluri fără importanţă. Toate rolurile sunt de o importanţă egală şi actorul cel mai mare joacă uneori rolul cel mai mic, căci într'o lucrare dramatică bună, dintr'un rol de nimica se poate face o creaţie. Meritul ducelui de Meiningen mai e şi acela că a ştiut să dea o nouă interpretare clasicilor. Schiller nu mai e acum un simplu prilej de declamaţii sonore, ci e jucat şi renovat, după cum se exprimă un critic teatral german. Trupa din Meiningen reuşi prin turneul ei făcut în toată Germania să influenţeze în bine teatrele mici din provincie. De atunci teatrele orăşeneşti începură să se ocupe şi ele cu regia, desăvârşirea ansamblului şi montarea fidelă a naturii. Dela această dată regisorul începe să joace un rol de frunte în mişcarea teatrală germană.

---

[1]) Christian Gaehde—Das Theater,—Teubner zweite Auflage p. 86.

La „Deutsches Theater" unde curând avea să deschidă Reinhardt o eră nouă a teatrului german, August Förster şi L'Arronge încearcă să introducă în jocul de scenă impresionismul. Aci îşi căpătară educaţia mai toţi marii actori contemporani, dintre care Kainz şi Agnes Sorma se relevară mai târziu ca virtuozi celebri.

Anul 1889 e de mare importanţă pentru teatrul german pentru că atunci debutează Gerhard Hauptmann şi cu el începe şi perioda naturalistă a dramei germane. Tot atunci transformă Otto Brahm jocul de scenă din impresionist în naturalist aşa că în 1894 când ia direcţia lui „Deutsches Theater", el armonizează stilul teatrului cu drama însăşi.

Cu apariţia lui Max Reinhard în lumea teatrelor crescu autoritatea regisorului. Pentru el actorii şi autorii erau numai mijlocul pentru realizarea intenţiilor sale artistice. Toţi erau în slujba fanteziei şi gustului său scenic şi el avea asupra lor puterea dictatorială a unui director de marionete. El aduse pe scenă viaţa adevărată şi iluzia realităţii. Teatrul nu mai era acum o împreunare barocă de decoruri şi culise prost pictate unde se mişcau oamenii cari declamau roluri învăţate pe de rost; ci el devenia un colţ de viaţă colorată şi mişcătoare poetizată de gustul rafinat al regisorului. Teatrul lui nu se mai adresa auzului, ci ochiului. Scena era un tablou colorat în care o lume de lumini şi umbre fermecau ochiul. Technica scenică modernă permitea lui Reinhardt cele mai surprinzătoare efecte de lumină şi culoare, iar imitaţia naturii până în cele mai mici amănunte îi permitea să monteze piese istorice şi fantastice cu un rar lux de detalii Max Reinhardt armoniză jocul actorilor, ansamblul şi montarea cu dramele ce le reprezenta. El fu cel dintâiu care realiză înfrăţirea desăvârşită între drama scrisă şi teatru. El creă nu numai actori — Moissi, Wegener, şi alţii nu sunt cu tot talentul lor decât elevii săi credincioşi — dar şi regisori, de talent care popularizară şi exagerară maniera sa. Fantazia lor decorativă caută veşnic o literatură dramatică care să le poată da prilejul să-şi realizeze intenţiile lor dramatice. Şi când tinerii autori expresionişti debutară în teatru ei întâlniră voinţa regisorilor pe deplin formaţi şi abili şi se văzură siliţi a ţine seamă de intenţiile acestora De unde după atâtea lupte şi experienţe care durară decenii, Reinhardt ajunsese la armonia în teatru şi dramă, capriciile elevilor săi îmbătaţi de jocuri luminose şi lacomi de efectele scenice robiră tânăra literatură dramatică.

Cum se vede pe urma acestei atot puternicii a „regiei" moderne sufere literatura şi numai o pleiadă nouă de literaţi, care se va opune tiraniei regisorilor, va putea înfrâna goana după efecte scenice a oamenilor de teatru moderni.

ION SÂN-GIORGIU

TOAMNA

Miezul nopţii a bătut de mult;
Ce mai vreau, ce mai ascult,
In tăcerea ne'ntreruptă?
Numai lampa mea de gaz
Sfârâie, sfârâie,
Aruncându-mi roze pale
Pe obraz.

Greere,
Ce te'nsinuiezi în minte?
Şi ce gânduri prea gândite,
Ostenite,
Mi le laşi să treere
Ca o rugăminte,
Greere?

A trecut mai mult o zi,
Sgribulită vremea-i rece,
Vântul fâşie când trece,
Şi loveşte'n ramuri
Şi cu degete uscate
Svârle frunze'n geamuri.
Unde-i vara?
Primăvara?
A căzut ca o perdea
Bruma grea.

C. NARLY

INSERARE

Amurgul cu lumina-i sângerie,
Ce 'n spaţii oglindeşte ca 'ntr'o mare
Simbolicu-i miraj de 'ndurerare,
Pare-un accent final de tragedie,
Ce se repetă 'n veci şi peste care
Aceeaş noapte, pururea deplină,
Işi trage 'ntunecata ei cortină.

Din slăvi posomorâte printre stânci
Cad umbrele 'nserării şi cu ele
In sufletu-mi, pe văile-i adânci
Privirile-mi cad grele...
Şi sufletu-mi subt spornica povară
A nopţii, care 'n juru-mi se pogoară,
Se-aduce 'n el şi se 'ncovoae iar
Ca melcu 'n labirintu-i de calcar...

Mi-e sufletul o noapte mută
Statornic aşternută
Peste-un popor de sfincşi,
O noapte 'n care bâjbâi căutând
Orbitele luceferilor stinşi...

Şi-arar, de mă opresc din când în când,
Ascult doar vremea, surd, tot lunecând,
Cum curge liniştită ca un râu
Egală şi-ucigător de nesfârşită
Ca unduirea unui lan de grâu
Ori ca un drum pe pusta dogorită...
Şi simt cum apele-i tot sapă... sapă
In albia de suflet ca 'ntr'un mal
Şi simt cum amintirile se 'ngroapă
In lutu-adus de fiecare val...

...In noapte-aceasta neagră şi târzie
Mi-e sufletul o scorbură pustie
Şi-adâncă 'n care-ascult
Cum àue întreaga veşnicie
Ca într'o scoică-al mărilor tumult...

Vladimir Streinu.

CRONICA IDEILOR
PoPA

DREPTUL DE A CITI

Zilele aceste, rânduind din nou cărţile în rafturi, am găsit câteva exemplare bătrâne, de a căror utilă semnificaţie nu se mai ocupă nimeni. Cărţile aveau fila netedă sau poroasă, uscată şi măslinie, unele cu scoarţa din piele de viţel, altele zăvorite cu clampe de metal. Vârsta cărţilor o puteai citi tot atâta în culoarea şi în silueta lor, cât şi în data apariţiei prizărită, parcă ruşinos, în dosul copertei. Dar pe coperta lor figurează titluri curioase pentru cetitorul de azi: *édition interdite pour la France*, sau indicaţii comerciale: *se vend sous manteau*. Cărţi de scriitori, ajunşi astăzi în panteonul naţiunilor, se tipăresc în Bruxelles în loc să se tipărească la Paris, iar când citeşti pe copertă că s'au tipărit la Londra, un simplu catalog de bibliofili te iniţiază că s'au tipărit de fapt la Geneva.

De câte ori, în faţa bibliotecii bunicului, pe care am moştenit-o ca s'o continuu, m'am oprit la volumele cu buche de aur pe spinare, rămase teferé în raft, deşi ediţia lor a fost când-va afurisită şi arsă de sinagogă! Câtă dragoste trebue să fi avut pentru artă. omul care a cumpărat, din meschina lui avere de zaraf, cartea asta scumpă — ca să-şi poată ucide ochii pe dânsa, ca s'o poată aşeza în raftul lui, pentru bucuria interioară. Nu l'am cunoscut pe bunic, dar mâna lui m'a dezmierdat din fila atâtor cărţi, sufletul lui mi-a surâs din atâtea slove de aur şi genunchii lui m'au legănat, de atâtea ori de sub infoliile vechi, din care-mi culeg, cum îşi culegea şi el, nevoia unei lumi mai frumos trăite şi bucuria de-a o găsi aşa de lesne.

Mă simt bine între cărţile mele vechi, chiar când nu pot nimic agonisi, din scriptura lor, străină mie. Cei care citesc, fără să păstreze cartea, cei care-o împrumută fără să simtă neliniştea şi tortura, n'au câştigat, chiar când li-e mare meritul, nici un sfert din noţiunea de „cultură". Fără îndoială, cartea e un folos, e un bun care nutreşte şi un ghid. Dar cel care a aruncat cartea, după ce i-a stors, ca din porii unui burete, conţinutul nu-i ştie nici valoarea, nici stimulentul. Il recunosc: e cetitorul actual, fără tradiţie, produsul democraţiei şi caută prin carte o diplomă, o carieră, sau cota de „cultură generală" necesară, ca să nu pară un inferior în secolul lui Homais. Cetitorul acesta insultă cartea din ignoranţă, după ce şi-a asimilat anecdota, cum se poate urina la Roma, în Coliseu, după ce l'a văzut. Cartea copiată pios şi înflorită cu cerneală, in chilia din evul mediu, a ajuns, printr'un paradox al evoluţiei, un obiect derizoriu în comerţ. Un editor, în timpul Renaşterei, era un artist, ca şi artistul. Astăzi nici nu ştie citi. Cetitorul care nu poate iubi cartea japoneză sau grecească pe care n'o poate citi, e încă un ucenic în lectură.

Prieteni, nu mai există inchiziţie, nici cenzură, nici ştreang şi nu se mai cere pe manuscripte augusta aprobare regală. Comisia „Indexului" dela Vatican mai există încă, monument ridicol şi neputincios. Avem însă editura şi librăria. Arta, dintr'un obiect de lux, a fost declarată de utilitate publică. Neamţul Gutenberg a adus democraţia în lumea literilor şi a grăbit cu „superstiţia tiparului", democraţia cealaltă a sufragiului. Nu mai avem cenzură. Cartea poate apare slobod — dar nu mai avem cititori. Unde e călugărul pios, care-şi spăla fila cărţei de textul evangheliei, ca să poată citi dedesubtul ei, egloga lui Virgil? Arta strigă în zadar în urechi surde. Avem cărţi, avem cumpărători de cărţi şi avem bucheri de cărţi: dar nu mai avem cititori.

Mă gândesc cu tristeţe că avem, însfârşit, dreptul de a citi. Cea mai vană dintre trudele omenirii e încă goana după libertate, lupta pentru privilegiu. Nu sunt decât două secole, de când cărţile se citeau în manuscript şi-şi făceau intrarea în lume, voiajând din mână în mână, în grupul restrâns şi în durata restrânsă, între ducele dela Rochefoucauld şi d-na de Récamier. Trebuia să-ţi fi făcut educaţia lecturei, ca un manuscript să-ţi poată fi încredinţat şi „dreptul de a citi", chiar când era oropsit de inchiziţie, era un privilegiu care făcea din cetitor, posesorul de un minut al unei comori sacre. Mă gândesc câteodată dece, chiar când au veritabilul geniu, cei noi nu respiră atmosfera cea mai pură a artei? E poate lipsa de stimulent şi ignominia pe care ţi-o sugerează tiparul ăsta murdar, scos în mii de ediţii, e poate ideia de mizerie şi de săpun, scos în piaţă pentru prea mulţi.

Şi e numai un veac de când Goethe, la curtea aristocrată din Weimar, a putut traduce „*Le Neveu de Rameau*", după manuscriptul autentic al lui Diderot.

B. FUNDOIANU

CRONICA LITERARĂ

A. MÂNDRU: Răsbunarea lui Mos Antohi

Proza d-lui A. Mândru deprinde şi ea cu linia limpede a povestirii, cu acelaş aer de ceva foarte curat şi foarte bine şlefuit. Pe deasupra tuturor o impresie de vechime prăfuită, din care figurile apar simple, dar numai rareori energice.

Aşa sunt, de pildă, printre cele dintâi în *Prisăcarii*, chipurile celor doi megieşi certaţi pentru o nimica toată, aşa e printre cele din urmă moş Antohi din nuvela ce dă volumului numele ei.

In poezie d-l Mândru năzuia spre forma pură a clasicismului şi spre evocarea trecutului strămoşesc. *Icoane din străbuni* rămân printre cele mai bune bucăţi ale poetului. Paginile de acum păstrează aceleaşi însuşiri caracteristice. Nefiind însă, decât numai atmosferă şi neprecizie, se împacă anevoe cu severa construcţie a bucăţii de proză. Tocmai de aceea nuvelele noului volum au o prea şubredă osatură. Inspiraţia subiectivă încă dibueşte stăruitor în găsirea formei care să o poată obiectiva.

I. PETROVICI: Simţiri rostite

Cuprinse între discursul funebru şi cel comemorativ, paginile acestui volum de *Simţiri rostite* vibrează de o caldă şi comunicativă emoţiune. Se disting prin eliminarea trucurilor oratorice şi prin înlocuirea lor cu imagina plastică şi durabilă. Ea are pretutindeni frumuseţea unei construcţii poetice. Peroraţia, care nu poate lipsi, te câştigă în mod nesilit.

E oratoria cât mai aproape de vorba frumoasă, dar naturală şi dimpotrivă cât mai depărtată de cea care se învaţă din carte.

In ajutorul acestor *Simţiri rostite* vine şi acea atmosferă reînviată, de durere amestecată cu nădejdi, ce nu îndrăsneau să se mărturisească, a vremilor de grea încercare din anii războiului cel mare.

Figuri ca Barbu Delavrancea sau Aristiţa Romanescu, dispărute în astfel de zile, dobândesc datorită lor o perspectivă neaşteptată. Cu evocarea lor ni se strecoară în suflet tragicul întocmirilor acestei lumi și înduioșarea adâncă din fața loviturilor destinului:

„Moare răpus și fără să-și fi putut, ca eroii pe care îi alcătuise după chipul și asemănarea sa, striga suferința, care-i mistuia făptura, în strălucita tiradă a unei sguduitoare încheeri. Fiindcă în tragedia care l'a răpus pe dânsul nu se vorbește, se spune numai din ochi și se picură numai dintre gene.

Dormi, suflet amărât și nemângâiat! Odihnește-te în pământul acestei Moldove ospitalieră a tuturor suferințelor. Culcă-te cu fața către răsărit, să vezi numai florile cari răsar din văi, nu și zăbranicul care se lasă peste munți. Aducă-ți vânturile numai sunetul lanțurilor cari cad, nu și al cătușelor cari se prind. Visează ceeace n'ai putut vedea și uită acea ce ai văzut...

(Discurs funebru la înmormântarea lui Barbu Delavrancea)

D. N. TEODORESCU: Flori galbene

O carte ciudată: totul galben; un portret al autorului; numai 27 pagini. Ți se pare dela început că ești lângă o cursă. Atâtea elemente s'au reunit pentru a te atrage în ea. Cele câteva poezii ți se aștern sub ochi într'un mod prea ostentativ brutal. Iți strigă par'că toate și de pretutindeni „privește-ne, suntem perfecte; de aceia suntem așa de puține!".

Deprinși cu volumele de versuri din cari se pot lăsa multe deoparte, volumul de *Foi galbene* al d-lui N. D. Teodorescu îți face impresia de ceva foarte prezumțios și te previne contra lui.

Un suflet obsedat de toamna care sosește, simțindu-i fiecare pas cum se apropie, întâi dibuind, apoi tot mai sigur pe tărâmul câștigat, se desfrunzește treptat în dureroasa melancolie a decorului înconjurător. Ne place această sumbră linie sufletească. Copacul de toamnă cu cele câteva ultime frunze nu e mai puțin puternic decât cel de vară încărcat de verdeață.

In această reducere de minimum a expresiei, versul e un strigăt, un gemăt aproape:

Octombre m'a gonit de-acasă...
Intr'o tavernă afumată
In care intru întâia dată,
Mă prinde noaptea la o masă.

Afară-Octombre-și poartă pașii
Târându-i grei ca ucigașii
Prin noaptea plină de regrete.
Târziu... Și mi se face sete
De-o băutură rece, rece
Și mult mai mult decât amară
Să nu mai știu că-Octombrie trece
Târându-și pașii pe afară.

MIHAIL IORGULESCU.

CRONICA DRAMATICĂ

GRUPUL „POESIS"

Am lăsat deoparte darea de seamă asupra reprezentării unei piese de Ibsen şi voim să vorbim puţin de o grupare nouă literară care se intitulează „Poesis" şi care-şi închină toate preocupările, poeziei dramatice exclusiv.

Dacă tinerii — sunt cu toţii foarte tineri — au crezut că poezia dramatică este poezia prin esenţă, că toate celelalte forme poetice se găsesc în rudiment în poezia dramatică (dela care au pornit) şi că tind să se reîntegreze într'o mai pură, mai desăvârşită şi mai complectă poezie dramatică — atunci n'aşi mai avea nimic de zis, afară de câteva exclamaţii, singurele semne prin care, în dispreţul creerului, ne putem spune cu decenţă admiraţia şi uimirea.

Dar din notiţa, pe care a publicat-o un singur ziar („Izbânda"), nu reese încă ce concepţii au tinerii din grupul „Poesis" asupra poeziei lor dramatice.

Pe cale lăturalnică (adică stând ee vorbă cu un adept al grupului „Poesis") aflăm că se urmăreşte crearea unui mic teatru de avantgardă. Pregătirea publicului şi a oamenilor de artă dela noi în vederea acestui teatru se va face printr'o serie de conferinţe asupra autorilor dramatici cu o personalitate prea nouă spre a fi încă populari. Vor fi astfel explicaţi: Wedekind, Wagner, Bernard Shaw. A de Lorde, Kaiser, Claudel, Strindberg şi alţii.

Propunem şi pe Shakespeare.

Ceiace ne-a isbit însă n'a fost aristocraţia de gust pe care o vădesc tinerii poeţi dramatici — ci însăşi alcătuirea grupului, din care ni se pare cu putinţă a scoate câteva observaţiuni folositoare şi... o profeţie.

Incercând să lămurim originile „care se pierd în noaptea timpurilor" ale societăţii „Junimea", mi s'a părut că această societate culturală a luat naştere în nişte condiţiuni asemănătoare condiţiilor de naştere şi ale altor grupuri culturale. O observaţie care ne-ar fi putut duce la o formulare a unei legi de creaţiune — dacă n'am avea spaimă de corsete... Se poate totuşi spune că „Junimea" a luat fiinţă pentru că o mână de oameni bine înzestraţi sufleteşte, nu-şi cheltuiau în ocupaţiunile lor toate forţele, şi erau oameni asediaţi de ignoranţa generală. Evadarea era cu neputinţă — dela Iaşi la Bucureşti se călătoria cu poştalionul două-trei săptămâni. Iată origina „Junimii".

Tinerii din grupul „Poesis" — Alfred Alessandrescu, Em. Ciomac, Ioan Marin Sadoveanu, Mihail Jora, Al. O. Teodoreanu, Teodor Scorţescu, Eugen Filotti, Ion Sân-Giorgiu, Eug Crăciun, Tudor Vianu, A. Dominic, Ionel Teodoreanu, Aurel Weiss, Lilly Popovici-Dominic, Mariette Sadoveanu etc. — nu se află asediaţi. Ei au cu toţii ocupaţiuni diverse, oameni fericiţi care au putut face din pasiunea lor ocupaţiunea vieţei lor. Ignoranţa contemporană nu-i strânge în cercuri de fer — teatrele noastre nu mai reprezintă de mult pe Sardou, iar Wedekind, Strindberg, Shaw sunt foarte bine văzuţi de directorii de teatre şi foarte bine primiţi de public. — Au poate opere dramatice originale, de avantgardă?...

Ne întrebăm, ce a putut aduna pe aceşti tineri la un loc?

Dar pentru că adunaţi sunt — lucrul e evident — fireşte că nu se vor disolva numai pentru că scriitorul acestor rânduri nu le găseşte *specificul!...*

Axa în jurul căreia această preţioasă planetă, încă în nebuloasă, îşi face revoluţia, este — la care şi-a adăogat şi punga — pasiunea d-lui Ion Marin Sadoveanu. E un tânăr poet liric, din care cunoaştem trei minunate sonete.

Dar de un lucru mai are nevoie d-l Sadoveanu, pentru a se realiza; de *violenţă.* Inţelegem violenţă artistică: intransigenţă în judecarea şi osândirea capitală a mediocrităţii contemporane. Imi pare rău că nu e şi pamfletar.

Gruparea „Poesis" nu poate trăi de cât într'un mediu de ură sau de entusiasm.

Indiferenţa o va ucide.

F. ADERCA.

CRONICA ARTISTICA

EXPOZIŢIILE CRISTOLOVEANU *, VISCONT *, ŞI BARABAŞ **

Un remarcabil pas înainte a făcut pictorul Cristoloveanu faţă de expoziţia din anul trecut. E, în lucrările sale de acum, un drum precizat — o găsire a lui însuşi — care e o chezăşie mai mult pentru viitorul său artistic.

De altfel, lucrul era de aşteptat.

D-l Cristoloveanu este unul din cele mai frumoase talente ale tinerei noastre generaţii de pictori — lucru care se putea vedea încă din prima expoziţie — oricât de amestecată şi de dibuită era.

Mânuitor delicat al celui mai pur impresionism, tânărul pictor dă nu numai dovada unei deosebite sensibilităţi coloristice dar şi a unei corectitudini de desen care-i denotă seriozitatea artistică.

Această stăpânire a desenului îl face propriu tablourilor de atitudini şi compoziţiilor.

Tabloul său mare *„Fericitele“* este o eloquentă dovadă.

Cu toate aceste calităţi, însă, expoziţia Cristoloveanu îţi lasă o impresie vagă de neconsistenţă, de grăbit şi de necomplect.

Desenul e bun în ansamblul lui; încheagă o atitudine în linii largi, dar mai totdeauna fuge de amănunte, după cum culoarea deşi caldă, fină şi justă, trădează nesiguranţa de tuşă a unui penel grăbit.

Şi nu poate fi o scuză.

Talentul d-lui Cristoloveanu merită cinstea de a fi acuzat pentru această grabă, căci e aici una din cele mai grave piedici ce se pun de-a curmezişul desvoltării unui talent.

Risipa, în artă, dăunează deopotrivă şi artei şi artistului;

---

*) Ambii la Maison d'Art, Str. Corăbiei 3.

**) Sala „Mozart“.

Iar într'o perioadă de formaţiune cum e cea în care se află d-l Cristoloveanu, poate avea influenţa hotărâtoare. La curse, jokeul care-şi oboseşte calul dela început, pierde cursa cu siguranţă. D-l Cristoloveanu, grăbindu-se în formă, stă pe loc în fond.

Şi în pictură, a sta pe loc înseamnă a te întoarce înapoi.

Sufletul modern a găsit vieţii şi naturii atât de variate şi de subtile înfăţişări în cât artei îi incumbă sarcina unor nesfârşit de trudnice căutări întru redarea lor.

Şi pentru asta trebueşte perseverenţă, căci nu mai putem ierta unor talente de azi să se închisteze în clişeele la a căror făurire au muncit alţii, acei alţi cari n'au avut în spate nici trecutul artistic pe care-l avem noi, nici nervii noştri.

Impresionismul lui Manet a făcut desigur un pas sdravăn spre sufletul modern, dar n'a ajuns încă până la el.

Iar încercările atâtor curente noi n'au fost decât mode, venite cu scandal şi dispărute înainte de a fi lăsat altceva, decât o neplăcută impresie a mărginirei forţelor artistice omeneşti, impresie destul de descurajatoare de altminteri şi care a îndrituit pe îndrăgostiţii de artă să-şi întoarcă ochii spre clasicismul cel atât de mult hulit şi — desigur — atât de puţin potrivit nouă.

De fapt cauza e aceiaşi grabă vinovată, aceiaşi neînfrântă dorinţă de a face salturi cât mai mari şi cât mai repezi, ca nişte fructe crude ce-au vrut să se coacă mai repede şi şi-au tăiat legătura cu rădăcina.

Fructele au căzut, ramurile s'au uscat.. singură rădăcina trăeşte...

Este dar deschis un imens câmp de activitate. Temeliei sănătoase a pictorului Cristoloveanu, nu-i lipseşte decât perseverenţa şi răbdarea, pentru ca activitatea să-i fie rodnică.

Iată de ce credem în însuşirile sale, şi iată de ce ne temem pentru el.

*

Henry Viscont expune în Bucureşti „nopţi pariziane" lucrate în capitala Franţei după un clişeu modern cu care ne-au deprins pictorii amatori şi revistele ilustrate ce ne vin de pe-acolo.

E, în aceste picturi, un melancolic amestec de dorinţă de a picta, dulcegi reminiscenţe, voluptoasă lene şi multe, foarte multe reţete de pictură neoficială...

Pleci din expoziţia d-sale cu ochii turburaţi de violetul cenuşiu al tablourilor şi cu amintirea ştearsă a câtorva ansambluri de fox-trott pe care parcă le-ai mai văzut cândva şi undeva, amintire întretăiată pe ici pe colo de câte o pată discordantă de galben ori roş aprins.

Totul e pictural şi meşteşugit, dar de nicăeri nu te atrage viul vieţii, rodul cel mai de preţ al sincerităţii...

Şi nu ştiu, zău, dacă mai trebue s'o cer.

*

Căci *D-l Barabaş* are multă foarte multă sinceritate. Dar n'are decât atât.

Lucrărilor sale le lipseşte „pictura". Sunt aşa de reci şi de aspre încât te îndepărtează.

Aceste consideraţii se referă numai la peisajele d-sale căci în expoziţie este şi un portret, care diferă complect de rest In această bucată bine construită, foarte expresivă şi de un colorism, deşi cam afectat, totuşi cald şi transparent, se întrevede un „pictor"

Există într'adevăr acest pictor şi e neglijat?..

Ori această bucată e numai un capriciu al întâmplării ce n'are nimic comun cu siceritatea?.

Am regreta-o.

VICTOR ION POPA

POPA
ÎNSEMNĂRI LITERARE

...Şi nouă-s toate. — Intr'o cronică gazetărească a noutăţilor literare, o scriitoare, bine cunoscută mai ales ca poetă, ne anunţă *„Le mystère chrétien"* de Rudolf Stainer, apărută în traducere franceză acum zece ani. Scurtul comentariu, pomenind în chip naiv despre un botanist, dă de bănuit că scriitoarea, a cărei bunăvoinţă nu poate totuşi fi pusă la îndoială, nu este mai bine informată nici asupra conţinutului numitei cărţi, una din lucrările cele mai de seamă ale teosofului creştin Rudolf Stainer.

Roma, penultimul număr, publică traducerea studiului asupra lui Morselli scris de G. Papini.

Din poezia dramatică modernă italiană *Glauco*, din care în corpul revistei ni se dă scena III actul III, se distinge prin marele suflu de tragedie clasică, închis în linia limpede a arhitectonicei eline.

Poemele Despărţirii, de *C. Râuleţ.*—Dacă am pleca dela puntul de vedere teosofic în explicarea personalităţii omeneşti, că fiecare individ e suprapunerea a trei entităţi concordante, dar nu totdeauna contopite în manifestările lui: omul astral, omul intelectual, şi omul fizic, — am zice că poezia lui Râuleţ, e manifestarea omului intelectual şi fisic, — neavând niciun ecou din omul astral.

Prin această caracteristică, poezia d-sale face parte din familia literaturilor latine care pune tot accentul pe viziunea plastică, în formă, şi pe sarcasmul unui criticism neîndurat, în conţinut. Sunt mulţi cari nu admit ca sursă de poezie, isvorul intelectualităţii. Nu suntem exclusiv de această părere. Un intelectual — şi încă de ce calitate! — este şi Corneille. In toate versurile lui nu s'a găsit decât o expresie *poetică*:

l'obscure clarté des étoiles, —

totuşi se poate oare exclude din poetică versurile lui, fiindcă sunt intelectuale? Ar trebui să negi orice frumuseţe inteligenţii pentru a o exclude ca isvor de inspiraţie. Din potrivă, ea asvârlia o strălucire nobilă asupra graiului ce-l întrebuinţează poetul, — căci orice s'ar zice, este o deosebire *în bine* între felul de exprimare a emoţiei, aşa cum ne-o dă un intelectual, şi felul de exprimare al aceleiaşi emoţii cum ne-o dă un *primitiv*.

Primitivul poate fi mai poetic, mai cald în traducerea emoţiilor lui, — intelectualul în schimb e mai distins. Un singur lucru se cere: intelectualismul în artă să nu sece capacitatea emotivă a insului printr'un spirit critic exagerat. E Scyla şi Caribda de care d-l Râuleţ va trebui să se ferească mai mult în viitorul său literar.

* * *

D. Al. Cazaban încetase de mult de a mai face literatură fără a fi părăsit totuşi şi pretenţia; neprelucrându-şi materialul de observaţie, îl înregistra neselectat. Reprezenta deci cazul dureros al unui scriitor pândit iremediabil de gazetăria literară. Ziarul *Izbânda* a crezut că trebue să-i precipite căderea şi să-l fixeze definitiv sub această formă minoră, dându-i posibilitatea unei *cronici a bârfelilor*. Prin incultură şi trivialitate, omul era destinat acestui mijloc de expresie. Părăsind deci încercările semi-literare, el şi-a găsit, în sfârşit, o realizare francă. Inlăturând orice prejudecată de artă d Al. Cazaban îşi delimitează cu sinceritate fizionomia morală în foiletoanele ziarului *Izbânda*. E atât cât ne dă, şi nu vrea să ne dea mai mult de cât e. Niciodată scrisul n'a fost mai adecvat omului. Intr'o epocă de nesinceritate d. Cazaban se spovedeşte fidel în fiecare Duminecă.

Claude Farrère: Les condamnés à mort — roman.—După „*Les civilisés*" în care arată modul cum e reprezentată civilizaţia noastră europeană în Extremul-Orient; după „*Les petites alliées*" în care lua apărarea prostituatelor şi, în fine, după „*La bataille*" unde arată rădăcina puternică a tradiţionalismului japonez, ascuns subt aparenţa moravurilor nouă, importate de civilizaţie, Claude Farrère, a mai dat o serie de nuvele şi romane (*Dix-sept histoires de marins*, *La maison des hommes vivants*, *La dernière déesse* etc).

Analizând opera de până acum a lui Farrère, vedem că s'a depărtat încetul cu încetul dela problemele mai serioase care-l preocupau înainte, ajungând să scrie pur şi simplu „romane de aventuri". Convingerea aceasta ne-am făcut-o citind „*Bêtes et gens qui s'aimèrent*" (nuvele) şi „*La dernière déesse*" (roman). Pe urmă, ne-am întărit convingerea cu „*Les condamnés à mort*". E tipul romanului foileton. *Acest roman e o presupusă cronică a anului 199... scrisă pe la 2130!!* Eroii sunt de toate naţionalităţile: englezi, americani, italieni etc. Acţiunea se petrece în America. Şi cititorul are de-aface cu miliardari, cu îndrăgostiţi şi cu anarhişti-socialişti.

Ca să facă legătură cu romanele sale anterioare, Claude Farrère a introdus aci pe *Torral*, din „*Les civilisés*" — *Torral*, în „*Les condamnés á mort*", e un fel de deus ex machina.

A. B.

Viteza mintală şi poezia franceză actuală. — Jean Epstein în unul din numerile ultime ale revistei „*L'esprit nouveau*" stabileşte între cele două noţiuni o legătură indisolubilă. Spiritul modern cere să fie biciuit şi ţinut vecinic treaz. Cu cât un vers îi dă mai mult de gândit, cu atât se scutură mai uşor de lenea traditională. O poezie care să te pună pe gânduri, iată lozinca. Pe futuriştii artelor moderne, nu-i înţelegem desigur, fiindcă nu suntem în stare să gândim repede ; ne mişcăm încă greoi. Cei cari au ajuns la desgheţarea inteligenţei lor şi se ţin în trap cu arta nouă, vor cere poate mâine alte *rebusuri*, alte ghicitori de deslegat. Emoţia artistică vine de acum încolo prin creer. Poetul totuş trebue să simtă înainte de a gândi şi pricepe. Placidului lector din 1921 nu i se mai îngădue să simtă înainte de a pricepe. Iată problema, dar şi soluţia ; poezia nouă — numească-se ea oricum — nu va mai fi de acum încolo un semn de întrebare.

Disciplina poetică. — In „*Nouvelle revue française*" dela 1 Iulie a. c. Jules Romain anunţă un curs de technică poetică. Acesta era hotărât să aibă 2 părţi, una teoretică, alta practică, de aplicaţiunea regulei la fapte.

Ideia era utilă. Rătăcirile poetice s'ar putea atribui şi lipsei unei technice speciale. Nimeni nu se gândeşte să facă pe tâmplarul, fără să fi învăţat meşteşugul tâmplăriei. In schimb facem pe poetul de cum putem ţine un condei în mână. Problema e însă mai serioasă : Technica nu vatămă individualităţii atunci când e vorba de poeţi şi nu de mâsgălitori de hârtie ? Depinde cum înţelegi acest cuvânt, technică ? E vorba de un sistem compus bucată cu bucată sau de ceva construit, organizat şi viu ? In primul caz desigur că personalitatea se va simţi încătuşată într'o technică autoritară. In al doilea caz personalitatea va putea să se formeze prin technica şi în acelaş timp să contribue la modificările ei de adaptare tot mai superioară la noile nevoi. Nici un muzicant nu s'a simţit împiedicat cunoscând contrapunctul.

Cursul propus de J. Romain se va ocupa întâi de principiile versului, dând regulile după cari acesta se poate deosebi de proză. In al doilea rând acel curs va fixa caracterele versului clasic spre deosebire de cel modern.

E de remarcat că literaturile trăesc prin stilul lor. Aci stă explicaţia prestigiului exercitat asupra multora încă de clasicism. Romantismul, cu toată atracţia lui simţită de mult mai mulţi poate, nu e tot atât de impunător tocmai din cauză că romanticii nu şi-au format un stil care să fie al lor.

Individualitatea lor era prea recalcitrantă pentru a se supune unor reguli.

Observăm că, alunecând pe panta acestor discuţii, *stil* înseamnă cu totul altceva decât personalitate şi că între stil şi *om* e mai degrabă un duel, decât un acord. Ce departe suntem deci de vorba celebră a lui Buffon !

Unanimismul. — Şcoala literară a unui Jules Romain ar fi concluzia la care duce viteza spaţială şi spiritul cosmopolit. Când-va Gustave Le Bon încercase o psichologie colectivă, schiţând sufletul mulţimilor. Fiecare individ aduce o sumă de trăsături psihice comune, alături de un număr de caractere distincte, personale. Primele se accentuiază, cele de al doilea se anihilează reciproc în masa cea mare a mulţimilor. Civilizaţia totuş se bazează pe excepţiuni, pe personalitate.

Pentru poezia nouă însă unanimismul a adus un sentiment nou : al lumei, cunoscută cu simţuri proprii, cutreerată şi în urmă, tocmai de aceea iubită. Lumea nu mai apare ca o entitate cosmografică, ci ca ceva palpabil. Iuţeala cu care ne mişcăm azi dela un cap la altul al ei, a sensibilizat o, a scos-o din rândul abstracţiunilor ameţitoare prin grandoarea lor.

Fiecare mulţime, fiecare grup îşi are poezia lui specială. Poeţii moderni au simţit-o şi au cântat-o. Cei ce simt oricât de profund viaţa figurează pe lista *unanimiştilor*.

CITIȚI

„BIBLIOTECA UNIVERSALA“

Care publică opere literare, ştiinţifice, pedagogice, de utilitate publică etc., etc., scrise de cei mai de seamă scriitori români şi străini, clasici şi contimporani.

Se pune în vânzare câte 3 volume pe săptămână

PREȚUL FIECĂRUI NUMĂR LEI 1.-

AU APĂRUT:

No.	1— 3	*L. Rebreanu*, Norocul . .	Lei 3.-
„	4— 4	*H. C. Andersen*, Grădina raiului	„ 5.-
„	9—11	*I. Petrovici*, Simţiri rostite	„ 3.-
„	12—14	*Al. T. Stamatiad*, Poemele în proză ale lui Baudelaire	„ 3.-
„	15—17	*E. Lovinescu*, Portrete literare	„ 3.-
„	18—25	*Alex. Dumas-fiul*, Dama cu Camelii	„ 8.-

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

Editura „ANCORA‘ Alcalay & Calafateanu — Bucureşti, Str. Smârdan, 4

Tit.
REVISTEI " TRANSILVANIE I "
S I B I U
Str. SAGUNA 6

ROMANIA
3 BANI
POSTA

CE

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale : BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei,
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj
MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI ∶ ∶
∶ ∶ RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

7

SUMARUL No. 7

E. Lovinescu . . . . **Figurine.**
Alexandrina Scurtu . . . . . **Şi Eu**
G. Rotică . . . . **Poteca părăsită**
V. Al. Jean . . . . **Amintiri despre Cerna**
Eugen Relgis . . . . **Arta abstractă**
I. Valerian . . . . **Toamna**
Ion Călugăru . . . . **Lăutarul şi Şerpele**
Mihail Cosma . . . . **Homo**
CRONICA LITERARĂ. — MIHAIL IORGULESCU.—*Ramiro Ortiz:* **Cronici Italiene.** — *I. Agârbiceanu:* **Zilele din urmă ale Căpitanului Pârvu.** — *N. Batzaria:* **In inchisorile turceşti.**
CRONICA ARTISTICĂ.—VICTOR ION POPA. — **Horaţiu Dimitriu.**
CRONICA DRAMATICA. — F. ADERCA. — *Teatrul Naţional:* **Nora.** — *Compania Marioara Voiculescu:* **Regele.** — **Insemnări Literare.**

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.—

ANUL I. — No. 7 29 OCTOMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

LUCIAN BLAGA

II

Lirismul d-lui Lucian Blaga nu se distinge prin calitatea intelectuală a emoţiei. Chiar dacă unele din poeziile sale se pot reduce la o simplă cugetare, emoţia rămâne încă discutabilă. Adevărata intelectualizare a poeziei nu consistă în substituirea elementului emoţional prin elementul noţional ci în extragerea emoţiei din domenii rezervate speculaţiei intelectuale. In acest înţeles, putem avea o emoţie metafizică, matematică sau astronomică pe atât de impresionantă pe cât e de rară. Contemplaţia motorului ce acţionează un vast sistem de maşini prin nervurile lui de oţel trezeşte o emoţiune comparabilă emoţiei entomologului adâncit în contemplaţia unui complicat organism infinitesimal. Poezia viitoare se va alimenta, desigur, din această nouă sursă emotivă într'o măsură necunoscută încă. Miracolele ştiinţii ne rezervă câmpuri neexploatate până acum; poezia va ţişni nu numai din ceeace poate mişca ci din tot ceeace sgudue inteligenţa, producând precipitatul rar al emoţiei cerebrale...

Poezia d-lui Lucian Blaga nu cunoaşte o astfel de intelectualizare, care, dealtfel, nu-i indispensabilă, după cum nu cunoaşte nici procedeul intelectual al obiectivării sentimentelor prin simboluri. Modernismul lui constă în cu totul altceva.

* * *

Oricât ar fi de greu şi, mai ales, de nedrept de a reduce un scriitor la o singură formulă, procesul simplificării energice e necesar caracterizării critice. Injustiţia e răscumpărată prin claritatea ce se aruncă asupra elementului generator al personalităţii artistice. La d. Lucian Blaga procedeul simplificării e relativ uşor, din pricina evidenţei caracterului dominant. Calitativ, lirismul d-lui Blaga nu se generează din emoţie ci din sensaţie, iar ca arhitectonică poezia lui se limitează la procedeul aproape unic al comparaţiei.

Poetul nu cunoaşte stări sufleteşti complexe şi intense; cu oarecari excepţii, aproape nu cunoaşte nici emoţia. Se mărgineşte numai la sensaţie, adică la cel mai primar element al jocului psihic. Reducerea la sensaţie a emoţiei e unul din caracterele poeziei moderne; la nimeni însă nu e atât de vizibil şi nu se poate studia mai lesne ca la d. Blaga. In această reducere vedem tocmai insuficienţa lirismului modern. Fascicolul stărilor sufleteşti complexe se rezolvă în sentimente disparate iar sentimentele se resolvă în simple sensaţii, printr'o descompunere împinsă până la pulverizare. Bătrâna inimă umană nu mai reacţionează; pare un crater stins. In loc de a vibra se lasă într'o contemplaţie extatică; materialul sensaţional se transformă în uzina creerului în material intelectual. Poezia e silită să se mărginească la aportul netransformat al simţurilor; retina sau timpanul ţin locul bătăei inimii ostenite. Cele mai multe poezii ale d-lui Blaga se pot deci reduce la scheme extrem de simple: o comparaţie, din care unul din termeni e din lumea fizică, iar celalalt, de obiceiu, din viaţa interioară. Iată câteva exemple:

„După cum lumina lunei măreşte misterul lumei, tot aşa şi eu cu lumina minţii mele sporesc taina lumii, nu o desvelesc".

(Eu nu strivesc corola de minuni a lumii).

„După cum, când picurii de rouă răsar pe trandafiri sunt zorile aproape, — tot aşa, iubito, când îţi apar lacrimile în ochi, se anunţă şi împăcarea sufletului".

(Zorile).

„După cum din mugurii amari ies florile pline de nectar, tot aşa din amarul patimilor mele iese bucuria vieţii".

(Mugurii)

„Inţelepciunea veche ne vorbeşte de un văl ce ascunde natura, — părul tău trecut peste ochii mei este vălul Maei".

(Din părul tău)

„După cum luceafărul vesteşte şi noaptea şi dimineaţa, tot aşa zâmbetul tău îmi aduce când moartea, când viaţa".

(Luceafărul)

„După cum ziua nu vezi stelele pe cer, tot aşa aştept amurgul şi durerea ca să apară stelele pe cerul sufletului meu".

(Mi-aştept amurgul)

„Ţinând o scoică la ureche, răsună svonul mării, ascultând bătaia inimii mă întreb de voi ajunge la malul acelei Mări pe care o simt, dar n'o văd".

(Scoica)

„Săpându-mi numele în scoarţa unui copac, cu timpul slovele devin uriaşe, tot aşa, iubito, numele tău scris în inima mea, a devenit, după ani, uriaş".

(Cresc amintirile)

„După cum Vecinicul se presimte în bezna naturii, tot aşa îţi presimt şi eu, iubito, buzele în întuneric".

(Vecinicul)

„După cum, când eram copil nu rupeam ghimpii trandafirilor sălbatici, crezând că-s muguri ce o să înflorească, tot aşa nici ţie, iubito, n'am voit să-ţi smulg ghimpii, crezând că o să înflorească".

(Ghimpii)

„După cum în grote se fac stalactite, tot aşa picurii de pace ce cad din bolta cerului împietresc în mine".

(Stalactita)

„In ochii Magdalenii strălucia divinul, după cum soarele străluceşte şi în noroi".

(Isus şi Magdalena)

„După cum nuferii cresc din noroiul lacurilor, tot aşa din noroiul sufletului meu creşte floarea rară a iubirii mele pentru tine".

(Vei plânge mult ori vei zâmbi).

* * *

S'ar putea continua; exemplele date sunt însă îndestulătoare. Comparaţia este, desigur, un element legitim al poeziei; este totuşi numai un accesoriu. In poezia d-lui Lucìan Blaga accesoriul se ridică la valoarea unui principiu organic şi aproape unic; mai toate poemele lor sunt cristalizate în jurul unei simple comparaţii, adese admirabilă prin noutate, dar semnificativă prin insuficienţa ei generatoare.

E. Lovinescu.

SI EU

In frunza lui s'a îmbrăcat copacul
Ca să-şi trăiască zilele de vară,
Ii mişcă vântul falnica povară
Şi clipa 'ntr'ânsul îşi înfige acul.

Lumini aşează 'n juru-i o brăţară,
La sânu-i umbra şi-a clădit cerdacul,
Iar sus pe coama-i îşi răstoarnă lacul
Albastru cerului din altă ţară.

. . . .

Când eu în toiul vieţii m 'am gătit
Cu gânduri tari, cu doruri, cu tăceri,
In cari sufletu-mi s'a măestrit,

Ca un copac încins de scânteieri
Privesc cristalul mândru, neclintit,
De viitor, şi cat în el puteri...

Alexandrina Scurtu

PRIN PÂCLELE DE TOAMNĂ

POTECA PARASITA

E cea mai tristă toamnă din câte 'n munţi la noi
Şi-au coborît povara de pâcle şi de ploi.
E cea mai tristă toamnă şi eu prin codrul mort
Cea mai frumoasă vară închisă 'n mine-o port
Pe urmele iubitei, pe umeda potică
Ce i-a simţit adese a pasurilor frică.

Cu amintirea 'n suflet prin codru rătăcesc
Şi clipele trecute pe rând le retrăesc.
Spre mine ca o taină o văd cum se strecoară
Iubita printre ramuri în haina ei uşoară.
O văd cum câte-o clipă din când în când tresare,
Oprindu-se deodată, cu ochii spre cărare.
O văd cum dă cu mâna o creangă la o parte
Şi-ascultă nemişcată un sgomot de departe,
O văd atât de bine cum tremură sfioasă,
Cum fiecare clipă mi-o face mai frumoasă,
O văd cum mă aşteaptă la pieptu-mi s'o cuprind,
Să simt eu câtă jertfă mi-aduce ea venind.

O văd cum stă 'ncadrată în ramuri de molizi,
La marginea potecii, şi'n ochii ei timizi
Lucind atâta farmec eu văd întâia oară
In ziua asta tristă când pâclele coboară.
E cea mai tristă toamnă şi când prin codrul mort,
Pe urmele iubitei cu vara ce o port
In inimă închisă, mă primblu câteodată
N'aş da-o toamna asta în ceaţă îmbrăcată
Pe nici o primăvară cu cel mai vesel soare,
N'aş da pădurea moartă pe niciun crâng în floare,
N'aş da tăcerea-i tristă pe cel mai dulce cânt
Din câte primăvara revarsă pe pământ.

Câmpulung, 1912 G. Rotică.

AMINTIRI DESPRE CERNA

II

Deşi vedem într'unele din poeziile lui o uşoară umbră de melancolie, — reminescenţe din Vlahuţă şi Eminescu — în fond Cerna era un optimist desăvârşit, fără rezerve, adversar înverşunat al colegilor noştri, cari într'o atitudine de nobilă resemnare, declarau la 17 ani că numai au iluzii şi nu nădăjduesc nimic în viaţă. Pesimismul sincer sau de împrumut îl desgusta. In Werther admira măestria lui Goethe, considerând sugestia colectivă care a determinat sinuciderile multor tineri în urma apariţiei romanului — ca un succes al artistului, o dovadă de vigoarea extraordinară a creaţiunei. Dar Werther în sine, era un personaj ridicol! Romanul — o piatră de încercare pentru vitalitatea sufletelor tinere. Nici o simpatie pentru slăbănogi! Iubia viaţa! Mai toţi o iubim. Nimeni însă cu căldura şi patima pe care o menifesta el. Viaţa cu rezervele ei nesecate de „frumos", de „poezie"; necunoscutul plin de făgădueli şi ispite îl fermeca, îl ameţia. Credea în viaţă şi o vedea cu ochii unui amant care iartă şi explică abaterile, compensat prin câteva clipe de fericire.

„*Ai numai o viaţă, şi ar fi fost păcat*
„*Să mori făr'a cunoaşte* comoara *ei deplină!...*

„*O, dragii mei prieteni! Luptaţi, cântaţi, iubiţi...*
„*Să faceţi o virtute din setea de plăcere!*
„*Rămâneţi pururi veseli — nebuni şi fericiţi!...*

Trăia, dealtminteri, intensiv. Nu cunoştea bucuria sau durerea stăpânită a contemplativului. Doria, spera şi se bucura cu lăcomie de tot ce îl atrăgea în viaţă. Admiraţia lui era spontană, isbucnitoare, departe de admiraţia noastră rece, dozată şi în care se strecoară regretul veşnic nemărturisit. La un spectacol reuşit, trăia, se identifica suferind şi sbuciumându-se cu personagiile. In faţa unui peisaj frumos emoţia îl biruia. In prezenţa unei lucrări de artă desăvârşită îţi da impresia unui învins. In toate îşi cheltuia energia, larg, inimos, cu dărnicie de bogătaş, încredinţat că n'are să se sfârşască niciodată. Isbucnirile lui se simt bine sub haina corectă a versului care încearcă să le strângă.

„De ce n'am aripile vijeliei
„Să mă înalț la pulberea de stele
„Şi să le sting pe rând,
„Sub fâlfâirea aripelor mele —
„Să vie sfântul „mâine" mai curând !..

„...Dar zorii rumenesc: Norocul vine —
„El poleeşte vârful, brazii, coasta.
„De ce nu sunt un zeu în clipa aceasta !
„Orice dureri de pe pământ aş stinge
„Aşi isbucni de cântece divine,
„Să 'mpart la toată lumea care plânge
„Salutul unei fericiri ce vine...

Şi totuşi viaţa, pe care a cântat-o în imnuri de slavă, n'a fost bună cu el. Până în ziua când Maiorescu i-a întins o mână de ajutor, a trăit greu, penibil. L'am regăsit în Bucureşti pe când trecea primele examene la facultate. Fusese grav bolnav şi redus la îngrijirile unui coleg care-l veghiase în timpul boalei. Nu se plângea însă. Mi-a vorbit de mizeria lui şi de necazurile care-l copleşeau, ca de o încercare trecătoare, plin de încredere în viitor. Vâslia din nou în larg, neobosit, prins de fericirea de a trăi... oricum ar fi trăit ! Mi-a mărturisit atunci că nu-l sperie niciuna din privaţiunile vieţei, că mizeria nu-l va înfrânge niciodată, căci într'o bună zi se va afla „cine e", dar că sufere îngrozitor când condiţiile traiului său meschin îl priveează şi de dragoste. Un dezacord ! In opera lui — în cele mai bune poezii — străbate un suflu de dragoste curată, imaculată, un avânt sufletesc pe care în realitate nu l-a încercat. Femeile au jucat un rol covârşitor în viaţa lui, dar asupra modului cum le-a privit şi înţeles, poezia lui ne înşală. In realitate era un sensual plin de brutalitate, un excitat. Nevoia posesiunei se afirma violentă, neînfrânată. Foarte puţin curtenitor, vedea în femee numai sursa de plăceri sensuale veşnic reînoite. Versuri de o gingăşie rară ca cele din poezia „April" sunt datorite estetului, a cărui imaginaţie bogată combina cu măestrie culorile, privind însă tabloul dela distanţă... pentru efect !

„Iar zeul dragostei, April,
„Din două guri făcea o floare,
„Şi fiecare sărutare
„O saluta din crengi, c'un tril.

. . . .

„Atunci din fundul văii, vântul,
„Văzând cât sunt de fericiţi,
„S'a strecurat în crengi tiptil,
„Mişcă un ram, zâmbia în soare,
„Şi-i îngropa sub colb de floare,
„C'un râs sburdalnic de copil.

Dorinţa aceasta încordată, care îl asvârlia ca din praştie în calea tuturor femeilor, era numai una din faţetele chipului în care era ursit să trăiască. Pentru el sensaţia era completă, absolută, distrugătoare. Parcă ar fi fost sortit să trăiască media noastră de viaţă — 60 de ani — în jumătatea acestui timp, cheltuind însă dublu, risipind până la sleire toate forţele. Excesul nu-l speria, nu-i inspira niciodată frica noastră vulgară de consecinţe, pentru că era mediul lui, mijlocul în care se manifesta natural, nesilit, ca o maşină de tracţiune puternică, al cărei angrenaj s'ar strica mergând liniştit.

Un mare câştig pentru artă, o nefericire pentru individ. In genere orice om de talent devine în goana spre supremul miraj al artei, un obsedat. Poetul în căutare de forme noi şi isvoare de inspiraţii; nuvelistul în căutarea crâmpeilor de viaţă ce ar putea descrie; omul de teatru chinuit de aspectele vieţei sociale şi sufleteşti pe care nu le poate coordona şi stăpâni. Această obsesiune însă, nu distruge. Omul trăeşte cu mica lui halucinaţie fără ca echilibrul general să fie tulburat şi nu constaţi slăbiciunea decât apăsând pe resortul bolnav. Contribuţia lui în artă e limitată şi o plăteşte la vreme, cinstit, cum ar plăti un impozit de care nu poate să scape. Cerna plătia însă cu liniştea, cu sănătatea, cu fiinţa lui întreagă poezia care i se da! Deaceia în mica şi splendida lui colecţie nu găsim banalităţi. Foarte rar avânturi neizbutite -- dar interesând totuşi prin forma şi vioiciunea lor. Fiecare poezie poartă în ea ceva din căldura şi lumina acestei primăveri luxuriante!

. . . .

L-am revăzut ultima oară înainte de plecarea la Leipzig. Aveam multe de spus şi ne-am spovedit unul altuia ore întregi, lărgind mereu orizontul visurilor de altădată. Era în plin succes. Stăruinţa domnului Mihail Dragomirescu, sprijinul lui Titu Maiorescu şi mai presus de toate puternicul lui talent care biruise invidia — îl puneau în fruntea scriitorilor noştri. Vorbia cu o nespusă plăcere despre aceasta, cu o mândrie de cuceritor, afirmându-mi că mulţi îl preferă „chiar lui Goga". Ca mai toţi scriitorii, gelos de insignele căpătate cu atâta luptă, ar fi vrut să fie singurul!

Era convins că are să dea la lumină lucruri şi mai frumoase uimitoare, poezii cari să rămână imaginea definitivă a frumuseţei şi urma să le scrie după ce o termina „afurisitele astea de studii!". Se pregătia pentru catedra universitară ce-i rezervase *Titu Maiorescu*, dar nu urmase la Berlin cursurile indicate pentru obţinerea catedrei, ci cu totul altceva. Se încurcase. A zărit un drum mai frumos, l-a urmat şi abia la sfârşit a băgat de seamă că nu e al lui. N'avea nici o importanţă! Simţia destulă putere în el ca să străbată distanţe mari în orice timp ar vrea!

„Dragul meu, după ce am urmat la Berlin trei ani la Facul-
„tatea de litere şi am ascultat ce mi-a fost mie drag, am băgat
„de seamă că pentru catedra mea, n'aveam ce să caut la Berlin;

„trebuia să mă duc Leipzig, unde plec acum să termin într'un an „ce ar trebui să fac în trei. Crezi că nu pot? Adu-ți aminte ce „făceam la Brăila! Mie nu-mi rezistă nimic. La anul pe vremea „asta vin cu diploma s'o prezint lui Maiorescu, să-l împac și pe moșu".

A plecat și a luat diploma dar pe moșu nu l'a împăcat. Deprins cu capriciile și bizareriile lui nu m'am mirat. Eram convins și eu că are să termine într'un an cu elogii, strălucit, așa cum ne obișnuise. Ne-am despărțit în fața Prefecturii de Poliție unde se oprise să reînoiască pasportul. M'a îmbrățișat cu drag — iubia în mine primele lui avânturi spre glorie — și am plecat. N'am făcut câțiva pași și m'am pomenit din nou cu el: „Nu știu pentru „ce pe tine vreau să te mai îmbrățișez odată"!

Am zâmbit: „De ce? Ce ți-a venit"?

„Nimic! N'aș putea să-ți spun! Nu mă dumeresc! Sunt mișcat! Parc-aș pleca la un drum lung, lung." S'a smuls apoi brusc și a plecat. Nu mi-am dat seama atunci de ce sunt mișcat și eu... de ce nu sunt în stare să-i răspund niciun cuvânt și din ce lume vine frigul pe care îl simțeam în suflet când m'a îmbrățișat atunci. Mai târziu când vestea morții a ajuns până la mine am retrăit cu o dureroasă intensitate scena despărțirei de veci atât de puternic presimțită.

Firește, a terminat într'un singur an studiile la Leipzig. Mecanismul acesta de precizie și finețe n'a dat greș. A lucrat încordat până la triumful sforțării și s'a sfărâmat numai după ce a izbutit. Dar era fatal să sfârșească astfel. Organismul extenuat de toate excesele n'a putut rezista unei simple răceli și s'a dat învins pentru prima și cea din urmă dată. Un prieten comun mi-a povestit sfârșitul mișcat până la lacrimi. Se despărția de viață un om care a iubit-o cu frenezie, care a simțit-o din plin și în chinurile boalei se sbuciuma, mângâindu-și tinerețea lui jertfită.

„Doamne! Doamne! Ce ți-am făcut, Doamne, ca să mor așa de tânăr"!

Și de câte ori îmi amintesc povestea acestei agonii mă urmăresc ultimile versuri din volum închinate de el Aceluia care ne-a dăruit această scânteetoare și rapidă viziune:

„Al lumei geniu, împăcat cu sine
„Se odihnește-o clipă pe ruine,
„Visând o nouă formă de viață!

V. AL. JEAN.

ARTĂ ABSTRACTĂ

Berlin, 22 Iulie
Expoziţia de Sculptură Ostwald Herzog

Plastică: Simfonia vieţii... Dinamică ritmică: legea orânduitoare a lumii... Prospectul expoziţiei îmi păru o proclamaţie estetică cu titluri metafisice. Când am intrat în librăria prin care erau risipite sculpturile, am crezut câteva momente că privesc o colecţie de pietre şi minerale. Cristale ascuţite grupate în jurul unui nod: ţâşnituri incandescente, fixate în coloane pe cari s'au scurs metalele: blocuri sucite, îngrămădiri sferice, ca nişte nori sau ca nişte polipi; gesturi de piatră şi urme de forme, tufe vulcanice şi stalactite coclite ori purpurii...

Mă încordez: credeam că ştiu să văd. Şi, deodată, mă întreb: ochiul omului e făcut să oglindească sau să diformeze? Artistul copiază natura, sau creiază el o natură personală? Ce este lumea? — un obiect în faţa căruia stă el, subiectul? sau un pretext pe care îl exploatează el, demiurgul? Asupra artei, n'am o concepţie academică, implacabilă; n'am memorizat anumite formule după cari să măsor universul şi să etichetez operile creatorilor.

... Lumea e unică şi totuşi multiplă; omul e acelaşi şi totuşi altfel decât semenul său. Unul e mulţumit în cadrul său, cu aceleaşi icoane şt acelaş ritual; atâţia, cari ştiu să recreeze lumea, îşi caută zilnic alt punct de vedere sau alţi ochelari coloraţi. Ei doresc să vadă *altfel:* cu ochi de furnică sau de demon, cu ochi de vită sau de înger... — Viaţa? nu ştim ce este; dar putem simţi cum este: prea puţini pot simţi — şi, mai puţini, o pot vedea. Forma e mereu alta; expresia vieţii naturale e atât de multiplă şi complexă — şi totuşi, înainte de-a o fi epuizat, artiştii vor să creeze ei *noui* expresii ale vieţii...

Privesc mereu „statuile." Mă hotărăsc să citesc titlurile. „Elan" — un fel de erupţie: valuri subţiri, înalte, ca nişte săgeţi înfoiate. „Expansiune" — o explozie de cristale ascuţite, risipite în toate direcţiile dintr'un centru haotic. „Forţă" — un braţ, ca o pârghie, îndoit în încordare; un tors cilindric, o sferă-cap, toate curbate peste altă făptură cu intenţie de corp uman. O grotă, ca o gură de balaur, cu fosforescenţe: oare e misterul — al vieţii, al naturii, al iubirii? „Iubire" — îmi pare că era ceva, ca o vălvătae purpurie: unde rotunzite şi dâre prelungi...

Incep iar să cuget... Ideia pură îşi caută, în marmoră, lemn sau gips colorat, o expresie tot atât de pură. *Artă abstractă*! două cuvinte ce se exclud. Totuşi, aceasta e tendinţa unora dintre expresionişti. Artistul pe care-l „studiez", vrea să ne prezinte manifestările diverse ale vieţii într'o „simfonie a vieţii" prin materia cea mai rebelă şi mai tăcută. Dela naştere până la moarte, el urmăreşte ritmul vieţii: — oare formele minerale, fenomenele geologice nu vădesc mai bine elanul, intensitatea acelei „dinamici naturale" în care e cuprinsă şi viaţa umană? Dar mă îndoesc. Artistul n'a căutat în minerale şi erupţiuni forme noi pentru forţe, sentimente şi idei etern aceleaşi. El şi-a creat formele *lui*. Ele amintesc însă, şi chiar reproduc, forme existente.

Astfel, ajung la convingerea (liniştitoare sau diesperantă?) că nu putem evada din noi înşine sau din natură — în oricâte regiuni „abstracte" ne-am refugia. Câtă vreme suntem încorporaţi, având aceleaşi funcţiuni, şi supuşi aceloraşi destine terestre şi aceloraşi forţe universale — nu vom putea crea ineditul absolut. Zădarnic inovăm expresia artei; ne pomenim că ea e naturală, că există în domenii ignorate.

Artistul meu şi-a închipuit că „Lupta" poate fi redată prin câteva curbe şi unghiuri: — a creat de fapt un conglomerat de minerale pe care le-am văzut prin munţi. La ce ajunge cu toată truda lui? — Să-mi deschidă ochii: să văd, când voi hoinări printre văi şi printre roci, *ideile* vieţii. Abstracţia va deveni universală... In loc să caut iubirea în gestul cald şi absorbant al femeei, o voi căuta într'o coloană vulcanică, încremenită sub muşchi, lângă un isvor şopotitor. In loc de viaţa în *actele* ei, voi căuta viaţa în statica ei...

— Aţi priceput arta cea nouă?

Stăruinţa mea a atras atenţia unui domn cu zâmbet amar.

— Pricep atât, îi răspunsei, — plastica nouă ne depărtează de viaţă.

— Dimpotrivă! viaţa pură în expresia ei imediată — aceasta-i arta nouă.

— Viaţa pură n'are expresie, ci sensaţie sau sentiment sau ideie imediată; ea e în inima şi în creerul nostru. Expresia ei plastică e prea deseori zădarnică.

— Ba e cea mai înaltă manifestare: — dela artă fotografică la creaţiune integrală! Zugravii academici şi cioplitorii de pietre funerare ne-au pocit lumea cu reproducerile şi alegoriile lor... Arta nouă e revoluţionară! exclamă domnul, care mi se recomandase critic de artă. In epoca aceasta de înoire socială, arta e în pas cu sufletul cel nou.

— Al mulţimii?

Criticul avu o grimasă:

— Mulţimea e lut şi uniformitate... Arta nouă e fuga de domnia vulgului. Aristocraţia, dacă nu mai poate stărui în palate, se refugiază în expoziţii. Numai arta mai înobilează şi valorifică viaţa.

— Dar iubirea şi dreptatea între oameni?

— Artistul n'are decât o pasiune: să creeze iluzia magnifică a vieţii.

— De ce să nu gustăm cu toţii viaţa dela sursele ei, fără s'o împletim în „expresii inedite“ — fără s'o sterilizăm?

— Artistul e duşmanul speciei... El nu se poate izola decât creând o lume intangibilă şi ininteligibilă pentru ceilalţi.

— Dar, de ce mai expune?

— Pentrucă n'a isbutit încă să se hrănească cu ideile pe cari le toarnă în gips.

— Deci, lumea aceasta e un infern în care sau te adaptezi, adică te cufunzi în mlaştină, devenind număr, — sau te răsvrăteşti, rămânând EU!..., solitar pe piscul Artei...

Eugen Relgis

TOAMNA

O! Toamna a înebunit.
Am întâlnit-o azi pe stradă,
Fugia cu părul despletit
Cu sufletul pornit pe sfadă...

Am stat în loç şi m'am ferit,
Ea a trecut pe lângă mine
In dans ridicol de paiaţă
Şi dându-mi brânci
Imi asvârli cu praf în faţă...

O! Toamna a înebunit!...
Râdea cu hohot aiurit
Şi alerga pe stradă goală...

Văzduhul sus învolburat
De munci înfricoşate
Părea un iad cutremurat
De duhuri necurate...

In urma ei
Un câine a urlat prelung,
Trezind un stol de presimţiri
Ce dormitau pe drum.

Apoi cu ochi trudiţi,
Timid,
S'a aşezat jos tremurând
La adăpostul unui zid...

O! Toamna a înebunit!
M'am strecurat pe drum grăbit
Prin cimitirul lung de foi,

Ducându-mi trudnic în spinare
Povara grea de gânduri vechi
Şi în urechi
Un nesfârşit convoiu
De acorduri funerare.

I. Valerian

LĂUTARUL ŞI ŞERPELE

...Şi stând el Simhu în picioare pe pragul uşii, iar megieşii cari pe prispă, cari în picioare ori pe scaune fără speteze aşezate chiar în şosea, îi ascultau curioşi isvodirea;

— A fost pe şesul unde Jijia muşcă mânioasă malul, retezându-i pe an ce trece colţurile cele mai trainice, un lăutar. Averea lui era scripca şi mângâerea băetănaşul crescut sugaciu încă de el, de cum baba căzuse din pod, rupându-şi de un bolovan tidva...

Bogăţia calicească aciuită în umbrosul lui bârlog se mai înfrăţise cu vânturile care-i cojiau şindrila de pe acoperământ şi ploile cari o molozise aproape.

Vremurile se îngreuiaseră. Boerilor li s'a mai sgârcit dărnicia, poate podgoriile nu mai dăruiau atâtea vinaţuri ca oamenii veseliţi să rupă din dărnicia lor şi câţiva zornăitori pentru lăutar.

Petrecanii nu mai făceau nici calicii, nici beţivanii crâşmelor jidove nu mai poftiau lăutari.

— Ce să facă?

Gândeşte el: morţii aşezaţi în pământ ca nişte sâmburi pânteceşti sunt mai aproape de „El" pentru că şi copilul crescut numai o palmă de pământ e aproape. Dă dar lumânări lunia şi joia la şcoală pentru pomenirea morţilor, se duce să-i ghiciască norocul zodierul cel cu lădiţa lemnoasă de draci pămătufoşi şi albi care ştiu măruntaiul lucrurilor dela licărul începutului până la umbra şfârşeniei.

Zadarnic: ca şi cum ai vrea să unteşti un putineiu sec.

Flămând ca lupul nimerit pe meleaguri fără stâni, ori case unde s'adaste după pradă, după ce se închideau întunecoase şcolile de rugă, venia acasă.

Se aşeza pe un scăunaş cu scripca în mână, înaintea sobii ce pârâia furioasă cu vreascuri de salcâmi, crăci uscate, fărâme de scânduri rupte din vr'un gard. Mahăl Klezmăr — (aşa-l chemă) îşi muştruluia atunci feciorul, în dureroşul meşteşug.

Visând păduroasa livede a raiului ţineà să-şi continue şi dincoace traiul câinos prin rodul măduvei lui. Dacă nu se căpătuise cu gospodărie, strae foşnitoare de mătase, bănet, îşi chiaburise sufletul cu truda nopților nehodinite, cu sunete aspre şi vijelioase, ori blânde ca surâsul cărnii de copil.

Miezul nopţii îl găsiau trăind în vis:

Umed de tristeţi îşi va înfăţişa golaşul şi limpedele suflet, aşteptând tăcut şi neferice graiul Făptuitorului. Ghicia că „El" carele toate le ştie şi gândurile şi le sloveneşte în faptă pe lumea lui cea fără de sfârşit — căci toate sunt scăpărări scânteioase din gândurile lui, îşi va aduce aminte în câte dăţi Mahăl Klezmăr lăutarul, în cocioaba lui cu geamuri îngheţate, a lăcrămat rugi şi a proslăvit milostenia Celui ce L-a lăsat cu drăgăstoasa durere.

După ce cântau cocoşii se tologia în aşternut, având grijă să-şi strângă vârtos cu o chingă pântecul, ca foamea să-l mai sloboziască cu dragostea.

Cum s'a desprimăvărat şi n'au apucat să se sfârşească deabinelea din rogojine surceloasele păşti ovreeşti, punând lacăt sdravăn şi ruginit pe uşă, un sac plin mâncare şi boarfe pe spate, scripca subsuoară, cu feciorul său şi tocilarul Chişleag chiorul după ei au purces în căutarea norocului.

Mergeau pe şosele largi pline de colb până 'n genunchi, pe altele pe unde pietrele ascuţite li spărgeau cipicii pe arături proaspete, pe poteci şerpoase ce se pierdeau în desişul de codri.

Au mers că de multe ori luna a rumenit ascunzişurile unde poposiau peste noapte şi de multe ori au înnecat-o zorii gureşi de lumini.

Tocilarul înspăimântat de coclaurii ce surâdeau veşniciei, rotunjiţi şi umbroşi ca ţintirimele pietroase, s'a întors îndărăpt socotind că-i mai bună sărăcia fără pericole decât norocul înveninat cu moarte şi spaimă.

Feciorul lăutarului zărind un sătuc a socotit şi el să rămână la han unde putea găsi un loc de slugă, bârlog pentru dormit, un straiu de învestmântat, o lingură de borş ca să-şi stâmpere foamea şi o femee pentru pofta ce-l rodea înăuntru ca o gâză. Doar lăutarul bătrân a rămas să pornească mai departe să caute nenorocitul său noroc.

Şi a mai mers singur până trudit s'a oprit într'o rarişte de pădure.

Săturat cu rodul tufelor de fragi roşii şi mustoase, s'a adăpat cu apă proaspătă de izvor şi vesel de ferice s'a tologit pe marginea şanţului. Un somn de plumb l-a apucat, ca în vremile când în poala mamei aţipia furat de vorba dulceagă.

In vis gândi adânc, mirându-se de înţelepciunea lui fără de seamăn: au dece visul părintelui nu umple ca o bubă rea şi pe fecior?.. Acum poate feciorul său gemea ca un berbec undeva în fân şi poate nu singur, tocilarul sătul dormia sforăind înţelepţeşte şi fără o tulburare de îndoială, iar el bătrân căuta!... Nu erà asta un blăstăm?...

Când se deşteptă şi frecându-şi ochii era zi luminoasă în poiana ce mirosia a pământ fraged.

Luându-şi scripca în mâini, ca o rugă tăcută şi cuvioasă, sbârnâi o samă de sunete adânci. De undeva din glia neagră răsăriră o pereche de ochi rătunzi de gâscă, o tidvă ascuţită şi colţuroasă: un şerpe.

Trupul lui Mahăl Klezmăr lăutarul simţi furnici de par'că se târâia prin iarbă udă.

Dar făr'a-şi pierde cumpătul ori măcar liniştea lui stăpânită Mahăl cânta şi sunetele se făceau mai plăcute. Şerpele se învârti prin colbul şoselei ce trecea în marginea cariştii, începu să se învârtă în iarbă cu ceva omenesc în joc.

Sătul, se vârî iar în vizunia lui dintr'o bortă, scobită în piatră. Mahăl rămase cu gura căscată de mirare.

Nu trecu vreme multă şi iar se iviră ochişorii vineţii şi clipitori, botul ascuţit şi colţos, purtând un galbăn de aur.

După ce-l slobozi în iarbă îi zise omeneşte lăutarului:

— Am fost şi eu om ca tine, ca frăţâne-tău; blăstimea părinţilor, pe care nu i-am ascultat să nu mă rup de sufletul lor cel plin de mulţumire, m'a ajuns: şi iată-mă şerpe. Sărăcia şi cântul tău mai dureros ca durerea iată c'au slobozit milostenia din sufletul meu veninos şi rău. In fitece zi veni-vei să-mi cânţi şi căpăta-vei un galbăn cu zimţi, un galbăn de aur."

Intorcându-se ferice în sătucul unde-şi lăsase băetănaşu îi povesti cum şarpele l'a dăruit c'un galbăn şi-l va dărui încă pe fiece zi.

Au durat aşa... o vreme ca să nu spun anume cât.

Şi într'o zi feciorul lăutarului îi grăeşte lui tătâne-său:

— Tată, lasă-mă să-ţi ţin eu locul şi şarpele va crede că tu eşti bolnav.

Ducându-se, adoua zi la bortă, şerpele ieşi, jucă, intră în vizuine şi-i aduse galbenul fără a-i grăi o vorbă.

A doua zi însă, ori poate peste câteva zile, luă o bărdiţă şi când şarpele se pregătia să între în bortă să-i aducă galbenul svărli cu bărdiţa după el dar nu-l nimeri.

Pe ziua ceia şarpele nu-i mai aduse galbenul.

Dar venind bătrânul cu scripca cu feciorașul să ceară milostenie şi ispaşă, şerpele se învălătuci împrejurul trupurilor lor şi acolo au rămas pietroase în codru.

Dar astea se întâmplau în vechime când oamenii credeau şi creşteau întregi, Azi..." şi Simhu — şi sfârşia povestea scuturând scârbit tidva lui cheală şi lucie...

Ion Călugăru

HOMO

Cu ochi fierbinţi de dor şi de iubire
Timidul Om privia căzând în zare
Prelung odihnitoarea înoptare, —
Simţia cum linştea-l topeşte 'n Fire.

Şi 'n largu-i vis de grea dumnezeire,
Simţi frăţeasca Undelor chemare
Şi-a Gliei părintească 'mbrăţişare
Şi infinita Cerului privire.

Şi Omul se 'ngropă în vasta-i rugă.
Dar când, târziu, divina Auroră
Işi desfăcu într'aripata-i fugă,

Născândul Soare lumină 'n câmpie
— Asemeni unui rug în vijelie —
Un Dumnezeu ce însuşi se adoră.

Mihail Cosma.

CRONICA LITERARĂ

Ramiro Ortiz : Cronici italiene

Instructive în deosebi pentru cel neiniţiat în literatura italiană, *Cronicile italiene* ale d-lui Ramiro Ortiz îndeplinesc în primul rând un rol didactic. Pentru cel care ar căuta partea personală de contribuţie la acest fel de studii şi atitudinea faţă de problemele curente, caracteristic ar fi dela prima vedere încă entusiasmul cu care ni-se vorbeşte despre oameni dragi şi cărţi citite cu plăcere. E ceva tineresc şi proaspăt în articole ca cel despre G. Pascoli, de pildă, scris par'că sub căldura pasiunii provocată de lecturile de odinioară, azi evocate şi discutate.

Câte-va din studiile acestui volum fiind ocazionale — moartea unor scriitori prilejuindu-le de cele mai multe ori — acest entusiasm sincer e singura floare ce se poate pune pe un mormânt de curând deschis, după ce s'a cojit ramura de toţi ghimpii ei.

Ca stil — pe cât ni-l poate înfăţişa o traducera română, pe alocurea destul de stângace — *Cronicile italiene* au mult din maniera literarizantă a celor mai obişnuite studii de acest fel în limba italiană şi adesea în cea germană.

Fraza grea de figuri şi de retorism ar merge până la preţiozitate dacă un bun simţ — înăscut desigur — nu ar opri-o la timp.

D. Ortiz vorbeşte atât de emoţionant despre oamenii şi cărţile din ţara sa încât mai totdeauna tirada lirică înlocueşte aprecierea critică.

In maniera literarizantă de care vorbiam se recunoaşte un temperament care odinioară vagabonda nestânjenit prin ţinuturile neîngrădite ale literaturii pure.

I. Agârbiceanu : Zilele din urmă ale căpitanului Pârvu

In cariera de scriitor a d-lui Agârbiceanu, volumul acesta din urmă apare ca o pată, ca o eclipsare totală a minunatelor sale însuşiri de povestitor. Cazul, părând simptomatic, se poate insista asupra lui In graba de a-ţi tipări în volum totul ar fi o iubire quasi-paternă pentru scrisul tău, pentru cel mai neînsemnat rând înseilat din fugă pe o pagină, pentru orice articolaş sau orice notiţă — toate lucruri bune pentru moment, dar în afară de interesul cel mare şi general, singurul care indrituieşte adunarea în mănunchiul volumului a paginilor răsleţe.

Meseria cronicarului devine ingrată. Selecţionarea se confundă cu eliminarea totală. In această epocă de tipărituri şcolare, literatura bună îşi va fi aşteptând rândul la maşina tipografică obosită. In răstimp, broşuri şi broşurele, pentru a nu se pierde tradiţia editurilor literare ocupate pentru moment cu cărţile *de saison*. Ar fi şi aceasta una din cauzele secetei care bântue literatura de mai mult de două luni. Cititul devine o corvadă. In urma cărţii închise ţi se strecoară în suflet regretul după vremea în zadar pierdută. Literatura din ultimul timp îndreptăţeşte două lucruri deodată: şi neîncrederea faţă de cartea românească şi îndreptarea spre lectura celei străine, care poate fi şi reconfortantă.

Scrise după pacea delà Bucureşti paginile din *Zilele din urmă ale căpitanului Pârvu* năzuesc să fie semnificative pentru o anume stare de spirit morbidă.

Ele rămân însă în afară de literatură din cauza lipsei oricărui element artistic, în stare să dea o perspectivă cel puţin, dacă nu adâncimea cuvenită, parabolelor ce le cuprind.

Nu trec nici în didactica satirică. De acest gen care cere energie şfichiuitoare, le ţine departe aerul acela flasc prin care se recomandă întregul volum ca foarte potrivit cu spiritul cărţilor de cetire de cl. IV primară.

Institutorul le-ar putea utiliza ca material propice la lecţii de patriotism şi educaţie în genere.

Prin această notă distinctivă, volumul d-lui I. Agârbiceanu intră în cadrul didactic-şcolăresc al tipăriturilor cari încă mai stăpânesc vitrinele.

N. Batzaria: In închisorile turceşti

D-l N. Batzaria e poate cel mai fecund scriitor de azi. Proza d-sale apare pretutindeni. Politica nu a ucis pe scriitor. Se pare dimpotrivă că experienţa ei i-a ajutat mult. *In închisorile turceşti*, volumul de curând tipărit, înfăţişează momente din vremurile imediat precedente ale reformei junilor Turci. Pornind dela o întâmplare oare care — arestarea într'un oraş din Macedonia, în scop de a fi buzunărit de caimacam — ni se descriu într'un stil curgător şi cu un humor susţinut peripeţii personale însă împerechiate cu faptul interesant şi pentru ceilalţi.

Luăm în acest fel contact cu administraţia turcă şi cu mizeria închisorilor în care piereau fără vină şi fără măcar cercetare prealabilă atâţi năpăstuiţi supuşi ai Sultanului.

Place în această povestire-jurnal vioiciunea frazei şi uşurinţa cu care se trece asupra unor lucruri în fond tragice. Fără să fie un document al vremii, *In închisorile turceşti* resfrâng totuş multe din vicisitudinile ei.

Fără să fie o operă pur literară, are multe şi reale însuşiri de povestire literară. In acest îndoit caracter de însemnare zilnică, făcută ca pentru tine însuţi, fără pretenţie şi de icoană a moravurilor zilelor în cari ai trăit, stă toată atracţia volumului care te reţine până la urmă, de cum ai început primul capitol.

Mihail Iorgulescu.

CRONICA ARTISTICA

HORAŢIU DIMITRIU*)

Căutându-şi drumul, pictorul Horaţiu Dimitriu oscilează între două direcţiuni: una decorativă şi alta realistă.

Fost elev al Münchenului, el a rămas de-acolo cu desenul corect până la neestetic şi cu tehnica savantă a îmbinărilor coloristice bazate pe amestecul vizual ce-l iscă distanţa, technică scoborâtoare din „pointilism"-ul cel atât de iubit odinioară şi atât de repede părăsit.

Acest fel de a lucra permite lui Horaţiu Dimitriu realizări de reliefuri puţin obişnuite, iar uneori îl ajută să capete efecte coloristice a căror intensitate ajunge până la brutal.

Aceste mijloace ale meşteşugului, slujea de-o potrivă de bine cele două laturi ale picturii expozantului, cele două direcţiuni de care vorbeam mai sus.

In deosebi de preţioase însă sânt aceste însuşiri pentru lucrările sale decorative, deși, acestea ar trebui, — în principiu — să fie caracterizate tocmai prin lipsa reliefului.

---

*) Sala „Flacăra" Cămpineanu 40

Dar cum decorațiunea lui Horațiu Dimitriu, prin gama atât de întinsă a colorației (o altă derogare dela principiul decorativ) se înrudește mult mai de-aproape cu vitroul decât cu decorația de cadru, relieful e doar efectul dorit și realizarea lui e o izbândă.

De altfel, întreagă latura decorativă poate fi considerată ca o izbândă a pictorului asupra lui însuși.

Căci e aci o beție de culoare și de lumină care contrastează ciudat cu tratamentul mohorât al celorlalte bucăți și mai ales cu tristețea așa de evident imprimată figurilor din cadre.

Prin asta decorațiunea lui Horațiu Dimitriu capătă înfățișarea a ceva voit și căutat, ceva care pornește mai degrabă din cap și din virtuozitate meșteșugească decât din suflet și din inspirație.

Și dacă panoul său „Alai" este o frumoasă realizare artistică, ea este datorită nu pictorului, ci științei lui picturicești, ceia ce e și mai mult și mai puțin tot de-odată.

Dar, decoratorului, noi îi preferăm pe celălalt.

Il preferăm fiindcă în apăsătoarele atmosfere creiate de culori sumbre și reci, trăesc oameni, neestetici și prea triști, poate, dar tocmai prin asta oameni.

Și aci se desenează cea mai de seamă caracteristică a lui Horațiu Dimitriu: tristețea.

Existența ei în natură e, pentru pictor, o axiomă. A devenit un factor comun pe care ochiul îl vede ori unde și pe care penelul — fără să-l judece — îl pune ori unde și ori și când.

Chiar acolo unde repețirea ar fi riscată, pe figuri de copii, în ochii lor mari și neștiutori, penelul expozantului pune ravagiile aceleiași grele tristeți.

E obsesie, desigur, dar această involuntară obsesie-fixează definitiv o atitudine, ceia ce e un mare pas câștigat.

Cu aceste însușiri Horațiu Dimitriu poate trece mai departe.

Dealtminteri, în actuala expoziție el schițează, spre compoziție, un pas plin de făgădueli.

Asta însă nu ne poate face să-i iertăm vina de a fi părăsit calea viguroasei și meșteșugitei sale gravuri în lemn, de la care așteptam temeinice realizări.

VICTOR ION POPA

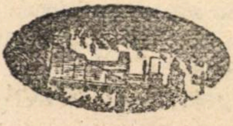

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAȚIONAL

NORA DE IBSEN

Credem că nu s'o mai fi găsind nimeni în acest secol antiromantic, care să nu știe că există o criză a căsniciei — și deci, din nenorocire, și a iubirii. E materialul dramatic și poetic al întregei literaturi din jumătatea a doua a secolului trecut. C. Dobrogeanu-Gherea, sau unul din discipolii lui, ar deschide aci o paranteză și ar arăta cu mult folos originele economice ale acestei crize care se pare a fi numai sufletească. E deajuns să spunem în câteva cuvinte că de o jumătate de veac încoace proprietatea își schimbă înțelesul și din anarhic — individualistă tinde să devină armonic — socială. Familia se resimte de această transformare: femeia nu mai este o părticică de proprietate, societatea a scos-o din căminul conjugal, i-a dat de lucru și i-a creat o independență. De-aci crizele de acută personalitate și de insurecție filosofică. Iubirea ca un fluture de noapte zboară, când cei doi soți dorm alături, dela unul la celalt, cu egalitate: necredința începe din timpul somnului și nu mai îngădue a doua zi să fie silită la tăcere și renunțare!

Această criză a fost tratată în diverse chipuri — a fost scandalos de mult tratată într'o vreme când atâtea alte probleme mult mai hotărâtoare de soarta oamenilor, nu se puteau târî din sala de spectacol până la lumina rampei. Porto-Riche, maestrul de balet al amorului modern, oferă femeii (care *iubește prea mult* pe soțul ei ocupat de medicină) un amant confortabil în persoana artistică a prietenului casei. Impăcarea dintre soți se face, firește, mulțumită retoricei sentimentale — autorul neavând curajul brutal să spue că în fond soțul nu prețuește prea mult o fidelitate care e totdeauna metafizică și că, dealtfel, în alte căsnicii face și el cu succes ceeace i s'a făcut — crede el — din iubire în căsnicia lui. Bataille, conchistadorul fără pumnal, aprinde un scandal în familie — și îl stinge ușor.

Ibsen, mult mai grav, a tratat această comedie, de care urmașii noștrii nici nu se vor preocupa — cu o seriozitate proprie. Nora, soția modernă, are un caracter al ei, a primit o educație și o moralitate — când în familia romană n'are nici o însemnătate iar în evul mediuu una foarte naivă. De unde această personalitate? Cum de a isbucnit, cu atâta furie, într'un secol când toată omenirea urmăria perfecționările motoarelor și progresiile electro-technicei? Mecanica a dat femeii o personalitate.

A voi să vezi altceva în Nora decât criza căsniciei, înseamnă a fi rămas un magistrat roman sau un cavaler medieval — omul sincer știe că în căsniciile moderne după 2—5—7—20 ani isbucnește criza: iubirea sau dorul de libertate (la femei e acelaș lucru) sfărâmă celula neîncăpătoare a căsniciei.

Nu putem învinui pe Ibsen de naivitate: fără ea n'ar fi scris niciodată această mișcătoare farsă sentimentală, care a dat de gândit și de vorbit la trei generațiuni de ambe-sexe.

Din acest punct de vedere, inconsecvența caracterului Norei nu mai surprinde: Ibsen crede că o femee poate să facă o faptă eroică, să tacă opt ani, și în clipa deslegării tainei, când firesc ar fi fost ca soții să se îmbrățișeze și iubirea lor să primească o nouă infuziune de viață, să plece. Să plece? Desigur, trebuia să plece. Ibsen a văzut foarte bine că femeile — și mai cu seamă cele bine crescute — pleacă, pleacă chiar când rămân locului. Dealtfel există o variantă a finalului: Nora se reîntoarce la copii... Unii cred că astfel s'a atenuat caracterul anarhic al piesei!.. De loc. Din clipa în care Nora a spus: „Imi vine să mă sfâșii, când mă gândesc că am trăit 8 ani și am făcut trei copii *cu un om străin*" problema e rezolvată. Poate să plece sau poate să rămâe. In locul Norei, care s'a volatilizat în absurd, Ibsen a știut să încarneze cu o forță extraordinară, tendința spre personalizare a unei ființe amorfe — și prin această absurditate technică a dat piesei valoare-i adânc umană, prețul vieței pururi fremătătoare.

COMPANIA MARIOARA VOICULESCU

„REGELE", Comedie în patru acte

de Flers, Caillavet și Emmanuel Arène

Comedia celor doi reputați autori francezi ni s'a părut un covor întors pe dos E soarta comediilor traduse — oricât de bine traduse. Câte-va adevăruri surprinzătoare asupra evenimentelor contemporane, vădesc că nu e de ajuns să ai calamburul — cum cred unii dintre scriitori noștri de comedii — ca să fii un mare satiric.

Doamna Marioara Voiculescu, încărcată de avantagii fizice noi, a trecut prin comedie ca o panteră domesticită.

D-l Morţun a făcut din „Regele" o creaţiune care trece cu mult de intenţiile autorilor şi, stricând definitiv ansamblul, ne-a speriat: am avut viziunea unui foarte mare actor. Dintr-o farsă d-l Morţun a făcut o comedie de caracter!

Iată ce n'ar crede-o nici Flers şi Caillavet, ridicaţi prin valoarea personală a d-lui Morţun, la Molière...

Spectacolui fusese sortit să fie numai frivol.

F. ADERCA.

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Jocul apelor, comedia în trei acte a d-lui Alfred Moşoiu, a apărut, în sfârşit, în Editura literară a Casei Şcoalelor. Lectura piesei ne împrospătează impresiile de acum trei ani, când s'a jucat pe scena Teatrului Naţional, în condiţii de timp şi de joc puţin favorabile. Situaţia ei psihologică nu este din cele ce se primesc uşor. O femeie ce-şi iubeşte bărbatul, dar care se simte umilită de stăruitoarea lui gelozie, nu-şi poate părăsi casa şi fericirea pentru un tânăr, pe care nu-l iubeşte şi căruia nici nu-i cedează. O astfel de situaţie e excepţională. Pentru a o putea primi ca posibilă, i-ar fi trebuit dramaturgului o putere de convingere, pe care n'o are încă. Lăsând însă la o parte acest punct de plecare psihologic, drama d-lui Alfred Moşoiu e o fină operă de artă, scrisă într'o limbă preţioasă, cu un dialog vioi şi spiritual, cu o poezie tinerească, cu o vădită căutare a simbolului, care-i dau o valoare literară şi prevestesc o carieră... Piesa d-lui Moşoiu n'a reuşit totuşi. După câteva reprezentaţii şi-a frânt aripa. Cu toată tăetura ei pariziană, cu tot „agreabilul" ce se amestecă în conflict, publicul n'a mai urmărit-o. E mai întâi vina interpretării de o insuficienţă jignitoare, în unele elemente. Tinerii trebuesc astfel sprijiniţi. Neavând prestigiul unui trecut, ei trebue să cucerească o cetate bine aparată: indiferenţa publicului. Li se cuvine deci şi mai mult o interpretare desăvârşită... Apoi mai e şi acel *imponderabil* care hotărăşte succesul unei piese de teatru, scăpând totuşi criticului... E o atmosferă ce se face în jurul ei, pe nesimţite, şi fără controlul criticei... Unii se măgulesc că ar putea înrâuri opinia publică prin presă. Zădărnicie! Opinia nu se înmlădie după ziare. Ea suferă întipărirea obscură a unei atmosferi, ce iese de sub analiza noastră. Această critică sub-conştientă a mulţimii a condamnat drama d-lui Moşoiu; criticei conştiente nu-i rămâne de cât să se închine, cu toate rezervele mintale, asupra valorii părerilor mulţimii.

E. L.

Paul Valéry. — Fetişul nou al poeziei franceze pare a fi Paul Valéry, un poet laborios, trecut de mult de vârsta tinereţii Pentru a da o idee mai ponderată despre acest nou fetiş, reproducem cuvintele lui Paul Souday din „*Le Temps*“, asupra ultimei lui cărţi de poezii, intitulată: *Le Cimitière marin.*

„**Le Cimitière marin**“, e o bucată destul de scurtă, 24 strofe de 6 decasilabe, perfect regulate şi asemănătoare dela un capăt la celălalt. Nici cât maestrul său Mallarmé, Paul Valéry nu inovează în metrică. E o meditaţie filozofică pe ţărmul mării, în felul celor ale lui Parmenide şi Zenon (care e amintit) asupra Fiinţei neschimbăcioase, asupra vieţii fugace, concluzând totuşi, ca-şi panteismul eleatic, în favoarea acestei mici schimbări care nu-i poate decât aparenţă, dar care-i poate singurul nostru bun şi singurul nostru tot. Paul Valéry nu-şi făureşte iluzii şi simte deşertăciunea eului nostru, precar şi simplu fenomen.

Je hume ici ma future fumée... Absorbirea în splendoarea *Fiinţei* universale e destul de ispititoare. Dar mai vârtos decât să ne agăţăm de această nemurire iluzorie, pentru că-i indistinctă şi inconştientă, să ne fixăm de câmpul nostru de acţiune. Insăşi natura în sbuciumarea ei rodnică, pare că ne îndreaptă într'acolo.

Le vent se lève!... Il faut tenter [de vivre!
L'air immense ouvre et referme [mon livre
La vague en poudre ose jaillir des [rocs!
Envolez-vous, pages tout éblouies!
Rompez, vagues! Rompez d'eaux [réjouies
Ce toit tranquille où picoraient [des focs!

Se vede că meditaţia metafizică a lui Valéry nu exclude simţul pitorescului.

Paul Valéry e un poet de o foarte înaltă şi rară calitate“.

Critica spiritului german — făcută de un german — e titlul unui articol din *L'esprit nouveau* numărul de la 1 Oct. a. c. Walter Rathenau, cunoscutul filosof şi om politic al Germaniei de azi, biciuind suficienţa neamului său face responsabil de toate nenorocirile lui acel vechi spirit de dominaţie militaristă de dinaintea războiului.

Germanii nu sunt un popor de creatori de forme de viaţă practică. Aplecaţi la filosofie, la vis şi la poezie, ei nu puteau domina. Formele culturale de dominaţie politică nu le-au cunoscut. Totuş, nici un popor ca cel german nu a vorbit de *Kultur* cu mai multă trufie, tocmai într'o vreme când ea era mai săracă. Popoarele latine — afirmă Rathenau—ar avea un mai pronunţat spirit practic de organizatori şi conducători.

Pentru remediarea tuturor relelor, spiritul german cel nou trebue să se întemeieze în primul rând pe raţiune şi cultură adevărată.

Articolul lui Walter Rathenau a fost scris în anul 1918. E primul semn de desmeticire, dat însă de unul din cei mai aleşi fii ai Germaniei învinse.

Masaryk a fost numit doctor **honoris causa** de Universitatea din Paris. Nu e lipsită de interes o privire de ansamblu asupra operii filosofice a preşedintelui Ceho-Slovaciei.

D-l M. Siblik, fost elev al lui Masaryk, o face în acelaş număr al revistei *L'esprit nouveau.*

Există o tradiţie de libertate democratică în Bohemia. In mişcarea generală a ideilor Husiţii au avut un rol precumpănitor. Conştient de rolul de colaborator la viaţa culturală a omenirii, poporul cehoslovac, azi independent, trebue să trăiască în concordanţă cu principiile mari umanitare. La baza organismului politic trebue o viaţă morală suficient desvoltată. Ideea este marele creiator şi susţinător al formelor sociale.

Masaryk a găsit în ideea democratică expresia absolută a spiritului ceho-slovac. Prin activitatea sa de om de stat dovedeşte că ideologia nu e aşa de greu de împăcat cu politica, precum o cred şi mai ales o afirmă fără s'o creadă, o anume categorie de politicieni.

BANCA

MARMOROSCH, BLANK & Co.

SOCIETATE ANONIMĂ

CAPITAL SOCIAL: LEI 125.000.000, DEPLIN VĂRSAT

REZERVE: LEI 164.600.000

* * *

SEDIUL ÎN BUCUREŞTI

* * *

Sucursale şi Agenţii:

In străinătate: Paris, Place Vendôme, 20
Constantinopol, — Galata, Agopian Han
„ Agenţie în Stambul.
New-York, — Broadway 31 — 33

In ţară: Bucureşti, — Calea Victoriei, 42
Calea Griviţei, Piaţa Sf. Anton şi
Calea Moşilor (Gura Oborului)

Arad, Brăila, Braşov, Cernăuţi, Cluj, Constanţa, Galaţi, Ismail, Oradea-Mare, Târgul-Mureşului.

* * *

Operaţiuni de bancă:

Conturi curente, Imprumuturi, Lombarde, Sconturi, Schimb, Scrisori de Credit, Cecuri, Avansuri comercianţilor şi industriaşilor, Emisiuni, Safe.

SIBIU
Str. Şaguna 6

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢAMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI ⁘
⁘ **RENAISSANCE**
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura“, Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL LITERAR

REVISTA SĂPTĂMÂNALĂ

ANUL I.—No. 8 **5 NOEMBRIE 1921**

8

SUMARUL:

E. Lovinescu . . . . . . **Figurine**
G. Rotică . . . . . . **Dușmanii**
M. Celarianu . . . . . . **Ideal**
Gh. Brăescu . . . . . . **Criminalul**
Alice Soare . . . . . . **S'a așternut**
Dragoș Protopopescu . . . **Replică la sonetul Veneției**
Em. Ciomac . . . . . . **Simfonia IX-a la București**
Alexandru Bilciurescu . . . **Bătrânii**

CRONICA LITERARĂ-M. Iorgulescu și E. Lovinescu : *Ion Trivale.*
CRONICA IDEILOR.—B. Fundoianu : *Un aspect al educației.*
CRONICA DRAMATICĂ. — F. Aderca — *Teatrul Regina Maria :* **Suprema Forță.**
CRONICA ARTISTICĂ. — Victor Ion Popa : *I. Pavelescu.*
— **INSEMNĂRI LITERARE.** —

EDITURA·ALCALAY&CALAFATEANU

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.—

ANUL I. — No. 8
5 NOEMBRIE 1921
SBURĂTORUL LITERAR
REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA
DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

LUCIAN BLAGA

III

A stabili un raport de asemănare între doi termini din lumi diferite e încă un proces intelectual. Fără a avea valoarea de abstracţie a unei metafore, comparaţia reprezintă totuşi o sforţare de caracterizare prin asociere. Pe calea regresivă a efortului intelectual se poate scobori şi mai mult; impresionismul modern cunoaşte şi simpla transcripţie a sensaţiei.

Valoarea lui depinde însă de natura impresiunii. Oprindu-se în domeniul sensaţiei pure, nu ne poate oferi decât un material poetic neprelucrat; trecând în suflet, se face interpretul unei stări sufleteşti neorganizate, elementare, cinestezice. Poezia d-lui Lucian Blaga cunoaşte şi impresionismul exterior limitat la o imagine de ordin fizic; se scoboară însă şi în suflet pentru a-i fixa atitudinea momentană; valoarea lui variază deci după variaţiile calitative ale impresiei.

Pur vizual este, de pildă, în *Isvorul nopţii:*

> „Ochii tăi sunt aşa de negri încât îmi pare că din ei au izvorît noaptea ce acopere întreg pământul"

sau în *Visătorul:*

> „Visând că raza de lună e aţa lui, paiajenul se înalţă pe ea"

sau în *Vara:*

> *In soare spicele îşi ţin la sân grăunţele ca nişte*
> *prunci, ce sug;*
> *iar Timpul îşi întinde leneş clipele*
> *şi aţipeşte între flori de mac:*
> *... la ureche-i ţârâie un greer...*

sau în *Gândurile unui mort*, *Martie*, *Fiorul*, *Din copilăria mea*, *Mă odihnesc lângă o piatră de hotar* şi încă în câteva mici poeme. In altele, poetul trece dela aspecte obiective la aspecte sufleteşti. In *La Mare*, el fixează sensaţia sufletului ce se simte pierdut în infinit:

Stau pe ţărm şi — sufletul mi-i dus de-acasă:
S'a pierdut pe-o cărare 'n Nesfârşit şi nu-şi găseşte
Drumul înapoi.

In admirabilul *Gorun*, liniştea gustată sub ramurile copacului e solia liniştei anticipate a sicriului ce i se va ciopli din lemnul lui:

Poate că
Din trunchiul tău îmi vor ciopli
Nu peste mult sicriul, —
Şi liniştea,
Ce voi gusta-o între scândurile lui,
O simt, cum frunza ta mi-o picură în suflet —
Şi mut
Ascult cum creşte 'n trupul tău sicriul,
Sicriul meu,
Cu fiecare clipă care trece,
Gorunule, din margine de codru,

Aiure, sufletul ostenit se simte renăscând pe buzele unei femei ce cântă:

... *Pe buzele ei calde mi se naşte sufletul.*
(In lan).

* * *

Este evident deci că modernismul d-lui Lucian Blaga nu constă nici în colectarea emoţiei din domenii rezervate speculaţiei intelectuale, nici în exprimarea ei prin procedee intelectuale, ci în reducerea ei la factorul elementar al sensaţiei. Şi în acest înţeles, nu e o noutate, ci e una din trăsăturile liricei contimporane, căreia exotismul extrem-oriental nu i-a adus decât un stimulent. In clina lirismului, această poezie n'ar fi depăşit un loc modest şi egal. L'a depăşit totuşi; în mişcarea noastră literară, d. Blaga a determinat o undă distinctă şi a solicitat servilismul detestabil al imitaţiei. In dosul psihozelor trebuesc căutate principii mai active şi mai personale. Adevărata originalitate a d-lui Blaga nu stă deci în faptul de a ne fi dat o poezie a sensaţiei (a cărei origine merge la Macedonski) ci de a fi fost un creator de imagini. Intr'o epocă în care limba e roasă de o uzură milenară, în care metaforele au devenit moneda ştearsă a cuvântului comun, în care asistăm totuşi la încercările desperate dar neisbutite ale tinerilor scriitori de a prinde din aer imagini rare pentru a crea o figuraţie verbală distinctă de cea a generaţiilor ce ne-au precedat, — d. Lucian Blaga a adus o contribuţie fericită. Dintr'odată, cu o artă definitivă, a reuşit să pună în circulaţie o serie de imagini poetice, de o originalitate şi frumuseţe incontestabile. Din tiparele lor, a roit peste literatura română stolul contrafacerilor supărătoare. Talentul creatorului se desface în jetonul imitatorilor: răsplata dureroasă a orgoliului de a creà ceva.

Nu tăgădueşte nimeni valoarea imaginii în fraza poetică. Semnificativ pentru opera d-lui Blaga nu este însă întrebuinţarea imaginii ca un element util al poeziei, ci ca un scop în sine. Cele mai multe poeme ale lui nu sunt decât imagini cizelate şi preţios încadrate. In loc de a le insera într'o complexă alcătuire poetică, d. Blaga le detaşează şi le prezintă separat; sclipirile lor nu pot însă înlocui flacăra absentă. In aceste condiţii, opera d-lui Blaga este o cale lactee de pulbere poetică fără a constitui o poezie consistentă şi organică.

E. Lovinescu.

* * *

PRIN PÂCLELE DE TOAMNĂ

DUŞMANII

Privirea lor urâtă, tu ştii, iubita mea,
Ce-adânc în ochii noştri şi 'n suflet se 'nfingea.
Pierdută voia bună era pentru o seară,
Când se 'ntâmpla vre unul în cale să răsară.
Tu ştii cu câtă groază îi ocoliam şi-acum
Prin negura de Toamnă când îi zăresc pe drum,
Tot sufletu-mi, tot dorul de gene li s'anină.
Şi cum le văd prin ceaţă privirea lor haină,
Din care până astăzi de tot nu s'a sfârşit
Prigoana lor ce-mi spune că ştiu ce-am tăinuit,
Aş vrea pe totdeauna să duc cu mine-acasă
Privirea cea haină ce-o văd prin pâcla deasă.

G. Rotică.

* * *

IDEAL

O clipă 'n noaptea lumii, Iubito, ne-am zărit;
Şi-acum ne urmărim necontenit.

Noi mergem;
Lumea 'ntreagă rămâne în drumul greu
Şi-ades, sub umbra morţii, trudită, se opreşte
Şi lung se 'nbrăţişează, o lungă 'nbrăţişare,
Cât facem noi o mie de paşi, mergând mereu.

Ea stă — şi 'nfinge ochii, pierduţi, în larga zare,
Se frânge 'n lungi popasuri demonicul convoi,
Pe când sub noaptea mută, adâncă, fără zare,
Doi paşi răsună 'ntr'una şi 'ntruna: mergem noi.

In văile-adumbrite ca umbre nălucim,
Pe dealuri răsuflarea deabia mai licăreşte,
Tot cerul ne apasă, cu bolţile de fum;
Pe şes ne-adoarme mersul, de dealuri şi de drum:
Pământu-ntreg ar vrea să poposim.

Dar lunga 'nbrăţişare a lumii ne 'nspăimântă,
Cu geamătul de oase, ce 'ntr'una l-auzim,
Scrâşnind în fericirea ei, ce cântă.

Noi cari ne iubim,
Sorbindu-ne potecile pe cline,
Pe dune 'nprăştiate, pe piscuri argintate,
Cu visurile noastre 'ncoronate,
O, noi, noi n'am pornit să ne 'ntâlnim!

Pe drumurile fără de popas, sub ochiul meu faci [fiecare pas,
Chiar dacă noaptea te topeşte 'n plumbul ei;
Sub ochiul meu îţi legeni trupul sfărâmat
Şi-ţi scuturi păru 'ncărunţit de praf,
Sub ochiul meu alergi, necontenit,
Şi 'n ritmul paşilor mei calci, cu pas cumplit.

Abisu 'ntunecat, cu 'n fir de rază
Ne leagă 'n lumea largă depărtarea
Şi cerne licăriri pe drumul nostru,
Să nu ne rătăcim;
Ne 'nbrăţişem ca Soarele cu Zarea
Şi ne iubim frenetic, cu disperarea
Eternului colind.

Cu fiecare vale ce cobori,
Cu fiecare munte ce ridici,
Cu fiecare-amenințare de prăpăstii,
Iţi vine să te-opreşti la câte un om,
Să-l smulgi din armonia 'nbrăţişării,
In neagra trudă a sufletului tău.

Dar, eu, pe drumuri lungi, colind mereu,
Strigându-te, cu groaza părăsirii,
Din negrele genune 'n cari pier,
Din crestele pe cari-abia răsar,
Şi mă aplec din vârful munţilor spre tine,
Solitar.

Te chem, te chem în zare, şi porneşti...
Pe drumul nesfârşit ne re'ntâlnim
Căci nu vreau visul alb să 'l prăvălim
In pleava fericirii omeneşti...

. . . .

Şi viaţa noastră este mersul
Şi ne 'npăcatul dor,
In noaptea lumii, ce-o 'npânzim
Cu raze lungi şi-o 'ncercuim
Cu 'n fulger de fior.

Mihail Celarianu

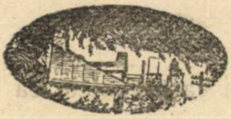

CRIMINALUL

In anul 1913, expediţia noastră înainta vertiginos în Bulgaria pustie. Ajunsesem pe malul Iskerului. Soldaţii, arşi de soare, se scăldau setoşi cu strigăte sălbatice în apa rece şi cristalină a râului.

Unii din ei dându-se afund apăreau la suprafaţă lucioşi, negri, rotunzi ca nişte câini de mare cu gurile garnite de raci, pe cari-i ţineau meşteşugit între dinţi. Trupuri goale, bronzate, inpudice, mişunau pe maluri printre rufe murdare, petecite ce se uscau întinse la soare.

Deodată, un svon absurd, desprins nimeni nu ştia de unde, vesti duşmanul. Cât te-ai freca la ochi, coada coloanei ce abătea greoaie din şosea se desfăşură nebună, fără ordin şi într'o învălmăşeală neînchipuită, pe o sprânceană de deal, de unde porniră toţi să tragă la disperare, în văzduh, fără ţintă. „Bulgarii“ era strigătul care circula cu iuţeala fulgerului printre unităţi. Un locotenent de artilerie de bună seamă, rezervist, sclipitor în haine groase, galopà nebuneşte pe drumul mare fluturând chipiul, răcnind cât îl lua gura: „In baterie, în baterie!...“

Un comandant desbrăcat neştiind ce să hotărască săria şanţul şoselei, înainte şi înapoi fără să bage de seamă soldatul evreu ce se pitulase în el şi peste care sărise de mai multe ori. Ceva mai departe, la pădure, într'o poiană, lângă trăsura de ambulanţă deshămată, un medic grăsuliu, cu ochii spălăciţi, ciupit de vărsat, muştruluia un soldat. Palme bine cumpănite, date cu tact şi din greu întăria fiecare întrebare. Soldatul roş ca o sfeclă se clătina fără fereală, ca un turn, gata să cadă, prins la timp de doctor care, înşfăcându-l de bluză, îl aducea din nou la lungimea braţului.

— (Poc!) „Unde-i castravetele, mă?“

— „Trăiţi, don Căpitan...“

— (Pac!) „Ce-ai făcut castravetele, mă?“

— „Trăiţi...“

— (Poc!) „Scoate castravetele,“

— „ ... “

— (Pac!) „Să scoţi castravetele că te ia dracul“

— „Trăiţi...“

— (Poc!) „Scoate castravetele că te omor“.

Palmele aplicate când cu dreapta, când cu stânga se lipeau bine pe obrajii soldatului ud de năduşală şi pocneau repetate de ecou ca nişte cartuşe oarbe.

— (Poc!) „Unde-i càstravetele, mă!“

— „Nu ştiu, trăiţi, don 'Căpitan“

— (Pac!) „Minţi! Scoate castravetele.“

— „Iertaţi-mă, trăiţi, don 'Căpitan.“

— Nu tâlharule. (Poc!) Unde-i castravetele?“

— „L'am mâncat, trăiţi don 'Căpitan“, mărturisi ruşinat păcătosul, stând în poziţie, cu cismele scâlciate, cu capul gol sub cerul nemărginit.

— (Pac!) „La ce l-ai mâncat, mă?“

— „Am greşit, trăiţi, don 'Căpitan!“

— (Poc!) „La ce ai greşit, mă?“

— „Lăsaţi-mă, trăiţi, don 'Căpitan!“

— „Nu tâlharule!“ (Pac!) „Cum ai îndrăsnit, să mănânci castravetele?“

— „Nu mai fac, trăiţi, don 'Căpitan“.

— „Lasă-l, doctore, n'ai milă? Dă-l dracului de castravete, noi am venit aici să ne odihnim...,“ îi strigă cineva nevăzut din pădure.

— D-ta, te poftesc să nu te amesteci. Fie-care cu principiile lui. Să mai pofteşti la castravete... îl invită doctorul lovindu-l pentru ultima oară ostenit, fără vlagă.

Spre seară, la popotă, într'o discuţie aprinsă ofiţerii se căsniau să afle motivul panicei. Părerile erau împărţite. Un lucru doar se stabilise sigur: nici unul din cei prezenţi nu desfăşurase. La un cap de masă, doctorul cu chipiul ce-i juca pe ceafă, mânca fără castraveţi o friptură în sânge întinsă ca ţara visată de Bulgari.

— Numai eu cunosc motivul panicei, strigă cineva provocând un moment de linişte.

— „Ştiu... am auzit, vrei să zici că din cauza rogojinilor ce se scuturau la fabrica de caşcaval.“

— „Aş, mai tare! Doctorul opera un soldat în pădure. Ecoul palmelor sale a fost luat drept focuri de patrulă inamică.

— „Hai s...“ replică doctorul, ridicându-se de la masă şi eşi legănându-se ca un muşchetar, fără să poată ascunde complect un sentiment de mândrie.

Gh. Brăescu.

S'A AŞTERNUT

S'a aşternut pământul, un covor
Ţesut subt paşii noştri să se 'mbine,
Şi zările 'norate sau senine,
Ne-aşteaptă de-o vecie 'n cadrul lor!

De când e vântul vânt, bătu sonor
Ca astăzi să m 'aducă lângă tine,
Şi luna, stupul stelelor albine,
Ne-a strâns tot nouă mierea razelor!

In spaţiu se resfiră universul
Ca să ni se 'ntâlnească astăzi mersul
Pe scara 'ntinsă de metempsicoză...

Şi dacă-am sângerat ades pe drum,
Crescu beţia din apoteoză
Cu lacrimile plânse pân'acum!

ALICE SOARE.

* * *

REPLICĂ LA SONETUL VENEŢIEI

Cu largi fâşii de cer din Tiepolo,
Veneţie, te 'nflăcări pe lagune,
De unde boarea care vine-ţi spune
Că duhul blond a poposit acolo.

In cărămida zidurilor, rune
A descifrat cu 'n deget clar Apolo.
San Marc, prelung trezindu-se 'n tremolo,
Par'c'ar voi un doge să-şi cunune.

Căci de lumină înzadar pumnale
Şi umbre 'n apă cad: iluminaţii
De fast ducal dau buzna pe canale.

Şi cum îţi mişti o lume de sibile
Din clopote, ca 'n vremi de conjuraţii,
Toţi morţii iată-ţi ies din campanile.

Veneţia, Noemvre 1920. DRAGOŞ PROTOPOPESCU.

SIMFONIA IX-a LA BUCUREŞTI

14 Decembrie 1914... Imi amintesc după—amiaza aceea! Divina simfonie a lui Beethoven se dădea pentru întâia oară la noi. Sala Ateneului era înțesată de lume. Mulți oameni de seamă ai țării erau de față. Pe atunci cei ce gândesc aveau încă putința să-și plătească un loc la concert. Se adunaseră acolo literați, pictori și oameni de știință și nesfârșite cete de studenți. Erau și mulți cântăreți de-ai noștri, întorși de curând din străinătate Presărați pe ici-colo, puteam recunoaște și câți-va oameni politici. Starea sufletească era unică. Infrigurați așteptam parcă înfăptuirea unui lucru neobicinuit. Şi așteptarea n'a fost înșelată.

Războiul lumii isbucnise de câte-va luni. Patimile protivnice clocoteau în firile tuturor. Diversele susceptibilități naționale erau la paroxism... în inimile românești... O încăerare sufletească se năștea cu cel mai ușuratic prilej. Şi aici, în lăcașul muzicei pure, aveau să se lupte puterea, lirismul și aristocrația artei franceze a lui Berlioz și Debussy, ritmul și culoarea rusă a lui Rimsky-Korsakoff, cu geniul german și uman al lui Beethoven. Şi în atmosfera aceea războinică puțini veneau să asculte imnul înfrățirii obștești. Dimpotrivă. Fie-care trăia în lumea lui, fie-care era gata să desprindă din a tot cuprinzătoarea plăsmuire sonoră, ceeace îi venea mai la îndemână.

...Eram deci ca la începutul unei lupte când George Enescu reîntors tocmai atunci din Franța, se sui la locul lui de conducător, întâmpinat de freneticele ovațiuni ale unei mulțimi care îl adora ca pe artistul ce purta într'însul biruința sufletească întrupată și vie a neamului. Cu încetul se făcu tăcere desăvârșită. Mâinile evocatoare se ridicară ca niște aripi... Şi, o pasăre măiastră începu să ne poarte în văzduhurile nemărginite ale armoniei.

Luptele sfâșietoare cu soarta, groaza de noianul infinitului, goana după ideal, amintirile liniștite și duioase, extazul mistic toate aceste stări sufletești, ridicate la înălțimi de simboluri unice prin muzica lui Beethoven, se desfășurau odată cu sunetele vrăjite. Şi treptat, se uitau sufletele pe sine, pământul parcă rămânea tot mai departe și în lumea aceasta nouă pe care o înfiripa arhitectura sunetelor, pluteam desprinși de elementele trecătoare ale lutului. Vorbeau adevărurile deapururi. O simţire de comuniune, de religioasă legătură, ne cuprindea cu încetul, iar când oda bucuriei ce înfrăţeşte îşi coborî harul asupra noastră, sufletele erau pline numai de iubire...

Orfeu făcuse încă odată minunea. Muzica îmblânzise fiarele...

*

Ce este această muzică? De unde îşi trage ea neasemănata putere emotivă, vraja ei unică? Să căutăm a-i desprinde preţul în sine şi apoi să lămurim statornicul ei înţeles social care a străbătut veacul şi ne străluceşte astăzi cu lumina celei mai înalte, mai adânci, mai generoase şi mai *moderne* cugetări etice.

*

In partea întâi *(allegro ma non troppo, un poco maestoso)* dela primul freamăt de quinte peste care se suprapun frânturi din tema principală nelămurită încă nici în structură, nici în tonalitate, simţi că se apropie fiorul unei taine nepătrunse. Parcă s'ar deschide o poartă asupra nemărginitului. Abia la măsura a 16-a se împlântă hotărâtor motivul puternic şi impetuos ca loviturile sorţii neînduplecate. De aci înainte el va cuceri şi va stăpâni totul. Zadarnice sunt orice lupte cu alte îngânări şi adieri sonore mai dulci, mai rugătoare. In vălmăşagul acela sălbatec, trunchiurile de teme se frâng unele de altele şi fiecare frântură creşte şi îşi capătă singură o fiinţă aparte până ce e biruită de alta. Treptat se organizează haosul. O lume făurită în lupte se naşte, bogată în nesfârşit înţeles. Durerea o stăpâneşte. Sfâşietoarele ei străduinţi sunt biruite de o voinţă uriaşă şi fatală. Pagina din urmă cu gamele ei cromatice descedente, începute de fagoţi şi apoi cuprinzând în *tremolo* toate corzile quatorului, este una din cele mai dramatice ce s'au scris vreodată. Vezi parcă fiinţa aceea a lui Michel Angelo care-şi acoperă faţa de groaza neantului.

In *„Scherzo molto vivace"* e numai goană, numai mişcare febrilă şi acţiune. Rând pe rând intră vocile şi numai felul genial cum e instrumentată această parte — fără îndoială cea mai de efect, cea mai imediată a simfoniei, — e un răspuns pentru acei cărora nu le place calitatea sunetului din orchestra redusă a lui Beethoven. Poate fi ceva mai surprinzător mai „picant" în sonoritate şi mai spiritual de cât intrarea aceea în ritmul *„di tre battute"* a fagotului şi apoi a celorlalte instrumente de lemn, susţinute de pizzicatele corzilor? Dar trăznetul acela de timbale? D-l Weingartner care a putut vorbi cu o bătrână, o fostă coristă, la I-a audiţie din 1894 a putut să ne transmită povestirea unui amănunt interesant cu privire la acest efect orchestral. Atât de neaşteptate şi de măreţe au părut atunci octavele acelea ce saltă scurte pe timbalele răsunătoare, încât la al treilea trăsnet, fără voie, lumea a isbucnit în aplauze. Şi acum se întâmplă adesea acelaş lucru. Goana nebună a scherzo-ului se domoleşte puţin în trio — bucată romantică ale cărei armonii izvorăsc din sânul Firii şi din preajma jocurilor populare. Şi aici îmbinarea corzilor, apoi toată orchestra care sună ca o uriașă „armonică“ de la țară, vorbește destul pentru geniul de instrumentator al „surdului“ Beethoven.

După cereasca reculegere a lungului *Adagio*, plin de amintirea durerilor liniștite și resemnate, tăiat de chemarea trâmbițelor profetice și isprăvindu-se în misticismul de sonorități ale lemnelor (clipă divină între toate!) un stretto furios se svârcolește în orchestră. Una, câte una, întrerupte de măreţul recitativ-instrumental care pregătește intrarea vocii omenești, revin începuturile fiecăreia din părțile precedente. Dar recitativul le dă pe toate la oparte... Și minunea se întâmplă: „Bucuria se coboară pe pământ“. De la corzile orchestrei și de la vocea basului, trece la coruri, la quartetul vocal, răspândindu-se, cucerind totul, biruind o ultimă împotrivire într'un magistral fugato instrumental, făcută tot pe un fragment din tema ei. Și tema aceasta, cântec de popor, adânc germanică cu tot înțelesul ei larg uman, e variată cu belșug nesfârșit. Toate bucuriile, toată buna-voie omenească, cântă sufletelor noastre: Dragostea de femee, prietenia, marșul bucuriei eroice; grave și majestoase sună sublimele acorduri cari invoacă numele „Părintelui ceresc ce locuește deasupra tuturor stelelor“. Se slăvește fericirea credinței. Și aici întâlnim o minune de instrumentație: Trombonul acela care susține corurile ca și în „Missa solemnis“.

In sfârșit, totul se desleagă și se închee cu imnul înfrățirei în care parcă toată omenirea își ridică spre cer glasul proorocitor. Și oarecare vulgaritate e la locul ei, în mijlocul acestei mulțimi delirante, a acestei dionisiace și nebunești „Kermesse“ a unei mulțimi nemărginite.

Niciodată, ca în simfonia a noua, muzica lui Beethoven n'a fost mai adâncă în substanța ei, niciodată desfășurarea gândirilor sonore mai desăvârșită. Frumusețea și noblețea unică a ideilor, bogăția cu care se nasc unele din altele, închegarea aceea în formă și fond niciodată pedantă ori siluitoare, unitatea de stil și mai cu seamă construcția aceea care din desvoltările pline de umbră și lumină după legea celui mai echilibrat contrast tinde prin toate mijloacele ei pas cu pas, către o unică țintă: Apoteoza bucuriei biruitoare de la urmă — toate aceste însușiri nepieritoare fac din ultima simfonie a uriașului o lucrare deosebită chiar în opera lui. Dar nu e numai atât. Pe de o parte într'însa este temeiul pe care s'a clădit mai toată muzica veacului al 19-lea. Pe de alta, înțelesul ei moral strălucește azi mai puternic ca oricând, cu puterea pe care o au numai marile manifestații ale credinței.

Introducerea elementului vocal în simfonie este întâiul pas către *drama muzicală* a lui Wagner. Felul cum e făcută această trecere dela instrumente la vocea omenească este o inspirație artistică de geniu. Perspective imense sunt deschise de către Beethoven. *Unirea dintre muzică și poezie*, singura care ne poate duce către forma completă a dramei, astfel cum a fost la Elenii antici, se naşte în simfonia a noua.

Principiul *variaţiunii simfonice* pe temeiul căruia avea să se desvolte mai toată muzica serioasă a veacului îşi capătă aci o strălucire şi o înfăptuire desăvârşită. In reluarea motivelor celor dintâi trei părţi, la începutul finalului găsim obârşia *leit-motivului* wagnerian şi a *principiului ciclic* franckist.

Iată atâtea germene ce vor înflori în muzica viitorului. Iată valoarea ei nepreţuită din punct de vedere curat muzical. Iată şi pe cea din ordin etic.

Cele trei părţi, dela început cu stările lor sufleteşti deosebite, sunt ca un rezumat simbolic al soartei noastre pământeşti. O concepţie cosmică se vădeşte în toate. Rând pe rând trec în faţa noastră *ideile* fundamentale ale lumii pe cari numai muzica le poate exprima, esenţa lucrurilor de cari vorbea în măreaţa lui teorie Schopenhauer *(universalia ante rem).* Din ţinuturile acelea neţărmurit de adânci, compositorul a voit în partea din urmă a lucrării sale, să coboare parcă mai aproape de pământ şi să tragă o concluzie mai mărginită dar mai umană. Recitativul înlătură pe rând ideile cari cu vagul lor înalt şi desnădăjduit nu mai mulţumesc sufletul omenesc. Şi oda lui Schiller aduce prin cuvintele ei imnul: *Bucuria,* care trebue să închee lucrarea, ca o supremă concluzie. Omul e bun, firea e tutelară, voia bună îi înfrăţeşte pe toţi. Dragostea de oameni, simţimântul de solidaritate e mai puternic în bucurie decât în suferinţă. Fericirea e mai creatoare în ogorul social decât durerea. Ea nu are în cugetarea lui Beethoven numai propriul ei înţeles. Ea este mai presus de toate acel sentiment de libertate, de optimistă vitalitate care mână pe *omul liber* în tot cursul veacului către lumină, către ideal. Şi acest ideal este înfrăţirea şi dragostea nestinsă ca focul stelelor din cer. E o mare şi poetică idee...

„Seid umschlungen Milionen !...“
„Diesen Kuss der ganzen Welt !...“
Alle Menschen werden Brüder
„Wo dein sanfter Flügel weilt !“

(„Imbrăţişaţi-vă milioane !...“
„O sărutare lumii întregi !...“
„Toţi oamenii sunt fraţi
Când adie aripa blândă a bucuriei...“)

Acestea erau şi tendinţele revoluţiei franceze, ale lui J. J. Rousseau dela care se inspirase şi Schiller şi Beethoven. Dar întâia şi conştienta lor realizare într'o lucrare monumentală şi simbolică ca simfonia nouă, această soartă în lumea artelor, i-a revenit înaintea tuturor creatorilor desnădăjduitului şi infirmului compozitor din cartierele mărginaşe ale Vienei. El a ştiut să scoată din adâncurile sufletului său eroic şi să dea mulţimii nenumărate a tuturor oamenilor de *bunăvoie,* nădejdea şi lumina aceasta dumnezeească. Flacără din cer care va creşte încă în decursul veacurilor, gândul ei bun e menit să plutească deasupra omenirei ca porumbelul licăritor al sfântului Duh. Iată gloria ei veşnică!

*

O lucrare ca aceasta, e uşor de înţeles, cere o pregătire şi o execuţie religioasă. Prea deasa ei apariţie în faţa marelui public, în orice atmosferă şi în orice condiţiuni, nu poate decât s'o coboare. Sunt în schimb adevărate sărbători execuţiile rare şi solemne ca acele dela noi [1].

In anul 1921, simfonia a noua a fost condusă de d-l G. Georgescu. In afară bineînţeles de G. Enescu, nimeni nu era mai indicat ca d-sa să ne-o dea. Admirabil interpret al muzicei germane d. Georgescu, cu temperamentul său excepţional de cald, cu instinctul său magistral care nu greşeşte aproape niciodată, este un adorator al lui Beethoven. Şi numai cu iubire nemărginită se pot ridica măreţele clădiri ale credinţei. D-sa a pus în oficierea slujbei toată puterea sufletului şi a trupului său.

Suntem deprinşi cu interpretările consacrate în străinătate. Oarecari tradiţii de acolo ne par, poate fără temei, sacro-sancte.

Tot ce se depărtează de pildă de concepţiunea lui Weingartner ne pare ciudat şi neaşteptat. Se poate că greşim noi. E adevărat că dirigentul austriac ajunsese în maturitatea lui la o stăpânire desăvârşită a acestei muzici care nu se prea lasă stăpânită ci covârşeşte cu toată greutatea giganticei sale arhitecturi. Tocmai aceasta admiram la Weingartner. Linia mare, construcţia sonoră a bucăţii, *„aufbau-ul"*, cum îi zic nemţii. Momentul acela tragic şi sublim de reluare în fortissimo a temei din partea întâia în tremurul vibrant al timbalelor avea la dânsul o respiraţie mai largă. Enescu obţinea aci un efect impresionant accentuând întâia notă a bătăei timbalelor la fiece două măsuri. In schimb concluzia primei părţi a fost mai puternică la d-nul Georgescu.

Nici *Scherzo*-ul nu putea fi mai desăvârşit la nimeni decât la d-sa. Un singur detaliu supărător: Dublarea la corni a motivului al doilea (propusă de Wagner) motiv pe care-l execută instrumentele de lemn, denaturează tot desenul melodic.

Adagio, puţin cam lung trebue să-şi capete maximul de expresie. Enescu făcea din el o minune de poezie. In special cereasca melodie în *re major* pe care o *cântă* (expressivo) viorile şi violele cere mai multă amploare. Deasemeni cred că trebue mai punctat unisonul care taie (forte) cu trâmbiţele lui adagio-ul către sfârşit.

Recitativul başilor şi al violoncelelor din partea a 4-a a fost minunat „zis" de d-l Georgescu. Instrumentele cântau ca vocile omenești. *Fugato* suferia însă de oarecare confuzie. Cu toată precizia intrărilor succesive, nu se auzia ce e principal. Din pricina slăbiciunei corurilor, atacurile în massă nu tunau destul. Sfârșitul a fost luat într'o mișcare grandioasă de șeful nostru de orchestră, care și-a dat peste tot o trudă supraomenească, reușind să scoată tot ce se putea din vrednica orchestră, coruri și soliști.

---

[1] Când articolul de faţă a fost scris, simfonia IX-a nu se dăduse de cât de două ori.

Aceștia din urmă sunt tot acei din 1914. Deatunci au mai câștigat în experiență și au mai pierdut din prospețime. Foarte muzicală d-na *Drăgulinescu*. Timbrul înalt al vocei d-sale o slujește bine în această dificilă partițiune.

Ritmic și energic d. *Vrăbiescu*. Superb ca voce dar cam distrat bassul *Folescu*. Și, în sfârșit, laude pentru ținuta, frumusețea și îmbrăcămintea ei merită d-na *Constanța Dobrescu*, o apariție îngerească, cu brațe marmoreane și ochii de azur.

EM. CIOMAC.

* * *

BATRÂNII

E vară. Căldură.
La margine de gârle,
Stau, — bete de soare,
Șopârle —;
Bătrânii 'n pragul ușei
Cu ochii ațintiți
Spre 'ndepărtată zare,
Tușind din colivia
Incovoiată de vreme,
In care un pui geme
Nerăbdător să sboare
Prin gratii, către soare,
Bătrânii
Respiră calda boare.
Și stau nepăsători,
Cu ochii ficși,
Increzători
In moartea ce 'ntârzie să-i cheme...
Pe când ochiul privește
Vreun punct imaginar,
Bastonul din mână,
Se plimbă pe nisip
Hoinar...
Arareori, în asfințit,
Când piere încet a zilei lucire,
Bătrânii se ridică suspinând
De-o amintire,
Și șterg
Un șir de lacrimi moarte în priviri,..

ALEXANDRU BILCIURESCU.

CRONICA
IDEILOR
Papa

UN ASPECT AL EDUCAŢIEI

Problema instrucţiunei care ia, în orice regim democratic, o extindere periculós de mare, sufere foarte rar o discuţie serioasă şi un examen atent. Din cele trei fetişuri, puse în circulaţie de revoluţia franceză, instrucţiunea e consecinţa practică a celui dintâi. Fraternitatea e un cuvânt fără sens, egalitatea reprezintă numai o noţiune juridică (...în faţa legilor), iar libertatea e singura noţiune care poate reprezenta ceva, dacă e înţeleasă însă, ca un pseudonim social, al cuvântului „privilegiu“ Libertatea, tradusă în politică prin sufragiul universal, presupune odată cu obligaţia cetăţeanului de a participa, prin vot, la viaţa publică şi pe aceia de a poseda o conştiinţă. Şcoala obligatorie este, astfel, aspectul cel mai comun al unei democraţii.

O anchetă asupra foloaselor instrucţiunii, adică întrebarea firească: *este oare şi, în ce măsură, legitimă instrucţiunea?* nu se poate pune, fără să pari un nebun sau un reacţionar. Ai putea riposta în zadar că ideile nu au vârstă. La o întrebare care, înainte de-a avea un aspect sau un scop politic, este un aspect de cunoaştere şi unul legitim, ţi se va răspunde, ceiace a răspuns matematicul Poincaré, pus să aleagă o soluţie în metafizică pentru un matematic, chestiunea nici nu se poate pune. *Sunt chestiuni care nu se pot pune într'o democraţie.* Dacă instrucţiunea schimbă cu ceva inteligenţa, dacă scade ori creşte infracţiunile, dacă are vre-o înrâurire asupra capacităţei politice a unei ţări, dacă activează sau contractă puterile unei culturi — atâtea chestiuni care nu se pot pune. Instrucţiunea generalizată a devenit un fapt şi, ca fapt, trebueşte acceptat. Artiştii vor trebui să înţeleagă şi să afle în şcoala obligatorie, un duşman, O consecinţă a instrucţiunei face din artă un obiect util, curând un obiect sacru. Vom ajunge curând (ca în Rusia actuală) la protejarea artei de către stat, adică la amestecul statului în artă. Artiştii să mediteze la timp: nu există mai mare pericol pentru artă, decât erijarea ei în instituţie de stat, decât confuzia făcută între o artă agreabilă şi una necesară, o artă superfluă şi una socială, o artă inutilă şi una obligatorie. Să nu susţinem că inobilează şi că ajută evoluţia umană: nu cunosc nimic mai reacţionar şi mai demoralizator ca arta. Artişti: moartea artei stă în arta obligatorie.

Instrucţiunea, legitimă sau nu, a devenit astfel prima libertate democratică pusă, ca orice libertate, sub sancţiunea constrângerei. Fără să i se mai discute origina, serii de pedagogi au dresat imediat catalogul cunoaşterei şi, toate—dar absolut toate, mărfurile intelectuale, au fost declarate utile. Intre vârsta de şapte şi 18 ani, fericitul născut în statul sufragiului, moştenitorul câtorva generaţii cari n'au avut ocazia să asimileze o singură abstracţiune, va trebui să asimileze noţiuni de istorie, geografie, chimie, matematici, botanică şi altele. Noţiunile sunt nişte semne şi capul elevului se umple, în loc de nutriţie, de cifre.

Elevul ştia ce-i aceia mărarul: va şti, de azi înainte, din carte şi cu crida în mâni, ce formă au ombeliferele. Din prietenescul contact cu natura, elevul ştia numai două, trei *lucruri*; de acum încolo va şti o mie de *semne*: adică nimic. Instrucţia care i se dă, pretextul participării lui la viaţa publică, îl otrăveşte la timp, ca să nu mai poată observa că s'a comis împotriva lui o crimă şi că viaţa publică e jaf, prostie şi necinste.

Răul, consacrat de lege, nu se mai poate discuta. Rămâne să se discute altceva: ce măsură ar putea atenua boala, ce dozare ar fi necesară, ca instrucţiunea neputând folosi, să nu poată cel puţin dăuna? Problema fundamentală ar fi: în ce măsură şi în ce condiţii, lumea noţiunilor ar trebui predată ca să poată deveni o nutriţie nepăgubitoare? Farmacia a rezolvit de multă vreme problema, transformând otrava în medicament. In termenii practici, ce aspecte din cultură pot fi asimilate în vârsta de şcoală şi, în speţă, care e rolul profesorului, ca intermediar între otravă şi organism. Profesorul va trebui pus sub sancţiunea unor constrângeri care pot, la nevoie, deveni penale — căci răspunderea lui nici nu se poate calcula. Un prost, a inventat, pentru copil pedeapsa. Promovat, corigent sau repetent n'ar trebui să fie categorii pentru elev ci pentru profesor.

Profesorul e demiurg pe o sumă de raporturi. Ar putea să-ţi povestească o mie şi una de nopţi, iar el porunceşte să memorizezi pe Virgil. Te-ar putea duce în câmp să afli numele şi virtutea fiecărei plante: te obligă s'o cunoşti din desenul de pe tabelă, din secţia transversală. Ţi-ar putea deştepta curiozitatea: îţi deşteaptă frica şi supunerea. Ţi-ar putea face obiectul agreabil: ţi-l face indigest. In fiecare copil, doarme inocent şi capricios ceva din sultanul Shazar. Profesorul ar trebui să fie sclavul copilului şi Şeherazada lui. Fiecare obiect de studiu ar trebui să devie, graţie lui, o poveste ca cele din o mie şi una. Dar dascălul, ca şi Şeherazada, trebueşte terorizat, ca să devie agreabil.

B. Fundoianu

CRONICA LITERARĂ

ION TRIVALE

Se împlinesc cinci ani de la moartea lui. Nu acesta e cel mai important lucru. Nu faptul că în fiecare toamnă mai trece un an de la sfârşitul său vitejesc ne îndreptăţeşte să-i evocăm figura. Cronica literară nu se poate transforma într'un calendar, în care zilnic se găseşte pe câte o filă un mort vrednic de pomenit. Dacă totuşi în această toamnă târzie, care seamănă aşa de mult cu aceea când a căzut luptând în războiul nostru cel mare, evocăm pe Ion Trivale, o facem din două motive: primul ni-l dă literatura de azi care dacă nu totdeauna naşte morţi atâţia scribi, apoi foarte adese produce din cei cari mor înainte să fi trăit cu adevărat. De aceea a vorbi de cei cari au murit, după ce au trăit cum trebue să se trăiască, nu poate fi decât şi mai util şi mai plăcut.

Al doilea motiv se poate găsi în acele potriviri de netăgăduit între timpul când a trăit omul şi cel în care este chemat la masa rotundă a spiritelor, sufletul lui odihnit de multa trudă a corpului.

Deci nu o datorie patriotică, după cum nici dorinţa de a scoate din uitarea nemeritată numele unui viteaz şi a-i aşeza chipul în marmoră pe un soclu, ne poate îndemna să ne amintim de cei câţi au murit cu armele în mâini, de glonţ duşman sau, dezarmaţi, au pierit ca prizonieri de lanţul şi vitregia purtării inamice.

Prin naţionalitate Ion Trivale nu ne-a aparţinut. Vitejia lui nu poate fi o podoabă pentru noi. Ea e o calitate legată de individualitatea lui. Rasa căreia îi aparţine nu a cunoscut nici ea prea adesea o astfel de virtute, pentru a şi-o putea revendica. Ion Trivale a fost brav din temperament. Ca soldat nu a fost altfel decât cum a trăit. Bravura lui din viaţă şi-a purtat-o mândru prin mijlocul celor de altă naţie, de al căror patrimoniu cultural a vorbit fără înconjur. Negaţia care este una din caracteristicile spiritului său caustic, poate să fi fost şi o caracteristică a rasei sale. Nici odată nu a apărut însă ca o armă de răsbunare într'un proces mai de mult deschis între două neamuri.

Ion Trivale nu a vorbit decât rare ori bine de literatura zilelor sale, pe care a judecat-ocu asprime şi de la înălţimea plină de răceală a unei atitudini negative. Venia hrănit de prea multă literatură bună — în deosebi germană — era înzestrat cu acel spirit talmudo-germanic, datorită căruia nimic nu se poate admite înainte să fie bine cântărit în fiecare părticică a lui, dar mai ales ca om de cultură bogată îşi păstrase puterea de a sintetiza într'o vedere de ansamblu o cestiune privită mai întâi în amănunt şi de a găsi o formulă fericită cu care să o încheie.

Ion Trivale îşi însuşise în aceste caracteristice întregitoare ale spiritului său foarte mult din claritatea şi sprintenia spiritului latin.

Având aceste aptitudini, oricât de intransigent ar fi fost nu putea să pară un apreciator nedrept şi cu atât mai mult pornit. Judecata lui se ridica deasupra măruntelor cestiuni pe cari meseria de cronicar literar ţi le scoate în cale. Luptând zi de zi, el şi-a subordonat unei idei toată activitatea sa şi a redus la un crez toate convingeriie. Ştiind să se supună unei linii de conduită, linie dreaptă şi limpede trasă, Ion Trivale este unul din cele mai disciplinate spirite pe cari le-a cunoscut critica noastră. Citind *Cronicile sale literare* ai impresia unui caracter care uneşte, coutopind într'o unitate inseparabilă, paginile cari îi compun volumul. Impresia aceasta de închegat trebue relevată. Ion Trivale a scris câţi-va ani de-a rândul *Cronica literară*, sacrificându-se pe sine acestei meserii ingrate. Totuşi nu s'a lăsat micşorat de ea, ci a dominat-o. In loc să se pulverizeze sufleteşte în fiecare articol a sintetizat fiecare pagină într'o construcţie sufletească unică. Cioplind blocul de piatră, dalta sa ajunsese să svârle din ei numai cât era necesar. Fiecare lovitură avea o neobicinuită siguranţă şi în săparea tot mai pronunţată a liniei prime şi în sburătăcirea celor de prisos.

Dacă literatura ce-i servia materialul critic era săracă, înălţimea punctului de vedere adoptat îl ridica deasupra invectivei cu cari de cele mai multe ori întâmpini pe cei nechemaţi. Luându-şi în serios rolul de curăţitor al ogorului literar năpădit de buruiană, o făcea cu grija horticultorului care smulgând pirul brazdelor arată ucenicului de ce acesta nu trebue să crească acolo.

Niciodată pirul nu era aruncat cu o simplă lovitură de casma din pământul bun de lucrat, niciodată când sământa bună era descoperită pe piatră seacă, nu o lăsa expusă vânturilor care stârpesc puterile crescătoare, ci cu răbdare migăloasă o îngroapă în ţărâna roditoare. O deosebită pietate pentru munca precursorilor meritoşi, îl făcea pe Trivale să-şi aducă aminte de ei la orice ocazie bună.

Umbra lui Gr. Alexandrescu este chemată cu prilejul centenarului asupra literaturii contemporane. Acest tradiţionalism sănătos nu pornia dintr'o doctrină conservatoare îngustă. Nici lupta contra simbolismului nu era isvorâtă din înţepenirea în formulele osificate ale credinţelor vechi şi tocmai deaceea poate scumpe. Ca şcoală literară simbolismul se manifestase ca o cauză de rodomontadă goală, de formă neadoptată unui fond sufletesc. Fiecare problemă ce se punea era prinsă în raporturile ei fireşti cauzale cu sufletul vremii şi cu toate contingenţele contemporane, de care nu se poate să nu se ţină seamă în judecăţile literare.

Exasperat de banalitate şi mediocritate, Ion Trivale se va fi simţit nefericit în meseria care-i cerea, să se ocupe de ele. Seriosul cu care o făcea şi ascensiunea spre criteriul pur literar putea fi o scăpare pentru un suflet vrednic de altă hrană după cum anormalul schimonositor al lumii fiziologice te face să-ţi pară mult mai minunată făptura perfectă. Dincolo de morbiditatea actuală stă idealul sănătăţii. In lecuirea bolii, ca şi medicul clinician, aducea optimismul încurajator urmărind maximul de vindecări.

Se aştepta dela Ion Trivale cartea de critică în stil mare. Condiţia era părăsirea cronicei literare, care — ca şi gazetăria — duce mai sus, numai dacă ştii să o laşi la timp. In literaturi ca a noastră ieşirea din foiletonistică, din cinematografierea zilnică, este o condiţie de viaţă. Intrând prin ea în critică, Ion Trivale s'a supus legii celor mai mulţi. Prin felul cum a intrat şi mai ales cum se îndrepta spre ieşire, el a schimbat legi cari nu se pot schimba decât de cei aleşi.

MIHAIL IORGULESCU.

După portretul sintetic al d-lui Mihail Iorgulescu, solicit atenţia cititorului şi pentru câteva umile rânduri scrise odinioară cu ocazia apariţiei volumului de *Cronice Literare* ale lui Ion Trivale. Sper că figura tânărului scriitor nu va pierde nimic, fiind văzută mai de aproape, — deşi cu îngăduinţa ce se cuvenia unui începător:

„Apariţia volumului d-lui Trivale e binevenită; în el salutăm fenomenul rar al unei conştiinţi literare. Legile pedepsesc numai anumite fapte materiale; în sfera lumei morale, rămân însă ineficace. A avea o conştiinţă în domeniul literar este deci un merit singular, în realizarea căruia criticul aduce suficiente cunoştinţe literare şi o dialectică, greoae şi didactică, — impresionantă totuşi prin seriozitate şi convingere masivă.

D. Trivale nu are decât lipsurile vârstei şi ale începutului.

Işi trădează vârsta, de pildă, când ne întreţine cu oarecare patos despre „dezorientarea generală a literaturii noastre", sau când adaugă:

„Cronicarul de azi, amintindu-şi de literatura *eroică* de altădată, priveşte îngândurat literatura *industrială* de azi, apăsat de conştiinţa neputinţei lui de a schimba lucrurile..."

„Dezorientarea" este efectul unei insuficienţe de perspectivă; mâne şi literatura de azi va deveni „eroică".

Cu aceiaşi impetuozitate juvenilă caută să doboare scriitorii ridicaţi fără ajutorul său. Iscălind rândurile: „Isbutit-am a rcconstitui în toată hidoasa ui diformitate acest monument grotesc al farsei poetice, care e *Cocoşul Negru?"* — criticul crede în forţa iluzorie a termenilor excesivi. Printr'un explicabil zel în sens contrariu, exaltă în chip inutil exagerat scriitori nevalorificaţi încă: „Scena noastră, scrie el, profanată de operele *calpuzanilor* dramatici, va fi regenerată (!!) prin reprezentarea *Letopisiţelor*, care trebue să-şi facă, însfârşit, intrarea triumfală în Teatrul nostru naţional, fie că porţile lui i se vor deschide cu recunoştinţă, ca unui mântuitor (!!), fie că va trebui să le sfărâme cu forţa cuceritorului (!!)". — Ce zădărnicie de cuvinte!

Tot pe seama inexperienţii trebue să punem şi primirea necondiţionată a schemelor scolastice ale d-lui M. Dragomirescu.

Voind să caracterizeze prea mult, d. Trivale cade în contradicţie. Mă voi mărgini la un exemplu luat din articolul asupra d-lui S. Mehedinţi.

„Fără îndoială, scrie criticul, că această lipsă de vigoare a stilului d-lui Mehedinţi este compensată prin *calităţile intelectuale*".

Dar mai jos pe aceiaş pagină:

„Imaginaţia autorului se arată cu mult mai puţin dibace când e vorba să mânuiască abstracţiunile şi să construiască *edificii de idei*".

sau:

„D-l Mehedinţi are desigur stilul *cel mai clar* dintre toţi prozatorii noştri de azi".

Dar mai jos:

„Dacă înclinarea sa firească pentru amănunt îl îndreaptă spre *încărcarea pedantă a stilului...*"

Nu poţi avea în acelaş timp şi stil clar şi stil pedant.

* * *

Prin însuşiri de ordin moral şi conştiinţă profesională, prin informaţie literară şi spirit analitic, d. Ion Trivale e de pe acum un critic literar. Ii mai trebue economia verbală, forma artistică, fuga de formule nebuloase, şi mai ales fuga de „idolii", la care se închină toţi începătorii ce-şi închipue că au o misiune reparatoare sau distrugătoare pe acest pământ..."

E. LOVINESCU.

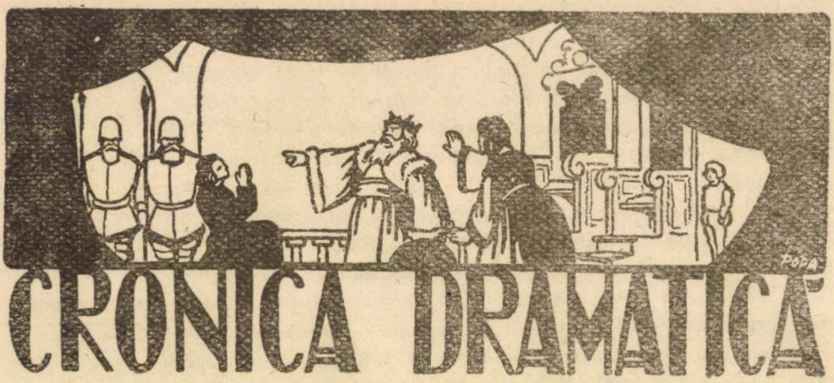

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL REGINA MARIA

SUPREMA FORŢA, 4 acte

DE HARALAMB LECA

Haralamb Leca, deşi stins de curând, este totuşi o figură literară a generaţiei Coşbuc-Delavrancea-Hasdeu-Vlahuţă. Era profund deosebit de colegii lui, fără a poseda un talent mai personal. A cucerit în suprafaţă, ceeace n'a cucerit în adâncime — şi trecuse de mult epoca suprafeţelor. A fost toată tragedia vieţei şi literaturei lui. Suflet cu adevărat artist, s'a sbătut între aplecările proprii ale firei lui şi *lipsa de solicitudine* de a face un lucru de seamă. Şi-a petrecut cea mai bună parte a vieţii lui între culise — după ce scrisese cu o virtuozitate neîntrecută încă până azi — poeme inspirate din cărţi sau din ziare, iar când a început declinul a tradus, cu aceiaşi hărnicie necunoscută scriitorului român, romane, memorii, comedii, drame şi o bună parte din repertoriul clasic francez — fireşte, mediocru: Racine şi Corneille în faldurile romantice ale versului lui Victor Hugo!...

A scris teatru. Nu se ridică deasupra nivelului estetic ale celorlalte producţiuni. Şi aci, Haralamb Leca birue prin cantitate.

Domnul Bulandra a montat „Suprema forţă", probabil, dintr'o socoteală dublă:

In această piesă domnia sa are un rol în care, fără multă sforţare poate fi desăvârşit. Şi apoi, după „Bunbury" de Wilde şi „Diavolul" de Molnar, mediocre, ar fi fost o adevărată necuviinţă să nu se reprezinte şi un autor român..

Haralamb Leca are prestigiul morţii: a fost ales.

In ce ne priveşte vedem cu plăcere în „Suprema forţă" o virtute care ese din preocupările esteticei propriu-zise. Intre 1880—1910 a înflorit în ţara asta (adică s'a „consolidat" cum se zice în finanţe) boerimea cea nouă; în ultimii treizeci de ani, stăpânirea ei politică şi economică este desăvârşită, atât de desăvârşită încât... nu mai are istorie. In această clasă, în acest interval de timp, a pulsat o viaţă proprie, originală, cu durerile şi frumuseţile ei. N'a avut răsunet, din nefericire, în artă. Nici pictura, nici sculptura n'au rupt din atmosfera acestei vieţi; nici poesia lirică; abia romanul (Duiliu Zamfirescu) — iar teatrul şi-a ales parodia vieţii politice. In ultimul timp, doi boeri, Miclescu şi Florescu, au scris câte o dramă din viaţa noastră boerească (sau cum zic unii critici dramatici: „drame de salon"): „Mama" şi „Sanda" - dar s'au oprit aci. Speranţele s'au spulberat, de cum s'au născut.

Haralamb Leca a avut ochiul deschis asupra acestei lumi, singura care putea mulţumi un urban, în definitiv lumea de unde se va trage şi unde cultura noastră va avea răsunet multiplu... „Suprema forţă" este tăria de a trăi a unei femei din lumea noastră bună, a unei femei jicnite de copilul ei vitreg, părăsită de amant, lovită de moartea năprasnică a singurului ei copil, paralizată. E o adunare de nenorociri, cum nu se află decât în Shakespeare... dar fără intenţii demonstrative de „supremă forţă". Personagiile sunt tăiate cu foarfeca dintr'o pânză uniform-melodramatică. Cu toată acea precipitare de evenimente, trebue să scrim adevărul că „Suprema forţă" n'are acţiune dramatică şi că toată piesa e doar o succesiune de scene narative; conflictul trece de la o scenă la cealaltă a piesei fără a avea tăria — mordantul — să se fixeze asupra unei probleme. A trecut astfel cu o uşurinţă spăimântătoare şi asupra dramei atât de adânci a unei odrasle boereşti care se reîntoarce la călugăriţe, umilită, degradată de priveliştea unei vieţi frivole — autorul s'a interesat mai mult de suferinţele reale (dar fără interes dramatic) ale unei doamne care, într'adevăr, prea e persecutată de soartă.

Melodrama şi pamfletul vor da pieselor lui Leca, totdeauna, un succes sigur pe lângă popor.

Ne-am convins de aceasta la sfârşitul actului al treilea, când publicul (şi era public de premieră!) s'a dedat la adevărate ovaţiuni. Doamna Lucia Sturdza-Bulandra isbucneşte într'un râs de nebună (amantul o părăseşte, copilul îi moare) şi cade însfârşit în şezut (va trebui să cadă astfel în fiecare seară!) doborâtă de nenorociri...

Soţii Bulandra au jucat desăvârşit. Ne convingem cu fiecare piesă mediocră pe care o represintă, că autorul dramatic, cu astfel de actori, are nevoe de foarte puţin talent.

Gina Sandri, elevă de la Notre-Dame de Sion, ar putea crea una din cele mai frumoase figuri ale teatrului românesc, dacă ar fi mai conţinută, ar declama ceva mai puţin — chiar cu riscul de a fi necredincioasă textului lui Leca.

Decoruri de o rară frumuseţe.

F. Aderca.

CRONICA ARTISTICA

I. PAVELESCU*)

Expoziţia din acest an a d-lui I. Pavelescu ne surprinde prin lipsa de alegere a lucrărilor, alegere cu care ne obişnuiseră expoziţiile sale din ultimii ani.

Fireşte, d-l Pavelescu nu este un pictor excepţional, e chiar departe de a fi, dar, în ceia ce ne-a dat până acum ne-am deprins să vedem mâna unui sârguitor meşteşugar, lipsit de preţiozitatea cea atât de afişatăaaltoraşi mai ales, lipsit de vinovata sete a originalităţii.

Nu găseai, chiar, în lucrările sale, nici măcar urmele unor influenţe.

Pictorul se găsise, era el însuşi pretutindeni şi prin asta lucrările d-lui Pavelescu aveau ceva surprinzător de cinstit şi de cuminte, ceva care satisfăcea în mod echilibrat ochii spectatorilor echilibraţi.

Ochiul se odihnea liniştit în preajma realizărilor necăutate şi fireşti.

Era pictură cinstită.

Şi prin această pictură gospodărească — dacă mi-l permis să-i zic aşa — expozantul oferia o treaptă chibzuită celor ce năzuiau să devină înţelegătorii picturilor mai noi şi mai inaccesibile nepregătiţilor.

Era aproape de ei şi o puteau simţi.

Prin asta, pictura d-lui Pavelescu era o necesitate inexorabilă pentru o desvoltare normală a gustului artistic.

Iar grija pe care o punea în terminarea alegerea şi aranjarea lucrărilor, ne făcea să credem că d-sa se complace în acest modest şi înţelept apostolat.

Expoziţia de acum ne desminte.

Afară de câteva picturi curate, sala e plină de lucruri grăbite, roade ale întâmplării necontrolate, ceia ce dă ansamblului un aer de nesănătos şi deslânat.

Şi mai cu seamă, n'am înţeles de ce atacă d-sa portretul, când nimic, dar absolut nimic nu-l chiamă spre acest gen.

VICTOR ION POPA

---

*) Sala Regina Maria, Str. Berthelot 21

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Convorbiri literare. — Bătrânul bunic moţăe în scâncetul pruncilor literari. Din când în când biletele ca următorul:

Catren

Râvnească alţii titluri de mărire
Aci la noi sau chiar şi'n omenire
Pe voi un cuget să vă ipitească.
Fost om cuminte 'n ţara românească.

E. I. V.

Cu talentul poetic se uneşte şi competinţa critică de oarece E. I. V. se ocupă cu severitate de revista noastră.

De-atunci şi de-acolo. — *Casa Şcoalelor* ne oferă în *De-atunci şi de-acolo* juvaeruri poetice ca cel de mai jos:

Văzând că de Paşte
Mă cam plictisesc
Am vrut a-l cunoaşte
Pe Gott ăl nemţesc.
etc., etc.

De sigur că oricine ar semna George Ranetti aceste versuri.

Din Focşani primim **Anuarul Societăţii literare** *„Gr. Alexandrescu" a elevilor de curs superior din liceul „Unirea" Focşani, anul şcolar 1920-1921.* Purtând No. 2, anuarul presupune existenţa unui No. 1. Din el aflăm cu satisfacţie că există o societate literară de aproape un sfert de veac şi cu o activitate apreciabilă — aceasta într'un oraş din provincie, când în Capitală nu cunoaştem astfel de societăţi bine organizate şi cu o oarecare continuitate de muncă. Cu aceaşi bucuroasă stupefacţie aflăm că în anul trecut s'au ţinut conferinţe despre Odobescu, Kogălniceanu, Mérimée, Verlaine, Baudelaire, Dumas, Augier etc., etc. că s'au ţinut un număr impunător de şedinţe, în care elevii au analizat varii opere române şi străine, într'un cuvânt, s'a întreţinut cu zel interesul pentru literatură. Meritul acestei activităţi revine profesorului I. M. Raşcu. Cu o sută de astfel de profesori de limba română s'ar pregăti o nouă generaţie ce ar tăia o altă soartă scrisului românesc.

Couvorbirile literare şi-au ieşit din rezerva lor bine cunoscută. Voind să-şi afirme o opinie în chestiuni literare, debutează printr'o severă notiţă asupra *Sburătorului Literar.* Nu e tânăr refuzat dela *Sburătorul*, care să nu se prevaleze cu o colaboraţie poetică la *Convorbiri literare.* Nu putem deci discuta cu coşul redacţiei noastre. Ne-ar mai rămâne doar calea unei discuţiuni cu directorul acelei reviste, dar după vechea tradiţie convorbiristă, d. S. Mehedinţi nu-şi citeşte probabil propria lui revistă şi nu e răspunzător de mărunţii ei cronicari. In aceste condiţii, închidem diferendul, înainte de a-l fi deschis.

Nu voiu să riscăm dezastrul unei discuţii, de pildă, cu maestrul Ciuchi.

CITIŢI

„BIBLIOTECA UNIVERSALA“

Care publică opere literare, ştiinţifice, pedagogice, de utilitate publică etc., etc., scrise de cei mai de seamă scriitori români şi străini, clasici şi contimporani.

Se pune în vânzare câte 3 volume pe săptămână

PREŢUL FIECĂRUI NUMĂR LEI 1.-

AU APĂRUT:

No.	1— 3	*L. Rebreanu*, Norocul	Lei 3.-
„	4— 4	*H. C. Andersen*, Grădina raiului	„ 5.-
„	9—11	*I. Petrovici*, Simţiri rostite	„ 3.-
„	12—14	*Al. T. Stamatiad*, Poemele în proză ale lui Baudelaire	„ 3.-
„	15—17	*E. Lovinescu*, Portrete literare	„ 3.-
„	18—25	*Alex. Dumas-fiul*, Dama cu Camelii	„ 8.-

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

Editura „ANCORA“ Alcalay & Calafateanu — Bucureşti, Str. Smârdan, 4

Tit.
REVISTEI " TRANSILVANIE I "
SIBIU
Str. SAGUNA 6

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :

produsele

BONBONERIEI : :

: : RENAISSANCE

cari se găsesc in detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura”, Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAŢIUNII" SIBIU

SUMARUL No. 9

E. Lovinescu . . . . Reversibilitate
Elena Farago . . . . Nădejdii
O. Tafrali . . . . Săritura fratelui Anton
Sanda Movilă . . . . Oarba
Al. Popescu-Telega . . . . . Ramon Perez de Ayala
Al. T. Stamatiad . . . . . . Stanţe
Em. Ciomac . . . . . . Gustav Mahler
Ion Sân-Giorgiu . . . . . . Dumnezeire

CRONICA DRAMATICĂ — F. ADERCA. — *Teatrul Popular:* O noapte furtunoasă.

CRONICA ARTISTICA. — VICTOR ION POPA: Adam Bălţatu.

— Insemnări Literare. —

9

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
" " ½ " " 60,—

Abonamente se primesc la:

Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.—

ANUL I.—No. 9 12 NOEMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

REVERSIBILITATE

Părăsind norii preocupărilor grave, pe cari i le îngrămădesc ideile europene, d. Em. Bucuţa se scoboară uneori printre noi sub forma porumbelului mistic al poeziei... Impunem deci „Sburătorului Literar“ datoria obiectivităţii; în paginele lui docile, după ce ne-am ocupat de cugetător, ne vom permite să fixăm cu sobrietate şi fizionomia poetului, nu prin comentariul nostru greoi ci prin citarea propriilor lui versuri [1]).

* * *

Intr'o literatură estetizantă şi nesinceră, literatura d-lui Bucuţa reprezintă sinceritatea însăşi. Prin această calitate esenţială d-sa răscumpără lipsa de artificiu. Inima cui, de pildă, ar putea rămâne insensibilă, în faţa acestor versuri:

Azi îndrăznesc să-ţi spui întâiu
Cât îmi eşti de-aproape şi de dragă
Şi să-mi îngădui să-ţi rămâiu
Supusă slugă viaţă 'ntreagă.

transcrise ornamentat pe hârtie colorată, sub gravura a două columbe ce se sărută sau a două inimi ce se împreună? Din neantul jocului inutil, arta d-lui Bucuţa se umanizează spre finalităţi umane. In versul lui sincer, simplu şi direct, inimile candide îşi vor găsi exprimarea justă a sentimentelor lor amoroase. Arta nu e divertisimentul unei clase sau al unei culturi; democraţia cere întrebuinţarea cuvântului propriu. Ea cere o legitimă nivelare a sensibilităţii şi traducerea ei fie prin termeni strict echivalenţi, fie printr'o figuraţie elementară dar sinceră. Nimeni n'a egalat însă până acum pe d. Bucuţa în puterea de expresie directă a unei bogate game de sentimente. Chinuit, de pildă, de atitudinea neînţeleasă a iubitei, poetul îşi exteriorizează admirabil durerea.

---

1) Limităm cercetarea numai la *Miniaturi* din *Florile inimei.*

Ce ai tu astăzi nu 'nțeleg,
Că fără vr'un temeiu te mânii,
Mi se deschee trupu 'ntreg,
Mă 'njunghie ascuțit plămânii.
(Zdrobire)

Limitarea durerii numai în regiunile sufletului ar fi lipsit-o de elementul concret și ponderabil; poetul o plasticizează și mai bine printr'o echivalență fizică. Dacă în loc de „plămâni" ar fi întrebuințat cuvântul de „bojogi", exprimarea durerii ar fi fost poate și mai adecvată vocabularului tinerilor sortiți să-și facă din versurile d-lui Bucuța un breviar sentimental. Căci ceiace reprezintă d. Radu Cosmin în indignare patriotică și morală, în imn și în satiră, d. Em. Bucuța reprezintă în lirica propriu zisă. Sinceritatea formal și lipsa de artificiu formal îi unesc într'o acțiune convergentă asupra adolescenții. După cum sufletele virtuoase își găsesc de pe acum alimentul spiritual în opera bardului Radu Cosmin, îndrăgostiții vor găsi cu siguranță în *Florile inimii* ale d-lui Bucuța expresia cea mai tipică a flacării lor. Nicăiri n'ar putea înemeri, de pildă, o notare mai lapidară a exclusivității amoroase:

De ce la tine-așa cruzime
Când tot ce vreau e doar atât
Să nu vorbeșii cu alt cu nime
Și să mă ții mereu de gât?
(Ce vreau)

nicăiri n'ar putea înnemeri o transcriere mai sigură și mai directă a suspinului inimii de a nu-și putea mări capacitatea sentimentală:

...un singur gând m'apasă:
Că nu te pot iubi mai mult!
(Toane)

In acest *„că nu te pot iubi mai mult"* se circumscrie întreaga langoare a sufletelor compătimitoare sub forma definitivă a unui refren nepieritor. Alteori, dragostea poetului merge până la nevoia supremei umilinți și mărturisiri publice:

Că nici cureaua la sandale
Eu nu sunt vrednic să-ți desnod.
(Paznicul)

după ce a cunoscut farmecul intimității în doi:

... Când eu atât vreau: să fim singuri
Să pot să-ți cânt și să te-alint.
(Stăpâna apelor)

străbătut de atâtea neliniști dinaintea eternii enigme citite pe fața iubitei:

Iți povestisem dorul tot
Şi nu cătam că noaptea vine,
Dar groaza mea s'o spui nu pot
Când ochii ridicai la tine.
(Ceeace pune întrebări)

cu tot amestecul de durere şi de plăcere ce face voluptatea iubirii, căreia poetul i-a închinat osteneala „versului său de foc".

La fel şi eu, iubirea noastră
O 'nchid în versul meu de foc.
(Spre casă)

* * *

„Versul de foc" iată formula definitivă a artei d-lui Bucuţa: îi revine tot poetului meritul de a o fi găsit. A traduce o simţire elementară printr'o formă directă, plină încă de căldura sentimentului, e ceiace dă valoare poeziei d-lui Bucuţa şi o ridică deasupra oricărei vane arte. Opera lui însă nu e unică; reprezentând un caz de curioasă reversibilitate, ea continuă un fir întrerupt sau numai pierdut din vedere în literatura cultă. La începutul veacului trecut, boerul Konaki îşi cânta Zulniile, Catincele, Marghioalele cu o sinceritate egală şi cu acelaş „vers de foc":

Ochişorii ce slăvesc,
De-mi lipsesc din vedere,
Cu gândul tot îi privesc
Căci nu-mi lipsesc din părere etc.
(Ochişorii ce slăvesc)

Sau:

Amoriu, *spune-mi ce-am greşit*
In vremea cât te-am slăvit,
De mă arzi ca un gelat
Fără să fiu vinovat? etc.

Sau:

Mă sfârşesc... amar mă doare!
Milă n'am la cine cere,
Toate sunt nesimţitoare,
Toate-mi zic: Mori în durere! etc.
(Mă sfârşesc amar mă doare)

Sau:

Zic, inimă, să aibi răbdare
La sfârşitul acest mare,
Mare şi plin de durere,
Căci te duci la junghiere! etc.
(Zic, inimă, s'aibi răbdare)

Cu acea deosebire doar că d. Bucuţa simţia junghiul la plămâni, pe când Logofătul îl simte în inimă. Sau — şi aceasta e ultima citaţie ce ar merita să devină liminară pentru opera ambilor poeţi:

Un dar ţi-am ales
Din florile ce am cules
Cu mâna mea azi în zori,
Să ţi-l trimit, îndrăznesc,
Ca un semn că te doresc
Intr'un ceas de mii de ori.
(Darul)

* * *

„Amoriul" berbantului boer moldovean a reapărut deci în literatura zilei; peste un veac d. Bucuţa ni-l desgroapă cu graţii înnoite. Poate că nu dispăruse, de loc, devenind numai subteran. Cu bunavoinţă, firul inspiraţiei logofătului s'ar putea găsi, sărăcit, în straturile adânci ale muzei „micului dor". E un merit al d-lui Em. Bucuţa — reprezentant al ideilor europene — de a-i fi dat locul ce i se cuvenia în literatura cultă.

E. Lovinescu.

NĂDEJDII

Tu, care vii purtând pe umeri
Ulciorul plin,
Tu, care vii
Să'nviorezi atâtea păsări
Ce mor de sete prin pustii, —
Apleacă-te încet şi dă-le
Să bea 'nsetatelor credinţe,
Şi viselor ce-au supt doar pâcla
Nisipurilor din pustii...

Apleacă-te incet şi 'ntinde-i
Dezaripatei năzuinţe
Ulciorul dătător de viaţă, —
Intinde-i harul apei vii
Ce plăzmueşte viaţă nouă
In pana frântelor aripe...

Tu, care vii purtând pe umeri
Ulciorul scurtător de clipe,
Apleacă-te încet şi dă-le
Să bea 'nsetatelor credinţi, —
Chiar dacă 'n loc de apă vie
Le vei turna veninul morţii,
Apleacă-te încet şi toarnă-l
Căci nu te vor simţi că minţi...

Ci 'ncredinţate că beau viaţă
Il vor sorbi cu lăcomie, —
Şi, binecuvântând norocul
Că ori de unde beau din plin,
Vor adormi visând că sboară
Mai sus decât puteau să ştie,
Mai sus decât puteau s'ajungă,
De 'n locul dulcelui venin
Le-ai fi turnat o sorbitură
De 'ntremătoare apă vie, —
Şi le-ai fi dat aevea clipa
Unui avânt cât de senin...

Elena Farago.

SARITURA FRATELUI ANTON

Părintele Vartolomeu avea obiceiul, când mă duceam să-l văd, să-mi povestească câte ceva din viaţa trecută a monahilor „cea plină de învăţăminte pentru îndrumarea rătăciţilor". Era un bătrân cu înfăţişarea măreaţă şi liniştită şi avea un dar deosebit de a povesti.

Intr'una din zile, venind vorba despre viaţa grea de astăzi, părintele Vartolomeu mă trase pe un divan, acoperit cu scoarţe vechi, deasupra căruia licăria o candelă, ce zi şi noapte era aprinsă în faţa iconostasului sfinţiei sale, şi-mi povestì următoarele.

*

Pe drumul ce duce la monăstirea Lavra din Sfântul Augur, călătoria într'o Sâmbăta-mare, un om, care, după îmbrăcămintea-i sărăcăcioasă şi după faţa-i ofilită, se vedea că era un sihastru din împrejurimi. El făcea călătoria aceasta odată pe an, de Paşti, ca să asculte sfânta liturghie, cea dătătoare de puteri, pentru o nouă petrecere în singurătate şi în rugăciuni.

Inainta repede şi mintea sa se desfăta în vedenii sfinte şi curate.

Deodată un sgomot, venind dinspre nişte tufăriş, îl trezi din gândurile sale. Fratele Parmenă îşi încetini pasul. — Ce să fie oare, se întrebă el? O fiară sălbatică, care se apropie tiptil; vreun făcător de rele la pândă sau vreunul din păstorii monăstirii?

Trosniturile de crengi sfărâmate se auzeau acum tot mai aproape. Fratele Parmenă se opri. In curând, ieşi din frunziş un om înalt, sdrenţuit, slăbit îngrozitor de multă postire, şi luă calea monăstirii. Fratele Parmenă tresări. Işi culese amintirile şi, dintr'o săritură, se apropiă; puse mâna pe umărul călătorului, zicându-i: — Frate Anton, blagoslovit fie Domnul, care mă învredniceşte să te întâlnesc în această zi sfântă.

Sihastrul se întoarse liniştit, stete o clipă nedumerit, apoi se aruncă în braţele fratelui Parmenă.

Erau fraţi buni, fii ai aceloraşi părinţi, cari îşi perduseră avutul şi viaţa într'una din groaznicele năvăliri vrăjmaşe, care atât de des bântuiau răsăritul. Amândoi s'au călugărit în acest colţ binecuvântat, de linişte, de contemplaţie, de sfinţenie, ce este Athosul. Apoi s'au despărţit, fiecare retrăgându-se într'una din numeroasele peşteri din apropiere, care de veacuri erau locuite de cei ce căutau în singurătatea desăvârşită plăcerea vieţii şi câştigarea fericirii viitoare. De zece ani nu s'au mai văzut. Şi acum, în ziua cea mare de Paşti, sufletele lor gustau clipe neîntrecute de bucurie.

Ajunseră la monastire. Aici, călugării îi întâmpinară cu cea mai mare cinste, închinându-se în faţa acestor două chipuri sfinte, a căror faimă umplea toate monastirile Athosului. Igumenul însuşi, înştiinţat de sosirea lor, veni înaintea lor de le rosti din toată inima cuvinte de bună venire şi de laudă.

Şi-a doua zi, în faţa altarului, îngenunchiaţi cu evlavie, ascultară sfânta liturghie a evanghelistului Ioan, cea plină de idei adânci: „La început era cuvântul şi cuvântul era către Dumnezeu şi Dumnezeu era cuvântul". Şi apoi, când s'a rostit acel înălţător „Hristos a înviat din morţi", inimile tuturor au tresărit şi s'au umplut de bucurie, căci puterea lui Dumnezeu ieşia biruitoare, iar împărăţia diavolului era înfrântă.

Cei doi anahoreţi se îmbrăţişară din nou, rostindu-şi cuvintele: „Hristos a înviat", „adevărat a înviat".

Şi apoi, ca în zilele prea fericite, când în casa părintească ciocneau ouăle roşii, se aşezară la masă, unul lângă altul, şi se ospătară cu măsură, înlăturând mâncarea cu carne. Acest ospăţ totuşi era singurul mai îmbelşugat, pe care îl luau odată pe an.

Clipele acestea prea frumoase nu se puteau prelungi. Ceasul rugăciunii şi al postului trebuia să reînceapă. Peştera întunecoasă, în care mirosul de umezeală se amestecă cu cel de tămâe, chema pe acele două suflete, închinate lui Dumnezeu. Şi cei doi anahoreţi, după ce luară rămas bun dela fraţii lor din monăstire, prinseră a urca povârnişul muntelui spre sihastriile lor.

Cerul se întunecă deodată. Bubuituri puternice prevestiau vremea rea. In curând, ploaia începu, mai întâi măruntă, apoi din ce în ce mai deasă. Cei doi călători se opriră. In apropiere, se afla o crăpătură de stâncă. Se adăpostiră acolo. Şi ploaia cădea din ce în ce mai îmbelşugată, alcătuind adevărate şipote, care şerpuiau spre vale, spre monăstire, spre marea din apropiere.

In sfârşit, vremea rea încetă. Norii se împrăştiară şi, lucru obicinuit pe ţărmurile mării albe ce udă Sfântul Munte, soarele se ivi din nou, luminând tot locul în chip feeric.

Cei doi anahoreţi îşi reluară calea. Fratele Anton mergea înainte, grăbit par'că să-şi revadă culcuşul iubit; fratele Parmenà rămânea mereu în urmă.

Deodată fratele Anton face o săritură, întoarce capul speriat îndărăt, se închină de trei ori şi, iuţindu-şi paşii, se face nevăzut.

Fratele Parmenà, mirat, se apropie. Se aştepta să vadă vreun şearpe, vre-o mortăciune, sau altceva necurat. Nimic din toate acestea nu era, decât o crăpătură de pământ, pricinuită de ploaie. Uitându-se însă bine în fundul ei, fratele Parmenà, văzu o oală mare, plină cu bani de aur. Rămase pe gânduri. După multă şovăire, se aplecă la pământ, lărgi locul şi scoase banii. Erau mulţi, mulţi de tot.

Fratele Parmenà îşi umplu desagii şi voi să-şi urmeze calea spre peştera sa. Se răsgândi însă. Stete locului cât-va timp, chibzuindu-se; apoi luâ îndărăt drumul monăstirii.

Vreme de douăzeci de ani fratele Parmenà vieţui la Lavra, împrăştiind pretutindeni binefacerile sale. Repară monăstirea, zidi o bisericuţă; clădi noui chilii; zugrăvi biserica cu picturi minunate; aduse odăjdii bisericeşti, care împodobiră monăstirea. Se duse apoi şi în alte locuri spre a săvârşi binele. La Salonic şi la Chitros, dărui bisericilor felurite lucruri, de care aveau nevoe; înzestră multe fete orfane; scoase din închisori pe creştinii, cari îşi făceau osânda pentru datorii; înfiinţă un orfelinat şi un azil de bătrâni pe lângă biserica Sfântul Nicolae din Salonic, în sfârşit, cheltui în fapte creştineşti toţi banii găsiţi.

Simţindu-se aproape de ceasul, când tot omul îşi dă obştescul sfârşit, fratele Parmenà se rugă mult Celui de Sus să-i arate, dacă s'a făcut vrednic de mila sa, şi daca şi-a răscumpărat păcatele.

Intr'o noapte îngerul Domnului i se arătă în vis şi-i zise:

— Fii fericit întru Christos, Parmenă. Ai căpătat har de la Dumnezeu să fii cuprins în raiu. Dar cată să ştii un lucru: tot binele ce l-ai săvârşit tu pe pământ cu banii găsiţi, nu cântăreşte cât săritura fratelui Anton.

O. TAFRALI

OARBA

„Eşti oarbă, aşa cum sunt şi florile: nu ştii singură cât ţi-e darul de frumos."

RABINDRA NATH TAGORE.

Coboară blânde, albe, delicate,
Din atmosfera plină de lumină,
Columbele cu ochi de negre-agate,
Cu ciocul mic, cu talia lor fină.
Şi fâlfâind din aripile albe
Ca nişte graţioase evantalii,
Se lasă în lumina roşă-a serii
Pe marginea fântânilor de piatră
Invăluite 'n farmecul tăcerii.
Princesa Lhea le aude mersul
Picioarelor micuţe şi gingaşe,
Le simte cum se urcă peste umeri,
Le-aude fâlfâitul de mătase,
Şi fericită-aproape, le aruncă
Seminţele de lotus, parfumate,
Râzând de lăcomie şi de graba
Cu care ciugulesc înfrigurate.
Le mângâie pe gâtul cald şi moale,
Spre una se apleacă şi-o sărută —
In bucuria ei copilărească
S'ar crede că o vede... Dar pierdută
Privirea i-a rămus plutind în ceaţa
De nepătruns a lumii de 'ntunerec...
Şi pare un copil al suferinţii...
— Un zâmbet — şters de lacrima durerii...
. . . .
. . . .
Şi când nimic n'a mai rămas pe piatră
Iar albele cochete şi-au luat sborul,
Deodată singură, tăcută şi 'ntristată
Străină parcă 'n lumea cea de soare,
Frumoasă şi măreţă prin durere,
Cum stă pe marginea fântânelor de piatră,
Inconjurată numai de tăcere,
Ea pare-o statuă ce vrea să 'ntrebe
Ce este dincolo de întunerec,
De lumea pentru care-a fost creată?
Lumina roşă-a serii o 'nfăşoară
Cu-o mângâiere tristă şi ciudată...
Ii pune-aramă 'n păr, pe gură sânge,
Pe ochii mari şi morţi,
O sărutare binecuvântată...
. . . .
. . . .
In atmosfera plină de lumină
Columbele cu ochi de negre-agate,
Cu ciocul mic, cu talia lor fină,
Tot fâlfâind din aripile albe,
Ca nişte graţioase evantalii
Se urcă în lumina roşă-a serii
Pierdute tot mai mult, tot mai departe
Şi dispărând în farmecul tăcerii.

SANDA MOVILĂ.

* * *

RAMON PEREZ DE AYALA

Belarmino Y Apolonio, romanul de curând publicat de Ramón Perez de Ayala, ne dă prilejul să aruncăm o privire asupra operei literare a acestui scriitor spaniol care, mai în glumă, mai în serios, se plânge că graiul castilian nefiind așa de cunoscut, nu va putea să câștige celebritatea, pe care o visa încă din cea mai fragedă adolescență, când se hotărîse să cultive muzele. Desigur că acum, văzându-și numele purtat în slavă, în cele patru colțuri ale lumii de reviste ca *„Mercure de France"*, ori *„Nuova Antologia"*, se va mai fi mângâiat nițel de puțina cunoaștere a graiului castelan.

Inainte de toate mă găsesc dator însă să aduc pe această cale, mulțumirile mele, măcar că risc să nu fiu înțeles, cunoscutei case de editură din Madrid, Fernando Fè, de graba depusă în a-mi da putința să mă informez de mișcarea ideilor din Spania, mișcare pe cât de intensă pe atât de interesantă și semnificativă și despre care la noi abia dacă se cunoaște atât cât revistele și jurnalele franceze lasă să se strecoare într'o corespondență, cu anumite preferințe, de câte-va pagini, la un an odată. In ce privește pe cei dela noi care dau mai multă atenție acestei literaturi spaniole, apoi atunci trebuie să fim cu băgare de seamă, căci sânt în stare, după câte-va impresiuni culese din traducerile și izvoarele franțuzești, când sânt și acestea, să consacre scriitorii spanioli, cu autoritatea unui Unamuno sau Azorin, așa cum făcea mai acum cât-va timp, un jurnal literar din Cluj unde, după ce se deplânge falșul și puținul ce se cunoaște la noi din Spania se spunea că V. Blasco Ibanez este cel *mai mare* scriitor al Spaniei pentru că literatura lui seamănă cu literatura aciuiată și proslăvită pe vremuri la *Semănătorul !*

V. Blasco-Ibanez, este un scriitor de mare valoare, fără îndoială — iscălește çekuri de câte 800.000 pesetas pentru traducerea americană a romanului *Los cuatro jinetes del Apocalipsis*, se bucură de mare popularitate în Rusia, unde Tatiana Herzenstein i-a tradus toate operele în 16 volume, scrie că *măgarul rumegă*, a dat la iveală *La Barraca* și *Canas y barro*, două din cele mai bune romane realiste *cu tesa* ale literaturii spaniole de azi, etc. — dar, în Spania, este singurul scriitor contemporan de care critica nu se ocupă aproape de loc. In treacăt, Julio Casares îl dojenește pentru unele atitudini, Asseus, îl citează, la *Catedral*. Bobadilla îl stimează pentru că-i directorul literar al casei *Prometeo* din Valenția, însă nici Unanumo, nici Bacquero, nici Alomar, nici Ayala nu-i consacră nici măcar câte-va pagini. Un profesor spaniol, Federico de Onis, chemat să ție niște cursuri la Chicago, spune că a rămas foarte mirat când a aflat că acolo Blasco-Ibanez era socotit ca unul din cei mai mari scriitori Spanioli, dacă nu cel mai mare — mângâe-se jurnalul din Cluj. că este în bună tovărășie — și că în schimb scriitori ca Baroja, Valle-Inclan, Nervo, Ricardo

Leon, Quintero, Benavente, Unanumo, cu adevărat mari, erau mai puţin cunoscuţi... Fireşte, trebuie să ţinem în seamă aprecierile conaţionalilor lui Blasco-Ibanez, ca fiind cei mai în măsură să-şi spue cuvântul; aceasta nu împiedică totuş ca pomenitul scriitor să fie apreciat altfel de streinii cari au altă mentalitate, alte gusturi. Dar, lăsând de o parte pe V. Blasco-Ibanez, căruia i s'a făcut de alt-fel un rău serviciu în România de cei care au vrut să ni-l facă cunoscut şi asupra căruia va trebui să ne oprim într'o zi, să revenim la Ayala.

Ramon Pèrez de Ayala, fără să exagerăm ca cei din Cluj, trebue că spunem că este una din cele mai de seamă personalităţi ale literaturii contemporane spaniole. Timpul trece repede şi generaţia, aşa zisă dela 1898 nu mai poate fi socotită tânără: a părăsit de acum pragul maturităţii şi priveşte din capătul brazdei trase, în apusul însângerat, cu mulţumirea omului care vede rodind din belşug sămânţa aruncată. Cei citaţi mai sus de Federico de Onis împreună cu Ortega Gasset, Unamuno, Maetzu, Azorin, sunt de acum scriitori ce au ajuns plenitudinea înrâuririi ce-şi poate făgădui un cultivator al muzelor.

După ei s'a format o nouă generaţie literară, vrednică de studiat şi unde nu lipsesc scriitori cu personalitate viguroasă şi renume meritat, îndestulătoare pentru a ne face să-i socotim ca maeştri ai literaturii nouă, ca *jeunes maîtres*, cum zic francezii.

Pérez de Ayala s'a distins, mai ales în roman şi în critică literară, după ce a dat mai întâiu la iveală un volum de versuri *La paz del sendero*, căruia adaugă mai pe urmă *El sendero inumerable*. Sub acest aspect de poet liric, Ayala ne este cunoscut şi din cursul asupra literaturii contemporane spaniole, ţinut acum câţiva ani, de d. prof. O. Densuşianu, la Universitatea din Bucureşti.

In poesie, Ayala ne apare ca un gânditor, cu sensaţiuni rurale şi familiare, ce numai cu ale lui Francis Jammes pot fi comparate. Imagini nouă, surprinzătoare cum este a lunei jucându-şi razele printre crengile pădurii seculare, comparată cu o tânără fată ce vine'n vacanţă acasă dela mânăstire, scotoceşte prin dulapuri, iscodeşte prin toate colţurile, se uită în oglindă, şi, cu râsul ei sonor umple casa de veselie şi descreţeşte fruntea bunicului care toropeşte în jeţul bătrân ca şi el.

„Dar luna pleacă 'n vacanţă. Ce frumoasă e fecioara! Cu vestmântu-i ca de zăpadă, atât de neprihănit, că în noaptea albăstrie, pare un zâmbet ce a înflorit pe cer. Păru-i luminos e 'mprăştiat în văzduh. Prin livezile jilave se plimbă, se înalţă pe dealuri, alergând fără hodină, se priveşte în oglinda limpede a lacului, desmiardă drăgăstos lanurile verzi de porumb, trece marginea pădurii, ajunge până 'n desiş unde visează singurateci arbori patriarhali, se strecoară prin despicătura crengilor şi în vreme ce pe unul câte unul, blând, uşor, îi sărută, zice:

— Deşteaptă-te, bunicule."

Pe alocurea poesia lui se învălue în tristeţe, în desamăgire şi „la vida es de la muerte un continuo memento", viaţa nu este decât un neîncetat memento al morţii. Jurăm să ne iubim veşnic, nebuni de eternitate, dornici de nesfârşit, şi nu vedem în nesocotinţa noastră că ne este peste putinţă să oprim pe loc şivoiul vremii cu forţele noastre şubrede şi efemere. Pentru totdeauna... şi nu vedem în orbirea noastră că undele nestatornice nu trăesc decât cât un suspin, şi că bobocul de trandafir strălucitor şi aromitor dimineaţa, în amurg se veştejeşte.

Prezentul nu există, este ca un nouraş negru ce ţine cărarea după bătaia vântului, şi care, în trecere, aruncă pe pământ o pată întunecoasă şi tristă. Şi ni se pare că în urmă şi înainte este lumină: dar trecutul este de acum ireparabil. Viitorul este nesigur şi prezentul nu există.

Nota aceasta de tristeţe nu este însă decât trecătoarea şi poesia lui Ayala nu încetează de a fi o poesie plină de speranţe, de avânturi, nutrită de iubirea firii şi de simpatie pentru ce-i omenesc.

„Umflaţi-vă, inimi omeneşti, cum se umflă valul şi pânza, Umflaţi-vă de mânie şi de vijelii. Umflaţi-vă de nebunie şi de furtuni. Faceţi din carne adevărată vedeniile voastre. Ridicaţi ancora corăbiei. Scoateţi din orizont constelaţii. Nu întoarceţi ochii după stea. Umflaţi-vă, inimi omeneşti, cum se umflă valul şi pânza, ca să plecaţi, ca să visaţi, ca să făptuiţi, ca să trăiţi, ca să navigaţi, ca să înţelegeţi şi ca să muriţi".

Perez de Ayala face parte din generaţiunea de poeţi care, datorită înrâuririlor nouă ce au transformat poesia spaniolă, au adus împreună cu reînoirea formei şi dragostea pentru idei.

După stânca numită *Pensieroso* se scoboară adesea Ayala să facă pocăinţă, împreună cu Sf. Augustin, pentru păcatul intelectului, ce este păcatul satanic de a voi să înţeleagă totul şi să cuprinză tainele cele mai înalte.

Dar partea cea mai mare a operei scriitorului nostru este formată din romanele: *Tinieblas en las cumbres*, *A. M. D. G.*, *La pata de la raposa*, *Troteras y danzaderas*; romanele scurte: *Prometeo*, *Luz de domingo* şi *La caida de los limones*, deosebit de ultimul roman apărut *Belarmino y Apolonio* şi două volume de critică *Las màscaras*.

* * *

Calitatea predominantă în opera lui Perez de Ayala şi titlul de căpetenie în scara valorilor ce se pot descoperi la un scriitor este originalitatea. In aspectul practic imediat, originalitatea nu se socoteşte printre calităţile ce contribuesc cel mai mult la izbândă. Vulgul i se arată protivnic şi neînţelegător şi înclină să o confunde cu extravaganţa. Este o calitate ce zăpăceşte pe rutinari şi-i irită, obligându-i la sforţări de atenţiune pentru că-i scoate din drumurile bătute şi obişnuite. Este însă marea făuritoare a reînoirilor.

In artă, în ştiinţă, în toate domeniile activităţii omeneşti, originalitatea iniţiază mişcările de înaintare şi îmbunătăţire. O găsim la începutul tuturor marilor perioade clasice. Ceeace este acum tradițional, consacrat a fost mai întâiu original. Operele ajunse până la noi clasice nu sânt de cât cristalizarea vechilor originalități. Fără îndoială însă că nu tuturor le e dat să meargă la Corint. Ca să fii original nu este de ajuns numai a voi să fii.

Originalitatea lui Perez de Ayala constă în aceea că, atât în formă cât și în fond, este cu totul deosebit de modelele consacrate ale literaturii clasice spaniole. Stilul nu mai este periodul lung, plin de sonorități căutate, de multe ori gol, fără altă ambiție decât a gâdilirii auzului; e stil sfărâmat, îmbucătățit, păstrându-și totuși preciziunea; sacadat, adaptat viziunilor spontane, uneori sec, totdeauna colorat, la nevoe poetic fără să cuprindă dulcegăria și retorismul imediat post-romantice. Nu reprezintă caractere generice cu îndepărtată tradițiune literară.

*

Romanele pe care le-a publicat sunt desordonate: lasă de dorit în privința compoziției și în ele apar amestecate elemente foarte eterogene. Adesea vedem personagiile trecând de la cele mai înalte convorbiri filosofice la scene de lupanare. Toate romanele sânt presărate însă de minunate observațiuni, de fericite trăsături descriptive, de pătrundere psihologică, bogăție de idei. Un humorism ușor. lăsând să se întrevadă o sensibilitate conținută, un fond de duioșie ce fuge de exibițiune, scaldă toate cărțile lui.

*

Tinieblas en las cumbres (Cețuri pe culmi), un roman pe cât de obscur pe atât de ciudat, aparține unui vechiu gen, cu un trecut plin de multe zile de splendoare, sau cel puțin de succes, și care ocupă multe pagini în istoria literaturilor. Este, pentru a nu mai ocoli, un roman lupanar, printre ai cărui îndepărtați străbuni, se găsesc dialogurile grecești ale curtezanelor și toată oastea *Celestinelor*, create de Rojas, și al cărui ilustru reprezentant este actualmente în Spania, Alberto Insua. Printre rudeniile mai apropiate s'ar putea cita cărți ca *Maison Tellier* a lui Maupassant și *La Maison Philibert* a lui Jean Lorrain.

Tot despre o asemenea casă se vorbește și în *Tinieblas en las cumbres*, povestea unei sărmane fete dela țară — Rosina — care, după ce este necinstită de un saltimbanc, ajunge, după multe întâmplări, unele mai crude și mai desgustătoare de cât altele în cercul miseriilor omenești, să aibă un număr într'un bordel. Și când crede că va putea să-și spele rușinea și să iasă din noroiu purificată de iubirea lui Alfred, eroul, moare, sfârșit, în brațele ei, după nopți nedormite de desfrâu.

Deși morala ar trebui să ne facă să desaprobăm libertatea excesivă în „maniere" și limbaj a personagiilor, nu putem să tăgăduim romanului scriitorului Spaniol, multă plasticitate descriptivă și mișcare dramatică. Un singur exemplu, cu riscul de a fi osândit pentru acelaș păcat al scriitorului. Este vorba de o excursiune de plăcere, făcută de pensionarele bordelului Rosinei, în tovărăşia unor tineri, mai mult sau mai puţin degeneraţi. După o noapte petrecută în tren, unde o biată pereche de burghezi de câteori dă să se urce în vagon, la o gară oare care, se trage speriată înapoi dinaintea spectacolului licenţios şi alarmant ce prezintă veselele excursioniste în tovărăşia respectivului excursionist, — excursioniştii pornesc spre munte pe albia unui pârâu cristalin. Obiceiul, a doua natură a muritorilor, la vederea apei limpezi, deşteaptă pensionarelor pofta de a-şi face cuvenitele abluţiuni şi iată tabloul:

„Cum sta aşa, cu picioarele răscrăcănate, se aşeză pe vine aşa fel încât capătul şirii spinării, numit popular coadă, era foarte aproape de apă, îşi suflecă fustele cu multă graţiozitate şi pe dată începu să-şi facă abluţiuni purificatoare în partea aceea a trupului care avea mai multă nevoe de purificare. Privitorii sărbătoreau cu vorbe de laudă născocirea îndrăzneţei prostituate şi, tovarăşele ei, afară de Rosina, se aşezară şi ele pe vine ca să-şi facă spălături identice. Şi era de văzut tabloul în simplitatea-i ţărănească, agrestă şi matinală: munţii întunecoşi şi sălbateci în jurul vâlcelei, cerul îngrozit şi cenuşiu, tălăngile triste şi domoale dăngănind după costişe, bărbaţii vociferând după punte şi ele, cele patru preotese, într'o poziţie îngrozitoare, profanând inocenţa cristalină a pârâiaşului şăgalnic. Câte una din ele scotea ţipete ascuţite simţind pumnul de apă în ruşinile ascunse: lucru ce făcea pe toţi să se mire în cel mai mare grad, căci socoteau că printr'o lege naturală nimic nu poate să fie mai rece şi mai nesimţitor de cât organele avariate ale acestor nefericite femei. Nu întârziară mult ca să considere fără pată şi frumoase amoroasele lor mărfuri, şi, sculându-se în picioare, se şterseră cu rochile, vârându-le printre picioare, cu o mişcare îndemânatică şi eficace pe care multă practică o făcea tot atât de expeditivă ca şi de graţioasă. Iar noi, ca nişte cronicari conştiincioşi, cată să dăm de veste că sângele, cu acel prilej, coloră râul".

Până acum s'au scris multe romane licenţioase, cred însă că epoca romanelor-lupanar a trecut până şi în literaturile cele mai înapoiate.

Vechile romane licenţioase ale literaturii spaniole deşi par grosolane, sânt în schimb totdeauna vesele. Azi nu mai pot fi aşa căci iubirea venală. în forma josnică şi degradatoare în care o prezintă aceste poveşti, este un subiect trist, una din formele robiei rămase în civilizaţiunea modernă şi care jicnesc spiritul personal de demnitate şi independenţă, azi mai răspândit ca oricând. Viţiul modern este trist, ca materie de contemplaţiune şi are nevoe de rafinăriile luxului şi ale artei pentru ca reprezentarea lui să nu resulte peste măsură de respingătoare.

Ayala, făcând pe Alfred să moară în braţele Rosinei, după urma desfrâului, pune un sfârşit moral fabulei. După cât se pare face aceasta cu oarecare ironie ca şi cum nu ar fi prea convins din care pricină nu e de mirare ca nici cititorul să nu fie convins. Chiar dacă ar fi scris cu mai multă convingere prefața și epilogul, este probabil ca cititorilor să le rămâe multe îndoeli asupra eficacității acestui roman ca operă edificatoare, destinată să îndepărteze tinerimea dela apucături primejdioase.

Cu toate astea, trebuie încă odată să recunoaștem că în romanul *Tinieblas en las Cumbres*, cu subtitlu *Historias de libertinaje*, ce pare un anunț echivalent cu *Numai pentru domni*, este artă, periculoasă poate, imaginație și chiar poezie adâncă și caritate omenească în unele episoade și personaje.

Belarmino y Apolonio este un roman mai curând de tipuri, de cât de acțiune, și prin aceasta s'ar zice că este un roman psihologic, dar nu este într'un înțeles curat analitic de observațiune sau clinică literară, nici în înțelesul de reprezentare de caractere generice cu întinsă tradițiune în literatură, ci în înțelesul de caldă creațiune poetică de tipuri curioase, posibile, prinse din materia primă oferită de realitate, transfigurate însă prin viziunea artistică.

Belarmino și Apolonio sunt pur și simplu doi cismari, în ciuda numelor lor împregnate de anume aristocratism istoric. Unul este cismar filosof, celălalt un cismar dramaturg, fără ca din aceasta să se tragă concluzia că, prin contrast cu meseria eroilor săi, a voit Ayala să lase să se înțeleagă că sunt pe lume filosofi și dramaturgi ce ar trebui să fie cismari. Condițiunea umilă a acestor personagii nu trebue să mire. Nu este un croitor personajul din *Sartor Resartus* al lui Carlyle? Nu a țesut Flaubert în jurul vulgarelor figuri ale lui *Bouvard et Pécuchet*, unul din cele mai frumoase din romanele lui?

Eroii din romanul scriitorului spaniol nu sunt, pe dealtă parte, nici vulgari și nici nu sunt tratați cu satira sarcastică și dușmănoasă. Departe de asta; romancierul îi zugrăvește cu simpatie izbutind ca din comic chiar să scoată emoția. Tot astfel a transformat și Cervantes pe hydalgul din Mancha, care începe prin a fi o caricatură a lui Amadis, într'o figură sublimă, pletorică de idealism, cel mai bun dintre cavalerii rătăcitori.

Nu putem merge atât de departe încât să afirmăm, conduși de asemănarea procedeului, inconștient poate în amândouă părțile, că Belarmino ajunge să fie cel mai bun filosof. Mulți se vor îndoi până la urmă dacă este un filosof din fire sau un șarlatan, născocitor a unui anume limbaj, dar cel puțin are emoțiunea filosofică, iubirea înțelepciunii ori dorul înțelegerii lumii și mai ales este un personaj atât de original și mișcător; că face din romanul unde este găzduit „la obra más acabada del autor y una de las más hondas y propicia à la meditacion — aparte el mero deleite que han visto la luz en nuestra lengua en estos ultimos años“ (opera cea mai desăvârșită a autorului și una din cele mai adânci și potrivite pentru meditare — afară de desfătarea ce procură — ce au văzut lumina în graiul nostru în cei din urmă ani“ Andrenio. *Epoca*. Ianuarie 1921.

Belarmino este ca și Quijote, un seminebun, un țicnit, care dă de râs în Pilares — satul unde se petrece acţiunea — prin limbajul convenţional şi întunecos pe care l-a inventat pentru a-şi exprima filosofia.

Filosof a început prin a-şi făuri un limbaj filosofic. Pe măsură ce înaintăm în povestire, comicului, încet încet se suprapune simpatia şi încolţeşte emoţiunea. Belarmino ajunge să ne apară aproape un sfânt şi mult mai filosof decât îşi închipuesc studenţii mucaliţi din Pilares. Cine ştie: poate că învăluită în ciudatul lui graiu se găseşte o ingenuă interpretare a tainelor vieţii.

Personagiile secundare, unele destul de puternic reliefate şi ele, nu sunt mai puţin ciudate. Ar fi nevoe de o altă citaţie pentru a proba lucrul acesta, cum însă spaţiul nu ne mai îngădue, cată să lăsăm pentru o ocazie mai nimerită schiţarea mai pe larg a figurii atât de interesante a lui Perez de Ayala.

AL. POPESCU-TELEGA.

STANŢE

I

Covârşit de gânduri grele
Fruntea mi-o înclin,
Curgeţi lacrime sfioase
Dorul să-mi alin.

Iar de-amarul lor se ’ncarcă
Sufletul mai greu,
Şi mi-l port, aşa, de par ’că
N’ar mai fi al meu.

II

Ingropate de uitare,
Florile îşi strâng
Aromatele petale
Tot mai mult, şi plâng.

Nimeni nu le mai desmiardă
Cu surâsul blând,
Triste şi sfioase ’n umbră
Mor încet, pe rând.

AL. T. STAMATIAD

* * *

GUSTAV MAHLER

L'am auzit în primăvara anului 1910 la Paris, conducându-şi singur marea lui simfonie a doua cu soli şi coruri. Era acelaş omuleţ slab şi nervos pe care-l întâlnisem adesea pe străzile Vienei umblând cu capul gol, înfăşurat într'o lungă pelerină neagră. Avea o înfăţişare severă de pastor, o gură necăjită, ochi adânci, multe cute pe faţa-i rasă şi o frunte uriaşă care lăsa o stranie întipărire. Ţi se părea că o lume înfrigurată se sbuciumă îndărătul ei, că o veşnică sforţare dureroasă, o ştiinţă şi o conştiinţă încordată sunt închise acolo. Izbucnirile ei trebuiau să aibă ceva din enormitatea şi din febrilitatea turbure a străduinţelor veacului nostru neliniştit. Renumele de ambiţios creator al unor lucrări de dimensiuni neobişnuite, de om cu ştiinţă atot cuprinzătoare, nu putea de cât să ,întărească impresia întâi. Dar nu bănuiam încă într'însul o latură a vienezului frivol, dulceag şi sentimental.

Pătrunzând cu vremea mai adânc în cunoaşterea înfăptuirilor lui muzicale, cred că ne putem lămuri întrucâtva taina acestor stranii contraste.

Gustav Mahler era un austriac de obârşie evreească şi de educaţie artistică vieneză. Muzica lui toată trebuie privită sub lumina acestor trei determinante. El vrea să fie moştenitorul marei generaţii muzicale care a dat la sfârşitul veacului al 18-lea şi la începutul celui al 19-lea una dintre manifestările cele mai înalte şi cele mai echilibrate ale artei omeneşti. E vorba de părinţii simfoniei, ai sonatei, ai quatorului, ai liedului : Haydn, Beethoven, Schubert. Tradiţia lor caută s'o urmeze Mahler. La şcoala lor, în cetatea imperială care a pus pecetea ei pe geniul tuturor celor cari au ,locuit-o s'a adăpat sufletul înfrigurai al acestui compozitor. Austriacul, vienezul în special, e o individualitate cu totul aparte prin complexitatea înrâuririlor cari au lăsat urme adânci în firea lui.

Aşezată la răscrucea drumurilor ce duc în toate ţările Europei, Viena e un conglomerat viu în care întâlnim influențele cehe, polone, ruse, croate, slovace și maghiare.

De la miază-zi a străbătut puternic suflul sensual al Italiei. Și toate aceste înrâuriri au modificat adânc fondul etnic al germanului de miazăzi. Dar clasicii vienejí au închegat aceste disparate într'o minunată tradiție artistică care și-a făurit un caracter uimitor și cu toată complexitatea originei sale și arta aceasta clasică n'are nici un cusur al cosmopolitismului divergent și steril.

Creatorii marii muzici de cari vorbeam mai sus au forma desăvârșită, linia limpede a latinilor, adâncimea germanică și adesea un fond melodic luat din folklorul popoarelor vechei împărății austriace. Citez un passagiu dintr'un articol al compozitorului *Egon Wellesz (Wien als Musikstadt)*:

„Când ne gândim din ce naționalități felurite s'a constituit populația vechei Viene, putem înțelege că Beethoven a putut întrebuința, transformând-o, o melodie rusească într'un quartet de coarde, fără ca ea să fie găsită străină de cineva, că Brahms a putut prelucra în timpul șederei lui în Viena, melodii unguréști, iar Mahler, cântece slave, fără a avea sentimentul că ar fi în aceasta vre-o contrarietate de stil. Da, ni se par tot atât de ale noastre danțurile țărănești din Carintia, *ländler* — ele stiriene, ca și cântecele populare din Slovacia și Moravia".

Aceste adevăruri ne duc mai departe. Astfel ne explicăm vecinătatea clasicismului și a romantismului, măreția eroică a marilor simfoniști, alături de sentimentalitatea dulceagă a făuritorilor de lieduri și valsuri. Din clasici, din romantici ca Bruckner și din compozitori de operete ca Iohann-Strauss, izvorăște muzica ciudată, paradoxală, inegală și plină de viață a lui Mahler, complexul și haoticul muzicant austriac.

Dar Mahler era și evreu. De aci, luxurianța acea de sonorități, senzualitatea asiatică, imaginația neînfrânată, veșnic în goană după *efecte*, diletantismul care adună bunurile de oriunde le găsește fără a putea *crea* vreodată. E tipic artistul acesta de frenezie iudaică.

Adăogați misticismului și neliniștei semite, oarecari lecturi filozofice și teosofice germane, înrâurirea măreției instrumentale a lui Berlioz și vom avea o sumă complectă a trăsăturilor lui caracteristice.

Straniu amestec de enorm și delicat, de tragic și zmerit de nobil și trivial!

Personalitatea lui Mahler n'a avut însă puterea să topească toate aceste disparate. O idee simplă, o linie melodică limpede, pastișată după Mozart, Haydn ori Schubert, comportă pe neașteptate o complicată, grandioasă și plină de modernism desfășurare contrapunctică. (Simf. 4, partea 1). Un *menuet* Schubertian e brusc întrerupt de un *scherzando* satanic și în mijlocul unui haos de sonorități discordante, deodată răsare, ridicolă și trivială, o melodie de operetă, un „walzer" care face deliciul vienezelor sentimentale ori un „ländler". destul de banalizat prin bărăcile Wurstel-

Praterului (simf. I-a) şi iată un adagio mistic şi consonant, amintitor al unui paradis senin, plin de harpe naive îngereşti...

Toate contrastele aceste sunt vădite. Tonul când sublim, când familiar şi naiv, e oarecum lipsit de unitate în stil. In simfonia a 4-a, întâlnim toate reminiscenţele şi toate amestecăturile. Moartea îşi cântă melopeea pe o vioară desacordată în partea a 2-a. Apoi vine o dulcegărie vieneză şi un adagio somptuos. In partea a 4-a, întâlnim o descriere a paradisului, făcută de un copil-înger, plină de culoare orientală şi de naivităţi voite: Ascultaţi textul extras din „*Des Knaben Wunderhorn*:“ culegerea populară bavareză. Poezia e întitulată: *Der Himmel hängt voll Geigen.* O strofă sună aşa:

Fel de fel de legume bune,
Cresc în grădina cerească!
Sparanghel bun, fasole,
Şi tot ce pofteşti!
Bliduri întregi şi pline stau pregătite pentru noi.
Mere bune şi pere şi struguri buni!
Grădinarii 'ngăduie totul!
Căprioara, iepurii, de vrei,
Aleargă încoace
Pe drumul mare.

Copilării din acestea voite, dau tonul întregei bucăţi. Altădată Mahler va întrebuinţa o poezie de Nietzche (simf. 3), ori sfârşitul din al doilea Faust al lui Goethe (simf. 8-a). Ca şi Berlioz, el măreşte aparatul orchestral şi coral, pentru a obţine efecte covârşitoare de massă (Simf. 8-a, măreaţa lui capodoperă cere bunăoară 1000 de executanţi).

Sonoritatea câştigă oare în intensitate prin aceste amplificări. Nu cred! In instrumentaţie ca şi în pictură, intensele efecte sonore ca şi cele de culoare, se nasc din îmbinarea fericită a tonurilor ce se pun unul pe altul în valoarea lor. Orchestra cu câteva alămuri a lui Beethoven sună tot atât de tare ca şi cea a modernilor.

Nu prin mărimea aparatului său enorm străluceşte orchestra lui Mahler, ci prin admirabila instrumentaţie plină de pitoresc şi de culoare. Timbrele sunt nouă, neprevăzute. E partea cea mai bună a operei lui. Dar muzica aceasta are în temeiul ei însăşi un mare păcat: Banalitatea, reaua calitate a *ideilor* ei. Un Richard Strauss, nu prea dăruit nici dânsul sub acest raport, are un avânt, o căldură trepidantă de entusiasm care salvează, ridică totul. Mahler totuşi foarte interesant, e lipsit de acest dinamism fără pereche.

Se pune acum o întrebare: Când culorile lui Mahler vor păli, fiind fatal întrecute de progresul firesc al timpurilor, în lipsa unui stil, unui desen melodic mai personal, al unei armonii mai originale, ce va rămânea din stufoasa lui operă? In afară de acele inovații ale paletei orchestrale, cu ce ne va putea interesa în viitor muzica aceasta? Poate prin nobila ambiție, nu pe deplin realizată, de a da înfăptuiri mari, cu larg înțeles uman, urmașe ale simfoniei a IX-a, inegalată până astăzi.

Aducând aceste note critice personale, mărturisim nespusa noastră mulțumire că datorită D-lui *Oscar Fried*, am putut asculta această muzică modernă, plină de calități și de defecte. Ca și maestrul său Mahler, D-l Fried e un dirigent în cel mai frumos înțeles al cuvântului. Prin sufletul pe care îl pune în execuția lucrării înaintașului său, prin admirabila conștiință a detaliului ca și prin linia mare pe care nimeni n'o cunoaște și n'o urmărește în toate tainele ei ca dânsul, capelmaistrul vienez *creează din nou opera* pe care ne-o dă.

In estetica unor mimici exagerate sau a unor gesturi prea frenetice nu scad întru nimic lauda aceasta, cea mai frumoasă pe care i-o putem aduce.

EM. CIOMAC.

DUMNEZEIRE

Am zvârlit de mult la vânturi iconița de argint,
Azi am ochii tăi, icoane schimbătoare ce nu mint
Și din suflet alungat-am vechiul Dumnezeu cu barbă
Ca să cat Dumnezeirea în văzduh, în lac și'n iarbă.

Zei de piatră își clădiră oamenii dintîi ai lumii,
Negăsind Dumnezeirea în desăvârșirea humii,
Ei o căutau în temple și'n altare mari de piatră
Și o alungau cu crezul lor păgân de lângă vatră.

...Dar când frumusețea-ți albă s'a desvăluit întreagă
Și când ochii mei putură taina ta s'o înțeleagă,
Când desăvârșirea formei a 'ntrupat-o sveltul trup
Și din sufletu-ți norocul l'am cules ca dintr'un stup,

Ți-am sorbit atunci vieața de pe ochi și de pe gură
Cu pornirea pătimașă ce nu'ntreabă atunci când fură
Și'n fiorul cel mai tare și sălbatec al iubirei
Am găsit pe totdeauna sufletul Dumnezeirei.

ION SÂN-GIORGIU

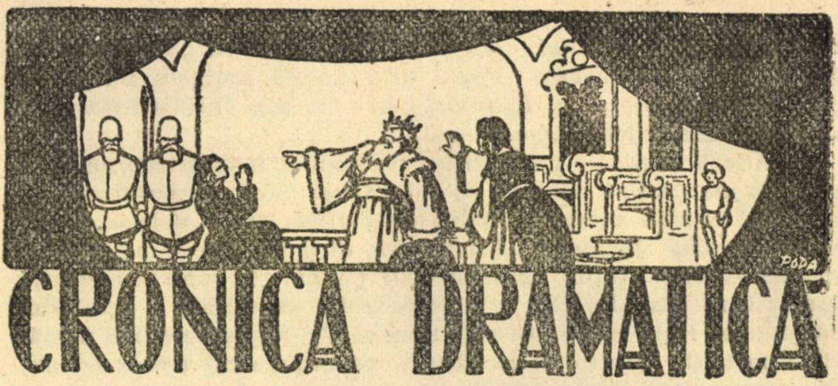

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL POPULAR

O NOAPTE FURTUNOASĂ, 2 acte

de I. L. Caragiale

Toată lumea aleargă încă să vadă „O noapte furtunoasă“ — cunoscuta comedie a lui Caragiale. E o comedie, în deplinul înţeles al cuvântului, adică şi scheletul şi ţesăturile sunt din material vesel. Apoi e comedia *noastră* — şi când literatura dramatică română e atât de săracă la acest capitol, „O noapte furtunoasă“ câştigă şi o valoare din afară. E deci o comedie foarte de preţ, şi pentru că e unică!

Tot de aci îi vine şi prestigiul. Deşi scrisă pe la 1880, a înveselit fără concurenţă atâtea generaţii şi comedia lui Rică Venturianu, lui Titircă Inimă-Rea, Ipingescu, Chiriac şi Spiridon are astfel greutatea unei comedii clasice, pe care a consacrat-o veacurile — fireşte numai în înţeles estetic.

Poporul dă năvală să vadă iar „O noapte furtunoasă“ pentrucă atmosfera generală a comediei — analfabetismul în atingere cu civilizaţia apusană — e în parte de actualitate şi azi, iar o droae de comedianţi (cel mai cunoscut e celebrul Iulian) au dus prin cinematografe şi grădinile de vară chipul coanei Manda şi al măcelarului la chef — într'un limbagiu care, purces de la Caragiale, desigur, a întrecut uneori gustul maestrului.

Se întâmplă acest caz interesant că înşişi imitatorii, pastişeurii şi plagiatorii lui Caragiale, îi dau acestuia o actualitate şi un prestigiu popular, de care marele scriitor — a fost un om de un gust extraordinar de subţire — ar râde amar!

Ceiace pare de neînţeles este că „O noapte furtunoasă“ — de fapt o farsă perfectă — atrage şi pe oamenii de carte, cu aceeaşi pasiune.

Incărcată de calambururi, de efecte comice compromise de însuşi succesul lor repetat, comedia lui Caragiale e veche. Orice s'ar spune, personagiile s'au stins de mult. Gvardia Naţională s'a disolvat, Chiriac e cârciumar şi deputat, Rică Venturiano scriitor simbolist sau şef de cabinet, iar coana Zoe îşi face manecure şi fox-trotează. Pe simpaticul Nae Ipingescu şi amicul său Titircă Inimă-Rea, nu-i mai aflăm de loc — ei s'au stins de tot: i-a ucis abecedarul şi votul universal. „O noapte furtunoasă" s'a acoperit cu fiecare deceniu, de o nouă crustă — şi trebue să mărturisim că de multe ori ne surprinde naivitatea glumelor, superficialul hazului şi râdem cu multă indulgenţă.

Totuşi „O noapte furtunoasă" trăeşte şi are o vervă cuceritoare. Acest miracol e: geniul. Personagiile au o viaţă atât de esenţial redată, încât simţi cum sângele curge, viu, adevărat, prin acei eroi cu figuri de manechine. Fără a fi o comedie de caracter, e totuşi o comedie pe care numai însufleţirea lui Caragiale a scăpat-o de la o moarte sigură. A scăpat-o într'adevăr — spre uimirea tuturor scriitorilor!... Chipurile de panopticum din „O noapte furtunoasă" se îngrijesc prea puţin de moravurile noastre de azi, ele, în hainele şi în limbagiul lor de atunci, se mişcă după îndemnurile adânci ale inimii lor — şi inimile au avut totdeauna mişcătoare îndemnuri. Din acest punct de vedere Nae Ipingescu, cel care provoacă ilaritatea publicului, e personagiul cel mai şters.

Am fi voit să scrim mai pe larg despre jocul actorilor.

Renunţăm.

Ne dăm seama că ar trebui să osândim pe toată lumea care aplaudă şi râde de câte ori actorul se repede asupra unui cuvânt sau gest de efect.

Asemenea comedii nu trebuesc de loc şarjate — şi nu ştim, într'adevăr câţi actori de la noi nu masacrează pe eroii lui Caragiale.

F. ADERCA.

A APĂRUT DE:

AL. T. STAMATIAD

PARABOLE

ED. CASA ŞCOALELOR PREŢUL 8 LEI

VA APARE DE:

H. STREITMANN

TABLETE

ED. CULUTURA NATIONALĂ

CRONICA ARTISTICA

ADAM BĂLȚATU *

Pentru cei cari au urmărit de aproape activitatea picturicească a lui Adam Bălțatu, încă dela sfioasele încercări cu reminisciențe grigoresciene, pe care le admirau trecătorii în câteva vitrine ale Iașului, ipostaza în care îl arată expoziția sa de acum este ceva firesc și așteptat.

An cu an, tânărul pictor s'a străduit, fără contenire, să se întreacă pe el însuși, cu acea admirabilă persistență pe care o dă instinctul propriilor forțe și nesfârșita dragoste de artă.

A izbutit și nimic nu ne dă dreptul să bănuim că această continuă ascensiune poate avea o limită apropiată. De-o parte stau mărturie atâtea frumuseți ale firii care-și așteaptă o dreaptă evidențiere, iar pe de altăparte ni-i chezaș excepționalul talent al expozantului dela „Mozart".

Adam Bălțatu e un nume menit să rămână.

Liniștitul flăcăiandru ce da roată zile întregi împrejurimilor pitorești ale Iașului, căutând departe, cât mai departe de atelierul școlii de Arte Frumoase, subiecte de inspirație picturală, era de fapt un revoltat. Cușca rigidă a picturii de clasă îl înnăbușea și dincolo de zidurile școlii, Adam Bălțatu simțea că trăește un meșter mai mare și mai prielnic lui: natura.

Și au eșit de-acolo pagini minunate de tinerețe, sincere și serioase totuși în tinereasca lor exuberanță, lucrări îmbibate de entuziasmul și poezia naturii privite cu ochiul flămând al celor douăzeci de ani. Era în ele toată beția pe care o dă bucuria răzvrătirii împlinite, cu toate frumusețile și cu toate cusururile ei.

De-atunci și până acum, Adam Bălțatu a trecut de două

---

*) Sala „Mozart".

ori sub soarele Italiei. Ciocnirea cu clocotul luminos al Sudului şi vizitarea muzeelor au deschis ochilor lui orizonturi aşa de largi, încât în primul moment — şi expoziţia sa de anul trecut a fost o dovadă — tânărul artist a oscilat între două feluri de pictură: pe de-oparte tablouri copleşite de lumină, pe dealtă parte lucruri compuse cu o îngrijire excesivă, care le dădea aerul de căutat. Influenţa muzeelor se resimţia atât de puternic în acestea din urmă, încât însăşi coloraţia lor totală avea ceva din atmosfera obosită de vechime a tablourilor de galerie.

Anul acesta însă, Adam Băltatu imbină în mod fericit tendinţele vădite din anul trecut, păstrând totuşi la bază acel sentimentalism pictural către care totdeauna a fost atras şi folosindu-se aproape pretutindeni de principiul repartizării luminilor după sistemul clasic al pivotului luminos central, în jurul căruia tonurile umbroase se gradează, intensificându-se continuu până la ramă.

Astfel, umbra ocupă totdeauna suprafaţa cea mai mare, ca şi primul plan, preferinţă indicată desigur de necesitatea compoziţiei, care, reclamă adesea contraste coloristice absolut nereale dar de-o nepreţuită valoare artistică atunci când sunt cu talent întrebuinţate.

Belgianul Franck Brankwyn, care a lăsat Romei cea mai mare parte din lucrările sale, era — poate — cel mai strălucit mânuitor al efectului de lumină ireal dar artistic, şi desigur că Băltatu n'a trecut pe lângă operile lui fără a prinde ceva.

Brankwyn însă, era mai precis în desen şi mai moale în execuţie, pe când Adam Băltatu vede natura cu un ochiu întredeschis ceia ce elimină preciziunea desenului, întrucât, mai totdeauna fiind vorba de lupta între lumină şi umbră, firesc e ca lumina să copleşească şi să mistue rigiditatea lineară a formelor, iar pe de altă parte acest fel de a privi elimină coloraţiunea de detaliu şi reducând totul la mase de culoare, dă posibilitatea unor realizări picturale largi şi degajate.

De altfel, Băltatu era indicat, pentru acest gen de pictură. prin însăşi vigoarea, siguranţa şi precizia penelului său. Asta fiind vorba despre peisaj numai, căci florile sale şi multe încercări de compoziţie suferă tocmai de pe urma acestor calităţi.

Tot astfel unele peisagii cu subiect din ţara noastră suferă, de lipsa atmosferei proprii, din pricina prea multulului pictural E un exces, fireşte, dar greşeala în care îl fac să cadă, e singura răzbunare a celor douăzeci şi trei de ani ai lui Băltatu.

VICTOR ION POPA

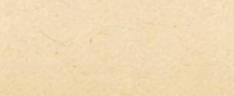

INSEMNĂRI LITERARE

Paiaţele e titlul unei broşuri scoase de d. I. Peltz, în care tânărul scriitor ia o poziţie ofensivă împotriva unor aspecte politice şi literare, apărute mai ales după război. In politică, de pildă, d. Peltz combate ţărănismul, bazat pe lupta de clasă, şi comunismul, care desigur nu propagă armonia socială. In literatură d. Pelz se ridică împotriva polemismului acut, care, de fapt, vine din epoca de dinainte de războiu, şi mai ales a superesteţilor. ornamentul tuturor epocelor literare. Intenţia d-lui Peltz e onorabilă şi punctele de atac consecvent alese. Nu cred însă panfletul trebue combătut prin mijloacele lui supralicitate. Obiectivitatea de cugetare şi stăpânirea de formă sunt singura pavăză de care se poate rupe lancea panfletarului. Aşa, de pildă, nu înţelegem ce caută printre victimele d-lui Peltz d. Vianu, care pe lângă că e probabil capul cel mai sistematic al generaţiei noi, reprezintă in producţia lui literară o linie dreaptă.

Em. Bucuţa.— Iscălindu-şi notiţele critice „Idea Europeană", d. Em. Bucuţa are asupra contemporanilor săi redutabila superioritate a semnăturii. Nu ştim dacă relaţiile lui cu Europa trec dincolo de limita unor studii neisprăvite; *Idea Europeană* fiind însă un titlu comercial înregistrat, iscălitura d-lui Bucuţa se învesteşte cu un caracter de legalitate incontestabilă. Un conflict ideologic cu dânsul ar putea atrage neplăcerea unui conflict european. Este deci de datoria unei prudenţe elementare de a nu turbura pacea bătrânului continent în împrejurările actuale.

Voi accepta deci cu resemnare aprecierile d-lui Bucuţa asupra intelectualismului meu „descărnat" şi a stilului „gras". Problema cărnii îl obsedează de mult: numindu-se Popescu, şi-a luat pseudonimul de Bucuţă, care, deşi diminutiv, nu e totuş de post. Iar dacă stilul meu are „mersul încet al melcului", recunosc bucuros că nu oricine se poate întrece cu agilitatea de picior a d-lui Bucuţa.

Acum trei ani, la apariţia Sburătorului, am primit vizita unui domn ce-mi aducea un considerabil manuscris poetic al d-lui Bucuţa. Nepublicându-i-l, disting în glasul criticului european, suspinul poetului înnăbuşit în coşul redacţional.

E. L.

Rochia albă de *C. Ardeleanu.*— In notarea fidelă, aproape cinematografică, procedeu care uzitat prea des ar duce la adunarea unui bogat material mai de grabă decât la o construcţie artistică, d-l C. Ardeleanu introduce un humor specific; atitudinea isvorâtă din fapta brută, privită într'o perspectivă oarecare, provoacă acel zâmbet de nereţinut atât în faţa mizeriilor momentane cari sfârşesc uneori prin subite fericiri cât şi a nădejdilor puternice cari, dimpotrivă, se prăbuşesc în dezolări neaşteptate *(Funcţionarii, Datoria, Să faci bine, Despărţire)*. Asupra tuturor acestora se trece cu aceiaş uşurinţă cu care binele şi răul se îmbină în fiecare act al vieţii. Bucată de bucată se înlăţue într'un tot, într'o armonie de concepţie. Ea risipeşte impresia de insuficienţă, pe care literatura d-lui C. Ardeleanu o poate provoca la prima vedere. Ceeace părea astfel este în fapt un procedeu. Fără energie şi mai ales fără adâncime, realismul acesta deosebitor este totuş cea mai elastică formă în care se poate imprima viaţa.

Uzina însă cu energia liniilor este unica bucată a volumului în care se poate vorbi şi de profunzime. E o schimbare de procedeu. De aci şi nevoia de a-i aplica şi alte criterii de judecare, celelalte bucăţi mulţumindu-se numai să contureze viaţa.

CITIȚI

„BIBLIOTECA UNIVERSALA“

Care publică opere literare, ştiinţifice, pedagogice, de utilitate publică etc., etc., scrise de cei mai de seamă scriitori români şi străini, clasici şi contimporani.

Se pune în vânzare câte 3 volume pe săptămână

PREȚUL FIECĂRUI NUMĂR LEI 1.-

AU APARUT:

No.	1— 3	*L. Rebreanu*, Norocul	Lei 3.-
„	4— 4	*H. C. Andersen*, Grădina raiului	„ 5.-
„	9—11	*I. Petrovici*, Simțiri rostite	„ 3.-
„	12—14	*Al. T. Stamatiad*, Poemele în proză ale lui Baudelaire	„ 3.-
„	15—17	*E. Lovinescu*, Portrete literare	„ 3.-
„	18—25	*Alex. Dumas-fiul*, Dama cu Camelii	„ 8.-

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

Editura „ANCORA“ Alcalay & Calafateanu — Bucureşti, Str. Smârdan, 4

Tit.
REVISTA TRANSILVANIEI
S I B I U
Str. Saguna No. 6

CE

• 41, STRADA LIPSCANI, 41 •

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

ROMANIA
3 BANI
POSTA

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI .·. LENAJURI .·. PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE; etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL LITERAR

REVISTA · SAPTAMANALA

ANUL I.-No. 10

19 NOEMBRIE 1921

10

SUMARUL:

E. Lovinescu . . . . Ion Minulescu
G. Murnu . . . . Odisea
Camil Petrescu . . . . Mâna
Gh. Brăescu . . . . Burdulea
Andrei Velea . . . . Tolstoi
N. Batzaria . . . . Valora
G. Rotică . . . . Te-ai dus
Al. Terziman . . . . Amurg de toamnă
B. Fundoianu . . . . Probleme vesele: Invățământul

CRONICA ARTISTICĂ. — VICTOR ION POPA: *Ultimele expoziții.*
CRONICA DRAMATICĂ. — F. ADERCA — *Teatrul Popular*: „Un domn pribeag".
— INSEMNĂRI LITERARE. —

EDITURA · ALCALAY & CALAFATEANU

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:

Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.—

ANUL I. — No. 10 19 NOEMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

ION MINULESCU

I

Scrise pentru mai târziu, *Romanțele* d-lui Ion Minulescu nu numai că au ajuns la meridianul actualităţii, dar l'au şi depăşit, lunecând, oarecum, în conul penumbrei. Anticipaţia lor literară a fost deci o iluzie de scurtă durată.

Prin suggestia, pe care au exercitat-o aproape instantaneu asupra poeziei noastre, s'a dovedit că nu aduceau formula unei sensibilităţi şi estetice tardive ci aveau în ele toate elementele contemporaneităţii imediate şi caduce. Niciunul din scriitorii noştri — nici chiar Eminescu — n'a fost atât de repede acaparat de imitatori ca d. Minulescu.

In cel mai scurt timp poezia lui a devenit punctul de plecare al unei exploatări literare sub cele două forme distincte, a imitaţiei şi a parodiei, care, deşi par a porni din izvoare diferite, proclamă în fond aceiaşi servitudine. Sub aparenţe satirice, parodia este efectul unei obsesiuni ce nu vrea să se recunoască. Prin caracterele ei evidente şi impresionante, poezia d-lui Minulescu s'a despersonalizat repede pentru a se transforma într'un curent, dacă nu şi într'o psihoză: minulescianismul nu este atât o sensibilitate, o concepţie sau măcar o atitudine cât o estetică. In mijlocul acestei literaturi de corăbii, de pelerini ce vin şi se duc de unde şi unde nu se ştie, de catarguri şi biserici, de amante ce mint şi de berze ce călătoresc, de talismane şi de cifre fatidice, de geografie exotică şi de nume proprii de valoare pur verbală, de cavouri deschise şi de chei aruncate, de balustrade şi de balcoane, în mijlocul acestei literaturi specifice ca muzicalitate, vocabular şi procedee nu numai retorice ci şi grafice, — poetul a fost repede copleşit. Glasul lui s'a pierdut printre ecourile sonore şi crescute, mirat el însuşi de a se simţi multiplicat. Imitaţia excesivă şi mai ales parodia au dat poeziei d-lui Minulescu actualitatea unei mode; imprimându-i o fulgerătoare mişcare, a făcut lesne ocolul curiozităţii publice, sleind-o. Amantele cu ochii verzi:

Coloarea wagnerianelor motive
Şi părul negru ca greşala imaculatelor fecioare.

morţii ce ies din cavouri, cele trei corăbii, brelocuri, catarguri ca şi cele trei sute de biserici au dispărut cu totul din poezia generaţiei noi. In Lucian Blaga, Camil Petrescu sau Ion Barbu influenţa d-lui Ion Minulescu e inexistentă. Cu atât mai bine. Curăţită de scoria imitaţiei şi a parodiei, ea poate fi privită cu imparţialitatea cuvenită unui moment din evoluţia lirismului nostru, degajat de sub presiunea contrarie a obsesiunilor sau a reacţiunilor.

* * *

Limitându-se în anumite cadre ce rămân a se preciza, influenţa poeziei d-lui Minulescu nu trebue exagerată. Cu tot sgomotul ei, n'a trecut din pragul cenaclurilor şi, în orice caz, n'a avut vre-un contact direct cu marele public. Nimic, dealtfel, n'o îndreptăţia la popularizare. Pe când poezia lui Alecsandri şi Goga puteau interesa şi sgudui massele prin latura lor socială sau naţională, pe când poezia lui Eminescu putea avea un răsunet imens, nu numai prin prestigiul unei arte suverane, ci şi printr'o atitudine definită, — aducând numai o inovaţie estetică, poezia d-lui Minulescu nu avea cum străbate în straturile adânci. Prin natura ei, trebuia să rămână în cadrele artei pure. Nu i se face vre-o vină; se constată numai că zona ei de influenţă nu putea îngloba decât un număr restrâns de cititori. Pentru un poet ca d. Minulescu sunt, dealtfel, singurii ce contează. Artă pentru artă s'a făcut, negreşit, şi înainte; nu se insistase însă asupra caracterului ei specific de inutilitate şi de detaşare totală de contingenţele vieţii. D. Ion Minulescu e reprezentantul tipic al unei formule intransigente. Inglobând puţin din omenescul ce poate interesa sau pasiona mulţimea, acţiunea lui se limitează dela sine la un punct microcosmic, în care lentila măritoare a esteţilor poate distinge, de altfel, şi infinitul mare.

E. LOVINESCU.

ODISEA

CÂNTECUL AL XVIII-LEA

LUPTA DINTRE ULISE ŞI ARNEOS

Ulise, după douăzeci de ani de răsboiu şi de pribegie, întors de curând înapoi la curtea sa, trăeşte aici necunoscut, îmbrăcat în zdrenţe şi prefăcut în chip de bătrân cerşetor la uşa sălii, unde petrec peţitorii soţiei lui, a căror moarte o pregăteşte el în înţelegere cu fiul său Telemah aflător de faţă. Tot atunci se pripăşeşte la aceiaş curte un adevărat cerşetor numit Arneos, care vrea să alunge pe Ulise ca să aibă numai el pomana peţitorilor. Deaici sfada şi lupta dintre el şi Ulise, unul din cele mai frumoase epizoade din poezia homerică.

Atunci veni un cerşetor uşernic
Spre a cerşi 'n Itaca, un nemernic
Neîntrecut în lăcomie, gata
Deapururi pe mâncat şi băutură,
Fricos şi mare la făptură.
Arneos îi ziceau, că astfel mama'i
La naştere 'l numi, dar Peţitorii
Il poreclirä Iros, trepăduşul,
Căci el mergea să ducă ştiri la oameni
Oricând era trimis. Şi cum venise
Din casă'i vru să l'alunge pe Ulise,
Şi cicălind aşa-i toca: „Ia-ţi talpa,
Tu moşule, din tindă şi te cară;
Că de picior te-asvârl acum afară.
Nu vezi cum toţi m'asmuţă şi-mi fac semne
Să te înşfac? Dar mie mi-e ruşine.
Hai scoală-te, ca nu cumva s'ajungem
Să ne-apucăm cu braţele la sfadă."
S'a încruntat la el şi-a zis Ulise:
„Eu nu-ţi fac rău, sărmane, nici pe tine
Nu te grăesc de rău, nici te pizmui
De tot ce capeţi, cât or fi de multe,
Iar pragul ăsta pe-amândoi ne 'ncape.

Nu trebue să pizmueşti pe alţii.
Tu pari a fi un biet hoinar ca mine,
Iar tot norocul dela zei ne vine.
Dar nu mă inteţi la 'ncăerare
Şi nu mă îndârji. Deşi sunt astfel,
Moşneag cum vezi, te pot umplea de sânge
Pe buze şi pe piept. Şi-aşa de mâne
M'oiu linişti, că nu te-i mai întoarce
Napoi aci la curtea lui Ulise."
Dar cerşetorul se răsti la dânsul:
„Vai, ce uşor mai troncăne acest folte,
De parcă'i o cenuşereasă cloanţă.
Imi vine să-l sdrobesc, să-i dau cu pumnii,
Să-l fac să-i cadă jos din falcă colţii
Ca la un vier bântuitor de holde.
Hai te sumete acum, ca toată lumea
De-aci pe noi la harţă să ne vadă.
Dar cum te-i pune tu c'un om mai tânăr?"
Aşa naintea naltelor canaturi
Pe netezitul prag în toată voia
Se tot sfădeau milogii. Luând seama
La asta Antinou cu poftă râse
Şi zise peţitorilor: „Prietini,
Aşa ceva 'i nepomenit pe lume:
Ce haz şi ce petrecere ne-aduse
Un zeu în casă! Acest străin şi Iros
Se ceartă şi sunt gata să se 'nhaţe.
Hai repede să-i punem la bătae."
Aşa vorbi. Ceilalţi atunci săriră
Cu hohote de râs şi ocoliră
Pe jerpeliţii cerşetori. Şi astfel
Le zise Antinou: „Luaţi aminte
Ce-oiu spune, falnici peţitori. Pe focul
Din vatr'aici sunt puse burţi de capre
Ce le-am umplut cu sânge şi grăsime
Şi le păstrăm de cină. Care-acuma
Din doi va birui şi-o fi mai tare,
Să vie să-şi culeagă din bucate
Oricare parte ar vrea, şi numai dânsul
Va rămânea mereu cu noi la masă
Şi n'om lăsa pe alt calic să vie

Pe-aicea la cerşit.“ Aşa el zise
Şi vorba lui plăcu. Atunci Ulise
Cel iscusit, şurubărind cu mintea,
Luă cuvântul: „Dragii mei, nu poate
Un om bătrân, topit de suferinţe,
C'un tânăr să dea piept. Insă mă 'mpinge
Haîna foame să-mi găsesc sfârşitul
In lovituri. Dar faceţi-mi 'nainte
Cu toţii jurământ cumplit, că nimeni,
Pe Iros părtinind cu nedreptate,
Nu 'ntinde mâna spre-a lovi în mine,
Ca astfel să mă birue duşmanul“.
Şi toţi jurară cum ceru Ulise.
Şi după ce rostiră jurământul,
Grăi din parte-i Telemah: „Străine,
De te îndeamnă inima şi firea
Viteaz 'a ta pe acest calic să 'nlături,
Să nu te temi de nimeni din Aheii
Ce sunt de faţă. Cine te-ar atinge,
S'ar bate cu mai mulţi. Că eu sunt gazda
Şi apărătorul tău. Şi sunt cu mine
Fruntaşii Antinou şi Evrymahos,
Doi oameni înţelepţi“. Aşa el zise
Şi se 'nvoiră toţi. Atunci Ulise
Cu sdrenţele se 'ncinse pela mijloc
Şi desgoli el coapse mari şi mândre
Şi pieptul, umeri laţi, vânjoase braţe.
Minerva'i sta aproape şi-l făcuse
Mai încălat. Şi foarte se uimiră
De dânsul peţitorii toţi. Şi unul
Zicea privind pe cel mai de aproape:
„Biet Iros 'şi-a făcut de cap el singur.
Ia vezi acest moşneag ce pulpi arată
De subt bulendre!“ Astfel cuvântară,
Şi inima lui Iros peste fire
Se tulbură. Dar slugile cu sila
'L încinseră şi-l duseră la harţă
Aşa cum fu cuprins de 'nfiorare
De-i tremură chiar carnea de pe dânsul.
Dar Antinoos începu să-l certe:
„Mâncăule, de n'ai fi fost mai bine

Sau nu te-ai fi născut, d'acu te sperii
Şi-aşa grozav te temi de-un om ca dânsul,
Moşneag cum e, topit de suferinţe.
Dar una-ţi spun şi iute are să fie
Aşa cum zic: Dacă te bate dânsul
Şi-o fi mai tare, te-oiu svârli pe-o navă
Şi te-oiu trimite 'ndată peste mare
In ţara lui Ehetos, Domnul care
E pacostea oricărui om din lume,
Urechile şi nasul o să-ţi taie
Cu-arama nemiloasă, şi ruşinea
Ţi-o va stârpi şi o va da de crudă
S'o 'nhape cânii". Asta el îi zise
Şi-un tremur şi mai straşnic îl cuprinse
Pe cerşetor. Il duseră la mijloc
Şi braţele amândoi îşi ridicară.
Atunci Ulise cugetă în sine
Sau să-l isbească greu ca el să cadă
Neînsufleţit, sau c'o lovire blândă
Să-l lase jos lăţit. Şi mai cu cale'i
Păru să-i dea o blândă lovitură
Ca nu cumva să-l bănuiasc' Aheii.
Când braţele amândoi înălţară, Iros
Lovi în umărul cel drept; Ulise
Isbi în ceafă'i subt ureche, osul
Ii sdrumecă, de-l năpădi pe gură
Un sânge roşu şi căzu deodată
Lungit în praf, de-i clănţăniră dinţii
Şi din picioare tot isbia pământul.
Cu braţe 'ntinse peţitorii mândri
Râdeau să moară. Şi-apucând Ulise
Pe Iros de-un picior prin tindă'l duse
Târâş în curte la pridvorul porţii
Şi acolo 'l răzimă de zidul curţii,
Ii puse 'n mână un toiag şi-i zise:
„Aici să şezi şi să păzeşti ograda
De câni şi porci. Nu face pe stăpânul
Cu cerşetorii şi străinii, scârbo,
Ca să n'o paţi mai rău". Aşa el zise
Şi-şi aruncă pe umere dăsaga-i,
Ruptura lui cu băeri răsucite.

Se 'ntoarse şi din nou pe prag se puse.
Iar peţitorii toţi intrară 'n sală-i,
Râdeau cu poftă şi-l primeau zicându-i:
„Să-ţi dea, străine, Zeus, şi toţi zeii
Tot ce doreşti mai mult şi-ţi place ţie,
Că-l înţercaşi dela cerşit în lume
Pe-acest nesăţios. Noi peste mare
Curând l-om mătrăşi pela Ehetos,
Cumplitul Craiu schiloditor de oameni".
Aşa vorbiră dânşii, iar Ulise
Se bucură de vorba ce-auzise.

G. **Murnu.**

BURDULEA

La Poiana Spinului în Argeş, luptele erau grozave. Nemţii bombardau poziţiunile noastre neîntrerupt, cu tunuri mari, aşezate pe grupe unul lângă altul. Observatorii lor ascunşi cu iscusinţă, în şiri de paie, în turla bisericii, în dosul unui coş de casă sau, mai simplu, urcaţi în pomi, dădeau indicaţiuni sigure. Cuiburi de mitraliere viclene plescăniau învrăjbit ca stolurile de berze adunate la sfat pentru plecare. Soldaţii noştri erau posomorâţi şi descurajaţi. O infanterie care luptă sprijinită de o artilerie puternică face minuni de vitejie. Noi n'aveam tunuri şi bieţii ţărani făceau reflecţiuni amare când la vocea detunătoare a „Berthei" răspundea glasul piţigăiat al unui puşcociu de cupolă pus pe un cărucior de copii. Necazul flăcăilor era şi mai mare că nu zăriau nicăieri duşmanul, ca să-l poată lua la ochi cu puşca.

Hrana nu venise. Oamenii sarbezi, înbătrâniţi de bărbi murdare, şedeau istoviţi, trântiţi în noroiu, fumând pe ascuns ţigări cari aţâţau foamea şi setea. Unii rodeau pesmeţi cu gândul aiurea.

O veste fulgerătoare deşteptă tranşea: a murit căpitanul! Incercase să se târască până la postul de observaţie şi o schijă de obuz lovindu-l, i-a curmat drumul şi firul vieţii.

— „Cei buni se curăţă!"

— „Ce om de treabă era!"

— „Săracul! I-a fost scris se vede să moară fără lumânare".

După aceste scurte cuvântări funebre, oamenii mai întunecaţi la faţă se îngropară, pentru a scăpa de urgie, mai adânc în fundul şanţului.

— „Dar nu se poate măi să-l lăsăm acolo. Să se ducă cineva să-l ridice. Să-l înmormântăm cum se cuvine şi să-i punem o cruce".

O tăcere laşă şi dureroasă peste care trecu freamătul îngerului purtător de moarte se făcu în tranşee. Oamenii ascunşi în el păreau de piatră.

— „Nu vrea nimeni?!... Frumos!... Du-te tu, Smărăndache!"

— „Sunt bolnav", răspunse, scâncind c'un straşnic accent moldovenesc, Smărăndache.

— „Atunci să se ducă Spirescu".

— „D-voastră mă cunoaşteţi de acasă... Ştiţi că mama e singură".

— „Asta n'are a face", răspunse enervat locotenentul. „Fiecare avem părinţi. Aici suntem ai ţării. Dute d-ta, Petrescu!"

— „Cum o să mă duc, domnule locotenent... Mă curăţ la sigur, uitaţi-vă şi d-voastră".

Şi punând chipiul într'un ciomag cu care se sprijinea în munţi, îl ridică deasupra tranşeei şi peste câteva clipe îl prezentă locotenentului ciuruit de gloanţe.

— „Cum, domnule plutonier, d-ta elev în şcoala de ofiţeri, care trebue să dai exemplu!"

— „Domnule locotenent, gândiţi-vă şi d-voastră. Nici n'am apucat să mă fac sublocotenent, să mă expun aşa..."

— „M'aş duce eu, domnule plutonier, dar datoria mea, mai ales acum după ce a murit căpitanul, e să rămân aci. Acum văd că n'ar avea cine să mă înlocuiască. D-ta ai fi în stare să te retragi de pe poziţie, ca să ai timp să devii ofiţer"

— „Domnule locotenent..."

— „Destul!... Va să zică nu se duce nimeni?!..." mai întrebă ofiţerul, hotărându-se în el să plece singur.

— „Eu ma duc... ce o fi sa fie... da de ma prapadesc, să-mi haranească ţara copilaşii!"

Oamenii răsuflară uşuraţi. Pe cel sărac, întunecat la faţă, batjocorit de atâtea ori, îl vedeau par'că pentru întâia oară. Li se părea simpatic, luminos şi mare. Pătrunşi de groază şi admiraţiune, inconştienţi de pericolul ce-i ameninţa, toţi se înălţau deasupra şanţului, pregătindu-se cu emoţiune sinceră umbrită de oarecare ironie, să vadă moarte de om. Fără altă codeală, Burdulea, lingurar slăbănog din judeţul Vaslui, eşi din tranşee urcându-se pe un vraf de răniţi şi, profilându-se în amurg, sdrenţăros, cu părul mare, cu potloage la picioare, porni spre inamic ploconindu-se la fiecare pas, cu căciula în mână până la pământ. O ploaie de gloanţe salută apariţia lui Burdulea, care mergea mereu hăitiş ca un lup încolţit şi se închina mereu, îndreptându-se teafăr dar mai sdrenţuit, spre corpul neinsufleţit al căpitanului.

— „Nu trage, boiarule, nu trage, coconăşelule, prapadite-ar Dumnezeu, să iau pe căpitanul mâncaţi-aş sufletul, că-i mort *logite-ar* boala...“

Focul încetă ca prin minune. Burdulea, ţiganul Burdulea, nevoiaş ca toţi ţiganii potolise sălbăticia duşmanului cu uşurinţa cu care oamenii de codru potolesc cu mâna câinii ce se reped să-i sfâşie. Ghicind intenţiunea bravului soldat şi uimiţi de îndrăzneala lui, Nemţii se înduioşară şi îl lăsară să plece cu trupul neînsufleţit al căpitanului Brezeşanu.

— „Ce să-ţi dau, Burduleo?“ îl întrebă locotenentul după ce aprinse o lumânare la capul căpitanului, învelit cu o foaie de cort în şanţ, la adăpost, întins pe targă.

— „O lulea de tutun!“

GH. BRĂESCU.

TOLSTOI

Un vânt viforos şi năprasnic — pornit
Să darme un munte durat din granit.

La dărza pornire a cruntului vânt,
Tot muntele râs-a zvârlind cu pământ.

Şi'n urmă, trudit în zadar, — ca un sfânt, —
Trecut-a spre locul de veci, bietul vânt!

ANDREI VELEA

MÂNA

Printre trunchiurile reci de brazi,
Cu baionetele la armă
— In întunerec măriţi
Şi gravi —
Trei camarazi
Eşirăm din tranşee, pentru rond.

Şi-acum, de vreme 'ndelungată,
Pe-o ploaie fără formă şi fără început,
Peste şanţurile adânci,
Clăpăcim cu greutate prin noroi,
Alunecăm exasperant pe brânci.

Prin noaptea neagră, udă,
(O grotă fără stânci şi mocirloasă)
Ca paşii nu cumva să ni se-audă
Ne strecurăm cu gesturi de strigoi
In necuprinsul unui gol cavou.

Statornic şi aproape,
De lângă noi, de undeva,
Pocneşte câte-un foc de armă,
Fără ecou,
De parcă-ar exploda
Nucleuri ude de 'ntuneric.

Nu văd nimic
Şi dacă n'ar fi mâna,
Greoaia mână de soldat
Care mă poartă,
Aşi crede că m'am trezit în apa unui groaznic vis.

De-acum
Eşim dintre reţele, ca pe-o aspră poartă
Care-mi reţine mantaua cu degete de cuie.

In urma noastră imateriale uşi se 'ncuie.

In întunericul adânc şi orb
Nu simt, nu văd
Şi-auzul meu slăbit nu prinde nici o şoaptă.

Ca pe un Oedip,
După grozava faptă,
O mână, nevăzută şi caldă,
Mă poartă
Printr'o imensitate de Nimic
Lichefiat şi negru.

Suntem aproape, poate, de şanţul inamic,
Dar eu nu simt, nu văd şi nu aud nimic.

Cu greutate, lunecând,
Imi smulg picioarele
Şi înţeleg că pământul
Mă vrea
Mă suge lacom, cu buze de noroi.

Dar unde sunt acum?
Şi unde merg?

Din tot ce-a fost, — atât de multe —
Din cei cu care am plecat
E lângă mine
Doar mâna caldă care-mi poartă mâna.
In gând,
O văd vag luminoasă,
Alburie
Ca o fotografie în cărţile oculte.

O, mâna groaznică de frate
Care mă poartă,
Spre ce inexplicabilă osândă?
Pe poteca, grea de ură neagră,
Dintre două lumi la pândă.

Camil Petrescu

VALORA

— DIN VIAŢA ALBANEZILOR —

Valora! Acest nume străbătu ca un curent electric prin numerosul public ce asista în ziua aceea la procesul, care era să se judece înaintea tribunalului extraordinar dela Bitolia.

Valora! Cine-i Valora? Unde-i Valora? A, iat-o, aceasta e Valora! Şi se înghesuiau cu toţii şi căuta fiecare să se apropie cât mai mult de ea şi să o vază cât mai bine.

Cine era această Valora, care aţâţa o curiozitate aşa de vie şi a cărei apariţie producea o senzaţie aşa de mare?

Valora era o femeie dintr'un sat din munţii Albaniei. Dar era o femeie ce stătuse patru ani în fruntea unei bande de vre-o treizeci de Albanezi. Era o femeie de ale cărei isprăvi mersese faima departe de tot. Ţinuturi întregi tremurau la auzul numelui ei.

Şi acum Valora fusese prinsă, urmând să fie judecată.

Prinsă, dar nu aşa de uşor. Din zori de zi şi până seara târziu se luptase ea şi cu aceia, cari o înălţaseră la demnitatea de şef al lor şi ţinuse piept împotriva a două sute şi mai bine de soldaţi. Din cei treizeci de Albanezi, din câţi era compusă banda Valorei, peste douăzeci căzuseră luptând. Din ceilalţi ce fuseseră prinşi nu era unul, care să nu fi primit câte una sau mai multe răni.

Cât despre Valora, ea se alesese cu câte o rană la fiecare picior, pe când un alt glonte îi sdrobise braţul drept.

Aşa căzuse şi ea în mâinile soldaţilor, cari aveau să plângă în ziua aceea moartea a vre-o cincizeci din tovarăşii lor. Iar acum, sprijinită pe o cârje, aşteaptă tăcută şi nepăsătoare să-i vie rândul să fie judecată.

Era în toiul verei şi din cauza căldurilor Tribunalul extraordinar îşi ţinea şedinţele în curte la umbra unor arbori seculari.

Acuzaţii, aduşi dela închisoare cu mult înaintea desbaterilor, stăteau oarecum amestecaţi cu mulţimea şi intrând în vorbă cu fiecare. Jandarmii şi soldaţii, cari îi păzeau, nu prea îşi dedeau osteneala să îndepărteze publicul şi să-i izoleze pe inculpaţi. Se vedea bine, că între el şi cei puşi sub paza lor era o simpatie, poate chiar o comunitate de idei şi simţuri. Işi ofereau unul altuia ţigări, se întrebau de nume, de locul de naştere, de aventurile ce le-au avut în viaţă. Nu era exclus, ca mâine-poimâine o bună parte din aceşti jandarmi şi soldaţi să se găsească în locul şi în situaţiunea acelora, cari urmau să şi dea seamă înaintea tribunalului de isprăvile lor.

De aceea, nici nu se gândeau păzitorii ordinei publice să împiedice pe inculpaţi de a sta de vorbă cu publicul.

Şi de aceea nu mi-a fost greu nici mie să mă apropiu de Valora şi să stau pe îndelete de vorbă cu dânsa.

— „Tu eşti Valora?“ am întrebat-o eu.

— Da, eu sunt Valora, fiica lui Leamo Balanţa, îmi răspunse ea cu o voce, care numai voce de femeie nu putea fi. Era o voce aspră, sălbatică. De asemenea din întreaga-i înfăţişare nu se desprindea câtuşi de puţin acea duioşie şi gingăşie, care e caracteristică tutulor femeilor din toate climele şi ţările. Să nu fi fost modul ei de a se îmbrăca, nici prin gând nu ţi-ar fi putut trece. că ai înainte-ţi pe o reprezentantă a sexului frumos.

O privire cruntă, nesigură şi neastâmpărată, o faţă pe care se vedeau urmele lăsate de vărsat şi înegrită de soare şi de toate vânturile, gesturi şi mişcări bărbăteşti, energice, cari trădau pe fiinţa obişnuită să comande, să poruncească. Vârsta ei? La interogatoriu declarase, că e de 25 de ani, dar ar fi putut spune şi 35, căci era o femeie, căreia nu-i puteai da nici o vârstă.

„...Şi eşti de mulţi ani în bandă?“ am întrebat-o pe Valora.

— De patru ani, adică din ziua în care l'au omorât pe bărbatul meu.

— Şi cine l'a omorât?

Valora nu răspunse numai decât. Se uită întâi la mine cu ochii ei aşa de aspri şi neastâmpăraţi, îşi răsuci o ţigară din care, aprinzând o, trase cu nesaţ de câte-va ori, stătu un răstimp dusă pe gânduri şi apoi grăi cu silă, ca şi cum îi smulgeai cuvintele cu cleştele: „de fratele aceluia, care vruse să mă ia de nevastă“.

Tăcu din nou rămânând sprijinită pe cârje.

Nu mi-a fost tocmai uşor să o fac să continue şi să-mi spună întreaga poveste a vieţii sale. Era o adevărată fiică a poporului albanez, popor tăcut, grav, puţin expansiv.

In sfârşit, după multe insistenţe şi după promisiuni şi asigurări din parte-mi, că i-aş putea fi de vre-un folos oarecare, se hotărî şi Valora să-mi satisfacă curiozitatea povestindu-mi peripeţiile ei.

Şi aşa am aflat, că la vârsta de 17 ani fusese cerută în căsătorie de tânărul Pemo, a cărui casă se învecina cu casa părinţilor ei. Valora l'a refuzat, pentru că acest Pemo nu se distinsese până atunci prin ceva de seamă. nu făcuse nici o ispravă vrednică de a-l scoate în evidenţă şi de a atrage asupră-i stima celorlalţi locuitori.

„Un iepure fricos“, zise dispreţuitor Valora, „un om de nimica, care nici nu omorâse pe cineva şi nici nu fusese măcar o zi în vre-o bandă“.

Valora s'a grăbit, însă, să consimtă cu bucurie la cererea ce i-a făcut o două luni după aceasta viteazul Takor, un tânăr de 24 de ani, dar rănit de şeapte ori şi care trimisese pe lumea cealaltă mai mulţi vrăjmaşi.

In ziua nunţii Takor se alege cu o a opta rană. „A tras asupra lui dintr'o ascunzătoare nemernicul acela de Pemo“. Din ziua aceea Pemo putea să-şi ia rămas bun dela viaţă. Sângele ce-l vărsase trebuia răsbunat şi nu Takor ar fi fost omul, care să ierte şi să uite.

In adevăr, n'a trecut la mijloc decât puţină vreme şi într'una din zile Pemo a fost dus acasă pe targă mort şi străpuns de gloanţe.

„Bărbatul meu“, făcu Valora înflăcărându-se, i-a plătit cum se cuvine acelui mişel pentru sgârietura ce i-o făcuse“.

Dar Pemo nu era singur pe lumea aceasta. Avea şi el un frate, avea alte rude, cari s'ar fi socotit ca degradate descalificate, dacă nu căutau să răzbune pe cel mort.

Takor avea ştiinţă de lucrul acesta, la care se aştepta ca la un ce firesc. Işi dădea el seamă, că vrăjmaşii îl pândesc şi că primejdia îl ameninţă şi-l urmăreşte la tot pasul.

Decât un bărbat ca el n'avea voie nici să se ascundă, nici să caute scăparea prin fugă. Il vedeai umblând peste tot locul şi ziua şi noaptea neavând alt tovarăş decât puşca, de care nu se putea despărţi niciodată.

Intr'o seară e atacat la marginea unei păduri de trei din rudele lui Pemo. Takor răpune cu câte un glonte pe doi din aceştia, iar pe al treilea îl pune pe fugă.

„Şi închipueşte-ţi“, făcu Valora aprinsă la faţă şi scoţând flăcări din ochi“, ticălosul acesta a avut neruşinarea să vină să se ascundă tocmai în casa noastră. Tremura ca varga şi cum mă văzu, se aruncă la picioarele mele, rugându-se de adăpost şi scăpare.

„— Cine te urmăreşte? l'am întrebat eu.

„— Takor, bărbatul tău, îmi răspunse el.

„Nu după mult veni şi Takor furios ca un leu, când se aprinde. „Jos puşca“, i-am zis eu, căci vrăjmaşul e în casă la noi şi n'ai voie să te atingi de el.

„Dar nu Takor al meu s'ar fi necinstit cu o faptă mişelească. Intră în casă, întinse mâna omului, care vroia să-l omoare şi îi zise: fii liniştit şi fără teamă! Acum îmi eşti oaspe, aşa că nu-ţi pot face nici un rău. Insă, după ce părăseşti casa începe din nou vrăjmăşia noastră“.

„Celalt ii zise: Takor, ai să facem jurământul nostru albanezesc de „*besa*“ şi să uităm duşmănia şi răzbunarea sângelui.

„Şi-au dat mâna, s'au îmbrăţişat şi au jurat, ca să nu se mai urmărească unul pe altul.

„Ei s'au ţinut de cuvânt, dar nu şi fratele lui Pemo, care nu era legat de nici un fel de „besa“.

„Nu de el s'ar fi temut Takor, la auzul numelui căruia tremurau locuitorii din şeapte sate.

„Fusese, însă, scris, ca un viteaz să-şi găsească moartea din partea unui mişel. Un glonte, care l'a nimerit drept în inimă, a răpus într'o noapte viaţa lui Takor.

„A doua zi am aflat, că omorâtorul lui Takor fusese fratele lui Pemo.

„Takor n'avea fraţi şi nici alte rude mai apropiate cari să-l răzbune.

„Te răsbun eu“, i-am jurat înaintea cadavrului lui.

„Implinisem atunci 21 de ani şi de doi ani devenisem mamă. Mi-am dus copilul — un băiat leit tatăl său — la părinţii mei, iar eu mi-am luat puşca pe umăr şi m'am pus la pândă.

„Fratele lui Pemo prinsese de veste. Se ascundea ca un mişel ce a fost. Dar de scăpat tot nu putea să-mi scape.

„Şi nu mi-a scăpat!“ exclamă Valora cuprinsă de o bucurie sălbatică. L'am împuşcat chiar în curtea casei sale şi n'am fugit de acolo, decât după ce i-am împlântat cuţitul în inimă, ca să mă încredinţez, că are să moară deabinelea.

„După aceea m'am dus să-mi iau rămas bun dela părinţii mei şi să-mi sărut încă odată copilul. Am luat apoi drumul codrilor hotărâtă să nu las în viaţă măcar pe unul din familia aceluia, care a omorât pe bărbatul meu.

Şi iată, „zise Valora“, că de patru ani colind munţii şi pădurile. Am văzut multe şi am trecut prin multe primejdii. Dar sunt mulţumită, că sângele bărbatului meu n'a rămas nerăzbunat“.

*

Preşedintele tribunalului sună din clopoţel, iar aprodul, care cumula această funcţiune ca aceea de interpret pentru limba albaneză şi de uşier, veni să ne anunţe că procesul începe.

„*S' Kę frică*“ (să nu-ţi fie frică), îi zise el mândrei Valora în albanezeşte cu un accent şi cu o privire, cari dovedeau, că dacă ar fi atârnat de el, i-ar fi dat pe loc drumul şi încă ar fi răsplătit-o pentru vitejia ei.

Tribunalul fu de altă părere. După interogatoriul inculpaţilor, cari socotiseră că e nedemn de ei să tăgăduiască ceva ori să caute să-şi uşureze vina, şi după o pledoarie scurtă şi stângace a unui avocat desemnat din oficiu, preşedintele, urmat de ceilalţi judecători, se retrase în camera de consiliu.

Un sfert de oră mai târziu şedinţa se deschise din nou iar preşedintele citi sentinţa prin care Valora şi tovarăşii ei, dovediţi, că săvârşiseră o mulţime de crime, erau condamnaţi la moarte.

„Să-mi trăiască băiatul, căci el, când s'o face mare, are să mă răzbune pe mine“.

Cu aceste cuvinte, rostite cu glas puternic şi hotărât, întâmpină Valora sentinţa, care o trimetea la moarte prin ştreang.

N. Batzaria

PRIN PÂCLELE DE TOAMNĂ

TE-AI DUS

Cu razele de soare în negrul păr bogat
Şi cu parfumul verii în haină adunat
Plecat-ai însoţită de florile pădurii,
De paseri şi de toate regretele naturii.
Te-ai dus din munţi cu vara, cu'ntregul ei decor
Ca şi mai dulce chipul şi mai fermecător
Din pâclele de toamnă să-l văd cum se încheagă.
Te-ai dus şi niciodată făptura-ţi mai întreagă
Eu n'o văzui ca'n rama tristeţilor ce cad
Pe coasta părăsită, peste păduri de brad.

G. Rotică.

AMURG DE TOAMNA

Din cerul grav şi rece, ca faţa unui mort,
Amurgul ce se lasă e galben ca de tort...

Pe uliţi nu e nimeni... grădinele-s pustii...
Prin aer vântul trece cu aripi cenuşii...

Trişti, pomii scuipă frunze de sânge pe cărare
Şi peste tot e toamnă... tristeţe şi uitare...

...In inimă se face un gol... şi-aşi vrea să plâng...
Pun coatele pe masă şi fruntea'n mâni mi-o strâng...

Pe suflet dezolarea coboară ca un nor
Şi-i linişte în juru-mi... : mi-i frică şi mi-i dor...

...Aşi vrea acum, alături o palidă copilă
Să-mi susure cuvinte de dragoste şi milă...

Să simt plutind asupra-mi privirea-i de-auroră,
Ca o iubire sfântă şi gingaşe de soră...

Şi 'nvăluiţi în umbre de vise şi regret,
Ea lin să mă desmierde... şi eu să plâng încet...

Chişinău 1921

Al. Terziman

PROBLEME VESELE: INVAŢAMÂNTUL

Stilpon. Tot instrucţiunea? Te-ai întrebat, Phileb, dacă ideile tale se pot transforma în acte — şi ţi-ai spus vreodată că asta inseamnă apostolat?

Phileb. Nu râde, Stilpon! Oricât ai trăi singur, în republica de idei, ai nevoe câteodată să vorbeşti, să strigi. Sensibilitatea, ca şi trupul, are nevoi şi scurgeri. Vreau să fiu şi eu o furnică în furnicar, în măsura în care-l pot demoraliza. Tu vrei să menţii spectacolul. Eu îl creez.

Stilpon. A demoraliza — numai atât? Dar e cel mai mare serviciu pe care-l poţi face şi cea mai mare jertfă: a ta.

Phileb. Mi-am spus de multe ori, Stilpon, că nu suntem amândoi decât o singură fiinţă. Eşti sufletul meu raţional; sunt sufletul tău digestiv. Sunt ideile tale pe care vreau să le transform în acte. Îmi dau seama cu cât le slăbesc valoarea logică. Îţi dai tu seama cu cât le cresc valoarea socială.?

Stilpon. Îţi dau o idee, Phileb. Tu, o transformi în dinamită. Îţi cedez, cu bucurie, titlul de creator. Dealtfel, ceiace faci, presupune o prezumţie: *că ideia se poate transforma în act.*

Phileb. Tu nu crezi în asta, Stilpon?

(*Fragment dintr'un dialog.*)

Il retombe volontiers sur ce discours de l'ineptie de notre institution... J'aimerais mieux que mon fils, si j'en avais, apprît aux tavernes à parler, qu'aux écoles de parlerie.

Montaigne.

În câteva din cele mai ingenioase şi mai cunoscute poveşti populare — mă gândesc, de o pildă, la Harap Alb — Făt-Frumos are de biruit, ca să poată pune mâna pe Consinzeana sau pe Crăiasă, câteva obstacole, pe care numai povestea le putea inventa, căci numai ea le putea rezolvi. I se pune un sac înainte cu cenuşe şi cu nisip, i se dă o noapte de răgaz pentru muncă şi până 'n zorii zilei, capul îi va sângera destrunchiat pe lespezi, ori de două grămezi vor sta, atent despărţite şi ager alese, firele de cenuşă şi firele de nisip. Lucrul e aşa de cu neputinţă, că eroul nu va rezolvi niciodată singur sarcina, dacă n'ar fi prieten bun cu regele sau cu regina unei armii de furnici, năvălite ca o sumedenie de puncte, să desfacă miop, infimul de infim şi nisipul de nisip...

Acesta-i mijlocul, migălos, idiot şi fără de folos nimănui, cu care Făt-Frumos îşi face cariera în poveste, ca să poată seduce pe Consinzeana... E întreagă povestea democraţiei aici şi mă gândesc cu spaimă că, diploma sau certificatul care-ţi dă drept să alegi o profesie liberă, nu se liberează decât după ce ai pierdut două decenii inutil ca să desfaci dintr'un sac anume pus, deoparte cenuşa şi deoparte nisipul...

Ai fi putut în timpul ăsta să paşti caprele, să uceniceşti albinăritul, să ştii arta pomilor fructiferi, să sădeşti via. Nu-i mare meşteşugul, nici cu folosul scos nu umpli o vistierie. E puţin — dar e ceva. De ce n'ai avea tot atâta drept la un certificat şi la o carieră, ca acela care a făcut ani de şcoală, adică s'a cheltuit pe cenuşă şi pe nisip, să le ochească diferenţa?

Am spus că la origina învăţământului e o lipsă: nu s'a întrebat nimeni dacă e legitim. Va veni oare cineva să facă o anchetă măcar acum, după recoltă, să întrebe dacă a isbutit, dacă din sămânţa de grâu pusă, a eşit grâu — sau nu-l cunoaştem încă şi-l confundăm cu bălăria? Dacă admitem, în principiu, că omul nu se poate lipsi de chimie, de matematici, de istorie, dacă admitem că învăţământul e destinat acestei necesare funcţiuni, putem încerca la sfârşit, cu timiditate, dacă funcţiunea a corijat lipsa, crezută inevitabilă? Ca să-mi duc ceasul la ceasornicar, trei lucruri se presupun în afară de control: 1) că mi-era stricat ceasul 2) că există o artă reparatoare pentru mecanism 3) că ceasornicarul mi-l poate drege. Am dreptul însă să controlez dacă ceasul merge, am dreptul să afirm că, dacă stă pe loc, ceasornicarul e un tembel, sau ceasornicăria e o şarlatanie — şi nu pot susţine că învăţământul e stupid şi criminal, devreme ce, după ani de tortură, odată eşit din şcoală, omul n'a păstrat nimic în memorie din cele buchisite?

Cea mai superficială şi cea mai vădit interesată dintre anchete, va veni însă să ne dea dreptate. Dar nu trebue o anchetă, ci multe, o sumedenie de anchete. Una la elevi: ce ştiu din materia semestrelor trecute. Una din materia celorlalţi ani. Una la profesori — cea mai semnificativă — în care profesorii vor răspunde, fiecare, la toate obiectele, în afară de obiectul de specialitate. Una la adulţi — şi, în special, la cei cu profesiile liberale. Ancheta asta am încercat-o — simplă distracţie — după modelul dialogului dintre prietenii mei Stilpon şi Phileb, amândoi artişti absolvenţi ai liceului şi licenţiaţi în câte ceva. Au răspuns cu o adorabilă candoare la ancheta această veselă — mai mult: amuzantă. Din zece chestionaţi — zece n'au ştiut ce-i un isomer şi o cosecantă. Doi au răspuns cu ce prepoziţii merge ablativul în latineşte, şapte au ştiut sumar, dar au ştiut, ce-i aceia o miriapodă. Eram gata — o, mentalitatea celui care face o statistică! — să generalizez: ştiinţele naturale păstrează mai lesne urma în nisipul memoriei, ca celelalte. A trebuit să amintească unul din cei zece — erau toţi artişti — că a citit pe Fabre, altul pe Darwin, al treilea pe Haeckel. Ce mă fac atunci cu rezultatele, devenite false ale anchetei mele? Va trebui s'o încerc de mai multe ori, în mai multe grupuri.

Am fost un mizerabil elev, ştiu, dar colegul meu care lua premiul I, ştie azi — sau nu ştie — tot atâtea cât mine, care am fost corijent ori repetent. După opt ani de studiu, din care patru cu câte opt ore pe săptămână, ştim amândoi din limba latină hic-haec-hoc — şi o sută de versuri din Eneida. In afară de ingineri, optzeci din o sută nu vor putea rezolvi, după doi ani de algebra, o simplă ecuaţie cu o necunoscută. Să se întrebe cetitorul bacalaureat dacă poate explica cum se formează o noţiune, dacă ştie toate staţiile între două puncte geografice, dacă poate prepara într'o retortă un acid, dacă mai ţine minte anul bătăliei dela Hastings. Nu-l întreb cine e Chateaubriand şi ce-a scris Hugo, pentru că deşi 90 la sută din absolvenţi, nu mai ştiu, ei nu-mi citesc însă ancheta, cum nu citesc nimic; iar pe cetitorul revistei nu-l pot bănui de atâta ignoranţă.

Nu ştim nimic şi truda, ani de-arândul dusă şi practicată. ne pune în faţă cu un bilanţ crud, cu un hambar pustiu, cu o recoltă nulă. Să fie însuşi principiul instrucţiunii, cel condamnat în rezultate, sau lacuna e aiurea, în metoda de predare, în cunoaşterea dintre elev şi dascăl? Profesorul nu s'a putut resemna să vadă în materie de studiu o nutriţie, care trebue asimilată. Un obiect nu există decât atunci când se rezolvă în capul copilului în noţiune sau în buchet de noţiuni cum alimentul trebuie să se rezolve în globulă, sau în calorie. Invăţământul devine astfel o medicină — o medicină socială, în care obiectul e un drog şi lecţia de predare, un diagnostic. Imi amintesc, (ah, logica din panoplia amintirii) că mama ca să-şi îngraşe mai repede gâştele, le băga cu degetul pe beregată bolul alimentar. Aveam atunci, o impresie fiziologică de dezgust. Dar a trebuit de atâtea ori să trăiesc singur imagina asta, să fiu eu gâsca care, dealungul anilor de studiu, a fost îngrăşată cu degetul.

M'am întrebat de-atâtea ori cu nedumerire (şi mă întreb încă) dacă e lovită de infirmitate, mintea copilului, materia de studiu, sau metoda profesorului. Era câmpul blestemat să fie sterp, era netrebnică sămânţa, sau era omul? Intr'o schiţă a lui Anghel, un fiu, care a cheltuit toţi banii de seminţe, ca să-l înşele pe bolnavul tată pune ţăranii în câmp, dealungul moşiei, cu mâinile în aer, să simuleze semănatul. Pe urmă, boii au fost trimişi să are pământul negru, pe urmă ploaia a căzut din cer. Dar un fir n'a mijit din pământul acesta blestemat, în care nimic n'a putut fecunda, pentru că mânele în aer au copiat numai, tragic şi automat, gestul august al înseminţării.

B. FUNDOIANU

A APĂRUT DE:

HORTENSIA P.-BENGESCU

FEMEIA IN FAŢA OGLINZII

ED ALCALAY & CALAFATEANU **PREŢUL 18 LEI**

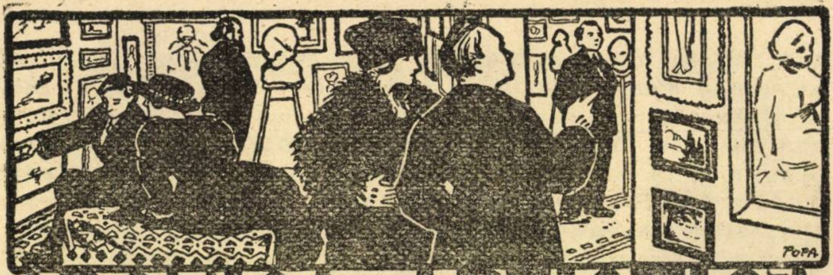

CRONICA ARTISTICA

ULTIMELE EXPOZIŢII

D-l *Maxy* *) face parte dintr'o norocoasă falangă de tineri pictori, cărora, vremurile le-au cruţat deziluziile.

Porniţi cu încăpăţânare să-şi caute un drum prielnic talentului, ei se strecoară cu agerime printre influenţele străine aşa de ademenitoare şi aşa de primejdioase totodată, neluând din ele decât aceia ce e în totul conform cu propriile lor înclinări.

Aşa a făcut Maxy cu toţi maiştrii prin preajma cărora a trecut şi numai astfel se explică mersul său aşa de repede şi de sigur spre o pictură personală.

In primul rând, el începe a renunţa la peisagii, şi a renunţat definitiv, pe cât se pare, la acel gen de peisagii în care excela cantitativ anul trecut, lucrări pline doar de bizara virtuozitate a celor mai teribile asonanţe coloristice pe care le-a putut inventa o juvenilă sete de originalitate.

Acum Maxy este un pictor pe cale de cuminţenie, ceia ce e o făgăduială destul de preţioasă pentru viitor.

Expoziţia lui de acum aduce un număr însemnat de portrete deosebit de meritoase, căci Maxy are pentru acest gen aproape toate calităţile technice necesare, ajutate de asemeni de un ochiu ager care disecă sufletul omenesc cu o admirabilă intuiţie. Sunt caracteristice capetele de ţărani şi ţărănci, cu o viaţă lăuntrică măestrit redată.

O exercitare mai îndelungată pe tărâmul portretelor îi va da, desigur, posibilitatea să realizeze compoziţii de merit, în orice caz mult mai de merit decât acestea pe care le-a expus acum, şi care prejudicează prin stângăcia tratamentului lor vigurozitatea susţinută a capetelor.

D-l *H Daniel* *) miră în primul rând prin înclinarea ce-o arată subiectelor moarte, interioarelor mucegăite şi vederilor mohorâte şi aspre, apoi prin monocromia tratamentului. Dar şi una şi alta sunt de fapt calităţi. Egalitatea pe care ne-o arată în technică e o serioasă dovadă de sinceritate, menţinută de altfel şi prin alegerea subiectelor ce obligă la o coloraţie trecută dincolo de sobrietate, la sărăcie şi la neartistic.

---

*) Sala „Mozart"

Lucrările d-lui Daniel au însă un mare cusur: revăzute nu rezistă.

Sânt aici — desigur — mare parte din lipsurile inerente celei dintâi expoziţii.

D-l *Stambler* *) aduce, cu o îndrăzneală demnă de toată admiraţia, lucruri cari acum două sute de ani erau deja demodate. Genul acesta de portrete în coloratură opacă şi fără atmosferă nu s'a susţinut decât prin desenul ireproşabil pe care îl făceau pictorii de casă ai vremurilor de odinioară.

D-l Stambler are însă greşeli de desen care distrug şi această singură scuză a picturii sale.

Alături, d-l *Bednarik* expune aquarelele, în accepţiunea vulgară a cuvântului.

Socotim că este o scăpare din vedere a talentatului pictor, întrucât în limbajul artistic aquarela nu-i numai culoarea de apă ci şi technica ei specială. Ori lucrările d-lui Bednarik sânt, de astă dată, simple desene colorate, mai mult sau mai puţin nimerite.

Altceva aşteptam noi dela d-l Bednarik.

In acelaş local *Lucian Grigorescu* expune câteva bucăţi de pictură serioasă şi cinstită, nedesminţind făgăduelile făcute în anii trecuţi. Ba mai mult, e în vădit progres faţă de ultima sa expoziţie, e scuturat de influenţa şcolii care, până acum, se resimţea, şi e ajuns sub o formă personală — pare-se — în lucrări pline de aer şi de atmosferă justă.

Un talent cumpănit şi o senzibilitate coloristică de cel mai mare preţ, iată două însuşiri care deschid tânărului expozant un drum frumos în pictură.

In sfârşit, în două săli expune şi D-na *Cuţescu Storck*, îndeajuns de cunoscută ca să nu mai necesite o prezentare şi de multă vreme pusă în locul de cinste ca să mai fie nevoe de aprecieri fugare de cronică.

Decoratoare prin excelenţă, Domnia Sa expune, într'e altele, câteva schiţe din interesantele sale compoziţii, şi câteva pasteluri decorative de un primitivism destul de interesant şi de bizar tot deodată la o fiinţă ce trăeşte în veacul al douăzecilea.

Că pastişările sânt totdeuna interesante. când sânt făcute cu talent, e un lucru neîndoios. Decât nu prea se vede cum se împacă asta cu cel mai de preţ auxiliar al artei: sinceritatea. Mai ales când ştim că sugestiile de sinceritate au efecte ce se localizează, întrucât arta nu se mulţumeşte cu jumătăţi de măsură.

---

*) Maison d'Art.

Şi apoi, nu cred că am ajuns aproape de două mii de ani după Hristos pentruca să imităm artele la care se dădeau păroşii noştri strămoşi, în orele lor de visare izvorâte din adânca mulţumire ce le-o dădea stomacul plin de carnea crudă a vecinului prins şi sfâşiat pe mal.

Victor Ion Popa

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL POPULAR

UN DOMN PRIBEAG, 5 acte

de N. IORGA.

Aventurile literare ale d-lui N. Iorga sunt cunoscute. Nu vrem să spunem că scrisul lui n'are o deosebită valoare literară şi că invenţiunea-i verbală, organizarea şi dezorganizarea extraordinară a unor idei şi tipare linguistice noi — aproape străine firii limbii noastre, — n'au făcut din d. Iorga unul din cei mai de seamă scriitori români. Socotim însă că uneori sufletul său e mai mare decât arta-i de a scrie — şi că deci Vasile Pop, Vulovici, Făgeţel, Scurtu şi alţii n'au putut intra în literatură, deşi au avut tot sprijinul estetic al d-lui N. Iorga. Studiile sale critice literare, traducerile sale în versuri — nenumărate prilejuri pentru a admira diversitatea de preocupări (fireşte nu totdeauna cu un egal geniu!) ale personalităţii care, în aceste zile, domină şi o parte din scena noastră politică.

Representarea unei tragedii istorice de d. N. Iorga poate fi deci un eveniment cultural, istoric, politic, etc. — dar literar, nu. Este totuşi un eveniment extraordinar de atrăgător pentru un critic şi un literat. D-l N. Iorga poate oricând şi oriunde — chiar, la Teatrul popular, în vecinătatea lui Moulin Rouge, — să-ţi deschidă cu impetuozitate o uşă, pe unde se poate vedea şi pe unde poţi pleca într'o natură nebănuită..,

Nu este însă cazul cu „Un domn pribeag."

Piesa d-lui Iorga nu este în primul rând o piesă. N'are nici o acţiune dramatică. Nu există niciun conflict — sau sunt câteva confiicte episodice. Unitatea o alcătueşte numai copilul lui Petru Şchiopul, plăpândul Ştefan încăput pe mâna unui preot catolic, departe de ţară şi de tronul care i se cuvine. Cinci acte suntem de faţă la suferinţele — aproape identice în toate cele cinci acte — ale odraslei domneşti. Dar povestea istorică însăşi e redată, atât de stângaci, încât putem să scriem fără nici o sfială că e o tragedie veselă!...

Actul întâi, în deosebi, cu redarea clasei călugărului unde învaţă şi fiul de valah, e scris deadreptul pentru copii: şi nu ştii dacă trebue să râzi de tine sau de autor!...

Actul al IV-lea repetă, cu mici variaţiuni, actul al III-lea şi numai ideia maliţioasă de a vedea şi ultimul act, te reţine pe scaun până la sfârşit.

Deşi piesa e în versuri albe, e scrisă, pentru toate personagiile, în cunoscutul stil al d-lui N. Iorga, atât de adecuat pamfletului politic.

Niciun personagiu n'are viaţă proprie. Domnul pribeag e totuşi ceva mai personal — în contrast cu toate celelalte personagii care sunt sănătoase — numai mulţumită boalei lui, care boală slujeşte d-lui Iorga să scoată câteva efecte populare, şi să închee piesa cu soldaţi şi steag.

Povestea acestui domn pribeag e într'adevăr mişcătoare — când o desbraci însă de faldurile dramatice ale literaturei autorului. Ceeace dovedeşte că marele nostru istoric este (fără a fi şi poet) un om foarte simţitor.

Trebue să ne pătrundem de adevărul că istoria principatelor române, prin nestatornicia năprasnică a evenimentelor politice, e plină de subiecte dramatice, că nicăeri un adevărat scriitor dramatic n'ar găsi mai cu înlesnire extraordinare chipuri şi suflete, înt'run neam care a fost uneori în întregimea lui aproape, aşchii din tulpină domnească...

Dovada ne-o mai dă odată „Un domn pribeag."

Ca un subiect aidoma, Edmond Rostand a scris L'Aiglon.

F. ADERCA.

VA APARE DE:
F. ADERCA
PERSONALITATEA
::: DREPTURILE EI IN VIAŢĂ ŞI ARTĂ :::
ED. SOCEC.

INSEMNĂRI LITERARE

La Vie Universitaire a luat sub auspiciile ei înfiinţarea bibliotecilor circulante cari să pue la dispoziţia profesorilor şi studenţilor cu titlul de împrumut cărţile franceze ce pot interesa studiile din Universităţile europene iubitoare de cultură franceză. In felul acesta s'ar remedia în parte neajunsurile valutei care îndepărtează de la cartea franceză pe toţi, cei cari odinioară o căutau.

Feminismul la Negrii din Africa centrală.—In unul din numerile ultime ale revistei *Mercure de France* d-rul Huot se ocupă de sufletul negru, aşa cum îl resfrânge negresa. Se impune constatarea că din toate punctele de vedere femeia este superioară la aceste triburi primitive.

Bărbatul se bucură totuş pe nedrept de o situaţie socială avantajoasă. De fapt, el nu este decât un imbecil trândăvind pe spatele femeii.

Negrul nu doreşte decât să fie pus la adăpostul greutăţilor vieţii prin munca trudnică a femeii. Cu preţul acestei munci femeile ar putea scoate încetul cu încetul pe bărbat din circulaţie.

Avantajele sociale ar putea fi şi ele cucerite de femei de la bărbaţii cei leneşi scutindu-i cu timpul de ori-ce muncă. Odată puşi la adăpost ar renunţa cu desăvârşire şi la aceste avantaje care se păstrează numai cu osteneală.

Centenarul lui Dostoievski. — La 30 Septembrie 1821, la Moscova, într'o cameră din spitalul săracilor unde tatăl său era medic s'a născut Fedor Mikailovici, viitorul autor al romanului **Crimă şi pedeapsă.** Acest studiu de psihologie criminală tulbură atât de adânc Rusia încât în anul următor apariţiei (1866) statisticile înregistrau o recrudescenţă excepţională a criminalităţii.

La acest lucru nu se putuse aşteptau n autor care din primii ani ai tinereţii sale literare, începând cu *Bieţii oameni* şi până la ultima sa carte *Fraţii Karamazof* îşi consacrase întunecatul său geniu cauzei celor jigniţi şi obijduiţi în toate felurile.

Proect de impozit pe operele căzute în domeniul public. — Se încearcă iarăşi acest impozit în Franţa. In 1907 se proectase de un deputat de Sarthe o lege care să isbească cu un procent de 10 % la sută în profitul tezaurului operile de domeniu public.

Remy de Gourmont critică aspru acel proiect, din care cauză nici nu fu adoptat.

Ediţiile ieftine, populare ar suferi cele dintâiu. Publicul sărac s'ar vedea îndepărtat dela lectura preferită, ajunsă prea scumpă pentru mijloacele lui reduse.

Scriitorii şi iubirea. Iubirea este ea unul din acele acte cari ne reprezintă în ce avem sufleteşte mai esenţial?Ar fi cu alte cuvinte posibilă şi libertatea şi iubirea ? Cu ocazia discuţiilor reîmprospăte asupra moralei lui *La Fontaine* această cestiune s'a pus din nou. *Inţeleptul* fabulistului nostru aspiră la îndepărtarea deşertăciunilor fără a renunţa la tot ceeace reprezintă intensificând-o în acelaş timp, natura noastră adevărată.

Discuţiunea nu lipsită de interes. Stendhal a socotit amorul ca pe cea mai de preţ îndeletnicire a vieţii sale. Nimeni nu-i poate tăgădui libertatea ce-a avut-o tot timpul vieţii sale să viseze şi să reflecteze.

Cel care a iubit adânc pare-se că e mai capabil să simtă farmecul deosebit şi al singurătăţii şi al revereii, întrunind deci două din condiţiunile care formează pe adevăratul scriitor.

CITIȚI

„BIBLIOTECA UNIVERSALA“

Care publică opere literare, ştiinţifice, pedagogice, de utilitate publică etc., etc,, scrise de cei mai de seamă scriitori români şi străini, clasici şi contimporani.

Se pune în vânzare câte 3 volume pe săptămână

PREȚUL FIECARUI NUMAR LEI 1.-

AU APARUT:

No.	1—3	*L. Rebreanu*, Norocul	Lei	3.-
„	4—4	*H. C. Andersen*, Grădina raiului .	„	5.-
„	9—11	*I. Petrovici*, Simţiri rostite . .	„	3.-
„	12—14	*Al. T. Stamatiad*, Poemele în proză ale lui Baudelaire . . .	„	3.-
„	15—17	*E. Lovinescu*, Portrete literare .	„	3.-
„	18—25	*Al. Dumas-fiul*, Dama cu Camelii Roman	„	8.-
„	26—29	*V. Alexandri*, Fântâna Blanduziei, cu o prefaţă de E. Lovinescu .	„	4.-
„	30—33	*Voltaire*, Prinţesa Babilonului, Roman. Traducere de Mihail Iorgulescu	„	4.-
„	34—38	*V. Alexandri*, Ovidiu, cu o prefaţă de E. Lovinescu.		

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

Editura „ANCORA' Alcalay & Calafateanu — Bucureşti, Str. Smârdan, 4

Tit. REVISTA TRANSILVANIEI
SIBIU
Str. Saguna No. 6

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale

BONBONERIEI
RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura“, Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIU

11

SUMARUL No. 11

E. Lovinescu . . . . **Ion Minulescu (II)**
Marcel N. Romanescu . . . . **Cântec**
Alice Soare . . . . **In parcul meu**
Hortensia Papadat-Bengescu **Balaurul**
Ion Sân-Giorgiu . . . . **Sfârșit de toamnă**
Al. T. Stamatiad . . . . **Stanțe**
Vladimir Streinu . . . . **Terține**
CRONICA LITERARĂ. — **Condora** de E. LOVINESCU; **Tudor Pamfile** de I. VALERIAN.
CRONICA DRAMATICĂ — F. ADERCA. — *Teatrul Național:* **Noi oamenii...** *Teatrul Regina Maria:* **Cidul.**
CRONICA ARTISTICA. — VICTOR ION POPA: **Expozițiile dela Ateneu.**

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.–

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:

Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.–

ANUL I. — No. 11 26 NOEMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

ION MINULESCU

II

De numele d-lui I. Minulescu se leagă, nu fără controverse, istoria simbolismului român. Controversele vin mai ales din impreciziunea unei noţiuni, căreia nu i se pot defini încă elementele multiple, disparate şi uneori chiar contradictorii. Fiind o inovaţie, simbolismul s'a confundat la început cu însuşi spiritul de înnoire. Orice nuanţă mai singulară a sensibilităţii sau numai a expresiei era privită ca una din formele lui. Macedonski a trecut astfel drept poet simbolist, iar câţiva tineri s'au crezut iniţiatorii mişcării noi, prin simplul fapt al întrebuinţării versului liber. Confuzia izvora şi din nedefinirea noţiunii chiar în spiritele celor ce lucrau la biruinţa ei. Curentele nu pornesc din acţiunea conştientă a formulelor hotărâte; ele sunt precedate de nevoia vagă a unei reacţiuni ce se caută prin o serie de experienţe literare în domenii şi în forme diferite. De reuşeşte să se precizeze, formula este clarificarea ultimă a dibuirilor în întuneric; la triumful ei contribue însă şi cei ce s'au asociat la luptă din nemulţumire împotriva tiparelor consacrate şi din ignoranţa propriului lor temperament. Fără a acoperi toate sensurile legitime ale simbolismului, d. Minulescu rămâne totuşi reprezentantul cel mai autentic al acestei mişcări în literatura noastră. Chiar dacă ar avea meritul iniţiativei, în artă, modulaţiile minore se absorb în glasul celui puternic. Prin egoismul vital al adevăratei personalităţi, artiştii îşi consumă şi părinţii şi copii. Aparent distrus de vermina imitaţiei, d. Minulescu o va domina; în ritmul poeziei noastre unda simbolismului va fi reprezentată în notele lui cele mai caracteristice tot prin poetul „amantelor ce mint".

*

Faţă de tendìnţa poeziei moderne de a-şi căuta emoţia în domeniile speculaţiei intelectuale, sau de a o intelectualiza numai prin procedee technice, simbolismul pare anacronic. El nu intră în curentul procesului de disoluţie a lirismului. Putem afirma, dimpotrivă, c'a împins lirismul în substraturile cele mai adânci ale sensibilităţii. Simbolul e un concept şi deci un produs raţional. Simbolismul nu este însă poezia simbolului; o terminologie improprie l'a putut numai lega de intelectualismul modern, în contra sensului şi raţiunii sale.. Simbolismul duce lirismul în consecinţele lui ultime. Nu reprezintă o ascensiune spre idee, ci dimpotrivă fuga de concept; nu este expresia clară a unor sentimente organizate ci se încearcă să ne aducă ecouri din lumea impenetrabilă a subconştientului. Simbolismul este de esenţă pur muzicală, nu în înţelesul calităţii muzicale a expresiei, ci sub raportul calităţii muzicale a stărilor sufleteşti, primare, vagi, neorganizate, pe care le traduce; el e o hipertofie a lirismului în sensul adâncirii isvoarelor de inspiraţie dincolo de pragul conştiinţii în elementele vieţii animale. Fiind imprecise, aceste stări sufleteşti muzicale nu pot fi exprimate clar; simbolismul nu reprezintă aşa dar numai o primenire a lirismului ci şi o revoluţie formală. Subconştientul nu poate fi redat prin noţiuni limpezi; muzicalităţii vagi de fond trebue să-i răspundă o muzicalitate de formă: de aici estetica simbolismului. In locul versului ce ia forma exactă a gândirii, se substitue versul fluid, insesizabil; poesia nu e o transcripţie ci o suggestie.

Noua artă poetică are, desigur, mai multe canoane; esenţa ei se poate rezuma însă la suggestie. Nu exprimă ci suggerează prin dispoziţia savantă şi complicată a ritmului, a limbei muzicale şi imprecise, a unei figuraţii împinse până la artificialitate. Cu mişcarea simbolistă se înscrie deci în artă estetica nouă a suggestiunii, lărgind hotarele expresiunii lirice.

Fondul poeziei sale fiind în genere muzical iar forma suggestivă, d. Ion Minulescu reprezintă aşa dar simbolismul în latura lui principală.

E. Lovinescu.

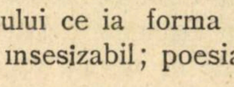

CANTEC

La isvor cu unda lină
Albe-s pietricelele;
La isvorul cu lumină
Până 'n fund bat stelele.

La isvor privighetoarea
Ciuguleşte stelele
Până-i plouă sunătoare
Din gâtlej mărgelele.

Şi de-şi tremură pe ape
Cântecul mărgelele,
In adânc, cu el topite,
Cântă pietricelele...

Dar de-mi îngenunche fata
Ca să soarbă stelele,
Din cămaşa ei umflată
Pică floricelele.

Culegând din noaptea udă
Bob cu bob mărgelele,
Luminos pe fund prefiră
Albe pietricelele.

Iar în doina ei, când pleacă,
Limpezi picur stelele
Şi cu glas de pietricele
Curg isvor mărgelele.

Marcel N. Romanescu.

IN PARCUL MEU...

In parcul meu sălbătăcit de jale
Mi-ai altoit tulpinile simţirii
Şi astăzi înfloresc toţi trandafirii
Cu buze-aromitoare de petale!

Çosite's buruienile din cale,
Din cuiburi ieri lăsate părăsirii
Se 'nalţă ciocârliile iubirii
Cântând, spre ale soarelui portale!

Nici când n'au fost miresme mai nebune,
Nici cer mai nalt, mai larg, mai făr' de nori
Părtinitor pe-a dragostei minune;

Cât timp de strajă dorul tău rămâne
Vor înflori mereu tot alte flori:
Culege dar din bunul tău stăpâne!

Alice Soare.

BALAURUL

— Ce ai? Te simţi rău?

O mână se puse pe braţul Laurei. Ea se întoarse către locul şi persoana pe care credea că i le arată.

— Ţi-e rău! Eşti palidă de tot!

Despre ea era vorba. Laurenţia tăgădui cu putere.

— Eşti emoţionată, fetiţo! Ai putea chiar renunţa. Ai nevoie de odihnă. Suntem noi destule.

Laura se uită la doamna cam în vârstă care-i vorbea. Avu un scurt moment de mirare pentru tonul ăsta protector. Până ieri încă, erau în raporturi sociale al căror protocol netezea deosebirea de vârstă şi intervertea preseanţele. Se întoarse repede la noima de acum a lucrurilor. Doamna cea vârstnică era preşedinta Crucei Roşii. Ele erau tovarăşele, subalternele ei.

Munceau de câteva zile împreună o muncă grea şi grabnică care trebuia să suplinească tot din urmă, şi să îndeplinească tot. Incepuse organizarea serviciilor medicale de răsboi, dela primul la ultimul detaliu material şi munca brută nu se putuse alege pentru nimeni din cealaltă. Preşedinta luase atitudinea frumoasă a primului exemplu dat, drept orice alt atribut al rangului.

Atitudinea asta avea s'o păstreze până la sfârşit, până lângă ultimele suferinţe. In armistiţiu, atunci când toate devotamentele se odihneau, când toate sufletele se reîntorceau spre bucurie, ea alături cu personalul inferior, numărând şi controlând cu mâinile ei hainele răniţilor ultimi pentru a-i libera din spital, căpătase tifos exantematic şi murise îndoliând familia lipsită de virtuţile ei simple şi rodnice.

Tonul matern şi autoritar cu care în seara asta mustra pe Laura pentru ca să o cruţe, o prindea bine, dar Laura protesta puternic. *Ea* să renunţe! Ar fi putut chiar surâde.

Ea, care dintre toate avea patima sacrificiului, nevoia lui, care acum exista din truda asta ca dintr'un aliment viabil. Ea! Pentru care se pregătea tot ce se pregătea. Ea pentru care se desfăşurase peste lume faldul ăsta al stindardului roşu!

Pentru ea isbucnise răsboiul, ca să schimbe rostul lucrurilor şi odată cu acest rost, în care necazul ei rău şi duşmănos era încrustat, să smulgă necazul ei din rădăcinile lui rele.

Pentru ca să se strămute înţelesul durerilor ei, se strămutase sensul lucrurilor! Nu se putuse mai puţin decât un flagel ca să vindece boala morală a omenirei, nici mai puţin ca un uragan ca să spulbere gunoiul îmbâcsit pe năravurile lumei. Aşa credea Laura! Răsboiul era făcut pentru ea şi era serva lui. Ea tocmai să lipsească?... Astă seară?... Dela postul ei?...

Ii părea rău că trebuiau să fie acolo şi celelalte, în infirmeria de gară pe care o rânduise singură zilele din urmă şi în care îşi începuse chiar câte puţin slujba.

In seara asta se aştepta un mare eveniment. Sosea primul tren cu răniţi. Fusese anunţat din ajun. Stârnise o răscoală de treburi noi, şi multă emoţiune. In publicul de pe delături, în autorităţile oraşului, în corporaţia Carităţei mai ales. Erau oaspeţii lor: ai oraşului, ai oficialităţei, ai adăposturilor melancolice care stau gata să primească musafirii durerilor trupeşti.

Toată lumea era neliniştită, nerăbdătoare şi totodată smerită, sfioasă la gândul ăstui prim semn vizibil al jertfei.

Laura mai mult ca toţi. De cum aflase, începuse un fel de tremur interior care nu înceta. Il purta în ea de 24 de ore. Era pe semne vizibil şi înafară. De un timp era mereu palidă, bolnavă; dar în astă seară se vede că arăta mai bolnavă ca de obiceiu.

Emoţia lua la ea proporţii mari. Era un instrument receptiv care trebuia să înregistreze durerile timpului de acum, cu intensitatea lor culminantă. La apropierea primelor probe, aparatul vibra.

După cele d'intâi lupte, acolo de vale, despre care se auzise un amestec de rău şi de bine necontrolabil dar îngrijorător, venea semnul material al măcelului.

In seara toxinului Laura înţelesese că intraseră cu toţii subt stăpânirea unui element. Singurul element prin esenţă omenesc deosebit de ale naturei: Sângele.

Primele unde ale acestui Ocean cotropitor veneau acum să se prelingă aci pe mâinile lor. Aveau să-şi le moaie în ele ca în aiasmă; cum le-ai muia în primele talazuri ale unui Diluviu biblic, dintr'un sentiment de cuminicătură cu acel flagel divin, chiar dacă, sau tocmai pentru că e destinat să te nimicească.

Puterea elementară a sângelui drena acum sucul primelor vine sdrelite. Cea dintâiu ospătărie era aci odaia asta a ei, şi ea tocmai să lipsească!

O oglindă mică, aburită, era atârnată în perete. Se privi în ea. Nu se văzu slăbită, palidă. Văzu un chip alterat, străin, pe care costumul de soră de caritate îl înstrăina şi mai mult. Putea trece pe lângă oricine nerecunoscută; necunoscută ei însuşi acolo în oglindă.

Mai îmbrăcase costumul: batista pe cap şi şorţul alb cu cruciuliţă, uneori îi stau bine în ceasurile de înviorare care traversau încă tristeţa timpului de acum. In chiar munca ei de infirmieră erau elemente cari o recreeau uneori şi atunci; minte, suflet, trup, dobândeau trecător ceva sprinten, voios. Acum deatâtea ceasuri sta în aşteptarea continuă dela al cărei gând nu o distra nimic: Aşteptarea primului tren cu răniţi.

Răniţi mulţi!... Un tren plin!... Cum era să fie!... Ce era să fie? Nu avea imagini. O chinuia, o obseda numai idea cărnei sângerate. Ideea asta o supsese pe ea de sânge. Pătimea din patima asta. Sângele acela deacolo scurs şi închegat, înhega pe al ei sau îl scurgea fără vad.

Sorbea din ea vampirul printr'o aspiraţie invizibilă. Un Dihorû sugea sângele din vine fără să lase urme. Era ca puii de găină întregi, fără rană şi nimiciţi. Puterea elementară a apei roşii, principiul vieţei, Sângele lucra într'al ei la slujbele lui de taină.

Era mai palâ pe fiece minut care trecea şi treceau multe. Trenul anunţat la opt era mereu amânat şi aşteptarea subt obsesia unei imagini de durere şi sânge, îi surpa din trup orice putere.

Peronul era pustiu. Un cousemn sever isgonise publicul. Curioşii stau dincolo de piaţa mică din dosul gărei şi cu încetul se împuţinaseră.

Aci erau numai autorităţile, solemne ca la zile mari, dar posomorâte. Enervarea răspunderilor şi atribuţiilor noi, şi neexperimentate, îi făcea serioşi şi taciturni. Nu era nici o desfăşurare de porunci, nu se agitau, nu forfoteau. Tăceau, grupaţi într'un colţ, sau se plimbau preocupaţi.

Doamnele Crucei Roşii care trebuia să le dea concurs pentru primirea răniţilor, stau în infirmerie sau pătau cu grupul lor alb peronul întunecos. Nicăieri în oraş nu se mai permitea seara lumină. Era timpul când începuse agresiunea şi spionajul aerian. Gara întunecoasă cu aşteptarea ei posomorâtă era sinistră.

Se uitau mereu pe şine spre semnale. La telefon totuşi se cunoştea situaţia exactă. Telefonul sbârnâia neîncetat, urmărea convoiul din staţie în staţie. La aparatul din infirmerie echipa cealaltă de doamne, care aştepta la spital, cerea lămuriri. Orele păreau mereu mai lungi; neliniştea sporea mereu cu apropierea.

Laura nu se gândia la nimic; o ameţeală îi împresura toată simţirea. O lucra necurmat dar fără desluşire ideea de durere şi sânge. O chinuia şi ideea de a-i ajuta, de a le face bine. Ideea unui reconfort care le trebuia dat îndată.

Cam ce putea fi anume acel prim ajutor nu ştia nimeni. Nu se putea şti decât atunci când nevoile vor fi acolo aduse subt ochii lor.

— Noi ce-o să le facem? — întreba mereu cu glasul stins, sugrumat, şi iar peste un timp repeta aceiaşi întrebare.

„Ce să le facem aici! Aici e numai primirea şi transportul. La spital e îngrijirea" — ziceau celelalte.

Ea nu se mulţumea. Examina provizia ei farmaceutică, se întreba în fața fiecărei sticle despre foloasele ei imediate, dar creerul ei umbla cam încet. Se gândi la ceva, fierbinte și se uită la recipientul mic pentru fiert apă.

Erau sute de bolnavi. Celelalte ziceau că vor trece numai!... Toate gândurile astea erau aiurite. Pregăti totuși câte ceva în legătură cu ele. Prea puțin din cauza tremurului acela pe care-l avea mereu, în inimă, în mâini, în toată ființa, care-i înfiora buzele, cuvintele..., Deaceea se gândea la fierbinte, fiindcă îi era frig.

Nu! Fiindcă „lor“ le era frig acolo! Frigul lor era în ea. Noaptea de toamnă era călduță.

Când se anunță însfârșit sosirea pe la 11, se grămădiră la un colț al peronului ceva mai departe de grupul autorităților. Laura era istovită de frig și emoție.

Apărură ochii de foc, apoi trenul se târî negru și lung, cu geamurile întunecate, ca o reptilă sumbră. Vagoanele nesfârșite umplură stația dela un capăt la altul.

Laurei i se păru un Balaur.

Atât! Nu mai simțeau niciunul nimic. Poate că fiecare se gândise dinainte la un gest, la o impresie, la felul cum avea să fie primul moment. Acum uitaseră. Uitaseră poate cine erau și ce vreau. Stau nemișcați. Trenul oprit nu da nici el semn de viață; dela el la ceilalți nu era nici un schimb, nici o pornire.

Laura nu-și da seama la ce moment încetase încremenirea: Văzuse înaintând dela extremitatea dinspre magazii un cortegiu. primele tărgi. Personalul sanitar al trenului începea descărcarea; ei începeau recepția materialului ăsta de răsboi scos din serviciu, predat lor spre refacere, apoi cerut din nou pentru întrebuințare.

In acel aparat de recepționare ele erau elementul uman, pentru ele, ei erau oameni bolnavi, masacrați și îngroziți care trebuiau împăcați cu barbaria legilor crunte. Sanitarii soseau cu tărgile în pas măsurat și treceau pe lângă ei muți. Le așezară pe cele d'intâi șase, una lângă alta în șir regulat pe latul peronului, la extremitatea opusă, apoi sistematic, mereu mereu altele. Pe tărgi, mumii învăluite în mantale întunecoase stau inerte.

Laura nu știu bine când începuse contactul, când își deschisese reptila sumbră toate gurile și revărsase tot cuprinsul bubei acolo.

Acum Laura nu mai tremura. Avea în ea o putere încordată tare, care se supunea unor gânduri agere, limpezi. Trupul ei bolnav era numai o învelitoare diafană, Un șorț și o basma albe peste un suflet oțelit. Nu-i era frică deloc, nici milă, nici nu se înduioșa. Era o Idee în funcție neobosită: ideea primului ajutor. Mila ei era acum un scop, nu o simțire.

Dar nu știa cum îi păruseră „ei“ întâi. Intâlnirea acelui prim moment se făcuse încă în febra acea rece și aiurită.

Apoi fu o roire. Numai la stup se ține o așa multiplă, zornică, înmiită hărnicie.

Laura era pretutindeni: pe peronul acum plin de umbre culcate, aplecată peste ele, alergând, despărţind, la capul brancardei care transporta în infirmerie pe cei în stare mai gravă; la seringa care le injecta o întărire provizorie; la linguriţa apropiată de buzele celor care păreau sfârşiţi; la flaconul de ether sau colonie care le înviora puţin faţa suptă şi ochii albi cu privire ştearsă; la maşina mică unde clocotea apă pentru ciaiuri multe, mai multe, atât de multe cât nu puteai închipui că se pot face cu aşa mijloace puţine. Era ideea ei.

— Nu e timpul nici locul; ziseră ceilalţi. Aici suntem numai pentru evacuare la spitale.

O idee a ei răsplătită de un succes enorm.

Ciai fierbinte turnat în tot ce putea improviza o cupă. Pentru cei care tremurau tare, mai întâi... „Dacă s'ar putea şi mie!" rugau alţii care tremurau mai puţin... Şi mie... şi mie!...

Umbrele ţepene luau acum forme, forme îndurerate şi umane, aveau glas, aveau chip, nu mai erau mumiile anonime asvârlite mut pe gurile dihăniei negre.

Exprimau dorinţe, solicitau ajutor, gemeau, sufereau, dar trăiau. In desmorţirea asta dureroasă, din cimitirul acela de tărgi egale ca sicrie uniforme învăluite în linţolii fumurii, o lume întreagă de morţi învia în jur şi energia Laurei era mereu săltată de mişcarea asta de resurecţiune.

Providenţa se slujeşte adesea pentru scopurile ei de instrumente atât de umile, de mijloace atât de mărunte! Poate că Laura cu gândul acela încăpăţânat de a folosi, cu simţirea aceea încăpăţânată de dragoste, îi sculase din moarte acolo în pragul sosirei triste, înainte de poarta locaşului melancolic, înainte de a începe destinele lor de numere de spital.

Ii sculase din amorţire ca să le spună în cea întâi clipă fără de cuvinte, că trupul lor trudit şi sângele lor risipit sunt trupul şi sângele tutulor; că sunt jertfa şi nădejdea tuturor... sau să le spună numai atât. — Ce uitaseră. — Că sunt încă oameni!

Poate că Laura cu sufletul cel mic făcuse lucrul ăsta mare şi acum sufletul ei care tremurase era mare cât era mare minunea învierei.

Laura era totodată în sălile de aşteptare unde aşteptase ca cei mai voinici să fie duşi de subsuori; găsise ideile cele mai practice pentru chipul de a susţine pe fiecare după rana pe care o avea aşa ca să fie cât mai nesupărat. Trăsese din loc fotoliuri grele, urnise canapele masive, le alăturase aşa fel ca să poată odihni cât mai mulţi.

Laura era în vestibulul pe unde începeau primele transporturi. La scara înaltă a camioanelor unde urcarea se făcea cam sdruncinat încă neexperimentată.

Sta alături de scâncetele lor şi le ademenea cu vorba; cu vorba încetinea mişcările cam aspre ale celor care-i urcau. Spunea cuvinte de bună învoire aceluia spânzurat sus pe capra înaltă, ca să aibă grijă de hopurile drumului, şi mânatul lui să mlădie arcurile cam ţepene ale vehiculelor.

Pornea în felul ăsta cu ei, îi ducea sufleteşte până la pragul spitalului, unde veghea ei înceta. Dar mai ales nu lipsea din palatul ei, din infirmerie. Acolo ar fi vroit să fie un geniu vivifăcător:... o compresă pe frunte... capul ceva mai jos, o perniţă improvizată din chiar mâneca mantalei, subt un picior prea dureros... Invenţii, jocuri, rămăşaguri ale reconfortului!

Puţin lapte unuia cu cearcăne albastre subt ochi şi pe umerii feţei subţiri cu două foiţe de boia roşie, cu grumazul proeminent şi gâtul cât o coardă... Puţin lapte cald din unica ei sticlă. O ceşcuţă!...

Sugea la buza ceşcuţei ca un copil neînţărcat şi flămând...

Acolo în infirmerie nu era niciunul sculat, toţi stau năpădiţi dealungul brancardelor. S'ar fi săltat poate şi ei bucuros câte puţin! Se ghemuiseră, înţepeniseră! Să-i aşeze o leacă?... Vezi bine că da!... Aşa... Acum era mai bine!

Ii scotea apoi pe rând, pe uşa de din dos de obicei condamnată, acum desprinsă din cârlige, şi alţii veneau în loc. Alte febre aprinse svâcnind sub straiul cenuşiu.

Cesta cu două lovifuri în piept, trebuia dus mai în grabă şi cu precauţiuni! Niciun sdruncin! Nici chiar o clipire! Nimic pe buze! Nici vorbă chiar pe buze ca să nu-şi facă cumva vad din cea mai mică mişcare vre-o emoragie, acum când sângele niţel încălzit putea să se desprindă acolo în piept din cheagul nenorocit.

Din letargia în care ca semi-moarte durerile lor încă nedesluşite încremeniseră, abia culese toate laolaltă pe câmpia tragică, cuprinse toate în uniformitatea cuvântului „răniţi"; din înţelenirea a 20 — 30 ore de drum închişi în întunericul, in aburul asfixiant din pântecul Balaurului, morfinizaţi acolo în nemernicia lor, acum se deşteptau.

Din letargia aceea binefăcătoare prin nesimţire se deşteptau la conştiinţa durerei, dar şi la acea de a trăi încă. Maşini stricate care trebuiau drese, se deşteptau pentru a se trudi, pentru a fi ciopârţiţi, chinuiţi. Se deşteptau la conştiinţa suferinţei pentru a încerca să mai fie vii, sau pentru a se simţi murind încăodată!

Dar acolo în gară în infirmeria ei nu trebuia să moară niciunul! Accidentul era prea cu putinţă, dar sinistru şi de rău augur.

— Un mort în primul transport! Nu trebuia. Aduşi până acolo încă vii, vii vor ajunge în pragul spitalelor unde veghea ei înceta. Din câţi li se încredinţase să nu lipsească niciunul dela numărătoare!

Timp nu trecea. Era un acelaşi minut lung în care Laura nu simţea nici o osteneală.

Cu fiecare gest puterea gesturilor ei se înfiripa mai mult. Dela ideea datoriei trecuse prin emulaţie la ambiţie, dela ambiţie la o îmbătare. Nu vedea ceeace era împrejur cu vederea obicinuită. Din tot vedea numai acele aparenţe de care avea nevoie.

Din trupurile aşternute pe tărgi i se arătau fără dibuire cele mai necăjite şi suferinţa lor. Din oamenii şi treburile de acolo i se înfăţişa numai ceeace era de folos. Pe colegele ei le întâlnea numai pentru schimbul de înţelegeri necesare. Obiectele concrete se iveau şi se umbreau după nevoie. Un acord de idei, de mişcări, o îmbinare perfectă făcea din ei toţi resorturi precise ale unui mecanism. Nici un sgomot, nici o durere nu te trezea dela acel tact regulat şi accelerat al maşinei în mers. Părea că Laura e la inima acelui motor, acolo de unde radiază mişcarea şi căldura Din când în când vedeai figuri aplecate spre ea ca spre o comandă. Recunoscuse de două trei ori subit scufa ei albă, faţa bătrână şi ageră a Preşedintei atentă şi întrebând-o. In privire, la acele încrucişări nu mai avea mila de adinioarea; caşi mai demult Laura recăpătase o mică precădere.

In oglinda aburită din perete Laura era tot palidă subt broboada albă, dar ochii aveau o lumină imensă care încălzea toată faţa şi o colora puţin. Chipul ast-fel luminat de privire, căpăta niţică expresie. Avea acum o figură mai puţin sarbădă dar tot nouă, străină la slujba asta nouă şi ea, subt haina asta nouă.

Pulsul ei odinioară îngheţat era acum pulsul cel mai viu. In alternanţele slujbei întâlnea şi unele figuri necunoscute. Domnişoare străine atente să o ajute în prestidigitaţia aceia.

Intindea mâinile dintr'odată spre un bandaj, spre uu flacon, spre un gobelet. Avea parecă de fiecare deget o mână şi spre mâinile ei veneau alte mâini supuse, sugestionate de voinţa ei contagioasă de a se multiplica la slujba asta umilă şi limitată în resurse. Pe ea se autosugestiona subt imperiul aceleiaşi voinţe.

Scopul acuma aproape dispăruse. Avea o voluptatea mişcărilor în sine; căuta să treacă de puterea îngăduită, să atingă miracolul.

Printre tărgile înţesate des, cerca să treacă fără atingere, să ocolească parcă din sbor locurile primejdioase, să-şi facă drumuri prescurtate şi pe acel parcurs să semene între două ţeluri gesturile alinărei, să se întoarcă cu aceleaşi daruri pe altă potecă, recunoscându-şi trecerea după semne care rodeau pe urmele ei binele, frumos ca boabe de mărgăritar.

Dacă oamenii şi lucrurile în acea hipnosă care o îmbrobodea i se înfăţişau clar sau se umbreau după nevoia minunei, viaţa ei interioară legănată între conştient şi inconştient era permanentă şi strălucitoare.

In adevăr se strecura acum caşi inponderabilă. Ajunsese la o agilitate fără sgomot, avea o prodigalitate care da un maximum de folos cu un minimum de timp şi mijloace. Părea o prinsoare cu sine, un joc al realizărilor, un record de viteză şi calitate. In ritmica asta fiinţa ei o împresura pe ea însăşi plăcut cu o simţire de adiere, de plutire. Dela tot ce era împrejur, dela durere şi necaz emana un fel de bucurie.

Sigură că voinţa ei, gestul ei, nu va da greş, şi vor primi din afară o complectare armonioasă, îmbinarea asta a ceeace concură, căruia nu i se opune nici un obstacol spre îndeplinire, îi dau desfătare şi stăpânire. Se învedera în ea ceva din legenda Dumnezeirei şi Creaţiunei. Când se va fi deslegat primul gest creator aşa trebuie să fi fost, mai întâi slab, stângaciu, apoi din ce în ce mai îndemânatec. mai lacom, mai desvăluit!.. In aşa beţie crescândă va fi făcut Dumnezeu Stelele, Pământul, vâlcelele, firul de iarbă!... dela munca din greu care a despărţit întunericul de lumină, mereu mai cu râvnă, mereu mai desfătat de isprava lui!... Travaliul care a fecundat prima mişcare în materie aşa a desvoltat spre perfecţie divină mecanismul lui până când din sdruncinele brutale, a selecţionat ţesutul fin al unei petale!...

Toate astea nu erau gânduri, erau o sensaţie superbă. Pe locul acela mic, dela cărăuşia greoaie până la armonia volatilă a gestului celui mai suav de atingere, Laura se îmbătase din Harul Creator!

. . . .

Transporturile se succedau cu bine; peronul se golea treptat; rândurile se răriseră şi samovarul mic tăcuse.

Laura ieşi din infirmerie şi privi peronul iar liniştit, odihnit ca cineva care şi-a făcut datoria.

Se apropie de ea un ofiţer scund, cu o pelerină lungă, [cu o înfăţişare plăpândă subt uniforma apăsătoare, cu faţa mică subt chipiul mare. Nu-l mai văzuse.

Puse mâna la chipiu în gestul scurt al salutului reglementar. Laura se uită nedumerită la el şi împrejur:

— Sunt medicul care a avut însărcinarea să conducă primul transport de răniţi destinat pentru F... Vreau să vă mulţumesc pentru devotamentul excepţional cu care aţi primit bolnavii.

Laura crezu că o confundă cu Preşedinta Crucei Roşii. Se apără: „Eu... nu sunt..."

— Pe d-voastră v'am văzut la lucru. Am mai descărcat alte convoiuri aiurea. Nici nu-mi închipuiam că se poate da un prim ajutor aşa de eficace. Aţi făcut tot ce se putea face. Aţi întrecut orice prevederi.

De ea era vorba! Dar ea nu avea nici un merit. Lucrase pentru voluptatea muncei şi suferinţei, pentru bucuria lor.

— De aceste prime îngrijiri se va resimţi mult tratamentul ulterior. Ne-aţi dat un mare concurs. Vă exprim în numele serviciului sanitar mulţumiri şi recunoştinţa bolnavilor.

Vorbea simplu şi serios. Laura se roşi violent. O cuprinse o ruşine mare din bucurie. Lua primul contact cu realitatea faptelor. Existenţa ei în mijlocul celorlalţi, consecinţele practice, abea acum i se înfăţişau. I se păru că poate a abuzat de dreptul de a lucra, că a luat poate din partea de muncă a celorlalţi.

Ar fi voit să se scuze, dar tăcea, fierbinte la obraji, foarte mândră în acelaş timp.

Lucrase din alte porniri dar interpretarea asta simplă, soldăţească şi rezultatele simple dar rodnice, o mulţumeau profund şi simplu.

Căpitanul medic puse mâna la chipiu, făcu salutul de serviciu şi se depărtă mic şi inimos subt pelerina lungă.

Unde erau oare celelalte? Nu ar fi vrut să se fi deosebit de ele! Lăcomia ei era numai pasiunea mistică a sacrificiului. Acum se deşteptase din hipnoză. Recompensa o stânjenea şi totuşi o mulţumea.

...Plecaseră mai toţi. O zare mică albea cenuşiul nopţei. Se uită la ceas. Era trei spre ziuă. Trecuse timpul.

Trenul mişcă încet, somnoros, sunând a sec, carapacea golită a unei dihănii uriaşe. Fără foc, fără fum. Balaurul se târâ pe brânci câţi-va metri, apoi se opri din nou, mai negru încă acum când noaptea albea.

Medicul fusese primul om pe care-l deosebise fiindcă i se semnalase. Văzu acum pe fratele ei mai mic, un liceean cu şapca turtită după o modă personală, cum şi din motive de uz multiplu: sac de provizii, coş de fructe, pernă de căpătâi.

„Ai fost aici?" întrebă.

Da! răspunse mirat de lipsa ei de atenţie. Am dat ajutor la transport.

„A!... bine!"

Văzu peaproape o Domnişoară înaltă pe care nu o cunoştea dar al cărei surâs prevenitor şi sârguitor îi trecuse des subt ochi în panopticul acelei seri. Avea un şervet mic improvizat ca şorţ.

Un tren sta dincolo, pe linia a treia. Ce-o fi fost acolo?

Acum avea o conştiinţă foarte clară a trupului ei deodată materializat, şi a lucrurilor exterioare. Un fel de brutalitate la fel cu a celor care muncesc din greu i se lăsa în toată fiinţa. Avea gânduri măruute şi gusturi mediocre.

„Să mergem acolo, să vedem ce e!" — zise.

Săriră câte trei peste şine. Era un tren de vite, cu două vagoane numai închise cu o uşă zăbrelită. Se spânzurară pe scara inaltă a vagoanelor ca să vadă înăuntru. Rezemat de peretele vagonului un soldat sta în picioare cu puşca alături de el. Jos stau trei la lumina unui opaiţ.

— Cine sunt? — întrebară.

— Prizonieri!

Primii prizonieri! Se uitară curios la ei cu un fel de satisfacţie de învingător, ca la o pradă comună.

Unul din ei se ridică brusc. Era foarte înalt. Ceilalţi mormăiră într'o limbă străină!

Sentimentul delicateţei reveni Laurei. Sări jos; nu mai puse întrebări.

Străinul cu voia sentinelei; trăsese uşa vagonului la o parte.

— Sunt Contele... în serviciul Armatei Imperiale Austro-Ungare, prizonier în Carpaţii de sus! — zise cu mândrie în limba engleză.

„Aşa e războiul! — răspunse Laura. Apoi traduse celorlalţi.

— Conte o fi? se îndoi fata. Laura înălţă umerii.

Băiatul se uita curios, ca şi cum ar fi avut mai multe perechi de ochi şi ar fi contemplat bătălia şi capturarea.

— Vă trataţi rău prizonierii! spuse iar arogant ungurul. — N'avem nici fân aşternut, cu toate că ar fi trebuit să avem banchete!... O ii peaici ceva de consumat?

Era ţanţoş şi răsvrătit. Laura se răsvrăti.

„Abia avem vagoane pentru nevoile noastre! Soldatul stă şi el în picioare neodihnit. Am văzut generali în vagoane de marfă! Nu suntem destul de bogaţi, ca să facem lux cu prizonierii. Dar nu maltratăm pe nimeni“ răspunse ostil.

— Bogaţi sunteţi destul! Chibzuiţi nu! — Un insolent. Vroi să plece.

— N'am vrut să jicnesc pe nimeni. Zise mai umil contele.

„Vezi dacă e ceva la Bufet!“ spuse Laura băiatului. Alergă şi se întoarse cu şase cafele negre fierbinţi şi covrigi.

— A spus că numai pentru tine a mai făcut la ora asta. Altceva nu are de loc nimic.

... Deloc nimic!... Cine se ocupă acum de gramatică. Răsboiul nu alege analfabeţii! Ca probă d-l Conte!

„Atât s'a putut găsi!“

Cei doi săriră de jos bucuroşi şi apucară ceştile.

— Vă mulţumesc! primi contele după o ezitare. Intinseră apoi una soldatului.

— Trăiţi! — zise blajin. Apoi adaose: — Nu prea e voie!

... Ia cu şoacăţii ăştia! Ii duc la Iaşi... Nu ştiu ce tot toacă... că nu înţeleg!

„Vor canapele!“ râse Laura; un râs plin, copilăresc.

— Tot canapele o să vedem noi deacum!

„Du-te şi vezi, n'are şeful ceva paie?“

Băiatul sbughi încântat că are deaface cu răsboiul şi prizonierii. Se întoarse mofluz.

— A zis şeful să-l ierţi. Nu e!

„Nu sunt paie, cu părere de rău“ zise Laura „o să fiţi găzduiţi mai bine la Iaşi!“

— God bless! Nu vreau să jicnesc pe nimeni! — repetă.

Mai erau două cafele. Să le bem noi! propuse domnişoara. Laura primi. Se traseră puţin deoparte şi puseră tava jos pe asfaltul rece. Băiatului îi dădură covrigul care prisosea.

Părea un colţ de viaţă brutală iscat în fapt de ziua, acolo peste şine, în fundul staţiei pustii, cu şorţurile şi basmalele lor albe, cu trenul acela de vite adormite, cu oamenii ceia tăvăliţi pe jos.

In toată fiinţa Laurei era acum o toropeală somnoroasă. Cu ochii împânziţi, cu cugetul împânzit, cu trupul leneş, aştepta.

Nu se mai gândea la tren, la răniţi, la locul unde era, la tot ce fusese şi va fi. Era adormită mai înainte de a-i adormi ultima strajă din creer, înainte de somn. Ca acei care trudesc anevoie, sapă, cară la piatră, toarnă plumb şi apoi seara stau împietriţi, grei ca de plumb.

Adunară ceştile. „Du-le! şi plătesc eu mâine!"
„Drum bun!" zise acelora.

— Trăiţi! răspunse soldatul. Ceilalţi bodogăniră ceva.

— Vă mulţumim! spuse contele franţuzeşte.

— Ştie şi franţuzeşte! se uimi băiatul.

Laura dete mâna domnişoarei necunoscute. Pe linia întâi, cu un muget înfundat, trenul cel mult aşteptat, temut, năprasnic, acum surpat, cu pântecul golit de măruntaiele fierbinţi, se urni iar şi târâş, negru, istovit de puteri, secat de sângele şi carnea pe care le asvârlise acolo, se înfundă în haosul întunecos al magaziei. Monstru acum captiv.

Pe piaţa din dosul gărei, aerul era mai viu şi deşteptă pe Laura. Se simţea un parfum de flori dela un rond mic de petunii amestecat prin pietre, în cursul zilei năpustit de praf, strivit de trecători şi care respira acum spre zori.

Trotuarul suna clar şi plăcut subt piciorul ostenit. Aerul prea viu, acum îmbrobodea iar pe Laura, îi împânzea iar simţirea. Strada pustie părea mai largă. Nu îi era deloc teamă, avea un sentiment de invulnerabilitate.

„Târziu!..." zise ca în vis,

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU.

SFÂRŞIT DE TOAMNĂ

Peste iazuri care dorm în papură
Fuge vântul toamnei umed
Şi s' opreşte 'n plopul muced
Care-şi mişcă haina ca o prapură...
Pământul fumegă
Şi trimite pâcle albe spre pădure
Unde o cireadă rumegă
Şi cocorii vin seminţe noi să fure...
Moara părăsită pe-o colină
Ţipă,
Şi loveşte 'n cerul sur
Cu-o frântură de aripă...
Satele-momâi, jur împrejur,
Dorm în ceaţă, fum şi ploaie,
Iar pe-o claie
Stă un uliu ascuns în pene
Şi visează pui de vrăbii
Primăvară, soare, lene...

ION SÂN-GIORGIU

TERŢINE

Prin munţi se cască întunecate peşteri
Ca nişte guri de monştri înfricoşaţi,
Cu spornici colţi de luminoase creşteri...

Din ochii lor de piatră 'ndureraţi
Crispatele tavane plâng cleştare
Ce pun în stalactite dor de fraţi

Şi'n stalacmite dor de înălţare,
Că după ani se văd împreunate:
Tot picurând, ascunsa lăcrimare

Din peşteri negre-a făurit palate...
— Mi-e sufletul o peşteră alpină
In care plânsul dragostei curate

Mi-a înflorit portaluri de lumină...

VLADIMIR STREINU.

STANŢE

III

Mă muncea un gând nebun
C'am să plec de lângă tine
Şi de-abia putui să 'ngân:
Draga mea, rămâi cu bine!

Dar citind în ochii tăi
Dorul fără de cuvinte,
Am rămas, pe veci robit
De privirea ta ferbinte.

IV

Suflă vântul şuerând,
Suflă dinspre vale,
Suflă şi mi-aruncă 'n geam
Cântece de jale.

Suflă, şi-al său cânt acum
Plin e de suspine —
Iar l'ai întâlnit, şi iar
I te-ai plâns de mine.

AL. T. STAMATIAD

CRONICA LITERARĂ

CONDORA

După cinci ani drama *Noi oamenii* a d-lui Condora s'a reprezentat pe scena *Teatrului Naţional*. Inainte de a-mi fi verifica impresia veche, văzând piesa jucată, cred nimerit de a reproduce din *Flacăra*, 16 Oct. 1916, câteva rânduri scrise sub impresia svonului neconfirmat al dispariţiei autorului în dezastrul dela Turtucaia:

„Printre actorii dispăruţi ai tragediei dela Turtucaia e şi Condora.

Până 'n Mai nu cunoşteam în Condora decât pe actorul dela Teatrul Bulandra, de o utilitate dramatică fără strălucire. Ne trecând peste rampă, glasul lui nasal şi neconvins nu putea comunica emoţia.

In Mai, a venit însă la mine cu o piesă de teatru a „unui prieten", care doria să-mi cunoască părerea. Bănuiam în prieten pe însuşi Condora. Lucrarea se intitula *Noi oamenii*, dramă în patru acte.

Scrisul literar se cunoaşte dela întâia pagină; meşteşugul dialogului dela întâia scenă; meşteşugul dramatic dela întâiul act. Eram în faţa unui scriitor şi a unui autor dramatic.

Mai întâi talent literar: frază rotundă şi plină. Apoi talent dramatic: o idee teatrală, un conflict sufletesc, două caractere în stil mare şi mai multe siluete vii: o cucoană bătrână ce se îndeletniceşte cu camăta, un om de serviciu într'un birou, ce a ispăşit un păcat în închisoare. Pe lângă latura ei intimă şi sufletească, piesa mai are şi o latură mai ingrată: două acte se petrec într'un birou de întreprinderi technice. Trebue mult talent pentru a răspândi viaţa în lumea afacerilor: inginerul şi funcţionarii vorbesc limba meseriei lor. E la mijloc o invenţie — şi invenţia nu e o „maşină" de teatru ci pare o realitate.

Intr'un cuvânt, impresia unui talent. Fireşte şi şovăiri de începător. Pe lângă prolixitate, mai e și nota idealistă cam forțată a unei femei ce se sacrifică pentru fericirea bărbatului iubit. Condora plecă ochii:

— E nevastă-mea...

Ii trimit de aici acest singur cuvânt, dintre alte multe, de adâncă admirație și mare iubire.

La despărțire, Condora îmi zise, zâmbind:

— Și deacum la șanțurile mele...

— Unde te duci?

— La Silistra...

— Cum stăm pe-acolo?

— Minunat.

Sunt cuvintele lui din urmă...

Din ziua tragediei dela Turtucaia i s'a pierdut orice urmă. Ar fi o fericire să fie prizonier la Bulgari."

Și, în adevăr, Condora era prizonierul Bulgarilor.

E. Lovinescu.

TUDOR PAMFILE

La Chișinău s'a stins zilele trecute scriitorul Tudor Pamfile. Mulți dintre pionii culturii noastre vor fi auzind pentru prima oară acest nume. Muncitor neobosit și modest, nu i-a plăcut niciodată sgomotul gloriei ieftene. De aceea a stat în colțul liniștit de provincie, la Bârlad, cunoscut și apreciat de cei din jur, departe de frământarea Capitalei. Acolo a strâns, ani dearândul, cu sârguință de furnică, tot ce i s'a părut că ar putea servi la îmbogățirea sufletească a poporului nostru.

Născut dintr'o familie de răzeși din ținutul Tecuciului, nu și-a înstrăinat niciodată sufletul lui de Moldovenii crescuți pe apa Bârladului. După terminarea liceului a intrat în armată unde a ajuns până la gradul de maior în arma cavaleriei.

Deși într'un mediu cu totul neprielnic activității literare, Tudor Pamfile nu și-a pierdut niciodată încrederea în puterea lui de muncă și tot răgazul din afară de serviciu, l'a închinat literaturei populare și folclorului. Inalt, bine legat, veșnic liniștit, avea ceva din măreția vechilor plăeși ai lui Ștefan. Printre noi, cei dela Bârlad, era exemplul tipic de optimism și sârguință și nu odată i-arătam în față admirația și dragostea noastră, ceeace îl punea pe „moș Tudor" în mare încurcătură. Nimeni n'ar fi bănuit în măruntaiele lui, culcușui cancerului, cel fără de leac.

A colaborat la toate revistele de seamă, *„Semănătorul"*, *„Viața Românească"*, *Convorbiri Literare"*, *„Neamul Românesc"*, *„Lamura"*, etc. Poveștile lui, care aminteau limba curată a lui Creangă, erau mult apreciate de cei dela *„Semănătorul"*.

La Bârlad a desfăşurat o activitate rodnică şi multiplă. Impreună cu M. Lupescu, a scos revista *„Miron Costin"*, organ pentru însemnări istorice şi *„Ion Creangă"*, revistă pentru limba, literatura şi arta populară. Pe aceasta din urmă, a condus-o singur în ultimul timp la Chişinău.

Tot la Bârlad, împreună cu d-nii V. Voiculescu, Gh. Tutoveanu şi M. Lungeanu, a scos revista *„Florile Dalbe"*, unde a început să publice schiţe şi nuvele cu subiecte dela ţară, care se disting printr'o analiză subtilă psihologică.

Când s'a alipit Basarabia, a simţit vibrând în sufletul lui fiori vechi de dragoste pentru pământul moldovenesc de altă dată, şi a fost printre cei dintâi cari s'a mutat la Chişinău, unde avea câmp larg pentru semănat ideia care l'a călăuzit toată viaţa: „luminarea poporului dela sate".

Acolo a condus *„Cuvântul Moldovenesc"*, a scos cărţi şi broşuri populare şi a răspândit cu dezinteresare bogăţia sufletului, până în cele mai umile cătune.

Moartea l'a doborât în plină activitate şi putere de muncă. E greu de sintetizat, în această pioasă dare de seamă, toată activitatea bogată a celui care a fost Tudor Pamfile. Cărţile şi broşurile publicate, în număr de câteva zeci de bucăţi, cuprind pe lângă un bogat material folcloristic şi lucrări originale de o adevărată valoare...

Cităm pe cele mai însemnate:

1. *Industria Casnică şi Agricultura la Români*, două volume premiate de Academia Română.
2. *Jocuri de copii cântece, poveşti, cimilituri, etc.*
3. *Cromatica poporului Român.*
4. *Noaptea sfântului Andrei* şi *Pe malul Nistrului*, două volume de nuvele şi schiţe, dintre care cel din urmă sub tipar.

I. VALERIAN

VA APARE DE

F. ADERCA

PERSONALITATEA

:: :: DREPTURILE EI IN VIAŢĂ ŞI ARTĂ :: ::

ED. SOCEC.

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAŢIONAL

„NOI OAMENII...", patru acte

de Condora

Se pare că d. Condora, fiindu-i teamă că nu-şi va mai putea juca uşor altă piesă, a representat două piese deodată. „Noi oamenii..." cuprinde două idei dramatice, e adevărat, representate însă succesiv de aceiaşi eroi.

In actele I, III, IV, autorul e însufleţit de această preocupare: are drept un bărbat să-şi părăsească soţia, atunci când căminul conjugal e lipsit de copii, şi să întemeeze o nouă căsnicie cu o femee pe care n'o iubeşte dar care a primit să-şi treacă iubirea prin purgatoriul naşterii?

Autorul se pronunţă în favoarea acestei soluţiuni. De altfel d. Condora se întâlneşte aci cu legislaţia judaică şi romană (oare şi a noastră?) care îngădue stricarea căsniciilor sterpe.

In actul al II-lea însă (care e cel mai bine scris) ni se aduce o nouă problemă, tot atât de interesantă, dacă nu chiar şi mai interesantă decât cea dintâi, anume dacă este îngăduit cuiva să (cum se zice la gazetă) „sconteze viitorul" — să cheltuiască azi cu frenezie, ceeace-i va putea aduce virtualitatea sa. Capitalul se împrumută de obiceiu din zestrea nevestei sau... din furt. Din furt: e cazul eroului d-lui Condora.

Nedibăcia dramatică i-a slujit autorului român; voind să dovedească spectatorilor că eroul său e un om cinstit, a scris un act, care în definitiv e o altă piesă: mai bună şi mai mişcătoare decât toate celelalte trei acte la un loc:... Intâmplarea a făcut ca d. Condora să treacă — în acelaş act, al II-lea — şi pe lângă o sugestivă situaţie dramatică: ar fi putut să reînvieze cu mai multă putere, să-i dea chiar un rol viu — scaunului pe care stătuse înainte o fată.

In ce priveşte lungimea unor scene şi a unor fraze literare — fraze care sunt în acţiune şerpi morţi — de vină sunt funcţionarii dela T. N. cari nu le-au suprimat.

D. Condora e deci, în ce priveşte fondul, un autor dramatic cu serioase calităţi. Nu are nevoe de încurajare — când posedă esenţialul. Trebue cel puţin — până când îşi va crea o formă proprie, o factură a sa în teatru (şi mai e mult până atunci!) să bage de seamă cu luare aminte cum şi-au construit piesele Bataille, Bernstein — construcţiile cele mai gustate de publicul nostru, şi cele care-ţi dau în ochii oamenilor de teatru şi de litere contemporani, prestigiul geniului.

Actorii (reţinem chipul, vocea şi numele: Cleo Pan) au jucat cu toată tragerea de inimă.

TEATRUL REGINA MARIA

CIDUL, de CORNEILLE, traducerea lui St. O. Iosif

Incăodată (ne convinsesem de aceasta în 1914 la Paris, când Cidul s'a representat cu fast pentru a 1000-a oară!) suntem gata să îngăduim pastişa literară şi dramatică — dacă originalul e depăşit. Primul autor al Cidului (un spaniol) trăeşte prin cambrioleurul său de geniu, Corneille!...

Cu toată factura ei severă, tragedia lui Corneille este spiţa literară mândră, de unde s'au tras mai târziu Tartarinii lui Daudet şi toată opera de cavalerie a lui Edmond Rostand: sudul orgolios, palavragiu, fanfaron, spiritual şi creator.

Gina Sandri *declamă:* ea merită *et cet excès d'honneur et cette indignité.* Tony Bulandra a trecut cu *virtuozitate* dela cinismul „diavolului", la bărbăţia epică a lui don Rodrigue.

F. ADERCA.

CRONICA ARTISTICA

EXPOZIŢIILE DELA ATENEU

In rotonda Ateneului, d. Alex. Járay expune sculpturi alături de medalioanele d-lui Anton Weinberger...

Rareori am avut prilejul de a vedea o expoziţie în care să fie pusă atâta conştiinciozitate. Sunt acolo lucrări care pot fi date exemplu de ştiinţă sculpturală.

In primul rând, d-l Járay, în toate bucăţile sale: marmore bronzuri, ghipsuri şi sculpturi în lemn, prezintă cea mai curată formă a sculpturii clasice în care tratamentul nu se îndepărtează de natură decât atunci când esteticul o cere.

Cele mai armonioase şi mai calde linii iau viaţă de sub dalta sculptorului, a cărui primă preocupare este frumosul exterior şi numai atât.

Dar de pe urma acestor stăruinţi — prea mari, poate, pentru vremurile noastre — decurge şi fundamentala lipsă a sculptorului: ignoranţa complectă a atitudinei sufleteşti care ar trevui să meargă mână în mână cu atitudinea fizică.

Acest unilateralism reaminteşte puritatea sculpturală a elenului Milton, care — oricum ar fi — trebueşte preferat anumitor moderni ce s'au angajat atât de adânc în ameţitoarea problemă a exteriorizărilor sufleteşti încât au ajuns nu numai la derogări dela desen, dar la complecta lui desfiinţare.

D-l Weinberger expune alături medalioane şi medalii, lucrate cu aceiaşi grijă şi fineţe de care dă dovadă tovarăşul de expoziţie în sculpturile sale.

Fireşte că, numai prin asta chiar, pentru ceeace vor să fie, lucrările d-lui Weinberger împlinesc toate cerinţele. In această specialitate d-sa este desigur unul din cei mai de frunte, dacă nu cel mai de frunte reprezentant al artei medalioanelor la noi.

*

Intr'una din sălile de sus ale Ateneului, aquarelistul Aescher revine ceva mai artistic decât anul trecut, deşi destul de puţin artistic şi de această dată.

E un meşteşugar teribil în minuţiozitatea sa, acest domn aquarelist care crede că frumuseţea unui tablou şade mai curând în mărunţişurile naturii şi în mărunţişul arhitectural decât în menţinerea unei juste atmosfere generale.

Totuş câteva interioare nu-s lipsite de calităţi, cu toată copleşitoarea încărcătură a covoarelor reproduse până la cele mai neînsemnate floricele.

D-nii Bacalu şi Viorescu expun într'o sală, alături, şi toată bunavoinţa noastră n'a fost în stare să găsească un cuvânt de încurajare măcar.

Doar o bucată a d-lui Viorescu — nişte sălcii şi un colţ de baltă — are ceva adevăr. Incolo totul e fals, neestetic, totul evidenţiază o dezolantă lipsă de calităţi.

Insfârşit, maestrul Gropeanu, reprezentantul artei româneşti la Paris, ne aduce obişnuitele sale pasteluri, clădite după obişnuita sa reţetă a ţipătoarelor efecte de culoare.

In unele peisaje, această reţetă îi ajută să dea uneori lucruri de fantezie coloristică pe care un editor preţios le-ar putea întrebuinţa la ilustrare de poveşti.

Restul însă dovedeşte o sărăcie de inspiraţie de armonie, şi de desene care e o motivare suficientă a necesităţii imperioase şi urgente de a dărâma odată pentru totdeauna aceşti vechi şi răsuflaţi idoli cari compromit, prin cramponarea de o glorie nemeritată, un trecut în care am crezut.

VICTOR ION POPA

A APĂRUT DE

HORTENSIA P.-BENGESCU

FEMEIA IN FAŢA OGLINZII

ED ALCALAY & CALAFATEANU PREŢUL 18 LEI

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Dulce loquentem. — „In locul acţiunii istorice a conflictului ţesut pe intrigă şi fapte „Un domn pribeag“ îşi duce firul existenţei sale, mânat de dorul intim al unui suflet încercat plin de nostalgia ării *în care ghiceşti* mai multă acţiune lăuntrică decât eroică.“

Iată acum şi montarea *Cidului:* „Montarea, deşi într'un stil mai nou, *epocei corneliane,* totuş este o măreaţă *risipă* de idei, *concentrată* în linii şi culori majestoase“.

Cronica teatrală a Daciei.

Simboliştii noştri. — D-l Eugen Speranţă obsedat de necunoscut ne trimete deacolo *Svonurile* sale. Le preferăm pe cele *de pretutindeni* ale d-lui Dragoş Protopopescu.

Spicuim din primele:

Ce-ai voit să ne desvălui ?
[Böcklin, Böcklin, cine eşti ?

Semnele de întrebare i se înfig neînduratoare în minte:

Pentru ce făcut-am drumul ?
[Cine sunt ? De unde viu ?

De unde să ştim noi ?

De altă parte *Cascadele luminii* se prăvălesc peste neguroasa personalitate a D-lui Vintilă Paraschivescu :

o, **aur**
balaur,
cu **coada de foc**
Tu aripa neagră ţi-o'ntinzi
[şi te-avânţi.

Cultul urii. — Sub acest titlu se trece într'un ziar din Capitală un pasajiu întreg dintr'o piesă de Alexandri. E vorba de un personagiu, făcut dinadins odios de autorul care-i pune în gură cuvinte ce nu le împărtăşeşte.

Sub ce rubrică ar trebui trecute numeroasele pasagii din *Manasse,* piesă în care personagii principale şi cari reprezintă cu adevărat ideile autorului debitează vorbe de venin contra creştinilor ?

Neinteresându-ne luptele de rasă, am insistat asupra acestui caz pentru că el evidenţiază anumite procedee literare neoneste : trunchierea unui text pentru a putea pune în lumina care îţi convine cele reţinute din el.

Romantism industrial Se chiamă articolul D-lui O. Onicescu apărut de curând în *Ideea europeană.* Văzând numai partea negativă, autorul constată nepotrivirile mentalităţăţei actuale cu o fază economică industrială. Problema agrară şi bancară alături de afacerile comerciale propriu zise — cele cari îmbogăţesc repede şi uşor — rămân încă aspectele cele mai caracteristice ale economiei noastre contemporane. Din acest punct de vedere evident că articolul e de natură să deschidă multora ochii asupra realităţilor.

Nu e mai puţin însă adevărat că expoziţia din anul acesta — punctul de plecare al articolului — cuprinde şi altceva decât o superficială exhibiţie de bogăţii pretinse industriale. Partea pozitivă, de început de realizare şi mai ales de promisiune pentru viitor — lucruri, ambele, de netăgăduit în noua noastră viaţă economică — este înlăturată dinadins pare-se, pentru ca temeiul criticilor să fie şi mai evident.

Romantismul ar putea fi de astă dată în însăş metoda de cercetare tot aşa de bine cât în lucrurile înconjurătoare.

Ca punct de plecare însă articolul deschide o perspectivă deopotrivă de interesantă şi de îndrăsneaţă.

Muzica sărbătoreşte în No. ultim pe A. Castaldi. Date biografice, aprecieri critice, amintiri personale despre om şi operă, toate contribue la prinderea cât mai judicioasă a figurii şi caracteristicilor maestrului. O parte bogată de informaţii înlesneşte iubitorilor de muzică orientări şi veşti sigure.

Lucruri italiene *Dante şi muzica.* — Poezia *nihil aliud est quam fictio rethorica in musica posita.* Cei cari văd în poezia lui Dante numai ritmul studiindu-l independent de sufletul cel mare care ajunge în cele din urmă să contopească într'una singură, cele două arte, se pierd în sterpe analize prozodice.

Simţirea profundă a înrudirii muzicei cu poezia ne-o atestă însă întreagă *Divina Comedie.* D-l Şt. Neniţescu scrie în acest sens câteva pagini de analiză a acestei chestiuni în *Muzica* No. 9-10.

Tot de acolo aflăm că d-l A. Castaldi a scris un cor în 8 voci pe versurile sonetului *Tanto gentile.*

Autori demodaţi. — Octave Feuillet nu se mai citeşte în Franţa. *Iulia de Trécoeur* dacă de conaţionali a fost uitat, e un roman care alături de celelalte ale lui Feuillet se citeşte aiurea. Anglia reeditează neîncetat romanele lui, iar critici ca Edmond Gosse recunosc punctul de desăvârşire la care ajuuge „analiza motivelor, a emoţiei şi a nuanţelor".

Lui Octave Feuillet nu i s'a făcut totuş cinstea unui centenar, în acest an al centenarelor. (11 August 1821).

Tot aşa de puţin citit e şi Walter Scott. Era o vreme când Stendhal zicea că Francezii sunt nebuni după Scott, iar librarii ajunseseră să nu mai ţină operile lui în prăvălie, căci n'ar mai fi putut vinde nimic altceva.

Pe atunci nimeni nu se îndoia că va veni cândva un timp să poţi găsi numai la anticari pe Walter Scott.

Robinson Crusoë nu e un personagiu legendar. S'a dovedit că eroul lui Daniel de Foë se numea Selkink, că era marinar cu adevărat şi că insula pe care şi-a purtat anii de singurătate este insula Juan Fernandez. Se spune că republica Chili căreia îi aparţine insula se gândeşte să facă din ea o staţiune sanitară, după ce odinioară o întrebuinţase ca loc de penitenciar. O vreme se vorbise de o staţiune de imigrare. Ideea nu a reuşit căci azi abia de se găsesc 50 imigranţi de origină germanică.

Restabilirea grotei şi a împrejurimilor ei — locuinţa şi grădinile lui Robinson — se face uşor, deoarece se găsesc toate acele detalii de viaţă casnică de cari vorbeşte Daniel de Foë că ar fi aparţinut eroului salvat din naufragiu pe această insulă. Mijloacele de trai destul de bogate şi de lesnicioase sunt şi ele identice cu cele din povestire.

CITIȚI

„BIBLIOTECA UNIVERSALA"

Care publică opere literare, ştiinţifice, pedagogice, de utilitate publică etc., etc,, scrise de cei mai de seamă scriitori români şi străini, clasici şi contimporani.

Se pune în vânzare câte 3 volume pe săptămână

PREȚUL FIECĂRUI NUMĂR LEI 1.-

AU APARUT:

No. 1— 3	*L. Rebreanu*, Norocul	Lei 3.-
„ 4— 4	*H. C. Andersen*, Grădina raiului .	„ 5.-
„ 9—11	*I. Petrovici*, Simţiri rostite . .	„ 3.-
„ 12—14	*Al. T. Stamatiad*, Poemele în proză ale lui Baudelaire . . .	„ 3.-
„ 15—17	*E. Lovinescu*, Portrete literare .	„ 3.-
„ 18—25	*Al. Dumas-fiul*, Dama cu Camelii Roman	„ 8.-
„ 26—29	*V. Alexandri*, Fântâna Blanduziei, cu o prefaţă de E. Lovinescu .	„ 4.-
„ 30—33	*Voltaire*, Prinţesa Babilonului, Roman. Traducere de Mihail Iorgulescu	„ 4.-
„ 34—38	*V. Alexandri*, Ovidiu, cu o prefaţă de E. Lovinescu.	

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

Editura „ANCORA" Alcalay & Calafateanu — Bucureşti, Str. Smârdan, 4

Tit.
REVISTA TRANSILVANIEI
SIBIU
Str. Saguna

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI .·. LENAJURI .·. PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura“, Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAŢIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 12

E. Lovinescu . . . . Ion Minulescu (III)
Camil Petrescu . . . . Veşnicie
Mihail Lungeanu . . . . La podul dracilor
G. Rotică . . . . Tu nu auzi molizii
Şerban Bascovici . . . . Rapsodia tăcerii
B. Fundoianu . . . . Interview cu un Cuban
Sanda Movilă . . . . Streinul
Emil Dorian . . . . Vorba
Alexandru Rally . . . . „La Rentrée"
CRONICA LITERARA. — Mihail Iorgulescu: C. Hogaş.
CRONICA DRAMATICA. — F. Aderca. — *Teatrul Naţional*: Mărgeluş.
CRONICA ARTISTICA. — Victor Ion Popa: Ştefan Popescu
— Insemnări Literare. —

12

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:

Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.—

ANUL I. — No. 12 3 DECEMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

ION MINULESCU

III

Prin însăşi natura ei muzicală poezia d-lui I. Minulescu se delimitează nu numai în ceeace e ci şi în ceeace nu poate fi. Nu poate fi, anume, o poezie de concepţie nici în sensul unei complexe organizaţii poetice ca la Eminescu şi Cerna, nici în sensul intelectualizării emoţiei sau a reducerii ei la elementul prim al sensaţiei ca la unii dintre poeţii mai noi. Prin oricâte nuanţe şi forme contradictorii s'ar fi manifestat şi oricâte încercări ar fi făcut teoreticianii de a-l fixa în ritmul mişcării de intelectualizare, simbolismul rămâne o expresie a fondului muzical şi deci prin esenţa antiintelectual.

Chiar dacă n'ar reprezenta o reacţiune conştientă împotriva simbolismului, formula modernă a emoţiunii intelectualizate răspunde tendinţii inverse de eliberare a spiritului din massa elementară a stărilor sufleteşti neorganizate. In aceste condiţiuni, prin simpla recunoaştere a calităţii muzicale, facem şi eliminările necesare. Intrebările legitime ale criticei amuţesc în pragul operii; neîntâmpinând o cugetare organizată şi complexă, nu-i putem cerceta nici isvoarele, nici creşterea sau deviarea; cu atât mai puţin, filozofia sau atitudinea răspicată şi consecventă faţă de problemele vieţii.

⁂

Ieşind din fondul nostru muzical, simbolismul exclude cugetarea organizată fără a exclude însă şi profunzimea sentimentului. Dimpotrivă, o şi implică oarecum. Prin mijlocul, imperfect din cauza limitării lui, al cuvântului el vrea să ne dea esenţa lucrurilor, tiparele generale din care au pornit formele multiple şi diverse, materia inalterabilă şi neindividualizată încă a sufletului uman. Prin această sforţare spre universal, simbolismul păşeşte alături de muzică, limba firească a universalului.

Fără a intra în consideraţii de ordin metafizic asupra muzicii şi asupra literaturii de calitate muzicală, fără a ne raporta deci la Schopenhauer sau la Nietzsche, recunoaştem la unii scriitori o capacitate neobişnnită de a ne reda stări sufleteşti elementare, care întrec, cu toată simplicitatea lor amorfă dar originară, posibilităţile sensibilităţii organizate. Groaza de moarte este, de pildă, o dispoziţie primară şi deci muzicală a sufletului omenesc. Raţionalizarea ei ne-a dus la palida poezie a lui Vlahuţă; simţită însă puternic, tragic, prin sursele nealterate ale sensibilităţii, ea poate fi punctul de plecare al unei creaţiuni profunde. Exemplificarea e lesne: deşi fără ideaţie şi organizare, literatura lui Pierre Loti este impresionantă tocmai prin această dispoziţiune muzicală de a simţi cu intensitate caducitatea universală. Prin amploarea lui, sentimentul morţii transformă deci o operă, vidă altfel, într'un instrument de adâncă rezonanţă...

Nu astfel de rezonanţe vom găsi, fireşte, la un poet relativ artificial prin viaţă şi inspiraţie. Oricât ar părea că isvorăşte din simple reminiscenţe literare, cu tot artificiul şi atitudinea evidentă, şi în lipsă de idei organizate, poezia d-lui Minulescu se valorifică totuşi printr'un fond de sentimente primare, muzicale. Dela solidaritatea cu precursorii artei noi *(Romanţa marilor dispăruţi)*, poetul trece la o solidaritate mai largă cu soarta întregei umanităţi, vibrând de un fior al morţii, ce vine din fondul adânc al sufletului omenesc *(La poarta celor care dorm, Romanţa mortului, Pelerinii morţii, Romanţa morţii, Romanţa noastră* etc. etc.). La realitatea sentimentului originar al morţii şi al prefacerii universale, trebue să mai adăugăm încă o realitate: sentimentul statornic, obsedant, al orizonturilor îndepărtate, nostalgia locurilor nevăzute şi enigmatice, instinctul migratoriu şi al devenirii *(Romanţa pelerinului, Spre ţările enigme, Romanţa celor trei galere, Romanţa celor trei corăbii, Sosesc corăbiile* etc.); — sentimente care, în mijlocul unei artificialităţi neîndoioase, constitue un incontestabil nucleu poetic.

E. LOVINESCU.

VEŞNICIE

Şi căi de mii de ani treceau
In tot atâtea clipe

M. Eminescu

De zile 'ntregi,
De săptămâni
Plouă raze ude, grele, mohorâte.
Şi peste tot e umed:
Umezeală de pădure neagră, slabă
Umezeală de coline singuratece şi reci,
Umezeală de poteci,
Pe coasta-alunecând pieziş...

Plouă fără grabă.

Ne afumăm în gropile înguste,
Mocirloase,
Lângă focul care nu mai vrea să ardă,
Ghemuiţi pe aşternuturi joase,
De crăci murdare de noroi
Ca să se scurgă apa pe sub noi.

Sentinelele par momâi,
Cu foi de cort în cap,
Cu picioarele înţepenite în nomol;
De groşi ce sunt, abia de mai încap
In şanţul gol.

Şi poate unde ne gândim într'una la neant
Ne e tot sufletul pustiu.
Nu e trecut...
Nu-s amintiri...
Cum nu mai sboară pasări, pe cerul fumuriu.

Inamicii poate c'au murit cu toţi...

Unde-va pe lume se opriră roţi.

Ca nişte animale îmbufnate,
Ghemuite,
Toarcem mut tăcere...

Cum nu mai dor de-acuma inimile, oblojite
In cârpe ude şi murdare !

Dar din nimic
Un trosnet groasnic
(O lovitură de topor în ţeasta capului)
Ne-a ridicat mecanic braţele.

In văzduh,
Locomotive înroşite s'au ciocnit în apă...
Sau poate a plesnit tăcerea...

Pe-un adăpost, alături, a căzut o mină.
Atâta tot
Şi 'n urmă linişte-a rămas deplină.

Bordeiul pare-un monstru de pământ,
Căzut pe brânci, cu mijloc frânt
De-i vede-acum ori cine
Şira de copaci, şira spinării
Stropită crud de sânge
Şi vinete frânturi de intestine.

La câţi va paşi, un cap
Cu bulgări de noroi în gură,
Şi pete murdare de apă
Pe ochii sticloşi
Pare un animal pe jumătate jupuit
Un animal de noi necunoscut,
Svârlit din fundul pământului.
Jur împrejur,
Soldaţii îl privesc neliniştiţi şi curioşi.

Obosiţi, în urmă revenim la loc,
Tăcuţi, pe lângă foc,
Cum îşi reiau călugării chilia.

Din nesfârşit
Un secundar fantastic punctează veşnicia.

CAMIL PETRESCU

LA PODUL DRACILOR *)

Pe valea, ce se deschide largă, cu cotituri dese, printre dealurile 'mbrăcate 'n bunget, şerpueşte, — urmând mereu *scoroşitura* apei limpezi şi svăpăiate pe sub malurile surpate, — o şosea, umbrită de brazi, de cireşi, de nuci şi de plute, brazii la munte, cireşii şi nucii prin satele cu pomosturi, şi plutele spre şes, unde-i mai mult umblet şi lumea mai pornită pe stricăciuni. Au fost sădiţi cu zile de clacă, de un ispravnic bun la inimă şi hotărât la fire, ajutat de zapcii şi de pomoşnici încruntaţi, cu harapnicul la brâu. Drumul e 'mpietrit, cu şanţuri adânci şi des curăţite, iar pe marginea lor ţăruşi de mesteceni. Podurile-s toate 'n bună stare, iar podeţele, oricât de mici, încercuite de stănoage. Se vede decât colo, că pe aici a fost şi ochiu de părinte cu dragoste şi mână de om priceput. S'au fost deprins sătenii de demult, să iasă uşor la chemarea la şosea, necodindu-se şi negrozăvindu-se cu plata zilelor de lucru, cum fac prin alte părţi, pe unde 'nnoată 'n noroae şi-şi proţăpesc greu carăle prin hopuri.

In zilele de vară mai ales, călătorul simte, în trapul întins al cailor iuţi, o plăcere tihnită şi sănătoasă, în legănarea regulată a arcurilor, pe drumul ca 'n palmă, în răcoarea şi vraja, ce dau copacii şi arborii, înşiruiţi pe margini, ca galbenii pe cordele şi 'n desfătarea ochiului cu atâtea lucruri cu rost rânduite.

Numai la un loc e de mirare, că şoseaua-i honcănită şi pomii lipsă şi podul rupt şi neîngrijit. E la podul dracilor, acolo unde, trecând priporul dealului, te laşi în jos printre câmpuri în flori şi printre livezi nesfârşite de pruni, lângă un puţ părăsit, cu ghizdurile desfăcute şi cu furca strâmbă. In amândouă părţile sunt râpi mâncate de şivoiul năvalnic, ce curge pe aci când plouă, oricând se topesc zăpezile primăvara. Şi pe la căpătâele lui şi 'n sus şi 'n jos, ca un stăvilar, pus să împiedice alunecuşul în hăul văii, sunt înşiruite des de tot, ca nişte babe de gard, cruci multe de tot felul. Incep de lângă pulpana pădurii, în partea dinspre apus, cruciuliţe de mesteacăn, cu coaja-i albă, se 'nnalţă 'n o salbă de ulmi, cu vârfurile îndreptate mândre spre cer, cu rămurile mărginaşe rărite şi aduse 'n lături, ca nişte braţe 'ntinse, cu cruci multe 'nchipuite *din prăştiile de coaje, scoase cu cuţitul, de mâini răbdurii.*

Atâta lume s'a întrecut să pue aci câte un semn al credinţei, câte un bun paznic de primejdii, or prinoase de mulţumită pentru scăparea de nenorociri. Dar, cu toată truda aceasta, crucile sunt toate strâmbe, şi ici-colo lasă câte-o spărtură printre ele, ca dinţii unei babe. Şi cu toată ascultarea şi hărnicia clăcaşilor, scoşi la şosea, văcuesc, ca decând lumea gropi la capetele podului, şi podinele lui sunt mereu lipsă or rupte 'n două. Drumeţii din întreaga vale şi cărăuşii din depărtări-mari, venind după ţuică şi după păsări şi prune, cunosc toţi podul acesta şi-i ştiu pocinoagele şi tărăşeniile, povestite din gură 'n gură şi din tata 'n fiu.

---

*) Va apare în volumul „Clacă şi Robot" în ed. Socec.

Ce porunci straşnice nu da ispravnicul şi cât nu mi se oţărau zapcii şi pomoşnicii şt toţi logofeţii şi pârcălabii satelor să facă rânduială la podul acesta, dar n'a fost chip. Şi mai nu era primăvară, dela bunul Dumnezeu, în care să nu hohotiască valea lung de hăuitul legat de bătutul picioarelor la pod şi nu era săptămână în care să nu se trudiască câte o mână de oameni cu cioplitul şi aşezatul podinelor.

Care cum venia pleca însă pe dată fie isbit de vre-o întâmplare nenorocită or bolnăvit ca din senin, — fie chemat de vestea vreunei urgii, căzută pe cei deacasa.

Mergea vorba că lucrul aci e rău de pagubă, că le mor vitele, le ard casele, pierd procesele şi cu ele pămànturile ohavnice.

Şi se fereau foc sătenii.

Venise un subprefect nou, dornic de bine. bun la suflet, sfătos la vorbă.

Ca să-i împlinească voea au mai eşit odată la lucru de clacă, să se scape de zilele de şosea, deşi cu cârteli, cu codeli, cu răsgândeli multe.

E primăvară, în luna Florilor, în luna dragostei de viaţă, de muncă, de rostit toate la casă, în câmp şi pe drumuri, Sboară, înfoindu-şi aripile şi gurguind într'una, grangurii în stejarii înalţi, drepţi şi umbroşi; din senin se revarsă valuri de lumină caldă, iar din susul văii, ca nişte încolăciri molatice de şarpe, trec prin văzduh, când şi când, şuviţe de vânt domol, răcorind frunţile şi aducând spor la lucru.

— Incă un pic şi iacă-tă prânzu gata! îndeamnă subprefectul de pe un dâmbuleţ, râzând inima în el de bucurie. Şi muncitorimea strânsă încordează braţele, iuţeşte mişcările, înteţeşte lovitul.

Un zăngănit de cui, un icnit înnăbuşit, o alergătură de oameni l'au făcut să cate lung, să se îndrepte şi el spre pod.

Câţiva dau ajutor grăbit celui aşternut pământului, leşinat, aproape mort. Unul îi sfâşie mâneca largă şi lungă a cămăşii şi-l leagă cu ea la ochiul, din care curgea sânge; altul aducând apă cu pălăria, căuta să-l spele pe faţă; un moşneguţ îl freca pe la tâmple, pe mâni, să-l aducă în fire.

Au lăsat toţi lucrul, căutau unii la alţii, posomorâţi, mocniţi la suflet.

— Lucru dracului, ce vreai?... rupse tăcerea un vlăjgan, cu mustăţile mari.

— Sfântă cruce ajută! răspunse altul, mărunt la trup, smead la faţă şi ciupit de vărsat, făcându-şi semnul creştinesc al credinţei.

— Se ştia, doar, că n'or să iasă lucrurile decât aşa! închee ciudos un al treilea mai bătrâior, cu capul lătăreţ, cu ochii spălăciţi. verzui, ca mătasea broaştei, îndreptaţi mustrători spre subprefect. Acesta, din veselnic, se 'nnegrise. Intâmplarea aceasta venia ca să frângă neclintirea lui în împlinirea gândului pus.

A trimis omul la spital şi, tot dând târcoale clăcaşilor, cari se aşezaseră la umbră să mănânce, asculta poveştile, ce curgeau domol, se mai amesteca în vorba lor, căuta să le picure în suflet stropi de încredere, licăriri fugare de nădejde:

— Aşa e viaţa omului, legată de necazuri şi de nenorociri;... Unde nu le întâlneşte şi când scapă de ele?...

— De fost aşa e! răspund muncitorii.

— Da' de ce musai aci şi 'n alte părţi mai rar?... se 'nfige la vorbă unul din ei.

— He!... Da' cine nu ştie, că nu-i scăpare de ceasu' rău la podu' dracilor! vorbesc mai mulţi d'odată.

— Bătrânii trăesc doar să spue! întăreşte cel smead.

— Până la ei suntem noi păţiţii!... se ridică cel mai în vârstă, cu capul lătăreţ, ştergându-se grăbit cu dosul mânii la mustăţile mari, galbene. He, acu ce ştiu eu nu-i poveste, ci petrecanie curată, văzută cu ăşti doi ochi şi simţită de bietele-mi oscioare betejite! şi 'ntinde piciorul frânt, strâmb în afară şi *boţocănit.*

Clăcaşii au holbat ochii, au căscat gurile.

Şi povestitorul începe:

— Apăi, eram la cai la boeru nostru, la Domnu' Iancu, Dumnezău să-l ierte! Veniam într'o noapte, cu trăsura cu Dumnealui, cu cucoana şi cu coniţa, care ţine acu pe colonelu. Fuseseră la o petrecere la Stroeşti. Plecasem d'acolo pe la cântatu cocoşilor. Era o noapte frnmoasă, senină, cu lună mare, plină, răsărită pe după costişa dinspre râul Doamnei. Mergeam in trapul potrivit al cailor, fluerând din când în când la ei. Coniţele vorbiau tare, erau vesele, cântau, şi boerul, răsturnat în fund. zâmbind câteodată. Era bun, Dumnezău să-l ierte, că p'atunci boerii nu mâncaseră ardei iuţi, ca ăi de azi, de nu poţi să stai de vorbă cu ei. Când plecai cu el la drum ţi-era tihnă. Te lăsa să mâni, cum îţi plăcea, şi la popas îţi punea chilu de ţuică pe masă şi te bătea pe spate:

— Aşa, Marine, să mai prinzi putere, că trag din tine telegarii, îţi moae oasele!

De, erau caii, cai, nu ca hâţele astea de acu. Dusesem cu ei pe Vodă doar. Dela Piteşti pân' la Bucureşti am hodinit odată numa' la Titu. Ailalţi cari duceau boeri şi beizadele, i-au schimbat aci, da' eu ba. Ce, nu mi-ar fi fost ruşine, să ţin măririle 'n drum?.. Când pocniam din harapnic, se aşterneau bidivii pământului, de credeai că-s năluci. Se uita Vodă, vorbia nu-ş ce ’n limba lui, vedeam bine, că-i place şi creştea inima’n mine. Când a ajuns, mi-a dat un pol de aur, da’ nu era pol ca polii, era mai mare şi zimţuit, îi zicea altfel, nu-ş cum.

Hei, da’ mă ’nhămai şi eu la povestit şi o luai cam alături cu drumu’ drept. Stai, ce-am vrut să spui?... Aşa, mergeam spre casă cu telegarii boerului. Erau doi negrişori rotunzi, graşi pepene, cu gâturile scurte: cai tătăreşti, de, luaţi dela baltă, când ducea oile ’ntracolo toamna.

Ş’acu, de, ce să spuiu, cum mergeam noi ş’ajungem la pod ne răsună ’n urechi d’odată un ihoho scurt. Cat nedomirit încotr’o auzisem nechezatul. Zăresc doi tretini negri, ca tăciunele stins, ca sarsailă, de, că mai negru ca el n’o fi, crez, altceva pe lume. Mă uit la ei. Erau ’nnaintaşii boerului, Şuer şi Vântu’, cari uimiseră pe Vodă cu sburdatu’ lor.

— Coane, zic eu, păcatele mele, uite cârlanii noştrii!

Boeru’ se ridică ’n sus, se şterge la ochi, nu-i vine să crează vedeniei:

— Ei îs, păi cum! Ce Dumnezeu să se fi întâmplat?...

Las trăsura ’n drum şi sar jos să mă duc, să dau căluţii de pe urmă, să vie după ăi dela ham. Da’ n’apuc să fac doi trei paşi şi m’am pomenit, căzut ca din cer în fundu’ râpii. Când m’am desmeticit nici umbră de cârlani; iar când am ajuns sus la şosea, boeru’ şi cuconiţele se văicăriau în şanţ, şi telegarii, după ce răsturnaseră trăsura, s’au fost făcut nevăzuţi, sfărâmând-o şi jelindu-se rău de loviturile trase de ăi pomi de pe drum şi de toate gardurile.

Am mers pe jos, de, ce era să facem, şontâc-şontâc, că mai toţi rămăsesem în câte un picior. Când am ajuns acasă, înaintaşii erau în grajd, nici nu fuseseră scoşi o clipă măcar prin curte. Am văzut, că nu-i lucru curat la mijloc. D’atunci de câte ori am trecut pe-aci sforăiau caii de te ’nfiorau şi fugeau apoi de vedeam stele verzi di’naintea ochilor, trăgând de hăţuri.

Hei şi de câte ori n’a fost să ne prăpădească. Din goana ce trăgeau, îi atingea câte odată vre-un gătej or bolovan, svârlit de copite, îi băteau crucile dela trăsură şi ’nebuniau nu altceva, neputând să-i potolesc decât când veniau mototol unu’ peste altu’ pe vre-o luncă ’n zăvoi.

Loc blestemat, de, ce să zici? sfârşi el.

— Da’ păţania cu porcu’?... aruncă omuleţul cel smead vorba, uitându-se la vlăjganul cu mustăţile mari.

— Ba c’ai zice! răspunde acesta. Şi ne’ndemnat de nimeni, nelăsând să porniască tăinitul în altă parte, începe:

Veniam într’o seară cam cu chief din jos dela Piteşti. Fusesem să cumpăr un porc şi erau scumpi foc.

— Las’ c’oiu lua săptămâna ailaltă, îmi făceam eu socoteala ’n drum. Da’ nu-ş cum mă ’nvârtisem eu, — de necaz că n’am fost cumpărat un jep, ori de bucurie că nu m’am păcălit să-l iau cătrănit, — că m'am cam chefuit, cheltuind bănişorii. Uite, mă, dandanaua naibii, îmi ziceam eu, mergând spre casă. Ce să mă fac eu, când o fi să dau ochii cu muerea şi mi-o cere punga. Cum s'o dreg, cum s'o 'nvârtesc?... Să-i spui c'am tocmit unu' şi l'am plătit şi o să mi-l aducă la târgu' ăllalt. De m'o crede, nu m'o crede, am să 'ncerc, c'altfel n'am cum să scoţ cămaşa. Să zic acu c'oiu păcăli-o; da' săptămâna ce-o veni de unde scoţ banii, mă 'ntrebam eu amărât?... Şi bătându-mă aşa cu gândurile, ajung aci la pod. Când să trec peste el, auz un clopoţel pe părâu în sus. Zgâesc ochii, mă frec la ei:

„Uite, mă, minunea minunelor! Un porc cu clopoţel în pădure!“ Era negru, bată-l să-l bată focu' nestins al iadului! De n'ar fi fost s'aibă clopoţel aşi fi crezut că-i mistreţ.

Bine, da' pădurea-i departe de sat, prin împrejurimi nu era nici o casă, de unde dar să vie porcu?... Să fie vre-un sălaş de ursari or rudari prin apropiere?... E drept, că ei cam trag prin desişu' bungetului, să fie mai feriţi de ochii lumei. Li s'o fi răzleţit godacu'. Ei, cu atât mai bine-i. Ţiganii-s toţi hoţi, trăesc numai din furate! vorbeşte 'n mine, ca un duh strein. Şi pe hoţ nu-i de loc păcat să-l ciupeşti! Da' ce mă gândesc eu aşa departe?... Porcu' e pierdut pe meleagurile astea. Nu-l iau din cocina lui, din curte omenească. Odată mi-a trecut prin cap lipsa banilor şi mă 'ndemna 'ntr'una duhu' neastâmpărat din mine, să nu las norocu' din mână. M'am dat jos din căruţă şi, ici-colo, ţuşti-huşti după el.

Porcu' par'că era de ăi barbari, sta până să puiu mâna pe el şi odată o sburghia!

Haida-haida, pe părău în sus, pe viroage, pe colnice, du-te şi du-te până 'n mijlocu' pădurii de stejari, unde l'am pier't! „Mă, să fie al dracului!...“ mă minunez eu. Când am zis aşa am auzit un grohăit şi un glas urât, ne mai pomenit, rostind după mine: „Al dracului“ şi valea hohotia, repetând mereu vorbele: „Al dracului, al dracului!“ din ce în ce mai subţire, până s'au topit sunetele 'n funduri depărtate.

Mă 'ntorc la căruţă, necăjit, obosit.

Când ajung în drum, ia caii de unde nu-s. Cată 'n dreapta, cată 'n stânga, întinde-o pe drum 'nnainte. Nici umbră nicăeri şi nici urmă de copite, or de roate măcar spre casă. Aci, caii nici vorbă de găsit. Ce e de făcut?... Spun nevestei că la podu' dracilor am oprit căruţa şi m'am dat o ţâră jos s'aduc o pălărie de apă, să ud grăsunu', că sufla cam greu şi, când m'am întors, nici tu căruţă nici tu porc. „Tii *nasmodie* drăcească! făceam eu. O fi fost trecut cineva pe drum şi a luat-o mai în glumă, mai înnadins şi a fost bună luată!“

Da' nevasta de colo:

— Da' subt pod uitatu-te-ai?..

— Ba zic eu.

— Păi vezi?...

Mergem amândoi, că singur nu m'aşi mai fi dus să mă fi picat cu ceară.

Când ne vedem aci şi căutăm subt pod, caii erau clae peste grămadă, cu căruţa fărâmată peste ei.

— Ti drăcie! zic eu.

— Da' porcu?.. ţipă femeia, uitându-se la mine.

— Porcu', porcu'?... bâlbâi eu, neştiind cum s'o 'ncurc. D'odată aud clingătu'. Mă uit într'acolo:

— Uite-l! răspund gâfâind.

— A, ha! dă femeia şi se năpusteşte spre el. Fuge ea, fuge porcu. Se opria ea câteodată, sta şi el. Ii făcea curat în necaz. O trecuse năduşelile, nu mai putea.

Intr'o vreme s'a aşezat jos, abia suflând. Am dus'o cu greu pân' la drum. Din asta s'a bolnăvit şi i s'a fost tras moartea".

Clăcaşii au uitat necazul lor şi râd or se căinează de păţania omului.

El îşi şterge sudoarea de pe faţă, bea apă din ulcior şi să scoală să plece.

— Nu mai lucrez, ferit-o sfânt' la pod. După alte toate o să-mi las şi ciolanele aci.

— Aşa e! zic toţii. Nù mai robotim de loc!

Suprefectul se 'ncruntă, se răţoe, mai o ia şi cu domolul, nu-i chip. Muncitorii sunt hotărâţi.

Stă în loc ciudos, neştiind ce să 'nceapă. Pe când se gătia să plece şi el cu clăcaşii se ivi, la cotitura drumului, o negură de oameni. Era o ceată de zlătari între jandarmi. Ii prinseseră c'o spargere şi-i duceau la plasă.

Licărindu-i ochii de bucurie, îi opri să-i pue 'n lucru.

— Cu ăştia ai nimerit-o! zic robotaşii uşuraţi.

— De ei nu se prinde nenorocirea, ca apa de gâscă!...

— Şi de li s'o 'ntâmpla ceva nu piere cap de crai, ci nişte baragladine spurcate!

— Le dăm noi topoare, berzi, sfredele.

— Le dăm sculele noastre!

— Toate *sichiremurile.*

Şi sătenii, punând în lucru pe urgisiţii soartei, pleacă voioşi spre case.

Trei zile a ţinut robotul.. Râdea podul sfârşit. Subprefectul, vesel nevoie mare, adusese brişca, să treacă el cel dintâiu, să-l încerce. Sforăiau caii, se dau îndărăt la capătul lui. Il vedeau nou şi răsuna când câlcau pe el.

Vătaful ţiganilor se apropie umilit:

— Săru' mâna 'coane! Să-i dai la mine. Ii vedea numai cum or merge!

Şi cu ochii sticloşi de şiretenie, i-a 'ntors înnapoi şi repezindu-i de departe a trecut cu ei podul fără să se opriască. A mai dat odată 'nnapoi şi când a venit a treia oară, la un semn făcut, s'au năpustit ţiganii toţi, au sărit în brişcă şi până să se desmeticiască jandarmii să tragă după ei, au ajuns la cotitura şoselei. Sburau caii, ca nişte năluci, pe povârnişul dealului în jos.

Când şi-a trimis cercetaşi în zare ochii buimăciţi, după ce i-a fost frecat de două-trei ori apăsat cu degetele, subprefectul a zărit un nor de praf pe linia dreaptă, ce 'nsemna în depărtare drumul judeţean, aşternut pe marginea apei.

Şi cu inima *'nclinciurată* de necazul dat peste el, după 'mplinirea unei bucurii mult aşteptate, a luat-o cu jandarmii spre casă, gândind la poveştile auzite şi dând dreptate ţăranilor, când vorbesc de pagubele 'ndurate pentru lucrul făcut la podul dracilor.

MIHAIL LUNGEANU

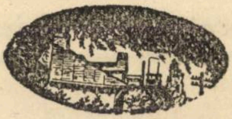

PRIN PÂCLELE DE TOAMNĂ

TU NU AUZI MOLIZII

Nu vezi ce tristă-i toamna în jur pe munţii suri,
Nu vezi cum cade ceaţa pe tristele păduri,
Pe coasta unde codrul noi l'am ştiut mai des
Şi doruri pentru zile de toamnă am cules.

Tu nu auzi molizii şi tu nu ştii ce-mi spun
Când prin pădurea moartă suspin de vânt adun;
N'auzi al toamnei freamăt şi tu nu ştii ce viu
Din el vorbeşte vara în codrul trist, pustiu.

G ROTICĂ.

RAPSODIA TACERII

Tăcere...
Unde eşti tăcere
Ce coborai din vastitatea nopţii
Ca o zăpadă peste freamătul pustiei,
Momind pământul cu mireasma veşniciei?
Tu mă făceai, sub tine respirând,
S'ascult în piept sărmanul meu ceasornic
Bătând străin de timpul nestatornic.
Şi-atunci
Azurul mă sorbea din marea lumii
Şi lunecam din zare 'n zare ca un nor
Deasupra gloatelor şi frământării lor.

Dar azi, tăcere, m'ai lăsat spre ziuă,
Gândind la cei ce 'n zori — cu inimile 'n mâini —
Cad la răscruci,
La cei ce şovăind de-atâta ropot
Se duc împăciuiţi de-un glas de clopot,
La cei 'n zorii zilei s'au născut
Căzând în praf din raiul lor necunoscut.
O, tu te-ai risipit în spaţii ca o boare
Sub razele ce curg din soare.

Tăcere,
Unde eşti, tăcere?
De ce în zori te-apropii ca un deget
De buzele lui Dumnezeu,
Când noaptea pe genuchii Lui mă legănai
Deasupra pământescului alai?
Şi-acum când soarele aruncă
Pe-ogoare sterpe flacări de comori
Tot mai aproape sunt de gloate şi de muncă,
Tot mai aproape gem oraşele şi vântul,
Tot mai aproape simt pământul.
Spre drumurile lui acum cobor
Cu braţele întinse spre vieaţă,
Cu fruntea sus, cu pasul sunător,
Cu pieptul cald, cu chipul zâmbitor.
Oh, doar în sufletu-mi jignit de paşii mei
Ce sună grei de-alungul drumurilor reci,
Duc nostalgia liniştei de veci.

ŞERBAN BASCOVICI.

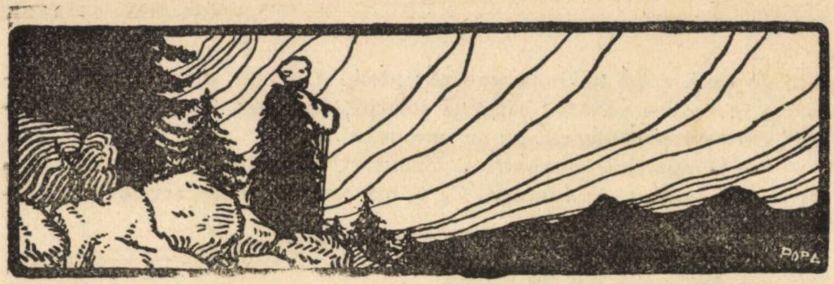

INTERVIEW CU UN CUBAN

Există încă ţări, aşa de înapoiate şi barbare, că ideile mai pot perurba viaţa socială şi strica odihna cinstiţilor autohtoni. Intr'o ţară civilizată, ideia e un obiect de lux, ca şi ciorapul de mătase: exportul sau importul ei, stă sub bunul plac al legilor; nu există editor, dar în schimb, există censură. In Cuba, ţară barbară, deşi eminamente democratică, cetăţenii au rămas aşa în urmă, că o ideie care năruie ordinea socială a statului cuban, găseşte totuşi oameni care o citesc şi o consideră, o acceptă sau o refuză.

Afirmaţia aceasta nu e livrescă şi nici gratuită. Am avut onoarea să fiu vizitat de un cetăţean al Cubei, venit să se intereseze personal de ancheta mea, puţin cam naivă, asupra instrucţiunei. Când a intrat, mi-a declarat scopul vizitei şi şi-a declinat naţionalitatea. Nu mai era nevoie însă. Am înţeles că e un oaspete, un oaspete preţios şi convorbirea noastră a început îmediat precum urmează.

— Eu: domnul ce meserie are?

— Cubanul: Redactor.

— A, domnul e redactor la o gazetă din Cuba?

— Nu.

— Spuneaţi că sunteţi redactor.

— Spuneam. Dar să fiu sincer. Cubanii sunt oameni sinceri. Am fost informat că oamenii din Europa, nu se consideră obligaţi să răspundă la chestiunile care li se pun, decât în faţa unei singure speţe de persoană: redactorul. Aşa că am uzat de acest truc...

— Nu face nimic. Atunci nu sunteţi redactor. Care e în Cuba ocupaţia dv.? de vreme ce vă interesează...

— In Cuba, domnule, sunt un om cinstit.

— Frumoasă profesie! Vă mulţumesc de încredere. Dar să trecem la chestiunea pentru care aţi binevoit a vă deranja. Aşa dar, voiţi să cunoaşteţi părerile mele despre învăţământ...

— Tocmai. Aşi vrea să ştiu dacă sunteţi i ibrisist, i calimah, i tekteb, i fifi, sau i istarub. Mi se pare că opiniile d-tale înclină mai mult spre i istarub — şi aveţi dreptate — decât spre i fifi.

— Mă scuzaţi, domnule, am fost foarte atent, dar n'am priceput nimic, cuvintele acestea pentru mine n'au nici un sens.

— Exact. Vezi d-ta, sunt... cum aşi spune... sunt idei, sisteme de idei, despre învăţământ. Aţi observat că fiecare din aceste cuvinte e însoţit de un i, adică în limba cubană: ideie. Filologii susţin că *i* ar însemna în vechea cubană: sământă stearpă, dar astea sunt chestii naţionale, care nu pot interesa pe un european.

— Dimpotrivă, dimpotrivă. Spuneaţi, domnule, că aveţi în Cuba, mai multe sisteme de educaţie. Care, mă rog, din toate aceste se aplică în Cuba.

— Niciunul.

— Mă iertaţi, dar nu pricep.

— Foarte simplu. La noi în Cuba, o ideie e socotită ca ceva sacru. Se discută, se comentează, se adoră: dar nu se aplică. La dv. în Europa ideia a decăzut: la noi, e un idol. A aplica o ideie! Dar asta înseamnă să-l scazi, sau să-i măreşti sensul: s'o strici. Marele nostru învăţat Sakuma, — vestit fie-i numele — a spus că a voi o ideie utilă e ca şi cum i-ai cere lui Alah, să-ţi încalţe cizmele.

— Sunt din ce în ce mai nedumerit, domnule. Cuba trebuie să fie o ţară foarte interesantă. Vă făgăduiesc că o să-mi arunc diseară ochii pe hartă, ca să ştiu în ce loc figurează. Dar nu pricep un lucru: dacă nu aplicaţi nici un sistem de învăţământ, atunci, dacă înţeleg bine, învăţământul dv...

— ...Nu există... V'am spus, avem ceiace e mai important: avem sisteme...

— Vă mulţumesc. Lămurirea dv. îmi este foarte preţioasă. Inţeleg că ţara dv. poate fi şi fără învăţământ, o ţară prosperă. Dar mai rămâne o chestiune obscură. Dacă nu aveţi... cum să spun, şcoli... nu puteţi avea nici...

— Vreţi să spuneţi: profesii liberale? Aveam într'o vreme advocaţi şi doctori. Invăţatul Sakuma (vestit fie-i numele!) spunea că doctorii sunt de trebuinţă pentru boalele trupului, iar advocaţii pentru boala sufletului. Dar deveniseră într'o vreme aşa de numeroşi, că erau mai mulţi advocaţi decât procese, mai mulţi doctori decât bolnavi, Atunci, s'a hotărât printr'o lege atotputernică, că profesiile aceste devin ocupaţii de lux, gratuite — cum e la dv. literatura — şi că fiecare cetăţean e obligat să aibă o profesie manuală.

— Aşi putea atunci să ştiu...

— Rezultatele? Desigur. Decând cu legea asta, Cuba a început să facă export de oale. O industrie sigură, o afacere fără greş şi garantăm că nu se strică. O adevărată artă...

— A, da! Aşa dar profesia dv., în Cuba,...?

— Olar.

— Vă mulţumesc. Simplă curiozitate. Imi daţi voie să rezum în scurt preţioasele lucruri pe care aţi binevoit să mi le spuneţi. Aşa dar, înainte de legea care a desfiinţat, desigur după o matură chibzuire, învăţământului aveaţi şcoli, de vreme ce aveaţi avocaţi şi doctori.

— Nu, domnule. In Cuba n'au existat niciodată şcoli.

— Atunci avocaţii şi doctorii dv. studiau în străinătate?

— Nu, domnule.

— Nu pricep. Ce pregătire aveau, ca să ajungă astfel la titlul acesta?

— Foarte simplu: calităţile naturale. Se recrutau, cum se recrutează la dv. poeţii: din cei cu inspiraţie.

— Aşa! Şi Cuba, ţara dv. Cuba, nu se resimte de această lipsă, e cum aşi spune totuşi fericită.

— Da, domnule, fericită şi industrială.

— Vă mulţumesc, domnule, şi scuzaţi-mă că insist.

E o chestiune care mă pasionează. Imi aduceţi cel mai preţios argument, în favoarea tezei mele, că instrucţiunea e inutilă. De vreme ce o ţară a dv., poate fi prosperă deşi ignoră complect, această lepră a oricărei societăţi democratice europene.

— E rândul meu, domnule, şi aşi găsi că ceiace spuneţi despre Cuba e o calomnie, o monstruoasă calomnie, dacă nu aşi fi convins că sunteţi şi de rea credinţă.

— Domnule!...

— Ei bine, da — rea credinţă. Vă explic de un ceas încoace, că avem în Cuba cele mai noui sisteme de învăţământ, că suntem o ţară care ne ocupăm mereu de instrucţiune, că altfel n'aşi fi putut fi aici decât ca delegat al ţării mele, să adun opinii...

— Mă iertaţi, domnule. N'am vrut să vă jignesc. A fost o simplă neînţelegere. Ţara dv. îmi face o deosebită onoare, acordându-mi, în persoana dv., încredere...

— O regret, domnule! Inainte de a convorbi, înţelegeam că, între noi, era bine stabilită convingerea că, intre toate ţările, singură Cuba posedă secretul veritabil al instrucţiunei.

— Incă odată, cer iertare. Imi veţi dovedi o mare generozitate şi bună voinţă, dacă, uitând injuria pe care v'am adus-o, fără voie, mi-aţi explica în ce consistă secretul instrucţiunei pe care îl posedă Cuba.

— Nu-l ştiai — şi scriai totuşi despre învăţământ! Domnule, sunt trist că în Europa a decăzut atât de tare ideia de competinţă. Dar, domnule, e o întreagă legendă, o carte de legende, o bibliotecă. De faptul acesta, domnule, se leagă întreaga istorie a Cubei.

— Dacă totuşi aţi încerca,... un rezumat, un mic rezumat numai..

— Bine, Il voi face. Am venit la d-ta să aflu opiniile d-tale şi nu bănuiam că voi fi obligat să-ţi ofer eu un lucru pe care orice copil îl ştie în Cuba. Să-ţi spun.

— Urmăresc...

— Aveam, domnule, un mare înţelept cu numele de Samura (venerat fie-i numele).

— Spuneaţi, puţin mai înainte, că se numea Sakuma.

— Nu domnule, Sakuma (vestit fie-i numele) era un mare învăţat, iar Samura (venerat fie-i numele) a fost un mare înţelept. Dar te rog nu mă întrerupe. Era la începutul celei de-a treia republici, cunoscută sub numele de republica verde. Era, domnule, o mare secetă în ţară, că ne era limba mai uscată, cum e fructul de smochin când e stors. Guvernul din Cuba, ca să alunge seceta, găsi un admirabil mijloc: se hotărî să cheme în adunarea lui, luminile înţeleptului Samura (venerat fie-i numele) şi în adunare, îl întrebară dacă poate afla care e sensul instrucţiunii — şi dacă are un sens (noi luăm ideile dela obârşie). Samura (venerat fie-i numele) ceru o moşie, câteva turme, o sută de slujitori şi un an de gândire. Când se isprăvi anul şi când anul se începu din nou, Samura (venerat fie-i numele) fu întrebat în adunarea poporului, dacă ştie însfârşit secretul învăţământului. „Nu ştiu“ fu răspunsul divin al înţeleptului. I se prelungi gândirea pentru un an şi încă pentru un an, până la treizeci. In timpul ăsta, republica se schimbase de trei ori şi era acuma împărat în scaun, Vaimodo cel războinic. Prin schimbarea aceasta, Cuba scăpase de grija de a mai vota şi alege: devenise însfârşit, o ţară liberă şi democrată. Trecuse ani, treizeci la număr, de când Samura (venerat fie-i numele) răspunsese de treizeci de ori: Nu ştiu. Şi în anul treizeci, adunată fiind oastea şi întreaga curte, când Vaimodo cel războinic, îl întrebă dacă ştie care e secretul instrucţiunei, Samura (venerat fie-i numele) răspunse: ştiu. Dar atunci, de emoţie, avu un junghiu în inimă şi muri: era în anul 120 al vieţei lui, 15 dela domnia fericită a lui Vaimodo şi 360, (după calendarul cuban) dela crearea apelor. Ziua aceia fericită, în care a murit Samura (venerat fie-i numele) a rămas sărbătoare naţională pentrucă numai Cubei i-a fost dat să ştie sensul instrucţiunei — şi dacă avea unul.

Aici, cubanul se opri, respiră dificil, făcu o pauză. — Şi care e secretul instrucţiunei?, strigai eu, tremurând de teamă că asemeni lui Samura (venerat fie-i numele) cubanul meu o să-şi dea duhul, înainte de a-şi mărturisi taina.

— Nu ştiu, răspunse cubanul revenind, Samura a murit, înainte de a putea să-l spuie.

O tristeţe mă covârşi. Il întrebai pe cuban: cam câţi ani să fie de atunci?

Cubanul se opri, îşi duse degetul la frunte, ca unul care-şi deşiră amintiri personale, făcu câteva mici calcule pe mână şi răspunse simplu:

— Să fie vre-o cinci mii de ani.

B. Fundoianu

STREINUL

Princesa Juki cântă la ghitară;
Pe evantalii de matase roză
Princesa Lya-So brodează păsărele
Cu aripile prăfuite 'n aur,
Cu ciocul şi cu ochii de mărgele.
Şi-au prins în părul negru crisantheme
Şi 'n rochiile lor brodate 'n flori bizare,
Cu mâneci largi, cu nesfârşite trene
Cum stau pe scăunelele de bambus,
Micuţele şi tristele făpturi
Ne 'nchipuit de fine şi de graţioase
Par două delicate miniaturi.
Cum sunt gătite 'n rochile de bal
Cu aerul de-adâncă nerăbdare
Şi tresărind la fiece mişcare,
La fiecare sunet de lopată,
Se vede bine că aşteaptă oaspeţi
Şi se 'nţelege tot atât de bine
De ce li-e mintea atât de 'ngrijorată:
Le preocupă mult străinul blond
Ce-abia sosit-a de vre'o două zile
Din mult îndepărtatul Nord...

. . . .

. . . .

E-o după amiază ameţitor de caldă
Pavilionul suspendat de-asupra apei
Cu acoperişul alb, de porţelan,
Se leagănă la orice adiere.
Multicolorele perdele de mărgele
Se leagănă şi ele... şi se 'ngână...
Şi par' că râd în râset de cristal...
Cu hohote prelungi, la orice val.

. . . .

. . . .

In luntrea ce alunecă uşoară
Străinul care le-a zărit se şi ridică
Se-nclină adânc şi grav... apoi distrat
Fără să ia în seamă florile ce pică
In ploaie parfumată peste luntre
Işi isprăveşte visător ţigarea...
In fund de tot, spre orizontu-albastru
Adâncul cer s'a contopit cu marea

Sanda Movilă.

CÂNTECE PENTRU LELIOARA

VORBA

I

Vorba 'n gura ta cea bună
E un bulgăre sonor,
Care caută să-şi pună
Aripioare pentru zbor.

Tu-l loveşti mereu de boltă
Şi-apoi fălcile-l resfrâng,
Când cu sunet de revoltă,
Când cu ciripiri de crâng.

Insă limba-i iese 'n cale
Ca un deal şi 'n plin colind,
Bulgăraşul se prăvale,
Iară buzele ţi-l prind.

II

Se 'nghesuie la gură 'n poartă
Atâtea vorbe dulci şi par
Oiţe albe, care poartă
Talange de mărgăritar.

Acuma nu te mai înfurii,
Ci laşi să se coboare-uşor
Şi sună toată valea gurii
De farmecul cântării lor.

Şi dacă nu se pierd pe vale,
E că un deget cârcotaş,
Infipt în fundul gurii tale
Le 'ndreaptă ca un ciobănaş

III

Tu-ţi faci din limbă luntre mică
Şi 'n ea, din zări de gură, culci
O vorbă nouă şi voinică
Şi-o 'ndrepţi spre portul buzei dulci.

Dar o furtună 'ngrozitoare
Răstoarnă luntrea ta pe drum
Şi 'ndurerata călătoare
De spaimă, chiuie acum.

Izbindu-se apoi, de-odată,
De stânca dinţilor tăi mici,
Se sfarămă cutremurată..
Şi nu mai ştiu ce-ai vrut să zici.

EMIL DORIAN

„LA RENTRÉE"

Te simt venind! Cu fiecare gară,
Sat, pod, pădure şi canton trecute
Iţi ştiu puterile mereu crescute
De gândul că vom fi 'mpreună iară.

Treci staţiile mici şi cunoscute,
In seara limpede de primăvară,
Zâmbind uşor cu păru 'n vânt, pe scară,
Cu haina 'n rotunjimi şi 'n mii de cute.

Priveşti oraşul în miraj cum vine,
Cu Universitatea şi cu mine,
Cum creştem toţi treptat pe-albastrul zării.

Te văd! Şi-mi pare, luminoasă 'ncoace,
Din nou că s'a 'nălţat din unda mării
In sbor Victoria din Samotrace...

ALEXANDRU RALLY.

CRONICA LITERARĂ

C. HOGAŞ

Din romantism C. Hogaş a dus la ultimele consecinţe daru descrierii naturii. Proza lui, numai culoare, prinde oamenii în măsura armonizării lor cu fondul pe care se profilează. Nefiind deci fiinţe independente şi capabile de atitudini netede, nu trăesc decât prin mediul înconjurător. Luaţi de acolo, sau chiar numai închipuiţi în afară de el, îşi pierd individualitatea.

Floricica, *Părintele Ghermănuţă*, iată chipuri de acest fel. In compoziţie ele nu-s decât puncte de plecare, nucleuri în jurul cărora se pot îngrămădi culori bogate şi felurite.

C. Hogaş nu poate fi luat drept un epic. Descriptivul covârşeşte tehnica scrisului său. De aceea, reuşind admirabil să creeze atmosfera romantică, nu a putut găsi mijloacele proprii de creiat şi eroul romantic.

Conştient însă de puterile reduse ale artei sale, s'a limitat la ele şi, concentrându-se, a isbutit să dea pagini ce nu se uită. Săpată cu minuţiozitate, proza lui Hogaş atinge în adâncirea unei mici suprafeţe o perfecţiune cu greu egalată.

Predispoziţia romantică — trăsătură distinctivă a temperamentului său — l'a purtat spre trecut. Cu aceiaşi ochi inteligenţi şi cu aceiaşi rară simţire a posibilului şi imposibilului din mijloacele lui plăsmuitoare a scris bucăţi ca *Ioniţă Hrisanti* ori *Părintele Iovinadie*.

Trecutul apare în acelaş fel: static-descriptiv. Scenele povestirilor au imobilitatea pânzelor dintr'o galerie de pictură. Oameni şi locuri — mai ales locuri — se îmbină în aceiaşi atmosferă simpatică a bunului timp de odinioară. Unitatea schiţelor lui trebue căutată numai în unitatea acelei atmosfere. In ea se topesc defectele de compoziţie ale multora din bucăţile de acest fel ale lui Hogaş.

Prin suprapunere, fotografiile de familie ar putea da tipul general, cu laturi comune, scoase în lumină şi tocmai de aceea şi mai pronunţate.

La Hogaş această predispoziţie romantică — definitivată în proza descriptivă — prilejueşte o complexitate de înfăţişeri similare. Extragem din toate aceiaş iubire a naturii fizice şi cât mai primitivă, acelaş cult păgân, mitologic chiar, pentru această natură. Oamenii ies din ea ca şi apariţiunile din pădurile sau apele antice. *Părintele Ghermănuţă* este omul *Nichitului.* Nimic creştin, sau mistic în adorarea acestei naturi — iubită pentru ea şi nu pentru forţele superioare cari ne vorbesc prin ea.

Iată cum s'ar putea spune despre Hogaş că are o concepţie.

Natura şi trecutul, cuprinse ambele în aceiaşi iubire barbară — luat acest calificativ ca cel mai propriu antonim al felului creştin de a adora minunile firii — sunt cele două prilejuri de odihnă căutate de Hogaş.

Ca şi la marii romantici, ele se prezintă unite şi în opera lui.

Ca scriitor C. Hogaş rămâne de un personalism covârşitor. Lirismul paginilor sale ar fi fost pentru altul un isvor de inspiraţie poetică. O ciudăţenie a destinului său literar a făcut din Hogaş un prozator.

MIHAIL IORGULESCU

TEATRUL REGINA MARIA

„MĂRGELUŞ“ 3 acte

DE A. DE HERZ

Nu poate exista ceva mai nepotrivit decât un ton doctoral, pentru o comedie spirituală. Iată de ce am luat tocul cel mai uşor de pe călimări, spre a înveseli pe autorul care ne-a dat o seară de spectacol într'adevăr vesel.

Mărgeluş!... In acest cuvânt, ca într'o boabă de diamant lumina şi negura, e tot geniul autorului nostru.

D-l de Herz e atras pare-că în chip fatal spre subiecte de dramă, dacă nu chiar de tragedie; ca altă dată Faust, domnia-sa ar putea spune: „două suflete ah! trăesc în pieptul meu...“ De altfel, autorul nostru a scris vre-o câteva drame — una de o întunecime ibseniană — mai înainte de a scri „Păianjenul“ acea delicioasă comedie care poartă acest titlu odios şi tragic.

Chiar „Mărgeluş“ e o dramă — are în tot cazul un desnodământ de dramă cunoscută „La bercail“ de... Bernstein sau Bataille (C'est la même chose!). Băiatul unui ministru are o legătură cu dactilografa tatălui său — „Mărgeluş“ vine pe lume. Acest cuib ar fi desigur sfărămat de convenţionalismul monden românesc, care deşi trivial e tot atât de încăpăţânat şi susceptibil ca şi cel estetic francez. Dar un unchi înţelept, mişcat de sentimentul adânc şi curat al fetei aproape delăsate, adăposteşte la ţară pe cei doi iubiţi cu odorul lor. Familia ministrului trece însă, în ultimul act, printr'o nouă criză sufletească — şi armonia nu e regăsită decât în jurul căruciorului în care fericit şi „poate nd" doarme Mărgeluş...

Această dramă modernă, de o simplitate clasică, aleasă anume ca să nu obosească prea mult pe spectatori şi să lase loc destul jocurilor spirituale ale neastâmpăratului comediant — cellalt personagiu din d. Herz — se desfăşură în trei acte simetrice, construite cu o deosebită grijă de ansamblu şi cu un real simţ al proporţiei scenelor — o adevărată şi minunată lecţie tehnică pentru restul dramaturgilor români!...

Am văzut drama din d. Herz.

In ce constă comedia lui?...

In primul rând în jocuri de cuvinte; ele sunt nenumărate, asigură succesul piesei multă vreme şi vor trece desigur în limbagiul de toate zilele — avantagiu de care în Franţa se bucură numai Molière iar la noi numai Caragiale. Jocurile de cuvinte sunt de toate soiurile — unele merg până la revistele de vară, iar vră-o două (publicul le-a subliniat, cum era firesc, cu aplauze frenetice, până la pornografia sincer omenească.

In al doilea rând în câteva situaţii, e adevărat cunoscute; dar comediile inventează foarte rar!... Oamenii râd numai de unele lucruri de care au mai râs. Un autor comic original isbuteşte doar prin ceiace are comun cu înaintaşii lui. Mijloacele comice ale lui Bernard Shaw sunt aidoma cu cele ale lui Molière: a şi fost pus, de admiratorii lui, pe două coloane! Iată de ce în locul jocurilor de cuvinte, originale, am fi preferat mai multe situaţii comice, chiar mai puţin originale...

In al treilea rând ar veni comicul caracterelor — dar acest al treilea rând e numai în imaginaţia noastră. Domnul de Herz are tipurile toate vii, fără îndoială. Nu voim să-l insultăm spunându-i însă că sunt caractere comice. E foarte uşor — pentrucă e în firea prea comună a lucrurilor să faci pe cineva să râdă, arătându-i aspectele vesele ale unui şchiop, ale unui beţiv sau ale unui prost din naştere, fără fund. Lacheul ministrului care nu isbuteşte să zică „domnule ministru" în loc de „conaşule" decât după ce ministrul este iar „conaş" — sunt efectele comice ale unui prost, (fireşte, prostul de care vorbeam mai sus). Tot astfel atât ministrul cât şi efectele comice ale ministrului, de o slăbiciune de înger într'adevăr comice! Scriitorii comici ai tuturor vremurilor ne fac să râdem — şi să plângem — mai cu seamă de oameni întregi la minte, sănătoşi.

Elemente de creaţiune artistică sunt în „Mărgeluş"; ele circulă, nebăgate în seamă de autor, în toată comedia.

Aşteptăm să le vedem isbucnind, pline de viaţă, într'o comedie nouă care să cuprindă limpede tot spiritul graţios al d-lui d. Herz. Dela „Bunicul" la „Păiajenul" e un pas, şi încă unul mare! Haidem, domnule d. Herz: piciorul pe „Mărgeluş" — şi fă săritura!...

Pe care din artişti să vorbim mai întâi de bine? Reţinem pe d. Al. Mihalescu care duce, de fapt, pe umerii lui toată comedia

F. ADERCA

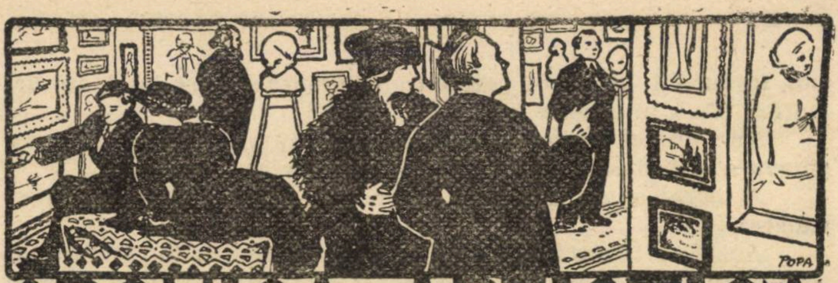

CRONICA ARTISTICA

ŞTEFAN POPESCU [*)]

Din toată pleiada Tinerimei Artistice, vremurile au cernut fără milă.

Un răstimp de câţi va ani doar a fost de-ajuns ca cea mai mare parte din vechii idoli să fie răsturnaţi de pe piedestalele nemeritate.

Intre cei cari au rămas încă în locurile de cinste, Ştefan Popescu este o figură menită să străbată mai departe şi să biruiască în totul vaga ceaţă pe care a întins'o între el şi public o izolare relativă şi un gen de pictură, prea fin şi prea discret pentru această epocă artistică aşa de gălăgioasă în teoriile ei şi aşa de brutală în mijloacele ei exprimative.

Nu-i exclus ca şi atmosfera generală a lucrărilor sale să fi contribuit la această îndepărtare, respectuasă desigur, dar totuş îndepărtare a publicului.

E în lucrările lui Ştefan Popescu o coloratură în gamă minoră căreia publicul — marele public, căci nu vorbesc de cunoscători — îi preferă de-o cam dată exuberanţa voioasă a tinereţei încântate de lumină vie.

Expozantul din Strada Dionisie are însă toate însuşirile cele mai de seamă pe care le pretinde arta.

O tonalitate pronunţată de melancolie iradiază de pretutindeni, din coloritul moale şi catifelat, din cercurile grele şi prăfuite, din atmosfera oarecum îmbâcsită a subiectelor simple de fapt, vioae în aparenţă, dar obosite în fond. Coturi sumbre de mare sfărâmate de colţuri de stânci, fărâme de ochiuri de apă întunecată ori chenare de copaci, toate întretăiate pe ici pe colo de câte un fragment luminat şi totuşi melancolic, iată cea mai mare parte din subiectele de predilecţie ale pictorului. Il ajută în toate astea o extraordinară senzibilitate pe care am văzut-o în deosebi concentrată în două crizanteme a căror imagine fragilă, înrourată, ale căror petale transparente şi trist luminate urmăresc până la obsesie.

---

*) Str. Dionisie 86 — Atelierul propriu.

Nu-i numai meşteşugul. Oricâtă desăvârşire tehnică ar avea cineva n'ar fi deajuns ca să insufle atâta viaţă unor flori.

A lucrat acolo, dedesubt, ceva mai trainic şi mai adânc: sufletul..

Aceia ce fixează definitiv pe Ştefan Popescu în rândul marilor pictori este, în primul rând această colaborare puternică între ştiinţa picturicească şi între suflet. Aici se află secretul desăvârşitei lui egalităţi, egalitate care precizează în întreaga sa operă o atitudine sufletească, fapt de primordială însemnătate în dezvoltarea artei spre acea consistenţă menită s'o prezerve de ştirbirile vremei.

Această atitudine sufletească e susţinută de însăşi tehnica pictorului, fapt care dă tablourilor sale acel aer armonios şi închegat prin care se deosebeşte atât de mult de majoritatea modernilor.

Larg în tuşa de penel şi totuşi de o profuziune rară de amănunţimi, Ştefan Popescu modelează culoarea amestecată bine pe paletă. Uzând de tonuri moi şi calde, de nuanţe fine şi valori scăzute, armonizează în deosebi de fericit cu restul tabloului cele câte-va izbucniri de culoare vie.

Stăpân desăvârşit pe un desen mlădios ca linie şi totuşi viguros ca expresie, schiţat numai şi totuşi plin de amănunţiuni. Ştefan Popescu desenează peisajul cu extremă fidelitate şi construeşte pe baze de linii largi şi sculpturale, având totodată o deosebită pricepere la punerea în cadru.

Preferând distanţele mici în care detaliile abundă el schiţează fugar — totuşi nedisonant — părţile de distanţă mare ce intervin uneori. Prin asta obţine o lesnicioasă oprire a ochiului spectator asupra părţii principale ceiace e una cele mai dificile probleme picturale.

Fireşte, Ştefan Popescu merită un studiu aparte mult mai întins. In vremurile noastre el rămâne un exemplar fericit de consequenţă artistică şi în vaga tendinţă de întoarcere la clasicism a generaţiilor artistice mai noi, tendinţă care în unele locuri tinde la a deveni curent, influenţa lui va fi poate resimţită

VICTOR ION POPA

ÎNSEMNĂRI LITERARE

D. O. Tafrali, profesor de arheologie la Universitatea din Iaşi, publica, sub titlul de *Critica operelor arheologice şi istorice*, o carte în care strânge la un loc toate criticile favorabile scrise în multe din limbile pământului relativ la cele două lucrări ale lui asupra Salonicului în veacul XIV, ce i-au servit odinioară ca teze de doctorat la Sorbona. Dacă d-l Tafrali a voit să ne dovedească bunele păreri ale învăţaţilor streini asupra lurărilor sale, — cred că era de prisos, findcă cei ce trebuiau să le cunoască, le cunoşteau de mult. O astfel de culegere de elogii, cu toată aparenţa prezumţiei e de fapt, mai mult un act de diminuare inprudentă. Sunt situaţii în care cineva nu are nevoe de testimoniile nimănui.
Cred că d-l Tafrali ar fi trebuit să se pună din acest punct de vedere şi să nu răspundă intrigei decât prin afirmaţia neclintită a unui inperturbabil: *laboremus !*.

Roma. — In No. penultim d-l A. D. Marcu se ocupă de N. Caix, cunoscutul filolog italian, mort la 1882. Pentru cei iniţiaţi cât de puţin în filologie, N. Caix este un nume scump. Dragostea ce a arătat-o totdeauna României, cunoaşterea amănunţită a culturii noastre şi legăturile lui de amiciţie cu scriitorii noştri de pe atunci, dela cari primea cărţi cu dedicaţii, sunt arătate în articolul d-lui Marcu cu conştiinţa informatorului exact.

De asemeni socotim ca vrednice de interes lucrurile despre Italia, scrise de Românii cari se interesează de cultura italiană. De aceea reţinem din No. ultim articolul d-lui Traian Lalescu: *Ştiinţa matematică italiană*, limitat la o sumară expunere a cazului Einstein şi la constatarea că teoria lui nu ar fi fost posibilă fără calculul diferenţial al lui Gregorio Rici. Impresiile d-lui St. Neniţescu dela o zi de serbări populare în Siena (Serbarea Paliului) satisfac şi ele acelaş interes.

Italia ne devine cunoscută astfel prin partea vie care vorbeşte deadreptul oricui. Puţin îmbucurător ne pare faptul că nu mulţi din cei solicitaţi au răspuns la apelul inimos al d-lui R. Ortiz, pornit din capul locului admirabil intenţionat.

Muzica orbilor. — Corul Institutului de orbi şi surdo-muţi *Regina Maria* din Cernăuţi a dat producţiuni de muzică religioasă, foarte apreciate.

Ideia fericită de a utiliza pe aceste nenorocite fiinţe infirme, apărate de meseria ruşinoasă a muzicantului cerşetor, a dat roade frumoase şi în celelalte ţări europene. Maria Theresia de Paradis, cântăreaţă cunoscută, a fost cea mai bună elevă a lui Kozaluch, Deşi oarbă, ea a fost în Viena un element artistic de mâna întâia.

D-l D. Rusceac procurând şi alte date—din cari pentru noi am socotit ca interesante cele de mai sus, cere prin *Muzica* No. 9-10 a. c. ca şi consistoriul arhiepiscopal ortodox oriental să lucreze pentru înfiinţarea unor asemenea coruri luând ca pildă *Institutul Regina Maria* din Cernăuţi.

Teatrul parisian. — Din scrisoarea din Paris a d-lui M. Ralea publicată în No. 10 al *Vieţii Româneşti* reţinem ştirea despre compromiterea teatrului dela *Vieux Colombier* prin care Copeau îşi propuse să revoluţioneze arta dramatică. Cu luni de zile în urmă în ce priveşte informaţia, revoluţionarii de pe malul Dâmboviţei trâmbiţează încă ideia dela Vieux Colombier. In realizarea ei la noi s'ar putea lua pildă dela cei dela Paris, pentru a se evita şi la Bucureşti — în caz că teatrul cel nou ar lua fiinţă — defectele de acolo.

Spiritul de sistem a stricat libertatea artistică. Raţionalismul s'a instalat pe scena lui *Vieux Colombier.* Intelectualistele drame de acolo nu mai au în prezent nimic a face cu reprezentarea integrală a sufletului necesară în dramă.

Doar în numele unor astfel de principii — oricum ar fi fost ele formulate — s'a pornit cu atâta tărie la dărâmarea vechilor scene şi la construirea unei noi rampe.

D-l M. Ralea ne vesteşte de succesul celei de-a doua şcoli de teatru: a lui Gémier dela *Comédie Montaigne.*

In curând, desigur, şi la noi un alt teatru nou, după ce va veni vestea că *Vieux Colombier* nu mai e nou.

O Densusianu: *Dante şi latinitatea.*—După o parte introductivă în care se insistă asupra felului cum a fost înţeles Dante în ţările latine — printre cari şi noi am adus contribuţia noastră la cunoaşterea poetului, chiar dacă n'am dovedi-o aceasta decât prin traducerile *Infernului* făcute de Maria Chiţu, Gane şi Coşbuc —volumul cuprinde o încercare foarte interesantă de a schimba unele puncte de vedere ale judecăţilor literare. D-l Densuşianu este un apărător aprig al latinităţii şi un convins ireductibil că prin latinitate se pot primeni încă multe din forţele morale uzate ale omenirii şi civilizaţiei în genere. Dante reprezintă pentru vremile noastre latinitatea. Ca pregătire s'a format la şcoala latină. După cunoaşterea indirectă — căci nu cunoştea atât de bine greaca pentru a merge la original — a lui Homer şi Aristot, Dante s'a pasionat după Virgil pe care l'a socotit totdeauna ca pe maestrul său. Latinitatea clasică trăeşte alături de cea medievală în opera poetului Dante. Omul era şi el un latin. De convingeri netede, de o morală severă în rectitudinea ei, de o putere rară de a se pasiona pentru o idee, Dante era o întrupare a mândriei caracterului roman. Cartea despre *Monarhie* ne face să ne credem în timpurile Romei antice, tradiţionale şi conservatoare lăudându-şi prin vorba cumpănită dar înaripată a oratorilor, instituţiile şi regalitatea, singura pavăză a spiritului strămoşesc.

Creştinismul medieval apare şi el la Dante ca altoit pe un fond pronunţat de latinitate. Studiul d-lui Densusianu deschide în acest punct o perspectivă subită: cum a modificat spiritul slav influenţa creştinismului? Ca exemplu citează pe Tolstoi de a cărui concepţie eronată creştină se ocupă în amănunţime, pentru a o prezenta ca o emanaţiune a acelui spirit slav. Incheind cu o paralelă între *Faust* şi *Divina Comedie* stabileşte superioritatea ultimei opere, explicând tot prin fondul latin însuşirile ei neîntrecute.

Carte de convingeri, *Dante şi latinitatea* se impune nu numai prin conştiinciozitatea erudiţiei dar şi prin caracterul de combativitate ce i-l dă ideea conducătoare. Ea şerpueşte dealungul tuturor paginilor şi reţine — indiferent de argumentele cu cari în treacăt ar putea fi combătută şi mai ales independent de unele obsesiuni prea cunoscute — tedescofobia, simbolismul, de pildă—cari o fac să curgă în anume sens, iar pe cititor îl previn că se va opri la anume concluzii.

M. I.

CITIȚI

„BIBLIOTECA UNIVERSALA"

Care publică opere literare, ştiinţifice, pedagogice, de utilitate publică etc., etc., scrise de cei mai de seamă scriitori români şi străini, clasici şi contimporani.

Se pune în vânzare câte 3 volume pe săptămână

PREȚUL FIECĂRUI NUMĂR LEI 1.-

AU APARUT:

No. 1— 3	*L. Rebreanu*, Norocul	Lei 3.-
„ 4— 4	*H. C. Andersen*, Grădina raiului .	„ 5.-
„ 9—11	*I. Petrovici*, Simţiri rostite . .	„ 3.-
„ 12—14	*Al. T. Stamatiad*, Poemele în proză ale lui Baudelaire . . .	„ 3.-
„ 15—17	*E. Lovinescu*, Portrete literare .	„ 3.-
„ 18—25	*Al. Dumas-fiul*, Dama cu Camelii Roman	„ 8.-
„ 26—29	*V. Alexandri*, Fântâna Blanduziei, cu o prefaţă de E. Lovinescu .	„ 4.-
„ 30—33	*Voltaire*, Prinţesa Babilonului, Roman. Traducere de Mihail Iorgulescu	„ 4.-
„ 34—38	*V. Alexandri*, Ovidiu, cu o prefaţă de E. Lovinescu.	

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

Editura „ANCORA" Alcalay & Calafateanu — Bucureşti, Str. Smârdan, 4

Tit.
REVISTA " TRANSILVANIEI "
S I B I U
Str. Saguna No. 6

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale : BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 118

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

ROMANIA
3
POSTA

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI .·. LENAJURI .·. PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de FURNITURI de MODE

INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :

produsele ale

BONBONERIEI : :

: : RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA-SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII”
SIBIU

SUMARUL No. 13

E. Lovinescu . . . . Ion Minulescu (IV)
Elena Farago . . . . Pe piatra unei fântâni
O. Tafrali . . . . Fata lui Assarhaddon
Andrei Velea . . . . Mânușa
I. Valerian . . . . Circul
Gh. Brăescu . . . . Furgonul
Alexandrina Scurtu . . . . Asculți?
B. Fundoianu . . . . Belphegor
Mihail Celarianu . . . . . . In Catedrală
Virgiliu Moscovici . . . . . Lampadoforul

CRONICA DRAMATICA. — F. ADERCA. — *Teatrul Popular*: „Brândușa".
CRONICA ARTISTICA. — VICTOR ION POPA: Expozițiile Lazăr si Brătășanu.
Insemnări Literare.

13

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ 1/2 „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă,
trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal,
la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.—

ANUL I. — No. 13 10 DECEMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

ION MINULESCU

IV

Dacă în privinţa fondului poeziei minulesciane se pot face rezerve, nu atât asupra calităţii muzicale cât asupra intensităţii ei, în privinţa formei contestaţiile nu sunt însă cu putinţă. Pe când baudelairianismul, de pildă, se caracteriza printr'un complex de elemente sufleteşti ce purtau în ele germinii sensibilităţii moderne, minulescianismul reprezintă numai o revoluţie formală. Inspiraţia lui muzicală nu e nici prea amplă şi, prin caracterul ei de universalitate, nu poate fi nici specifică; ieşind din fondul general uman, nu se valorifică prin diferenţieri de sensibilitate.

Dacă poetul este destul de limitat, artistul este însă cu mult superior. Mijloacele de expresie întrec posibilităţile lui de emoţie. Arta d-lui Minulescu e incontenstabilă; ea a adus cu sine procedee, reclamate şi de fond dar multiplicate şi de ingeniozitate. Prin originalitatea lor, poetul şi-a fixat un loc în evoluţia liricei noastre.

* * *

Am arătat că unei inspiraţii muzicale nu-i putea răspunde decât o formă suggestivă. Estetica simbolismului se rezumă deci la suggestiune; prin acest determinism înţelegem arta d-lui Minulescu şi în noutatea reală şi în deviaţiile ei aparente. Absurdul însuşi se explică prin valoarea lui de suggestiune. Pentru notarea unor sentimente muzicale era totuşi necesară o formă de-o anumită muzicalitate. Eminescu ne-a dat versurile cele mai armonioase; armonia lor nu este însă independentă ci funcţională. Deşi sonor, cuvântul traduce o noţiune precisă; redusă la valoarea ei de suggestie, muzicalitatea d-lui Minulescu se emancipează de înţeles, insinuând anumite stări sufleteşti vagi şi neorganizate. Calitatea ei este deci cu totul alta decât la Eminescu. Inovaţia formală, susţinută pe o mare bogăţie de resurse, a poeziei minulesciane este însuşirea ei cea mai de seamă. Versul devine liber şi poliritmic, nu la întâmplare ci din necesităţi interne. Asupra meritului de a fi introdus cel dintâiu versul liber pot fi discuţiuni; nimeni nu l-a mlădiat însă mai bine fondului mobil şi insesizabil. Muzicalitatea lui e atât de excesivă, încât unii poeţi ca Lucian Blaga şi mai ales Camil Petrescu au reacţionat în potriva servitudinii sonore. Reacţiunea era reclamată de fondul cu totul diferit al poeziei lor; d-l Minulescu are însă forma strict cerută de natura muzicală a sensibilităţii lui. Totul e întrebuinţat în vederea scopului suprem al suggestiei: repeţiri de cuvinte şi de versuri, obsesiunea unor anumite imagini, întrebuinţarea unei terminologii geografice şi istorice de valoare pur verbală şi, mai ales, creaţiunea unei simbolice speciale, care, deşi pare absurdă, urmăreşte totuş o suggestiune. Până şi abuzul numerelor fatidice de trei şi şapte crează o atmosferă voită de mister şi o obsesiune. Nefiind plastic ci muzical, adică abstract şi inconsistent, materialul poetic se eterizează. „Nimicul“, „Eternul“, „Albastrul“, „Cuminţii“, „Nebunii“, „Credinţele“, „Minciuna“, „Adevărul“, „Durerea“, „Trecutul“ — sunt palidele abstracţiuni care, în solemnitatea majusculelor, defilează în poezia minulesciană, descărnate dar sonore. In procesul lui de abstracţiune, poetul schimbă până şi sensul comparaţiei. In loc de a proceda dela necunoscut la cunoscut şi dela abstract la concret, în loc de a plasticiza, el abstractizează prin comparaţii chiar lucrurile materiale:

De ce-ţi sunt ochii verzi —
Coloarea wagnerianelor motive,
Şi părul negru ca greşeala imaculatelor fecioare?

Două braţe întinse:

Se leagănă ca două chei negre, descântate
Cu care Vrăjitorii
Şi Parcele
Deschid
Zăvoarele 'ncleştate în porţile 'ncuiate

adică se aseamănă cu ceiace n'a putut nimeni vedea până acum. Trei corăbii ancorate în port par prin acelaş proces de abstractizare:

.., nişte suveniruri smulse îndepărtatului trecut...

* * *

Prin muzicalitatea fondului — destul de modest, dealtfel, ca intensitate şi complexitate — şi prin suggestiunea formei, armonioasă şi novatoare, d. Ion Minulescu, nesincer sau pueril de multe ori, reprezintă totuşi cu talent o formulă legitimă de artă. El e unicul simbolist român, care, cu toată artificialitatea limbii şi chiar a atitudinii, a reuşit să determine o undă în ritmul poeziei noastre.

E. Lovinescu.

PE PIATRA UNEI FÂNTÂNI

De mult de chinul setei nu se mai plâng drumeţii,
Căci orice drum îşi are fântâna la răscruci, —
Şi însetat vei merge doar când în gânduri duci
Nepotolita sete lăuntrică a vieţii.

Căci pe orice drum odată a fost un dor, o jale,
O pomenire sfântă, ce'n taină ori vădit,
Au îngrădit izvoare sau trainic au zidit
Pentru 'nsetaţii vieţii fântânele din cale.

Şi adesea-ori în apa ce limpede ne'mbie
Suspină pocăinţa celor mai negre vini, —
O, dac'ar şti drumeţii, când beau şi trec străini,
Ori cei mânaţi de setea ce arde pururi vie, —

De-ar şti să vadă noaptea, prin neguri, în ce grele
Ingenunchieri se 'nchină şi cât de stranii mâni
Au umbrele ce 'ntreabă pe ghizduri de fântâni
Ce însetat veni-va păcatul să li-l spele,

La fie-ce fântână, cu fie-ce sorbire,
Şi-ar da obolul unui pios binecuvânt
Pentru despământiţii ce încă n'au avânt
In sborul ce dă vieţii eterna desrobire.

O, tu ce vii să-ţi saturi gâtlejul sec, ori golul
Ulciorului, şi praful vrei să ţi-l speli din mâni,
Inchină-te şi dă-li-l, prielnicii fântâni
Şi celui ce-a făcut-o, cu gând smerit, obolul...

Elena Farago.

FATA LUI ASSARHADDON

Neliniştea stăpânia de câtva timp pe Assarhaddon şi pe sfetnicii săi. Duşmanii Asiriei atacau din nou hotarele, iar popoarele subjugate, încurajate de spioni, se răsvrătiau pretutindeni.

Primejdia era acum mai mare ca oricând, căci Assarhaddon îşi sleise puterile în atâtea lupte grele. Zeii l'au oblăduit întotdeauna. Cu ajutorul lor, el învinsese pe Sarezer, asasinul tatălui său; zdrobise oştile Elamului, ale poporului Caldu, ale regelui pontic Tiuşpa; înfrânsese deasemenea pe Sidonieni; alungase pe Cimerieni, cei vecinic neastâmpăraţi şi fugărise în mai multe rânduri pe Sciţii barbari, cari încălcau întruna graniţile şi pustiau ţara.

Sfaturile prea sfinte ale lui Samaş, care zilnic se înalţă strălucitor pe cer şi vede toate nevoile şi faptele credincioşilor săi, îndemnurile şi ajutorul Iştarei, zeiţa cea frumoasă a dragostei şi a vieţii pământeşti, i-au adus numai biruinţă.

De data aceasta însă, puhoiul năvălitor scitic era covârşitor. Asirienii se simţeau obosiţi. Assarhaddon doria pacea, dar avea datoria să-şi apere imperiul.

O înţelegere s'ar fi putut face, dacă vrăjmaşul ar fi fost civilizat. Sciţii însă nu erau decât nişte jefuitori fără credinţă şi fără lege.

O cerere a regelui scit Bartatua turbura mai ales pe Assarhaddon. Bartatua îi făgăduia pacea şi prietenia, dacă îi dădea de soţie pe una din domniţe. Assarhaddon stătea pe gânduri. Sfatul nu putea veni decât dela Samaş.

Porni dar cu mare alaiu spre Templul său şi, după săvârşirea celor rânduite, preotul cel mare rosti o rugăciune şi întrebă:

„Strălucite stăpâne! Assarhaddon, rege al lui Assur, cere sfatul tău cel înţelept: poate da oare, pe fiica sa lui Bartatua, rege al Sciţilor, cum acesta o doreşte prin trimisul său? Bartatua rege al Sciţilor, se va purta oare după aceea cu cinste faţă de Assarhaddon, rege al lui Assur şi va săvârşi cele făgăduite despre prietenie şi pace? Tu numai ştii aceasta, o Samaş, marele nostru stăpân. In gura divinităţii tale sunt oare hotărârile acestea?"

O linişte adâncă urmă rugăciunii marelui preot. Un suflu uşor trecu peste capetele plecate ale credincioşilor şi un murmur nedesluşit se auzi. Zeul vorbia dar nimeni afară de marele preot nu înţelegea.

„Fata lui Assarhaddon, rege al lui Assur, să se dee lui Bartatua, dacă Iştar o îngădue“, fu răspunsul lui Samaş.

Şi alaiul porni iar spre templul vecin al zeiţei Iştar; iar aici, din nou regele şi sfetnicii săi se rugară fierbinte. Marea preoteasă zise;

„Zeiţa florilor, a porumbeilor, a dragostei şi a războiului îţi aducem ţie prinosul laudei noastre umile. Ruga noastră este: Bartatua, rege al Sciţilor, cere mâna fetei lui Assarhaddon, rege al lui Assur. Fi-va oare Bartatua credincios făgăduinţei sale, când domniţa noastră va împărtăşi cortul său? Fi-va el prieten sincer şi iubitor de pace lui Assarhaddon, rege al lui Assur? Tu singură, mare zeiţă, ştii toate acestea. Spune-ne, dacă e cu folos căsătoria neprihănitei prinţese cu spătosul Bartatua, cel învestmântat cu piele de urs? Ingăduești tu, o Iştar, despărţirea gingaşei fiinţe de părinţii săi iubiţi, de prietenele credincioase, de haremul cel strălucit? Jertfa ei fi-va folositoare lui Assur?“

De abia marea preoteasă sfârşi rugăciunea şi o melodie lină, duioasă, umplu sanctuarul. Sufletele credincioşilor erau vrăjite. Zeiţa răspundea şi numai marea preoteasă înţelegea vorbele ei:

„Femeea este şi va fi stăpâna lumii, câtă vreme oamenii se vor închina Iştarei. Bartatua va fi îmblânzit ca Eabani de preoteasa mea; el va fi învins ca Gilgames cel ce mi-a dispreţuit într'o zi dragostea. Instruiţi în cultul meu pe tânăra domniţă“.

* * *

Frumoasa prinţesă Nina urmăria cu sârguinţă lecţiunile ce i se dădeau. Incepuse să cunoască mai de aproape cultul marei zeiţe. Arta gătelei, arta seducerii, arta de a pătrunde în sufletul bărbatului şi de a-l subjuga. Nu era însă nevoe de atâta oboseală. Haremul întrecea poate în această privinţă sanctuarul Iştarei.

Nina însă rămânea nepăsătoare la tot ce vedea şi i se spunea. Ea se lăsă furată de gânduri. Un singur lucru îi plăcea: citirea poemei, în care se povesteau faptele zeiţei. Invăţase pe de rost câteva din cele două-sprezece episoade ale poemei. Marea preoteasă o sili să repete şi să înveţe mai ales episodul, în care se cânta cum Eabani deveni supusul şi prietenul lui Gilgames.

Eroul Gilgames era un simplu muritor, deşi fiu al zeiţei Aruru. El stăpânea cetatea Uruk, pe care o apăra cu vitejie. Războiul însă nu mai înceta. Orăşenii trebuiau să se lupte zi şi noapte atât cu vrăjmaşii şi necredincioşii, cât şi cu cei dela ţară, cari îi înconjurau şi-i atacau; ei mai erau siliţi să sufere absolutismul stăpânului lor. De aceea se rugară zeiţei Iştar astfel:

„Nu mai avem în inima noastră rival împotriva lui Gilgames, o zeiţo! Credincioşii tăi sunt mânaţi la luptă şi Gilgames nu mai întoarce pe copii părinţilor lor. Zi şi noapte, ei îi strigă: „eşti păstorul cetăţii Uruk, cea bine păzită, tu cel puternic, cel înţelept". El nu lasă nici o fecioară mamei sale, nici o fată războinicului, nici o nevastă bărbatului ei".

Iştar şi zei ascultară plângerea lor şi porunciră zeiţei Aruru să făurească un potrivnic lui Gilgames.

„Tu, Aruru, care l-ai născut, fă-i acum un om, care să poată să-l întâlnească într'o zi, când i-o plăcea, ca să se bată între ei şi Uruk să fie mântuită".

Zeiţa îşi spălă mâinile şi plăsmui din lut pe înţeleptul Eabani, înalt ca bradul, pletos şi puternic ca leul, având pe frunte coarne de capră şi picioare şi coadă de taur. El se făcu păstor şi avù nenumărate turme, în mijlocul cărora ducea fericit o viaţă liniştită. Cei doi rivali, cel dela ţară şi cel dela oraş, s'ar fi prăpădit fără îndoială într'o ciocnire ucigătoare dacă lui Samaş nu i-ar fi trecut prin gând să-i împrietenească.

Trimise dar pe ajutorul său, Saidu, ca să afle obiceiurile lui Eabani şi să încerce să-l înduplece a veni în oraş. Saidu porni şi ajunse în pajiştea, pe care păşteau turmele monstrului. La vederea sa, acesta se încruntă, mugi sălbatic, se mişcă greoi, apoi se avântă la luptă. Infăţişarea sa era atât de groaznică, încât trimisului zeului, i se umplu sufletul de spaimă şi o luă la fugă.

Samaş îşi schimbă atunci tactica. Se rugă de Iştar să-i vie în ajutor. O preoteasă, o hierodulă, putea să reuşească, acolo unde un zeu fusese înfrânt.

Călăuzită de Saidu, tânăra şi frumoasa hierodulă sosi, după o călătorie de trei zile, aproape de locul, unde obicinuia să vină cel ce trebuia sedus.

„Când Eabani se ivi, el care locueşte în munţi, şi prinse a paşte gazelele sale, a adăpà vitele sale şi a se scălda cu ele în apa răcoroasă, hierodula se sperià şi se înroşi ca macul. Insoţitorul ei îi porunci să-şi facă datoria.

„Iată-l, îi zise el; desleagă-ţi cingătoarea, desfă-ţi sânul pentru ca frumuseţea ta să-l atragă. Alungă departe de tine temerea, desvălue-i inima ta. Dacă vine spre tine, nu fugi; ci primeşte-l cu un zâmbet fermecător, întrebuinţând toată arta seducţiunii. Atunci, el te va strânge la pieptul său, iar turmele sale se vor împrăştia"

Hierodula făcù întocmai. Eabani o zări şi fu numai decât cuprins de un dor aprins. Se apropià de dânsa, o luă în braţe. Ea îl lăsă s'o mângâe, privindu-l duios cu ochii ei fermecători.

Când după şease zile şi şeapte nopţi Eabani se desmetici din vraja ce-l cuprinsese, turmele sale dispăruseră, gazelele sale se împrăştiaseră, fugărite de lei şi leoparzi, vitele sale fuseseră sfâşiate de urşii şi lupii, veniţi din toate părţile. Eabani plânse amar. Hierodula însă, petrecându-i braţele ei albe pe după gât, îi acoperi faţa, arsă de soare, de sărutări şi privindu-l cu drag, îi zise:

„Eabani, tu. care ești mândru ca un zeu, pentru ce locuești în mijlocul viețuitoarelor de câmp? Vino cu mine, te voiu duce în Uruk, cea bine păzită, spre o minunată și sfântă casă, locuința lui Anu și a Iștarei, în locul unde stăpânește Gilgames, a cărui putere este nespus de mare și care, ca un zimbru, întrece pe toți eroii în vigoare".

Privirile ei duioase, mlădierea trupului ei încântător, vocea ei cu intonațiuni melodioase pătrundeau adânc în sufletul lui Eabani. Perduse totul, acum nu-i mai rămânea decât dânsa.

„Aide, răspunse el, du-mă spre locuința minunată și sfântă a lui Anu și a Iștarei, la locul unde stăpânește Gilgames, a cărui putere e nespus de mare și care, ca un zimbru, întrece pe toți eroii în vigoare. Mă voiu bate cu el și-i voiu arăta cât sunt de vânjos; voiu deslănțui împotriva cetății Uruk. o panteră și el va fi silit să se lupte cu ea".

Și amândoi, ținându-se de mâini, luară calea cetății Uruk, călăuziți de Iștar zeița cea frumoasă și puternică, care stăpânește lumea, căci nimeni nu-i poate rezista. Intrară în oraș în timpul unei sărbători mari. Gilgames află cine era oaspetele său. Și atunci, îndemnat de Samaș, i-a urat bun venit și rugându-l să-i fie tovarăș de muncă și de cinste, i-a dat pentru vecie pe frumoasa și seducătoarea hierodulă.

Gilgames și Eabani, devenit supusul său, fiind uniți, țara și orașul trăind în armonie, făcură ca fericirea să se așeze temeinic în Uruk.

Elamul e învins de cei doi eroi. Vrășmașii sunt goniți. Regele lor e ucis. Gilgames, stăpân biruitor, se îmbracă în hainele sale scumpe și-și încinge fruntea cu diademă. El apare în toată frumusețea și măreția sa. Lumea se închină cu cinste și-i rostește tot felul de laude.

Iștar însăși e fermecată și dragostea îi cuprinde ființa. Se apropie de el și-i spune:

„Gilgames, vino să-mi fii soț! Dă-mi dragostea ta. Te voiu înălța pe un car cu pietre nestimate și de aur, cu roțile de aur și cu scaunul de onix. Tras de lei, vei intra în casa noastră în mijlocul fumurilor mirositoare de cedru. Și acolo toată țara de la mic până la mare îți va săruta picioarele, regii ți se vor închina ție, boerii și șefii îți vor aduce ca tribut darurile câmpiei și munților. Boii îți vor fi sănătoși, oile se vor înmulți, celelalte vite vor fi din belșug, calul tău nu va avea pereche, ca și taurul tău".

Gilgames însă săvârșește o neertată impietate, de care se va căi amarnic. Indrăznește să respingă pe a tot puternica Iștar și chiar o acoperă de vorbe de ocară.

„Pe Tammuz, soțul tinereții tale, îi strigă el, l-ai osândit să plângă într'una. Pe Allala, șoimul de munte, l-ai îndrăgit, apoi l-ai lovit și i-ai rupt o aripă. El stă acum în pădure și țipă de durere. Ai iubit apoi un leu de o putere neîntrecută, apoi l-ai sfâșiat cu loviturile tale. Ai mai sedus pe păstorul Tabulu, care neîncetat îți aducea fumul jertfelor sale, înjunghiind zilnic iezii săi.

L-ai lovit şi l-ai prefăcut în leopard, pe care îl goniră şi-l uciseră câinii şi servitorii săi înşişi. Ce să mai zic de Işulanu, naivul grădinar al tatălui tău, care în fiecare zi, fără încetare îţi aducea darurile sale din roadele grădinii, cu care îţi împodobeai tu masa. După ce l-ai sedus, ţi-ai bătut joc de dânsul, prefăcându-l în pitic şi aşezându-l în mijlocul unui divan. El nu se mai poate scula şi nu se mai poate scobori. E nimicit deapururi. Imi spui că mă iubeşti. Da, ca apoi să mă loveşti ca pe dânşii!"

Iştar, rănită de moarte, jură să se răzbune. Se urcă în cer şi căpătă voe de la tatăl său să pedepsească pe Gilgames.

Un zimbru înspăimântător e trimis spre Uruk. El distruge semănăturile oamenilor. Gilgames şi Eabani sunt nevoiţi să iasă împotriva sa. După o luptă groaznică, ei reuşesc să-l răpue. Bucuroşi, sărbătoresc izbânda lor. Gilgames e mândru şi sfidează din nou pe Iştar. Atunci, ea îl loveşte în sănătate şi în frumuseţea lui, dând pildă că e neînţelept să nu te supui voinţei sale.

Gilgames cade bolnav de lepră. In desnădejdea sa, întreabă pe înţelepţii ţărei ce trebue să facă. Ei îi arată singura scăpare: să meargă în insula fericiţilor şi să caute să-şi spele rănile cu apa din izvorul tămăduirii.

Gilgames pleacă în tovărăşia credinciosului său Eabani.

Episodul acesta al poemei, asupra căruia marea preoteasă îi atrăgea mereu luarea aminte, ca şi celelalte, care povesteau peripeţiile călătoriei lui Gilgames, vindecarea şi întoarcerea lui în Uruk, fără însă a putea aduce „buruiana întineririi", încântau pe domniţa dar fără a o convinge la o supunere oarbă. Isprăvile zeiţei, iubirile, urile, răzbunările şi uneltirile sale o lăsau pe gânduri. Preotesele şi herodulele îndeplineau cu sfinţenie poruncile zeiţei; acum i se cerea şi Ninei să joace rolul hierodulei, care îmblânzise pe Eabani. Aceasta o revolta. Şi-apoi se gândia cu groază la viaţa ce avea s'o petreacă în cortul unui sălbatic, războinic sanguinar, bandit al stepelor, cu sufletul şi obiceiuri barbare. Eabani fusese înduplecat să vie în oraş, pe când ea trebuia să renunţe la toată viaţa ei, distinsă şi rafinată din haremul tatălui ei, la toate simpatiile ei, la toate amintirile scumpe, ca să meargă să se piardă în necunoscut, în stepa cea nemărginită, în tovărăşia unui barbar, pe care îl ura din toată puterea sufletului ei, pentru că el era pricina jertfei ce i se cerea.

Un simţimânt de impietate îi pătrunse în suflet şi împotriva tatălui ei, care o sacrifică cu atâta uşurinţă şi împotriva zeiţei Iştar şi a preoteselor ei, care, nesocotind că dragostea e ceva curat şi sfânt, o vindeau şi o împingeau la un martiriu, fără a avea măcar încredinţarea unui folos pentru rege şi ţară.

Gândurile negre o chinuiau pe sărmana prinţesă zi şi noapte.

Curtea făcea totuşi pregătiri pentru ceremonia nunţii. Trimisul lui Bartatua avea să conducă pe Nina la altarul Iştarei, în numele stăpânului său, şi apoi amândoi, cu suita lor, trebuiau să iee drumul pribegiei vecinice.

Dar într'o noapte senină, pe când preoții studiau mișcarea stelelor, o umbră se strecură pe scările numeroase ale zigguratului Iștarei, cel cu șeapte caturi, colorate diferit. Era Nina. Ajunsă în etajul de sus, privi un moment cerul înstelat, apoi își aruncă ochii spre cetatea adormită. Se uită îndelung spre locuința părinților, a surorilor și a fraților ei. Două șiroaie de lacrimi prinseră a-i șerpui pe frumoșii săi obraji înfierbântați de friguri. Se întoarse. In fața ei, se înălța încremenită statuia zeiței. O privi cu ironie, cu dispreț, cu ură. Apoi, printr'o mișcare fulgerătoare, o cuprinse în brațe, o smuci din loc și, cu ea împreună, se prăbuși în vid.

O. TAFRALI

MÂNUȘA

Mănușa ta de piele ai lăsat-o
Pe masa mea de lucru încărcată
Și în acelaș loc unde-ai lăsat-o
E-acum o stea de mare 'ntărâtată.

Iar degetele lungi și 'ncovoiate
Ca ghiarele înfipte 'n carnea prăzii
Strivesc un șir de strofe scălciate
Cu gândul să le-arunce pradă străzii!

Și cărțile ce-mi odihnesc pe masă
Cu 'nvățături subt scoarțele greoae
Iși țin închise spusa lor frumoasă
De teama cruntei stele din odae!

Și 'ntocmai unui călător pe ape
Cuprins după naufragiu de-o reptilă
Mănușa ta mă strânge fără milă,
Mă poartă tot de tine mai aproape!

ANDREI VELEA

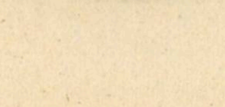

CIRCUL

S'au stins luminile din cort
Iar noaptea s'a lăsat mai pământoasă
Şi circul e acum un port
Care-a primit în rada-întunecoasă
Odihna unui echipagiu mort...

Sub pânza uriaşă care pare
O sumbră piramidă-într'un pustiu
Intinşi pe bănci înguste,
Cu bluzele deschise,
Dorm saltimbancii palizi
In mrejele de vise
Ce'n fâlfâiri coboară când ceasul e târziu
Şi-aduc lin în spinare
Povestea hărăzită în somn la fiecare...

Dorm obosiţi cu toţii de munci neîmplinite,
Cu oasele trudite şi fardul gros pe faţă
Iar sus pe lungi traverse şi frânghii împletite
Se odihnesc în rânduri
Ca fluturi mici pe aţă
Din ziua frământată de-aplauze şi râset
Ghirlande lungi de gânduri
Şi patimi de paiaţă...

Invăluit în noapte, mă prind visând afară
Şi'n timp ce nori de gânduri năvalnic mă'mpresoară
Văd cum întreaga lume adoarme greu sub cort
Cu grij' adăpostită ca'n rada unui port...

Şi-aşa se scurge noaptea în fluvii de'ntuneric
Ce-alunecă tăcute pe căile din haos
Ingemânând cu totul în circul triumfal
Fiinţele ce gustă vremelnicul repaos
In plinul carnaval...

Dar mâine fi-va iarăşi eterna comedie...
Paiaţele sculate din somnul lor de-o noapte
Vor răscoli iar viaţa-cu-aceeaşi nebunie
In sărituri de-întreceri şi râsete vulgare,
Căznindu-se să stoarcă
Din gloată
Torentele de-aplauze uşoare...

Dar... mâine... poate iarăşi...
Ingândurat stăpânul
Va strânge 'n grabă circul, cu saltimbanci cu tot
Şi 'n alte lumi va merge pentru-a căta câştigul...

Atunci...
Atunci în noapte se va lăsa greu frigul
Se va aşterne groasă zăpada peste tot,
Iar unde-a fost eri circul cu pânza lui de cort
In somn etern şi singur
Dormi-va-întins pământul ca trupul unui mort...

Va fi o noapte neagră, cum n'a mai fost pe lume
In care geniul morţii va sta mereu de pază,
Pământul scârţii-va pe osia neunsă,
Un glob răcit de humă,
Gemând prelung de groază
In pâcla nepătrunsă...

Atunci din toată truda
Va fi doar o poveste
Cu circul care-a fost
Şi nu mai este...

I. VALERIAN

FURGONUL

In curtea cazărmii pe o dimineaţă de toamnă scuturată de friguri, pătată încă de umbrele nopţii, un plutonier major cu gulerul ridicat, cu vocea răguşită rândueşte corvezile.

— „Văcariu!...“ Unde-i Văcariu?...

— „Zănt!

— „De ce nu răspunzi mă?“

— „Răspund, să trăiţi.“

— „Cum răspunzi mă, că te strig de un ceas.“

— „Acu auzii“.

— „Acu te 'ncaer... unde-i furgonul?“

— „Uite-l colea...“

— „Ai adăpat caii?“

— „Nu sunt cu caii, sunt cu catârii.“

— „Aia nu beau apă?“

— „Ba beau, *don' plutoner!*“

— „Păi...

— „I-am adăpat, au băut două căldări şi jumătate, pe semne le-o fost sete.

— „Da caporalul unde-i?“

— „Aici don' plotoner!“

— „Vezi Vărzarule, c'avem inspecţie sanitară. Ia doi oameni cu târnurile şi să mături curtea ca'n palmă, să scuturi pomii să nu văd o frunză, să arunci gunoiul în furgon, să-l scoţi afară, ai înţeles?... Bagă de samă, tu răspunzi...“

— „Da să trăiţi.“

După plecarea plutonierului, oamenii flămânzi, rebegiţi, cu capelele pe urechi, strânşi lângă furgon, suceau ţigări pe îndelete tăinuind între ei.

— „Cine-i cu furgonul ăsta?“ întrebă răstit un maior scurt, rotund, cu macferlan şi ghete galbene, chemat în activitate abia de o lună.

— „Noi suntem“

— „Ia-o după mine!“

— „Nu putem să trăiţi, don' maiur“.

— „Ce face?“

— „Vorbiţi cu don' plotoner, că-i de sirvici“.

— „Unde-i plutonierul?“

— „Aici, cin' mă chiamă?“

— „Eu... (amical) Ascultă, Mosorel...“

— „(rezervat) Trăiţi, don' maior“

— „(galeş) Bună dimineaţa... Uite, dragă, ce te rog... am aprobate 2000 Kg. de lemne...“

— „Ştiu, dar nu pot să vă dau furgonul. Imi trebue la curăţenie.“

— „Ba o să mi-l dai. La ce mi-aţi aprobat lemnele... nu trebuia să-mi aprobaţi lemnele. Asta-i bătae de joc! N'am băţ de lemn în casă... de o săptămână decând alerg!"

— „Păi eu ce stric?"

— (diplomat) „Ştiu că tu nu strici, dar eu ce sunt vinovat, spune şi tu!"

— „Nu sunteţi vinovat nici d-voastră, dar eu ce pot să fac?"

— Să-mi dai furgonul!"

— „Furgonul nu pot să vi-l dau!"

— „Da boii?"

— „Boii sunt duşi după zarzavat."

— „Atunci dă-mi camionul".

— „Ala-i greu, nu faceţi nimic... d-voastră staţi departe şi osia-i frântă".

— „Acu te-am înţeles... am terminat... iau furgonul."

— „Luaţi-l, dar să ştiţi că d-voastră răspundeţi."

— „Nu-l iaŭ eu, mi-l dai d-ta... fiţi oameni, ce dracu... n'are nevasta cu ce găti, mă 'nţelegi?"

— „Inţeleg".

— (Apucându-l amical de gulerul mantalii) „E cinci sute de lei mia, pe piaţă, măă... Pe unde o scot?!"

— „Vă cred".

— „Plus transportul..."

— „Ştiu, aveţi dreptate.."

— „Intoarce, mă... las' că faci tu, eşti băiat bun, te ştiu eu".

— „Despre mine luaţi-l, dar dacă mă întreabă de ce n'am măturat curtea..."

— „O potriveşti tu..."

O oră mai târziu un car încărcat din plin, tras de doi catâri mohorîţi, eşia pe poarta cazărmii gemând, clătinându-se pe roate.

— „Unde duceţi lemnele astea?"

— „Trăiţi don' colonel, sunt ale lui don' maiur".

— „Care maior?"

— „Don' maiur... ăsta... cum îl chiamă mă că tu ştii mai bine?"

— „Ştiam, da mi-am uitat, tu nu ştii?"

— „Duceţi-le la mine acasă... ştiţi la mine?"

— „Tu ştii?"

— „Tu nu ştii?"

— „Luaţi telefonistul cu voi, boilor, că ăla ştie unde stau eŭ şi umblaţi repede..."

A doua zi, pe câmpul de instrucţie, ofiţerii discutau cu aprindere.

— „Ce, domnule maior... v'a luat colonelul lemnele?"

— „Da domnule, închipueşte-ţi..."

— „Foarte bine ţi-a făcut!... aşa vă trebue... să fi poftit să-mi fi făcut mie treba asta..."

— „Păi d-ta socoţi că eu îl las?!...“

Toţi { „Să nu-l lăsaţi!“
„Faceţi raport“.
„Ii fi un prost, dacă t'ei lăsa“.

— „Ce raport... eu nu fac raport. Mă duc deadreptul la general, intru direct în cabinet.

— „Fugi mă...“

— „Pe onoarea mea!“

— „Dă-o dracului!“

— „Să n'am parte de copilul meu... mă jur ţigăneşte, că ţiu la el ca la ochii din cap...“

— „Arş, păzia... colonelul“

— (Toţi îngrijaţi) „Unde-i?“

— „La remiză (tare schimbând vorba) am fost la teatru, Voiculeasca e o splendoare, monşer...“

— „Teribilă!“

— „E turbată, dom'le!...“

— „Bună ziua, domnilor, ce faceţi?“

— „Să trăiţi... Vorbeam de Voiculeasca...“

— „Da, e bine!... Apropo... nu te-ai supărat, maiorule, că ţi-am luat lemnele?! Vorba aia, nu e pentru cin' se pregăteşte, adăogă el râzând cu un aer protector.

— „Vai, domnule colonel, se poate... aţi făcut foarte bine, n'aveam niciun zor, mai am de anul trecut, dar fiindcă era furgonul liber...“

Gh. Brăescu.

ASCULŢI?

Asculţi cum plânge apa din izvor?
E glasul cerurilor care spune
Durerea frământărilor nebune
A norilor ce s'au oprit din zbor.

Asculţi ce cântă apa din izvor?
E susurul nădejdilor străbune
Cu care glia în avânturi bune
Purta pe oameni către culmi de dor.

Asculţi ce spune apa din izvor?
E graiul spicelor ce-au vrut s' adune
Tot aurul din soare care pune
Atâta foc pe florile ce mor.

Asculţi cum tace apa din izvor?
E gândul morţilor; pe mii de strune
Incearcă depărtarea, să 'ncunune
Cu viaţa lor pe-un nou stăpânitor...

Alexandrina Scurtu

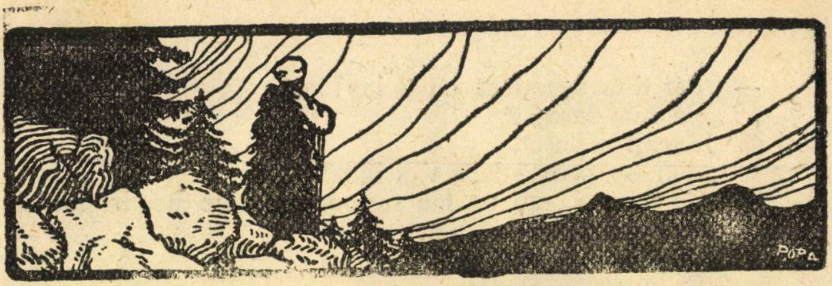

BELPHEGOR

Să fie oare reacțiunea împotriva romantismului, o simplă coincidență între cele câteva atitudini pornite să-și afirme odată cu lipsa lor de superstiție, o diferită și războinică fiziologie? Să fie un caz fortuit, întâlnirea aceasta în gara aceleiași idei, a celor câțiva indivizi plecați, fără să se cunoască între ei, din provincia atâtor puncte de vedere felurite și distante? Sau trebue să vedem în reacțiunea aceasta, pe care o considerăm izolată, un simptom al unei noui orientări — al nouei orientări a veacului?

Charles Maurras a lovit în romantismul literar — ca să poată lovi în echivalentul lui politic, revoluția franceză. Julien Benda a ajuns la discuția romantismului, pornind dela echivalentul lui în metafizică, bergsonismul. Singur, Pierre Lasserre a pornit luptă regulat pe toate fronturile, cu toate oștile, după toate procedeele vechei dogmatici clasice și vechei logici aristotelice. Singur, Pierre Lasserre nu aruncă în piața opiniilor, un pamflet; cartea lui, „Romantismul francez", e o istorie în care, sub toate aspectele, problema e chemată, urmărită, învăluită, prinsă: o adevărată vânătoare dialectică.

Romantismul apare, pentru întâia oară, dacă nu superior văzut, dar văzut. Nu mai e vechiul „romanticism" pe care Stendhal îl credea „arta de a prezenta popoarelor operele literare" cari, în starea actuală a obiceelor și credințelor, sunt susceptibile să le dea maximul de plăcere cu putință." Romantismul nu mai e o simplă estetică de cenaclu, pe care Stendhal o mai putea socoti inventată de artiștii cu jiletci pestrițe, din „Jeune France". Rousseau, în cartea lui Lasserre, e pus lângă titlul: Ruina individului. Cum revoluția franceză a venit după enciclopediști și după Rousseau era firesc ca ea să fie repede judecată și clasată ca un efect sigur al unei cauze cunoscute. Dar de o sută și cincizeci de ani, ciclul cauzelor și efectelor și-au schimbat deatâtea ori poziția lor în ecuație, literatura și politica romantică s'au susținut deatâtea ori reciproc și totuși cu aerul (neafectat) că lucrează fiecare pentru sine, fără atârnare, că astăzi ar fi o stupiditate să-l consideri pe Rousseau drept cauza revoluției, origina romantismului. Inceputul, da — dar nu origina. Privim de un secol și jumătate numai spectacolul efectelor, dar cauza a rămas încă necunoscuta din problemă. Am semnala o ipoteză măcar — Lassere n'are una — dacă ar exista. Dar câtă vreme logica noastră ne va da iluzia că *a* este cauza lui *b* și *b* a lui *c*, numai pentrucă sunt în succesiune, *a* este anterior lui *b* și *b* lui *c*—atâta vreme cât vom voi să rezolvim numai cu mijloace de psihologie, probleme care intră, poate, în biologia unei civilizații, chestiunea romantismului va rămâne o curioasă problemă — dar numai o problemă.

Până atunci, romantismul este pentru Julien Benda, o religie („romantica religie a originalității în artă") care vine tocmai dela Voltaire şi dela Marivaux. Pentru Lasserre e o „boală" care se traduce cu Rousseau în ideile politice, cu Michelet în istorie, cu Pierre Leroux (până la Renan şi Bergson) în metafizică." Lasserre regăseşte romantismul în idolul acesta modern; „Progresul" — iar Benda, în faptul heghemoniei sensibilității asupra inteligenței, într'un secol în care, toate producțiile pot intra sub flamura: *panlyrismul*. Să notăm acest loc comun, pentru că e cel mai clar şi cel mai accesibil. E insurecția sensibilității; în politică (se numeşte: anarhie) în faptele sociale (democrația) în metafizică, unde dă spectacolul curios al unei „filozofii patetice". Jules de Gaultier propunea o explicație a romantismului, în termeni de bovarism: o cultură — insinua Gaultier — elaborează în cursul formației, câteva abstracțiuni, născute din opoziția cu realitatea şi pe care le consideră abstracțiuni: aşa ideia de egalitate, de libertate. Elaborarea isprăvită, generațiile noi moştenesc odată cu cultura şi abstracțiile ei pe care dintr'o eroare firească, le cred realități ținute însă în suspensie dintr'o rea voință Atunci naşte spectacolul dureros al unei generații care luptă împotriva unei culturi, cu înseşi armele (ipotetice, abstracte) pe care i le-a dăruit cultura. Un act de iluzie, de eroare, de bovarism al unei civilizații: nimic mai mult. Cu ipoteza aceasta, rămânem însă în pură logică. Ea nu poate explica de unde afluxul acesta de sensibilitate în care într'un potop, s'au întunecat toate conturele şi limitele inteligenței şi din care, în arcă, încearcă să scape cu lumea ordinei Maurras, Lasserre şi Benda?

Atât Benda cât şi Lasserre, găsesc un scut, într'un dascăl comun: Renouvier. Au un ideal social comun: ordinea. Un model de artă: clasicismul. După ce-au atins cu mâna, o ideie oricât de frumoasă, sau fila unui romantic, fie el geniu, se spală amândoi pe mâni, cu spaima ovreiului ortodox care practica patruzeci de zile abluțiuni, dacă atingea ciolanul unui mort. Ar voi, amândoi, să poată despărți inteligența de sensibilitate, cum demiurgul a despărțit, în vremi, uscatul de ape, pentru stabilirea imediată a unui just echilibru. Nu se pot statornicii categorii în care intră numai sensibilitatea sau numai inteligența: poți abandona poezia exclusiv sensibilității? Poți abandona istoria sau metafizica, exclusiv logicei? Dacă ai îngăduit spărtura, cine mai poate opri scurgerea? Chestiunea se rezolvă numai în dozare. Dar toate artele au fost pe rând, după epoci, când sub heghemonia unuia, când sub a celuilalt factor din cei doi. Aristot şi Platon sunt două arhe-tipuri în filozofie, cum sunt Homer şi acel monstruos Archiloc. Plaja unui secol, în arte ca şi în politică, e plină cu soare, sau cu alge şi apă — după cum e ora fluxului sau aceia a refluxului.

După cum predomină inteligența sau sensibilitatea, îl avem pe Heine sau pe Hérédia: genul se numeşte tot liric. In muzică, dacă predomină armonia (darul inteligenței) sau melodia (darul sensibilității) — nimeni n'a fixat încă categorii Dacă dansul e expresie, ca la orientali, sau e balet ca la heleni — unul o manifestare în durată, altul spațială — nimeni n'a disociat totuş arta lor din substantivul comun. D-l Benda a început, deşi foarte vag să întrezărească ceva, când îngădue artei o singură specie de sensibilitate: aceia plasticiană. Va trebui să ne decidem voluntar, la această nenorocită confuzie şi să admitem că sensibilitatea poate avea şi o latură plastică cum inteligența poate avea şi o latură emotivă. Vom recunoaşte în fiecare artă umană, un antagonism între două estetici, întotdeauna periodic (adică niciodată simultan, ci în cursul istoriei unei arte) şi care se caracterizează în clasificările de azi, prin convieţuirea sub acelaş titlu, a două tendinţi opuse. Julien Benda, mirat că Bergson îşi numeşte ideile lui metafizică, că intuiţia se numeşte cunoaştere, că anarhia se numeşte ordine, se supără că realităţile barbare de azi „trăiesc sub regimul verbal al civilizaţiei de eri". Dar putem numi poezia lui Hérédia, deşi prea plastică, altfel decât poezie şi metafizica lui Bergson, deşi prea mistică, altfel decât filozofie? Există un singur regim verbal — şi el aparţine tot atâta civilizaţiei de eri, cât şi barbariei de azi. Umanitatea a inventat din economie, o singură firmă pentru două manifestări, în cari, după epoci, covârşeşte impulsul vital, sau instinctul de cunoaştere. Sunt firme care stau pe loc — autoritate morală sau juridică — deşi stăpânii magazinului s'au schimbat de zece ori, de zece ori s'a schimbat marfa şi domnişoara dela cassă.

E greu, în domeniul acesta dificil, să rezolvi lucrurile, numai cu ajutorul unei gramatici, care să-ţi indice în ce sens s'a mărit sfera cuvintelor, ca să le poţi repede integra la loc. Ar fi oribil ca vorbele să capete un sens strict şi arid. Vocabularul estetic s'ar reduce la numai câteva cuvinte. Interesul pentru discuţie ar pieri. Oamenii s'ar cataloga astfel: pentru ordine, pentru liberul arbitru, pentru inteligenţă; contra ordinei, contra liberului... etc. Noutatea—de care se tem confraţii francezi—nu e o categorie; e o sensibilitate care diversifică; e punctul de vedere care se schimbă. Atunci, criticul află între oameni rudenii şi afinităţi, acolo unde voia categorii; află diversitate, acolo unde voia ordine; află supleţe, unde voia şesul plat şi omogen. Faptele literare, ca-şi cele sociale, ies din precizia silogismului.

Dar deoarece am rămas la romantism ca la o simplă „putere de contagiune a utopiei", ca-şi cum 150 de ani de politică, de metafizică şi de artă, au putut fi iscaţi numai de câte-va ideiforţe — Lasserre ne va mai aduce o explicaţie: — influenţa germanică, iar Benda va discuta alte două; influenţa femeei şi aceia a ovreilor. Benda împarte pe ovrei în două tabere: „evreii severi şi moraliştl şi evreii avizi de sensaţii — să spunem ca un simplu simbol, Evreii şi Cartaginezii, Iahveh şi Belphegor, Spinoza şi Bergson — atunci nu se poate nega entuziasmul Cartaginezilor pentru literatura creatoare de emoţii, pentru cultul teatrului, al actorului..." Afirmaţiei că societatea franceză a fost aruncată în prăpastia celei alexandrine, de aceiaşi cauză: ovreii — Benda îi răspunde bine că influenţa acestora n'ar fi fost cu putinţă două secole în urmă şi că, reuşita lor ar fi o dovadă că societatea era deja alexandrină: „un cristal exterior nu precipită o massă lichidă, decât dacă dânsa e de aceiaşi natură".

Iată-ne deci la concluzia veritabilă la care recurge, deşi cu frică, Benda: suntem în decadenţă. O societate, după câteva secole de funcţiune, se uzează, ca-şi un om. O metaforă, nimic mai mult, dar care, în ultima vreme a fost atât de repetat spusă, că va trece curând drept o realitate bine constituită. Am admite bucuros că civilizaţia franceză se apropie de ultimul leat — dacă simptomul după care i se judecă agonia, n'ar fi romantismul, adică un surplus de sensibilitate. Imi amintesc că civilizaţia romană a murit, dimpotrivă, dintr'o absenţă excesivă. Chestiunea în discuţie, rămâne să stabilească dacă sensibilitatea e un fenomen negativ, sau unul creator. Lasserre o crede o „dezorganizare entuziastă a naturei umane", un fenomen de anarhie şi de pieire când Jules de Gaultier o crede semnul exterior al impulsului vital şi consideră cunoaşterea, adică inteligenţa, împreună cu Erasm, domeniul de unde viaţa se retrage.

Aşi crede, dimpotrivă, că semnul după care s'ar putea cunoaşte agonia unei societăţi, ar fi practica inteligenţei, excesivă, — căci inteligenţa, ca orice factor de cunoaştere, suprimă voinţa adică actele. „Sunt două istorii — spune Schopenhauer —: istoria politică şi aceia a literaturei şi artei Prima e istoria *voinţei*, a doua aceia a *intelectului*" Ei bine, ideile politicei franceze de 150 de ani încoace sunt toate din repertoriul voinţei şi oricât de ridicule ar fi în cunoaştere, ideile de libertate, de egalitate sau de progres, ele sunt nişte puternice stimulente de voinţă colectivă. Războiul actual a dovedit bine că, deşi romantică, republica impotentă, atâta vreme luată în râs de Maurras, a fost capabilă şi de ordine şi de triumf. Cât despre estetica în artă, Benda îl consideră pe Renan un ultim reprezentant al vechei arte pure, iar Lasserre îl consideră un romantic. Benda îl scoate din estetica prezentă pe Anatole France, se sileşte să nu-l vadă pe Gourmont şi-l uită pe André Gide. In loc să facă un echilibru între cele două potrivnice forţe, Benda, cântăreşte numai romantismul — şi-l găseşte greu.

Pentru Benda, sau pentru Lasserre, care nu sunt artişti şi care *n'au trăit* romantismul, ca să se poată astăzi despuia de el — sarcina judecăţii e prea facilă. Din ură gratuită şi fiziologică, Benda n'a văzut pe cerul cel vechi, aurora. Un scriitor, Gaëtan Bernoville, se sileşte s'o vadă şi poate, în măsura în care romantismul poate pieri, a văzut o agonie şi o renaştere. Ca replică la pamfletul *Belphegor*, al lui Benda, cartea caută alte legi în spectacolul Franţei actuale şi se întreabă cu nedumerire: Belphegor sau Minerva?

B. FUNDOIANU

IN CATEDRALĂ

Vibrau miresme reci în catedrală,
Rubine sângerau din-loc-în-loc,
Mici tonuri de icoane, cu sfială
Zâmbeau în licăririle de foc.

Eu singur în sonora catedrală..
De-un stâlp de piatră greu m'am rezemat.
Am stat aşa tăcut şi-am ascultat
Litania tăcerii în neagra sală.

Aripi de umbre mari, ce fremătau,
Din bolţile 'negrite 'mi picurau
In suflet întunericu 'ngheţat,

Tăceri mă 'nvăluiau, creşteau mereu,
Şi 'n bolţile tăcute, înfiorat,
Veghea, pierdut în gânduri, Dumnezeu.

MIHAIL CELARIANU

LAMPADOFORUL

Sălbatic,
Furtunos,
M'am rupt din pâcla grelelor destine
Şi, solitar printre terestrele ruine,
Sub cerul —peşteră scobită 'n infinit—
Mă ridicam, părând sculptat în Vreme,
Infiorat şi dârz,
In aşteptarea încordărilor supreme...

Apropiate, scunde zări gemeau
Tărându-se 'n noroi, cu aripi moarte,
Invinse de-apăsarea miilor de nopţi.
Şi, sub picioare,
Sbucnind din subterane coridoare,
Simţiam a humei răsuflare
Ca suflul cald al unor ciclopice
[cuptoare.

Dar, svârcolindu-se, însângerat şi mut,
Pe scări de stânci,
Văzui ţâşnind din umbre-adânci
Bătrânul purtător de torţă.

— A mea ! A mea vei fi de-acum
Schintee de minuni nebune plină !
A mea va fi, numai a mea,
Zeiasca şi eterna ta lumină.
Dă'mi facla repede, bătrâne !
Nu vezi ? Eşti slab, sfârşit —
Şi trupu-ţi supt, lipit de stânci
[rămâne !...
Infrigurat,
Năvălitor
Am repezit un tânăr braţ spre torţă.
Şi — străfulgerat
De-o bruscă şi dogoritoare forţă —
M' arunc în noaptea oarbă a peşterii
[imense.
Nici şovăelnic pas —
Şi nici priviri muiate 'n milă
Spre cel ce-agonizează 'n urma mea,
[departe !
Ci pieptul meu,
Ca botul unei nâvi vertiginoase,
In două 'nparte
Noianul de 'ntuneric dinainte-mi...
Ca un dèmon
Ce-ar vrea să 'nplânte 'n culmi de
[paradise
Rebela spadă, prin văzduh
[schinteetoare,
Aşa alerg, înviforat,
Pe colţuroasele spinări de stânci,
Sub negrele arcade plângătoare...
Alerg,
Mă 'nfund
In noaptea fără fund,
Iar torţa mea, înfiptă — greu — în
[spaţiu,
Târăşte după ea, fantasmagoric,
Un cald şi sprinten fluviu de lumină...

. . . .
. . . .

Mereu ?... Mereu ?...
Sub care boltă nevăzută
Imi voiu dura, tremurător, popasul ?
Ce clină de granit îmi va opri
— Din sborul lui năvalnic — pasul ?
Nu ştiu de când alerg ;
In jurul meu pereţii strimţi se şterg
In goana lor opusă goanei mele ;
Pe largile-mi orbite flutură —obscur—
[perdele
Şi-un viu vârtej îmi joacă pe sub
(ţeastă...

. . . .
. . . .

Mereu ?... Mereu ?...,
Răsari, o, tânăr braţ —
Din besnă să te smulgi, măreţ şi
(tragic,
Şi, viforos,
Peste umila-mi moarte
Să duci făclia sacră mai departe !...

VIRGILIU MOSCOVICI

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL POPULAR

„BRÂNDUȘA“

de BRIEUX.

In timp ce la Național se reprezintă „Noi oamenii...“ iar la Regina Maria „Mărgeluș“, Teatrul Popular se ridică deodată în atenția publicului și a criticului dramatic, prin reprezentarea unei piese, interesante în cel mai înalt grad din câteva puncte de vedere.

Deocamdată trebue să subliniem faptul că Teatrul Popular, cu toate că are fața întoarsă înspre periferie, se află cu începere de azi pe aceiași linie estetică pe care se află de zeci de ani cele două teatre amintite mai sus.

„Brândușa“ lui Brieux — și acest autor, fără a se bucura de o popularitate scandaloasă, a contribuit într'o bună măsură la ațâțarea interesului nostru pentru teatru — „Brândușa“ aduce în fața publicului o frumoasă întrebare de mutație a speciilor. Zicem numai „întrebare“ — și prin aceasta definim nuanța dramatică a lui Brieux. Fata chiaburului rural, crescută la oraș și revenită la țară este de fapt povestea tragică a personalității, a talentului, a vieței noi care își exercită prima furie prin distrugerea propriilor ei fundamente. Capul care s'a ridicat cu o palmă deasupra capetelor mediocrității, va fi mai ușor trăznit sau retezat, și în tot cazul destul de nefericit de a avea înaintea ochilor zările azurii, și nu frizurile grase și cravățile sentimentale ale contimporanilor.

Astfel pusă problema, ea se apropie de problemele teatrului nordic, alcătuit aproape numai din întrebări sociale invertite în întrebări de conștiință.

E teatrul viitorului — teatru în care nu se vor mai putea povesti, fără plagiări, fără paştişe, aventurile întoarse până azi chiar pe toate feţele, ale fiziologiei psihologiei noastre intertiţiale De-aici încolo, putem — fără nici o pagubă — să polemizăm cu amicii noştrii de spectacol asupra „tezei" lui Brieux.

In ce ne priveşte, noi n'am admite măcar reîntoarcerea la căminul rural a fetei care a trecut odată, cu ghiosdanul la subţioară, prin „Place de la Concorde" şi, desigur a văzut dela galerie pe Ivonne de Bray într'un negligé de Bataille... Că pleacă din nou la oraş, e deci o reparare a greşelei autorului — şi că revine din nou la părinţi, la ţară, şi se mărită cu un rural sfios din imbecilitate, este o dovdă că perseverează în mediocritate: fata şi autorul!

Cine a plecat — aşa cum a plecat Brânduşa — nu se mai întoarce!... In tot cazul nu se mai întoarce, într'o dramă care nu trebue să fie neapărat o transpunere credincioasă a mentalităţii burghez-rurale a francezului anti-parizian...

* * *

Trebue să însemnăm aci numele domnişoarei *Niţulescu* — o fiinţă care se pune la contribuţie, cu tot ce are mai preţios: voce, ochi şi inimă, pentru o creaţiune instabilă de artă.

Scrim aceste câteva rânduri; s'ar putea întâmpla ca peste câţi-va ani să fie nevoe să scrim pagini întregi. Aşa dar să nu uităm: *Niţulescu*...

F. ADERCA

CRONICA ARTISTICA

EXPOZIŢIILE LAZĂR ŞI BRĂTĂŞANU.

Faptul că numele d-lui *Lazăr* este cunoscut, se datoreşte, probabil, numai unei extrem de întinse reclame ce şi-a făcut şi anul trecut şi anul acesta, cu prilejul expoziţiilor sale.

Cum n'avusesem ocazia de a-i vedea vre-o lucrare şi numele său ni se lega doar de oarecare svonuri pline de bunăvoinţă cari vorbeau de o activitate şcolărească strălucită şi recompensată cu nu ştim ce premii sau medalii de pe la nu ştim care şcoli din nu mai ştim ce Capitale ale Apusului generos, era firesc să intrăm în expoziţia dela Maison d'Art cu încredinţarea că vom da peste o manifestare serioasă şi interesantă.

Ori expoziţia d-lui Lazăr nu e nici una nici cealaltă. In lucrările expuse irită până la exasperare disonanţa continuă dintre desen şi culoare pe de-o parte şi pe de altă parte disonanţa dintre culori.

Desenul este corect, moale şi plin de senzibilitate, iar aranjamentul general al liniaturii are ceva din curăţenia grijulivă a şcolarilor de curând liberaţi cari mai păstrează ceva din curăţenia spre care i-au înghesuit profesorii.

In schimb coloraţia peisajelor, crudă, dezarmonică, lipsită de aer şi de graţie, astupă până şi relativa fineţe coloristică a câtor-va capete, căci în aproape tot ce expune d-sa, tonul local predomină cu brutalitate în detrimentul valorilor şi nuanţelor fireşti. N'aş greşi — cred — afirmând că pentru d-l Lazăr ultimile două principii coloristice nici nu există. Ori un peisaj fără atmosferă trebue socotit ca inexistent din punct de vedere artistic.

Iar cum d-l Lazăr nu are nici măcar tuşa de penel ce am fi îndrituiţi s'o cerem dela un pictor cu studiile d-sale, nu vedem întru cât ar mai fi în măsură să poarte titlul de pictor când ar putea să se intituleze desenator, ceia ce l'ar scuti — desigur — să mai uzeze de culori şi ar rămânea să-şi întrebuinţeze calităţile într'o direcţie către care este mai mult chemat.

Specializarea şi în arte dă tot aşa de bune rezultate ca şi în viaţa meşteşugarilor de toată ziua, şi d-l Lazăr poate învăţa ceva din ezemplul aşa de fericit al expozantului de lângă el.

Căci *d-l Brătăşanu* este o surpriză. Stăpân pe desen, simplificând şi stilizând cu graţie şi abilitate, d-sa se deosebeşte de meşteşugarii „en vogue" ai Parisului — dacă nu printr'o manieră deosebită — printr'o construcţie personală şi plină de viaţă. E în lucrările d-lui Brătăpanu o expresivitate delicată şi de bună calitate care face cinste autorului.

In genul acesta decorativ modern e desigur nevoe de o senzibilitate, de o fineţe şi de un rafinament neobişnuit. D-l Brătăşanu dispune de toate aceste calităţi şi face astfel dovada unui talent de preţ în aplicaţiunile decorative asupra cărţilor.

Ar fi păcat dacă, dintre toţi editorii noştri, nu s'ar găsi nici unul care să-i dea o meritată întrebuinţare.

VICTOR ION POPA

VA APARE DE:

EUGEN RELGIS

:-: COLOANA PRINTRE RUINI :-:

— ESEURI —

ED. ALCALAY ŞI CALAFATEANU

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Insemnări din zilele de luptă *de Const. T. Stoica* volumul postum al poetului C. Stoica îşi păstrează în mulţimea cărţilor ce alcătuesc literatura noastră de război o înfăţişare deosebit de interesantă. In locul acelui aer de împrumut, de vitejie şi de jubilare în mijlocul dezastrului din jur, care nu se poate să nu se coboare şi în sufletul exasperat până la nebunie, în locul acelei tendinţe propagandiste a cărţii de război, menite să redea aspectele de *panoptic* ale măcelului ordonat şi legalmente scuzat, proza lui Stoica ne pune în contact direct cu realitatea.

E vorba de suferinţa imensă, desnădejduită, strigată firii înconjurătoare, insensibilă şi ea de atâta dezolare. Om şi natură se îmbină într'o impresie covârşitoare de prăbuşire morală.

Sensibilitatea unui intelectual aruncat în mijlocul carnagiului, agonia zilnică, înceată şi progresivă, presimţirea dezastrului final, toate produc în cele din urmă acea monotonie psihică exprimată însă în felurite chipuri.

Resemnarea impusă ca o datorie supremă potolind gestul de revoltă, imprimă acestui suflet îndurerat ceva din fatalismul orânduirilor cosmice. Amintirile vremilor bune sunt singurele cari, abătându-se din timp în timp, mai sfredelesc în frigurile agoniei un suflet deprins cu ideea morţii acceptată ca o liberatoare.

Insemnările lui Const. T. Stoica interesează prin această lipsă totală a evenimentului exterior. Procesul intern de transformare face însă din fiecare pagină a cărţii o faţetă psihică, iar din mănunchiul filelor o unitate sufletească.

In conştiinţa această înebunită de durere se coboară jalea omenirei întregi, mărită de sinistra înfăţişare a firii.

Aci stă secretul rezonanţei neaşteptate ce o produce cartea lui C. Stoica. Ea nu e plângerea unui suflet, a unui individ. In rândurile ei e plânsul omenirii îndoliate. De aceea nu se poate vorbi de slăbiciunea unui singur temperament. *Insemnările din zilele de luptă* reprezintând un aspect din cele mai interesante ale sufletului omenesc în război, trecând dincolo de cazul special şi de durerea unui om.

Numai o astfel de simţire scuturată de personalismul înăbuşitor se putea ridica la pagini ca cele din cari extragem următoarele rânduri:

Soarele aprinde colinele neliniştite de lupte. Lumina lui e un surâs de blândeţe, care cade ca un strigăt nemărturisit de pace. Peste razele divine coboară valuri îndoliate de ceaţă şi în negura care îmbrăţişează pe nesimţite zarea se aud iar ţipetele desnădejduite ale cocorilor. Alungaţi de pretutindeni se trudesc a scobi în nori cuiburi şi ţipătul lor e o chemare către Dumnezeu ca să le deschidă cerul. In ţipătul de desnădejde al cocorilor găsesc par'că ceva dintr'un ţipăt neauzit de nimeni ce geme în sufletele nostre, ale tuturora. **M. I.**

Ezitând de a mai semna, prin licenţă de cugetare, „Idea Europeană", şi prin licenţă poetică „Em. Bucuţă", şi neconvenind încă să se întoarcă la numele adevărat de „Em. Popescu" — colaboratorul *Ideei Europene* îmi răspunde anonim şi la persoana a treia.

Din acest răspuns reţin doar protestul indignat al d-lui Bucuţă împotriva afirmaţiei mele că în coşul redacţiei *Sburătorul* se află manuscrisele domniei-sale. Făcând sondagiile necesare, am dovedit ceia ce ştiam de mult: d. Bucuţă era predestinat de a fi la fundamente; coşul redacţiei noastre se razimă pe autoritatea operei sale poetice. Şi pentru că e vorba de fapte şi nu de păreri şi ca să nu exercitez nici o presiune asupra viitoarelor „idei europene" relativ la valoarea mea literară, ţin la dispoziţia d-lui Em. Bucuţă manuscriptul său nepublicat de trei ani şi deci nepublicabil.

E. L.

După *Inchisorile turceşti*, d. N. Batzaria îşi continuă activitatea în *Turcoaicele* (Foi volante) şi în *Spovedanii de cadâne* (Viaţa Românească), după cum şi-o continuă prin toate publicaţiile României-Mari. E neîndoios că în literatura d-lui N. Batzaria se deschide o fereastră asupra unei lumi aproape necunoscute, deşi am avut cu ea legături seculare; venind dela izvor, informaţia orientală a d-lui Batzaria e interesantă prin lipsa ei de obicinuitul miragiu cu care învăluim lumea islamului. Trebue însă de subliniat caracterul informativ şi de interes cultural al acestei literaturi, în care documentul sincer şi semnificativ e numai rareori literarizat. „Nuvelele" d-lui Batzaria sunt pagini trăite din viaţa orientală, dar prea puţin „nuvele", nu pentrucă n'ar fi povestite cursiv, şi chiar cu un umor specific şi autorului şi orientului, dar pentru că realitatea brută nu este prelucrată, organizată şi înălţată până la ficţiunea poetică.

Prin volumul intitulat „*Helianta*" la care se adaugă şi „*Mărturisiri: două vieţi stinse*" d-na Natalia Negru vrea să reintre în literatură, după o tăcere mai lungă, şi după ce a mai publicat cândva un volum de „*Mărturisiri*", din aceiaşi intenţie de a atrage curiositatea publicului prin fapte diverse, care, oricât ar fi fost de tragice, n'au a face cu literatura. *Helianţa* e scrisă prin obsesiunea literaturii similare a lui George Sand: ceva ce arată că dacă filmele cu detectivi sau publicarea desbaterilor judiciare ale crimelor celebre trezesc o anumită psihoză şi literatură poate desvolta contagiunea. Fără *Elle et lui*, d-na Natalia Negru n'ar fi crezut că diferendele sentimentale cu mare răsunet public pot deveni literatură prin simpla lor prezentare, fără nici un efort de literarizare. Cartea d-nei N. N. coprinde totuş un material documentar relativ important mai ales prin scrisorile lui Fulga, în care recunoaştem verva unuia din poeţii noştri de seamă. Lipsit de organizare, acest material nu devine însă literatură, ci o pledoarie într'un proces care, fiind de domeniu privat, nu poate interesa altfel de cât prin talent.

Două romane istorice. — Evul mediu, ca epocă istorică retrăeşte cu o putere deosebită şi cu acel parfum arhaic plin de savoare în ultimele două romane ale celor doi scriitori contemporani: Jules Perrin. (Le mariage d'Abélard) şi José Germain (Pour l'amour de Genièvre).

Romanul lui Abélard şi al Heloisei e în deobşte prea bine cunoscut pentru a insista asupra lui. Interesant e procedeul romancierului Jules Perrin. Ca roman istoric „Le mariage d'Abélard evită cu îndemânare cele două stânci primejdioase de cari se poate isbi corăbioara neîncercaţilor romancieri: deoparte romantismul unui Dumas, dealta arheologismul Flaubertian. Despre romanul istoric s'a mai vorbit în această revistă şi cu ocazia studiilor asupra lui „Salambô" al marelui Flaubert, resuscitate de interesantele conferinţe din „Conferencia".

Arătam cu acel prilej cum se poate înţelege realismul istoric şi ajungeam la concluzia că el ar fi unul din marile şi cele mai frumoase capitole ale romantismului în genere *(Sburătorul literar no. 1)*

In cazul lui Jules Perrin subiectul prin esenţă romantic i-a permis o inventivitate de un rar personalism Aceasta, încadrată în viaţa medievală evocată prin o puternică intuiţie poetică, nu strică totuşi tonalităţii generale de istorism pe care o păstrează romanul în întregimea lui.

Incercarea lui Jules Perriu dovedeşte că reuşita romanului istoric depinde în primul rând de subiect şi de epocă.

Pentru el şi unul şi alta au fost destul de noi — deşi arhie cunoscute în liniile cele mari — căci puţini au lucrat literariceşte acestei date.

Aceasta i-a îngăduit ponderarea celor doi factori *pitorescul* şi *precisul* aflători în oricare roman istoric reuşit.

Poesia şi legenda se unesc tot aşa de fericit şi în romanul „Pour l'amour de Genièvre al lui José Germain, în care epoca viteazului rege legendar. Arthur este evocată în atmosfera castelelor feudale şi a luptelor pentru credinţă.

La Passante ultima piesă a lui Kistemaekers poate avea şi o valoare simbolică, pe lângă cea pur anecdotică dobândită prin subiectul ei de foarte mare actualitate: un savant francez aflător în Rusia bolcevismului se căsătoreşte cu Macha fosta soţie a unui mare demnitar de sub vechiul regim. Această căsătorie se face numai pentru a scăpa pe nefericita văduvă de persecuţiile teroriştilor.

Reîntorşi în Franţa, savantul care intră în politică ajunge în stăpânirea unor documente compromiţătoare un puternic al zilei. Aceste pentru documente se află asupra Machei. Un servitor bolcevic din serviciul savantului este cumpărat de duşmanul său şi pentru a obţine documentele de căror existenţă în mâinile Machei se ştia, este instruit să o asasineze în scop de a i le smulge. Macha se sacrifică în felul acesta pentru savantul de care începuse să se simtă legată şi altfel decât de interes, ca la început.

Partea simbolică a piesei s'ar putea găsi în suferinţa Machei care purta în sângele ei slav germenii bolcevismului, în mijlocul nedreptelor alcătuiri occidentale întâlnite în viaţa socială tot mai în amănunte simţită şi trăită. Ea, femeea nenorocită de experienţa care i-a fost fatală în Rusia unde şi-a pierdut soţul şi unde pentru a scăpa ea însăşi a trebuit să alerge la ajutorul unui străin care să o ia de soţie, se simte atrasă de o forţă lăuntrică superioară inteligenţei şi voinţei reflectată spre acele chinere asiatice ale revoluţionarismului. Mirajul depărtării ar fi singura explicare a resuscitării acestor porniri subconştiente.

Psichologia experimentală, individuală şi socială ar putea lămuri multe din înfăţişerile acestea morbide cari în piesa lui Kistemaekers sunt schiţate în treacăt, dar cari nu îi dau mai puţin acel caracter simbolic de care de la început spuneam că se adaugă la interesul pur anecdotic al acţiunei, prin ea însăşi de altfel de foarte mare actualitate.

Un precursor al Divinei Comedii. — *Revue bleue* ultimul număr începe un studiu datorit d-lui André Thérive asupra operii călugărului Goufray Strabon intitulată *Les Visions de Guettin.* Trăind în prima jumătate a secolului al noulea (807—849) acest călugăr s'a bucurat de o reputaţie ştiinţifică puţin obişnuită. Ajuns în curând pe cele mai înalte trepte ale carierii preoţeşti, a putut uni mândria renumelui de scriitor cu aceea de fruntaş al bisericii occidentale,

De aci ascendentul moral al *Visiunilor* sale care mult timp au fost socotite — doar *Divina Comedie* a schimbat criteriile de judecată literară învechită—ca singura expresiune a credinţelor populare în şi despre viaţa de apoi.

Ca una din marile opere cu adevărat omeneşti *Les Visions de Guettin* merită cinstea de a fi readusă la lumină în acest an al studiilor danteşti prilejuite de cel mai bine sărbătorit centenar din câte a cunoscut până acum litelatura.

CITIȚI

„BIBLIOTECA UNIVERSALA"

Care publică opere literare, ştiinţifice, pedagogice, de utilitate publică etc., etc„ scrise de cei mai de seamă scriitori români şi străini, clasici şi contimporani.

Se pune în vânzare câte 3 volume pe săptămână

PREȚUL FIECĂRUI NUMĂR LEI 1.-

AU APARUT:

No. 1— 3	*L. Rebreanu*, Norocul	**Lei 3.-**
„ 4—4	*H. C. Andersen*, Grădina raiului .	„ **5.-**
„ 9—11	*I. Petrovici*, Simţiri rostite . .	„ **3.-**
„ 12—14	*Al. T. Stamatiad*, Poemele în proză ale lui Baudelaire . . .	„ **3-**
„ 15—17	*E. Lovinescu*, Portrete literare .	„ **3.-**
„ 18—25	*Al. Dumas-fiul*, Dama cu Camelii Roman	„ **8.-**
„ 26—29	*V. Alexandri*, Fântâna Blanduziei, cu o prefaţă de E. Lovinescu .	„ **4.-**
„ 30—33	*Voltaire*, Prinţesa Babilonului, Roman. Traducere de Mihail Iorgulescu	„ **4.-**
„ 34—38	*V. Alexandri*, Ovidiu, cu o prefaţă de E. Lovinescu.	

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

Editura „ANCORA' Alcalay & Calafateanu — Bucureşti, Str. Smârdan, 4

Tit.
REVISTA „TRANSILVANIA"
SIBIU
Str. Şaguna

CENTRALA „MISSIR"
SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000
◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj
MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAŢIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 14

14

E. Lovinescu . . . . Hortensia Papadat-Bengescu
Emil Dorian . . . . Cântece pentru Lelioara
Constanţa Marino-Moscu . Ultimul acord
G. Rotică . . . . Uşa
Marcel N. Romanescu . . . Pocăinţă
Dragoş Protopopescu . . . Cărţi vechi
Alex. Popescu-Telega . . . Literatura spaniolă contemporană
Mihail Cosma . . . . Vulturul;
Condora . . . . O vedenie

CRONICA DRAMATICA. — F. ADERCA. — *Teatrul Naţional*: „Inelul".
CRONICA ARTISTICA.—VICTOR ION POPA: Ipolit Strâmbu şi N. Vermont.
— Insemnări Literare. —

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ $^1/_2$ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.—

ANUL I. — No. 14 17 DECEMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

Hortensia Papadat-Bengescu *)

I

Literatura d-nei Hortensia Papadat-Bengescu trezeşte revulsiunea diletantismului. Deprins de a găsi în artă o plăcere directă şi facilă, el se retrage dela primul contact cu sârma ghimpată a stilului scriitoarei. In loc de a-şi recunoaşte insuficienţa, se pune la adăpostul principiului sforţării minime: ceeace s'a scris atât de trudnic şi cu un efort atât de prelungit trebue înţeles dintr'odată, fără pregătire şi fără încordare. Calitatea supremă a artei devine astfel claritatea iar măsura de judecată este mintea leneşe ce nu caută în lectură o potenţare ci un repaos comod. O concepţie atât de primară nu poate decât nivela operele de artă potrivit sensibilităţilor estetice mediocre. Perceperea prin simpla prezentare a obiectului artistic nu e un criteriu serios de valorificare chiar şi în arta ce s'ar părea că cere mai puţină pregătire. Dacă prezumţia criticei intuitive e destul de comună în muzică sau în pictură (de pildă cazul cortinei lui Ressu), deşi presupun o iniţiare tecnică, ea e aproape universală în literatură, pentru înţelegerea căreia ajunge o instrucţie elementară. Generalizarea ei va determina, desigur, un proces de degradare a artei. Nu vorbim, fireşte, în numele ermetismului absolut. Scara manifestărilor artistice este imensă, şi după cum nu recunoaştem percepţiunea imediată ca un criteriu de valorificare, tot aşa nu recunoaştem nici contrariul. Invăluind lucrurile cele mai simple în văluri dese şi solicitând colaborarea continuă a efortului intelectual pentru a străbate neguri inutile, ermetismul sistematic procede din nevoia mascării unei insuficienţe emoţionale. Oricum, slăbeşte intensitatea efectului artistic. Bucuria greutăţii învinse este, negreşit, o satisfacţie apreciabilă dar calitatea ei nu-i de ordin estetic; poate fi deci o compensaţie fără a fi şi un echivalent. Intre arta er-

---

*) Cu prilejul volumului *Femeea în faţa oglinzii.*

metică şi arta pentru toţi există o infinitate de puncte de traziţie de o legitimitate neîndoioasă. Nu gradăm operele de artă după efortul de percepţie. Valoarea unora se defineşte uşor şi pentru oricine; a altora cere o pregătire şi un contact mai susţinut. E indiferent: trebue să ne modelăm criteriile după realizări iar nu după poziţia noastră faţă de ele. E intolerabil ca dinaintea obstacolului să luăm atitudini negative şi să formulăm judecăţi după simple aspecte stilistice, pe care nu avem chemarea de a le rezolva.

⁂

Oricât ar fi de complicată, problema stilului e dominată de principiul armoniei dintre fond şi formă. Nu există deci „un stil“, ci mai multe. Reducându-l la om, marele naturalist nu l'a redus la unitate ci, dimpotrivă, i-a acordat o infinitate de forme după felurimea manifestărilor sufletului omenesc. Claritatea este, negreşit, unul din postulatele generale ale oricării expresii artistice: e departe însă de a fi un criteriu şi, mai ales, de a se confunda cu simplismul verbal. Stilul trebue să urmeze ritmul mişcărilor sufleteşti, traducându-l sub forma grafică cea mai fidelă. Nu are deci o valoare absolută, ci numai una relativă prin raportare la fond. Fixându-ne asupra acestei legi supreme a stilului, ne schimbăm unele puncte de vedere: stilul clar, sobru, cu aparenţe de echilibru poate fi în realitate un stil dezarmonic dacă nu corespunde ritmului intern, — şi contrariu. Anatole France constata de curând că scriitorii mari — Shakespeare, Tolstoi, Rabelais sau Balzac — scriu rău, frângând legile obicinuite ale stilului. De fapt, e numai o iluzie. Violenţa de imaginaţie a lui Shakespeare nu se putea exprima decât printr'un stil saturat de lirism, de coloare, de abundenţă verbală; minuţiosul spirit de observaţie al lui Balzac şi-a determinat în chip firesc forma congestionată de notaţiuni mărunte.

La lumina principiului relativităţii prin raportare la fond, problema stilului d-nei Hortensia Papadat-Bengescu se rezolvă dela sine. Vehemenţa şi abundenţa de sensaţii, dar, mai ales, puterea de incisiune a observaţiei iau la această scriitoare proporţiuni atât de mari încât nu numai că-i dau un loc unic în literatura noastră, dar îi condiţionează şi forma. Pletoric prin exces de adjective, supărător prin abuz de neologisme, obscur prin îngrămădirea notaţiilor, pedant prin ştiinţism şi exuberant prin lirism, — stilul d-nei H. P.-B. poate fi lipsit de calităţile obicinuite ale clarităţii şi sobrietăţii; raportat însă la imensa bogăţie a fondului şi la ritmul sufletesc, e nu numai un stil *necesar* ci şi unul *perfect*, prin armonie şi echilibru intern.

E. LOVINESCU.

* * *

CÂNTECE PENTRU LELIOARA

CĂLĂTORIE

Pantofiorii tăi ca spuma,
Doi bălani cu coame late,
Singură îi mâni acuma,
Sprijinindu-te pe spate.

Tragi şireturile 'n parte,
Hăţuri terminate 'n ciucuri.
Mâi de zor, că mergi departe
Şi cum râzi şi cum te bucuri!

Perna ta-i o sănioară
Pe pătucul de zăpadă.
Şi căluţii zboară, zboară,
Cine poate să-i mai vadă?

Dar ce e? O buturugă?
Hăţurile-ţi cad din mână
Şi-ameţiţi o iau la fugă
Căişorii tăi de lână.

Iar când plânsul te înneacă,
Zvârlu pernele în lături:
Caii poposesc o leacă
Lângă zarea micei pături.

CÂNTEC DE SEARĂ

A venit un strop de rouă
Singurel şi plin de jale.
Ca să prindă visuri nouă,
Cere perna pleoapei tale.

Vântul făr' de tată vine
Şi mă roagă la fereastră
Ca să doarmă azi la tine,
Subt perdeaua ta albastră.

Şi visând colibă dulce,
O steluţă fără mamă
A venit să ţi se culce
Pe micuţa ta năframă.

Am ieşit atunci afară
Şi le-am spus: — „Plecaţi cu bine,
In căruţ în astă sară
Doarme-un cântec pus de mine".

Şi-au plecat la altă fată,
Pe când tu, fără de preget,
Ai gemut din somn de-odată,
Fluturându-le c' un deget.

ROCHIŢELE

In fiecare dintre rochii
Tu altă fată îmi răsai.
Intr'una-ţi sunt cenuşe ochii,
Într'alta părul mai bălai.

Şi ai mişcări aşa cochete
Şi-atâtea graţii ştii să pui,
Că parcă am atâtea fete
Câte rochiţe sunt în cui.

Albastre, roşii, dantelate,
Cu volănaşe sau cu creţ,
Eu te iubesc la fel în toate, —
Dar una-mi pare mai de preţ:

E scurtă şi se văd, când saltă,
Genunchii ca doi porumbei,
Şoptind în taină laolaltă
Subt streaşina unui bordei.

EMIL DORIAN.

ULTIMUL ACORD

D-NEI ANA C. TEODORESCU.

Ca vântul care smulge frunza veştedă ce pluteşte o clipă în spaţiu şi apoi se aşterne pe pământ, viaţa smulsese bătrâna din locul ei şi o mâna la întâmplare într'un târg necunoscut. Plouă cu cofa. Cele din urmă frunze îngălbenite pe castanii de pe uliţi, se desprind uşor, cad şi se înneacă în valurile gloduroase ale pâraelor ce se scurg pe lângă trotuar. Câte-va ciori, îngrijorate, sboară, croncănind, de pe crengi pe acoperişuri de sub care lumini slabe de lămpi se reflectă, ici şi colo, pe pietrele din mijlocul uliţei şi-s întunecate din când în când de câte o trăsură ce trece grăbită spre gară, înconjurând o căruţă încărcată cu o ladă în colţuri.

Cu glasu-i răguşit căruţaşul înlătură trăsurile din depărtare, flueră, biciue în gol şi calul, prins în huluba celor două frânghii înodate, întinde gâtul cât poate, se sileşte şi picioarele-i, ţepene, se mişcă cu greu şi par a atinge piatra uliţei numai cu vârful copitei.

In urmă merge încet o bătrână care, asemenea unei mame ce-şi strămută in altă parte copilul bolnav, nu-şi ia ochii nici o clipă dela lada colţurată şi dela roatele care de abia o susţin. Cu mâna-i mică încearcă să împingă căruţa şi strigăte de spaimă, iute înăbuşite, îi ies din piept de câte ori se ating roatele de fund şi ţipă osia la hopuri. Căruţaşul opreşte în mahala lângă prispa unei case pitulate, a cărei intrare dă de-a dreptul în drum.

Ca-şi când n'ar putea crede ochilor, bătrâna deschide geanta de piele roasă şi scoate un plic, pe care citeşte la lumina unui chibrit aprins de căruţaş. „Da, aici-i,“ îşi şopteşte ea uitânduse trist spre casa mică cu prispa 'n drum. Gazda, din pragul uşei, schimbând dintr'o mână într'alta o lampă afumată, priveşte cu neîncredere lada colţurată şi geanta aruncată în noroiu.

— Ce ai în lada aia, cucoană?

— Un piano, doamnă.

— Şi-l aduci aici în casă?

— Da, v'am scris..., răspunde timid bătrâna îndreptându-se spre oamenii care-i descărcase averea. Cleştele şi toporul cad ades pe capac alături şi fiecărei lovituri din afară îi răspunde, ca ecoul unor clopote din depărtări, o armonie de sunete prelungi şi triste.

Faţa mică şi slabă a bătrânei se strânge ca într'o durere, buzele-i tremură şi murmură ceva nedesluşit...

Ca un rege ce trece, între supuşi, pragul unui bordeiu, dus de cei patru oameni pianul intră măreţ în casa umedă şi strâmtă.

. . . .

. . . .

Intr'uu colţ al geamului celei mai mari librării din oraş, e lipit de câte-va zile un anunţ mic, peste care îşi trec nepăsător ochii trecătorii ce se opresc să vadă titlurile atrăgătoare ale mulţimei de cărţi expuse.

„Doamna Zulnia Calistrat dă lecţii de piano la domiciliul elevilor. A se adresa la librărie".

Trec câte-va zile fără ca cineva să întrebe de profesoara, căreia stăpânul sau vânzătorii îi spun în grabă şi neschimbat de câte ori se iveşte în pragul librăriei: „Nu se cere".

Tristă şi îngândurată, se întoarce bătrâna încet spre casă socotind în minte zilele şi chipul cum ar mai putea trăi din puţinul ce rămăsese în punga, pe care o purta asupră-i.

In odaia umedă şi întunecoasă, sub lampa cu glob de tinichea sunt prăfuite, pe masă, câte-va cărţi şi alături, pe cea întâi pagină a unui caet vechiu cu multe file înnegrite, stă scris: „Din viaţa mea". Bătrâna se apropie şi cu o mişcare obosită deschide caetul, ceteşte câte-va cuvinte dintr'o pagină, răsfoeşte altele şi, oprindu-se la cea din urmă foaie scrisă, ia creionul şi adaugă tremurând:

„Discordanţa sufletului cu viaţa o închee numai moartea într'un ultim şi perfect acord". Inchide caetul şi aşezând alături creionul îşi reazămă capul în mână şi ochii îi alunecă, fără voie, peste toate lucrurile de prinprejur.

Ce tristă şi goală îi părea odaia cu patul de fier ruginit, cu masa de lemn alb şi cu perdelele scurte şi încreţite pe sfori! Ca într'o înrudire de simţiri şi gânduri privirea bătrânei trece dela piano la fotografia ce-i stă alături; o ia şi se uită lung şi trist la cei doi copii care par a privi în vag ori în sticla ce li-e pusă în faţă ca să-i păstreze îndelung. Şi ca râul ce s'a revărsat de multe ori peste mâluri ce se înalţă retrăgându-i şi schimbându-i albia, sufletu-i secat de simţirile revărsate altă dată, mai păstrează într'însul numai un instinct. Ştie că ei trăiesc undeva departe şi se bucură că-s pe lume, iar când mai încearcă să se gândească la viaţa sufletului lor, e cuprinsă de oboseala ce-o dau cercetările zadarnice pe căi neumblate şi pustii...

Uşa scârţie, se crapă şi gazda petrecându-şi capul prin întredeschizătură, întreabă cu glasu-i sec:

— Da 'mneata nu cumperi gaz?

— Gaz?

In suma ce hotărâse traiului celor câteva zile până când nădăjduia să capete vre-o lecţie, nu era înţeles şi gazul; totuşi lumina îi era ades mai trebuincioasă decât hrana însăşi şi fără să se mai gândească bătrâna răspunde grăbit:

— Da, da, spune-i dumneata să stea, am să iau o litră.

— Numai atât? 'Mneata ai ars dela mine peste jumătate şi... nu ne-am înţeles...

— Am să cumpăr peste câte-va zile, acum...

— Ce?

— N'am schimbat.

— Dă, că schimbă găzarul.

— Nu, azi nu, mâne poate..

— Şi luând o sticlă ce i'o întinde gazda, iese în drum.

. . . .

Anunţul de abia se mai zăreşte, în colţul geamului îngheţat. Bătrâna şi-l ceteşte de câte ori trece spre uşa librăriei, în care intra din ce în ce mai sfioasă:

„Nu se cere". I se răspunde şi astăzi ca ori când fără a o mai îngădui să întrebe.

„Nu se cere" repetă ea inconştient, scoborând treapta ce dă în stradă şi, uluită, merge înainte fără de ţel.

Groaza mizeriei, ca un vânt năprasnic, îi pustieşte mintea si simte că nu se mai poate gândi la nimic.

Cu greu şi înconjurând multe uliţi, ajunge acasă. Uşa scârţie azi mai tare, în odae e frig şi umed şi pe singurul rând de geamuri începe să se prindă, pe dinăuntru, pojghiţă de îngheţ...

Ii foame şi atât de mult o chinue nevoia hranei că fără sfială trece pragul odăei gazdei căreia îi cere împrumut „o mână de vreascuri".

— Să-ţi dau, cucoană, da vezi să-ţi cumperi şi 'mneata lemne, că de.. nici noi nu suntem ăi bogaţi.

— Cumpăr, cumpăr, răspunde ea apucând cu amândouă mânele cele nâteva surcele ce-i întinde gazda şi, cu liniştea care pătrunde uşor într'un suflet chinuit, îşi fierbe ceaiul la flacăra vreascurilor ce deabia pâlpâiesc.

In domeniul unor firi stinghere, prăpastia sufletească se apropie de vis şi bătrâna, sorbindu-şi ceaiul fierbinte şi spălăcit de miezul unui covrig, se gândeşte că viaţa va fi luminat sufletul copiilor ei, că într'o zi, întorcându-se o clipă pe drumul pe care trecuse de mult, vor vedea cărările piezişe, vor înţelege tot ce altădată le trecuse ca un vis pe sub ochi şi din ziua aceia, ca cercetătorul de comori ascunse, ea va zări licărind în depărtare lumina care i se întunecase de mult...

Odaia se răceşte, broboanele de apă se scurg încet pe marginea clavirului aburit; un vârf de vreasc se stinge în sobă alături de ibricul afumat.

Bătrâna îşi strânge mai mult paltonul în jurul trupului slăbit şi ca şi când n'ar vrea să scape crâmpeiele de gânduri ce parcă o lasă şi fug, stă nemişcată 'n loc.

O trosnitură o trezeşte din vis. Aleargă la piano, îl deschide şi ochii, căzându-i pe dâra rezonanţei sparte în lung, rămâne o clipă uluită în loc; târându-se apoi până lângă taste, îşi ia, cu spaimă, acordul favorit.

O sbârnâire dissonantă îi răspunde scurt.

Paloare de mort i se aşterne pe faţă, picioarele n'o mai ţin şi, sprijinindu-se de scaun, se uită lung spre uşă; se apleacă încet pe masă, dibue caetul şi pe scoarţa-i veche mai sgârie doar atât:

... suflet... acord...

Vântul sbuciumă castanii şi fulgii rari de zăpadă se abat când şi când pe geamul îngheţat; un car cu lemne trece pe drum scârţâind.

„Cucoană! cucoanăăă! iaca trec lemne! Strigă gazda pe la ferestre; nu aude nimic în odaie şi, când deschide uşa, zăreşte bătrâna, adormită de veci, sub plapoma destrămată.

CONSTANŢA MARINO-MOSCU.

UŞA

Avem şi noi un duşman ce clipele ne strică
Când simt mai strâns lipită de piept făptura-ţi mică.
Iar ne ’nduratul duşman nu-i om străin sau rudă:
E uşa care ’ntruna ne strică vraja ’n ciudă.

La fiecare sgomot ce-auzi cu ’nfiorare
Din braţe mi-te smulge a ei ameninţare,
Să-ţi potriveşti în grabă-în părul de cărbune
Şuviţa trădătoare de clipele nebune.

Ne supără într’una şi totuş când departe
De tine sunt, — din doruri şi dânsa face parte
Şi simt atunci că vraja iubirii fără ea
Ştirbită mi-ar părea.

G. Rotică.

POCĂINŢĂ

Nu mă ’ntrebă de ce-am venit la tine,
De ce prin pâcla vieţii solitare
Răsari ca un luceafăr din uitare
Sortit ca’n întuneric să lumine.

Ia-mi capu ’n mâini, priveşte-mă mai bine;
Apropie-te de ochii mei mai tare;
Şi oglindeşte-o rază de iertare
In lacrimile mele cristaline.

Invinsului nu-i smulge prin blesteme
Mărturisirea ’nfrângerii supreme:
L-ar fulgerà atâta umilire!

Mai bine, leagă-i rana arzătoare;
Şi el, orbit de-un zâmbet de ’nfrăţire,
Iţi va cădea ca robul la picioare.

Marcel N. Romanescu.

CĂRŢI VECHI

LUI AL. T. STAMATIAD

Cărţi vechi, uitate pietre funerare
Ale divinităţei care 'ntr'una
Se 'ngroapă 'n noi, de 'ndată ce minciuna
A scăpătat pe-a sufletului mare.

V'aţi ridicat din somnul din adânc
Al pururi visătorului de sine
Ce v'a purtat la piept, cum la oblânc
Un călăreţ, un trup de fată, ţine.

El a pornit cu voi apoi prin stepe
Prin care bântue eternitatea
Şi 'n ierburi grase sburdă sănătatea
De câmp a alergărilor sirepe.

Din nevăzut, mîni clare şi 'ndrăsneţe
Puneau pe el stigmatele menirii
Şi zarea se 'mbrăca în dimineţe
Cu tânărul cel nou al omenirii.

— Cu fruntea mândră de-un fatal vârtej
Ca Byron, ca Verlaine doar cu-o cravată...
Sau ca Villon cu faima... spânzurată,
De vinul vieţii niciodată treji,
Din rasa lui Shakespeare desmoştenită
Făcut-au lumea să se 'ntrebe: „cine-i?"
Sub ceruri când o carte asvârlită
Rupea deodată liniştea odinei.

Cu ea pe căi se 'mprăştiară — apoi
Fixându-şi vast în noi identitatea
Legând prin fiinţe aidoma cu noi
Cu 'n singur sentiment umanitatea!

Cutrèeră astfel din carte 'n carte
O cruciată-a gândului stingher
Ce tuturor un dumezeu împarte
Şi 'n dumnezei împarte pe Omer.

Lăsându-ne să ne trăim în urmă
Şi după noi, sub vibrătorul dom
Sub care-un deget clar scriind, e-o urmă
De cer filtrat de-abinelea în om.

— Cărţi vechi, uitate pietre funerare
Ale divinităţei care 'ntr'una
Se 'ngroapă 'n noi de 'ndată ce minciuna
A scăpătat pe-a sufletului mare.

Aţi răsărit cu'n veşnic Făt-Frumos
Din lacrima în care se-oglindesc
De sus împărăţiile în jos
Ca 'ntr'un mărgean de basm copilăresc.

Şi-acum muriţi în somnul din adânc
Alpururi visătorului de sine
La piept purtându-vă cum la oblânc
Un călăreţ nebun o tidvă ţine.

DRAGOŞ PROTOPOPESCU.

Literatura spaniolă contemporană

De câteori încercam să strecor câte o laudă la adresa literaturii spaniole în general şi a celei contemporane în particular, totdeauna mi se răspundea cu un zâmbet între ironic şi îngăduitor, să bag de seamă să nu-mi clădesc prea multe castele în Spania. Şi poate cei care-mi răspundeau aşa erau îndreptăţiţi în neîncrederea lor; căci, ce se cunoaşte la noi din Spania, afară de ce am putut afla prin intermediul literaturii franceze?

Din literatură: câteva locuri comune din *Quijote*, pe care oricine se crede îndreptăţit să-l citeze şi să-l identifice cu un vagabond de rând; tot din *Quijote* se mai pomenia odată numele Dulcineii, cea din Toboso; decând însă nu se mai găsesc *caballeros andantes* să facă pocăinţă pe meleagurile şi coclaurile unei Sierra Morena oarecare, spre a merita ori câştiga iubirea alesei inimii, şi de când Dulcineile se numesc Maud, Jenny, Cleo, sau cu alte nume *por el estilo*, cum zic Spaniolii, de atunci şi numele de Dulcinea a fost uitat. S'au prefăcut vremurile, cavalere! Azi suntem „practici", avem „bun simţ" şi ne păzim de a mai cădea în sublima ta nebunie.

Din teatrul clasic câteva nume: Castro, Montalbán, Moreto, Ţirso, Lope, Calderon, Mescua; ba şi din acestea nu ştiu dacă pot fi pronunţate două sau trei cu oarecare stăpânire de sine. Câţi dintre noi ştim, spre pildă, că faimosul Don Juan, este creaţiunea lui Tirso de Molina, din *El Burlador de Sevilla*, orică *El guante de Dona Blanca*, atât de imitat în toate literaturile, este opera lui Lope de Vega? Prea puţini.

Numai când Mérimée a scris *Carmen*, am aflat că în Spania sunt bandiţi, „gitanas", ori „gitanillas" cu ochi de foc, ce ameţesc pe Don José; şi dacă mai adăugăm câteva numiri ca: matador, torero, banderillero, picador, ce amintesc de luptele de tauri, lista cunoştinţelor noastre despre Spania s'ar putea socoti ca încheiată şi întreagă.

Azi ne amintim de Spania când vedem că apar, pe scena teatrelor de vară ori de... iarnă, andaluze, poate chiar veritabile, cu nume mai mult sau mai puţin ciudate, cu macul roşu înfipt în părul negru ca abanosul, cu trupul mlădios în testemelul cu ciucuri până în călcâe, dănţuind în zgomot de „castanuelas" şi după melodiile lui Chapi, paso doble, seguidilla, boleroul, jota şi fandangul.

Există totuşi în Spania, din vremurile cele mai îndepărtate şi până în zilele noastre, nume şi opere, tot atât de valoroase ca oricare altele din cele alte literaturi streine, cunoscute nouă.

Incepând cu renumitul Marchiz de Santillana, ce alcătuia „seranillas" şi cânta „*sandades*", în vremea pe care i-o lăsa liberă trebile domniei şi ale casei, şi cu Jorge Manrique care numai cu „*Coplas de Jorge Manrique por la muerte de su padre*", a trecut la nemurire şi, sfârşind cu A. G. Becquer, pentru a nu vorbi decât de cei definitiv consacraţi, literatura spaniolă, cu drept cuvânt se poate socoti una din cele mai bogate, mai variate şi mai glorioase din lume. Nu ne sfiim să facem această categorică afirmaţiune.

Oprindu-ne numai la veacul care a trecut, şi ţinând seamă că nu este cel mai însemnat, putem cita nume de poeţi, dramaturgi şi prosatori ce pot sta cu cinste alături de cei mai mari scriitori ai Europei din secolul XIX. Afară de aceasta în Spania în veacul trecut, au trăit: Iriarte, Larra, Balmes, Conde, Toreno fabulişti şi humorişti neîntrecuţi, pe care celelalte literaturi nu-i au în această vreme.

Aşa fiind, e drept să ne întrebăm de ce până acum nu s'au cunoscut şi n'a putut să străbată şi până la noi toată această literatură? Răspunsul e uşor de găsit.

Este cunoscută legendara îngâmfare şi mândrie spaniolă, dar mai ales castelană, care a făcut ca acest popor să trăiască până mai deunăzi, izolat aproape cu desăvârşire de restul lumii. In această privinţă este foarte instructivă întâmplarea pe care ne-o povesteşte Unamuno, din călătoria pe care o face prin Portugalia — „Por tierras de Portugal y de Espana" — Odată, zice. Unanumo, un prieten al meu călătorind prin Portugalia, trebui, să intre în biroul administratorului unui hotel, în care birou, erau atârnate pe pereţi anunţuri cu înştiinţări pentru călători, scrise în franţuzeşte, italieneşte, nemţeşte şi englezeşte. Prietenul meu care îndruga câte niţel pe fiecare din aceste graiuri, se apropie de administrator şi-i zise: „vous parlez français, n'est-ce, pas?„; la care administratorul răspunde în portugheză: „nâo, nâo falo francés"; atunci: „lei parla italiano?", şi celalalt: „nâo, nâo falo italiano"; apoi: „you speak english?", şi, nâo, nâo falo inglez"; şi, în sfârşit: „sprechen Sie deutsch?", la care iar: „nâo, nâo falo alleman".

Atunci prietenul meu necăjit: „hombre, halba usted espanol?" şi portughezul răspunse: „si senor entiendo el espanol". „Dacă-i aşa, — adaogă prietenul meu —, înainte de a vorbi de altceva, ia spune-mi d-ta mie un lucru: d-ta nu ştii nici franţuzeşte, nici italieneşte nici englezeşte, nici nemţeşte, şi toate anunţurile sunt scrise în aceste patru limbi, şi în singura pe care se pare că o cunoşti, afară de limba d-tale maternă, în spaniolă, nu văd scris nici un anunţ; cum se poate una ca asta?" La care portughezul răspunse într'o spaniolă corectă: „Spune-mi şi d-ta, domnule, în ce hotel din Spania ai văzut d-ta înştiinţări ori anunţuri în portugheză?"

Dacă pentru cel mai apropiat vecin spaniolul dă dovadă de atâta aroganţă, cum ar putea să se înjosească el să ceară dela alţi să vie să-l cunoască, să-i citească operile?

Afară de aceasta, până mai acum câtăva vreme, Spania a fost socotită o ţară învinsă, săracă, fără nici un prestigiu politic de soarta căreia — cu atât mai puţin de literatură, — nu se mai interesa nimeni. Iar de nu se interesa cineva, o făcea pentru a osândi, pentru a strecura ironii, ba chiar injurii. Aşa, spre pildă, acum câteva decenii, într'o revistă din Edimburg, poporul spaniol era socotit ca un fel de „Don Quijote-hermafrodit şi plin de sbârcituri care, înebunit de o insolaţie, trăeşte ca vai de lume prin hanurile murdare şi derăpănate din Mancha".

A batjocori astfel un neam întreg pentru că este sărac, „aceasta este injurie vrednică de un camatar evreu", spune Valera.

„Dar să ştie revista din Edimburg — acelaş Valera răspunde — că acest Don Qujote-hembra, nevoiaş şi sdrenţăros, în loc să înebunească din pricina soarelui de Miază-zi, se înflăcărează, bea din razele lui arzătoare o inspiraţie înaltă, visează lucruri dumnezeeşti şi creiază o literatură, care preţueşte tot atât sau chiar mai mult decât literatura engleză".

Vor fi înapoiaţi Spaniolii în industrie — deşi actualmente coasta cantabrică şi provinciile de nord sunt pline de uzine —, agricultură, ştiinţă — Ramon y Cajal are unul din cele mai bune tratate de histologie — filosofie, dar în ce priveşte literatura propriu zisă, credem că puţin sau chiar nimic nu lipseşte ca vorbele lui Valera să se adeverească.

O naţie unde apar opere cum este *Memorias del Marques de Bradomin*, de Ramòn del Valle-Inclan, nu este o naţiune *totuşi latină*, cum i se zicea acum câţiva ani, de către cineva dela noi, pentru că a stat cu braţele încrucişate în tot timpul acestui din urmă groaznic războiu. Nu se osândesc popoarele după o impresie, în câteva rânduri de umplutură. Aceasta probează sau prea mult... dar mai ales prea puţin.

Suntem bucuroşi că putem să aducem aci mărturisirea imparţială şi competentă a ultimului număr din *Nuova Antologia*, care, vorbind de mişcarea ideilor din Spania zice: *gli spagnuoli sono oggi all' avanguardia dei nuovi movimenti spirituali del mondo:* (Spaniolii sânt azi la avan-garda noilor mişcări spirituale din lume).

Şi apoi nu trebue să uităm că Cervantes numai cu Shakespeare poate fi comparat în istoria literaturii universale; că *Romancerul* Spaniol este cel mai trainic şi mai mare monument de poesie populară pe care-l oferă vreun popor: că romanul lor clasic a creat pentru toată lumea diferitele tipuri ale romanului modern; că literatura mistică spaniolă este unică; că înrâurirea literaturii spaniole asupra celei franceze, engleze, germane şi italiene nu poate fi nesocotită de nici unul din câţi pretind că le cunosc; că teatrul clasic spaniol este primul teatru popular şi romantic din Europa; ca din sânul naţiunii spaniole şi din spiritul ei s'au născut cele două creaţiuni a lui Don Quijote şi Don Juan, că Velàzquez şi Goya, fiind tot aşa de mari ca şi cei mai mari pictori ai lumii, sânt părinţii picturii moderne; că Spaniolilor şi Portughezilor se datorează descoperirea lumii nouă; că vreme de douăzeci de veacuri Spania a trăit strâns legată de cultura universală, contribuind la desvoltarea ei că chiar azi totul inseparabil ce-l formează popoarele de graiu spaniol oferă lumii manifestări de vitalitate spirituală a căror valoare nu este egalată de toate popoarele care se socotesc diriguitoarele civilizaţiei.

* * *

In anul 1898, după dezastrul colonial şi sub înrâurirea lui Gautier, Nietzsche şi Verlaine, se determină în Spania o renaştere literară, ridiculizată multă vreme de partizanii literaturii tradiţionale, cu numele de *modernistă*.

Premergătorul acestei renaşteri literare este Benito Perez-Galdòs, socotit pe drept cuvânt, întemeetorul romanului contemporan spaniol. Indepărtându-se de José Maria Pereda, pierdut în contemplarea trecutului, cutreerând meleagurile Asturiilor ca să dea aceea minunată *Puchera*, *Costas arriba* şi *Escenas montanesas*, şi păzind ca să nu se ştirbească nimic de prestigiul bisericii catolice şi de Pedro Alarcon încurcat şi el în abstracţiunile şi controversele teologice din *El Escàndal* şi *la Prodiga*, Benito Perez-Galdos, caută cel dintâiu să arate Spaniolilor că realitatea era alta decât cea din odele lui Nunez de Arce, şi că gloria străbună nu era îndestulătoare să le tămăduiască rahilele de care sufeRiau. Cidul murise de mult şi nu se mai putea scula ca să câştige bătălii numai cu simpla-i apariţie. „Spanioli, compatrioţii mei, — par'că zice Galdos, din cărţile lui pline de realitate — voi până acum n'aţi făcut altceva decât să aiuriţi; nu v'aţi oprit niciodată privirea pe ce aveţi în faţa voastră şi ceeace trebue să priviţi acum este realitatea vie, sângerândă: realitatea spaniolă, cu toate mizeriile, necazurile şi durerile ei".

Şi Galdos cutreeră satele şi oraşele, palatele şi colibele, mahalalele şi fabricele, cârciumile, cafenelele, câmpurile, drumurile, vede tot, vede toată mizeria neagră în care se sbat plugarii robi pe moşiile hidalgilor îngâmfaţi şi leneşi, vede şarlatanismul politicianilor, goliciunea lor de suflet, ignoranţa popilor şi nu cruţă conaţionalilor lui nimic, cu gândul nobil de a-i scoate din adormire, de a-i împinge spre acţiune, spre progres, spre a-i face să intre pe calea adevăratei civilizaţii în afară de care trăiau. De acum încolo tragedia Spaniei avea să sară în ochii tuturor şi strigătul de indignare n'avea să întârzie.

Şi acest strigăt este scos de generaţia, aşa numită de acum încolo, dela 98, din care fac parte: Miguel de Unamuno, Ramiro de Maetzu, „Azorin", Pio Baroja, Ramòn del Valle-Inclan, Francisco Villaespesa, Antonio Machado, Juan Ramòn Jiménez, Gr. Martinez Sierra, Manuel Machado, R. Peréz de Ayala etc., cărora dacă le adăogăm pe Rubén Dario, Jacinto Benavente, Armando Palacio Valdes, V. Blasco Ibanez, Ricardo Leòn, avem lista aproape complectă a reprezentanţilor literaturii spaniole de azi.

Un spirit de răsvrătire, de protestare însufleţia această generaţie nouă. Ramiro de Maetzu scria articole înflăcărate şi navalnice prin care căuta să dărâme valorile tradiţionale, dorind să refacă o Spanie nouă şi puternică. Pio Baroja, cu analiza lui rece, reflecta peisajul castilian şi introducea în roman un spirit adânc de disociaţie: stilul vechiu umflat, sunător se rupe în mâinile lui şi se preschimbă într'o notare algebrică, seacă, scrupuloasă. Valle-Inclan, cu aerele de mare boer, cu pletele stufoase după câte se spune, cu stilul rafinat, atrage pe scriitorii tineri şi-i orbeşte cu visiunea unei privelişti şi unor închipuiri deşteptate de Renaşterea italiană: palate mari şi impunătoare, scări de marmoră, statui vechi şi mutilate strălucind în razele lunii printre mirţii seculari: dame mândre şi rafinate ce se plimbă prin grădini cu lacuri cu ape verzi şi adormite:

Giardini chiusi, appena intraveduti o contemplati a lungo pe' cancelli...

Mişcarea aceasta de protestare începe să neliniştească generaţia anterioară.

In 1897, Don José Maria Pereda, unul din cei mai însemnaţi scriitori ai generaţiei trecute, îşi citeşte discursul de recepţie la Academia Spaniolă. Obsesiunea statornică a literaturii nouă se simte dealungul întregului discurs. Pereda vorbeşte de anume *modernistas*, partizani ai cosmopolitismului literar şi porneşte împotriva lor, un atac furios, numindu-i „întunecoşii negaţiei şi ai îndoelii, pletoşii de acum“.

„*Moderniştii*, după părerea în vigoare pe vremea aceea, şi cu vorba inventată ca să provoace ilaritate numai cu pronunţia ei, erau fiinţe fantastice şi extraordinare, care aveau plete stufoase, se îmbrăcau murdar, fumau ţigări de calitate proastă şi scriau versuri chilometrice, toate pline de nuferi, crisanteme, îndepărtări albastre şi nelămurite şi amurguri viorii“ (Andrés Gonzalez-Blanco. *Salvador Rueda şi Rubén Dario*.

Şi multă vreme acestor scriitori tineri li se închideau în nas uşile tuturor redacţiilor, erau socotiţi nebuni, desechilibraţi şi toată lumea îşi bătea joc de versurile şi proza lor. Numai cu multă greutate şi graţie intervenţiei lui Salvador Rueda, a putut Rubén Dario, cu numele lui exotic care speria pe *Valera*, alt vajnic apărător al tradiţionalismului alături de Pereda, să publice într'un jurnal *El liberal*, prima sa compoziţie apărută în Spania, *El Elogio de la seguidilla*.

Generaţia trecută se spăimânta crezând că această ceată de *iconoclaşti*, cereau, nici mai mult nici mai puţin, decât distrugerea şi moartea clasicilor şi rugul pentru cărţile lor nemuritoare, pe câtă vreme generaţiunea dela 98 nu pretindea altceva decât să caute orientări nouă, călăuzită de gândul că arta ca şi viaţa sânt într'o neîncetată primenire, fără ca totuşi să se îndepărteze de studiul clasicilor.

Toţi aceşti intelectuali, căci mai ales sub acest nume sunt cunoscuţi scriitorii generaţiei dela 98, se ridică să protesteze împotriva orgiei romantice, înlăturând în mare parte sentimentul din operele lor, se sforţează, în sfârşit, să se apropie de realitate, să perfecţioneze graiul, prin introducerea în limbă de vorbe vechi, plastice, cu scopul de a prinde cu deamănuntul şi puternic realitatea.

AL. POPESCU-TELEGA.

VULTURUL

I. Inălțare.

In mohorâtul pântec al muntelui de fier
Cuțite largi de sânge împlântă aurora ;—
Când, răvăşind în vânturi spumoasa şi sonora
Zăpadă, se destinde un horcăit sever.

Și Vulturul se-avântă în vladnică spirală ;
Ca un năvod de umbră se-aruncă spre zenit
Să 'mbrățișe întregul potop nemărginit
De raze 'ntrețesute cu palidă beteală.

Cu-aripele crispate sbucnește spre azur
Să 'ntâmpine lumina şi'n noaptea din orbite
Să 'ntipărească sborul de flăcări desrobite ;
— Când boarea îi adie un prizărit murmur.

Departe — un fum de nouri îşi spumegă dantela, —
Dar nările 'ncleştate un miros crud aspiră
Iar ochii fără gene în umeda lor spiră,
Prin zarea infinită, — jos — întrevăd femela.

Cu penele sburlite adulmecă 'n abise
Lasciva adiere și-un tremurat fior
I-nfige prin vertebre un foc cotropitor ;
— In vale puful negru ce-avântul îi robise.

Și — bulgăre de umbră în slavă îngnețată —
Se prăbușește vajnic prin zăriștea fugară,
In carne să-i strecoare temeinica lui ghiară
Și 'n vintre să-i împlânte trufia-i desfrânată !

II. Desrobire.

Mormântul blond de gheţuri ardea sub aârzul soare
Când Vulturul — solie cu sufletul de-aramă —
Svâcni în sbor puternic din strâmta-i închisoare
Spre zările înalte ce 'n larguri se destramă.

In fulger de spirală se prăbușește'n gol
Purtând spre valea-adâncă muntoasa lui cunună,
Ca-apoi, țâșnind din glie, să urce 'n rotogol
Spre soarele ce-l cheamă 'n răsboinica-i furtună.
Acolo, în azurul scânteilor divine,
El bea 'ndelung lumina și boarea înghețată ;
— Dar plumbul unui fulger vuește să se 'mbine
Cu ghiarele de soare ce 'n aripa-i se 'mbată.

Un nor fluid de pene și-o bură grea de sânge
Coboară cu disprețul fâșiilor de vreme,
Pe când, mai 'naltul Vultur, în ochii-i largi resfrânge
Avântul hieratic al zărilor supreme

1921

Mihail Cosma.

O VEDENIE

... „Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi..." — și rugăciunea se strecoară încet, pios, printre buzele preotului; iar din întunericul barăcei de lemn se desprinde un murmur greoi și confuz, un fel de val grainic care repetă ruga de seară, înainte de culcare, în vreme ce închinarea se pierde într'un foșnet surd de umbre... Lumina slabă a unei lămpi bătrâne și neputincioase dă o impresie tristă și apăsătoare.. La un pas nu se vede bine iar frigul pătrunzător ce domnește în hardughie aduce a pustiu. Ici și colo, câte o sobă uriașe de cărămidă mânca un vagonet de cărbuni iar căldura ce o revărsa focul acesta de cuptor aduna, în cerc îndesat, prizonierii români, lucrători la mina Pernik.. Fumul de tutun și mirosul de obiele murdare umpleau aerul umed și închis al barăcei încăpătoare care adăpostea trei sute de prizonieri, printre care se găsea și preotul...

Lucrau în echipe, de zi și de noapte, cu schimburi la mina de cărbuni.

Intr'una din nopți, un prizonier, venit dela muncă, se culcă nemâncat. Pâinișoara lui o bătuse vântul în mină, mai de cu vreme, fără să mai aștepte venirea ciorbei, un fel de apă fiartă, ardeiată, cu cartofi necurățați, nespălați și cu miros de pământ...

Decând venise aici, la mină, somnul i-a fost adânc și neturburat de vise. In noaptea aceia însă visă, pentru prima oară, un vis.

Se făcea că era departe de casa lui, de copii și nevasta lui.. La ei nu se gândea neavând timp pentru asta. Acolo, unde se găsea, departe de ai lui, muncea din răsputeri, trăind ca un nemernic... Câinele care se trândăvea în țărâna șoselei era mai fericit ca el. Așa se vedea el în vis și era aproape de trista realitate care urnea, greoi, timpul din loc, în viața lui amară și chinuită. Dar cum, în vis, timpul n'are măsură și cum clipa trăește în cuprinsul unei vieți de om, spre mirarea lui, prizonierul, se găsi — într'o zi de primăvară pe o pajiște verde și frumoasă. In fund de tot se ridica un munte îmbrăcat în verde, iar la poalele lui pomii roditori păreau ca ninși... erau înfloriți... O pasăre călătoare, fericită că a ajuns în ținuturi calde, cânta într'un pom verde celor ce speră vremuri mai bune...

Pe o potecă întortochiată cobora din munte, apărând și dispărând, ici și colo, o femeie tânără care purta, în spinare, o desagă. Femeia dădu într'o vâlcea, nu se mai văzu o clipă, dar când apăru din nou ochii ei cercetători priveau în lături. Stătu locului nedumerită și săltă pe umeri povara. Pe cine căuta? Cine era? Omul curios se apropie mai mult; dar nu era zărit. Inima începu a-i bate tare; o sfială îl pătrunse pe neașteptate și, în vis fiind — și-aduse aminte că numai când era tânăr trăise clipe de tainică dragoste... El acum era un altul dar acest altul pornea către clipa deacum a visului pe drumul trecutei tinereți...

Şi-aduse 'n vis aminte că femeia aceia era întâia lui dragoste... Dar şi ea era o alta prinsă însă în aceiaş asemănare... Dar pe cine căuta? Şi ce vrea femeea?

In vremea asta l'a zărit, şi ca şi cum pe el îl aştepta, strigă uşurată:

— Ioane!... Bine că ai venit!... Viu de departe numai pentru tine... Apropie-te...

Ca un copil, supus, se apropie în neştire de această arătare...

— Şezi jos... aici, lângă mine. zise femeia cu blândeţe în grai.

Ion se aşeză. Broboanele de sudoare rece se furişau pe frunte, — în jos, către faţa-i înegrită şi brăzdată de cute adânci.

Femeia desfăcu desaga şi scoase pâine caldă şi rumenă.

— Mănâncă.

Şi-i întinse una. El o prinse cu lăcomie şi o mâncă în vreme ce femeia, dusă pe gânduri, îl privea fără să mai se sature. Ii dădu şi apă să bea dintr'un urcior... Când să bea, privi o clipă urciorul... era acelaş cu care ea, odată de mult, îşi făcea vânt deacasă pentru a se 'ntâlni în faptul serii cu Ion la fântână...

— Ai suferit mult pe-aici...

El nu răspunse, doar o privi trist, lung şi înţelegător. Femeia l'a înţeles căci se apropie uşor de el. Ion închise ochii şi nu se mai gândi la nimic căci o mână caldă şi tremurândă se petrecu prin şuviţele lui de păr încărunţit...

— Vezi, nu te-am uitat nici după atâta amar de vreme... Şi cât ne-am schimbat noi!...

Ion, liniştit, ca şi cum nimic nu i s'ar fi petrecut în suflet, ridică ochii lui albaştri către ea. Dragostea lui de altădată zări în colţul pleoapelor o lacrimă care se rostogolea... Nestăpânită, femeia, privind in lacrima aceia — poate, îl atrase către ea ca să se împlinească îndemnul naturei în plină prefacere... Nu era oare primăvară? Ion ameţit se lăsă moale ca dus de ispită. Capul lui înfierbântat se alipi de un sân tare şi cald... Unul simţeau, aceşti regăsiţi, că trăiesc în clipa aceia, în fiecare. Dar, în preajma acestei dorinţi, se punea hotar la capătul primei vârste când drumurile tinereţei de mult erau croite.. Ea avea casa ei, bărbatul ei; el — departe, robit, singur, trăia într'un gând de dor sfânt: să-şi vadă casa lui, copiii şi mama copiilor lui... Se deslipi uşor de ea; iar ea, la rându-i, se 'ndreptă ca să curme îndemnul şi pornirea ispitei... El şopti încet, trist şi pe gânduri:

— Mi-a trecut vremea... şi mie şi ţie... Tu ai bărbat, eu am copii şi femeie... du-te... locul tău e acolo, departe... în uitare.

Şi făcu cu mâna un gest al depărtărei... Femeia se ridică prinsă în preajma aceloraşi gânduri. Ridică desaga şi fiindcă era povară în ea îi zise:

— Uite, ia pâinile acestea... lipsa ta, până la întoarcere, va găsi îndestulare câteva clipe...

Privi la pâini în vreme ce femeia se depărtă, plecând pe unde venise... Deodată, îi avu în ochi şi pe cei deacasă... Ii văzu goi şi flămânzi şi vru să le dea pâine, dar parcă nu era cu putinţă...

... Un uşor scuturat îl trezi din somn:

— Ioane! Ioane, scoală... de ce plângi, măi vere?...

Se trezi buimac, privi în lături, şi rămase uitat în întunericul barăcei mohorâte...

Işi reveni încet, se gândi la vis, se gândi şi acasă... Or avea ei, sărmanii, pâinea pe care el dorea să le-o dea în visul ce l'a cuprins?...

Cine ştie?...

O vălvătae de foc ce era aproape să se stingă juca în fundul baracei umbre ce se pierdeau în spre uşă... Toţi dormeau.

In jocul de umbre sdrenţuite, de lumini aproape stinse, tăcerea ţinea tovărăşie nopţilor lungi de iarnă. Te cuprindea cu putere în mrejele ei şi gândul pornit să-i ţie tovărăşie n'avea măsură ca să o măsoare. In tăcerea a patru pereţi de scânduri, dincolo de ei, se urzea pânza aceasta subt care se svârcoleau şi multe frământări... In sufletul lui Ion tăcerea, care ţinea de urât singurătăţei, trăia ca un tovarăş de suferinţă. El îi da fiinţă şi o simţea lângă el, o asculta, o urmărea şi-i da din dorinţă prea mare asemănarea depărtărei...

Departe, departe de tot, prin tăcere, ajungea prin închipuire în ţara lui, acasă...

Ochii lui erau în spre uşe aţintiţi ca să vadă minune nouă. Tăcerea par'că îi vorbea, îl îndemna să spere şi să crează în ce-i vor vedea ochiii... Un geamăt surd pieri în fundul baracei... Era un somnoros care poate că visa la fel... O privire de-a lui Ion căzu peste fiecare tovarăş.

In dorinţa lui trăia cu putere dorinţa tuturor poate... tăcerea îl îndemna la aceasta şi el se supuse...

Ochii lui se pironiră către umbrele dela uşe. O trosnitură uşoară îl făcu să tresară o clipă, dar tăcerea era şi mai vajnică.

Gândurile lui trăiau, acum, la vatra sufletului, căci turburarea o vesti doar corpul prin tresărire.

In luminile slabe şi pe ducă se urzi o pânză violetă şi tocmai în momentul trosnetului Ion avu impresia că uşa se deschide şi un oaspe necunoscut se strecură înăuntru, rămânând locului la uşe. Poate că tresărirea vestea această vizită neaşteptată, pe care doar sufletul lui Ion o pătrunse căci nu se turbură. Dar această vedenie, care la început nu prea se desluşea, cobori tot din imperiul tăcerei... Işi da seama că par'că nu e nimeni dar dorea să fie şi-a şi fost... Ochii lui deschişi mari, fixi, şi duşi departe ca să caute mângâieri ce nu viu, văzură lângă uşe o femeie în negru care nu plângea dar din ochii căreia se prelingeau lacrimi potolite... Femeia îi privea pe toţi şi pe rând şi la fiecare uitătură lacrima venea să uşureze poate...

Cine e şi femeia aceasta? Şi ce caută?

— Uite, această femee se chiamă: „durerea"..., ea plânge pe fiecare..., pe noi cei de aici, robiţii, ca şi pe cei de acasă...

Incet, îi veni în minte cuvintele preotului de cu seară, cuvintele rugăciunei întru nădejdi și ușurare: „...pâinea noastră cea de toate zilele dă-le-o celor de acasă...“

. . . .

In vremea asta, cine știe, departe pe fronturi erau vieți care se nimiceau, erau oameni cari nu se vor mai întoarce, care nu vor mai ști, care nu vor mai gândi dacă „ai lor“ au s'au n'au pâinea pe care, mult fericitul Ion, o dorea pentru ai lui... care sunt așa de departe...

1917, Mina Pernik-Bulgaria **Condora.**

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAȚIONAL

INELUL, trei acte

de D-ra ARCHIP

Autorii noștri sunt toți la primele lor lucrări, geniali. Atacă însăși fundamentele vieții, într'o construcție dramatică în care fiecare personagiu reprezintă cel puțin o întreagă piesă condensată Cititorul sârguincios — adică acela care n'a obosit încă urmărind, precum noi am obosit scriind cronicile noastre dramatice (mediocre vai! din necesitate!) va fi observat că entusiasmul nostru pentru debutanți prea se repetă, ca însușirile pe care le-am tot proslăvit să nu fie, toate, stângăciile și nepriceperile începutului.

Și astfel, trebue să scriem precum am mai scris despre colegii ei dramatici din acest an, că în *Inelul*, domnișoara are cel puțin trei conflicte (ale celor trei personagii principale) foarte delicat dependente unul de altul!

In primul rând e conflictul dintre medic şi Ana crescută în aceeaş casă cu el. In al doilea rând, e conflictul dintre Ana şi amantul pe care-l părăseşte — o invenţie într'adevăr surprinzătoare. In al treilea rând e conflictul între Ana şi inelul, „inelul" moştenit din neam în neam şi al cărui înţeles e tragic: dacă acest inel va fi purtat de iubitul ei, când odrasla lor va avea trei an trebue să moară cineva: tatăl, mama sau copilul.

Astfel, piesa ţine atenţia foarte încordată, „încordată până la urmă" precum declara d. Mihail Dragomirescu d-lui L. Rebreanu, dar tocmai pentru că publicul nu ştie precis în tot timpul celor trei acte unde e în definitiv conflictul dramatic — în acţiunea voluntară fiecăruia dintre eroi, cu conflictele lor multiple sau în destinul (destul de frumos dealtfel într'o vreme când toate obiectele n'au decât valoarea înscrisă în factura comercială) în destinul care a luat forma unui inel, şi pe care un om îl poartă, ca pe o eleganţă, la degetul cel mic al mânii stângi.

Când am zis că domnişoara Archip are geniu, eram îndârjiţi. Gândindu-ne la personagiile atât de bine desenate (chiar când sunt secundare) la câteva fragmente de scene într'adevăr mişcătoare şi reale (restul bălăceşte în literatură) vom zice că d-ra Archip va avea talent, — şi ne pare bine.

Trebue să remarcăm jocul d-nei Lili Popovici-Dominic.

Am vroi să scrim câteva pagini: dar deşi voim nu putem — din pricina colegilor noştri din această revistă, care au multă literatură de publicat. Indicăm numai că la un trup modest, d-na Lili Popovici oferă un cap cu liniii mari şi umbre distinct puse, sub buza de jos, în obraji (între maxilare, când vorbeşte) iar toată forţa ei de expresiune e mai cu seamă în distanţa de la pleoapele de jos la sprâncene, pe care le ridică şi le lasă — adevărate extazuri, adevărate coşaruri. Dacă mai adăogăm la toate acestea o voce ca de flaut, ale cărei note de jos sunt adevărate pipăiri de suflet dacă nu chiar tăcute şi adânci muşcături, trebue să întrebăm cu tărie, de-ar fi să fim dezagreabili oricui, cum de o asemenea actriţă apare anul acesta, de-abea acuma pe scenă?...

F. ADERCA.

A APĂRUT DE

HORTENSIA P.-BENGESCU

FEMEIA IN FAŢA OGLINZII

ED ALCALAY & CALAFATEANU PREŢUL 18 LEI

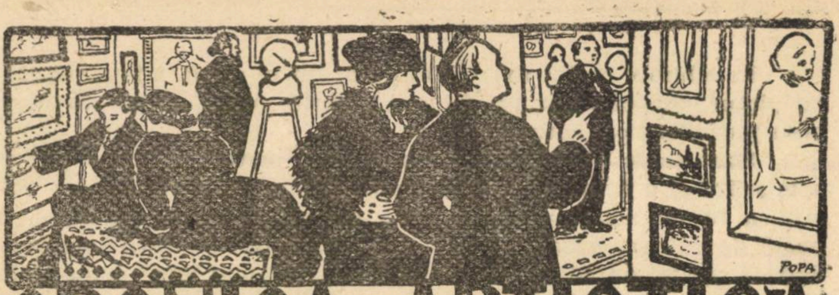

CRONICA ARTISTICĂ

IPOLIT STRÂMBU *) ŞI N. VERMONT **)

Criticului căruia îi va reveni sarcina de-a judeca mai de aproape şi mai amănunţit opera pictorilor noştri din vechea pleiadă, îi va fi dat să găsească, chiar, la cei mai de frunte dintre ei, neegalităţi şi contradicţii surprinzătoare.

In aceiaşi ordine de idei vor fi necesare, poate, şi studii speciale asupra influenţei artelor noi, de care n'au fost cruţate nici cele mai fixate atitudini picturale. Aceste influenţe sânt de diferite naturi. Uneori printr'o trecere succesivă prin diferite etape care se îndepărtează treptat de genul iniţial, alteori oscilând cu reveniri ori înfiltrându-se imperceptibil sub forma dela obârşie, ori — însfârşit — făcând două paralele din activitatea artistică, aceste influenţe fac totdeauna dovada unei îndoeli, fie ea cauzată de o covârşitoare putere — ceia ce n'ar fi cazul modernismului — fie de o inconsistenţă a atitudinei — ceia ce n'ar fi cazul d-lui Ipolit Strâmbu, — fie însfârşit din pricina acelei nevroze moderne fireşti, şi copleşitoare, de pe urma căreia însăşi natura exterioară şi-a pierdut partea de colaborare în opera de artă.

Ori cari ar fi însă motivele, aceste influenţe se resimt şi cum în unele cazuri ele iau înfăţişarea unor derogări evidente dela conduita pictoricească obişnuită — şi e cazul d-lui Strâmbu — ele trebuesc cel puţin notate dacă spaţiul şi timpul nu ne pot permite o studiere care să explice aceia ce pare neegal şi discordant.

In actuala expoziţie a d-lui Strâmbu, anume lucrări fac figură aparte şi despre ele nu putem vorbi. In penelul care a pictat aceste schiţări — moderne şi prin coloraţia şi prin desenul lor — nu recunoaştem penelul pictorului care ne-a dat acele desăvârşite efecte de lampă care l'au consacrat la „Tinerimea Artistică“ şi mai ales acele modelate nuduri cărora numai încadrarea în muzee le poate da o răsplată potrivită.

---

*) Maison d'Art Str. Corăbiei 3.

**) Atheneul Român.

In schimb, restul expoziției de acum, ne pune în fața vechiului pictor, caracterizat printr'acea știință a desenului de care prea puțini artiști actuali mai au parte.

Sunt acolo atitudini construite cu o justeță a proporției și a mișcării și o armonie a liniei pentru care d. Strâmbu va rămânea totdeauna o pildă vrednică de urmat. Iar de asupra, o pastă de culoare așezată cu un penel viguros și curat, cam academică poate, dar de un academism de cea mai bună speță, cald și insinuant, armonizat și compus cu suflet și dibăcie complectează cu cinste ansamblul chibzuit al cadrei.

D-l N. Vermont, în ghețăria pe care reaua voință ori inconștiența domnilor dela Atheneul Român i-a pus'o la dispoziție, a deschis și anul acesta o expoziție în care, aceleași calități și aceleași defecte din anii trecuți, vin să facă dovada că d-sa trebue să se hotărască odată a rămânea în compoziție chiar cu riscul de a renunța la expoziții anuale.

Căci în definitiv atâtea schițe și atâtea fragmente, nu pot adăoga nimic reputației sale și rămânând mereu la aceiași treaptă — fără să bage de seamă — dă prilej unei banalizări lente dar distrugătoare.

Și-ar fi păcat.

D-l Vermont a spus și mai are de spus lucruri frumoase în compoziția de mare stil. Are pentru asta toate calitățile. Meșteșugar destoinic și stăpânind desenul până la virtuozitate, d-sa ne dă de astă dată doar un singur tablou de merit: „o cârciumă".

E acolo un tot închegat și deplin pentru aceia ce vrea să fie, încât pare o calitate chiar lipsa de culoare. De altminteri această lipsă de culoare e una din caracteristicile d-lui Vermont.

Căci d-sa nu este de fapt un pictor. Pentru d. Vermont culoarea e doar o anexă a desenului și nu există decât pentru a complecta. Prin ea însăși nu trăește și nu poate trăi așa cum trăește desenul, de sine stătător.

Chiar în cele câteva peisagii pe care le expune și unde culoarea pare a avea o relativă finețe, ea este de fapt ceva necomunicativ, ceva voit și știut, pus cu chibzuială desigur, dar numai cu atât.

Banalitatea aquarelelor d-sale face dovada celor spuse mai mai sus tocmai prin aceia ce ele trebuesc să fie, adică întâi culoare și-apoi desen, sau, dacă voiți, mai degrabă desen prin culoare.

VICTOR ION POPA.

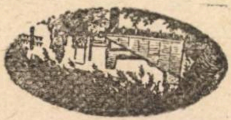

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Emil Dorian.—Cu toată rezerva, pe care ne-o impunem faţă de literatura publicată în propriile noastre coloane, debutul d-lui Emil Dorian nu poate trece fără a fi salutat cu o adâncă satisfacţie. D. Dorian păşeşte la lumină cu o maturitate de simţire şi de realizare atât de definitive încât s'ar putea spune că-şi crează un gen (*Cântecele de leagăn* ale d-lui Bucuţa fiind nişte încercări numai în parte izbutite) şi îl şi epuizează prin atingerea perfecţiei. Copilul până la vârsta de un an şi-a găsit, însfârşit, un poet; şi cum la această vârstă viaţa se reduce numai la fiziologie, era fatal ca poetul să fie un doctor. Mişcările copilului au nimerit în d. Dorian nu numai un observator minuţios dar şi o sensibilitate de părinte remarcabilă ce se realizează în imagini de o graţie, frăgezime şi uneori ingeniozitate fără echivalent.

E. L.

Problemele religioase şi Rusia bolşevică. — Pe cale religioasă se discută acum reînceperea influenţei occidentale asupra haoticci Rusii bolşevice. Sub ce formă însă, de oarece preoţii sunt atât de rari şi cei câţi mai există nu au nici o autoritate morală?

Episcopul unit din Lwow preconizează ideia de a se încerca această influenţare prin preoţii uniţi. Aceştia fiind mai aproape de ortodoxism şi permiţându-li-se să se abată dela legile celibatului ar fi mai aproape de sufletul poporului rus şi de tradiţiile lui.

Dimpotrivă, Monseigneurul de Ropp, arhiepiscopul de Mohilew, crede că prin catolicismul roman—care incontestabil se bucură de o mare autoritate morală — s'ar ajunge mai degrabă la rezultatul dorit. Pentru moment, tot în scopul de a nu lovi prea brusc tradiţia populară rusă ar fi să se admită, cu aprobarea papei, biritualismul oficierii serviciului dumnezeesc.

Alături de această încuviinţare temporară ar fi şi aceea a căsătoriei preoţilor, de obţinut şi dela Sf. Scaun, în interesul acestei propagande religioase, care poate duce la frumoase rezultate practice.

Rusia este de data asta vânată pe alte căi şi cu alte arme: cele cari lovesc de-adreptul în cele mai sensibile puncte ale sufletului popular. De fapt, o cestiune de speculaţie şi aceasta, încercată după nesuccesul tratativelor directe asupra reluării relaţiilor politice şi comerciale.

Iarăşi târgul de mostre din Bucureşti. — D-l Léon Thévenin se ocupă într'un articol din *Revue bleue* de târgul de mostre din toamna aceasta. Reţinem insistenţa cu care autorul articolului — d. Théveuin trăeşte printre noi — atrage atenţia cercurilor comerciale franceze asupra desavantagiilor acestei uşurinţe grăbite cu care se trece peste şi mai ales prin România. Expoziţia de anul acesta dovedind că la rigoare ţara noastră ar putea trăi şi prin ea însăş, Franţa are de învăţat multe: specula cu valuta, dorinţa de a câştiga repede şi mult în afaceri grabnic încheiate şi sfârşite, nesocotirea drepturilor de a fi trataţi mai cu încredere şi mai pe îndelete ale oamenilor de afaceri del noi, în fine ignorarea pare-se voită a lucrurilor ce ne privesc — nu e mult decând nu se ştia în ce ţară e capitala noastră — totul contribue la înstreinarea simpatiilor române de ţara cea mai iubită până la un moment de români.

Cartea franceză speculată fără margini, ţine şi ea departe pe cel care până mai deunăzi se hrănea din ea. Aceste împrejurări contribue la creşterea influenţei comerciale ba chiar culturale a ţărilor cu cari am fost în război şi cu cari Franţa se găseşte şi azi în duşmănie.

Constatarea acestor adevăruri este de natură îmbucurătoare. Făcută de noi, ar fi părut interesată. Venită dela alţii ar putea fi serios luată în seamă, aceasta spre binele ambelor ţări.

Vajnicul deputat basarabean Ion Buzdugan, despre a cărui activitate politică cu tendinţe de luptă de clasă auzim din ziare, şi despre a cărui activitate poetică ne-am ocupat chiar în *Sburătorul*, ne dă un volum de *Cântece din Basarabia* (1906—1916—1921). Interesul cărţii nu poate scăpa nimănui, nu numai pentru valoarea ei folcloristică şi chiar poetică, ci şi pentru documentarea stării sufleteşti a Moldovenilor dintre Nistru şi Prut. Ea vine să dărâme aparenţele de mulţumire a poporului nostru sub domnia ţarilor, pe care o exploatează unii agitatori politici din afară şi chiar dinăuntru; paradisul regimului rusesc a devenit o simplă armă electorală împotriva soldatului, jandarmului şi administraţiei româneşti. Apologiştilor trecutului, li se poate arăta colecţia de poezii populare a d-lui I. Buzdugan, din care se vede realitatea tragică a sufletului românesc sub domnia cnutului.

Comedia adolescenţii este titlul unei cărţi a d-lui Paul Mihăescu, care are particularitatea de a fi însoţită de o prefaţă a d-lui Radu D. Rosetti, cu data din 1897. De altminteri, întreaga colecţiune de articole şi fragmente se resfiră pe spaţiul de timp dintre 1897-1921. In aceste condiţiuni, nu ne aşteptăm la ceva consistent şi unitar; cartea e, în adevăr, adolescentă prin abus poetic şi sentimental. Nu este totuş lipsită nici de stil, nici de intenţii. Venind la timp, adică în preajma celor douăzeci de ani, ea ar fi conţinut promisiunea unui scriitor.

Un nou academician : *Ioseph Bédier* — Savantul cercetător al *legendelor epice* franceze a fost primit la Academia franceză în locul rămas vacant prin moartea lui Edmond Rostand.

Vorbind de opera înaintaşului său, Ioseph Bédier s'a ocupat de cei 4 eroi ai lui Edmond Rostand: Joffroy, Cyrano, Aiglon şi Chantecler, toţi având comun sufeteşte goana după visul imposibil. Joffroy a fost trădat, Cyrano nu a fost iubit, Aiglon a fost legănat de o întreită iubire, Chantecler nu are nimic de dorit.

A răspuns Barthou, făcând elogiul lui Joseph Bédier, reconstituitorul celor mai scumpe legende franceze, primul care a demonstrat fondul francez al acestui epos popular socotit de mulţi ca germanic.

Trecând la Rostand a schiţat cu precizie genul acestui poet timid oridecâteori se vorbea cu laudă de geniul şi de cariera sa poetică.

CITIȚI

„BIBLIOTECA UNIVERSALA"

Care publică opere literare, ştiinţifice, pedagogice, de utilitate publică etc., etc,, scrise de cei mai de seamă scriitori români şi străini, clasici şi contimporani.

Se pune în vânzare câte 3 volume pe săptămână

PREȚUL FIECARUI NUMAR LEI 1.-

AU APARUT:

No.	1— 3	*L. Rebreanu*, Norocul	**Lei**	**3.-**
„	4— 4	*H. C. Andersen*, Grădina raiului .	„	**5.-**
„	9—11	*I. Petrovici*, Simţiri rostite . .	„	**3.-**
„	12—14	*Al. T. Stamatiad*, Poemele în proză ale lui Baudelaire . . .	„	**3.-**
„	15—17	*E. Lovinescu*, Portrete literare .	„	**3.-**
„	18—25	*Al. Dumas-fiul*, Dama cu Camelii Roman	„	**8.-**
„	26—29	*V. Alexandri*, Fântâna Blanduziei, cu o prefaţă de E. Lovinescu .	„	**4.-**
„	30—33	*Voltaire*, Prinţesa Babilonului, Roman. Traducere de Mihail Iorgulescu	„	**4.-**
„	34—38	*V. Alexandri*, Ovidiu, cu o prefaţă de E. Lovinescu.		

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

Editura „ANCORA" Alcalay & Calafateanu — Bucureşti, Str. Smârdan, 4

Tit.
REVISTA " TRANSILVANIEI "
SIBIU
Str. Saguna 6

ROMANI
3
BANI POSTA

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale

BONBONERIEI ⁘

⁘ **RENAISSANCE**

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura“, Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

Biblioteca Centrală „Asociațiunii" Sibiu

SUMARUL No. 15

E. Lovinescu . . . . Hortensia Papadat-Bengescu (II)
Camil Petrescu . . . . Amiază de vară
Gh. Brăescu . . . . Superstiţie
G. Rotică . . . . In ceasul judecăţii
Alice Soare . . . . Oglinzi sparte
Emil Dorian . . . . Cântece pentru Lelioara
N. Batzaria . . . . Nea Niţă „luminător al neamului"
George Silviu . . . . Toamnă...
B. Fundoianu . . . . Renan în ţara românească
Alexandru Bilciurescu . . . Ploaie de toamnă
CRONICA LITERARĂ. — MIHAIL IORGULESCU: Ion Dragoslav.
CRONICA DRAMATICA. — F. ADERCA. — *Teatrul Popular*: La Telefon.
CRONICA ARTISTICA. — VICTOR ION POPA: N. Constantinescu, Ionescu-Doro, Pan, Ioanid şi Rosenbluth.
— Insemnări Literare. —

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administrația Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREȘTI
STRADA SMÂRDAN, 4
și a librăria „Mercur", București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență, trimițându-se costul respectiv prin mandat poștal, la Administrația Revistei.

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patrașcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipații literare, etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

PREȚUL LEI 15.—

ANUL I. — No. 15 24 DECEMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARĂ, ARTISTICĂ ŞI CULTURALĂ
DIRECTOR: E. LOVINESCU

Hortensia Papadat-Bengescu

II

Perfecţia stilistică a d-nei Hortensia Papadat-Bengescu nu e un paradox; din moment ce subordonăm ritmul extern ritmului intern, problema ia un aspect cu totul nou: nu se mai desleagă prin sine ci prin raportare la conţinut. Sufletul agită massa cuvintelor şi le comunică pulsaţia; într'o adevărată operă de artă forma nu se poate deci despărţi de fond. Numai spiritele neliterare se opresc la stil ca la un element de sine stătător şi nu ca la o simplă văpae ce trădează comoara îngropată.

* * *

M'am ocupat de mai multe ori de natura talentului d-nei H. P.-B., dar niciuna din operele trecute nu exprima ca *Femeia în faţa oglinzii,* sub o formă mai evidentă, caracterul specific al acestui talent, atât de original şi deci atât de puţin înţeles de toţi ceice caută în literatură o satisfacţie uşoară. Un roman în care nu se petrece nimic; în care traectoria unui puternic sentiment de dragoste nu e înregistrată prin niciun semn vizibil; în care nu numai că nu e o acţiune, dar nu e nici măcar o anecdotă: iată *Femeia în faţa oglinzii.* Procedeul era acelaş şi în celelalte lucrări; prin amploare, el e împins la limitele lui ultime în *Femeia.* Intreaga literatură a d-nei H. P.-B. e lipsită de orice organizare exterioară; ea nu are alimentul faptelor, singurele ce fixează atenţia în plasa lor modelatoare.

In epoca, în care femeile luptă pentru emanciparea totală şi vor să umple universul nu numai cu bătaia inimii lor ci şi cu sgomotul unei activităţi multiple, îndărătul operei d-nei H. P.-B. se zăreşte o siluetă feminină de după zăbrelele unei ferestre. Deşi nu suntem în orientul islamic, în ţara cadânelor, care nu cunosc din viaţă decât atât cât le îngădue să vadă reţelele fine ale geamurilor, dar care zugrăvesc cerul cu desenurile halucinate ale dorinţelor lor, — din întreaga operă a scriitoarei noastre răsare aceiaşi femee, încadrată în rama zăbrelelor, consumată de nostalgii irealizabile. Din locul ei obscur şi izolat, toarce firul inepuizabil al dorinţelor înflăcărate, umple văzduhul cu imaginile apocaliptice ale simţurilor flagelate, aşteaptă momentul suprem al evadării ce trebue să vină din clipă în clipă şi nu mai vine niciodată, tremură cu toată fiinţa-i alarmată la o şoaptă a vântului sau la un freamăt al ramurii ce se loveşte de geam şi, plănuind revoluţii şi cataclisme universale, se resemnează la inacţiune în colţişorul ei uitat. Gândul face ocolul lumei; după ce a aprins cu torţa-i uriaşă stelele cerului incendiind zările, dorinţa se întoarce apoi în dosul gratiilor ferestrei, condamnată să se consume în sine, — Sfânt Antoniu ce-şi populează chilia pustie cu demonii nervilor lui chinuiţi de ispită, de privaţie şi de concupiscenţă...

O astfel de existenţă este vidă de acţiune; literatura ei pare lipsită de organizare şi chiar de realitate. Deprinzându-ne de a privi şi considera viaţa numai prin expresia tangibilă a faptelor, nu ne putem închipui că în inima ce bate îndărătul unei perdele se pot petrece tragedii mult mai aprige decât în arenele lumii, şi că sub bolta frunţii se pot da ciocniri şi cristaliza forme spirituale mai fecunde decât cele materiale. După cum în viaţa publică, atenţia merge spre forţă, spre gest şi nu spre idee tot aşa şi în literatură pasiunea cititorilor obişnuiţi se îndreaptă spre fapte şi acţiune. Am protestat şi altădată împotriva acestei optice parţiale. Fapta este de cele mai multe ori expresia unor idei mediocre şi de o valoare imediată; deasupra lor sunt şi idei, a căror nobleţă stă în a nu fi deformate prin traducere directă în act, ci în a se avânta în speculaţii dela care pot atârna destinele lumei, cu toată aparenţa lor de inutilitate. Literatura ideologică îşi reclamă deci drepturile sale de existenţă şi chiar de superioritate. Şi o astfel de literatură e întreaga operă a d-nei Hortensia Papadat-Bengescu, şi mai ales *Femeia în faţa oglinzii*, vidă de orice acţiune dar bogată într'o ideologie pasională, unică în literatura noastră şi remarcabilă pentru orice literatură.

E. LOVINESCU.

AMIAZĂ DE VARĂ

Am obosit...
Şi-acum stăm lungiţi pe căpiţele de fân copt.
Bolta cerului a devenit prea vastă
Şi-acoperă şi părţi pe care nu le vedem.
Privim prelung,
De pe coastă,
Pârâul de frunzişuri negre care curge 'n fundul văii.
Poşta mică, pe şoseaua albă,
Bate prafu-'n loc.
Dar ajunge până sus la noi,
Material,
Cu zurgălăii.

In fund,
Depărtarea cu norii albi se-'mbină.
In aerul molatec încălzit
Fierb mărunte ochiuri de lumină.
Lângă noi spre stânga, sau spre dreapta,
Şi fără orânduială mai departe,
S'au risipit afară din livezi,
Copacii cu coroane prea puternice,
— Subt ei e iarba verde şi dulce ca răzoarele —
Şi cât vezi,
Toată valea
E acum în mod firesc o carte,
In care 'nfierbântat citeşte soarele.

Rar de tot,
Trec pe lângă noi, devale,
Pe poteca din fâneţele ţepoase,
Ţărani cu chip sărac
Şi talpa piciorului crăpată,
Ca o coaje aspră de copac.

Privim aiurea
Tot mai tăcuţi...
Răscolitor pătrunde-'n noi miros de fragi trecuţi...
Şi-aşa cum stai culcată,
Rupând între dinţi un fir de iarbă
Ţi se văd sânii albi strânşi între coate.
Lumina prinde tot mai mult să fiarbă...
Şi nu pricep
De ce te arde soarele mai mult pe tine.

CAMIL PETRESCU

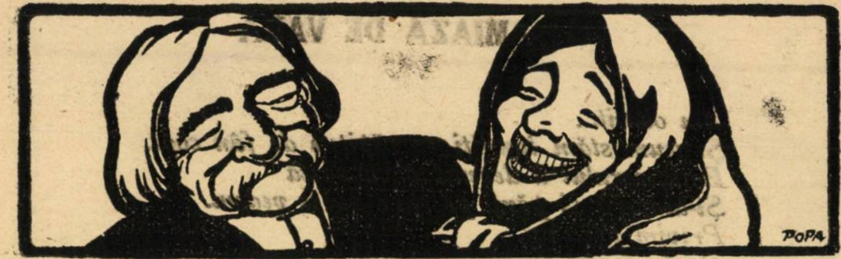

SUPERSTIŢIE

E o zi veselă de primăvară. Aerul parfumat de mirosul mugurilor îngrăşaţi de sevă regenerează vietăţile şi le robesc simţurile. Din ogoarele întoarse, din grâul răsărit, din iarba înverzită, din pădure, de pretutindeni, te ameţesc miresme pătrunzătoare. Republici de furnici îşi scot larvele la soare, sus de tot, sub cer albastru, ciocârlii se hârjonesc în aer şi printre pomii gătiţi de nuntă, vrăbii guralive se urmăresc, se prind, se ceartă pe locuri bune de căminuri.

In tabără, la Şipote, departe, ascunşi într'o vâlcea la marginea pădurii, şase trompeţi dela artilerie, cu bluze rupte, fumează, scuipă, tăinuesc între ei făcând şcoală. Din când în când la galopul unui cal, la un uruit de roate, la orice bănuială îşi umflă pe rând fălcile şi cu ochi înjectaţi scot din trâmbiţe turtite de alamă, note leneşe, tărăgănate de oameni necăjiţi: Tă-tă-tă-tă... tà-tà-tà-tà... ti-ti-ti-...

Venind năprasnic, nu ştiu de unde, o femeie fără vârstă, cu tulpan verde, fluturând harnică din mâini trece, ferindu-se să-i vadă, iuţind pasul în dreptul soldaţilor. Unul din ei mai îndrăsneţ dintr'o săritură de animal la pândă îi taie calea şi o cuprinde de mâini fără speranţă de scăpare.

— „Hii om de treabă c'apoi de" —

— „Nu fi proastă..."

— „Şăzi ghinişor, n' auzi..."

— „Hai să şedem".

— „Irraa, şăzi ghinişor că ti văd oamenii".

Intărâtat de rezistenţa femeii, vlăjganul, trunchiu de puternic şi spân ca un lipovan, n' avea urechi s' audă.

„Nu te teme", repeta el şuerând, aprins, cu respiraţia caldă, umblând s'o sărute, strângând-o să-i curme mijlocul.

— „Stuchite-ar mâţele, stai tu că vine el amù“.

Dar lupta era inegală. Slăbind, împleticindu-se, căzu neputincioasă victimă celor şase brute, cari se păziră pe rând, acoperind strigătele înăbuşite ale femeii cu note falşe, repezite, stridente: Tă, tă, tă, tă... ta, ta, ta, ta.... ti, ti, ti, ti...

Zărind un ofiţer ce se ivea călare, al şaselea dispăru pe urma celorlalţi, cari se afundaseră în desişul pădurii.

— „De ce plângi, leliţo?“

— „Săru mâna, conaşule, cum să nu plâng dacă şi-au făcut râs de mine“, se bocea femeia, suflându-şi nasul în poala cămăşii întoarsă cu ruşine într'o parte.

— „Cine?“

— „Da cini-i cunoaşte... erau dela *mozică.*

— „De ce n'ai strigat, femeie?“

— „Cin' să m'audă... dacă mi-o astupat gura!.. Să fi fost unul singur, n'avè grijă... of, of, of, of,... ce să mă fac eu!“

— „Nu cunoşti pe niciunul?“

— „Ba pe cel dintâi mă tem că l'aş cunoaşte... Văleu, văleu... sărăcuţa de mine!“

— „Bine, taci... nu-i nimic. Să vii mâine dimineaţă la mine, colo la artilerie. Să întrebi de colonelul Bălănescu. Ai să ţii minte?... Bă-lă-ne-scu... Bălănescu... colonelul Bălănescu dela artilerie. Asculţi?

— „Ascult“.

— „Aşa. Să vii mâine... am să cercetez eu. Ţine... ia... nu mai plânge“.

Şi într'un elan de generozitate, îngrijat de reputaţia regimentului, de întorsătura ce puteau lua lucrurile puse un pumn de franci în mâna femeii: „Iar pe soldaţi am să-i aflu eu cine sunt şi am să le trag o sfântă de bătaie să mă pomenească... Ai copii?“

— „Am doi. Da amù ce să-i mai baţi digeaba... arde-i-ar focu să-i ardă... să hi fost nişte oameni de treabă!..“

— „Nu cumva ţi-o pare rău?“

— „Eu ştiu ce să mai zic... săru' mâna matale, conaşule, c' ai fost om bun şi ţi-ai făcut pomană cu mine...“

— „Numai să fii cuminte, să taci din gură, să nu spui la nimeni“.

— „Araca 'n de mine, conaşule, Se poate o treabă ca asta... S' audă bărbatu-mio mă omoară, nu altceva... Gândesc că poate mi-oi cumpăra şi eu o ghiţâcă“.

— „Aşa, bine. Şi mâine să vii pela mine, că eu tot îi pedepsesc. Nu pot să-i las aşa... Ii bat, şi îi dau şi în judecată".

— „Ba nu, conaşule, săru' mâna... nu-ţi fă păcatul ista... Dacă nu te superi mata," adăogă după un timp femeia, codindu-se, întinzând mâna cu sfială, „să le dai câteun franc aşa, dela mine, să-mi trăiască vaca, că-i de haram!"

Gh. Brăescu.

ÎN CEASUL JUDECĂŢII

Ca să nu uit vre-una în ceasul judecăţii,
Cât mai împovărată de ele să-mi apari,
Greşală cu greşală eu le'nsemnez pe toate
Şi simt o ne'nţeleasă, nebună voluptate
Cu cât greşeli mai multe îţi aflu şi mai mari.

In fiece mişcare descopăr una nouă,
Cu fiecare vorbă simt suma lor crescând
Şi'n mine nerăbdarea se sbuciumă şi ţipă
Să vie cât mai iute hotărâtoarea clipă,
In faţa ta pe toate să ţi le strig pe rând.

Le-adun cu voluptate, iar când soseşte ceasul
Greşelile să-ţi judec şi glas să-i împrumut
Asprimei ce în pieptu-mi gemea nerăbdătoare,
Eu ţi le iert pe toate ca'n ziua următoare
S'o iau dela început...

G Rotică.

OGL ZI SPARTE

In mine vieţuiam ca 'ntr'un palat
Cu minunate ziduri de oglindă,
Din care ochii mei puteau să prindă
Ori care gest al eului bogat.

Dar când ieşeam din cadrul fermecat
Să văd cum alte chipuri se perindă,
Privirea-mi nu putea să se desprindă,
Nici unul să nu-mi fie asemănat.

Atunci spre-a mă 'nfrăţi cu omenirea
Am spart în juru-mi toată oglindirea
Ce-mi arăta cu cât o întreceam.

Dar sufletele mi-au rămas străine,
Şi'n preajma mea, eu astăzi nu mai am,
Prin săli pustii nici cel puţin pe mine!

ALICE SOARE.

PLOAE DE TOAMNA

Mărgele căzute de pe un fir necoprins,
Se-aşterne ploaea, lungă, subţire,
Peste grădina în care-a nins
Ultimii fulgi de părăsire..
Cade într'una, cade şirag
Peste covorul frunzelor moarte,
Peste grădina dorului drag,
Cade'n mărgele şirag...

Care-i nebunul ce i-a rupt firul?
Ploaia acum şi-a pierdut şirul
Şi peste tot
Işi poartă delirul...

Plouă într'una, fără măsură;
Incet sau tare, plouă mereu,
Plouă din greu,
Plouă în larg,
Plouă mărgele
Care se sparg...

ALEXANDRU BILCIURESCU.

CÂNTECE PENTRU LELIOARA

PRIMII PAŞI

Cu gratiile lui de sfoară,
Pătucul tău e-un mic regat,
Pe care azi, întâia oară,
Cerci să-l coiinzi în lung şi 'n lat.

Cu două mâni ţii fierul tare
Şi-aştepţi de la măicuţa semn
Să pui picioarele 'n mişcare
Cu graţiile lor de lemn.

Intâi măsori sever cu ochii
Şi-apoi mişti mână şi picior,
Iar volănaşul dulcei rochii
Galant soseşte 'n urma lor.

Şi câte n' ai să ţii în seamă
Până s' ajungi cu-al tău colind
La micul soare de alamă,
Ce stă înfipt în colţ lucind!

Dar mâna-l simte-atât de rece,
Că pici de spaimă şi eu cred
Că în fiorul, ce te trece,
Regreţi efortul tău biped.

MUZA MEA

Muza mea-i un pui de fată
Şi-are vacul unui an,
Pumn de glie închegată
Intr'un vas de porţelan.

Insă dânsa nu-i de vină
Că-i pe-alocurea stricat.
Când l' aduse barza lină.
Era greu şi l'a scăpat...

Şi de-atunci micei păpuşe,
Inflorind cu mii de nuri,
I-au rămas pe picioruşe
Numai şanţuri şi spărturi.

SEVĂ

S'a ivit un colţ de lună,
Care-mi scaldă corcoduşii
Infloriţi ca o cunună
Lângă geamurile uşii.

In tăcerea infinită
Se aude călătoare
Prin văzduhuri cum palpită
Forţa vieţii creatoare.

E-un fior în toate cele,
Care tot asemeni strigă
In cuprinsul unei stele
Ca şi'n frunza de ferigă.

Larvele întind aripe,
Flori din crengi fecunde pică.
Şi 'ntr'un cuib au prins să ţipe
Puişori de rândunică.

Către viaţa, care vine,
Eu privesc sărbătoreşte.
Fata doarme lângă mine
Şi o simt cum creşte, creşte...

MĂRGELELE

Fiecare vorbă vie,
Picurată diafan
Peste limba ta zglobie,
E-o mărgea de porţelan.

Limba însă nu le lasă,
Ci jucându-le puţin,
Pe-un fir roşu de mătasă,
Bob cu bob le 'nşiră lin.

Dar pornind spre buze şirul,
Ca să sune-apoi în larg,
Dinţii rup de-odată firul
Şi mărgelele se sparg.

EMIL DORIAN.

Nea Niţă „luminător al neamului"

„La urma urmelor, nu sunt şi eu un Român născut cu dreptul şi datoria de a mă înjuga la carul Statului?

Şi prin faptul că am venit pe lume între graniţele lui, Statul n'a contractat, oare, obligaţiunea de a îngriji şi de soarta mea, luându-mă sub aripa sa protectoare?"

Astfel de întrebări îşi punea Nea Niţă într'o dimineaţă rece de toamnă în odaia sa, în care îşi dăduseră întâlnire vânturile dela cele patru puncte cardinale.

Se hotărî, aşa dar, şi Niţă al nostru să apuce şi el drumul, pe care au mers şi continuă să meargă toţi câţi cred că s'au născut bursieri, ca să trăiască şi să moară aşa cum îi ştim.

Această hotărâre era din parte-i o adevărată apostazie. Nea Niţă îşi renega şi călca în picioare principiile, cari îl călăuziseră până atunci în viaţă.

In adevăr, când era sfătuit să bată şi el, ca tot Românul ce se respectă, pe la porţile vr'unui Minister, Nea Niţă răspundea cu un gest de dispreţ: să cer un loc în care să depind de alţii şi unde să am stăpâni pe capul meu? Niciodată! Nu sunt eu făcut pentru aşa ceva."

Pentru ce anume era făcut, o spunea el singur: „să am un loc, dar să nu-mi fie cineva stăpân, să îmbrăţişez o carieră, dar să nu depind de nimeni."

Iar în intimitatea gândului său îşi zicea: „dacă aş descoperi vr'o mină! N'o fi de aur, ar putea fi şi de argint!"

Decât vremea trecea şi nimeni nu venea să-l tragă de mânecă, ca să-i ofere locul visat de el. Cât despre minele de aur, de argint sau chiar de aramă, ele continuau să doarmă ascunse în adâncimile pământului.

Vremea trecea. Nea Niţă a început să trăiască zile în cari nu se hrănia decât cu speranţe — o mâncare ce nu prea satură — şi cu proecte cari îndestulează şi mai puţin.

Cât de plictisitor îl găseau acum prietenii, cât de anost şi de nesărat! Ce haz şi ce spirit poate avea unul, care nu e în stare să-ţi facă cinste măcar cu o ţuică?

Şi se făcu un mare gol în jurul său şi un gol şi mai mare în buzunarele sale. Intr'o astfel de situaţie şi până la sosirea de vremuri mai bune şi pentru el, Nea Niţă renunţă la principii şi iată-l acum bătând pe la toate porţile Ministerului pentru căpătarea unei slujbe oarecare.

S'a găsit şi pentru el ceeace, în sfârşit, se găseşte pentru toţi semenii noştrii. La o şcoală dintr'un sat turcesc sau tătăresc pierdut în Dobrogea era de multă vreme vacant locul de învăţător.

Nu-l ceruse nimeni şi cei cărora li se oferise, îl refuzaseră. Deaceea, nu s'a găsit cineva, care să-l invidieze pe Nea Niţă văzând în el un protejat al soartei sau un favorit al puternicilor zilei.

Deasemenea nu mai întrebaţi, dacă Nea Niţă avea titlurile, pregătirea, *cualificaţia*, cum ar zice fraţii din Ardeal, pentru a deveni un membru al corpului didactic.

Câţi sunt aceia, cari au meritat pe deadreptul locurile ce ocupă şi s'au urcat pe scara socială, sărind câte cinci-şase trepte deodată?

Parcă cutare ministru, parcă cutare profesor universitar, parcă cutare..., dar socotesc că e în interesul nostru al tutulora să o lăsăm mai bine încurcată această chestiune şi să nu-l sâcâim prea mult pe Nea Niţă întrebându-l de titluri şi cualificaţii. Să-i urăm noroc şi să-l urmărim puţin în noua calitate de „luminător al neamului."

Incă din primele zile ale activităţii sale didactice Nea Niţă se isbi de piedici serioase, pe cari le birui prin deşteptăciunea şi priceperea sa. Aşa, întâi şi întâi, el nu se putea înţelege nici cu oamenii din sat, nici cu copiii dela şcoală. Şi ca să poată fi înţeles măcar de copii, Nea Niţă introduse în învăţământ metode noui şi necunoscute pedagogilor.

Trebuia, de pildă, să explice însemnarea cuvântului „cocoş".

— Cum îi zice păsărei acesteia? întreba el arătând chipul cocoşului desemnat pe tabelele de pe pereţi.

Copiii spuneau aşa cum ştiau ei în limba lor. — Nu, răspundea Nea Niţă cam răstit, ăsta e un „cocoş", adică un „*cucuricuu!*" Şi dând din mâini, aşa cum fac cocoşii din aripi, încordându-şi vocea, el imita cântecul cocoşului.

Când îi întreba din nou pe copii, din toate gâtlejurile eşea câte un „cucuricu!" care se auzea în tot satul.

Copiii erau încântaţi de metoada învăţătorului lor.

Cu acelaş succes Nea Niţă explica şi numele celorlalte animale, cari figurau pe tablourile atârnate pe pereţii clasei.

Necheza ca un cal, behăia ca oile, orăcăia ca raţele, cotcodăcea ca găinile.

In şcoală domnea o veselie neîntreruptă. In mai puţin de o lună copiii învăţaseră cu toţii româneşte, adică acea pozna de românească a lui Nea Niţă.

Nea Niţă era deasemenea meşter grozav la poezii. Meşter dintr'un îndoit punct de vedere: întâi să le facă şi după aceia să-i facă şi pe copii să le înveţe repede şi cu plăcere.

Nea Niţă era şi poet — cum, dealtfel, e tot Românul. Creaţiunile sale poetice aveau, însă, un cusur: nu se năşteau întregi şi complecte. Aşa, din patru versuri, câte are o strofă, Niţă nu putea găsi mai niciodată pe cel din urmă şi deseori inspiraţia îl părăsea chiar după ce în trudă şi dureri isbutea să aştearnă pe hârtie pe al doilea vers din strofă.

Foarte uşor găsise deşteptul Nea Niţă leac şi pentru aceasta Nu venea versul al patrulea? Il inlocuia prin „tralalala."

Se încăpăţâna să nu vie pe lume şi versul al treilea? Il aplica acelaş sistem.

Iată, cum mi-au rămas în memorie, două specimene din opera poetică a lui Nea Niţă:

„*Primăvara vine*
„*Cu zile senine*
„*Şi ne face bine*
„*Tralala, lala!*"

A doua:

„*Eu sunt mic,*
„*Dar voinic,*
„*Trala-la,*
„*Trala-la!*"

Cât de repede şi cu ce bucurie le învăţau copiii; Căci îndată ce ajungeau la „tralala" şi la un semn al lui Nea Niţă ei săreau cu toţii în sus şi, dând din mâini, cântau sau mai bine zis strigau în cor: „tralala, lala!" Şi aceasta de câteva ori pe zi.

Invăţătura mergea strună. Copiii făceau progrese uimitoare. Nu rămăsese dihanie pe pământ, pe a cărei voce să nu o imite la perfecţiune, iar numărul poeziilor învăţate — am văzut ce fel de poezii — trecea de câteva sute.

După 5 — 6 luni de o astfel de activitate se anunţă vizita unui înalt funcţionar, a unui inspector dela centru.

„Domnule învăţător", întreabă acesta „au început, oare elevii să îngâne ceva româneşte?"

— Elevii mei vorbesc ca nişte români neaoşi, răspunse vesel şi mândru Nea Niţă.

Dar când a fost să se facă dovada acestei afirmaţiuni, bietul inspector, crucindu-se în gândul său, rămase împietrit locului. Se uita la copii, se uita şi la Nea Niţă, ca să vază nu cumva şi-au pierdut minţile şi nu-i venea să creadă nici ochilor, nici urechilor.

Copii nechezau, behăiau, cotcodăceau, miorlăiau ca pisicile, urlau ca lupii, pe când Nea Niţă vesel şi radios, le ţinea isonul şi îi încuraja dând într'una din cap. Iar când veni rândul poeziilor şi când copiii ajungând la „tralala" săriră odată cu toţii în sus, sbierând cât le ţinea gura, inspectorul speriat dete buzna pe uşe afară. Işi închipuise că vor să sară asupra lui.

Nea Niţă n'a fost felicitat şi nu i s'a făgăduit, că va fi propus pentru înaintare.

Din potrivă. Inspectorul deveni rece şi rezervat, se posomorî şi se încruntă în aşa fel, încât credeai, că cine ştie ce mare nenorocire dăduse peste el. Se mărgini ca la plecare să-i ceară lui Nea Niţă să-i trimită un raport despre mersul şcoalei, despre numărul de clase şi de elevi, etc.

„Dacă aşi face raportul în versuri?" îşi zise Nea Niţă inspirat de o ideie, pe care o găsi foarte fericită". Au să rămână cu gura găscată cei dela Minister văzând priceperea şi talentul meu poetic."

Zis şi făcut. Două zile şi două nopţi a muncit Nea Niţă, ca să umple vre-o douăzeci de pagini, în cari se desfăşura daru poetic cu care îl înzestrase natura.

Efectul şi rezultatul? Prompt şi eficace. Nea Niţă a fost destituit telegrafic, iar pe raportul său însuşi directorul a scris ca „medicul plăşii să examineze facultăţile mintale ale autorului".

Nea Niţă a fost destituit, dar cum e firea lui, a primit această lovitură cu seninătate şi nepăsare. Găsi chiar prilej să facă reflecţii cu caracter filosofic.

„Ce oameni mici la suflet", spunea el prietenilor săi, „nu mai pot de răutate, când văd ivindu-se un talent şi apărând înaintea lor o figură, care îi pune în umbră".

*

Această schiţare a carierei de „luminător al neamului" a lui Nea Niţă ar fi fost mai complectă, dacă am fi alăturat şi faimosul său raport în versuri, care găsi o apreciere revoltător de nedreaptă. Nea Niţă mi l'a citit în mai multe rânduri, căci, bine înţeles, îşi păstrase o copie de pe dânsul. Auzindu-l aşa de des, am reţinut câteva din versurile dela început.

Le reproduc aci cu un sentiment de satisfacţie, că mi-a fost dată putinţa să salvez dela o peire desăvârşită cel puţin o părticică din opera poetică a lui Nea Niţă:

„Ca nepot de-a lui Traian,
„Venind în satul Caraiman,
„Am vrut să fac şi eu ceva,
„Dar vezi, Doamne ; trala-la !

„Şi găsii mulţi Turci, Tătari
„Şi-alte lifte, Ruşi, Bulgari,
„Dară Şcoala, vai de ea !
„Era goală, trala-la !

„Şi mi-am zis : curaj, băete !
„Şi-am adus băeţi şi fete,
„Şi mai mari şi mai aşa,
„Trala-la şi trala-la !

„Şi din toţi aceşti păgâni
„Am făcut eu buni Români,
„Căci un Niţă, când o vrea,
„Face multe, trala-la !

N. Batzaria

TOAMNĂ...

Toamna-şi face cuibul în grădina desfrunzită
— cu presimţiri de moarte,
cu paseri care pleacă, — şi-mi împarte
din tristeţea ei nedesluşită...

Sufletu-mi, bogat şi roditor
ca un butuc de viţă,
cu struguri grei şi galbeni atârnând de fiece mlădiţă,
s'a cutremurat de-un ne'nţeles fior!

...Tu, *trebuia să vii*
să storci topazul boabelor prea coapte
şi, prefăcând în zi eterna noapte, —
s'aduci prilej de cânt şi veselii...

Tu, *trebuia să strângi cu grijă 'n cramă*
otrăvurile mele care fierb —
şi să mă laşi, sălbatec, sprinten cerb
s'alerg senin prin toamna de aramă!...

Tu, *trebuia să faci din mine-un fulg, —*
să-l poarte vântul, — vijelii să-l suie, —
să sboare ca o frunză de gutuie
pe care de pe ram dureri o smulg!...

Dar tu, — de mine veşnic mai departe, —
râzând de sufletu-mi îmbelşugat —
n'ai înţeles ce doruri l'au muşcat
lăsând în răni pecetea toamnei moarte!...

...cade ploaia rece, — ploaie grea, —
ploaia toamnei triste, 'n golul meu:
scuturat e rodul sfânt, şi greu
geme 'n noapte suferinţa mea!...

GEORGE-SILVIU.

RENAN IN ŢARA ROMÂNEASCA

Două din publicaţiile franţuzeşti ne aduc câte un capitol dintr'o lucrare, desigur vastă, a d-lui Pierre Lasserre, despre Renan. Pentru întâia oară, într'un studiu devotat, Renan nu mai figurează ca un adversar din afară al bisericei, ci e situat în miezul psihologiei catolice, cu o criză de conştiinţă care-l poate tot atât de bine explica, pe cât explică de clar însăşi criza bisericei.

Isus a fost scutit de divinitate şi iată-l, dela Renan încoace, om. Asta nu mai miră pe nimeni, până în ziua în care alt Renan, se va mira de credulitatea celui dintâi şi, istoric cinstit, va mărturisi că textele antice îi refuză lui Isus un atestat de existenţă. Până atunci d. Lasserre nu spune nimănui ceva nou, când aminteşte, între altele, că Baudier, directorul seminarului Saint-Sulpice, primind dela Renan mărturia necredinţei totale în biserică, nu i-a imputat o crimă şi nu l-a găsit vinovat.

Prefaţa aceasta nu duce la o discuţie pentru sau împotriva lui Renan. Ar trebui, ca să mă mai pot emoţiona, să am creerul bunicului. Contemporanii sunt singurii oameni capabili de o profundă reacţie, dar cum, un singur om inteligent din secol, îi copleşeşte — nu putem afla niciodată opinia lor. Contemporani! — Renan a avut destui în Franţa, dar a avut câţiva şi în principatele valahe. S'a scris un singur articol bun pentru Renan, în româneşte? Nu ştim. Vom foileta însă, — duşmanii sunt mult mai amuzanţi — pe cei câţi-va detractori.

Iată o broşură: „Răspuns orthodocs contra ereticului Ernest Renan pentru viaţa lui Isus“. A apărut în „Bucureşti“ — „Autor şi Editor un drept credincios“ — adică, pe cealaltă copertă: „autor şi editor Maior D. Papasoglu“. Broşura e datată: „anul 1864, Ianuarie 1-iu“.

Maiorul D. Papasoglu e speriat de cartea lui Renan: „căci scrierile acelui Renan desvoltate astă-zi în a 6-a a sa ediţiune, sunt convins şi tremur de frică, că ele au inundat toată Europa...“ El se consideră dator să avertizeze lumea creştină, pentru aceste înalte motive auto-biografice: „M'am împreunat cu Hristos! Este o făgăduială care am dat-o din ziua venirii mele în lume în mijlocul bisericii lui...“ El motivează astfel: „Mă grăbi ca ortodocs (cuvântul ortodox are, în scrisul lui Papasoglu, diverse ortografii) de făcui această mică broşură, unde descrisei culegerile cele mai folositoare, spre întâmpinarea răului înţeles ce ar lăsa acea ereticească descriere“. Broşura lui Papasoglu „mică este ea materialiceşte, dar este cu folos, căci va fi stavilă împotriva ereteceştilor sofisme, acelui Pragiar al lui Arie".

Dar să trecem la broşură. Prima pagină începe cu o „Dedicaţiune Eminenţii Salle prea Sfinţitului Episcop al Râmnicului, D. D. Calinic". Aici, Papasoglu este emoţionat. Iată-l: „Ce dulci sânt omului suvenirile copilăriei lui! Cu ce respect religios îmi aduc aminte de anul 1818, când părinţii mei mă aduceau în sfânta monăstire Cernica şi mă îngenunchea, ca să-ţi sărut cuvioasa mână!" Pagina *6* se închină „Sufletului Sfânt al scumpului meu părinte A., mort în România la Octombriu 1842." După ce îi spune părintelui său A., că ţinta broşurei este „de a face a se nimici şi a se lepăda din mâinile confraţilor mei, o scriere ce apăru scandaloasă pentru Viaţa lui Isus", maiorul se iscăleşte, de astădată cu altă ortografie: „Majoru D. Pappazoglu".

Urmează o „Prezicere" din care putem afla că volumul lui Renan se citea în ţară: „Cum au putut cumpăra acea Broşură a d-lui Ernest Renan, de către cei mai mulţi drept credincioşi chreştini, fără nici o împedicare?" După „Prezicere" urmează dovezile, culese din profeţi, din istorici, din Sibile; nu e uitată nici profeţia lui Isaia, întâmplată aşijderi: „Iată Fecioara în pântece va avea şi va naşte fiu şi vei chema numele lui *Emanuil*". După Sibile şi Isaia, se citează dicţionarul istoric al lui Chaudon şi Delandine vol. XII din anul 1804. Iar capitolul se încheie astfel: „Minciuni sânt aceste? Poezie este asta? Visurile lui Renan sunt aceste".

Sunt obligat să sar peste argumentele citate din Tacit, din Flaviu şi din Mahomet. Astea nu intereseează aici. Vom sări şi peste anexele cărţii, în care sunt publicate scrisorile maiorului către Patriarhul Ecumenic din Constantinopolu, către Mitropolitul Ungro-Vlahiei, către Sfântul Sinod ortodox al tuturor Rusiilor, către acel al Slavei, către mitropoliţii Serbiei şi Bulgariei, către cavalerul de Şaguna episcop al Transilvaniei, către prea sfinţitul locotenent mitropolit — din Iaşi — pe care nu le pùtem retipări ca să arătăm, pentru gloria maiorului, cât de meşter era în epistolie, de vreme ce a putut, cu acelaş conţinut, „mic materialiceşte" să umple douăzeci de scrisori diferite.

Penultimul capitol vădeşte, pentru noi, un mai mare interes: ne semnalează existenţa altui detractor al lui Renan. Se numeşte Tomas A. Paschides şi, e „administrator şi secretar al stimabilului ziar Reforma, care apăru Sâmbătă la 16 Decemvrie sub No. 45 unde într'o specială pagină avu buna intenţiune şi zelul de a traduce mai multe pasage din ziarele franceze care combătu mai înaintea noastră (adică a lui Papasoglu) pe acel sofist şi eretic Ernest Renan!"

Tomas A. Paschides, mulţumind maiorului Papasoglu că s'a ocupat de el, ne dă următoarele amănunte: „D. Maior Papasoglu, cunoscut îndestul Românilor prin darea la lumină a mai multor opere naţionale şi istorice..." După ce ne instrueşte cu activitatea d-lui Papasoglu, d. Tomas A. Paschides, sfătueşte pe „Români, Sârbi, Bulgari şi Eleni" să-i citească broşura şi crede „că vor fi convinşi de *adevărul* ce străluceşte în toate paginile ei, combătând raţionalmente şi cu probe necontestabile, pe acest discipole al lui Luther şi Volther".

Nu mai cunosc altă scriere dedicată, în principatul Muntenie, lui Renan. In ştiinţa mea, este în această privinţă, o mare lipsă. Abia în 1898, la Iaşi, *Protosinghelul Gherasim Miron*, e ispitit să-l judece pe Renan. In lipsă de curaj, probabil, protosinghelul traduce numai o broşură: „Iosef Ernest Renan, zugrăvit de el însăşi" — de Paul Lapeyre. Că apariţia acestei broşuri, pe care o avem în mână, nu e un caz fortuit şi că protosinghelul Miron, merită să fie trecut între detractorii lui Renan la noi — ne-o va spune coperta broşurei lui, care anunţă: „De acelaş Ernest Renan în faţa tribunalului ştiinţei, sau combaterea cunoscutei scrieri a lui Renan intitulată: „Vieaţa lui Isus", din trei puncte de vedere: exegetico-biblic, istorico-critic şi filosofic". Dar nici cartea aceasta nu e originală. Pe copertă se mai poate citi: „traducere din ruseşte". Aşa dar, locul protosinghelului Miron vine şi ca dată de apariţie şi ca originalitate, abia după maiorul D. Papasoglu şi d-l Tomas A. Paschides.

Dela 1898, Viaţa lui Isus a fost tradusă în româneşte şi a câştigat câteva ediţii E singura carte a lui Renan care a fost tradusă şi care a intrat în marele public. S'au schimbat multe lucruri de atunci. E jumătate de secol dela „anul 1864 Ianuarie 1-iu" şi nimeni nu l'a răzbunat pe Renan, de ceiace a scris Papasoglu. Dacă, întro zi de răgaz, ca un popas la traducerea Bibliei şi-ar face datoria şi onoarea aceasta prietenul nostru Gala Galaction?

B. FUNDOIANU.

VA APARE DE:

EUGEN RELGIS

:-: COLOANA PRINTRE RUINI :-:

— ESEURI —

ED. ALCALAY ŞI CALAFATEANU

STUDENTE

LA MARE

— VIZIUNE —

Albastru, vânt rece şi portul pustiu.
Stingheră pe diguri şi farul departe;
La piept strângi ştiutul palton cafeniu
Şi 'n mâna cealaltă cu drag ţii o carte.

E-aceeaşi, albastră: cum nu s'a schimbat:
Dar fără de zâmbet, ca 'n zile urîte,
Când parcă-i mai bine de mers la plimbat
Căci gânduri se 'mbină atâte şi-atate.

Priveşti peste umăr oraşul murdar
Cu străzi ce-ţi sunt astăzi cu totul străine,
Te uiţi înainte spre capăt, la far,
Cum marea se duce şi marea cum vine.

Şi nu ţi-e aminte că suntem pe lume
Şi noi ceştia carii din gândul cernit
Îţi facem o umbră pe dig iar în spume
Jos, colo mi-e dorul de blocuri izbit.

*
* *

Spre casă. Pleci capul. E unu, târziu.
— Sirena îşi porneşte urîtul ei cântec —
Vezi vântu 'n ştiutul palton cafeniu
Sculptându-ţi piciorul din pulpă la pântec...
Albastru, vânt rece şi portul pustiu.

AL. RALLY.

CRONICA LITERARA

ION DRAGOSLAV

Şi în literatură sunt asocieri indisolubile: Creangă-Dragoslav-Vissarion. Fiindcă primul a trăit cu mult înaintea celorlalţi, a trebuit neapărat să fie şi prototipul, şeful unei literaturi care la câte-şi trei are unele caractere comune. Pentrucă, de altă parte, cei doi din urmă au apărut mai târziu, fatal a fost să fie de toţi socotiţi ca urmaşi, ba chiar ca simpli elevi ai lui Creangă. O mentalitate simplistă şi aceasta, simplistă şi foarte comodă. Prinzând însuşirile comune reduci mai uşor toate varietăţile la o schemă generală şi unică. Simplificarea e legea cea mai economicoasă a judecăţilor omeneşti. A căuta dimpotrivă variaţiile particulare e mult mai greu. Fiind în funcţie de individ, ele sunt în stare să complice clasificările. Greutatea să găseşti coeficientul personal al fiecărui scriitor a determinat pe mulţi să-l nesocotească.

Dragoslav a trecut tocmai de aceea ca un urmaş al lui Creangă mai degrabă decât ca o individualitate literară distinctă. Odată aruncat cu o etichetă definitivă în frunte în galeria figurilor cari reprezintă literatura Creangă, procesul de definire şi de analizare a operii lui Dragoslav e mult mai uşor. Circumscriindu-l în această sferă de influenţă, cercetătorii aveau să se ocupe de verificarea înrâuririi lui Creangă Cutare amănunt trebue să se găsească şi la Dragoslav fiindcă prin definiţie Dragoslav e din familia Creangă. Iată premisa. Concluzia nu avea să fie decât dovedirea că acea cutare şi cutare formă din Creangă a trecut în adevăr şi la Dragoslav. Antologia de faţă scoasă de *Casa Şcoalelor* pare-se că e de natură să ne scuture din lenea de a cerceta şi de a schimba clasificări ce păreau definitive. In primul rând ni se lărgeşte cercul. Dragoslav nu trebue căutat numai decât în sfera literaturii Creangă. Comun cu acesta nu poate avea decât aşezarea în aceiaş sferă mai cuprinzătoare: sufletul popular primitiv din care scrisul unuia ca şi al celuilalt cuprinde o infinitate de aspecte.

Creangă şi Dragoslav sunt doi primitivi, două forţe spontane ieşite dintr'un suflet comun. Amândoi, sintetizează în grai moldovenesc mentalitatea românească populară. Că unul a lucrat mai mult aceleaşi date, turnându-le şi apoi retopindu-le în tipare literare desăvârşite, că altul le-a dat brute ca material de lucru mai mult decât ca lucrat, aceasta ne priveşte prea puţin, punctul nostru de vedere fiind altul. Mai degrabă de cât meşteşugul de a şlefui, ne interesează de data asta fondul.

Deaceea coeficientul personal nu în stilizare îl vom căuta. Lichidul ia pe dinăuntru forma vasului în care este conţinut. Criticii au văzut până acum numai dacă acel vas era pe dinafară smălţuit sau sgrunţuros. Ar fi însă tot atât de vrednic de ştiut dacă lichidul scos din acelaş isvor a umplut două urcioare la fel.

Dragoslav şi Creangă, reprezentanţi ai aceluiaşi substract sufletesc, au multe din însuşirile care deosibesc epocile primarprimitive din orice evoluţie psihică.

Filosofiile culte încep prin mituri. *Zilele şi faptele* unui Hesiod, de pildă, sunt contemporane ca fond cu sufletul care palpită în ritmul cânturilor homerice

Aventurosul epopeelor populare se îmbină armonios cu explicaţiile şi ele populare şi fantastice ale filosofului *Zilelor şi faptelor*. Basmul şi lămuririle tainelor lumii potrivit aceleaşi mentalităţi stau alături şi în literatura noastră populară. Mit şi unul şi altele, ele se prezintă ca explicări de întreg, ce vorbesc simţirii înainte de a-şi fi câştigat raţiunea de partea lor. Sunt singurele explicări posibile şi primite, fiindcă singurele înfăţişează global existenţa într'o formă totuş concretă. Explicările filosofiei de mai târziu nu pot satisface decât un spirit deprins cu analiza. Cel primitiv pare-se că este în deosebi sintetic. Aşa se explică de ce tezele cele mai contradictorii se reconciliază într'un basm sau se armonizează într'o cosmogonie populară, de ce superstiţia le aduce o forţă nouă şi de ce în genere mitul e o necesitate de prim ordin.

Creangă şi-a întemeiat literatura pe basm. La noi basmul e acelaş lucru — mutatis mutandis — cu mitul. Poporul trăeşte în basm cu forţa nestânjenită de raţionamentul care mai târziu îi retează odată cu aripele închipuirii şi multe din legăturile simţite la tot ceasul cu lumea înconjurătoare.

Spirit rud şi plin de seva pământului natal, filtrată în fiecare din picurii lui de sânge, Creangă va fi simţit această uriaşă putere a sufletului colectiv năpădindu-l şi în urmă învingându-l. De aceea poate că realitatea individuală o represintă în opera lui numai *Amintiri din copilărie.*

Dragoslav ca primitiv are comun cu Creangă, basmul. Superstiţia populară — *Noaptea Sfântului Andrei* de pildă, — dobândeşte o mai mare importanţă. In simplitatea liniilor lui, Dragoslav e un primitiv mai robust. Până aci asemănări. Deosebirile încep să se facă simţite şi apar isbitoare în partea a doua şi cea mai interesantă a operii.

Cosmogonia populară — facerea lumii, vina lui Adam, misterul existenţei, îngerii morţii şi ai vieţii—nicăieri nu are o mai pronunţată formă ca în proza lui Dragoslav. Definitivă şi echilibrată, această cosmogonie în care s'a pierdut basmul popular, înălţându-se până la ea, dovedeşte un spirit plin de curiozitate şi inventiv, fantezist, dar mulţumit numai cu anume explicaţii. In jocul imaginaţiei lui e totuş o logică uimitor de strânsă. Copilul care îşi explică legat, dar în felul lui un lucru văzut şi explicat de noi altfel, ar fi singurul în stare să ne stea ca un exemplu de această logică a cosmogoniilor populare.

Superstiţie de o parte şi basm înălţat curând până la valoarea explicării lumii de alta, iată cele două laturi ale operii lui Dragoslav.

Socotim că din acest punct de vedere ea e mai reprezentativă decât a lui Creangă, independent de calităţile pur formale cari fac din acesta un artist de neîntrecut.

A insista numai asupra acestor diferenţe de fond poate fi însă o cercetare tot aşa de interesantă ca şi discuţiunea asupra superiorităţii unuia în comparaţie cu celălalt, sau a calităţii de şef de şcoală a primului şi de ucenic, care ar avea încă multe de învăţat, a secundului.

Cestiunea Creangă-Dragoslav astfel văzută ar putea privi mai deaproape pe cei câţi se ocupă de psihologia populară.

Reluarea acestei teme ar fi acum de actualitate de oare ce o prilejueşte publicarea antologiei de care vorbeam.

MIHAIL IORGULESCU.

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL POPULAR

LA TELEFON, două acte

de André de Lorde.

Incăodată Teatrul Popular ne suggerează câteva din ideile cele mai de seamă care se preumblă, adesea nerecunoscute, pe uliţile sgomotoase ale cetăţii dramatice.

André de Lorde nu este în Franţa autorul cel mai gustat de esteţi şi nici lucrările sale, numite „de teroare", nu sunt prea poftite pe scenele teatrelor bulevardiere, unde se consacră de fapt, actualitatea artistică. Autorul terorist a creat însă, el, reputaţia unui teatru parizian popular.

„La telefon" este doar o miniatură a spiritului care însufleţeşte muza lui André de Lorde: un ochi atent vede numai decât în proporţiuni artistice, deci în primul rând suportabile, elementele constitutive ale unei arte foarte bine definite.

Un om de afaceri locueşte cu femeia, copilul, o bonă şi un servitor într'o vilă cam prea depărtată de târg, precum şi de calea ferată. Dela vilă la primul post telefonic sunt vreo 80 de km. Bărbatul chemat de nevoi la Paris, părăseşte vila, după ce atrage atenţie servitorului să aibe ochii în patru şi — mai mult pentru susţinerea curajului cam slăbănog al bonei — lasă şi un revolver, dar servitorul află că maică-sa e pe moarte şi părăseşte vila pentru câteva ore, iar revolverul e furat de un vagabond, unul din acei copii care sunt de veacuri pe drumurile lungi ale Franţei.

In casa unui prieten — primul popas — omul de afaceri mai stă odată de vorbă cu ai lui, la telefon, glumind şi certând bona pentru presimţirile ei neîndrituite. Dar când a treia oară e chemat la aparat, omul *aude*, în toată grozăvia ei, desfăşurarea crimei: necunoscuţii sfărâmă oblioanele, intră în odăi şi — desigur ucid...

Omul, la telefon, înnebuneşte de spaimă şi oroare.

Ţesătura dramatică e desăvârşită: „La telefon" e o adevărată operă de geniu — a unui regisor însă!

In această privință Shakespeare e inferior lui de Lorde. Intâmplarea, care e în definitiv banală, nu presupune nici o complexiune sufletească a eroilor. Toți oamenii, ca toate animalele sunt fricoase — și un autor dramatic care ar găsi mijlocul să ne facă să vedem, în două acte, spaima unei cirezi de boi, ar fi tot atât de genial cât și de Lorde. Ceiace dă valoare, nu artistică (văzurăm de ce) dar omenească operilor de artă, nu pot fi elementele primare sufletești precum: actul reflex, spaima, foamea, sau câteva prelungiri sentimentale, ci acel *mijloc* al activității sufletești, cuprins între cele două inconștiențe: senzația organelor și nebunia. Insă și aceste inconștiențe, aduse în opera de artă, nu pot constitui valori decât în măsura în care luminează centrul sufletului omenesc.

Totuși spectatorii — și cei mai distinși — iubesc încă manifestările fizice ale neurasteniei lui Hamlet, precum și progresele vizibile ale unei paralizii generale în ultimul act al „Strigoilor“ lui Ibsen.

André de Lorde, prin cojirea desăvârșită a elementului senzațional de orice încurcătură psihică mai distinsă, ne-a arătat că e un mare artist, precum și drumul pe care nu se mai poate merge.

D. *Ciprian* a redat pe omul îngrozit, printr'o *reținere* măiastră — dar a cărui ultimă isbucnire („Ajutor! Ajutor!“) trebuia să fie de fiară. Cel puțin în seara în care l'am văzut noi — n'a fost.

F. ADERCA.

CRONICA ARTISTICA

N. CONSTANTINESCU, IONESCU-DORO, PAN. IOANID ȘI ROSENBLUTH*)

Formula „peisajului în sine“ e una din cele mai fericite inovațiuni moderne care nu mai obligă pictorii de a studia amănunțit un peisaj nici în desenul său și nici chiar în culoarea sa specifică. Constatarea nu-i îmbucurătoare. Căci dacă nu facem caz de esența copacilor — ceia ce totuș ar fi de cerut — socotim însă că nu se poate trece cu vederea peste generala ocolire a exactității de atmosferă, element esențial de caracterizare a naturii deschise. Astfel foarte rar vom avea posibilitatea să întrevedem în lucrările expozanților, particularitățile prin care am putea delimita oarecum ținutul care a servit ca model. In special peisajul românesc aproape că n'a avut un pictor al său.

---

*) Primul în Sala „Filip“ (Câmpineanu 40), iar ceilalți trei în Sala „Mozart“

Neculai Constantinescu e singurul pictor — poate — care s'a dedicat acestui peisaj, şi a căutat să evidenţieze elementele artistice şi caracteristice totodată, pe care le prezintă înfăţişarea meleagurilor noastre...

Strădania lui a dus la rezultate pe care istoria plasticei româneşti va trebui să le înregistreze.

Intr'adevăr, în expoziţia sa de acum, el arată continuaţi şi măriţi factorii ce prezidează la compoziţia liniară şi repartiţia coloristică a peisajului românesc, caracterizat în deobşte prin fuga distanţei şi necontenita schimbare a cerului, dela puritatea zilelor de primăvară până la îmbâcseala prăfoasă a după amiezelor de Iulie. In redarea acestor deosebiri, aşa de greu de prins şi mai ales aşa de greu de fixat, pictorul Constantinescu a ajuns la o adevărată măestrie. Din ştiinţa valorilor — a cărei necesitate e absolut imperioasă în acest caz — el şi-a făcut o virtute. Dotat cu un ochiu de-o senzibilitate neobişnuită, disecă în mod surprinzător elementele de culoare ale planurilor succesive, realizând în mod evident distanţe pe care le-am întâlnit rar în pictura noastră de până acum. Iar cerurile şi norii sânt o gamă nesfârşită de forme şi culori, într'o admirabilă armonie cu restul de peisaj, ceiace dă ansamblului nu numai o pronunţată notă de poezie, dar şi un senz al adevărului de loc şi de timp.

Cândva, Constantinescu — puţin cunoscutul de azi — va fi o importantă pagină a artei noastre.

D-l *Ionescu-Doru* face o pictură frumoasă, cuminte şi cinstită. E în lucrările d-sale un simţ al adevărului necăutat care impune în simplitatea lui cuviincioasă. Dar acolo unde pictorul excelează e, fără îndoială, în peisagiile de iarnă, a căror privelişte rar a avut un atât de meşter cântăreţ. Şi cu toate că aceste cenuşii vederi oferă aşa de puţin lucru unei palete pictoriceşti, d-l Ionescu-Doru ştie să brodeze o serie întreagă de lucruri impresionante pe aceleaşi trei banale motive: un colţ de baltă îngheţată, un tufăriş şi un cer vânăt şi posac.

Asta cere calităţi deosebite şi d-l Ionescu-Doru le are.

D-l *Pan-Ioanid* aduce câteva portrete pline de viaţă şi revine cu o serie de „hori". Sânt lucruri armonioase, meritos aranjate uneori, dar e în general un abuz de coloraţie sumbră şi efecte căutate pe care le-a cam banalizat necurmata lor repetire.

Insfârşit, d-l *Rosenbluth* face dovada unui temperament pictoricesc mai ales în desenele şi inciziile sale care sânt cu mult mai frumos colorate în monocromia lor decât toate picturile, în ulei expuse de d-sa.

VICTOR ION POPA.

ÎNSEMNĂRI LITERARE

In cursul acestei săptămâni publicistica română s'a îmbogăţit cu încă două periodice. A reapărut mai întâi vechea „Flacăra", care prin format, compoziţia şi dispoziţia materialului literar, spirit de concilianţă, caracter documentar şi vulgarizator, continuă tradiţia celei mai răspândite reviste săptămânale de dinainte de războiu. Ii urăm, fireşte, aceiaş isbândă şi în împrejurările noi, care sunt cu mult mai grele: le va domina, mai ales, dacă nu le va ignora. In ceeace priveşte directiva, confratele nostru d-l Ion Sân-Giorgiu debutează prin constatarea preliminară a „dezorientării" ce domneşte în literatura actuală din cauza insuficienţii criticei noastre. Nu-i putem decât oferi locul vacant de îndrumător. Il prevenim însă că va avea competitori. Câţiva tineri eminenţi, formaţi la disciplina estetică a d-lui M. Dragomirescu, au debutat de curând în publicistica *Rampei*, *Săgetătorului* sau a *Adevărului literar* prin aceiaş constatare pesimistă a crizei criticei române; alţii mai severi îi contestă chiar existenţa. Uitând cu uşurinţă lipsurile trecutului sau ale prezentului noi, dintr'un optimism fundamental, nu reţinem decât speranţele de viitor: dacă n'a existat până azi, critica română nu numai că va exista de acum înainte dar va cunoaşte o epocă de mare înflorire. In urma noastră au răsărit tineri maeştri cari se pregătesc să cureţe literatura de vreascuri şi să tae drumuri noi. E o fericire pentru generaţiile ce se înalţă că vor avea călăuze. Şi, fiindcă e vorba, de buna şi vechea noastră *Flacăra*, aşteptăm cu firească încordare îndrumările confratelui nostru d-l Ion Sân-Giorgiu.

Cea de a doua publicaţie e magazinul lunar *Citiţi-mă*, în care estetismul d-lui Ion Minulescu se realizează prin arta decorativă a d-lui Teodorescu-Sion. E o publicaţie de lux cu un conţinut pur beletristic: nuvele şi poezii. Pe lângă o bucată de proză a d-lui Duiliu Zamfirescu şi o poezie a d-lui Minulescu, au colaborat şi romancierii Vasile Savel, Al. Cazaban, V. Demetrius etc., precum şi confraţii lor Henri de Regnier şi Knut Hamsun, care s'au lăsat a fi traduşi pentru a participa şi ei la prosperitatea unui magazin literar român. Se notează că *Citiţi-mă* nu constată dezorientarea noastră literară; îl vom citi deci fără să ne aşteptăm la vre-o directivă nouă, — deşi d. I. Minulescu nu e lipsit în genere de directive.

S.

Egalitatea, comentând articolul *Ion Trivale* publicat în no. 8 al acestei reviste, socoate că autorul lui, deşi a scris frumoase rânduri despre opera celui dispărut a intrat pe o cale greşită, susţinând că prin temperament Ion Trivale fiind un viteaz, bravura lui nu poate fi o laudă nici pentru naţia căreia a aparţinut, nici pentru Românii de cari ca naţionalitate era străin.

Se aduce exemplul vitejiilor pe front ale evreilor în războiul nostru, pentru a se dovedi că şi Evrei, pot fi viteji.

Se aduce în fine exemplul unui Bergson şi Einstein—ambii Evrei—revendicaţi primul de Francezi, secundul de Germani.

Nu astfel am pus problema şi nu pentru a menaja aceleaşi susceptibilităţi prea lesne lezabile o repunem din nou: ca o lămurire a celor scrise atunci ţinem să afirmăm că n'am voit decât să fixăm înfăţişarea etopsihologică a lui Trivale pentru ca, imediat după aceea, să ne oprim la cea literară, care ne interesa şi care, aşa cum a fost prinsă, nu putea supăra pe nimeni.

Astfel am găsit că Ion Trivale nu era din punctul nostru de vedere nici Evreu nici Român, că în firea lui erau elemente talmudo-germanice alături de altele pur latine, care fac o individualitate separată de rasa care l'a produs şi deaceea care l'a hrănit.

Nu ne-a interesat vitejia soldăţească ci cea morală, care dacă uneori condiţionează pe prima, nu are totdeauna nevoe de ea pentru a exista.

Regretabil este că suntem prea susceptibili şi că vedem pretutindeni scaeţi în cele mai inocente buchete aruncate pe morminte.

M. I.

Cooperativele literare. — După sguduiri puternice, literatura română a intrat iarăşi într'o fază idilică. Incetând luptele fatricide, scriitorii mai tineri au înţeles spiritul vremei care merge spre mutualitate; în loc de a-şi aţine calea unul altuia, s'au grupat în cooperative de admiraţie reciprocă, după vârstă, după interese, sau după afinităţi elective. Deşi distincte, aceste comunităţi nu trăesc totuşi în neînţelegere; din spirit larg de vecinătate se tolerează şi se ajută frăţeşte (o revistă din Capitală publică recenziile unei reviste de peste munţi, aşa cum i se trimit chiar din redacţia acelei reviste). Tinerii scriitori au înţeles, însfârşit, că duşmanul lor nu e printre dânşii ci în afară: indiferenţia publică faţă de literatură. Acaparând deci foile cele mai răspândite, îşi trimit în fiecare sâmbătă saluturi matinale printre glastrele de flori ale ferestrelor. Tânărul Costică declară astfel în, cronica unei reviste pe Mitică un „talent vertiginos"; iar tânărul Mitică declară pe Costică în cronica altei reviste „un talent mare şi viguros".

Şi critica?

Critica, după cum se ştie, nu există în literatura română. Poezioarele publicate în corpul revistelor îşi scutură deci în voe ecourile admirative şi anonime în paginile dela urmă ale aceleiaşi reviste sau în celelalte reviste, cartelate în cooperativa admiraţiei mutuale.

A APĂRUT DE

HORTENSIA P.-BENGESCU

FEMEIA ÎN FAŢA OGLINZII

ED ALCALAY & CALAFATEANU PREŢUL 18 LEI

CITIȚI

„BIBLIOTECA UNIVERSALA"

Care publică opere literare, ştiinţifice, pedagogice, de utilitate publică etc., etc,, scrise de cei mai de seamă scriitori români şi străini, clasici şi contimporani.

Se pune în vânzare câte 3 volume pe săptămână

PREȚUL FIECARUI NUMAR LEI 1.-

AU APARUT:

No.		Lei
No. 1—3	*L. Rebreanu*, Norocul	Lei 3.-
„ 4—4	*H. C. Andersen*, Grădina raiului .	„ 5.-
„ 9—11	*I. Petrovici*, Simţiri rostite . . .	„ 3.-
„ 12—14	*Al. T. Stamatiad*, Poemele în proză ale lui Baudelaire	„ 3.-
„ 15—17	*E. Lovinescu*, Portrete literare .	„ 3.-
„ 18—25	*Al. Dumas-fiul*, Dama cu Camelii Roman	„ 8.-
„ 26—29	*V. Alexandri*, Fântâna Blanduziei, cu o prefaţă de E. Lovinescu .	„ 4.-
„ 30—33	*Voltaire*, Prinţesa Babilonului, Roman. Traducere de Mihail Iorgulescu	„ 4.-
„ 34—38	*V. Alexandri*, Ovidiu, cu o prefaţă de E. Lovinescu.	

De vânzare la toate librăriile din România-Mare

Editura „ANCORA" Alcalay & Calafateanu — Bucureşti, Str. Smârdan, 4

Tit.

REVISTA " TRANSILVANIEI "
SIBIU
Str. Sagúna 6

ROMANIA
3 BANI
POSTA

CENTRALA „MISSIR"
SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000
• 41, STRADA LIPSCANI, 41 •

Sucursale : BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru sezon

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

••• Preţuri mai eftine ca oriunde •••

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10
Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj
MATĂSURI .·. LENAJURI .·. PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BOMBONERIEI : :
: : RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL *Literar*

REVISTA • SAPTAMANALA

BIBLIOTECA C[illegible]
16

SUMARUL No. 16

E. Lovinescu . . . . **Hortensia Papadat-Bengescu (III)**
Emil Dorian . . . . **Cântece pentru Lelioara**
Hortensia Papadat-Bengescu **Iadul**
G. Rotică . . . . **Si azi ca totdeauna**
Camil Baltazar . . . . . **Podgoria început de iarnă**
Al. Popescu-Telega . . . . **Miguel de Unamuno**
B. Fundoianu . . . . . . **Intre Franţa şi Germania**
Andrei Velea . . . . . . **Baia de soare**

CRONICA DRAMATICA. — F. ADERCA. — *Teatrul Regina Maria:* **Hero şi Leandru.**

CRONICA ARTISTICA. — VICTOR ION POPA: **Ghiaţă, Ghenea, Molda şi Mario Ledda. — Insemnări Literare.**

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ 1/2 „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora" Alcala & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.—

ANUL I. — No. 16 31 DECEMBRIE 1921

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

Hortensia Papadat-Bengescu

III

Calitativ literatura d-nei Hortensia Papadat-Bengescu este privită ca o literatură lirică; de noţiunea ei se leagă deci toate rezervele, pe care le avem faţă de lirism, şi, mai ales, faţă de fenomenul confuziunii genurilor literare. Natura acestui lirism este însă atât de specială încât merită să-i delimităm caracterele, ce scot pe scriitoare din ambianţa comună, pentru a o izola.

* * *

Lirismul este expresia directă a unui sentiment; în acest înţeles strict, el e împrăştiat în dozări de o varietate infinită în orice creaţiune artistică. Limitele inteligenţii sunt limitele înseşi ale lumei; în conştiinţa cea mai obiectivă, realitatea intră în formele de cunoaştere ale omului, alterându-se şi prin ecuaţia personală a individului. Deformând în mod fatal obiectul, arta trădează deci o involuntară atitudine sufletească. Dela această primă formă infuză, lirismul se ridică apoi până la forme complexe şi organizate, căutând în obiect numai un pretext pentru exaltarea personalităţii.

Lirismul d-nei Hortensia Papadat-Bengescu iese din domeniul mediu al sentimentalismului atât de obişnuit la femei; el e lipsit de duioşie, de melancolie şi de acea tonalitate vagă şi dulce de care e saturată mai ales literatura romantică. De după zăbrelele simbolice ale vieţii, inima scriitoarei nu bate în ritmul potolit al satisfacţiei ci în svâcnirea violentă şi chinuită a contrarietăţii; printre reţele, imaginaţia fuge spre cucerirea himerii şi, după ce a făcut ocolul tuturor posibilităţilor, se reîntoarce în neantul iniţial, prefăcându-şi exaltarea în amărăciune. Nici o rezervă şi nici un echilibru static în entusiasm ca şi în disperare ci o abandonare de sine totală, o forţă emoţională imensă, care, putând întoarce universul pe axa lui, se mulţumeşte totuşi de a se măcina în vid.

Era fatal ca această deslănţuire pasională să atragă după sine o formă tot atât de impetuoasă; ritmul extern trebuia să-i urmeze ritmului intern printr'o neobişnuită vehemenţă verbală, singura capabilă de a traduce vehemenţa sentimentului. Literatura scriitoarei e o literatură de presiune înaltă; fenomenele sufleteşti depăşesc rigoarea legilor comune; printr'un determinism, pe care nu-l putem decât constata fără nici un fel de dezaprobare, ea displace deci sensibilităţilor medii.

Exaltarea scriitoarei nu are numai caracterul pasional atât de firesc unei sensualităţi înlănţuite şi unei imaginaţii deslănţuite, ci se menţine cu aceiaşi incandescenţă şi în împrejurări mult mai modeste. Inima ţintuită după zăbrelele vieţii nu arde numai pe rugul amorului imaginar, crescut de vânturile dorinţelor — ci se consumă şi pe rugul unei sensibilităţi ce freamătă la orice adiere, înşfăcând sensaţia spre a o mări şi multiplica până la obsesiune. Nu există în toată literatura noastră o sensibilitate mai activă şi mai vijelioasă decât această sensibilitate condamnată la inactivitate perpetuă în dosul obloanelor realităţii. Cele mai mici ecouri din afară o răscolesc; sângele curge vertiginos imprimând impresiei o mişcare iniţială disolvată apoi în vibraţii infinitesimale. Prin spaţiile înguste ale zăbrelelor vin zvonurile lumii pentru a sufla peste bieţii nervi ai lirei umane cu o egală intensitate; lucrurile mari ca şi cele mici produc aceleaşi reacţiuni şi catastrofe. De aici, şi lipsa de echilibru a literaturii d-nei Hortensia Papadat-Bengescu. Nu există planuri; totul se aruncă deodată în flacăra devoratoare a acestei sensibilităţi nesăţioase şi halucinante.

E. LOVINESCU.

CÂNTECE PENTRU LELIOARA

FLORILE

Pe trupul tău topit din stele
Cresc cele mai frumoase flori
Şi fiecare dintre ele
Işi are alte stropitori.

Obrajii tăi ne ard în cale
Cu jar de trandafiri perechi.
Izvorul lacrămilor tale
Ii scaldă până la urechi.

Iar mâna stând ca o narcisă
In glastra mânecii uşor
O scaldă gura 'ntredeschisă
Cu nesecatul ei izvor.

Dar din atâtea flori, niciuna
Nu are 'mbelşugat şuvoi
Ca macii sângerând într'una
Pe vârfuri de călcâie moi.

DORMI...

Dormi, trupşor de rândunică
Cu mânuţele ca floarea,
Dormi, pe gura ta cea mică
Te sărută dulce boarea.

Dormi, cireşile la noapte
Se prefac în stropi de sânge.
Până 'n zori sunt toate coapte,
Până 'n zori ţi le voi strânge

Şi le-oi pune-apoi pe tine,
Rând pe rând, câte-o pereche,
Două boabe de rubine,
Cerceluşi pe la ureche.

LARMĂ

Al câţiva dinţi — de lapte
Dar tai cu ei şi scânduri —
Şi chiui zi şi noapte,
Că ne-am luat de gânduri.

Deunăzi, la fereastră,
Subt strigătele tale,
O floare dintr'o glastră
S'a răsturnat în cale.

Şi-alaltăieri afară,
Făcând atâta gură,
Ni se înspăimântară
Cocoşii 'n bătătură.

Vai, ce s'or face oare,
Când ţi-or eşi toţi dinţii,
Infricoşata floare,
Cocoşii şi părinţii?...

CONSOLARE

Rodind subt soarele iubirii
Intr'o fiinţă adorată,
Sfinţita lume-a zămislirii
Străină îmi rămase toată.

Ascunsă 'n alte măruntaie
In ele doar puseşi răscoală
Şi toată apriga-mi văpaie
Fu doar închipuire goală.

Amară fuse suferinţa
Pe urma umilinţei grele.
Dar azi îţi nasc şi eu fiinţa
Prin toate cântecele mele.

Emil Dorian

IADUL

Trecuseră deatunci dela primul tren cu răniți, multe altele. Deșertaseră încărcătura lor dureroasă până când se umpluse tot ce putea adăposti: Acum prea plinul respingea pletora de carne așternută pat lângă pat, pe saltele, pe podele, pretutindeni. Chiar mila se tocise și orice sosire nouă era dușmănoasă. Cei care băteau încă la ușă, furau locul, timpul, sănătatea celorlalți. In prohodul sângelui se făcea triaj, se reglementa. Erau limitări și asprimi.

Singură Laura cerșea la telefon adăpost pentru drumeții ei istoviți și se izbea de: „Nu se mai poate“ ca de un consemn necesar și revoltător.

Trenurile sanitare treceau cu destinație spre alte orașe mereu mai sus, trase ca o dâră dealungul țărei, ca un calvar însemnat cu roșu până la Crucea depe ultimul vârf al patriei.

In infirmeria Laurei cei rătăciți, cei pe jos, se înmulțeau tot mai zdreliți. Părea mult timp decând Laura înfășurase stângaciu un deget abia înțepat.

Erau faze felurite: unele când ajutorul ei era mai mult în hrană, când ciaiul, pâinea și apa, erau leacurile care aveau căutare. Alteori numai feșele și fiolele.

Prin îngrijirea autorităților se răsturna în infirmeria ei un morman de pâine care bloca ușa despre coridoare. Erau destinate mai ales pentru nevoile trenurilor de refugiați: Avea și abonați de prinprejur. Poate că nu aveau cădere, dar când cere cineva pâine, nu poate fi refuzat.

Treceau și trenuri de lux încărcate până la incomoditate cu voiajori eleganți care începeau a cunoaște necazurile tutulor. Din ele călătorii scoborau adesea îngrijorați și grăbiți în căutarea a ceva de mâncat și de băut, tot mai anevoie de găsit.

Incercau la ușa infirmeriei și se scuzau aruncând o privire spre maldărul de pâini. Inchideau ușa mai încet decât o deschiseră, cu o privire spre tren, și spre restaurantul unde solicitaseră zadarnic.

Foamea celor îndestulați părea Laurei mai tristă decât a celor deprinși să rabde. Scrupulul care îi făcea, deși flămânzi cași ceilalți, să nu ceară, scrupulul unei clase priviligiate, era totuși avutul moral, ornamentul spiritual al patriei, tot așa cum drumeții cei necăjiți erau trupul ei fecund și izbavnic.

„Căutați ceva?“ le zicea Laura casă le dea prilej de răspuns, deprinsă acum cu lipsurile lor dar neîndrăsnind să le ofere deadreptul și știind că la un brutal: „Vreți pâine?“ ea însăși ar fi răspuns „Nu“ atunci când ar fi gândit „Da“.

— Căutăm ceva provizii. Drumul e mai lung decât am prevăzut. Copiii nu mai pot răbda.

Copiii nu aveau demnitate de castă.

„N'o să găsiți. Lipsesc proviziile. Dar eu am aci pâine de prisos. Dacă ați vrea?“

Mulţumeau cu gestul stângaci de a nu şti în ce condiţii.

Laura surâdea: „Aici e infirmeria. Pâinea e pentru bolnavi dar şi pentru toţi cei cari duc vre-o lipsă din cauză de războiu." Altă mulţumire: veselă, gravă, nervoasă — după caractere.

Unii mai aduceau clienţi. Alţii mai cereau una. Copiii frumoşi prindeau pâinea veseli pe ferestre sau chiar vre-o frumoasă doamnă elegantă. Adesea însuşi gravul domn abia plecat rupea din ea.

Debitul ăsta o distra. Un general gros şi mâncăcios părea aşa de fericit cu pâinea în braţe. Dar alteori concurenţa asta nobilă o supăra. I se micşora provizia şi trebuia să dozeze porţia pelerinilor ei cei cu desagi şi cu picioarele umflate de drum.

Se întâmpla să deschidă uşa cunoscuţi sosiţi de departe, porniţi spre pribegie. Schimbau din fugă vorbele triste ale exilurilor. Afla exodul tuturor.

Alte trenuri mai posace, cu vagoane de marfă ticsite de familii nevoiaşe şi de boccele, se târau din staţie în staţie, fără mers regulat, oprite adeseori acolo zile întregi pe linii laterale, din cine ştie ce nevoi ale circulaţiei.

Erau zile când rămânea pâine de prisos. Altele mai rele când nu i le aducea de loc. Părea că dinadins atunci se cerea mai stăruitor: — Nu aveţi niţică pâine? — întrebau de două trei ori; se mai întorceau din drum. Laura sdruncina telefonul, dar cine ştie ce întâmplare, ce alte cerinţe, ce accidente mărunte în mersul inegal al lucrurilor, deschilibra mica ei cantină.

— Nu aveţi niţică pâine? Ideia acelei aprovizionări se născuse din întrebarea asta duioasă.

Erau zile ploioase, mucede, murdare, când trecătorii suflau în mâini, când Laura şi cercetaşii suflau în focul aprins anevoie la grătarul instalat sumar în ghereta jumătate desvelită improvizată alături de gară, unde adesea fierbea un ciaonaş pentru mămăligă, operaţie de campanie care plăcea mult micilor cercetaşi Robinsoni şi da flămânzilor depe drumuri, o bucătură.

Erau şi zile limpezi, destul de calde! Altele de peatunci foarte reci. Prin ele toate trecea, mereu aprins, mereu încins de greutatea pe care o purta în pântec, mereu mistuitor, Reptila neagră.

Laura îşi perfecţionase auzul. Din atâtea trenuri: de muniţii, de soldaţi, de călători, deosebea după răsuflare, după o neexplicabilă presimţire, Balaurul!

Dedeparte, decum se auzea numai bubuitul repercutat dela distanţă sub lespedea peronului sau sub matitatea duşumelei, ieşea. Punctul negru sclipea departe. Avea acelaş mers târât, suflul totodată înăbuşit şi aprins, acelaş zornăit de lanţuri şi bufnet de tampoane. Apărea apoi capul lui hidos şi uriaş cu gura umflată, clocotitoare. Pe nări, vârtejul de aburi învăpăiaţi ţâşnea în coloane punctate de scântei, apoi inelele încătuşate şi ruginite ale trupului se desfăşurau.

„Trece un tren cu răniţi!" zicea Laura.

— Nu e semnalat! — răspundea vreun impiegat.

Totuşi trecea orb şi mut şi cu tot misterul sângerat al viscerelor, sau se oprea tot orb şi mut câteva minute numai, acum când numai descărca nimic.

Intr'una din zile Laura spuse cercetaşilor: „Avem pâine multă azi, şi ştiu că ne mai aduce şi mâine.

Dacă se opreşte vre-un tren sanitar să ne urcăm şi să împărţim apă şi pâine.“

Era ceva neobicinuit, caşi oprit, deaceea tocmai băeţii primiră bucuroşi. Laura şi ea era nerăbdătoare să vadă cum e acolo înăuntru în măruntaele dihaniei. Avea şi ea emoţia unei întreprinderi neîngăduite, ca un copil care merge la bordeiul ursului să-l amăgească: ursul cel rău care fură copiii oamenilor şi îi înghite.

Pregătiră ospăţul cu care trebuia să-i ispitească lăcomia şi să treacă printre cerberi. Tăiară în grabă şi harnic pâinea bucăţi; în opt, în şase, în sferturi. Umplură găleţi cu apă. Aveau numai o sticlă de cognac ca argument suprem şi de mare lux.

Laura era totuşi îngrijată în privinţa expediţiei. Nu putea fi sigură că în ziua aceia va trece un tren nici că se va opri.

In curând îl auzi. Nu mişcară până când nu îl văzură stat. Atunci eşiră repede şi urcară sprinten treptele primului vagon din faţa lor. Laura împinse de uşă şi intră.

— Ce vreţi d-voastră? E interzis! — zise unul cu halat cenuşiu.

„Vrem să dăm pâine şi apă la răniţi.“

— Nu trebuie! Trenul are aprovizionare.

Laura sta cu coşul plin în braţe. Băeţii la spatele ei cu apă proaspătă, aşteptau. Moment decisiv! Laura se uită împrejur, un loc strâmt de trecere, pe dreapta şi pe stânga lăviţe cu cergi şi pe ele întinşi răniţii tăcuţi şi nemişcaţi. Nu se deosebea tocmai bine din cauza trecerei dela lumină la întuneric.

„Nu vreţi pâine şi apă?“ întrebă Laura descurajată, gândind că nu mâncare ci sănătatea care cere de mâncare, le lipsea.

Se ridicară capete, se întinseră mâini.

— Dacă vor!... şi dacă aţi apucat a vă urca!... zise sanitarul.

Ăştia mai mici sunt mai mojici dar până la urmă mai omenoşi — se socoti Laura.

Incepu să împartă cu dexteritate, după aspectul celor care cereau: mai puţin, mai mult!

Apoi se apropie şi descurcă pe Laura şi micii exploratori din încâlceală.

Mişcau acum gemând. „Apă?“ întrebă iar Laura.

— Apă! scânciră. Băeţii îi adăpară.

„Domnului sanitar un cognac?“ Refuză de formă, refuzul care primeşte. Apoi conştiincios se răsgândi. — Mai bine dăm la vre-o doi care-o duc greu,

„Le dăm şi lor, fireşte“, se bucura Laura.

Sanitarul se uită în sus agăţându-se de o bară! Laura ridică şi ea capul; băeţii îndată avură nasul în tavan. Un şir de hamacuri suspendate, legănau acolo sus alţi bolnavi. Gemură şi ei mişcând. Sanitarul prins ca o maimuţă cu o mână, cu cealaltă goli păhărelul pe buzele unuia. Se uită apoi în jos. Ceilalţi după el plecară gâtul. Pe scânduri, între rândurile de banchete, erau alte cuiburi de paie. Era bine ticsit Balaurul şi cu simetrie.

Deprinşi acum şi mai îndrăzneţi, o luară înainte ca unii ce aflaseră rosturile. După ce împărţea pâine şi apă, Laura întreba: „E vreunul rău de tot?" ca să-i dau doctorie. Il arătau. Pedepsitul strâmba uşor gura, dar simţind mirosul şi gustul băuturei, sugea păhărelul. Era o mică şiretenie ca să evite vre-o concurenţă neloială. Dar nu se ivea nici o rivalitate. Toţi se solidarizau cu cel mai bolnav. Mirosul de glonţ, mirosul de sânge, înfrăţea bine.

Lucrau acum repede şi regulat. Le era frică să nu plece trenul. Un glas ridicat le venea din spate. Ii răspundea respectos şi prefăcut sanitarul.

— Trăiţi! Domnule Căpitan! M'am trezit cu dumnealor peste bolnavi din senin! Ce era să le fac? Cică să împartă apă şi pâine. Eu le-am zis că avem toate ce ne trebuie.

— Este strict interzis! — punctuă d-l căpitan medic. Contravenienţii se zoreau din vagon în vagon, dar uneori întâlneau obstacole. Poteca era tot mai strâmtă, aglomeraţia tot mai mare aerul tot mai astupat, gemetele mai tari, suferinţele mai neliniştite. Se consuma mai puţină pâine şi apă mai multă.

Domnul doctor cu suita lui care crescuse se apropie gâlcevitor. Îi ajunse. Erau în plină activitate: capete lâncede, ochi sgâiţi, mâini slabe întinse spre paharul neîndestulător. Inapoi pe unde trecuseră, binefacerea pâinei şi apei vorbise în favoarea lor.

Doctorul salută şi vru să spuie ceva dar stete un moment la îndoială.

— „N'am ştiut că e interzis" zise Laura. „Suntem crucea roşie din gară! Ne scuzaţi!" — şi aşteptă.

— E strict oprită intrarea particularilor în tren... Dar cazul ăsta anume nu e prevăzut... Cred că... în sfârşit Crucea Roşie e altceva... şi nu poate fi nici un rău... dacă nu turburaţi bolnavii!

„Am vrea să-i mulţumim nu să-i turburăm!"

Odată împăcat cu regulamentul în caz neprevăzut, doctorul părea mai de treabă. Totuş Laura nu îndrăzni să-i ofere cognac. Nu părea beţiv, nici anemic, ba chiar odată permisiunea dobândită, nici nu mai era nevoie să fie generoşi cu el, putea economisi pentru bolnavi.

— Cu cât mergeau la adâncul peşterei cu atât duhnea. Laura simţea asta în păr şi urechi. Nu putea să desluşească prin ce conducte, dar acolo se grămădea mirosul năpădit pe nări.

Ochii o usturau, nu de fum, de emanaţia aceea morbidă care umplea vagoanele. Aerul care intrase cu ei, aerul cu care intraseră în plămâni se viţia treptat.

Erau acum în taina laboratorului, în miezul măruntaelor, acolo unde Balaurul mistuia şi măcina. Numai era urmă de simetrie. Se grămădeau în durere unii peste alţii, se târau dela unii la alţii, se deslegau de pansamente unii pe alţii, se legau iară. In urma ei doctorul îşi făcea acum vizita.

Era lung trenul. Dela un loc nu mai putură trece. Laura îşi lungea mâinile ca de elastic ca să împartă, se strecura în cot şi în genunchi ca să nu calce peste trupuri. Aburul aproape opac combinat din alcoolul substanţelor medicale, din respiraţia bolnavilor, din filtrul perfid al rănilor era nerespirabil. Respirase totuşi parfumul de rană în seara primei şi neuitatei întâlniri, în urmă cunoscuse şi atmosfera precipitată a sălilor de pansamente acum făcea cunoştinţă cu suflarea interioară a Balaurului.

Cruciada ei îndrăsneaţă se adâncea în groaza catacombelor. Poate că nu bănuise în conturul monstrului atâtea tenebre. Curiozitatea o târâse în Iad.

Se auzea vocea Doctorului dând ordine: — E timpul să schimbăm pansamentele. Cum om porni începem! — Apoi se apropie şi descurcă pe Laura şi micii exploratori din încâlceală.

Deodată un vagon apăru, liniştit, curat, cu poteca liberă. Picioarele lor zăpăcite îşi reluară aplombul.

Două perdele groase de cort stau lăsate în jos de două părţi.

— Am avut şi morţi! — zise doctorul întunecat.

Nici asta nu era în regulament. Totuşi un caz de forţă majoră! — se gândi Laura.

Acolo aerul era curat, uscat. Uşa ce e drept era deschisă; poate şi ferestrele. N'avea cine să răcească. Morţii proaspeţi, răcoriţi de febra maliţioasă n'aveau nici o exalare. Părea că până acolo ar fi trecut printr'o „cuvă" fierbinte, mustoasă, fermentată de drojdii, şi doagele goale sunau sec, înainte de a le pătrunde putregaiul.

Işi traseră sufletul adânc. Dincolo reîncepea simetria şi clientela de pâine. Caşicum un dublu coridor de purgatoriu, ar fi condus la miezul Iadului.

Trenul se mişcă puţin pe loc. Laura se întoarse cu teamă spre doctor.

— Nu pleacă! Aşteaptă ordine. Terminaţi-vă inspecţia, zise surâzând. Avem douăzeci de minute întârziere. Le recâştigăm pe drum.

Trecură mai repede. Laura era îngrijată că se termină provizia de pâine. Lung tren! Ostenise!

Se auzi un sgomot de voci sănătoase.

— Aici este compartimentul nostru — explică doctorul.

Patru, cinci, inferiori, aşterneau o masă lungă. Trăiţi! ziseră vesel, mulţumiţi că văd o femee şi copii. Laura clătină sticla de cognac golită.

— Nu face nimic! spuseră cu ceva regret în glas. Oamenii ăştia sănătoşi care îşi aşezau de cină, nu îi păreau revoltători alături de ceilalţi. Unii pe alţii se necăjiau. Unii cu alţii se înveiau!

Stângace între ei, acum când îşi isprăvise slujba Laura le zise; Bună ziua! Salutăm, răspunseră în cor.

Se auzi un fluerat. Săriră de pe tampoane pe şine. Era ultimul vagon terminat brusc în câmp, ca o coadă de balaur retezată.

Incepură să alerge spre peron. Ancoraseră departe.

Laurei îi veni o idee! Strigă ceva unui cercetaş care trântind găleata goală, alerga ca un iepure.

Trenul se urnea încet. Mergea în tact inegal cu Laura care se uita cu grijă la progresul roatelor.

Băiatul se întorcea în trap mare cu două sticle de cognac în braţe şi încântat.

„Două!" zise Laura pipăindu-şi punguliţa modestă. Trenul îşi trecea acum pe dinaintea lor ultimele vagoane cu tact mai activat. Pe platforma întâi a ultimului vagon Doctorul salută milităreşte. Pe ultima treaptă a ultimei platforme sta sanitarul. Laura îi aruncă din mers o sticluţă care sosi teafără. La geam apărură cei-lalţi. Hăuind, băeţii svărliră pe cea dea doua. O prinseră din sbor. Săltară bonetele în semn de ovaţiune. Capetele lor vesele albeau geamurile.

Capul uriaş şi slut al Balaurului era departe. Departe şi Iadul pântecului sătul şi adăpat. Numai coada trunchiată care purta pe ea oameni ca în basme, sburda vesel.

Apoi Balaurul desfăcu aripi negre şi porni ropotind şi mâncând în goana lui pământul.

— Se „ratrapează" zise un cercetăşel.

……

Laura şi băeţii stau acum cu coşuleţul uşor, cu găleţile zăngănitoare alături, ca nişte izbăviţi.

Balaurul luase cu el spaima lui misterioasă. Trecuseră prin ea ca printr'un vis zorit. Balaurul acum le părea ca cel din Biblie; ca cel depe desenurile primitive ale Testamentului: O fiară cu capul şi cu solzii de zale cenuşii, cu nări de vopsea roşie şi mustăţi de tuş... Ei erau arhangheli albi, subţiri, curaţi şi liniştiţi alături de fiara împunsă, săgetată.

Aşa ca un desemn cu linii drepte şi simple le era sufletul. Descărcat de povară caşi coşuleţul uşor, caşi vadra uşoară!

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU.

ŞI AZI CA TOTDEAUNA

Şi azi ca totdeauna ai fost cea vinovată
Iar eu ne'nduplecatul osânditor nebun
Care-am venit cu toată durerea-mi adunată
Pecetea osândirii pe chipul tău să-ţi pun.

Şi azi ca totdeauna în chipul tău tăcut
Eu ştiu că judecat-am o vinovată mare
Şi azi ca totdeauna nu ştiu cum s'a făcut
Că m'am trezit la urmă tot eu cerând ertare.

G. Rotică.

* * *

PODGORIA-INCEPUT DE IARNA

Podgoria cu trupul cangrenat
De toamna darnică în ploi şi grindeni,
Şi-a strâns haracii uscăţivi şi i-a'ngropat ;

Coboară linişte de moarte pretutindeni.

Işi ţese ceaţa de cu vreme surul ibrişim,
Se lasă stoluri negre pe uluci,
Podgoria îţi pare-atunci un ţintirim
Iar cea din urmă sperietoare
Parodia unei cruci.

Conacul aţipeşte sub obroc,
De ceaţă şi de sară şi de început de iarnă, —
Adoarme-apoi în calmul unui foc
Ce-şi zumzue sfârşitul la povarnă...

Camil Baltazar

Cârligele-Noembre

* * *

MIGUEL DE UNAMUNO

Printre iniţiatorii mişcări moderniste se cuvine să cităm în primul rând, pe Don Miguel de Unamuno, „punctul central al tuturor vînturilor spiritului şi omul care reprezintă singur istoria ideilor estetice şi filosofice din Spania ultimilor două zeci de ani, atât de interesante şi miezoase că ar fi de ajuns ele singure să umple un veac". (*Nueva Literatura*, R. Cansinos-Assens).

Romancier, poet, filosof, istoric, filolog, cultivator al *ensayo*-ului, în felul lui Macaulay şi Emerson, autor de articole periodistice şi impresiuni de călătorie prin *Tierras de Espana* y *Portugal*, nici un gen literar nu i-a rămas necultivat şi'n toate a lăsat întipărită urma lui.

Veşnic fără preget şi activ, mereu în mijlocul răspântiilor spiritului şi în focul tuturor parabolelor sentimentului, puţine vor fi ideile moderne care să nu-şi fi luat sborul de pe brazdele trase de el sau care să nu se fi oprit vreme îndelungată la orizontul cercetărilor lui.

Evocarea figurii lui Miguel de Unamuno, pe lângă faptul că ar forma o presumţie riscată, dacă am încerca s'o definim în întregime, dar cere un punct de plecare atât de îndepărtat, în cât ne vom mărgini numai la o sumară expunere a activităţii literare a acestui atât de proteic spirit al literelor spaniole contemporane.

Spirit prea original, ca o primăvară ce şi-ar schimba flora în fie care an ; cu o minte atât de schimbătoare şi felurită ca o inimă ce-şi preface pe fiecare dată forma cu o artă nouă şi dă ideilor frumuseţea şi mlădierea unei vegetaţii tropicale ; şi cu un temperament plastic şi arzător ca lava, fitece gen literar s'a schimbat în ceva nou în puterea lui. Ast-fel, romanul — *Amor y pedagogia, Paez en la guerra, Niebla,* — care prin forţa plastică a minţii lui a încetat de a mai fi o descriere de moravuri, o oglindire a unei privelişti sau a unei stări sufleteşti, ca să se transforme într'o încercare de ideologie practică, ca la Ganivet, în *Ideario*. Astfel poezia, care se desbracă de ultima-i podoabă retorică, cea mai plăpândă şi fragedă, şi de ultima podoabă lumească şi de ultima-i muzică zadarnică — cea care se aude din grădinile umbroase ale unei case în sărbătoare — ca să se schimbe într'o mărturisire cumplit de intimă, religioasă şi omenească. „Toată viaţa mi-a fost o spovedanie" zice într'un loc. Şi ast-fel toate genurile.

La Unamuno, închis în scumpa-i Salamanca, unde este câtăva vreme rectorul universităţii, aleargă toţi neofiţii artei şi toţi câţi ca Villaespesa, Machado, Juan Jimenez, sânt huliţi şi primesc anatema vulgului, ca să fie absolviţi de ştiinţa şi înţelepciunea în toate a lui Unamuno, de bănuitele erezii literare și să justifice cu înaltele lui rațiuni metafizice rațiunea tinerească a cutezanțelor lor.

Şi don Miguel de Unamuno, din coloanele *Heraldului de Madrid*, de unde împărția ca un pontif îndulgențe și anateme, consacră și unge toată această tinerime, care mai târziu, un târziu foarte apropiat, avea să formeze pleiada aceia de scriitori admirabili cu care se mândrește astăzi Spania și care acum se pregătește deja să treacă torța altor duhuri făurite după chipul și asemănarea lor.

Proteic, posedă taina tuturor cotiturilor și știe să se strecoare cu dibăcie pe drumurile nebătute. Aceasta constitue, pe de o parte, slăbiciunea lui, iar pe de alta, forța. Nu se păzește nici odată de contradicții; a spus și scris poate ce putea fi mai contradictoriu, în nădejdea că toate contradicțiile vor trebui să se întâlnească odată și odată. „Este creatorul disonanțelor ce sânt încă în așteptarea ultimului acord", Şi aceasta pentru că el a fost cel care, la fiecare răscruce a vremii, a propăvăduit cuvântul nou, a deșteptat pe cei adormiți în lâncezeală; a fost povățuitorul neobosit, anticiputorul tuturor lucrurilor, trâmbițașul dimineței care, în fie care noapte, când simte că e gata să se lumineze de ziuă, cântă zorile. Această anticipare spirituală este una din marile virtuți ale scriitorului nostru, pășind mereu înaintea celorlalți și chiar înaintea lui. Mereu înainte, cu neastâmpărul argonauților, fără să se oprească să se jelească pe groapa săpată ideii pierdute, poate cea mai frumoasă. Unamuno și-a mânat veșnic înainte turma ideilor lui, fără să se abată să caute pe cea rătăcită. Cu ochii pironiți pe ideal, cum își mână luna stelele, așa și-a mânat el ideile, socotind că la urmă tot aveau ele să se întâlnească. Cu veșnicu-i paradox, cu eternele-i antinomii, Unamuno a străbătut toate treptele gândirii, până și cele atârnate de stele, și ca un funambul eroic a făcut de multe ori salturi în gol...

Ici strigă: „Nu, nu este numai știința ori cât de adâncă și de nobilă, mântuitoarea vieții", pentru ajungerea idealului vieții se cade să ne ascultăm bătăile inimii, să lucrăm așa cum ne îndeamnă judecata. Dar judecata este cel mai mare bun al omului; ideile sânt prințesele vieții, lor să ne supunem.

In altă parte, dă pe socoteala *instinctului*, toată puterea de faptă și de creare a omului. Şi instinctul nu e inteligență. „Instinctul, dacă ar putea să-și dea seamă de el, ne-ar destăinui misterul vieții, pe care inteligența-l întrevede numai în chip simbolic". Aci după însuși mărturisirea lui, îi place să se așeze lângă Bergson, „poate, singurul cap filosofic din Franța".

„Instinctul minunat care îndeamnă diferitele specii de himenoptere paralizatoare să paralizeze păianjeni, omizi, etc. unde-și depun ouăle, înțepându-le în centrele nervoase motrice ca să-le paralizeze să le imobilizeze, dar fără să le omoare și să dea carne proaspătă progeniturii lor, acest instinct minunat, nu presupune, zice Bergson, nici o serie de pipăiri inteligente, al căror rezultat se transmite prin ereditate, nici o cunoaştere inteligentă la himenopterele paralizatoare a structurii ganglionare a victimelor lor. Ceeace este, este o *simpatie*, în înţelesul etimologic al cuvântului, o comunitate de sentiment între paralizator şi paralizat. Cu alte cuvinte şi unul şi celălalt sânt acelaş lucru, manifestări ale unei vieţi unice".

In această luminoasă *Vida de Don Quijote y Sancho Panza*, carte ce va trebui tradusă când-va în româneşte, şi unde Unamnno desvoltă teoria, îmbrăţişată de vecinul din Portugalia, Taxeira de Pascoaes, anume că fapta omului preţueşte mai mult decât omul însuşi, se spune lămurit: „Ca să îndreptăm strâmbătăţile şi să aducem binele pe pământ nu-i nevoe să ştim să deosebim sunetele şi să cunoaştem care-s de ciocan de piuă de moară şi care nu. Ast-fel de deosebire n'are nimic de aface cu eroismul, şi toate cunoştinţele astea care se învaţă pe ici pe colo nu adaogă nici o iotă la suma de bine de pe lume. Cavalerului îi e de ajuns să asculte şi să-şi auză inima şi numai să-i deosebească bătăile".

Doctrina aceasta quijotească trebuie predicată acum când sanchopanzismul nu face alt ceva decât să ne repete că principalul este să învăţăm să deosebim pocniturile şi să ştim care sânt de ciocan de piuă şi care nu, fără să băgăm de seamă, că în timpul nopţii când ne e frică nici Sancho nu poate să le deosebească. Sancho, ca să se liniştească şi să prinză inimă ca să glumească, trebuie să vază pricina care produce pocniturile, s'o vază: Sancho, care noaptea nu cuteza să se depărteze de stăpânu-său de spaima groasnicelor pocnituri şi de teamă nu le poate deosebi; dar când vede piua care le-a produs râde de el. Aşa se întâmplă cu sanchopanzismul ce se numeşte positivism, naturalism, empirism, când a trecut frica, îşi râde de idealismul quijotesc, spune mai departe Unamuno, în evanghelia asta a omenirii contemporane, ce se chiamă, cum spuserăm mai sus *Vida de Don Quijote y Sancho Pauza, esplicada y comentada, por Miguel de Unamuno*, unde nu-i pagină la care să nu te opreşti, să nu te cobori în adâncul sufletului, ori să nu te tragi speriat înapoi! mai ales acolo unde zice: „Ia aminte, cititorule, că deşi nu te cunosc te iubesc atât de mult că dacă te-aşi avea la îndemână, ţi-aşi sparge pieptul şi-n bulzul inimii ţi-aşi face o crestătură cu cuţitul şi aşi pune acolo sare şi oţet ca să nu poţi să te hodineşti nici odată şi să trăeşti veşnic cu spaimă şi în doruri nepotolite. Şi dacă n'am izbutit să te potolesc cu Quijote al meu, atunci asta-i, crede-mă rogu-te, din stângăcia mea şi pentru că-i moartă hârtia pe care scriu, şi nici nu strigă, nici nu ţipă, nici nu oftează, nici nu plânge, pentru că graiul nu s'a făcut ca tu şi eu să ne înţelegem".

Toate răţoelile şi tâlmăcirile lui Quijote au amuţit în faţa acestia. Era şi timpul să se scoată în adevărata lumină figura visătorului din Mancha pe care ori cine se simţia îndreptăţit s'o evoce ca s'o batjocorească.

„Pentru mine singur s'a născut Don Quijote şi eu pentru dânsul el a știut să lucreze și eu să scriu" zice Cervantes și Unamuno adaogă; „și eu zic că Don Quijote și Sancho s'au născut pentru ca Cervantes să le povestească viața și eu să le-o tălmăcesc și explic... Nu poate să-ți povestească viața, ori să ți-o explice ori tălmăcească, senor mio Don Quijote, de cât cel care este atins de aceiași a ta sublimă nebunie de a nu muri".

Dar acest semeț intelectual, pornit să discute și să vorbească de toate cu ușurință și ironia unui grec, acest om modern așezat dincolo de stâlpii clipei prezente și care n'a primit niciodată robia vre-unui sistem, criticul uriaș specializat în genul *ensayo*-ului (încercare), cu o vorbă ce cuprinde mare parte din opera lui, gen semi-filosofic, semi-literar unde se arată numai aspectele problemei veșnice și părerile înfloresc fără să se închege în fructe dogmatice; grecul acesta învățat în toate hermeteuticile și inițiat din curiozitate în toate tainele, în realitate este un egiptian grav, ca sacerdoții ce steteau de vorbă cu Herodot și care ziceau de greci — „sânt niște copii" — Tot așa, își va fi zis, fără îndoială, Miguel de Unamuno, când a scris paginile acelea unde nu este întrecut de nimeni pentru humorismul acru ce devine duios ca mângâerea cea mai omenească și unde paradoxul stă alături de cele mai grave cugetări, pagini ce nu pot fi citite fără să simți fiorul adânc și tainic ce ne vestește că am trecut de limanurile astea și că stelele noastre ne-au părăsit.

Dar Miguel de Unamuno, luptătorul fără preget, intelectualul uriaș ce a afirmat fitece intuițiune a clipei cu aceiași căldură ca și cum ar fi vorba de o veche dogmă ursită să dăinuiască: „Voi trata totul — zice el în *Grandes y Pequenas ciudades* — după cum mi-e obiceiul, pe temeiul, aprecierilor cu desăvârșire persosonale și după impresia individuală. Acesta este obiceiul meu și nici așa nu isbutesc să o isprăvesc cu cei care se căznesc să mă poreclească *sabio* (înțelept) și vorbesc de teoriile mele, fără ca eu să le am. *Ceeace am sunt impresiuni și senzațiuni*"; șeful cumplit al ideilor ce strigă deșteptarea cu glas de tunet, intelectualul fanatic în care reînviază zelul apostolilor din alte vremuri, ne arată mintea ca pe o inimă înduioșată, lacomă și topindu-se de iubire ca ceara la foc: „Câți sărmani muritori nemuritori, a căror amintire înflorește în mintea oamenilor, n'ar da nemurirea aceasta a numelui și a faimei pentru o sărutare cu gura plină, nu mai mult decât pentru o sărutare la care au visat toată viața lor muritoare!" și ne destăinuește frica lui în fața stelelor nopții ca orice biet sentimental, visător. Nu se pot citi fără emoțiune paginile unde Unamuno ne vorbește de îngrijorările-i ultrapământene, de spaima *eului* lui muritor, în clipa când simțim înfiorându-se sufletul la fâlfâirea îngerului tainei. Și atunci, în clipa când, fără să știm cum și de unde, ne cuprinde deodată și când nu te gândești, sentimentul morții noastre, atunci când ești mai prins de vârtejul grijilor și al afacerilor vieții, la petreceri ori stând de vorbă, atunci când simți deodată fâlfâirea morții pe deasupra capului, atunci toată semeția intelectuală, tot castelul ideilor lui se prăbușește scăldat într'o mare de lacrămi calde și atunci e de auzit cum strigă desnădăjduit:

„Și-a dat duhul! — zice vorbind de don Quijote pe patul de moarte — Și cui l'a dat? Unde-i azi? Unde visează? Unde trăește? Care-i prăpastia de înțelepciune unde merg să se hodinească armele tămăduite de visul vieții, de nebunia de a nu muri? Oh, Dumnezeul meu, Tu care ai dat viață și duh lui Don Quijote în viață și duhul poporului lui: Tu care ai insuflat lui Cervantes această adâncă epopee creștinească; Tu, Doamne al visului meu, unde primești duhurile celor care trecem prin visul acesta al vieții atinși de nebunia de a trăi în veacul veacurilor ce vor să vie? Ne-ai dat dorul de renume și faimă, ca o umbră a slăvii tale: trece-va lumea, trece-vom și noi cu ea, Dumnezeul meu? Viața-i vis! Fi-va oare tot vis, Dumnezeul meu, acest Univers al tău a cărei conștiință eternă și nesfârșită ești tu, fi-va numai un vis al tău? fi-va că ne visezi Tu?

Fi-vom oare un vis, vis al tău, noi visătorii vieții? Și dacă așa ar fi, ce se va întâmpla cu tot Universul, ce se va întâmpla cu mine când Tu, Dumnezeul vieții mele, te vei deștepta? Visează-ne, Stăpâne! Și deștepta-te-vei oare pentru cei buni când pentru moarte se vor deștepta ei din somnul vieții? Putem noi oare, sărmane vise visătoare, să visăm ce va fi somnul omului tău veșnic, Dumnezeul nostru?"

Soliloquiile acestea unde Unamuno strigă și plânge, în fața umbrei inevitabilului, pline de lumini și întunericimi de dincolo de mormânt, sunt strigătele *eurilor* întregului neam omenesc, împodobit cu cununile anilor tineri sau cu frunzele uscate ale bătrâneței, pornind cu capul plecat spre locuința veșnică și de unde nimeni nu mai poate îmblânzi Cerberul ca să se mai întoarcă să vază priveliștea trecătoare a pământului. Dorul omenesc și universal de a trăi, nostalgia eternă a stelelor nemuritoare, își găsește în accentele unaminești expresia cea mai vie în dorul unui singur om.

Dar în această spaimă, nu de moarte, dar „a unei sensațiuni de nimicire, de supremă distrugere a duhului, când se întunecă ideile, Unamuno se ridică și vede că lumea este creațiunea noastră, nu reprezentare kantiană. Muncit de această spaimă ultrapământeană ajunge la adevărul, că nu găsește reflexul Universului în minte, ci își are locuința în inimă. „Chinul duhului este poarta adevărului substanțial: Suferă, ca să crezi și crezând să trăești. In fața tuturor negațiunilor *logicei*, care cârmuește relațiunile aparente ale lucrurilor, se ridică afirmațiunile *cardiacei*, care cârmuește legăturile substanțiale. Deși capul îți zice că conștiința ta are să fie nimicită într'o zi, inima, deșteaptă și luminată de spaima nesfârșită, îți va arăta că este o lume unde nu este călăuza judecată. Din faptele noastre, și nu din contemplățiunile noastre vom scoate înțelepciunea!"

Pentrucă Unamuno, atât de ciudat, atât de arid și intelectual în aparență, atât de metafizic ca un filosof german, este în în fond un meridional pătimaş în care ideile au tot atâta forţă ca şi afecţiunile şi conflictele ideologice se întreţes ca şi conflicte pasionale. Este filosof spaniol, înflăcărat, neastâmpărat, plin de credinţă arzătoare pentru un moment, de exaltare trecătoare: nici senin, nici eclectic după cum sunt gânditorii francezi „care iau ceaiul la cinci vorbind de nemurirea sufletului cu cucoane decoltate." Este filosof de rasă mediteraneană, pătimaş şi sensual, lacom de realităţi carnale, nu de idealuri străvezii.

Când nu-i convine o nemurire fără conştiinţă de viaţă anterioară, fără amintire şi fără personalitate — aşa cum ne-o făgădueşte Maeterlinck în *Sagesse* — când nu-i convine această impersonalitate în nemurire, strigând şi zbătându-se, nu face altceva decât să exprime aspiraţiile intime ale unui întreg neam de oameni mediteranieni, sensuali şi pozitivi, care nu odată au cerut ursitei — ori tot ori nimic, aut Cesar aut nihil!

Unamuno este cel care nu se sfieşte să-şi însuşească faimoasa afirmaţiune anume că Africa începe la Pirinei, proclamând ascendenţa africană şi înfrăţirea spaniolilor cu berberii moghrebini, dând astfel naştere unei teorii care mai târziu a slujit de armă pentru cuceririle coloniale, unde azi, din nefericire, datorită trădării lui Abdul-el-Krim, Spaniolii încearcă o dureroasă deziluzie.

Toată literatura naţionalistă, căreia a dat naşterea teoria lui Unamuno, desvoltată cu atâta foc de mai ales doi oameni; marchizul de Dos-Fuentes şi Luis Anton Olmet, nu va întârzia acum, fără îndoială să se prăbuşească şi să ridice împotriva ei toată presa spaniolă, după cum atunci, o făcuse s'o cânte în surle şi ţimbale.

„Prietenul *Moro!!* trădătorul *Moro!*" şi jurnalele încep să amintească şi să povestească numeroarele cazuri de trădare ale Maurului galant, dealungul veacurilor: Tarik, Boabdil, Abdul-el-Krim etc.

Tot Unamuno — gândind acum în scumpa-i Salamanca, la nemernicia Maurului galant — a căutat prin exegesa lui *Don Quijote*, să redeştepte energiile poporului Spaniol, urmând pe Ganivet şi ajutat de Pio Baroja şi *Azorin*. *Camino de perfecsion, de Baroja, Los Pueblos*, *Espana* şi *Voluntad,* de Azorin şi *Vida de don Quijote* constituesc o serie de încercări genezice ca să creeze un tip de spaniol modern, superior prin evoluţia intelectuală tuturor întâmplărilor destinului şi o serie neizbutită de vise ale supraomului Spaniol plin de cunoştinţe, de voinţă şi de energie aşa cum cerea noul spirit al vremii.

Romanele lui Unamuno — *Niebla* — năzuesc să deştepte o cât mai mare atenţiune spirituală pentru toate problemele. Felul liber de a alcătui romanele, întemeiat pe voinţa ideologică, este deja o pildă vorbitoare.

Niebla formează cel mai liber grad de desvoltare a umorismului unamunesc a cărui funcţiune este să deschiză posibilităţi nouă şi moduri tuturor formelor cunoscute. Meritul principal al lui Unamuno este acesta: să dea fie cărui lucru prelungirea neaşteptată, în nedesluşitul „dincolo". Orice idee, ori ce lucru, trecând prin mintea acestui scriitor, va căpătă un aspect nou. Nu puncte de vedere definitive, nu adevăruri eterne: mereu nouă puncte de vedere, nouă adevăruri efemere. Astfel a îndeplinit zicătoarea nietzscheană: „Adevărul de azi va fi minciuna de mâine". Ast-fel şi-a împlinit dorul de reînoire al supraomului care a inspirat formula d'annunziană „o rinnovarsi o morire".

AL. POPESCU-TELEGA

* * *

BAIA DE SOARE

Lungită pe nisipul ars de soare,
Cu braţele întinse 'nainte,
Făptura ei
Pare o furcă,
Zvârlită cu necaz
La întâmplare,
Că nu mai urcă
Fânul în hambare.

Soarele încins o scaldă.
Şi carnea-i caldă
Se întinde,
Se zbate,
Şi geme,
Ca subt. trupul şi braţele încleştate
Ale amantului ce n'a avut-o multă vreme.

O fură somnul par'că —
Şi leneşă şi ostenită
Se lasă pradă lui;
Când soarele
Tot mai pătimaş
Îi sărută chipul,
Ea se 'ntoarce,
In braţe ia nisipul
Şi-adoarme răsturnată!

ANDREI VELEA

* * *

INTRE FRANŢA ŞI GERMANIA

In ultimul număr din „La Nouvelle Revue Française“ André Gide are curajul de a pune cu timiditate problema reluării prieteniei intelectuale cu Germania. Pentru cine ştie până unde poate duce perturbarea victoriei şi, în special, ce nouă fizionomie intelectuală a dat Franţei, victoria asupra Germaniei, atitudinea aceasta trebueşte altfel judecată şi privită, decât cum a făcut-o, într'un ziar din capitală, d. Ion Vinea. Românii sosiţi din Paris, îţi vor spune că, după ce ţi-a indicat cu politeţe strada pe care o căutai, franţuzul vorbeşte în spatele tău: „sale métèque!“. Jacques Copeau — acest meşter al artei pure, îşi închide şcoala de declamaţie pentru străini, iar directorul şcoalei e Jules Romains — „unanimistul.“

A socoti într'o astfel de atmosferă, că trebue pusă chestiunea reluării relaţiilor intelectuale cu duşmanul — e un act de curaj, oricât ar fi de căptuşit cu timiditate, oricât ar fi dozat cu delicateţe şi slăbit cu citaţii. Gide îşi fereşte atitudinea de aceia a lui Romain Rolland sau Barbusse. Atunci, d. Ion Vinea îi explică lui Gide că face rău, şi că e o victimă a confuziei dintre egalitatea fiziologică şi aceia economică, — şi atâta tot. O greşală care i se iartă greu d-lui Vinea, pentru că e unul din cei puţini cari au citit *Pretextele* lui Gide. Gide e convins că arta e naţională (nu patriotică), că o literatură nu poate preţui ceva, decât dacă preţuieşte mult şi numai dacă aduce ceva nou, adică dacă se speculează numai pe sine, dacă îşi stoarce cât mai mult din virtutea sufletului nativ. Din punctul acesta de vedere, cuvintele „artă internaţională“ nu au nici-un sens — dacă nu sunt chiar stupide. Cu cât o artă e mai naţională, cu atât mai lesne va căpăta biletul de circulaţie internaţională, cu cât mai mult va particulariza, cu atât mai repede va fi generală. Scriitorul are de ales între sufletul lui şi cel al altuia, cum are de ales între cuvintele de baştină şi neologisme.

Barbuse şi Rolland, au pornit dela ideia artei internaţionale pronată de Goethe. Dar când Goethe visa să fie un cetăţean al Europei, el nu-şi înţelegea o obligaţie pentru orice prinţ din Europa, în afară de cel din Weimar. Goethe visa dreptul criticului de a percepe şi a judeca, fără stavilă şi pătimire, orice operă de artă — dreptul criticului de a scoate opera din raft, ca s'o pule în timp. Arta nu poate fi astfel internaţională, decât pentru cetitor şi pentru critic.

Artistul are obligaţia să se pătrundă de arta celorlalte ţări — dar numai ca cetitor. Arta lui se poate aera sau îmbogăţi, dar nu se poate schimba — cu riscul depersonalizărei. O artă, în adevăr internaţională, adică una care caută punctele de sensibilitate comune între naţiuni şi care elimină restul, adică *specificul* — nu mai e artă. Ea ar exprima tot atâta sufletul primar al artistului, cât sufragiul universal, voinţa unui popor. Dealtfel ideia de artă internaţională, e un corolar firesc al democraţiei, şi al principiului pe care se razimă democraţia: ideia de egalitate. Că, dealungul naţiunilor, în ciuda frontierelor, circulă popoarele noui, create de inegalitatea economică: burghezii şi proletarii — e un fapt. Cetitorii de literatură de pretutindeni (înţeleg în primul rând pe artiştii-cetitori) sunt şi ei un popor. Artiştii însă nu vor fi un popor, decât în ziua când vor avea garanţia că nu li se cere lepădarea de ei şi, că nu li se cere să fie asemeni, ca un lan de porumb, ci armonios diferenţiaţi, ca în ciuberele dintr'o seră.

Din Germania a venit ideia artei internaţionale, care e falşă dar din Franţa a venit ideia criticei naţionale, care e absurdă. In Franţa, un artist străin e geniu sau nu, după cum geniul lui, opiniile sau gustul se apropie de cel al Franţei. Gourmont îşi bate joc de Dostoiewsky pentru impresiile lui din Paris şi, mai toată lumea până la Suarès îl acceptă sau îl respinge pe Nietzsche, după cum se decide că Nietzsshe a fost un duşman al Germaniei, sau un reprezentativ al ei, Schopenhaner e mai puţin discutat, pentrucă nu ştie nimeni ce cuvinte rele a scris despre limba franceză. Dacă Heine e pretutindeni acceptat e pentrucă a făcut profesia de credinţă: era o privighetoare germană născută în peruca lui Voltaire.

Dacă Nietzsche a urât sau nu Germania, dacă a iubit sau nu Franţa, poate fi asta un argument, pentru sau împotriva operei lui? Nietzsche iubea Franţa, dar vechea Franţă, aceia pe care o ura Lessing. Goethe singur iubea în Franţa un popor şi o cultură contemporană. Asta îl măreşte pe Goethe; îl poate scădea pe Nietzsche? Vom cere unui artist, ca să-i dăruim dragostea, să fie ţărei lui un duşman sau un spion? Este, deastădată şi aici o confuzie. E între cuvintele: patrie şi naţiune. Un scriitor reprezintă o naţiune — indiferent dacă republicană ori monarhică, învinsă, ori victorioasă. Reprezentanţii patriei (o ficţiune legală) sunt numai jandarmii, diplomaţii şi monarchii.

Dacă aşi vrea ca arta să nu iasă din sufletul naţiunilor, aşi vrea totdeuna să treacă peste barierele patriilor.

B. Fundoianu.

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL REGINA MARIA

HERO ŞI LEANDRU

Tragedie în 5 acte de GRILLPARZER trad. de HARALAMB LECCA

E o tragedie romantică. Cetitorii o cunosc — o cunosc desigur toţi aceia care şi-au făcut educaţia literară primară la „Biblioteca pentru Toţi". Prin urmare asupra valorii dramatice nu mai putem insista. E cu neputinţă. Noi inşine am crescut la acest prim romantism al turnului în care arde o lumină, al femeii sfinte care aşteaptă ca iubitul să treacă înnot valurile înspumate ale oceanului — însfârşit la răsbunarea apelor şi a legilor.

Păcat că această maşinărie a eşit de mult din uz. In vremea noastră de disoluţie morală, în care cinismul şi necredinţa sunt însuşiri sigure, o piesă clădită pe pasiune şi pe devotament nu mai poate spune mare lucru

Experienţa s'a făcut.

La prima reprezentaţie, Teatrul Regina Maria, totdeauna plin, a fos aproape gol.

Ne întrebăm ce va fi îndemnat direcţiunea teatrului care părea să fie condusă de o estetică atât de sigură, să desgroape şi pe Grillparzer şi pe Lecca?...

Dacă voia ceva romantic, neapărat, — literatura franceză era la îndemână cu minunatele şi neîntrecutele ei splendori de la 1830 înainte!...

Domnul Tony Bulandra, care e desigur robul teatrului în care e stăpân, n'a putut scăpa. A trebuit să joace pe Leandru. Ne pare rău că osteneala sa va fi zadarnică. Domnişoara Gina Sandri, care e o tragediană uneori cu minunate înfăţişări, suferă desigur de pe urma faptului că teatrul clasic e azi doar material didactic. A venit pe lume cu un secol mai târziu.

Dar n'am spus un cuvânt despre eroul serei: e domnul care schimbă decorurile. Schimbă, în aceiaşi seară vre-o 30!...

F. ADERCA.

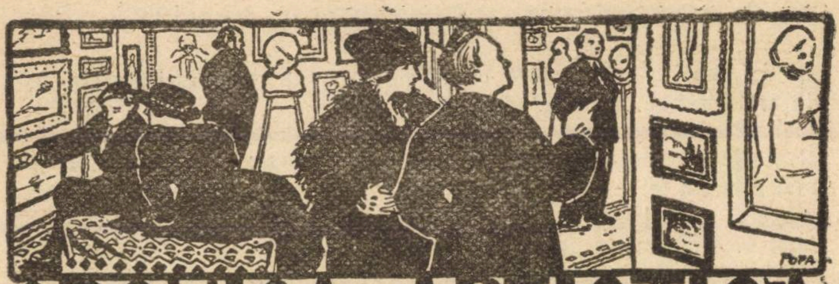

CRONICA ARTISTICA

GHIAŢA, GHENEA, MOLDA ŞI MARIO LEDDA

O excelentă expoziţie ne arată *d. Ghiaţă* la *Atheneu*. Sânt acolo roadele unei munci şi-ale unui talent de rasă. Modernist de cea mai pură calitate şi de cea mai meritoasă totodată, pictorul oferă vizitatorilor o strălucită pildă de concepţie artistică bine stabilită, un fel de a vedea, nu adoptat prin siluirea pe care o anumită comoditate şi o anumită lene o favorizează şi o reclamă la tinerii artişti, ci pornit din imboldul bine chibzuit al sufletului, imbold bazat el însuşi pe aptitudini personale de recepţiune şi transmisiune plastică.

Sinceritatea, marea sinceritate, toată sinceritatea, iată temelia lucrărilor d-lui Ghiaţă, aşa de egale şi aşa de menţinute, fiecare în parte şi toate la un loc. E un tot unitar, evident până în amănunte.

Proaspăt în culoare, tot pe-atât de rafinat în valori pe cât de brutal e în unele tonuri, expozantul ajunge să realizeze în ansambluri armonii de-o frăgezime şi de-o delicateţe care-l pun de pe-acum în primele rânduri ale picturii noastre.

Fără îndoială d-l Ghiaţă nu e numai excepţionalul talent de care vorbeam mai sus; în d-sa mai este un meseşugar destoinic, abil şi priceput care, adăugat celui dintâi, dă dovada unei extrem de înţelepte colaborări Bun desenator şi meritos constructor, aranjând cu dibăcie şi cu un nerv foarte modern datele liniare în majoritate obişnuite, d-sa ştie că reliefeze prin culoare până la sculptural.

E în sfârşit un penel stăpân pe dânsul, cu totul stăpân, căruia nu-i lipseşte decât un singur tovarăş: vârsta.

Alături, d. *Ghenea*, expune peisagii, flori şi naturi moarte, chiar foarte moarte... Ne facem datoria de a releva totuşi câteva flori din care nu lipseşte sensibilitatea şi unde coloraţia fragedă a pictorului — mai exact abuzul de coloraţie fragedă — şade bine.

La Maison d'Art, d. Mario Ledda cunoscut din expoziţia sa de acum doi ani, arată o muncă fără preget pe tărâmul celor mai ingrate feluri de artă plastică, portretul şi incizia.

Pentru vremea asta de repezeală pictoricească, când schiţa şi mai ales schiţa de peisaj este agrementul cel mai iubit al publicului şi cel mai preferat fel de lucru al artiştilor, conştinciozitatea îndârjită a expozantului dela Maison d'Art, tratamentul său clasic şi coloraţia lui sobră şi linsă face din el un dezrădăcinat.

Şi totuşi câtă vrednicie artistică s'a cheltuit pentru realizarea acelor portrete şi aquaforte şi câtă respectuoasă admiraţie pentru cinstita artă a meşteşugarilor clasici! O mărturisesc copiile din muzee, şi mai ales acea minunată Magdalenă după Titzian...

Fără îndoială d. Mario Ledda vrea să ne arate că nu face parte din gloata pictorilor de azi. In vremea noastră d-sa găseşte încă destulă admireţie pentru înaintaşi ca să prefere a le copia operele. E dealtfel un indiciu de seriozitate şi un exemplu demn de urmat. Câte învăţăminte nu se pot scoate din observaţia adâncă a lucrărilor clasice, din desenul lor minunat şi din coloraţia lor simplă şi armonioasă, bazată mai totdeauna pe palete aşa de reduse?

Pe d. Mario Ledda îl atrage desigur şi această sobrietate — această sărăcie a paletei, dacă voiţi — căci el însuşi e un iubitor al paletei simple, el însuşi un cercetător al nuanţelor şi valorilor ce pot decurge din culorile fundamentale. Şi-apoi în ciuda tuturor opiniilor moderne, d. Mario Ledda iubeşte *negrul* şi-l întrebuinţează ca şi clasicii, căci îl consideră, ca şi ei, o culoare necesară, caldă şi frumoasă. In schimb urăşte şi fuge de *albastrul marin*. Poate că are dreptate. Marele Renoir avea exact aceiaşi părere despre negru şi despre albastrul marin.

In ori ce caz e, incontestabil, o virtute să fii sărac în culori şi totuşi să fii cald şi artistic. Şi d. Mario Ledda este şi cald şi artistic în culori după cum în desen e real şi viguros.

D. P. Molda expune alături o sumă de lucrări de-o nervozitate care-i face cinste. Bun desenator şi senzibil la culoare, d-sa aduce câteva bucăţi între care nu putem trece peste portretul d-nei Lucrezzia Karnabatt, un pastel admirabil şi ca desen şi ca expresie.

Evident, d-l Molda are energii lăuntrice care-l fac apt să meargă înainte, ceiace constitue o serioasă chezăşie a virtuţilor sale pictoriceşti.

VICTOR ION POPA.

VA APARE DE:

EUGEN RELGIS

:-: COLOANA PRINTRE RUINI :-:

— ESEURI —

ED. ALCALAY ŞI CALAFATEANU

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Polemica măruntă.— Să nu să creadă că republica literelor române a devenit cu totul şi dintr' odată arcadică. Numai poeţii îşi cultivă publicitatea cu o egalitate de de tratament idilică. Printre critici sunt totuşi şi temperamente mai combative care pentru a deschide o uşă, preferă să-o scoată din ţâţâni; lupi intraţi în stâna trianonică a publicisticei noastre. Şi ca să nu plutim în generalităţi vom cita un exemplu. Luând ca punct de plecare teatrul de la Vieux-Colombier, şi poziţia actuală a romanului francez faţă de cel englez, colaboratorul nostru d. Em. Ciomac atacă în *Revista Vremei* pe trei fronturi: *Viaţa Românească*, *Gândirea* şi *Sburătorul*, cu aprecieri de felul acesta: „dări de seamă şi note neroade prizărite în unele reviste serioase" sau „nişte tineri care nu sunt nici instruiţi, nici obiectivi, flecăresc în neştire cu riscul să scrie cele mai primejdioase aberaţii..." etc. Tinerii dela cele trei reviste, pe care-i admonestează cu atâta maturitate. d. Em Ciomac, nu au avut cu toţii înţelepciunea de a tăcea. Combativul de la *Hiena*, care aţipeşte în d. Cezar Petrescu, şi-a adus aminte că d. Em. Ciomac e armean şi i-a servit deci o felie de „ghiudem de Botoşani" şi chiar pe... Arţibur. Şi totul... pentru superioritatea lui Chesterton, Ioseph Conrad, Thomas Hardy, Iohn Galswvorth asupra romancierilor francezi — ceia ce arată cât de departe pot duce nobilele pasiuni literare! Preţioasele erau capabile de multe sacrificii „pour l'amour du grec", criticii noştri merg până la „ghiudemul de Botoşani" de dragul lui Chesterton. Thomas Hardy sau Galsworth, de care noi n'am citit nimic. Intr'o ignoranţă atât de flagrantă, nu ne rămâne de cât să ne declarăm, fără altă discuţie, *Knock out*, şi să ne retragem ruşinaţi. Colaboratorul nostru M. I. tratat de d. Em. Ciomac cu: „Afle d. M. I. până ce o învăţa să înţeleagă ce citeşte şi să citească, dacă să nu vadă, lucrurile despre care vorbeşte..." şi de d. Ion Marin. Sadoveanu „un d. M. I." — n'are altă soluţie de cât de a se închide în casă cu Iohn Galsworth, Conrad, Chesterton, scriitorii preferaţi ai criticei române, nu fără a nu'şi aminti şi de anecdota celor doi admiratori ai lui Dante şi Shakespeare care, de la o discuţie în jurul preferniţelor lor literare, au ajuns la duel. Inainte de a sucomba, admiratorul lui Dante suspină totuşi:

— Şi dacă l'aş fi citit măcar!

S.

„Mistica Roză" poeme de d-l *Em. Ciomac.* — Acum când apar mai multe cărţi de studii sociale de cât de poezii suntem plăcut impresionaţi de apariţia volumului d-lui Em. Ciomac, cu lirismul lui cald şi tineresc.

Dacă ne bucurăm însă de spiritul în care sunt scrise poemele d-lui Em. Ciomac, ele nu ne aduc de loc cristalul nou, făurit de personalitatea creatoare şi independentă. Incepând cu „Poemul despărţirii"—care, cu toate lungimile e impresionant — volumul e de un mussetism evident de inspiraţie şi de un eminescianism de formă tot atât de evident. Limba, ritmul şi imaginile poartă încă mireasma tare a versurilor autorului celui mai adânc şi mai preţuit pe care l-am avut. Dar, pe măsură ce înaintezi în cetit, te miră descreşterea şi estomparea acelei esenţiale calităţi de care am pomenit „*Mistică Roză*" care dă şi titlul volumului e prea diluată şi ne înşeală în aşteptările noastre. Versurile de războiu sunt slabe, — cu excepţia, poate, — a „*Rugăciunii*" (pag. 70).

„...pe deal, din umbră, începu prelung să sune
„Chemătoare, tânguioasă, goarna pentru rugăciune...
„Către răsăritul negru, toate feţele se'ndreaptă
„Aşteptând de-acolo par'că viitoarea lume dreaptă,
„ — Lumea lor făgăduită să răsară din mormânt...

Poesia d-lui Ciomac devine ecoul profetic al frământării şi năzuinţii celor mulţi şi buni. Şi, mai departe, — odată cu soarele care „redeşteaptă nesfârşitele murmururi, —

„Zorii rumenesc cuprinsul, tabăra, bordeiul, cortul...
„Cu privirile aţintite drept în soare, — şade mortul
„Galben, — pe genunchii ţepeni şi cu ochii albi şi reci...
„Rânjetul de aşteptare l-a încremenit pe veci!...

E resemnarea impusă, resemnarea morţii şi a veşniciei...
In general foarte multă visare şi muzicalitate.

G. S.

Intră, desigur, în programul oricărei reviste culturale de a căuta toate pretextele pentru a fixa în mintea contimporanilor numele oamenilor mari. Centenarele, datele mai însemnate, producerea unei lucrări monumentale sunt deci binevenite revistelor ce vor să facă o operă de vulgarizare. D. N. Iorga a intrat într'o fază de celebritate atât de acută, încât nu are nevoe de alte motive pentru a i se închina numere speciale de cât serbarea numelui. Sfântul Neculai a intrat deci în calendarul nostru cultural aşa că „Flacăra" ne oferă, fără nici o altă explicaţie, un număr închinat în întregime acestui prodigios contemporan. Activitatea d-lui Iorga e atât de vastă şi de meritoasă încât cercetările serioase asupra ei sunt binevenite oricând; nu vedem însă ce putem câştiga de pe urma unor articolaşe improvizate, reduc de reportaj literar sau de amintiri ce se de pildă, la oferirea unui pahar de apă profesorului însetat. Tot aşa cred că i se face un rău serviciu d-lui Iorga, punându-l să se exprime în chestiuni estetice sau să-şi dea părerea asupra literaturei moderne. Acest artist incontestabil, care ne-a dat pagini admirabile de proză caldă şi inspirată, este atins de o gravă infirmitate în materie estetică. Neînţelegând muzica şi pictura, şi ceiace e mai ciudat, având un detestabil gust literar, încurajează de douăzeci de ani platitudinea artististică. Să nu ni se amintească de *Sămănătorul:* acolo, d N. Iorga a venit la o revistă făcută de alţii, cu talente grupate dinainte, căreia i-a insuflat, negreşit, o actualitate, prin admirabilul său talent polemic şi prin activitatea lui neobosită. De atunci însă nu ne-a dat decât o serie de mici publicaţiuni fără nici o valoare literară şi cu o lipsă de simţ estetic întristătoare. Gustul poetic al d-lui N. Iorga se oprise la I. U. Soricu; e de mirare chiar că a progresat până la d. Nichifor Crainic. A-l întreba deci despre curentele noi literare este un fel de impietate; şi fii lui Noe cunoşteau întrebuinţarea pioasă şi decentă a viţei de vie. D. N. Iorga e interesant prin cu totul altceva de cât prin păreri literare sau drame.

* * *

EDITURA „ANCORA" ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CARŢI FOLOSITOARE ⁘
⁘ pentru COPII ŞI TINERIME

BASME DE CRACIUN
ŞI
POVESTEA MINUNATA
DE
VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediţii de lux cu ilustraţiuni în text şi planşe colorate . Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei	6.—
Făt-frumos din lacrimi	„	6.—
Tinereţe fără bătrâneţe	„	6.—
Pădurea ursitoarelor	„	6.—
Katalina	„	6.—
Şarpele fermecat	„	6.—
Minunea Sfântului Ilie	„	6.—
Păţania Călugărului Gherasim	„	6.—
Alina-Linda	„	6.—
Trei îngeri	„	6.—

BIBLIOTECA RGZA

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Ségur ediţie ilustrată .	Lei	16.—
După ploae, vreme bună idem .	„	25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALĂ

Grădina Raiului de Andersen	Lei	5.—
„ „ „ în legătură de lux	„	12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA « TRANSILVANIEI »
SIBIU
Str. Şaguna 6

ROMA
3 BANI POSTA

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 30.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale

BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Gr „Cultura“, Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

SUMARUL No. 17

E. Lovinescu . . . . Hortensia Papadat-Bengescu (IV)
Mihail Celarianu . . . . . . Cred
Gh. Brăescu . . . . Doi vulpoi
D. Nanu . . . . Cunoşti profundul Cântec?
Emil Dorian . . . . In noapte
Al. T. Stamatiad . . . . . Psalm
Sanda Movilă . . . . . . Pata de umbră
Camil Baltazar . . . . . . Peisagii
Mihail Cosma . . . . . . Minerul
I. Valerian . . . . Iarna
CRONICA IDEILOR. — B. Fundoianu: Teorii.
CRONICA DRAMATICA. — F. Aderca.— *Teatrul Popular*: „Extemporalul".
CRONICA ARTISTICA. — Victor Ion Popa: Artachino.
— Insemnări Literare. —

17

36828

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.-

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ 1/2 „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APARUT No. 2
din
MAGAZINUL LITERAR
CITIŢI-MĂ

CU URMĂTORUL SUMAR:

Şcoala Regilor	de JULES LEMÂITRE
Pe Povârniş	„ ION SLAVICI
Jucării	„ ION PILAT
Crăciunul Sf-tului copil Feodor .	„ G. GALACTION
Noapte	„ CLAUDIA MILIAN
Biserica Sfinţilor fără de nume .	„ VICTOR EFTIMIU
Minciuna	„ ALFRED MOŞOIU
Moartea Salomeei	„ GUILLAUMEAPOLLINAIRE
Steluţa	„ F. ADERCA
Minunea Sf-tului Anton	„ MAURICE MAETERLINCK
Coperta	„ A. BRĂTĂŞANU
Vignete	„ TEODORESCU SION

PREŢUL 10 LEI

ANUL I.—No. 17 7 IANUARIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA
DIRECTOR: E. LOVINESCU

Hortensia Papadat-Bengescu

IV

Valoarea literaturii d-nei Hortensia Papadat-Bengescu nu se determină prin natura ei lirică. Intr'un sens anumit, s'ar putea zice: dimpotrivă. Lirismul este o formă primară de expresie a sufletului omenesc. Importanţa acestei literaturi creşte, numai prin intensitatea neobişnuită a lirismului, prin exaltarea perpetuă prin expansiunea unei sensibilităţi, ce se cheltueşte fără economie şi control pentru lucruri mari ca şi pentru cele mici, topind totul în incandescenţa ei.

Mărginindu-se numai la acest panlirism, literatura d-nei H. P.-B. n'ar câştiga totuşi decât în intensitate; prin natură, nu s'ar diferenţia de loc de întreaga producţie lirică atât de abundentă şi de abuzivă prin invaziune în toate domeniile literare. Adevărata ei originalitate nu stă prinurmare în intensitate ci în dublarea ei de un rar şi, înadevăr, miraculos spirit analitic. Pentru umanitatea comună, sensaţia se desvoltă cu atât mai slobod cu cât iese din sfera ochiului atent; observată, ea îşi scade din amplitudine. Analiza e, de obiceiu, nu numai un ferment de disoluţie a acţiunii dar, împinsă la exces, şi sdruncină liberul joc al oricărei activităţi emoţionale. Din moment ce sunt fixate, raţionate şi analizate, frica, ura, iubirea, de pildă, îşi scad din intensitatea forţelor oarbe. Stendhal, cel dintâiu, a ridicat totuşi la o valoare de principiu darul său personal de a intensifica acţiunea sentimentului prin observaţie, adică tocmai prin ce-ar fi trebuit s'o paralizeze. D-na Hortensia Papadat-Bengescu e din rasa stendhaliană a analiştilor, ce-şi măresc viaţa sentimentală prin colaboraţia analizei. Rar, impresionant, şi la noi unic, fenomenul acordă scriitoarei o originalitate ce-o izolează în mijlocul literaturii noastre. Lirismul nu rămâne numai în faza simplei exaltări; el nu e numai extaz, sau imprecaţie; nu exprimă numai revoltă, sau adoraţie; nu e o forţă elementară şi inconştientă ce se revarsă la primul contact cu lumea din afară din cele două isvoare primare ale sufletului: iubirea şi ura. Lirismul scriitoarei se rezumă la o sensibilitate vibrantă şi la o bogăţie de impresii ce se succed vertiginos; dar oricât ar fi de grabnică succesiunea, în crupa sensaţiei stă înfipt, sigur de sine, spiritul analitic, care o conduce, o amplifică, îi înregistrează minuţios traectoria, şi, după combustiunea finală, îi perpetuiază amintirea prin imagina cea mai fidelă cu putinţă. Asociarea celor două forţe contradictorii, emoţiunea şi analiza, dau literaturii d-nei H. P.-B. un caracter patetic de luptă şi fac din fiecare pagină o bucată de lavă, în care s'a solidificat, după multă trudă, forma impalpabilă a unui sentiment în fuziune... Prezentă încă din primele pagini ale *Apelor adânci*, această asociere a ajuns la virtuozitate în *Femeia;* analiza strânge de aproape sensaţia, urmărind-o până 'n cele mai profunde cute ale sufletului. Nimic din literatura română nu egalează şi bogăţia imensă de impresii şi ascuţimea observaţiei din capitole ca *Voluptate*, în care extazul muzicei este analizat simfonic, ca *Basme*, în care amorul devine o impresionantă forţă creatoare de mituri sau în *Agonie*, în care dezorganizarea sufletească, în urma unei brusce despărţiri, este fixată până în cele mai precise amănunte fiziologice.

* * *

Aceasta e opera d-nei Hortensia Papadat-Bengescu. Netinzând spre creaţiunea obiectivă — în afară de *Bătrânul*, asupra căruia m'am oprit altădată — se defineşte prin asocierea unui lirism violent cu o analiză incisivă. Distingându-se prin intensitatea fiecărei din aceste calităţi, ea devine profund originală prin împerecherea lor: obiect de admiraţie, de reflecţie pentru unii, de legitimă neînţelegere pentru cei mai mulţi.

E. Lovinescu.

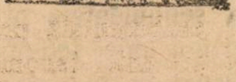

CRED

Eu cred în Tine ca într'un moş bătrân
Ce-abia 'şi mai poartă 'n ochi plăpânda viaţă;
Şi doar de mila frunţii Tale — îngândurată —
Ca pe-un bătrân, din când în când, te mângâi: Tată.

Vestmântul Tău — şi ochii Tăi — şi părul Tău
Sunt vechi ca slova Sfintelor Legende;
Şi chiar toiagul Tău, de vechi ce este,
A prins un grai domol, ca o poveste.

Când vine Fericirea
Te-abaţi din vijeliile-i de foc —
Şi-ţi perd duioasa urmă, până piere
Vârtejul de noroc.

Dar, când mă părăseşte nălucirea
Şi viaţa 'ncinge spada-i de călău
Te chem şi vii — şi 'mi readuci, o, Doamne,
Eternitatea zâmbetului Tău.

II

Când murmură pornirile de cânt,
Cătându-şi aripi albe, de senin,
Eu vin la Tine, Magule divin,
Ce ştii oricare taină pe pământ.

Lumina Ta mă 'nneacă — şi mă ia —
Şi-mi cântă, parcă 'n mine-ar murmura
Cereasca-Ţi armonie din cuvânt.

III

O clipă doar! Căci, iată, mă ridic
Şi-Ţi sfâşii cerul: taină după taină,
Când sufletul, sătul de-albastra-Ţi haină,
Rânjeşte 'n diabolicul nimic.

O, cugetu-mi şi trupul năvălesc
In iadurile negre şi 'mbătate;
O, iadurile, iadurile scufundate
Cum strălucesc!

Să nu mai vii! N'auzi şi Tu cum cântă ele?
N'auzi cum tac, n'auzi cum tac, n'auzi cum cântă?
Să nu mai vii, o Tată scump să nu mai vii!

O, Tată scump, n'auzi, n'auzi?
N'auzi cum râd, n'auzi cum cântă?
. . . .
Dă-mi mâna Ta, dă-mi mâna Ta, Speranţă Sfântă,
O Tată scump, o Tată scump, n'auzi... n'auzi?

IV

Şi iată că infernurile pier...
Sub bolta de mister
Renasc din încheerea unui munte
Cu fulgere pe frunte.

Sunt: „Tu şi Eu" — şi 'n noaptea de sub noi —
E Lumea scufundată în besnă şi 'n noroi,
Sunt: „Eu şi Tu" — pe culme — amândoi.
Iar Lumea, ca o mare — val cu val
Şi Geniul — magnificul pumnal —
Ne 'ncearcă 'n întuneric masivitatea stâncii...
Ci, oamenii, sub ploaia de copaci,
Par viermi, ori par omizi, ori par gândaci,
Şi-n lupta lor sărmanele jivine,
Se omoară 'n contra Ta şi pentru tine.

Dar pentru toţi, în lungul drum, în larga zare
E Clipa Muntelui, ce-o urcă fiecare,
E clipa Ta, ce fâlfâe în zări, ca o chemare
E doar o clipă, sub care Abisul se prosternă,
In doru-etern pentru imaginea eternă.

Suntem în nori, şi-atât de jos ne pare tot,
Atât de-adânc zâmbeşti în mine — Dumnezeu —
Că peste adâncurile lumii 'nsângerate
Tresar de toată veşnicia milei Tale, eu.

Ca dintr'un clopot sacru, de aramă,
Intreaga-Ţi bunătate-o răscolesc
Şi 'ngrop în ea popoarele 'nsetate;
Dar, când se stinge clopotul ceresc,
Dar când se stinge, o, când se stinge...
Perdut mă prăvălesc în lume iar.
Să sorb, să smulg, să blestem Veşnicia
Iubirii Tale fără de hotar.

MIHAIL CELARIANU

DOI VULPOI

— „Ţi-o spun hotărât, nu mai merge, trebue să facem economie. Mai lasă plimbările. Vrei să mă bagi în puşcărie?!“

— „Aşa! Bine. Mă duc la mama. M'am săturat de sărăcie... Or vii să mă iei la curse, ori rămâi şi petrece singur... Nu trebuia să te însori dacă nu eşti în stare să ţii *trenul* unei femei...“

— „Fac ce pot, dacă vroiai tren să-ţi fi dat mă-ta zestre.“

— „Vai ce mojicie! Mizerabilul! Doamne cât sunt de nenorocită!“ Şi, isbucnind în plâns, se încuiă în dormitor.

Căpitanul Vărgatu nu putea să vadă plângând nici chiar pe femeia lui. Invăluit în fum de ţigară, se plimba în papuci cu mâinile în buzunar, îmbrăcat într'un flanel roş îngăurit ca o bucată de şvaiţăr. Apoi, oprindu-se în loc, se aplecă pe fereastră şi făcând mâna pâlnie strigă cu voce de manevră;

— „Moraraşu!“

— „Ordinaţi!“ răcni cineva ars din dosul unui grajd.

— „Ado cismele!“

— „Da, să trăiţi!“

— „Trap!“

— „Indată!“

— „De abia te urneşti,“ îi zise căpitanul cârpindu-l, în timp ce soldatul gâfâind împingea în talpa cismei ce intra anevoe.

— „Le udaşi, ce le făcuşi?“

— „Nu, să trăiţi!“

— „Firea-i al dracului... adu tunica,“ apoi oprindu-se şopti printre uşi: „Miţule, eu mă duc, să văd poate mă întâlnesc cu vreun prieten...“ Dar nu primi niciun răspuns.

Afară, căpitanul pătruns de o speranţă nelămurită, respirând greoi un aer pâclos de toamnă, o luă încet inconştient spre cazarmă. Astăzi mahalaua cazărmilor este în fierbere:

toată lumea ştie că este botez mare la plutonierul major Bucurel. Din zori, soldaţii cară dela cazarmă mese şi scaune, lămpi sau piramizi de pâine neagră, strânse în duriţi de raniţă, în timp ce acasă, unii tae un berbec atârnat de craca unui pom îngălbenit, iar doi ţigani în mantale jerpelite cântă în surdină pela poartă, din cobză şi din *clanaret.*

— „Vin aduseşi tu?“ întrebă prietenoasă cu voce slabă M-me Bucurel, oacheşe, frumuşică dar palidă ca după naştere.

— „Aş... n'a vrut să-mi dea pe datorie.“

— „Nici ţuică?“

— „Nici...“

— „Ce ne facem?“

— „Tortul l-ai luat?“

— „Il scoate mama.“

— „A măcelarului vine?“

— „Vine.“

— „Şi coana prioteasă?“

— „Şi... Să ai grijă de şifoane,“ strigă ea încrezătoare după dânsul, care ieşise repede, îndreptându-se fără manta spre cazarmă.

— „A venitără recruţii?“ întrebă Bucurel din pragul companiei.

— „Unii din ei au mai venit.“

— „Strângeţi-i în cameră!“

Mânaţi de caporal, recruţii sfioşi, călcând nesiguri, înaintau grămadă, aiuriţi, cătându-şi locul, întinşi de mânecă în toate părţile.

— Intoarceţi-i cu faţa la mine!“

— „Măă!... Faţa la don plotonier!“

— După multă tropăială, un fluerat asurzitor făcu din recruţi statui de piatră.

— „Să vie o masă şi un scaun din cancelarie!“

„Trăiţi, don Plotonier, masa şi scaunul, ştiţi d-voastră... făcu un semn din cap furierul, arătând cu înţeles spre casa plutonierului.

— „Bine! Ia un creion şi o bucată de hârtie,“ apoi adresându-se recruţilor: „Ascultă aici la mine, camarade, că cu mine o să vă mâncaţi amarul doi ani de zile. Domnii ofiţeri sunt musafiri la companie. Eu te îmbrac, eu te hrănesc, eu îţi dau drumul în conced.., Care te-oi purta bine, frumos, colea regulat cum ştiu eu, toţi vă duceţi acasă de crăciun. De unde nu dracu v'a luat. Să vă păstraţi *amuniţia* în regulă, să nu vă lipsească pătura că aici nu se fură, nici mantaua, ori cămaşa ori izmenele... nimic să nu vă lipsească... ori dopul dela armă, ori altceva, că plăteşti ca popa şi te dau şi în judecată pentru pierdere de *ifecte* aparţinând statului. Aţi înţeles?"

— „Da!..."

— „Este printre voi vreunul care fură?"

— „Nu!"

— „Ieşi mă înainte care ştii să furi."

— „. . ."

— „Ieşi mă, n'auzi!"

— „. . ."

— „Care va să zică nu fură nimeni? Bine!... Ascultă aici la mine. In cazarmă nu se fură, da se poate întâmpla să lipsească. Pădure fără uscătură nu se poate. Că dacă pui cămaşa la uscat n'o mai găseşti de nu stai lângă ea... şi mantaua şi pătura ţi-o trage depe tine dacă nu dormi ca iepurele. Eu ţi-o spun ca să ştii să te fereşti... şi banii ţi-i fură, cari 'ţi i-a dat maică-ta să-ţi răcoreşti sufletul la *istrucţie.* Care ţi-o fura mantaua să vii la mine, dar care ţi-o fura banii, n'am ce să ţi fac... că, banu-i ban... nu se cunoaşte, n'are matricul. Da eu fincă sunt, ca să zic, părintele vostru, care vrei vă iau banii în păstrare, că la mine nu se fură, că nu sunt decât eu şi nevasta. Cine o să fure... nevasta?"

— „Nuu!..."

— „Eu?"

— „Tţ," fac recruţii clătinând din cap cu indignare.

— „Mai e copilul... ăla o să fie hoţ, da nu acu, mai târziu... să mai crească, că e numai de şase zile," adăogă el şiret, pecând recruţii râd liniştit, cu gura până la urechi. „Prin urmare, banii voştri sunt asiguraţi mai abitir ca la bancă... că s'a mai văzut casieri fugind cu banii oamenilor, da eu n'o să *dizertez* cu banii voştrii... Nu'i aşa?"

— „Aşa e!"

— „Prin urmare la mine când îi avea nevoie, se găseşte... Bun înţeles, numai ăl de vrea... ăl de nu vrea, treaba lui. De i-o fura, nu-i vina mea; eu mi-am făcut datoria. „Păstraţi banii la voi, ori mi-i daţi mie?"

— „Ii dăm d-voastră!"

— „Ieşi mă înainte, care nu vrei să dai banii!"

— . . .

— „Ii daţi toţi?"

— „Toţi!"

— „Să vină din flancul drept câte unul. Spune cât dai şi din ce comună eşti!"

— „Eu, trei franci," răcneşte recrutul aruncând gologanii în capelă.

— „De unde eşti?"

— „Tomite din Oprişor, jud. Mehedinţi."

— „Din satul ăla de hoţi? Acolo cică nu se duce nimeni de bătrâneţe, mor toţi copii în puşcărie..."

Recruţii chihotesc de râs şi trec la rând înveseliţi de glumele majurului.

— „Eu, cinci lei, dela Cuşmir, Mehedinţi..."

— „De unde se uită porcii pe fereastră?"

— „Drepţi!" răsună un glas pe neaşteptate dinspre uşă. Camera amuţi şi Bucurel înlemni cu capela plină de monetă pestriţă, în faţa căpitanului Vărgatu.

— „Ce faceţi aici?" întrebă plin de severitate căpitanul, cu un deget prins între nasturii tunicii.

— „Trăiţi, don' căpitan, cu recruţii..."

— „Ce'i cu ei, ce bani sunt ăştia?"

— „Ca să nu-i fure noaptea când dorm... S'a strâns şi la celelalte companii."

— „Foarte bine, urmează..."

Operaţia continuă repede într'o tăcere mormântală.

— „Eu din Perişor, zece lei... jud. Dolj."

— „Eu, Păcătosu, Ţigănaşi... şaizeci de bani."

— „Bine ţi-a zis Păcătosu," încercă să glumească căpitanul, dar nu îndrăzni să râdă nimeni.

— „Cât s'a adunat?" întrebă el la sfârşit.

Sub ochii săi, plutonierul şi furierul făceau fişicuri de gologani, băncuţe şi lei, pe cari căpitanul îi băgă pe nenumărate în buzunar.

— „Cât ai spus că sunt?"

— „Două sute şaptezeci lei şi şaizeci de bani," zise tâmpit plutonierul.

— „Şaizeci de bani ai lui Păcătosu, desigur... Naţi-i îndărăt mă!"

— „Nu, trăiţi, d-le căpitan, lăsaţi-i la d-voastră. Mi-i daţi d-voastră când mi-o trebui."

— „Aşa băete, când ţi-o trebui... Eu, sunt tatăl vostru, eu vă port de grijă şi vă scot oameni de treabă. Să fiţi cuminţi, să ascultaţi de şefii voştri şi să nu vă furaţi, că aici nu se fură şi să vă păziţi efectele, să nu le pierdeţi, că le plătiţi. Cine nu deschide ochii, deschide punga. Să nu te aud mâine, poimâine că-ţi lipseşte ceva... De s'o întâmpla, treaba ta, nu vreau să ştiu nimic... Să vă păziţi unii pe alţii... Dacă sunteţi hoţi, n'am ce să vă fac... Hai, dă-le drumu 'n curte!"

Pătruns de o bucurie internă, căpitanul Vărgatu se'ndreptă liniştit, uşurat spre uşă, urmat de Bucurel ca de un câine plouat.

— „Trăiţi, don' căpitan!"

Dar căpitanul mergea fără s'audă.

— „Trăiţi don' căpitan," repetă Bucurel, tuşind pentru a-şi drege glasul.

— „Ai?"

— „Daţi-mi voie să vă spun ceva."

— „Cântă!"

— „Eu, după cum ştiţi şi d-voastră, sunt însurat.. Acu o săptămână mi-a făcut nevasta un băiat... şi aşa eu acu, n'am cu ce să-l botez..."

— „Păi ce făcuşi solda?"

— „Patruzeci şi cinci de lei... ce să fac mai întâi?"

— „Patruzeci şi cinci de lei... ce e de colea?... alţii trăesc şi cu mai puţin..."

— „Am avut cheltueli... moaşă, doctorii..,"

— „Ţine, să mi-i dai la soldă."

— „Nu-mi ajunge, ce să fac cu un pol... d-voastră nu vă gândiţi?!..."

— „De, mă băete, n'am ce-ţi face," şi plecă. Dar după câţiva paşi, întorcându-se, îi aruncă în obraz cu severitate: „Nu trebuia să te însori, dacă nu te simţiai în stare să duci trenul unei femei..."

GH. BRĂESCU.

CUNOŞTI PROFUNDUL CÂNTEC?

Departe, peste ape întinse, vezi o stâncă
Ce creşte înoptată de-arini înalţi şi sumbri?
In coasta-i fulgerată e-o peşteră adâncă,
Altarul unui pustnic setos de pacea umbri.

El cade dus pe gânduri în fiecare seară
E-aşa ferice, singur, în schitul lui de-arinişti!
Când valuri spumegate se sfarămă 'n afară,
Adoarme 'n simfonia neţărmuritei linişti...

Cunoşti profundul cântec al valurilor mării
Ce se lovesc de tine isbind ca într'un zid?
Ah! marea-aceea-i lumea cu mrejile 'ncântării
Iar inima-mi e schitul în care mut mă 'nchid!

D. Nanu.

IN NOAPTE

Răzbate clarul lunii pline
Pe somnu-ţi de mătasă
Şi străluceşti
In albul tău căruţ în casă
Ca o nălucă din poveşti.
E cald şi liniştit şi bine...
Prin larg deschisele fereşti,
Târzie,
Noaptea vine
Şi se resfrânge toată peste tine,
Mai albă şi mai străvezie,
Că parcă azi abea o înţeleg
Cu tot misterul ei de şoapte
Ascuns în glasuri de fântâni...
Din fund, ca fluturări de mâni
Mirosul unor chiparoşi
Mă cheamă 'n noapte...
Eu stau de veghe lângă tine
Căci ori de câte ori în zare
Se rupe-o stea
Tresai din somnul tău de păsărea
Eu stau de veghe lângă tine
Şi-aştept până'n spre zori de zi,
Când te trezeşti cu bine,
Să văd ce s'a făcut cu-atâtea stele,
De nu s'au strâns cumva, căzând,
In ochii tăi de peruzele.

Emil Dorian

PSALM

Pre care îl *iubeşte Dumnezeu,* îl ceartă
şi bate pre tot *fiul carele primeşte.*

SOLOMON.

Fii lăudat,
O, Doamne,
Căci mi-ai întins şi mie paharul cu venin
Căci rătăciam de-o vreme — stingher şi fără vise —
Pe-o mare fără ţărmuri,
Intr'un pustiu de ghiaţă,
In funduri de abise, —
Ne mai crezând în artă,
In munca creatoare,
Ne mai crezând în viaţă
Şi 'n braţul Tău divin!
Fii lăudat,
O, Doamne,
Că mi-ai întins şi mie paharul cu venin!

II

Fii lăudat deapururi!
Superba Poezie, din propria cenuşe,
A înviat!
Ca 'n vremuri
Mi-e sufletul un cântec,
Un sbor de aripi albe,
Un răsărit de soare,
O sfântă sărbătoare!
Intreaga mea fiinţă — ca şi odinioară —
Se 'nalţă către ceruri,
Pluteşte preschimbată în pură armonie!
Fii lăudat,
O, Doamne,
Că mi-ai întins şi mie paharul cu venin,
Căci rătăceam de-o vreme — stinger şi fără vise —
Ne mai crezând în viaţă şi 'n braţul tău divin!

III

Fii lăudat deapururi!
Consolatoarea muncă din nou mă 'nbrăţişează,
Transformă ziua 'n miere, în cântec şi în aur,
Iar trupul — slab şi palid —
In forţă creatoare, în nesfârşit tezaur!
Ea-i singura mea lege!
Al meu e 'ntreg pământul!

Ca 'n anii tinereții
Mă simt frumos, puternic și darnic ca un rege!
Fii lăudat,
O, Doamne,
Că mi-ai întins și mie paharul cu venin,
Căci rătăciam de-o vreme — stingher și fără vise —
Ne mai crezând în viață și 'n brațul Tău divin!

IV

Fii lăudat de-apururi!
Ce plină de 'nțelesuri mi-apare această viață
Și ce măreț spectacol e 'n ori și ce ființă!
Aceleași peisagii — banale, efemere —
Privirea mea le soarbe c'o sfântă bucurie:
Un cântec de isvoare,
Un freamăt de pădure,
O rază dela soare,
In suflet se revarsă
Ca o mireasmă fină, suavă-adormitoare!
Intr'adevăr natura e-o gravă simfonie,
Ce murmură 'ntr'una, acelui ce-o ascultă;
„In orice om e-un frate, în orice spin e-o floare!“
Fii lăudat,
O, Doamne,
Că mi-ai întins și mie paharul cu venin,
Căci rătăciam de-o vreme — stingher și fără vise —
Nemai crezând în viață și 'n brațul Tău divin!

V

Fii lăudat deapururi
C'asupra mea umilul — Ți-ai pogorât privirea:
Un dar sortit acelor **„puțini aleși“** *de Tine!*
Atâta fericire n'o meritam!
Spre ceruri
De câteori Cuvântul voește să-și ia sborul,
Pe buze, se topește!
Doar singură simțirea mi-e vie și se 'nnalță —
In fiecare clipă, spre tronul Tău puternic —
In pânze de tămâe, de flacări și de smirnă!
Sunt iar al Tău de-acuma și dincolo de moarte!
Fii lăudat,
O, Doamne,
Că mi-ai întins și mie — paharul cu venin,
Căci rătăciam de-o vreme — stingher și fără vise —
Ne mai crezând în viață și 'n brațul Tău divin!

AL. T. STAMATIAD.

PATA DE UMBRA

Pe scara de piatră stă fetiţa şi se joacă de vre-o câteva minute cu o pată de umbră. Caută să o prindă, dar pata fuge printre degete, îi alunecă pe picioarele mici şi goale, se ridică pe umeri, îi cade pe faţă ca o perdea şi necăjeşte fetiţa, care o doreşte cu încăpăţânare. După câtva timp, fetiţa e obosită de atâta încercare zadarnică. A renunţat şi se uită cu mirare fără să priceapă, la pata de umbră care acum s'a rostogolit fără sgomot pe scări, în curte şi desmeardă spatele pisicii, care stă lungită, cu ochii închişi, cu labele întinse şi pare a se bucura pe deplin de această dimineaţă de vară. Ochii mici şi vioi ai fetiţei privesc întrebători înspre pata de umbră... Apoi privirile devin distrate, înnecate în ceaţă... Se gândeşte...

De câteori pune mâna pe un lucru, îl simte... A pus odată mâna într'o cană cu apă şi a simţit apa rece... Altădată a luat un lemn puţin aprins la un capăt... şi i-a ars mâna... E sigură că de-ar pune mâna pe pisică, ar simţi-o moale şi caldă... Tot aşa pe piatră?.. Ar fi tare şi rece... Şi totuşi dece adineaori când a încercat să prindă pata de umbră, nu a putut nici să o simtă, nici să o prindă... Ca şi într'o seară, când s'a încercat să prindă lumina de lampă ce tremura galbenă pe peretele odăii... şi n'a isbutit... De ce? De ce sunt unele lucruri aşa şi altele altfel?... Nedumerită, se ridică după scară şi îşi caută de joacă în altă parte... Deodată ochii îi rămân aţintiţi pe ceva roşu, mare, înnecat în lumina soarelui, pe ceva care se mişcă în aer şi se apropie de casă, trecând pe stradă... E un coş cu cireşe pe spatele unui precupeţ... Fetiţa îl vede cum se mişcă, cum se apropie, cum cercul acela roşu, devine mai mare şi mai luminos... Nu îndrăsneşte nici să mai clipească, de teamă să nu piardă imagina asta fericită... Gura i se umple cu apă şi înghite de vre-o câteva ori... Deodată, brusc, întoarce spatele coşului ispititor şi urcă, alergând, scările. A ajuns în dormitorul doamnei, care îşi potriveşte cea din urmă buclă de păr în oglindă şi care răspândeşte un parfum puternic, din cutele elegantei rochii de casă. Se întoarce mirată şi se uită cu desgust la fetiţa murdară, nepieptănată, cu rochiţa ruptă.

— „Ce vrei, Aurica?“

— „Ia-mi cireşe, Cucoană!“ şi fetiţa, cu mâna ei murdară atinge cutele albe ale hainei. Doamna, se vede mai dispusă astăzi ca de obicei, se hotărăşte să se coboare în curte, în timp ce fetiţa, fericită, mai mult rostogolindu-se decât coborând scările, aleargă în stradă, lasă poarta deschisă, şi caută să prindă precupeţul care a ajuns la celălalt capăt. Gâfâind se întoarce în curte, în ochi cu un aer de triumf, urmată de purtătorul cuceririi ei. Doamna se pleacă zâmbind, se uită la fructe, apoi întreabă cât costă. Precupeţul răspunde modest: „Patru lei, kilogramul.“

Fetiţa se învârteşte pe lângă coş, se înfoiază, îşi închipue că doamna ar putea să-i cumpere tot coşul... se gândeşte că i-ar ajunge mai multe zile... Poate o săptămână... I-ar da şi sorei ei mici şi mamei ei, care spală vasele acum în bucătărie... Sunt aşa dulci cireşele şi aşa mari şi frumoase. Ca în vis, aude vocea doamnei tocmindu-se cu precupeţul.. Ca în vis, vede cum se ridică în aer coşul purtător de minuni...

Dar ce s'a întâmplat? Se risipesc visele şi ochii se fac mai mari decât sunt... Doamna urcă liniştit scările şi precupeţul pleacă, fără ca o cireaşă să se fi clintit din coşul său...

Fetiţa a împietrit... I s'a deschis gura mare şi uscată..., i-se urcă un nod în gât... şi înghite de câteva ori... îi alunecă o mărgea umedă sub pleoapele scurte şi parcă i se tae picioarele... Mai mult cade decât se aşează pe scara, care e plină acum de soare. Poarta taie în două aerul şi coşul — pata aceea mare, roşiatică, neţărmurit de bună — se depărtează legănându-se pe umărul acestui om rău... Alunecă la vale, pe stradă, înfăşurată în risipa de soare a acestei zile de vară, mai mică, din ce în ce mai mică — un punct roşu — care nu se mai vede după cotitura unei străzi. Pe faţă şi pe ochi s'a lăsat o pată de umbră, trăsăturile s'au alterat şi e ceva comic în figura aceasta de copil, pe care s'a încrustat într'o clipă, urmele unei dureri prea mari, prea umane, prea timpurii, pentru vârsta ei fragedă... Işi simte sufletul uscat şi gol, cu o umbră grozavă în el şi nu se mai poate gândi la nimic... Târziu,

târziu de tot, vede cum se ridică pisica, se întinde pe labele din faţă şi se îndreaptă alene spre bucătărie... Işi aduce aminte de pata de umbră... O caută în toată curtea... Nu o găseşte... şi lucru ciudat... fetiţa nu se miră...

Fără să ştie, pata de umbră i s'a lăsat pe faţă, în luminile ochilor şi s'a strecurat în suflet... O simte cum tremură acolo, în adâncul micei ei fiinţe, ca ceva nehotărât care va rămâne totuş şi care lasă aproape inconştient pentru ea, cea dintâiu linie bine pronunţată a durerilor de mai târziu...

Ce tristă e curtea înnecată de soare şi ce pustie... Ar căuta să se joace cu ceva... dar în clipa asta nu mai găseşte nimic... nimic... Pata acea mare, roşiatică şi plină de minuni ce dispăruse la colţul unei străzi, lăsase întâia decepţie şi întâiul regret, în viaţa asta mică şi nouă, care începea să trăiască.

SANDA MOVILĂ.

MINERUL

Ţintind o Viaţă nouă şi obscură,
Truditul Om se avântă în mină; —
Şi singur în nesigura lumină,
El se 'nfrăţi cu trupul tău, Natură.

Mult timp, izbindu-şi forţa 'n stânca dură,
Lucind sub bolta de ecouri plină,
El desgropă splendorile 'n rugină,
Lărgind subpământeana lui centură.

— Dar când alt Soare prinse să resfire,
In valuri largi de aur şi de cer,
Comoara lui bogată peste Fire,

Tăcut, Minerul tainic şi stingher
Se 'nmormânta în altă întocmire,
Lângă strămoşi, în cripta lor de fier.

MIHAIL COSMA.

IARNA

Din golul cenuşiu
Au început să cadă
Fulgi albi... fulgi proaspeţi de zăpadă...
Cernuţi pe-întinderea tăcută
Ca printr'o sită nevăzută...

Ninge... ninge într'una...
Liniştit şi rar
In jurul meu natura se pudrează
Din belşug
Cu pulbere de var...
Pământul creşte din adâncuri
Şi se umflă tăinuit
Ca spuma laptelui ce dă în clocot nesimţit...

Ninge... Ninge'ntr'una...
Şi nu ştiu când a început...
Cu vinele-îngheţate
M'a prins ninsoarea priveghind afară
Şi fulgii mi-au proptit în spate
O zeghe de cioban uşoară...

Din cerul de cenuşă
Cad fulguiri domoale
Şi-atât de adormită e tăcerea,

C'aud cum sună fulgii
In urechea îngheţată,
Ca nişte boabe mici de vată...

„Hei... Cine a vorbit în linişte de pâslă ?...
Nu simt pe nimeni împrejur...
Prin mine curg crâmpee vagi de viaţă
Dintr'un ungher obscur...

Nu-i nimeni...
Iarna şi-a întins vestmântul
Şi am rămas eu singur
Cu pământul...

De sus
Cu nepăsare timpul se distramă
In făşii lungi de scamă
Şi mă îngroapă 'ncet în giulgiu de milenii...

Ce milă uriaşă mă cuprinde ?...
Pământu 'mbătrânit adoarme fără vlagă
Şi peste tot
O linişte eternă se încheagă...

Trecutul mort se 'nvolbură în mine...
Mă văd trăind în ierni de-odinioară...
Invălmăşit în alergări nebune
Şi-un zumzet vag de sănii
Prin nervi mi se strecoară...

Sunt ultimul drumeţ, ce zăbovesc în stradă
Curând voĭ fi şi eu întroenit în iarnă
Şi 'n urma mea doar timpul o să cearnă
Fulgi albi..., fulgi proaspeţi de zăpadă...

I. VALERIAN.

PEISAGIU

Odaia cu perdelele lăsate,
De vreme îndelungată hibernează,
Bolnave şi-obosite de singurătate
In straturi dese orele s'aşează.

Stau mobilele vechi şi de cărbune
Iar linıştea-i aşa de deasă şi de grea
Incât de-ai învârti o mână'n aer
Ceva bătrân şi-uscat s'ar sfărâmà.

Pe-un jâlţ în colţul din odae,
O paralitică din somn a tresărit,
Cu chipul ei uscat de cucuvaie
A mestecat în buzele de cârpă
Şi-apoi ursuză iar a adormit.

SPITAL DE TUBERCULOŞI

Amurgul paşte liniştea în salon,
Linişte rar speriată
De ţipătul vreunui bolnav ce tuşeşte,
Scrijelind pânza de anost şi monoton.

Adineauri sora Ioana a trecut, —
Şi ochii tăiaţi în sticlă severă,
Cum s'au rotit prin salon — dojenitori,
Uitătura lor m'a pătruns şi m'a durut...

Dece mă ţin în frig şi în spital?...
Liniştea mă îngenunche şi mă doare;
Afară ninge liniştit şi frumos,
Şi în mine ceva sfârşit şi bun moare...

Ninge bizar şi neînţeles afar'; —
Tăcerea mă ocroteşte şi mi-i bine, —
Mai ţipă o tuse de bolnav — şi apoi
Liniştea se prăbuşeşte îngrozită peste mine...

Bisericani-Iarna CAMIL BALTAZAR

CRONICA IDEILOR

TEORII

> *Une rénovation quelle qu'elle soit, ne peut se produire isolément. Elle sera le fait d'une révolution totale, sur tous les plans.*
>
> Clarté : Raymond Lefèbre.

De o bună bucată de vreme încoace, domnii literaţi au aflat, mai târziu cu o jumătate de secol, că există un anumit raport, care s'ar putea preta poate la o lege generală, între artă şi mediu. Acolo unde Taine se debilita cu o sută de cărţi ca să afle la intersecţia căror determinisme, se află artistul — domnii Barbusse şi Romain Rolland au hotărât că munca e zadarnică şi calculul e uimitor de simplu. Raportul e prea puţin constant şi legea prea puţin permanentă, ca teoria să poată trăi altfel decât dintr'un echivoc, care se poate bucura de un sâmbur de aparenţă — atunci când e sugerat numai, cu discreţie. Există, desigur, pentru ochiul cel mai simplu, câteva linii de asemănare între Ibsen şi priveliştea Norvegiei. Suarès insinuează asta — şi e destul. Dar când susţii că Ibsen e un produs firesc, cu neputinţă altminteri, al peisajului şi-al vieţii economice norvegiene, îţi amintesc, ca să râd de dumneata, pjovialul lui contemporan Bjoernstierne. N'aşi fi putut bănui în lirica aspră (zisă norvegiană) a lui Peer-Gynt, poezia calmă şi de şes lui Knut Hamsun. Dumneata îl explici pe Tolstoi cu Rusia. Ţi-l amintesc pe Turgheniew. Şi când o să-mi vorbeşti de istoria misticei lui Dostoiewsky, o să-ţi citesc câteva din filele lui Gogol. Ceiace au Ruşii e un suflet particular — dar Laponii de sub acelaş cer, nu-l au. Pe acelaş meridian al Heladei, greaeculus s'a născut cu darul divinului gust şi Romanii cu darul teribilei aridităţi. Taine susţinea că elementul principal care poate explica civilizaţia greacă, e configuraţia ei geografică— dar aceiaşi configuraţie ocroteşte astăzi o penibilă istorie.

Dacă aşi şti cu certitudine, că mediul are o înrâurire calculabilă asupra operei de artă — aşi nega încă. Nu numai pentrucă socot ideia o primejdie pentru artă — dar o cred o stupiditate şi o pâne inutilă care îngăduie existenţa criticului obişnuit, care poate uza, în loc de gust şi intuiţie, de cântare străine artei.

Prima cheie cu care s'a încercat, ştiinţific, explicarea geniului, a fost antropologia ; am fi bucuroşi dacă rămâneau acolo. Au venit pe rând toate ştiinţele şi cea din urmă, cea mai prost crescută şi mai nouţă, e aceia care a parazitat mai mult în pielea literaturei şi i-a muls sângele cel mai roşu: economia politică. Dela Marx şi marxism, aşezată pe moşia literilor, ca o serie de monumente de piatră pe cari inscripţii notau ora şi armura bătăliilor, în culoare istorică, — critica literară a suferit invazia celor din urmă şi celor mai periculoşi tătari. Marxismul agita, sub o teorie mecanică a istoriei, o ideie tare simplă: aceia a repartizărei bogăţiei. Odată ideia de clasă inventată, a fost inventată şi psihologia de clasă. In economie, adică în interese, clasificarea poate fi fără greş.

In chestiunile imediat sociale, că părerile inşilor pot diferi — cum le diferă fiziologia — e un lucru clar. Dar că diversele clase, pot aduce în artă, care nu e numai o generalizare — ci însăşi generalizarea — un suflet deosebit, de grupuri, e mai mult decât un fals, sau o eroare. O clasă socială e o abstracţie: există numai indivizi sociali, O psihologie bizuită pe identitatea de interese — se ştie cât este interesul de schimbător şi de fugace — poate avea oare o valoare de stabilitate? Dacă educaţia primară a indivizilor, a pus în ei mâlul superstiţiilor de clasă, mâlul acesta, în loc să crească plajă, cum cred deterministii economici, se epurează cu vremea sub înrâurirea educaţiei comune pentru toate clasele, pe care-o dă liceul, justiţia, ziarul şi cărţile câteodată citite.

Contradicţia e aşa de evidentă, că faptul ei, este atestat în orice manual vrei. Scriitori burghezi au apărat panaşul castei aristocrate şi scriitori ţărani, firma acelei burgheze. Transfugii din ideologie dovedesc că distanţa dintre ele nu e prea mare şi că diferenţe cât unghia sau cât nuanţa, cresc pentru miopul economico-literar, cât cămila. Cu Taine, mediul introdus în artă, servea tot atât cât lumina electrică desfăcută brusc într'o cameră cu tablouri. Lumina face dintr'o suprafaţă omogenă, ca orizontala unui iaz luciu, o serie de planuri care se disociază, sau se suprapun. Mai mult: ea propune spectatorului, locul de unde zugravul şi-a privit modelul şi îngăduie astfel ochiului să privească arta din punctul de vedere exact, în care a văzut ochiul pictorului.

Dela Marx, mediul nu mai e o explicaţie: e creatorul de artă. Dă-mi mediul şi-ţi ghicesc arta care, nevoit, va naşte. Dar până unde merge necromanţia? Artistul nu mai poate crea opere noui şi nu mai poate răsturna raporturi. Intervine economistul, mascat în critic şi-i explică: funcţiunea artei e în slujba socialului. Şi-i adaugă: arta stă în acelaş plan cu economia şi repartiţia averilor. Dacă vrei să faci revoluţie în artă, sunt de acord. Dar pentrucă arta e un fruct al economiei — trebue să pui umărul să răsturnăm întâi economia. Dacă până am isprăvi revoluţia, energia dumitale s'a cheltuit toată, în acte — nu e primejde. Ai fost un pioner pentru arta, desigur sacră, a celorlalţi. Cifrele istoriei nu sunt, pentru critic, o remuşcare; e aşa de greu să uiţi, în adevăr, că Noua Heloiză a fost scrisă înaintea marei revoluţii?

B. FUNDOIANU.

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL POPULAR

EXTEMPORALUL

3 acte de H. STURM, localizate de P. GUSTI

Teatrul Popular rămâne şi de de data asta în primul plan al actualităţii semnificative, prin uşurinţa cu care trece la toate genurile artei dramatice. Activitatea teatrului popular impune respect, iar director şi actorii depun o muncă şi o conştiinciozitate deasupra oricărei critice şi a oricărei ironii. Inseşi lipsurile impun şi într'o atât de intensă viaţă, toate fenomenele sunt sacre.

Despre d. Gusti care a localizat şi localizează mereu se poate spune că e omul lăudat. De zeci de ani, cronicarii dramatici n'au pentru acest om de teatru decât adjective superlative, în bine.

Acel care — presupunând că n'a văzut încă nicio localizare de Gusti — vede „Extemporalul“ lui Sturm trebue să recunoască fără nici o altă tocmeală că, în afară de orice fel de estetici, vechiul om de teatru n'a urmărit decât să dea un spectacol bun: şi a izbutit. „Extemporalul“ e o poveste comică în care unele instincte imperioase şi frumoase se îmbină cu oarecari apucături educative ale omului. Un profesor iubeşte o doamnă, acea doamnă are un copil, copilul este elevul profesorului, elevul este incorect la un extemporal... Toată ţesătura se ghiceşte mai dinainte — şi totuşi se râde, se râde în ciuda inteligenţei, în ciuda bunului simţ.

Comedia lui Sturm este, într'adevăr, ceaiace comun şi dec sănătos se înţelege sub cuvântul „teatru“.

Elementele tinere — în majoritate îşi dau silinţele toate să corespundă rolului; entusiasmul lor întrece, desigur, talentul.

Ne întâlnim iar cu d. Morţun care face cele mai mari sforţări asupră-şi să nu creeze un caracter comic mai mare decât presupune comedia.

F. Aderca.

ARTACHINO*)

Despoiată zi cu zi de entuziasmul și avântul pe care ni-l înfățișa în vremurile frumoase ale Tinerimii Artistice, opera de azi a pictorului Artachino pare a fi intrat în seriozitatea rece a unui fel de academism destul de meritos încă prin aceia ce este, dar destul de primejdios totodată prin aceia ce poate aduce.

Pornită pe acest drum, pictura d-sale greu se va putea opri să nu ajungă într'acel excesiv academism care ucide printr'un voit dus la extrem și ultimele libertăți de gândire și de simțire picturală ce sânt baza vieții operelor plastice. Primele simptome de inchistare se resimt lămurit în expoziția de acum.

Firește, nici odată d. Artachino n'a fost un răzvrătit. Pictura lui cuminte a fost totdeauna așezată pe forme și reguli bine stabilite și totdeauna i s'ar fi putut aduce invinuirea că a păstrat în ansamblul operelor sale un soi de convenționalism ce nu mai cadra cu sufletul modern. Decât, atunci, în fondul lucrărilor ce ni le aducea, trăia un grav și puternic element de simțire care ajunsese până la tăria unui foc nestins în *„Nufărul"* acel cap de femee al cărei ușor strabism divergent dădea privirii o intensitate de obsesia căreia nici astăzi, după aproape zece ani, încă n'am scăpat...

Știa desigur sau — poate e mai bine zis — *putea* să îmbine într'un mod fericit virtuozitatea sa de meșteșugar eminent cu fondul unei simțiri bogate și energice. Astfel opera trăia și rezista timpului destructiv prin obișnuință.

Astăzi însă, d-sa, păstrându-și toate meritele de meșteșugar, a pierdut viața tablourilor sale și în opera de-acum nu se mai vede nicăieri aproape, strălucirea care i-a făcut faima de odinioară. Sânt acolo — desigur — admirabile calități de desen și de culoare, sânt construcții de maistru, sânt perfecțiuni de atitudini și colorații de-o simplitate și de o curățenie impunătoare, dar e în totul o asprime și o răceală, o lipsă de avânt și de inimă pe care nu le mai pot birui, virtuțile de meșteșugar ale d-lui Artachino. El rămâne pentru noi o pagină trecută tot pe-atât de frumoasă prin strălucirea ei, pe cât de tristă prin aceia ce avea să-i fie continuarea.

VICTOR ION POPA.

---

*) Sala Gluckmann, Calea Victoriei.

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Notiţa asupra *Cântecelor* d-lui Emil Dorian a devenit punctul de plecare al unei mici literaturi şi în jurul ei şi înjurul *Cântecelor*. Nu dorim de cât să profite *Cântecelor*, luând asupra noastră ca în atâtea împrejurări, toată ironia confraţilor. In numărul celor ce se disting prin mai multă ironie e şi colaboratorul nostru d. F. Aderca, care pentru circumstanţă iscăleşte I. Laurenţiu, şi scrie la *Izbânda*. Cunoaştem amorurile literare ale d-lui F. Aderca, şi le admitem în bloc, de oarece socotim lumea sentimentului ca iraţională. In numărul în care colaboratorul nostru scrie „In ce priveşte pe d. Emil Dorian bănuim că dacă e om de gust nu va fi crezând ca d. E. Lovinescu că versurile sale pentru Lelioara „*epuizează un gen literar prin perfecţie*“ — în acelaş număr, tot d-sa scrie că d Bacovia e „cel mai extraordinar talent“. — Ceia ce arată că d. Aderca nu e numai om de gust ci şi de tact... Îi înţelegem amorurile,— dar îi înţelegem şi durerile. Nu e rând din scrisul d-lui Aderca, din care să nu-i auzim suspinul sufletului Fie sigur că ne aplecăm asupra lui cu umanitatate şi reculegere. Şi ca o dovadă supremă de înţelegere, acceptăm ironia şi chiar agresiunea d-lui F. Aderca cu egalitate şi fără ripostă. Sper că şi d. Emil Dorian va ajunge la aceaşi resemnare înţelegătoare şi, intrând în literatură, îi va accepta datinile dictate de un foarte simplu joc psihologic.

Cortina Teatrului Naţional.— Evenimentele din urmă ne-au dat o admirabilă desminţire în ceia ce priveşte pretinsa lipsă de solicitudine a publicului pentru artă. „Afacerea“ cortinei de la Teatrul Naţional a scos din circulaţie un aforism ofensator pentru capacitatea artistică a contemporanilor noştri. In clipa de faţă când Statul e în pragul falimentului, când leul e cotat la opt centime, când ne sbatem într'un adevărat haos politic, când ne lovim de imposibilitatea de a face un guvern viabil dacă nu solid, preocupările publicului şi chiar ale guvernului urmăresc cu pasiune peripeţiile cortinei d-lui C. Ressu: va rămâne sau va fi suprimată? De două luni ochii noştri trec înfriguraţi în fiecare dimineaţă de la cota bursei la rubrica polemicii în jurul cortinei, pe care o întreţine mai ales unul din ziarele cele mai populare şi mai cunoscute prin gust estetic şi curaj de opinie. Bărbaţi importanţi, ale căror saloane sunt împodobite cu cromolitografii, s'au pronunţat definitiv împotriva cortinei. Admiratorii grupaţi în jurul ministrului Artelor au sărbătorit însă pe pictor printr'un banchet. Schimbarea regimului a produs, fireşte, şi o deplasare în forţele combatanţilor: noul ministru e din partidul adversarilor. A dat deci ordinul (în timp ce leul scădea mereu) ca nefericita cortină să fie ridicată, şi cum ordinul nu s'a executat pe loc, directorul general al teatrelor din România Mare a fost înlocuit pur şi simplu. Publicul a urmărit cu emoţiune această fază neaşteptată a diferendului; a ajuns un semn ca să se suprime din nou cortina şi pentruca directorul să fie reinstalat în atribuţiile sale. Ziua de 28 Dec. a fost o zi de alertă în lumea teatrului; oamenii, care fusese convocaţi la ora 4 să se prezinte noului director, găsiră pe vechiul director în biroul său. Istoria se repetă: conspiratorii şi indiferenţii au trăit o adevărată *journée des dupes*. Oricare ar fi fost emoţiunile acestei zile teribile, şi, în genere, ale acestei redutabile polemici încinse între toţi bărbaţi competenţi în materie de artă, ori care sunt sau erau să fie victimile cortinei, (fără a mai pomeni de cea dintii victimă care e însăşi cortina) ţinem să subliniem şi să ne bucurăm de pasiunea cu care publicul şi autorităţile — atât de autorizate — s'au pasionat pe o chestie de artă ca şi cum ar fi fost o chestie fiscală sau de apărare naţională. In trecut nu putem găsi decât o asemănare: facţiunele *verzilor* şi *albaştrilor* ce agitau populaţia Constantinopolului pentru chestiuni de circ, în timp ce armatele barbare se apropiau de zidurile cetăţii.

Dela cortină la literatură.—In desbaterile naţionale ce s'au ridicat cu privire la cortina Teatrului Naţional s'au auzit glasurile tuturor avocaţilor, doctorilor, al ministrului chiar, — dar nu s'a auzit un singur glas: glasul pictorilor. Ne vine să ne întrebăm dacă mai există pictori în ţara noastră, atât de impresionantă e tăcerea competinţii... S'au scris nenumărate articole, s'au dat banchete şi luat rezoluţii ministeriale contradictorii. S'a uitat un singur lucru: la recepţionarea sau la suprimarea cortinei nu s'a numit o comisie de pictori, de critici de artă sau de simpli cunoscători. Soluţia aceasta ar fi fost negreşit prea simplă şi ar fi introdus şi factorul indezirabil al competenţii.

Amestecul incompetenţii în problemele de artă pare a fi o necesitate inexorabilă. In pictură conflictul a isbucnit abia acum cu ocazia cortinii: — pictura, de fapt, nu răscoleşte pasiunile şi, apoi, poate că mai subsistă încă prejudecata unei iniţieri. Există o şcoală de pictură, — dar nu există nici o şcoală de poezie. Literatura oferă deci câmpul cel mai favorabil pentru toate incompetenţele. In momentul când scriem aceste rânduri ne cade sub ochi ziarul *Epoca*, cu următoarele aprecieri asupra no. 15 al *Sburătorului*: „Citind „Amiază de vară“ a d-lui Camil Petrescu, te întrebi nedumerit: Poezie? Proză? Dai în cărţi, cauţi în cafea... nimic, — absolut nimic, (afară de iscălitură, care a stârnit oarecari speranţe...): deci, nici poezie, nici proză. In „*Oglinzi sparte*“ d-ra Alice Soare, eternă în revista d-lui Lovinescu, după cum etern e tizul d-sale pe cer, are, se vede — sau cel puţin aşa pretinde modestia care o caracterizează — atâta strălucire interioară, în cât talentul, resfrângându-se prin mii de cioburi de oglinzi, rămâne o frântură palidă şi ştearsă. Şi de multe ori mă întreb: de ce s'or mai fi făcând oamenii caraghioşi?... de ce o fi vrând să fie cu orice preţ poetă d-ra Alice Soare?“

Şi aşa mai departe despre ceilalţi colaboratori. Nu cităm aceste rânduri disgraţiate spre confuzia cuiva Viaţa literară ne-a deprins şi cu necuviinţa şi cu orice atitudine sufletească faţă de artă. Voiam numai, ca printr'un simplu exemplu anodin, cules şi nu ales din atâtea altele, să arătăm că ceia ce se întâmplă în pictură numai la zile mari, în literatură e un fenomen cotidian, căruia nu i se cuvine nici mirare, nici indignare, nici măcar dispreţ.

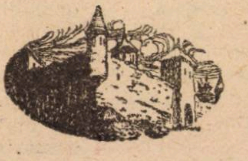

EDITURA „ANCORA" ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CARŢI FOLOSITOARE ⁘
⁘ pentru COPII ŞI TINERIME

BASME DE CRACIUN
ŞI
POVESTEA MINUNATA

DE

VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediţii de lux cu ilustraţiuni în text şi planşe colorate . Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei	6.—
Făt-frumos din lacrimi	„	6.—
Tinereţe fără bătrâneţe	„	6.—
Pădurea ursitoarelor	„	6.—
Katalina	„	6.—
Şarpele fermecat	„	6.—
Minunea Sfântului Ilie	„	6.—
Păţania Călugărului Gherasim	„	6.—
Alina-Linda	„	6.—
Trei îngeri	„	6.—

BIBLIOTECA ROZA

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Ségur ediţie ilustrată	Lei	16.—
După ploae, vreme bună idem	„	25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALĂ

Grădina Raiului de Andersen	Lei	5.—
„ „ „ în legătură de lux	„	12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA „TRANSILVANIEI
S I B I U

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale : BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei,
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constan[illegible], Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI .·. LENAJURI .·. PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale

BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

SIBIIU

18

SUMARUL No. 18

E. Lovinescu . . . . Critica şi Literatura
Camil Petrescu . . . . Vis de anemic
Emil Dorian . . . . Stropul
G. Roticǎ . . . . O nu, nu pentru tine
Constanţa Marino-Moscu . . . Fantazie
Al. Bilciurescu . . . . Lacrimile
Alice Soare . . . . Domniţa de ghiaţă
Alexandrina Scurtu . . . . . . Durerea mea e ţara cenuşie
Vladimir Streinu . . . . Biruinţă
CRONICA DRAMATICA.—F. Aderca.- *Teatrul Naţional* : Moartea lui Dante,
CRONICA ARTISTICA. — Victor Ion Popa: Eugenia Filotti-Atanasiu.
Orhidan şi Kimon Lochi. — Insemnări Literare.

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr
LEI 2.–

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:

Administrația Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREȘTI
STRADA SMÂRDAN, 4
și a librăria „Mercur“, București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență, trimițându-se costul respectiv prin mandat poștal, la Administrația Revistei.

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APARUT No. 2
din
MAGAZINUL LITERAR

CITIȚI-MĂ

CU URMĂTORUL SUMAR:

Școala Regilor . . . . de JULES LEMÂITRE
Pe Povârniș . . . . „ ION SLAVICI
Jucării . . . . „ ION PILAT
Crăciunul Sf-tului copil Feodor . „ G. GALACTION
Noapte . . . . „ CLAUDIA MILIAN
Biserica Sfinților fără de nume . „ VICTOR EFTIMIU
Minciuna . . . . „ ALFRED MOȘOIU
Moartea Salomeei . . . . . . „ GUILLAUME APOLLINAIRE
Steluța . . . . „ F. ADERCA
Minunea Sf-tului Anton . . . . „ MAURICE MAETERLINCK
Coperta . . . . „ A. BRĂTĂȘANU
Vignete . . . . „ TEODORESCU SION

PREȚUL 10 LEI

ANUL I. — No. 18 14 IANUARIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

CRITICA ŞI LITERATURA

I

Criza actuală a criticei române nu e numai pretextul unor viitoare construcţii critice. In acest caz, ea ar rămâne o iluzie fecundă şi necesară oricărei activităţi ce începe şi are nevoia „minciunii vitale“ pentr a-şi fixa un destin. Intrând în massa convingerilor generale, criza criticei noastre pare a fi depăşit legitima aspiraţie spre renovare; trecând peste simpla constatare a publiciştilor, se despersonalizează. Cât mai e timp — şi chiar dacă nu mai e timp — ne luăm deci libertatea de a formula câteva observaţii, pe care le prezentăm indulgenţii confraţilor mai tineri, înainte de a apuca să clădească pe ruinele vechei critici...

* * *

Critica e invinuită, în deosebi, că lipseşte dela datoria directivei. Intr'o literatură cu tendenţe varii şi contradictor , ea nu-şi îndeplineşte rolul firesc de călăuză; smulgând-o din deviaţiile unei sensibilităţi ce se caută fără a se nimeri, n'o îndreaptă spre scopurile ei sănătoase. Renunţând la iniţiativă şi la conducere, critica apare deci la remorca unei literaturi dezorientate...

In epoca noastră de pozitivare, e şi adevăratul ei rol. Deşi cu oarecare principii empirice de un caracter aproape evident dar fără a fi o ştiinţă organizată, critica participă la mişcarea generală a spiritului omenesc spre pozitivare, adică spre limitarea investigaţiei numai în domeniul posibilităţilor. Ea nu precede deci literatura ci o urmează. A-i acorda privilegiul iniţiativei şi a directivei, înseamnă a deforma până la defectare un instrument, lipsit, negreşit, de precizie dar care are o întrebuinţare determinată. Ne uzurpând rolul călăuzei, critica nu tae drumuri şi nu fixează destine. Arta nu este un produs raţional; spontaneitatea nu se poate înlocui, nici măcar guverna prin norme. Dezorientarea literară este de cele mai multe ori o lipsă de perspectivă a contimporanilor; când există, în adevăr, trebue s'o privim ca pe o realitate impusă de elemente complexe şi irevocabile. Influenţaţi de sensibilitatea epocei, artiştii o cresc şi o transformă, la rândul lor, prin mijlocirea indirectă a artei. Intre aceşti doi factori ce se condiţionează şi se armonizează reciproc şi inconştient, nu mai e loc şi pentru amestecul conştient al criticei. Ieşind din acţiunea unei doctrine, arta e debilă; numai o sensibilitate specifică îi poate acorda viabilitatea necesară, — şi orice sensibilitate reală este, în fond, invariabilă, sau imperceptibil variabilă prin înrâurirea sensibilităţii generale. Rolul criticei nu este deci la comandă ci la remorcă; nu orientează ci înregistrează.

Suggestia comandei o ridică totuşi câteva exemple din istoria literaturii române: M. Kogălniceanu, T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea (cu atât de puţin succes) şi, întrucâtva, N. Iorga, prin mişcarea dela *Sămănătorul.*

Activitatea acestor îndrumători n'a fost însă de natură pur literară. La începuturile unei culturi, noţiunea artei nu este complet izolată de noţiunea mai largă a culturii; din amestecul lor se produc deci confuziuni regretabile. Intr'o astfel de fază culturală, acţiunea unui Maiorescu era şi legitimă şi salutară; ea a fixat anumite principii elementare şi a stabilit unele diferenţieri de un simplism ce ne poate uimi astăzi, dar care erau necesare acum jumătate de veac şi fecunde în rezultate pozitive. Mai aproape de noi, şi adresându-se mai mult literaturii decât culturii, acţiunea lui C. Dobrogeanu-Gherea a rămas stearpă, de oricâteori, abătându-se dela rolul explicativ şi sistematizator al criticei, a încercat să genereze în chip artificial literatură.

* * *

Literatura română a ieşit din faza culturală. Confuziunea, pe care o mai făcea d. N. Iorga, la *Sămănătorul*, nu mai e posibilă. Delimitându-şi hotare proprii în cadrele generale ale culturii, arta îşi trage vitalitatea şi îşi determină progresul din sensibilitatea artiştilor în continuă evoluţie şi căutare de noi forme de expresie, Ţelurile ei nu pot fi deci precizate anticipat şi dogmatic. Depăşind faza raţionalistă a îndrumării, firească la începutul unei culturi, critica română, alături de critica occidentală, a intrat şi ea în faza pozitivării. In loc de a face strategie literară, se mulţumeşte cu rolul mai modest de a veni în urma luptei, pentru operaţii sanitare şi statistice, fixând rezultatele şi trăgând concluziile.

E. Lovinescu.

VIS DE ANEMIC

In cupa verde-a văii,
Noaptea se topeşte rece şi de grabă,
O boare răcoroasă, dar prea slabă,
M'a trezit prin uşa deschisă a odăii...

Lumina limpezită-a zorilor
A început să piue sfios şi cristalin în luncă.

E timpul minunat de muncă.

Cu toate că şoseaua doarme încă
Sub plapoma greoaie de praf neînceput,
Pe sub stâncă
Au şi pornit spre munte potecile înguste.

Se 'ntinde 'n mine proaspătă viaţă...
Mi-s gândurile sprintene,
Ca mersul de lăcuste,
Şi sângele înviorat mi-aleargă 'n vine
Cum şerpuie, prin ierburile mărunte
Apa de şuvoi.

Soarele se urcă poate dincolo de munte

Nevasta cu carne voinică
Imi întinde cana de lut cu lapte
Şi braţul gol şi plin...
Fii binecuvântată, noapte...

Camil Petrescu

STROPUL

Tu eşti acuma
Un strop înrourat şi sclipitor,
Infiripat din spuma
Visărilor, ce-au tremurat în huma
Aprinsului meu dor.
Eşti încă mic, dar zi de zi,
Cu fiecare pic de apă,
Vei creşte
Şi te vei uimi
Ce zări putea-vor să încapă
In micul strop de apă,
Când va 'nflori.

Şi-apoi, fără să prinzi de veste,
Te vei simţi 'n curând
Un mic izvor ca din poveste.
Zburdând
Cu lungi sfidări spre soare
Şi vei porni prin lunci şi prin răzoare
Cu ritmul unui râu ce oglindeşte
Gândiri de cer, în lungi veşminte
De nori,
Şi fără de popas vei creşte
Şi-abia că-ţi vei aduce-aminte
De micul strop
Din care te scobori.

Căci deodată,
Ca fluviu furtunos vei fremătà
A patimei barbară simfonie
Pe strunele de roşii valuri...
Şi de pe maluri
Ah, nimenea nu-ţi va strigà
Şi nimeni nu va plânge,
Căci micul strop
Va fi crescut potop de sânge...
Şi-aşa, vibrând de lungi fiori,
Vei pribegi cântând
Spre nevăzutul unor zori,
In căutarea unei albe flori

Şi vei sosi 'n curând
La mare.

O, marea, pentru care-ai strâns
In drum atâta bogăţie,
Minunea, pentru care-ai plâns
Strivind coline de primejdii! —
Când vei vedea că tot ce-aduci
Din şesurile de visare
Şi de prin codrii desnădejdii,
E-abia un val de mare,
Pe care totuşi nu îl înţelegi
In clipa când îl legi,
In luptă cu furtuna îndoielii, —
Vei distila din tine-un strop curat
Cum eşti şi tu acuma
Şi, domolindu-ţi cugetarea
Şi împăcându-te cu huma,
Tu vei resfrânge 'ntr'însul marea.
Şi vei cătà spre micul strop cuminte
Cum iar începe calea
Inainte!

EMIL DORIAN.

O NU, NU PENTRU TINE.

Eu ştiu câtă mândrie fiinţa ta îmbracă
Văzându-mă că sufăr, dar suferinţa mea
Ce-aşa de mult cu tine întreagă te împacă,
Nu pentru tine jertfă atâtea nopţi îmi ia.

Nu sufăr pentru ochii ce mândră-şi au privirea
Hrănită de credinţa că din lumina lor
Iubirea mea îşi soarbe setoasă pătimirea;
Nu ei mă-nfrâng când tristă privirea mi-o cobor,

O nu, nu pentru tine am suferit într'una.
Ci pentru câte daruri eu ţi-am adăogat,
Când sufletu-mi dintr'însul, frumoasă ca nici una,
Pentru a doua oară pe lume te-a creat.

G. ROTICĂ.

* * *

FANTAZIE

Preludio

Vălul nopţei se ridică încet şi raze palide vin să mângâe fruntea bătrânilor munţi. Pasările, somnoroase, îşi încearcă, sfios viersul sburătuind printre crengi şi în iarba, înviorată de rouă, se furişează şopârla alergând să se odihnească pe muschiul copacului scorburos.

Soarele se ridică pe cer şi în urmă-i lasă pale de lumină ce se întind, molatec, peste văi.

Fîorile se închină razei care le-a dat viaţa şi vântului ce-i ia mireasma şi o duce departe, departe peste câmpii.....

Andante religioso

De vale, în luminiş, printre brazii tineri ce-şi înnalţă vârful spre cer şi printre trunchiurile sbârcite ale stejarilor uitaţi de timp, se zăreşte ca o stâncă în codru, biserica din sat.

Dangătul clopotului se ridică şi taie văzduhul pierzându-se în depărtări şi din coasta muntelui, un glas îi răspunde tainic, ca din alte lumi...

Şirul credincioşilor se întinde, tăcut, pe cărarea năpădită de romaniţe şi de pir; se adună încet păşind, cu smerenie, în pridvorul în care suflarea Domnului se strecoară, nesimţită, prin fumul albăstrîu şi îmbălsămat.

Cu sufletul plin de nădejde, creştinii se întorc, liniştit, pe cărarea bisericei şi se îndreaptă pe calea vieţei caşi pe drumul, bătut, din sat.

Allegro vivace

Copii în îocuri, aleargă pe iarba înflorită din care sboară fluturii speriaţi ce se înnalţă, se scobor, se adună, se despart şi, obosiţi, se ascund în florile neatinse... Ochii cercetători îi pândesc şi mâni, mici şi grele, se abat smulgând pumni plini de petale din locul fluturilor care au sburat.... O copilă stă singură la umbra unui copac; nimenea n'o chîamă să se prindă; în joc şi aşteaptă.... Soarele apune şi în văgăuni s'a întunecat i-i frică, aleargă plângând în vale şi alunecă în torentul ce-o duce departe, pe un tărâm de care n'a visat....

Andantino pastorale

Ursita, nemiloasă, o asvârle în grota unui hâd vrăjitor; copila, când îl vede, e cuprinsă de groază şi ca să-l uite o clipă, ursita o trimete să aducă o buruiană, un leac.

Uitarea-i iarbă rară şi ea se prinde numai în funduri de mormânt.

Trudită de alergare, copila se opreşte, se lasă şi adoarme în iarba îmbălsămată, dorind să vadă, în vis, ce nu găsise în cale....

Visa. O floare se apleacă şi atingându-i faţa puse pe fugă somnul....

Finale Presto

... Copila, rătăcită, nu-şi mai găseşte urma; *Uitarea* e aiurea şi printre flori e dorul ce-o chiamă într'una... Se scoală şi porneşte....

„Ce întinsă e câmpia“!

Şi merge înainte în voia întâmplărei iar Timpul o răpeşte şi în sborul său, nebun, îi lasă viaţa în urmă... Copila îi aiurită şi spaţiul o îmbie ...De sus se uită în *Lume* şi groaza o cuprinde iar Timpul fuge într'una trecând'o peste dealuri şi văi şi râpi adânci, până ce ajunge aiurea, în pustiul fără nume şi acolo, în întuneric, de pe aripa Vremei se scobori bătrână.

CONSTANŢA MARINO-MOSCU.

* * *

LACRIMILE

S'au pogorât pe gene
Alunecând şiroae,
Ca picurii — ce-alene
Se-abat pe flori
Din ploae...

Şi'n timp ce ochii plâng
Surâsul tot nu moare!
Obrazul e un crâng
Şi acolo plouă 'ntr'una
Cu soare...

Obrazii şi surâsul
Inalţă curcubeu...
Acuma nu mai plouă,
Dar ochii tot sunt umezi,
Ca floarea — scăldată
In rouă...

AL. BILCIURESCU.

* * *

DOMNIŢA DE GHEAŢA

In ţara veşnicului frig, la capătul pământului, acolo unde ziua ţine şase luni şi noaptea alte şase, era un împărat care avea o fată atât de frumoasă că toate căpeteniile din ţară şi din împrejurimi râvneau la ea.

Domniţa era de ghiaţă şi nemuritoare ca toate rudele ei şi poporul i-se închina ca unei sfinte, atât trăia de bună şi curată.

Faţa şi trupul îi erau mai limpezi ca cel mai limpede cristal, ochii două mari diamante negre neînchipuit de strălucitoare şi părul spumos ca un val, îl împletea cu şiruri de mărgăritare şi de opaluri.

Purta o rochie brodată cu fulgi, un corset de sidef, pantofi la fel, şi pe umeri o mantie de ermină, nu pentru ca să-i fie cald, domniţa neputând trăi decât la frig, ci aşa, numai de frumuseţe ca semn că e vlăstar împărătesc, şi ca să se armonizeze cu coroana de ghiaţă ce-i crescuse pe cap din naştere.

Ea se plimba într'o sanie trasă de treizeci de reni, şi doi urşi mari albi o însoţeau întotdeauna. Pe unul îl chema Rony şi pe celalt Bram.

La naşterea domniţei o bătrână vrăjitoare cu ţurţuri de ghiaţă drept dinţi, spusese împăratului că domniţa de se va căsători din dragoste va muri, şi că s'o ferească de soare ca de cel mai aprig duşman căci prin el îşi va găsi sfârşitul. Şi împăratul cu toţi curtenii o păzeau ca pe ce-aveau mai scump deşi nu'nţelegeau cum soarele rece şi palid ce abia se întrezărea pe cerul alb i-ar fi putut pricinui vreun rău.

Domniţa îşi petrecea vremea plimbându-se cu sania sau zburând între aripile unor mari păsări cenuşii sau albe, vânând sau pescuind când marea 'şi scutura din când în când mantaua de ghiaţă crăpând'o şi umflându-se în valuri albastre sau albicioase în care fulgerau peştii argintii, ori se afundau focile mustăcioase şi lustruite; sau visa culcată pe-o blană de urs în palatul ei de ghiaţă unde ţurţurii atârnau şi se ridicau în stalactite şi stalagmite; în colonade uriaşe, îndantelând pereţii şi tavanul cu arabescuri fantastice, cu frize minunate şi variate, unde lumina celor şase luni de zi, se oglindea în mii de muchii şi ascuţişuri, sau se 'ntindea pe lespezi largi de ghiaţă încrustându-le cu feţe de amerist şi topaz.

Iar când începeau cele şase luni de noapte domniţa desprindea din ochii ei câte o rază pe care o 'nchidea într'un glob străveziu de ghiaţă, şi mii de globuri de acestea, atârnate prin sălile şi colţurile palatului, iluminau cetatea gheţei, încă mai plăcut ca lumina zilei, iar tot poporul venea din timp în timp, rânduri rânduri, să ceară raze binefăcătoarei lor domniţe, şi fiecare se întorcea cu câte o lădiţă de ghiaţă plină cu globuri luminoase, căci domniţa era darnică şi se mândria la gândul că e lumina ochilor poporului ei.

In palat, noaptea, viaţa se scurgea tot aşa de liniştită şi senină ca ziua, cu cântece şi poveşti din împărăţia urşilor, a focilor sau a balenelor, sau din ţara păsărilor cu chip de om, din când în când le sosea oaspe vântul, îşi odihnea aripile pe o blană de urs şi le vorbea de locurile ciudate şi fantastice pe unde mai cutreerase.

Astfel el istorisi domniţei de ţări unde ghiaţă se vedea numai arare ori, unde mai toată vremea cresc flori ciudate şi colorate ca nestematele pe care le purta ea în şiraguri la gât, unde marea e veşnic liberă şi duce pe dânsa întregi case plutitoare şi unde păsările cântă ca nici într'o altă parte. In aceste ţări îi spunea vântul, sunt fiinţe mai frumoase ca tot ce se poate închipui, cu păr mai negru ca al lutrei sau ţesut din razele roşcate ale soarelui, cu ochii blânzi şi faţa rumenă, mai rumenă ca o auroră boreală, cu haine făcute cu ţesuturi necunoscute în ţara gheţii, şi care trăesc în palate felurite unde pietrile scumpe, cristalurile, ţesuturile şi tot felul de minunăţii îţi iau ochii.

Ţări unde privirea soarelui nu poate fi întâmpinată de o privire omenească, ţări unde dragostea e mai bogată mai zguduitoare şi mai dulce ca ori unde!

Domniţa le asculta toate acestea şi ruga vântul să-i spue numele fiecărui lucru şi s'o facă să 'nţeleagă cam ce fel de înfăţişare are, şi vântul căruia îi plăcea să-şi amintească şi să povestească, o învăţă multe... iar după ce pleca el, domniţa rămânea ore întregi visătoare trăind cu gândul în ţările sale minunate...

Impăratul o tot zorea s'aleagă vre-unul din toţi peţitorii care nu încetau să se perinde la palat, dar cum îşi aducea aminte de prorocirile vrăjitoarei nu lăsă să se apropie de dânsa decât prinţii care n'aveau nici unul din farmecile ce-ar fi putut să nască vre-o dragoste în inima ei.

Rând pe rând domniţa văzu tot felul de domnitori bătrâni, sau tineri urâţi, ce-aveau înfăţişare care de care mai ciudată. Aşa era împăratul urşilor care-avea tot trupul acoperit cu păr iar degetele sfârşite cu ghiare, şi care-i dăruise pe Rony şi pe Bram, împăratul păsărilor de apă care avea o pieliţă lipită între fiece deget, şi braţele prinse de trup cu evantaliuri de pene ce se închideau şi se deschideau decâte ori ridica mânile sau le lăsa în jos, împăratul stâncilor, cu faţa atât de încleştată încât trebuia să'şi vâre o chee în nas ca să'şi descue fălcile ori de câte ori voia să vorbească.

Dar cel mai grozav era împăratul întunericului fiindcă nimeni nu-l putea vedea, ci numai auzi şi simţi, şi avea pentru fiecare alt glas şi altă formă mult mai înfricoşătoare ca celelalte.

Apoi pe lângă aceştia tot felul de prinţi de ghiaţă necioplită pâcloasă şi stâmbă, pe lângă care domniţa părea şi mai limpede şi mai delicată. Toţi însă stăpâneau întinse ţinuturi şi popoare şi aveau bogăţii de tot felul.

Domniţa se purta blând cu toţi dar nu primi să ia pe nici unul; ea urmă să viseze, să se plimbe, să vâneze sau să tae în ghiaţă felurite obiecte a căror forme aminteau unele lucruri de care îi vorbise vântul şi la care curtenii se uitau cu nedumerire.

Dar dela o vreme domniţa se plictisea; Rony şi Bram mergeau cu capetele plecate şi mormăind jalnic fiindcă nu-i mai dezmierda decât arareori, iar Larza pasărea albă ce stătea mereu pe umărul domniţei, pleca acum de multe ori în rătăciri singură şi tristă.

Intr'o zi, pe când domniţa privea din poarta castelului depărtările albe, albăstrii sau sure la nesfârşit a 'ntinderii de ghiaţă munţii cu stânci pleşuve şi gheţarii ascuţiţi ca nişte dinţi ce muşcau din cerul puhav; iată că Larza pasărea albă se lasă din văzduh pe umărul ei şi-i ciripi ceva la ureche. Domniţa care-i înţelegea limbagiul tresări, surâse, o desmierdă, şi apoi porunci ca sania trasă de cei treizeci de reni să fie îndată la scară. Zis şi făcut, după câteva clipe se sui în ea strigând pe Rony şi pe Bram care se culcară la picioarele ei, apoi porniră c'o iuţeală nebună.

Renii alergară multă vreme până ce domniţa după îndemnul păsării Larza îi opri. Când coborî din sanie, pe jumătate îngropat în zăpadă la picioarele ei, îmbrăcat în blăni de lutru şi încălţat cu cizme înalte roşii ,zăcea un tânăr ce avea cel mai ciudat şi frumos chip ce-l văzuse vreodată!

După cele ce'şi amintea din spusele vântului domniţa înţelese că era un om din ţările soarelui.

Ea porunci urşilor să-l ridice de jos şi să-l culce lângă dânsa în sanie, ceeace şi făcură cu multă grijă şi îndemânare, şi-apoi se puseră s'alerge pe-alături.

Pe când luneca sania de se părea că pământul alunecă atât de iute iar sania stă pe loc, domniţa nu-şi mai lua ochii dela străinul care subt privirile luminoase ce cădeau pe el, se învioră, deschise pleoapele, se întinse, şi văzând ciudata dar fără seamăn de frumoasă făptură ce i se apleca de-asupra, se ridică pe jumătate şi o întrebă în limba lui :

— „Cine eşti tu regină nepământeană şi unde mă duci? De mă duci la moarte, merg bine cuvântând'o alături de tine, iar de nu mă duci la moarte, ori unde m'ai duce nu îndepărta dela mine privirile ochilor tăi pe lângă care nu numai toţi ochii, dar toate luminile ţării mele nu sunt nimic!"

Glasul lui era nespus de dulce, şi o bucurie, domniţa-i înţelese uşor vorbele căci străinul le grăise într'una din limbile ce le învăţase dela vânt!

Şi ea-i răspunse destul de limpede în aceeaşi limbă.

— „Inainte de a 'ntreba cine sunt străine cu faţa întunecată, ai trebui să spui cine eşti tu, de unde vii şi ce cauţi pe ţinuturile mele? Află că sunt regina acestei ţări. Eu însă nu am nevoe să te 'ntreb cine eşti căci ştiu că eşti începutul împlinirilor ursirei, şi departe de a te duce eu spre moarte, tu poate mi-o aduci pe a mea! Ştiu că vii din ţara soarelui pe una din casele voastre plutitoare?"

Şi tânărul străin îi desluşi din ce în ce mai uimit că în adevăr venise din ţară soarelui adus de o corabie mare ca să găsească pe cea mai frumoasă femee din lume.

— „Căci, îi spuse el, într'o seară vântul şagalnic, ascunzându-se printre portocali şi furând vălurile fecioarelor care se jucau alergând prin parcurile castelului meu, îmi povesti că departe, la capătul pământului, în ţara veşnicului frig, se află o domniţă mai albă şi mai frumoasă ca toate domniţele din lume! Şi, fermecat de spusele lui, am pornit domniţă să te caut şi am cutreerat pământul timp îndelungat până am ajuns aci în ţara banchizelor şi a minunilor. Corabia mea a ancorat acolo unde mai e încă marea liberă, şi eu, apărat de frigul ucigător prin această blană vrăjită care nu'l lasă să treacă ori cât ar fi de mare, m'am coborât pe ţărm, şi mi-am îndepărtat paşii la întâmplare în recunoaştere, şi iată că m'ai găsit pe jumătate mort nu de frig, ci de oboseală.

Iar dacă nu m'a urmat nici, un om dintr'ai mei, e că nici unul n'are blăni vrăjite ca aceasta, şi au rămas toţi să m'aştepte pe corabie ne'ncrezători în reuşita întreprinderei mele!"

Dar domniţa nu-l mai asculta, ea-i privea faţa întunecată şi mişcătoare, părul mai negru ca blana de care vorbea, ochii de culoarea topazului, dinţii tot atât de albi ca ai ei, îi asculta glasul învăluitor şi se gândea că de-i e dat ca dragostea să-i aducă moartea, nimic pe lume n'ar mai putea să împiedice această dragoste.

Ei călătoriră multă vreme, şi ţinuturile albe se desfăşurau imaculate, în jur fulgii cădeau grăbiţi ţesând deasupra lor o reţea fină de trandafiraşi o filigramă firavă şi variată.

Din când în când, o pasăre albă tăia văzduhul coborând, şi la croncănitul ei răspundea croncănitul păsării Larza ce-şi lungea gâtul şi privea o clipă înspre vata norilor din care părea că pasărea cade şi ea ca o floare de zăpadă.

Dar domniţa şi străinul nu se priveau decât pe ei. Tânărul îi spunea că'l chiamă Nap, îi vorbea de lacurile moarte, de pădurile răzvrătite, de florile ce par fluturi şi de fluturii ce par flori, de serile calde căptuşite de mirezme din ţara lui, de palatele de marmoră pe treptele cărora se caţără păunii de smarald, de parcurile cu pajişti înflorite ce par şi ele nişte imense cozi de păun, de temple, de lupte, de munţi cu frunţile de aramă, şi mai ales de dragostea lui, şi de fericirea ce va resimţi când o va duce în ţara soarelui ca pe soţia lui, şi-i va putea arăta toate aceste frumuseţi.

Şi domniţa nu răspundea ; ochii ei priveau vorbele pe buzele ce le rosteau parcă le-ar fi cunoscut un înţeles mai adânc, mai depărtat ca acel ce'l aduceau urechilor!

Şi iată că sania se opri înaintea palatului de ghiaţă, şi care nu fu mirarea curtenilor, care nu fu supărarea împăratului când văzură în ce tovărăşie se întorcea domniţa lor!

Numai prinţul străin nu se mira de tot ce'l înconjura căci pentru el lucrul cel mai uimitor era domniţa dela care nu'şi mai putea lua ochii.

Bietul împărat însă în supărarea de a vedea cu ce tânăr frumos se întoarse prinţesa aşa de rău ursită, îşi apăsă atât de tare coroana de ghiaţă pe cap încât îi intră până pe nas unde se opri şi de unde cu multă greutate o suiră la loc curtenii.

Dar domniţa luându-l de mână ştiu cu cuvinte atât de hotărîtoare şi de dibace să-i vorbească de fericirea ei, de minciunile vrăjitoarelor, de măsurile ce s'ar putea lua pentru a înlătura împlinirea ursirei, făgăduind că va rămâne pe veci cu soţul ei în împărăţia gheţei unde soarele nu arde niciodată puternic şi unde n'avea ce rău să i se întâmple, ameninţând apoi că de nu i se împlineşte vrerea se va orbi mai bine decât să mai desprindă noaptea vre-o rază luminoasă din ochii ei, lăsând astfel împărăţia în întuneric; încât bietul împărat neavând ce se face şi convins pe jumătate, mai mult de nevoe decât de voe, primi de ginere pe prinţul străin care primi domniţa, îi descrise toate bogăţiile ţinuturilor peste care era domn, însă cu condiţia că atât unul cât şi celalt nu va pleca niciodată din ţara gheţei.

Şi prinţul Nap nebun de îndrăgostit primi, socotind în gândul lui că multe se pot schimba în lume şi mai ales hotărîrile împărăteşti.

Şi nunta se făcu mai strălucită şi mai bogată ca orice nuntă ce se făcea în ţara gheţii. Banchizele se prefăcură în terase şi balcoane, palate îndantelate eşiră din pământ spre folosul mirilor şi al oaspeţilor, cete întregi de arşi albi jucară dansul gheţarilor sau se luară la trântă, cârduri de reni se luptară cu coarnele, focile jonglară cu peşti luminoşi, cârduri de păsări albe se învârtiră în rotocoale de-asupra nuntaşilor şi zâna stelei polare coborând în carul mare şi purtând coroana boreală pe cap. fu nună mare în lumina unei splendide aurore boreale.

Toată lumea se bucura pe întinderea împărăţiei de ghiaţă cât şi în vecinătate căci mulţi nu 'şi mai aminteau de prorocirea vrăjitoarei, mulţi nu credeau în ea, şi fiecare era vesel că domniţa îşi alesese în sfârşit un soţ demn de dânsa prin tinereţe şi frumuseţe. Şi apoi voia domniţei era lege şi dacă ei îl plăcuse să ia de bărbat un muritor nimeni n'avea dreptul să se împotrivească ci toţii trebuiau să se bucure de bucuria ei care era foarte mare.

Prinţul deprinse iute limba ţării şi se făcu iubit de popor şi de curteni spuindu-le multe lucruri folositoare şi frumoase şi învăţându-i unele meşteşuguri din ţara lui.

Impăratul, văzând că nu se întâmplă nimic rău domniţei, îi mai veni inima la loc şi începu şi el să creadă că spusele vrăjitoarei erau minciuni, aşa că toată lumea era mulţumită în împărăţie afară de prinţul Nap.

Prinţul Nap se bucurase nespus devenind soţul frumoasei domniţe, dar el era muritor şi ea era nemuritoare, dragostea lui nu se potrivea cu dragostea lumei din ţara de ghiaţă unde nici nu se ştia ce este o sărutare, şi felul ideal şi senin în care iubea domniţa nu-i ajungea.

El îi vorbi de iubirea aşa cum o înţelegea el, aşa cum se iubea în ţările de unde venise, dar domniţa nu-l putea pricepe, şi când el încercă pentru întâia dată s'o sărute, ea se feri cu spaimă şi pe obrazul de care se atinseseră buzele prinţului rămase o mică, mică urmă.

Ea nu îndrăzni să spue iubitului ei că sărutările lui ar fi topit ghiaţa din care era zămislită, sluţind'o, şi'l rugă numai să n'o mai sărute fiindcă aceasta nu se obişnuia în ţara ei, dar în amintire îi rămase fiorul ne'nchipuit de dulce ce-o străbătuse până'n inima ei de ghiaţă când buzele lui o atinseseră. Prinţul însă când văzu că rugămintile lui sunt zadarnice, se îndepărtă de ea foarte mâhnit şi nu-i mai vorbi câteva ceasuri.

Altădată după o nouă încercare cum domniţa îl respinse iarăşi, porni la vânat şi nu se întoarse mult timp, la palat, încât crezură cu toţii că i se întâmplase ceva şi plecară în căutarea lui.

Domniţa nu plângea, căci nimeni nu plânge în ţara gheţii; dar inima ei de gheaţă se strângea tot mai tare.

Inchizându-se în iatacul ei se întindea pe o blană de urs şi stătea ore întregi pe gânduri.

Şi prinţul se făcea tot mai posomorît şi fugea din ce în ce mai mult de ea încât domniţa începu să se teamă că el n'o mai iubeşte.

Intr'una din zile prinţul Nap întorcându-se dela una din numeroasele lui vânători în care ucidea cu o cruzime de care nu se ştiuse în stare, foci, reni şi urşi; se aşeză lângă domniţă şi luând-o de mână, fără s'o privească, îi spuse că deoarece ea nu'l iubeşte şi nu înţelege să-i fie soţie aşa cum orice femee trebue să fie bărbatului ei, el nu mai are ce căuta în ţara frigului unde numai dragostea ei l'ar fi oprit şi că s'a hotărât să plece, să se întoarcă în ţara lui unde însă dacă dânsa totuşi îl iubeşte cât de puţin n'avea decât să'l întovărăşească!

Domniţa văzând că n'are încotro se hotărî atunci să-i istorisească prorocirea vrăjitoarei căutând să'l facă să înţeleagă cum dragostea aşa cum o voia el precum şi'apropierea numai de ţările calde pentru dânsa ar insemna moarte.

Dar prinţul Nap n'o putea crede, nici pricepe; el îi răspunse că ursirea vrăjitoarei era numai o sperietoare de copii, că ea fiind nemuritoare n'avea ce să i se întâmple, că dragostea lui nu-i putea face nici un rău, că'n ţara soarelui va fi cu mult mai fericită ca'n lumea ei de ghiaţă; îi vorbi iarăşi de frumuseţile ne'nchipuite de acolo, de plaiurile zmălţuite, de culmile luminoase de murmur de izvoare, de cânt de privighetori, de curţi împărăteşti unde avea să fie cea mai frumoasă şi unde cavalerii aveau să rupă lănci în cinstea ei, de dragostea lui, de fericirea 'fără seamăn ce o va cunoaşte când va şti să iubească aşa cum o iubea el, de voluptăţile şi plăcerile ce-i aşteptau şi mai ales de fericirea şi liniştea care va sălăşlui într'ânsul când vor fi amândoi în singurul cadru demn de ei.

Şi domniţa mai bucuroasă să primească orice decât să'l piardă, lăsându-l să plece singur, îi făgădui că'l va întovărăşi ori unde va vrea el să meargă.

Auzindu-i vorbele prinţul se bucură foarte şi începu să 'ntocmească planuri de fugă căci ştia că nici odată de bună voe atât împăratul cât şi poporul nu vor lăsa să plece din mijlocul lor pe aceea care le era lumina ochilor.

Şi într'o bună zi sania trase la scară ca pentru vânătoare şi domniţa, prinţul Nap, Rony şi Bram călăuziţi de pasărea Larza porniră într'o goană nebună.

Ei făcură mult drum până zăriră marea liberă în depărtare, prinţul se temea ca nu cumva corabia ce'l adusese să fi plecat înapoi cu tot echipajul sătul de atâta aşteptare.

Dar nu ,iată colo, legănată de valurile albastre se vedea corabia cu trei catarguri, părând o jucărie pe lângă gheţarii înfricoşaţi ce treceau plutind în larg.

Pe puntea corăbiei la comandă căpitanul era gata să dea ordin să se ridice ancora, când zăriră sania ce luneca mai iute ca gândul.

Ce bucurie pe căpitan şi marinari cât şi pe cavalerii şi boierii ce făceau parte din curtea prinţului şi care nu nădăjduiau să'l mai vadă vreodată printre ei.

Ce chefuri ,ce cântece, ce veselie, ce dansuri în cinstea domniţei care le surâdea frumos, bucuroasă de admiraţia ce li se zugrăvia pe faţă când o priveau ca pe o scumpă păpuşă de sticlă!

Ancora fu ridicată şi corabia ,,Dorul" porni în lorg spre ţara soarelui, cu pânze 'naripate, lăsând în urmă ţărmul veşnicei ierni.

La început totul merse bine cu toate că vântul întorcându-se dintr'o călătorie şi aflând de plecarea domniţei se puse cu tot dinadinsul să'mpiedice corabia să'nainteze, repezindu-se de nenumărate ori furtunos asupra-i spre a o răsturna. Domniţa trimise pe pasărea Larza să'l roage s'o lase în voia soartei dela care nu dorea să se abată.

Şi vântul resemnat îşi strânse aripile şi împinse uşor corabia spre ţinta ce şi-o alesese.

Domniţa şi cu prinţul Nap stăteau ceasuri întregi pe puntea corăbiei unul lângă altul vorbind de dragostea lor. Nap făcea planuri de viitor, îşi închipuia sosirea lor la curte, planurile ce-aveau să facă împreună prin grădinile umbroase sau pe străzile zgomotoase, în caleşcă aurită, priviţi şi fericiţi de toată lumea iar domniţa asculta, surîdea, se gândea că n'avea să trăiască niciodată toate acestea, şi privea lung gheţarii ce treceau tot mai rari prin apropiere.

Rony şi Bram întinşi la picioarele lor dormeau, iar pasărea larza zbura din când în când de-asupra corăbiei afundându-se ca o săgeată în apă pentru a prinde vreun peşte.

Intr'o zi, se apropie de corabie o balenă mare sură pe care stătea călare vrăjitoarea mării care strigă de trei ori — ,,Domniţă domniţă întoarce-te înapoi că în curând îţi vei găsi pieirea!"

Dar prinţul Nap se 'nfurie şi porunci marinarilor să prindă balena şi să pue 'n lanţuri pe babă, care însă se făcu pe loc nevăzută; iar domniţa se mulţumi să ofteze surâzând trist.

Altădată o pasăre ciudată neagră croncăni trecând deasupra corăbiei.

— „Domniţă, domniţă, întoarce-te din drum, că 'n curând îţi vei găsi pieirea!" Dar prinţul Nap porunci să se doboare pasărea care se făcu însă pe loc nevăzută, şi domniţa şi de data aceasta se mărgini să ofteze şi să surâdă.

Prinţul Nap bucuros văzând că ea 'şi lăsase lumea ei pentru a lui de bună voe, la început nu încercă să se apropie prea mult de ea pentru a nu o înfricoşa, dar într'o seară pe când stelele se adunaseră pe cer mai numeroase ca ori când nereuşind totuşi să întunece ochii domniţei; el îi cerşi atât de mult dorita sărutare! Domniţa însă îl respinse şi de data aceasta făgăduind totuşi că'n clipa când vor vedea primul copac verde îşi va lăsa buzele subt ale lui, şi prinţul se mângâe cu această făgăduinţă.

Pe măsură însă ce se răreau gheţarii pe mare şi se încălzea vremea, domniţa se făcea tot mai subţire, mai mică, mai străvezie; atât de mult, încât când lăsară în urmă ultimul gheţar, părea mai mult o arătare decât o fiinţă însufleţită! Prinţul Nap însă nu vedea nici o schimbare atât era de îndrăgostit şi de adâncit în visurile şi planurile sale, dar boerii, cavalerii şi marinarii chiar, începuseră să'şi dea cu coatele, minunându-se cum se putuse face domnul lor aşa o călătorie pentru întruchiparea ciudată ce semăna mai mult a stafie, pe care o luase cu el!

Abia de mai amintea minunata păpuşe de sticlă ce le furase minţile la îmbarcare.

Numai ochii ei mari şi luminoşi cum nu mai erau ochi pământeni, rămăseseră aceiaşi, şi'n nopţile întunecoase raza lor de multe ori călăuzi vasul ferindu-l de stânci; încât marinarii care căpătaseră un fel de frică de dânsa, o numeau între ei strigoaica.

Dar prinţul Nap nu vedea, n'auzea nimic, el trăia o poveste minunată de iubire, de care se îmbăta din ce în ce mai mult! El urma s'o vadă pe domniţă cum o văzuse 'n clipa di'ntâi, şi nici prin minte nu-i trecea că ea se pierdea, se topea zilnic cu cât soarele se făcea mai aprins, cu cât se apropiau de ţelul mult dorit, căci dânsa nu se plângea niciodată, ferindu-se numai pe cât putea de bătaia soarelui.

Numai Rony şi Bram rătăceau mormăind pe punte nemai voind să primească nici un fel de hrană şi căutând să muşte pe cei ce treceau în apropiere, iar pasărea Larza nu mai prindea peşti şi nu se mişca de lângă domniţă croncănind jalnic, cu aripile lăsate 'n jos.

Prinţul Nap totuşi nu vedea nimic, el întrebă de-abia în treacăt ce-avea pasărea, iar când veni vestea până la el, că urşii făcându-se din ce în ce mai răi fuseseră omorîţi de marinari, răsuflă uşurat că scăpase de cei doi nedespărţiţi tovarăşi a iubitei lui, pe care ar fi vrut s'o facă să rupă ori ce legătură cu vieața și lumea ei de 'nainte.

Domnița îmbrăca acum felurite văluri albe, irizate sau fumurii, ce cădeau în bogate falduri pe umeri și 'n jurul ei înfășurând'o de abia se mai vedea dintre ele, iar capul și'l ascundea aproape tot într'o bogată rețea de mărgăritare, încât nu i se mai vedea decât fața pe care abia se mai cunoștea trăsăturile, ca un desen neisprăvit sau șters de vreme, și luceferii îngemânați ai ochilor.

Și într'o zi, o zi frumoasă și caldă mai caldă ca toate cele de până atunci, în care părea că e numai soare în cer și pe apă matelotul de veghe strigă — „Pământ!"

In adevăr în depărtare se vedea un țărm, ce purta pe el o coamă verde, verde cum parcă nici un ochi pe punte nu văzuse mai verde înainte.

— „O pădure!", strigă prințul nebun de bucurie, și se 'ntoarse către domniță întinzându-i brațele:

— „Iubito, îi șopti el, nu este așa că acum vei fi a mea, acum a venit clipa fericirei noastre întregite, acum a venit clipa voluptăței, a beției, a dragostei adevărate în cadrul unde toată frunza, toată suflarea iubește, și vorbește de dragoste!"

— „Iubite!" îi răspunse domnița într'un suspin lăsându-i-se'n brațe și apăsându-și buzele pe ale lui întru cea de'ntâi, și cea din urmă sărutare; simțind că viața i se scurge cu trup cu tot însă într'o așa de dureroasă voluptate, încât i se păru că nu moare ci de-abia atunci începe să trăiască!

— „Iubito!" repetă prințul, căutându-i fața cu buze încă ne'ndestulate de sărutări...

Dar mânile lui nu mai strângeau decât un mototol de văluri, pe buze îi rămase doar o ușoară umezeală, și când deschise brațele cu'n strigăt de groază și de uimire, mototolul de văluri căzu într'o baltă de apă... Din frumoasa domniță nu mai rămăsese decât două mari diamante negre care căzură jos cu'n zgomot de sticlă!

Pasărea Larza zburase în larg.

Prințul Nap când ridică diamantele de jos avu un moment de nebunie, vru să se arunce în mare, cu greu putură să'l împiedice mateloții. El le purtă mereu la dânsul; mai târziu, când se însură pentru a doua oară, sătul de aventuri romantice, cu o fată frumoasă oarecare din țara lui, i le dărui să'și facă din ele cercei.

Se zice că erau atât de frumoase că veneau lume de pe lume din patru părți a țării să le vadă!

Se zice iarăși însă, că'n ziua nunții, cum se'ntorcea tânăra pereche dela biserică, în caleșcă aurită, o pasăre mare albă se lăsă deodată pe mireasă și'i rupse cu pliscul urechile. Când se ridică pasărea și se făcu nevăzută, cercei nu mai erau.

Domnitorul dădu sfoară 'n țară că cine va prinde sau va ucide pasărea și-'i va aduce înapoi va primi șase saci cu aur, dar pasărea rămase nevăzută și domnița cu urechile rupte.

ALICE SOARE.

DUREREA MEA E ŢARA CENUŞIE...

Durerea mea e ţara cenuşie,
In care nici un cântec n'a sunat;
Se'ntinde câmpu-i încă nearat
Şi nici un plâns pe faţa ei nu 'nvie.

E-o ţară sarbădă; ea nici nu ştie
Cum este cerul, căci întunecat
Priveşte visul ei împrăştiat
Pe orizonturi făr'de armonie...

N'o bate valul, ţărmul n'o îmbie,
Nu-i duce iarna nopţi de vijelie
Către-un cămin ce nu s'a înălţat;

Ea poartă un blestem nedezlegat —
Şi inima-i de doruri mari pustie
Este-un pământ ce nu-i înseminţat.

ALEXANDRINA SCURTU.

BIRUINTĂ

Priviri dorite, calde şi senine,
Din arcul sprâncenii scăpate săgeţi,
Prelung vestesc — ca zorile — în mine
Victoria cerutei dimineţi.

Pătrund în mine-adânc şi scânteiază
Prin grelele-mi văzduhuri şi în ele
Simt astăzi toate gândurile mele
Cum se-auresc ca praful într'o rază...

Pe cerul meu nădejdea 'n strălucire
Asvârle curcubeie, pe subt care,
Ca pe subt arcuri de triumf, prin soare,
Port biruinţa vieţii prin iubire.

Havuzurile Vieţii, aurii,
Inaltă svelte imnuri elegante,
Imprăştie sonore bucurii
Şi-asvârle 'n soare-aprinse diamante...

VLADIMIR STREINU

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAȚIONAL

MOARTEA LUI DANTE, un act de N. Iorga

Actul d-lui Iorga s'a reprezentat în aceeaşi seară cu *Glauco* de *Ercole Luigi Morselli* — şi Glauco ne-a încântat şi cutremurat.

Dar trebue să dăm întâetate d-lui N. Iorga — dintr'o injustiţie artistică, pe care credem că Dumnezeu din cer, dacă are sentimente naţionale, mi-o va erta, ne-o va erta cu atât mai mult cu cât alţii, pentru aceleaşi nedreptăţi i-au cerut recompense.

„Moartea lui Dante“ trebuia să fie un act de comemorare a marelui florentin.

Intr'un act de comemorare intră neapărat un element de omagiu şi — dacă se poate — ceva apoteoză. Prin faptul că eroul era Dante, un poet care şi-a creat de multe veacuri, singur,, o apoteoză extraordinară, în care intra şi paradisul şi infernul, sarcina d-lui N. Iorga, sau a oricărui alt poet dramatic, ar fi fost pe deplin împlinită dacă ai fi putut *menţine* celace era Dante în sentimentele noastre.

Dacă se scrie asupra lui Dante o poezie dramatică purificată de orice element omagial — sarcina devine cu atât mai uşoară, întrucât din frământata viaţă a surghiunitului poet, se poate desface oricând un fragment care să cuprindă în el, esenţial, o parte din infernul dantesc. Florentinul, care era poet, a uşurat prin viaţa lui, sarcina tuturor acelora care, după el, ar mai fi voit să mai fie poeţi mari...

Dante apare la ridicarea cortinei — care nu mai e a lui Ressu — în faţa gazdei unde a găzduit, din oraşul de surghiur. Se lasă seara. El meditează asupra alternărei zilei cu noaptea şi deci (deşi e foarte banal) a gloriei şi a decadenţei omeneşti — apoi se roagă pentru cei săraci. Un băiat şi o fată — copiii poetului — năvălesc asupra bătrânului, care, în picioare, le evoacă...

pe Beatrice, care nu e mama lor. Beatrice a fost desigur frumoasă şi bine crescută. In piesa d-lui Iorga e evocată atât de nepotrivit încât jigneşte ca o amantă. Dar un străin bate la poartă. El cere să vorbească surghiunitului. Dante refuză apoi, când solul intră şi cere poetului a cărui glorie a umplut Florenţa, un ajutor pentru recucerirea oraşului, Dante refuză din nou, dar *refuză pentru că n'ar putea pedepsi cum se cuvine pe duşmani*, care sunt tot florentini!... Nişte pescari vin cântând şi aducând cu ei un bust pescuit în mare, al lui Caius Julius Caesar, generalul care a stăpânit odată toată Italia. Şi asupra viziunei unei Italii întregite „curăţite de barbari“ (?) — act politic care poate încânta pe italieni, întrucât această întregire nu este prezentată ca o parte din universalul uman — Dante, care niţeluş mai înainte avusese *o inimă mai mică decât cei ce-l surghiuniseră*, închide ochii.

Se spune că d. N. Iorga e o personalitate inegală.

In poezia dramatică este inferior. „Moartea lui Dante“ este un act degradator, pentru Dante şi pentru d. Iorga. Ar fi fost foarte greu, prea greu pentru un poet să creeze *o imagine nouă a lui Dante* — prin dreptul divin al poeziei. Ar fi fost poate banal, dar satisfăcător, să prezinţi pe Dante aşa cum ni-l arată povestea vieţei lui, un pasionat în politică şi poezie, un nenorocos în luptele politice din Florenţa şi apoi un prea fericit discipol al lui Virgiliu: un suflet biruit care se răzbună asupra vieţei, creînd-o din nou.

Dar să faci pe Dante mai mic decât ştim că sufleteşte *nu poate fi* — acest miracol jignitor l'a realizat d. Iorga.

„Moartea lui Dante“ e scris fără cel mai neînsemnat meşteşug de teatru. In tot timpul se cântă între culise, iar inexistenţa *sufletească* a celorlalte personagii, bine drapate şi costumate, inexistenţa chiar a copiilor lui Dante — dau întregului act o înfăţişare de prolog de operă, pe alocuri de operă comică.

Asupra activităţii dramatice a d-lui N. Iorga scriitorii români şi cronicarii dramatici păstrează o tăcere decentă sau aruncă deodată nişte flori de retorică vestejite, care dau publicului nostru, lipsit de nuanţe, impresia de lauri.

E ruşinos.

Să nu mai fi rămas oare zece oameni de gust în ţara asta?

Şi trebue oare să aplaudăm — înfricoşaţi şi nu emoţionaţi — ori decâteori i-ar veni unei gorile gustul de a lua atitudinea Venerei de Milo?

F. ADERCA.

CRONICA ARTISTICA

EUGENIA FILOTTI-ATANASIU, ORHIDAN ŞI KIMON LOGHI

Deşi introducerea florilor în pictură nu e de origine aşa de recentă, totuşi în afară de câteva excepţiuni, marile epoci de strălucire a artelor plastice anterioare renaşterii flamande, n'au cunoscut florile decât ca motive decorative pentru ornamentaţia arhitecturală. Dealtfel până atunci nici peisajul nu era socotit ca vrednic de a constitui prin el însuşi un subiect de tablou şi aceasta întrucât compoziţia de mare stil, religioasă ori laică, era preocuparea tuturor şcolilor de artă. „*Omul*" părea singurul subiect menit unei studieri mai întinse iar pictorii nu-şi vedeau altfel decât prin el exprimate gândirile lor plastice.

Cu vremea însă, alături de peisajul care a ajuns să copleşească printr'o enormă majoritate numărul de lucrări, florile şi-au căpătat şi ele un loc însemnat în pictură. Ele par a oferi pictorilor un îndoit avantaj prin uşurinţa de a le avea fixate ca model pe care jocul luminilor de afară nu-l alterează prea mult întrucât se lucrează în atelier şi mai ales prin puţina sforţare ce o cer în desenul lor.

Producţia aceasta de flori, în majoritatea cazurilor, nu se ridică însă de-asupra mediocrităţei. Şi e firesc. Simplitatea subiectului se răzbună. Ea cere un aport personal de-atâta intensitate încât, în afară de bunavoinţa întâmplării, trebuesc să vie situaţiuni speciale — ca aceia a lui Luchian — pentru ca sufletul artistului să fie *obligat* a-şi exprima simţirea prin atât de puţin lucru ca formă şi să caute a pune acolo un fond adânc şi puternic, care să dea trăinicie lucrărilor.

Fireşte, Luchian ar fi fost oricum un mare pictor; faptul că a ajuns excepţionalul interpret al florilor, pe care-l ştim (şi e unul din cei mai mari ai lumii, fără îndoială) se datoreşte desigur şi tristei boale, care l'a ţintuit pe scaun şi i-a răpit pentru totdeauna putinţa de a mai vedea şi de a mai simţi natura largă din afara zidurilor casei şi dincolo de oraş. Astfel cele câteva flori erau pentru Luchian singura reprezentare a marei firi, a vieţii marei firi, şi pe aceste flori el le simţea cu întreagă setea unui suflet uriaş menit să cuprindă natura toată. In aceste condiţiuni florile deveneau singura veste pe care i-o trimetea natura, ele ajungeau sinteza şi simbolul ei. Luchian trăia viaţa florilor.

D-na *Orhidan* e însă perfect sănătoasă, se plimbă, vede toată natura şi totuşi face flori. Şi cum întâmplarea binevoitoare n'a ajutat-o, expozanta dela Atheneu n'a putut realiza nimic în această materie.

Mai fericită, d-na *Eugenia Filotti-Atanasiu* are vre-o câteva flori de măr care-şi merită menţionarea prin oarecare vigurozitate blajină a penelului şi o evidentă armonie de culoare şi desen care oricum — poate da o vagă dovadă de ritm sufletesc.

In afară de flori — fireşte — expozantele mai aduc peisagii şi chiar capete, ceiace pentru d-na Orhidan ar fi o laudă mai puţin. In schimb d-na Filotti are câteva peisagii de baltă, în care luciul de oglindă al apei se bucură de o realizare de cea mai frumoasă calitate. Cred că nu greşesc afirmând că rareori am văzut aşa ceva realizat atât de complect.

Expoziţia Kimon Loghi e o izbândă a genului, aşa de îndepărtat de noi, pe care pictorul şi l'a adequat şi îl menţine. Orice s'ar spune, Kimon Loghi deşi n'a dat naştere unei şcoli, cum se părea, deşi a rămas aşa de deosebit de toată pictura noastră şi-a păstrat întreaga autoritate şi întregul farmec al decorativităţii sale.

E în opera acestui pictor un aşa de puternic instinct al decorativului încât el se evidenţiază până şi în simplele sale schiţe de peisaj.

Linia lui Kimon Loghi cântă şi culoarea nu strică efectul cald al liniei.

E în totul o fantezie sănătoasă de basm, blajină şi impresionantă prin puterea ei de evocaţie, pentru care Kimon Loghi îşi va merita totdeauna renumele pe care l'a căpătat.

VICTOR ION POPA.

A APĂRUT DE

HORTENSIA P.-BENGESCU

FEMEIA IN FAŢA OGLINZII

ED. ALCALAY & CALAFATEANU PREŢUL 18 LEI

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Un răspuns revistei Muzica.— *Sburătorul* din 5 Noembrie 1921 publica o cronică muzicală intitulată *Simfonia IX-a la Bucureşti.* In măsura puterilor mele, căutam, sprijinindu-mă bine înţeles şi pe imensa literatură scrisă asupra acestei simfonii, să desprind, să rezum în puţine cuvinte, valoarea ei artistică, însemnătatea ei socială şi muzicală, astfel cum ne răsare în lumina zilelor de azi.

D-l M. Costin în numărul din urmă al publicaţiei sale *Musica*, mă atacă violent şi pe lângă darul de a scri îmi contestă şi dreptul de a glorifica o operă asupra căreia, afi[illegible] d-sa ; *„nu se mai poate spune nimic[illegible] a repeta pe alţii, ori a cădea în [illegible]nal"*.

Părerile fiind libere, n'aş avea cuvânt să-i răspund, dacă d-sa cu vădită rea credinţă, n'ar încerca la sfârşitul articolului său, să insinueze că m'am folosit de lucrările unor muzicografi străini, mai cu seamă de Combarieu, fără a-i cita. Voi răspunde punct cu punct la toate acuzaţiile D-sale.

D-l Costin ştie prea bine că fondul articolului meu e scris încă din 1914 când d. G. Enescu a condus pentru întâia oară simf. IX-a la Bucureşti. Originalul îl am şi-l pot supune examenului oricui. El a fost trimis spre publicare ziarului Viitorul la *14 Dec. 1914*, cu prilejul primei audiţii la noi a operei citate.

Insă, la acea dată, nu mă puteam folosi de *Combarieu*, de oare ce *Istoria Musicei vol. 2*, nu apăruse încă şi nu puteam avea deci cunoştinţă de ea.

In 1916 apare revista *Musica* sub direcţia mai multor persoane dintre cari şi d. Costin. Dela al doilea număr am fost colaboratorul ei aproape statornic. Intr'un număr din Februarie 1916 îmi publicam acolo poezia *„De dincolo de zare"*, asupra căreia am avut multe discuţiuni cu acuzatorul meu de azi. Căutam într'însa să transpun în termeni poetici faimoasa teorie a lui Schopenhauer care ne înfăţişează muzica drept singura artă capabilă să exprime *Ideea*, esenţa însăşi a lucrurilor. D-l Costin ştie prea bine că această admirabilă aplicare, pe care am găsit-o în *Bethoven* de *Ricard Wagner*, *1870* şi în *„Lumea ca voinţă şi reprezentare"*, de *Schopenhauer*, forma obiectul preocupărilor noastre.

Imi aduc chiar bine aminte că d-sa era de părere să schimb anume pasagii din poezia mea.

Astăzi D-sa mă acuză că m'am inspirat din Combarieu, pe care, nu l'am cunoscut de cât mai târziu. Vorbind acum despre *„Simfonia IX-a"* în *Sburătorul* şi aplicându-i ideile acestea filozofice, era deci firesc să citez pe *Schopenhauer şi pe Wagner şi nu pe Combarieu* care ca şi modestul semnatar al acestor rânduri, nu făcea în studiul lui asupra lui Beethoven altceva de cât să se refere la aceiaşi autori ca şi mine.

În condiţiile aceste, vorbind exact despre aceleaşi lucruri, uşor s'ar fi putut întâmpla ca lucrurile scrise de mine să aibă asemănare cu cele ale muzicografului francez. Şi D-l Costin, din tot articolul meu, se trudeşte să scoată *zece linii* (numărate) şi să le puie faţă 'n faţă cu autorul, pe care crede D-sa că l'am întrebuinţat. Dar, vedeţi nenorocul! Cuvintele nu se potrivesc nici de cum! Avem numai o expresie latină în comun, care îl sperie pe directorul „Muzicei": *Universalia ante rem.* Ingăduiască-mi cultura d-lui Costin să-i spun că e o expresie tot aşa de comună în manualele elementare de filozofie ca şi *Cogito ergo sum*, că e întrebuinţată, încă de la cele dintâi traduceri latineşti ale operilor lui Platon şi că nu e nevoie când o scriu să citez nici pe Combarieu, nici pe Wagner, nici chiar pe Schopenhauer, cu toate că pe acesta din urmă, din prea mare scrupul, *îl numesc*, fiindcă mă refeream la o lucrare a lui. Neavând locul aci să pun sub ochii cetitorilor textele încriminate îi rog să controleze afirmaţiile mele în numărul cu pricina al „Muzicei".

Dacă vorbele înşi-le nu se potrivesc, fondul e încă şi mai diferit. Combarieu, care citează *după Wagner, ca şi mine,* nu numai că nu aplică faimoasa teorie *Simfoniei a IX-a.* dar *o combate* în concluzia lui *la pag. 694,* începând contra-argumentarea cu vorbele: *„Cette admirable théorie est une chimère; si elle était exacte...* etc.

Eu nu numai că o aplic în speţă lucrării pe care o studiez, dar încerc să spun un lucru *nou* când scriu:

„Cele trei părţi, dela început cu stările lor sufleteşti deosebite, sunt ca un rezumat simbolic al soartei noastre pământeşti. O concepţie cosmică se vădeşte în toate. Rând pe rând trec în faţa noastră *ideile* fundamentale ale lumii pe cari numai muzica le poate exprima, esenţa lucrurilor, de cari vorbea în măreaţa lui teorie Schopenhauer *(universalia ante rem)*. Din ţinuturile acelea neţărmurit de adânci, compositorul a voit în partea din urmă a lucrării sale, să coboare parcă mai aproape de pământ şi să tragă o concluzie mai mărginită dar mai umană. Recitativul înlătură pe rând ideile cari cu vagul lor înalt şi desnădăjduit nu mai mulţumesc sufletul omenesc".

Mai departe D-l Costin mă găseşte vinovat că nu-l citez pe Combarieu, când spun că Beethoven urma *„tendinţele revoluţiei franceze. ale lui I. I. Rousseau de la care se inspirase şi Schiller".* Dar acesta e un lucru banal şi arhi-cunoscut şi ar fi trebuit atunci să citez nu numai pe Combarieu, dar mai pe toţi biografii şi criticii lui Beethoven, *pe Wegeler şi Ries, pe Schindler, pe Wagner, pe Chantavoine pe Lenz* şi mai cu seamă pe *Romain Rolland,* care vorbeşte pe larg în lucrarea lui (pe care desigur că o cunoaşte D. Costin de oarece altădată mă ruga să o traduc) despre revoluţionarismul lui Beethoven, despre admiraţia compozitorului republican pentru *ideile* umane ale Revoluţiei franceze, inspirate de *I. I. Roussean.*

D-l Costin se grăbeşte să citeze un pasagiu din Combarieu, care spune cu totul în alte cuvinte de cât mine, un lucru asemănător. D-sa uită însă înadins că eu aduc un lucru nou când afirm că *Simf. IX-a* e *„întâia şi conştienta realizare artistică într'o lucrare monumentală şi simbolică a tendintelor Revoluţiei..."* lucru pe care Combarieu nu-l spune. Că „voia bună" pe care o cânta Beethoven, are un înţeles larg social şi că poate fi înţeleasă şi ca o manifestare de *libertate*, e iarăşi o părere care nu aparţine numai lui Combarieu, ori Wilder, pe cari D-l Costin ar voi să-i citez. R. Rolland spune, dacă nu mă înşel, că Regele Prusiei ar fi crezut la un moment dat că Beethoven i-a dedicat cu ironie acest imn al libertăţii, care este Simf. IX-a. Am întâlnit *informaţia* în atâţia autori, până şi în programele concertelor. De ce să i-o atribui numai criticului cunoscut de D-l Costin?

D-sa mai face şi câteva *falsuri calificate.* Aşa Combarieu vorbeşte despre *Missa solemnis* a lui Beethoven şi spune că *„un astfel de poem s'ar putea închipui executat într'o nouă sixtină pe care un al doilea Mickel Angelo ar fi făcut-o."* Eu, pentru a sugera groaza ce se desprinde din ultima pagină a părţii întâi din *Simf. IX-a* evoc *„fiinţa aceea a lui M. Angelo care-şi acoperă faţa..."* şi indic până şi instrumentele ce mi-au dat această senzaţie. D-l Costin, lasă a înţelege în mod fals, că vorbesc de acelaşi lucruri ca şi scriitorul D-sale şi alăturează două propoziţii care n'au de comun de cât numele sculptorului italian.

Acelaşi lucru şi cu citarea lui Weingartner. Combarieu aminteşte de convorbirea dirigentului austriac cu o bătrână care i-a descris atitudinea lui Beethoven în timpul primei execuţii a Simf. a IX-a. El nu spune însă nicăeri *absolut nimic* despre incidentul cu *efectul timbalelor din Scherzo, singurul* pe care îl citez eu. Şi aci, un nume propriu e citat cu rea credinţă de D-l Costin ca să dea iluzia unei asemănări.

Sunt acuzat că n'am citat un „*Führer*" oare care (neindicat), când vorbesc de „*motivele... ca loviturile sorţii neînduplecate.*" Dar pentru D-zeu „*loviturile sorţii*" şi „*tragedia destinului*", în criticele asupra lui Beethoven, sunt nişte locuri comune, nişte *clişee* pe cari le întâlnim cel puţin la 1000 de scriitori.

Până chiar şi D-nii M. Botez şi Brăiloiu le întrebuinţează. (Vezi Viitorul din 3 şi Dimineaţa din 1 Ian. 1922).

Tot aşa de serioasă e şi învinuirea că scriu: „*Abia la măsura 16-a se împlântă hotărâtor motivul puternic*". Cum aş fi putut face o analiză tematică fără să nu indic exact locul în partiţiunea pe care e uşor de văzut, am urmărit-o măsură cu măsură în expunerea mea? Dece n'am citat cutare sau cutare călăuză pe care nici n'am consultat-o? Ar trebui după sistemul acesta să dau şi numărul actului de naştere respectiv, când aş scri, de pildă, că Beethoven e născut în 1770. Alminteri aş risca să fiu desemnat vindictei publice ca plagiator.

Dar D-l Costin se fereşte să scrie acest cuvânt imprudent. Vrea numai să-l sugereze cu perfidie.

Mă voi mărgini, în stadiul actual al lucrurilor, să defer întreaga chestiune unui juriu special pe care D-sa mă va ajuta să-l alcătuesc. Vom fi judecaţi amândoi.

Dacă un singur punct de acuzare al D-lui Costin împotriva mea s'ar dovedi întemeiat, mă oblig să nu mai scriu cronici muzicale. Va avea astfel D-sa plăcerea de a mă fi scos din publicistică. Iar dacă se va fi dovedit contrarul, îl las să tragă singur consecinţele.

Em. Ciomac.

A APARUT DE:

GH. BRĂESCU

:-: CUM SUNT EI.... :-:

— SCHIŢE UMORISTICE —

PREŢUL LEI 10 ED. ALCALAY ŞI CALAFATEANU

EDITURA „ANCORA" ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CARŢI FOLOSITOARE ⁘
⁘ pentru COPII ŞI TINERIME

BASME DE CRACIUN
ŞI
POVESTEA MINUNATA
DE
VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediţii de lux cu ilustraţiuni în text şi planşe colorate . Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei 6.—
Făt-frumos din lacrimi	„ 6.—
Tinereţe fără bătrâneţe	„ 6.—
Pădurea ursitoarelor	„ 6.—
Katalina	„ 6.—
Şarpele fermecat	„ 6.—
Minunea Sfântului Ilie	„ 6.—
Păţania Călugărului Gherasim	„ 6.—
Alina-Linda	„ 6.—
Trei îngeri	„ 6.—

BIBLIOTECA ROZA

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Ségur ediţie ilustrată	Lei 16.—
După ploae, vreme bună idem .	„ 25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALA

Grădina Raiului de Andersen	Lei 5.—
„ „ „ în legătură de lux	„ 12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.

REVISTA " TRANSILVANIEI "
SIBIU

ROMANIA 3 BANI POSTA

15 JAN 922

CENTRALA „MISSIR"
SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000
◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆
Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 11
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.
Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison
Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni
◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10
Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj
MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 19

Colaboratorii acestui număr inchinat „Poetului necunoscut“ sunt:

Sb. L.; Camil Petrescu; Emil Dorian; Alexandru Bilciurescu; Gh. Brăescu; Mihail Cosma; Mihail Celarianu; Alice Soare; Alexandrina Scurtu; Eugen Relgis; Virgiliu Moscovici; I. Valerian; Sanda Movilă; George Silviu; Vladimir Streinu; B. Fundoianu.

CRONICI: Mihail Iorgulescu; F. Aderca; Victor Ion Popa.

— Insemnări Literare. —

19

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.–

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi a librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APARUT No. 2
din
MAGAZINUL LITERAR

CITIŢI-MĂ

CU URMĂTORUL SUMAR:

Şcoala Regilor	de JULES LEMÂITRE
Pe Povârniş	„ ION SLAVICI
Jucării	„ ION PILAT
Crăciunul Sf-tului copil Feodor .	„ G. GALACTION
Noapte	„ CLAUDIA MILIAN
Biserica Sfinţilor fără de nume .	„ VICTOR EFTIMIU
Minciuna	„ ALFRED MOŞOIU
Moartea Salomeei	„ GUILLAUME APOLLINAIRE
Steluţa	„ F. ADERCA
Minunea Sf-tului Anton	„ MAURICE MAETERLINCK
Coperta	„ A. BRĂTĂŞANU
Vignete	„ TEODORESCU SION

PREŢUL 10 LEI

ANUL I. — No. 19 21 IANUARIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

POETULUI NECUNOSCUT

De când şi-a deschis larg uşile Poetului necunoscut, statistica „Sburătorului“ *e semnificativă : poetul tânăr şi necunoscut a abundat. Constatarea se poate, dealtfel, generaliza : în ultimii ani, el a avut pretutindeni o pluralitate remarcabilă.*

Suntem într'o evidentă epocă de Renaştere poetică ; asistăm la efortul tinerelor energii spre mlădierea formei şi originalitatea imaginii, pregătind în sute de tipare limba în care, trăgând foloase din tot ce se urzeşte acum, va vorbi cândva un mare Izolat.

In mormântul sublim al soldatului necunoscut *epoca roşie se odihneşte sub lauri; în convulsiunea morală şi materială a lumii de după războiu, apariţiap oetului tânăr numeros e un semn fericit. La începutul acestui an nou,* Sburătorul *închină pentru figura lui plurală şi pentru resurecţia simptomatică a Idealului. Şi ca să dea o formă tangibilă laurului său îşi consacră aproape întreg numărul talentelor ce au debutat, s'au format, ori s'au fixat în atenţia publică în coloanele sale.*

Sb. L.

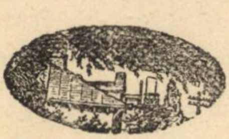

CEARTA [1]

Miniatură de fildeş mărită,
Şi necăjită,
Tu nu ştii ce să faci,
Supărată pe mine:
Să râzi?
Să plângi?
Dar îţi strălucesc ochii
De parcă's plini de rouă,
Căci tu le faci pe-amândouă
Minunat de frumos,
Cum cade câte-o rază de lumină
Pe nasul unui copil mânios.

Eu însă citesc mai departe şi tac...

Şi tu plângi tot mai tare,
Că nu vreau să viu să te 'mpac.

Dar e destul ca mai târziu
Să zâmbesc
Privind într'altă parte
(Mereu aplecat cu ochi 'n carte)
Ca să mă smulgi furioasă de haină
Şi să râzi plângând acum
De ciudă
Că te-am împăcat.

CAMIL PETRESCU

---

[1] Această poezie face parte dintr'un ciclu de 7 poezii *„Un luminiş pentru Kicskèm“* ce vor apare la un loc într'un viitor număr al *Sburătorului.*

DIALOG

Soarele:

Pământ!
Când te-am desprins din trupul meu
Şi'n haos te-am lăsat
Rotund şi mărginit ca un cuvânt,
Cu faţa ta de tânăr zeu
Erai un strop curat
Şi sfânt...
Iţi mai aduci aminte oare
Cum respirai
Tăriile ameţitoare,
Tu, cea mai mândră floare
Din marele serai
Al cerului?...
Pe-oglinda ta scânteietoare,
In noaptea cea dintâi
A înfloririi,
Tu resfrângeai întregul infinit,
Ce te privia din zările iubirii
Cu mii de ochi tremurători şi mari,
Cum au în clipa jertfelor
Martirii.
Dar astăzi nu te mai cunosc
Privindu-te din depărtări,
Căci faţa ta-i zbârcită şi murdară
Şi prin bolnave nări,
Din hăurile putrede de tină
Arunci afară
Puhoiul unui crud şi lung păcat.

O, unde e vestmântul de lumină
Cu care ai plecat?

Pământul:

Lumina mea!
Murdară mi-e carnea de țărână,
Dar astfel precum este ea
Eu am turnat-o 'n animal și'n plantă
Și 'n urmă cu aceeași mână
Din murdăria mea bătrână,
Halucinat,
Am zămislit pe Om.
Iar el în dragostea-i supremă,
Din focul cugetării sale, —
Rupând rotund și infinit
Cuvântul, —
Pe când pe mine mă blestemă,
Iți cântă ție osanale
Și-astfèl,
Pe-aceste căi divine,
Eu mă întorc din nou curat
Spre Tine!

EMIL DORIAN.

NOAPTE...

E soarele 'n amurg o pată de sânge;
La căpătâiul său, întristata lumină
Se zbate învinsă și plânge...
Din codri se-aud deșteptate
Glasuri de buhne învingătoare,
Și liliecii se pregătesc
De sărbătoare...
Fâșii, fâșii de-amurg se strâng
Pentru victoria supremă,
Dar în grădină florile plâng,
Și au tăcut pasări în crâng,
Și doar tăcerea-i trista emblemă
A nemiloasei nopți care vine...
Coborând piscuri înzăpezite,
Coborând dealuri, coborând văi,
Iat-o cum vine, lin din pădure;
Clipind din taina
Genelor sure...
S'a pogorât noaptea în suflet;
S'a pogorât noaptea 'n grădină...
Pe cer — lucesc pete de sânge;
O cucuvae în noapte — plânge...

ALEXANDRU BILCIURESCU

* * *

CONTABILITATE DUBLĂ

Persoanele: *Un general de artilerie, director general. — Un ofițer de intendență, — O Doamnă din lumea mare, patroană a unei importante opere de binefacere. Pronunță* **„Comptabilité"** *în loc de* **contabilitate,** *cum apasă intendantul.*

Generalul. — Eu aşa vă sfătuesc, doamnă, luaţi pe colonelul Popescu contabil... Ascultaţi-mă pe mine.

Doamna. — Cunoaşte „comptabilité double"? Trebue să cunoască „comptabilité double".

Generalul (*logic*). — Indată ce e ofiţer de artilerie...

Doamna. — ...Dar „comptabilité double" nu-i uşor...

Generalul (*logic*). — Mă rog, când a făcut el calcule integrale şi diferenţiale, contabilitatea dublă, şi chiar triplă, o învaţă într'o noapte. In ziua când am eşit ofiţer de artilerie şi m'am prezentat la regiment m'a pus să fac nivelmentul cazărmii, puteam să zic că nu mă pricep... Le-am făcut toate şoselele... Mai bine ca un inginer! Principalul e să fii om cinstit şi Popescu e om cinstit...

Intendantul (*cu competență*). — Asta e! La asta să ţineţi d-voastră. Omul cinstit nu poate să fure... Se prinde numai decât!

Generalul (în continuare). — ...Ăsta e ofiţerul de artilerie!... Nu permit canoanele dar şi în amvon dacă l-ai pune, el trebue să slujească.

Doamna *(spirituală).* — Les canons c'est leur affaire... ei găsesc asta mai uşor decât „comptabilité double".

Intendantul (*indulgent*). — Da de ce vă e d-voastră aşa frică de contabilitatea dublă? Nu e cine ştie ce lucru grozav.

Doamna *(cu teamă)* — „Comptabilité double" nu-i greu?

Generalul. — D-voastră nici n'aveţi contabilitate dublă.

Doamna. — Pardon, trebue s'avem „comptabilité double", mi-a spus'o D-l Drinceanu de la „banque nationale". El cunoaşte „comptabilité double".

Intendantul *(vexat)* — Ştim şi noi ce e contabilitatea dublă. Noi în armată nu facem contabilitate dublă?... Slavă Domnului, facem contabilitate dublă şi noi.

Doamna *(sigură de ea)* — Aicì te contrazic categoric. Toată „comptabilité" a statului e simplă.

Intendantul *(înțepat)* Dublă.

Doamna *(mai înțepată)* Simplă.

Intendantul. Duu-blă.

Doamna. Simplă.

Intendantul. — Nu se poate, doamnă, e tot dublă.

Doamna *(luându-l de sus)*, — Ce înţelegi d-ta prin „comptabilité double“?

Intendantul *(ofensat)*. — Eu ce înţeleg?... vă spun în două cuvinte: Pe o parte te încarci şi pe alta te descarci.

Doamna. — Asta-i „comptabilité“ simplă.

Intendantul. — Da?!... atunci spuneţi D-voastră care e contabilitatea dublă?

Doamna *(fără ezitare)*. — „Comptabilité double“ trebue să fie la curent, o oglindă fidelă care să reflecteze la un moment dat...

Generalul *(urmărindu-şi ideia)*. — Mă rog, d-voastră acolo sunteţi numai cucoane... Vă trebue un bărbat sdravăn...

Doamna. — Crezi?!...

Generalul. — Ăsta-i problemul... O mână de fier care să vă strângă...

Doamna *(visătoare)*...

Intendantul *(răzbunător)*. — Cu amândouă mâinile, că d-na vrea *„comptabilité double“*.

Gh. Brăescu.

FULGII

Din larga pace-a stelelor eterne
Se prăbuşeşte-o pulbere fluidă,
Ce, peste ţărna mută şi avidă,
In valuri efemere se aşterne.

— Ce inimă 'norată de obidă,
Prin voi, durerea trudnică şi-o
[cerne?
Din cari cereşti şi umede caverne
V' alungă tragica Eumenidă? —

Pe nori de vânt vă coborâţi o
[clipă;
Dar covârşiţi de veşnica durere
Porniţi din nou spre zări ce
[se 'nfiripă.

Şi-atunci, cu o tiranică putere,
V' atrage 'ncet spre lumile pătate
In veci neertătoarea gravitate!

1919.

Mihail Cosma.

* * *

LA MARE

O, marea, marea care 'ntinde
Talazul argintiu
Spre buzele 'nsetatului pustiu!
Cum murmură străpunsă de negrele corăbii
Cu pânze de argint ca nişte săbii!
Cum tremură gemând, când o priveşti,
Când o absorbi din ţărmii pământeşti,
Ca pe-un narcotic izvorât din iad!
Căci valurile *acolo* parcă-i cad,
Deacolo, înfricoşate, se reped
Să scape 'n braţe întinse de fiorduri,
Dar cad, în spulberate desacorduri.

Când am văzut-o în zări era un munte,
Cu pletele de foc ale înserării
Pe vânăta lui frunte.

Dar s'a 'ntrupat din taina depărtării,
Imense orgi au început să cânte
Să freamăte 'n turburătoarea pace,
Şi orizonturile au început a se desface;
Se desfundà în infinituri albe zarea,
Ca să încapă marea.

Iar când am fost pe ţărm,
O armonie grea cădea pe mine;
Am început să tremur şi să cânt,
Privind înclătinarea ei nebună
Cu suliţele amurgului în ea:
Tot iadu 'n răscularea ei urlà.

MIHAIL CELARIANU

SAMÂNŢA FERICIRII

„Ce caţi, străine, pe ogorul meu?“
— „Stăpână, am venit din ţări cu soare
Şi-aduc sămânţa sfântă, roditoare,
Să-ţi seamăn, de-mi plăteşti ce-oi cere eu!“

— „Ce vrei?“ — Vreau tinereţea ta în floare,
Nădejdea cu 'nvestiri de curcubeu,
Credinţa mângâioasă, şi mai vreau
Şi visul dragostei nemuritoare!“

Şi i le-am dat streinului cum spuse,
Iar el cu gesturi largi, pe locul gol
A răspândit seminţele aduse:

Doar spini şi buruene şi neghină!...
Şi-apoi, biruitor ca un simbol,
A râs, privind la câmpul fără vină.

ALICE SOARE

IMI ESTE GÂNDUL

Pământ neţărmurit îmi este gândul:
Ogoare peste veci stăpânitoare
Cu răsărituri splendide de soare
Tot ceru 'n depărtare deschizându-l.

Iar după zile mari de serbătoare
El nu adoarme, cată ca flămândul
In nopţi adânci când stelele de-arândul
Inşiră candelele lor în floare.

Atunci e umbra, par'că, şi mai largă,
Lumini se sting şi altele se 'ncheagă
In întunericul ce-au prins să-l spargă.

Din fruntea-mi caldă ţărmuri se desleagă:
Câmpia gândului, mereu să vadă,
Goneşte'n nesfârşit, ca după-o pradă!

ALEXANDRINA SCURTU.

TRENUL

In ţăcănit huruitor,
Gigant miriapod de fier —
Cu capu 'ncins şi fumegând —
Străpunge neantul depărtăril,
Târându-şi trupu 'ncercuit
Cu treizeci de inele.

Prin codri de schelete
Ce 'nalţă mii de braţe
Spre cerul pustiit
De suflul rece al clorozei de octombre.
Prin şesuri rotitoare
Prădate de belşug
Cu câte-un ochiu în care plânge cerul,
Cântă infinitu 'n roţi
Pe două coarde paralele ca Destinul.

Şi noaptea creşte grea, diformă,
Şi monstrul gâfâie 'ndârjit, —
Cu el, aleargă pe pământ
Un şir de lespezi luminoase;
Fragmente de fantome
De-afară, tremură pe geamuri —
Şi 'năuntru călătorii
Dormitează în poziţii tragice
Sau de-acrobaţi —
Iar în mine bate cariul
Veninos al unui dor...
In zadar lasciva lună
Rupe norii,
Şi râzând prin portativul
Săltăreţ
Al firelor de telegraf,
Desfăşură o simfonie
De astru mort şi obsedant.

Mereu aleargă 'n haos
Mecanicul cortegiu-al vieţii; —
Spre himera fericirii
Pururi dincolo de zări,
Năzueşte omenirea:
In închisoarea-i minerală
In care fulgeră gândirea
Şi 'n care inima 'şi repetă
Intristata melopee
Spre fascinantele mistere ale Firii...

. . . .

Şi când lumina roşă 'n zori
Ca dintr'o rană se scurgea
Din răsăritul primitiv —
Tresărind, s'au deşteptat
Flămânzii călători ai Vieţii.

Căci infinitul nu mai cântă
In roţi, pe coarde de oţel:
— In ţara albă a tăcerii
Şi a Nirvanei împietrite,
Coboară toţi cu gesturi lente
Şi de zădărnicie grele...
Şi 'n clipa de-a încremenl
Şi ei în veşnica tăcere,
Privesc cu ochi măriţi
Trudiţi
La munţii negri ai Durerii —
Ce 'n zare par că sunt un lung
Şi calm
Convoiu de dromadere...

EUGEN RELGIS

GHEŢARUL

Fixat în zări opace, lividul disc solar
Priveşte cum, din grota de nori boltiţi pe unde,
Dând strigăt de lumină vultorilor profunde,
Ţâşneşte un miracol strălucitor şi rar.

Un alb strigoiu, plămadă de flacări şi de ape,
Se-apropie — şi'n drumu-i cetăţi de val se sparg;
El rupe orizontul de ceţi cu pieptu-i larg,
Iar fruntea-i sfidătoare sub cer abia încape.

Ce Zeu fantasmagoric, ce Zeu ne 'ndurător
Porni să frângă calmul tăcerilor acerbe?
Cu 'nvârtejite neguri genuna mării fierbe,
Iar ţărmii, albi de groază, prin zări funebre mor...

Dar, tresărind de-odată, sub turburea lumină,
Rătăcitorul Idol surâde, împăcat:
Măruntele banchize în jur s'au adunat
Şi, ca un pâlc de inimi, smerite i se 'nchină.

... Aşa te-ai smuls din pâcla vieţii-mi chinuite,
Tu, aspră 'ntruchipare de ghiaţă şi de jar —
Şi-ai strălucit de-un zâmbet senin atuncea doar
Când visurile-mi toate ţi s'au plecat. robite...

VIRGILIU MOSCOVICI

ALBATROSUL

O pasăre a fâlfâit prelung
Prin fumul mohorât al serii
Şi-apropiindu-se în rotocoale pline,
Din sborul lung,
S'a cuibărit adânc, în mine...

O! Te cunosc ai revenit şi azi,
Sărmane albatros,
Din cârdul sburătorilor nomazi
Te-ai răsleţit şi-acum ca 'ntotdeauna,
Să-ţi odihneşti aripele trudite
In cripta gândurilor adormite...

In pragul serii, te aştept,
Nerăbdător, scrutând imensitatea.
Şi cu durere îmi zugrum
Neliniştea din piept,
Până ce-aud nocturnul fâlfâit
Vâslind pe-acelaş drum...,

Din trupul meu,
In fiecare zi, te rupi, cu greu
Şi-având puterile 'noite,
Te 'nnalţi în veşnic sbor, la Dumnezeu,
Ca să-ţi adapi adânca însetare
Cu amăgiri din soare...

Nefericitule hoinar!...
In fiecare dimineaţă,
Eu îţi repet prevestitor,
Povestea prăbuşirei lui Icar,
Dar tu, cutezător,
Sbucneşti din cuibul tău de lut
Ca să te 'ntorci doar noaptea, abătut...

O! Azi mi-ai revenit,
Dar ştiu că va veni o zi
Când din înalt,
Ca un bizar aerolit
Prin spaţiu, te vei prăbuşi...
Atunci, cu ochi halucinaţi
Te-oi aştepta mereu să vii
In somnul veacurilor pustii,

Prin pletele văzduhului 'noptat
Ca un gigant crescut din mine,
Voi bâjbâi cu braţe de 'ntuneric
Cătând înspăimântat
Tovarăşu-mi himeric...

I. VALERIAN.

CEL DIN URMA VIS

Hamacul se leagănă la cea mai mică mângâere de vânt; cireşii înfloriţi şi castanii bătrâni aruncă umbre nehotărîte în grădina aprinsă de soare. E o ploae de raze şi de flori ce se scutură în aerul albastru şi în liniştea adâncă a grădinii nu se aude decât foşnetul frunzelor ce tremură atinse de vânt. Culcată în hamac, cu ochii pe jumătate închişi, Anna par’că ar vrea să oprească momentul acesta de caldă dupe-amiază de vară, plină de lumină şi de miresme amare... Ochii verzi, enormi, scobiţi de grozava boală care nu iartă, tremură înnecat într’o lumină umedă. Vinele albastre isbucnesc sub tâmplele transparente şi părul roşu închis o învălue cu o aureolă ciudată de lumină... Buzele sunt subţiri şi albe şi din întreaga ei fiinţă vaporoasă, pare a se fi scurs cea din urmă picătură de sânge.

Prin ferestrele deschise ale vilei, alunecă în grădină un cântec vag... E o simfonie neînchipuit de tristă, pe care o cântă sora ei cea mare, Martha, la pian... şi notele fluidice lovesc şi strivesc aerul şi ajung acolo sus, la ea, desperechiate ca un gând care s’a risipit înnainte de a-se împlini... Notele izolate plutesc în jurul ei, gonesc tăcerea care începuse s’o apese, o leagănă într’o lume de lumină şi de basm... Aşa cum vin desperecheate, Anna caută să le împreune şi în mintea ei isbuteşte să formeze o nouă melodie, cu totul ciudată şi nouă din frânturile de sunete ce au putut rupe aerul şi ajunge până la ea. Se ameţeşte singură cu muzica asta şi se bucură copilăreşte, că a găsit ceva care să-i ţie de urît...

Işi închipue pe Martha, care cântă acolo jos, în salon... O vede în umbră nehotărîtă pe care o lasă storurile lăsate, prin care isbuteşte totuşi să se strecoare o rază de soare — O singură rază care intră în salon, ca un fir de pulbere măruntă de aur, ce tremură în părul negru al Marthei, care într’o atitudine graţioasă îşi lasă mâinile să alunece pe clape. Mâinile albe ale Marthei! Le vede alunecând sau odihnindu-se obosite pe bemolii încremeniţi ca nişte fluturi negrii, morţi, înfipţi cu ace într’un insectar de ceară... şi contrastul acela dintre negrul bemolilor şi albul mâinilor Marthei, îi face rău... o enervează — o exasperează... o impresionează... par’că îi înţeapă cineva vârful degetelor cu un ac invizibil... Şi încearcă să şteargă imaginea asta atât de clară, ce i-s’a precizat aşa deodată în minte. Gândul alunecă pe braţele Marthei, pe gât, pe părul atât de negru, încât bate în albastru, pe ochii mari, umezi, pe gura prea roşie, sensuală... Ce frumoasă e Martha şi ce fire curioasă... Dece n’o fi iubind pe nimeni... Dece n’o fi voit să se mărite până acum?... Şi clipe trec după clipe învesmântate în cântecul trist ce vine dela vila cu ferestrele deschise, unde Martha cântă din ce în ce mai obosit şi mai încet la pian...

Deodată simte o durere ascuţită şi tresare ducându-şi mâna la frunte... ce s'a întâmplat? A întrerupt Martha cântecul și i-a rupt deodată brusc, gândul ca un fir încărcat cu electricitate, ce se tae... Și par'că e amețită... I-s'au risipit ideile și rămâne câteva clipe ca încremenită... fără să poată gândi la nimic...

In aerul albastru e o ploae măruntă de flori albe, cu miros amar.

Intr'un târziu, șoptește... „Dece n'o mai fi cântând Martha?"... Și sunetul propriei ei voci, o miră... Fără să'și dea seama, șoptește iarăș de câteva ori: — „Dece n'o mai fi cântând Martha?"... și din ce în ce mai încet: „Dece n'o mai fi cântând Martha?"... și acum vocea ei i-se pare a fi un cântec... Dar cine o fi venind cu pași așa ușori în grădină? Se uită și deschide ochii mari, mirați, văzând pe Nikita Mihail îndreptându-se înspre banca unde sora ei cea mică citește o carte... Ce curios! Cora nu i-a spus nimic. Il vede cum se așează lângă ea... Cum el îi vorbește și ea îl ascultă serioasă cu ochii plecați, cu mâinile încrucișate, pe cartea care'i acum închisă. Cum după câtva timp ea îi răspunde un cuvânt... Ce i-o fi spus? Și începe să-i bată inima cu putere. Simte acolo, în adâncul ființei ei, o pasăre rănită, gata să moară, care mai bate totuși, din aripa frântă — Ce i-o fi spus? Nikita i-a prins o mână și o mângâe pe degetele subțiri... Cealaltă mână a rămas singură, uitată pe cartea închisă... Ea și-a sprijinit capul de umărul lui și cu ochii pierduți, pe jumătate închiși, nu'și mai spun nici un cuvânt... In fundul ochilor lui adânci o flacără mistuitoare arde și alunecă într'o lumină aprinsă pe chipul ei blond. Intreaga bancă plutește într'un cerc tremurător de umbră și cum răsar capetele luminoase ale celor doi din cadrul ei, pare a fi o uriașe ramă neagră, ovală, pe al cărui fond întunecat cineva a desenat două capete în linii limpezi de lumină...

Ce fericită trebue să fie Cora! Cum poate să fie cineva așa fericit? Ce o fi simțind când o ține Nikita aproape de inima lui? Pe ea dece n'o iubește nimeni?... sau poate unde e bolnavă... Așa e, uitase că e bolnavă și bolnavii n'au decât mila celorlalți... Oare ce ar fi, dacă ar fi ea în locul Corei? Dacă Nikita i-ar lua mâinile?... și deodată își strânge mâinile... Dacă Nikita i-ar săruta ochii?... Și închide ochii... Dacă i-ar despleti părul de aramă?... Și are sensația deplină a unei năruiri... Dacă ar strânge-o aproape de ființa lui?... Și deodată coastele elegante se mlădiază, mâinile și picioarele se întind nervos și voluptos și întreaga ei ființă e înnecată de plăcere... E așa de puternic și așa de viu gândul că buzele i-s"au întredeschis pe dinții mici și albi... Nările transparente vibrează sensuale și întreaga ei ființă e înnecată în plăcerea fugară și himerică a momentului... Cât a stat așa? Numai câteva minute?... O, nu... Când a auzind oprindu-se o trăsură pe aleea ce duce la vilă, a tresărit ca din altă lume... Era târziu... Soarele înclina către apus... Și par'că nu'și da seama unde este... Ce nebunie!... și acum par'că simte strângerea în brațe a lui Nikita! Oare a strâns'o Nikita în brațe?... Poate acolo pe bancă, pe Cora... Se uită într'acolo... Dar nu mai e nimeni... E mulțumită că nu-i vede... Oare cine s'o fi oprit cu trăsura în faţa scărilor de piatră?... E mama ei ce a venit să se schimbe pentru serbarea ce va avea loc seara, în parcul vilei... Serbarea la care ea nu va merge... Bolnavii nu merg... Fireşte... se va duce numai mama ei şi Cora... Marthei nu-i plac dansurile şi tinerii cari spun enormităţi la urechea fetelor, pe cari le ameţesc cu jocul şi cu vorba... Iar ea... ea e bolnavă...

In atmosfera roşie a serii, ploaia măruntă de flori ce se scutură e trandafirie şi mirosul e mai amar... Ce obosită e! Un vârf de pumnal i-se înfige în piept şi o doare adânc... grozav... Incepe să tuşească uscat... Respiraţia i-se face scurtă şi grăbită şi inima îi bate cu putere... Simte acolo, în adâncul fiinţei ei, o pasăre rănită, gata să moară, care încearcă totuş să mai sboare, cu aripele frânte...

Ce bine era adineaori în braţele lui Nikita... Aşa bolnavă cum e dar mâine are să se ducă la el să-i spună... Ce să-i spună?... Şi se simte încurcată, fiindcă nu ştie ce ar putea să-i spună... O să i-se prindă de gât, tremurătoare... El o să înţeleagă... şi Cora o să o ierte...

In salon e întunerec... Dece n'o mai fi cântând Martha la pian... Din frânturile de sunete ale simfoniei care ajungea până la ea, Auna îşi făcuse şi ea un cântec... Incearcă să şi'l amintească... Imperechează în mintea ei sunete... Dar nu isbuteşte... Ce-a fost odată nu mai poate să fie... Dar Nikita?... Adică Nikita ar putea?... Şi nu îndrăzneşte să isprăvească gândul.

Ii răsare închipuirea clară a mâinilor albe ale Marthei, alunecând pe nişte fluturi negrii, morţi, înfipţi cu ace într'un insectar de ceară... Şi i-se pare că tot aerul trandafiriu al serii se umple cu fluturi negrii, morţi, cari alunecă purtând înfipţi în spate, un ac... Şi'i e frică... Mâinile Marthei devin uriaşe şi par'că tăiate din braţ, aleargă să prindă fluturii, cari împreună cu un fir de soare se încurcă într'o mască de păr negru, cu nuanţe albastre în el...

Şi deodată, chipul lui Nikita îi răsare iar în minte...

In atmosferă nu mai sunt nici fluturii negrii, nici mâinile mutilate ale Marthei... Doar chipul lui Nikita zâmbeşte... şi zâmbetul lui bun creşte, ia proporţii uriaşe şi atmosfera violetă a serii devine un zâmbet imens... un zâmbet imens de bunătate dumnezeească...

In sufletul ei se lasă o pace adâncă, uriaşe; pe buzele albe se strecoară un fir subţire de sânge; pleoapele grele acopăr luminile verzi şi vinele albastre bat liniştit sub tâmplele transparente... iar hamacul suspendat printre crengi mirositoare, pare că o leagănă în cel din urmă vis.

SANDA MOVILĂ.

TRISTEŢE..

Zadarnic te-alung:
valurile tale năvălesc nenumărate
prin geamuri zebrelite şi uşi fere-
[cate —
şi oriunde m'ascund, m'ajung!...

Te-apropii cu seara
când mi-aduc aminte
de ochii ei, de zîmbetul cuminte,
de gura 'nsângerată, de mâinile-i
[ca ceara...

Candela mică
— cu cât e mai întuneric, pare
[mai vie
Tu, îi mângâi flacăra pământie
cu milă şi frică...

Dar umbra ta, apasă. greà
şi luminiţa candelii se strînge:
mă fac mic. şi-aştept să văd cum
[se stînge
fiecare steà...

Au început să pălească: —
— eu mă ascund, tot mai mic, tot
[mai laş...
...mă 'nfricoşez de sărutul tău
[pătimaş —
sărutul nopţii care-a şi 'nceput să
[crească...

Tristeţe — ostaş al Morţii, rătăcit
[de convoiu —
zadarnic fug şi te-alung:
valurile tale pretutindenia
[m' ajung!
...în odaie am rămas singuri,
[amândoi!...

George-Silviu.

NOPŢI...

Sunt nopţi de smoală-adânci şi 'nfricoşate
Când viscolul aleargă nebuneşte
Şi ca un şarpe uriaş, care se sbate,
Se 'ndoae: arc, se 'nnoadă şi plezneşte...
Sunt nopţi când cu vârtejurile-i, vântul
Prin întunerec sfredele pământul
Şi când, la masă răzimat în coate,
Mă 'ntreb, de vântul, care nebuneşte
Se svârcole, se 'ndoae şi plezneşte
E crivăţul ori sufletul meu, poate...

Sunt nopţi, când parcă lumea se dăramă
Si 'n nopţile acestea, ca într'un iad,
Văd demoni ce fac semne şi mă cheamă...
Aş vrea să fug, dar şovăi... şi recad,
Căci simt, oricând şi-oriunde-aş fi, în mine
O noapte, grea, de 'nvolburări haine,
Ce 'n veci mă va târî ca o vultoare

. . . .

Sălbatece avânturi au 'nălţat
In sufletu-mi cutezătoare stânci
Nebănuind că 'n sborul lor turburat
Sporeau... sporeau abisurile adânci...

Vladimir Streinu

NOTE DINTR'UN SERTAR

In legătură cu articolul nostru „Intre Franţa şi Germania", *scoatem din sertar, câteva însemnări (notate acum trei ani) care pot complecta mai bine ceva din fizionomia culturală a popoarelor.*

Va trebui să recunoaştem şi asta: criteriul estetic nu e unul: bunătatea unei opere variază după calendarul politic. Există două cumpene de critică: Un scriitor genial ieri, slăbeşte cabotin, dacă hazardul economic sau politic, a iscat între două state prietene, ruperea unui tratat.

Popoarele au instincte: deaceia trăiesc. In vremea de pace, instinctele ruginesc în pereţi ca armele, sau dorm în fundul conştiinţii, ca pintenii şi galoanele în lăzi. Ai impresia ca în zile limpezi, la mare, că fundul nu ascunde nimic şi se ridică spre suprafaţă. Pacea: iluzia popoarelor culturale că sunt în decadenţă vitală.

Ajunge însă un singur semnal, războiul a purces, dezordinea a spart haos şi anarhia intelectuală începe. Instinctele trec la cârmă. Dar nu e aceasta singura explicaţie că popoarele aruncă din soclurile internaţionale, idolii minţii: motivul ar fi biologic. Războaiele au spintecat între popoare circulaţia lesne: a comerţului şi a ideilor. Jghiaburile odată duse dintr'o frontieră în alta au rămas ca să poată bea asinii normali. Atunci banul a scăzut veşted şi relativ: a născut creditul. După Hildenbrandt, clasificarea economiei politice prevede pentru epoca noastră ultimul stadiu: economia — credit. Dar în afară de economie, trăieşte înflorit şi viguros de mai bine de un secol, ideia — credit. Şi creditul internaţional al ideii a creat tiraj lui Baudelaire, cel strict personal şi ermetic; l-a vulgarizat pe Flaubert; l'a risipit pe Goethe, cel din simplul Weimar; l-a deformat pe Nietzsche într'un sub-om oarecare, violent, egoist şi parvenit. Literatura bengali a putut lua, în persoana lui Tagore, premiul Nobel, iar un negru din coloniile franceze, premiul Goncourt. Populaţia admiră tragedia lui Hamlet (care o nedumereşte) laolaltă cu „Dama lui Camelii" (care o gîdilă). Fi pentrucă Faustul lui Goethe trebuia văzut, deşi se refuză vehement, i s'a aplaudat subiectul, (care nu e al lui Goethe) în stilul lui Hennequin.

Războiul rupe însă creditul economic. Atunci şi creditul ideei se surpă. Populaţiile respiră, scăpate însfârşit de sila imităţiei şi fierea ipocriziei, care le menţine în cadrul de „europene" (o noţiune geografică devenită, printr"un act de iluzie, noţiune culturală; o entitate; injustă geograficeşte: ea exclude Estul, adică jumătate. Franţa ţine să fie europeană şi Germania şi Anglia: Europa e un compromis).

Şi iată că acelaş Goethe, decretat de un vulg care-l ignora, geniu — e decretat într'o zi de o populaţie care-l ignoră: boş.

Panteonul e dovada cea mai întinsă a imitaţiei publice: şi lectura una din formele cele mai întinse, ale imitaţiei pure. Un studiu perspicace, ar putea da curioase roade: acelaş popor, pus în intervale, în două războaie contrare, ar putea vădi origina şi caracterul spiritului critic colectiv.

In publicaţia „*Nouvelle Revue Française*", André Gide (pentru cine nu cunoaşte adevăratul obraz al Franţei intelectuale — persistenţa noastră trebuie să-l mire) tipăreşte câteva „reflexiuni despre Germania". André Gide a priceput — fără aceste consideraţii de idei — ca după o sumă de consideraţii politice — că e mai glorios într'un războiu să nu conteşti cele mai bune genii ale vecinului. Trebuie să le ai de partea ta. Nu trebuie să conteşti adversarului calităţile şi arma. Asta te face inferior. Trebue să le asimilezi. Asta îl demoralizează.

Gide scrie: „Şi dece nu pricepeţi voi care voiţi să aruncăm totul din Germania, că aruncând totul, lucrăm la unitatea ei? Ce! Il aveţi zălog pe Goethe şi i-l daţi îndărăt! Nietzsche se înrolează în armata noastră şi voi trageţi asupra lui? Voi escamotaţi textele în care Wagner îşi mărturiseşte admiraţia pentru Franţa; vi se pare mai avantajos să dovediţi că ne insultă. „Noi n'avem nevoie" — spuneţi voi — „de aplauzele de dincolo de Rin". Dece nu pricepeţi că nu e vorba de ceeace aceste aplauze ne aduc nouă, ci de ceiace le ia lor. Şi lucru nu e puţin, când e vorba de elita lor".

Şi mai departe:

„Nu e puţin lucru că în vreme ce tot ce e mai bun din gândirea Franţei luptă pentru Franţa — ce e mai bun din gândirea germană se ridică împotriva Prusiei, care duce Germania la luptă".

Fraza aceasta din urmă e însă hazardată. Gide opune gândirea Franţei de azi (cu o atitudine născută nervos din reacţia violentă) unei gândiri petrecută în trecut, raţională, fiindcă e purceasă la o simplă reprezentare şi iscată numai de abstracţiuni şi lectură. In cursul marelui războiu scepticul Anatole France s'a precizat un violent socialist iar anti-militaristul Hervé, un patriot normal.

Războiul provoacă o reacţie în sensibilităţi. Este probabil că şi Goethe şi Nietzsche ar fi fost pentru războiul Germaniei împotriva civilizaţiei. Asta nu i-ar scurta deloc. Civilizaţia când e prezentată de ignoranţi, nu e decât un termen de evoluţie morală — adică un cuvânt. Nu există identitate între om şi între operă. Psihologia e încă o ştiinţă naivă.

B. FUNDOIANU.

CRONICA LITERARĂ

ZAMOLXE de Lucian Blaga

Legenda lui Zamolxe aparţine în întregime poetului. Profetul trac nu e decât un nume. In jurul lui fantezia brodează liber o intrigă originală. In *Zamolxe* recunoaştem conflictul dureros dintre umanitate şi divinitate ca forţe regeneratoare. Prima, pare-se e singura activă şi rodnică. Secunda, consacrând fapta omenească şi ridicându-i altare, îi răpeşte şi frumuseţea şi energia. Zamolxe ca om revoluţionase conştiinţele. In ele făcuse de la început să licărească nădejdea într'un alt zeu. Concepţia cea nouă, omenească şi dătătoare de curaj, întâlneşte ca piedici de netrecut osificatele credinţi oficiale şi infailibile. Zamolxe omul, deschizătorul căilor spre noile idealuri şi credinţi este alungat şi lapidat. Cei cari ridicaseră mâna asupra lui şi-i sângeraseră trupul cu pietrele luate din colbul drumului de surghiun nu au putut uita însă ideea cea nouă şi pe zeul cel o clipă întrezărit pe deasupra dumnezeilor templelor întămâete. Ideea trăia şi fără omul care pătimise pentru ea. Om şi idee se perpetuau în amintirea contemporanilor, sprijinindu-se şi rechemându-se reciproc. Ideea trebuia totuşi ucisă pentru ca omul care o născuse să nu mai fie de temut. Vie şi omenească, ea circula tocmai prin aceste atribute. Problema era să se găsească mijlocul de a-i le răpi. Divinizarea omului şi-a gândului său era singura cale. Omul şi idee trecuţi în rândul zeităţilor venerate, vor înceta de a mai speria pe contemporani. Lui Zamolxe i se va ridica o statue iar Orbul său, zeul cel nou va flutura printre Dumnezeii templului oficial. Zamolxe omul, reîntorsul la luptă pentru umanizarea ideei germinate în inimile credincioşilor e ucis de însăşi divinitatea sa. Sguduind statuia de pe soclul ei şi dărâmând-o, e lapidat de fanaticii săi convertiţi cari nu mai recuuosc pe omul ridicat în faţa Dumnezeului nimicitor. Aceasta e ideea. Zamolxe, sau oricum s'ar numi eroul titular, nu e decât reprezentantul unei idei. Sufleteşte el se rezumă în ea.

De aci neajunsul cel mare al acestui personagiu: în intensitatea acestei idei se contopesc până la nimicirea complectă însuşirile individuale cari disting pe un erou de dramă. Zamolxe e oricare din supraoamenii în luptă cu neînţelegătorii mărunţei din jurul lor şi cu religiile oficiale şi cât mai deasupra realităţilor. Zamolxe mai e şi prototipul revoltei umanităţii recunoscute ca singura forţă viabilă şi divină contra sterpelor forme ale dumnezeirii revelate. Conflictul acesta de natură pur ideologică e prin esenţă anti dramatic. Expozitiv prin structura lui, el nu devine măcar o singură clipă dinamic.

Socotim că acest defect e cu atât mai mare cu cât întreaga dramă aşa trebuia să se petreacă: scoborând conflicte ideologice în arena conflictelor omeneşti, umanizând idei scăpărate din lovirea concepţiilor diferite. Cele două teze rămân în intenţia autorului distincte. Urmărindu-le în sfera ideilor, ne pasionăm pentru punerea lor cap în cap. Nicăeri însă nu le vedem realizându-se.

Tocmai aci sta poate tot interesul acestei drame ideologice: pentru a deveni o creaţie artistică ea trebuia să se realizeze individualizându-se în lumea omenească, singura care trăeşte în artă. Altfel, dramele ideologice riscă să rămână ca în cazul lui Zamolxe în lumea ideilor filosofice.

De aceea spuneam de la început că interesul este expositiv şi că nu are nici un element reprezentativ, dinamic.

Antinomia dintre concepţia lui Zamolxe care ca erou tinde să concretizeze o idee rodnică şi realizarea problemei piesei care se abstractizează până la subtilizare apare după aceste lămuriri şi mai flagrantă.

Tot acel amănunt de mister, de incantaţie păgână, de joc bachanalic şi de atmosferă eleusinică nu face de cât să confirme impresia fundamentală. Oricât ar părea de paradoxal, dar acesta e un adevăr ce nu se poate ascunde: Dorind să facă pe cât mai mult posibil concretă ideea dominantă fără să aleagă totuşi procedeele cele mai sigure, autorul încearcă prin intuiţie să ne introducă în miezul ei, să ne facă să o simţim, pentru a nu o mai putea tăgădui în validitatea ei dramatică.

Mijloacele întrebuinţate sunt şi ele anti-dramatice cari interiorizează mai degrabă decât să exteriorizeze conflictul.

Din acest al doilea punct de vedere *Zamolxe*, prin pitorescul episoadelor sale, prezintă interesul liric al unei construcţii muzicale. In locul liniilor sigure ale dramei el împrumuta complexitatea inextricabilă a unor alcătuiri simfonice.

Ca şi muzica, pe care o guşti cu ochii închişi în afară dar deschişi în adâncul din tine, Zamolxe nu avea nevoe de tot scenariul inutil al unei drame.

MIHAIL IORGULESCU

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAŢIONAL

Ercole Luigi Morselli: GLAUCO, tragedie în 3 acte

E o lucrare dramatică scrisă de un tânăr poet italian, mort de ftizie câteva luni după crearea lui Glauco. Această tragedie a adus celebritate şi bani, în câteva ore, pe capul unui biet vagabond, care rătăcise prin toată Italia, prin Spania şi prin America de Sud... Glorie târzie. Baccilul Koch care trăeşte în plămâni, dăduse de mult gata o inimă de mare poet.

Inţelegem entusiasmul fraţilor italieni, pururi entusiaşti. Il înţelegem de data asta pe deplin.

Ideia centrală a tragediei Glauco e de o rară frumuseţe, de o frumuseţe mai cu seamă nouă, iar realizarea ei artistică depăşeşte adică desăvârşeşte simbolurile parţiale ale lui Ibsen celace e de necrezut! înfăptueşte linia pură, atică, pe care n'o are nici una din dramele wagneriane! Spectaculoasă prin realizare, muzicală prin concepţie, *Glauco* de Morselli este o sinteză superioară a două arte antagonice, o sinteză care constitue ea însăşi o artă nouă: simbolul dela Nord topit în linia Minervei de marmoră.

Motivul tragediei e atât de adânc uman, că Morselli care a scris tragedia lui unică, la 40° febră, trebue să fi gândit, desigur, cu tot trupul: din cap pân'la picioare, zguduit.

Pescarul Glauco care iubeşte pe Scilla fiica bogătaşului Forchis de pe ţărmurile Siciliei, vrea să aducă la picioarele iubitei tot aurul miraculos din acea Africă periculoasă, care va fi fiind tot restul pământului dincolo de ocean. Iubita îl reţine îi spune că fiecare bărbat e un rege şi fiecare colibă un palat, când femeia are acea chee vrăjită care se numeşte: virtutea. Dar Glauco e chemat „de marele lui destin“: el vrea să plece. Şi atunci iubita, prin sacrificarea credinţelor ei ş'a averii tatălui, ajută iubitului să plece: „O, Glauco, n'aş fi crezut ca un om să iubească mai mult *un vis* decât o inimă vie.“

In palatul frumoasei Circe, trei Parce veghează deasupra unor animale din cuşcă — oameni care râvniseră gura vrăjitoarei. Sunt voluptuoşii, cei fără „vis". Una din Parce citeşte în firul de aur, pe care-l deapănă povestea norocoasă a pescarului care e rege — şi Glanco, ajuns apoi în palatul zeiţei Circe, devine zeu pentrucă scăpând de vrajă, a isbutit să-i fure gura prin viclenie.

Corabia cu pieptarul de aur, pe prora căreia stă drept regele şi zeul Glauco se îndreaptă spre ţărmurile Siciliei, unde desigur Scilla aşteaptă încă împlinirea „visului" iubitului ei. Dar firul vieţii ei l'a rupt Circe, în ceasul în care biruitorul pescar a înnebunit-o şi a fugit!... Glauco găseşte, pe un stei de piatră, numai trupul mort al iubitei — al iubitei sacrificate, de fapt, din ceasul în care inima ei a fost preferată „visului". Glauco e disperat. Se întreabă la ce i-au fost bune ostenelile, dacă toată gloria şi tot aurul nu mai am la picioarele cui cădea... El cere pescarilor să-l lege cu lanţuri, să-l lege strâns, de trupul Scillei — şi să fie aruncaţi amândoi în adâncul mării!...

Un cântăreţ sicilian, deasupra stâncilor, face jurământ să povestească generaţiilor următoare, povestea aceasta, care e a inimei şi a visului oamenilor.

Concepţia lui Morselli e evidentă: nu ne putem ridica, decât zmulgând, sacrificând — strivind poate cea mai bună parte din noi.

Poetul d. Nanu a crezut că ideia centrală a lui Morselli e că omul „alergând după năluci, se depărtează de fericire". Am văzut că e ceva mai mult. Nici cronicarii dramatici n'au fost la înălţimea artei lui Morselli. N'au gustat, n'au priceput pe Glauco. Cei mai exersaţi dintre ei, dd, Prodan şi d. Herz au scris, primul că „Glauco nu e o piesă de teatru" când personagiile, chiar secundare sunt extraordinar de vii (aerul, corăbierii) şi când desfăşurarea dramei e de o perfecţiune pe care n'a atins-o încă nici o piesă jucată în această stagiune!... — iar d. Herz a scris că Glauco e o „lucrare expresionistă cubistă care n'ar fi trebuit să fie reprezentată *măcar* la Teatrul Naţional..." probabil pentrucă în locul unor explicaţii „psihologice", autorul italian pune *fapte semnificative* (cântecul sirenelor, încărcarea corăbiei, mugetul bestiilor voluptoase, legarea în lanţuri a celor doi iubiţi, pentru înţelegerea cărora e nevoe, probabil, de o mai serioasă educaţie artistică, dacă nu e chiar de o distincţie înnăscută.

Glauco a fost una din representaţiile de *mare artă* de care ne-a fost dat să ne bucurăm anul acesta.

* * *

Montarea deşi fastuoasă, inteligentă, uneori cuceritoare — e insuficientă. De vină e vastitatea operii.

Actorii au jucat cu entusiasm şi Glauco — cu toate că d. Vraca are oarecari similitudini cu Tony Bulandra ; iar d-na Filotti prea puţină vrajă şi sensualism diabolic — s'a bucurat de un *ansamblu*, ceeace se pare că e extlaordinar de greu!...

F. ADERCA.

CRONICA ARTISTICA

D-ra A. THOREND, BULGARAŞ şi TEMPEANU

D-ra *Thorend* vine din Parisul din care, la nu ştiu care salon, a expus o sumă de bucăţi. Lucrul acesta îl ţine minte aşa de bine încât a avut grijă să ni-l anunţe prin toate gazetele. Şi totuşi memoria d-sale e pe departe de a fi atât de prodigioasă: probă că d-sa uită să scoată de pe tablouri cartonaşele cu numere pe care le-a avut la Paris. Uitarea asta poate suferi diferite feluri de interpretări, dar buna noastră credinţă, oprindu-ne de a face vreuna, ne permite să considerăm uitarea aceasta drept una veritabilă şi să legăm de dânsa toată vasta uitare ce stă la baza operei d-şoarei Thorend. Căci d-sa uită necontenit. Uită unde şi când expune. Uită ce e bun şi ce e rău, nită ce-i aparţine şi ce nu, ce trebue expus şi trebue lăsat, ce e schiţă şi ce e definitiv, în sfârşit, uită până şi faptul că d-sa e încă în viaţă şi că expoziţia dela „Mozart“ nu-i o expoziţie postumă. Căci numai acest lucru ar scuza aspectul amestecatei expoziţii, tixită de desene, pastele şi uleiuri, de toate genurile şi de toate şcolile, clasice, academice, impresioniste, decorative, intimiste şi expresioniste, dela dibuirile stângace ale celui mai feroce diletantism până la afirmarea vădită a unui temperament artistic. Ce legătură oare se mai poate stabili între atitudinile bine simţite şi bine realizate ale unor tablouri bune şi între schiţele puerile de începător ce şi-au de subiect capete de gânsaci, când între cele două tablouri sunt două feluri de a lucra, diametral opuse?

Totuşi — fără îndoială, pictura d-şoarei Thorend are la bază, dacă nu un veritabil talent... cel puţin o parte însemnată din el, sensibilitatea culorii şi nervul dinamicului din atitudini. Cel puţin expoziţia sa de acum nu ne dă voe să spunem mai mult şi ne rezervăm dreptul s'o facem cu prilejul altei ezpoziţiuni când, vrednicia pictoricească a d-şoarei Thorend se va vedea pusă mai bine la punct, mai scuturată de influenţe şi de capriciozităţi, ori poate de necesităţi ce nu trebue şi nu voim să le cunoaştem, şi va fi mai curată mai limpede şi mai vizibilă.

Căci valoarea unei opere aristice nu stă în întunericul din preajma ei ci în lumina care isvorăşte din ea însăşi.

D-l *Bulgăraş* e un nume bine stabilit în portretistica noastră, şi felul său de a picta, oricât ar fi fost el de discutat, îşi are o linie de conduită bine stabilită, fapt care ajută înţelegerii dorinţelor şi putinţelor sale de realizare, deci valorii sale.

Expozantul dela Mozart e departe de a fi un inovator. Ceva mai mult, e un tradiţionalist de cea mai pură speţă, iar toată aparenţa de noutate a unora din coloraţiile portretelor sale e — de fapt — o stângace încercare de a se smulge din cătuşele în care însuşi temperamentul său l'a ferecat.

D-l Bulgăraş este şi rămâne un tradiţionalist al portretului, întrucât în toate lucrările sale el caută să realizeze aceia ce literatul cearcă să facă în sonet, să strângă, să condenseze şi să-şi comprime într'un corset nemilos toată inspiraţia, oricât de vastă suprafaţă ar năzui ea să cuprindă.

Acest fel de a lucra îşi are avantajele şi dezavantajele lui, şi d. Bulgăraş se resimte şi de unele şi de altele. D-sa nu realizează încă aceia ce cu mijloacele sale technice s'ar putea realiza, dar nu-i mai puţin adevărat că se află pe un drum bun dela care avem tot dreptul să aşteptăm lucruri desăvârşite — fireşte în genul lor. Şi aceasta o vom vedea când obligatorul colorism convenţional ne va fi recompensat printr'o expresivitate deosebită a desenului, printr'o modernizare bine înţeleasă şi considerată ca o condiţie esenţială de viaţă plastică, pentru care linia prin ea însăşi nu-şi are preţ de cât atunci când exprimă ceva, evidenţiază un suflet ascuns şi fixează prin linii exterioare un interior permanent omenesc şi dacă se poate generalizator.

La Maison d'Art, d. *Tempeanu* expune o sală de peisagii în care artificialitatea coloraturei şi lipsa de nervozitate a desenului ne arată pe acelaş pictor feminin şi melancolic, văzut anul trecut.

Totuşi pictura expozantului dela Maison d'Art are la bază o viziune blajină şi poetizantă, rezultat al unei firi domoale ce vede cu ochii destul de impresionabili şi caută a modela într'o formă — învechită poate, dar nu mai puţin plăcută — asperitaţiile naturii înconjurătoare.

Victor Ion Popa.

INSEMNARI LITERARE

Fostul director al Institutului Minerva, d. G. Filip, care timp de două zeci de ani a lucrat cu atâta pricepere la răspândirea culturii române, tipărind peste 18 milioane de cărţi, în ediţiuni cum nu mai sunt astăzi, ne trimete primul număr dintr'o revistă de copii, intitulată *Lumea Copiilor.* Prin bogăţia materialului (D. Anghel, St. O. Iosif, G. Galaction, Alfred Moşoi etc.) prin bogăţia ilustraţiilor colorate (Ary Murnu), prin execuţia tipografică, această revistă este unică nu numai pentru vremurile de acum dar şi pentru epoca mai fericită de dinaintea războiului. Nu i-ar strica totuşi oarecare îngrijire a materialului şi sub raportul literar. Intr'un singur articol citim: uliţele *răsun*; mahalagii *întreb;* tinerii *plec*, etc. — greşeli de gramatică ce vor fi observate chiar de copii.

„Biruinţe şi înfringeri“ (poezii) de *George Georgian* edit. libr. H. Steinberg.

In volumul D-lui Georgian sunt mai multe înfrângeri decât biruinţi.....

Prima poezie din volumul acesta are un motto foarte interesant extras dintr'un comunicat al „Observatorului Astronomic“ apoi, urmează un şir de poezii de dragoste, în care autorul îşi expune toată filosofia sa:

Şi-apoi la urmă, universul
Nu-i doar un joc de năluciri?
Nu minte strălucirea lunei?
Nu mint a noastre chiar priviri?

In poezia „Robie" talentul poetului se manifestă subt altă formă şi catrenul final e plin de „pointă".

Şi când aşa, robit cu totul,
Mă'mbăt la colţul gurei dulci,
Pe cine fericeşti, pe cine,
Când eu nu mai **egzist** *atunci?!*

In ciclul de poezii, din acelaş volum, „Prima durere" d-l G. Georgian, are versuri ca aceste în care cântă primăvara vieţii:

Clară şi vie
Boabă de rouă,
Tu primăvară,
Cum nu sunt două.

* * *

D-l Georgian e un bun patriot. Şi ca atare a închinat versuri oraşului Constanţa. E de remarcat optimismul şi energia poetului:

...Şi într'un braţ acum i-a mai rămas speranţa
Dar cât de plin de parte destinul să vă pară,
Bulgari, voi niciodată nu veţi avea Constanţa!

Căci ea e jertfa noastră şi truda noastră este;
Cu inima şi mintea am strâns acolo tot —
Şi — vai, ce rău! — să prade depozite de-aceste.

ori indignarea sa unică în literatură, după aceea a lui Radu Cosmin, din „Satire":

Aci e-avântul de pe urmă,
Şi sborul aripei semeţi,
Aci s'a frânt, — în lumea asta
De cămătari şi precupeţi!

* * *

Ultima poezie din volum e o „odă" lui *Maiorescu*, în care ne vorbeşte de acei — care —:

Privind în urmă alergau în libertate
Pe-ai tăi Universitate învăţaţi aleşi s'asculte;

Adresându-se lui Maiorescu spune:

Din trei cărţi ne-ai dat un templu, ne-ai zidit o nouă Meca.
Căci sânt cărţi ce pe-al lor umăr ne susţin biblioteca.

Termină poezia, aducând într'un mod fin laude revistei „Convorbiri literare":

Şi de-a cunoscut vreodată
Adevărata fericire,
N'a fost decât împărtăşindu-ţi
Dumnezeeasca Convorbire.

* * *

Influenţat covârşitor de Lamartine şi Heine, d-l George Georgian, a adus ca notă personală o banalitate şi-o lipsă de gust supărătoare.....

A. B.

Les pensées de Machiavel. — De pe fondul tenebros şi însângerat al Italiei secolului XV şi XVI figura mefistofelică a lui Machiavel se desprinde pentru a displace şi celor buni îngroziţi de atâta perversitate şi celor răi, invidioşi că s'a găsit unul mai rău ca ei.

Faimoasa doctrină a scopurilor cari scuză mijloacele ascunde totuşi un realism de cugetare politică ce nu exclude bunătatea, cultura adâncă şi patriotismul. Machiavel a fost văzut numai cu ochii duşmanilor săi. A spune adevărul în gura mare, a recunoaşte realităţile politice şi a le spune pe nume-nu e numai decât fapt de perversitate sufletească. Prin gura lui Machiavel aceste realităţi crude şi dureroase, pe cari le ascunde politica, vorbeau nealterate.

Machiavel nu apără ci numai constată. Hrănit de o serioasă cultură clasică, de care dau dovadă comentariile lui asupra lui Titu Liviu, cuvântul lui Machiavel avea şi o superioritate incontestabilă.

Patriotismul său luminat pus în slujba ideei unităţii italiene e singura explicare a teoriei realizării scopului fără alegerea mijloacelor. Dorind cu orice preţ unitatea naţională, Machieval nu a mai selectat armele pentru realizarea ideei scumpe.

Les pensées publicate de curând de François Franzoni prilejuesc reabilitarea memoriei lui Machiavel şi fixarea justă a figurii lui culturale.

EDITURA „ANCORA" ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CARŢI FOLOSITOARE ∴
∴ pentru COPII ŞI TINERIME

BASME DE CRACIUN
ŞI
POVESTEA MINUNATA
DE
VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediţii de lux cu ilustraţiuni în text şi planşe colorate . Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei 6.—
Făt-frumos din lacrimi	„ 6.—
Tinereţe fără bătrâneţe	„ 6.—
Pădurea ursitoarelor	„ 6.—
Katalina	„ 6.—
Şarpele fermecat	„ 6.—
Minunea Sfântului Ilie	„ 6.—
Păţania Călugărului Gherasim	„ 6.—
Alina-Linda	„ 6.—
Trei îngeri	„ 6.—

BIBLIOTECA ROZA

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Ségur ediţie ilustrată .	Lei 16.—
După ploae, vreme bună idem .	„ 25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALA

Grădina Raiului de Andersen	Lei 5.—
„ „ „ în legătură de lux	„ 12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit. REVISTA „TRANSILVANIEI"
SIBIU

„MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI ∶ ∶

∶ ∶ RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura“, Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIU

SUMARUL No. 20

20

E. Lovinescu . . . . . . **Critica şi Literatura (II)**
Camil Baltazar . . . . . **Imagini din sanatoriu**
D. Nanu . . . . **Gânduri**
Emil Dorian . . . . . . **Cântece pentru Lelioara**
D. Iov . . . . **Urmaşul**
G. Murnu . . . . **Infinitul**
G Rotică . . . . **Prin pâclele de toamnă**
Dragoş Protopopescu . . **Englezii în călătorii critice**
C. Narly . . . . **Era o floare albă**
CRONICA LITERARA. — B. FUNDOIANU : **Alexandru Macedonski.**
CRONICA DRAMATICĂ. — F. ADERCA. — *Teatrul Popular:* **Masca ;**
Teatrul Naţional: **Răzbunarea lui Molière.**
— **Insemnări Literare.** —

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi [illegible] librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APARUT No. 2
din
MAGAZINUL LITERAR

CITIŢI-MĂ

CU URMATORUL SUMAR:

Şcoala Regilor	de JULES LEMÂITRE
Pe Povârniş	„ ION SLAVICI
Jucării	„ ION PILAT
Crăciunul Sf-tului copil Feodor .	„ G. GALACTION
Noapte	„ CLAUDIA MILIAN
Biserica Sfinţilor fără de nume .	„ VICTOR EFTIMIU
Minciuna	„ ALFRED MOŞOIU
Moartea Salomeei	„ GUILLAUME APOLLINAIRE
Steluţa	„ F. ADERCA
Minunea Sf-tului Anton	„ MAURICE MAETERLINCK
Coperta	„ A. BRĂTĂŞANU
Vignete	„ TEODORESCU SION

PREŢUL 10 LEI

ANUL I. — No. 20 28 IANUARIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

CRITICA ŞI LITERATURA

II

Cuvântul de dezorientare literară a fost aruncat din mai multe părţi şi cum, prin rămăşiţa unui raţionalism întârziat, orice criză literară e pusă pe seama insuficienţei de directivă a criticei, trebuia să insistăm asupra lipsei de iniţiativă a acesteia în materie de creaţiune: arta e o problemă de sensibilitate şi nu de disciplină. Inlăturând deci responsabilitatea criticei în deviaţiile literaturii, rămâne totuşi ca un fapt constatarea dezorientării. Prin limitarea ei la un număr restrâns de elemente, susceptibile de variaţii brusce sau de false interpretări, formularea unor astfel de judecăţi este însă de obiceiu prematură; numai timpul clasează, pune perspective şi face din fenomenul literar un obiect ce se poate studia cu oarecare preciziune. Anticipând asupra lui, ne aruncăm voluntar în ipoteză. Nu e de mirare deci că alţi critici ajung la concluzii contrarii: criza se răstălmăceşte în bogăţie iar dezorientarea în fermentaţie violentă în vederea unor realizări viitoare.

Am notat şi altădată curba poeziei noastre actuale. Acţiunii lirismului integral îi răspunde o reacţiune intelectuală de lirism parţial. Simbolismul reprezentă integrarea inconştientului în artă, prin temele lui esenţiale şi neorganizate; prelungindu-se în sus prin elanul romantic, gama lirică s'a prelungit în jos prin simbolism dincolo de conştient în fondul muzical al sufletului uman. Ca formă, rupând monotonia versului clasic, simbolismul a adus versul liber, poliritmic şi deci simfonic; cuvântul nu se valorifică numai prin înţeles ci şi prin suggestie; cu cât e mai vag cu atât e mai bogat în „nuanţa" scumpă lui Verlaine. Impreciziunea şi estompa devin dogme; ideia poetică nu ajunge la noi prin cunoaştere plastică ci prin insinuare sonoră. Traducând un fond insesizabil, dezarticulat, uneori mistic şi turmentat de neliniştea metafizică primară, simbolismul a adus estetica nouă a suggestiei în artă. Cu tot excesul ei, trebue s'o recunoaştem ca logică şi ca singura potrivită fondului. Aproximativ până la obscuritate, pueril până la gângăvire, reducând în genere mecanismul sufletesc la mobilele lui fundamentale şi inconştiente, simbolismul, prin esenţă şi nu prin deviaţii, a adâncit izvoarele lirismului. Acţiunea lui legitimă şi apreciabilă în evoluţia artei a trezit totuşi reacţiunea poeziei anilor din urmă. Câştigurile, mai ales cele formale, ale simbolismului par încă în picioare : versul rămâne definitiv poliritmic şi susceptibil de a se mlădia conţinutului ; el îşi perde însă calitatea lui muzicală. Reacţiunea nu priveşte numai fondul, — asupra căruia vom reveni — ci şi forma printr'o tendenţă antimuzicală, vizibilă de mai de mult la câţiva tineri poeţi, consideraţi dintr'o insuficientă discriminare ca simbolişti, dar mai ales acum la d. Camil Petrescu, cel mai caracteristic dintre poeţii mişcării noi. Sonoritatea romantică sau insinuarea simbolistă sunt privite ca adjuvante primejdioase ale ideei poetice, care trebue tradusă prin imagini pur plastice. Valoarea lor nu stă în impreciziune ci dimpotrivă în preciziunea conturului, în justeţe şi expresivitate. De fapt, reacţiunea vine din natura fondului care, ne mai fiind muzical, nu are nevoe de fluiditatea sunetelor. Imaginile poetului fiind de ordin vizual, era firesc ca punctul lor de greutate să cadă în precizie. Şi vom vedea, în adevăr, că materialul nostru poetic a fost complet renovat, din mai multe părţi deodată, dar şi de d. Camil Petrescu într'o măsură notabilă. Precizia imaginei a atras după sine şi precizia expresiei ; de aici eliminarea aşa numitei terminologii poetice prin graţia unei distincţiuni arbitrare sau a unei sonorităţi indiferente conţinutului. Nu există cuvinte prozaice ci numai cuvinte improprii şi aproximative ; valoarea poetică a unui termen iese numai din proprietatea lui. Fraza e smulsă de sub orice suggestie melodică şi, pentru a-i da un caracter mai independent şi mai viril, e prinsă în copcele unor locuţiuni ca „e evident“, „de fapt“, „se vede că“, „poate că“, „în mod firesc“, etc. pe care ne-am obişnuit a le socoti ca o ultimă expresie a prozaismului. In voinţa lui de a plasticiza „idea“ pură, fără nici un alt ajutor străin, poetul ia voluntar atitudinea ascetică a mâncătorilor de lăcuste din pustiul Iudeei.

E. LOVINESCU.

IMAGINI DIN SANATORIU

...„Verona trage să moară, — de-asară"

Sora Ioana

Dup' amiaza timpurie de toamnă
Ne-a strâns în jurul prietenei muribunde.

In odaie, tăcerea saŭ mama fetei au întins
Atâta pânzătură de tristeţe pâcloasă,
Incât pe piept şi pe ochi
Ceva ne înăbuşe şi ne apasă...

Prietena cu ochii buni — şi veşnic gata de ertare,
Prietena cu ochii inelaţi de cearcăne vineţite,
Şi-a strâns ochii mai în adâncul sufletului,
De-aceia pleoapele îi sunt mai subţiri şi mai boltite.

Afară toamna a întins rufe albe,
Şi se vede că rufele au căzut jos,
De-aceia e-aşa de mult alb de zăpadă
Şi de-aceia văzduhul e încețat şi somnoros...

In odaia muribundei toamna a intrat
Odată cu agonia dup' amiezei pâcloase
Şi-atâta tăcere s'a lăsat
Că se aude respiraţia toamnei lenevoase.

Acuş toamna toarce la capul muribundei,
Poate îi toarce cămaşa de moarte;
Afară văzduhul
E-o indescifrabilă carte.

Şi cum sara ca o prietenă bună
A întins mâni de binecuvântare,
Cum mama fetei tăcuse din plâns
Liniştea s'a făcut şi mai mare.

Şi pe liniştea ceia ireală,
In sara care pogorà pânzătura-i virgină,
S'a pornit din odaia fetiţei doctorului
Un plânset calm de violină

Că poate, răspunzând tristeţei violinei,
O flaşnetă rătăcită a început
De departe şi somnoros şi perdut
Să-şi silabisească tânguirea.

Cum s'au îngemânat melodiile amândouă,
Prăbuşindu-şi jelania în odaie,
Muribunda a cercat zăvoarele pleoapelor grele
Şi 'n ochi i s'a aprins o trecătoare vălvătaie.

Cum psalmul îngemănat agoniză,
Coborând în odae: sfârşenie-durere,
Muribunda a cercat să prindă mâna mamei
Dar a căzut înapoi fără putere...

Şi-au năpădit'o stropii calzi pe gură;
Pleoapele mai grele, mai boltite,
Au căzut peste ochii de soră bună,
Peste ochii cu inele vineţite.

Tăcerea şi-a întins atât de mult elasticul,
încât
credeam că va plesni...
Apoi
un ţipăt neuman de plânset
care
a spart tăcerea, prăbuşind'o peste noi
în fărămiţele
de-am simţit
cum grindina-i ne biciueşte peste nervi.

CAMIL BALTAZAR

Sanatoriul Bisericani

GÂNDURI

Ai în tine toate elementele necesare să poţi fi fericit singuri dacă eşti un întreg. Numai în măsura în care eşti *o fracţie*, cauţi să te întregeşti cu alţii.

◆

În mulţime îţi înstrăinezi *o parte* din puterea neatârnări, tale. Poţi rămâne iar singur, — ceva din tine a rămas *acolo.*

◆

Consideră viaţa din afara ta, ca pe o bestie de care trebue să te fereşti: când nu-ţi face rău din *intenţie*, îţi face rău din prostie.

◆

Ori cât te-ai retrage în lumea ta interioară, dacă eşti slab întâlneşti şi acolo un duşman care te îndeamnă să te părăseşti, şi să te dai pe mâna altora: *urâtul*, o altă mască a proprie neputinţe.

◆

Omul cuminte îşi potenţiază prin raţiune atât temerile, cât şi îndrăsnelile instinctive. Artistul desăvârşit face acelaş lucru creând: îşi potenţiază prin raţiune atât simpatiile, cât şi aversiunile sale involuntare. Aşează conştientul ca o linie de fulger pe creasta valului mişcat de puterile obscure ale eului...

◆

Ori ce despărţire şi evitare ar face artistul în momentul înfăptuirii operii, între cunoştinţa intuitivă şi cea logică, — ar fi ca o despicare a mânunchiului de forţe ce numai reunite armonic, pot face din opera lui o sinteză a sufletului.

◆

A mărturisi că viaţa nu are nici un sens, este a mărturisi propria ta neputinţă *de a-i da vreunul.*

□

E de remarcat că numai acei ce vor fără justificare, să se urce de jos, te calcă totdeauna pe picioare.

□

In poezia adevărată, e ceva mai presus şi de specialitatea vocabularului, şi de armonia silabelor, şi de noutatea imaginilor, — simple şi secundare mijloace accidentale cari pot lipsì, fără ca poezia să înceteze, cum poţi scoate culorile din pictură şi să rămâe superioritatea desenului — e ceva esenţial care *nu poate lipsi poetului adevărat:* e *accentul* care leagă ca un suflet ideile şi urcă intensitatea poeziei de asupra prozei. Acest accent e pulsaţia vieţii însăşi în clipele creărei, şi ondulaţia ei este pentru poezie, ceia ce silueta şi mişcarea sunt pentru frumuseţea plastică a corpului omenesc.

In nuditatea vibraţiei, stă incorporarea adevărată şi cea mai înaltă a *imaterialului.*

□

Nu există nici o idee *mare*, care să nu fie *banală* într'un fel: te izbeşti de ea la tot pasul; trăeşte însă ca scheletul în toate încheeturile vieţii, — şi o susţine.

□

Prin faptul că în ideile mari, printr'o optică specială unii nu văd de cât înţelesul pejorativ al banalităţii lor, — toate ciudăţeniile le par de preţ, fiindcă sunt *rare*; sunt mai puţine diamante de cât creere în lumea asta, şi totuşi e mai mult mister într'un creer — fie şi de furnică, — de cât într'un diamant.

□

E în sufletul omenesc, o goană inferioară după noutate: o satisface *moda*, şi n'o satisface *coloana dorică*! Şi tocmai pe acest *prurit inferior* al spirituluì să-ţi întemeezi criteriul creaţiunii tale artistice?

D. NANU

CÂNTECE PENTRU LELIOARA

PARADISUL PIERDUT

Ai patru dinţi voinici în gură
Dar sânul, ei nu l'au muşcat,
Deşi aiurea cunoscură
Ispita marelui păcat.

Şi totuşi maică-ta, de-odată,
Pe când tu încă nu visai,
Cu inima îndurerată
Te-a izgonit pe veci din rai.

Secată-i vesela fântână
Cu minunatul ei nectar.
Pe ghizduri o vrăşmaşă mână
A presărat venin amar.

Ades, când scotoceşti prin rochii,
Urcând pe drumul cunoscut,
Tu plângi cătând prelung cu ochii
Spre paradisul tău pierdut.

GENEROZITATE

Te ridici şi iar te nărui
Lângă mese, lângă uşi.
Ai crescut, că poţi să dărui
Cămăşuţa la păpuşi.

Te mai sprijini cu o mână
Dar eşti zdravănă în paşi.
Pantoflorii tăi de lână
Poţi să-i dai la fluturaşi.

Nici de scufa ta cea moale
N'ai nevoe! Ai crescut.
Dă-o pisicuţei tale
Căci o duce 'ntr'un strănut.

BASMUL

Ca să poţi dormi mai bine,
Gândul meu acum s'a dus
Să culeagă pentru tine
Basmul, care nu s'a spus.

Lunecând prin cuiburi nouă
Fură visele de pui,
Soarbe apoi un bob de rouă,
Ce dormia 'n coliba lui.

Şi pândind subt clar de lună,
Sus, pe culmile de plopi,
Stelele căzătoare — adună
Pentru salba lui de stropi.

Dar când gândul vine-acasă
Şi-mi dă basmul să ţi-l spui
Somnul mi te-a prins în plasă
Şi te-a dus în ţara lui.

CREŞTEREA

Găinuşele bălane
Care sunt genunchii tăi,
S'au făcut cam năzdrăvane
De când umbli prin odăi.

Ciugulesc din tivul rochii.
Ciugulesc cu zor nespus,
Ca să poată scoate ochii
Către soarele de sus.

Şi de-atunci, se vede lesne,
Ciugulind-o câte-un pic,
Rochia lungă până 'n glesne
Ţi-a rămas până 'n buric.

EMIL DORIAN.

URMAŞUL

Când am ajuns la maşina din dealul Dobrivanului, oamenii odihniau. Vătavul sări din otac, ieşindu-ne înainte. După ce casierul schimbă cu el câteva vorbe, se sui în otac să-şi facă tabietul de somn; vătavul şueră odată şi oamenii începură să se mişte îndemnaţi şi de răcnetele feciorului boeresc. Liniştea ce odihnea ca peste un cimitir, pieri. Pe gireadă se urcară palmaşii şi snopii grei începură să zboare în gura nesăturată a batozei. Maşina deşteptată de şurubar şueră de trei ori şi tărgile cu pae începură să sosiască. Pe lângă gireadă oamenii greblau rămăşiţele şi le-aruncau în coşul batozei. Nu departe şira de pae creştea mereu cu cât se îndesau tărgile aducătoare. Prin cele cinci cârlige ale batozei boabele de grâu curgeau strălucitoare şi maşcate. Părea, în lumina soarelui, că prin cele cinci guri ţâşnesc cinci izvoare de aur topit. Flăcăi voinici aţineau ţuhalii în cari boabele de grâu picurau cu susur de izvor îndepărtat.

Căldura de sfârşit de Iulie apăsa, greoaie, asudând feţele. Sprijiniţi în furcile de fier, gireadarii îşi ştergeau obrajii cu mânecile cămăşilor colbăite. Pleava şi ţepii spicelor îi învăluiau ca într'un nor; pe 'ntinderea miriştii soarele coborâse strălucirea lui de foc. In zarea încropită se 'ncrucişau parcă marame de borangic.

Abia se-auziau, din huruiala batozei şi gâfâitul maşinii, glasurile înăduşite şi întretăiate de muncă. Mânile vânjoase se încordau apăsând furcile în cingătoarea snopilor, pârâiau şalele sub greutatea ţuhalilor plini, îşi dezmorţiau încheieturile harabalele încărcate să ducă belşugul de-adreptul la gară şi din iadul acesta de muncă, de chin şi de arsură, creşteau poruncile vătavului, se 'nmulţiau sudălmile şi, uneori, ca un şarpe, se svârcolia harapnicul încolăcindu-se pe spinarea vreunui muncitor.

Anica lui Gheorghe a Lisavetei îndopa cu pae gura nesăturată a maşinii. Până acuma muncise pe batoză, deslegând snopii, dar fiind îngreunată şi apucând-o astăzi dimineaţă ameţelile, s'a îndurat vătavul şi-o puse să hrăniască pântecele de fier al maşinii. Stă pe un ţuhal cu grâu şi cu vătrarul grămădeşte paele în gura maşinii. Para îi dogoreşte obrazul, îi frige pieptul, îi înroşeşte ochii; soarele arde din spate încleindu-i părul cu sudoare. Uneori, după ce-a îndopat bine pântecul maşinii, se scoală, s'apropie de cureaua care pune în mişcare batoza, se urcă pe cei trei saci sprijiniţi unul în altul şi presară sacâz pe cureaua înfierbântată.

Bărbatu-său greblează împrejurul girezii; uneori vine la maşină, pe furiş, să nu-l zărească vătavul, aprinde un rest de ţigară trage un fum, două, apoi, repede, o stinge ascunzând capătul în cuta brâului.

După vre-un ceas, casierul se dădu jos din otac cu ochii buimăciţi de somn. O luă spre şira de paie, cotind pela spatele maşinii. Vătavul îl zări şi se luă după el. Gheorghe a Lisavetei îl pândi până se depărtă bine şi veni repede la maşină. Vorbi puţin cu femeea şi, tocmai când scoase capătul de ţigară să-l aprindă, ca din pământ răsări vătavul.

— Ce faci, mă hoţule, hai?... Vreai să dai foc averii boerului, tâlharule?...

Harapnicul îşi desfăşură toată lungimea şi-i croi spinarea de câteva ori. Omul fugi după gireadă şi se ascunse.

La gura maşinii femeia tremura ca prinsă de friguri. Vătavul, cu biciul încolăcit pe mâna dreaptă, răcni:

— Şi tu, leneşo, stai cu dumnealui la taifas? Dumnezeii mătii! Stai la taifas şi focu 'n maşină se stinge... Şi uită-te, cureaua are să sară că nu-i mai pui sacâz... Numai cu harapnicul să stau pe voi, puturoşilor?...

Obrazul nu-i mai arde ca jăratecul; s'a îngălbenit ceară, sudoarea şi-a îngheţat izvorul şi tremură şi tremură ca umbra unei crengi bătută de vânt. Cu amândouă mânile împinge paele în maşină şi flăcările zbucnesc ca nişte limbi de balaur gata s'o sfâşie. După ce ghiftui maşina, luă de lângă roată legătura cu sacâz şi se duse să presare cureaua. Ca un om beat se clătina în mers. Se urcă peste cei trei saci. Picioarele îi tremurau ca 'n spasmuri... Abia ridică mâna plină deasupra curălii şi sacii se risipiră în trei părţi. Femeia căzu cu pântecul peste coada unei greble, răcni odată ascuţit, apoi rămase mototol, zgârcită ca un ghemultoc de cârpe. Câteva femei săriră s'o ajute. Gheorghe a Lisavetei cunoscu ţipetul, se repezi de după gireadă şi cu ajutorul femeilor o ridică ducând-o în dosul unui car.

Oamenii rămaseră o clipă nemişcaţi, îngroziţi de cele întâmplate. Dar glasul vătavului năpădi: Ce-aţi rămas cu gurile căscate?... Nu vă temeţi, că nu moare... Incă se poate întâmpla să fete până 'n seară şi să scape cu două luni de zile înainte... Norocu ei poate c'o chicat...“ N'a răspuns nimeni, dar snopii zburau acum mai rari şi pe gârliciuri curgeau mai rar boabele de grâu.

Casierul mă chemă în trăsură şi pornirăm pe la alte treierători. Dar pe la toacă, când ne întorserăm, găsii pe Gheorghe a Lisavetei rezemat cu spatele de leuca carului. Işi păzia nevasta. Născuse în umbra carului, pe miriştea ţepoasă, deasupra unui petec de suman. Doi snopi înfipţi în coarnele ţăpoiului ca să facă umbră, atârnau belşugul spicelor deasupra lehuzei. Ţăranul avea ochi înviorători: clocoteau în ei priviri de ură, răzbunătoare. M'am apropiat şi l'am întrebat cu milă: „Ce-i, Gheorghe, băiat?“

Tresări ca şi cum nu m'ar fi văzut, s'aplecă şi dădu în lături poala sumanului. Invălit într'un tulpan, nu-i văzui trupşorul; capul însă îi era mic, cât un pumn, faţa transparentă, abia se cunoştea dunga ochilor, şi guriţa cât un sâmbure.

— Să dea Dumnezeu să-ţi trăiască, Gheorghe, că tot doriai dumneata să ai un băiat.

Nu mi-a răspuns o vorbă, ci descoperi uşor tulpanul tremurându-i mâna, apoi se ridică deodată în picioare, speriat ca 'n faţa unei primejdii. Mă uitai cu băgare de seamă; piciorușul drept cârnit, din genuchi, spre dreapta. Rămânea genunchiul ca un ciot retezat.

Bolnava gemea sub car, acoperită pe obraz cu un ştergar murdar. O femeie veni şi îngenunchie alături. Căldura se mai potolise şi soarele se apropia de brâul cerului.

Cu coatele rezemate de răslog, Gheorghe a Lisavetei tăia cu privirea adâncimea zărilor. Faţa lui se brăzdase ca de boală. Am întins mâna să-l mângâi.

— Lasă, Gheorghe, că mare-i Dumnezeu... Aşi fi vrut să spui mai mult, dar durerea din ochii lui îmi înăduşa glasul.

Izbucnind în plâns, îmi răspunse:

— „Se vede c'aşa a fost blestemat să vie pe lume, beteag... mititelul tatii, mititel!...“

D. Iov.

INFINITUL

După *Giacomo Leopardi.*

Ce drag mi-i acest deal pustiu deapururi
Cu gardul lui ce ochilor mi-ascunde
Atâta din cuprinsul larg al zării.
Dar stau privind, şi 'n capătul colinei
Mi 'nchipuesc întinderi nesfârşite,
Tăceri adânci şi linişte de moarte,
Şi mă 'nfior. Şi cum de prin stufişuri
Aud cum trece-un freamăt de-adiere,
In minte apropiu sunetul acesta
De 'ndepărtata linişte imensă,
Şi simt eternul: marea vremii moarte
Şi unda, svonul vremii ce se duce,
Şi gândul meu se pierde în noianul
Nemărginit şi dulce se scufundă.

G. MURNU

PRIN PÂCLELE DE TOAMNĂ

LA PUNTE

Bat vânturile toamnei, mai trist bat lângă-o punte:
Acolo se adună cărările din munte;
Acolo astă-vară mă aşteptai cuminte,
Cu ochii într'o carte, par'c'ai fi spus fierbinte
Din a iubirii carte cu paginile sfinte
O rugă către Domnul: să-ţi ocrotească paşii,
Să nu te întâlnească, acolo stând, vrăşmaşii.

Bat vânturile toamnei şi'n glasul lor la punte
Işi plâng tristeţa toate cărările din munte.
De-acolo, dela punte, în zilele de vară
Când nu era o coastă prea naltă să ne pară,

Când nu era cărare ş'o ştim obositoare,
Cu tine mână 'n mână, cu aripi la picioare,
Porniam spre culmea naltă ce-şi repezia în vale
Cărările slăvite de laudele tale.

Bat vânturile toamnei, mai lung la punte bat.
Acolo toamna toată din munţi s'a adunat.
De-acolo peste punte ieşiai în drumul mare,
Lăsând o zi frumoasă în codru, pe cărare,
Ca 'n alta ne 'ndurată să intri de-acum
Ce cu lumină multă te aştepta în drum.

In ochii tăi acolo vedeam la despărţire
Sfiala cum se luptă cu-aprinsa fericire
Adusă depe coasta cu tainice poteci
Vedeam cum se coboară pe ei doi nouri reci,
Cătând la drumul mare ce te-aştepta să pleci,
Şi iar cătând la mine tot farmecul fierbinte
Eu ţi-l vedeam sub gene lucind ca mai nainte.

La marginea pădurii acolo, lângă punte,
La capătul cărării pustii ce urcă 'n munte,
Bat vânturile toamnei, acolo toate bat
Şi toate-mi spun că vara din codru s'a mutat
Şi toate mă întreabă dece-am întârziat
Eu singur lângă punte, şi nu 'nţeleg când bat
Că nu pot duce-acasă ce-acol' am îngropat.

Câmpulung, 1912 G. Rotică

ENGLEZI IN CALATORII CRITICE

— In marginea unui articol din „The Nineteenth Century" —

Cuvântul unui ironist englez spune că sunt trei lucruri perfect compatibile pe lume: gelatina, stridiile şi Englezii...

Aceasta cu privire la consistenţă...

Ca streini poate nu avem dreptul să fim atât de spirituali; adevărul însă pentru aceasta nu ne va scăpa mai mult şi cel puţin atunci când el cadrează cu superficialitatea generală a streinătăţei în a pricepe lucruri de aiurea, îl vom aclama cu unica nădejde că faptul va constitui şi pentru noi — oameni de aiurea — o circumstanţă atenuantă.

Căci intrăm tot mai mult în sfera Europei!... Prin accident, dacă nu de bună voe sau cu premeditare, tangente de opinie ne lovesc. Când această opinie se colorează cu politică, tangenta poate deveni fascicolul de împroşcări cu cerneală a unei sepii occidentale...

Am căutat de curând[1]) să despărţim în apele tulburate de o asemenea răutate dâra unui mers primejdios. Era vorba acolo de campania dusă împotriva noastră în streinătate. O campanie ce adoptă tocmai tactica moluscului citat: înegreşti apa în urmă, ca să învălui în ea un adversar şi să poţi trece înainte!

In America, sute de mii de oameni trebue să citească despre noi neadevăruri în mari cotidiene la care se răspunde în româneşte, prin foaia „America" a inimoşilor Transilvăneni de acolo: E tot ce poate face negreşit o iniţiativă privată.

La Londra nu e nici măcar putinţa unei astfel de foi şi Lord Newton scrie, broşurile ungureşti apar.

Primejdia însă e mai ingrată decât atâta. Ea se complică cu superficialitatea, de care vorbeam mai sus, cu care un neam mare e totdeanna înclinat — mai mult decât un neam mic — să-l judece pe acesta; şi să-i vadă mai numai defectele In cazul Englezilor situaţia devine tipică. Ii condamnă la aceasta refactarismul înnăscut al rasei şi neinteligenţa, de cele mai multe ori incultă, a unui public care — dacă de o educaţie moral-socială desăvârşită, — e sub laturea intelectuală cel mai sumar înzestrat din câte se pot cunoaşte.

Trebue să ne gândim că elementul de opinie publică e aci bipedul care în goana din City sau plictiseala dintr'un boarding-house[2]) citeşte zilnic şi fidel — cum face el orice — ca o pagină de Biblie, *The Daily Miroor* (şi ca această revistă mai sunt vre-o

---

1) **Ideia Europeană**, III, 80: *Ungurii şi Românii la Londra* (in jurul articolelor Lordului Newton, cerând drepturi pentru Unguri împotriva noastră).

2) Pensiunea tip englez.

4 — 5), cu divorțurile și căsătoriile de ultima oră ale Lorzilor, cu cele din urmă fotografii ale vlăstarelor acestor Lorzi, cu cele din urmă pălării ale celor din urmă soții ale acestor din urmă Lorzi, din când în când concurate de faima țigărei unui artist sau visita lui Charlie Chaplin, sau recordul unui câmp de cricket și al ultimului match de box. Un public al cinematografului și romanului foileton, al cancanurilor de presă și antrenărilor sportive, în care un cuvânt dacă nu-i util și o frunte dacă stă gânditoare constitue un atentat la 24 de ore al vieței, iar tot ce se poate numi artă devine un ingredient fiziologic, un principiu de siestă sau de relaxare, un regulator al muncei și curativ al urâtului, ceței și drumului de fer[1]).

(De aici poate caracterul atât de vital al literaturei engleze și reușita supranaturală a acestui popor în teatru. Tot ce s'a scris mare în această literatură e rezultatul nevoei, nu plăcerei, de a trăi; nu oțiul rafinat al unei curți de nobili și abați a produs drama engleză ci necesitatea „purgativului“ sufletesc cu care Aristot justifică tragedia greacă).

Cum să te judece atunci un public făcut „tabula rasa“ de complicații sufletești, confortabil instalat în prejudecăți, amator de idei și șosele netede, practicând religia ca o somieră, idolatru al banului și titlurilor de noblețe și beneficiind de o hegemonie și bogăție pe care numai secretul practic al vieței și o politică măiastră i le-au putut acorda, sub surâsul împărțit în fotografii și plimbat cu flota al Prințului de Galles?

Sărac și mic, cum să te admită în aula cu portrete a lordului cu blazon din veacul 13-lea? Cărturar, cum să te recunoască dacă aceasta nu-l interesează, sau, dacă îl interesează, se întâmplă că limba bulgară — sau așa ceva — îi repugnă?

Dar băncile, oficiile de autoritate națională, au mai relatat și oameni în parlament au reprodus, că sântem o țară în pragul falimentului.

Iată un lucru pe care Englezul îl crede ușor și-l iartă greu.

Aventurieri, când nu bazbuzuci, iată deajuns că între tine și el să pună un cordon sanitar. Dacă e un cuvânt care să arate distanța la care sântem puși de neamul acesta mândru și puternic, meticulos și igienic, acesta e: carantina.

Când acum, din acest public se ridică cineva să vorbească de noi, vă închipuiți că, fie dânsul și Lord, va porni dela premisele date.

Nu tot astfel pot sta lucrurile cu Ungurii. Neamul care a adoptat cel dintâi după dânșii Constituția și... Sistemul de Ras Gillette, are dacă nu toate însușirile, în orice caz toate defectele poporului britanic. Și știm că defectele leagă totdeauna afinitățile, calitățile le distrug. Nobilimea apoi engleză, de o valoare e drept uriașă în triumful pe lume al neamului ei, nu mai puțin

---

1) Londra e străbătută pe sub pământ, în toate direcțiile, ca de niște case de paianjen, de două vaste rețele de „metro“ suprapuse

trebue să-şi facă distractive concesii de castă, coborând cu atenţie la acea nobilime continentală din sânul căreia a ieşit primul om: *Adam* de Estherhazy [1].

Un gest din această reverenţă, e, după campania delicată a Lordului Newton, şi articolul Doamnei sale, *Şase săptămâni în Ungaria*, căruia de aceia poate îi şi consacră şase pagini *The Nineteenth Century*, una din cele mai mari reviste lunare engleze (fondată la 1877).

E un articol de impresii, care frizează literatura. Şi nu l-am lua în seamă dacă aşa puţin politic cum e n'ar fi prin natura lui.. psichologică o chee la călătoria de astă vară a Lordului Newton şi la relatările-i contra noastră şi a Transilvaniei ce au urmat în „Daily Telegraph" şi „Westminster Gazette".

Căci Lordul Newton îngrijat de destinele umaniiăţei şi plin de dezastrul Ungariei nu avusese timp să se oprească la amănunte.

Mai literară, şi prin feminism mai aplicată detaliului, Lady Newton, dimpotrivă spune:

> „*Un automobil al Guvernului fu pus la dispoziţia noastră şi în ele făcurăm* lungi expediţii, în vizită pela diferiţi magnaţi Unguri [2], *care ne-au primit cu fermecătoare cordialitate şi bunătate care sunt caracteristice acestei rase plăcute.* Soţul meu se interesase în cauza lor şi fusese în stare să facă ţărei lor oarecari mici servicii *şi pentru aceasta pur şi simplu ei nu puteau să-şi arate faţă de noi îndeajuns mulţumireă.*

Şi în linie cu aceasta, negreşit:

> *Dela prinţ la ţăran Ungurul e „un grand seigneur" născnt, cu toate instinctele unui mare gentleman şi manierele unui rege".*

Dela poporul ungur atenţia doamnei se îndreaptă în mod natural la automobil şi chauffeur.

> „*Chauffeurul nostru, obişnuit să ducă militari şi ocazional luand parte la curse de automobil, cu greu ar fi de descris ca „le chauffeur de Madame". Marea lui idee (şic) era să sosească la destinaţie în cel mai scurt timp şi avea un dispreţ suprem pentru ţărani şi poliţie deopotrivă, şi pentru orice oficial în fond. O luam cu o iuţeală de rupt gâtul* [3]), *maşina fiind prevăzută cu un ţignal ce-ţi spărgea urechile şi pe care el (chaufferul) îl întrebuinţa stăruitor, curăţind drumul şi împrăştiind în dreapta şi stânga orice şi pe oricine*".

---

1) Vezi blazonul acestei familii în; *Les généaologies fabuleuses et les réalites héréditaires*, spirituala cercetare a D-lui Georges Maurevert, din care se vede clar că Adam, făcut din lut, nu era mai puţin: Conte...

2) Englezii scriu şi adjectivele de popoare cu iiteră mare.

3) „at breakneck speed", cruzimea expresiei să nu supere. Orice Engleză vorbind de Sport devine o Antiopă.

Nu e tipic cetitorul lui „Daily Miroor" în aceste isbucniri? Totuşi, cineva se înşeală dacă îşi închipue că *Sir* [1]) *Thomas Henry Hall Caine*, romancierul cu tiraj fabulos sau *Mrs. Asquith*, autobiografia de senzaţie, scriind despre aceste lucruri ar fi putut salva ceva mai mult decât greşeli de stil.

Să lăsăm însă pe eroul de la volant, care mai intreţine scrisul doamnei cu de trei ori pe atâta pasagiu epic şi să ascultăm alte efusiuni de sinceritate.

> *„Datorită tulburărilor din vestul Ungariei, am fost prevăzuţi cu fel de fel de* „laisser-passer" (*lucrul se repetă aiurea*). *Chauffeurul cu o prea exagerată idee de importanţa noastră se resimţea foarte mult de opririle şi chestionările ce ni se făceau, urlând invective la adresa diferiţilor oficiali şi ţipând:* „Automobil al Armatei" *pe un ton grandilocvent.*

Toate acestea, în afară de pitorescul psihologic, revelă felul în care se fac vizitele „de plăcere" ale Englezilor în Ungaria şi aduc un oarecare exponent la afirmările Prof. Chapman şi D-lui Gaster care, răspunzând în ziarele engleze amintesc că dânşii n'au fost „duşi din urmă" ca să vadă Transilvania Lordului Newton.

Dela automobil şi chauffeur, cu un mic interludin despre drumurile şi „micii cai drăguţi şi inimoşi unguri" trecerea Doamnei Newton la însuşi poporul posesor al acestor drumuri şi cai, e uşoară:

> *„Ungurul e un om de bici* [2]) *înnăscut. Deasemenea Madame* (*şic*) *care invariabil îşi întovărăşeşte soţul la târg, ia uneori hăţurile pe care le mânueşte cu o îndemânare consumată".*

Mai departe, după o revenire la cai...

> *„Ţăranul ungur e de un fizic magnific; înalt, cu umeri imenşi. cu trunchiul foarte vânjos. Femeile sunt de cele mai multe ori frumoase şi înalte, cu o ţinută splendidă, datorită probabil greului păr pe care îl poartă. Ele păşesc dela mijloc, cu fruntea în sus, drept ca şi plopii lor, cu o graţie naturală şi demnitate cu neputinţă de dobândit artificial... Vezi multe fete cu părul roşu al lui Tiţian şi tenul gălbui ce merge cu coloarea.*

După acest aquaforte, se completează articolele Lordului Newton cu ceva amănunte asupra Ţiganilor unguri şi Ungariei din vremea bolşevismului, când revoluţionarii intrând într'un castel, contele B. le arătă o bibliotecă plină de ediţia Tauhnitz. — *Cărţi engleze!* exclamă bolşevicii, — punând mâna pe ele...

Negreşit lăsăm atâtea la o parte, ca episodul cu soldaţii Ceho-Slovaci de la graniţă care priveau la dânşii ca şi când voiau să tragă, sau definiţia Budapestei care „cu excepţia Constantinopolii (Doamna Nevton nu e de părerea lui E. About) e capitala cea mai frumoasă din Europa".

---

[1]) Se cunoaşte obiceiul guvernului englez de a da titlu de cavaler literaţilor şi artiştilor de merit. Ca orice măsură politică aceasta îşi are, ca în cazul de faţă, defectele ei.

[2]) a „whip".

Şi aşa se scrie un articol, de un mare nume, într'o mare revistă engleză, de unde ziare îl vor reproduce şi comenta, ca să nu mai vorbim de procesiunea cu care va fi purtat dela un capăt la celălalt al Ungariei.

Nu i-am fi acordat atâta discuţie dacă n'ar fi tipic pentru mentalitatea publică engleză şi superficialitatea cu care streinătatea mare poate face bine sau rău celor mici şi orientali. Mine, un acelaş articol despre noi, negativ.

Dar ce legătură între politica unui Lloyd George şi articolul unei femei care nu e nici măcar George Elliot sau Mrs. Gaskell?

Răspundem cerând voe să traducem în grabă un sonet:

Naţiunei ungare

Nu 'n agonia prelungită a căzutei Spanii
Nu în bogata Anglie, — aplecată numai să abată
Fluviul de negoţ al lumei peste ţărmu-i,
Nu 'n Franţa, casa de nebuni a cărei jale
Supără cerul grav cu ţipăt lung de nesimţire,
Nu în vulgaritatea Americană
Nici în imbecilitatea vorbăreaţă germană
Mai zace vre-o nădejde de eroism.
Ungarie! Mântue lumea. Reînoeşte poveştile
Cu oameni ce zdrobira lanţuri de desnădăjduire
Şi fă iară să tresară duhul lumei moarte;
Re 'nvie pe uscat isprava Greacă, ale cărei glorii
Consfinţit-au promontorii salaminiene
Pe care Armada le svârli unei mâni năstruşnice.

Nu se va imputa superbului sonet că e al Lordului Newton nici chiar al mai literarei Lady Newton... Criticul poet, eruditul clasicist care 'l scria pela jumătatea veacului trecut[1]) e *Mathew Arnold*, fiul D-rului Arnold, Oxford-man şi leader cultural al vremei sale. Şi sfidăm pe orice „mare" Englez al vremei noastre să aibe despre ţările respective o altă părere evoluată cu un „inch". După cum se vede noi am scăpat uşor. Legile sonetului şi faptul că savantul poet ne ignora ne-au fost mântuitoare. Să nu uităm însă că... sonetul cade în desuetudine iar Englezii au început să ne cunoască... O satiră e iminentă.

Până atunci se vor scrie articole ca cele de care am vorbit şi va fi mentalitatea şi opinia publică întrevăzută care va mişca semnături şi va dispune de bogăţiile trupului şi sufletului nostru

Aceasta nu se va putea spune niciodată de ajuns. Istoria.

---

1) *The Poems of Mathew Arnold;* 1840 to 1866.

neamului nostru, — ca a oricărui stat mic — se scrie în streinătate[1] *iar: la légende survit et nous restons fidèles*[2].

Toată istoria, dealtfel, ca relatare, e o poveste a sugestiei când nu e un mit sau o campanie. Dar aşa cum e nu trebue mai puţin luptat cu ea cum nu poţi să te dai dinapoia valurilor fiindcă sânt sărate

E întotdeauna de oferit un piept. Vina e a aceluia ce nu-l are.

Pe cât putem vedea pe aici o singură politică externă ar fi de făcut: strângerea tuturor legaţiilor din străinătate la un loc şi înlocuirea lor, undeva, printr'un istoric şi factor naţional-cultural de proporţia unui Iorga.

Dar cum lucrul e greu şi propunerea nebună ar deranja „golful" şi „cricketul" atâtor tineri diplomaţi de viitor, puţină diplomaţie *culturală*, cum s'a mai spus, s'ar putea face alături de cea clasică.

Londra, 4 Ianuarie 1922 DRAGOŞ PROTOPOPESCU.

ERA O FLOARE ALBA...

Era o floare albă pe un mal
De şoptitoare apă străvezie,
Isvoru-i da parfum şi poezie
Şi graţioase legănări de val.

Iar ea, pe malul apei, virginal,
Când îşi lăsa privirea să'ntârzie,
De o hipnotică euritmie
Se tulbura isvorul de opal.

Şi cum e noapte şi târziu acum,
In mintea mea ca într'un vechi album,
Privesc gingaşa lor împreunare.

Şi ochii mei sunt umezi, şi nu ştiu
De ce aud în mine o chemare,
Şi-un plâns sălbatec de isvor pustiu!

C. NARLY.

---

[1] Downing-Street şi împrejurimi.
[2] François Tresserre.

CRONICA LITERARA

ALEXANDRU MACEDONSKI

Simpatia caşi repulsia sunt sentimente naturale şi nici-un argument din logică nu te poate covinge că omul e frumos când îl găseşti urât sau âgreabil când te dezgustă. Sunt eu vinovat că Macedonski mi-a părut — aşa cum a părut câtorva generaţii — orgolios antipatic? Ştiu bine că mă îndeamnă să nu-l iubesc, alte motive decât acele care au împintenat pe alţii. Ani de-arândul, Macedonski a fost judecat ca om. L-au urât unii pentru epigrama pe care i-o dedicase lui Eminescu, bolnav şi în ospiciu. Din partea lui Macedonski epigrama aceasta a dovedit o remarcabilă lipsă de pudoare. Nu pot crede însă că manechinele literare i-au devenit, numai pentru atât, duşmane. Trebuie să fi fost şi în procesul care i s'a făcut, un simplu pretext, iar exilul care a venit ca o consecinţă a epigramei, dovedeşte numai cât de imens a fost secretul lui Macedonski de-a se face antipatic.

Repulsia pentru om s'a întins şi asupra operei. Omului acesta, orgolios şi fără gust, trei generaţii i-au preferat nu numai pe Eminescu şi Coşbuc — (cari îl depăşeau) dar pe Vlahuţă, pe Iosif, pe Cerna. Cei câţiva tineri cari s'au strâns împrejur i-au dat iluzia unui creator de şcoală literară. Dar nimic n'a putut fecunda dintr'o poezie sterilă, nimic n'a putut iradia dintr'un diamant în care lupa descopere prea multă ghiaţă şi cărbune. In timp ce contemporanii pătrundeau în circulaţia sensibilităţii, Macedonski a trăit paralel cu literatura, izolat şi monstruos, ca un strigoi.

Un poet minor. Théophile Gautier ar fi putut să adauge la „groteştii" lui, încă un grotesc. Masca lui Macedonski nu e de lepădat şi puterea lui de iluzie infinit mai mare decât puterea lui de creaţie. Prietenii lui spun că Macedonski ducea naivitatea până acolo, încât credea, el cel dintâi, în propria lui minciună. Macedonski putea să arate invitaţilor, imitaţii de pietre preţioase cumpărate la bâlci şi să creadă singur în geneologia fabuloasă pe care le-o atribuia. Aşa cum se înşela singur cu pietre false, Macedonski s'a înşelat cu vorbele: puterea lui de iluzie atribuia nuanţe şi culori cuvintelor care continuau şi după el să rămâie cenuşii şi neutre.

Cum a putut, cu materialul prost, de care dispunea, să scrie într'o zi „Noaptea de Mai"? Poema aceasta este, pentru poezia noastră un peşcheş de preţ, dar pentru poezia lui Macedonski e un miracol. Apropie de poema aceasta — oricare altă poezie de Macedonski. Rondelele şi alte câteva — Balta Clară, de-o pildă, sau Efebul din Navara, dovedesc numai că au curs în acelaş canal în care apa câteodată, fără să se ştie cum, putea deveni spontaneu limpede. Macedonski n'a inovat nimic în formă, nimic în sensibilitate. Dar cuvintele puteau, în mâna lui, să se facă străvezii și puteau să se facă obscure. Cuvântul, chinuit ca să poată sugera dincolo de fonetica lui, a putut izbuti în „Noaptea de Mai", lucruri, pentru poezia de atunci, uimitoare.

Veniți ! Privighetoarea cântă și liliacul a 'nflorit, nu e însă nimic lângă versul în care vorbele s'au spălat de conture și imaginile de precizie : *și cântece nălucitoare, cum sunt candorile de crin.* Dacă n'ar fi fost opus lui Eminescu de dușmani și mai cu seamă de prieteni — dacă prietenii ar fi făcut printre poemele lui, selecția de care nu era singur capabil — am fi avut astăzi o ediție, curată a lui Macedonski și am fi avut în locul unui lepros, un om normal, în locul unui monstru, un poet. Generația literară care a plecat, în parte, dela Macedonski (nu dela poezia lui) l-a crezut un creator și, în vremea în care Eminescu era socotit un admirabil poet, care nu știe să scrie, Macedonski a fost pus în locul lui să dăscălească forma.

Macedonski a fost o gară mică dela care au plecat nenumărate erori, care persistă încă, chiar printre acei care-l resping. Nu vreu să mă opresc la atitudinea lui Caragiale față de Macedonski. „Moftul Român" și-a bătut joc la fel, de Macedonski și de Mallarmé și, dacă d. Ibrăileanu îl consideră pe Caragiale drept un „spirit critic" în moravuri, nimeni nu știe însă cât de puțin gust avea în materie de artă și cât de inferioare sunt teoriile estetice ale durerosului umorist.

Eroarea, care persistă încă, este aceia că Macedonski e crezut întemeetorul, la noi, a școalei simboliste. Dar Macedonski n'a fost simbolist — cum n'a fost, propriu zis, nimic altceva. A imitat pe Mallarmé cum l-a imitat pe François Coppée, a imitat pe Baudelaire, cum l-a imitat pe Depărățeanu sau pe Cezar Boliac. Macedonski n'a trecut de parnasiani și modelul lui, niciodată ajuns, a fost Hérédia. Albie în care apa a curs totdeauna obscură și fugace, sufletul lui Macedonski nu s'a oprit la nimic prea mult. Din literatura Franței, Macedonski a împrumutat — n'a asimilat nimic. Ștefan Petică a fost infinit mai personal, deși cu un relief prea aburos, deși cu un suflet prea de dantelă. Poate adevăratul precursor al celor noi e Petică — cum adevăratul protagonist, e Minulescu.

De fapt, istoria noastră literară se spintecă, în dreptul lui Eminescu, în două. Până la Eminescu, am imitat voluntar, fără ca un singur talent să fi izbutit, în materialul de împrumut, să puie, odată cu adaosul lui, claritate și ordine. E întregul nostru clasicism de sursă franceză, care intră în rubrica proastei imitații. Dela Eminescu până astăzi, literatura noastră continuă să imite. Dar sensibilitatea străină se toarnă în tiparele unui grai care există, se moaie după cuvinte care au o cupă, se modifică pe conture care au început să aibă o osatură. Macedonski nu poate intra în categoria a doua ; deși contemporan și mai tânăr decât Eminescu, e încă un întârziat dintr'o epocă defunctă. Cronologicește, Macedonski vine după Eminescu ; în istoria literară, vine înainte. Peste Alexandri și peste Macedonski, (care e și el un Alexandri mai rafinat) trece cu arătura şi cu boii zdraveni, cariera şi limba lui Eminescu. Sunt convins că toată confuzia care mereu se face, stă aici: cei noui refuză să afle în Macedonski un precursor. cei vechi nu ştiu că găsesc în el un prieten. Viaţa scurtă a lui Eminescu şi cea prea lungă a lui Macedonski, au crescut, fără voie, confuzia. Macedonski trebuie iubit — dar iubit altfel.

Vestalelor, numai o noapte de fericire vă mai cer.

trebue să stea în antologie, lângă:

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate.

Poate e o simplă părere — poate mai mult. La înmormântarea lui, după carul cu flori, aveam impresia stabilă, deşi falsă, că mergem după carul lui Grigore Alexandrescu, prelungit printre noi, încă un secol.

B. Fundoianu.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL POPULAR

MASCA, un act de Paul Czinner

De unde va fi scos d. I. Livescu, directorul Teatrului Popular, acea minunată farsă a scriitorului ceh Paul Czinner?...

E o adevărată lecţie de dramaturgie — pentru actori şi autori!...

Un director de teatru, priceput în a eşi din cele mai mari încurcături profesionale, primeşte vizita unei tinere actriţe care voeşte să fie angajată. Ea e gata să joace o scenă, directorul preferă să se joace pe ea — şi actriţa joacă într'adevăr o scenă dramatică; dar se opreşte în mijlocul jocului şi mărturiseşte că venirea ei e numai un pretext: iubea pe director şi căuta un mijloc prin care să se apropie de el. Directorul uimit, mişcat, cucerit, e gata să primească acest neaşteptat sacrificiu, mărturisind totuşi, că sufletul lui e mult mai simplu decât şi-l închipue unii, şi că pe multe genuni sufleteşti a trebuit să arunce câteva poduri mascate... Actriţa, în această clipă de mărturisire şi abatere a omului, — reapare: „domnule director, dar eu îmi jucam doar rolul...“ Descoperit, demascat, directorul înţelege că e perdut, scoate un revolver din sertarul biroului său şi trage asupra aceleia care-i amenința de-acum încolo siguranţa în viaţă. Dar în faţa îngrozitoarei fapte omul îşi perde minţile — şi începe a vorbi în neştire, a râde şi a cânta monoton: „capul ici — trupul dincolo, capul ici — trupul dincolo...“ Actriţa fusese doar împuşcată cu gloanţe oarbe — ea simulase moartea, şi ridicându-se, încercă să readucă la realitate pe sărmanul director. In zadar: omul era nebun de-abinelea — Şi când actriţa înspăimântată chemă pe ceilalţi din celelalte camere în ajutor, directorul, proaspăt, se ridică din fotoliu — şi angajează pe actriţă, de care de altfel, avea o nevoe urgentă!...

Autorul a întrebuinţat aci toată claviatura dramatică a teatrului modern: n'au fost neglijate nici măcar jumătăţile de tonuri! Ceiace înseamnă că technica „genialitate" a autorilor contemporani trecând de-acum în domeniul farsei, e nevoe de aci înainte, de ceva mai mult...

D. Constantiniu şi-a ţinut rolul până la urmă, mulţumitor. Domnişoara Filittis, care a debutat în rolul artistei, a fost mult stânjenită de emoţiunea începutului. Are însă, în germene, multe din însuşirile actriţelor mari.

TEATRUL NAŢIONAL

RAZBUNAREA LUI MOLIÈRE un act în versuri de N. IORGA cu prilejul tricentenarului

D. N. Iorga, se ştie, a răzbit pretutindeni prin cantitate. Şi-o fi închipuind oare că reprezentând patru piese într'un an, va dovedi că e şi poet dramatic?

Spectacolul de data asta a fost *unic* — unic, pentrucă nu se va mai repeta.

Despre piesă nu mai putem spune nimic: e nefolositor şi ar trebui să ne repetăm.

Dar pentrucă am fost preumblaţi prin epoca strălucitoare a lui Ludovic al XIV, gândim ce banale vor fi fost reprezentaţiile pieselor lui Molière, Corneille, Racine, care piese, de atunci s'au tot reprezentat fără întreruperi prea mari — şi cât de interesante reprezentaţiile fără pereche ale unei piese de Scarron sau de cardinalul de Richelieu...

Noi avem norocul nepreţuit de a fi de faţă la reprezentaţiile pieselor d-lui cardinal N. Iorga.

F. ADERCA.

INSEMNARI LITERARE

Scrisorile lui La Fayette către M-me de Staël publicate în *Revue des deux Mondes* dovedesc prietenia delicată dintre aceste două personagii ambele celebre prin iubirea lor pentru naţiunile americană şi germană. Generalului La Fayette i se datoreşte independenţa Statelor-Unite şi schimbarea politicei internaţionale a Europei.

Fără independenţa coloniilor engleze din America, se poate uşor închipui la ce preponderenţă ar fi ajuns Anglia în Europa.

Americanii şi-au plătit tributul lor de recunoştinţă debarcându-şi la Bordeaux trupele lor ce veneau să ajute pe Francezi în războiul mondial.

M-me de Staël a rămas o filogermană convinsă, credincioasă până la capătul vieţii visurilor tinereţii ei. Germania se poate să-i fi fost atât de dragă şi din motive personale, ca o ţară în care a fost primită şi în care s'a simţit totdeauna ca la ea acasă.

Cândva Michelet şi Victor Hugo făcuseră şi ei pe fiiogermanii — lucru curios — tocmai în momentele cele mai grele când naţia franceză suferea mai mult de pe urma Germanilor.

Ei nu au rămas însă în simpatiile lor. In această înţelegere a rostului vremurilor noi stă deosebirea celor 2 scriitori cari în epoca maturităţii lor, s'au depărtat de visurile imposibile ale tinereţei.

Au pays de Rabelais studiul d-lui Jacques Boulenger început în *Revue des deux mondes* e de natură să reîmprospăteze amintirea legendarelor lui personage: Gargantuă şi Pantagruel.

De altă parte problema realismului lui Rabelais în jurul căruia s'au brodat atâtea fantezii primeşte o soluţiune nouă. Nu tot ce figurează în opera lui Rabelais este aidoma copiat după realitate. Nu orice personagiu îşi găseşte un corespondent în lumea timpului. Imaginaţia creatoare a lui Rabelais îşi păstrează drepturile ei necontestate, Şi numai când te gândeşti câtă literatură inutilă s'a scris în jurul lui Rabelais numai în scopul de a identifica pe cutare din eroii săi cu anume şi anume figuri istorice ale timpului, îţi dai seama de farsa ce în stil mare a jucat-o comentatorilor săi acest ciudat autor.

Ca humansit omenirea timpului său era imposibil să nu se reflecteze în opera lui. Spectacolul vieţii dimprejur îl pasiona. Scene la cari a luat parte se vor fi resfrânt în paginile sale. Numai în acest fel sunt utile studiile Rabelaisiene; cercetând partea de real din opera sa, sarcină destul de grea întreprinsă totuş cu mult curaj pentru prima oară de Abel Lefranc (1908) şi în ultimul timp de *Revue des deux mondes.*

Iată cam ce era Rabelais pentru câţiva din marii noştrii scriitori francezi: Pentru Victor Hugo *un Homer bufon*, pentru Balzac el rezumă pe Phythagora, pe Hippocrate, pe Aristofan şi Dante, iar Michelet spune că opera lui Rabelais este *sfinxul sau chimera, un monstru cu 100 de capete, cu 100 de limbi, un haos armonic, o farsă de o întindere nesfârşită, o beţie minunat de lucidă, o nebunie de o adâncă înţelepciune.*

Din **Convorbiri literare** penultimul no, reţinem ca *model al genului* epigrama maestrulni Ciuchi (E. I. V.). O reproducem în întregime

Unui... critic
(dela *Zburător*).

Nu-i nici de cum uşor să ştii
Ce limbă e la dobitoace,
Dar, după ce-am văsut cum scriu
Cam înţeleg ce grai le place.

Reproducerea e textuală. Tiparul îşi are răzbunările lui pentru acei ce-l necinstesc.

I. G. Oprişan. — *„21 de luni pe căile robiei"* şi *Lanţuri frânte"*. — Două volume, editura „Lupta" Bucureşti. — Literatura noastră de războiu, atât de bogată din punct de vedere cantitativ, cuprinde puţine lucrări în adevăr realizate. Cei care au avut darul scrisului dinainte, n'au prea avut norocul să trăească evenimentele războinice printr'înşii şi deaceea operele lor n'au fiorul realităţii, iar cei cari le-au trăit într'adevăr, n'au putut să le scrie, neavând meşteşugul stilului.

D. I. Gr. Oprişan, al cărui suflet cald şi vibrător, îl cunoaştem din articolele dela *„Neamul Românesc"*, îmbină în mod armonic cei doi factori de mai sus, redându-ne în cele două volume, schiţe şi însemnări din recenta noastră epopee, cari ese din comun.

In primul volum, autorul îşi notează zilnic, în formă de jurnal, suferinţele 'ndurate în timpul cât a fost prizonier ca ofiţer de rezervă. Din toată cartea se desprinde un profund sentiment de nostalgie, care'n zilele acele tragice de dezastru naţional, când din ţară le veniau prizonierilor veşti din ce în ce mai dureroase, se transformă câteodată în sfâşietoare deprimări. Cu tot subiectivismul, inerent unor astfel de însemnări, autorul ne dă pealocurea, pagini de un realism ce ne face să ne ruşinăm de fluctuaţiunile sufletului uman în faţa primejdiei.

In *„Lanţuri frânte"* sunt descrise luptele anevoioase şi inegale din perioada cea mai tristă a campaniei, când armatele române au trecut întâi Carpaţii. Autorul, cu tot temperamentul războinic, nu uită să ne dea şi tablouri din sălbăticia războiului, reflecţii triste asupra instinctului primitiv al luptătorului, în beţia luptelor. Dintre schiţele cele mai expresive citâm: *„De sentinelă"*, *Lupta dela Homorod"*, *„Caporalul Scurtu,"* etc.

I. V.

N. Batzaria.— *Din lumea Islamului: Turcia Junilor Turci*, ed. Alcalay & Calafateanu.

Sburătorul a publicat unul din capitolele acestei cărţi, cu indicaţii şi asupra autorului şi asupra importanţei operei. După Dumitru Cantemir şi N. Iorga, care au scris istoria imperiului otoman, i-a fost dat tot unui român să ne însemne şi convulsiunile Junilor Turci care, sub aparenţele unei regenerări marcau, de fapt, o agonie. Cartea nu e concepută sub formă istorică ci sub formă de amintiri personale. Rolul important, pe la care l'a jucat d. Batzaria în desfăşurarea revoluţiei Junilor Turci, îi permiteau acest gen literar: amintirile unui factor insemnat al unei tragedii istorice devin de la sine *istorie*, oricât de personale şi anecdotice ar fi. Volumul d-lui N. Batzaria e plin de portretele nu numai ale tenorilor revoluţiei ci şi ale corului anonim: îndărătul îndrăsneţilor şi al guralivilor, se desprinde întreaga societate otomană, cu toate viţiile şi simptomele iremediabile ale descompunerii. Pe lângă portrete, anecdote şi povestirea cursivă a evenimentelor de la prima mişcare de la Salonic până la participarea Turcilor la războiul mondial, mai găsim în cartea d-lui Batzaria şi reflexiuni de ordin general şi istoric asupra acestei revoluţii neizbutite. Volumul se recomandă deci şi prin seriozitate.

Poulot en Italie se chiamă volumul ultim al lui Lefebvre; autorul, care e unul din poeţii ce cunosc bine răsboiul — asupra acestui scriitor Charles Morice a scris un studiu interesant: *Sur un poète qui porta le drapeau* — ia ca erou pe acest *Poulot*, soldat francez ursit să lupte în Italia contra inamicului comun şi-l trece dealungul acestei ţări, pe care o vede cu ochii omului simplu, inteligent şi atras spre lucrurile practice ale acestei lumi, singurele cari îi prezintă un interes cu adevărat viu. E curios că în acest suflet simplu se găsesc şi momente de adevărată intuiţie care îl pun în măsură să-şi dea seamă de operile artistice şi de clipele mari istorice. *Poulot en Italie* poate face parte din cărţile de psihologie profesională tot aşa de bine ca şi din cele de răsboi propriu zise.

Totul atârnă de punctul de vedere din care vrei să o priveşti. Peste interesul documentar, militar din cartea lui Lefebvre am insistat însă asupra celui permanent omenesc.

EDITURA „ANCORA" ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CARŢI FOLOSITOARE ⁘
⁘ pentru COPII ŞI TINERIME

BASME DE CRACIUN

ŞI

POVESTEA MINUNATA

DE

VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediţii de lux cu ilustraţiuni în text şi planşe colorate . Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei 6.—
Făt-frumos din lacrimi	„ 6.—
Tinereţe fără bătrâneţe	„ 6.—
Pădurea ursitoarelor	„ 6.—
Katalina	„ 6.—
Şarpele fermecat	„ 6.—
Minunea Sfântului Ilie	„ 6.—
Păţania Călugărului Gherasim	„ 6.—
Alina-Linda	„ 6.—
Trei îngeri	„ 6.—

BIBLIOTECA ROZA

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Ségur ediţie ilustrată .	Lei 16.—
După ploae, vreme bună idem .	„ 25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALA

Grădina Raiului de Andersen	Lei 5.—
„ „ „ în legătură de lux	„ 12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA " TRANSILVANIEI "
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de FURNITURI de MODE

INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALA
„ASOCIAŢIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 21

E. Lovinescu . . . . Critica şi Literatura (III)
Camil Petrescu . . . . Un luminiş pentru Kicsikém
Gh. Brăescu . . . . Manşonul Taţei Leonora
D. Nanu . . . . Credinţi întârziate
G. Rotică . . . . Abia ici-colo' o vorbă
Mihail Celarianu . . . . . . Ore târzii
I. Peltz . . . . Simplitate
Mihail Cosma . . . . Iarna

CRONICA IDEILOR. — B. Fundoianu: Criza.

CRONICA ARTISTICĂ. — Victor Ion Popa: Canisius.

— **Insemnări Literare** —

21

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.-

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
" " ½ " " 60.—

Abonamente se primesc la:

Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4

şi la librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APARUT No. 2

din

MAGAZINUL LITERAR

CITIŢI-MĂ

CU URMATORUL SUMAR:

Şcoala Regilor	de JULES LEMÂITRE
Pe Povârniş	" ION SLAVICI
Jucării	" ION PILAT
Crăciunul Sf-tului copil Feodor .	" G. GALACTION
Noapte	" CLAUDIA MILIAN
Biserica Sfinţilor fără de nume .	" VICTOR EFTIMIU
Minciuna . . . . , ...	" ALFRED MOŞOIU
Moartea Salomeei	" GUILLAUMEAPOLLINAIRE
Steluţa	" F. ADERCA
Minunea Sf-tului Anton	" MAURICE MAETERLINCK
Coperta	" A BRĂTĂŞANU
Vignete	" TEODORESCU SION

PREŢUL 10 LEI

ANUL I. — No. 21 4 FEBRUARIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA
DIRECTOR: E. LOVINESCU

CRITICA ŞI LITERATURA

III

Criza lirismului modern nu implică şi criza poeziei înseşi. Dimpotrivă: poate niciodată poezia română n'a fost frământată ca acum de atâtea talente reale în căutarea unor noi forme de expresie. Criza stă în cu totul altceva.

Simbolismul reprezintă expansiunea romantismului prin anexarea inconştientului; prin legea ritmului universal, sau prin procesul de intelectualizare, pe care îl suportă spiritul contemporan în mod evident, acestei mişcări de integrare lirică trebuia să-i răspundă o reacţiune. Criza actuală nu e decât momentul de reculegere a poeziei şi din elanul romantic, ostenit mai de mult, şi din explorarea fondului muzical şi neorganizat al sufletului, — reculegere, care cu toate variaţiile, pare a se face totuşi într'un sens determinat.

* * *

Prin deviare sau numai prin fracţionare, acest sens reprezintă, într'o formulă mai generală, descătuşarea lirismului din principiul generator al emoţiei pure şi ample. Uneori, şi în cazul cel mai bun, emoţia există totuşi, intelectualizându-se numai în esenţă sau în mijloacele ei de expresie. Avem deci o poezie intelectuală; şi pentru a nu cita decât pe reprezentantul ei cel mai caracteristic, voi numi pe d. Ion Barbu. Poezia lui nu e filozofică în felul poeziei lui Cerna; emoţia reală şi uneori chiar frenetică a poetului vine însă din domenii rezervate speculaţiei intelectuale sau se îmbracă numai sub crusta rece a unui fenomen cosmic. Aspiraţia munţilor, a copacului sau a lavei de a se înfrăţi cu „vastă strălucire“ a cerului nu e decât forma obiectivă a unei emoţiuni proprii şi a unei aspiraţii ascensionale. Prin provenienţă sau numai prin mijloace de redare, emoţia intelectuală va fi, cu siguranţă, unul din factorii esenţiali de primenire a poeziei viitoare, în sensul lărgirii domeniului poetic. Deşi s'ar mai putea urmări şi la alţi poeţi mai puţin cunoscuţi, ea e, deocamdată încă în stare larvară. O privim deci ca pe o treaptă evolutivă firească, adaptată mersului normal de intelectualizare şi de pozitivare a spiritului uman. In înţelesul poeziei filozofice, a existat, de altfel, în totdeauna; prin Grigore Alexandrescu, Eminescu şi Cerna, s'a fixat şi în cadrele literaturii noastre. Evoluţia nu se va face însă numai în această direcţie de filozofare asupra vieţii ci şi în direcţia ştinţismului, din care va eşi o poezie încă puţin accesibilă mulţimei. Reforma cea mare se va săvârşi totuşi în sens estetic. Va vení o vreme când expresia directă a emoţiunii va fi privită ca insuficientă şi ca o formă primitivă şi naivă a unei arte începătoare. Vechiul lirism mussetist al expansiunei sentimentale, ciripirea amoroasă heiniană sau, la noi, tânguirea *Cântecelor* lui Iosif par încă de pe acum anacronice, cu toată impetuositatea unora şi gingăşia altora. Sinceritatea sentimentului nu mai ajunge ca element unic al expresiei artistice; emoţia nu trebue redată ca un element brut, ci distilată în retorte, şi prezentată ca o esenţă rară, în care materia a primit purificarea combustiunii. Arta se îndreaptă spre expresia obiectivă a sentimentelor şi, deci, spre expresia indirectă, şi simbolică. Procedeul nu e nou; în stare latentă, el e la baza oricărei creaţiuni mari poetice. Simboliştii l'au folosit şi ei fără a-l absorbi totuşi ca pe un element generator al artei lor: la mijloc e mai mult o coincidenţă fonetică; simbolismul nu e din principiu arta simbolului.

Nu intră în obligaţiile şi posibilităţile criticei de a tăia drumuri artei. Oprindu-se cele mai adese pe terenul solid al concluziilor, ea îşi poate permíte şi oarecari prevederi de o valoare, de altfel. relativă. Ca un efect al procesului de intelectualizare şi de ştiinţism al epocei noastre, se poate prevedea că anemiat în sursele lui, lirismul va invada pe deoparte în domeniul speculaţiei intelectuale, aducând motive noi de inspiraţie, iar pe de altă parte, şi mai ales, intelectualizându-şi procedeele de expresie prin obiectivare, va duce la o artă pur simbolică, mult mai potrivită cu complexitatea noastră sufletească, care cere o satisfacţie estetică mai rafinată. Această artă poate fi numai un deziderat. Realitatea ei o constatăm, de altfel, abia după câteva semne. Datoria mă obligă să recunosc că totuşi, criza lirismului pur nu se manifestă numai în sensul acesta fericit, ci, în chip şi mai evident, printr'o pulverizare a fascicolului liric în elementele lui primare.

E. Lovinescu.

UN LUMINIŞ PENTRU KICSIKÉM [1]

In prag

Deschide-mi poarta sufletului,
Kicsikém,
Sunt acolo 'ngrămădite
Tristeţi de mult uitate,
Vechituri şi gânduri părăsite.

O!
Rând pe rând am aruncat acolo,
Ca într'un pod de casă,
Atâtea lucruri care-au fost,
Desperechiate, prăfuite de uitare,
Atâtea lucruri fără rost.

Nădejdi din care,
Sfărmături de lemnuri poleite,
Au mai rămas doar resturi de picioare.

In jilţul fericirilor trecute,
Cu câlţii scoşi afară,
Doarme somnoros „odinioară"
(L'o cuprinde cândva cartea
Amintirii.)

Sunt prin colţuri drame doar schelete,
Printre ele nebunii săpate pe perete,
Singure încearcă nemurirea.
A trecut pe-acolo moartea
Si iubirea...

O deschide-mi poarta sufletului,
Kicsikém,
Nu te teme,
Spiritele toate te privesc

---

[1] Citeşte *Kicikem*

— Unele cu drag —
Căci, albă şi fragedă,
Tu te profilezi uşoară
Ca pe un primăvăratec prag.
Şi 'n jurul tău
Tremură lumina crudă de afară.

Când vii la mine

Când vii, atât de rar la mine,
Micuţă frumoasă,
Şi neastâmpărată
Ca jocul unei albe sonatine,
Faci toate posnele prin casă.

Cu o neruşinare dumnezeesc de goală,
Cobori din pat
Şi toate le arunci distrată
Că după tine sunt pe jos
Nevinovate urme de răscoală.

Cu gesturi curgătoare
Şi încete
Dinaintea oglinzii mari cât un perete
Imi încerci pălăriile pe rând
Surâzând vre-unui lăuntric gând.

Privindu-mă,
Insinuant
Cristalul argintiu îţi dedublează frumuseţea.

Ceva mai serioasă,
Dar tot atât de goală,
Imi răscoleşti sertarele
Şi coală după coală,
Imi cercetezi cu luare aminte,
Dar absentă
Manuscrisele,

Adevăru-i, că priveşti în ele
Cât eşti de mititică
Aşa cum une-ori citeşte
Câte-o pisică gravă şi cu aer studios,
(Tu care nu şti vorbă, româneşte).

Şi pe urmă le arunci pe jos.

Fără frică
Iţi plimbi frumuseţea,
Imens nepăsătoare,

Cum îşi plimbă crinul strălucirea,
Tu cu cât mai mică,
Cu atât mai învingătoare.

Şi când ai obosit
Şi toate-n casă au devenit mai reci,
Vii iar lângă mine,
Uitând că te sculaseşi să pleci.

. . . .

Vezi Kicském, acum eu înţeleg,
Cum tu mi-ai răscolit nu numai casa,
Ci sufletul întreg,

Dar iată,
Mi-ai încâlcit tot rostul într'atât,
Incât când vrei să pleci de-acum
Te 'ncurci între firele gândirii mele
Ca o pisică prinsă 'n firele de lână,
Pe care le-a desfăcut imprudentă,
Jucându-se cu ele.

Şi târziu, când oboseşti,
Rămâi,
Mi-adormi în suflet
Ca un semn închis în carte,
La locul tău,
Micuţă şi cuminte,
Ca un mic „păcat de moarte".

Nimfa

In picioare
In mijlocul patului
Ai aruncat pe rând jos pe covor
Toate de pe tine,
Tu luminoasă şi ştrengară ca o glumă
A soarelui
Şi din valuri de dantelărie albă,
Apari mai albă,
Mică şi desăvârşită ca din spumă.

Mai ai acum în mână
Cămăşuţa străvezie şi uşoară.
— Şi parcă ai în mână un suflet rătăcit nevinovat.

Dar iată că se-aud pe afară
Paşi prea lungi, prea rari

Surprinsă tresari:
Ţi s'a mărit albul ochilor prea mari,
Urechile micuţe stau la pândă,
Arcul viu al buzelor,
Resfrânt în jos, aşteaptă.
Şi întregul minunatul trup,
(Cu strălucirea caldă şi plăpândă)
Puţin plecat înainte
Ascultă. . . . .

Pari o nimfă alarmată
De foşnetul suspect dintr'un stufiş,
De ochi care se-apropie furiş.

Dar paşii s'au depărtat...
Trăsăturile feţii s'au destins dintr'o dată,
Te uiţi la mine cu ochi strălucitori
Picură în aer limpezimi de salbă,
Mi-arunci în faţă, nebunatecă,
Perina
Şi cauţi scăpare sub cuvertura albă.

Cearta

Miniatură de fildeş mărită,
Şi necăjită,
Tu nu ştii ce să faci,
Supărată pe mine:
Să râzi?
Să plângi?
Dar îţi strălucesc ochii
De parcă 's plini de rouă,
Căci tu le faci pe amândouă
Minunat de frumos,
Cum cade câte-o rază de lumină
Pe nasul unui copil mânios.

Eu însă citesc mai departe şi tac...

Şi tu plângi tot mai tare,
Că nu vreau să viu să te 'mpac.

Dar e destul ca mai târziu
Să zâmbesc
Privind într'altă parte
(Mereu aplecat cu ochii 'n carte)
Ca să mă smulgi furioasă de haină
Şi să râzi plângând acum de ciudă
Că te-am împăcat.

Versurile

Ţi-am spus că-am scris pentru tine
Versuri
Şi curiozitatea ta nu mai are astâmpăr...
M'ai luat lângă tine pe divanul,
— Pe care mai cad draperiile roşii de catifea —
Şi mă pui să ţi le traduc în nemţeasca mea,
Care totuşi
Nu te mai face să râzi.

Asculţi cu ochii,
Cu născiorul,
Şi cu urechile micuţe,
(Stă cuminte până şi mătasa rochii).

Eu povestesc ce-mi trece prin cap
Şi seriozitatea ta e fără margini.

Dar iată, când gândesc să scap,
Dintr'o umbră de surâs din ochii mei
Ai prins de veste că-ţi spun din adins,
Alte prăpăstii
Şi te năpusteşti pe mine
Mânioasă, cu pumni mititei.

Vanitas

Urcând luminos în spirală,
Un strung cu lame de argint
Te-a modelat din fildeş.

Şi frumuseţea ta e o spirală ce se 'nalţă...

Şi ce neînsemnaţi
Mai suntem totuşi amândoi...
Suavă Kicsikém
Intre imensitatea, toată noapte, din trecut,
Şi-aceia care vine
Ne-am întâlnit printr'o minune de 'ntâmplare
Din două neamuri diferite
In omenirea curgătoare
Două trupuri.

Micuţo,
Până la noi
Pământul rodnic a revărsat luminii
Din sânul lui şi-al nopţii
Milioane de rânduri de făpturi
Care, după ce ocoliră cu privirea
După mersul soarelui,
Se 'ntoarseră în humă.

Iar după noi,
Lumi fără număr vor veni
Viaţa va 'nflori 'n minuni nebănuite
Şi cine poate şti
Ce siderale bucurii
Vor mai vedea acei ce vor veni.

O Kicsikém
Impinşi, cu ochi-nchişi
Din sânul rodnic al pământului
Ne vom întoarce 'n el fără de urmă
Şi-n faţa frumuseţii viitoare,
Din care nici o undă nu se curmă,
Slabi şi singuri,
Luptând cu legea năclăită-a humii,
Noi nu avem de cât,
Mică şi fragedă,
Iubirea noastră trist surâzătoare,
Şi-atât.

Căci între două lumi,
Noi stăm în noapte,
Ca doi inşi alăturaţi pe-o carte
La lumina unei lămpi
In câmp departe.

Cântecele mele

Ca-în fiecare zi
Şi azi eşti supărată.

Ai auzit
Că-am povestit în versurile mele
Unele dintre fermecătoarele tale nebunii,
Care fac din tine
O primăvară de lumină şi de soare.

Stai bosumflată, trântită 'n fotoliu
Şi nu vorbeşti.
Nasul ţi-e prea mic
Şi ochii prea mari.

Eşti supărată că poetul tău
Nu cântă dragostea lui
In ritmuri exaltate şi solemne,
Mânuind cuvinte îngrijit alese
Cum sună în poemele eterne,
Fără număr,
Pe care le citeşti tu seara
Ghemuită între perne
Cu cămăşuţa căzută de pe umăr.

O Kicsikem
E-adevărat că-n versuri fără meşteşug
(Ca grațiile tale care fug).
De-atâtea ori pe gânduri, te rechem.

Căci pentru mine,
Pentru sufletu-mi bolnav şi obosit
Tu eşti un zâmbitor luminiş
De încercări şi gânduri noi,
Care-mi pătrunde 'n suflet
Cum străbat
Nevinovate razele de soare
Prin broderia albelor dantele,
Şi-aruncă arabescuri de lumină
Pe masă, pe perete şi podele.

Râsul tău,
Pe care nu-l cuprinde nici-o carte
Transformă 'n minunată poezie,
Casa mea posacă,
Strada cu trotoarele deşarte,
Sbuciumarea-mi stearpă şi pustie.

Peste durerile trecute,
Prăfuite,
Peste ruine colțuroase reci,
De fericiri şi de dureri trecute,
Fără de grije,
Tu alergi şi urci uşoară,
Impodobind ca edera.

Şi oriunde merg,
In serile când mă afund, pe drum,
In noapte,
Din tot ce-a fost în urma mea
Lest sufletesc, nelămuriri de fum,
Doar tu şi luna
Fără sgomot, alunecând egal,
Peste păduri, peste câmpii şi peste munți
Peste dorinți, peste uitări, păreri de rău,
Mă întovărăşiți pe drumuri paralele
Tăcut
Şi-ntotdeauna.

CAMIL PETRESCU

MANŞONUL ŢAŢEI LEONORA

La Iaşi, în strada Sărărie, era nuntă mare în casele lui conu Iorgu. Prin ferestrele larg deschise, policandrele aprinse tăiau brazde adânci de lumină ce se pierdeau în frunzişul liniştit al pomilor. Era o noapte fără lună. Cerul de un albastru, profund de mare întărâtată părea o mitră episcopală, uriaşă, bătută în stele tremurătoare, cercuită de calea albă, diafană a robilor. Acorduri slabe de violină, dominate uneori de zumzetul autoritar al contrabasului expirau în unde depărtate, ca nişte suspine uşoare ale naturii ameţită de miresme şi vrajă.

Fete în alb înlănţuite de domni în fracuri sau în uniforme sclipitoare se învârteau încadrându-se pe rând în ramele de lumină.

Departe, la capătul aleii, sub pomi, în jurul unei mese de grădină, câţiva prietenii vorbeau, retraşi de sgomot, găurind pânza deasă a nopţii cu jarul ţigărilor aprinse.

— „Se mărită şi Dora. Abia lăsă păpuşile".

— „Aşa, frate... repede mai cresc fetele".

— „Se grăbesc, tinereţea lor e mai trecătoare".

— „Foarte bine, dar de ce în momentele astea niciun regret pentru ce lăsăm în urmă?"

— „O taină a naturii. Ne ameţim inconştient ca să nu ne dăm seamă de ce pierdem. Ah, Doamne, ce n'aş da să mă întorc în împărăţia copilăriei mele!"

— „A rămas departe, doctore. Porţile raiului s'au închis definitiv în urma noastră. Doar cu gândul ne mai putem întoarce. Şi totuşi farmecul ce ne stăpâneşte este atât de puternic încât amintirile copilăriei trezesc în noi cea mai caldă emoţiune şi lacrămile cele mai curate. Numai îmbătrânind înţelegem copilăria!"

— „Eu dac'aş avea copii, i-aş lăsa copii multă vreme".

— „Nu se poate. Copiii sunt fii risipitori... merg repede".

— „Nu i-aş da la şcoală niciodată. I-aş ţine lângă mine. Aş vrea să am un băiat voinic şi o fată cu părul pe spate, să se joace mereu, ziua, noaptea, pe orice vreme, fără grijă de haine. Nu i-aş certa niciodată".

— „Ne faites pas pleurer les enfants, romanţă veche, mon cher, dar nici n'ai să bagi de seamă, părinte fericit, ce ai să fii miop ca toţi părinţii, unde şi când încetează copilăria".

— „Spune tu".

— „După mine unul, când, întâlnindu-se, fetele roşesc mai repede şi băeţii din ce în ce mai rar, adio copilărie. O mână nevăzută ne smulge vălul depe ochi. Ele timide, neştiutoare sunt seduse de primul guraliv; noi ne credem mai îndrăzneţi şi cădem victima nemţoaicii dela copii, a cărui vârstă numai Dumnezeu o ştie".

— „Aşa e, frate... Când mă gândesc n'aveam 16 ani... cu fata din casă. Mama mă tot socotea copil. Eram într'a cincea la liceu.. O trimetea să-mi facă patul".

— „Eu am pierdut copilăria la şase ani", mărturisi cu profundă tristeţă doctorul.

— „Ei la dracu"!

— „Din faşă atunci".

— „Extraordinar"!

— „Tăceţi, domnilor, deveniţi ridiculi. Am înţeles nevinovăţia sufletească. Copilăria este ca floarea atinsă de brumă: se ofileşte repede când înţelegi prea devreme".

Şi copleşit de amintiri, încurajat de întunerec, doctorul, bărbat frumos, cu barba neagră şi păr cărunt, goli o cupă de şampanie şi începu a povesti îndemnat de prietenii cari se grăbeau să-l asculte cu simpatie şi curiozitate.

„Tatăl meu a murit fără să-l cunosc, după ce divorţase. Mama femeie tânără, uşuratecă, cochetă, s'a lăsat prada plăcerilor uşoare risipind o zestre de douăzeci de mii de galbeni, cu o inconştienţă, pe care bărbaţii o găsiau adorabilă. Noi copiii am fost crescuţi de o soră a tatei, de ţaţa Eliza, văduvă în putere, apreciată încă de ofiţerii de artilerie care-şi struneau caii, răsucindu-şi mustaţa când treceau pela ferestrele noastre. Ţaţa Eliza avea doi copii şi nu s'a mai măritat. Vina — ne repetase îndestul — nu era a ei. Ii mâncasem tinereţele cu nebuniile noastre. Eu, cel mai mic din casă, nu i le cunoscusem niciodată. O ţin şi astăzi minte — Dumnezeu s'o ierte — pieptănată cu cărare, cu părul cănit, ondulat cu drotul, cu sprâncenile încondeiate cu muc de alună arsă, stând înfăinată pe marginea canapelii, fumând ca un turc, ţigări înfipte într'un ac de cap, sucit în coadă de rândunică.

Eram cel mai mic, dar şi cel mai nebun dintre copii. Iarna, răsturnam casa; vara, ridicam în picioare toată mahalaua. Alergam cât era ziulica de mare, desculţ cu capul gol, în curte şi pe stradă, mânând caii împărăteşti cu un biciu împletit în patru de Ion bucătarul, ţigan desrobit, care cânta din drâmbă cu măestrie şi cu care mă înţelegeam de minune. Eu îi furam tutun „Kir" din cutia ţaţii şi el îmi făcea toate chefurile. Seara adormeam repede cu un căţeluş care mă umplea de pureci, legănat de basmele lui moş Simeon, moşneag cuvios, cu plete şi barbă albă, oblojit nu ştiu de unde, la casa noastră.

Ţaţa Eliza nu mă prea iubea. In schimb eram slăbiciunea, alintatul ţaţii Leonora, altă soră a ţaţii, care nu umblase la şcoală, din care pricină rămăsese mai prosticică şi fiind cea mai urâţică între copii, bunelul, cum era obiceiul pe vremuri, o dăruise monastirii. Acolo a învăţat ea să scrie şi să socotească, să facă cozonaci crescuţi până la genunchi şi dulceţuri de tot felul: de coarne, de nufăr, de dracilă, în fine chitonaguri şi povidle, vişine uscate şi câte alte bunătăţi. Venia să şadă la noi cam prin postul crăciunului şi pleca regulat în prima săptămână după paşti...

M'am cam întins la povestit, dar amintirile copilăriei...

— „Spune tu şi lasă".

— „Continuă".

— „Numai un minut, te rog... să ne aducă hainele că e cam răcoare, nu găsiţi"?

— „Ba da ar fi bine".

— „Intr'o iarnă", reluă peste puţin doctorul, „venise la Iaşi o trupă de actori despre care se dusese vestea. Mâncam, cum era obiceiul pe atunci, devreme Ţaţa Eliza — eu îi ziceam mamaie — apăru în capod, coafată cu artă de un neamţ miop şi chel, căruia noi îi înfundam galoşii cu hârtie".

— „Sunt gata numai să-mi pun rochia... Hai şi tu", zise ea în glumă, ţaţii Leonora.

— „Doamne, ţaţă, cum ai crede una ca asta"!

— „Ei, ce-ar fi dac'ai veni şi tu"?

— „Vai fugi, nici nu pomeni".

— „Hai, zău..."

— „Doamne fereşte", se miră închinându-se maica Leonora de teamă să nu cadă în ispită.

Un tropăit de om ce se scutură de zăpadă, o tuse cunoscută, ne vesti pe moşu Nicu, epitropul nostru, sgârcit nevoe mare, căruia îi plăcea grozav să-şi necăjească surorile, pe cari le socotea fără minte. Intrând, lepădă galoşii la uşă, aşezându-i cu îngrijire unul lângă altul, pături tacticos şuba şi căciula pe sofa, se aşeză cu spatele la sobă şi răsucind o ţigară de tutun amestecat cu foi de nuc pentru aromă, întrebă ca de obiceiu, trimeţând pe nas două coloane groase de fum cenuşiu, ce se învolburau bizar în aer:

Ei, ce mai tura vura, ham, babadam?"

— Ce să fie, bădiţă, nu vrea Leonora să meargă la teatru şi pace."

— „I-auzi, bădiţă, spune şi mata dacă are vre-o noimă."

— „Ai mai fost tu la comedie?" întrebă moşu Nicu prinzând semnul mamaii.

— „N'am fost, bădiţă, nici n'avem voie. Unde s'a mai auzit o treabă ca asta!... Nu iartă canoanele."

— „Ei, dute şi tu odată să-ţi faci idee de teatru."

— „Vai bădiţă, tocmai mata... Vrei să mă caterisească?"

— „Cine o să te ştie, proasto?"

— „Apoi că-curată vorbă, are dreptate bădiţa," insinuă ipocrită ţaţa Eliza.

— „Du-te, ţaţă, du-te" începurăm noi.

— „Doamne fereşte şi apără, protestă râzând fără voie maica Leonora. „Oarecum mi-o şedea mie cu comănac în cap la teatru?"

— Iţi dau pălăria mea de catifè..."

— „Şi rochie de unde?"

— „Ţi-o dau pe cea neagră."

— „Du-te, du-te, mă rrrog, ţaţă, du-te..." ţipam noi copiii dela masă.

— „Irra! Da mântuiţi odată, daţi-mi bună pace! Ce, eu am bani de dat la teatru?"

Ca niciodată, prins în horă nu ştiu prin ce minune, moşu Nicu, ieşindu-şi din fire, scăpă din gură: „Na-ţi un galbăn să-ţi plăteşti locul şi să-ţi iei şi cofeturi."

— Ei, de, oameni buni... Vă place?" Şi învinsă — bănuesc, mai mult de dorul ascuns de a cunoaşte lumea, rosti ca un condamnat la moarte: „Bine, bădiţă, mata să-mi porţi păcatul." Apoi, ridicându-se ruşinată dela masă, trecu în etacul de alături, unde căzând în genunchi, se rugă multă vreme la icoane.

Mai spre seară, un chiot de veselie saluta apariţia ţaţii Leonora, care se ivi sfioasă în pragul sufrageriei, pierdută într'o rochie balonată, cu pene de ambasador la pălărie. Intr'un elan nestăvilit, o prinserăm în mijlocul nostru şi sărind ca dracii ne învârteam în jurul ei răcnind cât ne lua gura:

Măicuţă cu pălărie
Dela noi din Sărărie
Ai plecat în haiducie...

Dar câteva palme împărţite de mamaia ne împrăştie ca pe nişte pui de potârniche, pe unii cu lacrimile în ochi, pe alţii chiocotind de râs, pe fiecare cu partea lui.

— „Haide, soro, că ne-aşteaptă birjarul!"

— „Nu-mi găsesc manşonul."

— „Caută-l în garderob.

— „L'am căutat."

— „In şifonieră nu-i?"

— „Nu-i."

— „Vezi poate o fi în sicrin."

— „Nu-i, l'am căutat pist'tăt locul."

— „Dacă's proastă să te iau cu mine, aşa-mi trebue... Ci hai soro odată! Ce ţi-e bun dac'om ajunge după ce s'a începe.

Plecară. Sania scârţâi întorcându-se în loc pe zăpadă şi port, par'că şi astăzi, în urechi, sunetul din ce în ce mai slăbit al zurgălăilor.

Eu mă culcam cu ţaţa Leonora. Când se întoarseră dela teatru, după ce se desbrăcară, au căutat manşonul toată noaptea.

— „Eşti sigură, soro, c'ai venit cu el?"

— „Araca'n de mine, ţaţo, doar nu-s nebună."

— „Ea l'a luat şi pace!"

— „Oare!?"

— „Doamne, soro, că proastă mai eşti. Cum iei tu cu atâta uşurinţă credinţa omului?"

— „Da, bine, ţaţă, eu am crescut-o.. e leneşă, e flămângioasă, ce-i dreptul, dar ar fi păcat să spui, nu mi-a lipsit niciodată nimic."

— „È s'o chemăm."

— „Lasă mâine dimineaţă ţaţă. Să ne culcăm... nu poate să doarmă nici băiatul."

— „Mie nu mi-i somn, ţaţă."

— „Apăi te ştim noi pe mătăluţă că n'ai astâmpăr.

— „Nu, las'o să vie, s'o iau eu din scurt"...

— „Cine era aia? întrebă unul din prieteni.

— „Rolla. O fată de suflet, pe care o crescuse la mânăstire, ţaţa Leonora. O leneşă, o leneşă ne mai pomenită. Unde o trimeteai, acolo, rămânea; unde o puneai, acolo adormea. Şi mânca, de nu se mai sătura. Soiu rău, cum zicea ţaţa Leonora. Crescuse mare ca o matahală, grasă, bucălată, cu ochii mici, cu un păr negru mat şi lung ca o coadă de cal rusesc...“

— „Iartă-mă că te 'ntrerup... aţi observat, trebue ca omul cel mai urât, să aibă ceva frumos în el.“

— „Da tu ce dracu ai?“

— „Am ce n'ai tu, minte.“

— „Şiretule, o ţii ascunsă... hă, hă, hă!“

— „Ia taceţi măi, spune, doctore.“

— „Stai niţel să mai răsuflu. Să ne facă câte-o cafea. O fi târziu?“

— „Nu e 12 — avem vreme.“

— Nu mergem la souper?“

— „La urmă cu toţi ai casei, mâncăm mai liniştiţi.“

— „Rolla, continuă doctorul, avea nu numai coadă, dar şi putere de cal. Ridica singură pianul când se ceruia în salon, ca să potrivească covorul. Căra pe lunecuşul făcut de noi braţe mari de lemne şi ea singură venia de hac lui Ion, bucătarul, care era furios când se îmbăta şi rostia învârtind toporul deasupra capului: *Haron bulion de cuion*, învăţat dela cine ştie ce boier franţuzit şi care, abia astăzi îmi dau seamă, însemna probabil celebra apostrofă a francezilor: Allons, bougre de cuillon, adică pe româneşte: Hai nemernicule!“

Rolla se apropia liniştită, cutremurând obrajii şi-l umplea de sânge dintr'un pumn, dat ca o lovitură de măciucă, după care ţiganul se liniştea ca prin farmec.

— „A dracului femeie!“

— „Era teribilă, în adevăr. Când umbla, duduia pământul. Odată, mi-aduc aminte s'a suit să lipească o sobă care afuma şi a dărâmat-o până 'n temelii. Neroadei nu i-a fost nimic, cu toate că soba căzuse peste ea. Păcatul era că tot ea era însărcinată să execute sentinţele şi să ne bată cu varga unde ştiţi şi voi, când se adunau prea multe sau când nebuniile noastre întreceau orice margine, după părerea lui moşu Nicu şi a celor două ţaţe.

— „Vai de c...apul vostru!“

— „Ţaţa Eliza disperată trase odată, de nenumărate ori, la infinit, canaful dela clopotul ce spânzura deasupra patului său şi Rolla apăru în fine, somnoroasă, fără ochi.

— „Unde-i manşonul? Să spui unde-i manşonul că te ia dracul,“ o întrebă, cârpind-o fără răgaz ţaţa Eliza.

— „Care manşău?“

— „Unde ai ascuns manşonul, tâlhăriţo?“

— „Ce manşău?“

— „Manşonul... manşonul cel creţ de astrakan... te faci că nu ştii?“ răbufni mamaia, târnăind-o de păr prin odaie.

Eu încremenisem în pat. cu genunchii la gură, revoltat și laș.

— „Elizo, las'o, țață."

— „Nu, să scoată manșonul că-i scot ochii."

Rolla recurgea în asemenea împrejurări la arma neputincioșilor. Se lăsă moale și de astă dată și se făcu ghem. Loviturile date, când cu pantoful, când cu pumnii descărnați ai țații Elizii ricoșau ca dintr'o pernă de cauciuc.

— „Căutați-l în *ganirop*."

— „Nu-i."

— „In *sicriu*."

— „Nu-i," reteza scurt la fiecare dată, țața Eliza, călare pe ea, întărind cu pumnul fiecare negațiune.

— „Ia lasă-mă, coniță, vrei să mă omori? Arăca 'n de mine, oameni buni!... Da cine a mai pomenit o treabă ca asta?!" Și scuturându-se de tigru, eși pe ușă masivă și liniștită ca un elefant, fără să fie atinsă de ceaslovul cu care țața Eliza, albă ca varul, aruncase după dânsa, împrăștiind foile în toată casa.

— „Elizo!" gemu țața Leonora îngrozită.

— „Bate cineva la geam," anunțai eu cu spaimă. Incremenirăm toții trăgând cu urechea.

— „Cine-i?" întrebă cu sfială țața Leonora.

— „Eu, săru' mâna!"

— „Care eu?"

— „Eu, Vasile, sergentul Vasile din pont."

— „Tu ești, Vasile?"

— „Eu coniță... cin' să fie, că nu mă mișc din poarta matale".

— „Bravo ție, Vasile, da, la ce ai bătut în geam?"

— „Cam iasă scântei multe, mă tem că s'a aprins hogeagul".

— „Vai de mine!..." Și 'ntr'o clipă toată casa fu în picioare, ușile la perete, țațele zăpăcite, fetele grămădite într'un colț speriate, despletite, frumușele și noi băeții cu durligele goale, încălțați fără ciorapi, ne uitam afară pe casă să vedem dacă s'a aprins și cum arde.

Numai Rolla, trezită ca prin minune, trecu prin antret într'o cămașe peticită, cu două cofe pline, cu tot alaiul după dânsa și urcând scara ce ducea la pod, pierdu echilibrul, se clătină ca un turn și căzu fără perdea, ceea ce mă făcu să exclam triumfător în mijlocul panicei generale:

— „Uite manșonul țații Leonora!"

— „Ptiu!" făcu biata maică, ferindu-mi capul, în timp ce țața Eliza rădea cu spasmuri.

— O, ho, ho, ho... a, ha, ha, ha... i, hi, hi, hi,!...

Când ne-am retras, nu știu pentruce eram rușinat ca un hoț păcălit.

Râsul isteric al mamaii și gestul pudic al țații Leonora m'au obsedat multă vreme, făcând din acest manșon poznaș, găsit mai târziu după *garderob*, punctul negru al copilăriei mele.

— „Dar focul cine l-a stins?"

— „Nimeni. Nu s'aprinsese nimic... minciuni de-a lui Vasile. Mai erau două zile până la anul nou.

GH. BRĂESCU

CREDINŢI INTARZIATE

Şi nu mai cade frunza de pe ramuri
Deşi de mult e toamna 'ntârziată...
Amurgu 'nflăcărat soseşte 'ndată
— Un cavaler grăbit, privind prin geamuri.

E frig, sub bolta cerului senină,
Şi frunzele-abia prinse, cântă încă...
E poate 'n ele-o amăgire adâncă
Să ia drept foc, a norilor lumină.

Dar repede himera dulce piere
Prin ziua ce cu noaptea se îngână,
Şi foile de-o bruscă adiere
Grămadă cad cu toatele 'n ţărână!

Copacul ruşinat, în zgriburire
Surprins de-odată gol şi tremurând,
Aşteaptă noaptea ca pe-o fericire
S'acopere scheletu-i mai curând...

D. Nanu.

ABIA ICI-COL' O VORBĂ

Nu ştiu a câta oară nesăturat repet
Vrăjita tălmăcire a slovei ce cuminte
Se 'nşiră pân' la capăt în molcome cuvinte,
In rânduri însoţite de-un tainic dor şiret.

Mici întâmplări banale, indiferente veşti
Imi scrii pe două pagini ce le-ar putea oricine
Ceti în toată voia alăturea de mine. —
Nimică nu trădează ce-ţi sânt şi ce îmi eşti.

Abia ici-col' o vorbă în chip nevinovat
Cu altele legată, îmi spune numai mie
Ce nimene, iubită, nu trebuè să ştie...
Abia ici-colo dorul şopteşte pitulat.

Abia ici-colo câte-un cuvânt înghemuit
Ce-l sorb mai lung cetindu-l în suflet sensu-şi schimbă,
Şi totuş o mai dulce şi mai bogată limbă
Imi pare că iubirea nici când nu mi-a vorbit.

G. Rotică.

ORE TÂRZII

Sunt orele târzii de noapte,
In casă lucrurile-au amuţit,
Pe duşumele, pe pereţi,
Tăcute, umbrele s'au înfrăţit
Şi dorm îmbrăţişate, fără şoapte.

O biată ramură uscată şi bolnavă
S'a tot sbătut la geamu 'ntunecat,
Văitându-se cu vaete de vânt.
Şi-acum, acum, în orele târzii
Slăbită de durerea neîndurată,
Atârnă încremenită spre pământ.

Sunt orele în cari în orizont
Privind printre zăbrelele de fier
Stă ziua-abia ajunsă de departe
La porţile întunericului mut
Şi-aşteaptă să-i deschidă Dumnezeu.

Durerile-au rămas într'un surâs
Albastru peste feţe lucitoare;
Fiïndcă ştiu că va veni 'n curând
Soare
Şi minunata cărniialinare:
Durerile acum, în toată firea,
Surâzătoare-aşteaptă izbăvirea.

Pe fericiri, tăcerea, ca un gând,
Incet, dar neclintit, s'a aşezat,
O, ele, ele, care n'au ştiut
Nimic, deabia acum au priceput
Că patimile chiar — ce 'n veci nu mor —
Mai au, din când în când, tăcerea lor.

MIHAIL CELARIANU

SIMPLITATE

I

Obrajii tăi, mamă, au azi culori de pâclă şi buza-ţi tremură. Deasupra casei, ciorile întind flamura aripelor negre. Cineva, pe drum, a rostit, răguşit, o rugăciune. Nu-i aşa, mamă, că Dumnezeu are ochiul deschis şi va îndrepta pe cei drepţi pe drumul unde înfloresc crinii şi unde porumbii bat din aripi albe?

Când mă îndrumam spre casă, o cerşetoare m'a oprit. Tremura şi vorbia aşa cum îmi spuneai cândva că vorbesc babele rele din pădurile cu diavoli.

II

S'a luminat grădina. Simt chemarea câmpiilor fără hotare. Tu nu vii, alăturea de mine, mamă?

Dacă ai cunoaşte graiul pârâului şi ai şti ce faţă de icoană are fata care se înveseleşte când vede rândunelele ciugulind şi râde cu dinţii de argint când copiii aleargă după fluturi?

Mamă, vină în grădină.

Şi pe obrajii tăi vor înflori bujori. Şi tu vei râde, nu-i aşa?

I. PELTZ.

IARNĂ

Se lasă Iarnă rece pe minte şi pe fire;
Iar fulgii de zăpadă, ce prind să se resfire
Pe surele cuprinsuri, ning lespezi de tăcere —
De-auzi cum moare Viaţa şi 'n râs şi în durere,
De-auzi cum ninge 'n Suflet, cum, paşnic, rânduri-rânduri
Il troeneşte hăul cernit şi vast de gânduri,
Şi prinde să îngheţe îmbelşugatul râu
Al lacrimilor triste, sub gerul fără frâu...

Şi tot mai alb adoarme Cetatea fără stradă,
In care trecătorii par oameni de zăpadă
Clădiţi cândva, pe vremuri, şi veşniciţi de ger...
— O, Suflet fără margini, ce avântat spre cer,
Ingheţi sub golul Iernii şi-ţi contemplezi drumeţii
Porniţi în alte timpuri pe drumul vag al Vieţii...

Şi 'n liniştea sterilă a marei înoptări,
Când ghiaţa 'ntinde cerul pe strâmtele cărări
Şi 'nchide lunga zare într'un sticlos mormânt,
Ai vrea s'adormi ca ursul în funduri de pământ!

1920.

MIHAIL COSMA.

CRONICA IDEILOR

CRIZA

Cu titlul „*Criza spiritului*", în „*La Nouvelle Revue Française*" poetul şi eseystul Paul Valéry încearcă câteva idei şi pretexte de studiu.

Paul Valéry socoate războiul european, ultimul capitol la marea carte a civilizaţiei moderne şi crede că, din haosul care va urma, din contradicţie, va naşte surâsul altei civilizaţii. Aşa crede Paul Valéry. Sau e cel puţin probabil.

Pentru noi, care nu suntem auguri în critica evenimentelor ni se pare ridicol să notăm sentimental şi repede. Cuvintele: criză, decadenţă n'au nici-o semnificaţie, atâta vreme cât sensul lor nu se sprijină pe o realitate calculabilă. Montesquieu a păţit în trecut experienţa asta tristă — de oarece a început istoria decadenţii romane din însăşi epoca ei de pace şi auroră. Exemplul lui, dacă nu există pentru Valéry, există pentru noi. E un obicei naiv pe care-l au oamenii, de a voi să surprindă legile naturii încă în mişcare. Înainte ca fructul să fi căzut definitiv din pom, Newton n'ar fi îndrăznit teoria gravităţii. Să scoţi imediat din eveniment legile generale, scepticismul sau remediul e acelaş nărav al oamenilor bolnavi care se pipăe după linguriţa cu doftorie, dacă nu sunt încă teferi. Noi aşteptăm anotimpul în care fructele fenomenelor s'au copt în pomii aparenţei, ca să le putem judeca valoarea. Judecăm fructele dacă sunt muşcate de păduchi sau gustoase, din punctul de vedere al trebuinţei noastre şi le judecăm indiferent, fenomene egale, în optica naturii.

Spaima d-lui Valéry este cel puţin ciudată. Pentru noi lucrurile literare au variat puţin. Un minut de stagnare, poate. Dar orice mişcare se rupe, în ochii spectatorului, într'o sumedenie infinită de stagnări, al căror total abia închipuie mişcarea. Pe un film de cinema, întreaga desfăşurare în timp a dramei, poate fi urmărită în fotografii succesive şi spaţiale. O sumă de fotografii din acestea imobile, desfăşurate repede în timp, construesc un gest, o mişcare. Marile epoci literare au devenit mari epoci când a intervenit comparaţia cu celelalte şi când reprezentarea globală a tuturor micilor evenimeute, a crescut noţiunea. Spectatorul pieselor lui Racine credea tot atât în criza literară a secolului, cât spectatorul care vorbeşte de criză, astăzi, la o poemă de Francis Jammes, la o piesă de Maeterlink.

Austrul care mută astăzi nisipul, dintr'o plajă în alta, se întâmplă în duna socială. Politiceşte se operează când bruscă, când latentă, marea transformare a substituirii claselor. Faptul acesta nu adaugă nimic nou, vechei ideologii. Nu s'a născut spontan din criza războiului. E un microb care via şi care a găsit acum, în boala organică a omenirii aşezate, mediul căldicel, hrana şi umezeala priitoare.

Democrația am mai întâlnit-o și la Iudei și în Atena și în Roma creștină. Evenimentele se țin de mâni și se perindă identice, cu aceleași presupuse efecte. Probabil că o civilizație are un conținut care nu poate fi depășit, de vreme ce veșnic revine. Probabil că este o sferă de civilizație peste care nu putem trece de. vreme ce, așezată bine, se răstoarnă, ca să înceapă din nou dela invenția focului pin caverne, același. Lumea legilor morale nu se supune oare aceleași fatalități? Asistăm parcă istoricește, la un cerc care se învârtește mereu, ca să revie în ochii noștri după identice intervale, și în care numai oamenii călări pe evenimente se cred stătători pe loc și nu se văd în continua întoarcere.

Pe d. Paul Valéry nu-l interesează schimbarea administrativă care se poate bănui în cârma societăților. Paul Valéry, care vânează o ideie, își creiază factice și punctele de reper. Pentru d-sa războiul răstoarnă, prin definiție, realitățile și atunci bocitoarele literare pot să se adune cu părul despletit, țipând: „Faptele sunt totuși limpezi și nemilostive. Au murit mii de tineri scriitori și artiști. A pierit iluzia unei culturi europene și credința în puternicia cunoașterei, de a salva orice; știința e lovită mortal în ambițiile ei morale și aproape dezonorată de cruzimea aplicațiilor sale; este idealismul, cu greu biruitor, adânc rănit, responsabil de visurile lui; realismul înșelat, lovit, împovărat de crime și greșeli; concupiscența și renunțarea, egal batjocorite, „credințele confundate în tabere, crucea împotriva crucei, cruciatul împotriva cruciatului." După enumărarea asta patetică, a d-lui Valéry, am putea conclude: o să fie haos. Lumina zace încă paralitică în întuneric, pământul n'a înfrunzit încă în ape și spiritul n'a gângăvit încă în materie. Toate lucrurile curg întunecos ca niște râuri, fără maluri, fără țintă. Nu sunt legi — fiindcă nu sunt conture statornice. Fizicianul acestei lumi e Heraclit și moralistul ei, Protagoras. Fizicianul sceptic și moralistul sceptic.

Dar d. Valery urmează:" chiar scepticii dezarmați de evenimente așa subite (pot exista „evenimente subite" în curgerea fenomenală?) așa de violente, care se joacă cu gândurile noastre ca pisica cu șoarecul — scepticii înșiși și-au pierdut îndoelile, le au regăsit iarăși, le-au pierdut din nou (îndoelile pierdute — se numesc certitudini?) și nu se mai pot servi de mișcarea creerului lor".

Dar astea toate sunt cuvinte de sentimental. O cultură nu e un soclu care se poate răsturna și nu-i pot atribui noțiunea de pudoare, ca să se poată dezonora. Ideile nu pot fi detronate definitiv, cum pot fi regii. Sistemele de cugetare sunt în afară de victoria lor socială. Iar știința, care e o culegere de bune observații, legată de câteva ipoteze, nu poate fi responsabilă de aplicațiile ei rele. Ar fi să-i admitem o finalitate și încă una morală.

Mai rămân scepticii. Il putem consola pe Valéry; vor rămâne mai departe sceptici. „Criza Spiritului", pentru noi, stă tocmai în faptul că ideologiile stăpânesc acum, mai mult ca înainte, că sistemul lui Marx și-a dat mâna cu cel al lui Bergson; că democraţia a fost chemată în jeţul ideilor, sus în turn, unde stătea singur, astrologul. Criza spiritului e în lipsa de sceptici. Aşa cum pune însă Valéry problema — ei n'ar putea decât spori. Şi atunci — sunt de acord cu Valéry — ar fi foarte penibil.

Dar pentru sceptici.

B. FUNDOIANU.

CRONICA ARTISTICA

CANISIUS[*]

Aplicându-se în primul rând asupra problemelor variate ale coloraţiei, pictura impresionistă şi neoimpresionistă a căutat să înlocuiască desenul propriu zis şi să dea un altul bazându-se pe raporturile fireşti ce sunt între valori, nuanţe şi tonuri locale.

Acest desen de esenţă modernă, explicat de Cézanne şi atribuit în mod greşit lui, se deosebeşte de cel dintâiu prin considerarea umbrei ca o culoare transformată şi mai ales prin influenţa pe care o exercită culoarea asupra liniei, rupându-i drumul normal şi unduind-o după greutatea coloraţiei împrejmuitoare.

Din nefericire, teoria aceasta aşa de justă şi aşa de frumoasă a fost obârşia celor mai regretabile erezii plastice.

Răstălmăcită în fel de fel de chipuri, ea a prezidat fără să vrea la ridicarea stăvilarului celui mai de preţ pe care îl cere arta: *Controlul liniei.*

Astfel pictura s'a scuturat încetul cu încetul deaceia ce se numeşte desen, pe când pe dealtă parte îşi întărea efectele de culoare şi se pornea pe drumul căutării armoniilor noi, cât mai noi şi cât mai repede impresionante.

Şi aşa am ajuns în secolul celor mai bogate palete pe care le-au visat vreodată veacurile artistice şi asistăm la o întrecere turburătoare şi perseverentă în care pictorii caută să *inventeze* cât mai ciudate armonii, cât mai puternice lumini, cât mai stranii efecte de culoare.

Şi dacă în aceasta sunt de recunoscut merite evidente, dintr'un anume punct de vedere situaţia picturii de acum este o formă decadentă şi devenită intolerabilă. Epoca tuturor experienţelor plastice a dăinuit prea mult. Ea va trebui să înceteze. E de dorit şi de prevăzut. Sclipitoarea şi excesiva pictură de coloraţie a început să piardă teren. Gustul derutat se reîntoarce în calea serioasă a marei arte, se complace în sobrietatea şi în asprimea ei şi cantă azi un desen solid şi stabil acolo unde, acum câtăva vreme, căută o coloraţie nouă şi impulsivă.

---

*) Str. Nisipari 28, casă proprie.

Exemplu? Dar marele Franck Brangwyn, poate cel mai mare aquafortist al zilelor noastre, a expus incizii la Panorama Griviţa prin 1913 şi-a fost încununat cu cea mai desăvârşită şi cea mai zdrobitoare indiferenţă românească, iar astăzi, primele lucruri cari se caută în expoziţii sunt tocmai hulitele inciziii şi banalele desene. Nu-i acesta un simptom eloquent?

Iată de ce socotim expoziţia d-lui Canisius mai mult decât un succes personal; ea este o izbândă a seriozităţii şi a sobrietăţii artistice şi o chezăşie trainică de strălucire plastică.

Pe d. Canisius îl cunoaştem încă din expoziţia sa din anul trecut ca pe un rar exemplar de conştinciozitate pictoricească, un realizator de armonii sobre şi întristate în linii fine şi nervoase ori calme şi energice, colorate prin ele însişi ori suprapuse de pete largi şi calme de culoare astâmpărată şi liniştitoare.

Pe ici pe colo doar câteva aquarele frângeau pacea celorlalte lucrări cu masele lor vii şi aruncate.

In totul arta d-lui Canisius făcea impresia unui leu culcat pe labe, profund liniştit şi cu o privire vagă şi îndepărtată ce-i dădea un aer de relativă indiferenţă. De fapt era liniştea şi stăpânirea pe care o dă conştiinţa forţii şi siguranţa izbânzii. Şi ca mai totdeauna această forţă e roasă de un sâmbure de melancolie.

In interiorul artistic al casei sale din strada Nisipari, d-l Canisius ne arată şi de această dată continuate şi mărite frumoasele sale calităţi vădite în expoziţia din anul trecut.

Stăpân pe un impecabil desen şi pe o culoare catifelată şi caldă, d-sa realizează tot aşa de mult în incizii ca şi în aquarela pe care o stăpâneşte măestrit.

Intreg în ceiace face, egal în întregimea sa, pictural în desenul propriu zis ca şi în incizii, d. Canisius are în toată opera sa o poezie proprie, o atitudine, în sfârşit o personalitate întreagă şi complexă în care fineţea şade bine alături de vigurozitate, iar bogăţia datelor se îmbină în mod fericit cu simplitatea trainică a facturii.

In acest acord definitiv trebueşte căutată toată puterea de creaţie a d-lui Canisius.

VICTOR ION POPA.

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Directoratul d-lui Victor Eftimiu. — Prin fatalitatea tradiţiei care cere ca la schimbarea unui regim politic să se schimbe şi directorul Teatrului Naţional ca orice funcţionar politic, d. Victor Eftimiu a trebuit să plece dela direcţia Teatrului Naţional. Fiindcă am salutat venirea lui în fruntea Teatrului cu speranţe şi lirism, ne simţim datori de a încheia un mic bilanţ al unei stagiuni, a cărei răspundere nu-i revine în totul, şi al alteia abia începute şi de ale cărei roade va beneficia, probabil, succesorul. Se poate spune că o eră de mare prosperitate materială şi morală a domnit la Teatrul Naţional pe tot timpul directoriatului d-lui Eftimiu. Discreditat atâta vreme şi ocolit de public, Teatrul Naţional a devenit, prin acţiunea inteligentă a d-lui Victor Eftimiu, un punct de atracţie incontestabilă şi prin valoarea relativă a repertoriului şi prin prestigiul cu care a ştiut să-l înconjure cu ajutorul unanim al presei. Este de asemenea un fapt tot atât de cert că şi înăuntrul teatrului, d. Eftimiu a arătat o abilitate şi chiar o fermitate, pe care nimeni nu i le-ar fi bănuit. Pacea a domnit în menajeria mai mult sgomotoasă decât feroce a teatrului! N'am mai văzut procesiuni de actori colindând ministerele pentru a cere înlocuirea directorului, şi alte procesiuni cerând menţinerea lui. In ceiace priveşte repertoriul, n'am avut tot ce ni s'a promis sau am aşteptat. Nici timpul scurt n'a îngăduit-o. Se pot menţiona totuşi: *Iulia*, *Electra*, *Glauco* şi regretăm că nu putem adăuga şi pe *Macbeth*, pentru care totul e pregătit. Singura invinuire ce i se poate face fostului director al Teatrului Naţional, considerabilă dealtfel, e că n'a fost în deajuns de pătruns de adevărata menire a acestei instituţiuni: datoria de a încuraja cu orice sacrificii literatura dramatică română. Aceasta nu înseamnă că a jucat mai puţine piese originale decât alţi directori; le-a jucat însă cu o neîncredree atât de vădită încât la regretul publicului, actorilor, personalului, pictorilor, sculptorilor şi chiar al autorilor nejucaţi ce întovărăşeşte plecarea d-lui Victor Eftimiu dela Teatru, nu se asociază cu o egală căldură şi spontaneitate — în chipul cel mai paradoxal posibil — şi regretul cuvenit, de altfel, al autorilor jucaţi, cu excepţia, bineînţeles, a d-lui N. Iorga.

Pentru zilele de vacanţă, istorioare pentru copii — şi **In seara de Crăciun**, *piesă într'un act de Ion Pas.*

Literatura pentru copii a d-lui Pas întruneşte cele câteva condiţiuni indispensabile genului: dragostea pentru cei mici, farmecul narativ, pătrunderea psichologiei infantile şi mai ales elementul etic. Lipsa unei astfel de literaturi a fost de mult simţită la noi; aportul d-lui Pas e unul din cele mai fericite. In adevăr puterea de sugestie ori de emotivitate iese la d-sa cu atât mai în relief cu cât cadrul observaţiei este mai simplu. Putem cita oricare din aceste istorioare. „Mielu" bunăoară, ori „Un joc de nasturi", deşi cu anecdotă comună, resfrâng un realism dureros. Stilul clar, concisia povestirii şi vivacitatea expresiilor şi gesturilor copilului dau şi mai mare preţ acestor istorioare.

Pieseta *In seara de Crăciun* se slujeşte de aceleaşi elemente, transpuse în dialog. Naturaleţa acestui dialog adăugată la exteriorizarea vie şi colorată a sentimentelor, ne fac să aşteptăm cealaltă literatură a d-lui Pas, literatura pentru cei mari

V. M.

Comemorare. — Turcia răsboeşte şi Egiptul se rebelează. Aceste fapte de actualitate nu sunt încă istorice, deci şi mai puţin literare; sunt abia politice şi totuşi ele ne cer o comemorare literară.

Acest dublu Islam redeşteptat, ne trimite gândul spre acel care a clamat din vârful minaretului cel mai înalt şi mai măiestrit de arabescuri, poezia dar şi redeşteptarea Orientului.

Nu vom discuta oportunitatea acestei reînvieri ca actualitate politică. Amintirea Ienicerilor nu ne este prea preţioasă şi în Egipet ca şi lui Napoleon ne place să privim secolele din vârful Piramidelor. Nu ne oprim nici la interesul obiectiv istoric al renaşterei unei rase, nici la cel artistic a reînflorirei unei civilizaţii somptuoase. Comemorăm pe *Pierre Loti.*

După o epocă de mare succes, care nu era totuşi glorie, un succes de modă, a fost acuzat de poetizare a Orientului şi o falangă nouă literară de orientalişti „serioşi" l'au detronat. Până şi în buduare a fost înlocuit pe etajere ripolinate cu exploratorii orientului pozitiv.

Şi poate totuşi suflul convingerei şi puterea iubirii sunt mai active şi reale decât se pare. Dacă acest Poet al orientului nu a provocat chiar până într'o măsură, acest flux de conştiinţă patriotică, ca Aed adoptiv al unei rase adormite, apoi el a îndeplinit desigur rolul profetic al poetului. Cu ochiul lui de două ori vizionar, de două pri inspirat, de marinar şi de poet, a avut pre-viziunea acestei Resurecţiuni.

B.

Ramuri— Drum drept revistele contopite de sub direcţia d-lui N. Iorga aduc aceiaş tradiţie anchilozată în formule, în care nu se mai poate crede, acelaş reacţionarism sectar şi — cu foarte puţine excepţii — acelaş aer de mediocritate înfăţişată şi impusă drept *culturală*: V. Tempeanu, P P. Stănescu, Mihail Pricopie etc., traduceri de N. Iorga.

Articolul directorial: *Literatură nevertebrată românească şi literatură normală europeană* pornind dela o premisă fundamental falsă că modernismul poesiei noastre nu se explică decât prin trândăvie şi trufie şi că aiurea poesia nouă are un substrat de normalitate etnopsichologică — teză scumpă, de dragul căreia vezi pretutindeni numai naţionalism cultural în producţia poeţilor noi francezi sau de limbă franceză e, de fapt, un prilej pentru musa d-lui Iorga de a se aventura din nou în genul ingrat al traducerilor în versuri — model *Floarea Darurilor* de odinioară.

Din partea *„Societăţii Studenţilor Români"* din Londra primim un foarte călduros apel către autorii şi editorii din ţară prin care sunt rugaţi ca, pentru alcătuirea unui centru de propagandă culturală, să trimeată publicaţiile lor *Casei de cetire* întemeiată de acea societate. Publicaţiile trebuesc expediate deocamdată pe adresa: **Dragoş Protopopescu,** *Student Mouvement Hous 32, Russell Square London W. C. I.*

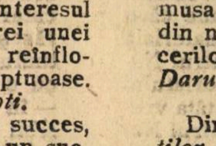

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CARŢI FOLOSITOARE ∴
∴ pentru COPII ŞI TINERIME

BASME DE CRACIUN
ŞI
POVESTEA MINUNATA
DE
VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediţii de lux cu ilustraţiuni în text şi planşe colorate . Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei	6.—
Făt-frumos din lacrimi	„	6.—
Tinereţe fără bătrâneţe	„	6.—
Pădurea ursitoarelor	„	6.—
Katalina	„	6.—
Şarpele fermecat	„	6.—
Minunea Sfântului Ilie	„	6.—
Păţania Călugărului Gherasim	„	6.—
Alina-Linda	„	6.—
Trei îngeri	„	6.—

BIBLIOTECA ROZA

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Ségur	ediţie ilustrată	Lei	16.—
După ploae, vreme bună	idem	„	25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALA

Grădina Raiului de Andersen		Lei	5.—
„ „ „	în legătură de lux	„	12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

REVISTA „TRANSILVANIEI"
SIBIU

ROMANIA
3 BANI
POSTA

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale

BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Campineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALA
„ASOCIAŢIUNII"
SIBIU

SUMARUL No. 22

E. Lovinescu . . . . Critica şi Literatura (IV)
I. Valerian . . . . Vîn caravanele...
Vladimir Streinu . . . . . . Pe sufletul meu
Gh. Brăescu . . . . Toasturi cazone
Camil Baltazar . . . . . . Convalescenţă
Sanda Movilă . . . . Colanul de apă
F. Aderca . . . . Spiritul latin sau d. N. Iorga se răzbună.
Ion Călugăru . . . . Intre copii
B. Fundoianu . . . . Dela Nică a lui Ştefan la Mallarmé
Cronica Artistică: *Victor Ion Popa.*—Cronica Dramatică: *F. Aderca.* — Insemnări Literare.

22

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente : pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi : librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APARUT No. 2

din

MAGAZINUL LITERAR

CITIŢI-MĂ

CU URMATORUL SUMAR:

Şcoala Regilor	de	JULES LEMÂITRE
Pe Povârniş	„	ION SLAVICI
Jucării	„	ION PILAT
Crăciunul Sf-tului copil Feodor	„	G. GALACTION
Noapte	„	CLAUDIA MILIAN
Biserica Sfinţilor fără de nume	„	VICTOR EFTIMIU
Minciuna	„	ALFRED MOŞOIU
Moartea Salomeei	„	GUILLAUME APOLLINAIRE
Steluţa	„	F. ADERCA
Minunea Sf-tului Anton	„	MAURICE MAETERLINCK
Coperta	„	A. BRĂTĂŞANU
Vignete	„	TEODORESCU SION

PREŢUL 10 LEI

ANUL I. — No. 22 11 FEBRUARIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

CRITICA ŞI LITERATURA

IV

Indrumarea lirismului spre intelectualizare şi spre expresia simbolică ar fi o evoluţie firească. Situaţia momentană a poeziei române n'o confirmă însă într'o măsură satisfăcătoare. In loc de a evolua în acest sens, lirismul a deviat spre o formă mult mai evidentă şi mai caracteristică; în loc de a se intelectualiza, emoţia se reduce în genere la sensaţia elementară. Prin raportare la romantism sau la simbolism, fenomenul poate fi privit, negreşit, ca o insuficienţă lirică. In lipsa termenului de comparaţie cu arta viitorului, preferăm totuşi să-i analizăm caracterele fără a trage concluzii definitive. Cu o perspectivă ce nu ne aparţine încă, criza de acum s'ar putea răstălmăci cândva ca o fructuoasă epocă de transiţie spre o artă nouă.

Ne-am oprit altădată asupra poeziei d-lui Lucian Blaga, reducând-o în elementele ei: ca fond, sensaţia; ca tecnică, comparaţia şi deci imaginea.

Sensualismul, sau mai bine zis sensorialismul, este unul din caracterele cele mai evidente ale poeziei moderne de pe toate latitudinile pământului, activată, mai ales, de influenţa extrem orientală. Inainte de a se transforma în sentiment şi emoţie, sensaţia se satisface singură printr'o expresie directă şi rapidă, care exclude orice organizare şi complexitate. Omul trăeşte numai prin simţuri, într'un fel de excitare ce nu duce la emoţie şi la reflexiune. Dacă intelectualizarea este o sterilizare a lirismului pur prin depăşire sau deviare, sensualismul reprezintă mai de grabă un stadiu anticipat şi deci rudimentar; nu e o formă a decadenţii anemiate prin preponderenţa intelectului ci o formă primitivă ieşită din contactul bucuros al simţurilor proaspete cu natura. Poezia sensaţiei nu e nouă; o semnalăm numai prin insistenţa şi, cu deosebire, prin realizarea ei. Sensaţia nu e redată direct ci printr'o comparaţie; sufletescul îşi găseşte o expresie în lumea fenomenală; imaginea îl încadrează într'o ramă de aur. Sub acest raport, d. Lucian Blaga este poate cel mai original creator de imagini, pe care l'a cunoscut literatura română până acum: imagini neaşteptate şi profund poetice. Pentru a reda impresia liniştei, el cel dintâiu a auzit sgomotul razelor de lună bătând în geamuri *(Linişte)*, pentru a reda fragilitatea sufletului în anumite momente, îl fereşte ca pe o frunză şi de contactul luminii spre a nu-l disloca *(Amurg de toamnă)*; stând sub un gorun, el cel dintâi a auzit cum i se revarsă liniştea din sicriul cioplit obscur în copac *(Gorunul)*. Imaginea nu e unul din elementele poeziei d-lui Lucian Blaga, ci pare poezia lui însăşi. Nu este totuşi unica raţiune de a fi. Imaginile poetului au în genere caracterul funcţional; cu toată materialitatea lor poartă în ele şi imaterialul; sunt expresia concretă a unor stări sufleteşti de o valoare, ce e dreptul, mai mult cinestezică, dar incontestabilă. Din poezia d-lui Blaga reiese o bucurie de a trăi, un optimism, nu conceptual ci pur sensorial: sensaţia proaspătă întreţine mulţumîrea vieţii. Găsim deci în poet şi o unitate sufletească şi o oare care atitudine. Oricât de puţin organizată şi de complexă i-ar fi poezia, nu-i putem deci tăgădui nici frumuseţa imaginilor, nici existenţa unei echivalenţe sufleteşti pentru cele mai multe din ele.

Influenţa d-lui Lucian Blaga asupra poeziei noastre moderne e considerabilă. A răzbit, fireşte, prin ceiace are mai aparent: imaginea. In imaginile d-lui Blaga se găseşte însă reziduul sufletesc, din care s'a generat cochilia ca ceva organic. La poeţii mai noi ele sunt căutate, în sine, ca obiecte rare şi preţioase. Poezia recentă e caracterizată prin această întrecere de culegători de perle; mâini febrile le dibuesc în fundul oceanului spre a le înşira pe un fir iluzoriu. Numai prin artificiu dau uneori impresia unei vagi organizaţii poetice: la cel dintâiu examen, ele se risipesc însă difluente.

E. LOVINESCU.

VIN CARAVANELE...

Pe învelişul tropical
S'a domolit simunul ce-a suflat dogoritor,
Şi 'n geana de nisip se văd albind uşor,
Mantalele trimişilor ce vin
Purtaţi de-un norocos destin...

Vin caravanele ce-au răscolit pământul,
Şi-aduc un uriaş bazar de bogăţii
Cules din vechi şi-îndepărtate 'mpărăţii...
Pe fondul cerului de sticlă mată
Se profilează'n şiruri trăgănate
Cămilele ce se înscriu la rând,
Ca nişte hieroglife într'o carte
Inviorând în suflet speranţe de mult moarte...

Vin caravanele ce le-am crezut pierdute
In zarea ţărilor necunoscute
Şi-aduc poveri de fildeş şi de aur...
Şi cum alunecă alene,
Purtând tăcerea păturită pe surile spinări,
Par şiruri de corăbii ce se întorc din larg,
Greoaie, fără de catarg,
Alunecând ca într'un vis bizar
Spre-un port imaginar...

Se'ntorc caravanele nomade
In seara fumurie care cade
Pe fruntea crengilor de tamarin...
Şi cum se mişcă colbăite de drum lung,
Parc-au pornit de secole şi nu mai ajung...
In preajma lor şacalii dau târcoale
Şi urlă în urechile văzduhului înalt,
Ce larg deschide porţi de ferbinţeală
Ca să întâmpine cu drag,
Cămilele ce picotesc de oboseală...

O!... Le cunosc de mult!...
Sunt caravanele ce le-am purtat sărace
Atâta timp în haosul din mine.

Din giulgiul de nisip le-am scos afară
Şi-acum, împovărate de minuni,
Le văd cum se întorc în lume iară...

Eşiţi, prieteni, din chiliile de lut
In calea caravanelor ce vin,
Să vă împart cămilele pe rând...
Deşi adânc mă mistue un gând,
Că le veţi răvăşi fără de rost
Nepricepând câte comori au fost...

Veniţi, cât noaptea nu se lasă,
Că mâine alţii vor veni la rând,
Despovărând cu-aceiaşi nepăsare
Spinarea caravanelor hoinare...

Din şirul caravanelor ce curg,
Eu voi opri pe cea din urmă din cămile,
Şi 'ntr'un amurg,
Sub coviltirul cerului brumat,
Făcând-o să'ngenunche la picioare,
Mă voi sui pe dânsa uşurat,
Şi mă voi pierde'n taina necunoscutelor hotare...

I. Valerian.

PE SUFLETUL MEU

Pe sufletul meu fără nici un gând,
Intinsă pustă arsă de dogoare,
In mers greoiu simt zilele trecând
Ca nişte lungi şi aspre târâtoare.

Urâtu-aşterne şesuri zi cu zi...
Aceleaşi zări opace şi murdare
Au fost cum sunt şi cum sunt iar vor fi:
Fiinţa-mi de nimic nu mai tresare.

Niciun amurg de-acum ori răsărit
Letargicu-mi urât uu-l va trezi:
Mă prăbuşesc adânc — şi nesimţit
Mă descompun cu fiecare zi.

Pe valea oboselii 'n care sânt
Nevoi mărunte doar mă rod arare
Ca viermii un cadavru peste care
Şi-a tras mormântul pleoapa-i de pământ.

Vladimir Streinu

TOASTURI CAZONE

„Şi noi suntem din
„Tarascon."

In garnizoana Târgul-Jiu. Masă comună. Şaizeci de perechi, ofiţeri şi doamne. Cuvânt de ordine: Retragere la ora 10, fără discursuri. Sosuri lungi, fripturi negre, muzică militară, Turburel.

După o oră:

Colonelul Popescu *(comandant de brigadă, sosit de câteva zile în garnizoană).*

Domnilor ofiţeri, doamnelor,

Masa de astăzi este o zi istorică în trecutul meu. Plecând în războiu căpitan, *(răcnind subit)* mi-a fost dat mie să mă întorc colonel cu stea, încărcat de decoraţii, comandant de brigadă, în frumoşii d-voastră munţi în care ca şi Tudor Vladimirescu am stat santinelă neclintită la postul meu, sărind de pe un munte pe altul, căzând în prăpastie, mergând triumfător înainte, căci românul în veci nu piere. *(Superb).* Şi sunt român, domnilor! *(Patetic).* Dar n'am venit aici să vă povestesc faptele mele pentru care am fost viu felicitat şi decorat cu *motto* de M. S. Regele şi chiar de A. R. Principele Moştenitor *(cu abnegaţie).* Ostaşul trebue să fie modest. N'am nevoie să mă laud. Codrii au fost martorii vitejiei mele. *(graţios).* Nu eu, d-voastră doamnelor aţi născut neamul românesc, care a uimit lumea prin vitejia lui. Voi, femei antice, aţi făurit cu degetele voastre de roză România Mare, suportând pe rând şi cu cel mai mare eroism, toată greutatea neamţului. Vouă v'a fost dat să salvaţi aceste cuiburi de vitejie strămoşească, după cum odinioară păsările cerului au salvat Capitoliul. Trăiască deci M. M. L. L. Regele şi Regina. Trăiască A. S. R. Principele Carol împreună cu întreaga dinastie şi Principesa Elena...

Un glas *(ţărişor)* şi prinţul Mihai...

Colonelul Popescu *(rece)...* am zis dinastia, (urmând): Noi, corpul ofiţeresc din creerul munţilor *(aruncând verdeaţă de pe masă şi îndemnând din ochi ofiţerii să facă la fel)* vă acoperim de flori şi lăsăm cu încredere în mâinile d-voastră cele două greutăţi: pansarea răniţilor şi alinarea suferinţelor în urma noastră *(Părinteşte)*. Şi acum, doamnele mele, un sfat: păstraţi-vă limba. Păstraţi-vă limba, că limba dulce mult aduce şi limba d-voastră e dulce, dulce de tot, nespus de dulce, căci nu este limbă mai dulce decât limba românească. Iar pe voi, bravii mei ofiţeri, vă felicit că v'aţi întors sănătoşi în munţii de unde aţi plecat, ceeace dovedeşte că din vultur, vultur naşte, din stejar, stejar răsare. Ura, trăiască judeţul Gorj! *(cade extenuat, copleşit de aplauze).*

Răspunsul comandantului de regiment Col. Ionescu.

Domnilor şi Doamnelor,

(Resemnat). Sunt neputincios. *(Vehement şi pe nerăsuflate).* Sunt neputincios să exprim ce simt, ce simţiţi şi d-voastră, ce simţim cu toţii căci cred că fiecare simţiţi ca mine pentru d-l Colonel care ca un şoim s'a repezit asupra adversarului, pot zice asupra duşmanului, atât de fioros în timpul dela început până la sfârşit, care nici-o zi, nici-o secundă măcar nu i-a scăpat, nici-o bătălie unde alţii ar fi rămas morţi de o mie de ori şi nu s'ar mai fi întors niciodată în mijlocul nostru înapoi *(sorbind din pahar)*. Deaceia repet, sunt neputincios să exprim toată recunoştinţa, toată dragostea, tot devotamentul şi respectul ce simţim toţi gorjenii pentru d. Gheneral Popescu.

Col. Popescu *(roşind modest de plăcere)*. Nu sunt încă general.

Col. Ionescu *(vehement)*. Nu se poate, aveţi să fiţi, trebue să fiţi. Ne vom ruga lui Dumnezeu şi dragostea ce vă purtăm este atât de mare, atât de caldă, atât de sfântă şi rugăciunile ce vom înnălţa la cer atât de ferbinţi încât nu se poate să nu vă înainteze gheneral la cea dintâi promoţie...

Col. Popescu *(capabil)*. Aia... dar pân'atunci.

Ofiţerii *(în cor)* Urra!... Trăiască d. general Popescu!...

Col. Popescu *(resemnat, mulţumind şi liniştindu-i cu mâna)* Lăsaţi să vorbească colonelul...

Col. Ionescu *Domnilor şi doamnelor,*

Vă rog să mă credeţi, pe unde am fost căpitan, toţi comandanţii mei s'au făcut gheneralì de pe urma mea şi am mulţumirea sufletească să constat că am contribuit şi eu cu ceva la înaintarea lor, căci pe unde am fost, compania mea a fost totdeauna întâia pe regiment, care primea laude de pe urma mea.

Domnule Colonel, vă promit solemn, vă rog să aveţi încredere în mine, veţi fi gheneral afară numai dacă n'oiu muri eu...

Dar, domnilor şi doamnelor, nici o fericire nu este complectă. Din buchetul frumos împrăştiat în jurul mesei lipseşte cea mai frumoasă floare a Gorjului, care se ofileşte departe de acela care o udă în fiecare seară cu lacrimile sale... lipseşte d-na Gheneral Popescu...

Toţi: Urra! Trăiască d-na general Popescu!...

(Restul discursului se pierde în cacofonia pe patru voci produsă de ofiţerii tineri cari intonează: Gaudeamus igitur.

Replica

Col. Popescu; Mulţumesc valorosului meu camarad pentru cuvintele sincere şi frumoase ce mi-a adresat.

Doamnelor şi Domnilor, vasta cultură a colonelului Ionescu îi dă dreptul la comandamentele cele mai superioare.

V' asigur că din toată inima, din tot sufletul meu îi voiu da tot sprijinul ca să ia comanda acestei brigăzi îndată ce va deveni vacantă prin avansarea mea. Numai aşa voiu părăsi liniştit Gorjul unde am fost iubit şi admirat de toată lumea şi numai aşa munca ce am depus pentru îndreptarea acestei unităţi — pe care d-voastră ştiţi în ce hal am găsit-o — nu va fi pierdută. Iar pe voi, băeţi, vă îndemn părinteşte: adăpaţi-vă din capul colonelului Ionescu, din cinstea lui, din vitejia lui căci, aşa cum îl vedeţi de mic, a pus una din pietrele cele mai mari la temelia României mari... *(Urale uesfârşite).*

Glasul Banatului

Un locot. Bănăţean. Mulţăm frumos pentru aşa vorbe la d-l colonel care musai urmează să fie ghinăral ş' apoi numai ce s'o pune în capul nostru ş' om mere bucuros la Pesta care încă-i românească, atât doar că eu mi's bănăţean din Banat.

Baş numai ce am venit aci şi tare mă rog la d-voastră aş mere înapoi, că eu mi 's din Banat. Căci, mă rog frumos, şi munţii Banatului încă sunt mândri şi noi bănăţenii mai vârtos ne-am lupta pentru ţară şi am fi setoşi de victorie dacă am apăra Banatul nostru cu munţii săi, cu codrii şi apele sale, ce l-am adus ca dar de nuntă Domniţii Elisabeta, nepoata lui Mihai Viteazul, care încă-i bănăţan ş'o luptat în munţii Banatului.

Col. Popescu. D-ta eşti din Banat?

Locot bănăţean. Placu-ţi?

Cineva *(ostentativ)* D-l colonel te întreabă dacă eşti din Banat?

Locot. bănăţean. *(necăjit)* Apoi doar numai ce-am spus!...

Col. Popescu *(cochetând)* Mă rog, dar la noi nu vă place?

Locot. bănăţean. Baş ne place şi aici. Suntem făloşi de domnia prea măritului nostru împărat, că împărat urmează să fie şi noi bănăţenii nu ne vom lăsa, că doar suntem 15 milioane de români şi toţi am înaintat, numai regele o rămas. Asta nu mai mere. Nu vom răbda mai mult. Ne jărue inima, trebue să se hotărască mintenaş! De aceea ne ţipă Banatul şi la glasul Banatului încheagă apele, se surpă munţii, se cutremură omenirea toată! Trăiască Ferdinand I primul imperator al neamului românesc! Aista-i placul Banatului. *(urale, mulţi ani trăiască s. c. a, Colonelul entusiasmat îl sărută).*

Col. Popescu *(generos).* Inseamnă, aghiotant, să-l mutăm în Banat.

Toţi. No, tune dracu'n casa lui, apoi doar toţi suntem bănăţeni din Banat. Deloc am vrea să merem toţi.

Col. Popescu *(consternat).* Cum d-voastră nu sunteţi din Gorj?

Toţi *(pe 'ntrecute).* Apoi deloc, niciunul!

Col. Popescu *(vexat).* De ce nu mi-ai raportat, colonele?

Col. Ionescu. D-le general, tocmai aveam de gând... Culmea e că regimentul care a plecat în locul nostru n'are niciun ofiţer din Banat.

Col. Popescu. Asta e nostim!... Spui serios?

Col. Ionescu. Pe onoarea mea.

Col. Popescu. *(sarcastic)* Şcoala de războiu... *(cu încredere)* Nu e nimic, o îndreptăm noi şi pe asta. Să-mi aduci aminte mâine dimineaţă.

. . . .

La plecare, urcându-se în trăsură, colonelul zise brigadierului: „Frumos aţi vorbit, d-le gheneral!“

Col. Popescu. Ți-a plăcut?
Col. Ionescu. Fain!...
Col. Popescu. Da ofițerii?
Col. Ionescu. Au rămas tâmpiți.
Col. Popescu *(protector)* Și d-ta ai fost bine, da trebuia mai rar.

Gh. Brăescu.

CONVALESCENȚA

CÂNTEC SIMPLU PENTRU EA

E'ntâia zi când am eșit la soare
In desprimăvărarea calmă din pădure.

Cu perne albe revărsate, pe ferestrele deschise — sanatoriul
Surâde binevoitor în zare.

Copacii frunze și-au lipit de nud,
Să nu observi cum sânii le tresaltă
In desprimăvărarea care a pojghețuit
Cu zâmbet umed nuferii din baltă.

...Copacii, rușinoși, și-ascund
Sub frunzătura peste ochi trasă,
Dorinți și visuri cari au înflorit
Ca într'un suflet tânăr de mireasă...

— Ți-s ochii jilavi de sfioasă bucurie
Iar gura ta burează dor cuminte, —
Incât pe cărăruia moale din pădure,
Simțind că vrei să-mi spui bune-cuvinte,

Cum gura'ți amuțise de sfințenie
Sub umezeala caldei desprimăvărări, —
Ne-am prins, molatec, mânile-amândouă
Cu sufletul: răcoare și tăceri..

Bisericani — Primăvara

Camil Baltazar

FOCUL

La tabăra din sânul pădurii 'nnegurate
Se vaită, 'nvolburându-şi scânteile in stol,
Crengi ude, vreascuri slabe şi grele, întretăiate,
Ard trunchiuri prăbuşite, mai larg şi mai domol:
Şi focul se lăţeşte, se 'ntinde, se porneşte
In pâlcuri de vulvoare, pe aripe de vânt;
Le chiamă parcă 'n noapte un zeu, ce se doseşte. —

Soldaţii stau în juru-i, goliţi de povestiri,
Şi-acum le arde faţa de vânăta dogoare,
In ochiul lor vibrează întreaga învolburare,
Ca o scântee 'nfiptă în adâncul negrei firi.

Vai, focul stinge toată pădurea în larma lui
Şi gândurile-aleargă pe flacări, fugărite,
Plesnesc din bice roşii cu sfârcuri de mătase,
Aruncă văluri stranii pe forme închipuite,
Aruncă mâini de flacări sub negurile joase
Şi gem, în trunchiurile desnădăjduite.

Văpaia înnegreşte Cerul, orbindu-i ochii, de scântei,
Vai, arde, arde tot pământul, soldaţii i-au dat foc şi arde...
Şi ocolesc dogoarea neagră, tresărind,
Prinzând-o 'n veştede coroane.
Iar verzile scântei, ca aşchii din trunchiul focului sărind
Se 'ntorc şi ele, în fluturare, uscate, cenuşii, alene,
Şi, ca să nu s'aprindă iarăşi, aleargă 'n noapte şi dispar.

Soldaţii stau tăcuţi, cu gândul rotit pe flacări şi privesc
Cum gândul lor şopteşte, arde, se stinge, geme, şovăeşte,
Cum piere, cum se-avântă iarăşi, cum vorbeşte,
Ca descântat de-o vrăjitoare ascunsă 'n inima vulvorii.

Şi focul arde, focul arde, pământul arde, cerul arde,
Chiar cerul arde şi coboară uscat, în fluturi de cenuşe,
Chiar noaptea arde şi-şi topeşte oţelu 'n fluvii, ce gonesc,
Spre groapa iadului, cu umbre schimonosite şi cu smoală,
Cu draci subţiri, în pielea goală...

MIHAIL CELARIANU

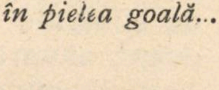

COLANUL DE APA

...Noapte liniştită.
Imensă şi încremenită doarme marea —
E atât de netedă şi clară,
Ca un capac de sticlă,
Prin care luna luminează
Până 'n adâncul ei profund
Pădurea de mărgean, —
Popor de braţe ce se 'ntind.

Albă, vaporoasă,
Cu mers uşor de'nchipuire,
Femeia goală şi frumoasă
Păstrând o taină în privire,
Se frânge 'n două către mare,
Îşi moaie leneş mâna 'ntrânsa,
Iar mărei parcă îi e frică...
Îşi umple pumnii mici cu apa
Ce fuge vie iar în mare,
Şi iar se-apleacă şi-o adună
Şi fuge iar, şi jocul pare
Un cântec viu, alcătuit
Din sunete de apă care
Lovesc peste un capac de sticlă
Când cad mereu, adânc în mare.

. . . .

Ar vrea să-şi facă un colan
Din boabele de apă verde;
Ar vrea să-şi facă un colan
Dar apa alunecă, se pierde...
Ar vrea să-şi facă un colan
Din boabele de apă verde...
Şi 'n fiecare noapte vine
Şi noaptea în zadar şi-o pierde.

Le simte reci, tremurătoare,
Şi vii în haina lor de apă,
Alunecând înşelătoare,
Pe degetele ei uşoare

Le simte vii, tremurătoare...
Şi în lumina tristă a lunii
Par şiruri de mărgăritare,
Şi şiruri lungi de chihlimbare
Ce printre degete uşoare,
Râzând ciudat şi viu şi trist,
Se duc în sunete bizare
Alunecând înşelătoare...

SANDA MOVILĂ.

SPIRITUL LATIN
sau
D. N. IORGA SE RĂZBUNĂ

Nu avem prea multă încredere în circomferinţele critice care vor să cuprindă toate formele, mai mult sau mai puţin simetrice, ale spiritelor creatoare. Cuadratura cercului este şi mai puţin de rezolvat în domeniul creaţiunei artistice... Premii nu voim să punem, (precum există pentru geometrie) pentrucă ar însemna să ne luăm la întrecere cu absurdul şi întodeauna am surâs cu o răutate vinovată, de câteori am găsit în istoria spiritului critic problema rezolvată a spiritului latin, a spiritului semit, a spiritului gotic etc. Problema se naşte sub o mulţime de forme, şi dacă am avea răgazul, pe care ni-l fură atâtea alte pasiuni, ne-am înveseli să arătăm într'o carte care e partea calului şi care e partea măgarului în atâţi catâri docţi, nechezători pe la noi şi pe aiurea. Teoriei mediului, i-a urmat teoria naţionalităţii — de aci până la teoria antropofagă a rasei e numai un pas şi literatura română se va mândri cu d. H. Sanielevici, care poate explica pe Eminescu după forma piciorului şi pe Sadoveanu după molari...

Am cerut noi înşine, adesea, înşelaţi de aparenţe, critica mare de idei — când toate ideile se topesc la primul cuvânt inspirat al omului care poate să nu fi învăţat la nici o şcoală. Nu voim să negăm valoarea, mai mult decât tipografică, a atâtor tomuri, în care se crează şi se explică specii, familii, neamuri de artişti — după o anumită sensibilitate comună, când pe mine mă *doare* şi mă *încântă* sensibilitatea *lui*, atât cât e numai a lui...

Iată de ce pe lângă surâsul, pe care a ştiut să ni-l procure d. Iorga, reprezentând un act fără spirit asupra celui mai spiritual autor tragic, trăind în cea mai spirituală epocă tragică, a trebuit să simţim gâdilitura ideii „geniului latin“ în cuvântarea comemorativă a marelui orator.

Geniul latin — şi întru cât e vorba de artă, era mai bine să se zică geniul greco-latin — va fi existând. Nu-l putem nega întrucât i se recunosc „semnalmentele“: că e un ideal al unei anumite psihologii care a corespuns unei anumite economii politice — şi istoria n'a fost niciodată pură în năzuinţele ei — de ce am zice, nu?...

Insuşi d. Iorga a spus — după reprezentaţia actului său „*Molière se răzbună*“ — că spiritul latin se recunoaşte după acea măsură în concepţie, acea simetrie în execuţie, acel firesc care îngădue artistului să scoată efecte mari cu mijloace mici. E aproape adevărat. Cam aşa ne închipuim în deobeşte că trebue să fie spiritul latin... Că o seamă de genii latine nu corespund acestei formule, că însuşi Dante e un spirit esenţialmente gotic — orice ar spune d. Densusianu care are, într'adevăr, o construcţie sufletească greco-latină — ce are aface! în definitiv idealul e ideal tocmai ca să nu fie şi nu poate fi şi nu nu poate fi niciodată realitate.

Ne gândim însă cu spaimă, ce soartă va fi pedepsit pe d. Iorga cu menirea de a lămuri — şi ceiace este într'adevăr nefiresc, adică anti-latin! — să preamărească şi să voiască să impue un spirit care îi e cu desăvârşire străin, precum e străin (ca să vorbim comun, adică în spirit latin) focul de apă! Toată acea lume greco-latină, şi ne gândim numai la quintesenţa civilizaţiei ei, a avut într'adevăr un echilibru în frumos şi în manifestare, pe care d. Iorga nu numai că — spre gloria individualităţii sale! — nu l'a avut, dar — după toate manifestările sale — nu l'a înţeles nici măcar acolo unde întrucâtva a existat. Şi apoi această simetrie care a încântat din totdeauna simţul estetic, a avut un viciu cultural funest: în chip logic era şi trebuia să fie mărginită. Parthenonul închide zarea lumei vechi, — şi e poate singura desăvârşire cu putinţă. A fost nevoie de toată barbaria evreo-arabă, de toată invazia germană, ca printre colonadele în ruine să apară alt cer, cu lumina unei noi civilizaţii. Ceţurile nordului au şi azi perspective de geniu, zarea greco-latină şi-a închis cercu-i perfect...

D. Iorga însă este, pe lângă lipsa de măsură în toate, un deschizător de orizonturi, un navigator în mări furtunoase, cu zări de brumă şi de flacări — e adevărat n'a descoperit încă nici o Americă estetică sau morală, dar e din preţioasa familie a navigatorilor genovezi!...

Spiritul greco-latin e după unii în decadenţă. Nu voim să susţinem acest lucru, pentru că, fiind odată — ba de două ori, înfăptuit într'o întreagă civilizaţie, el poate trăi cu intensitate încă de vre-o câteva ori, în vreunul sau câţiva dintre noi. Fenomenul rămâne totdeauna interesant. Ceiace e sigur, e că un asemenea om ar fi străin cu totul în aceste Americi-Unite, care sunt azi cele cinci continente.

In ce ne priveşte pe noi, nu vedem în juru-ne prea multe spirite greco-latine. Poate pe d. O. Densusianu, cu o răceală marmoreană, poate pe d. E. Lovinescu, cu o eleganţă de imperiu în decadenţă.

Să fi simţit şi d. Iorga această insuficienţă greco-latină,

într'o vreme când atâtea energii vor să fie scuturate de un ideal fie şi „perdut in noaptea unei lumi ce nu mai este...?“

Şi de ce, de ce oare a fost dat ca tocmai d. Iorga să recheme şi încă elogios, acest spirit care şi-a avut lumea lui, atât de străină, atât de streină de marele nostru bărbat politic?

Nu voim să jignim pe d. Iorga, deşi e mult mai irascibil decât un veritabil roman. Ne vine în minte o fabulă modernă a unui autor neamţ. E vorba şi de un măgar — un animal dela care şi subsemnatul şi d. Iorga ar avea de invidiat puterea de suferinţă şi toleranţă.

Dar iată acea fabulă:

Un leu trăgea să moară. Regele animalelor simţea că ultimile-i puteri l'au părăsit, şi că cel mai netrebnic animal, ar putea acum să-şi răsbune lipsa de orgoliu şi prestanţă. Şi pradă acestor gânduri negre, îşi aşteapta soarta. Tocmai trecea un măgar, care, văzându-l, zise cu voce proprie:

— Aha! iată regele animalelor nu mai are nici o putere! Aşi putea să mă răzbun, să-i trag o copită. Dar nu o voi face. Se va zice că e copita măgarului... Il voi pedepsi altfel: la moartea lui am să ţin un discurs, — în care am să-l laud!...

F. Aderca.

INTRE COPII

Trântit sub cătiniş, Buimaş îşi întinse lenevos trupul gol şi alb, privi în zare, unde colnicele rotunjite opriau lumina toloacelor. Orbit de ninsoarea luminoasei zile de August surâse bun şi viclean: se simţia bine...

Un trosnet de pas îl făcu să se strângă ruşinos într'un ascunziş, căci era gol precum fugise, ca măsa să nu-l vâre în covată, să-l spele cu suvârf şi alte buruiene lecuitoare de bube.

Se înălţă apoi într'un cot şi pentru că nu fusese nimeni, privi oarecum mânios în ograda zugravului. Erau în mahala câteva case gospodăreşti pe care nu le suferea, numai pentru că erau totdeauna sătule.

„Trebue să fie undeva o livadă, unde Dumnezeu varsă bănet şi chiamă câte o mahala, ca fiecare gospodar să-şi apuce şi să-şi ducă acasă după vrere şi putere. Cei leneşi, sătui şi veseli, umplu buzunări, sânuri, saci cu galbeni; cei trudiţi, flămânzi şi amărâţi ajung totdeauna, după ce grămezile de galbeni s'au golit...

— „N'ai văzut, îşi zise sie-şi, colo peste pârâu în livedea nemţoaicei cum se băteau ciorile pentru o nucă! N'ai văzut apoi, stăncuţa, care, însângurată şi cocoţată, odihnia pe un par? N'ai văzut cum ciocănia şiret, iar când a înţeles că toate-s trudite, s'a aburcat odată, s'a rotit ca un uliu şi a răpit vrednicei cioare nuca?...

Năravurile păsăreşti parcă nu le au şi oamenii? Uite, tătâne-tu, pentru că se trudeşte rămâne calic. Ţapu, care-i trândav, a apucat o panoramă cu căluşei, cărucioare, o caterincă; zugravul, iar un trândav fără pereche, a apucat bidinele, căldări, boele, scări, icoane; birjarul o droşcă cu poclit de piele, o iapă cu mânz...

— „Bătrâneşte mai cugeţi, micuţule Buimaş," gândi el în sine, mirându-se cât de uşor i se toarnă gândurile în grai oarecum înţelepţesc cum nu l-ar şti alţii de vârsta lui.

— „Şi mă-ta vrea să te mai spele în covată ca pe un plod de ţâţă!" îşi mai zise, trecând o mână peste şold, în vreme ce cealaltă fărâmă mărunt o omidă păroasă.

— „Leibală!" ţipă cineva.

Un cârd de vrăbii speriate sbură de pe cătiniş până în ogorul de peste pârâu, între haldani.

Nevasta înaltă şi uscăţivă a zugravului îşi chema băiatul.

— „Leib, vin să-ţi dau ceva."

Din şură, dintre nişte lemne, ieşi un băeţel bălan, încârlionţat, numai într'o cămăşuică până aproape de genunchi. Buimaş îi privia înciudat şi lacom. Cum stătea sus pe scări şi-şi legăna în limpezimea deasupra gardului trupul svelt, îi păru aşa de uriaşă că-l apucă o spaimă să nu-i vie pofta să strâmbe c'un deget turla bisericei, s'o răstoarne peste târg, să-l acopere şi pe el sub ruini. Se strânse tare că ţepii cătinişului îi însângerară pielea iar pământul jilav dedesubt îl mângâie neplăcut, cu râveneală de râmă.

Femeia scoase de sub pestelcă un covrig mare cu susan, şi trecu mâna ca un paing prin cârlionţii bălani şi, gustând cu unsuroasele ei buze adâncimea ochilor băeţelului, i-l dădu.

— „Să nu-i dai râiosului!"

— „Care râios?"

— „A calicului de alături!"

— „Lui Buimaş?"

— „Da!"

Intre ţepii care-l dureau Buimaş se strânse mai tare ca să-şi stâmpere durerea din lăuntru. Işi muşcă buzele şi tăcu.

Semeaţă, femeia se întoarse în casă: Buimaş se putea răzbuna.

— „Leib, îşi rugă el smerit tovarăşul.

— „Nu vin. Tu-mi ceri covrigul şi mama mi-a spus să nu ţi-l dau. Ei, da gol mai eşti, golane! Cine ţi-a furat straele?..."

— Leib, covrigul e cu susan?"

— „Cu susan! Da cu ce ai vrea să fie?"

— „Dacă-i cu susan nu mănânc. Susanul, să ştii dela mine, e mai veninos ca chifteriţa. Dar vino să-ţi arăt un puişor de vrabie că şi tu mi-ai arătat ciubota ta de lut şi cârlanul de său".

— „Vin, da s'ascund covrigul sub surtuc!"

. . . .

... „Bine c'ai venit odată. Da ce mă credeai căpcăun?"...

— „Dacă mi-a zis mama! Da unde ţi-s puii de vrabie?"

— „Stai să-ţi spun întâi o vorbă..." Dumnezeu a hotărât să facem numai pomeni cât trăim."

— „Da parcă ţi-a spus ţie Dumnezeu că trebue să facem pomeni?"

— „Da par'că Dumnezeu i-a spus mătii să nu-ţi faci tu o milostenie şi pomană să-mi dai o bucată de covrig?"

— „Na o jumătate de covrig, da să-mi văd şi eu pomana!"

— „Să-i arăt pomana?" gândi în sine, Buimaş. Şi cum sbura tocmai un hulub alb şi jucăuş din hulubarul unui rotar, viclean, îl arată tovarăşului cu degeţelul:

— „Uite-ţi pomana, cum sboară albă pe-acolo! Da mai dă-mi o bucată de covrig, că de nu, ai şi păcat!"

— „Nu-ţi mai dau, că tu eşti porcos!"

— „Uite-ţi un păcat pe care l-ai făptuit acum cu vorba asta. Pluteşte pe părău şi-ţi va intra ca o gâză în suflet!"

— „Eu văd un gâscan!"

— „Un gâscan? Da şi pomana nu ţi-ai văzut-o decât hulub? Păcatul şi pomana nu pot veni în lume goale. Par'că tu nu-ţi pui strae ca să te duci în târg? Şi ele se poartă ca oamenii: intră în trupul unui hulub sau gâscan ca să se poată arăta ochilor omeneşti!"

— „Mai na-ţi dar o bucată de covrig. Da... să nu-mi ceri, că nu-ţi mai dau!" Roagă-l pe Dumnezeu să nu-mi mai trimită păcate, căci numai un gâscan de-o intra în mine şi îmi rupe sufletul, — dar încă mai mulţi!..

— „Ţi-l rupe! Dă-mi încă bucata ceia din mâna dreaptă şi nu-ţi mai cer şi nici păcate n'ai să mai ai.

— „Cum ai şi isprăvit covrigul?"

— „...Tu mi l-ai ros, doar!"

— „Eu ţi-am mâncat covrigul?... Eu nu mănânc susan... Nu ţi-e ruşine, pocitanie! Fugi şi lasă-mă să mă odihnesc măcar, că m'am trudit degeaba cu tine!...

ION CĂLUGĂRU.

DELA NICĂ A LUI ŞTEFAN LA MALLARME

— FRAGMENT —

Ideia criticului dela suplimentul literar al ziarului *Times* că „Ion Creangă e unul care vorbeşte acolo", delimitează nu numai persoana scriitorului, dar şi pe aceia a literelor române. Creangă vorbeşte aici, la noi, pentrucă numai el, graţie unor ciudate împrejurări, a scăpat de contactul cu sufletul străin şi cu literatura străină. Singur Creangă a scăpat de fenomenul comun printre scriitorii români: bilinguitatea. Dela obârşia istoriei noastre literare până astăzi, scriitorul român şi-a făcut educaţia ori în ţară, ori în cartea franceză. Puţini au băut din izvoarele liricei germane dar şi atunci, ei stăpâneau limba germană în aşa chip, încât puteau să-şi scrie în ea. In ediţia poeziilor lui Eminescu, scoasă de A. D. Xenopol (în editura Şaraga), ni se citează o poemă de Eminescu în nemţeşte.

Creangă ne dă spectacolul întâmplător şi unic al scriitorului român pur, pe care fără el, abia l'am fi putut bănui. Iată-l sensibilitate stătătoare şi puţin adâncă, de iaz; absenţă de fantezie; o voinţă secată repede şi cugetare nulă; cuvintele sunt plastice cu exces; niciodată muzicale: trăiesc prin frumuseţea lor, singure; humor, atât cât este în proverbe, în snoave, în cimilituri; naraţiune pentru naraţiune (ca la şezători) fără necesitatea de a da anecdotei o ţintă sau o coajă de simbol.

Creangă oglindeşte astfel, cu o spăimântătoare claritate, virtuţile ca-şi metehnele sufletului românesc, îi desemnează capacitatea, îi lămureşte posibilităţile şi-i indică limitele. Câtă vreme speculezi numai pământul tău — rămâi la Creangă. Dacă treci cu sensibilitatea dincolo de el — ai trecut şi de sensibilitatea proprie — şi cazi în avere străină. Deaceia Eminescu care e, fără greş, un geniu — în nemţeşte sau în franţuzeşte, pare un simplu autor de banale romanţe.

Creangă, o expresie şi o limită a scrisului românesc! Ce straniu ar fi părut paradoxul aceasta la „Junimea", cum straniu trebuie să fi fost Creangă, între estetica lui Maiorescu, ştiinţa lui Pogor, bonjurismul lui Negruzzi şi Alexandri, metafizica lui Eminescu. Creangă se scuza probabil, către ceilalţi, cu scuza semenului său în artă, Anton Pan: „n'am învățat nici-o limbă din cele poleite“. Dar dacă trebuie să accept un Creangă scriind cum scrie pentrucă era țăran și cu un vocabular special, din aceiași pricină — resping imagina. Creangă nu scria, așa cum vorbea — sau, în tot cazul, nu cu un grai la îndemâna oricărui popă sau „dascăl“ din Humulești. Iubea cuvintele și cuvintele sunt alese în fraza lui, cum aleg furnicile în Harap Alb, mierța de cânepă din aceia de nisip.

Nu țăranul, artistul Creangă o să scrie: „Iar deasupra Condrenilor, pe vârful unui deal nalt și plin de tihărăi se afla vestita Cetatea Neamțului, *îngrădită cu pustiu, acoperită cu fulgere*, locuită vara de vitele fugărite de strechie și străjuită de ceucele și vindereii care au găsit-o bună de făcut cuiburi într' însa.“

Ispirescu a străduit în darn să afle limba metaforică — singura care validează pe scriitor. Ispirescu — cel asemenea cu povești — n'ar fi putut spune despre maicile Agapiei imagina lui Creangă: „...și satele Filioara, hățașul căprioarelor cu sprâncene, scăpate din mânăstire...“ Metafora lui Creangă e populară — fie! — dar la câți din scriitorii români, vei putea găsi metafora despre prietenie a lui Creangă, atunci când ne spune despre Gâtlan, că e cu dânsul „unghie și carne“? Or fi cuvintele în uz, dar numai Creangă se putea amuza cu enumărarea lor: „Iar gazda, robotind zi și noapte, se proslăvea pe cuptior, între șanuri, calupuri, astrăgaciu, bedreag, dichiciu și alte custuri tăioase, mușchea, piedecă, hască și clin, ace, sulă, clește, pilă, ciocan, ghinț, piele, ață, hârbul cu călăican, cleiu și tot ce trebuie unui ciubotar“.

E orgoliu în răspunsul pe care-l dă cugetului care-i spune că „asurzește lumea cu țărăniile lui“: „Nu mă lasă, vezi bine, cugete, căci și eu sunt om din doi oameni: și satul Humuleștii în care m'am trezit, nu-i un sat lăturalnic, mocnit și lipsit de priveliștea lumii ca alte sate“.

Creangă e un artist — și un artist al cuvintelor — în acelaș sens în care poate avea o semnificație arta lui Mallarmé. Comparația poate fi găsită de prost gust. Ne urmărește însă de vreme îndelungă și faptul acesta, nu certifică oare că, undeva în creer unde e jocul analogiei, ceva trebuia să fi fost asemuitor în *Harap Alb*, și în *Après midi d'un Faune?* Comparația e excesivă dar dacă n'ar fi așa, am alege-o? Trebuie să punem față în față pe un artist care iubea cuvintele ca pe niște idoli, din dezgust pentru o sensibilitate prea bătrână și un creer prea covârșit, și între un artist care se întâlnește, bucuros, pentru întâia oară cu vorbele.

Numai cei ce iubesc cuvintele și se pot resemna la ele — pot citi pe Mallarmé, cum îl pot citi pe Creangă. Ascultați: „Și eu eram vesel ca vremea cea bună și ștrulubatic și copilăros ca vântul în turburarea sa. Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zâmbet uneori, când începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „ieși, copile, cu părul bălan afară și râde la soare, doar s'o îndrepta vremea“. Și vremea se îndrepta după râsul meu...“

A fost greşită opinia că scrisul lui Creangă e pentru copii. Opinia aceasta n'a fost numai o eroare. Creangă e făcut să existe numai pentru adulţi sau deloc. Imi pare că, cel dintâi, observaţia asta a făcut-o d. Ibrăileanu. Trebuieşte repetată atât-până ce Creangă (sau măcar cel din *„Amintiri“)* va dispare din manuale. Procedeul de până acum foloseşte numai răspândirei numelui; păgubeşte însă operei. Toată lumea le-a citit în liceu; toată lumea duce, dacă nu o părere uricioasă, atunci una de plictiseală, una de indiferenţă. Artist — Creangă trebuie citit, după multă pregătire şi lectură, pentru toată răcoarea, pe care numai atunci o vei afla în cuvintele lui proaspete, ca în nişte harbuji care trebuiesc sparţi cu grijă, ca să nu-ţi scape prin spărturi zeama cea bună.

B. FUNDOIANU.

CRONICA ARTISTICA

ASOCIAŢIUNEA ELEVILOR DE BELLE-ARTE, NEYLIES ŞI ZAMFIROPOL-DALL

Expoziţia dela Maison d'Art dă picturii noastre un nou şi valoros talent: e vorba de d. *Jiquidi.*

Portretele d-sale, prin soliditatea construcţiei fac dovada unui cunoscător meritos al desenului şi a unui sârguitor meşteşugar, după cum prin culoarea lor arată înclinarea lăudabilă a pictorului spre o echilibrare a efectelor, echilibrare surprinzătoare pentru tinereţea lui. E în aceste portrete cea mai strălucită pildă de bun simţ pictoricesc.

D-l Jiquidi e pornit pe drumul marei arte şi fără îndoială că va fi cineva în pictura noastră în ziua când, alături de marile sale merite technice, va ajunge să dovedească o ştiinţă şi o mai adâncă putere de redare a sufletelor omeneşti.

Din numeroşii săi tovarăşii de expoziţie ne mărginim a cita numai pe câţiva. Peisagiile asemănătoare ale d-lor *Chirovici* şi

Iacobescu au reale calităţi de culoare. Sânt armonioase şi realizează o atmosferă plină de aer şi de melancolică poezie.

D-l *Coman* expune două genuri de pictură, foarte distincte şi foarte depărtate unul de altul. Trecerea dela siguranţa culorii şi-a desenului larg pe care-o întrebuinţează în unele, la maniera peste măsură de învechită a peisagiilor, face un efect supărător din pricina căruia înseşi calităţile sale, evidente în prima serie au a suferi.

Nu-i vorba aici numai de felul de a lucra — fireşte — ci ne referim însăşi la deosebirea felului de a vedea şi de a simţi. Deosebirea dintre ele e prea mare şi ar fi trebuit să le evite apropierea.

Academismul d-lui *Schmidt* nu-i lipsit de merite. Cu toată răceala lui, el lasă să se întrevadă un portretist care nu-i departe de drumul bun.

Sânt foarte interesante desemnele d-nei *Marbe* şi pline de viaţă şi de adevăr. Regretăm că expune aşa de puţin, după cum regretăm neglijenţa cu care se prezintă câţi-va dintre cei mai dotaţi membri ai Asociaţiunei cum sânt d-nii *Armand, Anestiu, Phoebus,* şi *Storck.*

La Atheneu, d-l Neylies, încă unul din cei dela Tinerimea Artistică de odinioară, expune o sumă de tablouri, portrete şi peisagii, uleiuri, pastele şi desene, lucrate cu o mare doză de conştinciozitate meşteşugească.

Intr'adevăr, d-l Neylies are respectul meşteşugului său şi chiar dacă n'ar avea decât atât, ar însemna că are foarte mult.

Fără îndoială felul de a lucra al d-lui Neylies nu mai este, nu mai poate fi cu totul pe placul zilelor de azi. E în el ceva îngust, ceva mărginit într'o formulă convenţională, ceva care face impresia că se căzneşte să rămână departe de ori ce izbucnire mai vie.

Asta ar putea fi desigur o mare calitate dacă lăuntric, pictura d-sale ar avea expresivitate. Ori tocmai această expresivitate interioară este lipsa cea mai mare a expozantului dela Atheneu care rămâne astfel numai un foarte bun meşteşugar.

Inseşi pastelele d-sale, acele peisagii de oraş în care d-l Neylies reuşeşte mai bine ca în orice, sânt numai exemple de virtuositate şi nici decum probe de simţire.

Alături de d-sa, d-l *Zamfiropol Dall* aduce pentru întâia oară o expoziţie în care să se vadă o unitate. Dacă aceasta poate constitui o chezăşie a faptului că şi-a găsit drumul, rămâne să aşteptăm de acum înainte realizări cari să-l caracterizeze şi să arate măsura forţelor sale pictoriceşti.

VICTOR ION POPA.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL NAŢIONAL

RUY-BLAS, 5 acte de Victor Hugo

Am aşteptat reprezentarea unei piese de cea mai pură esenţă romantică, pentru a ne hrăni, în sfârşit, inima cu singura substanţă care o fortifică şi o consolează.

Cu emoţiune am revăzut deci minunata maşină romantică a lui Victor Hugo.

N'am mai avut însă naivitatea necesară ca s'o gustăm pe de-antregul. Cineva parcă ne tot trăgea de mânecă şi ne sufla la ureche reflexiuni sarcastice.

Probabil că romantismul este în viaţa spiritului ceva asemănător cu acele maladii complexe, pe care le tratezi parţial, — şi afli foarte târziu legătura între ele. Ai bubuliţe pe frunte, pe urmă oarecari aciditate a stomacului. Dacă nu te tunzi în fiecare vară şi nu schimbi loţiunile de păr, nu isbuteşti să scapi de mătreaţă. Pe urmă, deodată, te dor toate încheeturile şi ţi se prescrie băi de pucioasă. Fireşte, între timp te-ai vindecat de bubuliţe şi... ţi-a căzut părul!...

E ceiace am băgat de seamă la Ruy-Blas: pletele romantice sunt foarte avariate...

Probabil pentru că s'a făcut mai apoi prea mare uz de ele — până 'n vremea noastră. Victorien Sardou a mers, cu aceleaşi mijloace, până la sensaţionalul popular.

Nu trebue să uităm însă extraordinarul talent de dramaturg al lui Victor Hugo — atunci, când toate sforile trebuiau inventate.

Traducerea lui Olănescu-Ascanio a pus la grea încercare pe actori — iar spectatorii au prins unele tălmăciri de versuri atât de puternice, încât cu riscul de a fi acuzat de plagiere, un viitor traducător va trebui, fără niciun scrupul, să le copieze de-adreptul.

Cel mai viu dintre actori a fost Veteranul: d. Nottara în rolul lui don Salust.

Regina — doamna Lili Popovici-Dominic — deşi a avut în glas toate moliciunile, i-a lipsit langoarea cuceritoare şi grandilocventă şi — de ce n'am spune-o? — ochii mari albaştri, absolut necesari. Apoi (cu toată absurditatea pretenţiei noastre) am fi voit s'o vedem fără acele atât de necesare costume care din nenorocire, o copleşiseră!...

Teatrul — plin.

Publicul a fost todeauna romantic!...

F. A.

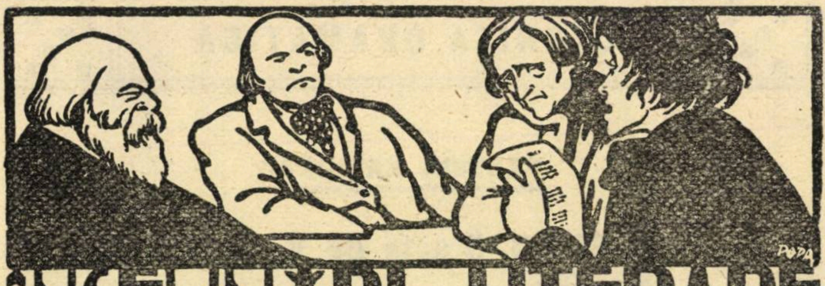

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Curiozităţi literare. — Pe piaţa nobilă a Teatrului Naţional, rezemaţi de un felinar decorativ, doi tipi populari cu şapcă, într'o evidentă bună dispoziţie de spirit, ţin un dialog viu, colorat şi animat de gesturi frăţeşti. Unul din ei, se distinge prin vervă. Subiectul — atât cât pot prinde din sborul unei treceri repezi, — e prostia celui de al doilea:

„Nu eşti tu prost, mă...? Nu eşti tu o mare vită.. ? Nu eşti, Nică mă dragă, o hahaleră prima...? „Totul cu un ton afectuos, cu o veselie sgomotoasă, cu un entusiasm contagios şi punctat la intervale scurte, apoi acoperit chiar, subt abundenţa savuroasă a unor formule sacramentale de înjurături.

Ultimul argument, care aleargă după mine, ţâşneşte de sub această luxoasă cataractă, concludent şi interesant. „Ştii tu de ceva pe lume ?. „Nu eşti tu prost, mă Nică... *Nici n'ai văzut pe Hamlet!*“

Iată!—Geniul Shakespearian, care nu dispreţuia expresia puternică şi colorată, poate fi măgulit; numai puţin nivelatorii culturei dramatice a poporului român. Ca să nu fi văzut pe Hamlet trebnie să fii un laureat al prostiei.

Firea mea cercetătoare, odată salvată din zona explozibilă a verbului expresiv, se întreabă:
Nu despre „A fi sau a nu fi? nici asupra cauzelor succesului Hamletian; se întreabă: cărei calităţi *etnice* se daloreşte această necesitate verbală, această savoare specifică coloraturei noastre linguistice şi care nu se reduce la o pătură socială, ci formează o trebuinţă — aş zice sufletească — mai mult sau mai puţin stăvilită în zăgazuri artificiale, dar totdeauna sincer conţinute în vocabularul spontan al unui adevărat român. Spre deosebire de alte naţii sau cu accentuată superioritate — şi de formă şi de fond! Această literatură primitivă a graiului nostru realistic, impulsiv, e o caracterizare viguroasă.

Dacă e un brevet de ignoranţă a nu fi văzut pe *Hamlet*, apoi, cu pas mai mic, *Nora* lui Ibsen porneşte la noi pe drumul popularităţei. Dece? Cred că nu pentru motivul că amândouă au ca titlu, nume simpatice de botez; probabil pentru cauze mai grave şi mai puţin simple, de care nu mă voi preocupa.

Vă voi împărtăşi curiozitatea mea asupra unui personaj secundar din această lucrare aşa de pasionantă.

Vă amintiţi că trece peacolo o femee urâtă şi rău îmbrăcată, antipatică şi foarte nesăbuită în tot. Cu atât mai remarcabil cu cât artista care o reprezintă e simpatică şi foarte inteligentă. Aşa dar suntem siguri că vina e a lui Ibsen. Această femee e o buhă care aduce cu ea odată, într'un cămin fericit, răul augur, deochiul şi blestemul.

Cu toate că nu are nici un amestec cu conflictul fundamental, cu criza în care se sbate Nora, această femee funestă determină cu un gest simplu şi odios senzaţionala isbucnire şi chiar sguduitoarea soluţie.

Sosită dedeparte, neînsemnată viztatoare răspunde prieteniei şi binefacerei cu cea mai infamă răsplătire: calm, rece şi hotărât, dărâmă Casa de Păpuşă.

Căutând să-şi alcătuiască pentru ea însăşi un cămin în orice condiţiuni, pentru a se simţi folositoare vieţei şi a trăi în sensul vieţei, cu o cugetată şi crudă voinţă, asvârle înafară de căminul ideal, pe biata pasăre cu viers dulce, pe Nora, — din care face o victimă dureroasă şi o evadată.

Dece! Cine e monstrul ăsta? şi ce caută acolo? Orice cuvinte ale ei sună aspru şi hain. Arată virtuţi amarnice, mai ursuze ca greşelile. Dece a deschis uşa la ceasul rău şi a sunat ora nenorocirei?

Aşa decolorată cum pare, nu ştiu dece femeea asta mă preocupă, mă obsedează. Nu mă pot desprinde de vraja rea care emană din ea! Ce urmăreşte? — Ceva răufăcător şi de spaimă: Adevărul!

Inţeleg! E pasărea buhă care cu ciocul sparge ochii frumoşi ai Norei ca să — *vadă*. Ca să trăiască în cunoaşterea reală a uriciunei şi să rupă vălul iluziei. Ca să ştie şi să sufere. Ea a ştiut şi a suferit şi acuma în cuibul de hoţ vrea să trăiască în deşărtăciunea bucuriilor şi la lumina josniciilor omeneşti.

De Nora nu are milă. Asta îi e căderea. E trimisă cu apostolatul ăsta sumbru: a înlătura orice fericire clădită pe iluzie. Oamenii sunt urâţi şi în urâciunea lor trebuie să şi trăiască. Ce urâtă femee aspră şi neînduplecată! E Ibsen însuşi care pecetlueşte societatea cu această sancţiune.

Iată două probleme sociale şi literare: importanţa verbului plastic românesc din punct de vedere etnic, şi pesimismul universal al lui Ibsen senmificat într'un personagiu teatral de ordin secundar.

P.

Genius loci. — D. Ion Sân-Giorgiu a debutat în revista *Flacăra* prin constatarea dezorientării literaturii române din insuficienţa criticei. Cititorii cunosc emoţiunea cu care ne-am dat la o parte pentru a aştepta îndrumările fostului nostru colaborator.

Aşteptarea n'a fost lungă. Fără alte inutile consideraţii generale de principii, d. Sân-Giorgiu a trecut repede la fapte. Sosit de câteva luni din străinătate, încercarea îi putea fi dezastroasă. In apus se deprind obiceiuri rele: urbanitatea de ton care nu exclude fermitatea de convingeri, simţul nuanţei, ironia, sentimentul relativităţii şi, mai ales, disociarea talentului şi, în speţă, acompetenţii critice de violenţa verbală. Era deci de temut ca nu cumva tânărul nostru critic să-şi fi pierdut însuşirile autoctone în contact cu atmosfera efeminată a universităţilor occidentale. Teamă zadarnică.

Prin recentul său articol asupra literaturii sau mai bine zis asupra persoanei d-nei Hortensia Papadat-Bengescu, d. I. S-G. ne-a dovedit că n'a înstrăinat nimic din avutul nostru naţional. Noi, din colţul nostru, i-am citit articolul cu interes. Judecând pe alţii, criticii se definesc de obiceu pe dânşii; valoarea scrisului lor nu iese din caracterul lui obiectiv ci din autoportrectura, pe care şi-o fac involuntar. Interesul articolului d-lui I. Sân-Giorgiu nu se deduce deci prin raportare la obiect (literatura d-nei H. P.-B. depăşindu-l cu mult) ci prin raportare la autor. Printr'un singur articol d. I. S.-G. şi-a delimitat în chip definitiv fizionomia morală, capacitatea estetică, talentul literar şi atitudinea în viaţă. Protestând pe drept cuvânt împotriva prejudicăţii de a nu se lovi femeia nici cu o floare, d. Sân-Giorgiu îi aruncă în cap şi ghiveciul. Meritul lui e cu atât mai mare, cu cât a ştiut rezista ispitei buneicuvinţi, decare literatura noastră nu are nicio nevoe. Scuturându-se numai, a aruncat la pământ învelişul unei civilizaţii inutile, ca, printr'un gest superb, să ne arăte geniul autocton, conservat pur de orice contaminare.

S.

Virgiliu Ştef. Serdaru. *Apocalipsul — roman* — edit. Viaţa Românească. — A apus parcă vremea detectivilor şi pungaşilor geniali! Războiul, printre multe altele, a adus şi această schimbare. Nici măcar şcolarii nu mai citesc aventurile lui Scherlok Holmes, Arsène Lupin sau Ioseph Rouletabille. Pare-se că gustul lor s'a rafinat. Romanul lui Claude Farrère a făcut şcoală. Cititorul vrea acum un decor exotic — multă geografie — şi consideraţiuni de ordin istoric-fantezist.

Marele Loti a anticipat asupra gustului de-acuma şi în romanele sale: *Les désenchantées*, *M-me Chrysanthème*, etc. ne-a descris ţinuturi feerice. Printre imitatorii săi mai târzii, a fost şi Claude Farrère, care a scris câteva pagini măreţe despre Constantinopol în „*L'Homme qui assassina*“.

Acum, când decadenţa romanului poliţist e evidentă, Farrère a scris „*Les condamnés à mort*“ şi Benoit „*L'Atlantide*“.

Atras de succesul acestui din urmă roman, d-l Serdaru dă la iveală „*Apocalipsul*“ — roman — în genul celor scrise de Pierre Benoît. In primul rând, inevitabilul manuscris pe care îl traduce unui european, preotul Gothama Guti; apoi, citaţii şi fapte istorice, pe care le-ai fi putut găsi în orice manual şcolar. E o întrebare dacă „*Apocalipsul*“ e un roman? Nu-i putem da nici măcar titlul de nuvelă. Fără acţiune propriu zisă, lipsit de orice sâmbure lăuntric, acest volum — în care autorul vrea să facă analiză psihologică, — e presărat cu un şir de cugetări, luate probabil dintr'un sistem filosofic sui-generis al d-lui Serdaru. Cităm:

„Şi după cum o plantă moare din lipsă de aer, tot astfel acea lume trebuise să piară, căci era lipsită de puterea regeneratoare: dragostea“.

sau:

„Singurătatea e domeniul bunătăţii şi a tinereţii...

„Singurătatea e domeniul veseliei pure şi nesfârşite (?!)

„Şi nimeni nu poate fi fericit decât în singurătate...“

Pe scoarţa cărţii ni se anunţă că „*Apocalipsul*“ va apare în curând în franţuzeşte în editura Michel Albin din Paris.

Pierre Benoît face şcoală...

A. B.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.—

EDITURA „ANCORA" ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CARŢI FOLOSITOARE
pentru COPII ŞI TINERIME

BASME DE CRACIUN
ŞI
POVESTEA MINUNATA
DE
VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediţii de lux cu ilustraţiuni în text şi planşe colorate . Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei	6.—
Făt-frumos din lacrimi	„	6.—
Tinereţe fără bătrâneţe	„	6.—
Pădurea ursitoarelor	„	6.—
Katalina	„	6.—
Şarpele fermecat	„	6.—
Minunea Sfântului Ilie	„	6.—
Păţania Călugărului Gherasim	„	6.—
Alina-Linda	„	6.—
Trei îngeri	„	6.—

BIBLIOTECA ROZA

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Ségur ediţie ilustrată .	Lei	16.—
După ploae, vreme bună idem .	„	25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALA

Grădina Raiului de Andersen	Lei	5.—
„ „ „ în legătură de lux	„	12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA „TRANSILVANIEI"
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"
SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000
◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10
Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj
MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTR...
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 23

E. Lovinescu . . . . Critica şi Literatura (V)
Victor Eftimiu . . . . Zăpezile
Camil Baltazar . . . . Tristeti de ftizic
Hortensia Papadat-Bengescu Stigmatul
I. Valerian . . . . Linişte
F. Aderca . . . . Erori fecunde
Alexandru Bilciurescu . . . . Balul
Cronica Dramatică: F. ADERCA. — *Teatrul Regina Maria:* **Strigoii.**
Cronica Artistică: VICTOR ION POPA: *N. Delavrancea-Dona, Olga Greceanu şi Nina Arbore.*
Insemnări Literare.

23

SBURĂTORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.–

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi: librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APARUT No. 2
din
MAGAZINUL LITERAR

CITIŢI-MĂ

CU URMATORUL SUMAR:

Şcoala Regilor	de JULES LEMÂITRE
Pe Povârniş	„ ION SLAVICI
Jucării	„ ION PILAT
Crăciunul Sf-tului copil Feodor .	„ G. GALACTION
Noapte	„ CLAUDIA MILIAN
Biserica Sfinţilor fără de nume .	„ VICTOR EFTIMIU
Minciuna . . . . , ...	„ ALFRED MOŞOIU
Moartea Salomeei	„ GUILLAUMEAPOLLINAIRE
Steluţa	„ F. ADERCA
Minunea Sf-tului Anton	„ MAURICE MAETERLINCK
Coperta	„ A. BRĂTĂŞANU
Vignete	„ TEODORESCU SION

PREŢUL 10 LEI

ANUL I. — No. 23 18 FEBRUARIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

CRITICA ŞI LITERATURA

V

Imaginea la d. Lucian Blaga este deci cochilia organică a unei stări cinestezice; ori câtă precădere ar avea, şi prin noutate şi prin arta cu care e pusă în valoare, nu maschează cu totul existenţa elementului generator al sufletescului. Redus în calitate şi umbrit de splendoarea expresiei figurate, lirismul trăeşte totuşi în vizuina lui mai viu decât în cealaltă formă a modernismului, pe care am putea-o numi poezia notaţiei. Cu toate inegalităţile ritmice posibile, cu afectare de prozaism, cu discursivitate voluntară, această formă există de câteva decenii în literatura franceză. La noi, a introdus-o poate d. Adrian Maniu; au localizat-o apoi cu succes inegal alţi câţiva tineri poeţi, şi o întrebuinţează astăzi, dominând'o de multe ori cu virtuozitate, şi numai arareori lăsându-se dominat de ea, d. Camil Petrescu, scriitorul cel mai reprezentativ pentru specia acestei literaturi.

Dintre toate formele citate până acum — intelectualizarea emoţiei fie în esenţă, fie prin mijloacele ei de expresie simbolică, sau sensualismul figurat al poeziei d-lui Blaga — poezia de notaţie realistă marchează la unii poeţi şi mai vizibil procesul de disoluţiune a lirismului. Emoţia nu se intelectualizează, nici nu se degradează la sensaţie ci se anihilează cu totul; imaginea nu mai e cochilia materială a unui sentiment ci un mod figurat de a exprima tot o realitate. Poezia devine astfel o succesiune de însemnări, uneori juste şi interesante prin noutate, alteori banale; uneori convergente pentru a ne da un tablou sau o impresie, alteori numai juxtapuse sau divergente — şi în orice caz lipsite de elementul animator al emoţiunii. Pentru exemplificare vom cita următoarea poezie publicată în „*Gândirea*“:

IOANA

In curtea de culoarea mării râde o fată slută
şi vântul îi prinde rochia 'n scaeţi şi cucută;
aerul e sărat şi foarte vechi gardul pe unde
câte o viţă de var murdar pătrunde.

Biserica: plină de bălărie
şi de somnul bufniţelor târzii
cu ochii solzi de zale
deschişi în visul de zi; şi târcoale
de lilieci, pocale înverse,
peste mormintele şterse,
duc putrede umbre întinse
printre făcliile stinse.

Fata care nu ştie citi,
fata cu rochia murdară,
plânge pe mormintele pustii
chiamă păsări galbene din vară.

Fată cu ochii cum sânt vopsite şopârlele,
scoală-te depe lespezi,
du-te unde curg gârlele
viaţa să-ţi lepezi.

Ziua te latră câinii
şi te rup copiii;
şi te-ascunzi când seara vine
şi te prind oamenii 'n spini,
şi-ţi dau cioburi cu lumini,
şi se duc şi râd de tine.

Poezia nu ne interesează prin lipsurile ei vizibile: alăturare de notaţii disparate (*aerul e sărat... şi foarte vechi gardul!*), improprietatea expresiei (*pocale inverse,* în loc, probabil, de *întoarse*), insuficienţa caracterizării (*fata care nu ştie citi,*—determinare vagă); nu ne interesează deci prin lipsa de realizare ci prin intenţie. In faţa imensei suferinţi umane, participarea poetului se reduce la:

du-te unde curg gârlele
viaţa să-ţi lepezi

ceia ce ne arată nulitatea lui emotivă. Ne mai fiind pusă în serviciul unui sentiment, notaţia se valorifică prin sine.

Lirismul e inexistent; poezia însăşi îşi pierde caracterul său sintetic pentru a deveni analitică.

* * *

Notaţia viguroasă şi caracteristică nu are totuşi nimic antipoetic în sine; numai abuzul şi suprapunerea ei fără cimentul emoţiunii duce la disolvarea poeziei în proză, de care nu se diferenţiază decât prin anumite dispoziţii tecnice. Intrebuinţarea elementelor materiale în poezie, intră, dimpotrivă, în procesul firesc al lirismului spre obiectivare. Expresia indirectă, şi deci simbolică, e una din formele, pe care-o va impune rafinarea gustului nostru; materializarea sentimentelor prin elemente pur concrete va fi reclamată şi mai imperios de pozitivarea spiritelor. E necesar însă ca notaţiile să fie expresia unei emoţii. Numai prin această calitate esenţială poeziile d-lui Camil Petrescu, atât de plastice întotdeauna, devin şi emotive. Valoarea *Primăverei* nu stă în expresivitatea notaţiei, în incisivul tablou al soldatului ce-şi coase haina nepăsător de moarte dinaintea tranşeelor inamice, ci în emoţiunea poetului în faţa soarelui generos ce împacă sufletele vrăjmaşe prin simpla acţiune a razelor lui: tabloul nu e decât expresia materială a unui sentiment. Tot aşa valoarea *Mânii* nu stă în plasticitatea descrierii, ci în emoţia poetului care în mâna soldatului simte, ducându-l, însăşi mâna destinului:

Spre ce inexplicabilă osândă?
Pe poteca, grea de ură neagră
Dintre două lumi la pândă.

Definirea poeziei prin „cunoaşterea plastică" trebue să includă deci, indispensabil, elementul generator al emoţiunii.

E. LOVINESCU.

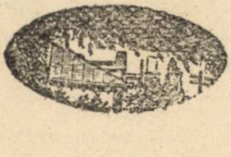

ZAPEZILE...

Zăpezile din jurul casei tale
S'au reîntors, şi-odată cu zăpada
Un suflet alb şi nou a renăscut în mine...

Mii şi mii de roze albe, spulberate
Subt paşii noştri vor visa o nouă înflorire,
In ochi vom aduna cereasca bucurie albă
Străpunsă ici şi colo de lumini portocalii,
Ferestre ce se-aprind ca 'ntr'un pastel naiv
Dintr'o poveste de Crăciun de Dickens.

Mi-e sufletul în iarna asta plin de vremi uitate...
Ca 'ntr'un album, în mine însumi răsfoiesc
Peisagii de demult, cu circuri şi cu lampioane,
Idile de mansardă, între pictori şi modèle,
Băeţi săraci uitându-se cu jind la o vitrină,
Un domn bătrân ce le 'mplineşte 'n taină ruga
Şi-şi şterge-o lacrimă la amintirea unui fiu pierdut,
Imagini vii de bunătate omenească
Sporesc în mine generos şi calm,
Mari sacrificii pe o navă ce se'neacă,
Exploratori mâncaţi de urşi la Polul Nord,
Barbara Ubrik, Genoveva de Brabant,
Şi micul Savoyard „ce moare în Cuore"
Şi tot ce-i fantezie, bunătate, înălţare
Surâde 'n mine 'n iarna plină de zăpezi imaculate.

De-aceia te iubesc atâta'n iarna asta, poate...

De-aceia vreau să vii şi pe zăpadă
Călcând uşor, cu inima 'nălţată,
Să-mi spovedesc păcatele trecute
Să-ţi spun de toate sufletele înşelate,
Pe care le-am minţit şi le-am făcut să plângă,
Să-ţi spun de răul tot ce l-am făcut în lume
Şi tu să-mi spui că poate n'a fost vina mea...
Iţi bat la geam să vii. Ne-or pune fulgii moi
Săruturi reci pe sufletele amândouă:
Ca mâine, albele zăpezi vor fi noroi
Şi tu vei fi în viaţa mea o vină nouă...

VICTOR EFTIMIU

LINIŞTE

Se lasă seara calmă şi e ger...
In odaea mea închis ca 'ntr'o celulă,
Mi-am ucis ceasornicul de fier,
Ce-mi socotea în fiecare clipă viaţa
Ca un avar ne 'nduplecat...
Şi-acum, încremenit ca într'un bloc,
Simt c'am oprit timpul pe loc...

Am obosit purtând mereu pe umeri
Imensul vas umplut de gânduri...
Din neantul fumuriu,
Tăcerea m'a înmormântat de viu..,
Iar sângele îmi pare o cascadă uriaşă
Ce-mi hăue cu sgomot grav
Ca'n craniul unui om bolnav...

Noaptea a urnit zăvoare grele
Şi prin fereşti întunericul a năvălit în casă
Infrăţindu-se în taină cu tăcerea
Intr'o pâclă deasă...

Cineva din mine
S'a strecurat pe uşă-afară
Şi-am rămas uşor,
Ca fumul unei jertfe ce se urcă lin
In aerul de seară..

Pământul a clipit încet şi somnoros,
Din ochi mărunţi de foc,
Apoi mi-a adormit pe braţe, lenevos.

De sus,
S'a 'mprăştiat un somn atât de greu,
Că, obosit de munca zilei,
In mine a venit să doarmă însuşi Dumnezeu.

I. VALERIAN.

STIGMATUL

Era urât birtul!... Ii spusese şi lui. Ii explicase şi dovediseră că îl cunoştea foarte bine. Asta o bucurase.

Mâncase acolo altădată — de mult. Acel necunoscut al trecutului care o emoţiona şi neliniştea totdeauna, dar mai ales îi era scump fiindcă era drumul pe care umblase spre ea.

El spunea că birtul acela nu e urât! — Asta o descumpănea. Trebuia să nu mai vadă cum vedea, nici să creadă cum credea, Trebuia să vadă şi să creadă cu ochii şi cu voia lui. Nu doar că nu se răscula uneori — dar o învingea în totdeauna. Avea *în ea* puterile care îl făceau *pe el* învingător; şi pe cele rebele care ar fi făcut-o victorioasă ştia că le poartă dar nu le dorea. Se născuse ca să i se supună şi era fericită.

Se vede că deatunci se schimbase. Pe vremea când mergea el acolo era desigur frumos şi bine ...nu numai decât din prezenţa lui... fireşte că şi din asta... Mici gingăşii ascunse ale sufletului de femee, argumente care totuşi nu sunt argumente. Birtul era urât.

Ea mânca acolo fiindcă era aproape de biroul unde avea de lucru. Asta îi scutea timp, drum şi atâtea alte întârzieri. Mai era apoi şi faptul că nu era mult frecuentat. Subt ochii a zeci de consumatori bine instalaţi, printre mesele prinse toate, subt privirea obraznică a chelnerilor peste care planează ochiul grav şi autoritar al patronului, intrarea în birturile aglomerate era un moment greu de trecut, şi *Mini* — o chema absurd Alamina — era ca o vrabie care izbeşte încoace şi încolo, orbită de încăpere şi zăpăcită de oameni. Afară pe stradă era alt-ceva. Sălta pe pietre printre trecători, ca o vrabie şi în sus unde era înalt şi liber îşi lua sbor gândul sglobiu. Se gândea la el — şi trecătorii se uitau uneori după ea simpatic. — *Mini* a ta place la oameni — îşi zicea şi îi părea bine.

Totuşi birturile pline de consumatori erau mai atrăgătoare şi dacă Mini nu ar fi fost o vrabie rătăcită, i-ar fi plăcut. Atâtea chipuri felurite de oameni!... fiecare cu mutra lui aşa de caraghioasă demulteori.

Când te uiţi pedeasupra şi fără nici o legătură a gândului: ochii, nasul, figura asta omenească la care se reduce pentru noi oamenii tot interesul, e aşa de comică şi de rău făcută. Un album cu desenuri stângace, copilăreşti, printre care apare rar linia de maestru.

Trebuind să vie în birtul urât, *Mini* îşi făcea din asta o ocupaţie, o diversiune: *Dece oare era urât?* Pereţii uleiaţi erau gălbui, puţin aburiţi de fum — dar şi aiurea erau cenuşii şi fum era destul. Avea un mic chenar ca pretutindeni, afară de puţinele săli decorate artistic, geamurile erau mari şi întregi, fără strălucire, e drept — aproape opace; din stradă nici nu se vedea înăuntru desluşit. Parchetul era vechiu şi uşile ţineau în loc. Mesele ca pretutindeni şi destul de curăţele; comptuarul tuturor bunătăţilor ce e drept modest, dar bucatele nu se deosebeau de cele servite pretutindeni.

...*Casa era de vină!* Dovedise. *Mini* îşi amintea cum casele vechi au vârstă caşi bătrânii; de geaba le repari cât de bine, uzura glăsueşte nu ştii cum şi de unde. Casa, ce e drept, încă ţeapănă cu două etaje, în plin centru al oraşului viu, era foarte veche.

Dar în case vechi adesea ciripeşte un cuib nou. *Asta era pe semne cauza!* Locuitorii sunt inima casei. Aprind în ea lumina vieţii sau o sting. Pe vremea *lui* trebuie să fi fost acolo alt birtaş şi caracterul aceluia condiţiona ospitalitatea localului.

Patronul de acum era înalt şi îndoit, desnodat din toate încheeturile care bălăbăneau moale. Era palid, rachitic, fără un pic de viaţă în faţă, cu ochelarii albaştri pe ochii borboroşaţi; cu mâini lungi şi care nu-şi găseau locul, cu picioare pe care le târa fiindcă se muiau din genunchi şi cam şoldiu, săracul!

Ţinea adesea un şervet ghemuit în mână ca un simplu chelner. N'avea nici o prestanţă de stăpân. Credeai că e „ţalul" cu creionul vecinic după urechea desvoltată ca o ciupercă. Vorbea puţin, în surdină şi cu falset.

Foarte îndatoritor şi foarte trist. Un model aparte de patron. Pe semne nu-i prospera întreprinderea. In adevăr, în orice zi şi la orice oră era cam gol: zece mese cel mult în sala mare şi trei patru în cea mică. Asta era media. Şi ce clienţi!

Amestecul deacum şi de pretutindeni nu mai putea mira, dar aci nu era amestec, era selecţie: numai oameni nespălaţi, vulgari. Uneori chiar căciulaţi, cu gheba de drum blănită — era iarnă, — o iarnă molatecă ca o toamnă.

Erau şi alţii: funcţionari, agenţi-comerciali, studenţi şi burghezi cu familia: tata, mama, *tanti* şi doi copii, dar cam de jos şi cu aceiaşi caracteristică: nici ifos, nici banii. Cred şi eu, una fără alta? Adică se întâmplă. *Mini* râdea.

Pe toţi îi simţea greu în lături, în spate, caşicum ar fi îmbulzit-o la un circ prost, deşi era locul larg. Când intra ea, din fund de unde stau lipiţi de perete ca muştele, se rostogoleau toţi chelnerii. Chelnerii aveau sacouri negre ca pretutindeni, afară de smokingul marilor redute, dar şi ei aveau ceva mucegăios ca tot restul.

Pe *Mini* o servea o domnişoară. O femee slabă, cam sbârcită cu părul negru cam verde, şi care i se adresa franţuzeşte. Era se vede interpreta localului la cazuri excepţionale.

Erau şi mese cu clienţi scunzi, rotunzi, mai înstăriţi şi câte o damă uneori cu multe blănuri, cu multe *crosse*, singură, plătind modest din sacul luxos de argint unde îşi luneca inelele depe degete. Cine ştie ce moment de criză!

Dar onoarea birtului era *Mini*. La intrarea ei patronul oscila capul ca să o salute, apoi îl clătina spre personal. Avea palton nou, elegant, ăsta era misterul. Ea îl scotea repede ca să nu atragă evaluarea admirativă a asistenţei. Pedesubt, rochiţa era simplă, rochia de birou. Se simţea mai bine aşa. E admiraţie şi admiraţie.

Sunt armonii admirative şi dezarmonii. Sărăcăcioşii ăştia îi deochiau paltonul. Uimirea celor nepricopsiţi nu e plăcută. Cobeşte.

La masă, *Mini* se uita drept înaintea ei. Nu se întorcea, fiindcă ştia că nu ar putea vedea nimic care să-i mulţumească ochiul. Ce? Etajera anemică a bunătăţilor, unde sta patronul, cam şoldie şi ea, intrarea îndoielnică şi cavernoasă spre bucătărie şi clienţii! Tot lucruri care nu dau apetit în viaţă. Nu era panorama pestriţă cu figurile care punctau vesel, desenul lor des pe fundul sgomotos al celorlalte birturi. In sala mare cu plafon prea înalt pentru un etaj normal, oamenii stau presăraţi şi umbroşi.

Fumul se urca în tavanul mohorât unde se îngropa în cele patru bas-reliefuri şi jos rămânea o lumină murdară, filtrată prin gelatina prăfuită a geamurilor. Trist loc!

E urât! Nasul lui *Mini* schiţă o strâmbătură timidă deşi el nu era acolo ca să o vadă. Ii veni să râdă — pentru că îşi adusese aminte de el! Apoi îşi reluă demnitatea.

Urât! Azi mai ales. Mai umbros şi mai jalnic. Afară era o moină deasă care îmbrododea aerul prins între străzi, dar nu era o ceaţă umedă, dimpotrivă avea ceva sec ca şi hambarul birtului; pe jos terciuia restul zăpezei şi asudatul canalurilor, cu toate că nu ninsese de mult, nici nu plouase.

Urât! El numai fusese acolo de mult. Se încăpăţâna şi iar vroia să-i explice de ce e urât:

O sală mare — îi spunea — altfel destul de curată şi în centru într'o clădire mare şi veche. Ştia el doar.

Ciudat era că strada asta paralelă cu vâna bogată a bulevardului cel mare, despărţită de el numai printr'un perete de case, ea însăşi sprintenă, vioaie, între două pieţe şi două instituţii, aci pe o porţiune mică în dreptul birtului, se posomora deodată, cu o biserică ruinată, uricioasă ca o buhă, cu două locuri virane cu gardul lor dubios, cu trei case vechi pe partea opusă. Una din case era aceea cu birtul. De ce era urât?... dece... dece...

Din conacul gândului, pe moşia lui întinsă, chema să-i ţie tovărăşie, tocmai acel pierde-vară botezat: „Dece“? şi îi răspundea nerozii mărunte, pe care ea le refuza şi cărora căuta să le opuie alţi oaspeţi mai destoinici ai judecăţei.

Uneori *Mini* privea câteva zile în şir aceeaşi clienţi. Deprinsese aşa caracterul irascibil şi înfumurat al unui comis voiajor. Un sgomotos, care făcea cu ochiul la toată lumea din pricina unui tic nervos. Se învârtea ca o rozetă a vânturilor, pentru a svârli la distanţă spiritul cuvintelor, de care era încântat ca un ambulant de tava lui cu bibelouri de tinichea.

Mai observase nişte clienţi şopotitori, vecinic ocupaţi de gazete scrise cu litere slavone. Consumau cele mai scumpe mâncări şi vinuri. Patronul după inspecţia lui politicoasă care îl legăna ca pe un palmier veşted, în dreptul fiecărei mese ocupate, se oprea la ei mai îndelung, în şopotire comună şi plină de mare interes.

Păreau toţi nemulţumiţi şi conspirau — îşi închipuia *Mini*. —

Orânduise ea că sunt Români Macedoneni fiindcă Patronul aducea limba peltic asupra unora consoane sau o târa pe unele silabe.

Conspiratori inofensivi, de altfel, încălziţi parcă de zădărnicia vre-unui ideal naţional, nu de neastâmpărul vre-unei fapte negre.

Dar azi la o masă drept în faţa ei, erau doi: un bărbat şi o femee. El, înalt cu cisme mari ţintuite, cu o vestă de piele cam sleioasă cu guler de blană de oaie cenuşie, cu o bonetă de piele tighelată, îmblănită, cu pantaloni de catifea cafenie în costiţe — acel — *„velours de chasse"*. O ţinută de uvrier, de contramaistru mai mult, ca şi toată înfăţişarea.

Avea o faţă osoasă cu maxile prelungi, care se angrenau şi manevrau vizibil subt pielea uscată, tăbăcită. Un chip fără îndoială străin, slovac, nemţesc, între amândouă, deamândouă, probabil depeacolo de prin nordul împănat al Austriei. Două mustăţi de toboşar, lungi de tot, până la gât, jucau pe gulerul de pichet, întors, care apărea în deschizătura hainei, complectând un veston din aceeaşi catifea cu pantalonii. Părul roşu-gălbui, se rărea, îl purta cu fire lungi.

Ovalul ţuguiat al capului era plin de noduri: în umerii obrazului, în fălcile înguste, înapoia urechilor, craniul era cucuiat şi proeminenţa gâtului, acel măr al lui Adam, ţâşnea în spărtura gulerului. Avea braţe lungi, trunchioase şi mâini vânoase cu degete spatulate.

Contra maistru în vre-o uzină unde pulberea metalică se depunea şi îi pusese pe piele coaja aceea ruginie.

Uricios om! Vorbea o limbă streină, guturală, tot amestec de slavon şi teutonic. Subt mustăţile acelea de caporal, cu fire lungi şi rare, gura apărea bine, deschisă pe dinţii galbeni, enorm de lungi şi crestată de un semn adânc care se complecta când închidea buzele. De subt nas până'n bărbie, o brazdă cicatrizată. Era însemnat.

Aşezaţi deacurmezişul privirei ei, îi vedea bine pe amândoi şi duplicatul lor în oglindă.

In faţa lui sta o femee, o faţă puţintică, slăbănoagă, tânără dar fără pic de tinereţe. Era îmbrăcată cu un „tailleur" prost bleumarine, pe cap un „canotier" de catifea uzată, la piept avea o broşă mare de strass şi o baeră de fulgi „marron" desfrizaţi, ca o codiţă de câine plouat, o strângea de gât cu pretenţii de „boa". simptom de cochetărie caşi broşa. Fata lui!

El avea vre-o cincizeci de ani ciolănoşi dar bine conservaţi. Ea era foarte tânără. Se cunoştea tocmai după aerul bătrânicios. Copii deaceia fără vârstă cărora lesne le-o poţi da: 18—20 de ani să fi avut. Urâtă, sfioasă, parcă era o găină golaşă; tot aşa lunguiaţă la faţă, galbenă, fără de soare în fiinţa ei, cu părul în viţe castanii ici colo roşiatice, păr rar de copil limfatic care nu luase untură de peşte la timp.

Ce încet servea azi Domnişoara. *Mini* avea un timp aşa de lung, casă-i examineze. Fata se apleca ca un manechin de lemn spre fie-ce vorbă a celuilalt, cu grijă şi chiar cu frică.

Cred şi eu! şi lui *Mini* îi era frică... Dece?... Iar dece? Nu putea spune dece. Aşa!

Era fata lui. Omul îi arătase ceva şi se întorsese cu faţă plină spre *Mini*. Avea semnul! La fel! Pe dinţii lungăreţi tăietura se despărţea în două şi iar se unea dela nas la bărbie, în acelaşi loc al aceloraşi buze. Ochii aveau aceeaşi privire cenuşie stinsă.

Aşa dar era un semn din naştere!... Ciudate sunt semnele din naştere. Neşterse... Neînţelese!

N'avea mamă! Erau singuri... Murise de mult, demult de tot, decând era mică, ofilitura asta de copilă... Dumnezeu s'o erte!... Mai bine ar fi fost să trăiască. Mamele sunt mai folositoare să crească copiii decât să-i nască.

Mini găsea poate că viaţa e ceva rău? Nu! Cum să fie viaţa ceva rău când îl avea pe el! Dar ce zi urâtă! Nici neagră nici albă, nici udă nici uscată!... Ştia acum cu ce seamănă una. Cu o gură de tunel. Acolo la intrare, ars, cojit, uscat, dosnic, fără aer. *Mini* n'avea destul aer! Unde era aerul! Afară nu era azi aer!.,

.. Pe fată o crescuse el, lunganul nodoros!... Ea gătea de mică bucatele. El venea dela lucru... Avea unde-va o odaie, tot ca o gură de tunel, sau un coridor de mină, un gang unde-va între sol şi beciuri, cu jumătate de geam la talpa străzei. Aşa primise lumina fata aceia, pe un ochiu stins dela podeaua pământului în jos... Dumineca venea beat... nu beat cum sunt românii noştri. Ţeapăn pe picioare caşi acum, cu vorba lungă crestată de dinţii lungi, cu ochii cenuşii mai stinşi, cu vinele roşii pe tâmple, aprinse parcă de cuptorul uzinei.... Bea desigur ceva spirtos.. spirt chiar... vitriol... cine ştie? şi nu-şi pierdea şirul vorbelor, care ieşeau greoaie ca ursul, din caverna tăbăcită a gâtului.

Ţinea o pipă lungă în colţul gurei, agăţată acolo printr'o tainică mişcare de captaţie, un spasm al buzei, care o susţinea în echilibru permanent, chiar când vorbea, când mânca?.. Asta nu ştia bine *Mini*, nu observase...

Acum beau amândoi bere din pahare colosale, un fel de butoaie în miniatură, De unde oare aşa pahare în zestrea redusă a localului? Poate Patronul cel lingav, fusese berar în Macedonia.

Aşa da! In sfârşit Domnişoara venise cu comanda. Fiindcă *Mini* mânca lucruri „sigure" aceleeaşi. Işi avea astfel originalitatea, menu-ul ei special, cu îngrijirile speciale ale Domnişoare care îi arăta o mare deferenţă. Sosise omleta presărată generos cu caşcaval, apoi urma omleta cu dulceaţă, care cerea alt timp lung. Iar pauză!

— *Mini* mănâncă numai „omlette" — îi spunea lui în gând cu oarecare alintare. Iar îi venea să râdă fiindcă îşi adusese aminte de amicul ei.

— Când râzi singur? Da! Amorul e prost şi nebun! Ca să nu râdă îşi muşca degetul. Ce poză? Ea care avea pretenţie la oarecare prestanță. Se uită în oglindă ca să-și caute o expresie cuviincioasă.

In oglindă contra maistrul rânjea. — *Mimi* se posomorî. Decé să râdă însematul ăla? Plânsul putea fi al tutulor, dar râsul! Nu trebuia.

Ce groaznic era când râdea! Gâlca ceea se mișca în pârghia gâtului și fălcile se întindeau lungi, și dinții lungi se dedeau la om și mustățile planau pelături în jos și semnul se adâncea..

Fata lui râdea la fel, mai delicat, tot lunguieț, cu semnul acela geamăn.

Poate îi era frate? Frate mai mare!... Să-i fi știut Diavolul! Diavolul neamului lor străin.

— Acum se apleca galant spre ea; îi vorbea ceva plăcut, în limba și legea lor strâmbe; îi punea încet pe broșă un deget lung ca un cârlig cu care ar fi spânzurat-o și ea surâdea cuvintelor, un surâs fricos, pecând ochii cereau un fel de ajutor vag, o apărare necutezată. Era o spaimă care nu se desăvârșea, se oprea singură pe ea, amuțită, plutea numai în vălul rătăcit depe ochii cenușii.

Altfel toată făptura ei vestejită se apleca cu grijă, repetând orice mișcare a celuilalt, cașicum o sârmă legată pe subt masă o trăgea spre tovarășul ei sinistru. Dar sub masă nu era nimic.

Fata vorbea puțin de tot, probabil numai afirmații, un fel de ison, la tot ce-i spunea cu locvacitate omul însemnat.

Odată se roși brusc. Subt pielea galbenă fără nici o estompare, pânza de sânge năvăli ca o rușine. In privire apăru spaima, apoi se schimbă chiar în rușine, o rușine îngrijorată, pânditoare, ca un vânat hătuit, apoi rușinea dispăru, și privirea arătă o mulțumire copilăroasă și cupidă.

Poate era vorba de cercei la fel cu cu broșa de pietre sticlitoare.

Era frig în hanul ăsta! — Dă-mi haina! — spune *Mini* cam brusc de lângă ea țâșni unul din acei piccolo, și i o puse pe umeri.

....Era nevasta lui pe semne, sau femeea cu care trăia. Vre-o lucrătoare sarbădă adunată dintr'un colț umed al fabricei. Omul era vădit galant. Galant cum sunt urșii, fără să-și piardă bruscheța despotică. Era galant cum e bărbatul la zile mari cu aceea care-i slujește la tot....

Căptușala viorie a hainei lui *Mini* sclipea în oglindă. De asta nu-i plăcea ei paltonul. Culoarea asta seara, în hallurile elegante, incendiate de floarea strălucitoare a becurilor electrice s'ar fi măgulit așa frumos. Dar aici?

Fata se întoarse spre ea, cu o zare de cupiditate în ochi, aceeași care compunea cu o evidență fără dovezi, toată atitudinea ei dosnică, ca o crimă ermetică pândită de blestem.

In mișcarea asta *Mini* văzu iar clar, săgetător, lancea stigmatului geamăn.

Atunci nu se mai gândi la ei, decât fără voie, și tot iără voie îi privi, cu o silnicie și cu o stăruință de care nu se putea libera. O obsedau întreit: în fața ochilor, in oglindă, în conștiință.

Se plictisi violent că e singură... Apoi se supără fiindcă ei spunea că birtul nu e urât... urât... grozav de urât!

Atunci urâtul o cuprinse, o umplu, în ei, intră ca într'un gang negru de tunel, în care se afundă.

Ii veneau în minte fără rost, cuvinte care conjurau răul, unele blagoslovenii „Doamne, miluește“ în numele Tatălui... Apoi chema cu gândul pe mama ei, dar nu putea veni, era departe și neobișnuită ca *Mini* să-i ceară sprijin... Pe urmă nu mai vroi pe nimeni, nici *mamă, nici tată*, nici *Dumnezeu, nimic!* Se cocoșă în paltonul ei.

„Nu-i place Coniței?“ Umbra neagră a Domnișoarei, se apleca spre ea, arătând farfuria neatinsă.

Mini dete din cap negativ, privind jalnic pe Domnișoara Cleanthi — așa o chema.

„Când veniți, întrebați totdeauna de mine“ — îi zisese prima seară — „de Domnișoara Cleanthi“.

— Nu! Nu-mi place! părea a spune *Mini*. Nu-mi place nimic! nu mai vreau să beau, să mănânc! E prea urât! Prea urât! — și simțea că i se urcă lacrimi pe care le oprea.

— Nici să vorbesc nu mai vreau... nici să văd... să aud... să înțeleg... Nimic! Mi-e rău!... mă doare... mă doare tot simțul meu omenesc, tot trupul meu omenesc și mi-e urât — O scârbă, un desgust s'au grămădit aci în grumaz ca o gușă, și îmi umplu tot gustul cu desgust.

Mă înăbuș! N'am aer! Aici miroase a urs — mă săgeată prin creer, mă scutură prin carne și în gât mă sugrumă miros de cavernă....

Nici afară nu e aer azi! E jos cerul! Și-a dat tavanul de pământ... și lumea e o mină subterană cu coridoare de sgură, un subsol muced și suspect, o peșteră cu urși și ursoaice... și mereu mai jos, mai afundat... o mișunare rușinoasă de lut... un gest infam care viermuie în noroiul lui la întâmplare, o strâmtorare sinistră a inconștientului, căruia i s'a deschis abia o ferestruie scundă spre lumină, și eu m'am uitat prin ea.

Mini era așa de nenorocită că e om pe pământ, încât nu mai putea trăi. Trebuia să moară sau să se mântuiască de răul ăsta

Domnișoara Cleanthi mâhnită se depărtă încet cu farfuria disprețuită.

In cuibul paltonului *Mini* amorțise. Acum numai vedea *stigmatul* singur, nici înaintea ei, nici în oglindă nici în gând. In sforțarea ei desperată de a scăpa de chinul acelei obsesii, nelămurite dar înfierată cu un semn deslușit, *Mini* murise.

. . . .

.....Să stau așa lipită lângă tine, obraz lângă obraz... cași atunci!

Ce sărutare delicată și plină, ce susur fin de viață, strecurat dela un obraz la altul... ce transfuzie perfectă... ce împreunare divină... O singură ființă.

Nici un simț nu mai era treaz... se suspendase viața masivă a fiecăruia și pe acel singur locșor al cărnei împreunate, împânzit din fire vii, se cernea lin, dulce, toată simțirea refugiată din făpturile noastre anesteziate.

Vorbea în noi o viață lungă, blândă, de cuvinte nerostite — o întrebare îmbinată cu răspunsul ei.

Nici muzica când se desprinde de strunele subțiri și plutește nu are svonul ăsta desmierdător.

Urcată din peșteri, simțirea străbătuse până la petala străvezie a substanței și țipătul, năvala ei toată, asvârlite în tulpanul transparent, în loc să spargă pojghița obrajilor, sau să se scurgă îndărăt spre tenebre, se dilua și în fina permeabilitate a pieliței satinate, simțirea încăpea toată, făptuia tot!...

.....Și asta era... ții minte!... In umbra diafană cași o lumină a unei nopți... deasupra pe pământ. Alte umbre mai adânci îngăimau boschete și suflul bălsămat, arăta în jur grădini. Aerul era infinit... Erau parcurile lumei, eram deasupra pe coaja lutului, dar eram mai sus până spre urzeala cerului abia stelat cu un palpit de licărire.

...Adu obrazul lângă al meu, împreunate printr'o minune pentru o minune... cași atunci... să fie o pace, o pace, un dulce, o legănare, o fericire, o iubire înafară de cuprinsul vorbelor, înafară de cuprinsul simțirilor.

Eu cred că tu și eu, aveam și noi un semn, un semn la fel — care arăta destinelor noastre, drumul pătimaș adânc săpat, pe care să venim unul spre altul.

Un semn care se ștergea pe măsură ce ne apropiam, — un semn care numai exista la suprafață când l'am văzut și ne-am recunoscut unul pe altul.

. . . .

Din letargia fermecată, *Mini* se deșteptă aiurită, și văzu pe Domnișoara Cleanthi iar aplecată spre ea; era poate acolo demult și îi surâdea îndatoritor și îngrijorat. O întrebă șoptit: „Nu mai luați nimic?“

— Eu!... Eu!... îi surâse *Mini* extatic — el venise și descântase blestemul — Eu! am să mai vreau compot! — și glasul sălta pe flaute și picoline în birtul întunecos. Cei câți-va clienți se întoarseră și dela masa din față o studentă îi zâmbi simpatic. Pierise din fața ochilor Stigmatul.

In birtul Domnișoarei Cleanthi nu era niciodată orchestră, de aceea ecourile nedeprinse dănțuiau arpegiul voios al vocei și pe pașii de Silfidă a ultimelor sunete răsfirate, Domnișoara Cleanthi surâzătoare servi compotul.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU.

TRISTEŢI DE FTIZIC

Vecinule de pat,
In astă seară să faci lampa mai mică,
Şi când va fi de-abinelea înoptat

Iţi va spune glasul meu de-a 'ntreg
Tot ce în nopţi de chin înceţoşate
Te-au lăsat să bănui
Cuvinte frânte de jale şi printre dinţi sdrumicate.

Eu văd, prietene, că eşti de pe-acum trist
Şi la masă ai stat cu ochii plecaţi,
Incât sora Ioana, cea rea,
A spus să ne mute că suntem certaţi...

Ci în noaptea asta vom sta de veghe
Cu paturile mai mult alăturate,
Şi ca să ne simţim mai bine
Vom împleti mânile în chip de frăţinătate.

Şi cu cât vorbele vor fi de tristeţi mai îngeruite
Cu-atât mâinile s'or prinde mai în căldură.
Şi aşa de frăţesc le vom strânge
Că sufletele amândurora vor pluti, sincere, pe gură...

Şi dacă va fi prea dureros spusă povestea-mi,
Iar noi ca un singur trup, sub plăpămi ne vom strânge,
Va fi aşa de mult noapte, şi în noi aşa de multă
[tristeţe
Că lampa se va stinge...

CAMIL BALTAZAR

Bisericani

CONTRIBUŢII CRITICE

ERORI FECUNDE

Am fi voit să scrim în loc de titlu numele cărţii d-lui B. Fundoianu. Dar am renunţat ca să nu fim siliţi dela început a dovedi autorului că „Imagini şi Cărţi din Franţa" (Ed. Socec, 1922, lei 14) e un titlu fals, când toată lucrarea e doar o adunare de celace vom numi *imagini fundoene* — extrem de interesante, extrem de preţioase.

Să nu căutăm dar pe Baudelaire, pe Huysmans, pe L. Tailhade, pe Mallarmé, pe Gide, pe Marcel Proust sau Paul Claudel— nu-i vom găsi desenaţi esteticeşte, tot atât de caracteristic pre cum i-a desenat plastic André Rouvèyre, care a cedat d-lui Fundoianu „măştile". Abea dacă sunt scoşi din haos Charles Mauras, Francis Jammes (care de altfel vorbeşte singur despre sine) Remy de Gourmont — şi într'adevăr minunat evocaţi (pentru că d. Fundoianu a fugit de data asta dintre cărţi) Verhaeren şi Maeterlinck.

Nerăbdător şi intolerant, d. Fundoianu nu vrea să vadă din autori decât ceia ce-i convine, sau ca să vorbim mai decent: ceia ce corespunde sensibilităţii sale şi celace poate astfel, pe această cale pasională, duce până la creer — care şi el bietul, asemenea unei lanterne electrice, nu se aprinde astfel sus pe umeri, decât dacă d. Fundoianu, mai jos, a binevoit să-i întoarcă butonul.

Dar e ceia ce constitue valoarea şi deliciul cărţii: găsim pretutindeni, ca pe Dumnezeu în natura panteiştilor, pe d. Fundoianu în toţi autorii pe care-i prezintă. Dacă am voi să fim răutăcioşi şi am scrie că, dimpotrivă, toţi autorii se găsesc în d. Fundoianu, am greşi — întrucât suntem convinşi că mulţi din ei au mult mai multe clape decât sunt necesare celor cinci degete ale sensibilităţii d-lui Fundoianu.

Din acest punct de vedere, cititorul care a intrat în cartea d-lui Fundoianu, să fie sigur că se găseşte numai între prietenii autorului. N'a fost tolerat nici un inamic — nici măcar un autor indiferent. Pentru un critic care operează cu un scalpel atât de preţios ca *instinctul estetic*, craniul, cu toate accesoriile lui logice, nu mai e bun la nimic — ba e chiar dăunător precum vom vedea îndată — inamicii nu sunt buni nici măcar ca element de contrast — şi în 219 pagini se bucură, chiue şi zburdă o siguranţă critică o suficienţă — să spunem cuvântul — o îngâmfare care nu tolerează măcar bănuiala că ar exista şi alte valori — fie şi de sensibilitate!

Am avut femei în poezia lirică, foarte multe; avem şi prozatoare, avem representante chiar în poesia dramatică — în critică n'am avut decât pe Isabela Sadoveanu, şi aceea încă suferind de prea multă logică.

D. Fundoianu este singura femee reală în critica română!..

Cititorul nu trebue să se simtă dar jignit de nervozităţile d-lui Fundoianu. Sub insultele unei femei freamătă totdeauna o inimă vie — şi insultele cele mai nemeritate îşi au totdeauna justificarea lor proprie, adâncă.

Contrariul e tot atât de adevărat: iubeşte prin iubirea lui de mai de mult — şi numai o femee ar fi putut scrie atât de sincer — fără a-şi compromite inteligenţa — „cine e prietenul lui Theophile Gautier e fără contestă prietenul nostru".

Işi dă seama cititorul ce resultate critice poate crea o astfel de structură psihică, pusă în funcţie de logică?...

E de ajuns să citim prefaţa în care d. Fundoianu vrea să arate că volumul său asupra câtorva autori moderni din Franţa, e o urmare firească a unor studii de literatură română. „Citeşti (adică citeşte d. Fundoianu) pe francezi ca pe nişte scriitori *naţionali* mai mari, bucată dreaptă din tradiţia noastră" şi deci regretul firesc că: „nu putem scri în franţuzeşte, *ceeace ar fi singura conduită logică*" (vom vedea mai jos că d. Fundoianu e logic cu sine).

E totuşi aci o problemă extrem de interesantă, care ar trebui să preocupe odată pe cineva dintre noi, lămurindu-se şi lămurindu-ne mai mult decât într'o prefaţă.

Nu e locul să arătăm acum opinia noastră. Voim să accentuăm doar nedumerirea care naşte din înseşi rândurile d-lui Fundoianu. Căci iată ce găsim îndată: „E dureros faptul că singurul nostru scriitor genial (Eminescu) a înmugurit în alt copac, în alt cocon, decât cel în care îndeobşte literatura noastră s'a desfăşurat *Dar asta nu schimbă cu nimic aşezarea problemei*" — Ba o schimbă întru totul, căci în definitiv ce valoare are pentru un judecător de artă o anumită cultură — să zicem franceză — când „singurul nostru scriitor genial" a trecut, de mână cu Mefistofele prin grădina Marthei spre Gretchen... Acest *geniu*, e în definitiv centrul de gravitate al construcţiilor *noastre* ideale: a acelora care justifică existenţa prin raţiunea estetică a universului!...

Eminescu, a iubit sub teiul lui Lenau — putea iubi între trestiile indiene, în umbra pagodelor chineze sau în isba lui Gogol..

Şi ne doare că d. Fundoianu fuge de sine confundând cultura cu estetica — şi-şi închipue că a pus o temelie solidă cu acest adevăr din *alt domeniu*: „cultura noastră a evoluat, şi-a desenat o figură, o stare, a devenit o colonie — o colonie a culturii franţuzeşti".

Nu vom mai analiza deci origina biologică pe care o vede d. Fundoianu în stârpiciunea noastră. Ne-ar duce prea departe, ne-ar duce prin „naţionalitatea în artă" a d-lui A. C. Cuza (după I. Trivale, d. Fundoianu e al doilea evreu cuzist în literatura română) până sub zidurile cetăţii pline de sânge vărsat, a teoriei „raselor" lui Houston Steward Chamberlain.

Totuşi pentru a linişti temerile d. Fundoianu îl putem asigura că în literatura română curge cel mai divers sânge, dela semit la mongol, şi că avem astfel toate zările deschise înaintea noastră... Hazardul e de multă vreme cu noi — el ne-a arătat cel puţin odată până azi, cu Eminescu, că vasul nostru chiar dacă e acostat la ţărmul francez, are altă menire...

Dar d. Fundoianu, dacă n'a putut înţelege toată literatura română, s'a înţeles pe sine. Eroarea sa critică poate fi un fecund adevăr estetic. Şi acest lucru l'a spus singur atât de frumos: „Ne construim pe noi în măsura în care-i construim pe ceilalţi şi de aceia cartea despre zece scriitori poate să nu fie altceva decât biografia unuia singur"...

Nu voim să spunem că ceilalţi critici ar fi mai puţini personali. Dar se prezintă mai decent — fac caz de adevărul obiectiv. Şi d. Fundoianu pare că nu s'a pătruns încă de acest mare adevăr critic: hipocrizia...

* * *

Am putea încheia aci?

Nu.

D-l Fundoianu e interesant şi din alt punct de vedere.

F. ADERCA

BALUL

Noapte de himere! ora e târzie;
Ziua ce se-arată sună ofilirea
Visului înflorit...
Iată cum fâşia deasă de 'ntuneric
Moare sugrumată 'n taină — de lumină...
Balul tău feeric,
Noapte de himere, este pe sfârşit!

Iată cum petale mor, mor veştejite...
Mândrele costume,
— Petice postume —
Au murit de vis...
Ici, colo, un zâmbet—mugure sfios—
Moare de lumină ca într'un abis;
Iar o mască neagră, ce-a alunecat,
Îţi arată-obrazul care-a fost fardat
Şi acuma-i trist şi desfigurat...

Noapte de himere! Balul tău feeric
Este pe sfârşit...
Zâmbetele-s flori care-au ofilit,
Gândurile toate — glume din trecut, —
Pumnuri de confetti — care s'au pierdut...

Care-i vrăjitoarea — fiinţa nemiloasă —
Ce făcu să piară toată feeria?
O, — toate par acuma, par o nebuloasă
Care-şi poartă 'ntr'una tristă, nebunia...

Sună în urechi moartele ecouri
Dintr'un vis sfârşit...
Noapte de himere,
Balul tău feeric,
Balul a murit!...

ALEXANDRU BILCIURESCU

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL REGINA MARIA

„STRIGOII“, trei acte

DE H. IBSEN

(Pretext pentru o scrisoare către un prieten)

Imi scrii, dragul meu, că urmăreşti cronicile mele dramatice din fundul provinciei tale, că ai avantagiul de a nu pierde nici una din representaţiile care se dau în Bucureşti, fără a te deranja din fotoliu, şi că ţi se oferă pe deasupra şi o judecată gata făcută. Dacă nu te aşi cunoaşte atât de simpatic leneş, adică pregătit pentru toate finele voluptăţi ale artei, ţi-aşi spune că această formulare — până la constituirea ei — e una din plăcerile reale ale scriitorului despre lucruri de teatru.

Scrisoarea ta a venit la timp, spre a mă lega cu lanţuri plăcute, mai departe, de această pagină dramatică, pentru că îţi mărturisesc, voiam s'o părăsesc: *„Strigoii“* lui Ibsen m'au făcut să perd o noapte şi o jumătate de zi, socotind şi tâlmăcind — acum când alte preocupări îşi cereau cu severitate continuitatea. Ca să fiu conştiincios cu mine însumi ar fi trebuit să cercetez opiniile criticilor mai de seamă ai lui Ibsen şi înseşi opiniile lui Ibsen asupra *„Strigoilor“*, dacă s'au exprimat vreodată asemenea opinii. Căci, desigur, ar fi copilăros să spun că vreau să descopăr pe Ibsen, numai de dragul unei cronici, şi să osândesc cu aceiaşi uşurinţă o întreagă instituţie teatrală, cu director şi administrator cu tot, şi să vorbesc de rău pe unul din cei mai mari şi ma simpatici actori ai noştri.

Ştii că nu sunt greu de cap. (Unii îmi spun chiar că sunt prea uşor).

De ce mi-a fost dar cu neputinţă să pricep limpede, dintr'odată, toată ţesătura *„Strigoilor“?...* Poate sunt de vină prejudecăţile lecturei, cred că o bună parte din vină o are şi talentul extraordinar al d-lui Manolescu.

S'a spus că *„Strigoii“* e întrucâtva tragedia modernă a lui Oedip, care ispăşeşte păcate de care nu e vinovat. Dumnezeu a pedepsit uneori pe Israel „până la a şaptea spiţă“, iar la noi se spune că tatăl mănâncă agurida şi fiului i se sterpezesc dinţii. Cei cari au crescut cu haşişul metafizicei şi au trecut puţin şi la fizică vor aminti de legea repetiţiunii lui Tarde — şi prin urmare generaţiile nu sunt în timp decât aceleaşi vibraţiuni care în spaţiu crează sunetul, lumina şi poate gândirea. Insăşi doamna Alving mărturiseşte din primul act că suntem nişte strigoi ai celor care au trăit înaintea noastră, şi nu numai în trupul dar şi în sufletul nostru sunt idei, credinţe, temeri şi năzuinţe de prezenţa cărora suntem noi înşine uimiţi.

Din atâtea puncte de vedere, ce minunate pagini s'ar putea scrie — s'au şi scris poate, — iar unii dintre colegii cu cari m'am certat adesea în această pagină, nu vor lipsi dela datoria de a scri şi de-aci înainte.

Dar dintr'o astfel de interpretare, unele personagii şi unele scene rămân într'o complectă obscuritate. Nu pricepem pe Engstrand, care — în contrast cu familia Alving — ar fi putut fi într'adevăr un om moral şi crea o căsnicie morală. Nu pricepem pe pastor care — din infinit superioare motive dramatice — ar fi putut fi înlocuit cu un medic: acesta având implicit şi caracterul de confident în tragedie! E fără nici un sens apoi acea rază de soare din ultimul act, care, dacă are menirea de a face contrastul cu decreptudinea fizică a lui Oswald, trebuia întrebuinţată din primul act: creându-se un paradis al „râvnei de a trăi" in care un om ucis de tatăl său, încă din clipa concepţiunii, moare pe încetul.

Indoiala a venit dela ideia că Ibsen nu descrie niciodată suferinţe omeneşti, numai pentru pateticul acestor suferinţe: deasupra lor e o concepţiune morală — concepţia învertită în creaţiune estetică.

Care e concepţiunea morală a lui Ibsen, în *„Strigoii"?...* Să fim sănătoşi?... Ajungem la sufletul desgustător de real al Reginei. Să fim abstinenţi? Ajungem la puerilitatea pastorului. Să ne resemnăm? Ni se oferă infernul doamnei Alving...

Scăparea, dragul meu, a venit dela două cuvinte, asupra cărora te rog să te opreşti cu mai multă luare aminte. In actul II într'o scenă — care pare *pregătitoare* de evenimente — Pastorul şi doamna Alving îşi impută:

D-na Alving. — *Şi adevărul?...*

Pastorul. — *Dar idealul?...*

Toată piesa e clădită pe această antiteză.

„Strigoii" e o satiră sumbră, înnăbuşitoare — o satiră fără nici o rază de soare. Oamenii n'au de ales, în viaţa lor, decât între aceste două infernuri: *adevărul*, care duce la descompunere (adevărul tatălui care a distrus un cămin, şi un copil — după ce a încercat să descompue şi pe alţii) sau *idealul* care duce la insuficienţa vieţii pastorului *aliat în chip firesc cu făţărnicia* lui Engstrand. Publicul ar fi trebuit să râdă cu hohote atunci când pastorul, îmbrăţişând pe Engstrand, se duc să întemeeze un cămin pentru marinari (de fapt un cabaret!) în cinstea consilierului Alving, omul cu „adevărul", — cabaret, în care va trebui să-şi lase virginitatea însăşi fiica naturală a lui Alving, sănătoasa Regina...

Pârghia de balanţă a piesei e scena dintre doamna Alving şi Pastor din actul II: aci faţă în faţă stau o clipă, adevărul, descompunerea, idealul, hipocrizia. Cele două balanţe sunt: de-o parte Oswald, degeneratul, de cealaltă parte Engstrand în balanţa căruia autorul aruncă la urmă în deridere şi trupul înflorit al Reginei. Raza de lumină pe fruntea lui Oswald e humor, de cel mai groaznic humor e şi chemarea către „soare" a aceluiaşi...

Ibsen a scris „*Comedia Iubirii*", — e îngrozitoare, deşi se râde; „Strigoii" — satiră care ar fi putut fi intitulată „*comedia strigoilor*" e tot atât de îngrozitoare, deşi nu se râde!...

Nu ni se suggerează nici un mijloc de scăpare: suntem iremediabil osândiţi. E un pesimism ireductibil — de o rară măreţie estetică.

Am fi voit ca Oswald să fie un mare pictor. Ibsen n'ar fi exagerat. Spirochetul lui Chaudin, ca şi baccilul Koch au extraordinare însuşiri artistice — e poate singura noastră scăpare: o ştii aceasta tu, care deşi întins în fotoliu, cu un picior ucis şi o inimă capricioasă, creezi pe câteva portative o lume de sunete dincolo de moralităţile şi adevărurile noastre...

F. ADERCA.

P. S. — Pricepi oare cât e de vinovată direcţia care a încredinţat rolul doamnei Alving şi al Pastorului unor actori obicinuiţi?

Pricepi oare cât e de vinovat d. Manolescu?... E o balanţă extraordinar de desproporţionată: cu cât e mai mare, cu atât e mai rău!

E de altfel vina de care s'a făcut vinovat şi actorul Moisi şi deci, probabil, până azi, toate teatrele europene

F. A.

CRONICA ARTITICĂ

N. DELAVRANCEA-DONA, OLGA GRECEANU şi NINA ARBORE.

Din pricina coloraţiei lui reci, brutale şi discordante, peisajul romănesc în cea mai mare parte este inaccesibil pictorilor iubitori de armonie.

Vorbind de expoziţia lui Neculai Constantinescu, pe care îl socoteam un pictor exclusiv român atât prin ideologia sa picturală cât şi prin realizări, spuneam că pictura lui obţine o sinteză a peisajului nostru prin dezvoltarea celor două elemente caracterizante: fuga distanţei şi cerul. Ori cum aceste elemente sânt atenuate în cruzimea lor de culoare prin pătura intermediară de aer, ele pot căpăta o armonie completă în al cărei proces de redare nu-s amenințate să-și piardă atmosfera locală caracteristică. Decât, atunci, primul plan trebuește sacrificat. Neculai Constantinescu îl sacrifică mai totdeuna printr'un sistem special de construcție, sistem care obligă — și aici e meritul pictorului — de a privi numai partea importantă a tabloului: fundul unde zarea se îmbină cu cerul.

In rezolvarea unei probleme inverse, renumitul nostru pictor Ștefan Popescu, a fost obligat să suprime complect caracterul românesc al peisajului, și numai cu acest preț a putut realiza armonii de culoare, pe un desen precis, în primul plan. In schimb, Ștefan Popescu neglija fundul.

Acestea însă se referă numai la cele două anotimpuri de colorație aspră: primăvara și vara, căci toamna, uniformă în colorație și în căldură, oferă din chiar primul plan subiecte de armonioase lucrări cărora să nu le lipsească nici atmosfera locală.

In expoziția deschisă de d-na *Delavrancea-Dona* la Atheneu, inconvenientele unora și avantajele altora dintre cele patru anotimpuri înregistrate în țara noastră, se văd destul de limpede. Un temperament înclinat așa de mult spre armonizare trebuia să se resimtă de brutalitatea culorii de vară, când nu voia să se îndepărteze de atmosfera locală.

In „toamnele" sale însă, d-na Dona dacă nu aduce un clișeu cu totul propriu, distilează în schimb printr'un suflet liniștit tot potopul de jăratec al toamnei și-l reduce la câteva tonalități ușoare și conținute din a căror perfectă armonizare știe să scoată nu numai un echilibru de lumină ci și o atmosferă justă.

E acolo finețe de sentiment și de penel și mult, foarte mult adevăr, calități greu de adunat la un loc în desvoltarea unui motiv așa de întrebuințat și pe care pictorii de calibru mic au avut grije să-l banalizeze tot pe atât pe cât au banalizat fetele de pension sunetul pianului.

Am început înadins cu această latură a picturii d-nei Dona pentrucă ea ne face să o considerăm, ca și pe Neculai Constantinescu, o energie artistică indigenă și ivirea ei o salutăm cu toată bucuria pe care ne-o dă mersul evident spre o pictură românească.

Dar talentul d-nei Dona se prezintă într'o mai complectă formă în acele naturi moarte unde armonizarea unei colorații blânde și oarecum manierate cu sufletul static al firei, duc la efecte de un rafinament tot pe atât de modern pe cât de modernă este factura construcției sale preferite în care, linia își topește precizia între cele două tonuri ce o despart infuzându-le unul într'altul. Tablourile de interior sânt în deosebi de folosite de pe urma acestui fel de tratare. El clădește într'o neprecizie care încălzește culoarea și dă umbrei o moliciune grea și impresionantă.

Pe desenul delicat, pe atitudinele bine prinse și expresive în staticismul lor, colorația oarecum sombră a d-nei Dona dă o impresie de liniște și stăpânire care-i garantează, desigur, o rodnică activitate artistică, dar care e și o mare surpriză pentru noi, deprinşi să vedem femeia în pictură totdeuna în extreme, fie în exces de dulcegărie, fie în exces de brutalitate.

De pildă d-na *Olga Greceanu*, un exemplu din a doua categorie şi care expune la „Mozart"

Modernistă mai mult decât modernă, d-sa foloseşte o vigurozitate excesivă în toate uleiurile. Această mare calitate e însă întunecată de o forţare supărătoare a notei moderniste în culoare ca şi în derogările dela desen şi cum viaţa lăuntrică a subiectelor — expresivitatea, caracterul — lipseşte, nu putem vedea în d-sa, de-o cam dată, decât o tehniciană abilă care ştie să-şi ascundă la prima privire toate lipsurile sub trăsătura largă, degajată şi sigură a penelului. Că într'o parte din ceia ce face d-sa s'ar putea descoperi oarecari calităţi decorative, cum ar fi reducerea planurilor şi lipsa de relief, e o simplă întâmplare probabil. Majoritatea celorlalte lucrări desmint existenţa unei intenţiuni de acest fel.

Cu toate astea nimic nu exclude posibilitatea unor opere viitoare de bună calitate. Cele câteva aquarele expuse fac dovada unui talent înclinat spre echilibru, armonie şi caracter. Cum calităţile tehnice le are, îi mai rămâne d-nei Greceanu să vadă aceia ce vrea să facă şi să facă ceia ce vede pentru ca să treacă definitiv puntea dela diletantism la artă.

Colega d-sale de expoziţie, d-ra *Nina Arbore* îi poate fi un exemplu. Cu cele câteva bucăţi noi, din anul acesta, d-sa dovedeşte aceia ce anul trecut n'a putut dovedi c'o expoziţie întreagă. D-ra Arbore este o pictoriţă şi-şi are o personalitate care se menţine. Pictura d-sale pământie şi fezandată are în ea tot aceia ce poate caractariza un talent, începând cu desenul şi culoarea proprie şi sfârşind cu o admirabilă caracterizare a personagiilor.

Languroşii ochi ai lui V. Demetrius, privirea perversă şi nervoasă a d-rei S. şi figura vicleană a lui B.-P- sânt realizări, cari fac cinste autoarei şi afirmă nu numai un simplu progres, dar, precum am spus, un salt frumos, definitiv şi hotărâtor dela diletantism la artă.

VICTOR ION POPA.

INSEMNARI LITERARE

Critica ştiinţifică. — Din dorinţa meritoasă de a ne instrui şi orienta urmărirm cu interes articolele de critică ştiinţifică din *Viitorul* ale tânărului nostru confrate d. Scarlat Struţeanu. Deşi nu ne-au satisfăcut în totdeauna sau niciodată, mărturisim că ni-au inspirat totuşi o mare admiraţie pentru rigurositatea metodelor ştiinţifice. Aplicate de doi oameni deosebiţi, ele dau rezultate identice. Posedând toate cele şapte originalităţi indispensabile, pentru d. Struţeanu ca şi pentru d. M. Dragomirescu, d. M. Sorbul e un „geniu total" de măsura lui Shakespeare, pe când, împodobit numai cu cinci originalităţi d. Talaz, de pildă, e un „geniu parţial"; posedând doar câteva „originalităţi" minore, pentru d. Struţeanu ca şi pentru d. Dragomirescu, scriitorii dela *Sburătorul* nu-s vrednici de nici o serioasă consideraţie a criticei ştiinţifice.

Asistent la Universitate al d-lui Dragomirescu, tânărul nostru confrate poate duce geanta magistrului cu listele de prezenţă a studenţilor; pentru demnitatea lui umană, credem că e tot ce-i duce. Deaceia identitatea rezultatelor metodelor ştiinţifice ne umple de o adevărată stupoare, ca în faţa unui miracol, — pe noi, care suntem deprinşi cu varietatea indefinită a părerilor în materie de literatură. Lecţia ce ni se dă e, în adevăr, magistrală. E drept că ceiace prevala până acum în critica ştiinţifică era mai mult identitatea rezultatelor; metodele înseşi ne scăpau ca ceva prea subtil şi insesizabil. Abia ultimul articol al d-lui Struţeanu (*Viitorul*, 10, Februarie) asupra d-lui Brăescu ne proectează o lumină asupra cel puţin uneia din metodele criticei ştiinţifice.

Citând din prefaţa volumului *Maiorul Boţan*: „Decât „*Legea progresului*" n'a scris nimic mai bun autorul *Momentelor* etc." d. Struţeanu s'a prins în echivocul frazei, posibil numai celui ce n'a citit nici pe Caragiale, nici pe Brăescu. Crezând deci că *Legea progresului* e a lui Caragiale şi nu a lui Brăescu, exclamă: „Stai pe loc, Caragiale! Ai avut noroc că ai scris **Legea progresului** *una din cele mai puţin bune dintre schiţele tale* şi că e vorba acolo de un colonel şi de un caporal, căci altminteri erai deci pierdut."

Critica ştiinţifică permite deci d-lui Struţeanu să declare că admirabila schiţă a lui Brăescu *Legea progresului* e a lui Caragiale, şi s'o proclame cu gravitate „ca pe una din cele mai puţin bune ale lui" — ca şi cum ar fi citit-o. Şi apoi, insistând, nu-l împiedică să adauge mai departe: „Deaceia singura schiţă cu adevărat cazonă a lui Caragiale, **Legea progresului**, deşi este inferioară cu mult **Telegramelor** sau **d-lui Goe**, *dar prin individualizare a devenit poezie, ceiace n'a reuşit d. Brăescu!*" Iată deci că *Legea progresului* a devenit *poezie prin individualizare*, ceiace n'a reuşit d. Brăescu — deşi *Legea progresului* este a d-lui Brăescu şi nu a lui Caragiale: — adică iată-l pe d. Brăescu combătut cu propria lui operă, considerată ca fiind a lui Caragiale! E rezultatul miraculos la care ajunge critica ştiinţifică. De douăzeci de ani îi caut cu răbdare metodele: lipsa de conştiinţă literară este, desigur, unul dintre ele. Sub aceste auspicii, părerile d-lui Struţeanu asupra d-lui Brăescu nu mai au nici o importanţă, fiind de o egală calitate ştiinţifică. Ceiace e mai paradoxal e că d. Struţeanu a scris şi o teză de doctorat despre Caragiale, aplicându-i, desigur, aceleaşi metode ştiinţifice. Dar asupra acestei chestiuni vom mai reveni.

E. L.

Ioan Slavici. *Inchisorile mele.* — Sub acest titlu, localizat după un titlu celebru, şi cu o copertă ilustrată cu ospiciul filantropic dela Văcăreşti, d. Ioan Slavici îşi povesteşte amintirile din închisoare. Se ştie că d-sa n'a cunoscut „plumbii" veneţiani sau minele dela Salzburg din cauza unei dominaţiei streine; din potrivă, pactizarea cu streinul l'a dus în faţa curţilor marţiale ale ţării sale. *Inchisorile* nu pot fi deci decât o falsă replică a celebrelor memorii ale patriotului italian. Confuziunea nu e posibilă; nu orice închisoare e un martiriu. Cartea nu ne aduce niciun fel de lumină asupra variaţiunilor politice ale tristului ei autor; în definitiv, simţi totuşi că numai nevoia materială l'a aruncat de partea lui Mangra, după o activitate patriotică de câteva decenii; tot nevoia l'a făcut în timpul neutralităţii să scoată cu bani austriaci ziarul *„Ziua“*, şi, în urmă, să colaboreze, sub ocupaţie, la *„Gazeta Bucureştilor“* Singura dovadă invocată a nevinovăţiei sale e modicitatea răsplăţii dela inamic. In adevăr, să te vinzi pentru 50 de lei de articol! Nici Iuda nu s'ar fi mulţumit cu atât. Lipsită de orice interes literar, din cauza stilului prolix şi anacronic, şi aproape chiar de orice interes documentar, cartea — ca şi tot ce a făcut autorul ei de vre-o zece ani încoace — porneşte din aceiaş tragică nevoe materială. Nu reţinem din ea, ca epilog decât seninătatea resemnată cu care autorul aminteşte, metodic de oricâteori vreun trecător îl scuipa pe stradă. Printre cei ce au făcut din tristul bătrân o scuipătoare naţională menţionăm şi pe d-nii N. Iorga şi Ion Grădişteanu.

E. L.

Ai noştri — aiurea. — Mărioara Ventura a fost numită membră a Comediei Franceze.

Un ziar literar (îl putem numi: e „Adevărul Literar“) nu mai poate de bucurie şi punându-şi la piept o cocardă tricoloră, admiră succesul „temperamentului românesc“.

Membru al Comediei Franceze mai este şi de Max, care deasemenea onorează temperamentul nostru (de Max e ovrei) — şi mai sunt prin străinătate câţiva învăţaţi printre cari... dar nu mai cităm, ca să nu ne facem „temperamentul“ de râs, întru cât sunt mai toţi ovrei,

Voim să spunem că onoarea se referă numai la domnişoara Mărioara Ventura.

In ce ne priveşte — trebue să fim melancolici şi dezamăgiţi.

Dezamăgiţi, că domnişoara Mărioara Ventura, care vre-o câţiva ani s'a bucurat la noi de adevărate triumfuri, ne-a părăsit — nu ştim pentru ce — dispreţuind sau numai depreciând „temperamentul“ nostru.

Melancolici trebue să fim, pentrucă viaţa noastă românească nu oferă încă o rezonanţă suficientă, artistică, atâtor inşi cari ne părăsesc, unii pentru opera dela Viena sau Milano, alţii pentru expoziţiile dela Paris şi Comedia Franceză.

E mai inteligent să facem tăcere în jurul unor astfel de „succese“!...

F. A.

Războiul mediocrităţilor. — Apăruse *„Adevărul literar“*: toată lumea năvălise, căci fusese anunţat cu toate surlele a două ziare populare. Deci, tiragiu colosal. In ce priveşte materialul, un nume cunoscut era totdeauna *asezonat* cu o grădinărie întreagă de zarzavaturi. Se poate spune oare că a făcut un serviciu literaturei, aducând noi cititori? Nu. Cititorii de literatură — aceia care sunt — sunt aceiaşi, şi singurul fapt demn şi onest, e să le dai lucruri cât mai bune.

Apoi a apărut iar *„Flacăra“* cu — vorba cronicarului dâmboviţean — 7 milioane de cititori. Aceiaş calitate literară — plus o serie de anecdote şi calambururi. Dintr'o lovitură s'au dat două lovituri: a scăzut tiragiul *„Adevărului literar“* şi al *„Furnicei“*.

Dar *„Adevărul literar“* nu se dă bătut: anunţă că va apare în 10—18 — 38 de pagini, **în culori** cu... 1 leu exemplarul.

Credem că *„Flacăra“* se va da bătută...

Şi între timp acei câţiva scriitori, cu inima şi cu mintea, — se uită în jur îngroziţi la diluviul de maculatură care creşte, care creşte.

F. A.

EDITURA „ANCORA" ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CARŢI FOLOSITOARE ⁞
⁞ pentru COPII ŞI TINERIME

BASME DE CRACIUN
ŞI
POVESTEA MINUNATA
DE
VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediţii de lux cu ilustraţiuni în text şi planşe colorate . Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei 6.—
Făt-frumos din lacrimi	„ 6.—
Tinereţe fără bătrâneţe	„ 6.—
Pădurea ursitoarelor	„ 6.—
Katalina	„ 6.—
Şarpele fermecat	„ 6.—
Minunea Sfântului Ilie	„ 6.—
Păţania Călugărului Gherasim	„ 6.—
Alina-Linda	„ 6.—
Trei îngeri	„ 6.—

BIBLIOTECA ROZA

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Ségur ediţie ilustrată .	Lei 16.—
După ploae, vreme bună idem .	„ 25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALA

Grădina Raiului de Andersen	Lei 5.—
„ „ „ în legătură de lux	„ 12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA " TRANSILVANIEI "
S I B I U

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.0

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victori

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Co
Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare,
Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova,
Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale

BONBONERIEI ⁘ RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ ASOCIAȚIUNII SIBIU

SUMARUL No. 24

E. Lovinescu . . . . Critica și Literatura (VI)
I. Valerian . . . . Flacăra
Emil Dorian . . . . Copilăria
I. C. Vissarion . . . . Averea răposatului
Marcel Romanescu . . . . . Scoica
Hortensia Papadat-Bengescu Exp. D-nei Delavrancea-Dona
F. Aderca . . . . Stil și Idee
Virgil Moscovici . . . . . . Mical
Camil Baltazar . . . . Imagini din Sanatoriu
Glaucos . . . . Note și impresii
Cronica Dramatică: F. ADERCA.
Cronica Artistică: VICTOR ION POPA.
Insemnări Literare.

24

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.-

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ¹/₂ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.—

ANUL I. — No. 24 **25 FEBRUARIE 1922**

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

CRITICA ŞI LITERATURA

VI

Sistemul aglutinării notaţiilor dă poeziei noastre recente aspectul unui impresionism fără consistenţă. De cele mai multe ori notaţia nu intră în domeniul sufletescului; impresionismul nu reprezintă prinurmare fixarea unei stări sufleteşti oricât de fugare, — cu atât mai puţin fascicolul unor momente coherente. Peisagiul nu e interior ci exterior; directă, şi deci valabilă numai prin preciziune, sau figurată, şi deci crescută printr'o imagine, notaţia are caracterul pur obiectiv. Literatura română s'a îmbogăţit astfel cu o colecţie de toamne, ce aleargă despletite pe uliţe, de ierni, în haine zdrenţuite, de aspecte ale naturii prinse în trăsături originale — notaţiuni care, chiar dacă nu încheagă încă o poezie, constitue elementele prime ale unei arte viitoare.

* * *

Din mijlocul acestei poezii disolvate în amănunte, ameninţate de prozaism şi prin analiză dar şi prin eliminarea voluntară a oricărui aparat poetic, se desprinde personalitatea originală a d-lui Camil Petrescu, asupra căreia ne-am mai oprit şi ne mai oprim, ca asupra figurii centrale a unei mişcări contestabile dar fecunde.

Având toate caracterele acestei mişcări împinse până la defecte, dintre care nu lipsesc dezarticularea analitică şi prozaismul căutat al expresiei, d. Camil Petrescu îşi valorifică totuşi notaţiile printr'o emoţie ce le dă o unitate; impuse ochiului cu prea multă precizie, infinitesimalele se topesc într'un tot prin acţiunea subterană a emoţiunii. Insistăm asupra existenţei acesteia pentrucă o credem indispensabilă. Calitatea şi intensitatea ei nu sunt totuş de natură a-i creia o originalitate. Chiar atitudinea poetului faţă de război pleacă dintr'o atmosferă comună aiure, precedată şi la noi de lirica mai timidă a d-lui B.

Luca. Adevărata importanţă a d-lui Camil Petrescu nu stă prin urmare atât în natura emoţiei cât în expresia ei. Arta lui împinge cunoaşterea plastică până la o măsură, pe care literatura română, probabil, n'a cunoscut-o încă. In mijlocul unei poezii închinate notaţiei d. Camil Petrescu ne-a dat impresiunile cele mai pregnante, de ordin pur vizual, expresiile materiale cele mai tipice pentru a traduce o sensaţie, şi, uneori, imaginile cele mai viguroase, — din care, spre exemplificare, vom cita câteva:

Impresia unei dimineţi la munte:

Pe sub stâncă
Au şi pornit spre munte potecile înguste.

(Vis de anemic)

O amiază de vară:

Toată valea
E acum o carte
In care, înfierbântat, citeşte soarele.

(Amiază de vară)

Plecarea din tranşee pentru rond:

De-acum
Eşim dintre reţele, ca pe o aspră poartă
Care-mi reţine mantaua cu degete de cue.

In urma noastră imateriale uşi se 'ncuie.

(Mâna)

Tăcerea bruscă în mijlocul unui bombardament:

Undeva pe lume se opriră roţi.

(Veşnicie)

Jocul amorului:

... Când vrei să pleci de-acum
Te 'ncurci între firele gândirii mele
Ca o pisică prinsă 'n fiirele de lână...

Momentul intrării în repaus al unei coloane:

Coloana
S'a prăbuşit în marginea şoselei
Ca o fantoşe căreia i-ai scos scheletul.

Repausul însuşi:

Ţi s'ar părea că 'n şanţul lung a năvălit
O specie gigantică şi nouă
De viermi masivi şi cenuşii.

Apoi marşul:

Ne reluăm târâtul,
Intindem pentru o clipă gâtul
Comun, de uriaş miriapod.
(Marş greu).

Citaţiile ar putea merge şi mai departe nu cu scopul colecţionării imaginilor ci pentru precizarea unei arte poetice, din care abstracţia este aproape cu totul eliminată. Noţiuni ca „amintirea", „nădejdea", „fericirea" devin materiale. In minte ca „într'un pod de casă" sunt:

Nădejdi din care,
Sfărâmături de lemnuri poleite,
Au mai rămas doar resturi de picioare.

In jilţul fericirilor trecute
Cu câlţii scoşi afară
Doarme somnoros odinioară...

împingând astfel materializarea până la „picioarele" nădejdii şi „câlţii" fericirii.

* * *

Poezia d-lui Camil Petrescu este, poate, cea mai plastică din câte cunoaşte literatura română. Această calitate eminentă îi fixează locul şi originalitatea. Prin caracterul imediat tangibil şi prin reliefurile ei precise, exclude dela sine abstractul, vagul poetic şi insesizabil, transcendentalul, insinuările inconştientului, — adică tot ce vine pe aripa versului muzical şi din acel amestec verlainian:

où l'imprécis au précis se joint.

Intr'un cuvânt, poezia d-lui Camil Petrescu reprezintă reacţiunea cea mai violentă şi mai reuşită împotriva poeziei simboliste. Ea nu se scoboară în noi prin urechi ci prin ochi.

E. LOVINESCU.

FLACĂRA

In vatră focul s'a domolit uşor...
Din giulgiul de cenuşă clipeşte liniştit,
Şi parc'ar fi în bezna de gânduri solitare
Un soare blând şi gârbov, care moare...

Afară, aceeaşi iarnă se tângue de frig
Şi-mi răscoleşte hârburi de nopţi întunecate
Şi dacă n'ar fi focul cu roşul efemer,
M'aş transforma într'un copac
Inmărmurit de ger...

Ca o vestală-antică la focul legendar,
In vatra dinăuntru mă văd îngenunchiat,
Şi scormonind sălbatic cu unghii lungi de gânduri
Eu suflu cu putere ca într'un foc de scânduri
Şi flacăra vioaie din ce în ce mi-aprind...

O! Flacără ce-mi arde în vatra mea de lut,
De viaţa ei mă tem
O simt câte-odată atât de slab lucind!...
Aud pe sus, prin iarnă, un ne'mpăcat blestem
Cum sparge noaptea'n două şi-ar vrea să intre'n casă
Să-mi gâtue cu hohot văpaea sperioasă...

Dar calda înflăcărare îmi pâlpâe 'nainte,
Prin vine simt curgând fluidul ei cuminte,
In preajmă-i stau de pază cu ochi de întuneric
Şi suflu cu putere în bezna din odae
Să-mi făuresc o uriaşă vâlvătae...

Curând se va 'nălţa afară..,
Va mistui în flăcări iarna îngheţată
Şi noaptea toată...

Se va 'ncălzi văzduhul ca 'n zi de primăvară
Iar depe bolta lumei va râde Dumnezeu,
Când va vedea în spaţiu năpraznica vâlvoare,
Gonind pe vechiul soare
Şi rămânând să ardă, ea singură, mereu...

I. VALERIAN.

COPILARIA

Am căutat copilăria de-altă dată,
Ca să-ţi aduc din ea
Un cântec bun pe vremea asta
[rea.
Am căutat copilăria mea
Pe uliţi pline de noroi...

Era o fată zdrenţuită,
Cu ochii mari,
Ca două rugi spre-o boltă
[neclintită,
Cu paşii rari,
Cu paşi de cerşetor.
Bătea la fiece pridvor,
In uliţele pline de noroaie,
Bătea de zor,
Dar frig era'n bordeiul tuturor
Şi rămânea afară 'n frig şi 'n
[ploaie.
Şi 'ntr'un târziu,
Ca o nălucă 'n zbor,
Ea dispăru din ultimul bordei,
Către pustiu,
In noaptea ei...

Am căutat copilăria de-altă dată,
Dar n'am găsit'o nicăieri,
In toamna 'nămolită de noroi.
Ce să-ţi aduc din uliţa'ndoliată?...
Bordeiele s'au năruit de-odată,
De vânt, de frig, de ploi
Şi sufletu-mi cu degete subţiri
Zadarnic prin cenuşe cată.
Copilăria mea nu-i nicăiri!
Cu ce să-ţi satur nerăbdarea,
Ce-ţi tremură 'n priviri?...

Dar cineva mi-a spus asară
C'ar fi plecat
La marginea de târg, afară,
In cimitir.
Şi-atunci m'am dus s'o caut iară.

Pe-alei, printre morminte'n şir.
Ea alerga ca o nebună,
Cu mâni întinse către cer,
Cu părul răscolit ca o furtună,
Cu ochi imenşi, hipnotizaţi de
[lună,
Ea alerga mereu
Şi zdrenţele cernitelor veştminte
Se acăţau de cruci,
Printre morminte
Ea alerga mereu nainte
Şi-abia în fund, în jalnica
[ogradă,
Sub liniştea'mpietrită 'n lespezi
[grele,
Mi s'a părut că s'a trântit
[grămadă
Pe groapa mamei mele.

Atunci, am vrut
Să 'mplânt cuţitul unui ţipăt
[lung
In trupul rece al singurătăţii,
Dar am simţit, înspăimântat,
Puterile că nu-mi ajung.
Am vrut s'o strig, dar mi-a
['ngheţat
Pe buze reci cuvântul.

Când m' apropiai, în faţa mea,
Rânjia pământul:
Un animal ascuns prin bălării,
Ce mă privea cu ochi străini,
[pustii,
Sătul şi 'ntins la adăpost.

Copilăria mea de altă dată,
Să fi murit sau poate nici n'a
[fost?

EMIL DORIAN

AVEREA RAPOSATULUI

Bolnavul zace în pat, într'o odăiţă îngustă, parcă făcută înadins pentru ceice vreau să-i părăsească şi viaţa, după ce îi părăsesc şi oamenii.

— Cum îi mai este? întrebă o vecină, pe Rada, soţia bolnavului.

— Tot rău. Şi cu mâna, făcu gestul ducerei.

Vecina îşi scoase apă din puţ şi-o puse în doniţă şi mai rămase niţel de vorbă.

— Nu-l întoarce boala deloc, deloc?

— Deloc!... Din asta nu mai scapă el... S'a umflat, o umflătură albă, ce-i albeşte gingiile şi buzele... Nu mai poate să fie om.

Vecina, clătinând din cap, îşi luă doniţa şi porni acas' la ea.

Sanda, fiica bolnavului, eşi în pragul uşei şi se răsti încet la mă-sa.

— Ei ce vrei?

— N'auzi? iar a început să dondăne... iar vorbeşte cu duşii de pe lume.

— Şi ce-ai cu el?... Crezi că-l pot opri eu să nu vorbească cu neamurile moarte?... Se vede, că iar l'a apucat durerea de rinichi...

— Bine, l-o fi apucat, că degeaba nu aiurează el; dar tu de ce taci, de nu-l întrebi ce are şi cât are, că s'ar putea să moară, şi...

— Şi dacă moare?... Nebună eşti tu, Sando!... Păi îmi stă mie în putere să-l opresc să nu moară?

— Nu-ţi stă, dar, trebue să-l întrebi dacă n'o mai fi având bani ascunşi pe undeva... că-l ştii doar, că ţinea banii încuiaţi şi nu-i ştiai leafa când o ia, unde-o pune, ori ce-o face... Dacă el are bani ascunşi, şi cum d'atâtea ori a fost să moară şi n'a murit, e crede că nici acum nu moare, şi tace şi nu ne spune banii, şi dacă moare, cum să-i mai găsim?

— L-am întrebat de bani şi mi-a spus că nu mai are, decât cei hotărâţi pentru îngropăciune, câteva sute de lei...

— Ce bani, fa, ce bani?!... Nu ştii tu că cheltuia cu noi toţi.. Pe Costică să-l ţie în şcoală, pe noi toţi să ne 'nbrace şi să ne hrănească. Un oleab ne-a făcut şi nouă: casa, pătulul, coşarul... Tu crezi că banii nu se cheltuesc?

— Nu crez! Iaca nu crez!... El trebue să aibă bani ascunşi; dar, crezând c'o să scape, nu ni-i spune şi o să moară, şi o să rămânem aşa...

— Aşa tot rămânem noi, pentru că n'are.

— Cere-i cheia, ce tot o ţine atârnată de gât?... Crede c'o să-l îngropăm cu ea?

— Eu nu i-o cer.

— De ce?

— Pentrucă, nu vreau să-i stric inima.

— Vezi, are el ce are acolo în cutia mesi.

— O fi având.

— Păi tocmai d'asta trebue să știm noi ce-o fi având. Când o veni Lixandru cu Lisaveta lui, Ana, cu Iepurile ei, noi, care ne mâncăm amarul cu el, n'o să mai apucăm nimic. Lixandru, fiindcă e beat, o să zică că el are drept să ia banii toți... Nouă nu ne dă nimic...

— N'are ce lua nici el...

— Are, are, și fiindcă tot spui că n'are, mi se pare, că... ai apucat ceva, ori că ți-a dat ție...

— Mie!!... Zău, Sando, dacă nu ești nebună... Nu lași pe tat-tău nici să moară ticnit...

— Păi să ne dea banii!...

— Dacă n'are?...

Sanda tăcu bosumflată. Mă-sa intră în odăița în care zăcea bolnavul. Il privi lung. Bolnavul își mai veni în fire, gemù și se opri din șoptite.

— Cum îți mai e, Grigore, îl întrebă ea aplecându-se asupra lui ca s'o auză și ca să-i înțeleagă șoaptele.

— Răăău! răspunse el lung.

Il privi iar. Buzele erau albe și mari. Gingiile fără sânge Sanda intră cu sticla cu untdelemn, ca să mai pue în candela ce ardea pusă în perete, d'asupra capului bolnavului.

Privi pe mă-sa întrebătoare.

— Dacă nu ți-e milă, zi-i tu.

— Milă!... Și Sanda, încruntând sprincenele, turnă untdelemn în candelă.

Se gândi și apoi veni în fața ochilor lui tat-său. Il privi și ea mult. I se făcu milă... Simți că i-ar fi fost mai bine ei să numai vază așa...

— Ți-e rău, tată?...

— Răăău...

Tăcu nițel și apoi:

— Ai bani pentru cele ce-ți trebue la un... Doamne ferește?

— Aaam! răspunse el încet.

— Unde sunt?

— Colo... și plimbă ochii spre cutia mesi.

— Intr'altă parte n'ai?

— N'aam...

— Niciun ban, niciun ban?!...

— Niici...

— Gândește-te că, e și viață, e și moarte... zilele omului cine le știe... De ce nu spui banii ce-i ascunzi?

— N'am alți! se sili bolnavul.

Sanda se 'ncruntă. Nădejdea ascunsă în suflet, îi muri tot acolo. Un gând o mai îmboldi din nou:

— Știu că i-ai dat mami pe aceia, dar mai știi, că ea o săbea și n'o să facă nimic cu ei...

— N'am!... N'am!...

— I-ai dat!

— Nu!

— Ce bani, fa, ce bani — sări măsa cu gura — nu ţi-e ruşine? Il superi la ceasul morţii!...

— Ţi-a dat banii ţie.

— Nu mi-a dat.

— Ba ţi-a dat.

— N'am alţi bani — rosti bolnavul, Sando!...

— Vezi?... Auzi?

Sanda tăcu. O ţigancă cu ghiocul îi spusese că tat-său e om bogat, cu putere asupra oamenilor şi cu bani mulţi. Ideia asta i se înfipsese în cap. Ghicitoarea singură ştia secretele bolnavului. Câte nădejdi îi crescuseră în suflet dela ghicitul acela!... O să aibă ea banii tat-său!... Şi acum, el tăgăduia!... Ce om sgârcit!

— De ce nu-mi dai cheia să caut în cutie să văz cât ai?

— Nu!

— O să-i apuce mama şi-o să-i bea, şi-o să vezi pomană la sfântul Aşteaptă!

Eşi supărată din odăiţă.

Bolnavul scoase un deget pe lângă marginea plăpumei, chemă cu el pe nevastă-sa, şi şopti:

— Ia cheia, descuie, ia şapte, lasă cinci şi 'ncuie şi dăm cheia.

Rada se uită sperioasă pe geam să vadă pe fii-sa încotro este, apoi luă şnurul cu cheia de după gâtul bolnavului, descuie şi 'ncepu să caute.

— In carte, în carte... 12 sute, iei şapte, laşi cinci — mai zise bolnavul.

Ea căută în carte, luă şapte hârtii de câte o sută, le vârâ în sân, împinse cutia la loc, încuie şi venì şi petrecu şnurul cheii, iar pe după gâtul bolnavului.

— Aşa! şi bolnavul mulţumit închise ochii... Să mă laşi să dorm că-s ostenit, mi-e somn!

Rada îl privì şi apoi se aşeză pe un scaun la geam, ca să stea în odae şi lângă el de pază.

Un ceasornic de masă, ticăia pe glaful ferestrei şi arăta ora trei după prânz.

Rada privi ceasul şi'şi aduse aminte că ceasul cel mic, din buzunarul vestii, trebue să fie stătut de acum o lună, de când bărbatul ei a căzut la zacerea cea grea.

Se sculă în sus şi 'l căută în vestă prin toate buzunarile, dar nu-l găsì. Se uită pe masă, prin cărţi, prin jurnale, pe sub masă pe de rând, dar ceasul lipsea...

Căută pe sub pat, că doar o fi căzut p' acolo, dar nu'l găsì nici acolo. Intră la bănuială că ceasul o fi furat, dar de cine? De Sanda?... Şi unde l-ar fi dus ea?...

Se uită la ochii bolnavului care mişcau sub pleoapele închise Eşi binişor din odae, trecù sala şi intră în odăiţa cealaltă ceva mai mare ca cea din care eşise. Sanda gândea şezând rezemată de soba rece, căci erà vară. Mă-sa începù să caute.

— Ce cauţi?

— Ştiu eu ce caut.

Sanda o privi cu necaz şi o lăsă în pace. Mă-sa răscoli tot.

— Ce tot răvăceşti casa, spune-mi ce cauţi?

Rada o privi şi apoi spuse:

— Tu l-ai luat!... Nu ne rămânea tot nouă?!. Nu-ţi rămânea tot ţie?

— Ce tot spui, mamă, c' am luat?

— Ceasul cel mic, fa, ceasul cel mic, nu l-ai luat tu?

— Eu!?. N' am luat ceasul... Dar ce, lipseşte?

— Nu e 'n vestă şi nu e nicăeri.

— Vezi?.. Nu ţi-am spus eu că Lisaveta lui Lixandru se uită să vază ce să ia?.. Că Ana, tot aşa?..

Şi pornì în odaia tată-său, să caute ea ceasul.

Mă-sa o urmă.

Incepù să caute.

— Dar cismele tatì unde sunt?

— Nu sunt supat?

— Nu sunt...

— Mamă, a furat şi cismele... asta ori Lixandru a făcut-o, ori Iepure...

— Ce, fa, eşti nebună, lipsesc şi cismele?

— Vezi-le tu de, dacă sunt, că eu nu le văd.

Intr'adevăr cismele lipseau.

— Vezi, mamă, vezi cum întind toţi din averea tatì, cum vor s'o ia numai pentru ei?..

Mă-sa se oprì şi strigă:

— Lumânarea!.. Lumânarea, că tat-ău trage!..

Sanda, ca vijelia eşì zăpăcită şi 'ncepù să răcnească. Mă-sa căută chibritul şi văzù lumânarea pe glaful ferestrì... O apucă, o aprinse şi o ţinù bolnavnlui în mână.

Lisaveta, soţia lui Lixandru, venì pe fuga. Ana, fiica cea mare a bolnavului, sosì şi ea. Incepură toate să se jelească.

Ana intră înăuntru. Tat-său mai suflă odată şi se oprì... Murise.

Acum toate începură să 'l jelească.

— Cui ne laşi, cui ne laşi, tată? începù Ana... Dacă mai trăiai, ne mai dai şi nouă ceva.

Sanda înfuriată răspunse, oprindu-se din jelit:

— Ţie ţi-a dat şi tot i-ai furat cismele.

— Cismele?.. Da vreai să-ţi rămâe şi ele tot ţie?! îi răspunse Ana cu necaz, nemai jelindu-se nici ea.

— Şi i-ai furat şi ceasul...

— Ce, lipseşte ceasul tatì?!.

— Ce te mai faci?

Lisaveta puse capul jos. Ana se 'nfurie. Lisaveta nu mai răcnì.

— Aşa?.. Aşa merge?.. Ai pitit, ca să 'l faci furat?... Stăi, dacă e aşa.

Se repezì şi luă ceasul cel mare de pe glaf şi plecă cu el.

— Oarba! — zise Sanda. Să nu mai vii p' aici, că n' ai ce căuta.

— Am să viu, că e tata... şi am să iau, că iau dela tata!

— Ano, Sando!... Nu s'a răcit tat-tău — le zise mă-sa.

— Tu taci, că eşti o hoaţă! îi zise Sanda. Mă-sa tăcù. Simţi în sân cele şapte hârtii. Se gândì că fetele ar putea s'o caute, să i le găsească şi să i le ia. Făcù planul să le ascundă.

— Aide, tăceţi, duceţi-vă la apă, făceţi focul, că trebue să'l scăldăm... Nu vă mai certaţi şi acum...

— Eu îmi duc ceasul acasă...

— Du-l! Du-l! pricopsito! îi strigă Sanda.

Ana eşì pe uşă. Sanda se apropie încet de tat-său. Lumânarea încă ardea. Il văzù şi ea rămas nemişcat şi îngălbenind cu încetul.

Şnurul negru al cheii se vedea la bărbie. Intinse mâna să-l ia dar se oprì...

Apoi eşì afară.

— Mă duc să car apă şi să fac focul...

Mă-sa rămase singură lângă mort. Ii apucă mâna, o ridică în sus, şi-i dete drumul jos; ea căzu moale. Atunci lipì lumânarea de colţul mesii şi eşì afară să ascundă banii!...

Sanda intră în casă, se repezì să ia cheia, dar se 'nfioră. O lăsă tot de gâtul tat-său. Cureaua lui era însă pe un scaun la capul patului. O luă şi ea, murmurând: „o ia ăilalţi şi p' asta". Eşì cu ea s'o ascundă. Mă-sa intră în casă şi 'ncepù să plângă încet...

I. C. Vissarion

SCOICA

In baie de nisip cum stau de strajă,
Pândind sosirea valurilor grave,
Din cleiul blond al algelor firave
Scântei de scoici perlează ca 'ntr'o mreajă.

Melc roz, să-mi spui povestea ta de vrajă,
Cum incrustat în prora unei nave,
Vei fi plutit prin fiorduri scandinave
Pân' ancoraşi în mâna mea, pe plajă.

Ca tine sunt o scoică neştiută,
Ce din adâncul tainelor marine
Adună 'n ea răsunet de lăută.

Ca tine mă întorc svârlit de valuri
Şi, speriat de vuetul din mine,
Impart lumini de cântece pe maluri.

Marcel N. Romanescu.

EXPOZIȚIA D-NEI DELAVRANCEA-DONA

Adevărul și *simplicitatea* sunt caracteristicele opticei d-nei Delavrancea-Dona. Un adevăr care nu se exaltă, nu se intensifică, nu se manifestă în cicluri de lumini sau de umbră, ci apare în media curentă a *vederei*, firesc, insinuant surâzător și recules.

Nu e vorba de o formulă mijlocie — e vorba de aceea simplicitate pe care definiția estetică o trece dincolo chiar de frumos, mai departe. — Nu e vorba nici de sublimul simplu — cuvântul ar călca — prin virulență — pedelăturea talentului artistei.

Această naturalețǎ e indiscutabil *artă*; pentru a o reda sincer și simplu, *calitatea vizuală, emoția artistică* și *meșteșugul* trebuiesc să se îmbine fericit.

Florile de câmp prin expresivitatea lor au ispitit peneluri mari. D-na D.-D rareori scoate din ele *efecte*, exaltându-le simplicitatea în vre-o lumină măritoare. De obiceiu — și sunt cele mai interesante pentru formula sa de artă — le prezintă în momentul acela trecător când sunt abia culese și mănuchiate, fragede și vii, dar pândite prin delicateța lor de grabnică palidare.

Acest moment care e natura însăși a floarei de câmp, a floarei simple, e prins și redat minunat.

Ar trebui citate toate: dela mărunțeii călțunași la interpretarea luxoasă — „ochiul boului“ — trecând cu o plăcere ce nu se poate decide, prin *gălbinele*, — balzamine — primule — săbiuțe — flori lilas — țintaură — acele minunate *măzărichi* — și numeroasele bucăți intitulate flori de câmp — și o glastră miniaturală care e un giuvaer, sau remarcabila pânză „mușcate la ferestre.“

Technica la d-na D. D. e un instrument de realizare nu o factură accentuată în sine. Procedee moderne fără excese — cu desemn bun, disimulat subt culoare — lumină și formă îmbinate.

In peisagiu m'a impresionat o tonalitate nouă pe paleta așa de bogată a toamnei: o „teintă“ rozată care în combinația ei de ocre îndulcit cu carmin și cinabru — diferă de șofranul și rugina revărsate superb de paletă și natură. In numeroși pomi profilați, mereu aceeași tonalitate a *parte*. D-na D. D. nu caută, nici nu are „intenții“. A văzut așa. Iți va spune: „E toamna din anul trecut“ și lucrul e remarcabil. Te face să cauți în natura și în optica d-nei D. D., un adevăr nou.

Toamna e așa de bogată în culori încât le revarsă în jur și predomină atmosfera cu risipa ei de aur și bronz și iată că o toamnă cu decolorare mai atenuată, a fost infuzată de lumină în loc să o predomine. Un compromis între atmosferă și vegetație, pe care ochiul artistei l'a prins și fixat, ceea ce e o notă valabilă.

D-na D. D. nu trece dincolo de marginile vederei spre simbol sau spre aspirațiunea creatoare eternă, dar aci în orbita vederei sale, vede *just, frumos* și *adânc subt delicateța blajină*. La acest nivel își stăpânește opera, nu e stăpânită de ea, ceia ce e o calitate pozitivă.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU.

CONTRIBUŢII CRITICE

IDEE ŞI STIL

Proza contemporană suferă de o picingine de lux: stilul. E un „stil" suprapus sensibilităţii şi e foarte arareori o floare naturală a acestei sensibilităţi. Şi nu mai e stil — deşi ţipă mereu că este!...

Eroarea vine dela poesia noastră contemporană care, împrumutând din Apus o metafizică estetică, — hegelianismul trecut prin retorta lui Mallarmé — face azi ravagii în domenii străine. Nu ştim câţi din cei care vor să scrie cu „stil" îşi dau seama că pentru a putea crea într'adevăr acel ritual linguistic, dialect de sunete fără sens conceptual, e nevoe de o definitivă invertire a sensibilităţii comune — că numai o educaţie lentă, sinceră şi dureroasă până la a vedea lumea şi fenomenele ei purificate de orice conţinut, poate îngădui creerului să le conceapă ca litere miraculoase şi representative ale ideii perfecte, sunete pure ale armoniei universale, în perpetuă schimbare de acorduri: micile noastre semne, simboluri, neînsemnatele noastre idei, muzică...

Şi totuşi — prin ce groaznică aberaţie a gustului? — se scrie *religios* asupra unor relaţiuni triviale cu o femee definită până la numărul negilor, asupra popularităţii generalului Averescu — şi ne-a fost dat să vedem un asemenea stil întrebuinţat la o moţiune a ligei chiriaşilor!...

Nu e vorba de osândirea unei viziuni a lumei şi reflectarea ei în artă. Personal, credem că e singurul domeniu în care omul se simte într'adevăr liber, scăpat de coşmarul unei realităţi todeauna parţiale şi care l'a sugestionat într'atâta, încât l'a făcut să creadă că însăşi această trivialitate reală poate fi un ideal de artă!...

Concepţie de maestru fotograf.

Dar nici nu putem, pe de altă parte, ridica această viziune ca o barieră — înaintată, e adevărat! — sufletului. Armăsarul acesta a sărit până acum bariere de necrezut, şi e bine să fim prudenţi, chiar dacă prin temperament suntem gata să scoatem sabia şi să ţipăm cu fanatism.

Ştim că între câteva blocuri de marmură, acum două mii de ani, oamenii de pe ţărmurile Mediteranei creaseră o civilizaţie — şi deci o estetică. Lumea greco-romană. A fost o estetică a *pipăitului* — cu mâinile, cu ochii, nasul, gura.

Ştim de asemenea că civilizaţia pe care a încercat în secolul trecut s'o creeze Hegel dincolo de simţuri şi pe care a înfăptuit-o în parte Wagner, (cu singurul element posibil: sunetul) fecundând în acelaş timp lirica franceză (de la la care am supt şi noi) această civilizaţie pare să se fi prăbuşit înainte de a fi putut crea o lume cu totul nouă: au intervenit elemente de mediocri tate, precum clasicismul şi ştiinţele mecanice — şi pentru ruperea desăvârşită cu trecutul, pulverizarea definitivă a civilizaţiei de 19 secole, nici un fel de năvălire de barbari nu s'a mai produs!...

Cu groază bagi de seamă, cât de uşor, în toate literaturile contemporane se confundă stilul cu „stilul“!...

Dezamăgit îţi pleci capul pe filele în care poetul *cântă, sugerează, simbolizează* toate evenimentele şi catastrofele glandelor sale interstiţiale şi te miri cu tristeţe de impertinenţa mormolocilor esteticei lui Mallarmé, cari vor să scoată din civilizaţie — precum că n' au „stil“ — pe Rabelais, pe Molière, pe Balzac, pe Tolstoi pe Dostoiewski... “

* * *

Iată pe d. B. Fundoianu scriind o carte de idei -- într'un stil liturgic!.. Dar o carte despre cărţi, e o carte de relaţiune. In lumea cerebrală a vorbi despre cărţi, chiar cu imagini personale este tot aceia caşi-cum, în lumea fizică, ai vorbi — tot cu imagini personale — despre plicticoasa melancolie menstruală a amantei cu părul oxigenat, despre tocurile de la galoşi, urcarea taxei la tramvai.

Dar leturghia — cea reală — trebue (pentru numele lui Mallarmé!...) să înceapă ceva mai de sus: de la *creaţiune*, şi atuncnu mai poate fi în niciun caz vorba de idei care se pot mişca precum — bobiţe albe şi roşii — se mişcă „cifrele“ înşirate pe aparatul de adunare ai copiilor cu înţelegerea dificilă.

In cartea sa — atât de preţioasă prin ideile şi pasiunile pe care le suscită — d. Fundoianu a încercat să se înţeleagă pe sine înţelegând pe alţii crezuţi — prin ce instinct falşificat? — înrudiţi. Dar o asemenea carte se scrie fără nici un „stil“ — dacă într'adevăr autorul are gust!... Ideia e estetică într'o carte numai atunci când se poate preumbla, desăvârşit goală, prin toate paginile, — până adoarme pe ultima filă, simplu, firesc.

De ce-am început de-atât de sus şi de ce insistăm? dar pentrucă mania „stilului“ face ravagii şi pentrucă într'o bună măsură ne certăm pe noi înşine!...

Totuşi nu se poate trece cu vederea faptul preţios că d. Fundoianu are imagini de o rară frumuseţe, care luminează de dinăuntrul ideii — imagini surghiunite din ceruri de poesie în pagini, vai! de raţionamente.

Am putea încheia aci.

Dar mai e ceva:

Dacă am tolera vreodată eroarea de geografie de stil in ziua în care d. Fundoianu va fi dovedit că poetul e mult mai mare decât foiletonistul pasionat, nu vom erta însă niciodată eroarea de a crede că a *lucrat* sintaxa limbei române — când n'a făcut decât să traducă dintr'o limbă în care probabil gândeşte.

Mallarmé a lucrat într'adevăr în direcţia unei reforme a sintaxei franceze — şi încă se poate bănui că meseria lui de profesor de limbă engleză n'a fost indiferentă... Dar se poate cumva susţine că limba română iese îmbogăţită ca stil — şi această îmbogăţire nu se va produce într'adevăr decât prin prestigiul unui vers ferbinte şi cuceritor — cu' astfel de transpuneri: „librarul are *interes de cetitorul*". „rânduri fără *ratură*", „*reiterată* vină", „Anatole France *carc l'a râs* pe Mallarmé", „un grup de scriitori, contemporani cu miracolul[1]) au hotărât apariţia unei publicaţii care va aduna sub coperta ei ineditele şi articolele *despre*", „Oamenii *îşi iubesc* urechea virgină" (vor să aibă?) — şi aşa mai departe...

Ne-am grăbit noi să spunem aceste lucruri domnului Fundoianu, care e evreu, spre a nu i se şopti de alţii, cu o politeţă destul de mojică, precum că nu ştie româneşte. D. Fundoianu ştie româneşte chiar cât d. Branişte sau d. Iorgulescu.

* * *

Am scris prea mult? Ştim.

Dar nu e vina noastră că asupra unei cărţi, concepută şi lucrată fragmentar, de un autor care are numai 23 de ani, sunt atâtea lucruri de spus.

F. ADERCA.

MICAL[2])

Un calm apus
A sărutat pe rând
Buchetele de tufe pe coline,
A fluturat, aprins, pe vârfuri de ruine,
A 'mprăştiat un roşu praf pe drumuri —
Şi ca un fum trandafiriu s'a pogorît acum
Pe trupul cetăţuilor ebree...

Colò, pe zid,
Sculptată par' că 'ntr'o firidă,
Veghiază, sub crepuscul, o femee.

Din părul depe umeri prăbuşit,
Pe braţele febrile
Şuviţe negre se târăsc
Ca nişte lungi reptile,
Pe când,
Un nestatornic vânt
Luptând cu albul ei vestmânt,
Pătrunde printre calzii sâni
Ce bat ca două pasări prinse 'n mâni...

Dar ce lumini
Străpung de-odată pâcla înoptării?

---

1) Rémy de Gourmont.
2) Din „Poeme biblice"

Ce chiote,
Ce goarne,
Ce cimbale sfâşie pacea?

Un lung şi sgomotos convoi
A răsărit, subit, din depărtări,
Ca un alaiu drăcesc din negre zări.
Sub faclele tremurătoare
Frânturi de scuturi scapără scântei,
Iar surlele, subţiri şi lucitoare,
Lumini de fulgere adună
Prin bărbi şi plete 'ntunecoase
Ce flutură ca norii sub furtună.

Cântări de-alamă,
Zăngănit de fer,
Oricare braţ e-un steag înfipt în cer
Şi-ori care gură trâmbiţă de-aramă...
Sub noaptea ce'i învălueşte, blândă,
Ei vin mereu,
Invăpăiaţi de proaspăta isbândă
Şi 'nfioraţi că simt în fruntea lor,
De torţe ca 'ntr'o purpură 'mbrăcat,
Pe-acel ce'l birui pe Goliath...

De-acolo, sus,
Ea'l vede 'naintând
Superb,
Purtat de ritmuri triumfale de fanfară,
Ea 'l vede azi
Aşa cum îl zăreşte 'n fiecare seară,
Mânat de tânăru-i avânt,
Strălucitor — de-apururea ne 'nfrânt!

Cu mâna potolindu-şi sânul svâcnitor,
In noapte ea s'a aplecat,
Precum se pleacă-o albă creangă de salcâm
Pe-un zid întunecat...

— Biruitor te 'ntorci şi astăzi, se 'nţelege!
Şi cum să nu dobori o turmă de sălbatici,
Când ai învins pe fiica unui rege?...

VIRGILIU MOSCOVICI

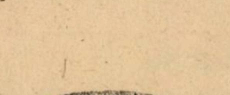

IMAGINI DIN SANATORIU

Asară mi-a murit vecinul de pat.
Acum odihneşte în capelă
In strae albe stângaci îmbrăcat.

Bolnavii cari au venit să-l vadă
L'au compătimit cu ochi tăcuţi — şi-apoi smerit
S'au strecurat pe uşa capelei,
Temându-se ca mortul să nu le spue
Că nu mai au nici ei mult de trăit...

Cum am rămas singur cu prietenul care în nopţi [de veghe,
In linişti de scamă,
Mi-a cuvântat cu grai bun de frate
De însănătoşire şi de mamă,

Am îndepărtat giulgiul să-l mai văd odată
In lumina tăcută a dimineţii de iarnă,
Care împânzise de calm odaia toată.

Şi aşa m'a durut cum dormia întins.
Cu chipul fără urmă de dojană,
    sărac şi umil,
    că m'a podidit tusa
    şi-am plâns încet, cu mânile la ochi, ca un copil...

Bisericani-Iarna

CAMIL BALTAZAR

Note şi impresii literare

I. Ion Pillat

Urmărind cu interes şi simpatie efiorescenţa poetică, deosebit de criteriile criticei, în înţeles propriu, pot interveni uneori aprecieri sporadice.

La noi, ca probabil şi aiurea, există încercarea, lăudabilă în sine, de a funda în mijlocul aşezărei familiale mai răsfirate de acum, *dinastia* familială: construcţie blocară în arhitectura uşurată a stilului contimporan.

Realizarea acestei încercări de patriarchat modern rămâne poate neîndestul de fixată pentru opinia publică.

Iată însă că în cursul unei ast-fel de încercări se ridică un glas tânăr care o confirmă mai trainic decât toate celelalte forme de expresie. In acest chip aspiraţia la patriarchatul dinastic şi-a găsit cântăreţul (şi prin el şi-a scris blazonul).

Ion Pillat este o ast-fel de mlădiţă care şi-a înfipt rădăcinele adânc în solul familial şi a adus în formula de artă generală nota caracteristică şi elegiacă a *obârşiei*. Exemplul e cu atât mai remarcabil cu cât e mai puţin frecuent.

In ansamblul operei sale d. I. Pillat dă această impresie. Reuşind a fi cu deosebire evocativ, prin comunicativitatea obsesiei băştinaşe creează şi fixează *un trecut* şi deci statorniceşte social încercarea dinastică, iar poetic, prin egalitate şi convingere în fond, prin calitatea pitorească arhaică în formă, reuşeşte a fi un mic glas ancestral. Nu profetic sau răsunător; un glas cu exalare subţire dar rezistentă, isvorât dintr'un filon profund.

In această însemnare pe margine de literatură şi care rămâne înafară de sancţiunile şi evaluările comparative ale criticei, notăm că poetul I. Pillat, apreciabil prin valoare poetică intrinsecă, e remarcabil prin particularitatea de crainic familial, prin care se afiliază poeţilor indigeni şi, legând moşia mică de cea mare, glasul mic şi glasul de bucium, aparţine falangei cântăreţilor pământului.

II. F. Aderca

Un ghem depănat strâns cu firul din ibrişim bine tors, bine colorat şi strălucitor, rupt la intervale dese, fără ca firul să aibă capetele subţiate la locul intersecţiei, ci brusc retezate apoi reîncepute deplin.

Un material solid şi calitativ, nu desfăşurat ci parcelat pe un drum ferm dar surpat abrupt. E o imagine a literaturii domnului F. Aderca atinsă congenital şi iremediabil de aceste viduri.

Dacă am face o inducţiune dela abstract la concret şi am procedą prin analogie dela caracterul general literar la caracterul omenesc, am cerceta la acele firi care între puncte luminoase au spaţii intermediare umbroase, cu ce anume acţiune sunt împlinite acele halte. Am ajunge atunci la concluzia că formula expresivă literară a acestui scriitor s'a născut desigur cu o infirmitate, care însă o scuteşte de multe diformităţi. După acest sistem de apreciere, d-l F. Aderca ar fi deci un scriitor *eliptic* spre avantajul său.

III. Tradiţii

Tradiţiile aparţin deadreptul literaturii. Carnavalul, care îşi sună acum clopoţeii, ne solicită o privire din treacăt.

Omenirea, plecând dela instinctele ei primitive, a evoluat spre disciplina moravurilor, şi trecând prin măsura care punea stavilă unui avânt dezordonat şi proporţiona un joc elastic de armonii între instincte şi reglementarea lor, a ajuns în unele epoce la o sugrumare exagerată a expansiunei fireşti, prin stricteţa austeră a moravurilor.

Atunci nevoia libertăţei printr'un gest de compensaţie a deslănţuit exuberanţa sgomotoasă a Carnavalului. La epoce fixe tumultul jovialităţei a avut voie să se reverse fără frâu.

Revenindu-se la o concepţie mai raţională a dozărei, sentimentul instinctiv al veseliei mai întâi cu moderare, apoi treptat cu o disproporţionare inversă, a ajuns dincolo de echilibru şi Carnavalul a invădat traiul comun.

Totuşi el mai durează încă şi în Efigia aspectelor lui din trecut. Redutele mascate, care atunci erau o expurgare firească, sunt acum comemorative.

Fireşte că, jovialitatea descărcându-se liber în viaţa curentă, redutele nu mai au freamătul de altădată ci numai un ecou imitativ obosit. Pseudo carnavalul contimporan are totuşi măştile lui fidele; le poartă aceia anume care au nevoie să-şi dea iluzia că au energii expansive. Tot aşa are şi *scriitori* de aceiaşi esenţă contrafăcută.

Frumuseţea setoasă de lumină nemai intrigând acum decât subt masca sufletului, subt masca de bal se ascunde o decepţie. Scriitorii carnavaleşti subt masca uşor dislocată, care nu'le acopere adevăratul chip, ascund şi ei *nimicul.*

Departe de a suna clopoţeii veseliei obosite, specimenul literar e *moralist* şi direct imoral.

Năpustindu-se asupra subiectului cu violenţă artificială pentru a înfiera disoluţiunea, o reabilitează prin ridicolul încercăre incompetente.

Dar ca figură de carnaval, tipul e demn de notat.

Practică clowneria literară serios şi cu oare care stimabilitate şi îşi asigură o situaţie care, dacă nu se poate chema celebritate nici popularitate, e desigur notorietate de carnaval. Glorie modestă ca atlazul de bumbac al dominourilor şi care nu provoacă resentimente. Acul se înfige în vata umpluturei şi strălucirea fluturilor rugineşte subt orice atingere.

Dar ambiţia sau mirajul, fac pe *scriitor* să treacă de pragul redutelor mascate, dincoace în carnavalul vieţei. Salt primejdios, prin cercul de hârtie. Atacă viaţa socială cu frenezie şi cu aceleaşi arme inofensive de carton poleit. Iată-l căzut în judecata criticei literare, care'l culege şi pe marea frescă umorescă contimporană aşează la locul lui pe cronicarul de carnaval. Il comemorăm deci.

GLAUCOS.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL REGINA MARIA

„STRIGOII", trei acte

DE H. IBSEN

(Urmare la scrisoarea din numărul trecut al *Sburătorului*)

...E adevărat că n'am putut cerceta opiniile câtorva scriitori europeni şi nici verifica amănunţit, în scrisori sau alte pagini din Ibsen, bănuiala noastră estetică, asupra structurei *Strigoilor*. Ne-au căzut însă sub ochi rândurile câtorva dintre cronicarii dramatici bucureşteni. Am gândit că în fundul provinciei tale, ocupat cu sunetele, nu vei fi avut norocul meu — şi iată de ce îţi trimit câteva rânduri streine, care-ţi vor ajuta să râzi de mania critică, prea exclusivistă, a prietenului tău.

Din punctul meu de vedere, îţi închipui cât am suferit citind judecăţile atât de opuse ale unor colegi pe care-i preţuesc.

Iată pe *N. Davidescu*, care judecă atât de limpede şi scrie atât de armonios, mărturisind:

„Noi personal nu putem vedea în „Strigoii" decât cea mai slabă lucrare a dramaturgului nordic, şi desigur, Ibsen a fost aici furat de fisiologie în dauna psihologiei, sau cel puţin balanţa justă dintre aceste două elemente a fost stricată pentru a oferi actorului prilejul unui atroce joc de spital; psihologiceşte însă acţiunea e mult inferioară, şi mult prea slab justificată, în raport cu intensitatea acţiunei ei asupra nervilor spectatorului.

Putem astfel afirma cu deplină încredere că e o lucrare pur şi simplu neisbutită. E de oparte lipsită de o intelectuarizare suficientă, iar de altă parte emotivitatea e redusă la acţiunea senzorială; în loc dar de o realizare nobilă a unei armonioase emoţii intelectualizate ni se dă spectacolul atroce al etapelor succesive prin care trece, fisiologicește, un bolnav pentru a sucomba în paralizie generală.“

Mult mai aproape de adevărul dramatic al lui Ibsen se pare a fi un ziarist: *Menestrel* care scrie în „Luptătorul“.

„Să reamintim „subiectul“ „Strigoilor? Desigur, în teatrul lui Ibsen „intriga“ nu se reduce la simplul fapt divers, neglijabil, și în „Strigoii“ mai ales fiecare fapt *material* își are importanța lui *sufletească*. Totuși, nu în desfășurarea dramatică — admirabilă, de o gradație și de o logică desăvârșită — trebue căutată marea valoare a capodoperii lui Ibsen. „Strigoii“ sunt o tragedie în stil antic. Destinul din dramele sângeroase ale Atrizilor poartă mai multe (sic), fiindcă multiplă e și blestemata-i înfățișare... Dar rămâne *Destinul*, fiorosul, apăsătorul stupidul *Destin*.

Toate personagiile din „Strigoii“ îi simt ghiara — în carnea, în sufletul, în mintea lor: Și d-na Alving și păstorul Manders și ticălosul Engstrand și Regine — toți, toate sunt, ca și Oswald, *în aceeași măsură ca ei*, victimele, care a nașterii, care a împrejurărilor, care a prejudecăților (tot atât de tragice uneori ca moartea ori ca nebunia), care a „mediului social“... Până și consilierul Alving, tatăl „depravat“ al lui Oswald, mortul a cărui imagine stăpânește cu umbra ei de spaimă fiecare minută din viața celor de se chinuesc în urmă-i din *pricina* dar nu din *voința* lui până și „Strigoiul“ e o victimă, victima „râvnei de a trăi“ a acelui instinct făcător de minuni aiurea, dar deslănțuitor de dezastre subt cerul de plumb, în ținuturile posomorâte și reci ale Nordului“.

Firește, sunt și câțiva comentatori veseli. D. *Philibert* dela „Mântuirea“ vede în *Strigoii* începutul revoluției sociale: „Urând societatea, Ibsen o prezintă ca o plagă și dorește schimbarea ei Cu admirabile argumente, loviturile sale cad în plin.“

Trebue să mărturisești că o astfel de babilonie discreditează complect creerul uman!...

O BIATĂ FEMEE, 3 acte

de Jacques Deval.

E o comedie modernă scrisă cu multă măsură, cu un gust sigur al amănuntului și cu vervă. Personagii universale prin mediocritate, dar vii. Publicul a făcut comediei o primire entusiastă.

Ansamblul desăvârșit. D-na Tantzi Cutava ne-a reamintit o veche părere de rău: ce soartă dușmană o urmărește, de nu crează odată o operă de mare artă, cu mijloacele sigure pe care le are?

Anul trecut a jucat pe Kiki.

F. Aderca

„SALONUL DE TOAMNĂ"

In sala pusă la dispoziţie de către Sindicatul Artiştilor căruia îi revine marele merit de a fi înţeles că datoria unei societăţi de artă e în primul rând apărarea confraţilor împotriva speculei deşănţate ce s'a încuibat până şi în abnegaţia Mecenaţilor dela Atheneu, *„Salonul de toamnă"* o nouă înjghebare artistică, şi-a deschis întâia expoziţie. Departe de a fi aceia ce era de aşteptat, această colectivă manifestare plastică aduce totuşi câteva surprize şi are meritul de a reînoi în amintirea publicului câteva cunoştinţe preţioase.

In primul rând d. *Aurel Biju*.

Dintr'o înţelegere temeinică a obligaţiunilor morale pe care le incumbă orice succes trecut, acest admirabil pictor face impresia că se fereşte sistematic de a expune. E desigur la mijloc o chibzuială şi o putere de autocritică, pe care am dori-o molipsitoare şi fără mijloace preventive pentru majoritatea lumii noastre artistice.

Obligat să se arate de această dată, d. Biju a căutat să se prezinte cât mai în miniatură. Cele câteva bucăţi expuse mărturisesc un lung popas în atelierul pictorului, ascunse undeva într'un colţ, din care n'au eşit, şi nu vor eşi aşa de curând celelalte multe, ursite unei expoziţii personale care tinde la a se transforma într'un examen de definivat pictoricesc. Intr'adevăr, d. Biju are tot dreptul să aspire la un astfel de titlu.

Hărţuit de cele mai pure năzuinţi artistice, pictorul a bâjbâit ani de zile printre curentele contagioase ale picturii până să-şi ajungă propria sa expresiune. Şi de-atunci încoace a trebuit să se intensifice şi să imprime desăvârşit în ea cu toată vigoarea şi toată subtilitatea talentului său. A izbutit. E în opera de-acum a d-lui Biju cea mai delicată poezie a cenuşiului pe care am putut-o vedea înfăptuită la noi şi rafinamentul modern cu care îmbibă şi îmbină atâtea nuanţe şi valori din această oropsită culoare constitue una din cele mai de seamă particularităţi ale talentului său.

Tot pe-atât de fin desenator, el aduce în schiţele sale alături de agerimea meşteşugarului, puterea de pătrundere şi de realizare a expresiunii permanente. In acest fel lucrările d-lui Biju au şi trăesc o viaţă puternică şi proprie.

Alături de el d. *Sabin Popp*, cunoscut publicului bucureştean doar dintr'o singură expoziţie, vine să facă încăodată dovada puternicului său talent de portretist.

Clasic şi modern totodată, energic şi sentimental, pe baza unui desen fără păcat, d-sa construeşte cu o intuitivitate artistică surprinzătoare cele mai deosebite caractere. Ca în opera unui rutinat şi consumat pictor, nimic de prisos şi nicăeri o lipsă. Rareori se pot vedea lucrări aşa de unitare şi aşa de închegate.

In faţa lucrărilor d-lui Sabin Popp termenul obişnuit picturii de „*terminat*" îşi găseşte toată explicaţia şi toată strălucirea lui.

Inrudit pictoriceşte cu Jiquidi — de care am vorbit cu ocazia expoziţiei elevilor de Belle Arte — A. Sabin Popp e chemat ca încă mai înainte să ocupe un loc în pictura noastră de seamă.

O surpriză ne rezervă *d. Troteanu*. Ultima metamorfoză a îndeletnicirei sale picturale, cu saltul uriaş dela coloraţia sa opacă şi îmbâcsită de acum câţiva ani, la transparenţa şi decorativitatea lucrărilor de acum pare a avea ceva mai multă importanţă decât o schimbare personală. E acolo o tendinţă de dezrobire a picturii din cătuşele şevaletului şi o năzuinţă destul de bine precisată spre pictura murală.

Personal, d-sa sufere de lipsurile inerente acestei transformări şi în lucrările expuse se mai pot vedea încă urmele dibuirilor la care forţează orice început. Trebue să recunoaştem însă lucrărilor sale meritele evidente de desen şi frăgezimea impresionantă a culorii.

O altă surpriză ne rezervă *d. Chirovici* cunoscut nouă numai din acele aquarele, proprii d-sale, în care talentul său părea cu totul gâtuit de excesivul manierism ce-l caracteriza. In uleiurile expuse acum d-sa arată însă o sobrietate şi o armonizare delicată a desenului cu întreaga coloratură, ceiace dovedeşte o ponderenţă artistică de o primordială însemnătate.

D. Schweizer-Cumpănă, mare iubitor de pete albe pe fond bleumarin, expune — ca să ne contrazică aşteptările — vre-o câteva lucrări, fiecare în alt gen. Dacă în unele, însuşirile sale de căpetenie: vigoarea penelului şi desăvârşita cunoaştere a desenului îşi găsesc o nouă şi vrednică ilustrare, în altele — pastelurile, de pildă — domină numai defectul cel mai de seamă, convenţionalismul plat şi îngust.

D. Brăescu, departe de a da măsura talentului său, expune, alături de câteva bucăţi reuşite, o serie de lucrări nearanjate şi seci cari strică şi efectul celorlalte. Şi dela pictorul care a realizat incontestabil — cele mai minunate lucrări pe care le-a produs pictura noastră referitor la războiul cel mare, era de aşteptat altceva.

D. Niţescu, un nume nou, în câteva lucrări arată abilitate şi predispoziţie spre portret. Influenţa lui Mirea e evidentă, dela calităţi până la defecte. Spre deosebire de maistrul său, d. Niţescu face însă regretabile greşeli de desen.

D-nii *Lucian Grigorescu* şi *Velisaratu* se prezintă cu o treaptă sub nivelul lor artistic şi ca totdeauna *d. Tănăsescu* expune puţin şi neegal, arătând mereu nerv şi mereu făcând impresia de grăbit şi insuficient.

Reinviat, *d. Hârlescu* ne face să oftăm după vremurile când, neavând de unde ne-am fabricat, cu toată buna credinţă, idoli din cei dintâi veniţi, şi d. *Pan Ioanid* găseşte locul să mai expună o horă alături de care execrabila bucată a d-lui Molda nu pierde prea mult.

Mai sunt apoi câteva lucruri între care şi câteva desene şi aquarele arhitectonice, al căror rost nu l'am înţeles şi al căror preţ artistic nu l'am văzut. Trecem dar pe lângă ele şi ne oprim la încă o surpriză: lucrările iscălite *Mirea*, un nume glorios cândva în pictura noastră.

Intre colţurile cari cuprind iscălitura şi restul tablourilor, e o prăpastie. Surpriza este dureroasă şi pentrucă ne încăpăţânăm a-l socoti pe d. Mirea un fruntaş al plasticei noastre nu putem şi nu voim să admitem că expunerea acestor lucrări s'a făcut cu consimţimântul autorului. Pentrucă socotim că nimeni, dar absolut nimeni nu are dreptul să dărâme un templu în care odinioară ne-am închinat.

In sculptură „Salonul de toamnă" aduce doar câteva bucăţi onorabile ale d-lui Bucă, în care realizările fac totdeauna impresia că trec pe lângă intenţiuni fără să le atingă şi în sfârşit un potop de amorfă sculptură albă, comercială, caligrafică şi funerară spre care un domn mărunţel, blond şi cu mănuşi conduce totdeauna pe vizitatorii simandicoşi, dând grăbite şi interminabile explicaţii bazate pe argumentări ce pornesc dintr'o secretă şi proprie ideologie artistică şi lăudând sub cele mai delicate forme pe eminentul lor autor care nu e altul decât *d. Măţăuanu*.

VICTOR ION POPA.

INSEMNARI LITERARE

Am primit şi noi, fireşte, cele două volume de crestomaţie, intitulate *Prozatorii noştri* şi publicate de *d-nii* N. Dunăreanu şi Liviu Marian pentru nevoile Basarabiei. Obicinuiţi a privi lucrurile în ansamblu şi nu prin erori sau curiozităţi, considerăm lucrarea celor doi publicişti ca binevenită. Prin *Ramuri*, d. Iorga le aduce totuşi o serie de învinuiri, uneori îndreptăţite, dar care nu anulează munca şi, în definitiv, utilitatea crestomaţiei. Că lipsesc unii scriitori (dintre care şi d. Iorga) şi sunt de prisos alţii, nu are mare importanţă; că ni se dau şi pagini alese din înşişi d-nii Marian şi Dunăreanu iară nu are vre-o însemnătate: unde merge mia treacă şi suta. Acum doi ani, un francez tipăria cu coaberaţia d-lui N. Iorga, o antologie de traduceri din literatura română. Printre autorii traduşi figura, negreşit şi legitim, şi d. Iorga; figura însă şi d. Stahl, stenograful d-lui Iorga. Nu trebue să pretindem de a nu ne iubi pe noi şi pe ai noştri. Salutăm deci cu bucurie *Crestomaţia*, din care ne zâmbesc prietenos fotografiile d-lor Marian şi Dunăreanu, scriitori români.

S.

Toi et Moi de P. Géraldy.— Sunt opere literare care îşi primesc succesul imediat. O concordanţă de împrejurări în timp, spaţiu şi sentiment ale opiniei, îl determină.

Géraldy cu *Toi et Moi* — a primit recompensa. Meritul lucrărei — în limitele ei, e incontestabil; succesul l'a semnalat atenţiunei.

Géraldy apare cu noutate accentuată de fond şi de formă într'o epocă de înoiri totuşi numeroase. Noutatea şi de fond şi de formă e familiaritatea, comoditatea, punctul de vedere uzual al tonului şi cel interior şi cel expresiv.

O conversaţie curentă, un buletin cu totul firesc, o prezintare nestânjită. Formula intimistă superlativă.

Cugetarea nu îmbracă nici o haină deşi nu e goală; e în straiu de casă; limbagiul asemenea, sentimentul la fel. Totuşi nu ating nici odată vulgaritatea, nici banalitatea. E drept că limba franceză poate mai bine ca ori-care sluji această tonalitate.

Care sunt însă calităţile deosebite şi meritele esenţiale care au adus acestui volum — care nu e decât o plachetă — succesul lui legitim?

Aceste calităţi nu sunt noi şi nici „noutatea". Sunt cele care todeauna au valorificat şi totdeauna vor valorifica.

Sinceritatea întâi. Sentimentul şi verbul facile, decurg însă dintr'o convingere puternică; înapoia comodităţei şi dezinvolturei există un punct de plecare ferm.

Pasul e uşor, jocul calm şi nepăsător; dar elanul iniţial a fost puternic.

Tot aşa familiaritatea formei nu are nimic căutat, decurge din aceiaş familiaritate a fondului, fără nici un abuz, lin, cu o ritmică liberă dar impecabilă. O bobină de hârtii serpentine desfăcută şi care se slobod în volute naturale dar cu o spirală modelată simetric.

Sinceritate în fond, armonie în formă, deci calităţile cerute totdeauna operei de artă.

Intrebuinţate pentru acel aspect mic în care e prezintat sentimentul iubirei, nu ar fi poate suficiente pentru a legitima un succes accentuat. Dar pretutindeni subt atitudinele cele mai uzuale ale iubirei stă o psicologie fără greşală şi un lirism puternic.

Micile observaţii cu tuşeu estompat şi uşor şi cu ton moderat, sunt afiliate la date psichice sigure şi caracteristice. Jocul glumeţ al simţirei are înapoia lui rezervele de durere şi bucurii ale amorului mare.

Deci psichologie şi lirism fundamental, sinceritate şi armonie, calităţile esenţiale ale liricei poetice.

A căuta meritul numai în noutate este a atinge un punct lateral al succesului, cel mai evidenţiat, cel mai plăcut la superficie dar care nu s'a valorificat decât prin existenţa ocultă a celorlalte.

Ed. Pailleron, mai demult, printre alţii, a fost un intimist, poet delicios prin profunzimea delicată şi armonioasă a simţirei. Intimist, şi mai aproape de noutate prin desinvoltură, e minunatul Heine. Totuşi ei, caşi alţii, aveau tonalitatea asta pe când placheta lui Géraldy se susţine şi trăieşte *numai* din ea Zadarnic însă s'ar căuta în formula intimismului succesul şi valoarea cu dispreţul sincerităţei şi lirismului. Dacă e ceva imuabil subt aparenţe fluctuante e legea lirică a poeziei. Camil Petrescu şi Emil Dorian, la noi, *îndeplinesc* aceste condiţiuni.

P.

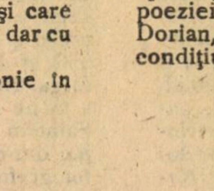

EDITURA „ANCORA" ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CARŢI FOLOSITOARE ⁘
⁘ pentru COPII ŞI TINERIME

BASME DE CRACIUN
ŞI
POVESTEA MINUNATA
DE
VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediţii de lux cu ilustraţiuni în text şi planşe colorate. Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei 6.—
Făt-frumos din lacrimi	„ 6.—
Tinereţe fără bătrâneţe	„ 6.—
Pădurea ursitoarelor	„ 6.—
Katalina	„ 6.—
Şarpele fermecat	„ 6.—
Minunea Sfântului Ilie	„ 6.—
Păţania Călugărului Gherasim	„ 6.—
Alina-Linda	„ 6.—
Trei îngeri	„ 6.—

BIBLIOTECA ROZA

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Ségur ediţie ilustrată	Lei 15.—
După ploae, vreme bună idem	„ 25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALA

Grădina Raiului de Andersen	Lei 5.—
„ „ „ în legătură de lux	„ 12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA " TRANSILVANIEI "
SIBIU

CENT „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 118

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI ◆ ◆

◆ ◆ RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

IOTECA CENTRA
SIBIU

SUMARUL No. 25

E. Lovinescu . . . . Critica şi Literatura (VII)
Emil Dorian . . . . Pădurea
Victor Eftimiu . . . . Sfârşit de Februar
F. Aderca . . . . Criza scriitorului român
Mihail Celarianu . . . . Pădurile
Sanda Movilă . . . . Viaţa
Mihail Cosma . . . . Noapte
George Silviu . . . . Noapte
B. Fundoianu . . . . Scuze lui Nietzsche
Glaucos . . . . Omenirea şi binefăcătorii ei în timp şi loc
Cronica Dramatică: F. ADERCA.
Cronica Artistică: VICTOR ION POPA.
Insemnări Literare.

25

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100.—
„ „ ½ „ „ 60.—

Abonamente se primesc la:

Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi: librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT DE

E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VI

Alexandru Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, D. D. Patraşcanu, N. Gane, Gh. Lazăr, D. Anghel, C. Stere, Figurine literare, Anticipaţii literare, etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

PREŢUL LEI 15.—

ANUL I. — No. 25 4 MARTIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA
DIRECTOR: E. LOVINESCU

CRITICA ŞI LITERATURA

VII

Quo vadis?

La capătul acestei cercetări asupra poeziei noastre recente, se cuvine să recapitulăm constatările şi să tragem concluziile: e singura atitudine pozitivă a criticei faţă de fenomenul literar. Plecând dela afirmaţia insuficienţii lirice, am valorificat-o printr'o serie de manifestări ale poeziei contemporane: prin intelectualizarea emoţiei ce invadează în domenii rezervate cugetării, prin intelectualizarea mijloacelor de expresie a emoţiei, prin reducerea ei la elementul simplu al sensaţiei sau cel mult la o stare cinestezică (Lucian Blaga), prin exprimarea ei cu mijloace pur obiective şi plastice (Camil Petrescu) şi, acum în urmă, prin eliminarea ei aproape cu totul, înlocuind-o cu notaţia directă sau figurată — ceiace înseamnă sfârşitul poeziei lirice. Inlăturând ritmul şi rima, dispensându-se de orice aparat poetic ca de un factor convenţional şi inutil, procedând numai prin stratificare şi deci prln analiză, poezia notaţiei accentuiază şi mai mult procesul de disolvare a lirismului în proză. In faţa acestei situaţii e legitim să ne întrebăm:

— *Quo vadis?*

*

Cu toate că nu se manifestă prin lipsă de talente ci prin anumite tendenţe, criza lirismului poate fi totuşi numai trecătoare. Mişcării hiperlirice a simbolismului îi putea urma din necesitate ritmică reacţiunea poeziei de azi; expresiei suggestive a stărilor sufleteşti muzicale îi putea urma notaţia plastică, de o preciziune ce exclude adâncirea ştearsă a perspectivei subconştiente. Stând în punctul maxim de incurvaţie a undei lirice, nu ne-ar rămâne, în acest caz, decât să aşteptăm jocul normal al mareei poetice, spre a restabili ascensiunea lirismului. Constatările noastre nu s'ar valorifica decât pentru un singur moment al unei evoluţii ce cunoaşte dubla mişcare a ritmului universal.

E însă mai probabil ca această criză lirică să nu fie numai punctul de tranziţie al unei reacţiuni momentane ci efectul durabil al unor condiţiuni speciale, în care se desvoltă producţia poetică. Plecând dela simplul act al constatării fenomenului şi fără a ajunge la orientări inutile, critica îşi poate exprima regretele, speranţele sau bucuriile pentru ceiace e sau crede că va fi. Primind situaţia ca pe o realitate necesară, ea trebue s'o aprecieze în toată libertatea, desfăcută din cătuşele prejudecăţii genurilor literare. Insuficienţa lirismului e o criză lirică, nu şi o criză poetică: sfârşitul relativ al unui gen poate fi punctul de plecare al unor noi deveniri mai interesante şi mai mature. Reducerea emoţiei la simpla sensaţie înseamnă, în adevăr, pulverizarea şi deci degradarea lirismului; traducerea ei prin mijloace pur obiective nu numai că nu e o degradare dar e un termen de evoluţie... Filozofia idealistă poate nega existenţa lumei fenomenale; critica lui Rémy de Gourmont poate crede în imposibilitatea unei literaturi obiective; — progresul omenirii se desvoltă dincoace de problema metafizică a lucrului în sine. In aceste cadre mărginite, se desăvârşeşte nu numai curba ştiinţei ci şi a literaturii. Sub forma lui directă, lirismul e primar şi infantil. Evoluţia nu se poate face decât în sensul ieşirii din noi prin anexarea unei părţi cât mai mari a noneului; tendenţa literaturii spre obiectivare este deci o tendenţă firească şi un semn de maturitate sufletească. Insuficienţa actuală a lirismului poate fi privită şi prin prisma acestei ascensiuni generale a spiritului uman spre obiect, a acestui proces de relativă pozitivare. Expresia emoţiei prin elemente materiale, prin notaţii exterioare, e un fenomen în strânsă legătură cu exodul sufletului spre cucerirea universului, iar, în ordinea literară, spre obiectivare.

La lumina acestor consideraţii, decadenţa lirismului este numai aparentă. Nu se sfârşeşte nimic: se transformă numai. Naivul şi excesivul lirism de odinioară îşi caută noi mijloace de expresie; îşi tempereazā exuberanţa, disimulându-se sub forme exterioare; în loc de a se revărsa direct şi declamator se infuzează în lucruri din îmbinarea cărora reiese momentul nostru sufletesc...

Incercările poeţilor tineri de a renova poezia română trebuesc deci privite cu simpatie, chiar când ajung la o notaţie pur exterioară. Din încercările lor va ieşi poezia de mâine. Până atunci, stricând tiparele obicinuite, eliberându-se parţial de rimă şi de simetria silabică, poeţii generaţiei noastre au frământat limba şi au turnat idea poetică în atâtea imagini inedite, încât acţiunea lor este depe acum fecundă. De la Alecsandri şi până la cu tot necunoscutul Camil Baltazar sensibilitatea si materialul nostru poetic au descris o imensă curbă de evoluţie. Notaţiuni ca:

Stau mobilele vechi şi de cărbune
Iar liniştea-i aşa de deasă şi de grea
Incât de a-i învârti o mână în aer
Ceva bătrân şi-uscat s'ar sfărâma.

(Peisagiu)

sau:

Podgoria cu trupul cangrenat
De toamna darnică în ploi şi grindeni
Şi-a strâns haracii uscăţivi şi i-a 'ngropat.

(Podgoria)

sau:

Copacii, ruşinoşi, şi-ascund
Sub frunzătura trasă peste ochi
Dorinţi şi visuri care au înflorit
Ca într'un suflet tânăr de mireasă,

(Convalescenţă)

ne arată, dintr'o dată, prin noutate, preciziune, frăgezime, progresul poeziei române pe calea emanicipărei din convenţional. Recunoscând epocei noastre un caracter transitoriu, nu putem privi de cât cu încredere şi simpatie talentele, mai numeroase ca oricând, care, cu riscul propriei lor caducităţi, tae drumuri noi poeziei lirice spre intelectualizare şi obiectivare.

E. Lovinescu.

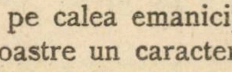

PĂDUREA

Atâta mi-e de dragă viaţa,
Pădurea mea,
Când în şirag de cupe aurii,
Sorbi din neanturi dimineaţa
Pe vârfurile tale!

Fii binecuvântată dar, că-mi vii
In cale,

Tu, mânăstire, plină de chilii,
La poarta căreia îmi zmulg
Veştmântul meu de jale
Şi pocăinţi târzii.

Vin de departe...
Vin obosit,
Ne 'nţelegând pe care drum s' apuc
Şi sufletului tău îi cer să-mi dea
Misterele cărărilor deşarte, —
Făşii de linişte, ce duc
Spre-un tăinuit necunoscut,
Către coliba 'n care zace
Uitarea,
Ca un pustnic mut.

Copacii tăi, împăturaţi în umbră,
Destramă gândurile grele
Şi umbra, înfrăţindu-se cu ele,
Le risipeşte pe alei...

Le văd,
Le calc cu paşii mei,
Dar eu mă simt atât de calm şi bine
Că 'n suflet nu te am,
Decât pe tine!

Dar ştiu că, în curând,
Tu vei muri, pădurea mea!

In urmă vine 'n zbor, cutreerând
Prin toamna grea,
Păcatul.

Cu ochi păgâni,
Purtând o faclă-aprinsă 'n mâni,
Va năvăli asupra ta de-odată,
Şi după ce-ţi va pune foc,
Spre-a-şi lumina cu flacăra-ţi curată,
Netrebnicul noroc,
Vei arde toată!

Vei arde, cum au ars atâtea 'n urma ta.
Dar poate că, asemeni lor,
Vei răsări din nou,
In goana mea încrezătoare,
Ispititor
Ca un castel clătinător
Pe stâlpi sculptaţi de vremea gânditoare.

Şi rând pe rând,
Veni-vor alte şiruri de păduri
Şi toate vor muri, arzând...

Dar eu, într'un târziu.
In ultima pădure voi rămâne
Şica un pom pustiu,
Impăturat în umbrele bătrâne,
Voi asculta,
Cu gânduri reci
Foşnind eternitatea pe poteci.

Emil Dorian

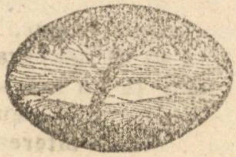

SFARŞIT DE FEBRUAR

Pământul se 'negreşte, cerul e [curat
Cu aburi calzi, amurgul se 'm-[povară
Veselă, pe sufletul îndurerat
Vine-o nouă primăvară.

Ţi-e umărul mai ostenit,
Ai băgat de seamă?
Inima s'a liniştit
Parcă nu-i mai este teamă.

In locul desgheţat, o stea
S'a 'nfipt din cer, mai clară,
Spune-i gândului să stea:
Bate vânt de primăvară.

Gândule, bătrân isteţ
Cu darurile surde,
Lasă-mi, lasă-mi pe desgheţ
Inima să-mi sburde.

Tu eşti gârbov, înţelept,
Ştii că totul e zadarnic.
Stai la vatră; eu aştept
Vântul primăverei darnic.

M'o minţi din nou. Ş'apoi?
Ca mâine, iarăşi, iarna vine...
Vom sta la iarnă amândoi,
Gândule, la foc, cu tine...

VICTOR EFTIMIU

* * *

CRIZA SCRIITORULUI ROMÂN

Ar fi trebuit să scriem mai curând „criza societăţei scriitorilor români" — pentrucă ne gândim că această criză trăeşte prin ea şi nu se poate deocamdată rezolva decât prin ea.

Nepricepându-se faptul elementar că societatea scriitorilor români e în primul rând o societate de breaslă, ea, dela întemeere, a avut să sufere din eroarea că socotea necesar foarte să facă incursiuni în domenii străine menirei ei fundamentale. Astfel am avut o criză a biletului de naştere, şi foarte de curând o criză a opiniilor politice în ce privea minorităţile. Tot atâta răsunet a avut şi criza cu ideia cenzurei care a pus pe preşedintele societăţii scriitorilor români în situaţiunea dureroasă de a se convinge că în ce priveşte temperamentele şi ideile, e foarte greu — noi credem că e cu neputinţă să fi preşedinte!

De onoarea care se face unor anumiţi scriitori, când sunt primiţi în societate, şi de dezonoarea care s'ar face altoră, dacă ar fi cumva numiţi fără voia lor — ce să mai gândeşti?...

Criza e în plin.

Un remediu există. El cere o operaţie drastică: mutarea societăţii scriitorilor români pe singurul teren firesc — cel economic. Judecând bine (fără să fii neapărat socialist!) bagi de seamă că adunarea unor oameni la un loc, a unor oameni care trăesc exaltând însuşirile lor *de diferenţiare*, nu se poate face decât printr'o trăsătură comună, unică — interesul profesional.

Să pornească oare societatea scriitorilor români o campanie împotriva „editorilor speculatori" — şi să ia asupră-şi apărarea directă a intereselor băneşti a membrilor ei? Să silească pe editori, cu ajutorul primăriei, al poliţiei, al siguranţei sau chiar al consiliului de miniştri, să tipărească de urgenţa, cu plata imediată a drepturilor de autor, toate manuscrisele valoroase, adunate în volum, ale membrilor societăţii scriitorilor români?

Ştim că aceasta e ideia multor scriitori — mai cu seamă a acelora care n'au venit în atingere cu nici o casă de editură, şi care sunt uimiţi că într'o epocă de totală încurajare, numai bietul scriitor român e lăsat fără curaj!..

S'au aruncat prea multe ofense pe capul editorului român — noroc că nu le citeşte! — e bine să arătăm odată că acest „cămătar“ de suflete, este cel mai umil dintre negustorii de azi. Ştim, se va spune că Socec & Co., Viaţa Românească, Cartea Românească, Steinberg etc., au prăvălii somptuoase şi câştigă imens de pe urma furniturilor şi al comerţului de cărţi. Dar poate fi silit negustorul să piardă la editură, ceiace câştigă aiurea?... In ce ramură de comerţ se petrece acest lucru?...

Editorul român e un prost negustor. Pentru capitalul pe care-l bagă în hârtia, tiparul şi de multe ori un avans autorului, el nu va percepe — în cel mai fericit caz. adică epuisarea unei ediţii de 5000 exemplare! — mai mult de 20 °|₀ beneficiu. Scriitorul român primeşte tot atât: fără a avea riscul capitalului!... Banii care azi, băgaţi în afaceri de orice fel (bancă, mătăsuri, ciorapi, nasturi, petrol, lemne, grâu) nu produc cel puţin 50 °|₀ beneficiu — sunt bani leneşi, perduţi pe 'ncetul!...

Acest lucru nu-l ştie scriitorul român.

Şi pentrucă vorbirăm de cel mai fericit caz al editorului — de câteori se produce el? Câte cărţi — din atâtea câte apar — s'au epuizat într'un an?...

Pentru 1921 nu cunoaştem decât două: *Ion* de L. Rebreanu şi *Oameni de la Munte* de Soveja.

Pentru toate celelalte cărţi, editorul va trebui să plătească o dobândă de cel puţin 10 °|₀ pe an (dacă n'ar avea capital) până la epuizarea ediţiei... — şi atunci te întrebi cum de se mai găsesc editori!...

Iată cum se face că autorii care sunt tipăriţi se plâng că nu pot trăi din produsul muncei lor şi deci — dacă au obraz special — dau fuga din ministeriu în ministeriu pentru vânzare forţată de cărţi — iar majoritatea scriitorilor români se dedau la sforţări nedemne, pentru a sili la pagubă punga unui biet negustor uluit de atâta intelectualitate!...

Altul este ajutorul pe care Societatea Scriitorilor Români îl poate, adică *trebue* să-l dea membrilor ei.

Ea trebue să creeze creditul intelectual.

Şi el poate fi creat pe aceste temeiuri sigure:

O ediţie de 5000 exemplare se epuizează (oricât de proastă, sau mai bine zis oricât de bună ar fi cartea) în cinci ani. E un termen precis; el nu poate fi depăşit decât în cazuri excepţionale. Mijlocia de vânzare a unei cărţi e cel puţin 2000 exemplare pe an-

Pentru această ediţie, un autor are drept la 20 °/₀ din produsul vânzărei brute. Ca să luăm un exemplu concret, avem următoarele date:

O carte care se vinde cu 15 lei, produce autorului 15.000 lei.

Editorul nu câştigă mai mult de 20 °/₀, adică tot 15.000 lei.

Restul vânzărei acoperă cheltuelile de tipar, răspândire, administraţie — şi de loc *riscul*, pe care editorul îl acoperă, eventual, din cei 20 °/₀ câştigaţi la alt volum.

Autorul primeşte cei 15.000 lei în interval de 5 ani — cu toate dificultăţile unei evaluări semestriale a cărţilor vândute, şi cu toate nefoloasele unei unei încasări în rate.

Societatea scriitorilor români are posibilitatea — când va avea şi priceperea — să găsească sumele necesare pentru a plăti autorului suma integrală care i se cuvine, minus o dobândă de atât °/₀ pe an. Ne gândim la *Banca Naţională*.

Suma care s'ar pune la dispoziţia societăţii scriitorilor români n'ar fi mare. După socotelile noastre n'ar întrece suma de lei 500.000 (20 de autori a 20.000 lei = 400 mii de lei).

Banca Naţională ar credita Societatea Scriitorilor Români cu o jumătate de milion lei anual. Autorul (membru în societate) care ar depune la sediul societăţii două exemplare tipărite şi contractul cu o casă editoare ar avea dreptul să-şi ridice, în urma avizului Preşedintelui, suma integrală a dreptului său de autor, minus dobânda pe cinci ani. Dacă ediţia se epuizează mai curând diferenţa de dobândă încasată ar acoperi dobânzile pentru ediţiile care s'ar vinde într'un timp mai mare de 5 ani.

Nu i se cere astfel Băncii Naţionale nici un hatâr. I se cere doar un împrumut, aşa cum se produce în orice altă împrejurare comercială.

Se văd oare avantagiile proectului nostru?

In primul rând, scriitorul român îşi poate valorifica munca sa în chip real, în actualele condiţii culturale.

Editorul nu mai este insultat, şi va publica mai departe atâtea cărţi câte va socoti că poate publica fără a-şi pierde banii. In chipul acesta Banca Naţională are şi o garanţie indirectă: când un negustor riscă 80 °/₀, orice casă de bancă e gata să rişte, pentru o dobândă omenească, restul de 20 °/₀!...

Nu ştim dacă Societatea Scriitorilor Români, ca persoană morală, n'ar putea da Băncii Naţionale şi altfel de garanţii.

Şi în sfârşit Societatea Scriitorilor Români, se va găsi pe singurul teren pe care ar putea aduna toate temperamentele atât de diverse şi exclusive — şi trebue să rămâe astfel — ale scriitorilor români. Literatura subterană ar pierde din succes, sau cel puţin deasupra ei ar avea acelaş succes opera care apare sub auspiciile societăţii scriitorilor români. Şi poate că ar fi şi o mai severă selecţiune la admiterea în societate a acelora care scriu...

Nu avem pretenţiunea de a fi rezolvat problema. Această problemă se rezervă cu făcutul nu cu scrisul.

F. ADERCA.

PĂDURILE

NINEI

Pădurile, pădurile 'nnegrite,
Cu duhuri la tot pasul plămădite,
Pădurile, cuprinse de 'ntuneric,
Ce murmură cu'n freamăt negrăit,
Presimt, în umbra lor tăinuitoare,
Ce 'ngrijorat ai fost când le-ai zidit.

Acolo 'n noaptea lor turburătoare
La fiecare pas, când viu, tresar;
Mă uit la orice arbor, întrebător şi mut,
Mă tem ca şopotirea izvoarelor blajine
Să nu Te redeştepte
Din somnul Tău, gigantule, pe Tine.

Mi-e frică să rup florile, ce zac
Pe taina Ta umil încremenite
Şi seamăn doar cu stâncile ce tac
Cu'n adevăr în gurile 'mpietrite,
Ce mor aşa, dar nu se mai desfac.

Simt grija Ta, Cerescule-adormit
In paşii cari-i pun cutremuraţi,
Pe urmele de foi, ca pe morminte:
O, Doamne, Tu 'n pădure-ai adormit,
Deaceea, picurând necontenit,
Curg lacrimile cetinelor sfinte.

Mihail Celarianu

VIAŢĂ

Picta în grădină. Aerul limpede al dimineţii îi da o veselie neobişnuită. Toate gândurile bolnave se îngrămădiseră speriate într'un colţ obscur al sufletului ei adânc şi ochii pluteau înnecaţi într'o lumină limpede de primăvară... Avea un zâmbet misterios în colţul gurii uşor împurpurate şi pe albul marmorean al feţii se iviseră două pete de un roşu fermecător... Era mai frumoasă ca de obicei; era mai frumoasă prin sănătatea, prin viaţa şi veselia pecare o răspândea întreaga ei fiinţă.

Picta agitat şi îi venia să zâmbească — chiar să râdă — ca un copil care a prins un fluture — şi i-se ridicau colţurile gurii în sus, într'un râs nesfârşit. Capul fetiţii dupe pânză o privia serios, cu ochii ei mari şi trişti... Şi i-se păru nepotrivit un copil trist. Trecu penelul pe de-asupra de vreo câteva ori şi capul fetiţei se făcu luminos şi vesel... Il privea mulţumită. Se depărtă, îl apropiă, îl aşeză în umbră şi în lumină şi într'un gest de spontană bucurie se repezi, îl luă în braţe şi îl sărută apăsat, pe ochii umezi — se trase repede, strâmbându-se, contrariată, cu gura vopsită de uleiul proaspăt, uitându-se cu ciudă la ochii, cari acum se amestecase, luând din expresia figurii... Şi când o văzu totuş aşa cintită se porni pe râs — o cascadă de sunete clare — ştergându-şi cu batista vopseaua dupe gură. Apoi, încercând să pară atentă şi serioasă, începu să refacă ochii, mai puse vreo câteva aruncături de penel în colţurile gurii şi în liniile gâtului, apoi aruncă penelul şi se trânti în iarbă... Se tăvăli cu ochii închişi, cu nările tremurătoare, simţind mirosul fraged al ierbii şi răcoarea binecuvântată a pământului care o trăgea spre el, ca o ispită.

Ca un arc întins, gata să plesnească, aşa îşi întinse fiinţa şi rămase o clipă nemişcată, cu braţele desfăcute ca o cruce, cu cochilia urechii lipită de pământ, cu sprincenele puţin încruntate atentă, părând că vrea să prindă un sunet venit din inima pământului. Simţea că din adâncul lui se urcă până la ea şi i-se strecură ceva necunoscut ca un fir invizibil, sau ca un fior puternic, ce-i făcea sângele să circule mai viu în artere şi inima să-i bată mai puternic ca de obicei. Ş' apoi o căldură plăcută ce i-se răspândise în întreaga fiinţă şi pe care o simţia chiar şi până în vârful degetelor ei, reci întotdeauna. Fluidul acesta necunoscut ce se ridică din inima pământului, ce străbătea pereţii fiinţei ei plăpânde şi i-se strecura în sânge ca un ser, îi dă o plăcere imensă şi o voluptate adâncă, cu un fel de satisfacţie sufletească şi fizică, provenită din firul intens de viaţă, cu care o prinsese pământul de el. I-se întredeschise gura şi sorbia cu lăcomie aerul limpede, în timp ce nările tremurau cu vibrări de aripi şi roşul dupe faţă devenia mai aprins.

Părea un animal tânăr în cea dintâi zi de libertate, când simte înaintea lui imensitatea câmpurilor, parfumul ierburilor fragede, curăţenia aerului proaspăt şi aşteaptă, cu nările fumegând, cu picioarele întinse, cu ochii umezi, cu fiinţa nerăbdătoare, clipa când va porni şi se va împreuna cu toate, când le va simţi pe toate odată: pământ, ierburi, aer şi nemărginit şi le va sorbi cu toată setea şi tot dreptul, pe care îl dă viaţa care e în ele, în el, peste tot, şi cu cari trebuia să se amestece. Cum sta acolo, fericită, i-se umplu sufletul cu o bunătate nesfârşită, cu milă şi îngăduială pentru toată lumea... Şi le iertă tuturora toate instinctele lor rele, cu o bună-voinţă şi îndulgenţă adâncă, găsindu-le tuturora o cauză bine determinată pentru firea lor.

Şi iertă pe mama ei, care căută să pară mai tânără decât surorile ei şi decât ea şi care îşi petrecea timpul numai cu serbări; iertă pe Cora pentru gândurile şi viaţa ei uşoară, care o ducea alături de mama ei şi care nu voise să-i mărturisească înflăcărarea ei de-o clipă, pentru Nikita; iertă pe Martha care era prea mândră, prea aspră şi prea frumoasă şi care trecea prin viaţă străină şi enigmatică, asemenea unui sfinx... şi se iertă pe ea... da — se iertă chiar pe ea — care era prea bolnavă... prea tristă... prea nimicită de gânduri... şi care alunecase chiar eri... nu ştie nici ea prin ce capriciu... în braţele lui Nikita, care o găsise pe verandă, în chaise-longue, aşteptându-l; se ertă pe ea şi îi era milă de fiinţa-i slabă şi totuşi uriaşe, pe care sufletul ei nu mai putea s'o ducă.

Apoi, fără nici o legătură, îi veni în minte copilăria, departe de casă. Văzu scoala mare, albă, cu amfiteatre peste amfiteatre, cu grădini pentru tenis şi săli pentru dans, împrejmuită de parcul ce ironic primise şi adăpostise atâtea generaţii... Văzu grădinile pentru tenis şi fetele cum alergau dupe costume, dupe rachete şi dupe mingi... Alături răsăriră clasele mari, cu explicaţiile monotone, cu profesorii plictisiţi, cu observaţiile guvernantelor, cu parfumul florilor ce se urcau din grădini, prin ferestrele deschise. Sălile de dans se iviră într'un vârtej de oglinzi, de parchete, de perechi ce alunecau ca în vis de evantalii şi de zâmbete risipite. Apoi sala de muzică... un haos de simfonii şi sonate; de valsuri şi de cântece uşoare. Un amestec confuz de piane, viori şi violoncele, ce suspinau, hohotiau de râs ori de plâns, se văzu pe ea, cu capul plecat pe vioară, cu ochii închişi, dusă într'un vis de melodia ce o plângea arcuşul... şi ochii i-se umeziră... copilăria ei! Nimic din ea prea precis nu-i răsare în minte şi totuş i-a lăsat în adâncul sufletului o linie bine pronunţată... Copilăria ei! E confuză ca şi haosul acelei săli de muzică... şi profundă totuş ca şi adâncimea notelor unei sonate. In neştire îşi mişcă mâna care se încurcă într'un fir de iarbă pe care îl duce înspre gură. Il prinde între dinţi şi îl striveşte. E amar şi lasă din el o licoare verde care se strecoară printre dinţi şi îi alunecă pe buze. E amar şi totuş îl strânge între dinţi cu putere, voind să-i ia toată viaţa pe care o bănueşte într'ânsul. Nu ştie dece... dar par'că s'a întristat. Gândurile... copilăria care n'a fost copilărie... şi lumea... lumea atât de mare... şi atât de mică, totuşi... şi sta acolo, trântită în iarbă, ca un un arc întins, gata să plesnească şi cu mâinile desfăcute ca o cruce. Dar pământul nemărginit a încătuşat-o şi nu se îndură s'o lase să se ridice de lângă el... şi în dimineaţa asta limpede şi albastră de primă-vară, cum stă întinsă şi lipită de el înfăşurată în haina de casă verde, ca într'o haină de iarbă, cu părul roşu risipit, ca frunzele de toamnă ce picură din ramuri în amurgurile roşii, cu faţa luminoasă ca limpezimea aerului, pare o parte mică, desprinsă cândva din el şi reîntoarsă la el dupe o călătorie în care s'a istovit şi şi-a prăpădit fiinţa şi asemenea legendii „Fiului rătăcitor“ din Biblie, pământul revăzând-o din nou la sânul lui uriaş, îi strecoară prin pereţii supţiri ai vaporoasei ei fiinţe un fir de viaţă, îi pune roşu pe gură şi pe faţă, zâmbete în ochi şi o căldură nouă în toată fiinţa, îi dă dorinţi de pasăre şi avânturi de necunoscut, şi înnainte de a o lua pentru tot deauna în adâncul lui, îi dă pentru cea din urmă oară iluzia desăvârşită şi supremă a vieţii care acum pare că se redeşteaptă pentru a trăi cu adevărat... şi nu ştie că e cel din urmă sbor pe care îl încearcă pasărea care isbuteşte să mai bată din aripa frântă.

SANDA MOVILĂ.

NOAPTE

Pe-un cer abstract şi rece se ofileşte luna;
Sub zări, un vânt de sticlă îşi ţese-o largă sită
Din fire de zăpadă; iar noaptea obosită,
Adânc şi vast, adoarme — ca pentru totdeauna.

— E-un cimitir pământul: mormânt lângă mormânt
Şi cruce lângă cruce, — desgrădinat sicriu; —
Iar morţii-şi culcă moartea în haine de pământ,
In blănuri de zăpadă, sub lespezi de pustiu.

Tăcerea îngheţată — himerică povară —
De ramurile triste, pustie, îşi agaţă
O chiciură de frunze şi roade verzi de ghiaţă;
— Şi par'că 'n fire creşte-o polară primăvară.

...Dar vântul lung sfâşie linţoliul de ger
Şi cerne flori de gheaţă pe tainice morminte;
O! umbră sufletească ce-ai rătăcit spre cer,
Cătându-ţi trupu 'n noaptea de fier, — îl mai ţi minte?

1921

MIHAIL COSMA.

NOAPTE

...Când m'am trezit
erà o noapte caldă şi senină :
Imensul desfăcuse a cerului cortină
şi licurici — în stoluri — s'au ivit...

Acum, — tolănit în fân —
nu văd decât bolta ce se cască
— albastră şi uriaşă, — ca să ne primească
în umbra templului păgân...

Simt cum alunecăm în gol —
— Pământul cu mine —
Cum sboară licurici grăbiţi peste obcine
în nesfârşit de lung şi sprinten stol...

Pe frunte-o adiere de răcoare
mă mângâie, — uscând
încet şi blând
broboane de sudoare...

Urechia vâjâie cu haosul odată
— şi tot mai iute ne rostogolim
prin părtii de 'ntuneric rătăcim —
cădem mereu, — cădem în noaptea desfundată...

Peste noi s'aştern, greoaie
mucedele frunze ale timpului bătrân —
şi făşii de umbre scutură de-asupra-ne — păgân...
Bolta se turteşte, se îndoaie. —

nu mai văd —
nu mai aud, — dar simt
că pământul a ieşit din drumu-i strimt —
şi că nimeni şi nimic nu ne mai scapă din prăpăd...

...Târziu, — mă regăsesc în fân, tolănit...
Imensul mai desface o cortină
şi zorile revarsă mişcare şi lumină
pe valea şi pe câmpul înflorit...

George Silviu.

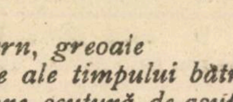

SCUZE LUI NIETZSCHE

Intr'un articol, publicat, nu de mult într'o revistă franceză André Suarès cere scuze lui Nietzsche că, în vremea bătăliei, identificându-l cu sufletul german, l'a maltratat. Suarès nu revine asupra ideilor lui despre Nietzsche — nu încetează de a-l crede german şi profund german — dar, în timp de pace, cu nervii osteniţi şi mintea clară. poţi accepta fără superstiţie, tot ceiace în timp de război găseşti urât şi duşman. Problema lui Nietzsche e aşa dară condamnată perpetuu să revie la fiecare doi trei ani, să se îmbrace în haina aceloraşi argumente, să însângere în unghiile aceleiaş actualităţi, să reintre, pe urmă, în carnea aceluiaşi bronz. Fizionomia acestui profund german, îndrăgostit de toate clasicismele, sufletul acestui „monstru dionisiac" (cum îl numea el pe Zaratusthra) care ura lirismul „voinţei de putere" pe care îl credea „inestetica în sine", stă în răspântia vieţei, ca o furioasă contradicţie, ca un hoit rămas în câmp, după bătălia imensă, între o fiziologie puternică şi un creer formidabil.

Am explicat aiurea în ce măsură este Nietzsche un german şi apologist al forţei. Trebue să mai spun că singurul punct de vedere din care nu se poate judeca arta — este acela al şovinismului politic? Şovinismul literar, poate fi câteodată atitudinea de apărare a unei civilizaţii, prea tinere, sau prea coapte. E un cântar strâmb — dar un cântar. De ce vii împotriva-mi? poate întreba Nietzsche şi Suarès găseşte repede replica în Pascal: ei ce, nu stai tu de partea cealaltă a râului? Că oamenii stau pe ambele maluri ale unui râu, asta poate justifica un măcel. E o simplă problemă de geografie. Dar poate justifica asta, o atitudine în artă?

Suarès a cerut scuze şi scuza lui se poate prevala în logica noastră, cu cele câteva rânduri pe care le-a gândit mai de mult: „Marele artist n'are numai dreptul să se contrazică: e obligat la asta. Cel care crează o asemeni naturei: superior oricărei contradicţii". Un artist ar trebui să se contrazică veşnic, să ceară veşnic scuze ideei vechi, că a pus în locul ei, în raft, una nouă. Dar scuza pe care o face Suarès lui Nietzsche e meschină, pentrucă atacul era meschin, ideia meschină. I-am semnala o putinţă de reabilitare pentru alte opinii, tot despre Nietzsche, de astă-dată în domeniul artei. Atunci, Suarès pornea în numele vieţei (această abstracţiune livrescă) cruciata împotriva abstracţiunei şi împotriva livrescului. Suarès nu căuta artişti, ci oameni. Oamenii lui erau Pascal, Ibsen, Dostoiewski, Wagner. Dar în măsura în care închidea ochiul asupra artistului din aceşti oameni, închidea voluntar ochiul asupra omului din Nietzsche. El îngăduia suferinţei lui Dostoiewski să râdă de Nietzsche şi îngăduia lui Pascal să-i întoarcă spatele. Dar s'a gândit vreodată Suarès la suferinţa lui Nietzsche, la tortura lui Zaratusthra, la grimasa omului incurabil lovit, din *„Le Gai Savoir"*? E umană suferința la Dostoiewski pentru că se rezolvă în măști umane. La Nietzsche, suferința intră în ecuații, se strecoară în probleme, rânjește în dosul dramei metafizice, ca Egist ucis după culisele Electrei. E mare suferință metafizică. Că Nietzsche pleca din cărți și Dostoiewski de la oameni? De ce afectarea aceasta de a disprețui cartea, când, se știe, e un focar de energie umană, veșnic adâncă și necaptată? A pleca din carte, e o infirmitate: fie. Dar Suarès îl numește pe Nietzsche: „un profesor de orgie logică". Mă înșel, sau asta înseamnă că ideile trăiesc cu sângele, cu voluptatea, cu nebunia de a fi? Emerson spunea despre Montaigne că frazele îi sunt vasculare: dacă le-ai tăia, ar curge sânge. Ei bine, îl sfătuesc pe Suarès să taie o singură frază a lui Nietzche. Când, pentru atâția mari filosofi, logica e o jonglerie și metafizică, un simplu pretext de voiaj, iată unul care trăiește cu intensitate ideile, care suferă pentru abstracție: e Nietzsche. Nu cred că Raskolnikov e mai viu decât ideia că lumea nu se poate justifica altfel de cât esteticește.

Suarès s'a gândit că Franța datorează lui Nietzsche, orientarea unui Gourmont, unui Jules de Gaultier, unui Gide — în clipa când a afirmat că opera lui satisface instinctul de artă, numai în pseudoartiști? Și-a recitit cărțile în care nu rareori, sunt fraze parcă luate cu totul din Zaratusthra? Dar artistul, când apucă poteca în pădurea lui Nietzsche, se oprește prea puțin la ideia forței, (de care e plin Suarès) la nihilismul valorilor. Artistul merge la *„Origina Tragediei"* și, în opera lui împrăștiată, la filele care vorbesc de cultură, de arta apoliniană. Nietzsche a spus întâi, că arta e făcută numai pentru artiști. El a înălțat arta până la metafizică, în timp ce reducea priveliștea lumei la un simplu spectacol. Nietzsche vorbea despre viață, dintre cărți. Ce-mi pasă din ce statuie Pithia dădea oracolul pentru întreaga Grecie? Ca să vezi bine, trebue să vezi de departe, trebue să te poți izola. Când a dat precepte de higienă, de !medicină și de morală vulgară. Moise era pe munte.

Arta la antici — spune Suarès — era orizontală (printre „antici" nu intrau oare și evreii?) Arta actuală —va spune Suarès— e profudă și verticală.

Dacă trebuie să acceptăm cuvintele cu care Suarès ține să precizeze diferența, ei bine, nu cunosc în afară de Dostoiewskj (și, trecând câteodată, peste dânsul) artă mai verticală ca aceia a lui Nietzsche. Când cruciații au plecat să cucerească Ierusalimul metafizic, au trecut prin Germania, dar au trecut și prin opera lui Nietzsche: iată origina acestei inexpugnabile fortărețe. Nietzsche a clădit-o singur, Nietzsche, a năruit-o; e singurul om care a putut asista la propriul lui auto-dafeu.

B. FUNDOIANU.

Omenirea şi binefăcătorii ei în timp şi loc

In jurul descoperirei serului antituberculos de către un medic român, s'a ridicat dintr' odată o vâlvă egală proporţiilor imense ale subiectului: curiozitatea, intriga şi legenda compun acest sgomot din elementele obicinuit însoţitoare marilor noutăţi.

Două puncte principale opresc atenţiunea spectatorului :1) importanţa ştiinţifică 2) circumstanţialul care o însoţeşte.

Asupra aportului gigantic al descoperiei în sine când ea ar deveni un fapt, — nu pot avea decât atitudinea admirativă, pe care omenirea o are către darurile geniului. Asupra circumstanţelor sociale care însoţesc această descoperire încă ipotetică, aş avea de făcut câteva observaţii.

Dintr'o tăcere şi ignorare aproape complecte, această descoperire a trecut brusc la vâlva legendei şi a hulei. Legenda e favorabilă; are toate elementele: de mister, de sublimitate, de poezia locului şi apostolatului obscur şi prigonit, a devotamentului ştiinţific în doi, — deci a iubirei ca element indispensabil, fie chiar secundar, — are pitorescul, pelerinajul, suferinţa şi însfârşit, minunea!

Crescută în tăcerea umbroasă, o legendă reprezintă mişcarea sufletească etern romantică care face cortegiu sensaţional ori unde fericirea şi durerea, viaţa şi moartea, pun problema luptei între om şi natură.

Social propriu zis, în sensul strict şi rece, avem paralel şi prin contrast dovada altui sentiment colectiv: conspiraţiunea tăcerei în jurul oricărei lupte dată de un om spre o victorie posibilă.

Voi semnala deci această conspiraţiune a tăcerei. Indiferenţa, inerţia şi chiar premeditarea au jocul lor proporţional şi normal în jurul muncei inventive. Aceste norme se desvoltă însă treptat unele în detrimentul altora, până la un maximum de „complicitate şi rea intenţiune" care compun această odioasă pedeapsă: conspiraţia tăcerei.

Iată că legenda se amplifică totuş şi străbate prin opacitatea acumulată în jurul omului și a efortului său. Atunci, deodată înarmate gata își pornesc oștile: invidia și tăgada.

Cu destulă distanță pentru a privi rece și limpede în dimensiunile complecte ale perspectivei — adică jur în jur și peste nivelul conflictului, auzi cu mirare întâi un protest coral al unei majorități semnificative.

Protest ciudat a cărei expresie armonică reprezintă inimiciția fără motive distincte, împotriva binelui presupus. Mulțimea refuză binefacerea printr'o îndoială anticipată și ostilă; colectivitatea nu vrea opera și beneficiul ei pentru motivul simplu al mentalității sociale care nu suportă pe — binefăcători. — Neputând veni fără apostol, ecoul plural al mulțimei mărturisește că se lipsește de miracol pentru a scăpa de profet. Ast-fel egoismul mediocrității republicane, isbucnește sincer și categoric în glasul hulitorului fără de argumente determinate.

Astea sunt corurile. Să vedem pe soliști!

Dacă ai distanța necesară pentru a primi sunetul nealterat dar cu toată resonanța lui, te uimește glasul nesigur, stridențele, disonanța timbrului cu emisiune silită, cu care arbitrul suprem sezizat de îndatorirea lui de expertiză, rostește cuvintele, care nu curg liber și lin.

Adunarea restrânsă a savanților pare a fi emoționată. O curioasă emoție de egoism amenințat, care strânge glasul și ermetizează larga iubire de bine și, progres universal, cu un spasm, o crispațiune ciudată — umană la acești supra-oameni. Acești puțini care sunt acolo pe culmi, — ajunși prin luptă izolată și crâncenă la fel cu a noului venit și care s'au impus prin anevoioasă trudă spre victorie, stau acum pe scaunele lor curule, fixați în geniul lor propriu, fără sentimentul solidarităței reciproce, solidari numai cu măsurile de pază împotriva oricărui nou venit.

E un exclusivism caracteristic și chiar necesar. Dela o măsură însă înainte acest simț refractar începe a neliniști pe spectatorul imparțial asupra acelui arbitraj și a dreptului său de sancțiune definitivă.

La momentul ăsta se ridică un alt glas al plebei informe căreia i se pregătește o pomană, indiferent de unde ar veni; e glasul individului plural care nu vrea să-i fie răpită de egoismul plural — care cere ceeace abia i s'a promis și smulge invenția încă din mâinile febrile ale creatorului. E căpcăunul inofensiv, care, nepăsător, separă opera de creator, căreia numele și persoana donatorului îi sunt indiferente, nu-i pasă de unde vine, își vrea uzufructul. Asvârlind deoparte pe mesagerul divin, scutură povare ori cărei redevențe, își cere profitul net: fie miracol științific, fie miracol artistic.

Acest element anonim de captație e acel pentru care geniul se trudește și se jertfește, și e acel a cărui cupiditate în ultimul stadiu al dovezilor, determină victoria și formează curentul de echilibru împotriva negațiunei.

In convergenţa activităţei exterioare desfăşurată sau chiar deslănţuită în jurul binefacerei apare apoi un alt element de legendă, de astă dată difametorie: vrăjitoria sau în formulă modernă — escrocheria ştiinţifică sau artistică. Apostol sau şarlatan — sunt cele două poze în care activitatea spiritelor simple, în aşteptarea soluţiei, modelează chipul novatorului, odată scos din conspiraţia inchizitorială a umbrei şi tăcerei.

* * *

Străbătând treptat prin toată gradaţia valorilor se poate statornici cu preciziune, drept rezultat, o sistematică tendinţă *actuală* şi *locală*, conştientă şi instinctivă, a refuzului ori cărei valori.

Sufletul nostru colectiv are ca principiu conducător tăierea spicelor se se înalţă deasupra lanului mediocrităţei fertile şi perponderente.

Epoca noastră nu are nevoie de elementul superior pentru scopurile sale actuale.

Acest sistem de eliminare, de selecţie *a contrario*, a găsit în răsboiul recent ilustraţia lui cea mai flagrantă, menţinând cu fermitate în momentul suprem şi desperat al selecţiei, sistemul întrebuinţărei non-valorilor şi răsbătând prin încercările supreme ale unei naţii, cu acest principiu.

Trecând peste timp şi loc şi peste desbaterile şi conflictele multiple şi uriaşe ale unui ast-fel de studiu, îmi pui o întrebare depărtată şi obiectivă:

Ce semnificaţie, în mersul expresiv al epocelor, poate avea o stare de spirit care cere, pentru scopurilor lucrului public, eliminarea principilă a valorilor?

E numai o fază evolutivă pe care istoria a repetat-o, sau e cruciada noilor credinţe care va duce la victoria *sub-valorilor?*

GLAUCOS.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL NAŢIONAL

SERENADA DIN TRECUT

4 acte de **MIRCEA DEM-RADULESCU**

Nu ne putem plânge că literatura dramatică originală este uitată în colţul ei de literatură, ca cenuşăreasa din poveste. După numeroasele încercări care s'au făcut în câteva luni numai, spre a se desmorţi indiferenţa publicului şi a criticilor, şi a se croi o formă legitimă inspiraţiei dramatice române, — încercări în acest an zadarnice — Teatrul Naţional nu se dă bătut şi represintă cu un curaj neobosit o nouă lucrare, pregătind în acelaş timp, cât mai e sezonul rece, încă vre-o câteva.

„Serenada din trecut“ aduce în factură şi în cuprins toată sentimentalitatea eftină din titlu. Cu dans de cadână, cu serenadă sub iatac, cu încăerări de spadă în clar de lună, cu doină din fluer şi despărţiri sfâşietor de amoroase, publicul bucureştean va fi cucerit cu siguranţă. D-l Mircea Rădulescu a pus degetul pe sufletul creat de cinematograf, de grădina de vară, de taraful de lăutari povestind abandonul „Sărmanei Hani“...

Nu voim să facem o impietate pomenind de virtuositatea romantică a vulturului beat şi extatic, cu aripile proptite pe două zări, ale lui Edmond Rostand.

Ideia „Serenadei din trecut“ e extraordinar de frumoasă şi dramatică — dezamăgirea e cu atât mai dureroasă.

Petru Cercel, crescut la curţile galante ale împăraţilor din Apus, revine în ţara lui domn, înconjurat de o ceată de meşteri şi inventatori. Idealul lui e să facă din ţara românească *barbară*, o mică Franţă“. Impotrivirea boerilor, crescuţi la vechile datini, şi secătuirea vistierei îl birue, îl fac să plece iar în lume, amărât că n'a izbutit şi că n'a fost înţeles decât de o fată — fata unui spătar!

Dar nu se poate trece ne stigmatizat, de la *Di granda*, excelentă revistă de vară, la o ideie într'adevăr superioară. Această idee e tratată ca o cocotă: i s'au aninat panglicuţe roze, parfum romantic. deliruri muzicale — şi spirite. Totul lucrat în versuri lejere.

F. Aderca.

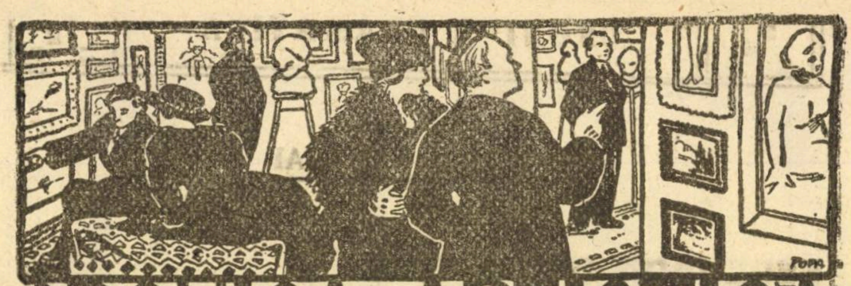

CRONICA ARTISTICA

LUCIA RECHENBERG, FLORIAN, ŢINCU şi HORIA BOAMBA

Ar face figură onorabilă în pictură *d-na Rechenberg* dacă ar şti să deseneze. Pastelurile d-sale, cu toată semănarea izbitoare ce-o au cu obişnuitele şi convenţionalele reproduceri din manieratele reviste franţuzeşti, au în coloraţia lor ceva din delicateţea pe care obişnuim s'o numim femenină. Cu mai multă sinceritate unele din ele ar fi chiar graţioase.

Le lipseşte însă scheletul sau, mai exact, aproape toate au un schelet absurd de neexact şi de neîndemânatec ceiace le îndepărtează de adevărul vieţii.

Alături de d-sa, tot la Atheneu, expune iarăşi *d. Florian* câteva din cunoscutele sale marine în faţa căror ne-am reamintit, ca deatâtea alteori impresia, puternică pe care ne-a făcut-o cu mulţi ani înainte un tablou din pinacoteca Ieşeană. Pe o pânză enormă cât un perete, aşezată într'o ramă de prost gust, se zbuciuma un val, un singur val de mare cât tot tabloul un val uriaş şi ameninţător, inspumegat şi clocotind, care venea încoace rostogolindu-se tumultuos.

Simţeai miros de apă rece, auzeai urlet de mare înfuriată şi te mira faptul că nu se rostogoleşte din ramă.

Copleşea... Acel singur val avea în el toată impetuozitatea şi toată majestatea mării răzvrătite, mai exact tocmai aceia ce lipseşte d-lui Florian, viaţa vieţii dinamice a valurilor.

Poate tabloul dela Iaşi ne impresiona şi prin mărimea lui sau numai prin mărimea lui. Nu ştim. E multă vreme de când nu l'am văzut. Dar *oare* impresiunea aceasta care a avut putinţa să străbată atâta vreme şi să rămâe totuşi vie nu-i o dovadă a puterii lăuntrice de evocaţiune pe care-o avea tabloul? Şi ce mă importă pe mine spectator că impresiunea mi-i redată aşa ori altfel? Principalul e să-mi fie dată şi să-mi se agaţe de suflet. Şi de fapt mi se pare meritos acest artificiu al pânzei care să domine şi prin mărimea lui. Un spectacol grandios cere, în procesul de redare, mijloace la fel. Şi ce poate fi mai grandios decât priveliştea unui val învrăjbit?

Miniaturizarea în această materie e cu atât mai deplasată cu cât pictorul e mai departe de a avea geniul mişcării. Şi d. Florian nu-l are. Doar hiperbolizând ar putea ajunge să-şi ascundă marele defect şi n'o face. D-sa întrebuinţează, pentru asemenea subiecte, cartonaşe de măsurat cu centimetrul. Şi-apoi aceste lucruri n'au nici acea armonie de culoare în care este mare meşter d. Florian. Sunt pe-acolo cruzimi şi abuzuri de albastru pe care nu le înţelegem la un pictor de talia d-sale. Ii pretindem şi esteticul pe lângă adevărul naturii.

Deaceia, d. Florian rămâne pentru noi pictorul mării domolite. E atâta linişte, atâta delicată poezie în bucăţelele acele lucrate aşa de frumos şi-aşa de fin încât, privind la celelalte te pomeneşti scrâşnind fără să vrei împotriva greutăţilor de viaţă ce obligă pe un artist la concesiuni distrugătoare.

Zic „artist“ fiindcă vorbesc de d. Florian după cum zic „profesor“ când vorbesc de d. *Ţincu*, a cărui expoziţie s'a deschis în sala Sindicatului din Str. Corăbiei, 6.

D. Ţincu trebue să fie un foarte bun profesor. In tot aceia ce face se vede judecată şi voinţă. E un foarte cuminte didacticism în bucăţile sale corect desenate, corect colorate, corect armonizate, corect aşezate în cadru, în sfârşit corect catalogate şi preţuite. Unde o fi însă arta? Iată o întrebare ce ne deplasează gândul şi-l trece la Sculptorul *Horia Boambă*, expozant şi el în aceiaşi sală.

Dela schiţe în argilă simplă până la marmore cu totul definitive, d-sa aduce o fericită serie de bucăţi. E în toată opera d-lui Boamaă o trăsătură luminoasă: viaţa, o viaţă lăuntrică şi intensă. Asta e şi cea mai mare calitate şi cel mai mare defect al sculptorului. Ea îl duce şi la izbânzi de invidiat şi la greşeli supărătoare atunci când obsedat de urmărirea ei uită aceia ce stă la baza sculpturii alături de volum: adevărul liniei, fireşte nu dus la absurd dar nici îndepărtat de el până la nefiresc.

In totul însă sculptura d-lui Boambă cu tot aerul ei pictural prezintă înfăţişarea unui admirabil expresionism modern ca factură ci ca intenţii — realizat în contact cu natura şi bazat pe toate adevărurile ei. Au volum lucrările d-sale şi aulinie după cum au simplitate şi viaţă şi decă nu înţelegem ceva, nu înţelegem de ce îşi risipeşte forţele modelând covergi zdrenţuite şi roţi de căruţă şi nu-şi îndreaptă ochii spre ceva mai mare, mai definitiv, ceva care să ţie de portret şi de monumentul pentru care dovedeşte o atât de frumoasă chemare.

VICTOR ION POPA.

ÎNSEMNĂRI LITERARE

„E lată rău“ !—In mijlocul atâtor rafinamente stilistice, din care nu poţi surprinde ideile, şi cu atât mai puţin intenţiile subtile ale scriitorilor (căci intenţiile n'au semne speciale pentru a fi indicate), simţi o mare bucurie când dai peste un scriitor ce se exprimă cu o claritate şi cu o rotunzime perfecte. Urmărim deci cu plăcere cronicele dramatice ale d-lui M. Sorbul, scrise într'un stil direct, intuitiv, fără reticenţe, fără vane subtilităţi stilistice, odihnitor în cel mai înalt grad. Cu d. Sorbul eşti totdeauna sigur că l'ai înţeles; echivocul nu e posibil; cetitorul are marea satisfacţie a unei complecte comprehensiuni; cu ajutorul d-lui Sorbul, el este ridicat dintr'odată pe planul celor mai redutabile probleme literare. Ceiace pare deci o simplicitate e, de fapt, o mare artă, pe care scriitorul o mânueşte cu o îndemânare suverană. Pentru a da cetitorilor noştri o idee de meritele acestei arte şi metode critice, vom cita câteva rânduri dintr'o cronică ultimă din *Viitorul* asupra lui *Oedip-rege*.

„Spectatorul nu vrea cu nici un preţ să-şi facă educaţia artistică. E drept că traducerea e cam *trogloditică*, dar *fie vorba între noi*, chiar dacă ea *ar fi fost mai a cătărei*, s'ar fi întâmplat acelaş lucru... Şi totuşi de prin cărţi am învăţat cândva că *ar fi fost ceva de capul* lui Sophocle. Dar să nu-mi dau aere, că aş vrea să reabilitez pe cel care a învăţat pe toţi autorii dramatici să lege două scene între ele...“

Oricine va remarca expresivitatea stilului: *„trogloditică... ar fi fost mai a cătării... ar fi fost ceva de capul lui Sofocle.“* Căci pentru ce am scrie altfel decum vorbim? D. Sorbul face fuziunea necesară între două feluri de expresie, pe care numai arbitrarul scriitorilor le-a dissociat. Şi, pe urmă, cu ce familiaritate aduce pe cetitor în intimitatea gândului său: *fie vorba între noi!*

Mărturisim că ne simţim foarte măguliţi, decând ştim că avem o „vorbă între noi“ cu d. Sorbul şi încă asupra lui Sofocle!

Mânuind şi ironia tot cu atâta virtuozitate, confratele nostru încurajat de bonhomia lui ne permitem, la rândul nostru, această familiaritate) îţi dă satisfacţia supremă de o a înţelege dintr'odată: „E o constatare tristă, fireşte, când ne gândim ce progrese enorme s'au făcut, de pildă, în arta politicei. Pe aceasta o pricep, toţi o gustă ba chiar o şi... mănâncă adică, mai bine zis, mănâncă din ea.“ Ce fin şi totuşi ce luminos! Sau: „Actorii şi-au făcut pioasa datorie să reamintească puţinilor, spectatori, cum că a fost şi *unul* Sophocle, care a scris *cam de multişor* câteva piese de teatru.“ Numai e nimic de dorit: toată lumea a înţeles.

Nu puteam să nu subliniem acest savuros gen stilistic plin de sinceritate şi de efecte directe asupra cititorului. In literatură pare a fi nou; diplomaţia, această şcoală a fineţii şi a hipocriziei stilistice, l'a cunoscut totuşi mai dinainte. In 1914, la isbucnirea războiului mondial, în urma consiliului de coroană dela Sinaia, fiind întrebat asupra situaţiei, unul dintre miniştri a răspuns:

— *E lată rău!*

Cuvinte memorabile ce dădeau printr'o expresie familiară dar definitivă formula dezastrului universal; cuvinte sublime în simplicitatea lor, pe care, în altă ordine de idei, le ajunge numai d. M. Sorbul, când vorbind despre traducerea piesei *unuia* Sofocle, exclamă („fie vorba între noi"):

— *E troglodítică! Putea să fie mai a cătărei, fiindcă a fost doar ceva de capul lui Sofocle!*

S.

Un om ironic. — Abia isprăvisem elogiul sincerităţii verbale a d-lui M. Sorbul şi ne vedem siliţi a-i aduce un supliment omagial, prin dovada primejdiei, la care este expusă subtilitatea excesivă. Vorbim de cazul confratelui nostru d. Scarlat Struţeanu. Cetitorii îşi amintesc că din mai multe pasagii, dintre care şi din următorul: „Deaceia singura schiţă cu adevărat cazonă a lui Caragiale *Legea progresului*, deşi este inferioară cu mult *Telegramelor* sau *d-lui Goe*, dar prin individualizare a devenit poezie, ceiace n'a reuşit d. Brăescu" — trăsesem concluzia, unica posibilă, că d. Struţeanu îşi închipuia că *Legea progresului* e a lui Caragiale şi combătea pe d. Brăescu cu propria lui operă. Eroare profundă! D. Struţeanu ne declară că a fost ironic, scriindu-şi foiletonul „în bătae de joc." Luăm act şi pentru a-i da o strălucită satisfacţie îi reproducem pasagiul esenţial, prin care caută confuzia noastră:

„Şi atunci am ironizat pe călugărul-toreador, care face pe criticul, sau criticul călugărit de contemporani, scriind întregul foileton în bătae de joc. Plecam dela ideia că — *fiorul epic al luptelor singulare, în care destinul unui neam stă în muşchiul sau viclenia unui singur individ* — este o **caracterizare** vrednică numai pentru opera unui Caragiale, deşi îl ţineam de rău pe acesta, prefăcându-mă, că schiţa e a lui Caragiale, şi nu a lui Brăescu şi arătam, că d. Brăescu n'a răuşit măcar să scrie o schiţă cum e „Legea progresului" inferioară cu mult „*Telegramelor*" sau d-lui *Goe*, adică n'a reuşit, ceiace călugărul-toreador pretindea că scrisese d. Gh. Brăescu. „Legea progresului" aceia cu fiorul o scrisese Caragiale, ziceam eu, cealaltă fără fior urma să se înţeleagă dela sine, cine a scris-o, din moment ce figurează în volumul „Maiorul Boţan" al d-lui Gh. Brăescu.

Mai arătăm, că acea schiţă, care dă fiorul epic, dar pe care de fapt n'o scrisese nici Caragiale nici Brăescu, întrucât schiţa, de care vorbeşte călugărul este proecţia hiperbolică pe ecranul său mintal a unui vis dintr'o noapte de insomnie foarte frecventă rataţilor, — ajunge prin individualizarea acestei **caracterizări** la poezie şi îl felicitam pe Caragiale, că are în opera lui şi un colonel, prefăcându-mă că nu poate fi vorba de Brăescu.

Dar călugărul n'a prins ironia, fiindcă nu e în stare s'o prindă şi atunci clepsydra sa mintală, umplându-se de nisip, mă atacă, declarându-mi cu seninătate că „Legea progresului" e a lui Brăescu, nu a lui Caragiale şi, că această confuzie, pe care o tac, îl umple de „*stupoare, ca în faţa unui miracol.*"

Nu vom aprecia acest gen de interpretare grotescă. Facem literatură şi preferăm faţă de oricine o atitudine literară; este suprema hipocrizie, pe care ne-o impune o suficientă dezabuzare a scrisului. In faţa ignoranţei, surprinse asupra faptului, care, în loc de a se pocăi, devine agresivă şi mistificatoare, nu ne vom permite nici o indignare şi nici nu vom întrebuinţa cuvântul propriu. Vom accepta deci zâmbind explicaţiile d-lui Struţeanu şi-l vom ruga ca pe viitor să fie indulgent cu noi, întrebuinţând anumite semne grafice ale ironiei, pentru a şti că atunci când scrie **„Legea progresului"** *este singura schiţă casonă a lui Caragiale*" a vrut să fie ironic. Din aceleaşi motive nu mai insistăm nici asupra acuzaţiei aduse d-lui Brăescu de a se fi inspirat din cartea „*Căpitanul Ramollo*". De i-am obiecta că nici n'a văzut-o, căci ar fi ştiut altfel că se numeşte *Colonelul Ramollot*, d. Struţeanu ne-ar răspunde că a fost iarăşi ironic. In faţa acestei ironii sistematice şi conjugate, indicarea grafică a ironiei devine hotărât indispensabilă. Altfel i s'ar putea întâmpla autorului neplăcerea de a fi invinuit de cititorii, ce nu ocolesc expresia plastică, de cumulul nepermis al prostiei, ignoranţei, necinstei şi impertinenţii. Protestând anticipat împotriva oricărei intemperanţe verbale, scoatem din cauză persoana din fericire, numai ironică a d-lui Struţeanu, căruia îi atribuim ştiinţă, conştiinţă, şi cuviinţă. Ne-am permite totuş să constatăm că, în genere, acest cumul este foarte natural; ignoranţa e, de obiceiu, o consecinţă a prostiei, pe care necinstea profesională vrea s'o mascheze prin poze ştiinţifice. Impertinenţa agresivă trage la urmă cortina peste această întreagă mizerie umană, desvelită prin gestul brusc al întâmplării.

F. Aderca: *Personalitatea, drepturile ei în artă şi viaţă.*— Cartea d-lui F. Aderca e prevăzută cu o triplă pavăză de aramă: o prefaţă a d-lui C. Rădulescu-Motru, o prefaţă a autorului şi o introducere. Prefaţa d-lui Motru putea să lipsească: situaţia de publicist a d-lui F. Aderca îl scutia de precedarea unui bilet de recomandaţie. Cealaltă prefaţă, a autorului, ne-a făcut să lăsăm cartea din mâini. Opera de azi e reeditarea unei publicaţii de acum 12 ani, pe când d. Aderca avea abia 19 ani! Prin pretenţia lui juvenilă, titlul ar fi trebuit, dealtfel, să ne dea de gândit.

Ne-am înarmat totuşi cu o meritoasă bunăvoinţă pentru a parcurge paginile de polemică socialo-literară ale tânărului licean cu d. A. C. Cuza.

Pentru a-şi aminti de prima lui ocupaţie de vizitiu, Regele Murat al Neapolului avea lângă tron un biciu; ca să nu-şi uite origina, un olar, devenit rege al Siracuzei, bea totdeauna la masă dintr'un ulcior de lut. Ascensiunea d-lui F. Aderca n'a fost atât de mare şi de bruscă pentru a-l determina să-şi insereze în opera sa o lucrare juvenilă; şi a fost totuşi destul de apreciabilă, pentru a-i impune distincţiile necesare. Ne fiind în copilărie nici un *minus habens,* nici un prodigiu, d. Aderca trebuia să bage de seamă că *Personalitatea* nu ne poate interesa prin contrast, ca biciul regelui Murat, dar nici nu se poate confunda cu scrisul lui de acum mult mai viu şi mai personal. Nereditându-şi opera, d. Aderca ar fi dat probabilului său biograf bucuria de a o descoperi. Cu ajutorul metodelor criticei ştiinţifice, acesta ar fi făcut apoi din ea o lucrare de doctorat în litere. Recenzând-o vre-un Struţeanu al Viitorului ar fi atribuit-o totuşi lui A. C. Cuza, spre a ne dovedi încă toată vanitatea scrisului!

E. L.

Noi şi ungurii. — S'a făcut mare scandal în presă, când s'a aflat că d. Octavian Goga, pe vremea când era ministru al artelor, mărturisise că va ridica o statue poetului ungur Ady Endre. Sentimentul onora desigur pe poet — dacă nu şi pe ministru... De altfel miniştrii au greşit totdeauna când s'au transformat în creatori de statui. Mai cu seamă poeţilor e bine să li se ridice statui de către mulţimea admiratorilor. Are Ady Endre admiratori în România-Mare? Să-i ridice o statuie de marmură. Noi nu-l cunoaştem — altfel am subscrie şi noi, fără nici o îndoială.

In chipul acesta s'a ajuns pe terenul fecund al realităţilor: ungurii au scriitori de seamă, şi e păcat să-i cunoaştem prin bunele oficii ale unei alte limbi, precum cunoaştem literatura rusă. Şi noi românii avem scriitori de seamă, deşi neconsacraţi de nici una din limbile socotite universale. Am putea să ne cunoaştem —, deci *trebue* să ne cunoaştem.

Ne vom putea urî sau ne vom putea iubi atunci cu mai mult temei.

Dela acest adevăr vor fi pornind scriitorii grupaţi în jurul revistei *Gândirea* din Cluj, când au cerut unui scriitor ungur Keresztury Sándor, care a tradus cevadin poeţii noştri, un articol de propagandă literară.

Aplaudăm gestul revistei dela Cluj şi bunele sentimente ale colegului ungur.

Dar toată această propagandă se poate face cu succes numai *după* începerea activităţii comerciale. Clujul e indicat: deacolo să pornească editura de cărţi şi reviste, în cele două limbi.

F. A.

EDITURA „ANCORA” ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

CARŢI FOLOSITOARE ⁙
⁙ pentru COPII ŞI TINERIME

BASME DE CRACIUN
ŞI
POVESTEA MINUNATA

DE

VICTOR EFTIMIU

2 volume de câte 160 pagini, ediţii de lux cu ilustraţiuni în text şi planşe colorate . Lei 25.—

Băiatul pierdut	Lei 6.—
Făt-frumos din lacrimi	„ 6.—
Tinereţe fără bătrâneţe	„ 6.—
Pădurea ursitoarelor	„ 6.—
Katalina	„ 6.—
Şarpele fermecat	„ 6.—
Minunea Sfântului Ilie	„ 6.—
Păţania Călugărului Gherasim	„ 6.—
Alina-Linda	„ 6.—
Trei îngeri	„ 6.—

BIBLIOTECA ROZA

Nenorocirile Sofiei de Contesa de Ségur ediţie ilustrată	Lei 18.—
După ploae, vreme bună idem	„ 25.—

BIBLIOTECA UNIVERSALA

Grădina Raiului de Andersen	Lei 5.—
„ „ „ în legătură de lux	„ 12.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA " TRANSILVANIEI "
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"
SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 30.000.000
◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 118
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj
MATĂSURI .·. LENAJURI .·. PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile exceptionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI
RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALA
„[illegible]"
SIBIU

SUMARUL No. 26

E. Lovinescu . . . . **Anticipații literare**
Elena Farago . . . . **Un bun rămas...**
Marcel N. Romanescu . . . . **Intre pasări**
Victor Eftimiu . . . . **Primăvară rea**
Ion Călugăru . . . . **Odată**
G. Rotică . . . . **Chiar azi voiu râde**
Const. Gerota . . . . **Pe marginea lui Daudet**
Mihail Cosma . . . . **Nimfa**
B. Fundoianu . . . . **Cartea de artă**
Vladimir Streinu . . . . **Singurătate**

Cronica Dramatică: F. ADERCA.
Cronica Artistică: VICTOR ION POPA.
Insemnări Literare.

26

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100.—
„ „ ½ „ „ 60.—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi : librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT:

„DIN LUMEA ISLAMULUI"

TURCIA

JUNILOR

TURCI

de N. BATZARIA

Cu o prefaţă de N. IORGA

LEI 24.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

ANUL I. — No. 26 11 MARTIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

ANTICIPAŢII LITERARE

I

Cu riscul dar şi cu emoţia anticipaţiei vom schiţa silueta literară a câtorva tineri poeţi care, stând încă pe pragul tutelar al Sburătorului, *scrutează zarea. Riscul iese din încercarea de a defini un talent tocmai în momentul delicat al formaţiei; emoţia, din priveliştea aripelor ce nu şi-au tras încă linia presimţită:*

Le transparent glacier des vols qui n'ont pas fui [1]).

Infruntându-le pe amândouă, încercăm totuşi aceste caractizări provizorii în clipa dificilă a îngânării zorilor cu noaptea.

I. Emil Dorian.

Văzută prin prisma principiului gourmontian al diferenţierii (nu-l numim aşa pentrucă ar fi fost găsit ci numai subliniat cu insistenţă de Remy de Gourmont), opera poetică a d-lui Emil Dorian, atât de circumscrisă şi de specială, atât de definită şi, oarecum, de perfectă, este lipsită de meritul originalităţii. Ca atitudine sufletească şi ca mijloace de expresie, genul a fost creat la noi de d. Em. Bucuţa în *Cântece de leagăn*. Anumite nuanţe, anumite cadre în care e strânsă inspiraţia, fluiditatea formei, observaţia minuţioasă, şi, mai ales, invenţia imaginilor originale şi poetice, acordă totuşi *Cântecelor pentru Lelioara* o superioritate de realizare evidentă şi o oarecare diferenţiare de amănunt apreciabilă. Raportul dintre cele două opere rămâne încă raportul dintre invenţie şi perfecţie. In sine, meritul cade asupra invenţiei; aruncând câteva flori peste meritele defuncte, în artă se valorifică însă realizarea. Prin injustiţia ce comandă progresului uman, orice formă nouă de evoluţie anulează pentru cei mai mulţi formele trecute. Sta-

---

1) Mallarmé.

bilirea relaţiilor de dependenţă rămâne numai pe seama celor ce nu trăesc prin intuiţie, ci îşi stimulează plăcerea prin auxiliare pur intelectuale. Numai ei surprind cum filonul crescut şi irizat în atâtea lumini al *Cântecelor pentru Lelioara*, deviază din izvorul elementar al *Cântecelor de leagăn*.

* * *

Atitudinea e aceiaş. In mijlocul unei bogate literaturi de copii, poezia celor doi scriitori este oarecum nouă: nu e pentru copii ci inspirată de copil; o literatură minusculă pornită din gesturile minuscule, dar cu o proecţie atât de mare, ale micei plămade omeneşti ce desface orizonturile cu simpla tremurare a degetului şi deschide cerurile cu nevinovatul ei surâs. O astfel de literatură s'a mai scris, desigur; dar fără acea continuitate convinsă şi atentă, prin care d. Bucuţa a făcut din copil o lume paradiziacă plină de îngeri bucălaţi, iar d. Dorian un microcosm de imponderabile şi de infinitezimale fixate în preţioase imagini. Nefiind pentru copii, această literatură nu e însă nici lirică; poetul nu-şi cântă dragostea ca Victor Hugo, de pildă; exaltându-şi sentimentul patern, nu scrie arta de a fi tată, — ci rămâne în atitudinea lui extatică (Em. Bucuţa) sau încordată (Em. Dorian) în faţa vieţii plăpânde ce înmugureşte în iradieri atât de suave. Mai spontană, mai angelică, dar mai primitivă, ca fond şi mai ales ca formă, prin lipsă de muzicalitate şi de proprietate verbală, la d. Em. Bucuţa, — această poezie *sui generis* devine mai minuţioasă, mai artistică şi mai „preţioasă" la d. Emil Dorian.

* * *

Ceiace defineşte poezia d-lui Emil Dorian este caracterul ei de observaţie strictă. Inainte de a fi un mobil de exaltare paternă, copilul este un obiect de studiu; şi cum psihologia n'a început, fiziologia lui rămâne aproape unicul principiu ce domină inspiraţia poetului. Nici o mişcare nu-i scapă, şi, fără să devină solemnă şi patetică, se înscrie în notaţii precise: uneori, o serie întreagă de imagini, complicate şi conjugate dau echivalenţa poetică a unui act al vieţii. Vorba, — cel mai impresionant mister al deşteptării sufletului, — a fost astfel circumscrisă prin mai multe imagini, din care reproducem numai una, pentru ingeniozitatea ei împinsă până la preţiozitate;

Se 'nghesue la gură 'n poartă
Atâtea vorbe dulci şi par
Oiţe albe, care poartă
Talange de mărgăritar.

Acum nu te mai înfurii
Ci laşi să se coboare uşor
Şi sună toată valea gurii
De farmecul cântării lor.

Şi dacă nu se pierd pe vale,
E că un deget cârcotaş
Infipt în fundul gurii tale
Le 'ndreaptă ca un ciobănaş.

Iată şi „creşterea“ prinsă într'o imagine tot atât de plastică:

Găinuşele bălane
Care sunt genunchii tăi
S'au făcut cam năzdrăvane
De când umbli prin odăi,

Ciugulesc din tivul rochii,
Ciugulesc cu zor nespus
Ca să poată scoate ochii
Către soarele de sus.

Şi deatunci, se vede lesne,
Ciugulind-o câte-un pic
Rochia lungă până 'n glesne
Ţi-a rămas până 'n buric.

Şi pentru a da un ultim exemplu de sensibilitate şi de invenţiune, reproducem şi *Rochiţele:*

In fiecare dintre rochii
Tu altă fată îmi răsai
Intr'una sunt cenuşe ochii,
Intr'alta părul mai bălai.

Albastre, roşii, dantelate
Cu volănaşe sau cu creţ
Eu te iubesc la fel în toate,—
Dar una-mi pare mai de preţ:

Şi-ai mişcări aşa cochete
Şi-atâtea graţii ştii să pui,
Că parcă am atâtea fete
Câte rochiţe sunt în cui.

E scurtă şi se văd când saltă
Genunchii ca doi porumbei
Şoptind în taină la-olaltă
Subt streaşina unui bordei.

* * *

Literatură miniaturistică, care seamănă cu acele trudnice *enluminuri* din jurul unei pagini sacre; literatură de transpoziţii fine şi graţioase ale atâtor gesturi prozaice; literatură limitată şi, oarecum, specializată la un singur obiect minuscul. Indărătul acestei curiozităţi încordate, nu este totuşi numai ochiul poetului ce prinde, elimină şi transpune ci şi o inimă pasionată. Din mijlocul atâtor imagini noi şi zâmbitoare, se înalţă astfel, deodată, şi strigătul dezolat al tatălui de a nu fi participat cu nimic la durerea creaţiunii copilului său, — strigăt, pe care nimeni, poate, nu l'a exprimat într'o formă atât de simplă şi de banală şi totuşi atât de patetică:

Amară fuse suferinţa
Pe urma umilinţei grele,
Dar azi îţi nasc şi eu fiinţa
Prin toate cântecele mele.

E. Lovinescu.

UN BUN RAMAS...

Un bun rămas, —
Şi vei pleca,
Tu, ce-ai bătut la uşa mea
Cerând un zâmbet cald, aşa
Cum alţii cer un drob de pâine...
Şi vei pleca
Tu, ce n'ai luat din viaţa mea
De cât un azi,
Un singur azi
Fără de ieri
Şi făr' de mâine...

Şi vei pleca
Ne plâns, şi nedorit, aşa
Cum nechemat venişi,
Străine,
Străin de tot ce viaţa mea
Ştiu să ceară sau să dea
Până la tine...

Şi vei pleca
Şi te-oi uita
Aşa cum uiţi, făr' să te doară,
Un cântec nou, o floare rară
Ce te-au oprit o clipă 'n loc
Dar n'au schimbat-o 'n nenoroc

Şi nici în norocire, clipa
Ci doar i-au poleit aripa
Cu 'n pic de aur pieritor...

Şi vei pleca, biet călător,
Făr' să te 'ntreb măcar de poate
Ai vrea să mai rămâi un ceas, —
Şi fără să mă 'ntreb de poate
In îngăimatul bun rămas,
Ce-l spui unicei noastre clipe,
Sugrumi cu desnădejde-un glas
Lăuntric care stă să'mi ţipe
Ce mult ai vrea să te mai las
Să stai în preajmă-mi
Nu un ceas,
Ci viaţa toată...

Elena Farago.

INTRE PASARI

Că vulturul roteşte peste-abise,
tăind stăpânitoare cercuri rare
în apele tăriei, — ce mirare?
Doar s'a născut cu-aripele deschise,

purtând în pânza lor comori de vise;
şi de se 'ntoarce-acasă plin de zare
din ciocu-i pică paiele solare
sau fulgerele ţărilor promise,

De mii de ori mai vrednică e raţa,
închisă 'n mâlul bălţii toată viaţa.
Prin gratii lungi de trestii simte cerul:

Pe-aripi de humă trudnic se ridică,
Foşneşte'n stuf, isbeşte 'n gol şi pică,
C'un ţipăt omenesc jicnind eterul.

Marcel N. Romanescu.

PRIMĂVARA REA

Cu pale mari de nouri spintecaţi
Şi risipiţi în vinete vârtejuri, — Primăvara
S'arată în acest sfârşit de Februar
Tulburătoare, încruntată şi vijelioasă...

Am fost în munţi: decorul, nouri negri.
Am fost la ţărmul mării, marea vâjâia
Subt vălmăşala masselor de nouri vineţi,
Vânătă şi rea, frumoasa mare de-altădată.

Am fost pe Bărăgan şi m'au înspăimântat
Balaurii şi taurii pe brânci, la orizont,
Urcându-se grăbit, acoperind lumina
Şi vrând, din vârful cerului să-mi cadă 'n cap.

Nu pot să mai îndur o nouă primăvară.
Sânt obosit de-acum de-această luptă
Cu soarele ce va veni, cu aburii de pe ogoare.
Şi cu neliniştirile din sânge şi nădejdii.

Sânt biruit de-acum. Nu vreau o primăvară nouă
Căci nu mai am puteri să-i duc povara...
Sânt obosit. Aş vrea un an întreg să plouă!
Subt ploile de toamnă, aş vrea să moară primăvara.

Vino, ploaie măruntă, picură mereu, ploaie măruntă
S'aprindem focul, să tragem perdelele, lampa să arză.
Primăvara îşi trimite prima barză
Ameninţând: ia uite cum se 'ncruntă!...

VICTOR EFTIMIU

ODATĂ

Mărunt şi ghebos, în şuba prea largă, Buimaş trecu pe dinaintea crâşmei, purtând o oală cu murături.

Domnul Glantzer, dascălul său ieşia tocmai din crâşmă. Miop, îşi recunoscu însă învăţăcelul, după hârşâitul papucilor pe trotuarul ud, şi-l strigă:

— „Ei prinţişorule!“...

Domnul Glantzer erà un soiu de omuleţ ciolănos şi posac, cioplit anume să rămână un însângurat: privirea lui, numai, furişată prin sprâncenele stufoase, îngheţà orice fior şi orice umbră de surâs, nu numai copiilor, dar şi oamenilor mai bătrâni.

Copilul grăbi dar pasul la auzul vocii.

— „Ei, afurisenie!... şcolarule!“ îl mai strigă domnul Glantzer odată, silindu-se să-şi îngroaşe vocea care săltà piţigăiată şi veselă.

Buimaş se întoarse brusc şi speriat, căzut par'că în iaz.

— „Tu eşti, prinţişorule?“...

— „Eu sunt Buimaş a Ţiprei şi-s amărât: nu-s prinţ!“, se schimonosi ăsta, viclean, vârându-şi în şubă obrăjorul, ca să-l ferească de palmă.

— „Amărât?... tu, care ai numai ochii, că trup a uitat Dumnezeu să-ţi dea? Amărât, un sugaciu ca tine? Un ovrei nu trebue să fie amărât, ovreiul trebue să fie vesel... Azi n'avem peste toată lumea Vineri seara, când fiecare ovrei e rege, şi orice sluţenie chelboasă de ovrei prinţ? Dece o întorci dar că nu eşti prinţ?

— „Azi avem Joi seara!“...

— „Joi, nejoi, poţi fi prinţ ori nu, eu-s domnul Glantzer şi-s tare vesel. Şi de asta ai să mă duci tu acasă!

— „Domnu Glantzer, trebue să duc murăturile că se răceşte mămăliguţa şi jumările de vacă!...

— „Te duce acasă vlăjganul meu Max... Nici o grijă! Nu ştiu ei cine-i domnul Glantzer? Au să te bată că ţi-ai prăpădit vremea cu el? Auzi?... Să nu ştie cine-i domnul Glantzer, cel mai de frunte profesor din târg? Dumnezeu, care are atâtea în uriaşa lui tidvă şi încă-l ştie căci, altfel nu l-ar socotì vrednic să se chinuiască pe lumea lui; şi părinţii tăi, nişte... nişte... să nu-l ştie?... Ai auzit?!...

— „Domnu' Glantzer eu-s tare amărât!“

— „Ovreiul trăeşte cât trăeşte şi tristeţea lui. Da, ce te uiţi aşa sperios?“

Ceva uşure bolborosià în Buimaş şi ar fi plâns poate de ciudă, de frig sau de foame, dacă nu se ruşina de dascăl.

Vântul huruia negru şi ca o cenuşă suflată de dânsul vâsliau corbi şi alergau pe drum vedenii.

— „Măi ai dracului?... Ce boală au hudiţele astea? Ori de câte ori mă duc acasă noaptea, se iau după mine. Nu ştiu cum par'că le aştept să ţipe...“

Buimaş deabia-şi puteá înfrâna ciuda şi spaima; ca să se răzbune se împingea mereu în dascăl gândind, aşa... din greşală, să-l răstoarne în şanţul depe marginea drumului.

Domnul Glantzer se poticni numai în băţ, gâfâi odată greu şi crezând că micul său însoţitor a căzut şi plânge, ca să-l îmbuneze, îl pupă pe cuşmă.

— „Vâră mâna în buzunar şi scoate gologani; acasă mi-i dai!"

Buimaş scoase vre-o doi pumni de creiţari printre cari erau mulţi lei de argint. Ţinându-se strâns de braţe, porniră iar. Ajunşi la o casă cu ceardac, domnul Glantzer păşi cu o copilărească gravitate şi bătù cu băţul în fereastră.

O femee îmbrobodită cu testemel verzui se ivi la lumina geamului.

— „Vine tata!" răsunară o mulţime de glasuri bucuroase subţiri şi câteva perechi de picioare svelte, iezeşti, răsăriră, călcând pe un pat un colnic de perne desfăţate.

O uşă de scânduri plesni şi întârziaţii intrară printr'o tindă întunecoasă în care se auzia gângurit de hulubi, cotcădăit mormăit şi aproape fonf de godac, într'un iatac ghiftuit cu mobilă bătrână.

Domnul Glantzer şopti ceva încet ca să nu sfarme tăcerea cenuşie de scrum. Nevasta îl privi morăcănoasă, oftă sec şi-şi şterse lăcrămile cu o margine a pestelcii.

Copii aşteptau tremurând să se întâmple ceiace presimţiau c'ascunde tăcerea.

Doamna Glantzer îşi plecă fruntea peste covata unde se umfla plămădeala de pâine, furiş privi la un băiat de vre-o 13 ani, cu ochelarii daţi peste urechi care scrià ceiace însemna să se ascundă după horn.

— „Iar ai adus un drac de chiabur noaptea, să-i rupă dulăii straele, c'apăi *tu*, să-l îmbraci din calicia ta şi să-ţi laşi copiii goi?!"

— „Mă rog... cocoană... ăsta nu-i drac mai întâi: e Buimaş a Ţiprei. Ţi-am spus să vorbeşti cu mine altfel. Cine poartă testemel: eu, ori tu? Nu-l cunoşti? Ce mai trăeşti pe lumea asta dacă nu-l cunoşti?

Ăsta-i cel mai sârguincios din şcoală. Invaţă ca un popă, e sperios ca un călugăr când zăreşte noaptea o capră şi e isteţ ca mine. Ce mai vrei: poate nu-ţi place?...

Vin să te pup, mâţişor fără musteţe."

. . . .

— „Auzi tu, Haiche... Noi oamenii cât trăim nu ştim singuri ce-i cu noi. Intrebăm mereu şi nu ni se răspunde: dascălul nu ne înţelege întrebarea, şi nici noi noi nu ştim să-l întrebăm.

Buimaş a Ţiprel, tu ce zici?"

— „Domnu Glantzer, eu-s tare amărât!"

— „Ce zici, Haiche, e destul de gălbăjios ca turnându-l după moarte în bronz să nu fie prea mare schimbare între el deacu și deatunci...

— „Te-ai îmbătat ca să vii și să mă zălăuzești de cap? Copiii ți-s desculți și flămânzi, sugaciul din leagăn e bolnav și tu...“

— „Dacă-s flămânzi diavolii să mai mănânce gândaci fripți cu hrean, saramură de lăcuste cu pătrunjel și borș cu ficat de mâțe ori de șoarec...

Haiche, Haiche par' că ai să trăești cât lumea? Gândești c'ai un trup de oțel și un suflet de fum?

Trebue să-ți rămâe numele pe lumea asta. Buimaș a Țiprei are cap și ăsta are să vorbească în fața lumei și a lui Dumnezeu despre noi când n'om mai fi. El are să ne pomeniască și ne-a plânge. De asta nu trebuia să-i spui drac de chiabur. Nu vezi după șuba lui tătâne-său și oala cu murături, pe care o așteaptă flămânzii acasă, că nu-i chiabur?“

— „Și dacă nu-i chiabur dece l-ai târât noaptea pe drumuri să-l scuture apoi frigul și să-i curgă gutunariul?

— „Vezi dacă nu m' asculți? Eu am băut un pahar de rachiu și i-am dat lui banii să mă ducă acasă, de asta l-am adus!“

— „Banii ți-s la crâșmă!...“

— „La crâșmă, la crâșmă, dar nu banii pe toată luna; o leafă era doar!“

— „O lună om flămânzi deacum!... Uite-ți, tâlharule, viesparul de sluțenii. Nu... te... gândești c'ai suflet și ai să dai seama odată...“

Domnul Glantzer rămase încurcat: vorba nevestei îl tulbură și-i încurcă mai rău gândurile încâlcite, sărăcia, pereții uzi și afumați îl îngrețoșau. Veselia și încrederea cu care intrase în iatac se uscaseră dintr'ânsul ca o apă stătută în soare. Copiii tăceau strânși de pereți ca umbrele, așteptând mereu, iar Max, cel mare și vrednic, își scotea din când în când fricos prin locul dintre horn, tavan și părete, nasul roșu pe care încălecase o păreche de ochelari.

— „Buimaș a Țiprei, nu ți-am spus eu să vâri mâna în buzunar, să scoți lei de argint și creițarii, ca să mi-i dai acasă!“

— „Dar eu țineam oala cu murături și nu mă puteam mișca măcar!“

— „Nu te mai desvinovăți, băețele, de geaba, cine știe unde și-a prăpădit odată cu mințile și banii!“

In vremea asta, Buimaș, care făcuse o bortă în buzunar și strecurase în căptușală gologanii, ca nu cumva să pață rușine dacă l-ar buzunări, nu era deloc liniștit.

Bietul său suflet se svârcolia și se întorcea pe toate coastele ca o vițelușe bolnavă.

— „Dă înapoi banii că-i păcat!... Il pișca cineva.

— „Da par'că, dacă ni se înclee nouă mațele de bârdan, domnul Glantzer se gândește la noi.

— „Tâlharule, Tâlharule!...“

Și ca să nu i se bănue măcar gândurile astea, clipia des și viclean, ca şi cum îl orbia lumina opaiţului, se făcea mic şi tăcea mereu. Inchisă într'însul, milostenia bătea cu pumnii şi picioruşele într'o poartă de fier, dar ţâţânele rămâneau ţepene, iar vrerea lui întindea mâna numai vicleniei care ieşia dintr'ânsul semeaţă, ca o înnecată dintr'un iaz.

— „Buimaş a Ţiprei, şi zici tu că n'ai luat creiţarii?"

— „Nu i-a luat! Ce mai bagi copilu'n boale, cu uitătura ta cruntă!"

— „Care va să zică eu nu mai ştiu ce-i cu mine?... Dacă mă 'nşel cu asta mă pot înşela şi cu altele! Afară, nu vreau să vă cunosc. Şi tu, chiorule, care te-ai căţărat ca un cocoş pe cuptior, jos că-ţi svârl băţul în cap. Buimaş, unde eşti?...

Şi pentru că nimeni nu-i răspundea, ci-l chinuiau cu tăcerea, domnul Glantzer apucă un scaun beteag. Ca o pasăre ciudată scaunul se învârti odată şi căzu tocmai între copii.

Câteva ţipete plesniră odată, de o durere ucigătoare.

Domnul Glantzer îşi căută vesel şi mulţumit — ca de o faptă măreaţă — învăţăcelul care se uscase; Haiche leşinase deasupra coveţii cu plămădeală, Max privia înspăimântat prin ochelarii aburiţi suspinând ca un câne bătut, dar în iatac era linişte...

— „Buimaş a Ţiprei tu ai să-l pomeneşti, înaintea lui Dumnezeu pe nevrednicul de mine!... dar de ce taci, Buimaş!?..."

Ion Călugăru.

CHIAR AZI VOIU RÂDE

Chiar azi voiu râde 'n hohot de mine şi de toată
Durerea ce se sbate în piept înviforată,
Chiar azi voiu râde 'n hohot de-un sbucium fără rost
Ce-şi are 'n clipa asta în mine adăpost.

Chiar azi voiu râde 'n hohot, căci astăzi chiar
[— fierbinte —
Ne-om soarbe împăcarea, o ştiu de mai nainte.
Şi totuş eu continuu să sufăr şi să-mi leg
De clipa asta viaţa, norocul meu întreg.

G. Rotică

PE MARGINEA LUI DAUDET

Recitind pe *Numa Roumestan* mi s'au evocat toate personagiile lui Daudet. In această vreme de prefaceri omul politic e zeul zilei. Şi Numa e omul politic prin excelenţă. Romanele lui Daudet cuceresc printr'o rară vioiciune a personagiilor, printr'un lirism uşor strecurat în povestire, printr'un umor suav, printr'o ironie specifică, printr'un stil colorat ce nu-l găsim la mulţi poeţi. Zola e robust până la repulsie. Flaubert e rectilin ca o linie matematică, Anatole France intelectualizat şi subtil până la metafizică. Daudet e viril ca Zola, e liniştit ca Flaubert, şi subtil ca Anatole France. *Le petit chose*, *Jack*, *„La petite paroisse"*, *Fromont et Risler* sunt un furnicar omenesc, în care pasiunile se isbesc ca forţe elementare. Suflete nepregătite, pline de ideal în fond, cu principii morale solide, biruesc sau cad biruiţi în lupta vieţii. Două lumi bine definite se intreţes în opera lui Daudet: lumea de sus sensuală, materialistă, fanfaroană şi egoistă, cea de jos cinstită, harnică, mai desinteresată. Nu altfel şi în *Numa Roumestan*.

Numa e meridionalul svăpăiat. Plin de curaj şi gol de scrupule, cu o uşurinţă de a vorbi, în proporţie cu superficialitatea ajunge în politică Ministru. E politicianul obişnuit, flecar şi cu emfază. Mobil ca însăşi pasiunea, înflăcărat ca soarele de la sud, amabil ca o curtezană, cutezător ca un gal, cucereşte repede sufletul mulţimei, veşnic incapabilă să aprecieze. Alături de acest suflet neconsecvent, schimbător ca sufletul artistului, ce îmbracă repede haina împrejurărilor, trăia soţia lui Rozalia. Dacă Roumestan este pasiunea, Rozalia este raţiunea. Sudul cu sufletul fantastic şi himeric, turbulent şi convulsiv, nordul cu positivismul lui, cu raţiunea şi simţul realităţii, cu liniştea şi calmul judecăţii sănătoase.

Rozalia condamnă structura sufletească a lui Numa, deci şi pe a întregului Sud, pe care el îl rezuma „efervescent, mobil, tumultos, ca o mare cu valuri"

La botezul fiului ei, micului Numa, îi face o părintească imputare: „Vei fi şi tu un mincinos? Iţi vei petrece şi tu viaţa să trădezi pe alţii şi pe tine însuţi, să sfărâmi inimile naive, care n'au altă vină, decât că te-au crezut şi te-au iubit? Vei avea şi tu nestatornicia uşoară şi crudă, luând viaţa ca un virtuos, un cântăreţ de cavatine? Şi tu vei trafica cu vorbele fără să te neliniştească valoarea lor, acordul lor cu gândirea ci doar să sune şi să strălucească?" Acesta e sufletul meridional. Alături de Numa e şi Valmajour-ul, un cântăreţ din tamburină în Provansa. Ii făgădueşte Numa, idolul Sudului, un angajament strălucit la Paris şi pleacă la Paris, după Numa. vânzându-şi via şi casa din Aps.

Acest artist de Sud, ce-ţi aminteşte pe Dolabelle din Fromont ainé, ce trăeşte pentru acele clipe de vanitate ce ţi le oferă arta, atras de strălucirea Parisului, pleacă plin de nădejde în talentul lui şi în Numa: Simplu, naiv, *ce m'est venu dé nuit, en écoutant çanter le rossignoou. Dans moi même, je me pensais: Comment? Valmajour..* colindă intreg Parisul zadarnic şi în faţa prietenului Numa pe care-l găsea totdeauna grăbit „îl apuca un respect înspăimântător, înţelegea însfârşit că avea în faţa lui, pe unul din privilegiaţii pământului, această fiinţă misterioasă, aproape himerică, puternicul mărit, către care rugăciunile, dorurile, păsurile, nu se ridică de cât pe hârtie format mare, aşa de înalt că cei de jos nu-l văd nici odată, aşa de mândru, că ei nu-şi pronunţă numele de cât cu o jumătate glas, cu un fel de teamă reţinută şi de ignorantă emfază: Ministrul". In sufletul entuziast al Valmajouru-lui se petrece o tragedie din cele mai crude: falimentul talentului lui. Desrădăcinat din satul lui, tamburina nu era gustată la Paris şi farandola era prea barbară, iar Numa un inconstant şi mincinos. Şi Numa şi Valmajour-ul suferă de boala Sudului: entuziasmul năpraznic ce întunecă cugetarea practică. Oameni cu sufletul plin de uimire, ce gonesc ca magii steaua idealului. Numa era o maşină cu resortul scurt, ce-l mişca doar un pas, doi. Trăia dus de senzaţie, fără emoţiuni adânci. Incapabil om politic. Suflet de suprafaţă, uşuratec şi vanitos, nu putea să adâncească o problemă socială. Cade în mrejele unei artiste, se depărtează de soţia-i virtuoasă şi-şi deapănă viaţa într'un ghem de minciuni sociale. Suflete de stradă, fără seriozitate lăuntrică, se aprinde ca o substanţă din cele mai inflamabile. Daudet ne-a dat un roman de realităţi. Eroii lui sunt adevărate simboluri. Literatura lui purifică, idealizează. E dintre romanele lui, cel mai real.

Dacă adesea le lipseşte eroilor o voinţă hotărâtă, în schimb le dă toată adâncimea sensibilităţii. Amănuntele îl fixează în cadrul real. Povestirea se deapănă natural. Omul politic de calibru mic, fără scrupule şi fanfaron, e redat cu toată realitatea în Numa, simbol al vremurilor de azi.

CONST. GEROTA

NIMFA

— Frângându-mi trupu 'n iarbă şi degetele 'n humă,
Simţiam albind în mine o 'nfiorată nea; —
Lumina imobilă a lunei îmi cernea
Beteala nupţială, prin părul meu de brumă.

Un spasm prelung mă strânse; şi, strecurându-mi printre
Infierbântate coapse refluxul unor mări,
Simţii — ponor de flacări — vuind de largi chemări,
O peşteră adâncă desăvârşită 'n vintre.

— Păduri întunecate de fiori şi de dorinţe,
Intreţesându-şi bolta frunzişului, ascund,
Subt umbre şi arome, portalu 'ngust şi scund
Ce 'ndrumă spre sanctuarul lăuntricei fiinţe.

Nopţi umede şi calme, ce 'ngândurau abisul,
Dospind o viaţă nouă, mocnitei munci m'au smult:
Când, fulgerele cărnii, un necuprins tumult
Mi-au săgetat prin vine, cutremurându-mi visul.

..Şi-acum, nemărginită, cu doruri chinuite,
Te-aştept — o, Pan! — stăpânul virilelor păduri
Desgrădinând izvoare şi pomi sub paşii duri,
Spre mine-ţi poartă lunca de coarne înfrunzite.

Aprinde 'n văgăuna fiinţii un cer de azur:
Şi, sfărâmând portale şi negre stalactite,
Pătrunde 'n grota caldă, şi 'n ropot de copite,
Imi fecundează visul haotic şi obscur!

1921 Mihail Cosma

CARTEA DE ARTĂ

Note pe placheta „După melci" de Ion Barbu, ilustrată de pictorul Teişanu.

O discuţie asupra cărţilor, nu ca valoare literară, ci ca valoare artistică, se poate face numai în străinătate unde cartea ilustrată există.

De câţiva ani încoace, producţia cărţii protejată de o hârtie exotică, suţinută cu gravuri şi scoasă în puţine exemplare, pentru un public restrâns — a devenit considerabilă. Aşa cum Wagner nu putea concepe opera ca o simplă manifestare muzicală, ci ca o punere în acelaş plan a tuturor artelor, ca o sinteză — cartea a început să displacă mereu, pentrucă se abătea dela această orientare, pentrucă trăia în izolare. Cetitorul, rafinat de o librărie, devenită decisivă, nu mai vrea, în carte, simpla ideie indiferent tipărită. Vrea litera care-i dezmiardă ochiul, fila prietenă la pipăit, gravura care ajută la înţelegerea cărţii, sau la bucuria ei.

Că punctul de vedere din care judecată cartea nu e nou, e de prisos să afirmăm. Monahii din chiliile evului-mediu, au înţeles că textul trebuie privit ca un mister, şi izolat de public, aşa cum se izola tragedia grecească, cu ajutorul corului. Miniaturile şi gravura, înconjurau cartea cu tot atâta taină, câtă dădea vitraiul colorat bisericei. Cartea e un loc de îngenunchiare şi împărtăşirea are nevoie de ziduri şi de obscur. Cu toate progresele cărţii de artă, Elogiul nebuniei al lui Erasm, explicat cu gravuri de Holbein, stă în picioare, plin încă de purpura bucuriei estetice.

Cu toate progresele cărţii — problema izbuteşte încă să mă nedumerească. Plăcerea pe care mi-o dă cartea zugrăvită, îmi pare câteodată — dece n' aşi spune-o ? — o capcană. Este desenul sau gravura din carte făcută pentru înţelegerea şi complectarea textului ? Atunci declar insipid textul care poate fi explicat cu o scobitură de cuţit şi care nu poate privi în cetitor decât prin lucrarea grsvurei. Este gravura numai un adaos de artă, o paralelă, pentru plăcerea văzului, pusă lângă aceia a lecturei ? Atunci gravura e o complicaţie mai mult, un repaos nemotivat în timpul cetitului, un apel la alt simţ decât la acela al atenţiei necesare textului. Asta înseamnă că volumul de literatură e considerat ca o floare fără miros. care trebuie tăvălită în parfumul lui Cotty, ca să poată căpăta preţ.

Nu înţeleg volumul artistic, pentru cetitorul simplu şi pentru prima ediţie a unui autor. Cartea aceasta trebuie consacrată exclusiv texului pur şi cetitorului. Cartea de artă poate începe — trebuie să înceapă — numai pentru cetitorii cari cunosc textul cărţii, cari îl ştiu, aproape pe de rost, din ediţia simplă. Un bibliofil posedă — totdeuna din autorii preferaţi, acelaş volum în câteva ediţii şi, dacă volumul vulgar serveşte la cetit, cel artistic serveşte numai la foiletat. Cetitorul acesta e presupus că are întregul text în memorie şi că, în faţa gravurei, se poate amuza, o poate raporta la peisajul de unde a plecat şi poate intui locul unde se face sudura între arte — care e domeniul în care poate specula una şi poate specula alta.

Numai aşa cartea artistică nu poate păgubi literaturei.

B. FUNDOIANU.

SINGURATATE

Privesc de la fereastră peste deal
Cum păsările verii călătoare
Infig un vârf de suliţă în zare
Cu sborul lor simetric şi egal.

Şi-aşa cum stau privind printre zăbrele,
Cu ochii duşi, par un întemniţat
Uitat de toată lumea şi legat
Intr'ale gândurilor lanţuri grele.

Odaia-mi, de suspin spre infinit,
Suspinul mi-l îngână ca o vale
Şi mă privesc oglinzile ovale
Ca nişte ochi miraţi ce s'au lungit...

Arar, când vreau s'asvârlu în pustiu
Singurătatea mea ciudată,
Imi par, eu mie însumi, un sicriu
In care mortul a 'nviat de-odată ;

Şi-aşa cad iarăşi în singurătate
Cum ar cădea un bulgăre 'ntr'o groapă
Şi sufletu-mi se trage subt o pleoapă — :
Fereastră cu perdelele lăsate.

VLADIMIR STREINU

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL NAȚIONAL

PUTEREA INTUNERECULUI 5 acte de Tolstoi

Acei care se duc la teatru ca să urmărească dibăcia actorilor și mijloacele lor de expresie, precum alții au pasiunea de a urmări alergarea epelor la hipodrom sau bătaia cocoșilor la circ, vor încerca o mare dezamăgire.

„Puterea întunerecului", e jucată prost (în afară de sfâșietoarele excepții care se numesc Morțun și Sârbu) iar piesa e clădită din copaci uriași cioplițì și potriviți cu barda. E o piesă de teatru scrisă de un *mujic* pentru *mujici*.

In definitiv, ne punem foarte serios întrebarea dacă Tolstoi a scris o piesă de teatru, adică a ticluit o jucărie care să placă, și să-și aibe toată justificarea numai pe scenă. El a scris o broșură evanghelică, precum a mai scris atâtea, — dar pe care a destinat-o (probabil îndemnat de diavolul care a râs de multe ori tragic în Cristosul Rus) pentru încântarea oamenilor, teatrului. Și cum pe scenă nu se poate rosti de-adreptul: să nu ucizi, să nu râvnești la femeia altuia, să nu preacurvești, a scris un roman evanghelic în cinci capitole dialogate.

„Puterea întunerecului" intră ca o cărămidă bine potrivită în zidul înalt al sufletului tolstoian.

Preexistența conștiinței asupra procesului-verbal: iată drama lui Tolstoi.

Povestea se înțelege ușor: un mujic necinstește o fată, fură soția stăpânului său care e ucis de femeia înnebunită, trăește cu fata vitregă a amantei, și apoi ucide pruncul lor în pivniță. Conștiința o are tatăl mujicului, un rus cu puține minți și care ar fi vrut să intre slujbaș la haznalele orașului — „pentrucă noi sântem țărani, Nikita, și nu trebue să ne scârbim..."

Toată această eșafodare de crime — și a piesei — își găsește prăbușirea nu mulțumită vre-unei unelte din afară, ci a *conștiinței* care asemenea porumbelului, coboară în ultimul act pe capul sfântului criminal.

Sufletul care se recunoaște, se rescumpără astfel prin miracolul suferinței și al martirului.

F. Aderca

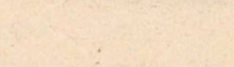

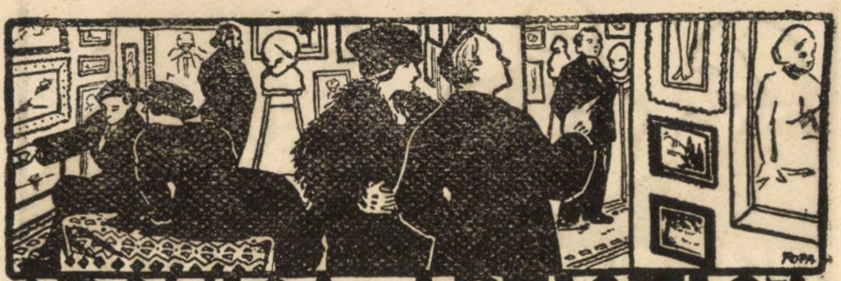

CRONICA ARTISTICA

D. SERAFIM şi SAVARGIN*)

Vechea clădire a plasticei noastre s'a năruit din temelii. Jucându-şi rolul de pregătitori ai unui public refractar spre arta adevărată, pictorii din bătrâna pleiadă au slujit rolul lor de apostolat cu vrednicie şi conştientă mândrie.

Jertfirea către care au mers e astăzi împlinită cu cea mai nemiloasă cruzime şi ingratitudine. Vremurile înfrâng fără milă pe acei ce nu ştiu să le înfrângă şi în căutarea acelor *„mari izolaţi"* ele îşi satură pofta de a fi învinse distrugând pe toţi acei ce limpezesc calea biruitorilor aşteptaţi.

Cari vor fi aceştia nu ştim. O tânără şi viguroasă înfrunzire e în tot cuprinsul plasticei noastre. Un suflet nou creşte cu o ardoare nebănuită pretutindeni în arta noastră şi în această admirabilă desfăşurare a forţelor vii de creare auzim glasul crainicului ce ne vesteşte o epocă glorioasă, o *RENAŞTERE ROMÂNEASCĂ*, pe care o aşteptăm cu toată încrederea şi conştiinţa, la care ne dau dreptul indiscutabilele ei semne prevestitoare. E timpul dar să privim înainte, numai înainte, şi să lăsăm în urmă pentru totdeauna pe acei cari fatal înmormântaţi se sbuciumă şi mai vor să-şi facă drum pe o cale ce de mult a încetat de a mai fi a lor.

Căci unde sânt virtuţile artistice în baza cărora mai vin domnii D. Serafin şi Savargin să lupte împotriva valului de proaspătă artă pe care îl aduce admirabila falangă de astăzi, glorioasa falangă de mâine?

Nimic din opera celor doi expozanţi nu ne face să întrevedem cel mai neînsemnat semn de eventuală biruinţă. Opera lor a rămas definitiv în urmă, alături de epoca în care s'au ivit şi s'au dezvoltat.

Respectuoşi în faţa muncii pe care totdeauna o stimăm, nu putem vedea însă acolo nimic mai mult şi sufletul pe care îl căutăm şi pe care îl pretindem ori cărei manifestări de artă e prea departe de noi ca să ne mai poată vorbi.

VICTOR ION POPA.

---

*) Primul la Atheneu, al doilea la Maison d'Art.

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Coloare locală. — Cititorii îşi amintesc încă de poeziile ce au revelat numele d-lui I. Barbu; îşi amintesc de versurile lui dure, de viziunea lui plastică şi de viaţa frenetică ce sbucnea de sub masivitatea formei. După o tăcere mai îndelungă, d. Ion Barbu reapare în literatură cu *Selim* şi *Nastratin Hogea la Isarlâc*, publicate în *Viaţa Românească*. Fondul elenic (*Eleusinile, Dioniziaca* etc.) este înlocuit de data aceasta cu un decor oriental, iar în locul pulsului frenetic al vieţei găsim virtuozitatea unei evocări balcanice, plină de cuvinte turceşti şi de atmosferă tembelă (ca să fim în notă). Ceia ce domină aceste poezii e culoarea locală. Avem deci din belşug: *aferim, aliş veliş, turbane, ibrişim, hai bragă bun, tibişir, icusari* etc.

In ceiace priveşte coloarea locală şi facilitatea cu care se obţine, suntem însă dezabuzaţi nu numai dela *Orientalele* lui Victor Hugo sau dela poeziile lui Bolintineanu ci şi prin o întâmplare personală.

Acum douăzeci de ani, în drum spre Atena, cu excursiunea studenţească a lui Tocilescu, ne-am oprit o zi în rada Constantinopolului, fără a ne scobori. In schimb s'au urcat pe vaporul nostru negustorii turci. Reclamând un bacşiş după vinderea unui ciubuc, îi fu dat negustorului turc să se audă interpelat astfel de un student român:

— *Bacşiş, efendi? Ioc! Caraghioslâc, marafet, giugiuc, paceà, puşlamà, ciulamà, ghiordum, hatâr, falafastâc, caimac, sacâz, caldarâm, satâr, haz, cărmâz, ciorbalâc, moftangiu, hai, calabalâc, sâctir, bre!*

Nu cred să fi văzut un cap mai speriat ca al turcului, stropit cu atâta coloare locală în propria lui ţară. De atunci nu prea am însă multă încredere în coloarea locală.

S.

Duplex. — In unul din articolele din seria *Critica şi literatura* am inserat poezia *Ioana*, încadrând-o în câteva observaţii. N'am dat numele autorului, pentru că nu ne interesa; poezia singură ne servia la o demonstraţie; numele I. Vinea n'o valorifica prin autoritate, nici n'o anula prin obscuritatea lui. Două zile după aceia, apărea în *Luptătorul* şi apoi în *Aurora* (mi s'au trimis acasă încadrate în roş) articolul *Magistrul*, iscălit I. Vinea. După ce i-am publicat poezia, pentru a defini omul complect ne simţim obligaţi de a-i publica şi proză din câteva pasagii mai expresive... „A împrumutat atitudini şi tonuri îndelung studiate în cărţile altora şi, după o bălăceală atât de zadarnică, a eşuat, râmă, pe malul criticei. Rând pe rând, impresionist şi analitic tardicul june încearcă să se paraziteze pe coada generaţiilor literare în trecere şi să dăinuiască subcutaneu... Când va cădea şi din cămaşele acestor doi pelerini, zarchelinatul critic are să-şi întoarcă privirile şi cârligele spre cei ce vin... Vremea şi desamăgirea are să ni-l arate alături de copiii de ţâţă sugând biberonul iluziilor... E tragedia ratatului care ar fi devenit poate un bun subprefect dar corectitudinea exigibilă funcţionarului a lipsit criticului Lovinescu atunci când a plagiat pe Gourmont... Nu poţi face să vibreze o vână de bou nici nu măsori cu ea sensibilitatea altora. Cel mult te poţi bate pe spate cu dânsa.“

Punct.

Cititorii noştri cunosc acum şi pe poet şi pe prozator, vrednic unul dealtul. Mai apreciază şi graba şi tactul cu care prozatorul e în serviciul poetului.

Maturitate. — Intr'o notiţă din *Flacăra*, se citează următoarele rânduri ale lui Saint-Georges de Bouhélier pentru a mă combate: „Critica nu-şi face datoria. Ii lipseşte conştiinţa. Ea nu se ocupă să lege operele între ele. Ea face numai o dare de seamă a lucrărilor fără să se îngrijească de înrudiri şi filiaţii.“ Şi autorul notiţii trage concluzia că „scriitorul francez are mai mult bun simţ decât proprietarul *Zburătorului*.“ Vai, proprietarul *Zburătorului* (cunoscutul grajd de cai de cursă) este de perfect acord cu Saint-Georges, şi regretă că nu poate fi şi cu d. Sân-Giorgiu; i se pare că impetuosul nostru fost colaborator citeşte grăbit, scrie grăbit şi, că, în definitiv, ar putea proceda cu mai multă maturitate, mai ales acum când începe o serie de articole în această chestiune, din care primul a şi căzut alături.

L.

Două farse. — *Flacăra:* Aţi văzut cum se petrec lucrurile la circ. Călăreţul ostenit coboară după cal şi dă să se aşeze pe un scaun, dar August cel prost, pe la spate, trage scaunul — şi călăreţul cade! „*Flacăra*“ e veselă că a isbutit să ne tragă pela spate scaunul pe care ni-l oferise cu atâta insistenţă dd. I. Pillat şi Horia Furtună. Ştim, vina e a noastră: nu acceptasem colaborarea la „*Flacăra*“ în momentul în care ni se oferise, ci abia după ce ne-am convins că d.d .Pillat şi Furtună îşi luaseră sarcina în serios.

Când am voit să ne aşezăm pe scaun: dd. Pillat şi Furtună plecaseră dela revistă! I-a fost dat tânărului Vintilă-Rusu-Şirianu care a umblat o iarnă întreagă după o colaborare timidă la „*Cuvântul liber*“ să declare că ne-a refuzat nouă un manuscris!... Il rugăm să continue cu acest refuz... Ce figură putem noi face, într'adevăr, alături de dd. Ghica, Porsenna, Pora — şi alţi tauri ai literaturii române?...

„*Adevărul literar*“: Această farsă e vinovată pentrucă e premeditată. Intr'o notiţă din „*Sburătorul*“ scrisesem că românii n'au de ce să se bucure de succesele pariziane ale Marioarei Ventura, colegă la Comedia Franceză cu evreul român de Max, că, în definitiv, e o pagubă pentru noi şi o dovadă a sărăciei vieţei noastre artistice care nu poate reţine în sânu-i talentele remarcabile. „Adevărul literar“ ne insultă precum că nu recunoaştem decât pe ovrei ca cei mai de seamă români în străinătate!... Dacă lipsa de gust mâhneşte, lipsa de inteligenţă trebue să te facă să râzi!

Ne bucurăm de acest prilej ca să lărgim discuţia.

E oare cu putinţă să mai apară cu demnitate o foae literară la a cărei direcţie nu e *un literat?* „*Adevărul literar*“ are după propria-i mărturisire 40.000 de cititori. Adaogă oare acest lucru ceva la priceperea critică a d-lui A. de Herz a cărui inteligenţă zâmbitoare e născută şi cultivată în vederea calamburului?

Să fie cititorii români bănuiţi atât de imbecili?...

Ne adresăm d-lui Rosenthal, om de perpetuă energie; d-lui Const. Graur, om de gust şi de frumoasă conştiinţă: farsa trebue să înceteze, şi cât mai curând — până nu prind de veste cei 40.0000 de cititori!

F. A.

Volbura de *Const. A. Siminei.* Simbolul e o formulă de artă dificilă. E o imagine amplificată, accesibilă numai pentru acela care, abil, ştie să treacă sentimentul prin frigoriferul intelectualizării, fără ca prin aceasta să-i distrugă elementul-suport: emotivitatea. Altfel orice simbol rămâne un simplu aspect exterior neînviorat de nici o intenţie, subterană prin semnificaţie.

D-l A. Siminei are o stăruitoare predilecţie pentru acest fel de poezie: îl persecută sau e persecutat.

In întreg volumul se găsesc titluri ca „*Lacul*", „*Piramida*", „*Orbul*", „*Iezerul*", „*Iazul părăsit*", etc... Autorul, printr'o lipsă de dexteritate specială, neîntreţesând vizibil materialul cu sufletescul, ne-a dat o serie de (le-am putea zice) pasteluri uscate. Pe lângă aceasta scriitorul poartă ca altoaie cele mai protivnice influenţe: Eminescu, Blaga, Voiculescu. „*Volbura*" e o antologie a defectelor acestora.

Versul liber şi versul plin este, alternant, atacat cu un succes egal. Şi dela prima filă şi până la cea din urmă cuvintele „volbură" şi „vultoare" se repetă obositor ca nişte refrenuri, fără ca cititorul să fi simţit acea dezorientare vijelioasă a uneia ori tragica putere ce ne târăşte în adâncuri a celeilalte; cuvinte cărora dacă le mai adăugăm încă vre-o câteva de un regionalism barbar cunoaştem întreg vocabularul poetic al D. A. Siminei. Facilitatea volubilă şi corectă a vesificaţiei d-lui A. Siminei ridică neliniştitoarea problemă a hotarelor dintre artă şi factură.

V.

„Robirea sufletului", ultimul volum al d-lui Ion Agârbiceanu e o culegere de mici povestiri şi schite. Cunoaştem în părintele Agârbiceanu un iubitor al celor obidiţi: ne obişnuisem să-l vedem cu sufletul mereu plecat către cei în mijlocul cărora trăia. Uneori — fără să-l scădem — l-am judecat drept un creator de literatură regională; alteori — de pildă în „*Două Iubiri*" — l-am socotit tendenţionist. Dar, în ambele împrejurări: fie că vorbia de ţărani, fie că-şi sublinia în scris o notă morală sau naţională, noi l'am privit ca pe unul dintre cei mai duioşi *şi* mai limpezi prozatori ai noştri.

„*Robirea Sufletului*" vădeşte într'o mai mică măsură, simpatia autorului pentru cei cari sufăr: în întreg volumul o singură schiţă („*Robirea Sufletului*") aminteşte — şi aceasta incidental — de amărăciunea vieţii de colibă. In schimb se accentuează o preocupare morală („*Musca*"). Deasemeni, dragostea de odinioară a părintelui Agârbiceanu pentru simbolul biblic e vizibilă în volumul acesta prin scurta povestire subt titlul: „*Biserica Minunată*."

Din actualele vremi de turbure prefacere socială d. Agârbiceanu a prins nimerite crâmpeie — cum de pildă în „*Costumul*" (Se pun faţă 'n faţă două mentalităţi: una nouă de prefacere, care creşte triumfătoare şi alta învechită, care se încăpăţânează în menţinerea aceleaşi stări).

In „*Flaşnetarul*" sau în „*Vanitas*" poate cele mai reuşite din „*Robirea Sufletului*"— notăm o puternică stăruinţă pentru simbol. Dealtfel, preocuparea aceeasta o întâlnim încă şi în alte schiţe din volumul de faţă; uneori însă, ea se retează într'o uşoară tâlmăcire morală.

Cu toată sârguitoarea grijă — din ce în ce mai puternică în scrisul d lui Agârbiceanu — de a se feri de cuvinte neromâneşti ori construcţii locale, stilul acestui volum are câteodată asprimi de soiul acesta:

— „...E *jalusie* aceasta?

— *Jalusie?* Nu. E perfecţiunea.."

sau:

„...O gură enormă (e vorba de muscă), monstruoasă, mai groasă ca toate şase picioarele laolaltă socotite, un maţ greţos care numai la extremitate are un punct mai solid..."

M. S.

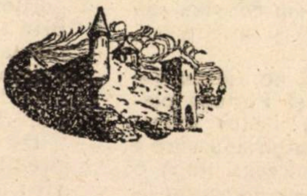

SBURATORUL LITERAR

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÂNALĂ

TABLA DE MATERIE

ANUL I — No. 1 — 26

POEZII

Baltazar, Camil. — Podgoria, început de iarnă 378
Peisagiu 410
Spital de tuberculoși 410
Imagini din sanatoriu . . . 467
Convalescență 521
Tristeți de ftizic 550
Imagini din sanatoriu . . . 576
Bilciurescu, Alexandru.--Bătrânii 190
Ploae de toamnă 351
Lacrimile 423
Noapte 444
Balul 553
Bascovici, Şerban.—Rapsodia tăcerii 284
Celarianu, Mihail. — Cavoul . 121
Ideal 180
In catedrală 313
Cred 395
La mare 447
Ore târzii 505
Focul 522
Pădurile 593
Cosma, Mihai. — Homo 163
Vulturul 325
Minerul 407
Fulgii 447
Iarnă 506
Noapte 596
Nimfa 621
Dominic, A. — Diamantul . 44
Visul 136
Dorian, Emil. — Cântece pentru Lelioara 289, 323, 352, 371, 402, 471
Stropul 420
Dialog 443
Copilăria 565
Pădurea 588
Eftimiu, V. — Așa te port în mine 10
Credințe întârziate 504
Sfârșit de primăvară 590
Primăvară rea 614
Farago, Elena. — Renunțare . . 3
O nouă Magdalenă plânge . 83
Nădejdii 204
Pe piatra unei fântâni . . . 299
Un bun rămas 612
Moscovici, Virgiliu. — Mumia . 120
Lampadoforul 314
Ghețarul 450
Mical 574
Movilă, Sanda. — Oarba . . . 208
Streinul 288
Colanul de apă 523
Murnu, G. — Odiseia 227
Infinitul 475
Nanu, D. — Cunoști profundul cântec 402
Credințe întârziate 604
Narli, C. — Toamna 140
Era o floare albă 482
Petrescu, Camil. — Ideea 131
Mâna 234
Veșnicie 275
Amiază de vară 347
Vis de anemic 419
Cearta 442
Un luminiș pentru Kicsikem 491
Protopopescu, Dragoș. — Replică la sonetul Veneției 184
Cărți vechi 329
Rally, Al. — La Rentrée 289
La mare 361
Relgis, E. — Trenul 449
Romanescu, Marcel. — Noapte de Crăciun 35
Cântec 251
Pocăința 328
Scoica 570
Intre paseri 613
Rotică, G. — La pădurar în codru 59
O voce de astă vară 89
Poteca părăsită 157
Dușmanii 179
Te-ai dus 240
Tu nu auzi molizii 283
Ușa 328
In ceasul judecății 350
Și azi ca totdeauna 378

O nu, nu pentru tine 421
La punte 475
Abia ici colo o vorbă 504
Sân-Giorgiu, I. — Dumnezeire . 219
Sfârşit de toamnă 262
Scurtu, Alexandrina. — Focul . . 62
Şi eu 156
Asculţi? 309
Durerea mea e ţara cenuşie . 433
Imi este gândul 448
Silviu, G. — Toamnă 357
Tristeţe 455
Noapte 597
Soare, Alice. — Te 'nşeli de crezi 17
Iubeşte-mi 107
S'a aşternut 184
In parcul meu 251
Oglinzi sparte 351
Sămânţa fericirii 448
Stamatiad Al. T. — Amintirea . 43
Stanţe 215, 268
Psalm 403
Valerian, I. — Toamna 154
Circul 306
Iarna 408
Albatrosul 451
Vin caravanele 515
Linişte 541
Flacăra 564
Velea, Andrei. — Tostoi 233
Mănuşa 305
Baia de soare 385
Vladimir Streinu. — Inserare . 141
Terţine 268
Biruinţa 433
Nopţi 455
Pe sufletul meu 516
Singurătate 623
Terziman, Al. — Amurg de toamnă 240

NUVELE, SCHIŢE, POVESTIRE, STUDII

Aderca, F. — Spiritul latin . . 524
Erori fecunde 551
Idee şi stil 572
Criza scriitorului român . . 590
Batzaria, N. — Vecinul Toma . 86
Turcia Junilor Turci 102
Valora 236
Nea Niţă 353
Brăescu, Gh. — Oale sparte . . 11
Câini de război 37
Ţăranii noştri 63
Soldatul Busuioc 85
Intre camarazi 119
Cele două şcoli 133
Criminalul 182
Burdulea 231
Furgonul 307
Superstiţie 348
Doi vulpoi 397
Contabilitate dublă 445
Manşonul ţaţei Leonora . . 498
Toasturi cazone 517
Călugăru, Ion. — Lăutarul şi şerpele 165
Intre copii 526
Odată 615
Cair, Gh. — Vedenia 90
Ciomac Em. — Simfonia IX a lui Beethoven 185
Gustav Mahler 216
Condora. — O vedenie 336
Glaucos. — Note şi impresii literare 577
Omenirea şi binefăcătorii ei 600
Iov, D. — Urmaşul 472
Jean, V. Al. — Amintiri despre Cerna 65, 158
Lungeanu, M. — La podul dracilor 277
Movilă, Sanda.—Pata de umbră 405
Cel din urmă vis 452
Viaţă 594
Marino Moscu, Constanţa. — Ultimul acord 324
Fantazie 422
Nanu, D.—William Shakespeare 13
Gânduri 469
Papadat-Bengescu, Hortensia. —
Gestul 5
Chinezul 108
Balaurul 252
Stigmatul 542
Expoziţia d-nei Delavrancea-Dona 571
Peltz, I. — Simplitate . . . 506
Petrovici, I. — Aristizza Romanescu 60
Popescu-Telega, Al.—Ramon Perez de Ayala 209
Literatura spaniolă contemporană 330
Miguel de Unamuno . . . 379
Protopopescu, Dragoş. — Englezii în călătorii critice 477
Relgis, E.—Umanitarism şi religie 70
Arta abstractă 162
Sân-Giorgiu, I. — Georg Kaiser 21
Arta regiei şi reforma dramatică în Germania . . . 137
Soare, Alice.-Domniţa de ghiaţă 424
Tafrali, O. — Săritura fratelui Anton 205
Fata lui Assarhadon . . . 300
Vissarion, I. C. — Averea răposatului 566

EPILOGURI

Lovinescu, E.—Sburătorul literar 1
Luca Ion şi Ion Luca . . 57
Radu Cosmin 81
Em. Bucuţa 105
Lucian Blaga . . . 129, 153, 177
Reversibilitate 201
Ion Minulescu . 225, 249, 273, 297
Hortensia Papadat-Bengescu 321, 345, 369, 393
Critica şi literatura . . 417, 465, 489, 513, 537, 561, 585
Poetului necunoscut 441
Anticipaţii literare 609
Papadat-Bengescu, Hortensia. — Salutul 33

CRONICI LITERARE

Gerota, Const. — Daudet 619
Fundoianu B.-Alex. Macedonski 483
Dela Nică a lui Ştefan la Mallarmé 529
Iorgulescu, Mihail. — Catastrofa, Ţapul, Pan 18
Poetul Brătescu-Voineşti . . 49
Ferestre luminate, O viaţă. Serenada din trecut . . . 73
La Fontaine şi Molière . . . 99
V. Al. Jean 122
Răsbunarea lui Moş Antohi, Şimţiri rostite, Flori galbene 144
Cronici italiene, Zilele din urmă ale căpitanului Pârvu, In închisorile turceşti . . . 169
Ion Trivale 192
C. Hogoş 290
Ion Dragoslav 361
Zamolxe 458
Lovinescu, E. — Ion Trivale . 195
Condora 264
Valerian, I. — Tudor Pamfile . 265

CRONICA IDEILOR

Fundoianu, B. — Epilogul matchului Carpentier-Dempsey 45
Vulgarizare 96
Dreptul de a citi 142
Un aspect al educaţiei . . 191
Probleme vesele: învăţământul 241
Interview cu un Cuban . . 285
Belphegor 31
Renan în ţara românească . 358
Intre Franţa şi Germania . 386
Teorii 412
Note dintr'un sertar 456
Criza 507
Scuze lui Nietzsche 598
Cartea de artă 619

CRONICI TEATRALE

Aderca, F. — Moartea Cleopatrei 24
Nevestele domnului Pleşu . 52
Bunbury 76
Săptămâna luminată 101
Diavolul 125
Grupul „Poesis" 146
Nora 173
Regele 174
Suprema forţă 197
O noapte furtunoasă 220
Un domn pribeag 246
Noi oamenii 267
Cidul 268
Mărgeluş 291
Brânduşa 315
Inelul 339
La telefon 364
Hero şi Leandru 388
Extemporalul 413
Moartea lui Dante 434
Glauco 460
Masca 485
Răzbunarea lui Molière . . 486
Ruy Blas 532
Strigoii 554, 579
Serenada din trecut 603
Puterea întunerecului . . . 624
L., E. — Chemarea codrului . 51

CRONICI ARTISTICE

Victor Ion Popa.— Cristoloveanu, Viscount, Barabaş 148
Horaţiu Dimitriu 171
I. Pavelescu 199
Adam Bălţatu 227
Ultimele expoziţii 544
Expoziţia dela Ateneu . . . 266
Ştefan Popescu 293
Lazăr şi Brătăşanu 316
Ipolit Strâmbu şi N. Vermont 341
N. Constantinescu, Ionescu-Doro, Pan Ioanid şi Rosenbluth 364
Ghiaţă, Ghenea, Molda, Ma-

rio Ledda 389
Artachino . — 416
Filoti, Orhidan, Kimon Loghi 436
Thorend, Bulgaraş, Tempeanu 462
Asociaţia elevilor de belleartе 531
Canisius 509
D-na Dona, Olga Greceanu, Nina Arbore 556
Salonul de toamnă 581
Lucia Rechenberg, Florian, Ţincu, Horia Boambă ... 604
Şerafim, Savargin 625

INSEMNĂRI

F. A.— Ai noştri aiure 560
Războiul mediocrităţilor . . 560
Noi şi Unguri 608
Două farse 627
A. B. Mythomonie 31
Les condamnés à mort . . . 151
Biruinţe şi înfrângeri . . . 463
Apocalipsul 535
Ciomac, Em. — Un răspuns revistei Muzica 438
M. C.—Şi nouă-s toate 150
C. G. — Revistomonia 127
M. I. — In literatură 26
Filozofia revoluţiei 27
In jurul operei lui Durkeim 28
O sută de ani dela manifestul romantismului 29
Mercure de France 29
Revue des deux mondes . . 30
Ideea europeană 54
Conferencia 55, 104
Descentralizare intelectuală 56
Arhiva 79
Viaţa românească 79
Einstein 80
Aspecte şi direcţii literare 103
Cocostârcul albastru . . . 127
Pârgă 128
Muzica 128, 272
Disciplina poetică 152
Unanimismul 152
Paul Valéry 176
Critica spiritului german . 176
Masaryk 177
Convorbiri literare . . . 200, 487
Rochia albă 224
La vie universitaire 249
Feminismul la Negri 248
Dostoiewski 248
Scriitorii şi iubirea 248
Simboliştii noştrii, Cultul urii, Romantism industrial . . . 271
Lucruri italiene, Autori demodaţi, Robinson Crusoe . 272
Roma 295
Muzica orbilor, Teatrul parisian, O. Densuşianu 295
Insemnări din zile de luptă 318
Două romane istorice, La passante, Un precursor al Divinei Comedii 320
Probleme religioase in Rusia bolşevică, Târgul de mostre din Bucureşti 343
Un nou academician . 343, 344
„*Egalitatea*“ 367
Les pensées de Machiavel . 464
La Fayette şi M-me de Staël 487
Rabelais 487
Poulot in Italia 488
Ramuri 512
E. L. — O nouă bibliotecă de popularizare ....
Idea Europeană . . . 128, 318
Al. Cazaban 151
Jocul apelor 175
Convorbiri literare ... 200
Anuarul soc. lit. „Gr. Alexandrescu“ 200
Paiaţele, Em. Bucuţa . . . 224
O Tafrali 294
Inchisorile turceşti 319
Emil Dorian 343
Comedia adolescenţii 345
Flacăra 367
Cooperativele literare . . . 368
Polemica măruntă 391
N. Iorga 393
Emil Dorian şi F. Aderca . 415
Cortina Teatrului Naţional 415
Dela cortină la literatură . 416
Lumea copiilor 463
Din lumea islamului 488
Directoratul d-lui Eftimiu . 511
Genius loci 535
Critica ştiinţifică 559
Ioan Slavici 559
Prozatorii noştri 584
E lată rău 606
Un om ironic 607
Coloare locală, Duplex . . . 626
Maturitate 627
C. N.-Oedip la Colona şi Alcesta 70
O istorie din alte vremuri 103
Note despre Anglia 103
D. N.—Poemele despărţirii . . 150
G. S.—Mistica roză 391
H. P. B.—Comemorare 512
Curiozităţi literare 534
Toi et moi 583
I. V.—I. G. Oprişan 487
M. S. — Robirea sufletului . . 628
V. — Volbură 627

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA " TRANSILVANIEI "
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"
SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000
◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆
Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 118
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.
Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison
Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni
◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10
Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj
MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI ⁘ ⁘
⁘ ⁘ RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

CENTRALA
„ASOCIAŢIUNII"
SIBIU

SUMARUL No. 27

E. Lovinescu . . . . **Anticipaţii literare (II)**
Camil Baltazar . . . . **Scrisori din Sanatoriu**
Marcel N. Romanescu . . . . **Decor**
Hortensia Papadat-Bengescu **Apocalipsul**
F. Aderca . . . . **Adagio**
Alice Soare . . . . **Havuzuri şoptitoare 'n parcul serei...**

Cronica Dramatică: F. Aderca.
Cronica Artistică: Victor Ion Popa.
Insemnări Literare.

27

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
" " ½ " " 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT:

„DIN LUMEA ISLAMULUI"

TURCIA
JUNILOR
TURCI

de N. BATZARIA

Cu o prefaţă de N. IORGA

LEI 24.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

ANUL I. — No. 27 18 MARTIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

ANTICIPAŢII LITERARE

II

Mihail Celarianu

Intr'o epocă în care poezia nu se mai citeşte din atitudini sufleteşti şi cu atât mai puţin din simbolica atributelor exterioare, cazul d-lui Mihail Celarianu e vrednic de notat: *incessu poeta patet.* Nu e poet în încordarea unui moment de iluminare. Dimpotrivă: tocmai atunci poezia nu umple măsura aşteptărilor noastre. Risipind-o în mişcare, în vorbă, în orice manifestare reflexă, nu şi-o poate concentra în fascicolul unei creaţiuni definitive. Concordanţa dintre om şi operă nu e obligatorie; prin raritatea ei, o semnalăm totuşi bucuros ca pe o armonie preţioasă. Preexistând oricărei încercări literare, poezia la d. Celarianu e un habitat. Din norul de rezervă, de distincţie, şi de candidă emoţiune, tânărul nostru colaborator ar fi rămas poet chiar dacă n'ar fi scris versuri. Lucru destul rar: superior operii, d. Celarianu se valorifică mai mult prin virtualităţi. Din mijlocul atâtor obscurităţi se va desprinde totuşi cândva lumina biruitoare a versului definitiv.

* * *

In aceste condiţiuni, încercuirea poeziei d-lui Celarianu în inelele riguroase ale criticei ar fi prematură; ajung doar câteva linii schematice pentru a-i delimita numai fizionomia provizorie. De natură mai mult religioasă, nu-i putem atribui totuşi acestei poezii calitatea misticismului. Apărând din toate răspintiile, Dumnezeu o domină prin prezenţa lui continuă. O domină dar n'o absoarbe. O poezie religioasă fără această contopire în fiinţa supremă, fără acest misticism ce înnăbuşe facultăţile raţionale, nu poate fi însă integrală. Dumnezeul poetului e condiţional: eficacitatea lui, parţială; în anumite momente e un tovarăş plăcut, în altele e un incomod vizitator poftit pe adouazi. Are, dealtfel, atribute determinate: nu e nici dumnezeul panteiştilor, nici dumnezeul imaterial şi conceptual al deiştilor, ci dumnezeul legendei creştine: un moş bătrân, sprijinit în toiag, cu glas domol şi dulce, dumnezeul iconografiei pioase. Uneori *(Pădurile)* moşul adoarme prin păduri; sfios, poetul calcă uşure peste foile moarte ca să nu-l deştepte. Dela concepţia acestui dumnezeu portativ şi chiar decorativ până la concepţia unui Pan de pură ornamentaţie poetică, distanţa nu e mare. Sinceră şi caldă, credinţa este deci redusă pe deoparte la o personalizare naivă, iar pe dealta, e modernizată prin intermitenţă şi controversă.

Ne reuşind să ne dea până acum o poezie religioasă integrală, poetul şi-a evocat totuşi o singură dată Dumnezeul într'o situaţie atât de nouă şi într'o formă atât de suggestivă, dacă nu de perfectă, încât tot în lirica religioasă şi-a scris cea mai bună poezie. In noaptea sinistră în care Isus învineţia pe cruce, dintre norii cerului s'a desfăcut o umbră:

Cu fiece pas, se rupea o bucată de noapte
Din hainele ei fumurii
Şi când se atinse de cruce,
Din falduri sburate pe umeri
Ţâşniră, ca şerpii din cer, două braţe 'ncingând
Cu patimă lemnul.

(Şi Dumnezeu ceru iertare)

Dumnezeu venia să-i ceară iertare. Concepţie nouă şi grandioasă ce ridică pe d. Celarianu cu mult peste opera lui şi indică măsura virtualităţilor închise într'însul. Fără a fi un vizual şi fără a avea notaţia nouă sau măcar justă a poeziei moderne, d-sa ne-a mai dat şi o imagine imens spaţială a mărei:

Dar s'a întrupat din haina depărtării,
Imense orgi au început să cânte
Să freamăte 'n tulburătoarea pace,
Şi orizonturile au început a se desface,
Se desfundă în infinituri albe zarea,
Ca să 'ncapă marea.

(La Mare)

Cu astfel de fulguraţii norul în care stă ascuns încă d-l Celarianu e promiţător de înaltă poezie.

I. Valerian

Hei... Cine a vorbit în linişţea de pâslă?
cu acest vers al său am fi putut interpela pe d. Valerian, în ziua când ne-a vorbit întâiaşi dată. Visător şi absent, tânărul tăcea de doi ani. Prezenţa lui ne devenise familiară; îl atrăgea, desigur, poezia altora; n'o cunoşteam însă pe a lui şi nici nu insistam s'o cunoaştem. Şi, deodată, în „linişţea de pâslă" a unei duminici, d. Valerian ne-a citit *Iarna.*

Ca şi la d. Celarianu ar fi prematur să-i descriem curba poeziei; ca şi dânsul, d. Valerian nu lucrează în materialul inedit al poeziei noi, în care diferenţierile specifice se fac mult mai lesne. Având numai uneori notaţia proaspătă, amestecată, dealtfel, într'un material poetic destul de vechiu şi de banal, d. Valerian nu e un poet al notaţiei plastice. Dacă nu vede intens, are totuşi anumite stări sufleteşti intense deşi nu complexe. De două ori a ştiut să ne fixeze într'un relief puternic o sensaţie. Nelimitându-se la o clipă, sentimentul dezolării şi al pustiului se integrează în *Iarna* în cadrul mileniilor. Nu e o iarnă; suprapuse, toate iernele intensifică sensaţia linişţii cosmice:

De sus
Cu nepăsare timpul se distramă
In fâşii lungi de scamă
Şi mă îngroapă în giulgiu de milenii.

Ce milă uriaşă mă coprinde?
Pământu 'mbătrânit adoarme fără vlagă.
Şi peste tot
O linişte eternă se 'ncheagă...

Trecutul mort se 'nvolbură în mine.
Mă văd trăind în ierni de odinioară.
Invălmăşit în alergări nebune
Şi-un zumzet vag de sănii
Prin nervi mi se strecoară...

Sunt ultimul drumeţ, ce zăbovesc în stradă.
Curând voi fi şi eu întroenit în iarnă
Şi 'n urma mea doar timpul o să cearnă
Fulgi albi... fulgi proaspeţi de zăpadă.

Aceiaşi sensaţie e fixată şi în *Linişte;* nu liniştea iernei ce trece peste noi, îngropându-ne în pacea universală, ci liniştea unei oboseli integrale care şi de data aceasta ia proporţii cosmice:

Pământul a clipit încet şi somnoros
Din ochi mărunţi de foc
Apoi mi-a adormit pe braţe, lenevos.

De sus
S'a împrăştiat un somn atât de greu
Că, obosit de munca zilei,
In mine a venit să doarmă însuşi Dumnezeu.

Facultatea de a-şi integra şi generaliza sensaţia l'a împins, desigur, pe poet spre genul atât de anevoios şi de uscat al poeziei simbolice, în care ne-a dat: *Vin caravanele*, *Albatrosul* şi *Flacăra*. Valoarea simbolului iese însă numai din realizarea lui plastică. D. Valerian se luptă încă în reţeaua expresiilor incolore; n'are decât rareori noutatea cuvântului şi a imaginei. Arhitectonica este totuşi solidă; din substrucţia amănuntelor materiale, laborios îngrămădite, simţi cum se înalţă deodată într'un sbor lin de aripi sigure, porumbelul simbolului abstract, — după cum din vatra sufletului se înalţă flacăra conştiinţei pentru ca, stingând soarele de pe cer, să lumineze ea singură universul:

Curând se va 'nălţa afară
Va mistui în flăcări iarna îngheţată
Şi noaptea toată.

Se va 'ncălzi văzduhul ca 'n zi de primăvară
Iar de pe bolta lumei va râde Dumnezeu
Când va vedea în spaţiu năpraznica vâlvoare,
Gonind pe vechiul soare
Şi rămânând să ardă, ea singură, mereu.

E. Lovinescu.

SCRISORI DIN SANATORIU

MAMEI

Aprilie, luna în care mor mulţi ofticoşi,
Va veni să ne sărute geamurile,
Cu lumină transparentă şi fluidă
Care va împrospăta-brazilor-ramurile.

Şi va fi iar verandă plină de bolnavi.
Sora Madeleine va surâde, impărţind
Vorbe bune ca dintr'un coş cu daruri, —
Numai eu voi sta la geam, cu ochii calzi-tânjind...

Mamă... — şi într'o după amiază cu aer răcoros,
După o ploae fină şi calmă ca un plânset de ofticos.
Sara, prietena Madeleine va rămâne îngrijată lângă mine,
Fiindcă voi avea febră-şi'n somn-aiurând voi pomeni mereu
[de tine...

Am să mă deştept în după miez de noapte
Şi-am să caut mânile surorii,
Şi-o să mă doară-auzind
Cum afară se întorc cu scâncet de litanie-cucorii...

Şi fiindcă nu voi putea plânge,
Gura mi se va umple de cald şi de sânge...

Spre dimineaţă, când bolnavii se scoală,
Cu gemete şi întrebări pe jumătate,
Voi dormi frumos
Cu mânile-a rugăciune-pe piept încrucişate...

Şi poate că, vroind să mă depună în capelă,
Mă vor plimba descoperit-prin grădină,
Şi cum mă vor plimba tăcut pe alei,
In dimineaţa care se deşteaptă vibrând ca o coardă de
[violină,
Se va pleca o creangă de copac,
Umbrindu-mi faţa cu tăcere
Şi sărutându-mă blajin cu floare albă
Ca o târzie şi cuminte mângâere...

Dimineața va fi o soră care se deşteaptă,
Despletindu-şi în văzduh părul de soare. —
Cum mă vor fi lăsat să hodinesc puțin —
Cu fața galbenă-brodată de alb de floare,

Va fi atâta tăcere în jurul meu,
Creanga va sta boltită asupra-mi cu teamă, —
Şi-aşi vrea în clipa aceia să te rog:
Când vei afla de moartea mea
Să nu plângi, mamă...

Camil Baltazar

DECOR

Tot ce-am iubit: pădure, munte, nor,
murmur de crăngi şi ape ce se 'mbină,
struguri şi flori în care, blondă-albină,
stupeà aleanul meu zumzăitor, —

azi toate le topeşte 'ntr'un decor
tristețea ce-şi burează ploaia fină,
când rătăcesc prin iarba cu sulfină
unde tânjesc să stau, să dorm, să mor.

O, de n'ar fi beția de lumină,
de mult mi-aş fi impus, supus, hodină:
Cearcăn de lună, pâlnie de-amiaz,

izvor de zori ce te inundă-alene,
sulițí de-amurg pe scutul unui iaz,
licăr de stea strivit în două gene!

Marcel N. Romanescu.

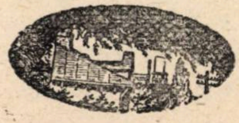

APOCALIPSUL

Laura într'o dimineață aburită lucra singură în liniștea gărei când un tren se opri.

Se uită spre el fără presimțire deosebită. Tren cu răniți. Inima, deprinsă acum cu necazurile, nu mai sărea din loc la fiece mișcare a răsboiului.

Nici nu se gândea într'acolo, când ușa se deschise și intră un colonel medic.

— Am vrea să pansăm răniții noștri aici la infirmerie — zise. — Sunt mulți și nu li s'a putut schimba pansamentul de trei zile. Suntem spitalul militar din C. în trecere spre Iași.

Laura primi firește. Odată cu infirmeria se puse și pe ea la dispoziția lor, cum era natural.

Colonelul luă măsuri pentru o staționare mai lungă, apoi se reîntoarse urmat de patru secunzi în haină de lucru. Era un căpitan medic, doi doctoranzi mobilizați și o studentă înaltă robustă și arogantă. Fu de îndată o bruscă luare în posesie a locului.

Dela Laura cerură atât cât puterile ei de a-i ajuta puteau da. Se slujiră de ea ca de un instrument la îndemâna lor, întrebuințară tot ce avea infirmiera ca medicamente.

Doi sanitari aduceau bolnavii câte 8—10 odată. Se proceda milităreşte, energic și repede. Nu era timp. Erau 300 acolo sus în tren. Incepu o muncă aspră, brutală, antipatică. Iși repartizau lucrul în mijlocul sgomotului de voci, de idei, de contradicții, de glume. Familiari între ei și cu bolnavii, păreau o colonie brutală care contropise micul domeniu mistic al Laurei.

Erau acolo răni importante și pansamente grele, bolnavi operați sau pe cale de a fi. Cazuri anevoioase de care Laura era străină. In mijlocul zarvei nu se gândea nimeni la amănuntul ăsta. Ii aruncau pe unul: — ăsta pentru D-ta! — și repede, repede. Ii cereau în acelaș timp o seringă, un flacon, un termometru, apă sterilizată. N'avea minte, mâini, ochi, urechi să răspundă la tot, să răzbească la tot.

Iși concentra atenția să se descurce cu bolnavul pe care i-l sorociseră, când soseau alții, unii gemând, unii glumind, toți bucuroși de popasul ăsta, bucuroși să premenească feșele învechite, unsuroase.

In mijlocul bâlciului ăsta, în aglomerarea a 20 de oameni în mica încăpere, în gălăgia asta cu vorbele lor de serviciu cu, glumele lor de spital, la care era în frunte studenta cea sfruntată de alt-fel bună lucrătoare, cu toți bolnavii aceia desvăluiți deodată cu atâtea aspecte ale rănilor, cu duhoarea ieșită din feșele lor și cu mirosul tare al desinfectantelor, era acum acolo o atmosferă alta decât atâtea, pe care le înfruntase Laura, nesuferită și care o nemulțumea.

Hărțuită din toate părțile, era sdrobită de oboseală, zăpăcită de huetul, de grosolănia ambiantă.

Se supunea totuşi, îşi multiplica pasiv serviciile. Era o altă invazie a Balaurului lipsită de orice învestire a sufletului.

In mijlocul acelei uzine Laura părea un resort fragil mânuit de ei cu nepăsare şi asprime.

Incepuse să o supere consumarea micilor ei provizii. Pe etagera aşa de bine orânduită nu mai rămăsese aproape nimica. Era trudită peste măsură, o trudă fără bucurie, cu sentimentul rece şi ostil al datoriei îndeplinite.

Ceilalţi cu mâneci sumese, cu braţe goale şi muşchi neobosiţi de atleţi, cu respiraţia înfierbântată, lucrau din ce în ce mai gălăgioşi, strigându-se, îmbrâncindu-se, ocărând sau râzând.

Laura primea reflexele acelui atelier încins unde focul şi dalta erau carnea şi muşchii aprinşi.

In ei era nepăsarea de breaslă, veselia cam greoaie care însoţeşte munca fizică şi aroganţa oamenilor grupaţi compact. Totuşi erau harnici şi îşi iubeau meseria.

Păreau asediatori care au găsit în ţara cucerită un singur indigen inofensiv, izolat în gândul lui singuratec, şi peste cuibul lui şi-au aşezat dea valma stăpânirea.

Aerul acela asudat era ameţitor. Laura era ca beată. Se clătina pe picioarele obosite şi capul îi şuiera zăpăcit.

— Iod! ţipă doctoriţa.

— „Nu e", zise tăios Laura.

Se uitară la ea caşi cum abia o descopereau în negaţia asta, caşicum refuzul îi da o personalitate pe care supunerea totală i-o ştersese.

— Atunci: hypermanganat — boric — alcol — ori şi ce! — ziseră mai politicos.

— *„Am dat tot!"*

Laura mai avea o lădiţă nedeschisă, suprema ei provizie. Era nesigură asupra datoriei ei. Bolnavi erau şi ăştia şi demni de ajutor, dar erau străini, emigranţi. Fiecare loc acum îşi strângea puterile, se străduia în colţul lui. Era o rivalitate, o mică luptă chiar între instituţiile locale. Provizia ei avea o destinaţie anume. Mâine când trecătorii jalnici cu ochii stinşi şi trişti vor cere, le va fi vinovată.

In faţa refuzului ei categoric, se uitară unul la altul.

— Adu! zise şeful. Un sanitar ieşi.

In scurta pauză Laura auzi ca în aiureală, taifasul lor cu diapazon urcat, diezurile stridente ale fetei, basul răguşit al colonelului şi ţiuitul din urechile ei.

Se uită în jur ca un animal hătuit, căutând un loc de odihnă, dar, pe tot ce era colţ plan sta ceva trântit, om sau unealtă.

Fumau acum cu fum gros svârlindu-l în obraz unul altuia. Ascunsă în pervazul uşei din fund de care se rezemase, Laura nu-şi recunoştea infirmeria. Patul fusese dat în lături, mesele trase. Avea şi o împânzire roşiatică pe ochi, niţel congestivă.

— Ai ostenit? Cam mult deodată e drept, dar nu se mai putea, dacă-i mai lăsam, crăpau! — zise unul alături.

Tresări!

Sanitarul intră cu un sac de pansamente variate și cu un sticloiu.

— Sus! strigă, șeful. Tresări iar. Era în picioare dar e drept că trebui să se salte ca dintr'o scufundare.

Răsboi! Așa era și răsboiul. După prima îmbătare mistică, venise miracolul înaripat al sacrificiului.

Trecuse apoi prin gura, prin grumazul, prin pântecul frământat al Balaurului, apoi ieșind la o lumină tot mai împânzită, mai roșie, mergea înainte, hătuit, hărțuit, statornic la datoria aspră, trudit și săltându-se iar din prăbușire.

Laura la intrarea sanitarului se roșise tare. Ii bătea sângele în tâmple și îi cânta în urechi.

Aveau sus în tren material mult! Saci plini!... și întrebuințaseră puținul ei avut, dobândit cu atâta cheltuială de vorbă, de drumuri, de rugăminți! Uzaseră de el cași de ea, brutal și nesimțitor. Tâlhari! îi urâ!

Intraseră vre-o zece bolnavi noi.

— Câți mai sunt? întrebă șeful.

— Până la prânz se face jumătate.

Laura se uită împrejur spre o pendulă care nu exista. „De-ar veni prânzul! Pe urmă facă ce ar vrea! gândi. Cineva apăru în dreptul ușei. Un cumnat al ei. Ii făcu un semn întrebător. Ea arătă încercuind cu gestul încăperea și săltând umerii.

Acela se lovi cu mâna peste obraz în semn de uimire deosebită. Iși închipuise desigur sarcina ei mai ușoară. Apoi vru să deschidă ușa și o trânti violent la loc, astupându-și fața cu batista. Laura veni lângă ușă.

— Ce e infernul ăsta? Cum stai aici? Am crezut că mă asfixiez. Iartă-mă dar nu mai intru pentru nimic pe lume.

Laura surâse vag și iar ridică umeri. Ii spuse prin geam că e mobilizat și pleacă grabnic. Familia e desperată. Ea îi ură drum bun, cu resemnarea amarnică cu care primea ori și ce acum.

— Nu am mai putea avea puțină apă fiartă? Toracele ăsta îmi trebuie spălat adânc și curat! — zise cu glas moale șeful.

La apelul ăsta Laura luă cana și ieși. Ii venise ideea să ceară la restaurant. Făceau ceaiuri și cafele. Fierbea samovarul de dimineață până seara.

La ușă aerul o isbi ca un duș,: o trânti aproape înapoi; îi tăiă fruntea. Aerul calm, stagnant depe peron o înnăbușise cum înnăbușise pe cellalt caverna în care ea se îmbătase de duhoare.

La restaurant avu ceva desbateri. Smulse dela nevoile celorlalți litrul acela de apă.

Când vru să intre înapoi, nu mai putu. Se opri un minut cași cel deadinioarea, ca la gura unei peșteri putride. Abia acum simțea cum intră pe gât, pe nări, cum se imbibă în haine, se infiltrează prin pori.

Reluă lucrul. Decâteori se deschidea ușa, se întorcea spre faldul de aer care intra, ca spre o scăldătoare. Spre amiazi grămădeala era mai mare. Intrau, ieşeau mulţi deodată. Un fel de lătrat se auzi și Laura se feri de ceva care îi atinsese poalele rochiei.

— Bravo! — strigă colonelul. — Bine că l'ai adus!

Se uită apoi în jurul lui. Toţi aveau mâinile prinse, cotropite.

— Nu ai vrea să-l pansezi d-ta? — spuse Laurei cu oarecare ezitare. — Păcătosul! adaose cu milă. — Hai măi, taci! că sperii pe cucoana! —

Laura se uită şi ea la podea... Fereşte, Doamne, omul de câte poate vedea... Fereşte-l mai ales de câte poate pătimi! —

Scârba şi mila ţipară în ea deodată, spre cerul mereu deschis întrebărei, decâteori se închide cerul înţelegerei.

Om? — Câine?... Proteu?... Ucigă-l toaca!

Ca troglodiţii peşterilor pe brânci se târa agil în mâini şi genunchi şi gemea-lătratul acela subţire deadinioarea.

— Il faci d-ta? — repetă cu îndoială Şeful.

Drept răspuns groaza scutură violent pe Laura. Medicinista râse în hohot, fără răutate.

— L'a nemerit rău! — glumi colonelul — şi doare al dracului, ustură ca focul!

Secundul întinse Laurei un tub de cauciuc. — Să facem schimb — zise. Pansez eu pe Niţă.

Laura văzu în faţa ei un torace puternic, curat, pe care rana mică dar foarte adâncă îl însemna fără a-l necinsti. O rană destul de fericită.

— „Eu nu ştiu!..."

— Ce să ştii? Pune canula adâncă între coaste, unde e spărtura şi spală bine, fără grijă. Pe urmă îi faci un „fichu" alb, elegant. E Cavalerul nostru!

— Să forfote, să gâlgâie apă, acolo adânc în piept de om, unde stau plămânii delicaţi ai sufletului vieţii? ...pe unde e vecină inima sacră?

Dar între două, nu era de şovăit.

Frizat, ţanţoş, îngâmfat ca un gladiator, Cavalerul, — cum îi ziceau tocmai pentru asta — prin ţinuta lui, da situaţiei o demnitate de nud antic. Se salva din nemernicia locului şi împrejurărilor printr'o conştiinţă îndărătnică a eului, un păgânism firesc, pe care parcă îl respectase şi plumbul.

Laura, ferindu-şi fustele, se trase binişor de lângă cel în patru labe, care scâncea lângă piciorul ei, un scâncet care era desigur dorinţa să fie îngrijit. Se trase încet, fără să se uite. Era totuşi acoperit cu feşe.

— La Domnul Doctor, Niţă! strigă sanitarul. Niţă porni tropăind.

Laura vru să se închine ca proştii. Gesturi nemaifăcute pentru lucruri nemaivăzute. Intâlni în mâini cauciucul.

— Ţiu eu rezervoriul, Coană! — zise sanitarul.

— „Mereu... stă... aşa?" îngână Laura cu capul întors.

— Păi... vezi bine!... altfel pă ce să stea? — râse. Apoi milos:

— Când n'are omul noroc.

— Face mătănii, că tot n'o fi făcut el niciodată... Lasă că se face el bine. Să scoală el Niţă al nostru! zise şeful.

— Până atunci! — interveni secundul care intrase în acţiune.

— Focu lui D-zeu!. Oftă sanitarul.

Laura închise puţin ochii şi înfipse canula în spărtura curată a spinărei subt omoplate. Apa se întorcea curată în cuvetă. „Cavalerul" sta mândru ca la un match sportiv.

De lângă perete unde se pitulase Niţă, cu secundul în genunchi lângă el, se simţea după vaet mersul operaţiei. Lătră mai tare, mai încet, apoi urlă, apoi sughiţă şi pe urmă scânci abia şi tăcu. Parcă încetase o urgie.

— Aşa! uite aşa, Niţă neică! aşa să-mi taci la noapte. Să nu mai zăpăi că ne-ai secat viaţa! — bombăni sanitarul.

A zis că o să se scoale! gândi Laura.

La pansamentul mai complicat, Cavalerul o ajuta, o îndruma, îi întindea feşele cu gesturi îndemânatece şi cochete, le potrivea discret în felul cum era deprins să le poarte şi îi sta mai frumos.

— O să se scoale! — gândi iar Laura de Niţă, prinzând cu acul de siguranţă pieptarul bine reuşit.

I se părea că omenirea întreagă, cum şi sufletul ei, îngenunchiat, izbit la pământ, plecat jos cu faţa spre humă, se va ridica cândva în gestul cel d'intâi spre aer şi lumină.

Cavalerul după ce îi mulţumise cu o înclinare profundă, ca un luptător la loja imperială, îşi plimbă mândru bustul prins în fala de tulpane şi da ajutor ici şi colo.

Laurei i se învârtea tot pe dinaintea ochilor. Oameni şi lucruri, deopotrivă, îi erau numai pricini de trudă Azi mai ales, nimic nu avea vre-un sens, fiindcă nimic nu se transfigura prin suflet Trăia în grosolănia muncei fără de voluptatatea şi răsplata ei.

Când fu ceasul unu, răsuflă. Cei lalţi se consultau dacă să urmeze lucrul sau să pornească trenul. Laura aruncă şorţul, îşi puse pălăria şi se strecură printre ei, anonimă, impersonală cum fusese de la început.

Aşa se simte şi un popor cotropit: expune lucrurilor exterioare, o viaţă exterioară pasivă şi mecanică pe când nobleţea şi independenţa lui de gând şi suflet liber, se ascunde şi se păstrează.

Mai pe urmă Laura avea să cunoască în adevăr viaţa asta, în care tot ce e viu şi bun e stovainizat şi numai locurile răului şi suferinţei stau desvelite.

De musafirii ei de azi, avea să-şi aducă aminte ca de o invazie harnică, aspră şi jovială cu necazul.

Fugari şi ei, prigoniţi de balaurul răsboiului, păstrând către el energia brutală necesară celora ce trebuesc să reziste.

In legea selecţiei erau acei pe care-i alegea „Muschiul" deosebit de cei pe care şi-i păstra nervul. Butaşi pentru regenerarea viilor vieţei.

Afară în aer, Laura păşi şovăit ca un om beat. Părea că ea e un corp impur pe care aerul îl turbura, îl sufoca. Sta deodată sub două încercuiri şi subt lupta lor. Se simţi slăbuţă. Avea în piept un gol care o sfârşea, adânc în piept de om ca într'un abis. Se cutremură.

Acolo undeva, departe în prefacerea a tot se selecţiona poate ceeace avea să fie mai apoi: Suflul curat al sufletului mângâiat, desmierdarea dulce care leagănă la sânul ei moale duioşia sufletului înfrânt de bucurie!

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU.

ADAGIO

O, mica mea —
eu te-am luat în braţe
s'adorm pe sânii-ţi arămii.
Muriseră pornirile nesaţe,
când te-am luat in braţe
a mea să fii.

Lumina însăila o melodie
sub lampă ca un basm,
se tot smucea
să dea
incandescentului spasm
o formă pentru vecinicie.

Oglinda 'n umbră fumega idei
incoherente,
nişte desemnuri somnolente
de femei
melancolice ca nişte valsuri lente.

Dar alba statuetă
dansa pe piedestal,
la piept c'un trandafir banal,
un menuet de cretă.

Crispând mânuţa dulce
pe inima-mi ai pus-o
când la locul ei ai dus-o
să se culce.

Ce umbră nevăzută, rânduri, rânduri
ne-a împletit şi firele de gânduri
odată cu şuviţe 'n şir —
gând pe gând şi fir pe fir?

Ce ritm ciudat
mi se sbătu în creer
de-am început să-l treer
eu, să-l treeri tu, sbuciumat...?

Ci brusc mi te-ai strâns
şi buza-ţi a'nnecat
un ritm închegat
de plâns...

Da: Beethoven, Simfonia III-a
adagiul mortuar...
— Şi l'au cântat arar
bărbatul şi femeia.

Dar tu ai rupt
c'un hohot scurt, linţoliul
ai sfâşiat cu mâna-ţi mică de pe frunte-mi doliul
şi buzele mi-ai supt.

Intins şi rece
eu am tăcut,
am suferit sărut după sărut
ca stânca peste care vântul trece.

Cu fiecare îmbrăţişare mă 'nchideai
ca 'ntr'un mormânt
şi eu muream, tăcut şi galben ca un sfânt,
căci mă iubeai.

Sărută-mă, sărută-mă...

Ne-o părăsi 'ncurând ideia sorţii
căci vom muri,
şi poate peste inimile noastre va 'nflori
crisanteme, simfonia morţii.

F. ADERCA.

HAVUZURI ŞOPTITOARE 'N PARCUL SEREI...

Havuzuri şoptitoare 'n parcul serii,
Voi ce 'ngânaţi a viselor surdine,
Nu mai aveţi voi şoapte pentru mine?
— „Ba-ţi îngânăm nocturnele tăcerii
Ce ţi-au cuprins chemările senine!

Izvoare ce începeţi noi şi clare,
Increzătoare 'n zările vecine,
Voi n'aveţi începuturi pentru mine?
— „Ba-ţi izvorâm în suflet resemnare
Din ţerina brăzdată de destine!

Şuvoaie ce svântaţi cu nepăsare
Porniri ce 'n drum nimic nu le reţine,
Voi nu aveţi avânturi pentru mine?
— „Ba ţi-am mutat a inimii hotare
Făr' a privi în urmă la ruine!

Corăbieri întorşi din largul mării
Ce-aţi ridicat feerice cortine,
Voi n'aţi adus nimica pentru mine?
— „Ba ţi-am adus chemarea depărtării
Şi nostalgia zărilor străine!

ALICE SOARE.

CRONICA DRAMATICA

PUTEREA INTUNERECULUI 5 acte de Tolstoi

Am scris în numărul trecut al *Sburătorului* o cronică dramatică foarte comună. Am ales ideia esenţială a dramei, am transpus-o în proză curentă, fără niciun fel de dramă, şi i-am căutat locul de baştină în geografia poetică a continentului tolstoian.

Remuşcările au venit foarte curând — dar n'am mai putut reveni. Tipograful s'a opus.

Iată de ce era vorba:

Toată lumea ştie — dealtfel Tolstoi trebue să fi fost şi el convins de acest lucru — că eroul principal al dramei este Nikita, argatul care înşală inocenţa unei orfane îngădue, pentru bunăstarea lui să se comită crime, necinsteşte, pe fata vitregă a amantei, şi mai apei ucide pruncul — spre a se apropia în sfârşit de funia sinuciderei, copleşit de naşterea miraculoasă a *conştiinţei*.

E desigur eroul principal. Toată ţesătura fabulei e în jurul lui, toate celelalte personagii îşi primesc lumina prin existenţa lui, drama se închee, odată cu încheerea crimelor lui.

Şi totuşi în *sensul* piesei, este eroul secundar. Pentru cel care vede înapoia dramei *conştiinţa* lui Tolstoi (identică în ce priveşte procrearea estetică în geniul integral negru al lui Ibsen) îndoiala trebue să apară nu mai decât. In *Raţa Sălbatecă*, în *Nora*, ideia fundamentală şi dramatică e în câte un personagiu ridicol şi oribil care pare creat pentru a da un oarecare pitoresc piesei. E o perfidie — doctorul în descompunere în *Raţa Sălbatecă*, femeia care-şi caută o slujbă în *Nora*, beţivul Engstrand în *Strigoii* sunt măştile hidoase ale spiritului lui Ibsen, spirit prin care se clădeşte şi se nărue creaţia dramatică.

In „Puterea întunerecului", o dramă clădită şi rezolvată pe conştiinţa *înnăscut divină* a omului — dela conversiune, toată opera lui Tolstoi încape în această formulă — personagiul realmente principal se va fi confundând şi el cu ideia esenţială.

E desigur o reţetă estetică, pentru înţelegerea complectă a lui Ibsen şi Tolstoi — apucă-te acum şi descoase cele treizeci de personagii din „Puterea Intunerecului..."

In ajutor ne-a venit — şi dintr'odată — d. Morţun care a dat dela prima reprezentaţie strălucirea toată indispensabilă acelui mujic respingător şi imbecil care ţine însă în el, (candelă cu flacără de aur în cameră întunecoasă) ideia tolstoiană înţelegi, dela cea dintâi apariţie că acel neînsemnat mujic, care vine cu iubire pentru suferinţa în sine, cu milă divină pentru suferinţa altora, e însuşi duhul lui Cristos din Rusia. Pe măsură ce drama se desfăşoară, înţelesul acestui personagiu creşte neîncetat până ce în ultimul act a cuprins în întregime şi a rezolvat drama.

Din acest punct de vedere e semnificativ momentul când conştiinţa mujicului cumpăneşte nelegiuirile fiului, din umilă cum era, fără a şti unde va ajunge. Nichita vine beat dela târg — şi în toată vremea acestei inconştiinţe, în partea cealaltă a scenei, de pe cuptorul unde aţipise, Mujicul divin se ridică...

Dar trebue văzut Morţun, — şi poate numai Morţun — care fără nici un ajutor din partea textului, fără o replică, s'a ridicat şi-şi îmbracă sumanul, şi se înnoadă la mijloc cu sfoara... într'o protestare definitivă, cu fiecare mişcare, care-l creşte din colţul lui, uriaş, cum, tăcut, el schimbă astfel axa unei lumi.

„Puterea Intunerecului" nu e numai triumful unei conştiinţe — ci şi victoria unui actor român care într'o stagiune (fără a voi să se angajeze la Comedia Franceză) a jucat cu aceiaşi putere, — cu toată distanţa!... — pe Căpitanul nebun din *Strigoii* lui Ibsen, pe *Regele* lui Flers & Caillavet şi pe Mujicul lui Tolstoi.

TEATRUL REGINA MARIA

AVARUL de MOLIÈRE. — ROŞCOVANUL (Poil de Carotte) de JULES RENARD

Teatrul cochet din pasagiul Comedia ne dă două spectacole de artă pură. Nici o preocupare mercantilă. „Avarul" s'a mai dat în stagiunea aceasta la Teatrul Naţional şi cu toţi ne-am reînprospătat bunele opinii pe care le avem despre Molière şi I. Brezeanu.

Harpagon jucat de d. Mihalescu nu iese din concepţiunea lui Molière — şi mai aduce ceva: convingerea că Harpagon e un erou tragic. Masca, atitudinea, scăparea conştientă din hazurile care tentează pe orice actor mediocru, ne-a dovedit că d. Mihalescu n'a interpretat ci *creat* foarte personal pe Harpagon, în ce are el mai adânc — şi mai modern.

„Roşcovanul" dă prilej doamnei Tantzi-Cutava-Barozzi să-şi pue în joc toate însuşirile de comic dureros pe care le posedă. Am tot certat-o că nu joacă tragedie. N'aveam dreptate. Mijloacele ei de expresie cele mai sincere şi mai captivante sunt tot cele de duioşie comică. Rămâne de văzut dacă „Poil de Carotte" e duios comic sau tragic.

Trebue să reţinem această bogăţie nouă şi inteligentă a actriţei: de foarte multe ori a ştiut să vorbească băeţeşte nu mai prin felul cum ţinea picioarele!...

Am văzut pe d-na Tantzi-Cutava-Barozzi la prima reprezentaţie. Nu şi-a recăştigat calmul nici la ultima replică. Era foarte emoţionată până a uita că e băiat. (Unele adjective deveniseră femenine). Şi de ce? de ce?... *Les cébeilles de fleurs értaient déjà dans les coulisses...*

F. Aderca

CRONICA ARTISTICĂ

PRIN EXPOZIŢII

După câteva săptămâni de relativă stagnare, piaţa artistică s'a înviorat din nou. O sumedenie de expoziţii şi-au deschis porţile şi altă sumedenie abia-şi aşteaptă rândul. Spaţiul şi timpul nepermiţându-ne să facem altfel, ne vom mărgini la foarte scurte dări de seamă chiar acolo unde valoarea lucrărilor ar necesita o analizare mult mai amănunţită.

In sala *„Mozart"* expun cinci pictori. *Dl. Arnold* cel mai necunoscut dintre ei aduce o operă îndeosebi de preţioasă cu toată multiplicitatea şi, fatal, împrăştierea ei. Pastele, guaşe şi uleiuri portrete şi peisagii au în toată neegalitatea lor ceva din violenţa aparent liniştită a temperamentelor ce-şi caută într'un necontenit zbucium interior făgaşul cel mai priincios complectei lor desvoltări. De acest făgaş pe d. Arnold nu-l desparte mult. Chiar în peisagiile sale, d-sa întrebuinţează fără să vrea, desigur, una din cele mai de seamă însuşiri ale portretului modern: caracterizarea dusă până la caricatură.

In aceste peisagii aportul personal al pictorului trece dincolo deaceia ce se numeşte frumos, exagerând elementele fundamentale ale unei atmosfere prin derogări proprii dela culoare şi desen, ceeace e mai mult decât o obişnuită interpretare. E acolo o supra saturare a tabloului cu aportul personal, fapt care arată o tendinţă spre expresionism, tendinţă foarte discretă în peisagii, dar foarte clară, foarte directă în portrete. Acesta e motivul pentru care portretele sunt superioare peisagiilor în opera d-lui Arnold, înţelegând prin asta că sunt mai aproape temperamentului său artistic, şi prinurmare sunt operele în a căror realizare va trebui să se menţie şi săşi continue cariera picturicească.

Il ajută aici ;atât desenul cât şi o putere surprinzătoare de reliefare şi mai ales de caracterizare a personagiilor. In aceste condiţii, pe drumul portretului, d. Arnold are de aşteptat biruinţi a căror intensitate nu va depinde decât de munca răbdătoare ce va fi depusă.

Alături de d-sa *d. Manoliu* aduce câteva bucăţi de o inspiraţie gingaşe şi fragedă cu tot aerul lor cam prea încărcat şi cam prea îngust în realizare.

In sala de alături, *d. Steurer* care a ţinut să-şi schimbe încă odată ţelul de a lucra arată acum intenţiuni decorative şi destul de personale. Pictura sa de anul acesta, are două caracteristici: o realizare sculpturală a întâiului plan ca la Ştefan Popescu şi una picturală a celorlalte planuri. Vigoarea şi precizia liniei din primul plan, în restul tabloului se transformă în admirabile melodii coloristice, în care aerul are un loc important.

Fineţea valorilor, una din cele mai de seamă însuşiri ale pictorului, are aici un câmp larg deschis. Ea îi permite realizări de distanţe şi de armonii de-o vaporozitate neaşteptată, şi toate acestea lucrate cu un penel stăpân pe culoare, energic şi precis.

Credem că i-a venit şi d-lui Steurer vremea să se oprească la un fel de a picta. Calităţilor sale technice şi sensibilităţii lui nu-i lipseşte decât atât.

D-na *Ciurdea Steurer* expune câteva capete în care expresiunea nu lipseşte chiar dacă redarea ei pretinde jertfa desenului.

In acelaşi sală *Gic*, unul din cei mai vechi caricaturişti ai noştri şi pe care modestia sa l'a menit unei profund nedrepte ignorări din partea publicului, expune câteva bucăţi din care însă evidenta grabă a execuţiunii a răpit mult din farmecul intenţiilor.

La *Maison d'Art* expune d-l *Troteanu*, despre ale cărui lucrări decorative am vorbit cu ocazia expoziţiei salonului de toamnă. Bucăţile expuse acolo figurează şi aci. Lucrările ce nu i le cunoaştem dela salon nu fac decât să confirme ceia ce am spus atunci.

VICTOR ION POPA.

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Sburătorul şi alegerile. — Alegerile de acum ne dau prilejul unei mici recapitulări din punctul nostru de vedere. Cercul *Sburătorului* şi-a pierdut reprezentantul lui în guvern, pe d. I. Petrovici, fostul ministru al lucrărilor publice; a câştigat în schimb doi deputaţi în parlamentul liberal.

„Dulcea şi vesela grădină" a Bucovinei, care s'a dovedit atât de guvernamentală, ne-a trimes „cu o majoritate sdrobitoare" pe Faunul Câmpulungului: pe d. G. Rotică. Cu o amabilitate poate excesivă, Ardealul a oferit dintr'odată două locuri prietenului nostru d. Valjean, autorul *Nodului Gordian* şi al *Lacrimei*. Şi pentru a-şi face darul şi mai gustos, i le-a oferit fără luptă. Lipsa aceasta de luptă ar putea însă frustra literatura română de o comedie de moravuri electorale, cu caracterele specifice ale alegerilor de dincolo.

In ceia ce priveşte pe ceilalţi reprezentanţi ai literaturii în parlament, mărturisim că am trecut printr'o emoţie. Aflând de turneele sale prin Ardeal, am crezut un moment că d. Radu Cosmin e şi el candidat guvernamental. Nimeni n'ar fi meritat această cinste mai mult de cât istoricul turneului d-lui Peretz în Ardeal sau al cuceririi Budapestei de bravele armate române. Din nefericire, ştirea nu s'a confirmat; bardul nu era decât agentul electoral al celuilalt Raducosmin al guvernului, d. Jean Th. Florescu. Intrunirile din Târnave, în care au apărut ambii cuceritori, al Ardealului şi al Macedoniei (de acum vre-o donăzeci şi cinci de ani), trebue să fi fost impresionante. Fiind nu numai om de acţiune ci şi de condei, d. Radu Cosmin ne-a şi dat, de altfel, o scurtă dar emoţionantă descripţie în *Viitorul*.

D. Duliu Zamfirescu, conetabilul literelor române, după ce a luptat la Senat, s'a retras de la alegerele de la Cameră. Sperăm deci de la domnia sa continuarea Comăneştenilor; având răgazuri, îl sfătuim totuşi să se ferească de a veni prin Cişmigiu, unde trebue să şi fi apărut, în această primăvară prematură, d. Radu Cosmin, cântăreţul parcului nostru metropolitan. Şi fiindcă cititorii nu vor înţelege ce legătură facem între aceşti doi scriitori şi Cişmigiu, vom săvârşi o mică indiscreţie. Era pe vremea rozelor de Mai, când un fost ministru povestea într'un cerc mai numeros, cu acea simplicitate ce e nota principală a personalităţii sale:

— Nu fusesem de ani de zile prin Cişmigiu, când acum câteva zile, obosit de şedinţele Camerii, trecui prin parc. Nefericită inspiraţie: Abia intrat, auzii un glas leşinat:

— *„Ex-ce-len-ţă... Ma-estre., ai venit să respiri aerul îmbălsămitor al Cişmigiului?"* Mă întorc: era bardul Radu Cosmin. A trebuit să ascult explicaţia tuturor frumuseţelor parcului. Şi apoi de odată, cu acelaş glas leşinat: *„Bine faci Ex-ce-len-ţă că laşi carul statului şi mai iei puteri în sânul divinului Cişmigiu. Aşa fac şi eu. Eu mă scol la ora 7. Iau tocul şi mă pui şi scriu la Babilon. La ora 11 depun tocul.* (Inchipuiţi-vă moment istoric pentru literele române în care Radu Cosmin îşi depunea tocul cu care scria Babilonul!) *Mă duc de mă refac apoi în Cişmigiu* *până la ora 3. La 3 îmi retau tocul şi scriu până la 7, când depun iar tocul* (alt moment istoric) *şi mă duc din nou în Cişmigiu*".

Dar de la alegeri am ajuns la Cişmigiu, prin nu ştiu ce asociaţie de idei. E cald şi frumos, şi ne gândim cu satisfacţie că în timp ce confraţii noştri Rotică şi Valjean vor lupta asudând pe dealul Mitropoliei, noi ne vom plimba, liberi de grijile statului, prin rozereele Cişmigiului, plini de gânduri poetice şi frivole.

S.

Struţeanu se multiplică.— Primim o scrisoare de la un elev de liceu, din care extragem următorul pasagiu textual:

„In „*Adevărul literar*" dela 5 Martie d. Nicola Iconarul, vorbind despre poetul Théophile de Viau, pomeneşte despre prietenia dintre poet şi Balzac, prietenie urmată de o ură inexplicabilă. Dupăce citează câteva rânduri, în care Théophile acuză pe Balzac de invidie şi duşmănie, autorul articolului face următoarea reflecţie:

„Această nedreaptă şi exagerată atmosferă, la adresa unuia din cei mai mari romancieri ai Franţei e o dovadă tristă de legăturile de prietenie efemeră dintre spiritele cele mai alese ale omenirii".

Balzac, contemporanul lui Théophile de Viau, *unul din cei mai mari romancieri ai Franţei?* Fără îndoială, d. Iconarul confundă pe Guez de Balzac, autorul unui imens număr de scrisori, al celor 77 dizertaţii, al lui „*Socrate chrétien*" etc. cu romancierul Honoré de Balzac. E adevărat că trăim in epoca unor ciudate şi sistematice confuziuni, dar a transporta pe H. de Balzac în secolul XVII mi se pare o confuzie cu un vădit caracter de enormitate.

D. Iconarul poate însă să fi înprumutat dela d. Struţeanu acel gen bizar de ironie, care constă în a pune pe seama unui autor opere scrise de un altul.

Ion Bazacliu
Elev în cl. VI
Liceul Alexandru Lahovari
Râmnicu-Vâlcea

„Sonata umbrelor" la Berlin.— In sgomotul alegerilor şi al măruntelor preocupări politice, a scăpat presei politice, fireşte, şi celei literare, în mod mai puţin firesc, evenimentul reprezentării piesei d-lui A. Dominic pe una din scenele Berlinului.

Tardiv, nu ne rămâne de cât să ne bucurăm de succesul colaboratorului nostru, pe care ne place să-l încadrăm în atenţia binevoitoare a presei berlineze asupra întregei literaturi române.

Lealitate.—Prin pana excepţional de entusiastă a d-lui F. Aderca, actorul I. Morţun cunoaşte părerile bune ale *Sburătorului* asupra remarcabilului său talent. De altfel, de câte ori îl întâlnim i le confirmăm şi noi prin viu grai: actorii au avut totdeauna superioritatea de a ne obliga să le vorbim de „ultima lor creaţiune" fără a se simţi dâtori să ne citească ultimele articole, decât numai când sunt despre dânşii. Precizând astfel situaţia noastră faţă de talentul de actor al d-lui I. Morţun, avem toată libertatea de apreciere când d-sa încearcă, de pildă, să devină scriitor. Resentimentele nu pot suplini talentul; iată de ce nu ne vom feri să-i spunem foarte clar d-lui I. Morţun că articolul despre fostul său director, d. Victor Eftimiu, e o simplă trivialitate, pe care n'o îndreptăţeşte nici o calitate. Că l'a scris, — nimeni nu i-o reproşează: dreptul de insultă este probabil înscris în Constituţie. Obiectul acestei notiţe porneşte numai dela momentul publicărei articolului în *Adevărul literar*.

Se ştie că d. Victor Eftimiu e un foarte vechiu colaborator al *Adevărului*, că de la plecarea lui de la Teatru şi-a reluat activitatea, scriind o serie de foiletoane despre teatru, cu o vervă, competenţă şi autoritate ce depăşesc cu mult cadrele *Adevărului*, şi că e un colaborator poetic regulat al *Adevărului literar*. Fără să-l consulte, direcţia acestei foi literare a găsit de cuviinţă să publice insultele neliterare ale D-lui I. Morţun, însoţindu-le cu această monumentală întroducere:

„Toată lumea cunoaşte şi apreciază pe d-l I. Morţun ca actor; nu toată lumea ştie însă că acest eminent artist este şi un bun scriitor. Va fi desigur o plăcută surpriză pentru cititorii noştri să afle acest lucru.

„Pişcat" de articolul d-lui Victor Eftimiu, care afirmase că actorii când vorbesc nu ştiu ce spun, d-l Morţun a pus mâna pe condei pentru a face dovada că unii din ei, nu numai că ştiu să vorbească, dar ştiu să scrie.

Şi astfel trebuie să mulţumim d-lui Victor Eftimiu, că a dat prilej d-lui Morţun să se producă pe terenul literar."

Iată-l pe d. Victor Eftimiu felicitat că a dat prilejul d-lui I. Morţun.,. să-l insulte („*nu e nici turc, nici turleac... ci numai un fleac!*") în ziarul în care scrie regulat. Situaţia e paradoxală şi depăşeşte marginile obicinuitei lipse de solidaritate şi de lealitate dintre oamenii ce lucrează la un loc.

Cazul nu e rar, dar nici odată nu l'am întâlnit atât de expresiv: să mulţumeşti prietenului tău că a dat ocazie unui străin să-l insulte! Şi fiind că veni vorba de lipsa curentă de lealitate, vom pomeni un caz tot atât de recent, deşi mult mai inofensiv.

Cititorii îşi mai amintesc poate de reproducerea în această revistă a poeziei *Ioana* şi de încadrarea ei în câteva observaţii de ordin general. Voind să probeze că prozatorul este egal poetului, d. I. Vinea, autorul nenumit al acestei poezii, a replicat a doua zi prin articolul *Magistrul*, publicat şi republicat prin diferite foi sindicate. Am solicitat atenţia cetitorilor noştri şi pentru proza d-lui I. Vinea pentru a le da toate elementele cu care se poate judeca un om în dubla lui înfăţişare. Până aici lucrurile au mers normal. Unul dintre colaboratorii cei mai asidui ai *Sburătorului* publică însă imediat într'un ziar următorul comentar al acestui incident minuscul şi, de altfel, perfect inutil:

„Nu voim să spunem că nu sunt şi resentimente păstrate în adânc şi mascate cu zâmbete repetate de superioritate imparţială. Dar momentul vine, vine totdeauna şi atunci — dă-i la cap!.. Tu nu-l numeşti (toată lumea ştie de cine e vorba) şi ai rămas imparţial.

Reacţiunea se produce — am susţinut în totdeauna că poeţii sunt reacţionari!...

Poetul (meschin fără hipocrizie) pune mâna pe vâna de bou şi ucide pe critic."

Solidaritatea între colaboratorii unei reviste nu exclude dreptul de critică dar cred că ar trebui să excludă dreptul de insinuare.

E. L.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE
DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI
PLUGARILOR (1907)

de V. DEMETRIUS

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI,
DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI
ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile rasvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA " TRANSILVANIEI "
SIBIU

CENTRALA „MISSIR”

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale : BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, [illegible]
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI .:. LENAJURI .:. PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BOMBONERIEI : :
: : RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institutul Grafic „Cultura”, Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

SUMARUL No. 28

E. Lovinescu	**Anticipaţii Literare (III).**
Vladimir Streinu	**Sfârşit de toamnă**
Marcel N. Romanescu	**Berceuse**
Camil Baltazar	**Han vechiu**
Gheorghe Brăescu	**Ereuri**
Emil Dorian	**In faţa serii**
Sanda Movilă	**Arabescuri în lumină de lună**
B. Fundoianu	**Henry Bataille**
G. Rotică	**Luând iubirea locul**
G. Silviu	**Singurătate**

Cronica Dramatică: F. ADERCA.
Cronica Artistică: VICTOR ION POPA.
Insemnări Literare.

28

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal. la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT:

„DIN LUMEA ISLAMULUI“

TURCIA

JUNILOR

TURCI

de N. BATZARIA

Cu o prefaţă de N. IORGA

LEI 24.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

ANUL I. — No. 28

25 MARTIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

ANTICIPAŢII LITERARE

III

...şi Camil Baltazar

Prin câteva poezii numai, d. Camil Baltazar şi-a definit personalitatea. Dintre noii veniţi, e singurul ce ne aduce o notă originală. Originalitatea, de altfel, nu implică perfecţia, nici chiar superioritatea realizării, după cum nu exclude, într'o măsură oarecare nici influenţele. D. Baltazar e încă departe de a se fi realizat: nesiguranţa îi roade cuvântul, imaginea şi mai ales arhitectonica poeziei; influenţele se resimt, încrucişate chiar, în expresie dar nu şi în sensibilitate. Simţirea poetului este atât de specifică încât îi crează o originalitate numai prin simplă prezentare.

* * *

Am putea defini specia poeziei d-lui Camil Baltazar — fără a-i defini şi sensibilitatea — ca un amestec al poeziei de notaţie cu poezia de atmosferă. Prin notaţie, purcede din cel mai plastic poet al generaţiei actuale, din d. Camil Petrescu; prin atmosferă, din d. Bacovia. Originalitatea lui formală vine tocmai din fuziunea acestor două maniere aparent contradictorii: pe de o parte, atmosfera interioară presupune elemente de suggestie muzicală, fluiditate, repeţiri până la obsesia verbală, obscuritate voită; iar pe de altă, notaţia precisă, plastică, nouă, trage lucrurilor din afară un contur definit. Lunecând repede spre forma litaniei, adică spre expresia monotonă şi psalmodică a unui sentiment profund, impalpabilă şi interioară, poezia d-lui Camil Baltazar e prinsă totuşi în cadrele unor viguroase notaţii plastice.

Am citat cu altă ocazie exemple de notaţie originală. Nu vom mai cita de cât unul singur: fixarea tăcerii încordate ce precede moartea şi sfâşierea ei prin ţipătul suprem:

Tăcerea şi-a întins atât de mult elasticul
în cât
credeam că va plesni...
Apoi
un ţipăt neuman de plânset
care
a spart tăcerea, prăbuşind-o peste noi
în fărămiţele
de-am simţit
cum grindina ne biciueşte peste nervi.

(Imagini din sanatoriu).

Intrând de obiceiu numai ca un sporadic element material în poezia mai mult interioară a d-lui Camil Baltazar, notaţia se valorifică totuşi uneori prin sine. Şi fiindcă am mai dat cândva un exemplu de această specie poetică, în care se disolvă lirismul contemporan, vom reproduce acum în aceiaşi intenţie, o întreagă poezie inedită a d-lui Camil Baltazar:

HAN VECHIU...

Hangiul e bătrân şi olog;
Hanul e îngrijit de o fată slută,
Care, când vrei s'o mângâi, se uită spanchiu
Şi da să fugă mai sperioasă ca o ciută.

Odăile putrezesc sub strat de igrasie,
Cu aşternuturile de mult neprimenite,
Şi deasupra candelii Maica Domnului (în stampă)
Doarme şezând stângaciu cu braţele obosite...

Liniştea calmă a coclit, — şi acum
In odae s'a împânzit miros de acreală stătută:
Doar odăiţa din fund e îngrijită cu levănţică,
Fiindcă acolo-şi odihneşte ciolanele-fata slută...

Cum e seara şi drumul pustiit de drumeţi,
Hanul şi-adoarme obloanele grele

Scârţâind morăcănos drugii ruginiţi de fer, —
Bortiliţi de mari şi lungi caele.

Hanul doarme acum răpănos de noapte şi oboseală
Şi cum şi-a întunecat geamurile şi le-a oblonit,
Pare un hoţ care s'a ascuns să chibzuiască
Pe cine-ar mai avea de omorît şi jefuit...

Sub influenţe prea evidente, vigoarea notaţiei este împinsă până la inestetic; amănuntul inutil violent se aglomerează ostentativ ca să ne impresioneze. E şi aceasta expresia unei arte obosite care confundă violenţa cu vigoarea.

Originalitatea d-lui Camil Baltazar este de a ne fi dat poezia sanatoriului, şi, în specie, a sanatoriului de tuberculoşi. Din acest mediu, tragic şi antipoetic prin abundenţa amănuntului hidos, el ne-a scos o poezie patetică, desigur, dar încă suavă prin covârşirea imaterialului şi a sufletescului asupra tot ce ne-ar fi putut părea respingător. Poezia d-lui Camil Baltazar învălue pe bolnavi şi pe îngrijitoare, sanatoriul şi moartea însăşi într'o atmosferă de străvezie bunătate şi, oarecum, de poetică irealitate. Sora Verona e:

Prietena cu ochii buni, — şi veşnic gata de ertare,
Prietena cu ochii inelaţi de cearcăne vineţite.

Vecinul de pat:

Mi-a cuvântat cu grai bun de frate
De însănătoşire şi de mamă.

Sanatoriul:

Cu perne albe revărsate, pe ferestrele deschise—sanatoriul
Surîde binevoitor în zare.

Excesul de suferinţă fizică desvoltă o sensibilitate tot atât de excesivă. Povestindu-şi mizeriile, vecinii de pat îşi „vor dărui mâinile“:

Şi aşa de frăţesc le vor strânge
Că sufletele amândurora vor pluti, sincere, pe gură.

şi printr'o admirabilă proecţiune a sufletescului asupra lumei din afară, noaptea dinăuntru va stinge lampa din perete:

Va fi aşa de mult noapte şi în noi aşa de multă tristeţe
Că lampa se va stinge...

In această atmosferă de linişte, de tăcere, de răcoare, în care poteca din pădure e „*moale,*“ în care desprimăvărarea pojgheţueşte „*cu zâmbet umed nuferii de baltă*“ iar copacii „*şi-au lipit frunze pe nud să nu observi cum le tresaltă sânii*“, în această ambianţă, în care:

Ochii sunt jilavi de sfioasă bucurie
Iar gura ta burează dor cuminte.

era firesc ca, pierzându-şi din oroare, să ne apară senină şi moartea. Pentru acest cuvânt, sfârşitul din *Scrisori din sanatoriu* trebue citat în întregime :

Spre dimineaţă, când bolnavii se scoală,
Cu gemete şi întrebări pe jumătate,
Voi dormi frumos
Cu mâinile — a rugăciune — pe piept încrucişate...

Şi poate că vroind să mă depună în capelă,
Mă vor plimba descoperit — prin grădină,
Şi cum mă vor plimba tăcut pe alei,
In dimineaţa care se deşteaptă vibrând ca o coardă de
[violină,
Se va pleca o creangă de copac,
Umbrindu-mi faţa cu tăcere
Şi sărutându-mă blajin cu floarea-i albă
Ca o târzie şi cuminte mângâere...

Dimineaţa va fi o soră care se deşteaptă,
Despletindu-şi în văzduh părul de soare, —
Cum mă vor fi lăsat să hodinesc puţin —
Cu faţa galbenă, brodată de alb de floare,

Va fi atâta tăcere în jurul meu,
Creanga va sta boltită asupră-mi cu teamă, —
Că aşi vrea în clipa ceia să te rog :
Când vei afla de moartea mea
Să nu plângi, mamă...

Comparaţiile sunt totdeauna primejdioase : ceva din măreţia morţei din Mioriţa a trecut totuşi în această senină evocare a morţii în mijlocul naturii ocrotitoare, în care chiar plânsul mamei e un motiv de tulburare...

* * *

Având o sensibilitate nouă, şi, ceiace e tot atât de remarcabil, o expresie figurată personală, pe care, dealtfel o pândesc manierismul şi nesiguranţa, d. Camil Baltazar e din specia atât de rară a poeţilor originali. Viitorul ne va da totuş măsura elasticităţii talentului său.

E. Lovinescu.

SFÂRŞIT DE TOAMNA

Vânătă într'ale vântului bătăi
Toamna aspră, ca şi 'n alte rânduri,
A lăsat de-odată grele ceţi pe văi
Şi pe sufletele noastre gânduri.

Din tăceri de sure veşnicii ales,
Rece gândul morţii ne încarcă
De suntem copacii firavi, parcă,
Ce din pâcle chiciuri grele au cules.

Cu podgoriile de-odată subt pământ,
Soare cărunţit simţindu-şi vrerea,
Sufletul s'a tras 'în noi ca 'ntr'un mormânt
Peste care lespede-i tăcerea.

Şi 'n repaosul adânc ce s'a 'nchegat
De s'ar mişca o cută'n vre-o perdea
Tăcerea-ar tresări şi s'ar mira
Ca de ceva ciudat...

Vladimir Streinu.

BERCEUSE

Fată mică, fată mică,
pleacă-ți fruntea spre hodină!
De ce storci ciorchini de lacrimi
dintr'un zâmbet de lumină?

Sânu 'n cuibul palmei mele
pare-o pasăre nebună;
plânsu 'n scorbură de umăr
ca 'ntr'o peșteră răsună.

Na venit nici astăseară;
poate n'o să vină mâine:
tu din miezul buzei tale
muşti lividă ca 'ntr'o pâine.

Hai și culcă-mi-te 'n poală
să te-alint cum făcea mama...
Candela din ochi clipește
și-ți ironizează drama.

Dacă 'n visul tău iubirea
avea ritm de barcarolă,
palpitare de columbă,
poleieli de aureolă,

dac'a fost ca al tău idol
slab și omenesc să fie,
și să nu-i scânteie haina
ca zăpada străvezie,

tu-ți frângi mâinile acuma
și te superi foc pe mine
c'am surpat, fără să bănui,
tot altarul în ruine.

Chiar de-ar fi minciună dorul,
ce-am cătat să 'ngrop iluzii,
când din leagăn te purtară
cu povești în pragul buzii,

când sub grindină de râset
cați aripa unei streșini
și, pierzând cărarea razei,
tremurând la pieptu-mi leșini.

Că sunt numai eu de vină
că ți-e inima o rană,
mi-o repetă 'n noapte plânsul
ca un clopot de dojană.

Imi ascult picând osânda,
deşi nu ştii cât mă doare,
nu de mine, ci de chinul
dragostei mistuitoare.

Mâine 'n zori, poimâine poate
când căpşoru'o să 'nțeleagă
că de te apropie visul
numai oamenii te leagă,

că iubirea nu-i țesută
din vedenii diafane,
ci din biata înfrățire
a păcatelor orfane,

mâine când v'o sta pe inimi
sărutarea ca o mană,
însetată și brutală,
iertătoare și umană,

mâine binecuvânta-vei
pe acel ce nu se teme
să-ți lumine suferința
ca să-l fulgere blesteme.

Cum va renvia atuncia
din cenușă visul rodnic,
și va 'ntinde vieții mâna-i
tremurândă de logodnic;

Și va crește din genune
spre lumină dorul trainic,
ca și 'n mine bucuria
că i-am fost odată crainic.

Ce zâmbești ne 'ncrezătoare?
Ori mi-ai adormit în poală?...
Candela cu mâini de raze
îți desmiardă ceafa goală.

Marcel N. Romanescu.

* * *

ERESURI

După masă, după cafeaua făcută la spirt de coana mare, plecată să se culce mai de vreme, tinerii căsătoriţi, ea într'un matineu de *moleton*, el într'un veston de casă, se strânseră la gura sobei.

— „Nu arde, dragă, de ce nu arde?“

— „Pentru că s'a stins... Anico!... Anico! Mai adă vre-o două lemne“.

— „Jăratec mai trebue?“ întrebă servitoarea, ivindu-se cu un făraş plin de cărbuni însufleţiţi.

— „Trebue, trebue“...

— „Nu, nu, nu, nu... fugi cu cărbunii“.

— „Las' să-i pună, dragă, nu strică“...

— (sentenţioasă) „Nu se pune foc peste foc“.

— (mirat) „De ce?“

— (fatalistă) „Aşa!“

— „Ei cum aşa?“

— „Uite aşa!“

— „Nu se poate, dragă, trebue să aibă o raţiune“.

— „Zice că nu e bine“.

— „Mofturi! Pune-i, Anico, pe răspunderea mea... să vedem ce o să fie.“

— „O s'avem ceartă în casă.“

— „Taaci!“

— „O să vezi tu,“

— „Aşa, cândva, o să ne certăm fireşte, că n'a văzut nimeni bărbat care să nu se certe cu femeia lui...“

— „Zice că până nu s'aprind luminile.“

— „Fugi, frate!“

— „Nu crezi?“

— „Eresuri. Şi drept să-ţi spun nu m'aşteptam de la tine femeie în toată firea...“

— „Grozav mai eşti!“

— „In orice caz n'am eresuri. Asta e prostie curată.

— „Prost eşti tu!“

— „Eu nu sunt superstiţios, mamă-ta...“

— „Te rog să nu te legi de mama.“

— „Nu mă leg, da văd că ţi-a băgat în cap obiceiuri care numai la mahala...

— „Frumos îţi şade! Nu trebuia să mă iei dacă ştiai că sunt mahalagiaoică.“

— „Dragă, m'ai înţeles rău.“

— (fugind cu scaunul) „Te rog, te rog... mai departe de mine. Acum am văzut cine eşti... Mă miram eu de ce nu-ţi mai place nimic d-tale.“

— „Ai băgat de seamă!“

— „Nu glumi, ipocritule, nu's tocmai aşa proastă... te 'nşeli amarnic.“

— „Da bine, dragă...“

— „Orice fac nu e bine, orice spun te plictiseşte.“

— „Ascultă, Lelico, nu fii copilă.“

— „Lasă-mă... să nu te apropii, că ţip... (indignată) m'ai făcut femeie în toată firea... Numai când vine Nadi eşti vesel, cauţi să faci spirit şi, dacă vrei să ştii, vorbeşti numai prostii. Aşa.“

— „Dragă, da îţi jur pe onoarea mea!“

— „Nu jura. Am să te las.“

— „Dar asta e nebunie curată.“

— (suspinând) „Mă fa-faci şi ne-nebună... Mamă, ce-am ajuns eu!“

— „Ascultă, Lelico, potoleşte-te, că-mi iau pălăria şi plec.“

— „Du-te, hai pleacă... ce mai stai... că atâta aştepţi să te scapi de mine (plină de lacrămi) o să vezi mai târziu pe cine ai lăsat, cine are să te iubească ca mine...“

— (mângâind-o) „Hai, Lelico, fii cuminte, fată. Tu ştii bine cât te iubesc, cât am umblat după tine.“

— (suspinând) „Să mă faci proastă... n'aş fi crezut nici odată.“

— (consternat) „Mai întâi nu te-am făcut proastă, dar chiar dacă s'ar fi întâmplat, e un cuvânt dojenitor adresat unui copil drăguţ, pe care l-am alintat din cale afară.“

— (suspinând fericită) „Să mă faci mahalagioaică...“

— (revoltat) „Asta nu, nu e adevărat. Te rog până aci, cu toate că...“

— (ţintă la el) cu toate că?...

— (sincer)... cu toate că te port în ochi plină de soare, în şorţ de pension, în poarta casei din Popa-Nan. Doamne, cât erai de frumuşică!“

— (vicleană) „Mă mir că-ţi mai aduci aminte!“

— „De ce să te miri?“

— „E aşa de mult de atunci!“

— „Abia un an!“

— „Caută bine. Trebue să fie mai mulţi. (cu parapon) N'am ajuns într'un an femeie în toată firea.“

— (luând-o în braţe) „Copilă mai eşti! Ştii bine cât îmi eşti de dragă. Credeam că n'o să te fac niciodată să plângi.“

— „La ce m'ai făcut bătrână?“

— „Nu m'am gândit să te fac bătrână, ar fi o absurditate.“

— „Iţi pare rău?“

— „Sigur că-mi pare rău.“

— „Cere pardon.“

— (sărutându-i mâinile) „Pardon!“

— (învingătoare) „Nu aşa, zi: piti, piti, pardon.“

— (ameţit) Piti, piti, pardon.

— (cuprinzându-l de gât) Şi eu pardon (luminată subit, vezi ţi-am spus eu, nu mă credeai.“

— „Ce?“

— „Că nu se pune foc peste foc.“

— (râzând) „Aşa e, frate. Acum văd şi eu c'ai avut dreptate (strângând o mai tare) Hai să facem nani...“

— (serioasă) „Cu o condiţie. Să fii cuminte...“

— (nenorocit) O, Lelico!“

— „Mâine e duminecă.“

— „Ei şi?“

— „E păcat.“

— (triumfător) „N'ai nici-o grijă. Am fost un an la seminar. Cunosc canoanele.“

— (cochetă) „Asta e canon?“

— (aprins) „Voiam să zic că nu e sâmbătă obişnuită.“

— „Da cum e?“

— „Proasto, nn e Sf-tul Niculae? Păcat era ieri.“

= (ruşinată) „Vai, şi noi...“

— „Stai nici ieri n'a fost păcat.“

— „Da, mă amăgeşti.“

— „Uitucă mai eşti. (sărutând-o după fiecare întrebare). Unde am fost asară?“

= „La Operă,“

— „Şi după operă?“

— „La dancing.“

— „Câte erau când ne-am culcat?"

— „Patru."

— „Atunci?"

— (nedumerită) „Nu 'nţeleg."

— „Intrasem în sărbătoare, proastă mică..."

— (şovăind) „Crezi?"

— (ridicând-o) „Ascultă-mă pe mine, sunt doar fecior de popă."

— (cu ochii închişi) „O, atunci..."

GH. BRĂESCU.

IN FAŢA SERII

Tu, seară,
Vii din depărtări
Pe poarta târgului
Cu străzi pline de sgomot şi oftări
Şi, nebăgată 'n seamă,
In rochia ta de muselin închis,
Te-aşezi cuminte, singură şi mută,
La uşa fiecăruia din noi,
Cu ochi de vis,
Cu braţe moi.

Dar noi intrăm gemând
De patima măruntă, ce ne frânge
Şi cu atâtea vorbe 'nveninate,
Pe cari le-aruncă 'n sus pământul,
Te pângărim
Şi-ţi rupem taina şi vestmântul.

O, seară minunată,
Prietina din ceasul cel mai drag,
De ne-am opri odată
In prag
Şi, respirând vestmântu-ţi de mătasă,
Goi şi curaţi, să ştim uita
Şi să luăm cu noi în casă
Imbrăţişarea ta!

EMIL DORIAN.

ARABESCURI IN LUMINA DE LUNA

I.

Iar marea adoarme tăcută
Şi vila adoarme şi ea —
Pe trepte, o fată ciudată
Priveşte cum luna palpită,
Cum urcă şi trece grăbită,
Lăsând pe columne şi arcade
Lumini care curg în cascade
De-argint şi s'agită fugare,
Lăsând pe cupolele blonde
Albastre şi triste chenare —

Din fundul grădinii venită,
O mică şi sveltă gazelă
S'opreşte mirată-de-odată
In faţa havuzului clar,
In marmură roză sculptat —
Se-apleacă spre oglinda de apă
Şi-i tulbură clarul ciudat..
Apoi se întoarce sfioasă
Spre fata ce şade culcată
Pe trepte, plutind înecată
In clarul albastru al lunii —

Şi 'ncet ea se lasă tăcută
Şi abià perceptibil sărută
Picioarele albe ca piatra..

In sălile goale se urcă
Parfum de petunii şi laur...
Şi luna ce-acuma înclină,
Şi-apune într'un lac de lumină
Se uită 'ndărăt întristată..

In noapte-i risipă de aur..

Şi vila-i în aur culcată..

Pe trepte e-acuma desculţă,
In linii prea vii de lumină,
O fată aşà de ciudată,
Că pare tăiată în piatră —

II.

Lumina rămâne aninată
In arcade de albastre ferestre
— Ca edera ce stă agăţată
Cu frunze prea vii de lumină—
Şi luna mirată zâmbeşte —

E noaptea aşa de senină
Şi-aşa de imensă tăcerea
C'auzi dela vilă, cum marea
Işi strânge'n adâncuri durerea
Şi-o 'nchide'n palat de mărgean--

Iar fata se 'nnalţă pe trepte —
Zâmbeşte extatic şi-i creşte
In suflet de-odată dorinţa
Ce-i prinde puternic fiinţa..

Se-agaţă de albe columne —

Cu gesturi feline s'ascunde
Şi iar se iveşte de-odată,
Şi 'n alba arcadă-a ferestrii
Rămâne o clipă' agăţată

Cu-o mână întinsă spre lună!
Cu haina desprinsă din umeri,
Cu fiinţa extatic întinsă,
Cu ochii părând că adună
Doar perle prea vii de lumină.

Să 'şi facă din ele cunună —

Şi marea 'ntre ţărmuri şopteşte..
Gazela de jos o priveşte —
Iar luna mirată zâmbeşte —

SANDA MOVILĂ.

HENRY BATAILLE

Phileb. — A murit Bataille!

Stilpon. — Ştiu. Am citit ziarele.

Phileb. — Atâta tot?

Stilpon. — Atâta tot.

Phileb. — Când am aflat, am alergat să cumpăr ziarul. L'am citit cu aviditate. Săracul Bataille!

Stilphon. — Atâta tot?

Phileb. — Atâta tot. Ce mai vrei?

Stilpon. — Ei, nu te mai chinui atâta. *Ta douleur du Perrier sera donc éternelle?* Consolează-te.

Phileb. — Mă consolez. Dar nu pricep liniştea ta, calmul. Oamenii mor, desigur dar, oricum, moartea unui artist...

Stilpon. — Artist? Nu, Phileb. Un scriitor — un scriitor oarecare — unul preţuit de public — nimic mai mult. Sunt două categorii de inspiraţi: noi şi ceilalţi. Bataille era unul din *ceilalţi*.

Phileb. — Dece, Stilpon? *Marşul Nupţial, Scandalul, Fecioara Rătăcită*, sunt piese admirabile.

Stilpon. — Se poate. Nu le gust — asta e desigur o infirmitate. Dar, vezi tu, între toate artele care au contact cu publicul, teatrul e genul care riscă mai mult. Există în noi o joasă necesitate de a linguşi pe oameni; asta se şi numeşte sociabilitate. Când te întâlneşti cu un singur om, linguşeşti pe unul; asta a făcut-o Goethe; când te întâlneşti cu zece, linguşeşti zece; Racine nu s'a supus curţii: când întâlneşti public pentru o sută de reprezentaţii, trebue să linguşeşti câteva mii. Deaceia autorul dramatic trebue să fie înzestrat cu multă cinste, cu multă putere de rezistenţă, cu o teribilă capacitate de risc. Un autor care nu-şi scrie piesa cu convingerea că va fi fluerat, poate fi un om foarte onest, un bun tată de familie...

Phileb. — Dar, Stilpon — arta poate exista în afară de public? Nu scrie pentru public, artistul? Nu e publicul judecătorul cel din urmă?

Stilpon. — Ce penibile chestiuni, Phileb! Ai darul de a pune veşnic, probleme insolubile. In afară de public? Ce poate semnifica asta? Fabre a descoperit că grierul nu cântă — cum se bănueşte — ca să-şi câştige femela. Şi motivul e aşa de simplu! Sunt amândoi surzi. Artistul scrie pentru public, spui tu? Dar încă n'ai priceput că publicul e surd? Nu grierul cântă, ci o membrană elastică din aparatul vocal. Fabre a izbutit să scoată cântecul, trăgând de coloana musculară, dintr'un grier mort. Scuteşte-mă de aplicarea analogiei. Pentru cine scrie artistul? Pentru nimeni.

Phileb. Cu toate astea, publicul acceptă sau respinge, consacră ori ignoră, selecţionează, dealungul veacurilor, marile antologii ale civilizaţiilor.

Stilpon. — Da, da, e ceiace se spune. E miraculos cum reprezinţi, Phileb, tot ceiace se spune. Asta se numeşte: tradiţie, bun simţ, sănătate... Dar ce vrei? Imi prefer opinia falsă. Dacă publicul e cel care decide, am fi auzit de Pradon; a rămas însă Racine. Rămânea La Calprenède; a rămas François Villon. Era citit Crébillon sau abatele Delille; îl citim pe Montaigne şi pe Rabelais. Ai observat că George Sand a ieşit din circulaţie, că Musset a rămas cu sufletul fecioarelor în pension, că Zola — titanul Zola — nu mai interesează? Un librar a dat de curând, o penibilă statistică.

Phileb.— Nu văd de ce faci categorii. Spui totuşi că Rabelais Villon, Racine, au rămas. Pe aceştia nu i-a păstrat, din veac în veac, din tată în fiu, publicul?

Stilpon. — Nu, Phileb. Aceştia n'au cunoscut publicul şi nu-i cunosc nici astăzi. Au trecut, ca o moştenire preţioasă, din artist în artist, dintr'o generaţie în alta şi încă, sunt epoci întregi, când dispar cu totul. Sunt marile lacune de civilizaţie. Au dispărut cu totul artiştii — sau sensibilitatea lor e aşa de ciudat diferită, că se refuză înţelegerii, ca o inscripţie caldeiană? Virgil datează dela Renaştere şi François Villon dela Sainte-Beuve. Dacă nu exista admiraţia lui Goethe pentru Shakespeare — am fi avut până azi încă un autor de a doua mână. „Natură, natură, totul e natură în Shakespeare!" a strigat Goethe. Când publicul o să priceapă la fel, o să poată şi el consacra.

Phileb. — Eşti rău, Stilpon! Tolstoi susţinea că Shakespeare n'are talent şi Nordau, că Maeterlink e un imbecil. Iţi aminteşti părerile lui Sainte-Beuve despre Flaubert? Greşesc atâţia mari scriitori — cum n'ar greşi publicul? Inţelegerea lui e mai puţină — fie! — gustul lui mai mediocru — dar necesitatea artei o cunoaşte totuşi; există o virtute în respectul lui, pentru cei cari i-au dăruit odată frumuseţea; posedă o conştiinţă estetică.

Stilpon. — Imi pare rău, Phileb pentru pledoaria ta. Faci concesiuni — frumoasă pildă de jertfă personală! — Spui că publicului îi e *necesară* arta? Dacă arta şi amuzamentul ar fi acelaş lucru... Spui că-şi respectă zeii? Eşti naiv. Respectă pe cel care-l gâdilă — cât îl gâdilă. Nu Pericles, nici Aristip şi nici Platon nu i-au dat lui Socrate cucută. Nu Angelo l'ar fi pus pe Leonard să-i construiască statui din zăpadă! Nu Berthelot l'ar fi ghilotinat pe Lavoisier! Am plecat dela Bataille — nu-i aşa? Te-au prevenit ziarele că, în ultimii zece ani, pierduse publicul. Il pierduse — vei argumenta tu — pentrucă e în progres; e o dovadă de pricepere. Nu, Phileb, nu. Publicul nu l'a părăsit pe Bataille, pentru Claudel, sau pentru Ibsen. L-a părăsit pentru Kistaemaekers, pentru Bernstein, sau pentru Curel. Ii trebuie un altul, să-l gâdile — un amuzament nou — o jucărie proaspătă,

Phileb. — Dar artistul e om, Stilpon! El trăieşte între oameni, suferă între ei, sau se bucură. Să scrie — ca şi cum n'ar exista oameni — spui tu. Şi atunci când ciudatul destin îl va arunca într'un jâlţ, paralitic, scurs de orice bucurie şi pustiu, ce vrei să-şi spună?

Stilpon. — Scurs de orice bucurie, spui tu? Dar ştii tu ce-i aceia bucuria de a creia? Ce vrei să facă, Phileb? Să facă ce a făcut Verlaine, nebun în ultimele zile: Vopsea lucrurile din odaie. cu un penel muiat în bronz lichid. Idealiza, Phileb! Ştii tu ce-i asta? Ce vrei să-şi spună? Mi-e indiferent. Işi va fi realizat destinul — şi deacela va avea tot dreptul să-l blesteme.

Phileb. — E trist, Stilpon, ceiace spui.

Une histoire, une histoire, tout finit en histoire!
On a beau crier, souffrir.
et partir et s'en revenir —
tout finit par un beau soir.

Stilpon.— *Plus tard, plus tard, je ne serai dans la famille,*
que l'oncle ou le cousin qui a eu des malheurs
et dont on parle à l'heure fade de la camomille —
et tu finiras — là, histoire de mon coeur.

Phileb. — Ştii pe de rost, Stilpon? Dar e de Bataille.

Stilpon. — Ştiu. Un poet care a murit foarte tânăr după volume de versuri şi o piesă: *La Lepreuse.*

Phileb. — Nu Stilpon! E acelaş Bataille — cel care a scris *Marşul Nupţial, Scandalul...*

Stilpon. — Phileb — de ce nu vrei să pricepi odată? Un artist moare poleindu-şi lucrurile cu bronz. Acela care a scris poemele, era un artist — pe celălalt nu-l cunosc. Poate îl cunoaşte publicul — dacă îl mai ţine minte.

Phileb. — Stilpon! Stilpon!

B. Fundoianu.

LUÂND IUBIREA LOCUL

Prietină şi alta nimic cât te-am ştiut,
Spre inima ta calea găsit-am totdeauna
Şi gândurile-ţi toate mi-au fost deschise 'ntruna;
Nu-mi ascundeai în ele nimic necunoscut.

Din ziua 'n care însă iubirea i-a luat
Prieteniei locul, mai lesne aş pătrunde
Prin zid pân la femeia ce'n tine se ascunde
Decât prin taina'n care mi te-ai înfăşurat.

G. Rotică.

SINGURĂTATE

Înțeleptule Dumnezeu-din-mine,
când ai văzut că lepra urii
crescând mereu ajunsese la marginea gurii. —
grăitu-mi-ai vorbe nemeşteşugite şi senine:

„Duhul necurat îți stăpâneşte lutul
„şi s'au adăpostit paseri întunecoase, de pradă,
„în ochii tăi speriați, cari 'ncercaseră să vadă
„Necunoscutul —

„Necunoscutul în care se crede că s'ascund
„fiicele albe ale Norocului
„jucând în jurul luminei şi focului
„soarelui rotund...

„Fugi de cei mulți!... Singurătatea e dulce ca un balsàm:
„gustă cât mai mult din otrava ei —
„iar când te vei vindecà de lepra Urii, şi-ai să vrei
„frații, — iubirea va fi rodit pe ram!...“

Iată-mă întors, — după ce te-am ascultat...
Singurătatea cu care am stat de vorbă atât —
— cum stă smochinul cu nisipul deşertului, — m'a hotărât
să îndur chinul, blând şi resemnat...

Acum, — simt mireasma florilor ce cresc
în grădinile semenilor...
Paserile întunerecului nu mă mai pândesc
valurile nopții nu mă mai întart' —
ulciorul gândului rău e gol şi spart —
căci Singurătatea m'a învățat să iubesc!...

Dar pe tine,
înțeleptule Dumnezeu din mine, —
nu te mai găsesc...

GEORGE SILVIU.

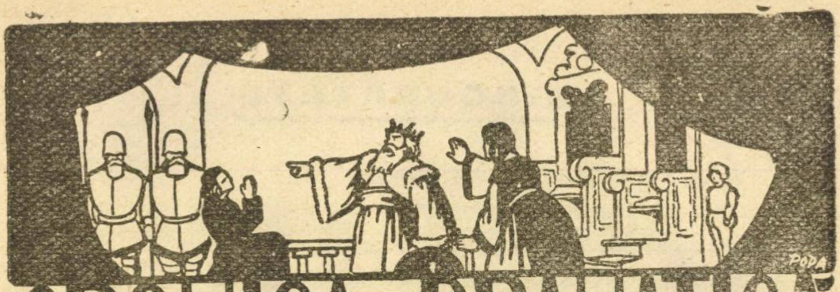

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL REGINA MARIA

NJU de Osip Dimov şi **PELICANUL** de Strindberg

La început a fost regisorul...

Povestea lui Dimov e banală, într'adevăr, cum spune însuşi autorul, dar de o banalitate emoţionantă, cum sunt toate lucrurile mari în viaţa noastră. Banalitatea aceasta e însă încrustată de două pietre preţioase: de o ironie fundamentală care se străvede cu focurile în câteva momente unice şi de acel nitcevo, năzuinţa spre nimicul desăvârşit—„ceva mai mare decât iubirea, decât moartea“— a sufletului slav.

Surprinzătoare nu e însă „povestea banală“ a lui Dimov, cât perfecţiunea cu care s'a suprapus realizarea scenică a regisorului Karlheinz Martin. E maniera expresionistă — şi are multe legături cu încercările din urmă făcute în poesie, sculptură, pictură şi muzică pentru reîmprospătarea prin forme a vechilor teme umane.

E în definitiv un plan nou, pe care se poate construi, în toate domeniile artei, clasicismul de mâine.

Totul se întemeiază pe *caracteristic* — iar exprimarea prin eliminare severă a amănuntului. Libertatea e absolută: fiece amănunt (vorbim de toate artele) poate fi o *caracteristică* de creaţiune.

Dimov a scris povestea de iubire şi moarte a frumoasei Nju în opt tablouri, opt momente *caracteristice*. A luminat brusc şi puternic opt puncte din cei 5 metri de serpentină a vieţii ei. Karlheinz Martin a luminat şi el ceia ce era caracteristic în aceste opt scene, dispreţuind şi el amănuntul. Vorbitor din acest punct de vedere e primul tablou (o sală de bal): dansatorii vin din negură compactă, din dreapta, trec prin lumina inegală a scenei, pentru a se pierde în altă negură compactă, în stânga. Faptul se petrece aidoma oricât de luminată a giorno ar fi o sală de bal cu stările de conştiinţă, care nu apar decât în succesiune, ca în filmul unei lanterne magice: conştiinţa e tabloul fix luminat la un moment dat de flacăra lămpei.

Punerea în scenă integrală — cum se face la celelalte teatre — cu desăvârşita stilizare cu trei, patru, ba şi cinci planuri de vedere, e— psihologiceşte vorbind — o monstruozitate. Fenomenele nu se petrec astfel în niciun cap sănătos: S'a redat „natura" — când trebue să se redea ceiace vedem noi în „natură"!... Astfel că, în planuri veritabile, de suflet, nu de obiectiv fotografic, sunt montările d-lui Karlheinz Martin. Sufleteşte, ni se da totul până acum pe un singur plan — aşa cum desenează copiii cu cărbunele pe pereţi un cal având cele patru picioare paralele, sub pântece.

Acelaş procedeu a fost întrebuinţat la montarea Pelicanului de Strindberg. Povestea disperată a unei familii burgheze în descompunere din pricina avariţiei şi imoralităţei unei mame e pusă într'un decor *strâmb*. Ochiul normal e jignit, precum drama lui Strindberg jigneşte sufleteşte. Uşile care se deschid, sunt fantastic de mari — cum fantastice sunt toate uşile, oricât de bine măsurate de dulgher, când pe acele uşi trebue să intre o nesiguranţă, o spaimă. Explicaţia decorului e şi mai uşoară dacă arătam că toate camerile privite cu capul pe un umăr (cum probabil diformă e conştiinţa sub coşmar), par diforme.

Publicul a făcut actori or şi regisorului ovaţiuni cari n'au lipsit mult să se transforme în triumf.

Să fie reprezentaţia dela Regina Maria sortită unui *început* în civilizaţia românească?

F. ADERCA.

CRONICA ARTISTICA

GETTA HOLBAN şi MÜTZNER

In afară de două sau trei peisaje fără prea mare însemnătate, expoziţia pe care *d-na Holban* a deschis'o la Maison d'Art, înfăţişează două feluri de lucrări, egale ca tratament şi în mod firesc neegal de reuşit. Intre flori şi compoziţii (cele două feluri de tablouri ale expozantei) nu pot fi prea mari legături ba, ceva mai mult se poate spune că acela ce pretind unele pentru o bună reuşită, strică celorlalte. — Opera d-nei Holban ne va servi drept ilustrare a celor afirmate mai sus

Expozanta dela Maison d'Art e stăpână pe o technică ce-i face cinste. Ştie să deseneze cu expresivitate şi corectitudine şi colorează cu sobrietate şi căldură ajutată de un penel viguros şi precis. Aceste calităţi care o indică genului de compoziţie nu sânt suficiente, ba chiar păgubesc, interpretării florilor unde moliciunea desemnului, rafinamentul şi senzibilitatea culorilor trebueşte să stea pe întâiul plan. Duritatea şi artificialitatea florilor d-nei Holban pornesc dintr'un exces de vigurozitate greşit aplicat şi mai ales din lipsa acelui nerv femenin de care vorbeam cu ocazia expoziţiei D-nei Dona şi pe care — ciudăţenie artistică — bărbaţii pictori îl au într'un mai mare grad decât femeile — pictorii...

Cu calităţile d-sale însă, expozanta de la Maison d'Art e indicată mai curând pentru compoziţie şi aici ne dă lucrări meritoase. Preocupată de-o cam dată de subiectele care l'au făcut celebru pe faimosul Edgar Degas, d-na Holban găseşte în mijlocul balerinelor prilejuri frumoase de a-şi arăta îndemânarea şi dibăcia excepţională de schiţistă cu desemnul său plin de vervă, de expresie şi de energie, suprapus de o pastă curată, caldă şi abilă.

Cu toate acestea, d-na Holban nu aduce în expoziţie de acum opere definitive. Ea arată doar drumul pe care va trebui să-l urmeze şi pe care o aşteaptă succesul.

D-l *Mützner*, la Atheneu, ne pune vizibil în încurcătură. Opera d-sale trece dincolo de putinţa noastră de control prin ciudăţenia subiectelor extrem răsăritene şi prin tratamentul lor încă mai ciudat, căruia nu-i putem găsi nici loc, nici timp, nici şcoală, deci nici o motivare şi nici măcar o scuză.

Căci lucrările de la Atheneu nu ne spun nimic. Nu ne impresionează şi nu ne dau nici sugestia pe care am putea-o pretinde unor astfel de lucrări, sugestie pe care în schimb ne-o dau din belşug şi cele mai rudimentare estampe Japoneze. Problema aceasta a transplantării de atmosfere străine a fost cu succes frumos dezvoltată de *orientaliştii* din Franţa, începând cu Delacroix şi sfârşind cu Besnard, decât ei au avut meritul de a face, lucruri ce adăugau valorii tratamentului care le era obişnuit — farmecul unui peisaj şi-al unor costume şi caractere exotice. Ei vedeau deci locuri streine cu ochii lor de Francezi, aşa încât puteau fi înţeleşi şi gustaţi în propria lor ţară. —

Şi cu toate acestea orientalismul n'a fost decât o modă.

Cum se poate numi atunci extrem orientalismul d-lui Mützner, pe care noi nu-l putem nici simţi, nici înţelege. In felul său de a lucra expozantul dela Atheneu întrebuinţează un arbitrar intolerabil. Şi dacă beţia de culori poate fi un rău, abuzul distonărilor brutale şi diferenţa faţă de acela ce se numeşte atmosferă, sânt greşeli amarnice care pot dărâma o reputaţie ori cât de bine stabilită ar fi ea.

VICTOR ION POPA.

INSEMNARI LITERARE

In marginea alegerilor.— N'am putut niciodată suferi *Mitocanul.* E simplu. Am primit cultură şi educaţie, m'am născut din părinţi care aveau cultură şi educaţie Iată motivul. El nu denotă sentimente de agresiune, nici nu descalifică o clasă întreagă de oameni, necesari societăţei în nevoile ei multiple.

Am zis *Mitocanul*, cu majuscul şi la singular ca tip Adica omul scurt, gras, roşu, necioplit, care înfăţişează pătura rudimentară a societăţii; nu vorbesc de mojicul, de grosolanul, de orice clasă şi speţă.

Intr'o zi, însă omul scurt şi necioplit, îmi apăru mai puţin nesuferit S'ar fi zis că mă interesează cu ceva; parcă aşi fi avut o idee asupra lui care încă nu străbătea.

Oriunde ne încrucişam drumul, mă uitam la el, în loc să întorc privirea Cum nu ne întâlneam decât pe terenul neutru al străzei, cafenelei, gărei, cinematografului... băgam de seamă că e mai numeros decât credeam, şi observaţia asta care m'ar fi revoltat până ieri, nu mă revolta, ba ceva mai mult, dacă nu chiar mă mulţumea, dar mă îndruma negreşit, spre o satisfacţie nelămurită.

Şi iată că într'o altă-zi cu soare am avut explicaţia: umblam pe trotuarul alb şi pustiu, când a trecut pe lângă mine nu fetiţa încântătoare, nici domnul elegant — a trecut un brav mitocan, foarte scund, foarte pântecos, foarte roşu, foarte bădărănos şi plin de expresia fizică a „cum se cade-lui" moral.

Când înaintea mea, când alături, când eu înainte, umblam laolaltă spre căi felurite, fără ca vecinătatea asta să ne supere, şi ideea în sfârşit a străbătut.

— Să avem mitocani, cum avem pământ gras ca să avem din ce ne *subţia* ca să nu rămânem cu ceace acuma, din subţire, s'a *destrămat.*

Să avem acei substrat din care rând pe rând, să iasă straturile succesive care duc la al civilizaţiei evolutive — să nu fim reduşi la acel care acum se chiamă cult şi a cărui caducitate, sdrobeşte cu evidenţa decadenţei lui, orice idee, orice sentiment, — deci orice iluzie şi avânt. — La răspântie am cotit. M'am despărţit de mitocanul meu.

I-aşi fi dat mâna. Ce-ar fi zis? Era ziua alegerilor, ar fi crezut că fac propagandă.

Mie, mi-ar fi făcut plăcere. O mână aspră, dar solidă şi cinstită. Avem nevoie! —

P.

Institutul de literatură. — Statutul constitutiv. — Primim *statutul constitutiv* al *Institutului de literatură*, pe care intenţionează să-l creeze, impunându-l şi ca persoană morală, d. Mihail Dragomirescu împreună cu cele câteva mii de studenţi ai săi. Acum doi ani primisem tot de la d. Dragomirescu un alt statut al societăţei *Dacia-Română*, monument de ingeniozitate constructivă. Dacă nu mă înşel, era vorba de a afirma primatul culturii româneşti asupra culturii minorităţilor.. Imaginaţia fertilă a fundatorului organizase pe hartie o construcţie savantă de societăţi culturale centrale, filiale-generatoare şi filiale pur şi simplu ce aveau să coprindă ca într'o plasă oraşele şi plaiurile României Mari. La capătul acestor propilee mijia cupola unui minister al culturii, ce s'a înfiinţat, ce e dreptul, dar în condiţii neprevăzute. Inainte primisem un alt statut de câteva sute de articole al unei asociaţii de profesori, prezidată tot de d. Mihail Dragomirescu, ca să doteze şcolile noastre cu o serie de cărţi tip pentru toate materiile. Şi cu ocazia *Institutului de literatură*, d. Dragomirescu dovedeşte acelaş spirit metodic şi fertil în resurse. Numeroase articole cu diviziuni şi subdiviziuni, cu aliniate numerotate cu cifre şi cu litere ne luminează asupra scopurilor *Institutului* şi categoriei membrilor lui. Pentru a da câteva exemple: scopurile asociaţiei sunt numerotate până la litera *j;* membrii institutului sunt: membri directori, activi interni, activi externi, protectori, onorari; iar direcţiile sunt: direcţiunea administrativă şi didactică, direcţia bibliotecii, direcţia studiilor şi direcţia editurii; — fiecare direcţie are trei secţii numerotate cu cifre şi fiecare secţie are trei subsecţii numerotate cu litere. Aceasta deocamdată, de oare ce „organizarea amănunţită a Institutului se va face printr'un regulament".

Nu putem decât să urăm prosperitate acestui Institut atât de bine împărţit în direcţii, secţii şi subsecţii, — rezervându-ne bucuria de a-l şi felicita în ziua când vom citi o pagină frumoasă, ieşită din redactarea tuturor direcţiilor, secţiilor şi subsecţiilor reunite în şedinţa plenară.

S.

„Intre Artă şi Iubire", de *Sarina Cassvan*. — Autoarea îşi etichetează singură cartea: roman; de fapt însă, „Intre Artă şi Iubire" este o nuvelă — poate cu o acţiune mai bogată decât cele pe cari d-na Cassvan le-a tipărit în „Carnavalul Vieţii."

Anecdota e simplă: un sculptor, iubeşte o fată (tot artistă); la rândul ei fata se îndrăgosteşte de sculptor — care îi părea, fireşte, un mare talent: consimte chiar să-i pozeze, spre a-i da prilej să creieze o capodoperă. Din păcate — sculptorul fiind însurat — nu se pot căsători. In cele din urmă, după ce din cauza purtărei fetii tatăl ei moare, lucrurile se limpezesc: eroina, (care, în războiul de curând izbucnit, conducea un spital) salvează viaţa sculptorului — apoi, jertfindu-se pe sine, îl redă soţiei lui...

Titlul cărţii „între artă şi iubire," ne-ar fi dat, desigur, dreptul să ne aşteptăm cu totul la altceva; subiectul, pe care el ni-l sugeră, d-na Cassvan îl reduce de fapt, la lupta dintre două fiinţe care se iubesc şi nu se pot căsători: temă veche — totuşi nu imposibil de reluat...

Dar d-na Cassvan a aglomerat prea multe amănunte — de multe ori chiar păgubitoare subiectului — şi, în schimb, a adâncit prea puţin — sau de loc sufletele personagiilor. Ele rămân mereu închise pentru noi: îi vedem mişcându-se — fără să ne mişte; îi vedem suferind — şi rămânem nepăsători...

M. S.

Locul crimei. — In fiecare joi d. Struţeanu se învârte în coloanele *Viitorului*, în jurul *Legei progresului*. Descoperind-o, în fine, tânărul critic ne dovedeşte cu lux de argumente ştinţifice că această schiţă n'are nici o valoare. După ce a sfârşit cu dovezile, revine totuşi săptămâna următoare pentru a ne-o mai dovedi odată. Părerile d-lui Struţeanu asupra *Legei progresului*, asupra lui Brăescu, sau asupra ori cărei chestiuni, fie ea şi viitoarea eclipsă solară intră în massa lucrurilor neinteresante. Pe acest teren discuţia nu e numai închisă dar n'a fost niciodată deschisă. Insistenţa cu care revine mereu la nefericita *Legea progresului* este totuşi dovada că obsesia criminalului de a-şi revedeà locul crimei, nu e o legendă.

După atacul de artilerie de calibru mic al d-lui Struţeanu, de o precizie de tir ce ne aminteşte precizia artileriei armatei ruseşti din Moldova, încăpută pe mâna soldaţilor bolşevici ce nu ştiau nici pe unde se încarcă tunul, suntem informaţi, dealtfel foarte vag, că a urmat atacul de artilerie grea a d-lui M. Dragomirescu, *ipsissimus*. Intr'o conferenţă ţinută la Universitatea liberă, se pare că directorul institutului de literatură a desfiinţat pe Brăescu cu obuze de 0,42. Mortul e, fireşte, deplin sănătos. In marea lui naivitate de om ce nu cunoaşte încă moravurile literare, frecându-se la ochi, a exclamat: „se vede că la noi, când se ceartă criticii, se răzbună ca birjarii pe clientul adversarului din fundul trăsurii." Noi l'am consolat totuşi cu norocul de a fi încăput pe mâna criticei ştiinţifice, căci de-ar fi încăput pe mânile mai puţin ştiinţifice ale d-lui Vinea, de pildă, tăbăcit, ar fi devenit de mult „o pereche de pingele".

S.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile rasvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.

REVISTA " TRANSILVANIEI "
SIBIU

ROMANIA
3 BANI
POSTA

CENT

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursae: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 118

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI : :

: : RENAISSANCE

cari se găsesc in detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ [illegible] SIBIIU

SUMARUL No. 29

E. Lovinescu . . . . **Figurine**
F. Aderca . . . . **Sonata iubirii**
I. Dragoslav . . . . **Mache**
I. Valerian . . . . **Nocturnă**
Emil Dorian . . . . **Pe bord**
B. Fundoianu . . . . **Clasicism**
Virgiliu Moscovici . . . . . **Patul**
Al. Popescu-Telega . . . . . **Arta de a scrie un articol**
Al. T. Stamatiad . . . . . . **Stanțe**

Cronica Artistică: Victor Ion Popa.

Insemnări Literare.

29

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.-

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
" " 1/2 " " 50,—

Abonamente se primesc la:

Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal. la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT:

„DIN LUMEA ISLAMULUI“

TURCIA

JUNILOR

TURCI

de N. BATZARIA

Cu o prefaţă de N. IORGA

LEI 24.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

ANUL I. — No. 29 1 APRILIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

B. Fundoianu

Căutând singularizarea, d. Fundoianu devine totuşi plural. Subiectiv vorbind, rezultatul ar trebui să-i grăbească lichidarea atitudinii; obiectiv, e singurul lucru ce-i dă o semnificaţie. Dorind să nu se reprezinte decât pe sine, d. Fundoianu nu evită nenorocirea de a reprezinta involuntar şi pe alţii. Ridicată la o trăsătură relativ comună, singularizarea nu mai poate diferenţia şi izola complet. Strâmbă sau bine prinsă, masca ei se vede şi pe alte chipuri juvenile. Sub forme felurite, rămâne acelaş semn de recunoaştere a tinerimii inovatoare şi superbe. Sentimentul nu se schimbă, numai masca ia relieful generaţiilor succesive. Cu timpul, orice avangardă trece în cadrele de rezervă; spiritul mobil al noilor veniţi trebue să-şi caute mereu alte atitudini şi alte exageraţii. Răspunzând unor tendenţe eterne, masca d-lui Fundoianu nu este totuşi valabilă decât pentru epoca noastră. Fără a o crede, dealtfel, rezumativă, ne ocupăm de ea ca de ceva caracteristic.

* * *

D. Fundoianu este un duşman al spiritului colectiv şi gregar al veacului. Tot ce-i place mulţimii, îi displace lui. Succesul este inamicul artei. Şi, fiind vorba de un temperament pasionat — e şi un inamic personal al d-lui Fundoianu. Din colţul nostru, urmărim cu o emoţiune crescândă lupta fără odihnă a tânărului Perseu impotriva balaurului secular şi proteic al succesului... altora. Ceiace domină o astfel de psihologie e, negreşit, spaima de a fi comun şi banal. Uşor de ridiculizat, noi o preţuim totuşi ca pe un factor de diferenţiare şi, deci, de progres posibil. Plecând dela premisa incapacităţii estetice a mulţimii, d. Fundoianu îşi refuză drumurile bătute şi comode.

Prezumţios, porneşte pe potecile solitare. Şi dacă ineditul e aproape exclus, mai rămân locurile puţin explorate. Agorafobia duce pe cărarea bisericuţelor de avangardă. Rasa îi uşurează, dealtfel, această încordare a atenţiei pentru tot ce e nou; o atitudine, poate voluntară, îl fixează şi mai mult în rituri din care vulgul e înlăturat. Iluzia superiorităţii intelectuale dictează gesturi şi impune pasiuni literare. Era deci fatal ca d. Fundoianu să se refugieze în norul lui Mallarmé şi să îngenucheze în capelele lui Francis Jammes şi Paul Claudel — spre care îl cheamă un catolicism atât de autentic; e cel din urmă cuvânt al esteticei ce defineşte de câţiva ani un gust şi clasează un om. Nu lunecăm, dealtfel, la suspiciuni ofensatoare; nu-i contestăm deci sinceritatea: graniţa dintre convingere şi atitudine e atât de arbitrară încât trebue să admitem pe oameni aşa cum vor ei să pară. Il fixăm deci şi pe d. Fundoianu în limitele, pe care singur şi le sapă cu o insistenţă naiv sgomotoasă.

Circumscrierea gustului este un fenomen comun; la artişti este chiar un fenomen necesar şi o forţă creatoare. La critici ea nu poate fi însă decât o slăbiciune; valoarea criticului se proporţionează cu sfera înţelegerii lui estetice. Paradoxul situaţiei d-lui Fundoianu e de a voi să fie critic, rămânând într'o formulă. Nu e vorba de o preferinţă explicabilă, ci de o îngrădire voluntar energică. In slujba ei, d. Fundoianu pune fanatismul tinereţii; în luptă cu opinia publică şi cu tot ce e recunoscut, mai aduce încredere în sine şi dispreţ pentru alţii. E mereu în poziţie de atac; desconsideraţiei generale, neîndreptăţite dealtfel, îi răspunde cu o desfidere anticipată şi globală, în care trebue să recunoaştem o forţă. Cu toată cultura lui fără substrucţii, posedă certitudinea gustului său; zarafii ancestrali i-au transmis o balanţă ideală. D. Fundoianu este poate singurul publicist român care, nu numai că ştie ce e talentul, dar îl şi determină cu preciziune. Lipsită de orientare ştiinţifică, critica lui purcede dintr'un gust infailibil. Incapabil de a eşi din sine, criticul îşi face din incapacitate o armă, cu care atacă tot ce nu intră în ecvaţia sensibilităţii — sau a atitudinii sale. Prin nu ştiu ce transformări milenare, pasiunile atavice din jurul textelor talmudice au devenit la dânsul fanatism literar. D. Fundoianu trebue să regrete că nu poate dispune de câteva spânzurători împotriva eterodocşilor ce nu-i recunosc idolii — cei din urmă idoli.

Dispreţuind mulţimea în artă, trebuia s'o dispreţuiască şi în politică. Era firesc deci să devină un duşman al democraţiei, manifestate chiar şi sub forma incontestabil necesară a instrucţiei primare. Prin acest paradox, d. Fundoianu îşi încheie ciclul paradoxelor mărunte cu care îi place să ne umilească. In serviciul lor pune, dealtfel, o combativitate vioae până la impertinenţă, curiozitate pentru ideile generale, o notabilă putere de asociare, şi o informaţie, destul de întinsă, deşi din izvoare de a doua mână. Nu este exclus însă ca să ajungă mai târziu la sursa textelor autentice — despre care tânărul publicist ne informează de pe acum atât de competent şi de familiar.

E. Lovinescu.

SONATA IUBIRII

— Marcia funebre — Andante — Recitativ — Allegro —

Cobori...
Tot infernul nopţii grele
şi-a aprins în păcuri stele
jos şi sus, de mii de ori.

Cobori, cobori...
Te duci cu vâna
de la gât în unde calde —
iar fanarele, smaralde
ard spre cer suindu-şi mâna.

Murmur, te aşteaptă fluviul
mic al urbei înnoptate.
Lasă-ţi fruntea jumătate
pe grilajul ţărmurind poate deluviul.

Lună, lună selenară,
prinde-agrafa ta de pară
între falduri moi de apă şi de sară!...

Aprinde-te candelă sinucigaşului
cu pletele cărunte
şi faţa căzută la pământ —
oraşului
ce-şi scurge din frunte
sângele în gâlgâiri de vânt.

Iar tu —
Spirit pur cu inima o stanță,
hetairei care'n tine cântă danțuri
arată-i că ți-s mâinile în lanțuri
că de mult perdută e orice speranță.

*

Dar noaptea toate coardele-și întinde,
trâmbițele încă strălucesc,
tobele în pielea lor plesnesc,
triangulul steluța lui și-aprinde.

Unde-i mâna care să deslănțue
muzica prin aer palpitând parfum —
suflete, culege-te din drum,
vălurile nopții prind să danțue.

Orașul vue, scoică de cleștar
aruncat pe mal de noapte —
adună-te, adună-te din șoapte,
din copaci, din ape și din jar —
Și rămâi de noaptea ta propit.

Căci de-acum în hohot clar, nebune

în spume de minune
viorii,
cu piciorușe goale, aurii
cu toatele —
iată vin miresele cu facle vii!...

*

E iluzia! — boboc de trandafir galben în cheutoarea nopiți, care, amețit de aroma lui, amețește lumile...

*

Năvi cu pânze-albastre:
Sunt balcoane 'n cerul sidefat!
Privești în sus, de bară rezemat
linie de fată printre glastre!

E primăvară vrei să spui,
O, vrei să spui că un copil cu ochi adânci
hurue în tine atâtea stânci
Și chiue și fluieră hai-hui!

Tot praful de pe drum îl simți în păr,
bat în plămâni atâtea zări mâncate,
tinere sudori înfierbântate

ard pe trup, lucesc în ochi cu adevăr.
...Râzi a batjocură, o, singuratece,
tu care ştii de-atâtea visuri seci,
de-atâtea mâini înfrigurate, — amurguri reci
pe cheiuri verzi, tomnatece.

O, tu care-ai văzut
în lunci bogate trupul ei
răsturnat, pe sâni cu două flori de clopoţei
şi îmbinarea pulpelor ca un sărut —

cu pântecele ca un lac
de aur, în adâncul căruia răsare
fulgurând stamine şi cleştare,
leneş, soarele de mac,
prea le cunoşti...
Şi totuşi, răzemat de bară 'n noapte,
priveşti balconul plin de fructe coapte,
de glastre şi de ploşti,

şi aştepţi să treacă generaţiile nude
al căror muşchi e încă înlemnit —
sângele, tot ferul mistuit
să-l care-alcol spre inimile crude

şi ascultând atunci în gura ei
cum ciripeşte inima divină:
să cânţi şi tu nebun din luna plină
să suni din stelele de clopoţei.

F. ADERCA.

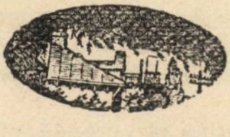

MACHE

— Scenă din poliţia de odinioară —

Spargerile din raion nu se mai isprăveau: astă seară s-a spart prăvălia lui „nea Matache Dumitrescu“ din strada Tunari; ieri seară hoţii prin pimniţă au spart prăvălia de manufactură a lui Herş Şulăm de pe Romană; în altă seară hoţii au spart măcelăria lui Ghiţă Vasiliu, şi multe altele.

Geaba „nea Stănilă“ şi moş Eftime, epistaţii secţiei 54, oameni care albiseră acum în slujbă şi ştiau câte muşte bâzâie în raion îşi frământă capul să afle cine e meşterul; cu toate prepunerile şi cercetările lor nu-i mai puteau da de rost.

Şi asta numai de când nea Niţă Apostoleţ, şeful secţiei, îşi luase de codiţă pe Mache măcelarul, de la-scaunul de carne al lui Niţă Vasilescu, din strada Romană, peste drum de pompa de apă de la Tunari.

Nea Niţa de mult umbla după un om de încredere.

Epistaţii erau oameni de toate regimurile; ei serveau şi pe liberali şi pe conservatori şi pe jumimişti; aşa că erau oameni cum s'ar mai zice guvernamentali, adică erau vecinic la putere.

Lui îi trebuia cineva care să-i şoptească la ureche: care liberal îşi dă coatele cu conservatorii, care şi ce vorbeşte pe socoteala partidului, care din epistaţi apleacă mai mult spre liberali, ce vorbeşte lumea de el, care din epistaţi se îndeletnicesc mai mult cu învârtelile.

Căci trebue să spun, că nea Niţă era un liberal încarnat; şi mereu in orice cârciumă întra, cu cine sta de vorbă, nu mai contenea cu ponosurile la numele de „conservator“; — Conservatorii, bre, îs nişte hoţi; — hoţi na! de codru! — Mai cu seamă de când un agent electoral de-al albilor a scuipat nu ştiu pe cine, la o alegere, din partidul roşilor, tuna şi fulgera de comedie pe capul conservatorilor. Apoi, ca să-şi dea mai mult ifos că e cineva, mereu amintea că avea un naş, care l-a cununat, şef la Regie şi mereu deschidea vorba: Auzi tu, pezevenchiu cela de Niţescu a scuipat în obraz un Ministru... Cum zicea şi bietul nănaşi-meu... El e colo, ştii tu... la Regie: Să poate, bre, un ticălos ca acela să facă una ca asta?...

Apoi, dacă găsea cine să-l creadă, cine să-l încurajeze, îi era frate. Mai cu seamă când acela făcea şi cinste. Şi pe Mache tocmai dela vorbe deastea l'a pescuit şi dela cinste. Era înaintea Crăciunului, pe o vreme uscată dar geroasă; ninsese puţin şi casele şi străzile păreau ca stropite cu var.

Se afla într'o seară, cum spun, pe Romana, la crâşma cu pricina. Mache era acolo, la cinste cu alţi necunoscuţi; beau ţuică fiartă.

Lui Mache îi plăcea să se îmbrace mai curăţel: veşnic cu cămaşă scrobită, cu ghete la modă cu baston şi cu inele pe deget.

Nea Niţă tot aşa o luă cu conservatorii: că-s nişte hoţi ticăloşi; ceilalţi îl ascultau ori ba, dar Mache bătea din palme şi striga „bravo!" Intr'un moment dat Mache îi întinse o ţuică, apoi una şi încă una, până îl trimise pe nea Niţă numai bine făcut la masă.

Şi tocmai în noaptea ceia era de serviciu şi tocmai în noaptea ceia chiar s'a făcut spargerea la cârciuma lui Matache Dumitrescu din Răsuri. A doua zi, de dimineaţă, şeful se şi trezi cu un muşchiuleţ, cu un bot pentru supă, cu câteva antrecoate, iar la amiază şi veni de-l luă la ţuică la Nea Stan Rusescu din Dogari, colţ cu str. Icoanei. Şi acolo prinse Mache să-i înşire lui Nea Niţă de-ale politicei; că şi el e liberal bucăţică ruptă „dar nu-înscris în partide că el se pune cu trup şi suflet în slujba lui, şi să *„conteze* pe el ca pe un *element de forţă."*

Şi, deatunci: „Nea Niţă în sus, Nea Niţă în jos" că „hai la o ţuică", că „hai la un vin". In toate zilele fleiculiţe şi muşchi, ba şi epistaţii se lingeau cu ceva cărniţă, când se duceau pe la prăvălia lui Mache.

Şi aşa de unde venia, unde da, Mache tot în biuroul lui Nea Niţă nimerea. El îi da stafete de tot ce se petrece în raion: care liberal îşi dă coatele cu conservatorii.

In sfârşit, el era amândouă urechile şi amândoi ochii lui Nea Niţă şi pentru el Nea Niţă şi-ar fi pus capul.

Dar într'o noapte iar se făcu o spargere la măcelăria lui Ghiţă Vasiliu de lângă Cuconu Leonida Demetriad, şeful albilor din culoare.

A doua zi tărăboi mare! cine să fie hoţul?

— Măi, le zise Nea Niţă epistaţilor, oare nu cumva ţiganii de pe Tei fac trebuşoara asta?

— Nu, răspunse Nea Stănilă, sorbind cu poftă din un muc de ţigară, ţiganii noştri nu sparg aici în raion.

— Atunci cine să fie? Cine să fie?

La vorba asta, iată că intră în secţie şi prietenul Mache cu veselia pe faţă şi cu bastonul subsuoară.

— Hâ, salve!

Venirea lui Mache, fu ca o doftorie pe sufletele epistaţilor, căci era ştiut că Nea Niţă avea să fie umflat la cinste, iar ei au să se vadă iar loviţi cu câte o sticlă de bere, ori cu un litru de vin, ori cu câte o litră de ţuică şi ceva mezeluri. Aşa că toţi se înseninară, mai cu seamă moş Eftimie, căruia tare îi era drag să beie pe degeaba, îi răspunse, întinzându-i două degete dela mâna cu care ţinea tocul:

— „Să trăeşti, să-ţi fie soacra fată mare... Tocmai, Tocmai... Şi moş Eftimie se freca pe burtă arătând că îl doare ceva şi că un pahar nu i-ar face rău.

— Şi poate şi ceva *momiţe* fripte pe grătar, nu?... răspunse

Mache râzând... Acuşi, acuşi; apoi către Nea Niţă: am pus la Nea Stan Rusescu nişte momiţe şi *muşchi* pe grătar şi are cică nişte *rubiniu* turbat, nu altceva. Şi nu merge şi bădia Morărică cu noi?

Subcomisarul Morărică tocmai trecea în altă odaie nişte hârtii într'o condică.

Lui nu-i prea plăcea Mache şi de multe ori risipa lui de parale îl punea pe gânduri, îl nelinişte a şi îi da a înţelege că sub prietenia şi cinstea şi paralele lui Mache se ascunde ceva ciudat.

De altminteri, ştia unde şade şi că nu are nevastă, dar că e un terchea-berchea fără nici un capăt, deci nu are cui da seama de unde vine şi unde se duce.

Totuşi şi el dădu mâna cu dânsul, că nu se da în lături de a primi şi cinstea lui; iar de data asta de cum auzi pe Mache, se şi uită la ceasornic şi strigă în glumă:

— „*Douăsprece*. Apoi începu a cânta:

Hai Ileană la băut,
Dut' înainte că te-ajung.
Hai Ileană la muncit,
Aoleu m'am bolnăvit.

Şi închizând registrul işi orândui hârtiile pe masă. Şi ieşiră toţi trei: el, Niţă şi Mache afară de epistaţi care le ziseră:

— Noi rămânem aici, hai?

— Acuşi! Acuşi? le făcu Mache cu mâna.

Şi se şi văzură cu nişte fleiculiţe şi muşchi şi cu un litru de vin adus de băiatul de la Stan Rusescu.

— Aşa băiat mai rar, zise moş Eftimie.

— Apoi, dacă n'ar face aşa s'ar mai lipi el de Comisar, răspunse nea Stănilă.

In seara ceia cum s'a întâmplat că iar au fost de serviciu: Moş Eftimie şi Morărică. Erau acum orele unsprezece noaptea, când se întâlniră cu Mache şi cu doi agenţi de siguranţă, care tocmai făceau revizie în partea locului: Aronovici şi Nicolaie şi toţi cu buzunarele umflate şi cu nişte sticle cu vin şi cu doi lăutari după ei.

— Astupaţi ferestrele, zise Mache. Şi Morărică, cu gazete cu coli de hârtie astupă ferestrele. Agenţi şi Mache aduseseră în buzunare până şi mezeluri, şi se puseră, măi nene, pe cinste, şi cântec de lăutari în surdină.

Intr'un târziu, lăutarii plecară; agenţii adormiră cu moş Eftimie cu capul pe masă. Morărică pe o canapea şi Mache pe două scaune.

Când se treziră, Mache nicăirea. A doua zi se şi auzi că s'a făcut o altă spargere la manufactura lui Herş Sulăm de pe Romană, că i-a luat vre-o 4.000 lei şi marfă.

Asta îl lovi pe Morărică ca şi cu un pumn în cap. El fusese de serviciu; el purta răspunderea de ce s'a întâmplat. Şi brodeala asta cu cheful dela secţie şi cu cei doi agenţi, şi perirea lui Mache prea îi scormoni sufletul, şi îi dădu de bănuit.

Când iată-l şi pe nea Niţă că-l întreabă pe Morărică dacă a fost Mache pe la Secţie.

— Nu ştiu, nu l-am văzut? Dar nu ştiu Mache ăsta a început să mă plictisească. Astă noapte am avut iar o spargere.

— Şi ce, Mache e de vină; nu ştiu cum se întâmplă că la voi îs mai multe spargeri.

— Zici de Mache? făcu nea Niţă, dar unde am eu zece ca Mache; să văd ar mai sufla conservatorii la mine în raion?... Şi să am eu numai doi epistaţi ca Mache ai mai auzi de spargere şi hoţii?...

La asta Morărică nu zise nimic ci îşi înfundă nasul într'un registru în care scria, cam nemulţumit.

Trecură iar zile: veni primăvara: grădinile prinseră a da în colţ de iarba şi frunze de flori, mugurul a crăpa pe copaci, şi soarele a luci mai vesel; iar păsările să chiscuie pe la streşine grăbite şi sfătuitoare.

Când, iată într'o dimineaţă că veni la secţie un ucenic de măcelărie de la scaunul de carne a lui Niţă Georgescu de pe Tunari, spunând că făcătorii de rău au spart noaptea aceia prăvălia, furând toată carnea, şi vre-o 300 lei numerar din tejghea.

De serviciu fusese iar tocmai don sub-comisar Morărică cu moş Eftimie epistatul şi tocmai venise şi nea Stănilă. Nea Niţă, tocmai făcuse un chef cu prietenul lui Mache, la băcanul Naie Dumitrescu de pe Răsuri şi acum poate dormea buimăcit de somn şi vin, căci de şi erau ceasurile nouă încă nu sosise.

Vestea asta îi năuci aşa de tare pe toţi, că Sub-Comisarul nu ştiu cum să-şi îmbrace paltonul, moş Eftimie unde să-şi găsească bastonul. Amândoi fuseseră de serviciu şi aşa dar ei trebuiau să facă cercetarea.

In urma lor iacă şi prietenul Mache cu câte un kilogram de fleiculiţă pentru fiecare epistat şi Sub-Comisar şi cu câteva kilograme de carne pentru nea Niţă.

Când, iată-l şi pe Comisar buget la faţă, şi cu ochii umflaţi.

— A, bine ai venit? Ce-i cu tine Mache?

— Ia, ţi-am adus ceva. Poftim. Şi Mache prinse să-i întindă înainte muşchiuleţii.

— Bine, mă, dar astea costă parale, îi răspunse Nea Niţă, arătând o oarecare lipsă de măgulire.

— A aş, îi tăie vorba Mache, lasă, că îi face şi d-ta ceva pentru mine.

Dar Nea Niţă, parcă nu băgă în seamă nici vorba asta, ci, îndreptându-se spre Nea Stănilă, care scria la o masă, îl întrebă: smârcâindu-şi nasul: „Ce mai veste, Stănilă?"

— Ast' noapte s'a spart măcelăria lui Niţă Georgescu din Tunari.

— Iar, frate? — Bre, îndreptându-se spre Mache, care la auzul ăstora vorbe, tresări şi se schimbă la faţă: „Tu nu-ţi dai cu mintea, cine ne face nouă şotia asta? — Ştii de vreun an nu scăpăm de spargeri, şi inspectorul mă pune pe foc...

Mache doar zâmbi, cu fața roșie, când și intră moș Eftimie.

— Ce-i Eftimie? unde ai fost? Morărică știe ce s'a întâmplat?

— Don, Subcomisar Morărică, e acolo; cercetează: i-au furat toată carnea și vre-o trei sute de lei...

— Iha, făcu Mache mă duc, m-am întârziat...

Și dă să iasă, când se lovește nas în nas cu Morărică.

— Ia vină încoace, Domnule Mache, — îi zise el, că am să-ți spun ceva..,

— Da, ce-i? îl întrebă nea Niță.

— Am să-i spun ceva — îi răspunse subcomisarul. Și intrară în cabinetul comisarului, în care nu intrase încă șeful.

— Cartea asta poștală, a cui e? îl întrebă subcomisarul, arătându-i o postală îndoită.

— Se uită Mache, se uită, făcând fețe.

— A mea, răspunse el, dar nu știu cum...

... Pleosc! pleosc, pleosc, vre-o patru palme scăpărară pe obrazul lui Mache.

Cu fața roșie, cu ochii umiliți, zăpăcit, Mache, cu mâna la obraz se uită lung la subcomisar și zise încet dar apăsat:

— Nu mai da, îți dau patru sute de franci și hai mai bine să bem o țuică ici la Stan Rusescu, și să nu mai știe nimeni...

... Pleosc! pleosc! pleosc! se auziră alte patru plăcinte pe obrazul abia răcorit al lui Mache, și ușa se deschise și Mache cu un picior se văzu trimis dincolo peste sală în cancelaria epistaților.

— Da, ce-i? întrebă Nea Niță, nedumerit. Ce ai Mache?

— Intreabă-l!... îi zise Morărică.

O clipă Nea Niță stătu gânditor, Mache cu capu în palme se răzăma de crucea ferestrei și privea printre degete.

— Măi, Mache, îl întrebă comisarul, ce ai?

— El e! răspunse subcomisarul; Am găsit cartea asta poștală a lui în măcelăria lui Niță, jos.

— Tu? tu Mache, îl sgâlțâi șeful de umeri; Mache care... Apoi, făcând ochii mari răcni: „Mache!...“ și-și duse mâna la inimă și oftă adânc ca și cum s'ar fi deslipit fără voia lui de ceva scump.

Apoi, după puțină tăcere, Nea Niță plecă capul în jos și cu glas stâns grăi:

— De, măi băiete; rău îmi pare de tine, dar mai rău de mine. Să-mi pierd slujba, anii de pensie pentru tine...

După asta, îndreptându-se spre Stănilă, grăi: „Să dați carnea asta la spital la Colentina!“ Și, ieși.

Apoi, Mache mărturisi că el împreună cu alți doi, făcuseră toate spargerile mai sus pomenite.

Și iacă așa s'a desfăcut prietenia dintre Nea Niță și Mache — prietenie, pe care n'o credea nimenea că are să se desfacă.

VLADIMIR STREINU.

PE BORD

Să laşi deschisă uşa larg,
Căci Seara vine
Ca o corabie din ţara Umbrei,
Purtând pe vârful de catarg
Tăcerea lunii pline.

Să laşi deschisă uşa larg
Şi să rămâi cu mine!

Corabia în inima-i adâncă
Aduce taine şi minuni
Din lumi necunoscute încă
Şi nevăzute mâni
Le 'mparte-acuma tuturor :
Dau perini florilor
Şi haină cenuşie zării.

In cuiburi cern aromele visării,
Intind beteală peste ape
Şi rouă peste frunzele ce plâng
Ca nişte clape.

Curând,
Un chip misterios va coborî catargul,
Dând drumul şirului de funii
Şi într'o clipă se va umple largul
Cu clarul lunii...

Ne vom urcà apoi
Pe bordul Serii line
Şi vom pluti departe amândoi,.
Taci, nu 'ntreba 'ncotro,
Ci vin'cu mine!,..

EMIL DORIAN.

NOCTURNĂ

Pe stradă trecătorii merg grăbiţi
Mânaţi din urmă,
De-un gând nelămurit de turmă...
E-atât de ger
Că s'au oprit chiar clipele din fuga lor
Prinzându-se în ţurţuri lungi
Sub streaşina din cer...

Acum şi păsările sunt mai îndrăzneţe...
Au năvălit din cuib grămadă,
Şi'nfrigurate ciugulesc
Fărămituri de ger pe stradă...

Târziu, când frigul stărue mai dur,
Se rup din colţurile 'ntunecate,
Ca nişte fructe veştede,
Femeile
Şi mişună flămânde şi îngrijorate,
Momind pe trecători...

Din noaptea felinarelor,
Sub masca fardului şi-a rochii,
Pândesc cu ochi obsceni şi fără graiu,
Mânjind cortegiul inocent al iernii
C'un rânjet alb de mucegaiu. .

De groaza lor
Tot gerul s'a ascuns în mine.
Şi simt cum îmi zideşte mohorât,
Durerea'n jgheaburi mari de ghiaţă,
Incătuşându-mi sufletul
In cercuri reci de milă
Şi silă
De viaţă...

I. VALERIAN.

CLASICISM

Franța închee acum, un secol și jumătate de romantism. Ori în câte categorii s'ar despica istoria ei literară, romantismul începe cu Rousseau și sfârșește — orice ar spune Gide — cu Gide. Că romantismul e pe moarte, semne multe o prevesteau. Cartea lui Lasserre *Romantismul francez* — nu e decât o carte de locuri comune, de păreri demodate, de opinii bătrâne. Că, în sfârșit, cartea lui Lasserre a fost declarată admirabilă, asta înseamnă că abia acum, ideile aceste răspund unei adevărate stări de spirit și că artiștii au găsit bune doftoriile vechi, devenite subit agreabile, după ce fuseseră atâta vreme eronate. Romantismul e o boală: acum douăzeci de ani asta ar fi părut ceva absurd. Astăzi, ideia a cucerit o aparență. I se acordă simpatie, până va fi consacrată adevăr.

Acum douăzeci de ani, André Gide scria: arta naște din constrângere. Acum, la ancheta despre clasicisma revistei Renaissance, Gide scrie: adevăratul clasicism nu e rezultatul unei constrângeri exterioare. Când Gide scrie: artă, aruncă afară din conținutul cuvântului, capitolul clasicismului? El scrie acum: adevăratul clasicism. Ar fi putut scri: adevărata artă. Cu termenul „adevărat“ înainte, cuvintele au dreptul la o nouă definiție?

Părerile lui Gide despre clasicism debutează cu o ingratitudine: „Clasicismul îmi pare până într'atât o invenție franceză, că aproape ași face sinonime aceste două cuvinte: clasic și francez.“ Sunt convins că Mallarmé l'ar mustra pentru asta și Baudelaire ar râde că, după ce a fost socotit pe rând, romantic, naturalist și simbolist, intră din nou în traista lui Gide, printre clasici.

Unde Gide găsește o superioară definiție: „opera clasică povestește triumful ordinei și măsurei asupra romantismului interior.“ Sau: „opera clasică nu e frumoasă și puternică, decât în măsura romantismului biruit.“ Iată dece Racine e un mare clasic și dece Voltaire, de-o pildă, care nu avea niciun fel de sensibilitate de stăpânit — nu intră în nici-o categorie.

Clasicismul e triumful inteligenței asupra sensibilității. La Voltaire cauți în darn, triumful inteligenței asupra vreunui lucru:

inteligența e singură. Dacă despuiem cuvântul de sensul conținutului și-i păstrăm sensul strict de: exces de logică, Voltaire ar intra în categoria, pe care Nietzsche o numește: *socratismul*.

Goethe — cel mai mare clasic al Europei dela greci — poate cel mai lesne verifica definiția lui Gide. Cele două serii din Faust — cei doi Fauști — nu sunt, unul persoana romantică — altul, persoana clasică a lui Goethe? Faustul cel de-al doilea, e limita celui dintâi: cele două aparențe ale unui singur individ.

Dar, din fraza lui Gide, trag o consecință care-o zdruncină. Dacă opera clasică e un triumf asupra unui romantism, asta pune în datele problemei, o certitudine: existența simultană în fiecare individ, a unei puteri de ordine: inteligența și a unei puteri de anarhie: sensibilitatea. Dacă s'ar putea oameni numai cu inteligență, sau numai cu sensibilitate, s'ar putea popoare numai clasice sau numai romantice. Atunci, francez și clasic, ar putea fi sinonime. Ahriman își dispută însă cu Ohrmuz forțele. Când Ahriman domnește epoca se numește; clasicism și se numește: romantism, când e stăpân Ohrmuz. Istoria literară nu e decât povestea succesiunei celor doi zei. A trebuit prejudecata făcătorilor de estetic, ca să ni se afirme atâta vreme despre greci, aproape ceeace astăzi ne spune Gide despre francezi: că au fost un popor exclusiv clasic. Când Taine vorbește de arta grecească, nu-și poate explica exaltarea din ditirambii lui Pindar, nici dece vechii greci puteau pune alături de Homer, poezia lui Archiloc. El sare peste arta lui Dionysos, fără să bănuiască — ceiace poate era — un veritabil romantism grecesc.

Firește, popoarele așezate pe meridiane deosebite au, unele, inteligența mai complectă, alte mai covârșitoare sensibilitatea. Hugo are așa puțină sensibilitate de biruit, că romantismul lui e suprafață. Francezii nici nu merg până la romantism — ci până la o stare de spirit romantică. Dar asta confirmă numai pe jumătate ceiace susține Gide. Dacă Goethe e cel mai mare clasic nu e pentrucă „imita pe antici" (Racine n'a făcut acelaș lucru? dar pentrucă a avut de luptat și a biruit un considerabil romantism interior. Ca să respectăm ideia lui Gide, ar trebui să spunem că pot exista clasici numai acolo unde romantismul e puternic. Clasici ar rămâne să se recruteze numai la nord.

Periodicitatea acestor două arte — am spune: acestor două estetici — se poate controla în toate istoriile literaturilor. Din premiza lui Gide, iată încă un silogism Dacă opera clasică e un triumf asupra unui romantism, mi se pare evidentă anterioritatea romantismului la obârșie. Dealtfel, ipoteza aceasta se poate dovedi cu faptul apariției dansului și muzicei, înaintea oricărei alte arte. Dansul și muzica erau, la început, arte romantice. Mai târziu abia, apariția baletului și a muzicei armonice (în locul celei melodice) au creat în substanța unor arte romantice, diversiunea unei aparențe de clasicism.

B. FUNDOIANU.

PATUL

Neliniştiţi,
Impovăraţi de presimţiri,
Ne-am prăbuşit în'jilţuri, lângă foc...
Şi-acum,
Desfiguraţi de-al flacărilor joc,
Strângându-ne de mâini sfioase,
Ca nişte surghiuniţi în încăperea sumbră,
Plimbăm priviri curioase prin unghere,
Ademeniţi de fiecare umbră...

Vezi — lângă geam e jeţul scund
Ce-a strâns cândva în braţe şoldurile tale...
Şi-acolo 'n colţ, oglinda ta ovală
Ce mi-a resfrânt întâia oară
Intreagă, nuditatea-ţi triumfală..,

Dar iată; ochii noştri-au tresărit,..

... E doar un pat —
Şi totuşi, focul jucăuş
Cu flori de jar ni l-a împodobit,
Iar umbra grele ramuri verzi i-a împletit...
Din tainiţile lui, pe cari noi le ştim,
Se 'naltă bori ameţitoare,
Se urcă glasuri chemătoare...
E doar un pat —
Şt totuşi, eu ghicesc cum îl asameni
Cu crângul vibrător şi parfumat
In care s'au iubit întâii oameni...

O! patul alb!... Ostrovul minunat!...
Desmiardă-l, lung, cu calda ta privire:
In el ni-a palpitat păcatul cel dintâi
Şi — poate — cea din urmă fericire...

VIRGILIU MOSCOVICI

Arta de a scrie un articol

Orice om cu o cultura mijlocie şi cu anume vanitate aspiră astăzi să scrie un articol, după cum în vremea Renaşterii ar fi dorit să facă un sonet. Dacă, la rigoare, arta articolului nu este o formă literară cu desăvârşire modernă, merită să fie socotită printre componentele caracteristice ale literaturilor moderne. Cum se face dar, un articol? Ce este un articol?... Se înţelege printr'o astfe, de compoziţie lucrarea scurtă, nervoasă, fugară, umplând una două sau trei coloane de ziar ori de revistă şi nu se înrudeşte prea mult cu *încercarea, essai-ul* franţuzesc, ieşit aproape din modă.

Articolul trebue să intereseze pe cititor dela prima vorbă, căci cititorii moderni sunt solicitaţi de nenumărate atenţiuni. Cel mai inconştient dintre cititori posedă instinctul necesar pentru a înţelege, dela cele dintâiu cuvinte, dacă articolul este interesant. Când, mergând în tramvai sau bându-şi cafeaua, cititorul îndoae ziarul, zicând: „Articolul ăsta îl las pentru diseară", aceasta înseamnă că articolul nu va mai fi citit niciodată.

Scriitorul, ca un arcaş îndemânatic, trebue să-şi înfigă săgeata curiosităţii în inima duşmanului. El se asemănă cu vânătorul de păsări, umblând cu multă băgare de seamă, pe lângă cititor.

Uşor şi înaripat: aşa vrea cititorul să fie articolul. Dacă articolul e greoi ori încâlcit trebue s'o mascheze, după cum maşinile moderne atât de uşoare de par'că sunt nişte jucării ascund o forţă uriaşă. Reprezentând spiritul modern, articolul trebue să fie nervos, impresionabil, vădit arbitrar şi chiar paradoxal. Să fie original, sau cel puţin să pară original. In ce priveşte dimensiunile, e indiferent; dacă articolul este plăcut şi sugestiv, niciodată nu pare lung; dacă este fără miez, câteva rânduri plictisesc.

Viaţa articolelor se pleacă în faţa legii moderne, care vrea să trăim la zi. Articolul trăeşte cât trăesc florile din grădină. Infloreşte, ţine câteva ceasuri, fie chiar zile, trece. Ultimul articol al unui scriitor omoară pe cel dinainte. Şi aşa e şi de dorit. Amintindu-ne, prea mult de articolele trecute, înseamnă că cele prezente sunt inferioare.

Publicistul îşi înmoae condeiul în propriul său sânge, îşi lasă viaţa lui pe hârtie, până ce moartea îl liberează de munca-i din greu. Dar în schimb are şi o răsplată mare, mai mare poate decât a altora. Asigurându-şi publicitatea neîntreruptă şi simpatia publicului, primeşte răsplăţi de neuitat. Se pune în atingere cordială cu publicul, îl interesează, îl sugestionează, îl robeşte: se stabileşte un curent simpatic între scriitor şi cititor: el creează în cititor un viţiu, şi în adevăr, în ziua când lipseşte articolul preţuit, jurnalul ori revista ni se par anoste.

Ca urmare publicistul devine oarecum femenin şi suferă de hipertrofia vanităţii.

Când nu-şi scrie articolul, pierde gustul vieţii. Simte nevoia gloriei mereu proaspete, căci gloria lui e vremelnică și-i ajunge sub forma cea mai frivolă: pe stradă, în tramvai, prin laude mărunte, repezi, ca împunsăturile de ac. Pentru a-și satisface vițiul de glorie, trebue să scrie fără întrerupere opere scurte: e un negustor de mărunțișuri care, câștigând în monedă mică, trebue să vânză mult. Nu face economii, nici nu izbutește să-și capitalizeze câștigurile. Când moare este uitat: încercând să scrie pe îndelete, numai decât observă tăcerea din jurul lui.

Ori ce artist sfârșește prin a fi robul operei sale. Publicistul este mai rob ca oricine. Pictorul ori romancierul își pot amâna lucrul, ca să-l rumege și să-i dea o formă definitivă: publicistul trebue să-și realizeze articolul în spațiul unei scântei de inspirație. E un birocrat metodic al scrisului.

Concepe la orice ceas din zi și din noapte, fără încetare.

Ca și unele animale ori arbuști embrionari, el își întinde tentaculele. Cercetează, urmărește, prinde subiectele și amănuntele, nuanțele, formele! Se preschimbă într'un aparat receptor, vibrant, înfrigurat. Intinde urechea la glasurile și scîrțîiturile din prejur; deschide ochii ca să vâneze din văzduh cele mai fugare colori.

Se folosește de orice; leagă viața întreagă de articolul lui.

Este lacom și hrăpăreț ca o dihanie. Se plimbă ca să observe, citește ca să se fecundeze, e de față la toate evenimentele, niciodată platonic, ci cu intenția de a le descri ori comenta. Și pentru articolele lui se folosește de lucrurile și scenele cele mai delicate și intime. Nu respectă nimic. Zeului nesățios al articolului își imolează prietenii, familia, și pe sine.

AL. POPESCU-TELEGA.

STANȚE

V

Palidă coboară noaptea
Treptele ușor,
Cântec împletit din lacrimi
Picură 'n pridvor.

Jalea cântecului curmă
Liniștea pe drum,
Poate-i clipa cea din urmă
Când l'aud acum.

VI

In rochie albă de mireasă
La brațul altuia zâmbești,
Iar el — nebun de fericire —
Plutește 'n sferele cerești.

Pierdut în umbră ca un spectru,
Privesc la voi nepăsător:
Căci voi sunteți învinșii vieții,
Iar visul meu — nemuritor.

VII

Cel din urmă, singuratic,
Fâlfâit s'a stins,
Triste și uitate vise
Iarăși m'au cuprins,

Și sub stânca-amintirii
Gem încătușat,
Zarea se confundă 'n noapte,
Cerul e 'nghețat!

AL. T. STAMATIAD.

CRONICA ARTISTICĂ

TINERIMEA ARTISTICĂ

Expozițiile bătrânei *Tinerimi Artistice*, cu toate numele glorioase pe care le adună, sânt din ce în ce mai greoae, mai îmbâcsite și mai obositoare pentru spectatori. Expoziția din sala Sindicatului Artelor (Str. Corăbiei 6) încunună declinul continuu și sâcâitor al acestei societăți de artă care și-a împlinit chemarea apostolicească, stabilind o legătură indisolubilă între plastică și public. Decât, încă în clipa în care această legătură a fost făcută, ființarea *Tinerimei Artistice* devenise inutilă. Pictorii ce-o compuneau aveau prea puține înrudiri sufletești unii cu alții ca să le mai șadă bine la un loc și apropierea dintre dulcegăriile d-lor Aricescu, Murnu, Neylies, Basarab, etc., și nervozitatea coloristică a d-lor St. Popescu, Satmary, Pătrașcu etc., nu mai putea satisface publicului dorința de a vedea într'o manifestare colectivă o atitudine artistică bine precizată iar nu o galerie amestecată a unui cumpărător de dubios gust.

Acum situația s'a înrăutățit. Mulțimea expozițiilor personale din acest an a numărat o bună parte din numele, pe care le vedem ilustrând catalogul *Tinerimei Artistice* din 1922 și ceva mai mult, lucrările rămase dela expozițiile proprii au venit acum să umple pereții din sala Sindicatului. Din totalul de 37 de expozanți, următorii 13 au avut expoziții:

D-nele *C. Cuțescu-Storck*, *Delavrancea-Dona* și *Olga Greceanu* și D-nii *Artachino*, *Kimon Loghi*, *Ip. Strâmbu*, *Ștefan Popescu*, *N. Vermont*, *Neylies*, *Canisius*, *A. Brătășanu*, *Mützner* și *Horia Boambă*.

Toate lucrările acestora afară de un desen bun al D-nei C. Storck și o pictură slabă a d-lui Vermont, au fost în expozițiile personale și deci sânt cunoscute publicului.

Din restul lucrărilor, puține sânt acele cari merită de a fi notate. In afară de bucățile rafinate ale d-lui *Pătrașcu*, ori cele savant întocmite ale d-lui Satmary, vechea generație artistică nu se mai susține decât doar prin D-nul *Aricescu*, cu ale sale veșnice armonii fumurii cari au început prin a nu spune nimic și sfârșesc prin a supăra ochiul, prin d-nul *Murnu* cu absurd de convenționala formulă a munților și-a ciobănașilor — descendență anemiată din Grigorescu — și prin d-nul *Bassarab* cu meticulozitatea sa specială ce fuge perpetuu de viață și de artistic.

Cele câteva elemente tinere de valoare sânt puse într'o inferioritate ciudată, chiar foarte ciudată, când ne gândim că Tinerimea Artistică ar putea avea acum din încurajarea pictorilor mai puțin vârstnici singura scuză a existenței ei. Ori asta nu se observă decât doar în apariția neînțeleasă a artei bolnăvicioase și — vai! — grozav de banală astăzi a d-lui P. Iorgulescu, ori prin punerea la colț a unuia din cele mai de seamă talente tinere, d *Marius Georgescu*, obligat să se prezinte cu un singur portret în sala în care d-nul *A. Verona* găseşte loc să expună trei enormităţi plastice.

In asemenea împrejurări apariţia D-şoarei *Rodica Maniu* cu pictura ei plină de vervă şi de îndrăsneală coloristică, ce arată înţelegere a principiilor de artă modernă şi puteri de realizare sintetizantă, pare o singură scăpare din vedere. Nici această apariţie, nici tolerarea d-lui Băeşu nu pot face dovada încurajării pe care *Tinerimea* o datoreşte tinerimii.

In sculptură observăm acelaş lucru ca şi în pictură, aceiaşi lipsă de tinereţe, de avânt şi de inspiraţie de care nu ne despăgubeşte nici gingăşia lucrărilor d-lui Mirea, nici corectitudinea d-lui Fr. Storck şi mai ales nici caligrafia d-lui Spaethe.

Hotărât lucru, dacă *Tinerimea Artistică* se încăpăţînează să mai trăiască, trebue să procedeze la o repede primenire a cadrelor, la o urgentă primenire a atmosferei. Şi asta nu se poate face decât cu însemnate jertfe, din care cea mai mică ar fi eşirea din aşa zisa tradiţie — aşa de greoaie — ce s'a încuibat în societate.

Tinerimea Artistică trebue, însfârşit, să înţeleagă că o expoziţie colectivă nu-şi are un rost decât atunci când, tinzând la evidenţierea valorilor tinere, va găsi în asta prilej de a arăta un tot armonios şi închegat de lucrări bine reuşite şi bine intenţionate în vederea vreunei direcţiuni artistice, indiferent dacă e veche sau nouă.

Altfel, ne mulţumim cu expoziţiile personale. Căci pictorii cari se prezintă insuficient şi discordant, deci denaturaţi de un cadru nepotrivit în expoziţiile colective, ştiu să fie armonioşi întregi şi luminaţi de propria lor atmosferă în expoziţii personale.

VICTOR ION POPA.

INSEMNARI LITERARE

A doua tinereţe. — Absenţa d-lui F. Aderca ne pune în situaţia penibilă de a spune câteva cuvinte despre dezastrul piesei d-lui M. Sorbul. Unanimitatea presei pe deoparte, şi inexistenţa literară a piesei, pe dealtă — ne ar fi putut scuti, de altfel, de a ne pierde vremea cu *A doua tinereţe* şi, în orice caz, ne reduc rolul la un minimum posibil. Încă de la *Patima roşie,* am contestat talentul de observaţie şi de creaţie al d-lui Sorbul. Bine făcută ca tecnică, cu o vădită pornire spre scena violentă, *Patima roşie* este arbitrară ca observaţie. Era vizibil că autorul lucra numai în vederea *situaţiilor* şi nu din intuiţie creatoare. *Patima roşie* a avut, fireşte, succesul de public, pe care îl şi merita prin valoarea ei scenică. De atunci — şi cu excepţia *Dezertorului,* în care sunt şi elemente viabile — cariera autorului i-a dovedit până la o evidenţă jignitoare incapacitatea de a vedea şi de a crea. *Prăpastia* de acum doi ani şi, în fine, *A doua tinereţe* de acum au dumerit opinia publică asupra situaţiei exacte a d-lui Sorbul în literatura noastră dramatică. Având oare care îndemânare în scenele de violenţă, în care se deslănţue o pasiune mai mult verbală, acest scriitor, cunoscut şi altfel prin lipsă de cultură şi ignorarea“ scrisului, lucrează într'un material uman inexistent. Ne văzând şi ne citind nimic, d. Sorbul este condamnat la resursele unei imaginaţii intreţinute de filmele cinematografice şi poate de romanele foiletoane. Prin lipsă de realitate, prin melodramatismul ofensator al situaţiilor şi al dialogului, prin atâtea imposibilităţi acumulate, prin agramaţia stilului, — piesa *A doua tinereţe* este una din cele mai triste catastrofe ce ne-a fost dat să vedem pe scena Teatrului Naţional.

Ce e cu Homerul ironic? — In legătură cu literatura lui Brăescu scriam (*Critice*, VI, 171): „Viaţa militară şi-a găsit, în sfârşit, Homerul ironic, după cum mahalaua, mica burghezime, semidoctismul, politicianismul mărunt îşi găsise un istoric în Caragiale“. Această caracterizare a jignit simţul măsurii d-lui Mihail Dragomirescu; văzând în „istoric“ şi în „Homerul ironic“ o intenţie de diferenţiare şi de gradaţie, d-sa nu se putea să nu se indigneze în numele dreptăţii şi al proprietăţii verbale. A protestat deci într'o prelegere la Universitatea liberă; iar în presă câţiva tineri au comentat faptul cu ironie şi spirit.

Cu tot regretul ne vedem deci siliţi să dăm câteva mici explicaţii. Intrebuinţat în sens comun şi nu propriu, „Homerul“ nu are de cât o legătură extrem de vagă cu Homer, autorul favorit al d-lui M. Dragomirescu şi al celorlalţi tineri ironici san spirituali; legătura e cam tot aceia ce e între „*Ceceronele*“ ce-ţi explică tablourile unui muzeu şi Marcus Tullius Cicero. Aşa fiind, „Homerul“ nu poate avea decât înţelesul de povestitorul amănunţit şi exclusiv al unui complex de evenimente sau al unui aspect de viaţă, într'un gen literar cu care oarecum se identifică; în acest sens, nu e întru nimic deosebit de termenul de „istoricul mahalalei“ aplicat lui Caragiale. Inexistenţa diferenţierii e cu atât mai evidentă cu cât într'un articol despre Caragiale l'am numit şi pe acesta „Homerul mahalalei“, după cum îl numise dealtfel, înainte, mi se pare, C. Dobrogeanu-Gherea.

Explicaţia nu se referă, dealtfel, decât la proprietatea unui termen, faţă de care s'au coalizat indignarea, ironia şi spiritul atâtor cunoscători competenţi ai lui Homer împotriva... celui ce şi-a perdut câţiva ani pentru a-l traduce în româneşte.

E. L.

Aspecte contimporane ale Intelectualităţii.—Există, desigur, un lux al timpului nostru pe care nu ştim în destul să-l preţuim, cu atât mai mult cu cât el împlineşte o aspiraţiune rămasă atâta timp în stare de iluzie şi de vis irealizabil. Aspiraţiunea la un veac care ar întrebuinţa energiile spiritului la realizarea acţiunei şi la necesităţile curente ale traiului.

Ce formulă ar părea mai perfectă decât aceea a oamenilor de idei şi de idealuri puşi la înfăptuirea lor?

Timpul de acum care păşeşte în decenii distanţe de secole a dus, de ieri numai până azi, spre această îndeplinire. Consecinţele le putem examina: Ieri încă majoritatea intelectualilor formau o falangă modestă departe de treburile statului. Rare excepţiuni înstelau viaţa publică a acţiunii. Azi Gringoire, e aproape o legendă sau un accident simpatic. Intelectualii au un drept incontestabil la uzufructul bunului public. Efectul acestei schimbări asupra produsului literar poate fi, desigur, un obiect de studiu şi controversă.

Devenind un nivel curent, din această stare de lucruri se nasc şi *excepţiuni*, care ating proporţii exagerate de parvenitism intelectual. Visele de mărire ating la unii ambiţioşi o amploare maximală. Visul acestor intelectuali, ale căror ambiţii odinioară se transformau numai în creaţii, devine azi manoperă socială. E, desigur, un moment tulburător ce ridică întrebarea: ideea şi acţiunea trebuesc să meargă paralel — sau pot realiza formula contopirei lor? —

P.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

REVISTA TRANSILVANIEI
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"
SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000
◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆
Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 118
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.
Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison
Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni
◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10
Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj
MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI ⁞ ⁞
⁞ ⁞ RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURĂTORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

SIBIU

SUMARUL No. 39

E. Lovinescu . . . . Figurine
Victor Eftimiu . . . . Vulturul
I. Valerian . . . . Făclii în noapte
Camil Baltazar . . . . Tragedii mici din sanatoriu
Gh. Brăescu . . . . Oficiale cazone
Hortensia Papadat-Bengescu Coana moaşa
G. Rotică . . . . Eu ştiu că eşti mai bună
Vladimir Streinu . . . . . . Toamnă
B. Fundoianu . . . . Personalitatea
Alexandru Bilciurescu . . . . Morţii

Cronica Artistică: VICTOR ION POPA.
Cronica Dramatică: F. ADERCA.
Însemnări Literare.

30

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 50,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă,
trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal.
la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT:

„DIN LUMEA ISLAMULUI"

TURCIA

JUNILOR

TURCI

de N. BATZARIA

Cu o prefaţă de N. IORGA

LEI 24.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

ANUL I.—No. 30 8 APRILIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA
DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

Bacovia

Simplă atitudine de cele mai multe ori, izolarea poate fi totuşi şi o reacţiune necesară împotriva marelor curente de opinie publică, determinate de spiritul gregar. Inlăturând deci exagerarea, trebue să considerăm în fiecare caz special elementul de diferenţiare şi de progres. In acest sens, bisericuţele literare sunt protestări legitime în contra nedreptăţilor colective: ca de obiceiu remediul unei nedreptăţi stă într'o nedreptate în sens contrariu. Din jocul lor sismic, violent şi inegal, se precipită astfel linia de puncte luminoase a adevărului în sfârşit stabilizat.

O privire mai înţelegătoare a ritmului literar ne îndeamnă deci la indulgenţă. Impotriva convenţionalului oficial şi aproape unanim, e necesară şi secesiunea voluntară. Trebue să fim răzbunaţi de Radu Cosmin. Alături de catedralele impunătoare ale geniului banal sau numai comun, admitem ca ceva logic şi bisericuţele dintr'un lemn ale geniilor solitare. Şi, deşi iconiţele singuratice nu se deosebesc uneori cu nimic de icoanele populare, se cuvine să preţuim gestul care adoră ce nu s'a mai adorat ca pe un gest de echilibru şi de progres posibil.

* * *

In literatura noastră cu puţine catedrale autentice, e firesc deci să avem şi bisericuţe, în care se slujeşte, în faţa stranelor goale, numai din satisfacţia izolării. Singularizarea acordă merite incontestabile; ironizând-o, îi suportăm încă prestigiul. Recunoaştem fără voe în orice cult ermetic existenţa unor elemente ce ne scapă sau ne depăşesc.

Profund necunoscută de mulţime, poezia d-lui Bacovia este o astfel de bisericuţă dintr'un lemn, în care oficiază câţiva publicişti, de altfel, dificili. Devenind un criteriu de selectare, „cultul bacovian" acordă astăzi un blazon estetic căutat; în ziua când cercul se va lărgi, descoperitorii îl vor dezerta poate cei dintâiu. Fără a tăgădui din principiu sinceritatea oricărei atitudini estetice, critica trebue să ţină seamă de factorul voinţii şi apoi de contagiunea ce intră în formaţia micelor secte literare. Sensibilitatea consonantă a unora se asociază repede cu snobismul altora; bucuria iniţierii şi a izolării provoacă în toţi un sentiment de superioritate agresivă.

⁂

D. Bacovia a adus totuşi o notă originală. N'a creat, desigur, poezia de atmosferă; întrebuinţând-o cu excluderea oricărui alt element poetic, s'a confundat însă cu ea. Există o atmosferă bacoviană: o atmosferă de copleşitoare dezolare, de toamnă cu ploi putrede, cu arbori cangrenaţi, limitată într'un peisagiu de mahala de oraş provincial, între cimitir şi abator, cu căsuţele cinchite în noroae eterne, cu grădina publică răvăşită, cu melancolia caterincilor şi bucuria panoramelor, în care „princese oftează mecanic în racle de sticlă"; şi în această atmosferă de plumb, o stare sufletească identică: o abrutizare de alcol, o dezorganizare sufletească totală prin gândul morţei şi al neantului, un vag sentimentalism banal, în tonul caterincilor, şi macabru, în tonul păpuşelor de ceară ce se topesc, o descompunere a fiinţei organice reduse la mişcări silnice şi halucinate, într'un cuvânt, o anulare a vieţii nu numai în formele ei spirituale ci şi animale. Poezia d-lui Bacovia este deci expresia unei nevroze. Prin concordanţa peisagiului interior cu cel exterior, impresionează în ansamblu; nu reţine totuşi prin niciun fel de amănunt. Nicăeri nu se pune mai tulburătoare problema „poeziei de atmosferă" decât la d. Bacovia. Cele două note stridente ale cocoşului de pe casă, în mijlocul unei nopţi sinistre de toamnă, creiază cu siguranţă o „atmosferă"; nu formează totuşi o muzică. Arta poetică a d-lui Bacovia este tot atât de elementară ca şi cântecul cocoşului metalic; ea se reduce la câteva note de o sumbră simplicitate. Atmosfera iese din limitarea sensaţiilor, a imaginilor, a expresiei poetice şi din repeţirea lor monotonă şi indefinită. Obsesia dă chiar impresia unei intensităţi şi profunzimi, la care spiritele vaste şi mobile nu ajung. Poezia se reduce astfel nu numai la un nihilism intelectual ci şi la unul estetic: emoţiunea ei rudimentară nu are nici o legătură cu arta. Ii recunoaştem sinceritatea, îi recunoaştem chiar un fel de profunzime lugubră de fântâna părăsită; nu-i recunoaştem însă nici-o valoare estetică. Cultul bacovian nu poate fi privit deci decât ca o reacţiune împotriva unei literaturi saturate de estetism, prin jocul cunoscut al saţietăţii ce împinge pe rafinaţi spre primitivism. Imense platitudini ca:

In faţa ta sunt cel mai laş —
Imensitate, veşnicie, —
Iubesc o fată din oraş,
Invaţă-mă filozofie.

Imensitate, veşnicie,
Pe când eu tremur în delir,
Cu ce supremă ironie
Arăţi în fund un cimitir.

sunt considerate astfel ca modele literare, din oboseala câtorva publicişti ce nu mai disting calitatea emoţiilor, sau din snobismul celor mai mulţi. E. Lovinescu.

VULTURUL

Vulturul m'a muşcat de mână când l-am încătuşat
Dar s'a 'nvăţat cu mine şi stă-legat în curte;
Un câine l-a umplut de purici, pisica l-a scuipat.
Ii place viaţa nouă... In grohăituri scurte
Mănâncă mult... i-e lene... începe să se'ngraşe.

In ochii mici şi roşii zadarnic caut cerul;
Aripa-i i-e greoaie, privirile-i sânt laşe,
Vulturul-şi pierde zilnic simbolul şi misterul.

Găinile trec calme, cotidiane, proaste,
Pe lângă el. Vulturul ia graţii de păun:
Imperial se uită la păsăreasca oaste,
Deşi numai cu porcul se simte frate bun...

Il oboseşte bolta de-atâtea ori brăzdată
De nu-şi înalţă-ochii spre cerul azurat?
Vulturul nu-şi ridică privirea niciodată
Căci a lăsat-o veşnic spre stârvul căutat.

Acuma, plouă 'n curte şi curtea-i o băltoacă.
Cu ghiara 'ncătuşată — sinistru epitaf
E fericit vulturul... s'alintă şi se joacă
In ploaia care-l spală de purici şi de praf...

Victor Eftimiu

FACLII IN NOAPTE...

Cu ochii mari străbat,
In noaptea vremii,
Noianul lumilor încenuşate...
Inainte şi în urmă
Scurmă
Intunericul cu ghiare de tăcere...

Din loc în loc,
Răsar făclii,
De-alungul unei părtii cenuşii.,
Muşcând cu dinţi de flacări
Bulboane de 'ntuneric
Din trupul ne 'nţelesului adânc...

Cărarea se întinde 'n spaţii,
atârnată
Ca o punte peste-o apă 'ntunecată...
Şi câte-odată de prea mult drum
abisul nu o mai susţine,
Şi-adoarme obosită 'n mine...

Făcliile împing mereu
Fluida cale a gândirei...,
Agrafe de lumină,
Infipte 'n faldul nemurirei
De umbrele care-au trecut printre ruini,
Ducând făclia geniului în mâini...

Dar noaptea cade tot mai tare
Şi torţele apar mai rare...
Din vatra celor depărtate
N'ajunge până la mine,
Prin colbul de decenii,
Decât clipitul unor vagi vedenii...

Ingenuchiat la marginea de drum
Incerc,

Din lemnul unui trunchiu găsit,
Să'mplânt o nouă torţă 'n înfinit...
Dar noaptea mă absoarbe'n golul ei,
Şi eu mă'ngrop
Parodiind doar gestul unui vechiu ciclop...

Noapte şi tăcere...
Văd umbra timpului stingher,
Mătăhălind pe-orbita din neant,
Şi ca un paraclisier
Intârziat în catedrală,
El suflă 'n fiecare torţă
Mut..,
Şi 'n urma lui coboară 'n ploi de întuneric
Imensa linişte de la 'nceput.

I. Valerian.

TRAGEDII MICI DIN SANATORIU...

Primăvara în sanatoriu a venit
Ca o ţigancă vicleană ce 'ndeamnă:
„Vino, în cămara trupului, am pârguit
Şi-am pus să se usuce gutui din astă toamnă.

Dacă trupul tău firav a găzduit,
Doruri multe-fiindcă iarna a fost rea,
Vino, din toamna trecută am păstrat
Must înflorit-roşiatec-şi bucuroasă voi fi de-i bea...“

Primăvara a venit în sanatoriu-primejdioasă,
Fiindcă trupurile simt că mai au sânge puţin,
Şi vor îmbrăţişa ţiganca, cu ochii de soare fierbinte,
Până îşi vor simţi sufletul şerpuit de ameţeală şi venin...

Primăvara a venit în sanatoriu-atât de dorită,
Incât la soarele ei s'a întins mulţumit
Un bolnav-şi s'a 'ndopat aşa de mult cu aur de soare cald,
Că'n ziua ceia, chiar, i s'a pus lumânarea pe piept-şi-a fost jelit...

Camil Baltazar

* * *

OFICIALE CAZONE

ROMÂNIA
—
Corpul X de Armată
Div. I Infanterie
Brigada 2-a
Regimentul A.

No. 6589 1. VI. 1921
Regimentul A. Infanterie
către
Corpul X de Armată

Urgent

Am onoare a vă raporta că luând comanda regimentului am constatat că şasesprezece cai sunt bolnavi de râe. Nu avem medic veterinar, nici grajd de izolare şi ne lipsesc căpestrele şi conovăţul pentru a scoate caii în aer liber, rugându-vă să binevoiţi a dispune.

Comandantul R-tului A.
Lt.-Colonel Corbu

ROMÂNIA
—
Comandamentul Corpului X
de Armată

No. 15241 15. VI. 1921
Corpul X de Armată
către
R-tul A. Infanterie

Ca urmare la raportul d-voastră No. 6589 din 1 VI. 921 vă rugăm să binevoiţi a pune în vedere locuitorilor să prezinte oferte de furaje, iar medicului veterinar al judeţului să viziteze zilnic caii regimentului şi să înceteze epidemia.

Comandantul Corpului X de Armată
General Georgescu

ROMÂNIA
—
s. c. l.

No. 7302 17. VI. 921
R-tul A. Infanterie
către
Corpul X Armată

Urgent

La ordinul D-voastră No. 15241 din 15. VI. 921 am onoare a raporta că locuitorii nu vor să prezinte oferte de furaje din cauza secetei iar medicul veterinar refuză să viziteze caii, fără plată, arătând că nici până astăzi nu i s'a plătit vizitele ce a făcut astă iarnă boilor regimentului, în trăsură de piaţă.

Starea cailor continuă a fi rea din lipsă de hrană iar în privinţa căpestrelor şi conovăţului nu s'a primit până 'n prezent niciun ordin.

p. Comand. R-tului
Maior Popescu

TELEGRAMĂ

Regimentului A. Infanterie

Prezentaţi de urgenţă orice ofertă de furaje prin bună învoială spre aprobare.

Comand. Corpului de Armată,
General Georgescu

ROMÂNIA No. 8001 1. VII. 921
—
ş. c. l.

Regimentul A. Infanterie
către
Corpul X de Armată

La ord. telegrafic No. 652 am onoare a vă înainta aci alăturat oferta locuitorilor Lungulescu Marin şi Ciuperceanu Vasile cari oferă fân cu preţul de 0,60 per. kilogram, loco, rugându-vă să binevoiţi a decide.

Starea cailor este rea şi regimentul n'a primit niciun ordin relativ la căpestrele şi conovăţul cerut prin rapoartele noastre No. 6589 din 1. VI. 921 şi No. 7350 din 17. VI. 921.

Comandantul R-tului
Col. Corbu

ROMÂNIA
—
ş. c. l.

Corpul X Armată
către
R-tul A. Infanterie

Am onoare a vă face cunoscut că nu se aprobă oferta locuitorilor Lungulescu Marin şi Ciuperceanu Vasile decât pe preţul de 0.15 kgr., predat cazarmă. Totodată vă invităm a lua măsuri energice pentru vindecarea cailor de a căror bună stare sunteţi direct răspunzător.

Comandantul Corpul X Armată,
General Georgescu

ROMÂNIA No. 8301 15. VII. 921
—
ş. c. l.

R-tul A. Infanterie
către
Corpul X de Armată

Am onoare a Vă înainta alăturatele compturi în valoare de 2275 lei costul a şaizeci căpestre şi 50 m. frânghie groasă pentru conovăţ cerute prin rapoartele noastre No. . . . şi No. . . . din . . . şi din . . . rugându-vă să binevoiţi a le aproba.

p. Comand. R-tului,
Maior Popescu

ROMÂNIA

S. c. l.

No. 705

Corpul de Armată
către
Medicul Veterinar Col. Bouleanu Titus

confidențial

Din ordinul d-lui Comandant al Corpului X de Armată vă veți transporta la R-tul Infanterie, veți inspecta starea cailor și veți raporta în scris d-lui General rezultatul inspecției d-voastră.

d. o.
Șef de Stat-Major,
Colonel Ionescu

No. 21.000 20. VIII. 921

Corpul X Armată
Serviciul Intendenții
către
Regimentul A. Infanterie

La raportul dv. No. 8301 am onoare a vă face cunoscut că nu se aprobă compturile ce ați prezentat în valoare de 2275 lei pentru cumpărare de conovăț și de căpestre de oarece ord. M. de R.. No. 13.254 comunicat cu ord. No. 13.529 al C. de A. prevede clar a nu se mai cumpăra niciun ingredient fără autorizațiune prealabilă.

Această sumă va fi trecută la releveul d-voastră urmând să vi se rețină din soldă.

p. Comand. Corp. de Armată
d o.
Intendant, **Colonel Măcelaru**

Medic Veterinar, Col. Bouleanu
către
D-l General Georgescu
Comand. Corpului X Armată

Am onoare a vă raporta că transportându-mă la reg. A. Infanterie am constatat că soldații Bărbosu Ilie, Pletosu Matei și Lungu Tănase îngrijesc de șasesprezece cai și sunt toți bolnavi de râe, suferind și de hrană insuficientă.

Din lipsă de căpestre și conovăț sunt într'o mizerie completă, fără grajd de izolare, pentru care cu onoare vă rog să binevoiți a decide.

Medic Veterinar,
Colonel Bouleanu

EPILOG

ROMÂNIA
Ş. c. I.

No. 807

Comand. Corp. X Armată
către
Lt.-Colonel Corbu
Comand R-tului A. Infanterie

confidenţial
personal

De oarece la inspecţia Medicului Veterinar Col. Bouleanu Titus aţi prezentat caii slabi şi bolnavi de râe vă pedepsesc cu 15 zile închisoare pentru totală nepăsare şi neglijenţă în îngrijirea cailor.

Comand. Corpului de Armată,
General Georgescu

GH. BRĂESCU.

COANA MOAŞA [1]

In infirmerie zilele erau uneori lungi, neocupate, liniştite. Cucoana Moaşa umbla prin oraş după treburile ei sau da mereu în cărţi povestindu-şi romanul vieţei. Laura împletea nesfârşit lâna moale pentru soldaţi. Când nu ştia să se mai descurce cu împletitura, trecea la restaurantul pustiu şi el unde patroana, o femee distinsă cu părul alb, îi arăta cu răbdare şi plăcere.

Cucoana Moaşa era mai puţin pricepută la cusătură de orice fel, în schimb avea darul povestirei pitoreşti. Romanţioasă din fire, adăoga la slabul roman omenesc o invenţie bogată. Cuvântului vioi îi unea gestul vioi şi puteai asista la pantomima viu colorată a unor senzaţionale foiletoane.

Fireşte, cucoana Moaşa nu se mărităse banal dela casa ei — lucru foarte de crezut, când o cunoşteai. — Dar nu era vorba de vre-o fugă sau de vre-o cununie de voie, de nevoie. Fusese răpită!... Nu o răpire simplă! Dela acest punct îndoelnic al adevărului treceai la fantasticul galop al celor mai neînchipuite aventuri.

Tot aşa adulterul — cel d'intâi — avea peripeţii înfiorătoare. Le vedeai trecându-ţi pe dinaintea ochilor într'o dramatică reproducţie aşa de impetuoasă încât nu da pas ridicolului să te redeştepte din ameţeala sugestiei. Pe când te legănai în melodia lirică a unui capitol de amor sublim şi cucoana Moaşa cu cărţile întinse alături sta pe marginea patului cu mâinile pe sâni şi ochii la cer, tresăreai speriat deodată. Pe scândurile bine frecate ale infirmeriei, cucoana Moaşa îngenunchi, cu părul într'o secundă despletit, juca în acelaş timp trei roluri: amantul, bărbatul, femeea!

---

[1] Ca şi *Balaurul*, *Iadul*, *Apocalipsul*, fragment dintr'un volum de războiu.

Glasul implora, blestema, amenința, plângea. Auzai sgomotul de uși sdrobite, de geamuri sparte; stai suspendat pe margini de balcoane; victima cu brațele învinețite, târâtă de pletele negre se sbătea dureros până când leșina sdrobită.

Teatrul acesta te zăpăcea, te distra, te enerva. Il urmăreai cu o curiozitate aiurită și cu o mică și nedeslușită frică pentru ceeace era neobicinuit în demonstrația asta turbulentă, pentru ceeace acolo în mecanismul acela omenesc trecea dincolo de măsură și de noime.

Dela ast-fel de emoții violente Cucoana Moașa pășia fără tranziție la lucruri de ordine practică. Avea un mare talent pentru a-și procura de ocazie tot necesarul traiului: alimente, locuință, încălzit. Iși organizase acum o viață bazată pe starea de răsboi și pe slujba foarte auxiliară pe care o avea în gară.

După felurite intervenții la care nimeni nu rămăsese fără contribuție, ocupa două odăițe în chiar cuprinsul stației. O căsuță mică de cărămidă aparentă la câți-va metri de corpul principal al clădirei de gară.

La ferestre erau flori multe și între glastre apărea uneori obrazul palid al fetei Cucoanei Moașa, o floare firavă care părea, prin orice gest și gând, a se uimi de a fi germinat acolo.

Intre copilă și mama ei era o deosebire totală: grăsuță și chiar cam greoaie, brună, frumoasă, sanguină, cu ochi negri languroși, isteață și activă, îndrăsneață și cam vulgară, energică până la bruschetă, Cucoana Moașa era o femee și jumătate.

Anemică până la istovire, grațioasă fără de nici o frumusețe afară de blândețe și timiditate, blondă cu ochii cenușii, tăcută, smerită ca toți copii sperioși, melancolică cu gânduri și poezie tristă de cimitir, fata părea a fi unicul vis curat, unica picătură de pace și cumințenie din trupul Cucoanei Moașe, scăpată din furnalul simțirilor ei aprinse și refugiată într'un copil bolnav și trist.

Cucoana Moașa o iubea capricios, cu dispreț, cu un fel de rușine pentru opera aceea lingavă, cu un regret brutal că nu-i seamănă și cu accese dezordonate de pasiune maternă.

Dar ceeace era grandios erau visele patriotice ale Cucoanei Moașe, provenite din incontestabilele raporturi ale nervilor ei sbuciumați cu misterele tenebroase ale naturei. Nu era firul subțire care ține pe om legat de natură și din când în când dă simțirei lui spiritualizate un semn nedeslușit, o înfiorare magnetică a legei universale. Era o descărcare electrică cu fulgere, cu tunete și trăsnete din care primea revelațiuni bizare.

Erau dimineți când te primea cu ochii cavernoși și îți spunea sigur și posomorât apropierea unei nenorociri. Viziunile erau mai dese încă decât visele. Aveau aspecte fantastice din care tu biet muritor chiar dacă aveai ceva calitate de tălmăcire nu ai fi putut deosebi nimic, dar care pentru ea aveau corespondențe stranii și precise.

Credința în propria ei putere vizionară era sinceră și activă. Iși conducea viața, își reglementa programul, după ea.

In existența ei trecută se mutase dintr'un oraș în altul, vânduse sau cumpărase după aceste îndemnuri limpezi ale destinelor și acum întreprindea proiecte sau lua măsuri împotriva catastrofelor după semnele astea generoase.

Ast-fel anunțase pare-se printr'un vis foarte obscur pentru neofiți, catastrofa dela Turtucaia, și printr'o altă viziune prima cucerire a Ardealului. Tot așa, într'o zi din atâtea ale refugiului, Laura o văzu îmbarcându-și într'un vagon patul, soba de fier, lăzi, provizii, pisica, colivia și fata, într'o grabă nebună, prevăzând invazia funestă a inamicului și dezastrele asediului.

In vâlva nespusă a unei decizii subite, gospodăria ei, destul de complectă, alcătuită ad-hoc și prin rechiziție, se îmbarca în urma unui vis concordant cu o conversație impresionantă avută despre starea de lucruri cu un Locotenent de rezervă, care trecea in misiune spre Moldova, și care, drept consecință a prevederei și indiscreției sale strategice, dobândi la drum o mică familie improvizată.

In mijlocul acelui mobilier variat, asvârlit în voia accidentată a mutării, asemeni unei odăi sculate din somn, sta Cucoana Moașă în picioare, cu șorțul alb, cu basmaua legată în felul personal cum o purta și îi sta bine.

Cu gesturi largi, cu exclamări sonore, cu recomandații supreme și cu lacrămi adevărate pe obraji, se smulgea de lângă colegii ei iubiți, cuprinzând într'o fierbinte îmbrățișare tot personalul prezent și absent al gărei, orașul, clientele, finii ei numeroși și atâtea suflete de îngeri cu ale căror destine se ocupă inocent și zelos. Părăsea dulcea Valahie, patria ei nenorocită.

Din infirmerie lua, în calitatea ei de funcționară, medicamente, pansamente și ceva ustensile, pe care Laura le văzu plecând cu mare părere de rău, fiindcă le dobândise anevoie dela serviciul aprovizionarei sanitare. Mai zări în mormanul de bagaje și donița cea nouă, un mic cadou făcut infirmeriei de Laura.

Dar, mai ales, privi cu regret cum pleacă fetița aceia ca o răsură crescută între lobodă și cucută și gata parcă să se scuture de petale.

Plânsul, țipetele, gesturile Cucoanei Moașe erau tot mai vii pe măsură ce trenul se depărta, până când se mai văzu fâlfâind numai o batistă tricoloră.

In panopticul răsboiului, cu larga lui privire asupra oamenilor și lucrurilor, cu barierele vieței curente căzute, Cucoana Moașă, harnică și inimoasă cu bolnavii, generoasă cu toată lumea și plină de patriotism înflăcărat, era desigur o figură originală.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU.

EU ŞTIU CĂ EŞTI MAI BUNĂ

Eu ştiu că'n vorba-ţi crudă nu-i inima ta toată,
Eu ştiu că eşti mai bună şi mai nevinovată,
Şi ştiu că clipa asta ce aşa de mult mă doare,
De-aşi vrea, o pot preface oricând în sărbătoare.

Eu ştiu că ai în suflet şi vorbe calde, bune,
Ce chiar şi-acuma îndată, de-aş vrea tu mi le-ai spune;
Şi inima de vorba ce-o lasă'ndurerată
Cu mii de braţe'ntinse s'agaţă însetată.

G. ROTICĂ.

TOAMNĂ

Mă uit cum toamna palidă şi gravă
S'a 'ntors ca o bătrână credincioasă,
Ce'n orice loc, pe unde-ar trece, lasă
Ceva din respirarea ei bolnavă...

Azi cerul sur, pe vremi hambarul sfânt
Cu lună şi cu stele clipitoare,
Parcă-i un ţol murdar umflat în vânt
Cu sdrenţele-i de margeni prinse 'n zare.

Mă uit cum toamna-a 'mbrobodit frumoşii
Copaci cu-un colţ din galbena-i maramă,
Cum vântul în nechezul lui de-aramă
A stins, suflând, amurgurile roşii,
Cum zările se-adună să mă'nchidă,
Şi'n toamna-aceasta grea şi-apăsătoare
Mă simt un ciot pe care-o crisalidă
Aşteaptă primăveri amăgitoare...

Mă uit cum munţii-şi trag peste mijloc
Din ceaţa sivă brâie cenuşii
Şi'n toamna care sângeră prin vii
Adorm subt strâmtul zărilor obroc
Ca'n noaptea unei scunde vizunii.

VLADIMIR STREINU.

PERSONALITATEA [1]

Cartea d-lui Aderca e una din foartele puţine cărţi care mă pun, cu îndrăzneală, în faţa mea şi căre mă umilesc, în rana pe care izbutesc să mi-o sângere. Când citesc o carte deterministă, toate forţele subterane, copleşite în mine de lectură, se străduesc — dece? — să adune toate argumentele care susţin existenţa unei energii superioare, unui hazard care-şi rîde de legi, unei libertăţi necesare, ca să nu sufocăm; când deschid însă o carte — şi nu sunt rare — care susţine absurd, împotriva oricărei logici, că suntem liberi, mi se pare atunci că şi eu şi cartea suntem, o clipă, jucăria unei farse.

Protestez deci împotriva mediului, oridecâteori îl întâlnesc, indiferent dacă în Taine, sau în Gherea; ţiu să protestez şi împotriva d-lui Aderca, când aruncă mediul din artist, afară. Suntem şi unii şi alţii victimele unei iluzii dar, dacă d. Aderca se hotărăşte pentru cea mai agreabilă, aceia de a se crede slobod să-şi contemple buricul — sunt prea orgolios ca să nu primesc cu bucurie mortificarea celei de-a doua. Nu voim să punem însăşi problema mediului sau a personalităţei ci numai aceia a sensibilităţii umane, veşnic împărţită în două tabere, cea cu eroarea totalei libertăţi şi, cea cu eroarea determinismului total.

„Unii au voit să renunţe la pasiuni şi să devie zei; ceilalţi au voit să renunţe la raţiune şi să devie dobitoace" După ideia asta a lui Pascal, o mie de probleme pe care le punem zilnic se găsesc rezolvite de mult; dar la ce bun să mai te crezi zeu sau dobitoc? Am avut secole, orgoliul de a fi zei; dela Darwin încoace ne-am măgulit cu descedenţa din animal şi, totuşi, nimeni nu s'a scîrbit; nimeni nu se scîrbeşte încă. In fiecare an, noui descălicători vin şi umplu mereu, locurile rămase ştirbe, din vechile oşti. Bătălia începe când ai crezut-o pe sfârşit şi se prelungeşte, cu rari lipsuri, dealungul istoriei umane, fără putinţă de pagubă fără putinţă de câştig. Citeşte orice carte a lui Felix le Dantec încrederea lui, în determinismul global te înspăimântă. Citeşte, mai apoi, dacă vrei să te desguşti, cartea de terapeutică morală, L'Hérédo, de o pildă, a lui Leon Daudet. Intre aceste atitudini, repugnante amândouă, rătăcesc ca Don Juan în infern, vînat de toate umbrele, şi sunt mai dinainte sigur că, în faţa oricărei atitudini din aceste două, voi fi todeauna de partea celeilalte.

I-aşi fi fost recunoscător d-lui Aderca dacă, între aceste două extreme, ar fi putut inventa jocul dificil de gumă al unei atitudini de echilibru, surîsul unui sceptism. Dar deoarece d· Aderca ţine să fie un fanatic şi un credul (Doamne, fără voia lui!), mă voi mulţumi să-l evoc aici, ca protagonist al acestei atitudini, pe Stendhal. Aici, în jocul secret al unei atidudini totdeauna vîrtos susţinute şi todeauna delicat lovite, e graţia şi e surîsul lui Stendhal. Ar trebui căutat — ca să nu-l poţi descoperi — ca pe acel al Giocondei: numai pentru plăcerea de a căuta. După ce zidăreşte o teorie a raporturilor dintre dragoste, climate şi forme de guvernământ. Stendhal poate adăoga în legătură cu pasiunea poetului Burns pentru Mary Campbell: Observ că Edinburg e pe aceiaşi latidudine cu Moscova, ceiace poate deranja puţin sistemul meu, cu climatele". Ah dacă Taine ar fi putut o singură dată observa un fapt măcar, din sumedenia, care-i desminţea, la fiecare pagină, axiomele!

---

[1] F. Aderca: *Personalitatea*, Editura librăriei Socec, Lei 10.

Cartea d-lui Aderca — dealtfel scrisă în anii d-sale mult prea tineri — nu aduce o contribuţie nouă în ideile pe care le discutăm. In domeniul ideilor generale d-sa aduce numai un pamflet, prea local (chestiunea Manasse, antisemitismul etc.) şi-şi fixează adversari (d. A. C. Cuza şi „Naţionalitatea în artă") cu cari bătălia chiar când e câştigată nu se schimbă nimic. Ceiace aduce d. Aderca e numai un document preţios, pentru cetitorul care voieşte să-l cunoască şi pe autorul, ascuns ironic, după carte; ceiace aduce, e un certificat că a recrutat în lumea cărţilor şi că a fost (prin ce ciudat destin?) repartizat printre metafizicieni.

D-l Aderca nu vorbeşte, în fapt, de „personalitate" (un cuvânt care se maniază greu, de când l-a inventat Ribot) ci de o singură personalitate, aceia a omului excepţional.

D-l Aderca a văzut — ceiace era lesne de văzut — că omul de geniu se deosebeşte atât de cel normal, şi spintecă într'atît o diferenţă — că e legitim să i se bănuiască o forţă în plus, o forţă diferită: s'o numim, cu dânsul, *supra-energie*. Trăim printre lucruri ca prin atâtea mistere, toate insolubile şi, totuşi, reuşim să ne mirăm de cel mai simplu: creaţia estetică. Actele noastre nu se pot desfăşura decât în timp, obiectele în spaţiu şi creaţia de artă cere şi ea, ca să se desfăşure, o dimensiune: iluzia libertăţii.

In omul de geniu, printr'un ciudat concurs de împrejurări fiziologice, o sumedenie de forţe chimice sunt întoarse din calea lor, pentru fabricaţia lumei morale —este aceasta altceva decât un fenomen de fiziologie? Dacă idioţia e funcţia unei fiziologii decăzute, geniul, care e un plus, nu poate fi funcţiunea unei fiziologii superioare? Dar din care punct de vedere, vom putea judeca şi decide? In biologie, nu există un criteriu care să construiască ierarhii, după cum organismele fabrică — pentru ce uz? — mai multă, sau mai puţină conştiinţă.

B. FUNDOIANU.

MORTII

Când morții 'ntinși stau țepeni
In giulgiuri de păcate,
In atmosfera rece și tristă din odae,
Stau ultimii prieteni,
Făcliile aprinse
Care privesc în taină cu gene ce clipesc....

Și-atuncea, în tăcere, se-aude cum răsună
Incet, din depărtări,
Un glas de rugăciune,
Un glas care îngână
O rugă pentru pacea a celor ce-au murit....

Și, morții stând întinși în giulgiuri de păcate,
Cu pleoape zăvorite de 'ntuneric,
Ascultă în tăcere făcliile ce ard,
Ascultă in tăcere cum glasul lor de ceară
Tot scuipă-un vis satanic,
Batjocură amară a rugei îngânate....

Și-atuncea, morții 'ntinși
In giulgiuri de păcate,
Revăd ca prin minune
Intreaga lor vieață....

Și, auzind cum râd
Făcliile de ceară,
Ei simt-deodată 'n suflet
O teamă ne 'nțeleasă,
Și-ascultă remușcarea
Cum fâlfâie 'n făclii,
Cum fâlfâie 'n odae,
Cum fâlfâe 'n tăcere....

ALEXANDRU BILCIURESCU.

CRONICA ARTISTICĂ

VIRGINIA TOMESCU-SCROCCO şi VICTOR de VEYSY

D-na *Virginia Tomescu-Scrocco* expune în două săli ale Atheneului roadele unei munci de doi ani sub soarele Italiei. Sânt de văzut acolo tot felul de influenţe, dela carnaţia admirabil de transparentă din pastelurile vestitului Besnard şi până la frenetica beţie de culori a unor secesionişti cărora desenul li-i cu desăvârşire necunoscut. Expozanta dela Atheneu vede sub cerul sudului orbitoare efecte de lumină şi le dibue realizarea cu trucări eftine atunci când paleta cea atât de bogată devine încă neputincioasă. Numai astfel se explică de ce d-sa întrebuinţează un soi de pointilism mai peste tot locul unde are nevoe de vaporizat culoarea, şi haşiuri unde vrea să dea rotunzimea unor forme. Un tablou tratat astfel fragmentar, poate evidenţia un relief, decât atunci atmosfera şi mai ales armonia tabloului este definitiv sacrificată. Acesta e de altfel un defect fundamental al d-nei Scrocco. Şi-apoi d-sa care trece cu-atâta uşurinţă dela un nud transparent şi cald la un boschet de culoare crudă şi rece şi asta în cuprinsul aceleiaşi lucrări, nu mai poate avea pretenţia că urmăreşte armonizare. Nu riscăm chiar afirmând că personalitatea d-nei Tomescu-Scrocco trebueşte căutată în primul rând în reliefarea unui punct central prin desarmonia lui cu restul lucrărei. Acestea toate sânt relative doar la culoarea d-sale. In desen expozanta pare a fi mult prea chibzuită. Rotunzimea formelor, graţia cam prea afectată a unor atitudini obişnuite în artă şi lipsa totală de expresivitate ne-o duce într'un cald academism, din care beţia coloristică n'o poate salva. Cu toată violenţa luminii, lucrările d-nei Scrocco n'au viaţă şi carnaţia aşa de transparentă şi caldă a unora dintre nuduri nu pare altceva decât o coajă goală înfierbântată şi nici decum o carne sub care să circule un sânge şi să tresară un nerv. Că d-na Tomescu-Scrocco arată în general o egalitate a felului de a lucra nu-i altceva decât dovada că d-sa a ajuns să-şi facă o manieră de meşteşug cum foarte de vreme ajung să şi-o facă mai toţi acei ce, închistându-se în formă, se închistează definitiv şi în fond. Dar un astfel de convenţionalism în tratament, — căci convenţionalism este — nu e acea *atitudine*, acel fel de a vedea care-i de cerut veritabilelor puteri creatoare ci-i mai de grabă un paravan adesea foarte bine şlefuit, în dosul căruia marele public trebue să înţeleagă că e nepoliticos de a cerceta.

La Maison d'Art d. *Victor de Veysy* care-şi pune titlul „de l'académie anglaise" (de ce nu „of the english academie") expune o serie de îngâmfate naivităţi, dulcege ca tonalitate, greşite ca desen şi inexistente ca artă.

Acel vestit: „bon pour l'orient" l'a aruncat şi pe d-sa în capitala ţării româneşti unde a crezut că va găsi un public imbecil în stare să înghită cu deliciu ori şi ce nimicuri dacă poartă pe ele pecetea pusă de cetatea luminii, „originale după desenele publicate în Figaro şi Le rire?" Farsa d-voastră, d-le de Veysy nu are decât scuza faptului că sânteţi strein.

VICTOR ION POPA.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL NAŢIONAL

A DOUA TINEREŢE de M. SORBUL

O piesă care a căzut — vorbim despre opinia unanimă a criticilor dramatici şi a pasionaţilor de teatru. Nimeni n'a avut curajul sau n'a crezut că este ceva bun de remarcat în piesa cea nouă a autorului „Patimei Roşii". Copleşită de atacuri sau de laude înjurioase („A doua tinereţe" e un spectacol foarte onorabil" — s'a scris în *Viitorul*) noua lucrare dramatică a d-lui Sorbul e sortită să intre în istoria teatrului românesc şi a carierei d-lui Sorbul ca o pildă strălucitoare de negativă desăvârşire.

Când vor apare aceste rânduri piesa domnului Sorbul va fi fost scoasă de pe afiş; toate opiniile — chiar şi cele mai întârziate — vor fi fost rostite; ne bucurăm de întâmplarea că însuşi directorul acestei publicaţiuni şi-a spus cuvântul şi nu va fi în nici o măsură complice la credinţa noastră.

„A doua tinereţe" e slabă! Faptul nu poate fi negat şi nici o estetică din lume — deşi d. Sorbul are o repulsiune *fizică* pentru cerebralitate — n'ar putea găsi celor doi amanţi întârziaţi o cameră mobilată în admiraţia cuiva. Nu că problema a mai fost adusă pe scenă şi rezolvată într'un fel sau altul de câţi-va scriitori — nu ştiu, zău, de câteori pe secol se pot aduce în teatru probleme noi!.. — ci însăşi punerea în scenă a acelei înfloriri de toamnă a măceşului nostru instinctual, e neîndestulătoare.

Nu voim să aruncăm nici un văl asupra crudului adevăr: piesa a căzut, cu toată notorietatea dramatică a autorului, şi a căzut pe drept. Publicul şi esteţii români au fost, însfârşit, în paguba d-lui Sorbul, de acord!

Au mai rămas totuşi câteva lucruri de spus — şi nu din cele mai neînsemnate.

Nu trebue să se uite că anul acesta n'a fost spectacol în cari actorii să fi fost mai ne la locul lor ca în „A doua Tinereţe".

Ar fi schimbat oare acest lucru ceva din nevaloarea piesei? Desigur că nu. Dar s'ar fi putut vedea mai uşor şi mai limpede acest adevăr, că „A doua tinereţe" nu este mai rea decât toate piesele originale ale acestui an... E în serie — şi dacă stagiunea nu s'ar prelungi: ar fi fost o încheere firească a unei mediocre literaturi dramatice patronate de stat.

Apoi ar fi urmat cellalt adevăr, acesta mult mai de seamă: s'ar fi înţeles că zgomotoasa cădere a piesei d-lui Sorbul, se datoreşte însuşi d-lui Sorbul. Fără a fi fost rostită anume, această idee plutea în minte: cum de a putut autorul „Patimei Roşii“ să scrie „A doua tinereţe“?...

Da, cum s'a putut întâmpla acest lucru?...

E un mister uşor de luminat, şi o vom face poate odată.

Deocamdată ne grăbim a spune: domnul Sorbul este încă prin firea sa, unul dintre puţinii scriitori realmente dramatici pe care, de la moartea lui Carageale şi Ronetti Roman, îi are literatura românească. E exclusiv al dramei, şi încă al dramei instinctuale care degenerează foarte uşor, tocmai prin adâncimea ei umană, în senzaţional şi în cinematograf. Scriitorii noştri dramatici de azi descind toţi, care dela nuvelă, care de la poesie, ba unii de-a dreptul de la revistele grădinelor de vară. Omul care a scris odată „Săracul Popa“ (un act surprinzător deşi foarte puţin cunoscut) „Patima Roşie“ (care are o tensiune dramatică extraordinară, cu toată inexistenţa limbei şi mai cu seamă a personagiilor!), poate cădea în toate „Prăpastiile“ căci el va mai scrie „Dezertorul“; se poate înămoli în „A doua tinereţe“, ţipătul adânc omenesc e tot în pieptul lui!...

Să desvăluim „misterul“, să-i arătăm autorului nenorocos cum ar face spre a fi ocolit de neplăcerile zilelor de eri?...

Ar fi nefolositor: nu ştim dacă d. Sorbul va avea curiozitatea să citească aceste rânduri, şi pentru noi ceştilalţi, care n'avem talentul special al d-lui Sorbul, e fără interes.

TEATRUL REGINA MARIA

BEŢIA, 8 tablouri de Strindberg

Teatrul Regina Maria, reînsufleţit de Karlheinz Martin, regisorul atât de pregătit pentru transpunerile de artă (adevărată pasiune — dacă putem spune astfel — metafizică) nu mai e ceeace se cheamă „teatru“: e o academie dramatică. Ascultătorul din locul lui, tiranul, e silit să asculte, să vadă şi — pe cât e posibil — să gândească. Bunul lui plac şi mica lui senzaţie nu mai fac lege.

„Beţia“ lui Strindberg este pierderea conştiinţei unui autor dramatic — rupt din el însuşi de noi condiţiuni de viaţă şi de fascinaţia unei femei diabolice. E o operă care premerge „Pelicanului“ — atât de sobru, atât de vibrant în viziunea lui comprimată. In „Beţia“ sunt încă urme profunde de teatru „burghez“. Temelia o alcătueşte o idee foarte ordinară (să nu ne înşelăm nevasta) — Strindberg trăeşte însă prin sbuciumul celor două suflete pe care le apasă si le descompune *ideia conştiinţei lor*, mai mult decât crimele materiale posibile. Imbinarea acestor două elemente e mascată de un meşteşug psihologic teatral, de care autorii francezi la modă n'au avut niciodată nevoe. E adevărat, „beţia" nu e fundamentală: femeia diabolică şi bărbatul se trezesc — dar în ultimul act se aud clopotele mici ale unei biserici catolice...

E începutul imperiului mistic.

Interpretarea a fost salvată (ca şi în *Nja*, dealtfel) numai de arta regisorului. D-na Macri-Eftimiu are inegalităţi între cari distanţele sunt prea mari.

Ne reamintim pe Dida Solomon, din *Iulia* lui Strindberg, şi figura, jocul ei devin o obsesie.

Tony Bulandra a luptat nu numai cu mediocritatea ansamblului, dar şi cu el însuşi: s'a întrecut! Teatrul lui e pe umerii lui.

F. Aderca.

INSEMNARI LITERARE

Nuvela *Mache* publicată în no. 29 este a d-lui I. Dragoslav, şi nu a d-lui Vladimir Streinu cum a fost semnată din eroare.

Flacăra. — Revista *Flacăra* se ocupă aproape în fiecare număr de literatura *Sburătorului*, nu numai cu severitate, ci şi cu un exces de intenţii polemice. Cum n'am răspuns până acum şi nu vom răspunde nici deacum înainte acestei inutile perseverări, credem necesar să ne explicăm prin câteva cuvinte refuzul nostru principial. Condusă odinioară de alţi oameni, *Flacăra* a fost lăsată de d. Banu pe seama unor tineri, care au dus'o în câteva luni la starea în care se află azi. Am compara-o cu *Universul literar*; mi-e teamă însă că se va supăra această venerabilă foae populară, ce-şi îndeplineşte fără ipocrizie menirea. Publicând ceiace publică în corpul revistei, nu-i mai recunoaştem *Flacării* pretenţia de a fi literară, după cum nu recunoaştem vre-o autoritate aprecierilor anonime sau pseudonime dela urma revistei. Indărătul lor se ascund tineri cu totul începători sau condamnaţi să rămână mereu începători. Lipsite nu numai de o orientare mai generală ci şi de seriozitate, şi chiar de o elementară conştiinţă profesională, care, singură, dă noţiunea proporţiilor, părerile acestor tineri, imodeste şi necuviincioase, nu pot fi privite decât ce nişte documente ale vremii, pe care indulgenţa d-lui Banu le tolerează în *Flacăra* epigonilor noştri.

L.

Căsuţa lebedei *şi alte povestiri pentru copii* e titlul unui volumaş de curând apărut, al d-nei Sarina Cassvan Pas.

Puţini din scriitorii noştri au dovedit dragoste pentru cei mici. Cărţile se tipăresc rău şi materialul servit copilului e neselecţionat.

Versurile d-nei El. Farago. — proza d-nei Lucia Mantu, cărţile d-lui Florian Cristescu, Dulfu, ş. a. sunt totuşi o dovadă că se pot scrie lucruri de folos pentru copii. Deasemenea schiţa d-rei Sanda Movilă „Pata de umbră", — arată o adâncă observare şi o delicată înţelegere a sufletului lor.

Cartea d-nei Cassvan-Pas ne bucură. Atât *„Căsuţa lebedei"* cât şi celelalte povestiri sunt scrise într'o limbă potrivită inteligenţii celor cărora se adresează.

„Cine sapă groapa altuia", *„Povestea unui fluturaş"*, şi *„Cordeluţa albastră"* cu care se sfârşeşte volumul, sunt schiţe care ne îndrituesc să aşteptăm şi alte lucrări în acelaş gen.

G. S.

Unde dai şi unde... — Dacă ne permitem uneori în aceste notiţe să surprindem ignoranţa şi s'o fixăm, — o facem dintr'o plăcere, îndoelnică poate, dar cu siguranţă inofensivă. Nu voim răul nimănui. Cunoscând lipsa de fineţe a contemporanilor, complicatele ironii ale d-lui Struţeanu ne produceau, de pildă, ooarecare nelinişte. Ne temeam de represaliile ziarului la care d-sa scrie, şi ale d-lui M. Dragomirescu, căruia trebuia să-i prezinte din nou teza de doctorat asupra lui Caragiale, refuzată până acum de mai multe ori. In privinţa ziarului, ne exageram, fireşte, scrupulele: niciun director de ziar nu se interesează de literatura foiletonului său. Numai în privinţa d-lui Dragomirescu ar fi putut fi temeri mai legitime. Suntem totuşi informaţi că notiţele noastre nu numai că nu i-au fost fatale d-lui Struţeanu, dar au avut chiar efectul cel mai salutar asupra carierii sale. Acordându-i lui Caragiale paternitatea *Legei progresului*, teza d-lui Struţeanu a devenit, deodată, printr'un amabil paradox, acceptabilă.

Pentru ca lucrul să nu pară totuşi neverosimil, îl vom explica. Neacordând probabil decât o genialitate relativă d-lui M. Sorbul, şi recunoscându-i cu două originalităţi mai puţin d-lui Talaz, d. Struţeanu îşi manifestase oarecum veleităţi de independenţă critică. In sufletul lui dogmatic, d. Dragomirescu avea deci îndoeli asupra ortodoxiei asistentului său. Dovedind identitatea rezultatelor metodelor ştiinţifice la ambii critici, notiţele noastre au reconciliat însă pe magistru cu discipolul său. In acest chip fericit paradoxal, am contribuit şi noi destul de eficace la o carieră şi, probabil, la îmbogăţirea literaturii române cu o considerabilă operă de critică ştiinţifică, în care nu e exclus ca tânărul Ion Bazacliu, elev dela liceul din Râmnicu-Vâlcea, să facă descoperiri interesante.

L.

Şovăiri de *Andrei Branişte*. — Un volum ce conţine câteva noduri sufleteşti — surprinse în punctul lor maxim de încordare — dintre care pe unele autorul le desleagă până la resfirare, iar pe altele, mai puţin abil, le taie brusc prin câteun sfârşit neaşteptat *(In cumpănă)*. D. Andrei Branişte este un realist care ştie să tragă cortina peste spectacolul vieţii atunci când trebue (Pas însemnat dela *„Suflet de Femee)"*; suggeră, nu insistă. Adulterul este privit în consecinţele lui tragice, ceeace face pe autor să pună totdeauna revolverul în saltarul unei mese. Acestea despre schiţă. In nuvelă d, Branişte este şi mai puţin sigur. Prin titlul unicei nuvele — împrumutat întregului volum — d-sa îşi serveşte singur formula de caracterizare. Elementul epic este neglijat stăruitor, iar conturul personagiilor difuzat în neprecizia inconsequenţei. Frământare sufletească violentă nu înseamnă desminţire; când harţa lăuntrică ajunge până aci trebue de presupus dezechilibrul: plesnirea sufletului într'o clipă de tensiune maximă. Dar Alina a fost cu totul altceva in intenţia autorului. Ceeace face totuşi ca volumul d-lui Andrei Branişte să se menţină oarecum, este stilul precis şi adecuat sbuciumului intern prin nervozitate...

V.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de V. DEMETRIUS

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă.— Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA TRANSILVANIEI
SIBIU

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000
◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 118
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10
Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj
MATĂSURI .:. LENAJURI .:. PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BOMBONERIEI ◆ ◆
◆ ◆ RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura“, Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAŢIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 31

E. Lovinescu . . . . Figurine
Camil Petrescu . . . . Repaosul
F. Aderca . . . . Există Critică ?
Camil Baltazar . . . . { Singnrătate ; Primăvara in sanatoriu; Litanii pentru casa albă.
Victor Eftimiu . . . . Păcatul
Glaucos . . . . Note şi impresii literare
Sanda Movilă . . . . Ferocitate precoce

Cronica Ideilor B. Fundoianu
Cronica Dramatică: F. Aderca.
Insemnări Literare.

31

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.-

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal. la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT:

„DIN LUMEA ISLAMULUI“

TURCIA

JUNILOR

TURCI

de N. BATZARIA

Cu o prefaţă de N. IORGA

LEI 24.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

ANUL I.—No. 31 15 APRILIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA
DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

T. Arghezi

Agresiunea d-lui Arghezi împotriva romanului d-lui Rebreanu n'a trezit nici o indignare; resorturile indignării sunt de mult slăbite; n'a trezit însă nici curiozitate. Fireşte, genul literar n'a murit; îşi supravieţueşte încă: livid, cu vinele goale, cu ochii arşi de friguri, pamfletul arghezian a reapărut printre noi ca o fantomă într'un linţoliu. Incapabil de a mai face rău, şi-a pierdut şi ultima raţiune de a exista. Durează totuşi; nu mai are însă o existenţă obiectivă; indiferenţa publică e termenul final al oricărei manifestări ce nu vrea să trăiască decât prin curiozitatea publică.

* * *

Exprimând o notă esenţială a psihologiei noastre etnice, d. Arghezi este totuşi reprezentativ. Cu toată silinţa lui de a fi personal, împrospătând vocabularul şi sintaxa, e poate cel mai multiplu dintre publiciştii români. In scrisul său curge în torente seva populară a violenţei verbale, atât de caracteristice rasei. Nevoia cuvântului expresiv (pentru a ne menţine în termini literari) e una din problemele cele mai curioase ce ni se pun: pedeoparte, ea nu aparţine exclusiv fondului latin; iar pe dealta, nu se văd raţiunile istorice care ar preface-o într'o diferenţă specifică. Fără a avea pretenţia de a-o explica în complexul ei, o privim totuş mai mult ca pe o problemă de cultură decât de rasă. Expresia plastică până la trivial nu vine deci din fondul latinităţii, dovedit aiure altfel, ci din faza actuală a culturii noastre. Determinismul culturii este mult mai strict decât cel al sângelui; el ne apropie de duşmanii seculari şi ne diferenţiază de popoare înrudite. Lipsa de cultură se manifestă însă în domeniul cugetării prin incapacitatea abstracţiei; în domeniul vieţii practice, prin tirania expresiei directe.

Cuvântul propriu, trivial sau numai vulgar, stăpâneşte, nu atât prin fatalităţi organice cât din neputinţa de a-l purifica într'o abstracţie sau într'o metaforă. Numai prin această insuficienţă culturală a masselor profunde, care se tradează, dealtfel, şi la unele exemplare umane, aparent mai selectate, ne putem explica persistenţa unui mod de exprimare ce desfide nu numai pudoarea ci şi bunul simţ. Pentru orice om cult, limba noastră populară e o rană dureroasă; ea ne indică cu evidenţă nivelul culturii şi distanţa enormă ce-o desparte de apus.

Până la d. Arghezi, literatura reprezinta, prin eliminare, un proces de curăţire; a scrie frumos însemna a te depărta cât mai mult de tiparele primitive ale limbei. Originalitatea publicisticei d-lui Arghezi este de a se fi întors, sincer şi voluntar, spre aceste tipare. In unele privinţi stilul a câştigat în plasticitate reală, deşi limba noastră literară e şi altfel destul de plastică. Literatura franceză n'ar mai îngădui azi posibilitatea unui Rabelais; la noi Arghezii multiplicaţi mişună. Contactul literaturii cu placenta limbei inculte este solid. Numai astfel se explică de ce spiritul public n'a eliminat încă definitiv ganga impură a literaturii pamfletare, şi, la un moment dat, a adoptat-o chiar cu oarecare preferinţe. Ceiace ne interesează deocamdată, e că d. Arghezi e cel mai representativ scriitor român, — nu al românimii de totdeauna ci al românimii circumscrise la o fază culturală. Prin scrisul lui s'au ridicat spre literatură toate miasmele expresiei vulgare; prin stilul lui rânjesc, flueră, blestemă şi spurcă milioanele de fraţi minori, a căror ideaţie nu s'a descătuşat încă din plasma primitivă.

* * *

Pamfletul (mai ales cel de cuvinte şi nu de idei) este, în genere, efectul lipsei de cultură; ca şi lirismul direct, dar în alt sens, este expresia unui sentiment neintelectualizat. La oameni de oarecare cultură — cum presupun că e şi cazul d-lui Arghezi — el isvorăşte totuşi dintr'o profundă eroare psihologică: eroarea asupra eficacităţii violenţei. Nimic nu este însă mai uşor de dovedit decât inutilitatea violenţei continui.

Cuvintele n'au valoare absolută. Sensul lor se precizează numai prin raportare la cel ce le întrebuinţează. Epitetul de „frumos" aplicat, de pildă, unei poezii n'are în sine, nici o valoare; înţelesul lui se defineşte prin autoritatea celui ce-l aplică. Autoritatea vine în chestiunile speciale din competenţă; de cele mai multe ori vine însă din economia verbală. Prin uzură cuvintele ajung sonorităţi goale, de care nu legăm niciun înţeles; pentru a-şi căpăta deci înţelesul originar, trebuesc întrebuinţate în mod propriu şi cât mai rar. Violenţa verbală, ca mijloc unic de expresie a gândirii se condamnă aşa dar prin sine; abuzul-îi anulează virulenţa. Imensa acumulare de invective argheziene nu valorează, pentru oameni cuminţi, cât simpla obiecţie, impersonală dar incisivă, a unui om cumpănit.

* * *

Dacă reapariţia în publicistică a d-lui Arghezi a fost primită cu nepăsare, aceasta nu înseamnă totuşi că pamfletul a murit. Printre efectele războiului nu putem prenumăra şi saltul de nivel cultural care să împiedice expresia brută. După un desfrâu verbal excesiv, suntem, probabil, numai într'o perioadă de reculegere care dă un aspect fantomal pamfletului atât de preţuit odinioară. Va reveni totuşi — căci ne trebue încă cincizeci de ani pentru ca fenomenul Arghezi să devină o imposibilitate culturală.

E. LOVINESCU.

REPAOSUL [1]

Cum soarele, prea roşu, căzuse peste culmi,
Am străbătut păduri necunoscute
(Tufişuri încâlcite printre ulmi
sau plaiuri cu stejari bătrâni)
Infriguraţi, cu baionetele la armă
Şi armele înţepenite 'n mâni.

Urcam pe-drumul plin de bolovani,
Lăsând în spate cea din urmă zi,
Pândeam, pândiţi de negurile serii...
Gândind la fiecare bot de deal :
Aci va fi...

Şi-acum suntem în marginea de sat
Dintr'un tărâm necunoscut şi-apropiat.

---

[1] Ultima poezie din volumul *Ciclul morţei* ce va apare încurând.

Din culmi împădurite,
Reci obârşii,
A coborât
Pârâul cu pietroaie mari de munte.

In înserarea fumurie;
Se 'negurează orce amănunte
Căsuţele de var
Au singure contururi dibuite.

Ici, colo 'n largul depărtării
Pe coastă ard lumini —
Tradând, în sura ceaţa,
Doar bănuite locuri cu viaţa.

Pe drumul plin de praf şi seară
Au coborât spre noi
Şi ne privesc înfioraţi
Copii, femei îngândurate,
Moşnegi cu mâna 'n barbă.

Soldaţii în repaos,
S'au tolănit pe iarbă.

La lumina vie şi scurtă-a lumânării
Comandanţii enervaţi consultă hărţile,
Cu buzele uscate şi ochii dilataţi
Noi aşteptăm,
Privind în toate părţile.
Alături baionetele sclipesc
Ca nişte ochi egali şi siguri.

In înserarea vaporoasă,
Ca o lanternă rotundă de foiţă roşe
Deasupra dealului împădurit, apare mare
Luna.
Lungit pe spate o privesc
Cum se ridică luminând mirată,
Descreşte tot mai galbenă
Şi mai târziu
E cea de totdeauna.

. . . .

Ţi-aduci aminte seara minunată,
Seara ireală de august,
După masă la măsuţe de bambu,
In parcul englezesc,
Ca-într'un decor superb de vis
Luna de argint

Pe-un cer de sticlă albăstrie
Forfeca cu graţie contururi,
Pentru fiecare ram şi floare
Forme dedublate,
De alb şi negru
Şi parcu 'ntreg cu arabescuri albe negre
Părea subt bolta cerului
In golul clar
Ca subt un clopot magnific de cleştar.

Eu îţi priveam extatic
Silueta şi ovalul pur
Şi îţi ghiceam adâncul ochilor în umbră.

Căci toate se lămureau
Sub transparente draperii de întuneric
Şi limpezimi lunare...

Priveam cu toţii luna
Şi fără să gândeşti,
Intâmplător, îţi aminteşti?,
Ai murmurat, ai fremătat,
O paranteză luminoasă
A fluturat spre necuprinsu-albastru:

„Şi cei ce se târăsc pe câmpuri de bătaie!"
O, fără să presimţi ce drumuri se-ntretaie,
Un zâmbet vag ai ridicat spre astru.

. . . .

Acum când totul s'a sfârşit de mult
Când am pierdut din mână
Misteriosul fir,
Uitat de mine însu-mi şi de toţi,
Bărbos, murdar, cu ghetele 'ncărcate de ţărână
— Iată,
Privesc de-aicea astrul,
Ca să-mi resfrângă totuşi
Raza privirii tale
Oricum, oricând,
La fel înduioşată.

CAMIL PETRESCU.

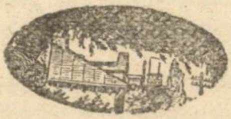

CONTRIBUŢII CRITICE

EXISTĂ CRITICĂ?

Tocmai pusesem de gând să orânduim într'un fel câteva idei critice, când am fost ridicaţi de la masa noastră de scris de o mare zarvă în uliţa literară. Poeţii se luaseră la încăerare precum că nu există critică — pentrucă dacă ar fi s'ar vedea, căci ar merge în fruntea oştirii flămânzilor de ideal, ca altădată Moisi în pustie. Iar un critic a răspuns că există şi critica, dar merge înapoia trupelor cu o geantă de pansamente pentru cei care cad şi cu un catastif pentru cei care au murit cu ochi la cer.

Mărturisim că atunci când ne aflăm în tabăra încălecaţilor pe armăsarii cu aripi de azur, suntem gata să ne indignăm că n'avem înainte-ne vre-un general — dar pentrucă luăm noi înşine adesea geanta de pansamente critice, suntem bine convinşi că un critic demn n'are ce căuta înaintea cuceritorilor de pământuri făgăduite.

Indoială asupra existenţei criticei a provenit din faptul real că o seamă de poeţi — şi uneori cei mai de seamă — n'au fost recunoscuţi, ba unii au fost de-adreptul necunoscuţi de scriitorii care se ocupau cu înţelegerea şi judecarea operilor de artă. Dar această necunoaştere şi recunoaştere e un fenomem foarte firesc: ea dovedeşte tocmai existenţa stelei celei noi, adusă în universul nostru sufletesc de aeronauţii poesiei!... In ziua în care un critic, în loc să transforme un bun original într'un bun comun, s'ar apuca să creeze bunuri originale, în acelaş plan cu poeţii — n'ar mai fi critic, ci poet, — iar studiile sale, nişte poeme!...

Fireşte, în asemenea împrejurări poeţii supăraţi de modestia şi absolut necesara miopie a criticei, descarcă înaintea dumitale, unul peste altul tomuri de filosofie, precum că nu există „lucrul în sine", ci numai ceiace putem vedea şi *cum* putem vedea şi deci „idealismul" arbitrar al lumii care se arată după cum îi place s'o ticluiască în anumite ore gustul fistichiu al excelenţei noastre iritate — se impune... sau eşti un reacţionar care crezi într'o stabilitate a lucrurilor, într'o „realitate" obiectivă, şi crezi îndeosebi că în acel *panta rhei* (toate curg) e destul spaţiu şi timp pe care să se fi creat viaţa şi de câteva mii de ani posibilitatea unui silogism.

La noi în critică duce cu toate suliţele poetice, călare pe Remy de Gourmont, lupta împotriva „obiectului" în sine, un bun amic. „Critica nu e altceva decât artă simplă şi criticul nu e altceva decât un artist".

Intr'o oarecare măsură, desigur. Nu se mai poate îngădui unui om care a trăit între umbrele ideale din câmpiile elizee ale vieţei cerebrale, să revie între noi, cei din lut şi din fontă, fără oarecare mireazmă estetică. Chiar criticul trebue să fie un *scriitor* — adică un om suferind de o mai accentuată diformare, în sens estetic, a vieţei psihice. Şi apoi cartea — de ce n'ar constitui ea însăşi un punct de reazim în avântare pentru zbor repezit de libelulă?... O carte poate fi pentru o inimă de critic, — în ore calde — ceiace e un buchet albastru de „Vergiess mein nicht" pentru o Gretchen... Nu numai sexul iubitei dar şi cartea poate fi gustată şi cântată de o sensibilitate fină. Sunt lucruri evidente!...

Dar asta nu mai e critică!...

Hotărât, nici criticul nu poate fi jupuit de sensibilitatea sa proprie şi nu suntem atât de naivi să credem că în transformarea esenţialelor otrăvuri poetice în elemente „perfect asimilabile în orice doză" (vezi flacoanele de iod asimilabil) — n'au rămas urme impure din filtrul viu al criticului. Ce vreţi?... Nu numai românul, dar tot omul se naşte puţin poet... Chiar şi criticul, căruia poeţii indignaţi, îi refuză până şi calitatea de om!...

Numai de la această asimilare, se poate merge mai departe în creaţiune de noi sinteze. Fireşte, asimilarea nu se face totdeauna prin ajutorul vre-unui critic — individ. Camille Mauclair e convins că simbolismul francez, care ar fi putut crea o civilizaţie pe de-a 'ntregul nouă, nu şi-a avut criticul. In asemenea cazuri, transformarea o efectuiază, dar mult mai greu, şi cu o enormă risipă de forţe şi erori, criticul care locueşte în fiecare din noi.

E prea adevărat: oricât ne-am iubi şi „înţelege", suntem sortiţi să trăim fiecare în compartimentul nostru. Dar e tot atât de adevărat că, — duşi de aceleaşi roţi ale trenului mistic în goană spre infinit, nici unui compartiment nu-i-a venit vreodată gustul să treacă înaintea locomotivei — deşi atâtea compartimente se complac înapoia vagonului de bagaje.

Adevărul trenului; iată critica!...

F. ADERCA.

A APĂRUT DE

F. ADERCA

IDEI ŞI OAMENI

Editura Alcalay & Calafateanu **Preţul lei 24.—**

SINGURĂTATE

Casele din străzi singuratece,
Casele — calme ca o psaltire, —
In care geamurile ferestrelor par
File vechi şi tainice de odihnitoare cetire;

Casele care dorm tolănite de linişti
In poala străzilor solitare,
Imi par femei tăcute pe lângă care va trebui să
[treacă
Un cortegiu de 'nmormântare.

Dece să mai tulburi străzile cuminţi,
Cu dojana preumblărilor întârziate ?
Te uită: la fereastra unei case, un şcolar
Obosit de lecţii — cu genele de linişti ogoiate,
A adormit cu coatele pe abecedar...

PRIMAVARA IN SANATORIU

Afară a spart un mugur imens de lumină,
Şi-acum se revarsă — lăptos peste toate ;
Singurătatea a pus păenjeniş de calm în odăi
Şi a aşezat cheag de bunătate.

In fund însă odăiţa e închisă,
Şi primăvara n'a putut plesni geamul, de boarfe în-
[gheboşat,
Aşa că aerul e acru şi bătrâna care îngrijeşte bolnavul
A aţipit cu capul în mâni-aplecat...

De-odată, însă, piatra unui copil ştrengar
A lovit-rătăcită-în geam,

Şi bătrâna a tresărit zăpăcită,
Crezând că pomii, grei de cuiburi, au frânt vre-un ram...

Şi atunci, izbită în ochi de lumină,
A deschis ferestrele şi-a privit
Toată primăvara care-şi desfăcuse
Sânul de sfârcuri roşiatice înflorit.

Aerul mirosia proaspăt şi jilàv.
Şi cum o bucurase lumina de afară
Intoarse brusc ochii spre bolnàv.

Şi aşa s'a speriat, văzându-l mort,
Că a căzut umilită
Pe scăunaş
Şi până 'n seară a scâncit molcom,
Cu broboada de lacrămi jilăvită.

LITANII PENTRU CASA ALBĂ...

..,Eşti mai albă ca varul din obrazul muribunzilor,
In clipa din urmă
Şi mai nepăsătoare..
Te 'mprejmue blajina copacilor turmă,
Coperindu-te cu patrafir de răcoare...
Şi-ţi sprijină ferestrele, cu mâini firave de prietenă cuminte,
Ramuri proaspete-ce vor cu primăvara să te binecuvinte...

. . . .

O singură dată te-am văzut mâhnită,
Casă cu sălile somnoroase şi bizare,
In dimineaţa târzie de Decembre
Când soarele a venit ca o sfioasă binecuvântare —
Să mângâe sicriul coborît pe scări,
Cu sora dormind fără prihană-printre lumânări...

Soarele îţi mijia în ferestre-anemic şi galben,
Inflorind plânset-întreţesut cu rugăciune.
Şi 'n clipa când geamurile tale au oglindit
Cumintele chip de floare apune —
S'a resfirat peste ele-mijind,
O aşa blândă lumină-tăcută,
De parcă inima ta, casa albă,
A tresărit-de moartea surorii-durută...

CAMIL BALTAZAR.

PACATUL

Eu nu l'am întâlnit,
Vânzându-se 'n taverne şi nici la colţ de stradă
Pândind din întunerec întârziata pradă.
Şi nu l'am auzit
In şoapta ce din noapte te cheamă şi îţi lasă
O silă care-ţi strică tot drumul pân'acasă.

In haina-i defaimată în care l-a 'mbrăcat
Călugărimea lumii când l-a numit păcat.
Eu n'am găsit din praful vreunui drum murdar
Un singur fir măcar.

Eu l'am văzut întâiu
In chipul unui înger adus la căpătâiu
De-un vis înalt cât naltul tăriilor azur
Şi tot aşa de pur.
Şi l'am sorbit din tremur de glas şi, ascultându-l,
Eu mi-am simţit sfinţite şi inima şi gândul.

La sfatu 'lui iubirea-şi pleacă 'n jos sfioasă
Privirea ca să pară mai pură, mai frumoasă,
Mai greu de biruit —
Un dar prin care însuş s'admiră 'ndrăgosiit
De propria fiinţă, acel ce l'a primit.

Tot el şi-atunci apare când ochiu îşi opreşte
Dorinţele pe pieptul ce ne-ademeneşte
Să-i frângem respirarea;
Cu mâna-i nevăzută opreşte 'mbrăţişarea
Ca şi mai multă vrajă să capete dorinţa
Şi tot mai mult de glasu-i să ne legăm fiinţa.

El e sfiala, taina ce acopere pornirea
Din ea să nu se vadă decât dumnezeirea
Şi dacă mai sunt inimi şi visuri pe pământ
Şi sunt femei frumoase şi-amurguri sfinte sânt,
El singur până astăzi vieţii le-a păstrat —
Păcatul defaimat.

G. ROTICĂ.

Note şi impresii literare

Camil Petrescu

Critica a fixat într'un cadru de opinii precise poezia nouă a d-lui Camil Petrescu.

Dela această axă pot evada proiecţii centrifuge sau pot sosi către ea aprecieri convergente.

Camil Petrescu cu viziunile de războí aduce în poezia socială privirea nouă a omului ieşit înoit din purgatoriul ciclonic.

E ochiul în care se proiectează peisagiul umanitar săltat la suprafeţe după mişcări sismice.

Din conflagraţia mondială trebuia să se nască o *idee nouă* care să confirme *realitatea nouă*. O aşteptam în viaţa socială. S'a manifestat în artă. Formula trăia latent în fapte şi oameni, dar raportul trebuia să găsească, pentru a se exterioriza, un exemplar pregătit şi caracterizat.

Dacă ne-am propune o imagină fizică a ochiului predestinat vizualităţii ce examinăm, ar trebui să alegem un iris tăios şi clar, o sticlire albastră pură, în transparenţa căreia roşul şi negrul — cele două culori ale catastrofei, puteau reflecta încrucişările optice cele mai puternice.

Dacă ne-am propune o imagină fizică a materialului sufletesc, pe care trebuia să se imprime vibraţiile aceloraşi realităţi, ar trebui să ne închipuim o plasmă ale cărei fibre ar avea un maximum de sensibilitate tactilă.

Limba acestei poezii noi trebuia să fie şi ea nouă.

Subt cutremurele vulcanice, omul şi fapta au stat la nivelul pământului pe brânci, şi *cuvântul* a asudat depe mlăştini, sau a prins coajă depe huma aspră. Verbul cel nou nu a avut fluiditatea unui minereu fuzionat, ci şi-a creat originalitatea din cuvântul uzual, din vulgul limbei. Procesul de ucidere a expresiei lirice a rezultat direct, sau s'a produs simultan cu uciderea lirismului moral.

Dela acest proces al Eului subjugat suflului plural al masselor, şi pus în faţa unei viziuni apocaliptice, poetul se întoarce spre aspecte sentimentale.

In lirism se înfăţişează cu noutate prin simplificarea atitudinei, care nu esclude totuşi complexitatea sentimentului.

E un teren sufletesc „defrişat" pe a cărei oboseală se iveşte planta sumară a instinctului amoros. O reînviere înfrântă de melancolie, care cere şi odihnă şi îndestulare înblânzind obsesiile şi lăsându-se în voia gesturilor simple, cuvântului familiar şi a imaginei pure.

Simplificarea esenţei şi expresiei sentimentale fac ca Kicsikem să evoce pe *Toi et moi* a lui Géraldy, pentru a se diferenţia numaidecât.

Analogia ar fi aceea a mişcării slobode în fond şi formă.

Prin contrast cu lirimul francez mai uşor şi ironic, atitudinea meditativă şi savoarea mai pronunţată a simţirei, la poetul român, sunt condiţionări ale personalităţei lui, dar în acelaş timp atribute etnice. Apoi lirismul mai sprinten al lui Géraldy se adresează femeei cultivate spre jocurile sensibilităţei. Ea se va recunoaşte la fiecare pagină, în fiecare arpegiu al aspectelor sentimentale din *Toi et moi*.

— Musetta vieţei boeme-trecătoarea-îşi va surâde cochet în portretul lui Kicsikém, căruia poetul i-a consacrat un lirism mai patetic.

In desenul liber, spontan al lui *Kicsikém*, amorul se opreşte în pragul pasiunei ca şi al iubirei. Face o haltă între fericire şi durere. Atinge uneori voluptatea în linia aruncată superb a unui nud temerar, dar care prin artă şi viaţă nu e impudic. Din adâncul nervilor ascuţiţi pasiunea ici colo trage o imagină ascuţită ca o dungă de oţel strălucitor.

Géraldy desfăşură spirala sigură şi mlădioasă a reacţiunilor sentimentale, minunat gradată. Instinctul iniţial stă acoperit; e disolvat, transpus în derivatele pschice.

Pe fondul de sensaţii precise, admirabil desvelit, fantoma sufletului proiectată în preajma gesturilor, constitue efectul în care culminează Kicsikèm.

Tablouri de maestru amândouă.

Dacă pentru a dobândi maximul de impresie al acestor două nuduri, ne-am închipui o a treia femee, încheată strâns în haina virtuţiilor necesare, învestită totuşi subt vălul ermetic cu nudul sacru, ea se va opri în faţa lor, turburată ca la porţile unor cetăţi ale vieţei trăite ca în pragul citadelei închise a libertăţilor esenţiale.

Efectul artistic va fi culminat atunci în emoţia enigmatică a omenescului.

Toi et moi — şi *Kicsikém*, — din punct de vedere al formulei poetice sunt apariţii şi rezultate simultane în mersul lirismului. In cadrele modeste ale literaturei noastre *Kicsikem* este chiar un moment.

GLAUCOS.

FEROCITATE PRECOCE

E o după amiază ameţitor de caldă. — Curţile boereşti au rămas pustii, cu porţile deschise, cu pridvoarele pline de flori care râd în soare.

Argaţii şi toţi oamenii sunt duşi la muncă. D-na Rallu, stăpâna, e plecată de dimineaţă într'o excursie „ştiinţifică" împreună cu profesorul fetiţii, care a rămas acasă numai cu guvernanta — şi se plictiseşte... Mademoiselle Rachelle e adâncită într'un roman cu ilustraţii mohorîte. Mia profită de lipsa ei de atenţie şi se strecoară afară.

S'a sculat binişor dupe scaun, şi cu paşi uşori de pisică a alunecat pe uşe, în curte... şi alergând a repezit portiţa dela grădină, rostogolindu-se în iarbă, în pacea adâncă, la umbra uriaşe a nucilor bătrâni — cu ochii pierduţi după un nor subţire, alburiu — ca o scamă ce se risipeşte — şi a stat aşa, până când a auzit lătrând în fundul grădinii, şi a văzut pe Diana alergând, uitându-se în urmă, întorcându-se şi iar alergând, urmată de copiii ei — 4 câini mici, rotunzi, cu blană lungă, albă, cu botul roz şi ochii ca nişte mărgele vii. Când au ajuns în dreptul Miei, s'au oprit sfioşi; dar văzând că fata nu face nici o mişcare, au început să se gudure, să sară, să întindă labele şi să-i tragă volanul dela rochiţă, rupându-l cu dinţişorii lor ascuţiţi.

Miei se vede că-i făcea plăcere jocul acesta, căci se lăsa în voia micilor tirani, şi în timp ce gluma se prelungia, ea închisese ochii, încruntase puţin sprincenele, gândindu-se la ceva, părând preocupată de un gând, ce-i isbucnise în minte.

Când mai târziu redeschise ochii, în privirea de copil de până adineaori, se ivise o lumină ciudată — un amestec de dorinţa de a face rău — de ferocitate — de curiozitate — de plăcere. Brusc, se ridică în sus, scuturând micile animale, cari se rostogoliră în iarbă şi rămase o clipă aşa, cu inima palpitând puternic sub coastele mici, cu nările vibrând, emoţionată.

Apoi, aproape cu teamă, se plecă şi ridică pe Molly, cel mai mare, îl puse pe umăr şi îl mângâie încet, pe urechile lungi — şi având aerul că nu-şi dă seama — deşi inima îi bătea să plesnească şi pleoapele băteau nervos peste ochii plini acum de o lume neînţeleasă... îi dete drumul jos, speriată, din înălţimea umărului —

Molly se rostogoli, isbindu-se cu urechea de pământ, și începu să scâncească dureros. Mia îl lăsă câtva timp, deși părea că sufere, apoi se aplecă lângă el și începu să-l mângâie, să-l legene și să-l sărute pe blana moale... și simția o plăcere imensă să poată împăca micul animal, care suferea tot din pricina ei.

Și când isbuti să-l împace deplin, îi ridică iar pe umăr... și, în timp ce inima bătea să plesnească și pleoapele tremurau nervos, îi dete iarăș drumul din înălțimea umărului.

Cu toate că în suflet i se strecurase ca o frică, plăcerea de a-l putea împăca în urmă îl făcu să repete jocul acesta primejdios, în timp ce Diana lătra și se repezia la ea, gata să o sfâșie.

Din ziua aceia, Mia se ducea în fiecare zi în fundul grădinii și acolo chinuia micile animale. Simția o dorință imensă și o satisfacție inexplicabilă — aproape o voluptate — de a le pricinui o suferință, ca în urmă să poată avea plăcerea neînțeleasă de a împăca.

Și, deși în deplină conștiință le da drumul de pe umăr, totuș căuta să se înșele singură având aerul că nu-și dă seama, speriată ea însăș de grozăvia gestului. Dar plăcerea intensă pe care o avea în momentele când îi mângâia după lovitură, era mai mare decât micul sâmbure de conștiință ce încolțise în sufletul ei de copil...

D-na Rallu nu știa, nu putea să-și explice de ce slăbise așa mult câinii cei mici și de ce Diana se întristase într'atâta, de părea că plânge toată ziua.

Peste vre-o câtva timp, fiindcă fetiții nu-i mai intra nimeni în voe, așa devenise de nervoasă din pricina lipsei de contact cu alți copii — după cum credea doamna Rallu — și mai ales spre a fi și ea mai nesupravegheată de ochii sfredelitori ai copilului, în cercetările ei „științifice“ cu profesorul, se hotărî să o ducă într'un mare internat de călugărițe, din capitală.

. . . .

. . . .

Astăzi, Mia Rallu are douăzeci de ani... Are ochii mari, negrii, rotunzi, de o candoare care tulbură profund. Un zâmbet copilăros pe buzele fragede și în toată ființa ei e ceva atât de vaporos și de nevinovat, că parcă nu îndrăznești să o tulburi nici cu o privire...

Unde să fie începutul de cruzime de atunci?

Chiar dacă ai vrea să cercetezi în fundul ochilor ei blânzi, nu găsești nici o urmă din lumea neînțeleasă a începuturilor de instincte ciudate, cari tulburau apa lor limpede, atunci când era copil... Sau poate, acolo în umbra zidurilor dela Călugărițe, învățase să-și ascundă în adâncul sufletului, acele dungi ce întunecă o conștiință, îmbrăcând o haină nouă, lucrată acolo în decursul atâtor ani, și care știa bine că o prinde?

Mia Rallu intră în viață printr'o atitudine simplă și sfioasă — ca o lumină blândă — și oricine ar fi putut spune că e ființa cea mai puțin complicată.

Dacă ar fi văzut-o totuş cineva la balul de aseară, cu verişoara ei, Miliana Rallu, o fată blondă şi visătoare, cu silueta elegantă şi mijlocul prea subţire şi dacă ar fi urmărit mica scenă de câteva minute, ar fi bănuit mai multe decât dacă ar fi căutat o viaţă întreagă în ochii adânci ai Miei.

Era şi Constant Pantas la balul acela şi venise doar pentru Miliana Rallu şi Mia ştia lucrul acesta.

Totuş, la un moment dat, s'a prins de braţul lui şi a căutat să se strecoare cu dânsul, pe terasă, uitându-se la Miliana satisfăcător şi zâmbindu-i cu un aer de triumf — şi când Constant, tulburat de adâncimea neînţeleasă a ochilor ei ce se schimbaseră deodată, s'a plecat brusc spre gura ei încercând să o sărute, ea i-a alunecat din braţe, strecurându-se şi fugind, lăsându-l mirat, cu ochii întrebători după silueta ei, ce se contopise cu lumea din bal.

Peste câteva minute era lângă Miliana, care o privia întristată, mai albă decât rochia ce purta în seara aceea.

Şi Mia simţia o satisfacţie imensă, să-i poată povesti cum încercat Constant să o sărute şi ea a fugit. Era mulţumită, văzând cât a suferit din pricina ei, ştiind-o cu el pe terasă. Şi totuş satisfacţia pe care o avea acum, după ce pricinuise o suferinţă, îi dă plăcerea neînţeleasă de a o împăca, spunându-i că nimic nu s'a întâmplat, dar nici ea nu ştie ce dorinţă lăuntrică o face să chinuiască pe cineva, ca în urmă să se bucure pe deplin de voluptatea mângâerii şi a împăcării.

Şi povestia grăbit, cu inima bătând puternic şi nările tremurătoare, în timp ce Miliana Rallu privia surprinsă, lumina ciudată ce se aprinsese deodată în adâncul ochilor ei.

Miei îi era milă de Miliana şi îi era milă şi de ea, de felul ei de a fi, predominat de instincte urâte, deşi în adâncul sufletului ei bănuia un sâmbure de bunătate — se simţia vinovată în faţa acestei fete, care nu-i greşise cu nimic şi căută să-şi desvinovăţească atitudinea, arătându-i nevoia imperioasă dictată de o dorinţă lăuntrică, mai mare decât raţiunea ei.

Ca să-i arate că nu a fost numai cu ea aşa, îi povesti o întâmplare, decând era la călugăriţe.

Prietena ei, Gaby Căpeleanu, văzuse un vas superb, lucrat în chip deosebit de fin ca o dantelă — şi a venit bucuroasă la şcoală, spunând că are să-l cumpere pentru maica de piano. Mia a întrebat-o aşa, în treacăt, la ce magazin era expus.

După masă (era zi de „parloir") a venit d-na Rallu şi a luat-o în oraş să se mai distreze. Când s'a reîntors la internat, avea un pachet pe care l'a ascuns cu grije în pupitru... şi în timpul recreaţiei a chemat pe Gaby şi i-a arătat vazul; da, vazul acela pe care îl văzuse ea, şi voia să-l cumpere pentru Maica de piano.

Şi in timp ce fata încremenise, cu ochii mari, fără să mai poată spune un cuvânt, Mia zâmbia satisfăcută de cruzimea ei.

Şi a chinuit-o până când a întâlnit pe Maica de piano. S'a apropiat, întinzându-i pachetul şi spunându-i că e un dar dela

Gaby, care nu îndrăsneşte să i-l dea, în timp ce aceasta încremenise iarăş, nemai ştiind ce să creadă, fericită, mirată, neînţelegând gestul Miei.

Miliana ascultă mirată şi ea, în timp ce Constant se apropiase oarecum încurcat, neştiind ce atitudine să ia faţă de Mia, care, bănuindu-i apropierea, se întoarse brusc, având aerul că nu-l vede. Dispăru în braţele primului dansator, care o purtă lângă inima lui ca pe o floare rară, în melodia valsului ce abia începuse mulţumit şi aproape mişcat de frăgezimea fiinţei, pe care o ţinea în braţe, tulburat de curăţenia sufletului ei, care nu se putea ascunde, aşa de limpezi şi de bune îi erau privirile. Şi Mia Rallu privea lumea din bal, cu ochii ei miraţi de copil, după umărul visătorului dansator, care ar fi rămas încurcat dacă ar fi bănuit că floarea cea rară, pe care o purta lângă inima lui, în afară de ochii limpezi, era o mică enigmă, pe care poate nici viitorul nu avea să o deslege.

SANDA MOVILĂ.

CRONICA IDEILOR

NOTE CRITICE

Reprezentarea „*Lysistratei*“, de către o companie particulară (cu regia lui Karl Heinz Martin) te pune timp de două ore, faţă în faţă cu Aristofan, şi cu sforţarea de a imagina, în faţa piesei, puterea de reacţiune a publicului atenian. Trebue să se semnaleze că, la o piesă a „părintelui comediei“, publicul Europei nu râde. Să fie vina subiectului, destul de actual totuşi — mult mai actual (se pare) decât tragedia fără sens pentru „sufletele moderne,“ a lui Oedip?. „Lysistrata“ emoţionează tot atât în vesel cât ar emoţiona „Perşii“ lui Eschyl, în dramă. Interesul lor nu trece dincolo de Atena secolului V.

Ai observat că, aproape, nu se mai râde nici la Molière. Singurele efecte care prind sunt acele speculate în text, de regia contemporană; două texte parcă, ţinute simultan în scenă, de arta ciudată a regisorului. Copeau şi Gémier l-au inventat pe Molière; Karl Heinz Martin îl inventează pe Aristofan. Ceiace ar putea da totuşi spectacolelor acestea un farmec, e culoarea, bine păstrată, a epocii în care au fost scrise. Ar trebui jucate pentru un public instruit şi deprins cu imaginaţia istorică — adică puţin. Regia a foarfecat însă din replici toate denumirile greceşti, aluziile istorice, proverbele Atenei, ceiace ar fi păstrat comediei un *caracter*. Prezentată altfel, ca o comedie modernă — piesa pierde singurul ei sens.

Am oarecari îndoeli şi în privinţa lui Aristofan, în care găsesc numai vervă şi trivial. Se amuza, în adevăr, la comedia lui Aristofan publicul — *adevaratul public*, al Atenei? Un public educat de dialogurile lui Lucian, ar mai fi putut gusta comedia acestui sycophant al lui Socrate, al lui Euripide şi al Sofiştilor? Dacă n'ar exista Lucian, în faţa grosolanei comedii, te-ai putea întreba, dacă a existat cândva, ceiace erudiţii numesc „fineţea atică."

* * *

„O zi în care n'am gândit nimic" — scrie Goethe într'un loc. Mă amuz ca să desprind din fraza asta ideia — mult mai teribilă decât o sumedenie de alte idei, din zilele când Goethe gândea.

* * *

După atâţia alţii. André Beaunier inzistă, fericit, asupra ideei că antichitatea a fost înţeleasă felurit de fiecare secol şi adaptată mereu nouilor interese, nouilor sensibilităţi, nouilor ideale. A fost atunci inventată antichitatea — ca să poată servi de stimulent, fiecărui veac de civilizaţii? Winkelman a descoperit sculptura grecească; Nietzsche i-a descoperit în tragedie, cultul lui Dionysos. Clasicismul francez n'a putut vedea altceva decât clasicismul şi monarhia greacă. Romantismul a căutat la greci, romantismul — şi l-a găsit, Republica a găsit republică şi democraţia, democraţie. Platon şi Epicur sunt aproape contemporani; Aristot a murit abia în evul mediu. Fiecare secol a văzut numai câte o latură, într'o civilizaţie aşa de complexă, ca cea greacă. Deaceia grecii, pe rând, au fost consideraţi un popor de politici, un popor de atleţi, unul de sculptori, unul de filozofi. O istorie a antichităţii n'ar trebui studiată în felul cum e văzută numai într'un secol; ar trebui recompusă din toate secolele, cum recompui lumina în spectru. Inteligent scrisă, şi cu puţin surâs, s'ar putea intitula: „Manualul bunului sceptic" — dacă scepticii vor voi să accepte un manual.

* * *

Abia ne dovedi Julien Benda că întreaga literatură franceză e conruptă de sensibilitate şi Lasserre că e conruptă de romantism; într'o revistă, Gauthier Villars găseşte că epoca noastră, în poezia franceză, e una din cele mai fericite ca inspiraţie greco-păgână. Villars dovedeşte asta şi citaţiile nu lipsesc. In anumite minute, abundenţa izbuteşte chiar să copleşească. Adevărul? Dar unde mai poate fi adevărul?

* * *

Copiez, din Oscar Wilde:

„Ar trebui să existe o lege care să interzică oricărui ziar să scrie despre artă".

B. FUNDOIANU.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL CAROL CEL MARE

LYSISTRATA de ARISTOFAN

E tot Karlhainz Martin; cronicarul dramatic se ţine pe urmele lui, umilit în vanitatea-i sigură dar emoţionat.

E bine că regisorul german nu cunoaşte publicul — altfel poate n'ar încerca să dea spectacole teatrale atât de distanţate de ceiace obicinuiam să aplaudăm cu mâinile şi cu picioarele, — fermecate! E o eroare norocoasă — eroarea care a prezidat în definitiv la alcătuirea întregei noastre vieţi; am avut şcoli, parlament şi fabrici, mai înainte de a avea elevi, alegători şi nevoi industriale.

Lysistrata lui Aristofan e de două ori o înşelare de artă De cea dintâi (proprie culturei noastre obşteşti) am vorbit mai sus. Cea dea doua, e că nicăieri pe suprafaţa pământului Aristofan nu se mai poate reprezenta în condiţii fireşti. Satiricul grec a fost asemuit cu un revuist modern — şi desigur n'a fost altceva Numai că acele reviste intitulate *Perşii*, *Viespele*, *Norii* sunt florile vesele ale unei vieţi care a creat o *civilizaţie unică!*... Trebue să ne pătrundem de adevărul că e o oarecare deosebire între amfiteatrul din Atena şi Cărăbuşul din Bucureşti, între Aristofan şi Mircea Dem. Rădulescu.

Numai faptul reprezentării Lysistratei într'o sală bucureşteană — alterează definitiv spiritul lui Aristofan. Acesta n'a fost picant atunci când a imaginat revolta soţiilor—pe când nouă ne e cu neputinţă să vedem aci altceva decât o picanterie. Ateniaпul nu umbla după spectacole — să le zicem — desbrăcate, pentrucă acest spectacol era cel de toate zilele; spectacolul *mascat:* iată ce era nou şi deci „artistic" pentru atenian. Bucureşteanul şi femeile lui — cu toţi foarte bine mascaţi de arta croitorului şi a moralei creştine — dau fuga la Teatrul Carol cel Mare unde Aristofan prezintă — desigur! — o lecţie de... clasică depravare!...

La acestea trebue să adăogăm mutilarea imperioasă a textului...

Nu se poate prinurmare, reprezenta nici unul din autorii clasici, artistic şi veridic?...

Fireşte că da. Karlheinz Martin a dovedit că ştie să coloreze şi să deseneze minunat aspectele mulţimei în scenă. Schimbarea însă trebue făcută în sală: — Să nu fie prea mare nivelul dintre scenă şi spectator şi mai ales nivelul dintre spectator şi text... Se înţelege?...

Invinuim pe d. Karlheinz Martin că spectatorii n'au o cultură clasică îndestulătoare (e şi greu!) şi mai cu seamă n'au cu toţi exerciţiul *transpunerilor* sufleteşti — e poate exclus, după milenarele noastre alterări!...

Toate acestea spuse, nu ne mai rămâne decât să aducem omagiile noastre soţilor Bulandra, minunaţii slujitori ai artei dramatice.

TEATRUL MIC

(Compania Elvira Popescu & Puiu Iancovescu)

„Teatrul Mic“ şi-a deschis porţile de curând. Această rîvnă teatrală — a unor oameni de artă şi a unor oameni de finanţă — e cel mai sigur semn că entusiasmul cronicarului dramatic bucureştean nu poate fi ridicol. Trăim într'adevăr un moment de eflorescenţă.

Talentul special al celor doi artişti, care au dat numele companiei dramatice, n'a îngăduit — deocamdată — decât reprezentări de comedii uşoare (Grădina lui Dumnezeu de *Flers & Caillavet*, Paznicul de noapte de *Guitry*) atât de iubite în ultimii zece ani de publicul bucureştean.

Sunt, fireşte, numai câteva acorduri. Virtuozii încearcă abia resonanţa coardelor.

La anul viitor, probabil, ne va fi dat să auzim muzica cea preţioasă.

F. ADERCA.

INSEMNARI LITERARE

Coloana printre ruine de *Eugen Relgis*. — In volumul d-lui Relgis e o ideologie vizionară. Carnagiul din epoca de demenţă a lumii a sguduit, până la năruire, spiritele, dintre care pe unele le-a îndemnat la o violentă reacţiune (H. Barbusse), iar pe altele le-a aruncat într'un fel de resemnare contemplativă. E cazul d-lui Relgis. Opera de distrucţie totală a răsboiului este urmată inevitabil de pacea morţii; ideologia post-războinică cere însă pacea *în viaţă*. *Coloana printre ruine* este o prosternare filozofică în faţa acestei păci. Autorul îi înalţă o statue, apoteozând-o cu o adorare păgână. Credinţa în ea îi este atât de adâncă încât se asvârle senin în îndrăsneţe anticipaţii. (*Dialogul non-sensurilor*). In urma sângeroasei rătăciri umane, *omul* s'a regăsit. Pacea triumfă, viaţa nouă şi adevărată reîncepe.

„Peste ruini şi cadavre, ritmic, neînfrânat şi strălucitor — creşte viaţa nouă; spre soare şi spre stele, — sigur, necuprins şi avid, — se avântă viaţa nouă...“ **V. S.**

In sfârşit un om cinstit. — Relevând confuzia d-lui Nicola Iconarul din *Adevărul literar* în privinţa celor doi Balzac, tânărul Ion Bazacliu dela Râmnicu-Vâlcea a dat, în sfârşit, peste un om onest. Fără a-şi mărturisi eroarea, dar şi fără a răspunde prin insulte, d. Nicola Iconarul revine mereu la locul crimei: în două articole ne dă biografiile lui Guez şi a lui Honoré de Balzac. Cam târziu, dar destul de cinstit. Prin identitatea confuziunii, bănuisem la început că sub pseudonimul Nicola Iconarul se ascunde tot d. Struţeanu. Ne rectificăm de nevoe părerea. Ne aspirând la ironia d-lui Struţeanu, recunoaştem în d. Nicola Iconarul purtarea leală a unui om onest.

Ignoranţa se poate erta oricui! numai când e impertinentă devine odioasă.

L.

Dela D'Annunzio la Alphonse Daudet. — După cum templele şi monumentele nu mai reprezintă scopul imediat pentru care au fost concepute ci unul mai larg, opera lui d'Annunzio, peste intenţiile sale literare directe, constitue un lux dăruit comunităţei

Această aspiraţiune individuală şi implicit această revendicare către patrimoniul estetic, o vom numi în ficare om: omul d'Annunzian.

In contemplaţia estetică, în împărtăşania festivă, omul desprinde de sine înfatuarea posesivă, o proectează înafară, şi îşi ia porţiunea de satisfacţie care reprèzintă beneficiul său.

Apoi se întoarce la Viaţa lui numeroasă şi felurită, ale cărei inegalităţi nu au fost încă rezolvite şi nu vor fi: la viaţa aş zice viabilă.

Pe acest om care-nu se poate desprinde de sine,-îl voi numi omul lui Daudet—alegând din toate putinţele de exemplificare, pe aceasta.

In fiecare din noi, de orice clasă şi condiţie socială, trăieşte trinitatea: Petit chose-Delobelle-Fromont.

Fiecare am fost Le petit chose, pentru raţiunea că am fost-copilul, fiinţa imperfectă, neisprăvită şi deci stângace şi dezarmată.

Insuficienţa către viaţa şi sentimentul, pe care această insuficienţă îl imprimă mecanismului fizic şi moral al micei fiinţe, combinat cu naiva expansiune vitală, fac din orice copil, un frate al acelui-Petit-Chose-portret-delimitat-dar definitiv omenesc, al omenescului Daudet.

Orice om poartă social jobenul lui Delobelle-semn al ambiţiilor noastre neîmplinite, lovite de obstacol în căile lor spre glorie — sau semn al neputinţei de a fi la înălţimea onorurilor la care ne-au suit împrejurările.

Invinşi sau învingători, insuficienţi către ei înşişi, oamenii îmbracă nevoit ţinuta cabotinului. Care din cei mai buni suntem mari cât valoarea şi aspiraţia noastră interioară? Care din cei mai parveniţi, nu avem conştiinţă lipsurilor ce aducem înălţimilor pe care le-am cucerit?

Orice om încă, în recluziunea lui sentimentală, poartă în el un Fromont, o iubire care nu i-a putut da cifra ei definitivă, sau căreia nu i-a putut-o da el pe a lui.

Am zice deci că d'Annunzio, ca sens social al universalităţei, reprezintă avutul oferit comunităţei de patrimoniul literar estetic pentru aspiraţiunile ei luxoase şi excepţionale.

Pecând prin elementele de etern uman, Daudet va dura cu omenirea indvizibil şi se va începe în alte forme.

Unul ar fi geniul somptuos; celalt geniul emotiv. —

Gl.

Intre frac şi cojoc de *Al. Cazaban*. — După *„La umbra unui car"*, d. Cazaban aduce un nou viol literaturii.

In dosul paravanului, neîndemânetec aşezat, al fiecărei bucăţi se vede rânjetul sălbatec al autorului.

Subt o mască epică el vrea să-şi ascundă lirismul de o impulsivitate turanică. Fatalitatea ineluctabilă a unui asemenea temperament l'a făcut să împreune nelegitim *pamfletul* (lirism direct) cu *proza* (detaşare complectă de sine).

Din această împreunare s'a născut ceva hibrid. Prin calificativul de pamflet, volumul d-lui Cazaban cade, sugrumat fiind de cătuşa contemporaneităţii nesemnificative, dincolo de cea mai depărtată vecinătate a literaturii. *Intre frac şi cojoc* nu ne dă decât o imformaţie — şi aceasta destul de vagă — care ţine de istoria literară: d. Cazaban nu e ţărănist. Putea scrie articole de ziar prin care să arate acest lucru.

Autorul a ţinut însă să ne arate (numai aşa se explică apariţia volumului de faţă) şi altceva: nefiind în politică de culoarea pângărită prin fiecare schiţă, autorul nu scapă de ea în literatură.

Intre frac şi cojoc e o cădere vertiginoasă.

V. S.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

REVISTA TRANSILVANIEI
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 118

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de FURNITURI de MODE

INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI ∶ ∶ ∶ ∶ RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURĂTORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAŢIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 32

E. Lovinescu . . . . **Figurine**
Vladimir Streinu . . . . . . **Primăvara**
Camil Baltazar . . . . **Primăvara...**
Gh. Brăescu . . . . **Nevinovatul**
Alexandrina Scurtu . . . . . **Simfonia**
Eugen Relgis . . . . **Romain Rolland**
Al Popescu-Telega . . . . . **Enescu în Spania**
Virgiliu Moscovici . . . . **Chiparosul**
Cronica Literară. — MIHAIL IORGULESCU.
Cronica Dramatică: F. ADERCA.
Insemnări Literare.

32

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.-

Abonamente : pentru un an Lei 100,—
" " ½ " " 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal. la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT:

„DIN LUMEA ISLAMULUI"

TURCIA

JUNILOR

TURCI

de N. BATZARIA

Cu o prefaţă de N. IORGA

LEI 24.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

ANUL I. — No. 32 22 APRILIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

F. Aderca

Printr'o simplificare energică am putea reduce pe d. Aderca la curiozitatea pentru tot ce e nou; în artă a fost unul din primii simbolişti; în mişcarea socială s'a ridicat dintr'un salt pe baricada bolşevică. Intr'un poet simbolist pot fi deci virtualităţi de comisar al poporului. Antinomia e numai aparentă; alţi esteţi şi-au împins convingerile sociale şi mai departe decât d. Aderca. Indărătul acestor manifestări divergente pândeşte, în fond, un spirit unic, îndreptat prin toate tentaculele lui spre noutatea ce trece. Necăutând-o voluntar, o aşteaptă sub orice formă ar veni; contradicţiile n'au nici o importanţă; prestigiul noutăţii, şi deci a evoluţiei posibile, le îndulceşte şi le înnăbuşe. Lipsit de trecut şi nemulţumit cu prezentul, d. Aderca se precipită lacom spre formele artei şi vieţii de mâine. E un pionier al viitorului şi al progresului. De l'am socoti ca pe un deschizător de drumuri, i-am exagera totuşi facultăţile de invenţie şi ingeniozitatea. In ţările de curând descoperite, el îşi implântă abia după alţii cortul provizoriu. Odată cu primele lovituri de casmà, ochii colonistului caută însă miragiul pământului făgăduinţii şi al evoluţiei indefinite.

Psihologia, dealtfel, nu e rară. Fără a avea fetişismul sângelui, o putem considera ca pe o consecinţă a rasei. In sinteza unei culturi, o privim chiar ca pe o antiteză necesară tradiţionalismului. Inhibiţiei fatale a unui popor nu e rău să i se opună şi spiritul mobil, fără rădăcini în huma culturii, deschis, nu dintr'o atitudine ci dintr'o nevoe primară, oricărei inovaţii, oricărui progres. Căci în d. Aderca nu distingem numai lipsa de tradiţie şi spaima de banal, ci şi o stare de firească receptivitate pentru seminţele tuturor vânturilor, — din apus sau răsărit, fără preferinţă.

Pe când sensibilitatea rămâne în genere invariabilă, receptivitatea e una din însuşirile inteligenţii. Prin această constatare, am precizat şi definiţia d-lui Aderca. E un intelectual, nu în sensul speculaţiei; curiozitatea nu l'a împins nici spre filozofie, nici la o construcţie mai sistematică într'o ramură a cunoaşterii umane. Ingrădindu-se în artă, d. Aderca şi-a aplicat resursele mobilităţii sale intelectuale în domeniul sensibilităţii: de aici calităţi relative şi lipsuri fundamentale.

Natura eliptică e cea mai evidentă caracteristică a acestei inteligenţi. Nu e vorbă de expresia ci de însăşi funcţiunea sa; nu este deci o formă stilistică ci o formă definitivă de cugetare, pe a cărei origine i-am putea-o pune în mobilitate; studiul originilor interesează însă puţin; nu ne oprim deci decât la efecte.

Mecanismul intelectual al d-lui Aderca funcţionează în mod exclusiv prin soluţie de continuitate; procesul cugetării se înseamnă printr'o serie de puncte luminoase, care, numai prin rapiditate, pot da iluzia unei linii. Expresia eliptică reprezintă, desigur, o economie verbală şi se adresează unei inteligenţi exercitate; elipsa cugetării duce însă la rezultate dezastroase. Ideaţia d-lui Aderca e o scară, pe ale cărei trepte nu s'ar fi urcat nici îngerii lui Iacob. Ceiace ar fi putut rămâne un efect stilistic, devine astfel o gravă lacună. Viziunea artistică a scriitorului este discontinuă; creaţiunile lui sunt fragmentare. Atât în *Ţapul* cât şi în *Domnişoara din strada Neptun*, el procedează prin salturi; între momentele psihologice se deschid viduri, în care se îneacă galerele cugetării. Fără unitate, fără motivare, eroii lui sunt o juxtapunere de episoade arbitrare, a căror logică internă ne scapă; peste ele, d. Aderca aruncă punţi aeriene invizibile.

Dacă soluţia de continuitate este unul din aspectele intelectualităţii d-lui Aderca, natura ei analitică, sarcastică şi oarecum sterilizantă este celalt aspect tot atât de însemnat şi de negativ. Discontinuitatea îl împiedică dela o viziune armonică; atitudinea sarcastică îl împiedică dela orice simpatie faţă de eroii săi. Interpunându-se între noi si obiect, amar şi incisiv, d. Aderca este un povestitor interesant; nu e însă şi un creator de viaţă. In loc de a-i plăsmui, îşi comentează eroii fără bunăvoinţă. Pentru acest scop are instrumentul necesar al stilului:

sobru până la nuditate, rece până la glacialitate, intelectual, şi cu o rezervă ce-i ridică orice comunicativitate cordială.

Inzestrat cu însuşiri prin excelenţă antipoetice, d. Aderca a ţinut totuşi să fie şi poet: curiozitatea mobilă îl împinge spre formulele cele mai moderne şi spre imaginile cele mai îndrăsneţe; discontinuitatea psihică îi dezarticulează concepţiile; lipsa de sensibilitate e înlocuită cu un aprig sensualism: demonul familiar al acestui intelectual chinuit de viziunile Sfântului Antoniu.

E. Lovinescu.

PRIMAVARA

Pe strada văruită 'n zori de soare,
De subt vestmântu 'n lături îndoit,
Răsar sfioase piepturi de fecioare
Ca nişte muguri albi care-au plesnit.

Pe cer din vrana soarelui, domoală,
Lumina gâlgâe — aurie ca un vin;
Iar razele în joc de serpentin
Şi-aruncă şiroirea de beteală.

April s'a 'ntors din sudul clar cu-atât
Alaiu de strălucire şi de soare
Că cerul iernii scund şi mohorât
Şi-a scuturat, boltindu-se, povara,
Pe subt arcada lui de sărbătoare
Lăsând, voios, să treacă primăvara.

.. Hai, suflete, hai ursule afară.. !.
Din fundul meu ca dintr'o vizuină
Urneşte-te înviorat din loc
S'asculţi cum Pan din naiul lui de soc
Asvârle melci sonori în primăvară
Şi să-i priveşti cum, închegaţi, se-anină
Pe ramuri în corole de lumină !..

Dar tu ţi-aduni azi gândurile iară,
Ca florile petalele spre seară,
Şi-mi curmi prietenoasa mea dojană,
Simţind că, scos din besna-ţi subterană,
Te-ar fulgerà atâta primăvară.

Şi, bănuind prin preajma ta lumină,
Ca un sobol alergi şi mă străbaţi
Şi sapi febril pereţi 'ntunecaţi
Ca un ocnaş într'un adânc de mină.

O ! tot cătându-ţi un coperământ
Tu vei scobi în mine până când,
In primăvara ce se 'nnalţă din pământ
Şi-şi cetlueşte ca 'ntr'un schit pe zare
A „învierii apoteozare“,
M'oi nărui, deschiolat, curând,
Ca munţii ce se nărue din creşteri
In scorbora lăuntricelor peşteri.

VLADIMIR STREINU.

PRIMĂVARA...

Fetiţa mea bolnavă şi cuminte,
Afară soarele spune străzilor — poveşti de lumină.
Şi 'n târguşorul singuratec şi tăcut,
Azi chiar flaşneta mai desgheţat suspină.

In jurul flaşnetarului s'au adunat,
Copii cu ochii calzi de soare,
Şi primăvara care i-a descălţat,
Le ogoae picioarele cu răcoare...

E încă primăvară calmă şi bună.
Prietena mea bolnavă — scăunaşul să-ţi iei,
Şi să vii în cerdacul iederat de umbre jucăuşe
Mânile să-ţi culci pe genunchii mei...

Vom goni ţigăncile care vin pela porţi,
Să deie în ghioc meşteşugit,
Iar după aceia am să-ţi alint mânile
Şi voi începe basmul cel mai însorit.

Flaşneta va gânguri sfiiciune şi bucurie,
Aşa ca o ploae întreţesută cu fire moi de soare
Şi pete mari de umbră se vor întrece
Să-ţi sărute obrajii cu răcoare...

Şi ai s'adormi — mulţumită cu mânile cuminţi
Tolănite pe genunchii mei.
Târziu va poposi: cearşaf învelitor
Peste trupşorul tău — un stol de funigei...

CAMIL BALTAZAR.

NEVINOVATUL

Vândusem nişte cai la obor. Intâmplarea mă puse pe neaşteptate în faţa unui vechiu prieten de şcoală.

Sunt băeţi cari au jucat un rol atât de puternic în copilăria noastră încât e imposibil să nu-ţi rămână chipul lor în minte. Totuşi, mărturisesc, n'am recunoscut pe Negruş, care lua lecţii de harpă în cancelaria profesorului şi fugise din pension cu Olga, fata lenjeriţii şi au fost găsiţi tocmai spre seară şezând cuminţi într'o trăsură veche. Să tot fi avut la un loc 27 ani. Dar cine ar fi recunoscut în vlăjganul ăsta galben, înalt, adus puţin de şale cu pantalonii tocaţi, cu vocea răguşită de apaş, pe băiatul fin, pieptenat frumos, care venea la şcoală în cupeu, îmbrăcat ca un prinţ din poveste, cu buzunarele pline şi tot atât de darnic.

— „Ce mai faci? Mă mai cunoşti? Vă mai aduceţi aminte de mine? se corectă el, jenat o clipă de nedumerirea mea.

— „De loc, cine eşti d-ta?

— „Nu eşti Chiriţă?“

— „Ba da.“

— „Eu sunt Negruş.“

— „Negruş?!...

Ne cântărirăm din ochi o clipă, apoi ne îmbrăţişarăm într'un elan de sinceritate, întorşi ca prin minune în heidelbergul de altă dată.

Un miros ispititor de mititei, ţăcănitul imperativ al castagnelor ţigăneşti, dar mai ales dorinţa de a ne spovedi ne izolă la o masă în mulţimea împestriţată şi gălăgioasă de orzari, geambaşi şi hoţi de cai.

— „Şase mititei, câte-o ţuică şi un colţ de pâine. Stai în Bucureşti?“

— „Vă dau mai bine o litră, este avant.

— „Dă ce vrei... Când ai părăsit Iaşul?..

— Măi, ce timpuri!... De *père Boniface* ţi-aduci aminte... când i-au tăiat băeţii mustăţile...

— ... Noaptea“

— ... „ Prin somn“

— „Da Olga ce s'a făcut? Trebue să se fi măritat... o avea şi copii.

— „Aş, am întâlnit'o la Piteşti într'un varieteu."

— „Taaci!"

— „Pe onoarea mea.

═ „Da ăla, cum îi zice..."

— „Vasiliu?...

— „Nu mă, ala mic, slăbuţ...

— „Grigorescu?"

— „... de făcea poezii..."

— „A, stai că ştiu. Angheluţă!

— „Aşa mă, Angheluţă..

— „A murit!..

— „Săracul... demult?"

— „Demult. Nici n'apucasem a mă însura,"

— „Ce tu eşti însurat?"

— „Am fost, dar m'am despărţit," mărturisi el întunecându-se. „Tu nu te-ai însurat?"

— „Nu!"

— „Nici să te însori. Când ai şti ce am suferit!.."

Şi în nevoia de a se spovedi, de a-şi uşura durerea îmi povesti, întretăind cu o tuse seacă istoricul vieţii lui triste.

— „Mă cunoşti. Aveam avere şi eram un băiat bun. Spune tu am fost eu băiat rău?

— „Rău nu pot să zic, dar alintat din cale afară."

— „Dar dac'ai şti cât am alintat'o pe ea!..

Am luat-o săracă... fată de popă. I-am tocmit guvernantă, am pus'o la pian, am învăţat-o să picteze, o adoram. O îmbrăcam şi o hrăneam ca pe un copil. Am plimbat-o ca pe o regină dela Paris la Madrid, dela Nisa la Veneţia. Se plictisea, o plictiseam. Parcă se jena de mine. Când i-am dat libertate m'a înşelat cu oricine, la întâmplare între două trenuri în fiecare capitală; eu sunt încornoratul internaţional, mărturisi el cinic. Sunt zece ani de când ne-am despărţit şi mă întreb şi astăzi, şi mă întreb mereu când sunt cu mine dacă m'a iubit vreodată, căci nu-mi amintesc să fi văzut în ochii ei mari şi gris ca fierul vre-o rază caldă de iubire, de simpatie, nici macar de recunoştinţă. Nu mi s'a dat niciodată şi sunt profund umilit că, din toţi bărbaţii, eu cel legitim, sunt singurul care am plătit-o. Plătiam dreptul meu, pentru ca să-şi întreţină amantul, un jokeu nesuferit care o cravaşa ca la potou. Inţelegi acum ce am suferit."

Rămăsesem indignat de atâta ruşine şi mizerie, povestită pe neaşteptate, într'o împrejurare, pe care o sperasem plăcută şi care se prezenta atât de nepotrivit şi stranie.

— „N'ai avut copii?“ l-am întrebat ca să zic şi eu ceva.

— „Atât ar mai fi lipsit... sau poate ştiu eu, dac'am fi avut un copil... dar nu, nu era posibil... Dac'ai şti cât îmi pare de bine că te-am întâlnit,“ reluă el după o clipă de tăcere dureroasă. „Povestindu-ţi nenorocul meu, cu sufletul curat din şcoală simt că nu sunt vinovat, nu roşesc în faţa ta de ce am ajuns, căci nimeni nu te poate condamna că ai iubit prea mult o femeie. Când mă gândesc ce am fost în stare să fac pentru dânsa! Cu viaţa pe care am dus'o, am tocat repede averea. Am împrumutat şi am vândut tot, şi când n'am mai avut ce vinde mi-am vândut onoarea. Am făcut de toate, scoborând vertiginos panta ticăloşiei. Am fost *croupier* la cercuri deochiate şi vânzător de fotografii obscene.

— „Te rog...“

— „Nu, lasă-mă să-ţi spun... îmi face bine,“ se rugă el cu ochii în lacrimi, ce se rostogoliau liniştite şi curate.“ Eram timid. Mă stăpânea cu un egoism calculat, feroce şi apoi îţi mărturisesc mă încăpăţânasem, mai speram încă s'o înving, să trezesc în ea scânteia care să însufleţească o clipă această statue, de marmură numai pentru mine.“

— „Era brună?“ întrebai nu ştiu pentru ce.

— „Nici blondă, nici brună, nici înaltă, nici scundă şi desigur proastă. Dar când se despletia... pe Dumnezeul meu, am vândut o moşie pentru plăcerea de a o vede goală şi despletită. Preţul l-a fixat ea. Dar asta nu-i nimic. Ajung la partea cea mai dureroasă. Am furat, m'a învăţat să fur. Am furat bijuterii cu încrederea ce inspira încă exteriorul meu şi ce e mai grozav, singura faptă care-mi sângerează fruntea de ruşine este ca am trăit din ceea ce agonisea o fată ftizică, vânzându-se pentru mine şi care a murit mai de vreme umilită şi chinuită de gelozie când a aflat cu cine cheltuiam banii.“

— „Şi acuma ce faci?“

= „Ce fac?! Vrei să ştii ce fac? Fac ce pot. Adică orice se poate face ca să câştigi un ban, când n'ai învăţat să faci nimic.

— „Pe ea ai mai văzut-o, ai reuşit s'o uiţi.“

— „O văd mereu, nu pot s'o uit, căci nu ţi-am spus tot,“ gemu el coborând ochii, întorcând capul, biruit de atâta laşitate.

„Nu suntem divorţaţi... Nici ei nu i-a mers bine. E într'o casă publică, aici în Bucureşti... când fac de bani, şi-mi trebue mulţi... pentru mine nu-i tarif..."

— „Ai suferit, îmi pare rău. Ţine, plăteşte tu socoteala până mă 'ntorc," zic eu strecurându-i portofelul.

Când m'am întors mai târziu la masă, dispăruse. —

— „Căutaţi pe domnu ? a plecat cu trăsura.

Am înţeles şi mi-a părut bine. E caritabil să procuri otravă aceluia care s'a deprins cu ea.—

GH. BRĂESCU.

SIMFONIA

In văluri de mătase lucitoare
Soseşte simfonia 'ndrăgostită
De frumuseţea zilei răspândită
In jurul ei pe-a vieţilor izvoare.

Cât e de-albastru cerul ! Par'că-o doare !..,
Şi câmpul este-o zare despletită,
Pe care nori cu raze se mărită,
Şi 'n faţă-i creşte floare după floare...

— Domniţa sufletelor — ea supune ;
O chiamă tot, şi peste tot ea pune
Sărutul drag ce'n lume se răsfrânge.

Cu braţele 'ntinse râde, plânge
Şi 'ntr'un delir de armonie rară
Işi rupe haina trupu-i să apară !

ALEXANDRINA SCURTU.

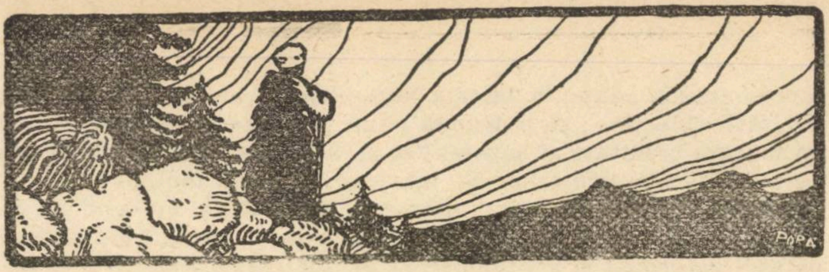

ROMAIN ROLLAND

Un om a strigat, chiar dela începutul războiului european cuvântul de frăţie, de libertate şi de pace. La urletul Urii, el a răspuns cu şoaptele iubirii, mai răsunătoare decât vacarmul diabolic al tunurilor — şi, la gestul lui Cain, el a răspuns cu acelaş gest, miraculos şi neobosit, al mângâerii ce învie. In adevăr, sufletele celor cari zăceau, doborâţi în neputinţa lor, striviţi de tăcere, înviau, ca Lazăr din groapa lui viermănoasă.

Romain Rolland e omul vremii noastre, al acestui veac ce stă între o lume care moare, trupeşte, în infernul nebuniei războinice şi lumea nouă a Spiritelor, ce se ivesc, călite de suferinţă, spre lumina Raţiunii şi spre fantomele Iubirii atotbiruitoare. Oricât ne-ar spune, modest: „Vorbesc, ca să-mi uşurez conştiinţa... Şi ştiu că, în acelaş timp, voi uşura conştiinţa acelora cari sunt cu miile în toate ţările şi cari nu pot sau nu îndrăznesc să vorbească“ 1) — R. Rolland e acel ce are şi conştiinţa menirii sale: oricât de grea ar fi sarcina, e totuşi prea bine şi frumos să putem visa înfăptuirea operei magnifice — şi „când Europa se reneagă, când nu mai este Europa, trebue să fii tu însu-ţi Europa, singur, pentru tine însuţi“ 2).

Şi, din centrul Europei, din Elveţia în care el vedea o imagină redusă (şi neperfectă totuşi) a viitoarei federaţii a statelor europene, armonizate în frăţia economică, culturală, estetică şi spirituală, — creatorul lui *„Jean Christophe“* a stat din 1914 — 1919 ca un far viu, „deasupra învălmăşelii“ sângeroase. Din cele patru zări, veniau ecourile catastrofei umane. Valurile armatelor se năpustiau unele asupra altora, — pornite de nevăzutele mâini ale diabolicelor „divinităţi“ terestre, să se ciocnească, să se sfarme şi să se devoreze reciproc ca fiarele turbate de foame. In neantul zădărniciei, el vedea cum se prăvălesc milioanele de sacrificaţi şi cum se pulverizează comorile adunate prin truda milenară a sclavilor şi a geniilor. Furtuna Marei-drame, bătea în pieptul celui care avea tăria să stea drept, cu ochii larg deschişi ca să vadă, să

---

1)Au dessus de la Mêlée pg. 38.

2) R. Rolland, într'o scrisoare către P. J. Jouve, 4 dec. 1914.

scormonească adânc în tainele Non-sensului, ale Crimei, ale Bestialității colective; să pătrundă până la inima Popoarelor, roasă de viermii ereditari ai superstiției și ai robiei, — până la cavernele aurite ale monștrilor ce fabricau, în jurul idolilor rânjitori „ideile“ născătoare de noui dezastre. El a văzut, cu ochii lui de vizionar, până la temeliile închegate cu sânge pe cari mai stărue palatul heteroclit și supraîncărcat al societății capitaliste și imperialiste...

Adevărul, — adevărul să-l smulgă din vălurile încâlcite ale tuturor minciunilor sociale, politice, patriotice, divine, morale, economice... Și, l-a strigat, cu glasul său întărit de convingerea ce-și are rădăcinile și în cristalul rațiunii și în stânca obscură a realității umane! — a strigat ca profetul în pustiu dar și ca judecătorul la tribună, cuvântul ce luminează și cel ce pedepsește și cel ce înalță pe impovărații căzuți în tina sângeroasă. A aruncat în tabăra înarmată a Stăpânilor bolovanii argumentelor năruitoare și, fără ură — căci cum zicea el, „Ura e dușmana mea, mai mult decât dușmanii mei“, — el a lovit nu în oameni, ci în acele *idei* negative ce erau realitățile infernale ale războiului. Dacă a scuturat deasupra hienelor politice și militariste fulgerile anatemei, a biciuit — (și Isus a biciuit zarafii instalați în templu) — armata renegaților, pe toți cei ce erau și trebuiau să rămână frații săi întru spirit și menire. Ceiace a spus el despre *Tolstoi*, e și pentru dânsul: „O conștiință liberă, liberă de orice constrângere, de orice prejudecată, liberă de orice idol, de orice dogmă de clasă, de castă, de națiune, de orice religie. Un suflet care să aibă curajul și sinceritatea de a privi cu ochii săi, de a iubi cu inima sa, de a judeca cu rațiunea sa; să nu fie o umbră — să fie un om 1)“.

Fiind multiplu în unitatea lui spirituală, Rolland a rămas regiunea visului, printre idealurile filosofilor, în împărăția „eternei Utopia“, așteptând „înfăptuirea spirituală a unei Revoluții umane, totale și fără violență“ 2). El s'a apropiat, mai mult decât toți profeții moderni, de inima popoarelor și de conștiința intelectualilor. A atins rănile sufletului și a turnat pe ele balsamul încrederii și al înoirii. Știa că decadența ultimă a societății materialiste e aproape, că a și început, — dar mai știa că sunt ascunse sursele Vieții ce va nutri o lume nouă. Lumea aceasta nu va crește dela sine. Mai presus de legea externă, e „legea internă“ (de care vorbește și Tolstoi) și care ne silește să ne creăm pe noi înșine, prin purificare morală, prin lenta trudă a auto-înălțării.

Ținând seamă de contigențele sociale și de natura omenească, Rolland n'a predicat creștinismul absolut al bătrânului dela Iasnaia-Polyana. Nu non rezistența la rău, ci neagresiunea! In domeniul social-politic, el a căutat pe lângă cauzele generale (în această privință opera lui documentară e imensă) și cauzele

---

1) Les Précurseurs, Tolstoy: l'esprit libre, pg. 42.

1) P. J. Jouve: Romain Rolland vivant, pg. 152.

lăuntrice. Fiecare popor, ca şi fiecare individ, să'şi vadă bârna din ochiul lui şi să'şi stârpească proprii săi paraziţi. Individualismul lui Rolland, fără bisericuţă şi fără ego-centrism paralizant, se vădia cu toată delicateţa şi cu toată hotărârea de menţinere a independenţii spirituale şi a integrităţii personale.

El n'a încetat să fâlfâe deasupra incendiului european steagul alb al armoniei universale. De mult n'a auzit omenirea cuvântul magic al „cetăţeanului universal"... L-a rostit odată, zadarnic, *Socrate* — iar *Crist* a isbutit să-l răsădească pe pământul Galileei. Azi Rolland a retrezit acest „cuvânt — care trebue să fie însă o realitate temeinică între atâtea cugete luminate; „luptătorii Spiritului" s'au recunoscut prin glasul profetic al Solitarului ce rătăcea pe înălţimile alpine.

In jurul lui Rolland s'a strâns o minoritate de spirite europene, împărtăşindu-se din el, — „o mică biserică laică; mai mult decât cealaltă biserică de azi, ea îşi păstrează credinţa în unitatea gândirii omeneşti şi crede că toţi oamenii sânt fiii aceluiaşi Părinte".

Să vestim acest adevăr esenţial: veşnicia Spiritului creator, — permanenţa indestructibilă a divinităţii revelată în om. Aceasta e prima noastră izbândă. Şi, cel care întrupează şi domină totodată drama omului vizionar, Romain Rolland solitarul credincios singuratecilor pierduţi în pădurea ancestrală plină de fiare — el, trebuia (precum a şi făcut, hotărându-se cu *Fr. Nicolai)* să scrie acea „*Declaraţie de independenţă a Spiritului*" care a fost semnată de cei mai de seamă din avant-garda oamenilor creatori de valori estetice, filosofice, ştiinţifice. La 23 Iunie 1919, când la Paris „salvele vesteau oraşului primirea păcei nedrepte", a fost lansată această declaraţie mai epocală decât oricâte „declaraţii oficiale".

EUGEN RELGIS.

* * *

ENESCU IN SPANIA

Cu titlul *El violinista Enescu*, fostul secretar de la legaţiunea Spaniei în Bucureşti, Melchor de Almagro San Martin, publică în *Imparcialul* din 15 Faur, un articol în care, pe lângă povestirea împrejurărilor în care a cunoscut pe artistul nostru, şi drept cadru personajului, diplomatul spaniol face şi descrierea zilelor şi aspectelor Iaşului şi Moldovei tragice şi băjenare, din timpul războiului.

In afară de puţintică ironie şi de amintirea fioroasă a ultimelor vremuri de răsmeriţă, petrecute în „Iaşul ruinat, capitală moldovenească, jumătate rusească, jumătate ovreiască, — românii, pe semne, deşi erau destui, intraseră în pământ — cu uliţe strîmbe şi cocioabe de scînduri putrede (sic)" de un diplomat obişnuit cu confortul apusean, articolul secretarului de legaţie spaniolă, pare a fi inspirat de admiraţia pentru Enescu, şi de compătimire pentru nenorocirile ţării noastre.

Unele neexactităţi, poetice, fireşte, în ce priveşte înfăţişarea capitalei moldovene şi firea poporului, dar mai ales a boerilor moldoveni, ar fi putut lipsi fără nici o pagubă, căci nu credem să existe de cât într'o închipuire peste măsură de romantică credinţa că boerii moldoveni de odinioară umblau îmbrăcaţi numai în piei de vulpe albastră, împodobiţi cu fel de fel de giuvaericale şi perle, şi că după ce se îmbătau cu vin şi sânge purcedeau prin munţi să fure circaziene, ori ucideau cu lovituri de gârbaciu pe robii egipţieni!! (sic).

Dar astea sînt *menudencias* (mărunţişuri), pe lângă felul simpatic în care sîntem prezintaţi şi pe lângă măestria prin care se evocă exodul şi tristeţea din ultimele vremuri de băjenie.

Intr'o seară îngheţată, după o cină sărăcăcioasă de diplomat, iată că i se prezintă colegul grec, oferindu-i o invitaţie la prinţesa Maruca Cantacuzino, „la seniora más interesante de Rumania, y quizás de Europa", unde avea să cânte Enescu.

După o călătorie de un ceas cu automobilul, prin nişte meleaguri, din direcţia frontului — aşa reiese din oprelile făcute de santinele automobilului — distinşii diplomaţi ajung la *villa* prinţesei Maruca Cantacuzino.

In salonul principal al villei, Enescu revărsa din arcuşu-i vrăjite valuri de melodie peste inimile musafirilor. Cum prinţesa Cantacuzino nu îngăduia ca liniştea să fie turburată în asemenea clipe, diplomaţii, după sfaturile Alteţei Sale regale, prinţesa Elisabeta, care fuma în *hall* o ţigare turcească, cufundată pe o sofă de aceiaşi provenienţă, pătrunseră în salon în vârful picioarelor, ferindu-se să nu facă sgomot.

„Odaia era imensă; un fel de biserică; întuneric aproape desăvârşit. Numai nişte lumînări aşezate lângă un pupitru cu note de muzică, împrăştiau puţină lumină; în licăreala slabă se ghiceau vagi profiluri omeneşti, grupate şi nemişcate; umbre de perdele şi de plante, o lume de nălúci... Şi învăluind totul ca un fluid minunat ce împrăştia în salon vrajă şi vis, se revarsa nespus de dulce, parcă din altă lume, muzica unei viori, care aducea sufletelor uitare şi extaz. Era Enescu.

Când minunata pagină muzicală se isprăvi, în salon se aprinseră luminile electrice, vrăjiţii, împietriţi începură să vorbească şi să se mişte, giuvaericalele scânteiară, doamnele zâmbiră şi lumea începu să se plimbe încoace şi încolo, salutându-se, ca şi cum atunci s'ar fi întors dintr'o călătorie.

Lângă peretele, acoperit de policromia bogată a unui covor persan, se întindea un mare divan, pierdut sub perini, pufuri, covoraşe şi mătăsuri sclipitoare, jumătate pat turcesc, jumătate canapea europenească. Pe el hodineau, aproape lungite, printre perini, mai multe chipuri de femei dumnezeesc de frumoase, şi a căror frumuseţe era şi mai mult scoasă la iveală, prin luxul vestmintelor, sclipirea briliantelor şi matul suav al perlelor peste netezişul sînurilor decoltate. Una din frumoasele femei era însăşi Prinţesa Cantacuzino, naltă, mlădioasă, cu fin profil florentin şi zâmbet semeț, fluturând pe buzele subțiri, sub farmecul unor ochii clasici, curați și limpezi, reci și fără cusur. O bluză de catifea neagră, cu sgârcenie brodată în aur, accentua și mai puternic tonul turburător al ființei sale. Alta dintre doamne, zâmbitoare și îmbrăcată în albastru, era Prințesa Maruca sau Prințesa Bebé, care va fi într'o zi Regina Sârbilor; alta, doamna Lahovary; alta, încântătoarea Prințesă Alexandra Ghika, desăvârșită ca o statue de Canova, și cea mai frumoasă dintre toate, chip măreț și bine făcut potrivit la stat, mândră ca o Junonă și zâmbitoare ca Venus, bălae și albă, îmbrăcată în catifea roșie venețiană și hermină regală, încununată cu briliante fabuloase, era M. S. Regina României.

In jurul Său forfotiau Prinți și generali, ambasadori și miniștri, curteni prea măriți, o roire de luminații și scânteere de autorități, care deodată, la un gest al Prințesei Cantacuzino, rămaseră nemișcați; ori ce zgomot încetă. Regina și Prințesele se așezară din nou cu fețele îngândurate pe perinele moi, parcă s'ar fi reîntors în împărăția basmelor unde Prințesele dorm vrăjite; luminile se stinseră; se topi scânteerea giuvaericalelor. Prințul Nicolae se așeză pe jos, pe un macat, cu capul între mâni: șoaptele amuțiră; tabloul arătos se șterse cu desăvârșire; parcă se auzia fluturarea ușoară a fulgilor de zăpadă căzând domol afară prin văzduh, și încă odată pasărea mistică a melodiei se înalță spre cer ca o minune. Enescu începu atunci o sârbă din vremurile bune când România, voioasă și mândră, încununată de flori de câmp, dănțuia în frumoșii ei munți Carpați. Contrastul fericirii trecute cu prezentul nenorocit, fu atât de sguduitor, în cât toți ochii se umplură de lacrămi și (ah, gest și faptă de erou legendar!) multe piepturi, acoperite de cruci și împodobite cu perle, suspinară amar".

……

Și acum, când am ajuns la sfârșit, firește că ori ce cititor se va întreba; „și despre Enescu unde e vorba?" Cată însă să se știe că asta este soarta oamenilor mari, să servească la ori ce; chiar să se vorbească de ei fără să se vorbească.

AL. POPESCU-TELEGA.

A APĂRUT DE
F. ADERCA
IDEI ȘI OAMENI
Editura Alcalay & Calafateanu Prețul lei 24.—

CHIPAROSUL

La orizont,
Un arbor drept,
Despică transparenta depărtare.
Şi-aşa, cum stă la capăt de cărare,
El face drumu 'nţelenit să pară-o frază,
Pe care-o 'nchide-un semn de exclamare...

O! Te cunosc, copac pietrificat!...

O mână grea şi, totuşi, nevăzută
A 'nfipt — din care stranie poruncă —
In fiecare umăr de ruină,
In fiecare spate de mormânt,
Rigidu-ţi trunchi, ce umbra şi-o aruncă
Precum ar asvârli un şarpe, ca să muşte
Rotundele coline desmierdate de lumină...

O! Te cunosc, copac stingher şi mut!

Pictat pe cer,
In câte-amurguri nu mi-ai apărut,
Brusc ridicat pe-a zării 'nvăpăere,
Asemeni unui deget pus pe buzele 'nserării,
Cerşind tăcere...

...Sub boarea rea şi rece, ce 'n plasa ei mă prinde,
Plin de
Monotonia svâcnitoare a moartelor poteci,
M'am cufundat în calmul desnădejdii
Ca 'ntr'o groapă, sau
Ca o umbră 'n adânc de scorburi reci.

Şi-acum te simt crescând de-asupra mea...
Acerbele dorinţi şi frământări tăcură.
O linişte ameţitor de grea
Mi-ncrucişează braţele pe piept,
Imi pâlpâe prelung — ca un sărut — pe gură...

Rămâi, aşa, în preajma mea!
Opreşte tremurarea ramurilor negre.
Sub vântul primăverii noui ce vine
O frunză nu clinti — să nu trezeşti
Nimic din tot ce-am îngropat sub tine...

VIRGILIU MOSCOVICI

IN JURUL PAŞOPTISMULUI

Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială, ultimul fascicol, aduce începutul unui important studiu asupra desvoltării sociale a României între 1829—1866, datorit d-lui St. Zeletin. La noi un astfel de studiu este unic atât prin aplicarea concepţiei materialiste a istoriei la explicarea liberalismului român, cât şi prin serioasa critică ştiinţifică a sistemelor sociologice şi economice, cu cari se învecinează, iar alteori se află în ireductibilă opoziţie metoda de investigaţie a autorului. Multe din noţiunile ce păreau obscure se lămuresc dela sine prin reducerea la un punct de vedere unitar şi luminos; multe alte concluzii inevitabile surprind prin logica cu care ţâşnesc din ciocnirile brusce ale celor mai curente idei pe acest tărâm de cercetări.

Liberalismul român nu mai poate fi privit ca opera *bonjouriştilor* romantici şi romanţioşi, inamoraţi de luxul de cultură franceză şi spăimântaţi de ignoranţa sălbatecă de la noi. Transformarea ţărilor române începe încă de la tratatul de Adrianopol care deschide prin ele noi căi de circulaţie pentru bogăţiile Europei. Revoluţionarismul ideologic al paşoptiştilor noştri este consecinţa comercializării vieţii economice a ţărilor noastre, a ieşirii lor din feudalismul agrar de până atunci.

Aspectele comice prinse de Caragiale nu sunt decât produsul unor conflicte la suprafaţa acestei noi vieţi creiate statului român. Infrastructura economică era destul de solidă pentru a face imposibilă revenirea la formele părăsite, iar dacă ideologia tribulă încă în jurul făgaşurilor de adaptare la fondul nou creiat, aceasta e tocmai o dovadă peremptorie că acel fond era acum altul. Antiliberaliştilor le scapă tocmai acest proces de infrastructură. Criticând *bonjourismul*, au aerul să creadă că totul se reduce la el şi că nicăieri nu a fost nimic altceva decât o generoasă mişcare de adaptare pur ideologică la noile condiţii de viaţă naţională, condiţii importate aşa cum se găseau în apus. Ei nu văd că liberalismul ideologic îşi are explicaţia prin substratul economic consolidat între ani 1829—1866.

Comicul burghez al acestei ideologii încă gelatinoase şi încă în căutarea osului central este de fapt un aspect al lucrurilor în sine. O altă atitudine se impune faţă de acest comic: în locul zeflemisirii, seriozitatea din faţa lucrurilor cari nu pot fi altfel.

Deprinşi însă cu prima atitudine, satiricii noştri au văzut în liberalismul ideologic al burghezimii noastre o excrescenţă parazitară.

In realitate el nu ar fi de comparat decât cu mănuchiul de frunzişoare iţite la faţa pământului în timp ce în adânc se înfige fructul-rădăcină.

Perspectiva literară se deplasează şi ea ca o consecinţă a constatărilor de mai sus. In transformările anului 1848 există şi o excrescenţă parazitară a organismului nostru social, un adevărat cal de bătae pentru verva satirică. Acesta e paşoptismul nobilitar. De o parte, marea boerime cu privilegii, cu apanagii seculare şi ereditare, de alta mica boerime, recalcitrantă la schimbările vremii, sărăcită şi încolţită de nevoi. Exemplarele acestei mici boerimi ţipă după egalitatea cu cei mari, dar îşi simt carnea piele de găină la contactul cu talpa ţării. Egalitatea cu fruntaşii boerimii, păstrarea tuturor privilegiilor faţă cu mojicii, iată adevăratul aspect contradictoriu, sursă nesecată de comic a *bonjourismului* paşoptist.

Viaţa boerimii nu se mai putea smulge însă din făgaşul spre care o târau prefacerile de infrastructură. Stăruind în ideologia lor reacţionară — cei mai mari din boeri —, debitând fraze ample de liberalism — cei mici — pentru a părea în curentul vremii, în timp ce ei mergeau contra ei prin tot felul lor de viaţă, şi unii şi alţii reprezintă lupta disperată cu timpul, silinţele de a-şi feri de mâna lui hrăpăreaţă privilegiile ameninţate.

Aci e adevărata adaptare a vorbei la faptă, a aparenţei la realitatea vieţei, a suprastructurei la infrastructură.

Dezagregarea treptată a boerimii, căderea până la treapta de tributară a pieţelor europene de unde îşi aducea obiectele de care nu se mai puteà lipsi, topirea averilor boereşti roase de uzura cămătarului ovrei, care se oferă şi reuşeşte să treacă prietin binevoitor în cele mai critice momente, iată complect tabloul decrepitudinii senile, totuşi strigător şi bătător la ochi prin extravagantul culorii menite să tempereze cenuşiul tot mai închis al fondului existenţei ce se macină. Nimic mai comic decât această senilă apariţie de fine de carieră, cu pretenţii de nesecată tinereţe jovială.

Şi totuş literatura satiricilor noştri se înduioşează şi lăcrămează—ea care nu poate stoarce o lacrimă pentru durerile vrednice de lacrimi — asupra durerii apusului boerimii noastre.

Dispariţia ei se nimbează cu duioşie romantică pentru bunul timp de odinioară, în vreme ce colţii tot mai veninoşi se ascut în muşcături câinoase în trupul fragedei burghezii.

Incomprehensivă şi lipsită de justa atitudine etică literatura carageal iană săgetează de multeori în gol. Ea se înfăţişează adesea ca o revărsare nestăvilită a unei personalităţi excepţionale care păstrează — consequentă cu fundamentalele însuşirii sarcastice nedesminţite-aceiaş atitudine faţă de toţi oamenii şi de toate lucrurile Realizările superioare în artă ale acestei literaturi fără pereche nu sunt puse aci în discuţie. Reţinem cu acest prilej unghiul de vedere romantic sub care Caragiale prindea aspectele contradictorii ale epocii de prefacere a societăţii româneşti.

Numirea de romantic nu poate surprinde dacă ţinem să luăm acest cuvânt în cea mai întrebuinţată accepţiune, în orice caz ca un cuvânt care presupune o îndepărtare de la realitate, iar alteori o falşificare a ei, cu sau fără bună credinţă, aceasta este indiferent.

Plecând de la un studiu de interpretare măreaţă a revoluţiei burgheze române, am ajuns în ogorul literaturei pure.

Putem încheia în termeni marxişti consacraţi: Suprastructura ideologică burgheză îşi aşteaptă scriitorul care să o reprezinte după ce o va fi înţeles, scriitorul care să fie în stare în primul rând de acea mare putere de simpatie, de care nu a dat dovadă literatura carageallana.

Verva satirică şi-ar găsi un ogor aproape nedesţelinat în exploatarea contradicţiilor flagrante din viaţa apusă a boerilor paşoptişti. Decât că — exceptând pe Alexandri care ne-a dat câteva încercări de reconstruire a acestui proces de descompunere socială a boerimii timpului — această literatură s'ar găsi în prezent fără obiect.

Atunci când îl avea i-a lipsit putinţa vederii juste. Acum — s'a văzut de altminteri cu prisosinţă din opera lui Brătescu Voineşti şi în parte a lui Gârleanu — viaţa boerimii de odinioară s'a romantizat. Sinceră ca punct de plecare, această literatură nu poate fi mai obiectivă decât nu era a lui Caragiale în acele laturi în cari romantismul — cu totul de altă natură decât al unui Brătescu Voineşti ori Gârleanu — îl făcuse miop tocmai pentrucă văzuse prea bine şi prea de aproape în multe lucruri.

Miopia unui Brătescu Voineşti ori Gârleanu provine însă după noi din silinţele omorâtoare pentru ochi de a vedea lucruri şi oameni de la prea mare depărtare. La această depărtare se găsea faţă de aceşti scriitori viaţa boerilor români.

Literatura noastră are să regrete dispariţia acestei vieţi fără a-şi fi lăsat urme adânci şi neperitoare.

Pentru viaţa burgheziei în faşă, necomplet şi malițios înfăţişată de opera lui Caragiale — iarăşi insistăm asupra punctului nostru de vedere: că nu ne preocupă decât atitudinile etice şi nu realizările estetice şi că între acestea două la Caragiale este o prăpastie — literatura noastră nu mai poate avea acelaş regret simţit cu aceiaşi intensitate. El este temperat de speranţa unei reprezentări totale, a maturităţii acestei burghezimi ajunsă în pragul unei epoci de industrialism, deci tocmai în momentul prielnic când evoluţia încheiată a unei clase sociale permite lărgimea unei vederi integrale şi obiective.

MIHAIL IORGULESCU.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL POPULAR

OMUL CARE NE TREBUE 3 acte de N. IORGA

Vina e a noastră: am cântărit până acum teatrul domnului N. Iorga, cu un cântar străin. I-am cerut, bunăoară, ca personagiile să fie vii, acţiunea interesantă, conflictul vădit şi cât mai omenesc cu putinţă. Dispreţuiam astfel personalitatea artistică a d-lui N. Iorga, confundându-l cu dramaturgii infimi care nu-şi scriiau comediile între două audienţe politice sau între două schimbări de tren: Strindberg, Ibsen, Morseli, Tolstoi...

Când am măsurat pe d. Iorga deci cu măsura acestora, era neîndoelnic că d. Iorga, oricât e de mare, va eşi foarte mic, iar aceia — mici de tot — vor apare mari, aproape cât e azi d. Iorga.

In definitiv nu vreau să fac marelui nostru istoric nici un rău. Sunt convins că o puternică şi originală personalitate îşi poate înscrie existenţa miraculoasă, într'o universitate, ca şi într'un bloc de marmură, într'un partid politic, ca şi într'o piesă de teatru. Toată stinghereala vine de la criticul de artă care crede încă în legitima fidelitate casnică dintre inspiraţie şi material.

Astfel că chestiunea nu se mai pune: este d. Iorga un artist? Are d. N. Iorga, pe lângă o mulţime de alte talente şi talentul dramatic? Ci mult mai simplu: Ştii cine şi ce e d. Iorga?... Atunci înţelegi şi politica, şi istoria şi critica şi poesia şi teatrul d-lui N. Iorga.

Spre a nu-l defini mai precis — adică spre a nu-l nedreptăţi — să ne mulţumim cu această definiţie: d. N. Iorga e un om de acţiune. Cu alte cuvinte, simţimintele şi convingerile nasc numai întrucât se pot transforma în acţiune. D. N. Iorga — deşi a scris singur mai mult de cât toată societatea scriitorilor români la un loc — nu e un scriitor de rasă, adică un *intelectual*. Iată de ce n'aşi studia operile istorice şi literare ale d-lui N. Iorga, decât în lumina acţiunilor sale din timpul în care le-a scris. O pagină de d. N. Iorga trebue tipărită în ziua în care a fost scrisă: n'am putea garanta autenticitatea ei, a doua zi.

Această minunată însuşire — pe instabilitatea formulelor de chimie organică se întemeiază însăşi posibilitatea vieţii! — a îngăduit d-lui Iorga să exceleze în genurile literare care trăesc parazitar pe acţiune: discursul politic şarjat, pamfletul critic cu orizont limitat.

Teatrul d-lui N. Iorga, fie cel istoric (Tudor Vladimirescu, Un domn pribeag) fie cel original (Moartea lui Dante, Molière se răsbună) fie cel social (Omul care ne trebue) — trebue pus de viitorul alcătuitor al operilor sale complecte, în continuarea imediată a criticelor violente de la „Semănătorul" şi a delicioaselor şarje de la Dacia.

„Omul care ne trebue" suferă şi el de acele mici greşeli literare care în definitiv constituesc însuşi genul poesiei dramatice. Acţiunea principală se petrece mai totdeauna între culise, actele sunt pline de limbuţia nu mai mult de a două persoane — sau (act. III) a unei întregi obştii de arendare! Insfârşit povestea pictorului care, venind să-şi vândă moşia ţăranilor, se pomeneşte că rămâne la ţară să facă agricultură, nu e o idee ţărănistă ci *ţărănizantă*, pe care ne îndoim s'o guste vreodată un orăşan adevărat sau un pictor de talent. Această idee nu-i vine „pictorului" — nici în actul I, nici în actul al II-lea, nici în actul al III-lea; ci cam între actul II şi al treilea, când e cortina lăsată, sau poate în timpul actului III, între culise. De altfel pe omul de acţiune nu-l poate interesa decât rezultatul acţiunii, şi acest rezultat — e indicat cu precisiune.

In seara premierei, o ploaie torenţială a făcut pe d. Iorga să creadă că publicul n'a venit din pricina operilor sale dramatice anterioare — ceiace era nedrept, întrucât d. Iorga se bucură de o infinită simpatie, iar operile sale dramatice anterioare sunt tot inedite.

F. ADERCA.

INSEMNARI LITERARE

Năzuinţa este titlul cu mult prea tineresc al unei reviste totuşi mai mature, pe care prietena noastră, d-na Elena Farago, o scoate la Craiova cu promisiunea de a fi lunară. Acum când aproape toate publicaţiile periodice sunt silite să dispară din cauza mai nouă a agravării condiţiilor materiale, pe lângă cea mai veche a indiferenţii publice, nu putem decât saluta apariţia unei reviste literare, şi încă la Craiova... Asupra ideei ce ne-am face însă despre o revistă în provincie, suntem în deplin acord cu articolul prim al d-lui S. Mehedinţi: idealul nu poate fi decât în regionalismul cultural. Am înţelege deci ca *Năzuinţa* să strângă sorţele oltene cunoscute şi să caute a descoperi noi talente locale; înţelegem mai puţin o revistă craioveană ca un palid reflex al revistelor bucureştene, cu colaboraţiuni solicitate dela scriitori ce-şi au locul aiure. Dispersiunea forţelor nu poate fi decât dăunătoare celor de aici — şi întru nimic folositoare celor dela Craiova.

L.

Oamenii cari nu vorbesc de *Vasile Savel*. — Un mănunchiu de articole de ziar. In timpul războiului, epocă de abrutizare a trupului şi de bătătorire a conştiinţii, d. Savel şi-a însemnat neştiut aceste gânduri de om care vedea modul trist cum se selecţionau valorile în această încrâncenare, *(Nădejdi spulberate)* şi căruia i se părea ridicol manifestul regelui şi al guvernului de atunci, dat în ajunul ofensivei dela Nămoloasa, prin care se făgăduia ţăranilor împroprietărirea. Evenimentele ulterioare i-au desminţit pesimismul.

In broşură se găsesc şi pasagii ce se pot situa între ziaristică şi literatură.

V. S.

„Fericirea" (dramă în 3 acte) de *Ignotus*. — In piaţa literară contemporană, unde orice articolaş e iscălit, în cap şi la sfârşit, cu numele, pronumele, oraşul de baştină al autorului, etc., anonimatul lui Ignotus, dacă nu e fenomen rar e cel puţin anacronism. Cine se ascunde în dosul acestui paravan?

Ne-am întrebat de multe ori fără răspuns. Acest capriciu să fie modestie, timiditate sau pur şi simplu tendinţă de senzaţional? Cei care cunosc taina, o păstrează însă bine.

După ce a publicat o serie de poezii în Sburătorul, dă iar semne de existenţă, de astădată în teatru. „Fericirea" face parte dintre dramele cu „teză", după cum însuşi autorul ne dumereşte în câteva cuvinte la început. Eroina (Lena Mătăsaru) a iubit în tinereţe pe un văr (Paul Flavian) de care a fost despărţită printr'o intrigă mincinoasă a mamei sale, pentru a fi măritată cu un om bătrân şi bogat (Sache Mătăsaru). Vărul pleacă în America, de unde se întoarce peste 16 ani, când începe propriu zis acţiunea. Lena are o fată (Marta) care simte aceeaşi afecţie pentru Paul ca şi mama sa. După un şir de întâmplări, dramatice, ea se căsătoreşte cu Paul prin mijlocirea preotului Ulieru, care face „minunea" convingând pe toţi că numai în jertfă e fericirea.

Autorul atacând o teză moralo-socială, trage dela început, între ei şi noi, din pâcla-fiordurilor, umbra colosului dela Nord, care ne obsedează tot timpul acţiunei. Găsim în cursul dramei tot coloritul ibsenian, până şi pe pastorul simbolic, în persoana preotului Ulieru, care ca un „deus ex machina", apare la momentul oportun, pentru a încheea drama. Conform tezei propuse, în mod naiv în „drept cuvânt înainte"; „In jertfă e fericirea supremă şi în dragostea rodnică singura nădejde de nemurire."

In general, piesa se menţine onorabil până la sfârşit, cu toată lipsa de motivare psihologică.

I. V.

Idei şi Oameni", de *F. Aderca*.— Volumul d-lui Aderca este un mozaic: războiul e discutat cu un scepticism crispat de sarcasm; chestiuni de artă desbătute volubil: portrete de oameni, pe cari autorul caută să-le prindă subt toate înfăţişările, etc, toate înghesuite în cadrul articolului de ziar.

După cum se poate vedea volumul, în afară de o vagă atitudine pacifistă, e lipsit de o axă centrală, care, oarecum l'ar susţine. Jumătate din volum — capitolul „*Dezacorduri*" — ar fi putut apare singur.

Datorită faptului că bucăţile acestui capitol au o matcă unică şi converg toate către un fir central: războiul pe care se polarizează adesea în cristale luminoase — partea aceasta a volumului se citeşte cu interes.

D-l Aderca mânueşte abil *ideia* şi risipeşte imaginea poetică. După ce citeşti partea aceasta şi întorci însă fila dai de titlul...

... „*De vorbă cu G. Galacţion*" — crâmpee în care vorbeşte mai mult *Eu*, convorbitorul rămânând să-pună întrebări ca acestea. „Eşti sigur?". Şi apoi *Eu* răspunde pe o jumătate de pagină. Fără să vrei, închizi volumul, care totuşi... nu s'a isprăvit. Ne vine în minte un pasagiu din prima bucată a volumului: e vorba de un bas care, nebăgând de seamă că maşinistul dăduse drumul cortinei la o replică a tenorului, cânta cu ochii în sus mai departe: vroia să ducă până la capăt tot ce avea de dus..."

V. S.

„Din Sala Paşilor Pierduţi", de *Radu Rosetti*. — D. Radu Rosetti înmănunchează, subtitlul asesta, un număr de schiţe — al căror subiect (în cele mai multe) e luat din viaţa de tribunal. Deşi viaţa aceasta a mai fost exploatată în literatura noastră, autorul volumului de faţă reuşeşte totusi să fie, mereu nou ca anecdotă — şi, totdeauna, interesant ca desfăşurare. In schiţele sale — crânpeie vii şi unitare — se găsesc la tot pasul figuri simpatice. Lumea aflată în „*Sala Paşilor Pierduţi*" este învăluită în zâmbetul cald, larg binevoitor şi optimist al autorului. Ceiace face însă ca volumul să fie îngreuiat este balastul unui stil incolor şi asimetric...

M. S.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.—Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.—Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. —Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA TRANSILVANIEI
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa
Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mar
Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova
Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10
Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj
MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

∴ Gustaţi delicioasele ∴
produse ale
BOMBONERIEI ◆ ◆
◆ ◆ RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 33

E. Lovinescu . . . . Brăescu (I)
Emil Dorian . . . . Serile
F. Aderca . . . . Ce e naționalitatea?
Victor Eftimiu . . . . Stridențe
I. Valerian . . . . Plutire
Glaucos . . . . Karlheinz Martin
Camil Baltazar . . . . Fire de borangic
Sanda Movilă . . . . Gânduri
Marcel N. Romanescu . . . Către Kypris
Vladimir Streinu . . . . . . Tăcere
Cronica Dramatică: F. ADERCA.
Cronica Artistică: VICTOR ION POPA.
Insemnări Literare.

33

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ $^1/_2$ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal. la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT:

„DIN LUMEA ISLAMULUI"

TURCIA

JUNILOR

TURCI

de N. BATZARIA

Cu o prefaţă de N. IORGA

LEI 24.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

ANUL I.—No. 33 29 APRILIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

BRAESCU

I

Contrastul aparenţii cu realitatea, dela baza satirei lui Brăescu, ne evocă satira lui Caragiale. Materialul uman poate fi altul; mijloacele extracţiei elementului satiric sunt însă aceleaşi. Comparaţia nu înseamnă, desigur, identitate ci numai o simplă formă a cunoaşterii noastre. Suprapunând sau diferenţiind procedeele a doi scriitori, nu anticipăm nimic asupra realizării: arta este însă mai mult o problemă de realizare decât de metod.

* * *

Satira lui Caragiale are în genere caracterul obiectivităţii; lăsând la o parte orice consideraţie asupra suprafeţei, adâncimii şi execuţiei, ea este totuş mai puţin epică decât satira lui Brăescu. In *Momente* autorul nu-şi prezintă totdeauna în libertate eroii ci îşi ia faţă de dânşii o atitudine; îi subliniază oarecum şi-i comentează. Obiectivitatea în artă este, dealtfel, o problemă relativă; ea nu poate fi împinsă prea departe, fără exageraţie. Prin simplul fapt al existenţei sale, orice temperament reflectează lumea din afară într'un mod anumit; unghiul de reflecţie constitue tocmai personalitatea artistului. Impresiile se colorează şi se coordonează după legile obscure ale individualităţii. In imposibilitatea unei obiectivităţi absolute evoluţia artei se îndreaptă spre obiectivitatea relativă. Dacă inexistenţa artistului în lăuntrul operei sale e o absurditate, intervenţia lui voluntară este nu mai puţin un element de perturbare. Supusă doar determinismului interior, creaţiunea trebue să aibă aparenţa unei existenţe deosebite de cea a creatorului. Numai când e directă, contemplaţia estetică ne poate da cea mai înaltă satsifacţie.

Neproducându-se sub forma unui comentar explicativ, intervenţia lui Caragiale se atenuiază în ironie. Ea reprezintă o atitudine — evidentă în multe din schiţele lui, — din care vom face numai câteva citaţii.

In jurul lui Iancu Verigopolu, bărbatul filosof, din *Mici economii*, scriitorul trage rama comentariului său ironic: „Pornim la deal, şi merg plin de respect alături cu acest filosof antic, pe care atât de puţin îl pot afecta micile mizerii ale vieţii. Dumneata, ori eu sau altul, dacă ne-am afla în situaţia amicului Verigopolu, n'am putea desigur trece prin mulţimea care forfoteşte liniştită pe podul Mogoşoaei, fără să vedem în fiecare dintre aceste fiinţe un motiv mai mult de amărăciune pentru sufletul nostru destul de amărât... Ei bine, el nu! el mă pofteşte la un aperitiv... Admirabil caracter! etc.“ Tipul păşeşte astfel din existenţa lui obiectivă pentru a se scoborî în cadrul unui comentar subiectiv. In cadrul aceleaşi ironii continui intră toată acţiunea febrilă a lui Leonida Condeescu din *O zi solemnă:* „Un an! un an întreg de alergături, de stăruinţe, de protestări, de ameninţări! un an de nelinişte, de neodină, de luptă eroică: etc., etc.“ Omul e copleşit astfel sub o proecţiune de ironii. Biata republică dela Ploeşti sucombă şi ea în *Boborul* sub acelaş exces de patetism: „A! sunt sublime momentele când un popor martir sfarmă obedele şi cătuşele tiraniei şi, aruncându-le departe, tare de dreptul său, fără ură, uitând trecutul odios, închină des, dar sincer, pentru Sfânta Libertate şi — le pupă! O!“ Garda civică este evocată şi ea în *Baioneta inteligentă*, în acelaş ton de falsă pompă: „Timpuri eroice! am dela voi frumoase amintiri! etc.“ Atitudinea scriitorilor rămâne tot atât de evidentă şi când descrie pe tânărul bine informat de *Amicul X*: „Ridic ochii; a! ce plăcere! este amicul meu X. Vine cine ştie din ce sfere înalte să-mi facă onoarea a sta într'o berărie populară alături de mine. O strângere de mână îmi ridică imediat moralul etc“. Ce n'am putea cita însă din comentariul ornat sub care e zugrumat Coriolan Drăgănescu din *Tempora?* Schiţa respiră aceiaşi solemnitate ironică: „Până aici, Coriolan era mare, era incomparabil; dar aci, la statua eroului dela Călugăreni, era prodigios. Cuvântarea lui era zguduitoare, încât, auzindu-l, te mirai de nepăsarea eroului de bronz; cum oare nu descalecă, precum odinioară comandorul lui Don Juan, spre a face şi el o demonstraţie? etc. etc“.

Ironia este însă o armă pur intelectuală ; ea nu-i facultatea oglinzii ce reflectează ci a observatorului ce înregistrează, comentează şi ia o atitudine categorică faţă de lucrurile pe care le observă. Dacă obiectivitatea absolută a artistului este, după cum am spus, imposibilă, obiectivitatea relativă este o condiţie esenţială a artei. Prin ironie, Caragiale se interpune între noi şi obiect ; cu ajutorul ei voeşte să ne determine simpatiile şi antipatiile ; ne violentează asftel seninătatea contemplaţiei şi a liberului arbitru. Admirabilă armă polemică, ironia este deci un principiu distructiv al emoţiei estetice.

* * *

Sub acest raport, satira lui Brăescu reprezintă un progres evident. Prin imparţialitate, ea îndreaptă genul satiric spre literatura obiectivă. Imparţialitate, fireşte, relativă: din selectarea inconştientă a materialului uman în vederea efectului satiric, prezenţa unui anume temperament artistic este evidentă. După selectarea lui, materialul se grupează însă dela sine prin legi interioare ; artistul se refugiază în norul său ; nu mai intervine cu mijloace pur intelectuale pentru a-şi sublinia intenţiile satirice ; nu se mai pune între noi şi obiectul contemplat.

Ieşind numai din simpla prezentare a contrastului dintre aparenţă şi realitate, dintre formă şi fond, şi fără nici o intervenţie demonstrativă sau subliniere stilistică, satira lui Brăescu este încă un exemplu al tendenţii moderne a tuturor genurilor literare spre obiectivare.

E. LOVINESCU.

SERILE

III

Ni-e teamă parcă,
Seară,
Să te privim senin în faţă,
Căci noi nu ştim de unde vii
Şi ce ne-aduci în ochi pustii
Şi'n gura ta de ceaţă...

De-aceea ţi-am rămas străini
Şi-atunci când umbra ta ne'ngheaţă ;
Aprindem şiruri de lumini
Şi-astfel trăim eterna dimineaţă !

Cu fiecare licărire
Ne depărtăm de tine tot mai mult...

Dar când sfârşeşte groaznicul tumult
Din ţărna 'nsângerată de iubire
Şi când lumina cea din urmă piere,
Atuncea te privim cu bunătate.
Şi înţelegem toţi din pragul
Tăcerii tale moi
Că am aprins lumini nenumărate
Ca să uităm
Că te purtăm în noi !

IV.

Odaia mea-i un port la marea Serii.
O gură de singurătate,
Din care pleacă liniştea durerii
Spre pragul zării mate.
Odaia mea-i un port la marea Serii..
Pe ţărmul înfloritelor fereste,
Eu stau asemeni unui călător,
Ce-aşteaptă de departe-o veste,
Nerăbdător,
Dar vestea nu mai vine...
Căci din atâtea grele întrebări,
Ce le-am tot pus imensităţii serii,
Şi pe cari sufletului mi le-a trimis în zări,
Ca nişle năvi cu pânze de aiurări, —
Nici una nu s'a mai întors
Spre ţărmul îndoielii şi-al durerii...
Acuma altele nu pot plecà
Spre fundul zării mate,
Căci năvile, ce-au mai rămas în mine
Au toate pânze sfâşiate...
Stau singur şi aştept
Căci poate vine
Din toate cea din urmă navă.
Dar desnădejdea-mi creşte'n piept
Atàta de grozavă,
Că marea Serti se înalţă drept,
Apucă luna'n mâni şi prin fereastră
Mi-o întinde ca pe-o cupă de otravă !

V.

Vine, vine
O seară 'nviforată,
Cum poate n'a mai fost vre-odată,
Căci asiăzi poartă zdrenţe negre
Şi la fereastra mea stăruitoare bate
Cu degete uscate.
Acum s'a 'ngrămădit şi pe la scară
Şi asvârle bulgări de 'ntuneric
Pe groapa mea de grea singurătate
Şi-apoi
Adună toate clopotele vântului
Pe sub fereşti afară
Şi trage clopotele toate
Sunând blesteme lungi pământului.
Ce vrea, ce vrea, înviforata seară,
C'a rupt din arbori ramurile
Şi-mi sparge toate geamurile
Şi cu atâtea suliţi lungi de apă,
Ce şi le-a smuls din nor,
Loveşte-acum pe-acoperiş asurzitor ?

Vai, casa mea se surpă într'o clipă
Şi sufletul învins îşi frânge 'n sbor,
Sărmana, ultima-i aripă...
Ce vrea, ce vrea înviforată seară ?
Auzi ?..
Pe 'nvecinata turlă
S'a cocoţat acum şi urlă, urlă,....

EMIL DORIAN.

CE E NAŢIONALITATEA?

A trece azi printr'o ţară nouă, înseamnă a trăi probleme noi. Nu ştim ce probleme va fi simţind călătorul care, în acest întâi sfert de veac, ar trece prin Jugoslavia, Polonia, Finlanda sau România.

Cine trece însă prin Cehoslovacia, trăeşte, în toată complexitatea şi tragedia ei, problema naţionalităţei.

* * *

Dacă această revistă ar fi fost umoristică, am fi schimbat desigur titlul însemnărilor de faţă. Am fi scris: *Ultima noutate europeană* sau *Poporul fără patrie şi patria fără popor* sau *Nou!! Cea mai fină creaţiune diplomatică: tăetură impecabilă!* — Şi aşa mai departe... Iar în ce priveşte textul, ar fi fost foarte scurt şi ar fi cuprins cam următoarele:

Cehoslovacia e alcătuită din 4 imperii: Germania, Rusia, Austro-Ungaria şi România. Cehii propriu zişi se compun din: slovaci, ruteni, ruşi, ovrei nemţi, unguri şi români. Ceh autentic e recunoscut un singur om, care e slovac, şi care ca titlu de curiozitate e ţinut într'un castel din Praga: se numeşte Masaryk, e căsătorit cu o englezoaică şi face sforţări uriaşe pentru a se multiplica, fiind în acelaş timp propriul său preşedinte de republică. — Cele mai de seamă inspiraţii musicale cehe n'au fost scrise; ele se cântă totuşi în toate cabaretele lumii. — Literatura există în grele condiţiuni, întrucât nu ştim care e limba literară. Se poate însă afirma că fiecare ceh îşi scrie propria sa literatură. Cu toate acestea există o legătură culturală şi etnică solidă: şinele de drum de fer....

Dar acest ton e potrivit doar în anumite ore de veselie, când toate răsvrătirile şi remuşcările vieţei se arată spiritului sarcastic ca fragmente definitive ale universalei farse.

Existenţa Cehoslovaciei este într'adevăr o biruinţă a spiritului!...

Fără patrie — mai rău: având câteva patrii; fără naţionalitate — ba având câteva naţionalităţi, ideia cehoslovacă (copil oropsit al marei idei slave) s'a zbătut nelămurită în ea însăşi, copleşită când de umbra neagră a călugărului, când de sabia grea a cavalerului. Scântee dintr'un fantastic incendiu slav care n'a fost niciodată, dar pe care mulţi îl aşteaptă încă, ideia cehoslovacă urmărită crunt de istorie, a pâlpâit pe rând în munţii Bohemiei, în pădurile Slovaciei, şi de cele mai multe ori sus, la stânele ciobanilor din Tatras. Unitatea n'a fost totuşi cu putinţă decât prin sacrificarea.... intransigenţei naţionale; cehii s'au unit frăţeşte, în 1918, cu slovacii — nume sub care se ascund încă două neamuri.

Hotărât, pentru un cercetător al iluziilor omeneşti, pilda națională a Cehoslovaciei ar fi terenul ideal, temelia ideologică sigură a altor iluzii, mai mari și mai fecunde: națiunea europeană poate — și altele...

Dar naționaliștii cehoslovaci nu-și pot renega principiul lor de viață — omul care stă va voi să desmintă *instabilitatea* celulară a organismului său! — ei vor scri în toate cataloagele de mostre că deși târgul din Praga este și va fi *internațional* (atât ar mai trebui: ca vânzătorul să se intereseze de forma molarilor aceluia care cumpără o periuță de dinți!) totuși „cehii și slovacii formează o singură națiune întrucât însușirile lor se întregesc în desăvârșită armonie".

Dar despre care dintre națiunile europene nu se pote spune acelaș lucru? S'ar întregi oare mai puțin germanii cu francezii? italienii cu austriacii? sârbii cu bulgarii?.

Greșeala noastră — căci desigur *noi* greșim când venim cu sulițe interogative să găurim un fapt care e un munte de granit — provine din închipuirea că acțiunile oamenilor sunt mânate de regula de trei simplă a logicei.

Iluzia naționalității e sublimă pentru că în ultimele două veacuri cel puțin (decând a apărut în viața oamenilor cu toată energia ei exclusivă) a isbutit să creieze aglomerațiuni fraterne și a ridicat la patrat — *cu ajutorul unei idei fără realitate sanguină!* — forțele de creațiune.

Ideia de naționalitate e aproape necunoscută în Anglia și America, unde n'au existat opresiuni din afară. Există un naționalism francez și german — pentrucă aceste două neamuri înrudite, n'au încetat de a fi două săbii care se amenință. Există un naționalism român, îndreptațit ca și naționalismul cehoslovac. A existat un naționalism maghiar pentru că trebuia să maghiarizeze foarte mult, și va exista și de-acuma încolo, hrănit de nostalgia teritoriilor pierdute și de suferințele unui orgoliu tragic.

Unde ne va duce oare această *tonicitate* de grup, cu extraordinara ei putere de mordant și de colorație? Minunată rămâne *ideia* care, falșificând fapte și date precise, crează lumi noui cu noui proprietăți — și cu energiile fantastic multiplicate!...

E cazul Cehoslovaciei — e poate și cazul României.

Mărturisim că am rămas cu multe nedumeriri. Nici Cehoslovacia, pasionată de naționalitatea ei, nu ni le-a risipit.

Ba am găsit o frază destăinuitoare și dureroasă care vrea să pue un fundament de materialitate, ideii de naționalitate, pe care o iubeam mai mult când am crezut că plutește pe un ocean de misticism.

Publicistul ceh *Ed. Stern* în suplimentul ilustrat al ziarului francez *Journal des Débats* din April 1921, închinat Cehoslovaciei, scrie următoarele despre politica socială: „Națiunea cehoslovacă în întregul ei era înainte de războı alcătuită mai cu seamă din oameni de condiție umilă: lucrători, mici fermieri, meseriași și negustori. Așa că sub vechiul regim suferea jugul și național și social al germanilor, mai puternici din punct de vedere industrial şi financiar. Ca o urmare a acestui fapt cehii representau în Austria elementul progresist; orice lărgire a dreptului electoral şi orice acţiune în favoarea clasei muncitoare întărea cu drept cuvânt poziţia cehă şi slăbea poziţia germană. *Masaryk a declarat din această pricină că chestiunea cehă este o chestiune socială."*

Şi acum când s'a resolvat chestiunea cehă — resolvatu-s'a oare şi chestiunea socială? Cu toată activitatea intensă în domeniul social, problema nu e resolvată — unii cred că e insolubilă. Şi cu toate acestea, iată naţionalitatea cehoslovacă liberă, strigând cu glas mare, în lungul şi în largul lumei, numele ei dublu!...

Nu, nu voim să credem că înlocuirea burgheziei germane cu o burghezie naţională a fost singurul eroism al poporului cehoslovac — ar fi prea de tot meschin... Ferbinţeala naţionalismului ceho-slovac există chiar acum când burghezia naţională şi-a asigurat existenţa şi când alte noi pericole nu se văd la orizont.

F. ADERCA.

STRIDENŢE

Plutesc întâile cocoare
Spre cerul altei primăveri...
In moartea zilelor de ieri
Sânt secole întregi defuncte.

Cu lungi suspine, vântul toamnei
A smuls întâiul stol de foi...
Grădina care a fost în noi
O bate şi-o goleşte vântul

Grădina sufletelor noastre
In serile ploioase, reci,
Va fi un cuib de lilieci.
Ca mâine, fi-voiu iarăşi singur.

In suflet, pauze imense...
Şi 'n sgomot nou, te voiu uita...
In aburi vineţi, fruntea ta
Din mintea mea o să se şteargă...

Mi-e frică. Strânge-te de mine
Dă-mi mâna! Uite, s'a sfârşit...
O, ziua când ne-am întâlnit!...
Mai lasă-mă să-ţi plâng pe umăr...

VICTOR EFTIMIU

PLUTIRE

Mă simt uşor
Purtat spre culmi necunoscute,
Asemeni unui nor...
Din ce în ce urcând mai sus,
Mă soarbe nepătrunsul,
Şi strâng la sân întreg văzduhul,
Imprăştiind în golurile nevăzute
Atomii nesfârşiţi de gânduri,
Ce îi înalţ mereu,
Din vatra sufletului meu...

In adâncuri
Pământul tremură timid,
Un bob scăpărător de rouă,
Ce l-aş strivi cu buzele-amândouă...
Il văd prin îmbulzeala-atâtor sori,
Ce prăfuesc neantul,
Şi-mi pare-atât de mic
Că mă întreb,
Cum de-am putut să'ncap vr'odată,
In coaja astrului pitic...

Mai sus.., mereu mai sus,
Păşesc pe calea albă
Spre zenit
Ca să aduc din nou viaţă
Vr'unui astru adormit.,
Mai sus...
M'adăp din slavă cu nesaţiu,
Ducând în mine timpul care a aţipit,
Uitându-mă în spaţiu...

……

Dar gâfâind, din urmă,
M'ajunge umbra mea de om
Cu-alaiul veşted de regrete,
Şi mă trezesc de-odată singur
In corul mutelor planete...

Un gând străin mă trage'n'jos..,
Şi, coborând din lumile astrale,
Mă întrupez, din nou în ciobul meu de lut
Ca să-mi golesc tot stropul de-amăgire,
In strâmta plăsmuire
De tină şi lumină...

I. VALERIAN.

KARLHEINZ MARTIN

Regisorul german Karlheinz Martin, a supus curiozităţei noastre noutatea formulei sale de regisorat. Privită ca o realitate sau un progres al artei scenice, formula lui trebuie *contestată*. Sub rezerva anumitor condiţii generale, oricine are însă dreptul încercărilor temerare. Şi regisorul german le împlineşte.

Alături de linia mare a *evoluţiei*, încercările lăturalnice îşi au sensul şi influenţa; prin evadarea lor dela norme, rectifică uneori traseul obişnuit spre o curbă nouă. Meritul lui Martin e în gestul încercării nu în formula pe care o propagă.

Ideea de a deplasa planurile geometriei în spaţiu, e îngăduită; rezultatele sunt însă contestabile. A aşeza într'un decor strâmb, conştiinţele strâmbe ale unei drame moderne sub pretext de armonizare şi sugestie, e un simplu paradox. Legea contrastelor, care e şi legea adevărului, nu se poate suprima. Săvârşirea unei crime în echilibrul stabil al liniilor drepte, ce alcătuiesc fondul decorului uman, produce un efect şi dă o sugestie mai puternică decât înclinarea planurilor, conformă aberaţiei conştiinţelor. Aceste planuri egal aplecate ale răului, înclină şi vederea spectatorului şi constituesc astfel un nou plan cu axă comună, înclinat în întregimea lui. Un plan „conform" al imoralităţei care perverteşte opinia şi nesocoteşte intenţia contrastului moral.

Subt pretext că totul se petrece în orbita mobilă a mişcărei planetare, s'ar putea imprima teatrului Martinian în acelaş timp cu oblicitatea, o mişcare rotativă pentru ca expresionismul să fie deplin.

Nu asta e însă concepţia expresionismului. Il înţeleg ca pe o artă care caută să realizeze în aspectele exterioare şi pe cele interioare şi pe amândouă să le proiecteze în raport cu timpul şi spaţiul, reconstituind omul complect în natura mobilă, fără a nesocoti armoniile şi echilibrele. O artă în care ochiul artistului ca şi al privitorului, a dobândit o capacitate nouă de a contempla şi reda adevărul în raporturi şi relativităţi — deci complect, — pe când până ieri arta nu prindea decât *momente fixe*.

Monştrii lui Shakespeare au răzbit vremurile şi au rămas strâmbi pentru eternitate chiar fără ajutorul actorilor. Actorii, de partea lor, subt armonia variată şi evolutivă a gestului, expresiei, dicţiunei, au exteriorizat toate diformităţile sufletului omenesc până la maximum de obsesie realistică. Strindberg a ştiut să-şi proiecteze pe ecran prin darul literar perversitatea paiaţelor omeneşti. Ibsen şi-a desăvârşit viţiul caracterelor. Au nevoe să fie secondaţi, nu demonstraţi. Interpretarea îi micşorează dacă nu chiar denaturează.

Prin arbitrar asupra textului, prin autocraţie asupra jocului, arta d-lui Martin suprimă două categorii: autorul şi actorul, care singure dau teatrului existenţă; în loc să colaboreze cu ele — le suprimă sau le deprimă — în ori-ce caz le oprimă.

Rămâne deci un *guignol* superior, la nivelul civilizaţiei actuale, căruia i se poate admira, cumpătat sau necumpătat, ingeniozitatea, cum se poate admira iscusința aceluia care mişcă păpuşile şi care singur există: animatorul.

Atât timp însă cât vrea să numească actor, o fantoşă în serviciul exclusiv al intenţiilor sale; atât timp cât textul e pentru el o versiune de adaptare; cât timp vrea să consfinţească nume şi să statornicească reguli, formula d-lui Martin e o fraudă artistică.

Opera e a sa — a animatorului; să-şi păstreze şi onorurile şi răspunderile.

GLAUCOS.

FIRE DE BORANGIC

...O după amiază vioaie de April,
In care casele râd cu geamurile luminate,
Şi 'n care în odăi cuminţi şi obosite
Ornicul nerăbdător bate.

Afară ţărăncile au eşit în cămeşi proaspete
Şi de prea mult soare gurile au amuţit,
Numai cămeşile se sbat — ciugulite
De răcoarea unui vânt neliniştit.

. . . .

...O rază a căzut blajină ca o rugă,
Printre ferestre 'n colţul de clavir,
Şi-a tresărit din locul prăfuit de amintiri
Portretul surorii care doarme 'n cimitir...

Şi-atâta s'a înduioşat soarele,
Găsind portretul vechi decolorat
Al fetiţei care şade cu mânile pe piept-cruce
Şi cu surâsul de sfiiciune catifelat,

Că a aruncat mobilelor din prejur
Un zâmbet şters de regret
Şi, tăcut, ca un sfârşit înlăcrimat de rugă
S'a strecurat din odăiţă încet...

CAMIL BALTAZAR.

GÂNDURI

Doctorul îi spusese să nu se mişte... Să stea ceasuri întregi întinsă, cu ochii închişi, să se odihnească... să fie liniştită... Avea nevoe de o linişte adâncă...

După fiecare săptămână, totuş o găsia mai slăbită decât o lăsase. Dacă ea ar fi putut să-i spună adevărul... dar nu îndrăznia.

Dacă ar fi putut să-i spună că trec ceasuri de odihnă adâncă şi că totuşi nu se odihneşte...

Că stă întinsă pe pat, cu ochii închişi, cu buzele strânse... Când vine cineva şi o vede, ar crede că doarme... Nu face nici o mişcare... Nu tresare nici o fibră... Ii sunt pleoapele aşa de grele încât nu le poate ridica... Nu poate să mişte un deget... şi sub înfăţişarea ei adormită, trăeşte totuş aşa de intens, încât de ar bănui-o numai cineva, s'ar înfiora...

. . . .

. . . .

E obosită şi ar vrea să doarmă... Dar nu ştie cu ce ar putea să-şi legene mintea, ca să o fure somnul mai repede... se gândeşte la lanurile nesfârşite cu grâu, pe care le mângâie vântul în dimineţile de vară... le vede ondulând, blonde şi mângâetoare, înnecate în lumina de aur... şi gândul se leagănă pe sânul acestui lan ce pare o mare blondă, se leagănă uşor şi marea devine din ce în ce mai blondă şi imaginea valurilor de spice blonde din ce în ce mai puţin precisă... mai ştearsă... parcă ar fi o reţea subţire de aur care îi înfăşoară gândul...

O linie slabă de lumină...

Işi dă seama că e gata, gata să adoarmă şi e fericită... Işi fixează mereu, voit, în minte, imaginea din ce în ce mai pierdută a valurilor de spice blonde şi când crede că e gata, să alunece pe puntea nevăzută dintre viaţă şi somn, când aproape încearcă sensaţia fizică a acestei alunecări, tresare deodată, deşteptată cu desăvârşire, fără ca să deschidă ochii sau să se mişte, însă profund tulburată, cu toate că în odaie nu a făcut nimeni nici un sgomot... Atunci de unde a venit sgomotul care a făcut-o să tresară?... Aproape fără să-şi dea seama, sgomotul a venit din adâncul fiinţei ei... A fost aşa, deodată, un gând mare, viu şi brusc, care s'a aprins ca o lumină aşa de puternică, încât i-a gonit tot somnul care părea că sosise...

Aşa i se întâmplă în totdeauna... De câteori e gata să adoarmă îi răsare în minte un gând atât de viu, îmbrăcat în imagini atât de aprinse, încât îi este peste putinţă să mai adoarmă... şi apoi altele... şi altele... Incet trec ceasurile pe nesimţite şi nici nu le aude când trec, aşa de multe sunt gândurile care i-au cuprins fiinţa.

I-a spus cineva în timpul zilei, un cuvânt banal, întâmplător. Dealtfel, chiar în minutul când l'a auzit l'a prins mai mult distrată, fără să-i dea prea multă însemnătate... şiacum, deodată, îi vine în minte cu o preciziune uimitoare... Era o galanterie poate, spusă în treacăt de Nikita, când o surprinsese în grădină, eri, într'o haină de casă verde, din mătase subţire, ce i-se lipia de întreaga ei fiinţă de părea că respiră prin ea; cu părul despletit, pe spate, al cărui roşu contrastă uimitor cu fondul verde al hainei... şi el mirat de apariţia asta neaşteptată, îi şopti; „Am văzut undeva o femee frumoasă, care semăna cu dumneata!“ In minutul acela nu fusese curioasă să-l întrebe unde... Aproape nici nu dase atenţie cuvintelor, aşa de mult o tulburase neaşteptata lui venire...

Şi tocmai acum, noaptea, târziu, când era gata să adoarmă, nici ea nu ştie cum, i-a venit în minte dorinţa asta. O nevoe imperioasă, absolută, să ştie unde văzuse Nikita pe femeea despre care îi vorbise... Pe stradă?... şi o procesiune de femei, cu chipuri streine, i-se ivi în minte... la teatru? Şi pe marginea lojilor de catifea, la început goale, o mutime de chipuri de femei se plecau visătoare, cu ochii prea mari şi cu zâmbete prea triste.. sau poate într'o galerie de portrete... Da, trebuia să fie un portet foarte vechi, într'un colţ întunecos, din care abia îndrăsneşte să răsară din cadrul de umbră, chipul de o frumuseţe ciudată...

Ar vrea să aprindă lumina... parcă i-se face frică... Dar nu poate. Delicata ei fiinţă pare o greutate uriaşe, pe care voinţa ei nu o mai poate mişca... şi vrea... şi-i vine să plângă de rezistenţa pe care o opune fiinţa ei, în dorinţa care devine o obsesie. Şi-apoi, întunerecul din odae începe să-i facă rău. Deşi are pleoapele închise, totuş îl simte... Nu sunt şi ele o parte de întunerec? Incearcă o sforţare mare şi le ridică încet, încet, cu o grijă nesfârşită, parcă ar vrea să nu le facă niciun rău... la început nu înţelege nimic... Un fel de ochiuri de lumină nedefinită, care tremură în aer, se coboară, se ridică, se apropie şi se depărtează fără sgomot... şi când ochii ei s'au obişnuit cu ochii tremurători din aer, aceştia încep să se topească şi la un moment dat nu a mai rămas decât aerul, în culoarea umbrelor nehotărâte, cari tremură în odae... Da, întreaga odae i-se pare o umbră uriaşă, care i-a înghiţit fiinţa şi când îşi coboară ochii înspre ea şi vrea să se vadă, îi este peste putinţă să se găsească, aşa de mult s'a contopit fiinţa ei cu umbra din odae. Şi e peste putinţă să se mai regăsească în umbra asta deasă, care s'a întins, a cuprins-o pe nesimţite furându-i fiinţa şi... i-se face frică... I-se par casele nişte morminte rânduite pe străzi. De n'ar fi geamurile prin care să intre soarele şi lumina!... şi îşi închipue o casă mare, cu odăi multe, la rând, fără uşi şi fără ferestre, în care s'a rătăcit, nici ea nu ştie cum... şi când... şi din care nu mai poate eşi... nemai găsind nici o scăpare... rătăcind într'o noapte nesfârşită... Simte îndărătul zidurilor în afară, atâta lumină, încât parcă i se înseninează mintea... şi o vede mai bine când închide ochii... Când îi deschide, se isbeşte iarăş de întunerecul de nepătruns al casei, în care s'a rătăcit fără scăpare... ale cărei ziduri parcă o apasă.

Simte o greutate grozavă peste piept, care o copleşeşte... Mai mult suspină decât respiră... şi din nou îi e frică... grozav de frică..· Trebue neapărat să aprindă lumina... Trebue! Işi impune... simte bine că de-ar mai sta câteva minute în întunerec ar înnebuni. Intinde mâna încet, sfios o duce la buton. Contactul cu porţelanul rece o impresionează... Trage mâna puţin... Apoi sub un imbold puternic, o duce din nou şi într'o încordare supremă, în timp ce urechile îi vâjâie şi inima bate să plesnească.., întoarce. Odaia s'a făcut albastră. E o lumină aproape ireală... Ameţită, istovită, cade pe perne şi clipeşte nervos de vre-o câteva ori, neputând să se obişnuiască deodată cu lumina. Şi ciudat... De când a aprins, liniştea şi singurătatea i se par mai mari, aproape de necomparat cu întunerecul de adineaori. Razele, tablourile, oglinzile, se luminează cu zâmbete misterioase şi moarte...

Unde s'o fi ascuns noaptea? Şi deschizând ochii mari, o caută peste tot... Abia mai găseşte prin colţuri, câte o grămadă mică de întunerec, care a alunecat fără sgomot depe ziduri şi s'a strâns mototol, ghemuită de frica luminii... şi îi vin în minte zilele de vară... Vede o stradă înecată de soare... Vede cum se face umbra din ce în ce mai mică, pe măsură ce soarele se înalţă; cum se strânge, cum se trage din mijlocul străzii către ziduri, cum o forţă necunoscută o face să se scurteze, să alunece sub zidurile mari, albe, de nepătruns, cari au înghiţit-o, în timp ce soarele, singur acum, se plimbă trist pe străzi... Impresia umbrelor din zilele de vară gonite de soare i-o fac acum umbrele nopţii, gonite de lumina pe care ea a aprins-o... A isbutit s'o aprindă, şi ca dupe o sforţare imensă, fiinţa ei obosită, ar vrea să se odihnească, dar gândurile, ca nişte miragiuri, nu o lasă, o ispitesc şi o înşală, îi fură somnul, sănătatea şi viaţa...

Ii vine în minte: „Am văzut undevà o femee frumoasă, care seamănă cu dumneata" şi vreà să se gândească, să-şi precizeze în minte imaginea chipului ei şi îi este peste putinţă.

Cu o încordare a întregei fiinţe sare din pat... se opreşte în faţa oglinzii... Işi ridică mâna să'şi îndrepte o şuviţă de păr... Mâneca largă alunecă până la umăr şi braţul răsare alb ca marmora. Privirea se opreşte mirată, pe pielea albă, sub care vinele viorii tresar. Par'că acum se vede întâia oară. Par'că nu se ştia atât de albă. Işi alipeşte fruntea de cristalul îngheţat... ochii văzuţi de aproape par altfel. Prin irisul verde, mici firişoare de aur se încrucişează. Nasul se reliefează, fin, drept, proporţional, cu nările delicate, în timpul respiraţiei cu vibrări de aripi. Genele enorme când se ridică, ating sprincenele uşor încruntate, ce se prelungesc până la tâmple. Urechile mici răsar din lumina roşie a părului, ca două cochilii de sidef, dintr'o mare de aramă.

Cum se priveşte, o dorinţă de a se mângâià singură o cuprinde şi întinde mâinile la imaginea care îi zâmbeşte în oglindă dar se trag speriate isbindu-se de cristalul albastru, ce pare o stavilă ridicată deodată, împotriva dorinţii ei. Par'că se deşteaptă dintr'un vis obositor, şi zâmbindu-şi cu milă, se întinde din nou pe pat... şi nici ea nu ştie când a adormit.

. . . .

. . . .

Intrebările doctorului, a doua zi, o plictisesc... o exasperează. Dacă ar puteà să-i ceară o doctorie, care să-i adoarmă, să-i omoare chiar gândurile astea prea vii, cari au atâta nevoe de odihnă. Dar ce mai poate acum ştiinţa lui? O găseşte nefolositoare şi mică... şi se uită cu milă la el... Sunt prieteni vechi, l'a pomenit în casă la ei şi o iubeşte ca pe copilul lui...

Intr'un târziu, nici ea nu ştie cum, se pomeni întrebându-l:

— „Doctore, cu cine semăn eu?“ El nu se mirà, obişnuit cu toate capriciile ei de bolnavă, şi îi spuse: „Cu un tablou celebru — o femee frumoasă, cu o haină de un verde stins, cu părul roşu închis, ce o înfăşoară într'o aureolă ciudată, cu chipul întins, cu pleoapele plecate, cu buzele întredeschise, cu mâinile perdute în aer, dupe un zbor de columbe... O cheamă, aşà a numit-o stăpânul ei „Francesca de Rimini“.

Ascultându-l, par'că i s'a ridicat cevà greu dupe suflet. Ii pare bine, că femeea frumoasă pe care o văzuse Nikita erà o pânză numai... Nu se îndoeşte nici o clipă, că ar puteà fi altfel, decât cum îi spusese doctorul.

. . . .

. . . .

Când Nikita veni spre seară, o găsi pe verandă, în chaise-ongue, în ochii nedormiţi cu o lumină veselă. Ii şopti: „Am ghicit cu cine m'ai asemănat“, şi îi povesti ceace îi spusese doctorul. El, ca să n'o contrazică, mirat de siguranţa convingerii ei, o ascultă zâmbind, nepricepând, neputând să'şi explice, dece îi prinse mâna slabă şi albă şi o mângâià încet... simţià ridicându-se din adâncul fiinţei lui, ceva nou, cald, care s'ar fi revărsat în cuvinte tulburătoare peste sufletul ei... Dar neîndrăsnind să tulbure farmecul tăcerii, cuvintele neînţelese se revărsau în mângâeri abia simţite, pe mâinile slabe şi albe.

Iar ea, nevoind să înţeleagă nimic, cu ochii închişi, cu sufletul înecat într'o plăcere imensă... simţià ceva dureros şi voluptos în atingerea abià simţită a mâinilor lui bune, sensaţii depline, cari o ameţeau, strecurându-i în întreaga fiinţă, o toropeală, o oboseală adâncă, o dorinţă de odihnă şi de voluptate cu un amestec de ceva amar şi de tristeţe adâncă. Şi fără să'şi dea seama, alunecă în braţele lui, cu urechea în dreptul inimei care băteà într'un tumult de valuri, al cărui ecou isbeà cochilià urechii ei, cu întreaga fiinţă împietrită, părând că doarme pentru întâia oară somnul tihnit şi liniştit, de care doctorul îi spusese că are atâta nevoe.

SANDA MOVILĂ.

CĂTRE KYPRIS

Slăvită-i gura ta ameţitoare,
că-i vinul roş ce-mi dărueşte pace;
cu cât îl beau mai mult, cu-atât îmi place:
uitarea zace'n drojdii-otrăvitoare.

Slăvit e părul, tufăriş de soare,
că razele-i mă frig cu mii de ace;
când trupul mi-l cuprinde rug mi-l face
cu limbile-i de foc mistuitoare.

Slăvit e sânu 'ncremenit ca piatra,
turnat din cupa 'n care Cleopatra
bea lacrimi îngheţate 'n perle grele.

Slăvită coapsa, urna funerară
ce poartă 'nchisă 'n marmura ei rară
cenuşa caldă-a tinereţii mele.

MARCEL N. ROMANESCU.

TĂCERE

Mă'ntorc din nou trudit şi solitar
Şi 'n liniştea odăii mă cobor:
Pe sufletu-mi tăcerea lasă iar
Ca 'n seri târzii peste-o fereastră-un stor.
Urechile mi le-a umplut cu vată
Şi simt tristeţea ei autumnală
Cum a căzut pe mine de odată
Ca peste-un schimnic rasa monahală.

De-acum mă trag în mine neştiut
Ca un cornuţ de melc iscoditor
Şi 'n sufletu-mi întunecat şi mut
Pe funia privirilor cobor
Ca 'ntr'o fântână uitată de demult
Cu vizdurile ştirbe şi murdare...
... Şi 'n locul şoptitoarelor cleştare
Aceiaşi grea tăcere o ascult...

VLADIMIR STREINU.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL REGINA MARIA

ŢARINA, comedie în 3 acte

de Lengyel şi Biro

Cu *Ţarina*, avem destinderea. Karl-Heinz Martin, „*străinul*" (cuvântul e al d-lui Iorga) a plecat, şi reacţiunea a venit numai decât. Struna prea fusese întinsă — am revenit curând la o comedie comodă care să corespundă din nou cerinţelor de fastuos (pentru ochi) şi de glumă (pentru splină).

Dar sămânţa a fost aruncată. Nu se poate să nu rodească! Cei care privesc mai cu atenţie la răsadul cel nou, sunt tocmai aceia care se îngrozesc la ideia că firul plantei mult mai preţioase va eşi la lumină, chiar din româneasca noastră ţărână. Teama e firească: plantele acoperă, entusiaste cu minunata lor fantezie verde, toate uscăturile de pe jos.

Ţarina e comedie rusească, alcătuită de doi autori budapestani, tradusă în româneşte, probabil din franţuzeşte, şi jucată la teatrul cel mai înaintat din Bucureşti. Destinul eteroclit al „Ţarinei" nu ne supără. „Taifun" (tot de Lengyel) e în aceiaşi situaţie. Mergem — e evident — cu paşi mari spre o internaţională literară. Internaţionala teatrală nu poate fi constatată decât de aceia care nu cunosc din teatru decât biletul de favoare.

Asupra comediei celor doi autori unguri n'avem nimic de spus. Incă o categorie de cetăţeni şi cetăţene sunt aduşi şi reţinuţi de priceperea atât de variată a soţilor Bulandra. O bună parte din timp, e adevărat. am privit mai mult într'un benuar: era un gen mai apropiat de noi decât genul de pe scenă.

Ne pare foarte rău că piesa d-lor Lengyel şi Biro — al căror model e infinit superiorul Sardou — nu are o deosebită valoare teatrală; am putut scrie cu decenţă că d-na Sturza-Bulandra, (Ţarina, a făcut o creaţiune, una din cele mai complecte şi mai cuceritoare.

Trebue să menţionăm montarea foarte îngrijită, *spaţiul* care a fost creat într'o scenă atât de mică, şi mai cu seamă perfecta elasticitate a întregei companii dramatice — care coboară imediat din Strindberg...

F. ADERCA.

CRONICA ARTISTICĂ

ARTA ROMANA

I

Alături de *„Salonul de Toamnă“*, *„Arta Română“* îşi împlineşte cu prisosinţă făgăduelile. Actuala sa expoziţie dă măsura unui remarcabil pas făcut înainte spre arta cea mare, cu toate influenţele — prea evidente, pe-alocuri — a unora dintre curentele extremiste care formează plastica nouă. In majoritate însă expozanţii dela *Ateneu* — mai toţi nume cunoscute — dovedesc o aşa de sănătoasă continuare rodnică a drumului pe care au pornit, încât dau cu actualele lor lucrări cea mai legitimă satisfacţie admiratorilor lor.

In total *Arta Română* îşi are o atitudine, o direcţie, deci o motivare. Ea vine să împlinească pentru vremurile de azi rolul pe care acum zece ani l’a împlinit Tinerimea Artistică, şi să continue rolul de educator într’un public deprins deja cu arta. Şi avantajul cel mai mare al „Artei Române“ stă în ascendenţa continuă până acum a celor mai de frunte membri ai săi, pictori şi sculptori cari, în marea lor majoritate sunt încă în epoca de căutare a unei forme care să-i reprezinte integral. Căci în afară de dd. *Pallade, Cornescu* şi *Teişanu* cari în ultimii ani ni se arată fixaţi într’un anume fel de tratament şi-o anume concepţie plastică, toţi ceilalţi, însuşi d. *Steriade,* pot fi consideraţi în plină epocă de transformare.

Astfel publicul, urmărind an cu an calea fiecărui artist în spre formarea lui definitivă, dela bun spre perfecţiune, va putea trage mult mai adânci şi mai serioase foloase şi alături cu cel care-şi caută — veşnic nemulţumit — desăvârşirea, va învăţa şi aceia ce e mai greu de văzut, transformările de fond îmbrăcate în aceiaşi haină, în aceiaşi formă, în acelaş fel de tratare. Căci diversitatea ameţitoare a formelor, pe care le-a introdus în plastică toată droaia curentelor moderne, printr’o prelungă întrebuinţare au încetat de a mai fi şi o scuză a uniformităţii şi superficialităţii fondului de expresiune plastică. Vreau să spun că din momentul în care doctrina artistică şi-a scos din tribulaţiile ultimului veac o sumă de învăţăminte noi şi le-a fixat definitiv ca principii inmutabile, pictorul bazat pe ele trebue să reînceapă a face operă sănătoasă de construcţie şi să-şi caute drum realizărilor lui nu în descoperirea altor noi idei ci în aprofundarea, în dezvoltarea şi perfecţionarea acelora deja stabilite.

In înţelegerea acestei grave datorii, Arta Română îşi are poate cel mai de frunte merit al său.

D. *Teodorescu-Sion* trebue să fie menţionat în primul rând. Venit din Franţa, cândva, sub influenţa brutală a celei mai crâncene revoluţii plastice pe care au înregistrat-o veacurile, d-sa a luptat greu până să ajungă la forma de astăzi, aşa de pasionată, aşa de nouă şi totuşi aşa de înţeleaptă. In oscilaţiile sale necontenite, expozantul dela Arta Română a câştigat însă una din acele tehnice pictoriceşti pe care nu le întâlnim decât rar. Intr'adevăr, rare ori am văzut un penel mai energic cu o tuşă mai viguroasă care să pue mai precis o culoare aşa de bine definită şi curată. E în pasta d-lui Teodorescu-Sion puritatea din coloraţia cristalelor şlefuite. Energia desenului şi ştiinţa aranjamentului complectează virtuozitatea lui meşteşugească, după cum o armonizare dreaptă şi plină de vioiciune complectează sănătoasa lui viziune artistică.

„Fetiţa cu ochi verzi" ca şi vasul cu flori din stânga, îl arată ridicat nu numai deasupra problemelor de stil pictural, dar mai mult, deasupra oricărei investigaţii artistice şi deci trecut în maturitatea stăpânitoare a tuturor tainelor şi prin asta creatoare.

D. *N. Tonitza* ne rezervă o surpriză cu lunecarea sa înspre un nou gen pictoricesc tot aşa de rafinat ca şi cel din anii trecuţi dar desigur mult mai interesant şi mult mai grav.

Pe o floare ca pe ori ce alt motiv, d-sa, din contopirea voită a tonurilor locale cu toate repercursiunile luminoase ale atmosferei şi ale mediului înconjurător, valori şi nuanţe, extrage un ton, să-i zicem *ton mediu* (cuvântul e arbitrar) pe care-l consideră ca ton exprimativ al florii sau al motivului său pictural. Aşezarea culorii în mase largi şi închegate dau principiului toată strălucirea lui. Admiţând o armonizare integrală fără artificii, potolind coloratura şi, catifelând-o fără a-i distruge frăgezimea, ei păstrează tabloului toate meritele de cadră, ducând totodată spre o decorativitate nouă, elegantă şi blândă.

Fără a mai judeca rafinamentul coloristic al d-lui Tonitza, ori subtilitatea desenului său delicat şi expresiv, calităţi pe care i le cunoaştem, nu putem încheia aceste rânduri asupra lucrărilor ce a expus, fără a ne exprima via noastră nerăbdare de a-l vedea în continuarea realizărilor bazate pe interesanta sa manieră nouă.

D. Camil Ressu, cel atât de lăudat şi atât de contestat în decursul acestui an pe o chestie care nu merita atâta importanţă, aduce în această expoziţie, pe lângă dovada marelui său talent, şi dovada covârşitoare a tot atât de marei sale inegalităţi. Aceasta spre disperarea bunului său prieten şi eminentului cronicar d. N. Tonitză, singurul specialist care a luat parte în discuţia interminabilă asupra cortinei dela Teatrul Naţional. Şi ca să găsească ajutor în vederea unei voite concluziuni favorabile, d. N. Tonitză, într'un articol din *„Rampa"* s'a sprijinit pe singura premiză care-l putea salva. Anume, d-sa a afirmat că „judecata asupra cortinei nu se poate face decât în funcţie de felul de a lucra al d-lui Ressu, adică dacă e realizată în maniera sa specială sau nu.

Ori premiza era bună — în ori ce caz ar fi fost o scuză — pentru ori ce alt pictor în afară de d. Ressu, căci d-sa nu are o manieră. Ceva mai mult, e imposibil ca un pictor să fie mai lipsit de manieră decât d-sa. Şi exemplul cel mai lămuritor e însăşi actuala expoziţie, în care fiecare din lucrările sale aparţine altei maniere. Aşa fiind, d. Ressu putea să-şi scutească prietenul — singurul apărător cu greutate — de nemulţumirea de a se vedea contrazis de însuşi cel care avea nevoe de apărare, şi mai ales să renunţe la bravada primejdioasă, pe care a aruncat-o publicului, expunând chiar proectul cortinii, trucat şi eftin, fără grupare şi nemural, însfârşit slab din toate punctele de vedere dar incomparabil superior cortinii mai trucată, mai goală, mai sarbădă în coloraţie şi mai greşită în desen.

Dar să trecem peste slăbiciunile d-lui Ressu, pentrucă toate sânt de iertat unui talent de seama d-sale. Şi pentru a nu ne face din cele spuse de d. Tonitză în *Rampa* un nou punct de atac, să-l parafrazăm într'un mod ceva mai larg şi să zicem că o lucrare nu se poate judeca decât din punctul de vedere al manierei pe care o reprezintă. In modul acesta nu ne vom mai mira că până şi portretele d-lui Ressu se deosebesc între ele ca manieră, şi ne vom mărgini să vorbim de fiecare din ele în parte.

Desenul aquarelat „B...“ pictural şi viguros, plin de expresia unei vieţi care vibrează în plin, bănuitoare şi perversă, e o lucrare de seamă pe care n'o întrece decât portretul copilaşului, acea minunată simfonie de cenuşiuri colorate, aşa de fin tratat în nedefinite valori succesive, aşa de frumos compus şi aşa de plin de fragedă viaţă. Mai puţin reuşit din pricina coloraţiei aspre şi reci portretul d-nei St., e totuşi o strălucită dovadă a perfecţiunii de desen la care poate ajunge d. Ressu, când vrea să arate că ştie să deseneze. E acolo una din acele realizări de atitudine care au darul de a face din artişti noi nişte clasici, ori câtă pretenţie de modernism ar avea ei. Şi nu ştim dacă talentul d-lui Ressu nu-i va juca această festă într'o bună zi.

VICTOR ION POPA.

A APĂRUT DE
F. ADERCA
IDEI ŞI OAMENI
Editura Alcalay & Calafateanu Preţul lei 24.—

INSEMNARI LITERARE

Estetica d-lui Iorga. — Deşi mapamondul nostru literar este foarte mic (atât de mic încât ne cunoaştem cu toţii, cu rubedenii cu tot) nu cred să se fi aflat încă bine de existenţa unei reviste *Drum drept* care apare, sub diverse nume, de vre-o 15 ani. Două principii au rămas neclintite în toată această vrednică activitate: tipografia şi eu. Vreau să spun că revista s'a tipărit totdeauna la aceiaşi tipografie şi eu am fost, timp de 15 ani, chiar când nu scriam, sever analizat.

Deasemenea nu se ştie că adevăratul director al revistei d. Făgeţel — Neant cedează din cinci în cinci ani conducerea revistei, d-lui N. Iorga — Creaţiune. Cele două principii stabilite mai sus, rămân însă neschimbate.

D. Iorga, care se află actualmente în cei cinci ani de directorat, mă analizează. E adevărat, nu direct pe mine. Ca bun istoric preţueşte şi izvoarele de a doua mână. Se ocupă adică în Revista Revistelor a numitei reviste de Revista Revistelor, pe care la *Revista Vremii* o scrie d. Camil Petrescu.

Interesant e că d. Iorga se bucură de insultele la care d. Ciomac supune pe primul redactor al unei reviste pline de cuget românesc, revistă pe a cărei copertă însă, alături, cu redactorul „nebun şi şarlatan“, râde măgulit şi numele d-lui N. Iorga. In definitiv nu poate decât să te bucure faptul că politica a lărgit în chip atât de remarcabil orizontul moralităţii literare a d-lui Iorga.

Probabil că în aceiaşi moralitate literară intră şi supărarea cronicarului dela *Drum drept* împotriva colegului său dela *Revista Vremii*, precum că aceasta n'a înfierat cum se cuvine ci a spus doar câteva cuvinte decente asupra unor versuri ale „numitului scriitor român“, apărute în *Sburătorul*. *Numitul* e un cuvânt prea blajin. Putea fi — la urma urmei — chiar *anumitul*, ba şi *afurisitul!...*

Trebue să ne consolăm însă de adversitatea soartei. Ce vreţi? Nu pot, în definitiv, avea toţi scriitorii români norocul lui Edgar Poe care, apărând în literatura noastră, să fie pe dată recunoscut de d. N. Iorga în persoana d-lui Vasile Pop.

F. A.

„Miron Grindea“: *roman — de Vasile Savel...* D. I. Al. Brătescu-Voineşti a fixat, în literatura noastră, lupta tragică dintre omul înzestrat cu o simţire superioară şi mediu: Costache Udrescu ori Pană Trăsnea sunt fiinţe, pe care inadaptabilitatea le prăbuşeşte. Miron Grindee este, deasemenea, unul din aceşti inadaptabili...

Dominat de o sensibilitate excesivă, îşi fărâmiţează existenţa într'o luptă inegală.

Romanul prinde să ne intereseze mai mult de unde bănuim înodarea unei intrigi, adică dela capitolul V; restul este o lungă introducere ce ne deplasează interesul pentru celălalt erou: Petruţ. Dar, tocmai în partea aceasta de la urmă, autorul se vădeşte mai puţin original: literatura d-lui Brătescu l-a influenţat hotărâtor; neputându-se ridica deasupra modelului, d-l V. Savel se mărgineşte de a-l copia, uneori, până şi în atitudinele cele mai mărunte... In dosul lui Grindea vedem mereu pe Andrei Rizescu; în familia Silber, bănuim imediat familia lui Andronescu, directorul gimnaziului — numai că aci, cumnata este înlocuită cu... o nepoată; în avocatul Măcărescu, găsim numaidecât pe Berlescu; ş.a.m-d..

Pentru a compune din materia unei nuvele un roman, autorul s'a revărsat într'o serie de amănunte, fără ca — prin aceasta — să ridice valoarea lucrării: sunt amănunte *indiferente*, cari pot fi, oricând, înlocuite prin oricare altele; amănunte, în cari, de multe ori, sufletul eroului n'are înfiptă nici o rădăcină.

Evident înfluenţată de literatura d-lui Brătescu-Voineşti, cartea d-lui V. Savel nu se ridică prin nimic la înălţimea modelului său; dimpotrivă, pierde prin neconcisiunea stilului şi, în genere, prin lipsa de însuşiri pur literare.

M. S.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU

BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE : ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit. REVISTA „TRANSILVANIEI"
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI .·. LENAJURI .·. PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de FURNITURI de MODE

INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI ◆ ◆

◆ ◆ RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 34

E. Lovinescu . . . . **Brăescu (II)**
Victor Eftimiu . . . . **Amintirile**
Marcel N. Romanescu . . . **Paşi de nisip**
Virgiliu Moscovici . . . . . **Fântâna**
I. C. Vissarion . . . . **Vărul Ion**
Al. T. Stamatiad . . . . . . **Pe ţărm**
George Silviu . . . . **Munţii de ghiaţă**
Mihail Iorgulescu . . . . . . **Salomeea**
Andrei Velea . . . . **Coloana**

Cronica Dramatică: F. ADERCA.

Cronica Artistică: VICTOR ION POPA.

Insemnări Literare.

34

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.–

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal. la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT:

„DIN LUMEA ISLAMULUI“

TURCIA

JUNILOR

TURCI

de N. BATZARIA

Cu o prefaţă de N. IORGA

LEI 24.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

ANUL I.—No. 34 6 MAI 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA
DIRECTOR: E. LOVINESCU

BRAESCU

II

Caracterul obiectiv al satirei lui Brăescu e specific fără a fi şi unic. Multe dintre tipurile lui Caragiale au aceiaş independenţă faţă de scriitor şi aceiaş libertate de mişcări. Sunt, dealtfel, şi creaţiunile lui cele mai trainice. Punem obiectivitatea ca pe una din condiţiile de viabilitate a artei ; o operă e cu atât mai durabilă cu cât prezenţa autorului e mai invizibilă şi rolul lui mai limitat la acţiunea inconştientă a unui temperament ce selectează şi combină elementele de observaţie după legile originalităţii sale. Ceiace la Caragiale e mai rar, deşi cu un relief mult mai puternic şi cu mijloace literare mai mari, la Brăescu este însăşi condiţia artei sale. Pentru literatura satirică el este ceiace e Rebreanu pentru literatura epică : reflectează cu maximul de imparţialitate posibilă ; nu-şi subliniază creaţiunea cu nici-o intenţie evidentă ; nu cunoaşte simpatia sau antipatia. Lipsa de atitudine ar putea părea paradoxală într'un gen literar ce presupune o atitudine. Atitudinea există totuşi : ascunsă în felul de agregare a materialului literar, ea rămâne însă interioară. Trăind în fiecare mişcare a fantoşelor sale, regisorul nu se simte îndărătul scenei ce se joacă. Prin temperament satiricul e un combativ ; pornind dela un ideal, acţiunea lui tinde negreşit spre un scop. Dar chiar de i-am acorda vre-o importanţă oarecare, în niciun caz scopul nu poate fi ajuns mai sigur decât prin obiectivitate. Din verbală şi retorică, pasiunea observatorului se încarnează în fiinţe vii, cu gesturi caracteristice şi definitive. Satira lui Brăescu nu cunoaşte deci niciunul din procedeele intelectuale ale satirei obişnuite. Ea nu ese decât din simpla prezentare a unei contradicţii în locul unei identităţi presupuse : contradicţia între vorbă şi faptă, între aparenţă şi realitate. Contrastul e atât de puternic şi e fectul atât de violent, încât orice altă intervenţie de ordin verbal le-ar micşora. Nu vom găsi deci nici ironia, nici umorul în sens propriu: procedând *a contrario*, ironia acordă calităţi inexistente, pentru a le sublinia tocmai absenţa; ţinând seama numai de realitate, umorul o acceptă ostentativ, schimbându-i însă calificaţia: defectul recunoscut şi copios zugrăvit devine astfel o însuşire. Şi într'un caz şi 'n celalt, procedeul tradează prezenţa şi acţiunea voluntară a artistului. Ţinându-se strâns de natură, liberă de orice ironie şi intenţie umoristică, satira lui Brăescu e ferită de exageraţia atât de comună lui Caragiale; dacă nu rezumă cu formule tipice prin adevărul lor amplificat, ea poartă în sine urma unei observaţii obiective ce-i dă un caracter de verosimilitate desăvârşită, prin indiferenţă împinsă până la impasibilitate.

* * *

I se obiectează acestei satire caracterul anecdotic. Ne fiind verbală, ignorând ironia şi chiar umorul — *stricto sensu* —, era fatal să nu se exprime prin descripţie sau comentar ci prin acţiune şi deci prin anecdotă; însăşi viaţa nu e, îndefinitiv, de cât o succesiune de fapte. Punctul de plecare a discuţiei porneşte deci dela realizarea şi semnificaţia anecdotei. Ea trebue să trăească mai întâi prin oameni, ce se mişcă, vorbesc şi dau impresia realităţii; în al doilea rând, şi numai uneori, sensul o depăşeşte pentru a închide în ea cât mai multă umanitate. La Brăescu ca şi la Caragiale anecdota e, fireşte, de valoare inegală; curentă şi nesemnificativă arare, ea conţine cele mai adese o observaţie adâncă şi prezintă un contrast tipic între categoria ideală şi categoria reală a vieţii; spărgând cercul îngust al faptului povestit, ea înglobează uneori o psihologie ce trece peste individ, peste profesie, ajungând până la clasă socială şi chiar până la naţionalitate.

Din această ultimă categorie vom cita două schiţe, de proporţii şi de aparenţe dealtfel modeste, dar de o remarcabilă perspicacitate psihologică. Anecdota *Ţăranilor noştri* e umilă. In timpul refacerii din Moldova, comandanţii coloanelor risipite prin sate primiseră ordinul de a împrumuta ţăranilor sculele şi animalele necesare muncii câmpului. Intr'o dimineaţă, o femee, cu o găină subsuoară, veni să-i ceară maiorului o pereche de boi. Făgăduindu-i boii, maiorul zări găina:

— Ce e cu găina aia?

— Ia aşa dela mine, că curată pomană îţi faci cu boii.

= Nu, femee, boii ţi-i dau degeaba.

— Las', conaşule, s'o mănânci mata sănătos.

Ne voind s'o primească fără plată, maiorul o întrebă cât costă. Femeia răspunse liniştit: treizeci şi cinci de lei. Indignat, el se răsti:

— Dă-i cincisprezece lei, Ioane, şi să vină pe seară să-şi ia boii.

— Aşa n'o dau, — şi, repezindu-se, smuci mânioasă găina din mânile soldatului.

— Bine, femeie, nu ţi-e ruşine? Ce fel de oameni sunteţi? Eu îţi fac bine şi d-ta vrei să mă jupoi... treizeci şi cinci de lei pe o găină... ai mai pomenit d-ta de când eşti?

— Dac'aşa se vinde la târg...

Admirabilă formulă a simplismului intelectual. Femeia ar fi dat găina pe nimic; n'o poate vinde însă cu mai puţin de cât se vinde la târg. A dărui şi a vinde sunt pentru dânsa noţiuni complet separate; în ideaţia ei simplă, nu se poate precipita procesul unei asociaţii sau al unui compromis de noţiuni.

In *Superstiţie*, o ţărancă violată de şase trompeţi de artilerie, îşi ţipă năcazul în gura mare. Trecând peacolo, şi îngrijat de reputaţia regimentului, colonelul îi dă un pumn de bani să-şi cumpere o viţică.

— Şi mâne să vii pe la mine, că eu tot îi pedepsesc. Nu pot să-i las aşa. Ii bat şi îi dau şi în judecată.

— Ba nu, conaşule, săru' mâna... nu-ţi fă păcatul ăsta... Dacă nu te superi mata, — adaogă după un timp femeia codindu-se, întinzând mâna cu sfială —, să le dai câteun franc, aşa dela mine, să-mi trăiască vaca, că-i de haram.

Superstiţia îi înăbuşe noţiunea cinstei; ca „să-i trăiască vaca", femeia răsplăteşte pe cei ce-o pângăriseră...

Am citat anume aceste două schiţe pentru a dovedi că observaţia lui Brăescu poate trece şi dincolo de lumea militară [1]. Prin anecdote simple, ea îşi proectează lumina în colţurile cele mai ascunse ale sufletelor întunecate.

E. Lovinescu

---

[1] De psihologia militară a lui Brăescu m'am ocupat în *Sburătorul*, II, 51, 52.

AMINTIRILE

In stoluri mari şi repezi, pleacă...
Nainte se duceau pe rând
Astăzi ne lasă mai curând
O, mai curând mor amintirile!

Se duc gonite ca de-o vrajă...
E veacul sau îmbătrânim?
Purtăm în noi un ţintirim
Desţelenit, fără fantome...

Şi le lăsăm, rânjind, să plece...
Şi'n suflet plin de linişliri
Să-l apere de amintiri
Noi punem paznic Nesimţirea.

Un ţintirim fără fantome
E fiecare călător.
Oh! cum se duc, cum mor, cum mor
De repede-amintirile!...

VICTOR EFTIMIU.

PAŞI PE NISIP

Paşi pe nisip sunt paşii de cămilă
ce-şi tipăresc avântul lor pe dune;
întreg pustiul poate să-l adune;
se şlefuesc la fiecare milă.

Paşi de nisip sculptaţi în soare apune
stau piramidele, cerşind de milă;
sbucnind în râs la ruga lor umilă,
simunul corosiv le descompune.

Paşi pe nisip sunt blondele castele
ce, copilaş, le ridicam pe plajă
şi'n visul meu le aninam de stele.

Castele 'nalţ şi astăzi cât e zarea;
cât sufletu-mi cresc bolţile de vrajă:
de-odat' mă tulbur: Vine, vine marea!..

MARCEL N. ROMANESCU.

FÂNTÂNA

Fântâna mea cu pietre mari şi albe
— O, pietrele cari altădată
Săltau, sub mângâerea ta, ca nişte miei! —
Fântâna mea cu pietre mari şi albe
Stă azi posomorâtă,
Deşi copacii o bat cu flori.
Şi-o gâdilă cu degete de ramuri,..

Din sacii plini,
Pe care seara i-a deschis prin tufe,
Se cerne, molcom, pulberea tăcerii,
Prin ochii deşi ai sitelor de crengi,
Şi-atâta întuneric de pe drumuri vine
Incât, plecat pe umărul fântânii,
Lichenii ei îi simt crescând pe mine.

Prevăd că 'n noaptea asta iar
Voi auzi jelindu-mi-se iarba că nu poate
Ca şi 'n trecut piciorul să-ţi desmierde;
Şi cel din urmă strop
Va luneca din jghiabul verde
Pe mâna mea, asemeni unei lacrimi...

... Fântâna mea, coboară-ţi pleoapele de toi
Pe ochiul trist...
Vom sta şi astăzi, ca'n atâtea nopţi,
Ingenunchiaţi, în cripta de frunziş,
Şi nimeni nu va bănui, trecând pe drum
In noaptea asta limpede şi bună,
Că murmurul ce tremură în preajmă
E plânsul nostru care se 'npreună...

VIRGILIU MOSCOVICI

VĂRUL ION

— Ce să mai fac eu, vere; ce să mai mă fac?

— Dar de ce ai dat?

— Păi am rămas cu porumbul neculeș, în tarlà... Arendașul mă înjură; cică sunt... leneș! Ăilalți au cules porumbul, l-au dus la curte; au tăiat cocenii și i-au și cărat; dar eu... am rămas așa...

— Du-te și tu și-l culege.

Gândindu-se la ce greu se culege porumbul, vărul Ion zise:

— Nu vrei să-l culegi d-ta, să-mi duci partea mea acasă, partea boerului la curte și 'n schimb să iei partea mea de coceni?

— Nu, pentrucă n'am căruță, n'am vite trăgătoare și nu stau acuși să umblu după așa ceva.

— Păi ce mă fac eu?

— Du-te tu, culege-l tu, fă-ți rost de chirigiu să-ți ducă toate unde trebue... Pentru ce să-mi dai mie cocenii tăi.

— Păi îmi trebue bani. Ce plătesc eu oamenilor, chirigiului...

— Te-oi mai sprijini eu; te împrumut...

— Cumpără d-ta cocenii; partea mea...

— Ei bine, i-oi cumpăra.

— Așa dar, să mă duc la porumb?

— Să te duci.

— Mă duc, dar am venit singur, căci nevasta mi-e bolnavă...

— Ia un om cu ziua, să-ți ajute la cules...

— Bine zici, dar pe cine să iau?

— Caută și tu unul... pe Mihai, de pildă...

— Mihai... bun! dar... cât să-i dau...

— Te tocmește, un leu jumătate, că e ziua mică!

— Bine îl iau eu, îi dau — adică îi dai d-ta, că eu n'am bani — dar... n'am nici un rost de demâncare!... Să-mi dai tot d-ta și mie și lui!...

— Iți dau și mâncare... dar pe om ar trebui să-l iei cu mâncarea lui. Cine o să stea la mine să-ți facă conac și omului tău?..

— Așa am să fac; dac'o vreà... dar dacă n'o vreà?...

Văru Ion scoate o păpușe de tutun și se uită prin casă...

— Cauți cuțit? îl întrebai eu.

— Tocmai pe el îl caut!...

— Nu mai stà de tutun, pleacă mai bine la treabă!...

— Aoleu!?!... fără tutun tocat?... Păi ce fac eu pe-acolo!

Mă sculai atunci, căutai, găsii cuțitul și i-l dădui.

Se așeză pe pat, cu scaunul dinainte și începù să toace tutun.

Se uita încordat la cuțit și la tutun! Puneà cuțitul încet, apăsà și tăià mărunt. Apoi se uita la păpușe, o mai strângeà și iar tocà, căutând să fie „fideà"!

Când isprăvi tocatul, se uită iar prin casă.

— Vrei hârtie? îl întrebai eu...

— Aş vreà... să-l înfăşor, că de... asta s'a rupt şi-apoi vreau să am hârtie să şi beau... Cărticelele' s prea scumpe...

Ii dau jurnalul după masă.

— Haide, du-te la treabă...

— Stai că plec eu, doar nu dau pe foc!...

Şi, tacticos, întocmi jurnalul, se uită la o ilustraţie şi întrebă:

— A cui o fi poza asta?

— Nu ştiu.

— O fi Machinsen?

— O fi!

— Ce om... Am auzit că are nişte mustăţi!!...

— Haide, haide... du-te la porumb.

— Acuşi, acuşi...

Şi cu mâna rase tutunul tocat, de pe scaun, pe jurnal, adună firele ce mai căzuseră, îl mai prefiră prin degete, îl mirosi, îl apăsă cu podul palmei, iar îl prefiră şi îl apăsă din nou.

Ii pusei mâna pe umăr şi- i spusei repede:

— Haide, — isprăveşte şi du-te de-ţi fă rost de om, du-te la loc de culege şi să nu-i plăteşti de cât două conace; unul l-ai pierdut tocând tutun.

— Lasă că mă duc eu, mai stai...

Şi începu să împacheteze tutunul încet. Intocmi jurnalul împrejurul tutunului, apăsă iar cu podul palmei — ca dungile să fie drepte şi turtite, se uită apoi să nu fie o îndoitură mai lată, suflă în el, să se aşeze şi firile răzleţe peste celelalte; abià, abià potrivì hârtia şi o întocmi.

— A!... Ce făcui!... Am uitat să-mi opresc tutun şi să-mi fac şi ţigare!...

— Da las-o, omule, că e târziu şi pierzi ziua!...

— Se poate?... Fiindcă nu bei d-ta tutun! Da să bei, hei... hei... par'că ai avea toată lumea, când ai şti c'ai tutun destul.

Şi desfăcu iar hârtia, încet... să nu-i strice dungile luă tutun şi apoi rămase cu el înţepenit în mână...

— Drăcia dracului! Cu graba d-tale n'am împărţit jurnalul în două, ca să pun într'o parte tutunul şi pe cealaltă s'o am pentru făcut ţigări...

— Imparte-l acum!

— Păi se varsă tutunul...

— Imparte-l, ori rupe-l aşa..

Şi rupsei partea ce trecea pe de-asupra, apoi-din aceea-rupsei o bucată, cât pentru o ţigare şi i-o dădui. Tutunul i-l băgai în brâu.

— Aoleo!!! încet, nu aşa, că se bate, se cocoloşeşte!.. Tutunul are merchez! Nu trebue îndesat rău, că nu mai arde!

— Dă-l dracului, mă! Suceşte-ţi ţigarea şi pleacă.

— Tiiii! cu graba iar o să greşesc ceva.

Suci ţigarea, apoi începu să se scotocească cu grije în brâu.

— Cauţi amnarul?

— Am eu amnar, dar nu găsesc iască: asta-i asta...

— Na chibrit!

Şi-i aprinsei un chibrit.

— Ce lesne-i cu chibritu!.. hârc... şi focu-i gata...

— Hai. pleacă!

— Plec, ho, că acum sunt gata; dar eu zic să mă duc de-a-dreptul la Mihai.

— Păi unde mai vreai să te duci?

— La el o să mă duc... Of! Ce chin! Până când să culeg eu atâta loc?

Plecă la vecin, adică la Mihai. Găsindu-l s'a tocmit cu el şi au plecat amândoi să culeagă porumbul...

* * *

La 12 am trimis un copil să le ducă mâncare la loc, ca să nu mai vie pe-acasă şi să piarză ast-fel vreme.

Seara a venit numai el, a mâncat, a 'nceput să fumeze şi avea chef de vorbă:

— Du-te la loc.

— La ce? Doar n'oi culege şi noaptea!..

— Nu! Dar vrei să-ţi fure porumbul?

— Aoleu, aşa e... Da mâine îl isprăvesc...

— Ai făcut rost de om, care să ţi-l care?

— Nu...

— Păi ce stai? Du-te de fă rost d'astă-seară.

— Acuş noaptea! se miră el.

— Acuş sunt oamenii acasă... Vorbeşte cu ei să vie cam pe vremea când socoteşti tu c'o să-l isprăveşti de cules... Na cinci lei, ca să ai să dai arvună celui ce l-oi găsi... Haide, du-te.

Plecă pe uşe, iar eu stinsei lampa şi mă culcai.

A doua zi veni şi nevastă-sa cu un copil în braţe, cu altul de vr'o opt ani, să vază de el şi cu o soră a ei, ca să... culegă la porumb!

— Bună dimineaţa, ziseră ele intrând pe uşe.

— Bună dimineaţa.

— Oancea-al meu e pe-aici? mă 'ntreabă nevastă-sa.

— E dus la porumb.

— L'o fi cules tot?

— Mai are jumătate.

Ea intră în casă se aşează pe pat şi se-apucă la vorbă.

Sora ei tot aşa... Timpul trecea şi ele să mai plece la porumb, parcă nici gând n'aveau.

Odăiţa mea mică eră acum plină de ele. Fără de voe începui să-i iau seama şi nevestei lui Ion.

Aceeaş lipsă de grije şi la ea, ca şi la el. Sta şi vorbià, de parcă eră sărbătoare... Nu stricase Dumnezeu două case...

Nevasta mea eşise afară la treburi; eşii şi eu... Ele însă rămaseră să-şi vadă de vorbă înainte, ca şi cum nu s'ar fi mai întâlnit amândouă de multă vreme!..

— La ce-au venit? mă întrebă nevasta afară.

— Să culeagă porumb; spusei eu.

— Păi nu pleacă să culeagă?

— Cum să plece, dacă au treabă să vorbească?

Intrai în casă. Mariţa vorbea inainte cu soru-sa.

— Ştiţi unde e locul ca să vă duceţi la Ion?

— Il ştim.

— Dacă-l ştiţi de ce nu vă duceţi acolo, la loc?

— Credeam c'o veni Oancea pe aci, să ne ià.

— El nu vine că are om cu ziua.

Ele se priviră, parcă ş'ar fi zis: „ne ia la goană ăsta". Apoi lăsă pe Niculae, cu copilul cel mic şi porniră spre loc.

Oancea, sau vărul Ion, tocmai venea acasă. Se întâlniră cu toţi şi se opriră la vorbă. El le spune ce-a păţit eri...

Stătură mult de vorbă; nevastă-mea mă luă de mână şi mi-i arătă.

— Ii vezi?

— Las că se duc ei!

Şi ea plecă să facă rost de mâncare pentru toţi; paisprezece inşi acum.

* * *

Târziu, plecară şi ei la loc. Când a fost mâncarea gata, le-am trimis acolo. Seara au venit cu toţi acasă.

— Aţi isprăvit?

— De la namiez.

— Şi ce-aţi mai făcut acolo?

— Am şezut de ne-am odihnit.

Puserăm masa şi mâncarăm toţi. El veni mai lângă mine să-mi spue cum s'a certat cu boerul.

— Nu te certa cu oamenii mai cuminţi ca tine, că ai nevoe de ei, Ioane...

El îi înjură şi se apucă să sucească iar o ţigare.

— Nu mai sta, Ioane... du-te de caută căruţă pentru mâine!

Ion nu plecă repede: îşi suci ţigarea încet, o aprinse, fumă din ea jumătate şi... abia îl porni!

Ai lui rămaseră să se culce la mine, iar pe el îl siliră toţi să se ducă să doarmă la loc, ca să nu-i fure porumbul.

*

Dimineaţa, când răsărise soarele, veni şi el la mine.

— Ai găsit căruţă?

— De loc...

— Ai căutat aseară?

— Căutat.

— Acuşi ai fost?

— N'am fost.

— Pleacă mă, după căruţă: du-te şi caută...

— Uuuuf!!! Nu găsesc!

Tăcu... Işi suci ţigarea şi acum voia s'o aprinză.

— Ci du-te, omule, că pleacă rumânii la plug...

— Stai să scapăr...

Nevastă-sa, sora ei, stăteau de vorbă... Spuneau că nu pot s'aducă demâncare tocmai dela ei deacasă: opt kilometri; că așa nu e lucru mare să le dau eu trei, patru zile până-or căra cocenii și-or dijmui și căra porumbul.

Nevasta mea alerga și rostuia copiii: „tu, du-te la lemnișoare uscate; tu adu apă; tu cerne mălai... tu curăță cartofi!...“

Copiii alergau, iar Marița își mângâia copilul și nu-i venea în gând nici să bage, cel puțin, un lemn în foc...

*

Ion era dus... Trecuse aproape un ceas și ajutoarele nu se mișcau, nici barim după pat.

Nevasta mă chemă afară:

— Zi-le tu să vie, încai să cearnă mălai, să curețe cartofii, să-și gătească barim conacul lor, căci mie mi-e rău... știi doar că sunt bolnavă...

Nu putui însă să-i zic Mariții lui Ion, să-i ajute.

Îmi luai haina pe mine și plecai afară, dar tocmai sosi și Ion.

— Ai găsit căruță?

— N'am găsit!

— Și stai?

-- Ba, o să m'apuc să fluer! îmi răspunse zâmbind.

Imi veni să râd de vorba lui.

— Ai fost la Gheorghe Cioranu?

— E la plug.

— La Ion Soare?

— Nu vreà.

— La Iedu?

— La plug.

— La Finu Niță?

— E un calic... nu m'am dus la el!

— Du-te, Ioane, la el spune-i că te-am trimes eu.

— N'o fi acasă...

— Du-te, că este..

— Aseară nu erà...

— Bine, omule, de-aseară și până acum, crezi tu că n'o mai fi venit pe-acasă?

— Păi știu eu?

— Du-te și vezi!

— O să mă duc... mai e timp...

Și șezu pe pat, trase scaunul, căutând cu ochii cuțitul.

— Lasă, mă Ioane, tutunul! că nu e vremea lui acum...

— Ei ași! Ce pot eu să fac fără el!?!.. De toate rabd, dar de tutun nu pot să rabd!.. Fiindcă nu-l fumezi, zici așa; dar să-l fumezi!...

— Ioane, Ioane, du-te să nu plece omul undeva...

— Nu pleacă, d'o fi el acasă; eu fără tutun nu fac nici pas!

Ii căutai cuțitul, i-l dădui, iar el s'apucă încet, tacticos, sucind păpușa și căutând să toace tutunul mărunt: „fidea“!

Insfârşit, Ion termină de tocat tutun, îndoi foaia, dar apoi îl auzii zicând: „stai!" şi o desfăcu iar: nu-şi luase tutun, pentru ţigarea de acum!... Uitase tot ca alaltăeri...

— N'ai mai sfârşit?

— Acù, acù... Şi cu cremenea şi amnaru ţăcănea mereu s'aprindă iasca, tot aşa liniştit, fără nici o grije...

Se tot învârtea acum în jurul unei pietricele şi a unei bucăţi de iască, apoi deodată se 'nveseli... iasca s'a aprins!... Râde şi bagă scăpărăturile în brâu... Işi aprinde ţigarea şi acum trage, liniştit, din ea.

— Te duci?

— Unde?

— La finu Niţă!...

— Aoleu!... Uitasem... Afurisită cremenea asta, nu e bună de loc... o să mă duc la Argeş să caut una mai bună pe prund...

Şi acum înţelesei de ce găseam oameni pe prundul Argeşului, căutând ceasuri întregi, câte o cremene bună. Erau toţi ca vărul Ion!

I. C. Vissarion.

PE TĂRM

Si agitată de-un lung tremur,
albastră se întinde marea
Spre ţărmul unde portocalul
îşi scutură molatec floarea.
In adierea parfumată,
o barcă lunecă uşoară
Pe 'ntinsul apelor eterne
ce-şi 'nalţă pieptul şi-l coboară.
Şi barca sboară, nălucire,
se pierde 'n zarea depărtată,
Din întuneric — o lumină
tremurătoare-o mai arată,
Iar valul cântecu-şi urmează,
tânguitor isbind în stâncă
Şi glasul lui răsună jalnic,
în noaptea caldă şi adâncă.
Pe ţărmul înflorit, pescarul,
tot aşteptând a lui iubită,
Ingână visător romanţa
de doru-i tainic făurită, —
Dar nimeni nu-i răspunde 'n noapte
şi noaptea-i plină de mister,
Iar luna, tristă şi pierdută,
veghiază palidă în cer.

Al. T. Stamatiad.

MUNŢII DE GHIAŢA

Dinspre Răsărit urcă valuri calde
către creştetul munţilor mei...
Le văd prin gerul înălţimii cum vin cu paşi mici şi grei
răsucindu-se 'n vale, pe câmpia de smaralde,

împiedecându-se de copaci şi tufişuri, pe dealuri,
— ca răsuflul vitelor, iarna, — albe
înşirându-se 'n salbe,
aducând mişcare şi lumină pe coame şi prăvaluri...

Pe ghiaţa străvezie, de albastrul seninului
în care noaptea stelele s'oglindă —
focuri de lumină porniră să se aprindă
— înfiorând fruntea muntelui cu sărutul spinului...

In nemişcarea lor, culmile se cutremură:
iată mult adăstatul soare !
iată dumnezeul bănuit care-a prins să coboare,
In faţa căruia, toate, smerite — tremură !..

Dinspre Răsărit, valurile urcă mereu
— din ce în ce mai multe, mai calde şi mai repezi —
o, — munţii mei dragi ! ce greu e să te lepezi
de idolii vechi pe care-i sfărîmă „cel Nou“ !..

Deschid larg braţele, ca să coprind seninul de peste noi
înainte de-a ne îngenunchia valul de căldură...
O, munţii mei dragi !, vă veţi topi
şi vă veţi risipi —
în adâncuri negre —
picătură cu picătură, —
şi nu veţi mai fi !...
... de sus, s'a desprins prăvălindu-se gemând un sloiu !...

GEORGE SILVIU.

SALOMEEA

Drama lui Oscar Wilde are ceva din linia simplă a tragediilor antice. De la aceleaşi tragedii îi vine şi acel aer de fatalitate neînduratoare căreia i se supun fără nici o încercare de impotrivire, făpturile omeneşti ce se agită în cursul celor două acte; de cât că acea fatalitate pe care tragicii greci o socoteau de cele mai de multe ori externă faţă de eroii ce cad învinşi sub greul hotărârilor ei definitive, aci, la Oscar Wilde, scoboară în suflete, se interiorizează, determinând la acte ce nu pot fi săvârşite decât într'un anume fel. E vorba de pasiunea tragică a *Salomeei* pentru profetul Iokanaan. E vorba de pasiunea tot atât de intinată a regelui pentru Salomea. Fatalitatea din piesa lui Oscar Wilde se rezumă in aceste două pasiuni.

Salomeea e personificarea însăş a fatalităţii pasiunii. Ea depăşeşte prin acest chip de a vedea şi înţelege forţele care o domină, importanţa unui simplu personagiu de tragedie. Salomeea se ridică până la valoarea unui simbol, devenind prin aceasta o forţă distrugătoare a sufletelor biciuite de patimi şi mai mult de cât atât, o forţă distrugătoare a unei întregi omeniri. Numai ast-fel se explică acel suflu de tragică predestinaţiune pe care îl aduce cu ea această eroină.

Lumea evree suferea de acelaş sadism pasional. De altă parte zvârcolirile patimilor lumii pagâne romane în agonie sunt şi ele cadrul în care se desfăşură pasiunea Salomeei. Cuceritoare în drumul ei, omorâtoare pentru cei slabi care nu-i pot suferi brutalitatea deslănţuirii, cum e centurionul sinucigaş de dragul „prinţesei Salomeea“ — această forţă vijelioasă se isbeşte de rezistenţa inocenţei profetului. Atrăgându-l asupra lui şi fixându-l, e singurul care a oprit din rostogolirea lui acest torent de patimă. In pasiunea Salomeei pentru Iokanaan nu e numai pofta obicinuită a cărnii. E sadismul împreunărilor monstruoase, animalice. Sălbăticia făpturii profetului, hidoşenia apariţiei lui, goliciunea rece, ca de reptilă, a trupului chinuit şi murdar, totul o atrage. Roşeaţa gurii lui Iokanaan îi înteţeşte acest „gust al gunoaelor“ pe care psihopatia sexuală îl cunoaşte în amănunte.

In această reducere la sadism a fatalei pasiuni a Salomeei stă taina tuturor manifestărilor de mai târziu. Capul de mort, mânjit de sânge închiegat îi dă fiorul aceloraşi morbide plăceri a contactului cu cadavrele.

Iubirea regelui pentru Salomeea era mai umană, deşi decrepită şi criminală. Tocmai pentru omenescul ei obicinuit, Salomeea o repudia.

Iubirea centurionului era romantică. Salomeea tocmai de aceea nu o înţelegea. Hereditatea o mâna pe aceleaşi căi de pierzare ca şi pe Irodiada. Sadismului unei întregi lumi profetul Iokanaan îi vorbia din fundul fântânei — căci acolo îi era închisoarea — înspăimântând prin puterea prevestirei ca şi prin slăbiciunea trupului. Profetul domina desgustul ce inspira tuturor, sădind groaza în sufletele celor ce-l ascultau.

Lumea vechiului testament se simţea murind. In repezirile vijeliilor ei auzia fâlfâirile păsării negre. Lumea cea nouă, neînţeleasă se apropia ca o forţă regeneratoare. Din fundul fântânei venea glasul singurului ei crainic.

Finalul e o nebunie, o isterie. Pasiunea regelui, pasiunea Salomeei, amândouă duc la crimă. Crima cea mai mare, uciderea profetului, precipită drama spre desnodământ.

Linşarea Salomeei ordonată de regele Irod înebunit de groază şi remuşcări e ca şi sinuciderea lumii vechi. Omorând pe Salomeea care-i inspira gustul patimii şi al crimei, acea lume îşi omora prototipul. Omorând pe Iokanaan, aceaşi lume adăuga încă o greutate la lanţul fărădelegilor cari o trăgeau tot mai în adânc. Sufleteşte ea îşi crează încă o mustrare de cuget, deci încă o nouă povară.

In sfârşitul dramei lui Wilde vechea lume judaică îşi sfâşie singură, sub impulsul fatalităţii cobitoare carnea veştedă şi intrată în descompunere. Patima deslănţuită era adevăratul germene al putregaiului.

MIHAIL IORGULESCU.

COLOANA

Sub ochii ne 'nduratului stăpân —
Prin cele patru colţuri de ogradă,
Forfoteşte, istovită, o sclavă. —
Sub plumbul biciului
Ce cade asupra ei cu greutate de obadă,
Adaugă în fiecare zi o nouă cărămidă
Coloanii de suferinţe, pe care
O ridică 'n slavă.

Coloana creşte 'ncet ca un copac...
Dar iat-o răsărită atât de 'naltă,
Incât umila sclavă,
Ridicându-se pe scara,
Abia de-ajunge o cărămidă să mai pue.

Şi azi, în vârful ei cum sue,
Ii fură ochii largul ce-o 'nconjoară:
E-atâta spaţiu 'n jurul ei,
Atâta libertate! —
De jos,
Răcnetele stapânului, întărâtate,
Străbat până la ea ca nişte cue.
Şi cum de pământ o mai leagă o biată scară,
C'un gest îşi scutură sclavia
Şi rămâne acolo — liberă statue!

ANDREI VELEA.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL NAŢIONAL

SCAMPOLO, 3 acte de DARIO NICODEMI

Cu „Scampolo“ Teatrul Naţional evadează din cercul vicios al pieselor slabe pentrucă sunt originale sau originale pentrucă sunt slabe, şi-şi recucereşte simpatiile marelui public bucureştean -- ale acelui public care n'a înţeles experienţele lui Karlheinz Martin dela Teatrul Regina Maria şi nu înţelege prea mult nici frivolităţile — numai varietăţi — ale micului teatru Elvira & Iancovescu.

Cu „Scampolo“ avem o răzbunare a moralităţii artistice, care e clădită pe tot ce are inima noastră mai de preţ: buna credinţă, buna-cuvinţă, iubirea (cu litere mici) sinceritatea şi cereasca naivitate.

Dario Nicodemi aduce pe scenă un suflet de copil, crescut pe uliţele întortochiate şi pline de amoralităţi ale oraşelor contemporane. Bucureştiul nu cunoaşte încă asemenea suflete, rămase feciorelnice în mijlocul ispitelor — perversitatea e aci recomandabilă şi (deşi ignorantă) furnică!... Probabil că fetiţa vioae pe care Dario Nicodemi o găseşte pe uliţele Romei şi o aruncă — (alb crin înflorit) — în viaţa mediocră şi trivială a unui inginer, să existe cu adevărat pe acolo... In cele trei acte, faptul acesta e verosimil — şi e de ajuns. „Scampolo“ e definită de unul din eroii piesei cu o imagine într'adevăr graţioasă, deşi inexactă: e asemenea acelora păsări care plutesc de-asupra bălţilor nămoloase — fără a-şi murdări vârful aripelor. „Scampolo“ a trăit totuşi în plenitudinea trivialităţilor urbane. Ea poate fi asemuită mai curând cu nenufarul alb, ale cărui rădăcini sunt în nămol, sau cu raţa sălbatică, plutind pe smârcurile în care adesea se afundă pentru a-şi găsi hrana, dar de ale cărei pene nu se prinde nici un strop negru.

Interesant e faptul să acest miracol de puritate — e contagios: el purifică o existenţă străină!...

Toată povestea aceasta e văzută într'adevăr dramatic — deşi subiectul e de nuvelă.

Probabil că cea mai mare parte din glumele originalului au căzut jos — între cele două texte. A rămas întreagă duioşia, ceiace împrumută piesei o nuanţă oarecum melodramatică.

Dar spectatorul român o gustă.

Interpretarea s'a menţinut mai mult prin ansamblu.

Doamna Giurgea („decana ingenuelor“, cum a numit'o un maliţios) are minunate însuşiri de poesie; regretul vieţei ei trebue să fie că nu i s'au scris încă piesele pe care le-ar fi putut juca desăvârşit. Dramaturgia română a rămas până acum totdeauna debitoare actorului român. Câteva note duioase trebuesc schimbate în note naive — şi doamna Giurgea va fi făcut din „Scampolo“ o frumoasă creaţiune.

F. Aderca.

ARTA ROMÂNA

II

D. Steriade a ajuns la poezia cenuşiului colorat. In aproape acelaşi manieră l'am întâlnit pe d. Leon Biju cu prilejul expoziţiei „Salonul de Toamnă". Spre deosebire de cenuşiul fraged al acestuia din urmă, d-l Steriade întrebuinţează un cenuşiu aspru şi uscat pe baza căruia realizează minuni de virtuozitate. Dotat cu un ochiu de-o superioară sensibilitate şi ajutat de-o incontestabilă ştiinţă a meşteşugului la care l'au adus şi talentul şi experienţa, pictorul a ajuns să stăpânească o uriaşă gamă de valori şi nuanţe cenuşii.

Această neobişnuită putere de disecţie îşi găseşte răsplata meritată în toate lucrările, dar străluceşte mai cu seamă în acele peisagii goale în care atmosfera îmbâcsită de praf şi arsă de uscăciune a împietrit sub greutatea singurătăţii.

Desenul în genere e sumar şi nervos, iar pasta subţire e pusă uşor cu un penel a cărui mişcare din clipa aplicării îţi face impresia că a avut o degajată eleganţă.

D. Traian Cornescu e definitiv fixat în felul său de tratare, personal, plin şi viguros.

Compunându-şi armoniile pe bază de galben — un galben propriu, de bună calitate — d-sa împarte în pete largi şi precise întreaga construcţie a lucrării.

Felul acesta de a lucra are însă şi dezavantaje, din care cerinţa unei distanţe mari nu-i cel mai mic. Tablourile d-lui Cornescu nu se realizează decât la depărtare aşa încât sălile mici le iroseşte întregul lor farmec. Pe de altă parte această manieră nu-i compatibilă cu lucrările de cadru mic. Felul cum se realizează prin distanţă şi prin mărime admirabilul portret al d-nei Ciucurescu în Avarul — tablou aflat în foyerul Teatrului Naţional — e o dovadă concludentă.

Le spunem astea întrucât la Arta Română d-l Cornescu este într'o poziţie de inferioritate, pe care este departe de a o merita.

D. Palladi ar fi un minunat prilej de discuţiune asupra graniţelor până la care poate merge viziunea artistică. Să precizăm. In pictura portretului şi a nudului, în special, s'a obişnuit a se da carnaţiei o însemnătate primordială. S'a pretins nudului în numele artei, un adevăr dus până la cel mai excesiv sensualism. Avem atunci dreptul de a ne întreba dacă acest sensualism e un element de artă sau numai unul de „agrement" — cum ar zice d. Şirato, şi dacă el măreşte emoţia artistică din graţia unei mişcări, ori o micşorează trivializând'o.

Mai fericit decât toţi cei ce n'au avut curajul să încline spre una sau spre alta din cele două păreri, d. Palladi s'a manifestat împotriva carnației și a reușit să dovedească de multe ori — dacă nu inferioritatea procedeului filo-carnal — cel puțin că se pot face nuduri grațioase bazate numai pe expresivitatea liniei și a formei. Și nudul din această expoziție constitue o reușită documentare.

D. I. Gheață una din revelațiile acestui sezon de pictură, aduce un număr prea mic de bucăți pentru a se putea face vre-o constatare în afara celor făcute cu prilejul expoziției sale din iarnă. Strălucind printr'un impresionism chibzuit și aplicat cu toată cunoașterea meșteșugului și cu toată bogăția de simțire a unui suflet tânăr și proaspăt, pictorul ni se arată ca o fruntașă valoare a plasticei moderne.

D. Bunescu, deși modern, totuși printr'un exces de cumințenie pare oarecum ne la locul său în această expoziție.

Intr'adevăr d-sa, dacă în desen și în aranjament nu aduce nimic personal, aduce în gama colorației o sobrietate de care modernismul se cam ferește. Această notă personală e menținută în toată opera d-lui Bunescu și dovedește un ochiu construit special și o sinceritate de laudă. Decât această tendință continuă de a stinge lumina culorilor trece uneori până dincolo de marginea sobrietății, și tratamentul capătă prin asta o strangulare voită care-i departe de a mări valoarea inspirației.

Aceasta mai ales pentru că d-l Bunescu se menține în peisagii și nu în acele peisagii cari să impună prin compoziția lor ca la Th. Rousseau ci în fragmente diverse fără însemnătate prin desenul lor și meritorii doar prin lumina și viața culorilor pe care le oferă.

D. Șirato e de nerecunoscut. Dela desenul nervos și plin de vervă, suprapus de o culoare subțire cu tonalități sobre și bine distribuite, manieră pe care-o obișnuia până în anul trecut, d-sa trece acum la un desen așa de greu și la o culoare așa de îmbâcsită — deși egală ca grosime de pastă — încât ne declarăm derutați. Nu-i vorba să contestăm talentul incontestabil al d-lui Șirato, dar această nouă formă nu numai că nu aduce nimic nou, dar în afară de armoniile calde în cărămiziu — închis — de un gust discutabil de-altminteri — nu înțelegem ce ar putea motiva apariția acestei maniere.

Cum nimic nu-i definitiv în lume, vom aștepta până la viitoarea expoziție și atunci poate se va vedea dacă a fost o simplă criză trecătoare ori se vor lămuri tendințele pe care ochiul nostru n'a fost în stare să le vadă acum.

D. Șt. Dumitrescu avansează încet și sigur spre o pictură cinstită și cuminte. Câteva desene bune îl arată stăpânit de dorul de a-și remedia greșelele de construcție de până acum, ceiace e o chezășie foarte frumoasă pentru seriozitatea cu care-și privește meșteșugul.

D. Maxy tânăr și răsfățat expune alături de un foarte bun și foarte expresiv cap de fetiță un portret — d-na W. — pe care n'ar fi trebuit să și-l tolereze nici în colțul cel mai ascuns al atelierului. Succesul expoziţiei personale pe care a avut'o la Mozart, nu trebuia ştirbit.

Acelaş lucru se poate spune şi despre d-şoara *Nina Arbore.*

D. Teişanu formează un capitol aparte în expoziţie. D-sa este întâiul pictor, cu un nume format, care şi-a îndreptat îndeletnicirile spre cea mai oropsită dintre artele dela noi: arta grafică. Ilustrând primele volume de artă ce apar în România, d-l Teişanu deschide un nou drum plasticei româneşti şi dacă n'ar fi decât numai pentru asta, d-sa îşi va bine merita locul care i se cuvine în istoria artelor noastre.

Sculptura e reprezentată prin d-nii *Han* şi *Jalea*, ambii — cu sau fără vrere — sub influenţa expresionismului (Han: Fecunditate, Jalea: Faunul). Dar dacă d. Jalea caută să facă media între adevăr şi artistic şi nu renunţă la artistic nici chiar când asta i-ar cere sacrificiul adevărului (portretul scriitorului D.) d. Han sacrifică mai curând frumosul pentru a desvolta adevărul (Fecunditate, Invingătorul, Rebreanu). Inţeleg prin adevăr numai adevărul psihic, întrucât şi la unul şi la altul adevărul fizic şade pe al doilea plan.

Şi unul şi altul aceşti doi sculptori sânt însă încă în epocă de transformare ceia-ce dacă, pe de-oparte, ne împiedică de a da o mai precisă caracterizare, ne dă în schimb cea mai frumoasă chezăşie pentru opera lor viitoare.

VICTOR ION POPA.

ÎN CURÂND VA APARE

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VII

Lucian Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu, Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

ÎNSEMNĂRI LITERARE

Primim **Anuarul festiv al Gimnaziului Al. Donici, din Fălticeni (1870 — 1921),** cu ocazia serbării semicentenarului acestui gimnaziu. *Pe lângă istoricul şcoalei, tabloul profesorilor şi al tuturor absolvenţilor, anuarul mai conţine şi un oarecare material literar: amintiri sau simple închinări ale foştilor elevi ce n'au putut asista la festivitatea din Iunie 1921. Dintre acestea reproducem următoarea pagină:*

UMBRA

Alţii vor evoca atmosfera morală a bătrânei noastre şcoli; eu îi voi evoca în câteva rânduri atmosfera materială.

După cum copiii de trupă cresc în umbra căzărmii regimentului şi copiii din corurile bisericii catolice în umbra capelelor şi în fum de tămâe, tot astfel am crescut şi eu sub pavăza zidurilor şcoalei noastre. Născut în pitita clădire a „vechiului gimnaziu", grădina „Cucului" de alături era pentru mine un fel de Paradou, plin de vegetaţie luxuriantă, de copaci cu roade rare, plin de spaima ruinelor palatului, în care Vodă buzdugănise pe Hărtular pentru că bătuse bani calpi. Noaptea, când treceam prin faţa ruinelor, îmi ţineam respiraţia de frică; de pretutindeni vedeam umbre; ziua mă scoboram netemător prin galeriile casei, condus de vaga speranţă a unei comori îngropate în beciuri... Şi iată că într'o primăvară, farmecul şi spaima grădinei părăsite au încetat; sosind meşterii, au ras zidurile până la pământ, au nivelat solul şi au tras primul şanţ al temeliei. Câţiva ani am trăit apoi în înminunarea continuă a palatului nou ce se înălţa ca în basme, în sgomote de voe bună, în chiotele ţiganilor, în poruncile „maiştrilor". Nu s'a pus o peatră fără să n'o fi văzut şi eu. Stăteam toată ziua şi priveam la munca spornică a lucrătorilor, trăgând totuşi cu ochiul şi în jurul meu. Mă stăpânea o frică imensă: mă temeam să nu-mi măsoare cineva umbra pentru a o pune în zid. Nu voiam să deviu strigoi; trăind printre lucrători, mă identificasem cu toate eresurile lor.

Nu mi-au luat umbra fizică, dar umbra mea morală a fost fixată în zidurile noului gimnaziu. Din clasa întâia m'am instalat într'însul. Am trăit de-a valma cu viaţa lui minerală; i-am cunoscut toate unghiurile şi toate tainele şi în săliţa din fund, unde e azi **Muzeul Sucevei,** mi-am petrecut vacanţele adolescenţii, muncind din greu la formaţia mea intelectuală: de acolo au ieşit şi primele mele încercări literare. De acolo mă desprind azi ca o umbră spirituală pentru a asista la prăznuirea bătrânului nostru gimnaziu.

E. Lovinescu

Antologia Segall, — sub acest titlu neobişnuit în datinile publicisticei noastre, dar şi cu subtitlul mai explicativ „*Poeţii români traduşi în jdiş de Solomon Segall*, primim o foarte voluminoasă lucrare a d-lui Segall, tipărită la Viena în jdiş şi cu caractere numai ebraice. Fără a exprima vre-o apreciere asupra fondului, — deşi avem referinţele cele mai măgulitoare din partea cunoscătorilor — voim să subliniem numai importanţa culturală a acestei lucrări cu aspecte impunătoare. In peste 500 de pagini de format mare ni se dă traducerea versificată a câtorva sute de poezii din peste 90 de poeţi români. Imbrăţişând atât de mult, selecţia nu putea fi prea severă: ea pleacă de la Ion Eliade Rădulescu şi Grigore Alexandrescu şi merge până la d. Ion Foti. Partea leului revine însă, în chip fericit, lui Eminescu (*Luceafărul, Toate satirele, Călin, Glossa, Venera şi Madona* etc.) şi lui Coşbuc (*Nunta Zamfirei, Ideal, Noapte de vară, Moartea lui Fulger*, etc.)

Prin noua configuraţie etnografică a ţării noastre, avem printre noi o massă evreiască care nu ne cunoaşte încă limba şi cu atât mai puţin literatura. In afară de valoarea ei literară, asupra căreia nu ne pronunţăm, opera d-lui Segall poate avea deci şi un important rol de propagandă culturală. Cu ajutorul ei ne putem apropia, pe calea literaturii, de sufletele evreilor culţi din Basarabia, Bucovina şi Transilvania. Tot cu ajutorul ei intrăm în circulaţia unei limbi cu o literatură citită de câteva milioane de cititori, mai ales în America. Cartea d-lui Segall trebue deci răspândită: ea trebue să ajungă cu orice preţ în mânile celor cărora le-a fost destinată. Intr'un cuvânt, merită să intre în prevederile unei chibzuite politice culturale de stat.

E. L.

D. N. Iorga şi poesia dramatică. — Intr'unul din numerile trecute ale revistei craiovene (deşi nu e citită nici în Craiova!) „Ramuri", d. N. Iorga insultă prin absenţă frumoasele încercări dramatice ale regisorului — adevărată personalitate culturală în ţara sa — Karlheinz Martin. Ne-ar fi mâhnit aprecierile d-lui N. Iorga, dacă n'am şti de mult că domnia-sa gândeşte de fapt în *momentul* în care scrie. Putem spune chiar că de cele mai multe ori gândeşte *prin* vorbire şi scriere. Aşa se şi explică (în afară de inaptitudinile sale absolute pentru frumos) de ce atacurile d-lui N. Iorga sunt numai argumentele pe care le aduce singur împotriva opiniilor sale probabile de mâine.

F. A.

Exemplul stradei. — Strada e o carte vie! Un adevăr pe care îl proclamă şi Anatole France. Unul din spectacolele frecuente şi sincere ale străzei sunt bătăile între copii.

Rareori e vorba de un conflict cu încăerare. Mai totdeauna e o practică raţională a muşchilor, un sport nereglementat, sau o simulare a unor bătălii, fie sociale fie răsboinice, deocamdată fictive, deci un antrenament.

Rămâi uimit de prevederile naturei care-şi prepară ast-fel în plin aer exemplarele pentru îndeletnicirile viitoare ale soldatului sau cetăţeanului!

Ieri în drumul meu, trei băeţi se băteau. Unul mic, deşălat, strâmb şi foarte negru, altul mărunt, sdravăn şi oacheş ca tingirea şi celalt, de un colorit mai deschis, căruia nu i-am văzut faţa din cauza poziţiei strategice. Luptau activ. Cu mâinile libere de orice armă sau gest, ceace asvârleau cu îndemânare şi preciziune, cu violenţă şi viclenie erau *picioarele*.

Spectacol caracteristic dar repulsiv. Aş fi preferat sgârieturi, tăieturi, fie chiar o rană, acestor bufneli de o premeditată şi satisfăcută infamie infantilă. Dar viaţa prevăzătoare îşi prepară legiunile.

Nu există lucruri mici din care să nu decurgă mari consecinţe! Cu aceste elemente esenţiale mi-am reconstituit aspectele generale ale adevărului. „Svârlitura" prematură este exerciţiul mentalităţei noastre mature.

Generaţia stagiară, în vârtoase preliminări, se pregăteşte spre rezolvarea problemelor politico-literaro-estetice.

Micii acrobaţi sunt polemiştii numeroşi, arma facţionară a opiniei, care aplică „lovitura piciorului". Gl.

* * *

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE
DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI
PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE : ORAŞUL BUCURIEI,
DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI
ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“: — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA „TRANSILVANIEI"
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"
SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000
◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei,
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constan
Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare
Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova,
Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10
Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj
MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI
RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA-SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALA a „ASOCIAȚIUNII" SIBIU

SUMARUL No. 35

E. Lovinescu . . . . Brăescu (III)

Camil Baltazar . . . . Dimineții

Gh. Brăescu . . . . Nenea Guță

Sanda Movilă . . . . Evantalii japoneze

Alexandru Bilciurescu . . . . Ploae 'n amurg

Camil Petrescu . . . . Note săptămânale

F. Aderca . . . . Metafora

Cronica Ideilor: B. Fundoianu.

Cronica Dramatică: F. Aderca.

Insemnări Literare.

35

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente : pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal. la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

IN CURÂND VA APARE

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VII

Lucian Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu, Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 35 13 MAI 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

BRAESCU

III

Problema stilului i s'a pus lui Brăescu, ca şi d-nei Hortensia Papadat-Bengescu. Pe când autoarei *Bătrînului* i se obiecta însă abundenţa, lui Brăescu i se obiectează, dimpotrivă, simplicitatea stilului. Atribuindu-i-se o existenţă prin sine, independentă şi nu funcţională, eroarea rămâne, în fond, aceiaş: nu există un stil, ci mai multe; stilul nu e un corp rigid, ci un raport între conţinut şi expresie. Fiind variabil, calitatea lui nu se determină după anumite principii fixe ci în fiecare caz în parte; propriu la un scriitor, el devine impropriu la altul. Panlirismului d-nei Hortensia Papadat-Bengescu trebuia să-i răspundă un stil impetuos, exaltat şi prolix; obiectivităţii lui Brăescu i se cuvenia simplicitatea hainei verbale. Diamentral opuse prin calităţile lor formale, ambele stiluri sunt totuşi identice prin raportare la conţinut; diferite, ele exprimă cu preciziune temperamente diferite; ritmul extern corespunde ritmului intern.

Fiind un raport şi nu un lucru de sine stătător, orice stil trebue cercetat numai în funcţie de conţinut. A desprinde unele fraze pentru a le arăta inexpresivitatea, înseamnă a separa cele două elemente inseparabile ale oricărei opere de artă, forma şi fondul, ce se condiţionează atât de automatic încât, determinând caracterele fondului, determinăm şi natura expresiei lui. Caracterul pur obiectiv al satirei lui Brăescu îi dictează deci şi condiţiile generale ale stilului: lipsit de lirism, el nu va avea coloare şi avânt; necunoscând însă bogăţia, va ignora prolixitatea; tinzând numai la obiectivitate, se va şterge cu discreţie în dosul obiectului; unii îl vor găsi prea cursiv, nimănui nu-i va părea însă impropriu. Deşi mai puţin lucrat, el e, în definitiv, din specia stilului lui Caragiale. Caragiale a fost, negreşit, un mai mare artist al cuvântului. Caracterul mai complex al satirei lui i-a influenţat însă şi stilul. Obiectiv de cele mai multe ori, el ascunde şi intenţii; prezenţa scriitorului se tradează uneori prin stilism; ironia însăşi nu e decât o figură de cugetare care are nevoe de artificii de expresie. Stilul lui Caragiale este deci mai colorat şi mai personal, şi, în acest înţeles, mult mai literar; stilul lui Brăescu e mai şters. Lipsit de epitetul rar şi de cuvântul strălucitor, acest stil este însă de o proprietate desăvârşită; topindu-se atât de intim cu fondul, devine aproape nesimţit. Inexistenţa stilului într'o operă de artă ce tinde spre obiectivitate este însă o calitate remarcabilă.

* * *

Tecnica satirei lui Brăescu este, dealtfel ca şi la Caragiale, de ordin dramatic. Descripţia e în al doilea plan; dintr'un fond sumar indicat, se desprind tipurile, ce nu sunt schiţate exterior şi prin comentar ci prin propriile lor cuvinte; dacă ar ajunge la acţiuni mai complicate, am avea adevărate piese de teatru; procedând numai prin gesturi repezi şi vorbe, rămânem în schiţa dialogată. Lăsând deci la oparte satirele de un caracter mai epic şi de o construcţie mai complexă, ceiace isbeşte în opera lui Brăescu sunt tocmai aceste schiţe dialogate, de aparenţe modeste dar totuş pline de viaţă, din care vom da un singur exemplu. In noaptea învierii, un pluton de soldaţi, cu lumânările în mână, stă nehotărât la un răscruciu, neştiind în cotro s'apuce:

— *„Care eşti mă din Bucureşti?“ strigă înjurând caporalul care-l comandă.*

— „...“

— *„Ieşi mă înainte, care eşti din Bucureşti, n'auzi?“*

— *„Năstasă...“*

— *„Năstasă e dus la d-l Căpitan“.*

— *„Altu care mai eşti mă din Bucureşti?“*

— *„Eu, da nu's din Bucureşti...“*

— *Da de unde eşti?“*

— *„Eu sunt din Ilfov.“*

— *„Unde vine aia?“*

— *„Tot Bucureşti se chiamă, da vezi că...“*

— *„Păi nu eşti din Bucureşti?“*

— *„Ba sunt din Bucureşti.“*

— *„Păi de ce nu spuneai, mă camarade, că ești din București?“*

— *„Am spus, don căprar, da vezi eu nu sunt din București, eu sunt din comuna Săruleşti, jud. Ilfov.“*

— *„Va să zică cunoști stradele?“*

— *„Stradele le cunosc.“*

— *„Unde vine strada aia de spunea don locotinent... Sta... Star...“*

— *„Stavrichi...“*

— *Stăvăreanu...“*

— *„Străvescu...“*

Strigau oamenii pe întrecute, așezându-se pe marginea trotuarului.

— *„Cum îi zicea mă?“*

— *„Care stradă?*

— *„Aia unde ne așteaptă don* sulocotinent *la biserică...“*

— *„Păi, nu știu cum îi zice... dacă nu sunt din București... Să fiu din București, nu mi-ar fi frică... m'aș duce cu ochii închiși... la mine te duc unde vrei... Năstasă, ăla dela D-l Căpitan ăla știe în București.“*

— *„Știe ăla?“*

— *„Știe, don căprar, ăla a fost precupeț, te duce la* poștie *și la* marmizon...?

— *„Da biserica o cunoști mă?*

— *„Care, don căprar?“*

— *„Aia unde ne așteaptă don sulocotinent...“*

— *„Biserica o cunosc...“*

— *„Păi, du-ne mă la biserică!..“*

— *„Păi, în care stradă, don căprar?... Să știu strada nu mi-ar mai trebui nimic... te-aș duce taman acolo, că biserica o cunosc bine...“*

— *„Mă, care știe cum i-a zis don sulocotinent la biserică?“*

(Un adormit dintre ei) — „Care stradă, don căprar... aia unde ne așteaptă don sulocotinent *la biserică?“*

— *„Aia mă, aia...“*

— *„O fi aia de a însemnat-o cu plaivazu pe hârtia dela lumânarea mea.“*

— *„Ceara cui te-a închinat, aprinde o lumânare... dă-te 'ncoa la mine...*

Oamenii strânși în jurul caporalului, interesați să cunoască strada, ascultă cum caporalul silabisește cu mare greutate, *la lumina unei lumânări, pe care o păzesc cu mâna să nu se stingă.*

— „S, t, a, v, r, o, p, o, l, e, o, s...

— Strangopol!“ strigă victorios caporalul. „Ei acum ştii unde vine?“

— „Şfrangopol... Şfrang... Tt,“ face soldatul clătinând din cap.

De altfel, nici nu mai era nevoie. Tunurile din jurul capitalei vestiau învierea.

„Drepţi“ strigă caporalul. „Aprinde-ţi lumânările,“ şi cu capetele plecate ascultară mărturia învierii, cu gândul la biserica din satul lor.

⁂

Scena e de o rară vioiciune de dialog; prin final, se încadrează chiar pe un fond adânc uman; ceva din blândeţa pascală a bisericuţii din sat se scoboară, deodată, peste aceşti oameni surprinşi de marele moment al învierii pe o stradă obscură a capitalei. Virtuozitatea formei se poate urmări, de altfel, şi în alte schiţe, ce se susţin aproape exclusiv prin dialog (*Select-Club*, *Soldaţii noştri*, *Cum sunt ei* etc.) precum şi în toate celelalte bucăţi mai mari: mentalitatea simplă a ţăranului şiretenia mascată sub aparenţa prostiei a soldatului, volubilitatea parvenitului, frivolitatea ofiţerilor tineri, şi suficienţa goală a superiorilor sunt admirabil fixate în cadenţa vioae a cuvintelor alterne. Punându-şi tipurile să se confrunte şi să se caracterizeze prin arma tăioasă a cuvântului, îndărătul căruia autorul dispare cu totul, pe lângă darul observaţiei psihologice, Brăescu mai posedă şi instrumentul expresiei teatrale. Fără să fi scris deci teatru, el e virtual unul din cele mai puternice temperamente dramatice ale generaţiei actuale.

E. LOVINESCU.

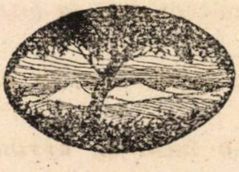

DIMINEŢII

Cu degetele proaspete de rouă,
Rupe putregaiul care te-a 'mpânzit în noapte
Tot drumul ce l'ai străbătut;
Agită pulpele-ţi de frăgezime coapte
Şi desfă ochii mari
în cari ai adunat
toate basmele din adâncuri de fântâni
pe unde ai trecut.

Trece-ţi mânile cu degete de lumină
leneş peste ochi
şi basmele din adâncuri sumbre de fântâni
să se prefacă în vioae triluri de violină.

Răsuceşte-ţi şoldurile calde şi bogate
şi chiotind
sparge soarele în două şi-l asvârle
peste holdele de linişti şi de noapte îngheţate.

Apoi
plesneşte coaja copacilor tineri
cu săruturi rodnice şi pătimaşe.
Rupe-ţi copcile dela piept — şi sânii din cămaşe
să-şi arunce'n svâcnet sfârcurile doldorate.

Iar
după ce vei obosi
de alergat,
opreşte-ţi trupul dornic de hodină
sub ferestrele iubitei mele
ca să-ţi suni în geamuri
clopoţeii fragezi de lumină.
Şi,
strecurată printre florile ce pun pe ziduri
umbre şi cercei,
s'adormi obosită
în iatacul ei...

Camil Baltazar

NENEA GUȚA

Deunăzi, mă întâlneşte aşteptând tramvaiul, nenea Guţă, delegat al mahalalei noastre şi pensionar. Incolo, un om masiv, fălcos, păros, cu fruntea mică, braţe lungi, cu picioare noduroase de om primitiv.

— „Ce faci, neiculiţă?"

— „Aşa, amestecat."

— „Aştepţi tramvaiul?"

— „Da."

— „Mergi spre casă?"

— „Păi s'a făcut ora mesii, da văd că întârzie."

— „Hai pe jos."

— „Asta nu."

— „Până când o veni tramvaiul..."

— „Trebue să vie."

— „O să vină plin... ascultă-mă pe mine, hai s'o luăm pe jos. Mai vorbim cutare, una alta, nu ştiu ce."

— „Să mergem, da rupem ghetele şi-s scumpe foc."

— „E guvernul slab, dom'le, n'avem oameni. Nu vezi d-ta ce batjocură... cucoanele cu tocurile de o schioapă şi carâmbii până la genunchi."

— „Risipă de material."

— „Lasă materialul, e timpul, dom'le, care e mai mult ca materialul. Ce?... S'a calculat că'n ghetele d-lor intră o zi de lucru mai mult ca 'ntr'ale noastre."

— „Tot ce se poate."

— „Să moară cin'te minte. Un lucrător are şaizeci de lei pe zi... fă socoteala, că ştii carte, să vezi cât vine... Ce?"

— „Mult..."

— „Ei, ia să ai d-ta la cârmă nişte oameni de inimă, straşnici colea, cutare, cum ştiu eu... Ce?!..."

— „N'ar fi rău."

— „Te cred... mai întâi s'ar ridica valuta."

— „Par'că s'a mai ridicat."

— „Ce face?!... Imi pare rău... râd străinii de noi... ne freacă Americanii ridichea şi cutare... D-voastră nu vedeţi? E posibil să n'avem cu ce acoperi hârtia?!... Ba să mai avem şi *infalaţiune* monetară din cauza tezaurului, pentrucă le-a trăsnit d-lor în cap să-l ducă la Moscova. Ei, ia să ai d-ta nişte oameni patrioţi şi cutare care să-i întrebe: da cine v'a spus, măgarilor, să duceţi tezaurul la Moscova?... Cea mai mare dobitocie. Il puteam ascunde în munţi, la mânăstire, cum făceau boerii noştri şi cutare, când veniau Tătarii pe timpul lui Mihai Viteazul... Ştii unde l-aş fi ascuns eu, dom'le?"

— „Unde?"

— „Vrei să spun?"

— „Spune."

— „La Văcăreşti. Ce?... Nici dracului nu i-ar fi dat în gând să caute tezaurul ţării în puşcărie, păzit de o companie de vânători îmbrăcată ca hoţii... Da d-ta crezi că l-au dus la Moscova?"

— „Aşa cred."

— „L-au împărţit între ei, dom'le, mie îmi spui. Adică cum vine asta... Au avut dumnealor atâta bănet în mână şi l-au dat Muscalilor... Ce? S'o crează ei, crede-o şi d-ta, eu rămân la părerea mea. Şi juvaericalele reginei, cutare una alta, tot ei le au luat. Le poartă nevestele în casă, dom'le, şi bine fac, aşa ne trebue, că nu s'aleg, miniştri oameni ca mine şi ca d-ta, care n'am lua un ban să ne pici cu ceară..."

— „Uite şi tramvaiul, bine că ne a ajuns."

— „*Te-xa*!"

— „Abonament!", răspunse hotărât nenea Guţă.

— „Să-l vedem."

— „Ce să vezi?"

— „Abunamentul."

— „Ce nu mă crezi? Am să te mint eu?"

* * *

— „Eşti abonat?", îl întreb eu după ce se mai depărtă taxatoarea.

— „Aş... ce's prost... şi astea tot cu banii noştri sunt făcute. Ce?"

GH. BRĂESCU.

EVANTALII JAPONEZE

I. Broderii pe Evantalii

Princesa Yuki cântă la ghitară —
Pe evantalii de mătase roză
Princesa Lya-So brodează păsărele
Cu aripile prăfuite în aur,
Cu ochii şi cu ciocul de mărgele.
Şi-au prins în părul negru crizanteme,
Şi 'n rochiile lor brodate 'n flori bizare,
Cu mâneci largi, cu nesfârşite trene
Cum stau pe scăunelele de bambus,
Micuţele şi tristele făpturi
Ne 'nchipuit de fine şi de graţioase
Par două delicate miniaturi.
Cum sunt gătite 'n rochile de bal
Cu aerul de-adâncă nerăbdare
Şi tresărind la fiece mişcare,
La fiecare sunet de lopată,
Se vede bine că aşteaptă oaspeţi
Şi se 'nţelege tot aşa de bine
De ce li-e mintea atât de 'ngrijorată
Le preocupă mult străinul blond
Ce-abia sosit-a de vre-o două zile
Din mult îndepărtatul Nord...
E-o după amiază ameţitor de caldă.
Pavilionul suspendat de-asupra apei
Cu-acoperişul alb de porţelan,
Se leagănă la orice adiere...
Multicolorele perdele de mărgele
Se leagănă şi ele... şi se 'ngână...
Şi parcă râd în râset de cristal
Cu hohote prelungi la orice val.

In luntrea ce alunecă uşoară,
Străinul care le-a zărit se şi ridică
Se 'nclină adânc şi grav... apoi distrat
Fără să ia în seamă florile ce pică
In ploae parfumată peste luntre
Işi isprăveşte visător ţigarea.

In fund de tot spre orizontu-albastru
Adâncul cer s'a contopit cu marea.

II. Desenuri pe vitralii“

Culcate jos, pe perini dc mătase
Brodate cu poveşti străine şi bizare,
Cu capul sprijinit pe geamurile-albastre
Prin care se zăreşte-un colţ de mare,
Cu crisanteme prinse 'n părul negru,
Cu ochii 'nchişi şi faţa întristată,
Micuţele făpturi ce dorm adânc de-o oră
Visează-acelaş vis cu inima-agitată.

In vis zăresc străinul blond
In luntrea ce alunecă pe ape,
Abia 'nclinându-se, privind distrat
Princesele ce-aşteaptă 'nfrigurate
Şi dispărând în largul mării calme
Iu liniştea acelei zile calde...

Li-e somnul greu... şi-acelaş vis visează...
Alături o ghitară aruncată şi două evantalii
Dormitează ca două aripi frânte, obosite. In colţ
Un Budha mic de bronz, crispează
Un zâmbet vag din lumea-i de lumină...
Bassinul murmură acelaş cântec
Şi picăturile de apă care cad
Pe lespede s'ar crede că-s mărgele
Ce picură un cântec argintiu...

Lumina nopţii ce se 'ntinde peste mare,
Strecoară-un colţ din haina-i violetă
'N iatacul mic de porţelan albastru
Pictat cu uriaşe crizanteme
Ce pare-un colţ de basm, din altă vreme...

Oglinzi ovale, cu mâner de fildeş,
Cu rame de eben, răsfrâng ca 'ntr'un miragiu
Iatacu 'ntreg cu micile princese

Ce dorm cu capul sprijinit de giamuri
Şi-ţi dau desăvârşita viziune
A finelor desenuri conturate
Pe marele vitralii de pagode
Ce dorm pe ţărmul mării apropiate.

III. „In port"

S'au împrietenit de multă vreme...
El vine câteodată să le vadă
'N palatul lor bogat în lucruri rare.
Sau câte trei pornesc în port s'admire
Apusul ce sărută un colţ de mare...
Au rochii galbene şi trupul strâns
C'un flutur negru ce luceşte'n soare...
Au ace de argint în păr şi'n mâini umbrele
Pictate cu păpuşi fermecătoare.
Iar el le-ascultă, le zâmbeşte, le răspunde,
Sunt mulţumiţi şi şi-au uitat de toate...
Cine-ar putea să-i spună unde-i trecutul,
Şi ţara lui?... Poveşti îndepărtate.

IV. „Aşteptare"

In portul trist sosesc corăbii mari
Cu frunţile plecate de povară,
Cu marinarii blonzi şi aspri
Ce-au colindat un an din ţară 'n ţară
Şi 'n clipa revederii cu pământul
Cuprinşi de-o bucurie 'ntunecată,
Se-apleacă 'nfioraţi şi îl sărută..
Femei tăcute, albe şi ciudate
Cu o privire vagă şi pierdută
Aşteaptă 'ntâia vorbă de iubire
Şi sfânta sărutare a revederii...

Iar mai departe două siluete
Invăluite 'n farmecul tăcerii,
Se conturează 'n linii de lumină
Pe cerul vânăt şi îngheţat de Nord
Ca o imagine supremă a durerii...
Căci pentru fata blondă şi bătrâna tristă
Acel ce trebuia să fie acum în port.
S'a rătăcit în ţara care pare
O fină broderie aruncată
Pe-un colţ adânc şi nepătruns de mare.

V. „Clar de lună"

Şi câteodată seara în grădină,
Când albele petunii răspândesc arome
Infăşurate 'n clar de lună plină.
Pe covoraşe împletite 'n trestii
Se odihnesc privind tăcuţi spre mare
Şi 'ntr'un târziu când Yuki visătoare
Plecată către el, mai mult glumind
Ii cere ochii-albaştrii ca să-i prindă
In păr cu două ace de argint
Nici nu tresare nici nu se'n fioară...
Sau când princesa Lya-So zâmbind
Cu graţii de pisică'nşelătoare
Ii cere o şuviţă de păr blond
Ca să brodeze zâmbete fugare
P'un colţ de evantaliu început,
Nici nu tresare nici nu se'nfioară...
Se-apleacă 'ncet spre ele... le sărută...

Albastru trist al lunii-i înfăşoară
Cu-o mângâere vagă şj pierdută...

VI. „La ceai"

In sala galbenă de sticlă
Cu lampioane mici pictate
Micuţele făpturi culcate
Pe perini roze de mătase
Cu ochi 'nchişi pe jumătate,
Gustând licoarea parfumată
Cu o vădită voluptate
Din ceştile de porţelan,
Cu fluturi negri desemnate,
Privesc ciudat, zâmbind, cu ochii
Spre ramurile de magnolii
Ce 'nveselesc grădina toată
Lovind în geamurile triste
Cu degetele lor de floare —
Cinci mari pisici cu blana albă
Cu paşi uşori de dansatoare
Păşesc încet clipind nervos
Din ochii lor de peruzele :

Se 'ntind pe perinile roze
In poze-atât de grațioase
Incât micuțele făpturi
Incep să râdă fermecate --
Și râsul lor e-atât de clar
Ca boabele de chihlimbar
Topite'n vaze de cleștar —
Apoi se 'nalță, se îndoaie
Ridică albele picioare
Schițând în aerul albastru
Mișcări de blonde dansatoare
Și se 'nvârtesc în jurul lor
Cu rozele urechi întinse,
Vibrând în jocul lor nebun,
In timp ce brunele făpturi
Au și uitat de ceaiul care
In ceștile de porțelan
A'ncremenit..

Și noaptea care se strecoară
In sala galbenă de sticlă
E aripa unei cortine,
Ce-alunecă pe nesimțite
Peste un dans de balerine. —

VII. „Interior de nord"

In marele salon cu searbădă lumină,
Cu portiere grele și întunecate,
Cn trandafiri anemici ofiliți în vaze,
Cu mobile puține și sculptate
Și cu tablouri colorate șters,
Plutind în vagul unei lumi de ceață,
Intr'un fotoliu larg, din cadrul trist
Al marilor ferestri, de dimineață
Bătrâna tot lucrează adâncită
Hăinuțe călduroase pentru copilași
Rămași orfani și izolați de viață —
Alături pe un scaun mic, o fată
Cu ochii mari și triști, cu părul blond,
De-o frumusețe vagă și ciudată
Ca un pastel nelămurit de Nord
Lovește-arar tăcerea cu o vorbă,
Ce piere sugrumată în liniștea adâncă,
Își trece obosită mâna peste frunte,
Se-apleacă și ridică o carte desfăcută
Ce se-odihnește pe covorul mort...
O pune pe genunchi, o răsfoește,
Citește ici și colo câte-un rând
Și 'ntreaga ei ființă delicată
E sguduită de-un suspin prelung...

Deși nu-și spun nimic, acelaş gând
Trăește 'n ele... Și 'n acelaş timp
In fundul minții lor preocupate
Se desemnează silueta vie în linii clare
Și-accentuate a celui dus departe peste ape
Spre orizonturi noi și 'ndepărtate...

VIII. „Evantaliile deschise"

Cine-l așteaptă 'n țara lui de ghiață
Ce-abia se mai ivește 'n mintea lui, pierdută
Intr'un contur nedeslușit de ceață?
O mamă tristă 'n fiecare seară
Așteaptă 'n port corăbiile albe
Ce-au colindat de-un an din țară 'n țară
Așteaptă să-i aducă fiul, despre care
Șoptesc vecinii clătinând din cap,
C-un aer de adâncă resemnare,
Că s'ar fi rătăcit în țara 'ndepărtată
Ce pare o dantelă aruncată
Pe-un colț adânc și nepătruns de mare...

Trec zile, nopți... o vreme se strecoară...
Cine-ar putea s'o simtă cum coboară
Și cum apasă umerii bătrânei,
Cum lasă urme de argint în păr,
Și dungi adânci în colțurile gurii?
Cine-ar putea să simtă cum coboară
Când în iatacul mic, de porțelan albastru,
Princesa Yuki cântă la ghitară,
In timp ce Lya-So desface evantalii
Iar el culcat pe perini de mătase
Cu ochii-aproape închiși pe jumătate,
Se lasă amețit de-atâta farmec
Ca 'n basmele-auzite, sau visate?

Când Lya-So desface evantalii
Cu păsărele prăfuite 'n aur,
Nu știi de cântă ele sau bassinul
Ce picură pe lespezi boabe de măr-
[gele,
Așa de vii îți par pe fondul de mă-
[tase
Micuțe, elegante, ușurele...
Și când le vine rândul celor de si-
[def
Pictate cu povești de altădată
Cine-ar putea să spună cine plânge?
Povestea care-a fost pictată pe lame
[de sidef
Și care de ochi străini e profanată,
Sau coarda de argint, pe care
O rupe Yuki-acum distrată?
Se desfășoară evantalii roze
Cu fluturi negri, galbeni sau al-
[baștri
Ce răspândesc arome de petunii
De-ai crede că acum sburat-au de
[pe floarea
Ce parfumează liniștea grădinii...
Târziu... albaștrii ochi-aproape 'n-
[chiși zăresc
Cinci evantalii mari din pene scumpe
Ce când se'nchid și se deschid șop-
[tesc...
Abia mai prinde-o notă de ghitară
Și-a adormit profund... Ciudatele
[făpturi
Cu o privire-adâncă-l înfășoară.
Și nu știi cine râde'n noapte.... per-
[deaua de mărgele
Sau imensul evantaliu de oglindă,
Ce s'a deschis deodată pentru cel
[ce doarme
Și-l urmărește până și în somn
Cu lumea de poveste și miragiu.
Gonind pe nesimțite vremea și tre-
[cutul,
Făcându-i somnul basm și ziua vis,
Și mărginindu-i orizontul vieții
C-un evantaliu japonez deschis.

SANDA MOVILĂ.

PLOAE 'N AMURG

Nemărginite fire care se destramă,
Se-așterne lungă, ploaea în grădină,
Ca fâlfâirile unui drapel de doliu
Peste copaci cu-armură de rugină.

....Se-așterne ploaea, zdrențe care cad,
Din cerul negru, umede, 'n amurg;
Se-așterne ploaea, ploaea ne'ncetat,
Cu plete lungi de șipote ce curg.

ALEXANDRU BILCIURESCU.

NOTE SĂPTAMÂNALE

Ofensiva d-lui Iorga. — Literatura noastră şi străinătatea. Mania filozofiei. — Arta în formule.

Un eveniment de proporţii neobicinuite a trecut neobservat săptămâna trecută. In fruntea unei reviste dela Craiova, d. Iorga a publicat un articol semnat — semnal de luptă, prin care anunţă că regretă că acum şaptesprezece ani „cedând insistenţelor unor prieteni“ a renunţat la polemica literară. Constată acum că a procedat greşit şi odată cu aceasta se hotărăşte să reia lupta. Incepând cu numărul care va veni al revistei, d-sa ne vesteşte că „nu va mai cruţa pe nimeni“ oricine ar fi.

Aşa dar ne reîntoarcem la *Sămănătorul* zilelor de luptă, înflăcărată şi lirică. Şi pentru că d. Iorga anunţă că nu va menaja pe nimeni, să ne fie permis — nouă care suntem atât de convinşi de marea d-sale personalitate în alt domeniu — să-i punem cinstit câteva întrebări, care s'ar putea să nu fie cu totul supărătoare.

Ce culoare ar avea steagul, în jurul căruia ar chema la „luptă“ pe noii scriitori? Să fie tot cel vechiu — tricolorul?

„Literatura“ d-sale — nu vorbim despre arta rară a discursurilor sale, pline de naturaleţe, de vervă, de ironie, de căldură şi neprevăzut, ci de „literatura“ d-sale — şi poetul Bumbac vor fi oare modelele noii direcţii literare?

Care vor fi, în afară de d. I. Agârbiceanu, protagoniştii noii şcoli? Pe coperta revistei citim numele d-lor Bogdan Duică., C. Ş. Făgeţel, I. U. Soricu, D. Tomescu, Al. Iacobescu, Virgil Tempeanu, Antonian Nour etc. Cât priveşte pe d. Nichifor Crainic, după ultimile bucăţi trimese din Viena influenţate şi mai mult de poeţii nemţi, decât ale d-lui Blaga, credem că nu se poate conta pe d-sa. Atunci?

Ofensivă, fără îndoială, ofensivă, dar cu ce?

* * *

De fapt literatura românească, a mai suferit un asalt acum de curând. In ultimul număr al marei reviste franţuzeşti „*Mercure de France*“ d. Pompiliu Paltănea, fost mare şambelan al simbolismului la noi în ţară, aruncând o scurtă privire asupra literaturii noastre, după ce împarte graţios câte o bomboană elogioasă poeţilor şi prozatorilor dispăruţi, ajunge la constatarea, surprinzătoare pentru mulţi, desigur, că adevărata „Renaştere“ literară a început la noi cu „*Viaţa Nouă*“ o revistă literară care — spune d-sa — apare de 17 ani în Bucureşti, sub direcţia d-lui Ovid Densuşeanu.

Lupta se desemnează deci clar: „*Drum drept*“ dela Craiova de o parte şi „*Viaţa Nouă*“ reînviată de altă parte. Noi, spectatori entusiaşti, o aşteptăm cu interes.

* * *

Am avut în ultimul timp, o adevărată manie de literatură filosofică.

D. Lucian Blaga dela Cluj, şi d. Aderca 'din Bucureşti, au dat la iveală câteva broşuri dedicate „Ideilor". Ba *„Zamolxe"*, este chiar filosofie în versuri. Alături de ea se anunţă apariţia de curând a unui poet filosofic, şi, să nu uităm, liricele pagini închinate „Păcii" de d. Eugen Relgis.

Pe dealtă parte, poeziile tinerilor sunt pline de substantive scrise cu majuscule, lucru care bineînţeles nu poate să aibă decât sens filosofic: „Nimeni nu mănâncă mai mult ca Omul" înseamnă fără îndoială, mai mult de cât „nimeni nu mânâncă mai mult ca omul" pur şi simplu. Iar: „am speranţa" e cu totul palid pe lângă: „Am Speranţa". Şi ce profund devine de pildă d. Fundoianu când scrie că: singurii oameni mari sunt cei cari „n'au existat."

Pe de altă parte, fiecare revistă are o „Cronică a ideilor". Acolo se filozofează cu pasiune şi nu rare ori în două pagini de revistă se examinează trei sisteme filozofice.

Căci trăim într'o epocă de literatură „valutară şi „filozofică". E un lucru de care ori cine se poate convinge, răsfoind oricare din ziarele noastre, sau trăgând cu urechea la masa vecină în cafenea. Iată tânărul care afirmă, cu voce sigură sau blazată aşa cum e „moda intelectualităţii": „Dragă, ce-mi vorbeşti de literatură? Nu există literatură" sau profund convins de pildă: „cel mai bun teatru e acela care nu e teatru (?)"

Pentrucă înţelepciunea omenească e atât de slabă sărmana de ea, că e la discreţia oricărui joc de cuvinte.

* * *

Şi pentru că vorbim despre modă, să vorbim de cea mai nouă care bate la porţile literaturii noastre: „Expresionismul". Cu toate că apreciatul nostru confrate d. I. Sân-Giorgiu şi-a luat de mult sarcina să ne lămurească complect, ce anume este această nouă şcoală, mărturisim că nici acum după venirea lui Karlheinz Martin nu suntem dumeriţi. Adevărul e că şi alţi eruditi înaintea domnisale îşi luaseră sarcina să ne definească „simbolismul" şi au lăsat lucrurile în mijlocul drumului.

S'ar părea că este vorba despre o „diformare" a vieţii: în scenă, cu proectoare electrice ca să ofere efecte de conuri luminoase şi penumbră, în opere dramatice cu scene „eliptice" ca să devie mai profunde, şi în versuri cu asociaţii fără înţeles ca să creadă cetitorul că a înţeles de la el, şi aşa mai departe.

Alături de artă, regizorul german ne-a oferit totuşi câte-va spectacole ochiului (nu vorbim de Pelicanul) şi sezizante ca noutate.

Camil Petrescu.

METAFORA

A fi pentru sau împotriva metaforei, este în amândouă cazurile o atitudine greşită întrucât — în alt domeniu — nimeni nu se poate declara pentru sau împotriva untdelemnului care e foarte necesar în mâncărurile de peşte şi măsline, mai puţin în salade şi — credem — absolut dăunător în cafea cu lapte.

Bergson — şi cu el d. Fundoianu — sunt amândoi pentru intuiţie ca mijloc de cunoaştere, pentru metaforă ca mijloc de expresie.

De bună seamă — datele imediate ale cunoştiinţei nu pot fi prinse în cleştele sigur al celor cinci simţuri: ne fragmentăm şi fixăm viaţa, cum dealtfel facem sub lupa microscopică, cu toate elementele naturei; dar ceiace e foarte interesant, special de interesant în viaţă, e tocmai *curgerea* ei care nu poate fi înţepenită în cele cinci simţuri, sau transpunerile artistice ale celor cinci simţuri. *Intuiţia* prinde vidurile simţurilor noastre imperfecte — şi (ca să le cunoaştem) le spune simţurilor în limbagiul ei comun, metafora.

Dar este oare o metaforă şi cuvântul „artă" sau însuşi „metaforă"?

Nu.

Sunt monete de argint, a căror pajură s'a şters. Ele reprezintă o valoare sigură, dar independentă do autoritatea regală şi gustul meşteşugarului, mulţumită cărora avea putere circulatorie în viaţa sufletului. La început ele representau aproape numai estetica meşteşugului — dar s'au eliberat, şi monetele circulă în valoarea lor, în afară de contigenţele originare, pentru a nu representa decât *noţiunea*, această superioară unitate de schimb intercerebrală, căreia economia politică burgheză, deşi are câteva mii de ani de viaţă internaţională, încă nu i-a găsit echivalentul monetar.

Arta e vie însă numai întrucât atinge unul din cele cinci simţuri — chiar dacă atinge un simţ spre a face să vibreze celelalte: în basmele româneşti există un minunat echivalent în acel zmeu care se umple de viaţă numai cât tălpile îi ating ţărâna.

Dar critica?

Mărturisim că ea se simte bine numai în lumea noţiunilor purificate. Ea are nevoe de *valori* nu de *pajure*. Menirea ei e să facă un schimb de valori, între cele acceptate cu cele de curând bătute de regii imperativi şi categorici ai poeziei — fără de care intervenţie, moneta de artă nouă n'ar câştiga niciodată curs public.

Ideile sunt metafore moarte, fireşte — dar aceste cadavre au pus în libertate elementele constitutive şi esenţiale pe care spiritul critic le poate mai uşor mânui. Totuşi nu vom acuza prea mult pe criticul care, socotind că e de gust modern, evită noţiunea pe cât poate (deoarece în întregime n'o poate evita) şi în definitiv metafora în asemenea împrejurări, tot în slujba unei noţiuni critice trăeşte) — şi ţine morţiş să scrie aproape numai în metafore.

E mai viu, e mai pitoresc — cititorul e reţinut cu surpriza!

Trebue să recunoaştem însă cu sinceritate că fuga la metaforă e pentru criticul din vocaţiune, o scoborâre, o concesiune pe care o face cerebralităţii inferioare a contemporanilor...

Apoi, — metafora, atât de înrudită cu realitatea, poate fi interpretată foarte diferit. Simţurile nu vibrează în fiecare la unison: există totdeauna o diferenţă individuală, de unde pornesc originalităţile. Vă închipuiţi oare situaţia de plâns a unui stil critic care, deşi ar avea nevoe de limbagiul identic, întrebuinţează — e adevărat — cel mai uşor de înţeles, cel mai metaforic, dar şi cel mai puţin sigur de identică interpretare?...

Totuşi s'a spus: criticul e un artist care n'are a se ocupa decât de „idealismul" său propriu, că el trebue să se vadă în orice operă de artă numai pe sine.

Dar în asemenea caz opinia criticului coincide cu indiferenţa! La ce bun să mă ostenesc a înţelege ce a „înţeles" alt „artist" şi mai cu seamă la ce bun (în înţeles de critică) să se pue pe hârtie celace, hotărât, nu va mai „înţelege" nimeni pe lumea asta şi celace n'a „înţeles" poate nici măcar autorul operei de artă?!

Iar în ce priveşte lumea ideilor care se învârtesc în jurul operei de artă, trebue să ne luăm nădejdea că s'ar mai putea vorbi de „erori" critice, deşi ele există din belşug!...

Ar mai fi ceva de spus asupra gustului în întrebuinţarea limbagiului metaforic în critică. E adevărat că până azi slujitorii metaforei la noi, s'au dovedit a fi fost oameni de gust. Nu trebue să uităm însă că metaforele vin totdeauna din domenii de realităţi foarte depărtate. Cu cât mai depărtate, cu atât mai geniale. Când s'a spus întâi „gura pivniţei" — trebue să fi fost ceva oribil. Azi nu zicem decât astfel. Nu vom protesta deci decât foarte timid dacă vre-un critic tânăr, cu sensibilitatea fremetătoare scriind despre -- să zicem Dobrogeanu-Gherea -- ar întrebuinţa metaforic limbagiul technic al jockeilor dela hipodrom. Incercarea va părea multora lipsită de gust. Desigur, pe nedrept. Noi ştim că după un atare viol se va putea scrie cu mult gust despre — bunăoară — o atitudine în faţa morţii şi a iubirii, chiar în limbagiu metaforic de vizitii.

F. ADERCA.

CRONICA
IDEILOR
POPA

ETICĂ ŞI SPECTACOL

— FRAGMENT —

Cu factorul unic: iluzia, între voinţă şi reprezentare — iluzia care improvizează cu singura ei vervă, întreaga comedie umană — Jules de Gaultier ridică o construcţie, pe care ţine s'o şi verifice istoriceşte. Gaultier spintecă conţinutul conservărei de sine a popoarelor în două categorii: în instinctul vital şi în cel spectacular. El acordă celui dintâiu o uimitoare facultate în a inventa iluzia — şi face din jocul celui de-al doilea, un mecanism care se poate singur desfăşura. Dar spectacolul necesită tot atâta iluzie cât şi instinctul vital. Spectatorul intră în acelaş plan cu artistul: nu formează ambii, abia, spectacolul? Indienii reprezentând *cunoaşterea*, sunt în afară de artă şi în afară de orice spectacol; ca Socrate, de-o pildă. Spectacolul are însă optica lui particulară: se razimă pe legile perspectivei, una din iluziile spaţiului. Spectatorul, la teatru, e ispitit să alerge pe scenă, să-l previe pe erou, că va fi ucis. Spectatorul aplaudă la scenă deschisă — deşi ştie că nu-i îngăduit — când persoanele antipatice din dramă, sunt izgonite. (In capitale, unde simţul ridicolului naşte mai lesne, spectatorul exteriorizează mult mai rar ceiace, în provincie, e un lucru frecvent).

Jules de Gaultier voind să stabilească antinomia între instinctul de a fi şi cel de a contempla, găseşte în istoria Iudeei prima verificare, în acea indună, a doua. Dar Gaultier trece, fără tranziţie, dela ideia de cunoaştere, la aceia de spectacol — ca şi cum spectacolul ar fi una din formele cunoaşterii şi nu o variantă a instinctului vital. La vechii greci, dealungul civilizaţiei lor, Gaultier ar fi putut găsi o adevărată istorie spectaculară, în aceiaşi măsură în care e vitală aceia a evreilor. Dacă ar fi voit să-şi localizeze în istoria grecească sistemul, Jules de Gaultier ar fi aflat poate cu surprindere, că antinomia care există între *a fi* şi *a cunoaşte*, nu există între *a fi* şi *a contempla* — adică între etică şi estetică.

Nietzsche, în *Origina Tragediei*, a inventat pentru cele două instincte, vital și contemplativ, două simboluri, două măști: Dionysos și Apolon. Nu există decât *viață* dionisiacă — nu există decât *artă* apoliniană. Intre aceste două arhe-tipuri de umanitate, Nietzsche a găsit însă pe cineva care, neputând intra în niciuna din aceste categorii, le strica: era Socrate. Pentru Nietzsche, Socrate era un „monstru logic", deaceia tot atâta în afară de artă, cât în afară de vitalitate. Pentru Socrate singur, Nietzsche a creat raiul special al *cunoașterei*.

Plecând din Nietzsche, Jules de Gaultier n'a păstrat totuși antinomia între Apolon și Dionysos. El o crează, acerbă, între Dionysos și Socrat. Existență și cunoaștere, intră în arena ideilor, cum intră în arena vieței, ca doi antagoniști, hotărâți, unul pe altul, să se suprime. Plecând dela greci, unde Nietzsche rămăsese cu toți trei arhe-tipii, Gaultier găsește pentru Dionysos o mai bună localizare istorică, în iudei și găsește pentru Socrat, ca să-l substituie, întreaga civilizație indiană. Până aici, deviația lui Gaultier, dela ideile lui Nietzsche e extrem de ingenioasă și fecundă. Confuzia lui Gaultier începe în clipa când traduce cei doi termeni, antinomia, a fi și a cunoaște, prin ceilalți termeni: etică și estetică. Aci Jules de Gaultier găsește între morală și estetică, o formidabilă *antinomie* — când există numai o monstruoasă *diferență*. Traducând: existență prin etică și cunoaștere prin: estetică — Jules de Gaultier l-a uitat pe Apolon — sau poate îl confunda pe Apolon cu Socrat? Socrat era logica, Apolon arta; confuzia nu e cu putință, fără eroare.

Iluzia e factorul primordial în orice existență, fie etică, fie estetică. Antinomia între morală și estetică nu stă în, deoparte: existența iluziei, de altă parte, absența ei. Există numai o diferență: bifurcarea iluziei în cele două activități. Când iluzia cea interioară provoacă actele, *suma* activităței, e *etică*. Când iluzia din spectacol provoacă actele, (sau iluzia interioară, ca să producă actele, este obligată să se servească de acest narcotic: spectacolul. O perturbare a instinctului vital? Sau o altă formă — o altă expresie a lui?) atunci — activitatea se va numi estetică. Scoatem deci, activitatea în sine din categoria eticei, unde o pune Gaultier — rămânând ca activitatea să-și împrumute numele după origina diferită și nu după efectul comun. In antinomia dintre a fi și a cunoaște, noi îmbogățim instinctul vital și cu cel estetic, instinctul spectacular dovedindu-se la Greci, nu o atitudine contemplativă, de agonie — ci o altă înflorire a instinctului vital, legată de spectacol, spațială.

B. Fundoianu.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL MIC

NEPOFTITUL de TRISTAN BERNARD

După două încercări destul de serioase de a face din Teatrul Mic, un teatru de mare agrement (căci inexistenţa operetei se resimte dureros în masele adânci ale populaţii urbane) — s'a readus pe neaşteptate (lumea se aştepta la „Fata din Dafin" a d-lor Scarlat Froda şi A. Maniu) în scenă, una din cele mai bune piese ale unuia din cele mai distinse spirite umoristice ale timpului.

Le Danseur inconnu e un succes cunoscut; vroim să credem că nu va fi desminţit. Lucrurile bune (când sunt vesele cu atât mai mult!) se repetă de obicei cu plăcere mare. Totuşi nestatornicia lui Sacha Guitry — el care părea sortit să închee cu haz şi nervi excitaţi această ciuntă stagiune va da de gândit conducătorilor artistici ai Teatrului Mic. Se va înţelege poate (în timpul verei, undeva sub brazii prielnici meditaţiei) că teatrul Mic, prin numărul relativ mic al locurilor, prin înrudirea lui cu oamenii de litere, şi prin talentul deosebit al protagoniştilor trupei, poate deveni (se cere puţin curaj şi multă pricepere) teatrul cel Mare.

Toate aceste gânduri lăturalnice ne treceau prin minte, ascultând povestea veselă a lui Tristan Bernard.

Un om care n'are însuşiri deosebite — care e tânăr — care e însufleţit de cea mai banală dintre mentalităţi — care nu face caz nici de el, nici de mentalităţile lui, şi care ar fi bucuros să... nu facă nimic! un asemenea om îşi ajunge idealul — mulţumită hazardului care-l aduce într'un salon burghez unde se dansează.

E comicul exersat asupra voinţei (lipsă de voinţă) precum de cele mai multe ori Bernard Schaw a relevat comicul moralităţii (lipsă de moralitate) iar Courteline comicul inteligenţei (lipsă de inteligenţă.)

Comicul lui Tristan Bernard e astfel comicul cel mai uşor de gustat, întrucât — dacă inteligenţa şi sensibilitatea sunt mai mult sau mai puţin gradate, — voinţa a fost turnată din plin în cerebel. Câinii — dacă ar putea râde — ar decreta pe Tristan Bernard cel mai mare comic al lumii. Tot astfel şi mineralele.

Deosebit de interesant e jocul d-lui Puiu Iancovescu. Lipsit de generozitate, de abundenţă şi de patos — are numai mijloace de inteligenţă care uneori dau şi impresie de sensibilitate. Nu e o caricatură a spiritului uman — e un desen într'o singură linie, aşa cum lucra un foarte gustat desenator francez: Sem.

Cu astfel de însuşiri se pot scoate efecte minunate, transpuneri de efecte, care deschid uneori perspective infinite, dincolo de închipuirea autorului şi actorului. Cine n'are şi alte îndeletniciri, mai puţin plăcute, ducă-se în fiecare seară la piesa lui Tristan Bernard, desenată artistic de Puiu Iancovescu.

F. Aderca.

INSEMNARI LITERARE

O PAGINĂ UITATĂ

Moartea lui Al. Bogdan-Piteşti ne dă libertăţi, pe care nu le am fi putut avea faţă de alţii.

Lipsit de prejudecata maestăţii morţei ce impune tăcere dacă nu şi respect, el însuşi ar fi cerut în jurul sicriului său sgomotul, pe care atât l'a iubit în viaţă, l'a provocat ostentativ şi l'a bravat: căci pe urmă îl va copleşi o uitare atât de imensă şi de definitivă! Iata de ce ne permitem să reproducem o pagină uitată, publicată în Naţionalul *din 1915 sub titlul* „Bogdan-Piteşti şi T. Arghezi, factori ai conştiinţei naţionale", *numai ca pe un document al unei vremi tragice:*

Doi factori ai conştiinţei naţionale. — Propileele vieţei noastre publice şi literare sunt păzite de doi vajnici străjeri: două blocuri imaculate de marmoră, severe, nemişcate şi eterne.

In criza morală prin care trecem, e o fericire că s'au găsit aceşti doi bărbaţi, cărora seninătatea unei conştiinţe împăcate le dă dreptul la toate severităţile. Un lung şi neprihănit trecut de luptă pentru bine şi frumos, pentru idealul naţional ca şi pentru idealul omenesc; un cuget cumpănit şi nepărtinitor; o conştiinţă călită prin atâtea încercări biruite; un condei oţelit în atâtea nobile străduinţi pentru însănătoşirea moravurilor, şi pentru frumuseţea etică a vieţei publice româneşti — îi pregătise de mult pentru rolul de factori ai conştiinţei naţionale dela care nu s'au dat îndărăt.

Au rămas de strajă.

Istoricul variaţiunilor sufleteşti ale păturei noastre conducătoare în mijlocul tragediei universale, nu poate deci trece pe lângă aceşti doi bărbaţi fără a arăta de ce li se cuvine recunoştinţa contimporanilor şi a posterităţei.

Cel dintâi e un veteran şi un martir.

Astăzi nu mai scrie. A trecut la partea sedentară. Veghează totuşi. Dacă nu e un condei militant, e o minte ageră care iscodeşte, plănueşte, organizează. Din mâinile lui pornesc firele atâtor întreprinderi, ale atâtor ziare; cu degetele lui modelează conştiinţele atâtor scriitori români! Modestia şi o năpăstuire vremelnică a codului penal îi ţin deocamdată departe de arena publicisticei. Dacă nu iscăleşte, dictează totuşi. Mai mult: plăteşte chiar.

Indărăt, are un lung şi rodnic trecut, peste care îi place să-şi arunce ochii cu o mândrie îndreptăţită. A luptat în mai toate ţările lumei, împotriva tiraniei legilor burgheze şi a tuturor constrângerilor sociale. A luptat şi a suferit: patruzeci şi patru de arestări sunt tot atâtea răni glorioase primite pe câmpul de onoare. Cea din urmă e încă în amintirea tuturor. Pentru a fi voit să tundă ceva din lâna de aur a unui bogat bancher evreul, s'au găsit judecători români care să-l condamne la un an de închisoare!... Noroc că legile au găuri. Mulţumită lor, Al. Bogdan-Piteşti e şi azi slobod, putând astfel să-şi închine activitatea pe altarul patriei...

Şi-a vândut Nemţilor ziarul *„Seara"*, un ziar rău, pe bani buni; o îndoită lovitură dată duşmanilor noştri. Din aceiaşi ură împotriva Germaniior a pornit şi întemeierea *„Libertăţei"*. Aliaţii şi au pus în gând să înfometeze pe Nemţi; Al. Bogdan-Piteşti voeşte să-i sărăcească. Peste un milion de mărci s'au „naţionalizat" astfel, trecând în mâini bune româneşti. Un fost tribun al poporului şi doi teologi, d-nii T. Arghezi şi Gala Galaction, au fost braţul făptuitor al acestei opere patriotice.

Nemulţumit numai cu Ardealul, mintea îndrăzneaţă a lui Bogdan-Piteşti a conceput vastul plan al cucerirei tuturor provinciilor iredente. Dela el a pornit deci întemeierea unei puternice *„Ligi pentru Unitatea tuturor Românilor"* sau a *„patriotismului integral"* — cu bani nemţeşti...

Ajunge unei activităţi de om.

Ademenind atâtea mărci în ţara romînească, Bogdan-Piteşti va scurta, desigur, războiul cu câteva zile. I se cuvine deci nu numai recunoştinţa noastră ci şi recunoştinţa întregei Europe...

T. Arghezi e un moralist din rasa lui N. D. Cocea.

Incepând prin studii teologice, a dovedit că tot teologia dă cea mai bună îndrumare pentru educaţia etică. Adolescenţa lui a fost apoi supraveghiată de Al. Macedonschi şi Al. Bogdan-Piteşti, cei doi mari educatori ai tinerimii noastre...

Mai viguros decât N. D. Cocea, el a dus şi mai departe invenţia acestuia; suflet granitic, neclintit şi neconruptibil, turnat într'un ciripit de turturică îndrăgostită de toate seninătăţile. In stilul lui adie aromele Arabiei, saltă limpidităţile apelor noastre de munte şi şoptesc virtuţile evangelice: bunătatea şi smerenia... Sub pana lui puritatea academică a limbei a ajuns astfel la cea mai înaltă expresie.

In opera de regenerare a neamului, T. Arghezi a lucrat întotdeauna alăturea de marele lui învăţător, Bogdan-Piteşti, pe care nu l-a părăsit nici în clipa când martirul a suit Calvarul Văcăreştilor.

Când şi-a vândut însă Nemţilor ziarul *„Seara"*, o mare revoltă sufletească s'a petrecut în sufletul ucenicului. T. Arghezi s'a retras din redacţia ziarului spre a nu fi pus în iventarul vânzărei.

* * *

A găsit că e mai demn să se vândă singur, cu preţul ce-i convenia.

„Naţionalul" din 1915

Moartea lui Al. Bogdan-Piteşti.

Moartea lui Al. Bogdan-Piteşti atinge puţin literatura română: oricât ne-ar fi impresionat în copilărie prefaţa *Bronzurilor* lui Macedonski, amintirea e prea îndepărtată pentru a-i acorda vre-o importanţă. Mai târziu din publicistica semnată a *Serii* ne-am convins că omul nu avea talent de scriitor; Bogdan-Piteşti nu putea deci interesa literatura ci moravurile. Moartea lui a fost totuşi înregistrată prin articole, din care reţinem pe cel publicat în *Rampa* de d. B. Fundoianu. Cu facilitatea lui de asociaţie, d. Fundoianu nu putea să nu amintească, în legături cu Bogdan-Piteşti, de Socrate, Alcibiade sau Platon. Şi dacă Gide lipseşte, apare în chip neaşteptat Goethe: „Goethe, scrie d. Fundoianu, care l'a explicat aşa de bine pe Napoleon — ar fi explicat în acelaş chip, seria de rari oameni, dintre care era Bogdan-Piteşti: *„Mai există şi productivitatea în acte"* — a spus Goethe." Iată-l deci trecut pe Bogdan-Piteşti în categoria creatorilor în acte; cum nu cunoaştem însă actele eroului decât din ecoul lor judiciar, credem că ar fi mai nimerit să scoatem din cauză pe Goethe şi să lăsăm exclusiv d-lui Fundoianu grija interpretării operei napoleoniene a lui Bogdan-Piteşti. Comparaţia cu Oscar Wilde se impunea dela sine: „Din Văcăreşti, continuă deci biograful, mai consecvent cu sine de cât Oscar Wilde, Bogdan-Piteşti nu s'a întors, pocăit, la ţâţa evangheliei: viaţa îi oferia înainte ceiace îl putea încânta: frumuseţea trupului uman şi ispita artei." Superioritatea viţiului e, în adevăr, sdrobitoare; — mai rămâne de partea lui Oscar Wilde doar compensaţia măruntă de a fi scris *Salomeea*, *Dorian Gray* sau *De profundis*. Şi pentru a ne da ultima lovitură d. Fundoianu adaugă: „Izolat de ceiace imbecilii continuă să numească cu veneraţie „opinia publică," Bogdan-Piteşti a avut cea mai aleasă societate: ani dearândul pictorii, sculptorii şi scriitorii cei mai buni şi mai de talent ai ţării s'au perindat prin casa lui." Presupunând că printre distinşii convivi ai lui Bogdan-Piteşti se prenumăra şi d. Fundoianu, am fi bucuroşi să-i punem articolul mortuar pe seama recunoştinţei digestiei. In chipul acesta am scoate defintiv din cauză pe Socrate, Platon, Goethe şi chiar pe Oscar Wilde.

E. L.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile rasvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA „TRANSILVANIEI"
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale : BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 118

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa,
Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare,
Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova,
Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

∴ Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI ∴
∴ RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
A „ASOCIAŢIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 36

E. Lovinescu . . . . Brăescu (IV)
Mihail Celarianu . . . . . . Nevroza
Gh. Brăescu . . . . Mulţămită
G. Rotică . . . . Printre cireşii 'n floare
Ramiro Ortiz . . . . Artă şi Critică nouă de ieri
I. Valerian . . . . Singurătate
Camil Baltazar . . . . Tălăngi obosite
Alexandrina Scurtu . . . . Sărutul
Cronica Dramatică: F. ADERCA.
Cronica Artistică: VICTOR ION POPA.
Insemnări Literare.

36

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:

Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal. la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

IN CURÂND VA APARE

de **E. LOVINESCU**

CRITICE VOL. VII

Lucian Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu, Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 36 20 MAI 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

BRAESCU

IV

Caracterul dramatic al talentului lui Brăescu i-a determinat ca expresie forma dialogului. Ca şi la Caragiale, tipurile se zugrăvesc prin vorbă şi ca şi la dânsul dialogul e viu, caracteristic,— copie fidelă şi concentrată a realităţii. Niciun alt scriitor nu reproduce atât de exact ritmul vorbirii ca Brăescu; prin câteva replici numai îşi însufleţeşte fantoşele; în afară deci de sensul satiric al viziunii lui, el e şi un animator prin simpla acţiune a stilului vorbit. Mai rămâne, fireşte, descripţia. In stilul epic, în genere, Brăescu e inferior lui Caragiale: nu are nici economia verbală împinsă până la lapidaritate, nici bogăţia de intenţii literare. Lipsit de rafinare stilistică, nu înseamnă totuşi că stilul lui Brăescu e lipsit şi de artă; observaţia justă a amănuntului se înregistrează în notaţii tot atât de juste. Iată, de pildă, cum se desprinde de viu numai din câteva rânduri tabloul unei cazărmi în frigurile aşteptării inspecţiei generalului:

„Ordonanţele cu laţele ieşite de sub şepcile prea mari, cu tocurile scâlciate, soldaţi descinşi, cu pantalonii rupţi la spate, aleargă încoace şi încolo, purtând cu sfinţenie în mână, care o pană de căpăstru proaspăt lăcuită, care o pereche de cisme întinse pe calapoade, *sau o tunică cu care aţine parcă drumul trecătorilor să-i îmbrace.* In cazarmă soldaţii ies şi intră, se întorc dela spălat cu rufe ude, ce par scoase dela boiangerie, rămân toţi locului, scărpinându-se în cap, gândindu-se laborios unde să le întindă, lucrul fiind deopotrivă oprit, afară ca şi înăuntru. La zorii sărace ai unei dimineţi nouroase de toamnă în agonie, unii se văcsuesc cu picioarele sprijinite pe soclul clădirilor scuipând de nădejde într'o *perie chială,* în timp ce la poartă un camarad bărbiereşte pe gornistul de serviciu, care-şi îndură osânda lăsat pe vine, cu goarna în mână, cu capul sucit, pândind sosirea comandantului [1])."

Nimic nu lipseşte din acest tablou atât de dinamic: dela gesturile cazărmii în fierberea aşteptării fixate în realitatea şi în aparenţa lor *(o tunică cu care aţine parcă drumul trecătorilor*

---

1) Echipa specială.

să-i îmbrace) şi până la amănuntele cele mai modeste dar topice *(peria chială)*, totul e zugrăvit, cu precizie şi vioiciune; viziunea gornistului ce se bărbiereşte *„lăsat pe vine cu goarna în mână, cu capul sucit, pândind sosirea comandantului“* închee magistral tabloul acestui furnicar omenesc. Iată acum schiţa tot atât de vie, a unui orăşel dunărean în zi de sărbătoare:

„Din capul stradei grecii coboară dela biserică, bărbaţii *raşi de tocmeală*, în haine negre, cu ghete late şi pălărie nouă, se opresc, se ceartă, pornesc din nou cu mâinile la spate vorbind de Diadoh şi grâne. Ele, păroase, cu ochii focoşi, cu buze triste, băţoase în rochii bătrâneşti de mătase, cu umbreluţe şi mitene, pline de aur împletit, s'au oprit la colţ şi se complimentează, şi-şi jură să se revază, şi-şi urează sănătate şi poftă bună şi... *„chit ai dat pe pălărie?“* şi se despart, în fine, cu ochii umezi, *cu fluturări de umbreluţe, ca într'o călătorie de nuntă.* Apoi linişte [1]“...

Viziunea e topică şi dinamică. Şi pentru a eşi din descripţia exterioară, dând un exemplu de descripţie psihologică, vom mai cita un peisagiu din *Declin*. E ultima inspecţie a unui general ce urmează să treacă la pensie:

„Gârbovit, clătinând din cap la fiecare pas, cu genunchii nesiguri, cu pantalonii fluturând, generalul înaintează netemut, cu privirea stinsă, obosit, indulgent peste măsură, însoţit de comandantul regimentului care-l urmează cu un aer protector, consimţind să-i dea relaţii, permiţându-şi păreri personale, sfârşind prin a aproba totul cu o compătimire vădită, cu graba cu care se cedează maniacilor inofensivi. Colonelul îl poartă la întâmplare, fără cruţare dela cantină pe la furaje şi pe la grădina de zarzavat, iar generalul îl însoţeşte ascultător, ca un copil, voind a arăta că a rămas verde, *oprindu-se şi minunându-se pentru a-şi potoli bătăile inimei în faţa unei şire de paie* sau *pentru a admira un răzor de ceapă pipernicită, însetată.*“

Notaţia amănuntelor materiale şi sufleteşti este admirabil înregistrată în liniile lor suprapuse. Ultima inspecţie a generalului se desprinde astfel în toate notele ei caracterisrice; dela primele rânduri se creiază atmosfera specială a raporturilor noi dintre superior şi inferior; superiorul e privit cu indulgenţă şi, ca să fie tolerat, admiră şirele de pae şi răzoarele de ceapă pipernicită; e întreaga melancolie a lucrurilor ce se duc.

* * *

Privite în sine, citaţile făcute nu au nici o valoare stilistică: nu se susţin nici prin cuvântul rar, nici prin imagini deosebite, nici prin originalitate sintactică. Ele nu reprezintă de cât transcripţia exactă a unor observaţii exacte; raportate la fond, devin admirabile.

Indărătul operii lui Brăescu este spiritul de observaţie. Nu e vorba de observaţia satirică. Referindu-se la lumea morală şi bazându-se pe un contrast, spiritul satiric presupune, în fond, o stabilire de raporturi şi, prin urmare, un proces intelectual; am arătat că la baza operii lui Brăescu este tocmai contrastul între categoria ideală şi cea reală a vieţii omeneşti. In afară însă de acest simţ superior, de valoare mai mult morală, Brăescu are şi spiritul de observaţie a amănuntului caracteristic. E un scriitor care vede; rarele lui descripţii sunt, de altfel, mai mult dinamice de cât statice; oricum ar fi însă, ele trăesc. Câteva încercări *(Balul Prefecturii, O carieră)*, abundă chiar în atâtea amănunte încât reuşesc să ne dea, fie atmosfera unui orăşel de provincie, în elementele lui complexe, fie psihologia unui individ integrată în cadrele largi ale unei cariere — semn că Brăescu e pregătit şi pentru roman.

---

[1] *Vine d-na şi d-l Gheneral.*

E. LOVINESCU.

NEVROZA

E frig în casa mea, păreţii goi...
Un Christ atârnă 'n umbră răstignit,
Un luger priveghează 'ngălbenit
Şi straniu, pe mormântul lui de foi.

O carte' mi stă deschisă; ca un roiu
De mici insecte negre, învălmăşit,
Noian de slove moarte s'au oprit
Pe pagină convoi lângă convoi.

In casa mea eu singur mă frământ;
E toamnă, e nelinişte... pământ
E noapte ca 'ntr'o noapte de osândă.

Spre semnul de supliciu-apropiat
Se 'nalţă gândul 'n aer, speriat:
Fantastică imagine, la pândă.

MIHAIL CELARIANU.

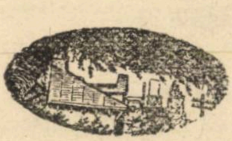

MULŢĂMITĂ

Petrec uneori sărbătorile la ţară, în Moldova, unde văd ţăranii din ce în ce mai scăzuţi, galbeni, trudiţi, peticiţi ca şi coastele dealurilor ce se 'ntind la soare, brăzdate de ogoare scurte, prost lucrate. Acum de paşti, oamenii se adună mergând pe drumuri noroioase, la crâşma de lângă drumul mare, unde scrânciobul se învârteşte lin, ca aripile unei mori de vânt. Doi lăutari tăciuniţi, o cobză şi o vioară îndeamnă flăcăii piperniciţi la dansuri, ce se rudesc deopotrivă cu cele de salon şi cu jocul ursului. Bărbaţi mohorâţi, cu minteanele pe umeri şi femei în stămburi deochiate şi testemele aprinse, beau la rând, ascultă cu interes povestind între ei, cu glasuri amorţite de rachiuri tari şi tutun prost, necazuri cunoscute, ca pentru întâia oară. Cum stam privind la horă, o femeie între 30 — 50 ani, cu faţa boţită, cu pieptul slab, întrerupse firul gândurilor mele.

— „Săru' mâna, conaşule... Cristos a 'nviat... să trăiţi la mulţi ani... să vă dea Dumnezeu sănătate şi să trăiţi şi d-voastră şi duduca," spunea ea umilită, plecată să-mi sărute mâna.

— „Mulţumesc... lasă, nu-mi săruta mâna. Adevărat ca'nviat!... Dar cine eşti d-ta?"

— „Sărăca'n de mine, conaşule, pi semne nu mă mai cunoşti... Eu sunt Marghioala."

— „Care Marghioala?"

— „Marghioala, de —

— „..."

— „Marghioala lui Ion a lui Neculai Netcă."

— „Degeaba. Să mă ierţi dar nu mi-aduc aminte."

— „Vai de mine, conaşule... se poate să uiţi mata pe Marghioala, manca lui conu Mihăiţă. N'am fost la duduca şi la sora matale?"

— „Bată-te norocul să te bată... Tu eşti, manco?"

— „Eu, conaşule."

— „Ce mai faci, Marghioalo?"

— „Ce să fac, conaşule?"

— „Ce mai spui?"

— „Eu ştiu ce să mai zic."

— „Imi pare bine că te văd sănătoasă."

— „Da de unde sănătoasă, conaşule, dacă-s bolnavă şi mă dor chicioarele...“

— „Şi cum trăeşti?“

— „Cum să trăesc?“

— „Vreau să zic cum o duci... eşti mulţămită?“

— „Da... îs mulţămită... ce să spun...“

— „Porumb ai?“

— N'am nica... toată iarna am cumpărat şi după ce că-i scump, e şi stricat, arde-l-ar focu...“

— „Cum tu n'ai pământ?“

— „Nici atâtica... cât îi pe lângă casă de cresc o pasăre, două... Cu asta mă mai ţiu... Să hi avut pământ...“

— „Copiii sunt bine?

— „Bine, conaşule... da cel mare nu ştiu ce are de nu vorbeşte şi o fată, cea de-a doua, n'o ştii mata... nu erai aici... care a botezat-o duduca, nu stă 'n chicioare... i-s moi şi subţiri ca nişte lumânărele di ceară.“

— „Da Ion?“

— „A murit.“

— „Când?“

— „Ce mata nu ştii?

— „Nu...“

— „Nu ţ-o spus matale duduca?“

— „Nu...“

— „O hi uitat... câte are pe cap!..“

— „Când a murit?“

— „Cum o venit din războl, o şi murit... o mai trăit ce-o mai trăit ş'o murit... Iacă amu în câşlegi s'o înplinit trei ani decând o murit.“

— „Săracu, ce om de treabă era!“

— „Detreabă, conaşule, da iacă o murit şi m'o lăsat cu nouă copii.“

— „Ce, nouă copii aţı avut voi? Când v'aţi înmulţit aşa repede? Eu vă ştiam mai puţini...“

— „Apăi fă şi mata socoteala, conaşule: cinci mi-o rămas dela Ion, trei am luat dela istalalt...“

— „Care istalalt?“

— „Al doilea bărbat va să zică...“

— „Ce iar te-ai măritat?

— „Da mata nu ştii?“

— „Nu.“

— „O uitat duduca... îs măritată demult conaşule, di cum o murit Ion... ce era să fac.., Ba am şi cu istalalt o fetiţă... Dacă n'avea cine să vadă de casă,... Să hi trăit Ion, nu te teme mata, nu mă mai măritam eu... Da dac'o murit el, să rămân pe drumuri, s'ajung de râsul lumii...“

— „Şi pe cine ai luat?“

— „Pe Toader Bahrim, dacă'l mai ţii mata minte...“

— „Pe Toader lemnarul?“

— „Pe el, conaşule, n'am făcut bine?“

— „Dă, manco... ce să zic.., copii mulţişori, da Toader câştigă parale bune...“

— „Câştigă, conaşule, da ce folos dacă bea şi nu s'alege nimic din ce câştigă.“

— „Bea?“

— „Nu-l mai scoţi din crâşmă şi când vine acasă, mă ucide 'n bătae. Ia într'adins numai să-ţi arăt să vezi mata carnea dipi mine îi neagră cum îi ceaunul.“

— „Lasă, te cred... Apăi iaca, nu-i bine...“

— Ii rău, conaşule, văd şi eu... da tot îs mulţămită, să chiamă, că să hi fost un om de treabă, nu te teme mata, nu mă lua el cu cinci copii...

Gh. Brăescu.

* * *

PRINTRE CIREŞII 'N FLOARE

„Pierzarea te aşteaptă; durere şi păcat
E glasul ce te 'ndeamnă şi drnmul e spurcat
Intoarce-ţi paşii grabnici şi inima, copile!“
Severe voci rămase pe învechite file,
Astfel din mii de-altare strigau în urma mea
Când am pornit c'un chiot pe drumul ce ducea
Printre cireşii 'n floare sporind în mine avântul
Şi setea de-a cuprinde la piept întreg pământul.
Strigau din urmă popii că-i drumul spre Satan,
Al fericirii noastre ne 'nduplecat duşman —
Şi-acolo tăinuit
Cu glas puternic însuş
Isvorul fericirii
Cânta când am sosit.

G. Rotică.

* * *

TÂLANGI OBOSITE...

Toamna ca o viţeluşe bolnavă
Pe care o duc stăpâni răi la tăere,
A luat calea codrului-pojgheţuit şi cangrenat
De tăcere.

Presimţind însă că umbletul ei
Va trezi din somn frunzele căzute,
A mugit dureros şi prelung
Infiorând borangicul clipelor tăcute.

Apoi cu ochii potmoliţi de lumină roşcovană
A clipit mâhnit din pleoapele-de lacrimi spălate
Şi 'ngenunchind, umil şi blajin s'a rugat
Pentru odihna frunzelor picate.

Soarele i s'a împleticit în cornişele mărunte,
Copacii cu ramuri ostenite-dureros au tăcut,
Iar viţeluşa şi-a întins trupul dornic de somn veşnic
Şi pentru ultima dată a gemut...

Camil Baltazar

SĂRUTUL

Creiase lumea, Dumnezeu — pământul
Privia sfios şi minunat la soare,
Şoptiau prin codri ape şi izvoare,
Un vultur îşi lua prin nori avântul,

Iar mări se prinseră să se măsoare
Pe când le îmbrăca în valuri vântul;
Suna prin crânguri înverzite cântul
Iar prin grădini sta floare lângă floare...

... Dar nicăeri nu se ivise dorul
Căci niciun suflet nu-şi dusese sborul
In ţara visurilor pieritoare.

Atunci, zâmbind, atinse Creatorul
De buza Evii fruntea-i lucitoare
Şi fu sărutul, peste lumi să sboare...

Alexandrina Scurtu.

Artă şi Critică nouă de ieri

Zic de ieri, fiindcă astăzi e o anume tendință către o reîntoarcere la tradiție, la clasicism, la italianitatea sufletelor și formelor, care începe să se afirme şi despre care o să ne ocupăm şi noi mai pe larg. In politică se revine la Mazzini, în religie la S. Francesco şi la misticii (înțelegându-se aci şi ereticii cari la urma urmelor sunt nişte mistici neortodoxi!) toscani şi umbri.în proză la un italianism adânc şi firesc, care e departe de maniera clasicizantă aleasă dar puțin cam arheologică a lui Carducci şi de scăpărările de diamante nu toate veritabile (şi, ori ce-ar fi, insolente) ale lui D'Annunzio. Până şi 'n sociologie se încercă, prin *Constituția Fiume-lui*, o reîntoarcere la tradiția corporațiunilor pe meserii a Comunelor italiene libere din secolele XII şi XIII! Dar toate aceste reîntoarceri nu sunt, fireşte, reîntoarceri decât până la o limită oarecare. Nu te scălzi de două ori în acelaş râu, iar timpul curge mai iute decât apele! De asta, înainte de a vorbi de acest nou clasicism care se limpezeşte subt forma de tradiționalism sau de naționalism literar, n'o să fie fără folos dacă voi spune câte ceva despre mişcarea romantică ce l-a precedat şi, într'un anume fel, determinat. Pare de ieri dar mişcarea rebel de romantică pornită de „*Leonardo*“ şi „*La Voce*“ e chestiune de cinsprezece ani. Mai dă şi acum câteva pâlpâiri în „*La Ronda*“, care zace nevândută nu numai în Italia dar chiar la Socec, dar în realitate, după ce a fecundat cu ce avea mai sănătos şi mai activ noua literatură Italiană, a trecut acum în rândul al doilea printre tații de cincizeci de ani, cari ştiu încă să se bucure de viață şi se minunează de paraponul şi aerul de băeți serioşi ai copiilor lor. Tot ce — în ciuda tradițiunilor — mai e fraged, simțit, cinstit în arta de tot modernă a noilor clasici, se datoreşte extravaganței sănătoase a mişcării revoluționare dela „*Leonardo*“ şi „*La Voce*“ şi deaceia — repet — n'o să fie fără folos a ne opri să considerăm cel puțin ultimele manifestări.

Mişcarea dela „*Leonardo*“ şi „*La Voce*“ a fost prin esență filozofică. Pragmatistă la început, apoi, cu o trecere uşoară, (morala lui Croce se rezolvă în filozofia practică) crociană în morală, bergsoniană şi crociană în estetică şi artă. Insă, într'un anume fel, artiştii cari nu erau preocupaţi de nici-o logicitate şi armonie de construcţie sistematică, traseră din teoriile intuiţiei bergsoniene şi liricităţii crociene consecvenţele necesare ale esenţei trascendentale, ba chiar miraculoase (Bergson) şi fragmentare (Bergson şi Croce) a inspiraţiei artistice. Bergson, care n'a fost tras în horă de noii esteţi ce n'aveau conştiinţa limpede că proced de la el (teoria pascoliană a *copilului* este anterioară) şi poate fără ştire de aplicările italiene ale esteticei sale intuiţioniste, tăcu meditând acea estetică pe care toţi o aşteptăm, cu atâta nerăbdare; dar Croce protestă, afirmând că teoria sa a lirismului a fost rău înţeleasă ; pe ciracii săi răsvrătiţi îi făcu maimuţe libidinoase, dar nu putu să împiedice ca noile teorii să nu prindă rădăcină, chiar după blestemul său. Arta e lirism — zisese Croce. Vasăzică, conchiseră Soffici şi Papini — arta e un joc pur, care nu trebue să aspire decât la a desfăta, joc nobil, dacă vreţi, dar joc, mă rog. Pictura este pură întindere de culori, sculptura linii ale corpului omenesc, arhitectura proporţiuni, muzica pură desfătare de sunete. Am cugetat din nou la această teorie (care are puţină dreptate) recitind poeziile lui Pascoli. Şi am vrut să recitesc celace — sunt vre-o doi ani — mi s'a întâmplat să scriu asupra acestui subiect la Dijon într'o clipă de veselie stârnită de vederea unor cărţi expuse în vitrina unui cofetar.

Transcriu, prin urmare, din caetul meu de însemnări :

4 Martie 1919.

CĂRŢILE DIN VITRINA COFETARULUI. E a treia dintre nostimele ciudăţenii dijoneze ce mi se 'ntâmplă să înregistrez în acest caeţel de însemnări. După moşul pe care l'am văzut eu cu ochii mei scriind cu pană de gâscă, după fetiţa în Bibliotecă, iacă vine rândul cărţilor expuse într'o vitrină de cofetar, printre caramele şi *fondante!* La Neapol, în vremea războiului, s'au văzut în vitrinele cofetarilor cam tot soiul de mărfuri: smochine uscate şi migdale, fasole şi... nuci! Da *cărţi* nu, nici măcar în timpul războiului! Ei bine, iacă aci la Dijon, într'o prăvălie din *Rue de Godran*, ceva mai încoace de *Place St. Bernard*, am văzut, sunt câteva zile, cărţi în vitrina unui cofetar! De desubt erau dispuse cu dichis (sau mai de grabă într'o artistică dezordine!) tot soiul de dulciuri: turtişoare cu migdale, candel, „pain d'épices“, curmale zaharisite, caramele şi „fondante“ : colori gingaşe, forme *mignonnes*, farfurioare de cristal, hârtie găurită ca horbota, dantele. Un belşug de lucruri straşnic de „friandes.“ Deasupra, pe o măsuţă de sticlă, un rând frumos de vechi *bouquins* legate în piele închisă, cu cotorul împodobit cu floricelele aurite puţin cam grase şi lăbărţate ale artei tipografice din sec. XVIII. Voltaire, D'Alembert, Rousseau, Rollin, Bossuet, Florian, printre acadele! Treacă meargă pentru Florian! Da ăilalţi? Ce nepotrivire. Dar... literatura nu e pentru Papini, pentru Soffici un *passatempo*, o *friandise?*

„Zic deci că arta este mai mult o petrecere, o jucărie, o „îndeletnicire de sibariţi ai sensibilităţii şi ai inteligenţii. O ima-

„gine, un acord de colori, de sunete, sunt plăceri solitare şi n'au „mai multă importanţă socială, decât o plimbare, o sărutare, o „ţigare fumată la soare, sau o ceaşcă de ceai băută în papuci „lângă sobă. Ce tot staţi să-mi vorbiţi de sacerdoţiu sau să vă „ciorăvăiţi pentru o construcţie neîntrebuinţată de fraze, sunete „şi colori? Viitorul artei este în libertatea ei absolută de prestidigitaţie individuală; — şi în acelaş timp şi perfecţiunea ei.

„Diletantism. Restul e politică."

De altfel asta a spus-o şi Pascoli a cărui estetică a *copilului*, a *poeziei pure* în opoziţie cu *poezia aplicată*, zisă *perle* în *mare* (citeşte *poezia fragmentului)* a dat viaţă întregei teorii estetice de astăzi:

Io prendo un po' di silice e di quarzo:
lo fondo, aspiro e soffio poi di lena;
ve' la fiata, come un dì di marzo
azzurra é grigia, torbida e serena!
Un cielo io faccio con un po' di rena
e un po' di fiato. Ammira: io son l'artista.

Artistul este deci un copil care face baloane de săpun sau ceva foarte aproape de baloanele de săpun. Şi arta e un joc, un lucru drăguţ şi de nimic; *fondante* şi *caramele* pentru *sibariţii sensibilităţii şi ai inteligenţii* cum zice Soffici [1]).

Atunci cu dreptate expunea cofetarul dijonez în acelaşi vitrină fabulele nemuritorului La Fontaine şi curmalele zaharisite, *Candide* şi *pain d'épices, Les Confessions* şi caramelele, *Eloges funèbres* şi candelul! Mi-aduc acum aminte o poezie de un tânăr poet de avantgardă Tommaso Celano în volumaşul său *Din perniţa cu ace a inimii*:

ARTA

(Ştrengărie în *mine* şi *tine)*

Arta e un joc. Un drag
joc pe care-l fac cu mine.
Dacă pe tine *nu te interesează,*
asta te priveşte numai pe tine.

Dar, tot urmând jocul,
se 'ntâmplă uneori, că
descoper un „nuştiu ce",
care te face şi pe tine *să-ţi placă,*

Atunci diamantul străluceşte
şi eu te dăruesc cu el pe tine.
Străluceşte în degetul tău şi încă
râde din deget spre mine.

---

1) **Soffici.** *Insemnări pentru o teorie a diletantismului* în *La Giostra dei sensi.* Firenze. Libr. della Voce 1918, pg. 186—187.

Când (la 21 Martie 1918) prietenul meu îmi recită la Neapol, în cafeneaua Umberto I această poezie, i-am atras atenţia asupra acelei a lui Pascoli. Mi-a răspuns că nu o cunoaşte şi m'a rugat să i-o scriu pe un petec de hârtie aşa cum o ţineam minte. Ce-are aface asta? Suntem cu toţii copii lui Pascoli fără să vrem şi faimoasa poezie a fragmentului ridicată la teorie estetică e toată în următoarele vorbe ale *copilului:* „...Poezia spusă şi scrisă e rară. Şi mai rară poezia pură." Vorbe pe care Galletti le comentează cu fineţe: „Poezia... nu va putea să fie decât scurtul extaz liric, răpirea vizionară, clipă fugară de halucinaţie, în timpul căreia poetul parcă pătrunde pe neaşteptate în inima universului." *(Poezia lui G. Pascoli,* pg. 61).

Dar ce e aceasta dacă nu intuiţia creatoare a lui Bergson, transportată în domeniul artei? Este estetica bergsoniană care circulă în aer, care circula pe vremea lui Tommaseo pe când Bergson nu era încă născut. E *lirismul pur* al lui Croce care protestează cât o pofti, dar care într'o anumită măsură s'a lăsat influenţat de adevărul intuiţiei bergsoniene. Dar cine a codificat noile canoane estetice a fost Angelini:

„Arta nu e arhitectură, nici construcţie, nici tablou. Concep„ţiuni grosolane şi falşe. Arta este acel ceva fericit, care se reali„zează în oscilaţii, ţâşniri, surâsuri improvizate şi sclipitoare. „Vorba justă a spus-o Rimbaut: *iluminaţiuni;* deci *subite.* Arta se „gustă în amănunte izolate, în puncte vii, iar frumuseţea ei, „strânsă de-o mână castă, se topeşte ca în cercuri concentrice în „paginile cărţii. Arta se reduce la câteva vorbe aprinse, cari, între „atâtea scrise cu negru, s'ar putea scrie cu roşu, şi înflori cu aur.

„Arta se gustă în fragmente; şi să se bage de seamă că în „fragment poate fi toată generozitatea a ceiace lumea numeşte „capodoperă. Fragmente întrucât sunt izolate de o operă, căci „în sine, fiind lucruri vii, sunt, fireşte, întregi şi totale.

„A face adevărată critică de artă (adică să ştii cum să citeşti „poeţii) va să zică să uiţi omul, drama spirituală şi documentul „pentru a căuta absolutul: poezia ca pură calitate: silabele îm„bibate de colori, de lumini şi de vibraţiuni. In poeţi să ştii să „alegi punctele vii de punctele moarte."

„In poeţii cu adevărat mari puncte moarte nu sunt. Nici ei „nu sunt mereu poetici (cum nu totdeauna poţi fi erou) dar în „operele lor e totdeauna realizarea propriului *eu.* Aceste realizări „trebue oricum să le distingem de *poezie,* care e cu totul altceva „şi apare ici şi colo în picături limpezi de aur, în câteva boabe „de perle lichide.

„Fiecare poet, deci, întrucât a exprimat poezie adevărată, „e mărginit la fragmente, în sensul mai sus pomenit. Asta nu în„seamnă *a fărămiţi;* ci *a reconstrui* alegând din părţile caduce şi „trecătoare acelea cari sunt vorbe de viaţă eternă, aducătoare de „bucurie şi înviorare."

„A spune ceiace este magic şi fermecat în poezie, a ajunge

„la poezia pură prin critică (o critică ce să fie *colaborare la poezie)*: „iată munca noastră."

„E în noi o exigenţă multiplicată de poezie; necesitatea de „a găsi, cetind o carte, acele vorbe fragede şi delicioase cu cari „să reparăm oboseala noastră bolnavă de rafinaţi şi de lacomi; „punctul la care să ne oprim şi să închidem ochii, gustând îndelung plăcerea."

„Repet: adevăratul chip de a ceti cărţile e acela de a căuta „punctele vii de viaţă eternă; a le alege din sgură întocmai ca „miezul dulce din solzi duri, aspri şi tenaci ai fructului pinului „şi a le arunca să strălucească la soare.

„D'Annunzio, în prefaţa la *„Vita di Cola di Rienzo"* vorbeşte „de un fel al său particular de a iubi şi poseda cărţile. Zice că „nici un om nu trăeşte întreg ci fiecare are punctul său sensibil care trebue căutat şi gustat. In acele câteva pagini este în „faşe toată critica nouă care recunoaşte arta în amănuntele despărţite şi izolate de materia brută şi plină de sgură."

„Pentru un pictor arta nu constă în tabloul reuşit: ci dimpotrivă în acea trăsătură de penel lăsată să cadă în chip fericit „deasupra alteia; e în vibraţiile culorilor, valuri melodioase, „şi pentru aceia, lăsând tabloul care l'a costat unul, trei, cinci „ani de comoţiune şi de trudă, într'o bună zi se opreşte asupra „acelei trăsături de penel; şi se desfată."

„Azi avem o exigenţă de poezie mai rafinată: absolută şi „totală; şi ca s'o satisfacem, citind poeţiii, anulăm bucuros orice „diferenţă individuală caracteristică."

Şi aşa mai departe.

Ce e teoria pascoliană *a copilului*, decât acea *viziune directă, imediată* a realităţii, după *ce s'a dat la o parte simbolurile practic utile, etichetele lipite pe lucruri, generalităţile universalmente acceptate*, cu un cuvânt tot ce *maschează* realitatea? „Dacă realitatea ar izbì „direct simţurile şi conştiinţa noastră, dacă noi am putea intra „în imediată comunicare cu lucrurile şi cu noi înşine, eu cred că „arta ar fi inutilă, sau mai repede am fi cu toţii artişti, fiindcă „atunci sufletul nostru ar vibrà incontinuu în unison cu natura. „Ochii, ajutaţi de memoria noastră, ar tăia în spaţiu şi ar fixa în „timp tablouri inimitabile. Privirea noastră ar prinde din sbor, „săpate în marmura vie a corpului omenesc, fragmente de statui „frumoase ca acelea ale statuariei antice. Am auzì cântând în „adâncul sufletelor noastre, ca o muzică uneori veselă, dar mai „mult plângătoare, mereu originală, melodia mereu neîntreruptă „a vieţii noastre interioare. Tot ce este în jurul nostru, e înăuntrul „nostru şi cu toate astea nimic nu e perceput ca distinct de noi. „Intre natură şi noi, ce zic, între noi şi propria noastră conştiinţă, „se interpune un văl, un văl care e des pentru oamenii de rând „şi uşor, aproape străveziu pentru artist şi poet. In sfârşit pentru „a spune tot, noi nu vedem lucrurile însile; ne limităm, de obiceiu, „să citim etichetele lipite deasupră-le." *(Le Rire*. Paris. Alcan. 1908. pag. 153-155.) Datoria artistului e să sfâşie aceste văluri utilitare. Ei bine, din acest punct de vedere, „copilul" care n'a lipit încă lucrurilor eticheta utilitară, este în ce priveşte viziunea realităţii, artistul pur, artistul consumat. Cu privire la asta va fi interesant să notez cum zilele astea răsfoind pentru altceva cele şapte volume din *Zibaldone*, jurnalul intim al lui Leopardi, am descoperit în acest mare poet al umanităţii, care a fost, după cum toţi ştiu, şi mare gânditor, un precursor al ideilor, atât ale lui Pascoli cât şi ale lui Bergson. „Copii" zice Leopardi la p. 2019 din *Zibaldone* (IV 11-12) „cu vioiciunea închipuirii lor şi din simplul îndemn al naturii descopăr şi văd cu evidenţă asemănări „şi afinităţi între lucruri foarte disparate, găsesc raporturi foarte „obscure, de cari un filozof ar trebui să facă mare caz şi să nu „dispreţuiască de a redeveni în unele privinţi copil spre a vedea „lucrurile cum le văd ei. Fiindcă e lucru sigur că cine descopere „raporturi mari şi îndepărtate, descopere adevăruri mari şi ascunse şi poate deaceia copilul ştie uneori mai mult decât un filozof „şi vede mai limpede adevărul şi cauzele decât le vede filozoful." Şi apoi şi mai desluşit la p. 2710 (IV, 391): „Natura ne stă înaintene goală şi descoperită. Pentru a o cunoaşte nu e nevoe să ridici „nici-un văl ce-ar acoperi-o: e nevoie să preîntâmpini piedicile şi „alteraţiile cari sunt în ochii noştri şi în mintea noastră pricinuite de noi cu a noastră raţiune". Asupra lui Leopardi precursor al lui Bergson s'ar putea scri un întreg volum (bazându-se mai cu seamă pe *cugetările* sale: I, 122-123; IV, 264, 284, 354, 391-393; V, 91, 102 si 103) care ar putea fi foarte folositor istoricilor filozofiei întrucât ar servi de contribuţie valabilă la studiul izvoarelor filozofiei bergsoniene, pe care un Wieland, un Leopardi o întrevăd. Estetica lui Bergson circulă deci în aer încă din vremurile lui Wieland, lui Leopardi şi lui Tommaseo, care în această privinţă are o cugetare asemănătoare cu aceia a lui Pascoli asupra „Copilului", în care cineva a crezut că trebue să vadă izvorul însuşi al teoriei estetice a poetului Bargean. Zică-se acelaş lucru despre *liricitatea* pură a lui Croce, care poate să protesteze cât o poftì, dar care — cum am văzut — s'a lăsat influenţat de ideile lui Bergson şi din ale cărui premise tinerii scriitori dela „La Voce" au scos *teoria fragmentului* atât de odioasă lui, deşi fiică. De fapt, admiţând caracterul de *liricitate pură* a artei, s'a admis inplicit caracterul său *fragmentar* şi adică distincţiunea intre *artă pură* şi *artă aplicată*. E atât de adevărat încât chiar el, Croce, cu privire la *Divina Commedia* distinge între scheletul doctrinar (sau *romanul teologic*, cum îl chiamă el) care formează osatura poemei şi vălul de poezie (adică *poezia pură)* care-l acopere.

Intr'adevăr la pag. 64-65 şi 67 din minunata sa operă asupra *Poeziei lui Dante* (Bari, Laterza, 1922) zice limpede:

„Fiecare din aceste episoade e de sine stătător şi este liric „în sine. Şi nici nu se poate considera structura care susţine poezia ca *partea tehnică* a poemului, dat fiindcă tehnică (precum ar „trebui să fie acum admis) sau nu există în artă, sau coincide cu „însăşi arta, pe când structura *Comediei*, având altă obârşie psiho-

„logică nu coincide în întregime cu poezia ei. Cu mai multă dreptate, această structură a fost comparată cu o ramă care încadrează unul sau mai multe tablouri, deşi o astfel de imagină e „şi ea în primejde să-i dea o calitate estetică propiu zis, fiindcă de „obicei ramele sunt gândite împreună cu tablourile sau sunt lucrate „artistic, aşa încât să facă o armonie aproape complectă a picturii, ceeace într'adevăr nu este în cazul acesta. Cu o comparaţie, ar putea să fie mai de grabă închipuită ca o fabrică solidă şi greoaie, pe care s'ar căţăra o vegetaţie bogată, şi s'ar „întinde şi s'ar împodobi cu ramuri spânzurate şi tufe, şi flori, „îmbrăcând-o aşa încât numai ici şi colo să-şi arate câte o bucată de zid asprimea ei sau câte un colţ linea sa dură."

„Dar ar trebui, pe de altă parte amintită şi libertatea pe „care aceea schemă extra-lumească şi enciclopedică o dă mişcărilor celor mai variate ale fantaziei lui Dante, şi notată de asemenea eficacitatea binecuvântată pe care o exercită acea constrângere, şi prin care poezia lui Dante capătă caracter de absolută necesitate, străbătând prin schemă, mai puternică şi mai „intensă prin însuşi zăgazul pe care i-l pune şi pe care ea îl înfrânge: aşa încât celui care nu ar crede în existenţa reală şi de „sine stătătoare a poeziei şi ar numi-o artificiu de care te poţi „lipsi, nu-i s'ar putea aduce un caz mai limpede decât pe această „nebunie poetică a lui Dante, teologul şi politicianul, acest torent „izbucnind din avânt înalt, care îşi deschide drum printre stânci „şi bolovani şi curge la vale spumegând. Şi atât de tare e avântul lui, atât de mare e belşugul lui, încât pătrunde în toate scobiturile stâncelor şi bolovanilor şi acoperă cu valurile sale spumegânde şi cu vălul de ape ce-l ridică în priveliştea de munte, „încât nu se mai vede altceva decât tremurul apelor sale."

Rămâne deci în picioare că: *viziune directă, imediată a realităţii fără văluri utilitare, liricitate pură, teoria „copilului,"* diştincţie între *artă pură* şi *artă aplicată,* sunt în fond acelaş lucru şi duc toate la teoria *fragmentului (perlă în mare* a lui Pascoli); că aceste idei s'au ventilat încă din vremurile lui Wieland, lui Leopardi şi Tommaseo şi că simplul fapt al reînfloririi lor în zilele noastre în teoriile lui Pascoli, lui Bergson, lui Croce şi ale tinerilor scriitori dela *„la Voce"* este o dovadă că în ea trebue să fie o mare parte de adevăr. Eroarea începe când se pretinde suprimarea mării care naşte perla, rama care totuşi scoate în evidenţă tabloul, romanul teologic care susţine, solidă armătură stâncoasă, spumegătorul şi iridescentul văl al apelor ce se prăbuşesc din poezia dantescă, aurul unui inel, în care, fixată, gema străluceşte cu o lumină mai vie, scheletul fără de al cărui sprijin membrele cele mai desăvârşite se pleoştesc în figura ridiculă a găinii cu oasele scoase, bună la mâncare, mai ales dacă e împănată cu băcănii, dar *horribile visu* pentru orice ochiu de estet, într'un cuvânt umbra fără de care lumina nu există, pentru binecuvântatul motiv că lumina nu e lumină decât întrucât e lumina umbrei aşa după cum *umbra* e umbra luminii.

In ce privește mai de aproape această *teorie a fragmentului* și un gen literar (așa zisul *Jurnal de bord*) care a făcut furori în ultimul timp și e într'un fel aplicația practică a numitei teorii, e bine de amintit cât de judicios Renato Serra (Le lettere. Roma. Bontempelli. 1914 p. 136) observă în această privință, tratând despre *Jurnalul de bord* al lui *Ardengo Soffici*: „Se poate adăoga că în această formă a *jurnalului* e puțin truc; un efect de perspectivă „în spațiu între un fragment și altul, acea suspensiune care *continuă ecourile în gol*; apoi frumusețea deosebită a unei impresiuni „în sine este sporită de curiozitatea *jurnalului*, care arată viața „unei persoane reale — „faptul adevărat" pe care-l căutam *copii* „în primele romane — și leagă într'un fel așa de ciudat și așa de „plăcut sentimentul omului de patricularitatea fugitivă a clipei, „de coloarea atmosferei și a timpului; toți cunosc efectul aproape „fascinant pe care îl au notele de peisagiu, oră și lumină, găsite „într'o scrisoare veche; toți cunosc efectul de uimire ce ne fac în „istoria literară anume crâmpee de lucrări neterminate „à bâtons „rompus", anume notițe aproape intime, fie însemnările lui „D'Annunzio pentru „Canto Novo", sau indicațiile unei idile și „schița unui roman la Leopardi, ori schema unei novele la Flaubert. Ai jura la prima lectură că toată opera exprimată și perfectă a scriitorului, n'ajunge în frumusețe aceste lucruri neisprăvite: și este o iluziune, ca aceia a geniilor nerodnice."

Acestea sunt teoriile estetice pe care le-am numit *de ieri*. Astăzi din aceiași filozofie a lui Croce pe care cu toții (admiratori și detractori!) o avem în sânge ca un ferment de care nu e cu putință (chiar vrând!) să scapi, după cum nu e cu putință nici măcar unui poet „păgân" cum e Carducci să se scape de fermentul creștin și să accepte sclavia și luptele de gladiatori cu fiarele: astăzi, zic, din însăși filozofia lui Croce (dar din ideile sale asupra „istoriei" mai curând decât din „Estetica" sa) țâșnește o nouă direcție sănătoasă *tradițională* și *națională* prin care tinerii scriitori, pictori, sculptori și muzicanți (și într'un anume sens arhitecții cari încep să se trezească) se străduesc să vâre cât mai adânc cu putință radăcinile în tradiția națională. Interesantă este din acest punct de vedere „reîntoarcerea", în sensul în care o asemenea reîntoarcere e posibilă, fiindcă nu te scalzi de două ori, cum zisei, în aceleași ape ci apa unui râu curge și se înoește mereu, reîntoarcerea pictorilor italieni contemporani la arta marilor maeștri ai Renașterii, vizibilă dejă în *Ritratto degli sposi* de Carlo Donati în *Prima expoziție bienală națională de Artă a orașului Neapol* (Mai-Octombrie 1921), foarte vizibilă acum în *Primăverile fiorentine* (Primavara 1922). Interesante sunt apoi „reîntoarcerile" la Verga ale lui Federigo Tozzi, la poema cavalerească a lui Giuseppe Balsamo-Crivelli cu al său *Boccaccino*, la tradiția melodică italiană cu *„Anima Allegra"* a lui Vittadini, a arhitecturii la un sănătos neoclasicism canovian cu Francolini în monumentul său funebru pentru Ugo Foscolo și atâtea alte „reîntoarceri", cari toate arată dorința tinerilor de a lua drept maeștri pe acei oameni mari ai patriei lor ce întinseră rădăcinile în acelaş *humus* istoric, politic, social şi cultural în care azi şi-le întind ei, căutând în el acel aliment care a rodit în frunze, flori şi fructe de o frumuseţe neîntrecută, şi a minunat o vreme toată lumea civilizată prin strălucirea pe care, în diferite epoci, arta italiană (neîntrecută de nici-una prin bogăţia de tradiţiuni) a răspândit-o peste tot cu prodigalitate regală uimitoare şi fast imperial de-o neînchipuită somptuozitate.

RAMIRO ORTIZ

SINGURĂTATE

In noaptea asta m'am trezit
Străin şi apăsat cum n'am mai fost vr'odată...
La geamul sufletului s'a ivit,
Fantoma timpului trecut,
Şi gândurile s'au răzleţit în sbor
Ca nişte stoluri lungi de ciori
In faţa unei sperietori...

In juru-mi, lumea 'ntreagă-a adormit,
Şi-acum răsuflă liniştit...
Chiar întunericul într'un ungher pâclos,
Se 'ntinde 'ncet şi cască somnoros...

In calmul surd ce mă'nconjoară,
Sunt ca un palmier într'o Sahară,
Ce adună 'n ramuri înoptate
Crâmpee de singurătate...

Şi stau cu fruntea'n mâini, fierbinte,
Sunt singur... treaz... şi mă întreb decând?..
Dar nu-mi aduc aminte...

Prin noapte, răsărind din urmă,
Bătrână, vremea lunecă 'nainte,
Strângând în nevăzute urne,
Cenuşa frământărilor nocturne...

I. VALERIAN.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL REGINA MARIA

PYGMALION de BERNARD SHAW

— COMEDIE IN 5 ACTE —

Un ziar a publicat de curând următoarea anecdotă cu privire la Bernard Shaw: la una din representaţii, în Germania, în mijlocul aplauzelor şi strigătelor de bravo! se aude un şuerat strident dela galerie. Aplauzele fireşte au crescut, frenetice. Autorul, care fusese chemat în scenă, a făcut semn de potolire, şi când tăcerea desăvârşită, reveni, Bernard Schaw se adresă necunoscutului dela galerie:

— Prietene, ai dreptate să flueri! Şi eu sunt de părerea dumitale! Dar ce vrei să facem noi doi, faţă de acest public imens care aplaudă şi strigă bravo!?...

Suntem siguri că cetăţeanul care fluerase era critic dramatic.

Căci ceiace jigneşte într'adevăr în toată opera dramatică a lui Bernard Shaw (a scris înainte o serie de romane, precum şi studii de economie politică) e dispreţul total şi disconsiderarea suverană pentru formele comediei clasice.

Fabulare absurdă, care a făcut pe mulţi să spere că opera dramatică şi deci talentul comic al lui Shaw e un bluff; situaţii imposibile, trivialităţi dela obraz, spirit cinic şarjat şi transformarea tuturor romantismelor, în tot atâtea adevăruri ruşinoase, pe care inteligenţa noastră nu le poate spăla decât în familie.

In „Pygmalion“ interesează nu atât încercarea unui profesor de fonetică de a preschimba o vânzătoare de flori de pe străzile Londrei într'o perfectă ducesă, cât critica pe care un bun simţ răsturnător al tuturor politeţelor o face moralităţii noastre în societate şi familie. Apariţia căruţaşului trivial şi imoral, care, după ce s'a gătit la frac, se socoate reprezentant al burgheziei — e una din creaţiunile fundamentale ale satiricului englez.

Asupra viziunei lui totale, nu e locul să scriu — ar fi dealtfel cu neputinţă într'o pagină.

* * *

Incă odată am admirat perfecta elasticitate a trupei dela Regina Maria.

D-na Tantzi Cutava-Barozzi a realizat în sfârşit o veche iluzie a noastră: da, e un formidabil talent! Ne-a părut rău că de data asta n'a venit un singur buchet măcar din florile care la „Roşcovanul“ transformaseră scena în seră.

Din disperare, dar cu entusiasm, am aruncat actriţei omagial în scenă ce s'a nimerit să avem în mână: programul făcut sul.

F. Aderca.

CRONICA ARTISTICĂ

PAUL SCORŢESCU

Venit din mijlocul locurilor pline de soare, d. Paul Scorţescu aduce cu el o însutită viziune a bătăliei dintre lumină şi umbră simţită şi redată cu vigoare şi sprinteneală pictoricească. Expozantul dela Maison d'Art e un exemplu fericit. Din mulţimea celor plecaţi sănătoşi de-aci-şi întorşi mai târziu cu moderne maladii plastice — d-l Scorţescu se alege de-o parte de marea majoritate, cu opera lui pe-atât de întreagă şi bărbătească pe cât de cinstită şi de înţeleaptă e în forma ei. Fără îndoială d-sa este chemat să facă pentru noi ceva mai mult decât o expoziţie cu subiecte străine şi în ziua în care talentul său va căuta să proecteze pe pânză lucruri şi locuri mai apropiate obârşiei, vom avea de văzut atunci realizări depline şi pentru pictor şi pentru noi, spectatorii. Căci pe-alocuri — oricât de valoroasă ar fi expoziţia de acum — se resimt vagi stângăcii de sentiment, vagi dibuiri în domeniul unui suflet deosebit de sufletul artistului şi pe care suflet, într'o lăudabilă sforţare pictorul caută să şi-l apropie până la identificare. Dar poate e o simplă părere cu-atât mai de puţin preţ cu cât în totalitatea expoziţiei talentul d-lui Scorţescu se manifestă mai puternic. Şi fără îndoială, d-sa are acolo o energică demonstraţie a talentului său, sau — ca să ne mai păstrăm o mică, o foarte mică rezervă în vederea unor surprize viitoare, foarte puţin dorite dar oricum posibile — o energică demonstraţie a stiinţei meşteşugului său.

D-l Scorţescu întrebuinţează penelul şi cuţitul, uneori pure, uneori amestecate, totdeauna însă cu intenţiuni bine fixate, pentru o reliefare oarecare, de pildă, ceia ce e desigur un truc principialmente inadmisibil dar, în fapt, scuzabil. Cu-atât mai mult cu cât diferenţa aşezării pastelor e extrem de mică şi faptul că d. Scorţescu îi simte necesitatea dovedeşte că pentru d-sa culoarea naturii care viază are nevoe pe-alocuri de luciuri şi catifelări imperceptibile pe care paleta singură nu le poate nicicum reda. Vina d-lui Scorţescu dovedeşte astfel o calitate mai mult.

Culoarea expozantului dela Maison d'Art e curată şi proaspătă, afară de câteva cazuri de ciudate greşeli cum ar fi, de pildă, carnaţia sticloasă a unui picior umbrit, culoarea se menţine plină de vervă în slujba leitmotivului iubit al pictorului: efectul puternic luminos bazat pe contraste tari.

Desenul e îngrijit afară şi de câteva bărci despre care nu se poate garanta că stau de-abinelea în apă, vedem meritoase construcţii liniare complecte de fericite aranjamente şi fericite puneri în cadru. Acest nud aproape în mărime naturală aşezat întreg într'un cadru aşa de mic e de-o ingeniozitate admirabilă.

Saltul enorm dela ultima sa expoziţie din Capitală până la aceasta de acum ne nedreptăţeşte să mai aşteptăm noi progrese. Până atunci d-l Paul Scorţescu va izbuti poate să-şi aducă aminte şi de limba strămoşilor săi boeri din ţinutul Vasluiului şi al Iaşilor şi ne va lipsi poate de sâcâelnica fanfaronadă aşa de eftină şi aşa de răsuflată a cataloagelor franţuzite şi mai ales, o! mai ales de bucăţelele rupte de ici de colo de prin gazetele franceze şi retipărite în catalog ca o micuţă şi naivă sfidare faţă de un public de bun simţ, care nu se supără, fiindcă s'a învăţat să aprecieze îndestul şi cumpără când a apreciat şi când are cu ce cumpăra.

VICTOR ION POPA.

INSEMNARI LITERARE

Drumul morţii — Insemnările unui soldat de *Ion Pas*. — Trebue să remarcăm ori-ce carte despre războiu care iese din comun. In „*Drumul morţii*" d. Ion Pas ne dă câteva icoane adânc omeneşti, sobru descrise şi evidenţiând, fără artificiu, un fragment din viaţa soldaţilor.

Sunt câteva schiţe simple: subiecte trăite de fiecare din noi şi redate cu mijloace artistice, putem spune obicinuite.

Atunci întrucât se ridică această carte deasupra nivelului literar al celorlalte care au deasemenea, ca obiect, războiul?

D. Ion Pas are sinceritatea celor gândite şi rostite. In paginile sale se sbate un suflet şi se spovedeşte un om. De aceea *Drumul morţii* — exceptând pasagiile în care se reflectă prea străveziu şi prea stăruitor socialistul — e o contribuţie la cunoşterea vieţii din timpul războiului.

Reţinem atmosfera spitalului cu toate frământările lăuntrice ale bolnavilor. D. Ion Pas ne-ar putea da însă o operă ceva mai consistentă.

Dacă şi-ar îngriji puţin compoziţia şi ar adânci mai mult psihologia eroilor, autorul *Drumului morţii* ar putea scrie pagini superioare celor apărute azi.

I. P.

Viaţa Românească, No. 3. — Numărul acesta respiră parcă o atmosferă postumă. Lăsând competenţilor să vorbească despre articoiul d-lui St. Procopiu („Relativitatea lui Einstein") trecem în revistă partea literară: din „*Requiem*" — poezie aşezată în fruntea numărului — prindem un joc de umbră, abia asemănător cu vechiul Codreanu — pe care nu-l mai recunoaştem decât în ritmul endecasilabului; D-şoara Cora Irineu semnează: „*In ţara Crişului*", un impresionism uşor — cu rare elemente de graţios — şi fără nimic ponderabil; din D-ra Otilia Cazimir, cităm — ca să se vadă subt ce nouă influenţă a căzut — „*Fior*":

Azi am simţit fiorul morţii
Când m'am oprit înfrigurată
In faţa casii unde-odată
Mă aşteptai în umbra porţii.

Şi 'n toamna umedă, pe stradă,
Am plâns cu frunzele 'npreună:
Portiţa veche sta să cadă
Şi 'n umbră-i creşte-o mătrăgună...

D-l Galaction publică o a doua „*Scrisoare către Simforoza*": literatură?.. filozofie?.. morală?.. — Nu: niciuna în parte!.. Poate, toate la un loc. „*Cvartir*" e o schiţă a lui T. Pamfilie — un sfârşit de o jumătate de pagină e preparat în patru.

Ţinem, deasemenea, să notăm că revista de care vorbim, deşi se întitulează: *„Viaţa Românească“* — recensează numai revistele streine.

Ramuri No. 19.

. . . .

. . . .

. . . .

. . . .

Director: **N. Iorga**

Gândirea (*Anul II — No. 2*). — D-l Ion Pillat este dintre puţinii poeţi — poate singurul — care, publicând în această revistă, merită să i-se recunoască specificul aport literar. Gândindu-ne la ceeace a produs în ultimul timp, D-l Pillat, după îndelungi căutări de sine, s'a definit sigur.

„Căsuţa din copac“ conţine o idee poetică nouă înfăşurată într'un vocabular străveziu. Primele trei strofe (în cea de-a patra ideea se pierde într'o obscuritate de *imagism*) dau impresia unui pârâiaş care *pare numai* adânc de un deget.

„Sufletul satului“ de d-l Lucian Blaga se înţelege dar nu se simte. Poate că acesta va fi reproşul viitor adus întregei sale producţiuni poetice. Versuri mai iscălesc d-nii Marcel N. Romanescu, Dinu Geoglovan, Tolan, Talaz etc., dintre care d-lui Geoglovan i-se cuvine o menţiune, dovedind că posedă un fraged şi românesc vocabular în traducerea din Lucretius Carus, pe care ne-o dă. In proză încercăm o dezamăgire citind *„Injunghierea din fundătura 13 Septembrie.“* de d-l Cezar Petrescu.

Ne apare abia — şi aci palid — în *„Omul de calcar“*. Menţionăm *„Micica“* a d-lui George M. Vlădescu. Este o organizare a câtorva note de duioşie domestică puse în legătură cu moartea motanului „Micica.“ Ii lipeşte însă scriitorului arta scrisului.

Dintre articole remarcăm *„Germania intelectuală de azi“* de d-l A. Dominic. *„Adevărul literar“* şi *„Flacăra“* de acum câteva luni peregrinase ndelung prin câteva articole în jurul „expresionismului“ d-l Dominic ni-l prezintă...simplu, succint şi veridic.

In *„Cronica măruntă“* printre lucruri întru câtva interesante se văd albind nişte colţari.

...Dar sunt atât de albi încât suntem ispitiţi să credem că sunt... de lapte.

„Transilvania“ (*anul III — No. 4*). Vechea revistă ardeleană continuă să apară în format mare, la Sibiu, ţinând o patriarhală tovărăşie *„Convorbirilor Literare“* şi *„Vieţii Româneşti“*.

Numărul de faţă cuprinde un material destul de bogat şi variat. D-l I. Agârbiceanu publică un fragment din *„Păcatele noastre“* desvăluindu-ne încă un crâmpeiu din viaţa Românilor ardeleni. In schiţa *„Un erou“* D-l M. Teodorian Carada, a prins un exemplar din miile de eroi — poltroni dela Capşa. — D-l Dr. Zenovie Pâclişeanu, continuă în *„Contribuţii la biografia lui Gh. Şincai“* să scoată la iveală, pe lângă amănunte interesante, şi lucruri absolnt inutile din viaţa intimă a marelui bărbat, care nu adaugă nimic studiului.

S. şi V.

„Cartea cu taine“ de *Maftei Gradu* şi *D. Ionescu Morel* — De câtva timp observăm cu satisfacţie o simptomatică abundenţă pe tărâmul literaturei pentru copii. Pe lângă revistele juridice (*Lumea copiilor* etc.) au apărut numeroase lucrări, după modelul celor străine, în care se observă tendinţa îmbucurătoare de-a oferi tinerilor vlăstare, o hrană intelectuală plăcută raţională. Succesul de librărie ne arată că aceste publicaţii umplu o mare lacună.

„Cartea cu taine“ poate sta cu cinste alături de lucrările de acest gen. Autorii au localizat în versuri simple şi corecte câteva din cele mai caracteristice anecdote pentru copii. Desenurile reuşite de B'arg fac cartea sugestivă şi interesantă.

I. V.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA „ TRANSILVANIEI"
SIBIU

CENTRALA „[illegible]R"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursae : BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Consta
Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Ma
Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiov
Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI ◆ ◆
◆ ◆ RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALA
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 37

E. Lovinescu . . . . Brăescu (V)
Victor Eftimiu . . . . In ceasul greu
Camil Baltazar . . . . Ultima eligie
Hortensia Papadat-Bengescu Scafandria
Mihail Celarianu . . . . . . In fața casei
I. Valerian . . . . Răsfrângeri din adânc
I. Peltz . . . . Stelele
Cronica Dramatică: F. Aderca.
Cronica Artistică: Victor Ion Popa.
Insemnări Literare.

37

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal. la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

ÎN CURÂND VA APARE

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VII

Lucian Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu, Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 37 27 MAI 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

BRAESCU

V

In cercetarea literaturii lui Brăescu ne mai rămân câteva observaţii asupra compoziţiei. Se impun cu atât mai mult, cu cât tendenţele tuturor încercărilor moderne se îndreaptă împotriva ei. Compoziţia pare un obstacol al liberei expresii; romantismul îi dăduse o lovitură acum un veac; simbolismul s'a încercat şi el s'o disolve; expresionismul contemporan sub o formă şi mai violentă pleacă dela principiul pulverizării genurilor literare. In fond, lupta e între subiect şi obiect şi orice afirmaţie a personalităţii se face în dauna legilor ce par a îndigui sloboda expansiune a talentului. Negând valoarea obiectivă a naturii, căreia voeşte să-i substitue numai valoarea de interpretare a artistului, expresionismul reprezintă probabil reacţiunea cea mai integrală împotriva compoziţiei. Determinată de legile interioare, organizarea este totuşi la fundamentul oricărei creaţiuni biologice sau artistice. Lupta în contra ei nu va putea avea deci decât succese parţiale; introducând principiul evoluţiei genurilor, va împiedica numai procesul osificării lor. Organizarea e, dealtfel, o calitate prin excelenţă latină; în faţa sistemului defensiv al spiritului latin, romantismul şi simbolismul şi-au frânt în zadar lăncile; adaptându-se formelor temperate ale geniului nostru, din revoluţionare au devenit paşnice; expresionismul, pe dealtă parte, n'a găsit încă nici un ecou în literaturile mediteraniene. După ce a modelat faţa lumei întregi, organizaţia romană subsistă încă, intactă, în toate producţiile spiritului latin. Şi dacă la noi, de pildă, acţiunea d-lui Lucian Blaga a pulverizat poezia la sensaţie şi imagine, organizaţia e vizibilă şi în aceste imponderabile; nimeni nu ne-a dat imagini mai organice şi mai integrale decât însuşi d. Blaga.

Economia e principiul cardinal al oricărei compoziţii: obţinerea unui maximum de efect printr'un minimum de efort. Reducerea la unitatea impresiei nu este deci o lege arbitrară ci o necesitate psihologică şi o condiţie esenţială a artei; n'o cerem dela scriitor ca pe o zadarnică simetrie exterioară ci ca pe o categorie a sentimentului estetic. Ea presupune însă o posesiune a mijloacelor de realizare atât de definitivă, încât n'o găsim decât la maturitate. E firesc deci ca unele din cele dintâi schiţe ale lui Brăescu să fie lipsite de compoziţie şi chiar una din cele mai bune, *Legea progresului*, să sufere prin contaminarea a două serii de fapte. Pe încetul însă compoziţia devine tot mai sigură; amănuntul inutil sau prolix este înlăturat; luminile converg spre unitatea impresiei; efectele parţiale se strâng toate într'un efect culminant. Cele mai multe schiţe ale lui Brăescu au ajuns astfel caracteristice prin arta de a rezuma o acţiune, o situaţie, un tip, printr'o singură trăsătură finală de o rară expresivitate.

Lăsând la o parte începutul, încă neconvergent, schiţa *Oale sparte*, de pildă, poate fi un model de gradaţie a efectelor. In timpul unei boli molipsitoare de ochi, generalul recomandase batiste curate, pe care soldaţii le purtau însă cu ordinul ca să... nu le întrebuinţeze. La inspecţie, prin întrebări şi îndemnuri perfide, generalul face pe un biet soldat să-şi şteargă arma cu batista şi apoi, năduşit, să şi-o treacă pe faţă şi pe la ochi:

— *„Iţi place, colonele?... Iată cum se execută ordinele mele.“*

Şi urcându-se în trăsura ce-l aştepta afară, dispăru fără a saluta pe nimeni.

— *„Eu n'am ce vă face. Dacă nu vreţi să ţineţi seamă de ordinele reghimentului — o să vă notez şi eu în memoriu,“ zise încruntat colonelul şi eşi amărît pe urmele generalului.*

— *„Efectul iniţiativei!“ intonă sarcastic, la rândul său, maiorul. Aveam toată încrederea... credeam că am cu cine mă înţelege...“*

— *„Domnule maior...“*

— *„Mă rog, d-le căpitan, nu te-am întrebat nimic. Ţi-am spus eu ceva? Constat. Consecinţele o să le vezi d-ta pe urmă.“*

— *„Bine, domnule sublocotenent,“ tsbucni căpitanul după plecarea maiorului. „Ti-am lasat toată libertatea... să faci ce vrei. Spune d-ta singur, ţi-am cerut eu socoteală când vii şi când pleci? Luat-ai vre-o pedeapsă dela mine? Făcutu-ţi-am vre-o observaţie?... Mărturiseşte d-ta singur?“*

— *„Domnule căpitan, vă spun pe onoarea mea...“*

— *Nimic... nu voiu s'aud nimic! Te rog de mâine să pof-*

teşti regulat la serviciu, că te 'nchid... imediat. Scurt şi cuprinzător.“ Şi plecă, necăjit, cu chipiul pe ceafă, trântind uşa în urma lui.

— „Sergenţi sunteţi voi?... Uite hal de gradaţi! Aşa v'am învăţat eu? Ei las' dacă e aşa vorba. Diseară toţi gradaţii la închisoare... Vă învăţ eu minte!...“

— „Care eşti ăla care te-a întrebat d-l gheneral? Eşi la linie!“ strigă sergentul major, până a nu eşi ofiţerul pe uşă. „Dă-te 'ncoa la mine, camarade... candela şi mânăstirea...“

Dar tăcerea de moarte ce domnia în cameră nu fu turburată de nimeni. Soldatul, presimţind ce-l aşteaptă, dezertase.

In gama ascendentă a mâniei ofiţerilor odată cu descreşterea gradului, dezertarea soldatului produce, în adevăr, un efect neaşteptat. Efectul neaşteptat, deşi logic, încheie multe din schiţele lui Brăescu. Alteori, scriitorul întrebuinţează procedeul *leitmotivului:* o replică dela început revine la urmă într'o situaţie ne prevăzută. Plecând de acasă în bombănitul nevestei: „nu trebuia să te însori dacă nu eşti în stare să ţii *trenul* unei femei,“ căpitanul Vărgatu îşi îndreptă pasul îngrijorat spre cazarmă. Strâmtorat de aceleaşi nevoi, plutonierul Bucurel strângea tocmai în acel moment banii recruţilor sub cuvânt că-i vor avea mai sigur la dânsul. Surprinzându-i şiretenia, căpitanul confiscă el banii ca să-i păstreze şi mai bine:

Pătruns de o bucurie internă, se 'ndreptă liniştit, uşura spre uşă, urmat de Bucurel ca de un câine plouat.

— „Trăiţi, don' căpitan!“

Dar căpitanul mergea fără s'audă.

— „Trăiţi, don' căpitan“, repetă Bucurel, tuşind pentru a-şi drege glasul.

— „Ai?“

— „Daţi-mi voe să vă spun ceva.“

— „Cântă!“

— „Eu, după cum ştiţi şi d-voastră, sunt însurat... Acu o săptămână mi-a făcut nevasta un băiat... şi aşa eu acu, n'am cu ce să-l botez...“

— „Păi ce făcuşi solda?“

— „Patruzeci şi cinci de lei... ce să fac mai întâi?“

— Patruzeci şi cinci de lei... ce e de colea?... alţii trăesc şi cu mai puţin...“

— „Am avut cheltueli... moaşă, doctorii...“

— „Ţine, să mi-i dai la soldă.“

— „Nu-mi ajunge, ce să fac cu un pol... d-voastră nu vă gândiţi?!...“

— „De, mă băete, n'am ce-ţi face,“ şi plecă. Dar după câţiva paşi, întorcându-se, îi aruncă în obraz cu severitate:

— „Nu trebuia să te însori, dacă nu te simţiai în stare să duci trenul unei femei...“

* * *

Prin darul său de a prinde contraste şi stabili raporturi morale, dar şi prin observaţia amănuntului topic, prin puterea de a-şi însufleţi tipurile, dramatizându-le, prin arta compoziţiei, dar, mai ales, printr'o desăvârşită obiectivitate, care-i caracterizează şi diferenţiază satira, literatura lui Brăescu are nu numai caracterele talentului ci şi pe cele ale clasicităţii. Căci, încăodată: topirea artistului în opera, pe care-a creat-o totuşi atât de personal, este semnul cel mai sigur al artei clasice — şi deci durabile.

E. LOVINESCU.

IN CEASUL GREU

In ceasul greu, când inîma ţi-au rupt,
Nu căuta să scapi de suferinţă...
Cufundă-te în ea plin de credinţă
Şi spune: „Din durere vreau să mă înfrupt
Ca dintr'o pâine nouă, pân' la biruinţă !“
Cufundă-te adânc în suferinţă !..

Să storci dintr'însa tot amarul pân' la sânge !
Şi lacrămile toate să le verşi ;
Inalţă către soare ochii tăi neşterşi
Şi soarele în ochii tăi se va răsfrânge.

Cufundă-te adânc în suferinţă,
Te scaldă 'n purificatorul foc
Şi, lamă de oţel, făclie de noroc,
Vibra-va 'n aer noua ta fiinţă.

Cufundă-te adânc în suferinţă, n'o goni...
Te vei cutremura de ea ca de-o furtună,
Va fi un trăznet pe adormita văgăună
Şi beznele din tine atunci vor conteni.

Nu te clinti când fulgerele vor cădea,
Primeşte-le ca pe-un botez şi-o pocăinţă,
Cufundă-te adânc în suferinţă
Căci aripile de Arahanghel cresc din ea !..

VICTOR EFTIMIU

ULTIMA ELEGIE

Să nu mai vii cu întârziatul dar,
Cu strugurii uscaţi şi tămâioşi de amintire.
Cămara sufletului şi a 'nchis ferestrele şi le-a oblonit
Cu-a iernii severă pojgheţuire.

Să nu mai vii căci sara te va prinde 'n drum
Şi ca o hoaţă o să-ţi asvârle bulgări de 'ntuneric în faţă.
Iar stelele te-or privi pieziş şi rău;
Să nu mai vii, ascultă umila mea povaţă...

Rămâi în crama vechei toamne,
Şi-aceleaşi visuri dragi mustească bucurie.
Iar sufletul să-ţi fie drag cules
De tămâioasă şi de razachie.

Acelaş soare doldorat ca şi o ţâtă de fecioară
Să crească 'n pârg bobiţele de struguri mici.
Şi să fie aşa de dulce rodul
Că fiecare bob să aibă ciupituri de rândunici.

Şi-aceiaşi sară caldă şi bogată
Să 'nvesele conacul în aprinsă vâlvătae
De focuri-cari cresc poveşti şi glume
In jucăuşa flacărei văpae.

Rămâi acolo, vezi şi cât de drag mi-o fi să ştiu
Că toamna asta mult ţi-a fost îmbelşugată.
Că fiecare sară a pogorît mărămi tihnite
Pe-a sufletului tău chilie-binecuvântată.

Ci doară sara mânile când împreuni
Deasupra rubinului pahar
Al voiei bune, să-mi închini
Al gândurilor cuminţi-cuminte dar.

Apoi
Te 'nchide tainic
In caldul amintirii resemnat iatac.

Cămara-mi oblonită e de 'ngheţ
Şi sufletul mi-i cel din urmă prăbuşit harac...

Camil Baltazar

SCAFANDRIA

— O călătorie naivă pe ape şi în adâncul lor —

In salonaşul simpatic erau aşezaţi cinci la masa de pocker: două doamne şi trei domni. Alături, în Hallul care servea de sală de mâncare, boerul de gazdă tăinuia liniştit cu un prieten. Stăpâna casei şi mama ei, o bătrână graţioasă ca depe vremuri, ţineau tovărăşie doamnei care a rămas pe dinafară..

Işi făceau simpatic datoria de a conversa când pendula foarte muzicală sună unde-va unsprezece.

Doamna de prisos îşi aminti că e ora convenţională a ciaiului şi pentru a nu împiedica pe stăpâna casei dela atribuţiile ei, se ridică aplecându-se peste umerii uneia din jucătoare şi păru a se interesa de mersul norocului.

Işi reluă cu satisfacţie poziţia perpendiculară, a tulpinei; se simţi fericită că e o creatură femenină, nici prea înaltă nici prea scurtă, şi care poate sta în echilibru pe doi pantofi de mătasă neagră mici, şi poate încăpea toată, adică nu prea mult nici prea puţin, în bucăţica de rochie de mătase neagră.

Se simţi fericită că pantofii şi rochia de mătase pot mişca, lucru foarte atrăgător după o virtuoasă nemişcare.

La masa verde nu-i era nimic cunoscut din mersul savant al jocului. „Momentele" erau subliniate de doamne prin ţipete cochete, de domni prin exclamaţii complezente.

Văzu numai coloritul viu al fiselor grămădite pe acelaşi loc al norocului. Roşii şi galbene cu verdele postavului care albăstrea la lumină, compuneau un tricolor vulgar.

Făcea totuşi asupra jocului, aprecieri generale, — foarte generale — şi le transmitea doamnei bătrâne, pentru a nu rupe firul politicos al tovărăşiei.

Era o doamnă atât de amabilă! Cam tristă ca văduvele bătrâne, cu păr alb, lânos şi creţ ca perucele marchizelor, cu un obraz vestejit dar nobil, cu maniere distinse şi discrete, cu conversaţia graţioasă, dar în toată atitudinea cu o sfială, cu o ruşine aproape, de a fi bătrână printre cei tineri.

Ce frumoasă era doamna bătrână fiindcă ştia că bătrâneţea e urâtă.

La un moment, pastelul ei vechiu, dispăru. Stăpâna casei spusese că la o oră mai înaintată mama ei obicinueşte să se retragă nesimţit. Odihna asta sfioasă şi timpurie care mărturisea copilăria bătrâneţei, era ceva mişcător.

Doamnei de prisos, i se păru că aude un mi bemol ...mi ...mi ...melancolie adică, dulce, stinsă melancolie ...mi ...mi bemol.

Rămasă stăpână pe destinele ei, ca o pasăre care a găsit ușa coliviei deschisă, se strecură printre fotoliu și masa de cărți, oprindu-se dela primul pas al călătoriei, să admire Universul.

Lumea care se deschidea înaintea ei, era un divan mare acoperit în întregime cu un șal vechiu turcesc.

Era frumos, cu florile lui de șal, un fel de melci grenat contrațesuți cu negru. Firele negre erau roase mai mult.

Fu sigură că vine dela mama doamnei bătrâne. D-na bătrână, era așa de subțire, subțire ca o umbreluță de fai negru și nu putuse niciodată purta un șal așa de încăpător.

Tot peretele era ocupat de un covor mare, care mărginea divanul și se întorcea îmbrăcând colțul. Foarte vechiu și foarte frumos. Culorile erau gălbuie, cafenii, stinse, romburile vestejite. Așa vechiu și pălit cum era, nu se decolorase nici la soare nici la ploaie; se învechise stând multă, multă vreme la întuneric; după ce din făptură fusese fățuit cam palid, cam lutiu.

Ce mare era!

Doamna de prisos hotărî că a stat așternut la intrarea unei moschei largi și singuratece într'un oraș vechiu și izolat. Deaceia era mare, deaceia era veșted. Picioare moi, desculțe, îl osteniseră și umbra umedă a moscheei îl îmbătrânise.

Toate descoperirile astea de călătorie, o mulțumeau nespus' Poposi îndelung în moscheea răcoroasă.

Tocmai atunci *Stăpâna Casei* plină de grije interveni:

— Admiri Karamania mea? E o bucată din cele mai mari' dar am văzut...

Intră în amănunte technice care uimiră novicea călătoare. Fu totuși plictisită că descoperirea ei era așa de bine cunoscută.

.....Nu știu de ce femeile nu pot descoperi nimic! ....Pretutindeni sosești după altul.... și în iubire... mai ales dacă nu vii la timp, au mai trecut înaintea ta... — Suspină!

...și totuși atâta timp cât ești ultimul explorator poți gusta farmecul descoperirei... te descoperi poate numai pe tine dar inițiarea are desfătare ...așa și cu acea Karamanie...

Se bucură că a nemerit singură, toate punctele priviligiate ale frumuseței și valoarei ei.

Pe covor atârnau șiraguri sfioase de mărgele. Le atinse încet, le desprinse ușor, le înfășură cuvios pe braț, răsfirându-le boabele. Erau mătănii autentice, din perle de chihlibar și de mărgean, cu gräuntele mare. Erau și scapularii din sidéf minuțios, din chiparos mărunt, din ivoriu sdrelit.

După ce le privise bine desmierdându-le în mâini le așeză frumos la aceleași locuri, unde se închinau neobosit lui Christ în moscheea din Karamania.

O ușă, cu cadrul ei sgomotos prin preciziunea geometrică, întrerupse lunecarea furișă a emigrantei. Se sili să nu facă nici un foșnet, cu pași de mătase, cu trupul de mătase, să strecoare nesimțit umbra ei mătăsoasă, ca o barcă fără vâsle noaptea pe ape moi.

Avea un scop misterios și depărtat. In lunga stațiune pe fotoliu, prin uşa de comunicaţie Hallul se deschisese vederei ca un orizont nelimitat, din cauza vitrajului care ocupa zidul aproape întreg dinspre stradă. Printr'un mister, spaţiul prin acel unghiu al vederei, îşi schimba dimensiunile. Hallul vast o chema din salonaşul mic, cu prestigiul libertăţei şi necunoscutului. Niciodată distanţa metrică raportată la simţirea spaţiului, nu dase un rezultat mai precis de fuga locului de subt legile măsurei. Era departe până la sufragerie, greu de ajuns, plăcut de ancorat. Cuprinşi de pasiunea jocului, cei deacolo erau mai puţin primejdioşi pentru întreprinderea ei, dar în unghiul deschis al vederei, convorbitorii subt lampă, în chiar ţinuturile invidiate, apăreau ameninţători.

Cum ar fi putut trece pragul în domeniul lor fără să calce convenţiile de fruntarii? Cum mai ales putea trece prin vama lor ostilă până acolo, până la misterul ocrotit de vitraliuri? fiindcă, adinioarea chiar, pe când bătrâna doamnă vorbea de Lascăr Catargiu, bun prieten cu bărbatul ei, se auzise: clic-clac cum se închisese lumina, şi Hallul într'o umbră albastră, devenise nemărginit acoperind pe cei doi.

— Ce faceţi acolo pe întuneric? — strigase dela masă una din jucătoare. Ea însă ştia ce fac. Simţise că s'au sculat şi stau muţi lipiţi de ferestrele magice. Acolo vrea şi ea să ajungă! Intr'acolo pornise, dar mai avea drum lung.

O perdea moale cădea peste o muche a uşei. Nu-i mai văzu racla deschisă. Numai o felie îngustă de perete o mai despărţia de pragul fabulos al trecătoarei. Pe acel istm se desfăşura un spectacol măreţ. Se opri împreunând mâinile cu uimire: O furtună pe Mare!

Cu cadru cu tot, tabloul nu avea decât 50 centimetri din care pânza minusculă adâncită in ram, ocupa abia 20. Totuşi era un uragan deslănţuit pe apele nesfârşite ale Oceanului.

Se uită lung, minunată de viaţă moartă a lucrurilor.

...Vântul furtunei deacolo bătea până la ea... Ce scurtă era rochiţa asta! Aşa vârtejuri în atât de puţină rochie! Şi-o netezi pe trup cu mâinile! Se înfăşură în pânzele ei subţiri.

I se păru atunci că privirea ei, aşa aţintită asupra tempestei miniaturale, face sgomot — şi nu trebuia nici un sgomot. — Când taci cum te ascultă oamenii!

Atinsese însfârşit pragul temut. Era clipa hotărâtoare între două primejdii: cei dela cărţi ridicau voci amestecate şi aprinse. Pacinici, ceilalţi doi vorbeau.

In loc să se strecoare, să fugă, se opri lung. Aşa o învăţa instinctul ei de fugară. Pe pragul evaziunei prudenţa aştepta ca glasul temniţei care rămâne înapoi, să se aşeze şi drumul deschis înainte să se limpezească.

Apoi păşi pe punte. Acum sufrageria i se părea o punte de vapor. Probabil fiindcă mosafirul, cu care vorbea boerul de gazdă, era un comandor.

Pe punte călătoarea se întoarse cu faţa spre cel d'întâi orizont. Inapoia ei trecu o scurtă grije. O simţi pe umeri prin crepul subţire. Domni o zăriseră şi se nelinişteau pentru convorbirea lor „între bărbaţi“, dar ea, contempla atent peretele din fund. Zărise un om umblând şoldiu cu mâinile adâncite în buzunare aşa de tare, că scâlciau stofa pardesiului vechiu. Pălăria „boule“ era înfundată pe urechi şi cam gh boasă. Părea suspect. Unde oare îl mai văzuse? In societate sigur că nu. Pe stradă poate! Il se păru că întoarce capul spre ea. Nu! Se tot ducea. Aşa ţinea el capul plecat peste umăr din precauţiune. Om rău! Il cunoştea fiindcă era viu ca şi oamenii vii, un desen de Şirato.

Atunci se întoarse drept cu faţa spre miracol. Peretele de geamuri cu umbra enigmatică dinapoia lui, era acolo dar încă departe.

Trebuia să treacă în tot latul mesei prin faţa convorbitorilor. Se îndreptă cu hotărâre, totuşi lin, în firul apei. Ajunse nesupărată în dreptul geamurilor. Când lipi pe ele nasul, erau reci şi brumate. Taina dinapoia lor rămase nepătrunsă. Auzi glasul îndatoritor al boerului de gazdă: — Vreţi să vedeţi? —

Nu răspunse, ca nu cumva să-şi curme gândul cel bun. Atunci lumina fu închisă ca şi adinioarea, şi lumea se deschise îndărătul vitrajului:

Marea!

Oraşul pâlpâia tăcut lumini furişe ca o reptilă cu solzi focoşi prăvălită în haose negre, şi undeva — unde nu putea desluşi — începeau apele vinete şi sure.

Cum nu spunea nimic, o lăsă singură. Liniştiţi de prezenţa ei somnambulă, reluară vorba.

După un timp lung — poate trecuseră vre-o două decenii ale privirei — stăpâna casei, o turbură împingând în genunchiul ei un scaun greu:

— Nu vrei să şezi?

Nu vroia; dar tocmai pentru asta, nu refuză.

Da! răspunse — şi rămase în picioare expertizând cu degetele speteaza îmbrăcată cu piele.

Atitudinea Doamnei de prisos, între ferestrele acum iar întunecate de lumina odăiei şi scaunul masiv, era nehotărâtă.

Atunci stăpâna casei, aşeză ferm ceaşca de argint între cei doi, în capul mesei cele lungi, — aceea pe care adinioarea o privise dela atâta depărtare, — şi o invită fără replică, plecând mai departe cu misiunea ei.

Fu un moment istoric al strategiei! Intervenţia străinei în conversaţia celor doi, era o turburare.

Pentru a micşora proiecţia siluetei ei, Doamna se aşeză pe scaunul masiv, uşor ca pe un jilţ de porţelan.

O nedumerire plutea pe faţa de masă de olandă cu broderii englezeşti: Se bucurau sau se mulţumeau? Era încă nesigură.

Işi examina pe sub ochi duşmanul. Boerul de gazdă era nimicit de datoriile lui ospitaliere. Comandorul, înalt, robust, cu faţa jovială, părea un inimic accesibil.

Trebuia însă să nu-i dea timpul unei hotărâri fie galantă, fie ostilă.

Pentru a-și exprima neutralitatea, căută un cuvânt inofensiv și cum auzise că era comandantul unui mare vas de călătorie care *stoppa* din lipsă de combustibil, îi spuse naiv dar cu intențiile cele mai plăcute:

— Trebue să vă bucurați așa de mult că stați pe loc.

Din propriile ei socoteli asupra depărtărei și melancoliilor ei, și asupra micilor bucurii ale țărmurilor pământești, statornicise că o lungă ancorare trebuia să mulțumească, uitând că purtăm cu noi țărmurile bucuriilor, pretutindeni.

Comandorul sări elastic pe pielea scaunului și protestă energic dar înveselit:

— Dimpotrivă, Doamnă, sunt nenorocit! E pentru mine o pedeapsă!

Că patru vase albe stau nemișcate în portul mâhnit, îi păruse în adevăr călătoarei, un neajuns pentru frumusețea lor. Erau ca lebede de zinc ripolinat, pe când în plutire erau ca lebedele vii.

Cum nu căuta succese de opinie, ci numai să abată atenția inimicului pentru a ajunge iar la geamurile minunate, — vroi să știe dacă marina e numai decât o vocațiune sau o profesie ca oricare alta — apoi fără să aștepte răspunsul, vorbi de primejdiile plutirei ca cineva care le cunoaște. Povesti un sinistru marin a cărui victimă fusese, pe o barcă motor înpotmolită la 6 metri de plaja mondenă, îmbarcațiune fragilă a cărei fragili pasageri, prezintaseră toate aspectele panicei mortale, pe când asistența publică arătase un cinism batjocoritor.

Boerul de gazdă o susținu cu tărie. Era să se înece și el pe o baltă la vânătoare de rațe. Așteptau protestarea marinarului. Dar comandorul aprobă: o barcă în adevăr cel mai sigur și mai nesigur lucru din lume.

— Și marea e așa de adâncă! emise Doamna, ca pe o descoperire covârșitoare.

— Asta nu! Dela doi metri în jos nu mai are nici o importanță! — glumi Comandantul.

Deschise ochii ei mari, apoi îi reduse la dimensiunile obicinuite. Ințelesese. Da! Dela doi metri în jos aparatul cu care măsurăm adâncimile nu mai are capacitatea aprofundărei. Rămaseră un moment gânditori:

— Așa dar omul nu stăpânește adâncul apelor.

Doamna privi cu dușmănie spre geamurile albastre. Apoi reluă împresurarea inimicului:

— ...Dar rolul unui comandant e așa de mare! Cuvântul lui e nădejdea pasionată a călătorilor...

Comandantul rămase foarte mirat. Păru a cerceta.

Pe fața lui voioasă trecură gânduri parcă noi. Acolo pe puntea de comandă își îndeplinea pe semne căpitănia fără nici un cabotinaj, fără chiar conștiința bucuroasă de sine... despre ceva aşa de însemnat cum e viaţa călătorilor la voile mărilor dar în puterea destoiniciei sale de pilot.

— Da! zise — Se prea poate... Imi aduc aminte edată... pe o furtună grozavă... O luasem cu noi — cum ziceam în marină. Pornim cu câte un vânt necăjit şi se ţine de noi ori încotro cârmim. Purtăm aşa vijelia 20-25 de zile în şir.

Nu ştiu dece Turcii n'au astâmpăr. Umblă de colo colo cu casa după ei — *Iatac* — cum zic — O mulţime de calabalâc sărăcăcios. Pe o furtună năbădoioasă, m'am dus să inspectez Cl. 3-a. Trebuia niţel curaj ca să-ţi faci datoria... Ce era acolo ;...

Vai de ei!.. şi vai de mine! Valurile măturau ape peste noi de sus, de jos, din lături. Unul din danţurile cele mai grozave ce m'au apucat pe mare!... un biet turc de subt nişte ţoale, când m'a văzut: — Furtună! — a scâncit.

— Furtună!... Furtună?... care furtună. Abia mă ţineam pe punte. Cu cisme, cu mantaua şi gluga de cauciuc, isbit, răsbit de vântul care plesnea furios apele peste noi.

„Furtună bre!" — repetă sfârşit de frică turcul, arătând în pustia neagră şi bătăioasă dimprejur.

— Furtună asta?.. Asta nu e furtună!.. asta nu e nimic!

— Asta nu e furtună..? se miră Turcul, jumătate convins.

— Nu e!.. alt-fel e furtună!

— „Altfel!.." atunci bodogănind ceva cu „comandant" spre celelalte mumii, îl văd că scoate felegeana şi ibricul de subt ţoale!

Ce mult timp trecuse, decând Doamna emigrase din fotoliu, şi acum iată cunoştea furtunile mari şi adevărate.

Era drăguţă povestea cu Turcul. Călătoarea se simţea din ce în ce mai bine pe puntea vasului. Impărţi cu comandantul o felie superbă de cozonac proaspăt. Dar, hotărâtă să guste singură, bucuriile călătoriei, se retrase în domeniul ceştei de argint, scormonind cu linguriţa boabe care semănau cu mătăniile cele de chihlibar, pe când Doamna bătrână în somnul ei, decise că seamănă în tocmai cu iconiţa uscată care atârna de scapulariul cel de sidef mărunt.

Cei doi vorbeau iar între ei... Auzi deodată cuvântul *Scafandru* — şi tresări.

Era un cuvânt turburător prin nu ştiu ce sonorităţi violente şi pasionate. Noţiunea lui era şi ea atrăgătoare: Cavalerii temerari ai fundurilor misterioase de ape! Cei care cunosc peisagii necunoscute nouă! Sunt oameni *adevăraţi*, şi misiunea lor adevărată e să pescuiască perle şi coraliu! Pentru asta se preumblă *în adevăr* la temeliile apelor!

O realitate, deopotrivă cu Basmele! — Şi mările numai sunt inviolabile omului. La auzul cuvântului — Scafandru — călătoarea se adânci în ceaşca ei ca în fundul mărilor, ca să audă şi să vadă.

Dar comandantul zicea: — L'au scos mort!

— „Mort?" se miră garda.

— ...Mort!... pe cine... pe Scafandru?... O ce poveste!... Ascultă bine deşi nu ştia începutul.

— Da, mort!... cum, ce fel murise? Aparatul n'avea nici un defect. Erau trei pe bord. S'a scoborât altul.

...S'a scoborât al doilea în ape... După ce unul din trei murise... Dece murise?... Nimeni nu ştia... Era un mister al fundului de ape... Lupii răi de mare!... Dar cum? In găoacea lui intactă, cum pătrunseseră ca să-l omoare? Văzuse numai... şi nu putuse suferi privirea adâncului. Sărmanul!

— „Ei şi"? zori iar gazda.

— „Ei şi... abia îl lăsaseră pe ăsta jos, a şi dat semnalul. Fireşte l'au ridicat numai decât... Era nebun. Da! Inebunise... Cum? Dece?... N'a putut nimeni înţelege dela el nimic. Nebun de legat şi nebun a rămas.

...Ochii Doamnei călătoare se deschideau treptat rotind unde turburate de uimire, ca rotocolul apelor în jurul bolboacelor şi acolo în fundul uimirei lor prăpăstioase, erau: un mort şi un nebun...

O! ce poveste fioroasă! Aşa dar cel al doilea Scafandru, văzuse Balaurii din fundul apelor şi înebunise.

— „A nebunit, mon cher! Ei comedie!"

— Mai era unul. L'au întrebat dacă vrea să maiîncerce. Şi, a vrut.

...Unul singur, al treilea, cel din urmă!... după ce din doi tovarăşi, unul era mort, unul nebun... şi al treilea, voise... nu se gândise la viaţă şi minţile lui pe care le putea perde. Nu!... Se gândise înainte. Acolo *înăuntru*, la taină, la necunoscut, la primejdie.. Vrea să cunoască şi să înfrunte, ceeace ucide şi înebuneşte oamenii... Omul cu Natura! Nu se sfieşte! O atacă. Ea îl doboară... El iarăşi! Ca să o învingă, dă tot ce are dela ea viaţa şi mintea. Dar mereu ia ceva din viaţa şi din mintea ei, pentru a omenirei.

Cuceritorii!.. Cuceritorii adevărului de pretutindeni!

...Doamna călătoare,... boerul de gazdă... nici ei nu se opreau. Nici ei nu se gândeau la cel mort, la cel nebun. Mergea înainte cu cellalt, cu cel viu, cu cel din urmă, care avea să triumfe...

— „Ei şi?"

— După un timp, a dat semnal şi l'au scos. Intâi n'a putut să spue nimic. Le-a făcut semn să-l lase să-şi vie în fire. Era zăpăcit. Pe urmă a spus ce a văzut.

...Marea îşi deschidea toate haosurile ca să poată încape în ea aşteptarea Doamnei, despre ce avea să vie. Despre ceeace vor fi văzut în fundul apelor trei oameni, pentruca unul să moară, altul să-şi piardă minţile, şi al treilea împuternicit de peirea celor doi, abia să-şi ţie tefere mintea şi viaţa...

— Cum a ajuns — a văzut venind spre el, o armată de ofiţeri ruşi în haine de paradă, cu limba scoasă... Zicea că a stat, s'a uitat bine la ei, apoi că a dat semnalul. Ăsta nu era nebun.

S'au făcut sondagii, Aşa şi era. I-a scos pe toţi. I-a înmormântat.

Asta se petrecea pe timpul când nemţii ocupaseră Odessa. Mi-a spus-o, chiar comandantul operaţiilor maritime germane. Era în radă și Cahulul nostru. Fusese o convocare a ofițerilor ruși, într'un local pe malul mărei. Acolo îi surprinseseră bolșevicii și probabil cu forțe mai mari îi înecaseră pe toți legându-le greutăți. Apa tinde să salte; ghiulelele de picioare, ridică. I-a văzut în adevăr, drepți, mulți, o armată! Inecați, cu limbile scoase!

Călătoarea caută să-și ia curaj din prezența comandantului.

...Nu!... Nu e furtună!... Nu!... Nu vine spre noi, o armată hidoasă, cumplită, fântastică, și prea adevărată de înecați...

In adevăr comandorul lăsase să pice povestirea, rotund, voios, ca pe o anecdotă într'o serată amicală, între un pahar de ciai blond și o felie aurie și puhavă de cozonac cald. Ca pe un incident mai mult, printre atâtea ale războiului barbar, domolit de resemnare și de rezolvarea lucrurilor. Fără să caute efecte teroriste, fără pretenție la succese anecdotice

Rămânea spaima simplă, goală a faptelor. — Doamna călătoare, se uită în jur. Vaporul odăiei plutea și el lin, pe ape liniștite. In jur lumina era prietenoasă. Trecătorul suspect se afundase tot mai mult în perspectiva depărtată a peretelui. Inapoia vitraliului o lumină albastră închisă, ocrotea misterul mărilor.

De mai departe, venea un svon de liniște, de legiuire, care nu spulbera roadele și nu ardea ogoarele și nu ucidea pruncii în cuprinsul hotarelor statornice... De pretutindeni părea că vine spre ea ocrotire.

Nu! Nu-i era frică. Se scobori în ape. Privi în față pe cei cumpliți, pe cei înecați, și nu dete nici un semnal! ...O armată întreagă de ofițeri ruși care veneau spre ea în haine de paradă, drepți; întregi... numai că... fiecare din ei purta pe umeri o față deosebită a spaimei... un spasm nou al asfixiei... Să fi văzut unul cu strâmbătura aceea a sufocatului.. unul să fi văzut... dar o armată întreagă... și fiecare ofițer, fiecare tânăr, fiecare bărbat, fiecare bătrân, cu masca schimonosită a sugrumatului... una decât altă mai... cu ochi batracieni... cu ochi sparți... cu fața neagră, cu fața albastră!... cu gurile negre și strâmbe... unii plângeau... unii râdeau... și toți, toți... cu limbile scoase...

Iar deasupra lor, apele stau încheiate. Prezența comandantului nu mai era îndestulătoare. Era momentul când furtuna pe care o tăgăduești vine să te acopere.

Dar în fiecare din noi trăiește o altă comandă. O comandă mai mare ca a celor învestiți cu comanda.

Pe puntea naufragiului călătorii trimit spiritul în sus spre Dumnezeu, dar brațele le asvârl de gâtul unui om, au un piept la care se refugiază ca să trăiască, ca să moară. Dacă sunt singuri, strâng brațele peste pieptul, unde stă închisă în suflet o icoană.

Acolo se adăposti călătoarea și numai îi fu frică. Doamna călătoare era o scafandrieră care se scoborâse în misterul apelor din ea însăși. Erau acolo perle și coraliu și peisagii ciudate și Balauri și groaza vedeniilor. Era și isbăvitorul.

Subt găocea ei de mătase neagră apele stau închise şi nimeni nu le cunoştea taina.

Surâse uitându-se la cei doi, acum tăcuţi. Ceasul bătu melodios 12.

Decând plecase în lungă călătorie, dela divanul acoperit cu o vastă Karamanie erau trei secoli. Petru I cel mare strungarul, cioplise tronul Ţarilor, năvile mărilor, jilţurile aristocraţiei şi sicriile libertăţei şi le dăruise hoardelor depe stepe, înfrânate. Le-a înfrânat, le-a strâns frâul, până au muşcat zăbala, cu bale cu sânge, până şi-au adus aminte libertatea şi au făcut topoare cu care au spart jilţurile. Dar morţilor mii de mii, nu le-au mai făcut sicrie. Au omorât în numele milei şi iubirei de oameni. Aşa a fost credinţa lor despre adevăr.

Dar mila şi iubirea de oameni trăia încă după altă lege. Ea pescuise şi dăruise sepultură celor o sută de înecaţi. In numele dreptăţei şi a milei, oameni se scufundaseră de bună voie pentru oameni. Ce mult trebuia să-i iubească ca să moară. Dar ceilalţi, ce mult trebuia să-i iubească ca să-i poată omorî ca să le curme aerul vieţei, acela despre care poţi spune când-va: te-am iubit cu fiecare răsuflare!

Două adevăruri. Merg alături, deosebit. Când să se întâlnească?

Duhul omului e făcut din fire subţiri, se ţes şi fac o pânză minunată, apoi se încâlcesc, se înoadă, şi sugrumă însăşi înţelepciunea duhului.

Duhul nelegiuit al omenirii, împotriva firei!

La semnalul de miazănoapte, doamna călătoare se sculă. După aşa lungă călătorie ce puţin atârna totuşi pe pantofi mici de atlas negru. Ar fi vroit să spună comandorului că ea crede că se poate umbla cu piciorul pe mări, ca şi Hristos odinioarea, şi nu i se putea tăgădui credinţa, fiindcă piciorul avea în el simţirea asta a putinţelor lui. Se va umbla.

Se duse spre geamurile largi şi privi afară ogorul nedeslușit semănat cu lumini.

Valurile se deosebeau acum de ţărmuri ca nişte funii.

Cum? Aşa dar apele sunt ţesute din fire, din fire moi, care se împletesc puternic şi fac frânghii şi le înoadă şi cu ele sugrumă. Apele crude spânzură.

Nu trecuseră nici ceasurî, nici ani, nici veacuri. Timpul plutise palpitător. Călătoarea se afla în pragul aceleeaşi clipe când omul acoperit încă de genune ieşea asemeni, din miezul primordial al firei.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU.

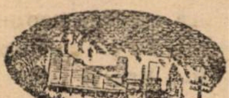

IN FAŢA CASEI

In poarta casei pasul s'a oprit,
Clădirea uriaşă 'mi sue 'n faţă;
Intâia oară mintea-mi se desghiaţă:
Ce casă uriaşă am zidit!

Incinsă 'n brâuri negre de granit,
Ea stă culcată greu pe-o 'ntreagă piaţă,
Iar eu, o mică umbră stinsă 'n ceaţă
Privesc menhirul veşnic, neclintit.

Deabia-i zăresc cupolele 'nnoptate
Sub bronzurile grele, dantelate,
Perzându-se 'n al cerului oţel...

Mă 'ngènuche imaginea-i grozavă
Şi 'n taină două braţe de otravă
Sfios se 'nnalţă 'n zare către el.

MIHAIL CELARIANU.

RĂSFRÂNGERI DIN ADÂNC

Vulcanul, ce s'a frământat cândva
In carcerile adânci din mine,
Il simt acum îmbătrânit
Şi 'n pături de cenuşă doarme potolit...

E ros de ploi şi de furtuni,
Şi din vestmintele de slavă
N'a mai rămas pe trupul lui
Decât o pojghiţă de lavă...

Pe malul craterului rotunjit,
Străin şi singur zăbovesc spre seară..
Dorm apele — adunate 'n fundul lui,
Atât de liniştit...,
Că-mi văd reflexul chipului de ceară,
Şi-o milă grea de mine, mă doboară...

O, simt că de-aşi privi mai mult,
M'aşi prăvăli în adâncime
Cu toată înjghebarea lumei peste mine.

I. VALERIAN.

STELELE

Soarele sta în cumpănă. Un ropot dârz ca o goană de armăsari năstruşnici. Apa a limpezit pietrile şi a împărţit tristeţi pribegilor. Seara s'a aşternut cu fiori şi negură pe toate inimile. Cineva încearcă o vioară. Pe o frântură de cer s'aprind puncte roşii. Stelele răzbesc anevoie, ca după o luptă însă în adâncuri.

Băbuşca numără, sârguitor, toate luminile şi închide ochii cu tâlc.

— Spune-mi, cine o să-mi vie oaspe la ivirea zorilor?

Băbuşca ocheşte ochii fetii cu obrazul galben, cu flori la cingătoare şi cu surâs şters.

— Prin drumuri nebătute, prin căi nevăzute, prin ascunzişuri nepătrunse, rupându-şi vestmintele şi fericindu-se cu gândul, se târăşte oaspele de mâine. N'are suflet de ceară ca drumeţi nevolnici, nici ghete lucitoare, nici brăţări pentru iubitele visate. E alb ca năzuinţa ascetului şi drept ca trestia. Poartă pe umeri cerul cu toate culorile şi basmele lui şi în inimă poartă durerile tuturora.

Fata ascultă clătinând capul. Ea îl vrea cu nebunia primelor cutremurări. Işi muşcă buzele şi le astupă cu mana ghem de teama sângelui care ţâşneşte. Se simte pradă necunoscutului.

Stelele s'au 'nmulţit. Băbuşca începe o poveste auzită de mult, cu fiare setoase de roşiul sfârcurilor de sâni feciorești, cu apariţii înecate în valuri de lumină şi de aur, cu mult cântec şi mult alean. Fata ascultă. In ochii ei a împietrit imaginea oaspelui de mâine. Il frământă cu dorinţele ei, îl închipue înalt şi dârz, — poate, cu ochii scăldaţi de durere şi simte amarul şuviţelor de păr sărutate lacom, şi tresare la atingerea mânii slăbite, de neam.

— Băbuşco, întotdeauna sunt atâtea stele?

Capul încâlcit, aplecat sub povara chinurilor, se ridică. Pare o jucărie pătrată şi stricată.

— Stelele lucesc dar nu întotdeauna atât de multe... Uite steaua din mijloc. E înconjurută de o droaie de lumini, mai numeroase ca oricând. Steaua din mijloc, veselă, a purces la drum. E grăbită şi cam stânjenită de alaiul vecinilor.

E steaua ta, fetico, oaspele de mâine.

Fata a rămas cu ochii pe tării, cu trupul încovoiat, cu obrajii arzând. Casa ei umplută cu oglinzi sparte şi cu jale, cu bătrâni greoi şi bătrâne mirositoare a vreasc, înviorase-va în zori. Oaspele va da în lături uşile învechite, va călca, dârz, pragul şubred, o va înlănţui de mijloc, şi seara va pătrunde în casă, păreţii se vor lumina, şi pieptul ei va încerca întâile plăceri.

Steaua porneşte, băbuşca surâde, fata geme. Toate icoanele visate cândva s'au întovărăşit azi şi dănţuesc pe dinaintea ei...

— Babuşco, crezi că mâine vine?

Capul stricat se ridică. Un ochi cleios priveşte cerul. Băbuşca rânjeşte. Steaua a intrat într'un iureş, se clatină, — cade. Fata scoate cel din urmă geamăt. Băbuşca îşi înfăşoară capul în broboada neagră de noapte. Plouă peste toate întinderile şi peste toate năzuinţele. Au murit stelele.

I. PELTZ.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL NAŢIONAL

SUFLETE TARI, 3 acte de CAMIL PETRESCU

Un strălucit debut.

Dintr'o dată d. Camil Petrescu a dovedit că ştie să întrebuinţeze la perfecţie sistemul dramatic brevetat Bernstein-Bataille.

Jupâniţa Ioana Boiu are idealul ei în trecut: e semnul necontestat al aristocraţiei de eri, cea de sânge, împotriva aristocraţiei care se crează azi, cea a creerului şi cu idealul în viitor. Bibliotecarul Pietraru, umilitul şi jignitul, e un aristocrat de suflet pe care d. Camil Petrescu îl porneşte să dea asalt aristocraţiei de sânge pe un motiv atât de romantic, încât nu s'a sfiit să l împrumute — dealtfel cu o desăvârşită dexteritate — dela personajul celebru al lui Stendhal, Julien Sorel din „Rouge et Noire." Amorul — iată corabia lui Noe, pe care îmbarcăm toate trivialităţile, paradoxele şi minciunile, animale hidoase, nefireşti şi urlătoare. Porumbeii adevărului adevărat, dincolo de logică şi voinţă, sboară singuri în văzduhuri de-asupra menageriei biblice...

Dar faptele trebuesc luate ca atare. Deci bibliotecarul Pietraru, care e un „suflet tare" are ca stea polară a vieţii lui o jupâniţă modernă, a cărei *singură* distincţie este orgoliul — iată ceva care priveşte personal pe autorul piesei. Nu putem convinge niciodată pe părinţi că fetele lor ar fi trebuit să aibe neapărat ochii albaştri, când barza le-a adus pe lume cu ochi căprii.

Suferinţa — şi logică şi sentimentală şi estetică — începe de la actul al treilea, după ce jupâniţa a recunoscut, într'o noapte de persuasiune, că bibliotecarul are într'adevăr un suflet de jupân. Slăbiciunile lui apoi revenite sunt inexplicabile, lipsa de comprehensiune a jupâniţei violate, ceva foarte dincoace de aristrocraţie — iar sinuciderea cinica a lui Pietraru numai pentrucă era bănuit de necredinţă (când o explicaţie de câteva cuvinte lămurea totul) dovedeşte că autorul n'a ştiut să evite finalurile tuturor debutanţilor: revolverul care şi în viaţă e atât de simplist.

Dar limbagiul excelent dramatic, curajul minunat al scenelor şi viziunea precisă a personagiilor îngădue cronicarului dramatic al unei reviste prea severe, să spue colegului şi prietenului: Sufletul e copt, foarte târziu: pe la 40 de ani. Piesele definitive ale geniului său, Ibsen le-a scris în ultimii zece ani ai vieţii. Dela această înălţime, d. Camil Petrescu să nu creadă că suntem răi cu el, ci dimpotrivă că aşteptăm ceva dela sufletul lui. Trebue să intre adânc-adânc în sine şi mai cu seamă să ajungă să dispreţuiască într'atâta teatrul pentru care-i tremură azi, cu dulce feciorie, trupul şi inima, încât într'o dimineaţă să se deştepte ca să-l sfărâme — şi să-şi facă altul după chipul şi asemănarea lui!

Iată de ce, iubite prietene, în timp ce toată lumea pe bună dreptate — colegi, spectatori, actori şi ziarişti — aplaudă frenetic, eu pun, gândind, condeiul jos, şi cu speranţă aştept.

F. Aderca.

CRONICA ARTISTICĂ

N. Grant, Mihăilescu

Arta d-lui *N. Grant* este arta amănuntului colorat luminos. Pentru asta lucrările domniei sale sânt duse până dincolo de marginea noţiunii de *„terminat"* şi trec uneori până la minuţiozitatea prolixă a încărcăturii voite. O fotografie bine colorată a unor subiecte aranjate cu gust deosebit ar putea da în mare măsură aceia ce ne dă drept artă expozantul dela Mozart.

Fără îndoială însă, lucrările d-lui Grant sunt meritorii prin valoarea lor documentară, după cum sunt iarăşi meritorii prin evidenţiarea unei riguroase ştiinţi a desenului. Dar calitatea cea mai de frunte a acestor lucrări oricât ar fi ele de pitoreşti şi de pline în vibrări coloristice stă mai puţin în fondul lor şi mai mult în forma ce-o au.

Căci rareori am văzut aquarela într'o aşa de desăvârşită formă şi deci rareori am întâlnit un aquarelist aşa de rutinat şi aşa de stăpân pe meşteşugul său special.

Această tehnică a aquarelei aşa de delicată şi aşa de dificilă e aplicată în toate tablourile d-lui Grant. Ea a încetat de a mai avea vre-o taină pentru autorul care a ajuns în această privinţă în cel mai de invidiat punct al desvoltării individuale din plastică: perfecţiunea tehnică pe baza căreia artistul poate face tot ceia ce vrea din tot ceia ce vede.

Pentru acest neasemuit merit, d-lui Grant i se cuvine o catedră. I se datoreşte după cum însuşi d-sa o datoreşte tinerei generaţii. Ştiinţa de a pune aquarela cu o aşa de savantă pricepere ar da — cu siguranţă — neînchipuit de frumoase roade dacă ar încăpea întreagă între mâinile unor elemente tinere, viguroase şi pline de nerv, artişti cari, bineînţeles, n'ar mai face publicului excesivele concesii în care se îngroapă din ce în ce mai adânc d. N. Grant.

Cu d. *Corneliu Mihăilescu* trecem în alte cărări. Dacă d. Grant reprezintă amănuntul documentar şi pitoresc presărat cu o mică şi simpatică frivolitate franţuzească, expozantul din sala Sindicatului Artelor Frumoase aduce în tablourile sale o hazlie şi îngâmfată posomorală nemţească. In limbajul bombastic al teoreticierilor tuturor şcolilor moderne — ale căror numiri, în intenţiunea unei eterne fraternizări pe ogorul plasticei şi-au potrivit cozile în rima „ism“ — ceiace face d-l Mihailescu s'ar numi pictură.

O! cât de mic, de umilit şi de ignorant s'ar simţi vechiul iconar al statului Papal, bietul Rafael, cel care aproape singur a învăţat să zugrăvească şi totuşi se intitula pictor, dacă ar putea să vie şi să vadă pura şi singura adevărată *„pictură“* aceia pe care o face după ani de zile de învăţătură expozantul din sala sindicatului Artelor frumoase, d. Corneliiu Mihailescu.

VICTOR ION POPA.

INSEMNARI LITERARE

Iarăşi Al. Bogdan-Piteşti şi d. Fundoianu. — *La observaţiile făcute în acest loc asupra articolului d-lui Fundoianu cu privire la Al. Bogdan-Piteşti, primim din partea autorului o scrisoare. Recunoscându-i dreptul răspunsului şi suportându-i cu resemnare şi pe cel al ironiei, i-o publicăm deci textual:*

Stimate Domnule Lovinescu,

Imi faci onoarea de a comenta un articol în care am voit să sugerez puţin numai din persoana aşa de ciudată, de artist, a lui Bogdan-Piteşti, pe care cei simpli nu o pot şi nu o vor putea preţui, nu pentrucă n'a scris „Salomeea“ ci, pentrucă comprehensiunea, chiar aceia a unui om de bună credinţă, este tare limitată.

Imi pare rău că n'am publicat articolul în filele revistei d-tale. Mi l'ai fi tipărit, probabil, cu aceiaşi indulgenţă cu care ai binevoit să-mi protejezi şi celelalte eseuri, cari se solidarizează în atitudinea lor, cu ideile pe cari le-am scris la moartea celui mai inteligent om pe care l'a cunoscut ţara românească. Aşi fi vrut să-l fi publicat la d-ta ca, astfel, cetitorul să poată lua contact egal şi cu părerea mea şi cu ipoteza d-tale.

Deşi n'a apărut în revista d-tale, articolul a fost totuşi citit. Presupunem însă că, din eroare, fraza în care explicam dece artiştii s'au cinstit cu vizita în casa lui Bogdan-Piteşti, a fost trunchiată. Numai pentrucă s'a sărit peste „s'au perindat prin casa lui, au trecut pe lângă surâsul lui, au reţinut ca pe o placă de fonograf, *ceva din verva lui preţioasă, ciudată şi singulară*“ d-ta ai putut bănui, legitim, că tot ce am scris se datoreşte faptului că am mâncat, din când în când, la masa acelui om. Trebuie cu atât mai mult să-ţi mulţumesc cu cât, sub aparenţa unei insulte meschine, îmi bănuiai un sentiment moral, de recunoştinţă, chiar după clipă când masa, procuratoare de bună digestie, mai există.

Preţuesc cu atât mai mult ipoteza cu care îmi motivezi existenţa unei admiraţii cu cât am imaginat o clipă ce s'ar fi ales din sărmanul articol căzut, de-o pildă, pe mâna unuia din acea speţă teribilă de pamfletari, pe care d-ta cu bun motiv, o deteşti.

Un pamfletar ar fi fost capabil, să însinueze, în stilul acela trival care le e comun, că am scris articolul pentru bani, pentru o eventuală moştenire, sau pentru cine ştie ce altfel de motive echivoce. Nu e oare infinit mai delicat să bănuieşti pe colaboratorul d-tale că a gândit — dezinteresat — ceva, pentru simplul fapt că a mâncat la masa celui despre care a scris?

Aşi fi, hotărât, de partea d-tale, împotriva mea, dacă — dacă cetitorul încă naiv şi neobişnuit cu delicateţea atică, n'ar fi în stare să bănuiască şi relaţiile cari, din generozitatea d-tale, există între noi. Te supără dacă îl previn că primesc dela d-ta o sumă de bani de fiecare articol şi că — mai ales — n'am fost niciodată invitatul d-tale la masă? Aşi vrea ca, măcar, admiraţia mea necondiţionată pentru d-ta, să nu poată fi suspectată.

Al d-tale colaborator

B. Fundoianu

Bucureşti, 1922

* * *

La cele scrise în această revistă despre Al. Bogdan-Piteşti era poate necesar să se adaoge şi expresia unei admiraţii atât de dârze. Ne-am permite totuşi să-i observăm d-lui Fundoianu că impetuozitatea lui porneşte din ignoranţa înţelesului uzual al unui termin inofensiv. Recunoştinţa digestiei, *ca şi* vizită de digestie, *nu conţine nimic ofensator ci doar moneda măruntă a unei politeţe de ordin pur social între oameni ce au raporturi mai susţinute între dânşii. Dela această expresie curentă, d. Fundoianu se avântă în presupuneri mari: ocazie binevenită totuşi pentru a-i putea măsura capacităţile admiraţiei şi ale ironiei. Oricât respect am avea pentru meritul literar şi tactul social al d-lui Fundoianu, revulsiunea pentru geniul lui Bogdan-Piteşti este totuşi mai puternică. Iată pentru ce exilul ironiei tânărului nostru colaborator nu ne e atât de dureros cât ar fi trebuit să fie; cel puţin acolo nu ne vom întâlni cu umbra napoleoniană a răposatului om de acţiune, care a fost totodată şi cea mai mare inteligenţă a neamului românesc.*

E. L.

Iarăşi pamfletul. — Cele câteva constatări asupra condiţiilor speciale ale culturii noastre care au permis desvoltarea pamfletului atât de disproporţionat cu restul publicisticei, au atras un răspuns autorizat. Intre cronicele sportive, de şah, de mode, de jocuri de inteligenţă, de feminităţi, de o atât de înaltă obiectivate, ale *Adevărului literar*, d. Pamfil Şeicaru răspunde *„mediocrităţii dogmalice"* în numele pamflelului român şi deci a talentului. Nu-i cerem titlurile în baza cărora vorbeşte. Răsfoind colecţia *Sburătorului* de acum trei ani, găsim înregistrată existenţa de pamfletar român a d-lui Pamflet Şeicaru prin ample citaţii autentice. Confruntând textele, nu ne putem abţine totuşi de la oarecare melancolie: invenţiunea pamfletarului n'a progresat cu nimic; reeditându-se, ne refuză posibilitatea de a-l mai reproduce în fragmente alese. O altă generaţie de pamfletari se ridică care, în curând, vai! în combustiunea grăbită a timpului, nu-l vor mai recunoaşte. Nu s'ar putea, de altfel, spune că scrisul acestui ambasador al plamfelului român solicită irezistibil discuţiunea academică. Fiindcă în acest articol se sforţează totuşi de a eşi din noroiul adjectivelor şi din obsesia sexuală pentru a face apologia pamfletului în persoana lui Voltaire, Veuillot, Bloy, Maurras, Leon Daudet etc. etc. ne vom permite să-i amintim d-lui Pamflet Şeicaru o distincţiune care închee orice discuţie înainte de a o deschide. Există un pamflet de idei perfect legitim, şi altul de cuvinte perfect inutil. Cunosc idealurile pentru care au luptat sau luptă Veuillot, Bloy, Maurras şi chiar Daudet; dar din cât mi-a căzut sub ochi până acum, n'am distins încă idealul moral sau literar al d-lui Şeicaru, de pildă, pentru a'l confunda ca însuşi pamfletul român. Pentru oameni cu ocupaţii mai serioase violenţa pur verbală e o inutilitate imbecilă.

E. L.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 30.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale : BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI ◆ ◆

◆ ◆ RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURĂTORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALA
„ASOCIAŢIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 38

E. Lovinescu . . . . **Figurine (I)**
Mihail Celarianu . . . . . . **Ahasverus**
Virgiliu Moscovici . . . . . **Fântânile luminii**
Gh Brăescu . . . . **Ancheta**
Camil Baltazar . . . . **Reintoarcere**
F. Aderca . . . . **Amurgul rasselor**
I. Valerian . . . . **Târziu**
B. Fundoianu . . . . **Probleme de „poetică"**

Cronica Dramatică: F. Aderca.

Insemnări Literare.

38

SBURATORUL LITERAR
Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administrația Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREȘTI
STRADA SMÂRDAN, 4
și la librăria „Mercur“, București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență,
trimițându-se costul respectiv prin mandat poștal.
la Administrația Revistei.

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

ÎN CURÂND VA APARE

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VII

Lucian Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu, Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 38 3 IUNIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA
DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

Mihail Dragomirescu

Cu toate calităţile sale, prin excelenţă didactice, de analiză formală, de dialectică, de bunăvoinţă faţă de fenomenul literar şi, mai ales, de admirabilă încăpăţânare, personalitatea d-lui Dragomirescu trezeşte totuşi o uşoară nedumerire. Stricând armoniile sufleteşti ale speciei umane comune, sunt însuşiri, care prin exces provoacă deviaţiuni regretabile. Suficienţa este o astfel de însuşire; fiind strict personală şi egoistă, ea este şi profund antisocială. Cazul d-lui Dragomirescu e însă simţitor altul: suficienţa, reală dealtfel, creşte, evadează, şi îmbrăţişează; nu se limitează la sine, ci se proectează, generoasă şi măritoare, peste întreaga literatură română. Ea purcede deci dela o concepţie gigantanasică: mica noastră ţară a produs o generaţie de uriaşi capabili de a ţinea piept tuturor scriitorilor străini; într'o încăerare universală, d. M. Sorbul de pildă, ar putea arunca, fără sforţare, Pelionul peste Ossa. Optimism exagerat, desigur, dar tot atât de uşor de ironizat pe cât e de inutil de a o face. Mărimea nu este absolută ci relativă; valoarea ei stă în raport. Recunoscându-i caracterul specific al opticei, hipertrofia devine o concepţie destul de normală; fiind cu toţii uriaşi, ne umanizăm; prin raport, forţele noastre n'au crescut cu nimic ci reprezintă aceiaş ecuaţie. E de ajuns să ştim că ideile d-lui Dragomirescu se înregistrează pe un portativ mai sus, pentru ca să le reducem, mintal, la proporţiile lor fireşti. Devenind totuşi uneori protecţionistă, fie în sensul unei bisericuţe literare, fie în sensul mai larg al patriotismului, hipertrofia d-lui Dragomirescu produce de multe ori o răsturnare de raporturi. Accidentul este însă posibil oricui: şi criticei noastre *discolice*, ca şi criticei *eucolice*, pe care o reprezintă d. Dragomirescu cu atâta perseverenţă. In faţa acestei fatalităţi obşteşti, talerele cumpenii rămân încă egale.

* * *

Dacă în ordinea poetică, optica măritoare împinge spre *gigantanasie*, în studiul literaturii ea duce în chip firesc la *critica ştiinţifică*. In fond domină aceiaşi concepţie; uriaşul care se sbătea adineaori în d. M. Sorbul, contopind în el pe Caragiale, Ibsen şi Bernstein, se sbate acum în însuş d. Dragomirescu. O disciplină modestă şi o intenţie lăudabilă iau dintr'odată caracterele definitive ale ştiinţii.

Recunoaştem necesitatea criticei de a-şi raţionaliza impresia, şi urmărim cu interes toate încercările de a da o siguranţă judecăţilor estetice. In faza actuală însă a ştiinţii, rezultatele sunt încă puţin importante; critica e supusă unor variaţiuni ce pleacă nu numai de la impresii ci şi de la concepţii diferite; fiind cavoul experienţelor defuncte, ea e dezarmată în faţa noutăţii, adică tocmai acolo unde ar putea fi mai utilă.

Având o structură intelectuală prin excelenţă didactică, d. Dragomirescu e un maestru al analizei; diseacă macabeul literar până în cele mai neînsemnate nervuri; izolând talentul, îl subdivizează în componentele lui infinitezimale; tinerii săi elevi trebue să fie încântaţi, descoperind, de pildă, că în privinţa intuiţiei, originalitatea lui Eminescu e *afectivă*, sub raportul conţinutului, *deprimantă* ca modalitate, *imaginativă*, sub raportul calităţii, *ponderată* ca intensitate; că în privinţa originalităţei plastice, ea e când *inhibitivă*, când *contemplativă*, când *explozivă* ca tonalitate; cele mai adese *realistă*, uneori *fantastică*, foarte rareori *incisivă* sub raportul calităţii; *primitivă, artistică* şi foarte rar *artificioasă* ca intensitate.

Cu acest schematism scolastic d. Dragomirescu îşi închipuie că a determinat valoarea poeziei lui Eminescu. Nu ne ridicăm împotriva herbariilor; le recunoaştem însă numai o utilitate şcolară. Didacticismul nu este însă ştiinţism, decât doar într'o concepţie hipertrofică, ce permite d-lui Sorbul de a fi un titan. Disciplina care etichetează „originalităţile“ sau figurile poetice e doar o anexă inferioară a criticei, după cum posibilitatea de a distinge un asindeton de o hendiadă, o hipalagă de o tmesă e de un interes subsidiar şi pur didactic. Punctul de greutate al criticei cade în capacitatea de a percepe emo ţia estetică, — capacitate variabilă până la inexistenţă. In lipsa ei, didacticismul devine inutil şi, prin prezumţie, primejdios.

Impotriva hipertrofiei putem lupta prin ironie sau prin reducerea scării proporţionale; cu tot schematismul său, didacticismul reprezintă şi o incontestabilă valoare de cercetare în seminariile de literatură. Ne ridicăm însă cu hotărâre împotriva *impresionismului didactic şi totodată şi dinamic* al criticei. Fără a fi obligată, critica poate fi şi dinamică, — adică poate fi creatoare de valori. A căuta însă cu orice preţ să creezi valori şi a-ţi tăia un merit din această îndeletnicire e o poziţie primejdioasă care falsifică imediat instrumentul criticei. Imprecis prin sine însuşi, el prezintă astfel deviaţii şi mai supărătoare; dinamismul e cu atât mai primejdios cu cât nu se exercită numai în sens pozitiv ci şi în sens negativ; creaţiunea unor valori nu se face decât pe preţul distrugerii altora. Meritul criticului e, de altfel problematic; preferăm să-l punem în ştiinţă, conştiinţă şi talent. Procedeul duce apoi la rezultate dezastroase; nu numai că nu e ştiinţific, dar ridică criticei calitatea supremă a obiectivităţii. Critica se rezolvă aşa dar într'un impresionism dinamic cu atât mai dăunător cu cât sub etichete didactice nu conţine adese decât atitudini, strategie literară — şi resentimente.

E. LOVINESCU.

AHASVERUS

In adâncimea nopţii fără fund
Mai auziţi vre-o şoaptă?... Câinii chiar
Cuprinşi de somn au adormit întinşi pe străzi
Şi, ca şi noi, toţi oamenii, acum,
Plecaţi spre moarte-au aţipit un ceas pe drum.

In liniştea aceasta, mii de nopţi
Doar el torcea pământu 'n paşi nebuni.
L'a întâmpinat o poartă şi-un ostaş
Şi l'a strigat ostaşu-n Paradis,
Dar vorbele s'au frânt în urma lui
Ca braţele de groaza unui vis.

Şi l'au strigat voci vesele din Iad,
Dar vorbele pe urma-i au picat
Ca ciorile pe câmpul treerat.

Că lutul îl chema mereu
Ca să-i împungă pasul blestemat
Cu toate firele din trupul său.

Dar, când a fost spre săvârşit,
Pe lângă-un staul noaptea a rătăcit,
Era lumină-n staul şi-a vroit
Să vadă, dar degeab-a 'nconjurat
De mii de ori bordeiul, pipăind
Ferestrele, în mersul ne 'nfrânat,
El n'avea timp să vadă — şi-a plecat.

Iar într'o noapte-un templu a 'ntâlnit
Şi-n templu-un glas, ce-adânc l-a sguduit
Şi-a 'nconjurat biserica, vroind
S'audă, să 'nţeleagă-a ingenuchiat...
Dar paşii fără timp *l'au alungat.*

Şi 'ntr'un amurg o cruce-i năluci
Pe-un munte — şi-a fugit spre ea;
Parcă de mult o căuta;
Şi-n jurul muntelui
Un milion de paşi a risipit;
Parc'a zărit ceva, parc'a zărit, ci doar i-a nălucit.

Şi, într'o noapte-a dat peste un mormânt
Şi s'a plecat spre piatră, dar l'au luat
Furtunile din paşi — şi l'au mânat,

Iar într'o zi... veni o zi când fu
Pământul străbătut — şi-atunci stătu
Pe-o palmă de pământ, dar paşii lui
Ardeau ţărâna rece-a lutului,
Il desfundau şi-i pătrundeau...
Şi-n palma de ţărână străbătu
Vedenia cu paşii în puhoi,
Adânc şi pe vecie se perdu
In fundul nepătruns; — şi-aleargă 'n noi.

MIHAIL CELARIANU.

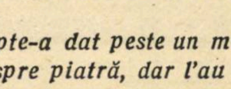

FÂNTÂNILE LUMINII

...Seul importe que le désir reste en partance.
Jusqu'à la mort, devant l'éveil des horizons.
Verhaeren.

I.

In fundul melancolicei grădini,
Sub pomii mei, împovăraţi de sară,
Şi dincolo de gardul împletit
Prin care s'a 'ncurcat o rază solitară,
In alte funduri de grădini, sub alte
Incovoeri de ramuri gânditoare —
Şi mai departe, peste câmpul tot
Şi-apoi în zare — sub cerul obosit —
Punctând ca nişte pietre scumpe faldurile tinii,
Aşa mi-au răsărit Fântânile luminii...

...Când Soarele, cu gesturi grele şi lascive
Se scaldă 'n baia cerurilor limpezi,
Când peste largi peisagii încropite
Palpită nevăzute aripi de flăcări,
Răsuflul lor vioi şi pur revarsă
Un râu cu unde reci pe ţărna arsă.
Cu-atâtea guri,
Cu-atâtea buze 'ntinse
Ele-au sorbit văpaia toată-a bolţilor aprinse,
Că astăzi golurile lor, ce sfredelesc câmpia,
Inşurubează 'n humă — adânci spirale de lumină...

O! Vă iubesc, Fântâni ale durerii!...

Când, peste clinele cari ard, cascada serii
Rostogoleşte ape de 'ntuneric,
Infioratul vostru ochiu şi-alege-o stea — şi-atuncea
Se-aude cum, în noaptea grea şi mută,
Schinteia din adânc cu cea din spaţii se sărută...
O! Vă iubesc, fântâni, cari, sub furtuna
Ce rupe orizontul strimt cu ghiarele-i de fer,
Păreţi atâtea goarne de pământ prin care
Adâncul gliei strigă către cer!...

. . . .

II.

Tăceţi!... Pe câmpul sur
Se 'nşirue, tremurători, drumeţii
Spre dâmbul dupe care se înalţă
Ca o chemare braţul tânăr al fântânii...

Din zorii argintii
Şi până 'n înserarea asta arămie,
Necontenit,
El s'a plecat spre adâncimile umide,
Strângând, nesăţios, răcoarea subterană.
Şi iată-l iar, neobosit,
Urcându-se pe zarea roşcovană,
Asemeni unui gât de lebădă ce bea privind tăria...

Tăceţi !... Pe câmpu 'nţelenit
Se 'nşirue, înfriguraţi, drumeţii
Târând cu foşnet după dânşii mantii lungi de umbră,
Şi drumurile pietruite cu amurg,
Sub tălpile nesigure şi grele,
Răsună straniu 'n depărtare,
Ca lespezi funerare...
...Şi totuşi merg mereu, setoşi de zare —
Căci colo, după dâmb, e braţul darnic care-i chiamă...

Tăceţi !... Tăceţi s'ascult cum mi se duce
Pe 'ntinderi sterpe,
Purtând pe umeri spaima răsbătutelor primejdii,
Alaiul frânt şi însetat
Al năzuinţelor, înspre fântânile nădejdii !...

III.

. . . .

Fântâna mea cu pietre mari şi albe
— O, pietrele cari altădată
Săltau sub mângâerea ta ca nişte miei —
Fântâna mea cu pietre mari şi albe
Stă azi posomorâtă,
Deşi copacii-o bat cu flori
Şi-o gâdilă cu degete de ramuri...

Din sacii plini,
Pe care seara i-a deschis prin tufe,
Se cerne, molcom, pulberea tăcerii,
Prin ochii deşi ai sitelor de crengi.
Şi-atâta întuneric de pe drumuri vine
Încât, plecat pe umărul fântânii,
Lichenii ei îi simt crescând pe mine.

Prevăd că 'n noaptea asta iar
Voi auzi jelindu-mi-se iarba că nu poate
Ca şi 'n trecut piciorul să-ţi desmierde;
Şi cel din urmă strop
Va luneca din jghiabul verde
Pe mâna mea, asemeni unei lacrămi...

...Fântâna mea, coboară-ţi pleoapele de foi
Pe ochiul trist...
Vom sta şi astăzi, ca 'n atâtea nopţi,
Ingenuchiaţi, în cripta de frunziş,
Şi nimeni nu va bănui, trecând pè drum
In noaptea asta limpede şi bună,
Că murmurul ce tremură în preajmă
E plânsul nostru care se 'npreună...

IV.

De jocul ei cu arborii şi norii
Infierbântată, luna
S'a pogorît pe scara umedă şi 'nvârtejită
Şi-acum se răcoreşte 'n apa veche.
Şi iată că sub ochiu ei
Adâncu-a prins lumină de nădejde,
Iar sus, fântâna mea cu cercul ei de pietre sclipitoare
E-o gură care râde arătându-şi dinţii...

Din patru părţi
Copacii mei, în cari atâtea nopţi s'au cocoţat
Ca nişte grele pasări rele,
Din patru părţi copacii mei
Zâmbesc, de parcă 'n ramuri noduroase
Li-ar gâlgâi, fierbinte, seva bucuriei.

...Ce face-acuma braţul tău, ce 'mi răsărea
Din glastra mânecii ca şi o plantă
Plecând, cu freamăt, peste fruntea mea
Inmiresmatul evantai al degetelor albe?...

Tristeţea mea s'a dus — şi nu ştiu unde,
In care scorbură,
Asemeni unui cerb gonit s'ascunde;
Tristeţea mea s'a dus şi iată,
Grădina 'n care ai domnit odată
Te cere iar...
Infrigurate de aşteptare ierburile par,
Iar tufele ciulesc urechi de frunze să-ţi audă pasul...

In seara asta vei veni!...

Aci,
In fundul proaspetei grădini,
sub pomii mei înviorați de sară,
Şi dincolo de gardul împletit
Pe care dănţueşte-o rază rară,
In alte funduri de grădini, sub alte
Boltiri de ramuri vibrătoare —

Şi mai departe, peste câmpul tot
Şi-apoi în zare — sub cerul mulţumit —
Auzi cum cântă, din adâncurile tinii,
Ameţitor, biruitor, Fântânile luminii!

Apropie-te, prinde-te din nou
De gâtul meu, cum edera plăpândă
Inlănţueşte arborele verii;
Aprinde 'n ochii 'mi stinşi luminile 'nvierii —
Şi-aşa,
De-apururea topiţi în noi,
Să ascultăm cum fâlfăe asupră-ne, din zări,
Ritmând răsuflul vast al serii,
Asemeni unor binecuvântări —
Cântările Fântânilor durerii!...

VIRGILIU MOSCOVICI

1922.

ANCHETA

— „Planton... mă planton!... Unde dracu s'a băgat ăla?..."

— „Aici sunt, don locotinent."

— „Unde umbli mă?"

— „Nicăeri."

— „Cum nicăeri, că te strig de un ceas."

— „Eram la *tilifon*... a omorât un domn ofiţer la *righiment*."

— „Ce?"

— „Pe un don ofiţer l'a împuşcat la tragere."

— „Când?"

— „Spunea *tilifonistul*."

. . . .

— „Allo... Allo... Cine-i acolo?... Tu eşti, Vasilescu?... Bună dimineaţa... Ce mă, a omorît un ofiţer la voi?"

. . .

— „Pe cine?"

. . .

— „Săracul!... Când?"

. . .

— „Când?"

. . .

— „Ei, cum?"

. . .

— „Ia uită-te, dom'le... Mă duc să-i spnn generalului... Cum?..."

. . .

— „Şi eu tot azi dimineaţă am vorbit cu el... a fost pe la brigadă."

. . .

— „Ce spui?... Pomul?... care pom?..."

. . .

— „Aaa, omul... da, da, ce e omul... ai dreptate, nimica toată... Săracul de el! La revedere!..."

. . . .

— „Domnule general, aţi auzit... A murit Toporan."

— „Care Toporan?"

— „Sublocotenentul Toporan de la treizeci."

— „Ei, ce te-ai alarmat aşa?... A murit, a murit... ce să-i facem... îi dăm onorurile cuvenite şi s'a isprăvit... Altceva ce putem să-i facem... N'o să murim toţi?... Ostaşul trebue să fie pregătit... un glonţ... pac... gata!"

— „Bine da să moară aşa!"

— „Cum?"

— „D-voastră n'aţi auzit... a murit la tragere."

— „Ce?"

— „L'a împuşcat."

— „Pe cine?"

— „Pe Toporan."

— „Cine?"

— „Nu ştiu; am uitat să 'ntreb. Atât mi-a spus locotenentul Vasilescu la telefon, că l'a împuşcat pe Toporan la tragere. Nici el nu ştia cum, că şi lui, i s'a comunicat tot la telefon dela câmpul de tragere."

— „Dă ordin degrabă să pună caii la trăsură... Ce neglijenţă!... Oamenii ăştia sunt buni de împuşcat..."

. . . .

— „Ei, cum s'a întâmplat, colonele?"

— „Ce, aţi auzit şi d-voastră?"

— „Te 'ntreb cum s'a întâmplat?"

— „Cum să se întâmple, d-le general... Cum se 'ntâmplă accidentul când e să se întâmple, d-voastră nu ştiţi?"

— „D-ta unde erai?"

— „Acolo eram şi eu, tocmai sosisem... Mi-a vâjăit glonţul pe la ureche... un deget mai la stânga şi eram gata..."

— „Ei cum s'a întâmplat, spuneţi-mi şi mie. Vreau să ştiu dela început cum s'a întâmplat."

— „Spune d-ta, maiorule, că ai fost dela început."

— „Domnule general, la ora 12 jum. p. m. am sunat adunarea regimentului, fiindcă era ordin la raport ca la ora 1 p. m. toată lumea să fie la câmpul de tragere. Tocmai îmi adusese calul şi mă pregăteam să 'ncalec...

— „Lasă, mulţumesc, destul, maiorule. D-ta ştii cum s'a întâmplat, căpitane?"

— „Ştiu, domnule general, eram lângă el. Mi-a şuerat glonţul pe la ureche..."

— „Spune d-ta, cum s'a întâmplat?"

— Iacă cum s'a întâmplat, domnule general. Eram adunaţi pentru tragere. Se aşezau ţintele. Pe când încărcam revolverul."

— „Era tragerea cu revolverul?"

— „Da, domnule general."

— „La a câtea şedinţă sunteţi?"

— „Intâia şedinţă, domnule general."

— „Aţi întârziat... aţi întârziat rău de tot. De ce-aţi întârziat atât?"

= „Domnule general, noi eram adunaţi pentru tragere..."

— „Extraordinar!... Mă rog pot să aflu cum a murit Toporan?... E cineva în stare să-mi spună scurt, în două cuvinte cum s'a întâmplat de aţi asasinat, da, asasinat, pe sublocotenentul Toporan?!..."

— „Noi l-am asasinat pe Toporan?"

— „Da, colonele. Atâta neglijenţă înseamnă asasinat."

— „Da n'a murit nimeni, domnule general, păcatele mele... Ieşi înainte Toporan să te vadă domnul general."

— „Bine, domnule locotenent, ce va să zică asta?!... D-ta mi-ai spus că l-a împuşcat."

— „Aşa mi-a comunicat Vasilescu la telefon. Nu mi-ai spus aşa, domnule?... Spune d-ta pe cuvânt de onoare."

— „Aşa am auzit şi eu, domnule general."

— „Nu, domnule general, să vedeţi cum a fost. Toporan s'a dus să însemne rezultatele şi când a plecat, căpitanul Popescu, fără să vrea, a scăpat un foc, tocmai când Toporan împiedicându-se a căzut jos. El auzind lovitura, nu s'a mai ridicat, de frică că s'a început tragerea, şi nu ştiu cine a răspândit svonul că a murit, da n'a murit nimeni.

— „Domnule general, am avut un noroc... Puteam să mor... mi-a trecut glonţul pe la ureche... i-am simţit căldura. Dacă nu mă lăsam jos...

— „Va să zică nu s'a întâmplat nici un accident?"

— „Ba a lovit un soldat."

— „Ce soldat?"

— „Nu l'a lovit, i-a şters puţin urechea, domnule general, da l'a pansat la infirmerie, nu mai are nimic, puteţi să-l vedaţi şi d-voastră... Mă băete, ia spune lui Pâslariu de la cai... îl ştii pe Pâslariu?"

— „Pe Pâslariu?... Il ştiu trăiţi, don colonel."

— „Dă fuga să vină Pâslaru. Are şi calul d-voastră în primire... e cel mai bun soldat. Vara îi ţinem la păscut toată ziua."

. . . .

— „Trăiţi, don gheneral!"

— „Tu eşti Pâslariu?"

— „Eu, să trăiţi."

— „Tu îngrijeşti de calul meu?"

— „Eu să trăiţi."

= „Ce face calul?"

— „Mănâncă să trăiţi, don gheneral."

— „Ei, cum te-a lovit glonţul, băete?"

— „Să trăiţi, don gheneral, eu veniam cu caii..."

— „Erai cu caii?"

— „Cu caii eram."

— „Da 'mprejurul ţintelor se pasc caii, boule?"

— „Nu, trăiţi, don gheneral, nu-i paştem împrejurul ţintelor."

— „Dacă-mi omora calul, cu ce-l plăteai, măgarule?... Să-l bage la carceră... Putea să-mi omoare calul, tâlharul ăsta."

— „Trăiţi, don gheneral calu d-voastră nici nu era."

— „Cum nu era?"

— „Il scoatem mai târziu, don gheneral, pe răcoare, că-i crapă *chielea* de soare... aşa mai bine îi car iarbă cu sacul."

— „Bine... Bravo, băete! Văd că eşti deştept... dar puteai să mori şi tu, prostule."

GH. BRĂESCU.

REÂNTOARCERE...

Prietene, e aceiaşi dimineaţă
Cu-acelaş soare leneş şi convalescent
Ce râde'n silă, — somnolent,
Cu ochii turburi de roşaţă.

Oraşul mic
Cu hudiţi strâmte şi murdare,
Cum şade 'ntunecat, în dimineaţa asta, — pare
Al sărăciei dric...

In mahalaua cu bordeele oloage,
Deabia s'au mai încăerat copii hoinari,
Şi-şi râd de soarele ce-alunecă prin foi de oţetari
Şi cade obosit în ale uliţei băltoage.

Aceiaşi linişte cloceşte prin unghere,
Mucegăind aceiaşi amintire veche
Şi-aceleaşi negre-obloane de dughene
Deschid la soare surda lor ureche.

De ce mai cheamă glas blajin de clopot
Dela bisericuţa din apropiere,
Copilăria noastră gâtuită în oraşul mic
Cu uliţi mohorâte de dugheni şi de tăcere?

Cum de mai vor părerile de rău,
Să sune iar vecernii umilite,
Când amintirea a 'ngropat copilăria noastră
In cripta cu odăile prăfoase şi-obosite?...

Acolo doarme ea sub strat de putregai
Cu ochii încetaţi de jale şi cenuşă.
La ce s'o mai mâhnim târziu şi de prisos
Iar scârţâind înduioşata amintirii uşă?

Prietene, e-aceiaşi dimineaţă
Dar soarele e astăzi orb şi somnoros.
In ochii lui bolnavi şi turburi de roşaţă
Să nu mai caţi trecutul umilit şi dureros...

CAMIL BALTAZAR

AMURGUL RASSELOR

Origina naţionalităţilor e nesigură; soarta lor este tot atât de puţin de prevăzut. Şi când accepţi, capitulând în faţa absurdului, existenţa reală a unei naţiuni — vrei cel puţin să te mângâi cu posibilitatea unei creşteri regulate a acestei forţe, cu putinţa ei de a stârpi măcar o parte din hazard, însfârşit un fel de ierarhie a valorilor naţionale în virtutea cărora naţiunile să birue.

Nimic din toate acestea.

Naţiunile, câte se cunosc azi au apărut la întâmplare. Din miile de forme ale vieţei obşteşti, din nimic nu s'ar fi putut prezice care va fi centrul de gravitate naţional al organizaţiei viitoare.

Iată naţiunile: câteva sute!...

Câte mii şi mii însă, din câte ar fi putut apare, n'au apărut?

Nu ştii de ce naţiunile existente există, nu ştii de ce naţiunile inexistente au pierit.

Poate că toată problema se reduce la o structură proprie a celulelor sistemului nervos al unui anumit grup de oameni, celule care, asimilând şi desasimilând greu, aveau nevoe de un mai lung timp pentru îndeplinirea funcţiunilor... Sistemele nervoase nobile şi fine au fost astfel biruite de inerţia celorlalte — adică s'au „desnaţionalizat". Faptul se poate verifica: femeia şi copilul, deşi au însuşiri sufleteşti de esenţa geniului, împrumută totuşi gesturile şi turnurile de spirit ale bărbatului, care e de cele mai multe ori mediocru. Şi atunci cine are curajul să creadă că cele mai preţios omenesti naţiuni, cele cu horbota nervoasă mai fină, au supraveţuit... Ele s'au adaptat, s'au topit într'o formă ceva mai stăruitoare — care a rămas tiparul naţiunei de azi.

Şi dacă mai adăogăm la acestea şi valul furibund al hazardului istoric...

Ce e dar naţionalitatea?

Nu ştim. Ii vedem rezultatele şi ne convingem că e de o miraculoasă fecunditate.

Cu toate acestea are tendinţe care o vor distruge şi de pe acum vedem scrumul aripelor ei spulberându-se, arse de flacăra prin care a voit cu orice chip să treacă:

Naţionalitatea vrea să se justifice prin rassă — şi de o vreme încoace nu atât printr'o rassă din trecut, cât printr'o rassă care se integrează, cu viitorul.

O pildă?

Iată naţionalismul ceh. Cât e de pasionat! Işi caută astrul în jurul căruia să se învârtească steluţa lui — şi l'a găsit în ideia slavă. Intr'un număr festiv din *Journal des Débats*, publicistul *F. Pausky* mărturiseşte: „Nici un guvern cehoslovac nu poate, într' adevăr, neglija spiritul profund de solidaritatea slavă care însufleţeşte toată naţiunea cehoslovacă şi de aceia *politica externă* *cehoslovacă va avea todeauna un caracter slav"*. E adevărat, s'au împăcat cu polonezii, cedând în chestiunea Teschen. „Şi cu o compătimire frăţească cehoslovacii se apleacă peste trupul mare, inert al Rusiei, *în aşteptarea învierei ei.*" Da, cehoslovacii doresc, cu inima fremătătoare, o împăcare între bulgari şi sârbi.

Când nu poate fi osândită cu logica iluzia naţionalităţii, — cum ar putea fi osândită ideia mult mai mare a rassei: a cărei menire e tocmai să creeze o şi mai bogată familie de oameni, legaţi între ei de o mistică pasiune. Dacă oamenii — care nu se tolerează niciodată — vor să se iubească pe un temei, fie şi închipuit, unde ai putea găsi ideia protivnică, şi de unde să aduni atâtea coarde, mai curând, pe care să răsune din plin, bucuria unei astfel de pasiuni?...

Sunt oameni care vor să se recunoască, vor să se simtă fraţi, în pofida tuturor adevărurilor meschine din antropologiile şi documentele istorice ştiute!...

Te pomeneşti că există un singur chip slav, precum există, desigur, un singur suflet slav. Ei vor să crească omenirea cu acest suflet, multiplicând la infinit chipul unic, uneori blând şi todeauna foarte metafizic. — E fericirea vegetală a spicului de grâu, greu şi plin de soare, care se *simte* multiplicat în miliarde identice de fraţi, toţi grei şi aidoma plini de soare — sub fascinaţia pustie a soarelui din cerul ameţit...

Să fie oare această identificare scopul veţei? Viaţa e adevărat se multiplică — dar se *diferenţiază*. In ziua când această identificare s'ar înfăptui pe toată suprafaţa globului — printr'o absurdă şi definitivă victorie a unuia din cele câteva mari cuvinte ale metafizicei raselor, — n'am cădea mai curând într'o inexistenţă de fapt, perfectă, pe care în zadar o căutase brahmanul în extaz şi în moarte?

Marea idee slavă — înfăptuiască-se; înfăptuiască-se şi marea idee latină. De ce nu s'ar înfăptui şi cea germană, când cea anglosaxonă există de la începutul acestui veac, imperialistă? Se va înţelege atunci mai uşor că aceste mari iluziuni sunt înrudite şi că pot alcătui, mare într'adevăr de data asta, *ideia omului modern* — la Washington, Londra, Berlin, Paris, Cairo, Bengal, Tokio!...

De mult viaţa a fost necredincioasă idealurilor noastre de crescători de găini mari ouătoare şi de îngrijitori de vaci numai de lapte gras...

Aşteptăm cu invincibil optimism ca fiecare om, reprezentând rassa şi universul *lui*, să meargă conştient nu spre lipire, ci spre recunoaşterea *nouă* a celuilalt. Negura care se lasă tot mai grea asupra vieţei contemporane ameninţată de prea mare repetiţie (atât de mecanizată şi pastişată, că unii aşteaptă o reîmprospătare de la vechile triburi ale Asiei!) să fie străfulgerată în toate direcţiunile de ţâşnirile de lumină, ale lumilor psihice.

F. Aderca.

* * *

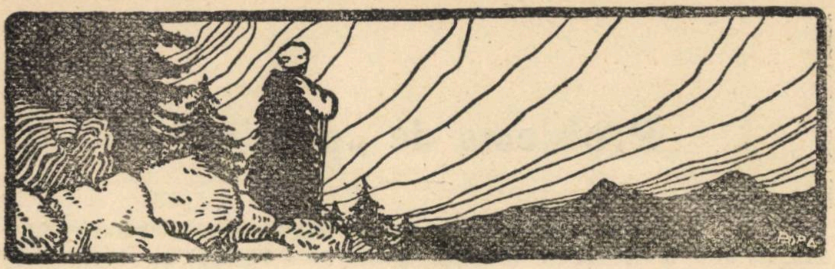

TÂRZIU

Târziu...
Din pieptul unui turn îndepărtat
Trei ore izolate, în noapte, au țipat,
Si cineva grăbit și 'ntârziat,
Coboară-obloane mari de lemn
La geamul unui han dărăpănat...

Pe drum, ducând poveri de somn,
Se scurge obosită de veghere,
Cireada duhurilor ce-au rătăcit
Prin întunericul nemărginit,
Și-acuma intră 'n peșteri de tăcere...

Un ceas nebănuit, în veșnicie,
Ritmează pulsul vieții adormite
Și plămădind din umbră —
Noi vieți ce vor să vie,
Măsoară calm întinderea pustie...

Trei ore 'nspăimântate au țipat...
Și 'n hanul vechiu și aplecat,
Trudit de privegherea fără rost,
Hangiul s'a culcat...

I. Valerian.

Probleme de „poetică“

Am o impresie, pe care aşi voi s'o cred numai impresie; poezia, ca gen, a intrat în decadenţă. Ani de-a rândul, profeţii raţiunei i-au prevestit agonia; socotită un joc şi unul naiv, poezia a fost socotită un oaspete, cam întârziat, în secolele noastre de „progres“ şi de „ştiinţă“. Renan, care era totuşi un temperament de artist şi care avea slăbiciunea de-a preţui şi pricepe arta. găsea că locul ei este numai într'o omenire cu creerul copilăresc, Dar opinia lui Renan nu putea fi o primejdie. Lovitura cea mai profundă a primit-o poezia dela Verlaine. Şi să nu mire; dealungul curgerei ei prin istoria umană, poezia a cunoscut toate aspectele, a îmbrăcat toate măştile; Homer a fost arhitectul ei; Dante a fost profetul ei; Lucreţiu i-a fost filozoful; mai rămânea un loc şi un loc penibil: acel de sceptic. I-a fost ursit lui Verlaine să fie scepticul poeziei şi părintele adevăratei ei decadenţe.

Poema ca o jucărie: nu e acesta singurul sens, singura justificare şi singura ei utilitate? Oamenii nu vor fi niciodată atât de puternici, ca jocul să nu le mai fie necesar.

Actele noastre vor rămâne totdeauna însumate în mecanismul iluziei — şi poezia va dura atât cât va dura iluzia. Inteligenţa va cunoaşte totdeauna o creştere: exaltarea şi sensibilitatea totdeauna o slăbiciune: reveria. Ar putea exista timpuri în care nimeni nu se va mai înduioşa asupra unei frunze moarte? Dar viaţa noastră nu va fi aceiaşi, mereu aceiaşi, în curgerea zilelor şi jocul simplu al analogiei nu ne va spune atunci, ca şi acum, că zilele noastre sunt frunze, că anii noştri sunt frunze şi că viaţa noastră nu e decât o toamnă lungă, plină de căderea tuturor frunzelor?

Puţin vis, puţină voluptate, puţină elocvenţă: nu e asta toată poezia? Poate, la început, s'a născut odată cu dansul, goală. Poeţii i-au pus inele, adică vorbe şi cercei, adică rime. Niciodată poezia n'a fost luată, ca astăzi, în serios; nimeni nu i-a cerut mijloace de analiză; nimeni nu i-a cerut totala expresie a sufletului. Puţin fard; puţină pudră; puţină beţie. Privită ca joc, dar ca joc sacru, poezia a avut, din graţia grecilor, un zeu, un templu şi un protocol. Meşteri în toate şi gospodari abili, grecii voiră s'o conserve; de aici, din ideia asta, s'a născut o întreagă carte de legi, care regulau jucăria ca pe o instituţie, legi cari erau limite pentru poeţii buni şi obstacole, pentru cei proşti. De la Aristot, cartea aceasta de gospodărie, se numeşte; poetică.

Prends l'éloquence et tords lui son cou a strigat Verlaine şi cu strigătul acesta, scepticismul se insinuează în poetică. O întreagă lume de lucruri naive s'au prăbuşit, ca o piramidă de cofeturi, cu un singnr bobârnac. Verlaine spune de rimă că eu n juvaer, de-nu ban"; dar se știa bine lucrul ăsta, fără s'o spue nimeni, fără s'o gândească nimeni. Idolul ascuns în frunza de viță roșcată, își aștepta în fiecare zi, jertfa voluntară și veselă: el singur se credea poate de bronz; noi toți îl știam de faianță. Dar nimeni nu se apropia, ca de vasul lui Sully Prudhomne: *N'y touchez pas...*

A fost ca un poet, și unul cu adevărat poet, să fie acela care ne-a desgustat de poezie — de vechea poezie — care, poate, era singura reală. La ovrei, există fabula că un rabbi — și unul mare — avea privirea așa de puternică că omul pns în fața ei se prefăcea imediat numai ciolane. Paul Verlaine n'a avut o privire mai slabă; dela poetica lui, poezia a dispărut; numai după ciolane i se mai poate bănui existența,

A fost eroarea lui Verlaine — pe care n'a practicat-o niciodată (căci i-au plăcut și rima și elocvența), dar pe care au practicat-o după el, câteva generații; poezia a fost concepută, de acord cu legile mecanicei, în analogie cu legile fizicei. Și pentrucă secolul e al energeticei, poezia a fost imaginată o desfășurare de energie, atât în conținut, cât și în formă. Se vorbește des de poezia dinamică; titlul coincide cu tehnica versului liber. Și eroarea e, întreagă, aici. Poezia, ca orice artă umană, are numai un conținut dinamic într'o formă statică. Poetul nu face altceva decât ceiace face moara: aduce apa cât mai repede, pe roțile lui imobile și fixe.

Simbolismul, în Franța, a găsit poezia într'o tragică agonie: forma, prea perfectă, nu mai spunea nimic; conținutul, resemnat să copieze realitatea, repugna. A fost marele merit al simbolismului introducerea, în artă, a idealismului. Conținutul s'a reînoit brusc, ca după o miraculoasă operație; cu un singur lucru însă dădură greș doctorii nouei estetici; în loc să reînoiască forma, cum reînoiseră conținutul — o suprimară.

Decadența poeziei începe cu aceia a versului.

B. FUNDOIANU.

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL MIC

A 8-a NEVASTA A LUI BARBA-ALBASTRA

COMEDIE IN 3 ACTE de Alfred Savoir

Nu avem de ce ne speria; în timp ce pe tărâmul dramatic, în Angiia, în Germania, în Rusia se fac încercări extraordinare de înnoire a materialului și a mijloacelor de expresie teatrale, Franța stă pe loc. Vrem să spunem că n'o interesează prea mult noutatea; că se dă cu trup şi suflet operii de perfecţiune. E o atitudine pe care a adoptat-o mai mult în teatru decât pe celelalte tărâmuri de artă, unde-i place, cu toate riscurile şi fluerăturile, să meargă de câteva secole în fruntea civilizaţiei umane. Ceiace ne face să credem că Franţa — deşi se anunţase de mult decadenţa — e de fapt în acel punct unic care e echilibrul clasic (să nu se uite că vorbim de teatru) şi pe care civilizaţiile l'au atins de prea puţine ori.

Nu disperăm deci de faptul că Ibsen a fost — ca şi Wagner — atât de greu încetăţenit în republica artelor franceze. Tot ceiace nu se împacă dintr'odată cu limpezimea şi simetria, rămâne în Franţa de carantină, pe la teatrele de avantgardă câte un sfert de secol. Dela acest conservatism care-l menţine pe Molière încă cel mai mare autor comic al Franţei — se crede că şi al lumei — vor purcede odată caii mânaţi deasupra Aurorei, de un Apollon parizian într'un car de cleştar pe două roate: poate noul atticism...

Pariziană, comedia lui Alfred Savoir (care se zice că e un ovrei rus) are toată spuma şampaniei spiritului de comedie franceză. Dacă vrei să meditezi puţin atunci găseşti povestea americanului care-şi cumpărase 7 soţii şi a iubit-o într'adevăr numai pe cea de-a 8-a luând-o drept pedeapsă în căsătorie — şi un înţeles ceva mai adânc, aproape biologic. In definitiv nici povestea criminalului Landru, care neavând cu ce să-şi plătească soţiile părăsite, le tăia bucăţele şi le ardea, nu e atât de frivolă.

E aici, probabil, ceva din neliniştea lui Platon, care dela trupul gol al tânărului academician, se ridică nemulţumit la imaginea frumuseţii divine şi goale, în care să cuprindeau, esenţial, toate trupurile goale ale tinerilor academiciani... E suferinţa sultanului libidinos care şade turceşte în fiecare din noi.

Suntem bucuroşi că Teatrul cel Mic, a eşit — poate fără voia lui — din genul operetei fără muzică, nimerind de data aceasta un început de adevărată comedie. De altfel, a şi fost o stagiune prea uşure. Vrem să credem că această uşurinţă nu se va răzbuna prea aspru şi că în toamnă, Teatrul Mic va fi teatrul nostru de avantgardă. Altfel nici nu-i vedem vre-un rost. Spectacole afrodisiacre se dau în toate cabaretele bucureştene, şi încă ceva pe deasupra. Teatrul Mic e deci în inferioritate.

Elvira e într'adevăr o nevastă pe care n'o mai poţi părăsi, iar Puiu Iancovescu isbuteşte cu humorul lui subtil să alunge din comedie orice preocupare de serios.

F. ADERCA.

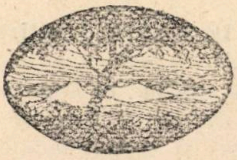

INSEMNARI LITERARE

Năzuinţa No. 1. — O nouă revistă s'a 'nfiripat la Craiova. „**Ramuri**", deşi încă mai apar cu o perzistenţă care uimeşte, murise de mult. „**Năzuinţa**" este bine venită. In primul număr al ei după „*Regionalismul cultural*" al d-lui S. Mehedinţi ne opreşte privirea admirabila traducere a d-lui G. Murnu din Odiseea (cântul al cincilea). D-na Elena Farago, ne eşind din cercul bine definit al personalităţii sale poetice (ceeace este un merit de oarece scriitori oarecum formaţi au fost târâţi de şuvoiul celor mai proaspete noutăţi literare) reuşeştesă dea o poezie în „*Dorul meu din urmă*" care, pe lângă duioşia caracteristică scriitoarei de multă vreme, este înălţată de o fermă cugetare filosofică. Ne pare rău că nu putem confirma cele de mai sus printr'un citat. Dintre poezii mai trebueşte menţionată „*De-ar mai cade o stea, am plânge*" de d. Perpessicius şi de asemeni viul şi parnasianul tablou al d-nului I. Barbu întitulat *Măcel*. Ca proză putem remarca — puţin binevoitori — „*Isbânda Fricei*" de Luca Ion Caragiale.

Năzuinţa No. 2. — D-l C. Gerota, vrând să reliefeze mai bine caracterul operei lui Dostoewski, îl compară pe acesta cu Tolstoi: „Dacă Tolstoi reprezintă romanul cu acţiuni epice în stil mare, care se învecinesc cu epopeele clasice, Dostoewski ne dă *romanul de migăloasă analiză sufletească.*" D. C. Gerota apoi îşi închee articolul cu încă o privire aruncată asupra lui Tolstoi: „Iar „Răsboiu şi Pace" *prin analiza sufletească neîntrecută în literatura universală*... etc."

Dezorientarea succede lecturii acestui articol. D. B. Luca prin fragmentul publicat din poemul păgân „*Soarele*" pare a ne da ceva interesant. „*Niculăiţă Cârnu*" de d. Ion Dongorozi, nesocotind vre-o câteva stângacii, de stil mai ales, ne face să-l urmărim şi în numărul viitor.

Dintre versuri menţionăm „*Pădurea*" d-lui Eftimiu *Resemnare*" de d-na Alice Soare şi „*O păcătoasă scrie*" a d-nei Elena Farago.

Gândirea. *No. 3.* — Lipsa de concentrare face ca d-l Gib. I. Mihaescu, deşi având calităţi de prozator, să ne lase impresia de ceva neisprăvit după lectura bucăţii „*Semnele lui Dănuţ*". Sbuciumul lui Dănuţ este turburat, neînchizându-se perfect cercul anecdotic, în contemplaţia pe care ne-o solicită. „*Şesurile*" d-lui Demostene Botez, datate 1917, anunţă pe poetul imagist din „*Floarea Pământului*". Poezia, în sine judecată, nu ne satisface, fiind frântă interior în două idei contradictorii. In primele strofe e vorba de sterilitatea şesurilor desnădăjduitoare, care printr'un proces de interiorizare putea fi isvorul unei poezii de adâncime; în ultima ni-se spune că şesurile ascund germenul unei vieţi noui. Faptul acesta scoboară prestigiul poeziei, transformând-o într'un simplu pastel, chiar şi acesta fără relief. D-l Lucian Blaga, cercând să evadeze din genul imaginei unice, vrea să ne dea oare cum o complexitate organică de imagini; dar nu izbuteşte. Citâm versurile în care îl regăsim:

Apoi coborîm Murăşul naltelor
[trestii
si de pe mal
ne-om cufunda braţele în unde
[până la coate
pentru ca sângele nosiru văratic
Să 'nveţe
mersul liniştit al apelor.

A. Davila semnează nişte evocări, inutile prin lipsa unei atente stilizări. „*Străinul*" d-lui Ion Pillat ne aduce aceiaş fragedă inspiraţie autohtonă cu care ne-a obicinuit.

Ne pare rău că nu putem stărui mai mult asupra acestei poezii.

Restul revistei de la „*Pagini despre Ibsen*" *(Rosmersholm)* şi până la „*Cronica măruntă*" interesant.

Flacăra. *No. 20.* — A reapărut în sfârşit *adevărata* **„Flacăra“**

Reproducem cu bucurie din cuvântul de lămurire:

„Nu este vorba, fireşte, decât de dorinţa de a uşura pe cât cu putinţă sarcina oricărei critici prin libertatea lăsată tuturor temperamentelor şi înţelegerilor artistice de a se manifesta împreună şi simultan în paginile revistei“. „...judecăţile critice vor avea, adeseori, rolul de a abstractiza ceeace revista dovedeşte cu pilde, concret.“ *(O lămurire necesară)* Aşteptăm. Din numărul acesta reţinem versul d-lui Ion Pillat şi *„Haitele mării“* de V. Voiculescu.

V. S.

Nevestele lui Moş Dorogan ed. II de *I. C. Vissarion.*—D-l I. C. Vissarion însoţeşte ediţia a doua a volumului său de nuvele şi schiţe „Nevestele lui Moş Dorojan“ de două prefeţe şi de o disertaţie asupra ideilor sale literare. Prefaţa d-lui Brătescu-Voineşti e cunoscută dela ediţia întâia: cea de a doua e raportul academic al d-lui Duiliu Zamfirescu.

Să ne oprim asupra opiniilor literare ale d-lui Vissarion.

Scriitorul ia poziţie împotriva criticei negative.

Creaţia n'are însă nevoie de apărare; ea trăeşte, dacă într'adevăr există, în ciuda oricărei critici. Expunerea principială a ideilor de care s'a călăuzit un scriitor nu este totuşi lipsită de interes şi utilitate. Curentul ideilor d-lui Vissarion oscilează intre un realism artistic şi altul utilitar, cestiuni vânturate îndelung în Franţa, pe la mijlocul veacului precedent.

D. Vissarion crede că literatura este exclusiv un produs al spontaneităţii de simţire a unui scriitor; prin calcul nu putem ajunge la creaţie; cultura nu poate spori resursele talentului, ceia ce, desigur, nu este un adevăr mai presus de orice discuţie critică.

Spontaneitatea şi cultura se pot asocia şi numai din asociaţia lor iese caracterul de maturitate clasică a unei opere de artă.

C.

Istoricul Operei Române de *N. Vămăşescu.* — O voluminoasă carte apărută de vreo două luni, al cărei subtitlu de *„Adevăruri crude“* îi indică natura polemică şi ale cărei facsimile îi precizează şi caracterul de pledoarie. Ca fost administrator al Operei, d. Vămăşescu a suferit învinuiri, de care se apără prin chitanţe, cifre şi bilanţuri: prima stagiune a operii s'a încheiat cu mijloace infinit mai modeste decât cele de acum. Acuzatorii d-lui Vămăşescu au cuvântul. Cu tot caracterul excesiv de polemic, din noianul de amănunte nesemnificative şi ne importante, se poate totuşi desprinde din cartea d-lui Vămăşescu linia primei încercări de operă română, pe care istoricul viitorului o va înregistra.

„Gândul nostru“ *(Anul I — No. 10).* — D-l Al. Filipide publică o poezie *„Pantomimă“* care nu este lipsită cu totul de originalitate. Citâm prima strofă:

„Copacilor, din cimitir, trudiţi,
le-atârnă 'n noapte grele ramuri goale
cu schilodite braţe de-osândiţi
pe care le desmiarda, domol, zăpada moale...

D-l Sandu-Teleajen, ne dă o poveste în limba bătrânilor cronicari, stârnind colbul adormit pe pravilele mânăstirilor.

S. şi V.

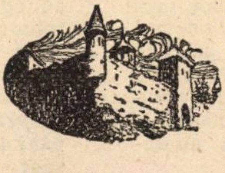

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de V. DEMETRIUS

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

REVISTA TRANSILVANIEI
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale : BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI .·. LENAJURI .·. PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :
Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.
Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI : :
: : RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 39

E. Lovinescu . . . . Figurine (II)
Camil Baltazar . . . . Prietenei moarte
Gh. Brăescu . . . . Evenimentul zilei
Alexandrina Scurtu . . . . . Bucuria
Mihail Celarianu . . . . . . Copaci bătrâni
Sanda Movilă . . . . Păcatul
George Silviu . . . . Focul de pe munte
B. Fundoianu . . . . Probl. de poetică: decadența
Cronica Artistică: Victor Ion Popa.
Cronica Dramatică: F. Aderca.
Insemnări Literare.

39

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal. la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

ÎN CURÂND VA APARE

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VII

Lucian Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu, Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 39 10 IUNIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

Ovid Densusianu

Pe omul de ştiinţă, de muncă şi mai ales de metod, îl cunoaştem şi-l preţuim de mult; asupra poetului şi îndrumătorului cultural ne-atrage abia astăzi atenţia pana zeloasă a unui compatriot prin *Mercure de France*. Este deci momentul să ne amintim şi noi de dânsul.

⁂

Acum un pătrar de veac, pe băncile liceului, ne impresiona figura venerabilă a lui Aron Densuşianu: un bătrân frumos, alb ca zăpada, cu moravuri austere şi distante şi de o severitate legendară. Ştiinţa lui nu trecea poate cu mult peste construcţia „ablativului absolut" şi a „acuzativului cu infinitiv", însă nouă ne părea; indiscutabilă. Avea bătrânul în atitudine ceva atât de impunător şi de aspru în cât i-o acordam bucuroşi; îi mai dăruiam pe deasupra şi înţelepciune şi seninătate. Nu-l puteam desprinde cu mintea din textele latine, din care părea crescut. Puţin mai târziu contactul cu *Criticele* lui Maiorescu ne puse însă în faţa unei desamăgiri brutale: venerabilul bătrân, care ne domina atât prin severitate şi în care noi întrupam filosofia antică, se ocupa şi de literatură. Era poet: şi ce poet! Sub ochii noştri speriaţi trecură nu numai epopeele, ce ne puteau încă înşela prin obscuritatea necesară a formei, dar şi „*horele lui oţelite*" cu versuri puerile, epigramele în care invectivà pe un poet:

Poete Ciuciulete,
Ţi-i nasul cât un castravete;

şi mai ales studiile critice, în care Eminescu şi Alecsandri erau scoşi din literatură pentru a face loc lui Bolintineanu şi lui Andrei

Mureşeanu. Nu ne venia să credem ochilor! Alături de „ablativul absolut“ şi de „acuzativul cu infinitiv“, în sufletul auster al venerabilului latinist trăia deci şi poetul copilăros al „horelor oţelite“ şi criticul cel mai părtinitor şi mai amar, pe care l'a cunoscut, probabil, literatura română. Eram prea tineri pentru a reflecta asupra acestei asociaţii bizare; după un pătrar de veac, *Mercure de France* ne pune în situaţia de a o face cu ocazia d-lui Ovid Densusianu.

⁂

Schimbându-se timpurile, s'au schimbat, fireşte, şi proporţiile. Materialul prim este însă acelaş; numai vremea îl modelează altfel: în aceasta stă progresul. E cu putinţă ca inteligenţa umană să fi fost identică în cursul veacurilor şi să rămână şi de acum înainte; aşa o admite cel puţin probabila lege a constanţei intelectuale. Ştiinţa bătrânului Arune se opria în stufişurile sintactice, iar în romanistică deducea pe „*mă*!“ din latinescul „*me*“; ştiinţa d-lui Ovid Densusianu e mult mai riguroasă; vremea i-a dat disciplina metodei. Dar şi în unul şi în celalt, alături de o activitate ştinţifică reclamată de ocupaţia universitară, — şi o aprigă pasiune literară, clandestină, compromiţătoare chiar, dar de o admirabilă tenacitate, pe care n'a putut-o distruge acidul puternic al indiferenţei publice.

Versurile bătrânului bard erau patriotice şi „oţelite“, — versuri abia scoborîte din crestele Carpaţilor; versurile fiului desmint prin ideaţie, prin sentimente, prin formă, prin limbă, poetica tatălui; în ele se resimte influenţa culturii franceze, pe care daco-romanul Arune nici n'o cunoştea. Ori cât de primitiv ar fi fost unul şi ori cât de modernist ar fi celalt, identitatea fondului este neîndoioasă; şi de o parte şi de alta, aceiaşi lipsă de viabilitate artistică, fie că elementul emotiv se exprima prin stridenţa fluerului rustic, fie că îmbracă graţioase şi anemice învelişuri poetice. Cu un oare care simplism s'ar putea spune că le lipseşte talentul — dar ce e talentul? Mai sigur, le lipseşte viaţa şi comunicativitatea. Bătrânul se exprima direct şi fără artă; tânărul, dimpotrivă, are forma căutată şi stilizată de floare artificială.

Ca şi la bătrân, poetul e dublat de critic; în locul patriotismului daco-roman, d. Ovid Densusianu reprezintă însă modernismul. Nu putem decât să-i aprobăm atitudinea, ca pe orice atitudine răspicată; în faţa sămănătorismului, ea era chiar necesară. Trecând dela atitudine la expresia ei teoretică şi practică, nu mai avem însă ce aproba. Modernismul teoretic al d-lui Densusianu nu s'a manifestat prin studii estetice sau critice ce ar fi putut servi de îndreptar generaţiilor noi; speculaţia estetică nu intră, dealtfel, în preocupările lui filologice; critica de asemeni a fost redusă la bagatela notiţii negative. Spiritul patern, care elimina din literatură pe Eminescu şi pe Alecsandri, trăeşte în fiul identic; în lunga ei existenţă, *Viaţa nouă* a tăgăduit, de altfel într'o formă minoră şi inofensivă, toate valorile reale ale tinerii literaturi române: Goga, Cerna, Iosif, Anghel, M. Sadoveanu, Gârleanu etc. Din punctul de vedere al realizării, ea n'a produs nici un talent şi, cum e indiferent dacă mediocritatea e modernistă sau veche, acţiunea revistei poate fi privită ca nulă. Mai mult chiar, poezia modernistă română, în diversele ei tendenţe (Al. Macedonski, I. Minulescu, Lucian Blaga, Adrian Maniu, Camil Petrescu etc.) s'a desvoltat aiurea, sub mustrarea sau tăcerea sistematică a d-lui Ovid Densusianu.

Dar dincolo de problema controversată a talentului sau a valorii dinamice a activităţii sale critice este un fapt sigur: pilda unei admirabile energii. In mijlocul celei mai tragice indiferenţe, acest filolog învăţat conduce de aproape două decenii galera de hârtie a unei reviste literare, hulind sau dispreţuind toate adevăratele galere pline de bogăţiile talentului, cu o minunată consecvenţă ce-mi aminteşte pe venerabilul profesor care, între un „ablativ absolut“ şi un „acuzativ cu infinitiv“, sfâşia versurile lui Eminescu cu inoperante săgeţi pentru a cânta apoi în stihuri proprii „nasul cât un castravete“ al poetului Ciuciulete.

E. Lovinescu.

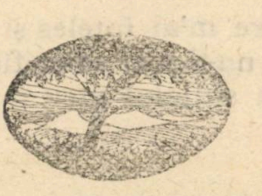

PRIETENEI MOARTE

Prietenă Verona,
Mi-e dor să dorm lângă tine;
In cimitirul mic cu ridicături sfioase,
Cari închipue morminte,
Primeşte-mă şi pe mine...

Acum când primăvara a jilăvit
Ghiocei, iar plopul dela cap
A prins urechi mici de frunze,
E la tine aşa de proaspăt şi tihnit...

Cimitirul de ofticoşi
E veşnic solitar,
Şi de linişte ce-i,
Drumeţilor li-i teamă să calce prin prejur
Ca să nu strice pânzătura de calm şi funigei.

Am să vin într'o dimineaţă cuminte,
Mai cuminte ca o rugă de copil bun,
Şi cu sufletul spălat de roua dimineţii
Tot ce mă doare am să-ţi spun...

După ce mă voi fi spovedit,
Din depărtarea sură,
Dela Internatul de fete un cor,
Spunând rugăciunea de dimineaţă,
Mă va împărtăşi cu sfânta cuminecătură.

Am să tot alint o jucărie mică,
Şi cum toate o să-mi pară împăcate şi bune,
Voi pune jucăria de oţel la piept,
Şi-un ţipăt mic liniştea despicând o să răsune...

Tu, prietenă, care m'ai înţeles şi m'ai iubit,
Ai să mă ierţi că nu-ţi mai aduc flori în fiecare Vineri,
Fiindcă vei avea sufletul meu de frate
Alături-înflorit...

CAMIL BALTAZAR

EVENIMENTUL ZILEI

Intre doi ovrei:

— „Dă-te mai încolo, câne roş...“

— „Tu eşti?“

— „Par'că am zis că nu sunt eu...“

— „Să te ia dracu. De unde vii?“

— „Tu unde te duci?“

— „Ci trebue să ştii unde mă duc eu?“

— „Da ci sunt eu dator să spun ţie de unde vin. Ce eşti prefect?“

— „Mă duceam la Kaufmann.“

— „Ci vorbeşti?! Chiar la Kaufmann te duceai? Şi eu tot la Kaufmann. Nu l-am văzut de mult; zic, hai să mă duc la Kaufmann tot are să-mi deie şi câteva parale... Ci mai faci el?“

— „E tare scârbit.“

— „I-o murit cineva?“

— „Da săracul!“

— „Cini?“

— „N'ai auzit?... Cel mai bun prieten al lui.“

— „Cu asta tot n'am să ştiu cini a murit.“

— „Era cu el mai mult ca un frate.“

— „Ei, cini?“

— „Mă mir că n'ai auzit!... Baron Căproi... s'a scris şi la ziare.“

— „Ci vorbeşti, era baron el?“

— „Par'că numai baron era!... Era şi proprietar şi arendaş şi bancher... tot ce vrei. L-am cunoscut şi eu. Era un om pe nemintţite de peste o sută de milioane. Aşa avere a avut el.“

— „Ci trebuia să moară dac'a avut atâta avere.“

— „Par'că o murit... N'o murit! L-au asasinat.

— „Ci spui, domnule?“

— „N'ai citit?“

— „Nu, cini l'o omorât?“

— „Hoţii.“

— „I-auzi, domnule!... Era bătrân?“

— „Nu era bătrân. Să nu-l fi omorât ar fi putut să trăiască şi o sută de ani.“

— „Cum s'o întâmplat?“

— „O venit hoţii noaptea şi l'o omorît, scurtă socoteală... Aşa-i viaţa după război... Te trezeşti mort fără să ştii.“

— „Şi cui rămâne averea?“

— „De asta ţi-i frică?“

— „Ci timpuri am ajuns!... Să te culci cu revolverul la gât.“

— „Ci faci cu revolverul?... Cu revolverul nu faci nimic. Când e să se întâmple, se 'ntâmplă. Vini hoţul şi te 'mpuşcă cu revolverul tău... par'că poţi să ştii!... Omul când doarme e mort.

— „Eu l'aş fi omorât pe loc. Sunt aşa un om nervos de nu se mai află... Dorm ca un epure.. nevasta se miră... bre ce-i cu tine? Să mă bată Dumnezeu, i-aş fi tras drept în ochi. Las' să mă deie în judecată, să vedem ce poate să-mi facă... Un bunel al papaii spunea că la un bunel al său au venit hoţii într'o noapte şi au intrat binişor în casă, pe uşa din dos. Tocmai se zidea o sobă în odaie şi bunelul, — spunea papaia — era un om foarte deştept şi inimos, a intrat în lada sobei şi a început să tragă cu revolverul fiindcă n'avea chibrituri şi îi era frică s'aprindă... şi a nimerit şase persoane."

— „Şi n'o păţit nimic?"

— „Tribunalul l'a achitat... când vine 'n casă ai dreptul să tragi. Da dacă fuge în stradă, n'ai drept să te iei după dânsul să-l omori."

— „Da ci nivoe ai să te iei după dânsul?!"

Gh. Brăescu.

BUCURIA

La margine de drum stă bucuria;
E-o după-amiază caldă, însorită
Pe haina lumii de pământ tivită
Belşugul îşi întinde feeria.

A tot privit femeia liniştită
Cum viaţa şi-a desfăşurat tăria;
Ii pare glia de-aur, farfuria
In care-i pâinea cerului clădită:

Odată când a fost de mult flămândă,
Chemată de a razelor comoară
S'a 'mpărtăşit şi ea din mana blândă,

A 'nsufliţit-o tot ce-o înconjoară —
— Acu îşi ştie inima crescândă,
Ii cântă trupul iar simţirea-i sboară.

Alexandrina Scurtu.

COPACI BĂTRÂNI

Străbunilor cari-aţi pornit la drum
In cete 'mbătătoare
Şi-aţi mers. cu setea aprigă de zare,
Din negurile lumei pân' acum;
Pe drumuri seculare rătăciţi,
Aţi presărat pământul răsturnat
De plugul troenirilor de ani
Cu trupuri de giganţi încremeniţi.

Copaci bătrâni, pe toată lumea azi
A stat convoiul vostru de nomazi...
Stejari în culmi granitice de munţi,
Sau prăbuşind pe vaduri grele punţi,
Zidiţi în maluri şubrede, de râu,
Sau domni pe 'ntinderi veşnice, de grâu,
Nu-i colţ în lumea timpurilor noi
Nestrăjuit de unul dintre voi. —

Dac' a 'ngheţat pe-un pisc ascuns în nori
Bătrânu-a ocrotit un cuib de flori,
In câmpul fără zări de-a poposit
Izvor în umbra lui a răsărit,
Când s'a oprit pe deal de-a se tot duce
Ciobanii i-au cioplit în pept o cruce,
Pela răspântii năzăriţi şi-acum
Nemuritoare semne vechi de drum,

In van talazul timpului barbar
Se-aruncă 'n trunchiul vostru secular;
Căci s'au răznit din neamul risipit
Şi arbori năzdrăvani, cari-au izbit
In pante, prin prăpăstii şi prin guri
De peşteri, pustiite de păduri
Şi din pleşuve coame-au răzvrătit
In vânturi rodul viu, neperitor,
Şi-au fluturat păduri din coama lor
Cât zare de zărit,
Păduri ce toate crengile 'şi-or frânge
Când falnicii străbuni s'or stânge.

Iar peste vremi adânci se vor porni
Pribegi la drum copaci rămaşi câţiva
Şi-n ceasul de amurg vor rătăci
Şi ei în drumul greu — şi-or adăsta
Pe culmi de deal, cu cruci ascunse 'n sâni,
Pe ape şoptitoare de fântâni,
Zidiţi în maluri şubrede, de râu
Sau domni pe 'ntinderi veşnice de grâu
Din neamul vechiu vor naşte neamuri noi,
Apoi — şi mai apoi — şi mai apoi.

MIHAIL CELARIANU.

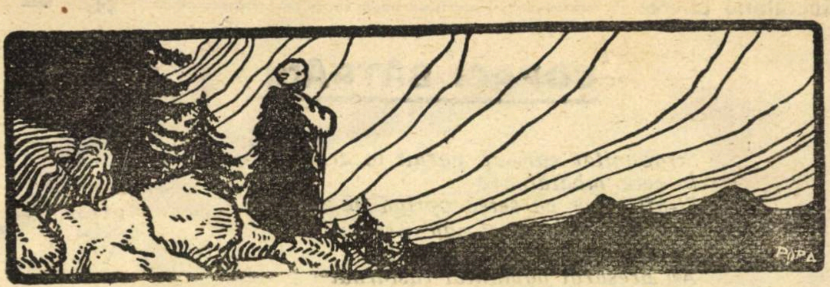

PĂCATUL

In legănatul trăsurii, care sbură pe moşia lui Nikita Mihail, Anna se simţia mai bine mângâiată de răcoarea plăcută ce-i aluneca pe obraz...

Se lăsase o noapte limpede, cu atâta risipă de stele ce tremurau în adâncul îndepărtat, de par' că nu mai fusese noapte luminată ca noaptea aceea.

Anna încremenise într'un colţ al trăsurii, copleşită sub gândurile ce se lăsaseră ca o povară, atât de grele, atât de dureroase, încât îi ameţeau nu numai mintea, dar îi striviau întreaga ei fiinţă delicată — numai ochii enormi, rămăseseră deschişi, înecaţi într'o lumină umedă şi din întreaga făptură încremenită ca piatra, ei singuri păreau că trăesc cu intensitatea ciudată a luminilor, în a căror pâlpâire violentă se întrevede apropiatul sfârşit.

Ce departe, ce grozav de departe era moşia lui Nikita — i-se păreà că nu va mai ajunge niciodată acolo... Şi gândurile ce grele erau, cum o neliniştеau şi cum o speriau! Se auziau cum fâlfâiau acolo în adâncul ei ca nişte aripi ce băteau pripit şi dezordonat şi pe cari ar fi voit să le prindă, să le închidă undeva, să le omoare chiar, spre a nu le mai auzi niciodată. — De vreo câteva ori a voit să spună vizitiului să întoarcă, gândindu-se că era o nebunie gestul ei... Dar glasul îşi pierduse vibraţiile şi sunetul vocii erà aşa uscat, încât numai gândurile ei puteau să-l mai audă... Incercă să întindă mâna, dar mâna refuză brutal gestul şi nu mai îndrăsni să vreà nimic, lăsându-se înlănţuită de voinţa împrejurărilor, neştiind ce să mai dorească, aşà de mult dorise un lucru şi aşa de mult o obosise obsesia unui gând ce avea să se înfăptuiască...

Trăsura o legăna plăcut şi noaptea o prindea în limpezimea ei albastră punctată cu ace, ca într'o reţea de vise... Câteva clipe se simţi bine... I-se păru că se născuse acolo, că erà de întotdeauna acolo, că trăise o viaţă în noapte, prinsă în reţeaua de vise lunare pe care i-o întindea limpezimea ei albastră...

Trecutul i-se ivì în minte ca o lumină vagă, pierdută, înghiţit de clipa fugară dar pronunţată, a prezentului. Casa lor?... A cui? A mamei ei?... Dar dece mama ei erà mama ei şi nu erà altcineva?... Dacă ar fi fost mama ei ar fi iubit-o, dar ea nu aveà nimic pentru femeea aceasta care era ameţită de petreceri şi de viaţa uşoară cum nu ar fi avut nimic pentru o străină întâlnită întâmplător într'o călătorie. — Una din acele banale cunoştinţe făcute în timpul unei călătorii, care moare cu prima staţie, unde străina se dă jos — aşa o cunoştea de puţin pe mama ei şi tot aşa i-a rămas de streină... Şi nici pe Cora nu 'şi-o închipuia de soră, prea semăna cu femeea aceea căreia îi zicea mamă... Dar Martha?... şi simţi ceva dureros gândindu-se la Martha — Poate că nu aveà să o mai vadă niciodată şi erà singura, pe care o iubia deşi nu a înţeles până acum atitudinea ei mândră şi rece faţă de toată lumea şi chiar de ea; dar o iubea pentru frumuseţea ei, pentru tăcerea şi sufletul ei închis, pe care isbutise să nu 'l risipească cu nimicurile trecătoare, pe cari i le întindea viaţa — ...şi o durea că a plecat fără ca să sărute mâinile albe ale Marthei şi să 'şi ceară ertare pentru nesocotinţa gestului ei...

Şi Anna se gândeşte la fiinţele rămase in urmă; vrea să se gândească la ele, deşi sub gândurile acestea este alt gând mai viu care vrea să isbucnească, dar ea îl înlătură şi îl ocoleşte cu teamă, deşi poate e singurul care o obsedează cu adevărat... Şi când a isbutit să răsară limpede din prăbuşirea celorlalte gânduri şubrede şi o întreabă brutal: „Ce va zice Nikita când te va vedea la el?" ...ea scânceşte ca un copil, refuză să 'şi răspundă, îi vine să plângă, îi e teamă şi totuşi 'n urmă, îi vine să râdă cu hohote, să sfideze la ivirea unui gând bun şi luminos, că Nikita ar fi cu adevărat fericit, văzând-o...

Deodată tresare şi 'şi duce mână speriată la tâmple... Par'că a lovit-o cineva şi i-a plesnit gândul în două, ca o coardă întinsă prea tare...

— „Duducă Anna, aşi vreà să opresc puţin caii să mai răsufle..."

Nu ştie ce să mai răspundă, venită din lumea ei de gânduri, Abia articulează câteva sunete...

Vizitiul a oprit, coboară, trage caii de urechi şi aprinde o ţigare.,.

De când s'a oprit trăsura, s'a întins o linişte imensă... se aude firul de iarbă, plecându-se sub povara luminii lunare care îl sărută...

— Frumoasă noapte, duducă Anna: n'am mai văzut o noapte ca asta de multă vreme... Bucură Dumnezeu pe oamenii de sfânta Inviere... Ia uită-te duducă spre miază-noapte, vezi?...

Anna se întoarce şi se uită mirată, mişcată de frumuseţea ciudată a vederii, neînţelegând...

In noapte undeva departe, puncte luminoase, mişcându-se. se învârtesc în jurul unui cerc larg, ca nişte facle purtate de mâini nevăzute...

— Duducă e la Fântâna-Banului... A eşit cu Invierea şi pleacă lumea dela biserică..."

Da, Gheorghe aveà dreptate, erà noaptea Invierii... şi rămase din nou pe gânduri, cu ochii pierduţi dupe punctele de lumină, cari dispăreau în noapte, departe... In noaptea asta se duceà ea la Nikita! Intr'o noapte mare şi sfântă!

I-se strânse sufletul... şi îi fu teamă, gândindu-se că poate ar pedepsi-o Dumnezeu, pentru păcatul acesta, făptuit în noaptea Invierii.

. . . .

Aleea dela şosea până la casa lui Nikita, care se vedea în fund cu ferestrele luminate, era plantată cu sălcii argintii, cu ramurile obosite plecate la pământ; cu tufişuri vii de magnolia înflorite, răspândind parfum tulburător; cu straturi de lăcrămioare blânde şi albe în haina lor nevinovată, părând că sărută umilite rigidele scări de marmoră din faţa casei.

Deşi trăsura se oprise de vreo câteva minute, Anna tot nu coborîse. Nu îndrăsnea şi inima bătea pripit, gata să plesnească... Când veni bătrâna îngrijitoare şi o pofti sus, deşi boerul era dus la biserică, dar nu va întârzia să vină, se simţi mai uşurată şi isbuti să coboare... Urcă scările aproape veselă şi intră în casă. Bătrâna o lăsă singură şi Anna se aşeză într'un fotoliu, respiră profund, ca scăpată de o povară şi închise ochii câteva minute... Părea că doarme... Dar se ridică deodată, curioasă de a vedea casa lui Nikita şi colindă prin saloanele mari, cu mobile vechi şi covoare şterse şi grele, din cari se răspândea o atmosferă de pustiu... In fund era un iatac, cu mobilă puţină... Un divan, câteva perne pictate aruncate pe covor, un evantaliu uriaş brodat cu miniaturi japoneze... Dar ceeace ocupă încăperea erau două tablouri de mărime naturală, două copii dupe pânzele aceluiaş pictor... Era Beata Beatrix şi Francesca da Rimini. Aproape acelaş cap de femee, într'o atitudine întinsă, încordată şi totuşi visătoare şi melancolică, cu ceva deosebit şi pronunţat în liniile cam osoase ale feţii, cu ceva ciudat şi extatic în pleoapele lăsate, cu voluptate în arcul întredeschis al buzelor, cu nuanţe de blond veneţian în părul roşu închis, contrastând interesant cu verdele mort al hainii. Un amestec de pasiune şi de vis. Intreg iatacul plutia într'o lumină ciudată, în culoarea apelor moarte sau a frunzelor decolorate de sărutul rece al toamnei. Dece o fi ales Nikita tocmai tablourile acestea cari semănau cu ea şi le-o fi pus în iatacul unde îşi petrecea clipele cele mai plăcute? şi Anna rămase o clipă visătoare, neîndrăsnind să creadă prea mult, neîndrăsnind să fie prea fericită, tulburată profund... se lăsă moale pe divan şi rămase cu ochii mari, deschişi, urmărind un gând, care lua fiinţă şi se desena în linii limpezi de lumină, ca o viziune prea clară, în faţa ochilor ei prea mari.

Il vedea pe Nikita sosind uşor, de teamă să n'o tulbure, aşezându-se pe perinele dupe covor şi plecându-şi capul pe divan, alături de inima ei... se vedea pe ea mângâindu-l încet şi obosit pe fruntea lui luminată şi bună, în iatacul acesta singuratec, cu lumini de apă moartă. Alunecând amândoi vertiginos în vârtejul grăbit al patimei, care îi dobora şi îi strivea pe nesimţite, sub povara ei de sensaţii şi de voluptate necunoscută încă.

Era așa de vie închipuirea încât inima bătea dezordonat vinele sub tâmplele transparente se coloraseră violent, întreaga ei ființă se destinsese ca o coardă întinsă prea tare și buzele tremurau sensual pe dinții încleștați. Era așa de vie închipuirea, încât tremura de teamă să nu piară clipa atât de fugară.

Târziu... nici ea nu știe când... zări pe covor o carte cu foile risipite... „Les Destinées“. Titlul o impresionă... simți o arsură dureroasă în adâncul ființei ei bolnave... și pe neașteptate îi veni iarăși în minte gândul că poate a făcut un mare păcat venind în casa lui Nikita, tocmai în noaptea asta... că poate cel ce se jertfise curat ca un sfânt o să o pedepsească pentru nebunia gestului ei.. o obsedă așa mult gândul acesta, încât i-se făcu frică. Căută, voi să-și aducă lângă ea, închipuirea de adineaori, caldă, a lui Nikita, dar îi fu peste putință. Iatacul i-se păru un vis ciudat cu lumina lui de apă moartă care o prinsese ca într'o vraje, căutând să o înece în singurătatea lui, ce se întinsese ca o apă și o cuprindea încetul cu încetul. Cartea luase proporții uriașe în timp ce tablourile se micșoraseră și aproape se șterseseră... literele imense ale titlului se desenau amenințătoare ca o prevestire dureroasă și apropiată... Ingrozită, încercă să se ridice de vreo câteva ori, dar căzu istovită, tremurând, cu fruntea plină de apă pe divanul care o îngropă în adâncimea lui... și când isbuti însfârșit să se ridice și să fugă, alergă prin saloanele mari și pustii cari se deșteptară par'că mirate de atâta dorință de viață și eși afară. Răcoarea plăcută a nopții o mângâie binișor pe fața albă.. speriată, amețită ca o pasăre care era gata să fie prinsă. Ingrijată de întârzierea lui Nikita și intimidată de atâta liniște, îi veni să plângă de atâta singurătate în care părea că se rătăcea și se va pierde... dar își stăpâni lacrimile, neîndrăsnind nici să plângă, așa îi era de frică să nu tulbure pacea nemărginită a nopții. Coborî scările în grădina imensă plină cu lăcrămioarele înflorite, care zâmbeau extatic sub lumina de lună. Se plecă să culeagă câteva, dar se trase repede, speriată de gestul ei, la gândul că ar putea să le doară... se simți obosită. O oboseală ciudată. Ar fi voit să se întoarcă în casă dar îi fu frică și apoi ceva mai puternic decât sfioasa ei dorință îi apasă ființa... se lăsă binișor în iarba moale, alături de lăcrămioarele parfumate, le simția cum o prinde pământul pe nesimțite la el, și încercă să se ridice dar îi fu peste putință. Firele nevăzute cari o legau de el aveau o putere uriașe și încetul cu încetul o prinse așa bine, că n'ar mai fi putut ridica un deget. Noaptea, care murea, îi prinse gândurile în rețeaua ei de vise așa de bine, încât nu mai putu gândi limpede.

Prin ochii cari se închideau încetul cu încetul, văzu geamurile casei, cari răsfrângeau în apa lor de sticlă zâmbete și licăriri de lună albastră... și deodată nu mai văzu nimic... simți din ce în ce mai vag parfumul lăcrămioarelor... și deodată cu revolta, desnădejdea și instinctul sufletelor ce mor... *voi* să mai trăiască încă... I-se făcea frică de a nu muri, până nu se va întoarce Nikita... Presimțea că păcatul ei va fi pedepsit înainte de a fi păcat. I-se lăsă o lespede pe inima agitată, care îşi rări şi încetini sbuciumul... şi aşa de mare îi fu frica, încât deodată se sbătu violent de câteva ori, voind să se deslipească de pământul, care o trăgea din ce în ce mai mult la el, se întinse ca un arc gata să plesnească.

……

Şi când peste vreo jumătate de oră, Nikita fericit, nemai ştiind ce să creadă, după ce bătrâna îi spusese că a venit Anna şi că a zărit-o coborând în grădină, veni să o caute, rămase încremenit, cu ochii măriţi de spaimă, văzând-o jos, în mijlocul lăcrămioarelor, mai albă decât ele, plutind în lumina albastră a lunii care asfinţia, pe ea, pe Anna singurul lui vis de om singuratec, străin şi rătăcit în viaţă...

Pe Anna, care isbutise, în sfârşit, să 'şi omoare gândurile, cari ca nişte pasări prea vii, fâlfâiseră prea tare şi prea violent, pentru obosita ei fiinţă, speriind-o întotdeauna...

Pe Anna, care isbutise să omoare aceste pasări neastâmpărate şi să le închidă în fiinţa ei devenită de piatră — o lespede nouă călcată pe pământul din care fusese tăiată odată — şi reîntoarsă la el în luminoasa noapte a Invierii.

SANDA MOVILĂ.

FOCUL DE PE MUNTE...

„Dece-a fugit Zarathustra de animale
şi de oameni?..."
(Fr. Nietzsche)

Am aprins un foc mare
din crengi uscate, în poiană...
Tovarăşul meu de drum, s'odihnia, fără prihană,
trăgând adânc în piept mireasma tare

a bardului, a răşinei, a nopţii şi a tăcerii...
Priviam jocul flăcărilor sângerii
cu împletituri vii,
— mereu schimbător, — dogorind răceala sfârşitului verii...

Cer întunecos, — cu stele mari, —
arcuit deasupra văilor adânci...
Era ceva proaspăt în lumea de copaci şi stânci
unde străinii drumeţi sunt atât de rari...

Pe iarba umedă şi întinsă ca o pătură
m'am culcat, — şi sprijinit în cot, privesc...
Nu ştiu dece, chipul tovarăşului mi s'a părut deosebit de omenesc...
Muntele şi codrul smulg răul, şi-l înlătură...

Tovarăşe, tovarăşe, — încălzeşte-te
la focul pe care l'am făcut —
şi soarbe miresmele codrului născut
din lumina dulce de pe creştete!...

Mâine, — mă voiu cobori cu tine
în mijlocul mulţimii mărunte, —
ca un profet de pe munte —
cu sufletul limpezit, cu gândul rodind Bine, —

Şi-o să te caut, — poate în zădar —
nepreţuit tovarăş de drum —
după cum caut lumina pâlpâindă, acum
în grămada informă de jar!...

GEORGE SILVIU.

Probleme de poetică: decadenţă

Ne-ar fi fost dificil să ne întoarcem la Mallarmé ca să desluşim pentru noi întâi şi puţin pentru ceilalţi, în ce sens versul poate avea o tehnică a lui specială, pe care o poate diforma sau exagera, dar nu ocoli. D. Paul Valéry ne furnizează ocazia. Poemul „Le Serpent", ca şi celelalte poeme ale lui, pune o problemă, dar nu o problemă Valéry ci, din nou, o problemă Mallarmé.

Valéry este singurul poet din generaţia actuală, care îşi îngăduie ciudata atitudine de a fi discipolul lui Mallarmé şi de a scri poeme în care ritmul, rima şi valoarea cuvântului, au limite bine definite şi fixe. In haosul poemelor cu mersul amorf cari, în ţara scrisului educat, puse în proză, ar constitui o proză fără cupă şi rea, faptul că Valéry a fost acceptat prinţ al poeţilor e un fenomen foarte semnificativ. De astă dată nu avem o semnificaţie Mallarmé — ci una Valéry. Ciudat lucru! Valéry e poet şi crede totuşi în poezie — adică în ritm, în rimă, în cuvântul propriu. Pe vremea lui Mallarmé lucrul acesta era comun — aşa comun şi aşa uzat că Mallarmé, neputând să le lepede, le-a exagerat: limite, la Mallarmé, nu există ca o barieră pentru caii emoţiei; rima nu există ca un mijloc de selecţiune a cuvintelor; cuvintele nu au de ţintă copia unui sens. Mallarmé, ca un bun teoretician, a înţeles că poezia trebue să existe fără model — cum o practică acum în arte, Braque, Lipschitz sau câteodată Picasso. Cuvintele, culoarea sau linia s'au slobozit de sub tutela sensului, a compoziţiei, a modelului, a realităţei de copiat şi crează, singure, din propriul lor joc, armonia operei. Ca valoare teoretică, găsesc în arta aceasta un raţionament sigur şi o excesivă logică. Ca valoare practică — adică aplicată — găsesc că teoria fecundează o operă stearpă, că falşifică instinctul estetic, că duce la aberaţia de a nu mai răspunde, în niciun chip, niciunui fel de sensibilitate în afară de aceia a artistului care-o crează. La Mallarmé teoria asta ingenioasă şi absurdă, nu e numai un joc intelectual — ci unul fiziologic; e încă creatoare. Am rămas din fericire, acolo — arta lui Marinetti sau a lui Dada oare o continuă fiind în afară de artă — aceia a lui Braque sau Metzinger, fiind în alt domeniu, în care nu putem judeca bine, numai după principiul analogiei, rezultatele.

Şcoala simbolistă a răsturnat principiile sterpe ale poeziei u i Mallarmé — şi aportul ei, în conţinutul poemei, a fost considerabil. Nu numai că simbolismul n'a ocolit realitatea, modelul, dar ţinta lui de căpetenie a fost deformarea modelului pentru a putea extrage din el cât mai mult adevăr; starea de suflet: iată modelul. Mijloacele au fost desigur imaginea şi metafora. Cuvintele în loc să se depărteze de sensul lor — au fost botezate din nou cu un sens — au fost, câteodată întoarse până la origina lor, ca semnificaţia lor să fie mai greoaie de înţelesuri, *mai suggestivă.* Unde a greşit „poetica“ simbolistă, a fost în clipa când a ignorat adevărul versului:

Sur des pensers nouveaux faisons des vers aniiques

şi a crezut că, pentru un conţinut excesiv nou trebuie, numai decât. o formă excesiv nouă. Erezia aceasta, şi versul lui Walt Withman, au contribuit egal la crearea versului liber.

Am salutat cu toţii apariţia versului liber pe care, o clipă, l-am crezut singura scăpare a poeziei, singurul mijloc de reînnoire al ei. După o îndelungă experienţă tristă, va trebui să ne oprim. Versul liber n'a isbutit decât să strice poeziei — astăzi, poate deveni o primejdie. Mărturia lui Remy de Gourmont e poate mai preţioasă aici, decât oriunde. Gourmont a fost unul din cei dintâi care a salutat versul liber. In „*Cartea măştilor*“ i-a dedicat câteva pagini, iar în „*Estetica limbei franceze*“ a încercat şi o aclimatizare a lui în principiile versului şi foneticei franceze. După ce a vulgarizat totuşi versul liber, iată-l mărturisindu-şi, amară, decepţia: „am început să pricepem, după tentative necesare, după încercări curioase de a săpa brazdele în arabescuri, că e mult mai bine să urmărim vechiul obicei şi să ne încredem boilor care se duc drept înainte şi se întorc la fel.“

E, mai lesne să aduni gloată, când ai un steag cu tine şi o bătălie de dat. Versul liber şi-a găsit repede o sumedenie de cruciaţi. Câţi însă din cei plecaţi au murit pe drum de lipsă, de neputință și de lepră — câți din cei rămași vor voi să lepede mirajul Ierusalimului celest și vor voi să se întoarcă la castelul lor simplu, cu viață lină și gospodărie normală? Iată unul care nu s'a întors — fiindcă nu plecase — dar care a stat pe loc și a cărui stare pe loc, poate deveni o pildă: e Paul Valéry.

Să nu ne înșelăm: versul lui Valéry nu e o întoarcere; e o continuare. Dacă un întors și un pocăit ar exista și ar câștiga astăzi sufragiile, l-am prefera, desigur, pentru experiența câștigată lui Valéry. Principiile lui Mallarmé capătă deci, grație acestei situații și grație lui Valéry, o altă semnificație. Sensul lor nu mai e într'o tehnică specială — ci în tehnica pur și simplă; pilda lor nu mai e aceia a unei arte izolate, ci aceia a artei; semnificația lor nu mai e proprie și sterilă — e cea mai fecundă cu putință. Supraviețuirea lui Mallarmé ne face să deslușim câtă valoare logică și vitală avea versul vechi — cel mai excesiv și mai sterp — față de cel nou care primejduiește poezia în însăși existența ei.

Iată deci opera lui Mallarmé câștigând o nouă latură, un nou titlu de viabilitate și iată, grație ei, posibilitatea de a lămuri mai bine, de unde începe adevărata decadență a poeziei.

Dar va trebui să facem un popas în versul liber.

B. FUNDOIANU.

CRONICA ARTISTICĂ

A. BORDENACHE și „ARTELE FRUMOASE“

Intr'una din acele nefericite săli, pe care le pune la dispoziție Ateneul Român, societate de încurajare a manifestărilor artistice, tânărul A. Bordenache aduce o expoziție îmbelșugată în lucrări de dată recentă.

Cum nu e multă vreme de când a avut o altă expoziție, d-sa dovedește o fecunditate surprinzătoare pentru veacul nostru și aceasta cu atât mai mult cu cât genul preferat al d-lui Bordenache își păstrează toate cătușele, pe care odinioară le punea academismul cel mai absurd. E deci în expoziția dela Ateneu dovada unei străduinți grele, pentru care pictorul merită toată admirația contimporanilor săi.

Totuși d. Bordenache e departe de a fi lipsit de defecte. Am putea spune chiar că la d-sa defectele covârșesc toate calitățile.

In primul rând însăși această excesivă fecunditate dă dovada unei risipiri de neînțeles și prin urmare a unei superficialități ce nu se poate ierta unui portretist ca d-sa. Numai astfel se explică acea generală lipsă de caracter și de viață din capetele făcute de d. Bordenache, cu tot desenul lor ce pare corect și cu tot acel tratament coloristic ce dă la prima ochire impresia de studiat și de adâncit.

D. Bordenache nu izbutește să spargă pojghița care desparte aparența de adevăr. Astfel totdeauna capetele d-sale vor rămânea doar poze colorate, și — s'o adăugăm — de fapt îndestul de slab colorate.

Artificialității și convenționalismului din desen trebuia să-i urmeze și o artificialitate și un convenționalism în culoare. Pasta expozantului dela Ateneu cu toată curățenia ei nu trece dincolo de calapodul obișnuit al picturii de acum câteva veacuri.

E bătrână, e grozav de bătrână această pictură a tânărului domn Bordenache. Și tinereței d-sale i-ar fi stat mai bine o haină ceva mai puțin mucegăită.

*

Cu o copertă care nu i-ar putea indica nici decum menirea, „*Artele Frumoase*" e totuși o revistă de artă scoasă, într'un subit elan de generozitate, de către o mare și cunoscută editură din capitală. Intr'un format potrivit dar cu o hârtie proastă și niște reproduceri încă mai proaste, „Artele Frumoase" are o atitudine extrem de ciudată în fața mișcării noastre artistice. Ea fixează pe primul plan oglindirea arhitecturii și apoi a celorlalte laturi plastice celace n'ar fi desigur, un rău întrucât principiile de arhitectură românească sunt încă necunoscute și deci studierea isvoarelor este cum nu se poate mai bine venită.

Dar oare celelalte arte plastice n'au și ele nevoe de o lămurire tot atât de mare? Și această lămurire, pe care o revistă de artă o datorește publicului său cititor poate fi ea făcută prin câteva reproduceri arbitrare? Firește că nu. Iată desigur o mare lacună, la care se mai adaugă și neatenția dată expozițiilor în curs. Priceperii și hărniciei d-lui N. Tonitza — secretarul revistei — îi stau desigur împotrivă obstacole foarte mari de n'a izbutit să facă într'o revistă de Artă aceia ce o alta cu mai puțină autoritate artistică a fost în stare să împlinească. Ne referim la „*Ilustrația*" a cărei nouă înfățișare e vrednică de laudă. In special partea închinată artelor cuprinde reproduceri admirabil executate și aranjate cu un rost bine urmărit.

„*Artele frumoase*" tipărite de aceleași tipare ale Cărții Românești au obligația morală de a nu se lăsa mai prejos.

VICTOR ION POPA.

CRONICA DRAMATICĂ

INCHEERE

Stagiunea de iarnă a teatrelor de comedie şi dramă s'a închis. Sub cerul ploios al acestei veri, tinereţea exuberantă a trupurilor noastre cere voluptatea fină a operetei şi revistei cu dansuri şi cuplete.

Voim să aruncăm o privire înapoia noastră — şi să redăm într'o schiţă, peisagiul dramatic creiat în 1921-1922 de cele patru teatre ale Bucureştilor.

Putem mulţumi hazardului — întruchipat de data asta în d. Lovinescu, — pentru bucuria reală de a ne fi îngăduit urmărirea unei stagiuni teatrale, s'o spunem, remarcabile.

Au fost întradevăr clipe când cronicarul dramatic bucureştean, a trebuit să se simtă în vârful muntelui Ararat, munte pe care s'a oprit corabia întreagă a civilizaţiei veacului nostru — şi dincolo de care se 'ntindea oceanul necunoscutului.

Prima deschidere de zare a făcut'o Teatrul Naţional, reprezentând *Glauco*, de Ercole Morselli, lucrare în stil modern — deşi păstrând simplitate şi limpezimea sufletului clasic — tragedia sufletelor suverane, plecate în căutarea regatului lor.

Teatrul Regina Maria, printr'o sforţare care a întrecut cu mult speranţele toate ce se puteau pune într'un teatru particular, a deschis şi el un orizont, prin regia personală a lui Karl-Heinz Martin. *Nju* de Osip Dimow a fost desigur unul din spectacolele cele mai noi, pe care l-a văzut în acest an ţara noastră — iar *Beţia*, *Pelicanul* de Strindberg, *Lisistrata* de Aristofan, biruinţe superbe asupra gustului mediocru, necesarmente dominant.

Artiştii români au dat şi ei lupte impunătoare.

Trebue să numim în primul rând pe d. Tony Bulandra într'adevăr regele actorilor, nu prin faptul că e stăpânul unui teatru, cât prin *multiplicitatea* facultăţilor sale artistice. Creaţiuni diferite ale aceluiaşi Avar, au realizat d. Brezeanu şi d. Mihalescu — iar d. Morţun ne-a uimit prin stăpânirea deplină pe care inteligenţa-i artistică o are asupra tuturor mijloacelor artistice: în comedie, ca şi în drame de concepţie! D. Ciprian a fost mereu dorit!..

Nici un talent femenin nou. In afară de doamna Marioara Voiculescu, jucând pe cont propriu, de doamna Sturza-Bulandra, multiplă şi neobosită, de doamna Tantzi-Cutava Barozzi, risipită inegal în diverse comedii, de doamna Lily Popovici-Dominic, care a apărut cu linia-i pusă abia într'o slabă piesă originală şi într'un rol episodic de Ibsen — tăcere totală în lumea femeilor — artiste!.. Dacă, de curând n'ar fi apărut d-ra Dida Solomon cu talentul ei straniu, am fi zis fără ezitare că teatrul e ameninţat de unul din cele mai serioase pericole.

Şi-acuma trebue să venim la partea cea mai fragilă a încheerei noastre: la Literatura Dramatică originală. De n'ar fi fost surâsul de copil al lui Mărgeluş — succes franc — nu, n'am fi avut nici un alt succes!.. T. Naţional a jucat vre-o 7-8 piese originale — adică aproape una pe lună (ceiace este extraordinar!) şi n'a disperat! Nu-l vom certa că tinde să se transforme în Seminar de literatură dramatică — atâta vreme cât nu-l ceartă publicul. D-nii Paşcanu, Condora, Arhip, Rădulescu, s'au menţinut în mediocritate onorabilă. Submediocru a fost unul singur: N. Iorga. M. Sorbul a căzut sgomotos, mai mult din cauze lăturalnice (căci la noi nu cade nimeni!..) — iar cele mai mari speranţe — şi teatrul Naţional şi-a închis porţile asupra acestei aurore — le-a întrupat d. Camil Petrescu.

Marele actor Moissi a dat spectacole, la Bucureşti, realizând o artă superioară — şi o reţetă superioară. — Concertele simfonice — au fost ultimele sunete muzicale ale Europei; de-aci în colo, începe asia. Iar Opera a cântat cu săli pline, deşi pătată de toate slăbiciunile debuturilor

A fost un an înflorit, să aşteptăm de-acum unul cu fructe. Şi el va veni cu siguranţă peste oraşele româneşti — mai 'nainte de-a fi trecut cu totul acest întâiu sfert de veac!...

F. Aderca.

A APĂRUT DE

F. ADERCA

IDEI ŞI OAMENI

Editura Alcalay & Calafateanu Preţul lei 24.—

INSEMNARI LITERARE

Flacăra. — Am salutat bucuroşi reapariţia *Flacării* şi ne menţinem încă salutul nostru; n'o facem, desigur, numai pentru literatura ei ci, mai ales, pentru spiritul de obiectivitate, pe care ni-l promite şi de care pare a voi să se călăuzească. Prin această calitate esenţială, ea s'ar deosebi de *Flacăra* de acum şase luni şi de cele mai multe din publicaţiile noastre; cu puţină obiectivitate se pot răscumpăra toate lipsurile inerente unei publicaţii săptămânale de oarecare întindere; preferăm o îndrumare serioasă unei literaturi absolut ireproşabile. Presupunându-i deci spiritul de imparţialitate, ne dăm osteneala de a releva o notiţă a d-lui N. Davidescu, prin care îşi exprimă părerea că *Sburătorul* are „o atmosfera prea voită de cenaclu" şi apare „într'un cadru de admiraţie mutuală". Citind articolul „Intre public şi publicaţii" tot al d-lui N. Davidescu, am putea răstălmăci reproşul în laudă; cu riscul de a-l pune în contradicţie, preferăm să-i luăm apreciarea drept reproş. Nu-l acceptăm însă. In primul an al apariţiei sale, în lipsă de orice publicaţie literară, *Sburătorul* a strâns în jurul său mai pe toţi scriitorii noştri cunoscuţi Nu i-a lipsit nici concursul d-lui Davidescu; ne măgulim chiar că, după activitatea sa poetică dela *Sburătorul*, n'am mai zărit poezii de ale d-lui Davidescu în nici o altă publicaţie. Cu înmulţirea revistelor, era firesc ca forţele să se împartă; ne au mai rămas totuşi destule talente. Şi ceia ce e mai important, am selectat talente noi: Brăescu, Ion Barbu şi Camil Petrescu sunt valori reale şi deplin stabilite; alţi zece tineri scriitori s'au format la vatra aceluiaş *Sburător* pentru a'şi urma destinele. Nu ne facem vreun merit deosebit; o menţionăm, totuşi pentru a da o dovadă şi de buna voinţa de a primi elemente noi şi, poate, şi de oare care discernere.

In ceia ce priveşte reproşul „admiraţiei mutuale" îl respingem şi mai categoric. Dacă am subliniat talentul câtorva tineri, am făcut-o cu destulă sobrietate şi, în orice caz, pe propria mea răspundere. N'am admis reciprocitate. Nu în *Sburătorul* Mitică laudă pe Costică şi Costică pe Mitică.

Cooperativa admiraţiei, d. Davidescu o poate găsi ori unde, răspândită în toată publicistica noastră. Şi pentru a-i da exemplul unei reviste mai serioase, îi vom numi *Viaţa românească* în care d-nii Ibrăileanu, Sadoveanu, Topârceanu se corecensează în fiecare număr, găsindu-se admirabili unul pe altul.

E. L.

Flacăra *No. 21.* — Nu cu puţină bucurie vedem retipărit (din *Rampa*) interesantul articol al d-lui N. Davidescu *„Intre public şi publicaţii"*. Aceleaşi cuvinte despre Cronica literară (*„Moldovenismul d-lui Radu Rosetti"*) *„Spovedania Postumă"* a d-lui Vasile Savel, începând să se apropie de literatură într'un singur pasagiu (începutul scrisorii mortului), se depărtează încet, încet ispitită de senzaţional. Reţinem dintre poezii numai pe a d-lui B. Fundoianu, plină de elemente poetice noi. D-l Mircea Gheorghiu, semnând *„In cârciuma din port"*, ţine să-l asemuim d-lui Const. Argeşan?

Flacăra ne mai dă apoi interesante traduceri (Papini) sau simple curiosităţi (Marinetti), — ceia ce dovedeşte că îşi propune şi difuziunea literaturilor străine precum şi intreţinerea interesului publicului cititor pentru tot ceia ce, de departe sau de aproape, are vreo legătură cu literatura. Numai astfel o revistă poate fi şi populară.

V. S.

Viaţa Românească *No. 4.* — D-l Anton Gherman ne schiţează în linii sigure tipul politic. Autorul acestui articol cu toată preţiozitatea formei şi lipsa de concentrare dovedeşte maturitate. Din revistă se mai pot remarca *„Recreaţiile"* d-lui Dragoş Protopopescu prin fantezia şi umorul liniştit şi uşor ce conţine, „*Drame în stradă*" de Lucia Mantu şi „*Fericire*" de d. Alex. N. Nanu, din care cităm :

Cu nori imaculaţi ca nişte crini
Văzduhul înfloreşte,
Aşa cum blând o veselă grădină
museazã în cupa ei de lut,
Aşa cum spumegă caisu 'n floare
Când tot pământul vrea s'arunce
['n soare
Un alt sărut...

Cugetul Românesc *No. 4.* — In articolul „*Literatura nouă*" revista pune în discuţiune o chestiune destul de interesantă pe care însă o înjoseşte în primele pagini prin înverşunări pamfletăreşti.

Poezia d-lui Tudor Ardhezi surprinde până la versul final, unde *surpriza poetică* se intensifică deodată :

Şi simt sculate aripi de cocor.

Dintre versuri mai reţinem „*Vreme*" de d-l Vasile Munteanu. D-na Claudia Millian în „*Perpetuare*" — s'o spunem fără nici-o reticenţă — e cu mult prea verbală.

Actul I din „*Meşterul*" d-lui Adrian Maniu se anunţă a fi mai interesant în ansamblul piesei. Până acum singur, este pus pe o gamă prea gravă (*Făptură, Altă Făptură, Cuminţenia Pământului,* etc.) şi prea spune lucruri fără nici un relief. De pildă :

Faunul
Lasă-mă să-l străpung cu coarnele,..
[pe meşter,
Cuminţenia Pământului
Ai omorî omul, dar gândul nu i-l
[omori
Cuminţenia Pământului
Orice viaţă înseamnă o moarte.

Totuşi sfârşitul actului e dramatic şi bine prins.

V. S.

„**Suflete tari**". — Piesa d-lui Camil Petrescu a avut o dublă primire, asupra căreia merită să ne oprim o clipă. De o parte, presa şi publicul au primit-o cu entusiasm semnificativ şi prin căldură şi prin unanimitate. In această epocă întârziată, Teatrul Naţional şi-a susţinut afişul cu *Suflete tari* şi onorabil şi fructuos, ceia ce se'ntâmplă destul de rar; în stagiunea viitoare, piesa îşi va însemna şi mai pronunţat ascensiunea. Pe dealtă parte, în seara premierei, şi apoi prin reviste (nu excludem dintre ele nici *Sburătorul)* s'a simţit rezistenţa şi chiar reacţiunea confraţilor celor mai apropiaţi, a camarazilor de arme poetice sau dramatice ai autorului. Pentru a ajunge în portul liniştit al succesului şi al consacrării, orice galeră trebue să dubleze şi Capul Furtunilor: ne fiind numai legitimă, rezistenţa confraţilor confirmă deci succesul. Criticele ce i se aduc piesei d-lui Camil Petrescu sunt, în genere, de două feluri. I se obiectează mai întâi că n'a renovat teatrul, menţinându-se în formula Bernstein-Bataille; formula aceasta este însă formula a teatrului contemporan. Nu ştim de ce-am pretinde numai de cât unui autor să spargă tiparul epocei sale. Putem fi mai puţini pretenţioşi chiar faţă de un compatriot al nostru. Cea mai înverşunată acuzaţie ce i se aduce, este însă asemănarea *Sufletelor tari* cu romanul lui Stendhal, *le Rouge et le Noir.* Asemănările sunt, în adevăr, mari şi mai mari decât ar fi bănuit cei ce cunoşteau piesa dinainte. Ele se referă însă la anecdotă; credem de prisos de a mai aminti, în această privinţă, precedentele ilustre care anulează învinuirea ori cât de insinuant ar fi fost exploatată. Importanţa invenţiunei nu stă în anecdotă ci în caractere şi bătrânul Boiu, Ioana şi Andrei Pietraru sunt *originali*, deşi nu egal de realizaţi; ei n'au nimic comun cu eroii lui Stendhal. Dar şi peste această invenţiune, este evidentă, mai ales, natura dramatică a talentului d-lui Camil Petrescu, puterea cu care rezolvă conflictele de pasiune. E drept că, în genere, i s'a recunoscut temperamentul dramatic, dar numai în treacăt şi ca pe un simplu fapt promiţător. Accentul cade însă asupra acestei realităţi: avem un dramaturg.

E. L.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.—Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.—Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă. — Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

REVISTA TRANSILVANIEI
SIBIU

CENTRALA „MISSIR“

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale : BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constanţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

◆◆◆ Preţuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI ∴ LENAJURI ∴ PÂNZETURI
ARTICOLE de MARIAJ
: GALANTERIE :

Mare Raion de
FURNITURI de MODE
INCĂLŢĂMINTE, etc.

Preţurile excepţionale

: Gustaţi delicioasele :
produse ale
BONBONERIEI
RENAISSANCE
cari se găsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
— En Gros la Fabrica —
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura“, Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIU

SUMARUL No. 40

E. Lovinescu . . . . Figurine
Dragoș Protopopescu . . . . Povestea omului știutor de carte
Gh. Brăescu . . . . Moș Belea
Victor Eftimiu . . . . . . In mine, stelele...
Hortensia Papadat-Bengescu . Maria Bașkirțeva
Emil Dorian . . . . Muncitorii
Mihail Iorgulescu . . . . . . Figuri dispărute
Alexandru Bilciurescu . . . . Moartea, in sat...
Sanda Movilă . . . . Dansuri Egipțiene
Camil Baltazar . . . . Fire de ploaie și amintire

Cronica Artistică: VICTOR ION POPA.

Insemnări Literare.

40

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100,—
„ „ ½ „ „ 60,—

Abonamente se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă, trimiţându-se costul respectiv prin mandat poştal. la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

ÎN CURÂND VA APARE

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VII

Lucian Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu, Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 40 17 IUNIE 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTA LITERARA, ARTISTICA ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

S. Mehedinţi

D. Mehedinţi nu aparţine, desigur, literaturii prin incompetenţa cu care conduce *Convorbirile literare*, după cum nu aparţine probabil ştiinţei prin multiplele sale manuale didactice destinate diviziilor urbane şi rurale, sau politicei militante prin rarul contact cu puterea. Prin întroducerea relativismului în noţiuni integrale, el este totuşi un conducător literar, un om de ştiinţă şi un bărbat politic: critica e redusă la talentul de a scrie frumos; ştiinţa la calităţi didactice; politica la oratorie. Disociate cele mai adese, aceste însuşiri coexistă în d. Mehedinţi, neîndestulătoare în sine dar excesive prin raportare. D. Mehedinţi scrie prea frumos pentru un om de ştiinţă; e prea didactic pentru un om de litere; iar pentru un bărbat politic, are talente literare şi ştiinţifice, în adevăr, pletorice. Insuficient dar multiplu, el e necesar unui început de cultură nediferenţiată încă; figurează deci cu cinste la Academie, la Universitate, pe banca guvernului sau în fruntea unei reviste venerabile.

* * *

Valorificându-se prin totalitate, renunţăm de a-i cizela o figurină culturală. Lăsându-i deci la o parte opera variată, ne vom ocupa de om; cu riscul de a ieşi din cercul îndeletnicirilor noastre pur literare, nu vom fixa de cât un interesant caz de psihologie. Cu incontestabile însuşiri, d. Mehedinţi apare opiniei publice în atitudinea echivocă a unui ambiţios. Ambiţia lui n'a depăşit totuşi limitele normale şi, oricum, e mai justificată de cât la mulţi alţii; indulgentă, în genere, cu arivismul politic, ea e prea riguroasă faţă de un om cu grija unei relative consecvenţe politice, în marginele posibilităţii, şi a unei decenţe publice şi private neîndoioase. Iată cazul psihologic la care voim să limităm figurina d-lui S. Mehedinţi.

* * *

Când, de pildă, apariţia unui motociclist ne contrariază, explicarea e simplă: omul îşi ia o atitudine marţială pe care nimic n'o îndreptăţeşte; maşina merge singură fără concursul lui. Dezarmonia între vorbă şi faptă, între aparenţă şi realitate, loveşte neplăcut ochiul cel mai puţin atent; în literatură înarmează satira, în viaţa zilnică trezeşte ostilitatea. Nu mai judecăm meritul pe scara valorii lui reale ci-l proectăm pe scara pretenţiei lui ideale. Omul de pe maşină este, în definitiv, regulatorul ei; îşi anulează totuşi meritul în gestul teatral ce-i depăşeşte cu mult importanţa. Suspiciunea agresivă cu care e privit d. Mehedinţi provine tocmai dintr'o astfel de dezarmonie între realitate şi atitudine.

Rural prin origine, d. Mehedinţi a făcut două decenii conservatism, nu numai pragmatic ci şi teoretic. Dezarmonia nu atacă, desigur, fondul; pentru ochiul ce prinde numai aparenţele subsistă totuşi un dezacord. Prin temperament şi ideologie d. Mehedinţi e, în realitate, nu numai un conservator ci şi un aristocrat; atitudinea lui politică era deci logică cu sine; — logica populară nu admite însă conservatismul dogmatic al unui fiu de sătean. Părăsind de curând partidul conservator pentru a se înscrie la ţărănişti, d. Mehedinţi s'a pus în armonie cu originea sa, dar a intrat în conflict cu propriul său temperament; îl urmăreşte acelaş destin al dezarmoniei.

N'am amintit aceste variaţiuni politice decât ca pe un exemplu pur exterior; însăşi fizionomia morală a d-lui Mehedinţi e, de fapt, cu atât mai lipsită de armonie cu cât o caută mai încordat. D. Mehedinţi tinde cu înverşunare să realizeze tipul omului dematerializat, al omului abstract. Cu privire absentă şi supraterestră, vorbeşte numai de „biruinţa binelui în sine", a „dreptăţei", profesează un optimism definitiv asupra forţelor ideale ce conduc universul: — îl profesează însă numai pentru alţii. In fond, are aceleaşi instincte şi apetituri ca şi ceilalţi muritori; nu bea numai rouă şi nu se hrăneşte numai cu ambrozie. Binele nu birue de la sine; el solicită concursul împrejurărilor şi al oamenilor, pe care d. Mehedinţi l-a căutat cu destoinicie. Nu-l învinuim de nimic; voim numai să-l aşezăm în umanitatea, din care voeşte să evadeze prin sforţări susţinute. Nimic din ce-i omenesc nu i-a lipsit; nu-i putem deci admite atitudini transcendente şi aere grave. Ochiul atent prinde imediat dezacordul dintre faptă şi vorbă; prin contrast, micile abilităţi, atât de inofensive, iau o importanţă, pe care n'o au în realitate; în pretenţii opinia publică distinge, mărindu-l, nervul ambiţiei încordate. Norul abstracţiei, în care voeşte să se învălue, devine astfel iluzoriu; privirea spectatorului îi străbate lesne nesinceritatea penibilă. Toate atitudinile şi vorbele d-lui Mehedinţi se urcă cu un ton prea sus şi se adresează unor contemporani presupuşi prea jos; scoborâte puţin, ele l-ar umaniza. In cadrul acestei umanităţi medii nu ne-am mai mira cum, fără discernământ critic — deşi nu fără talent literar — poate conduce o venerabilă revistă cu o încompetenţă atât de francă sau cum reprezintă cu atâta convingere o disciplină ştiinţifică, pe baza unor simple manuale didactice. Relativitatea este însăşi condiţia culturii române. Ii lipseşte deci d-lui Mehedinţi numai sinceritatea de a o confirma printr'o atitudine mai mlădioasă pentru a fi o figură reprezentativă a epocei sale şi, prin calităţi reale, o eminentă utilitate multilaterală.

E. Lovinescu.

POVESTEA OMULUI ŞTIUTOR DE CARTE

Te-am aşteptat cu-o sumă de emoţii
In inimă, şi 'n piept cu'n trandafir,
Şi pradă unei pitoreşti beoţii
Ţinând, legat în piele, un Shakespere...

Căci sunt bătrân, şi nu-mi mai amintesc
De când n'am mai avut un „rendez-vous“;
Student străvechi, fac însă şi acù
Lucrări de seminar, — şi mai citesc..,

De pildă: „Visul unei nopţi de vară,
E vară chiar, şi ca în piesă, iată
S'a descărcat a florilor povară
De iulie...; o noapte populată
Cu mit, privighetori şi licurici,
Cu duhuri verzi ţâşnind de prin aglici,
Cu Oberoni, Titanii şi cu Iele
Soseşte din adâncuri de vâlcele
Şi revărsându-şi-le 'n vase de mireasmă
A poposit în aer ca o iasmă.

... E actu-al III-lea, Şi el mă duce
(Prin notele lui Hudson, — o ediţie
De cea mai filologică tradiţie,
La care augustul fiu de mănuşar
S'ar fi uitat ca... mâţa 'n călindar)
Prin ştiinţă, actu-al III-lea mă duce
La 'mbălsămata codrului răscruce
Unde cei patru îndrăgostiţi, tiptil,
Şi-or dănţui al visului cadril,
Unde-or sosi curând şi lucrătorii
Să facă şi ei, cum facem toţi, pe actorii,
Piram şi Tisbe între ei să pună
Drept zid o palmă, un felinar drept lună !

Şi noaptea cum desbracă o femee
In stradă când îmi pare că te-apropii
Şi, înşelat şi-acuma de miopii
Mei ochi, cum cred că nu eşti prea departe,
Imi vine deodată o idee
Să mă absorb, când tu soseşti, în carte
Şi cu privirea dus pe alte scene
S'aştept rumoarea-adevăratei trene,
In versul larg al marelui Shakespere
Ritmându-ţi paşii, — 'n piept cu'n trandafir !

Cadenţa ta se-amestecă aşa dară
Cu pulsul sfânt al unei nopţi de vară
Şi dragostea ne-o strecurăm subtil
Prin codru 'n al amanţilor cadril,
Când deodată 'nspăimântat tresar:
Pe scenă-apare capul de măgar !

Cu meşterii eu m'am împrăştiat
Strigând lui Bottom : vai, cum te-ai schimbat !
Dar în persoana lui îmi văd norocul
Din nou pe lume cum îşi face jocul,
Titania cum vine să-mi supue
Suita ; şi 'n patetic alelue
De rod, de flori, de cânt şi mirodenii
Mă poartă până 'n capătul poenii
Urechea 'mi scarpină, ca, în sfârşit, c'un dulce
Sărut pe bot în braţe să mă culce.

...Dar acţiunea pare că se pierde
Intre idilă tragică şi farsă
Când geniul „autorului“ ne varsă
Un strop de vrajă şi 'n pădurea verde
Ca prin făcut deodată întruneşte
Amant, actor şi prinţ, ca prin eres

(Aceasta chiar încântă pe Brandes)
Şi tot ce basm era, acum trăeşte
Când Bottom, e 'n sfârşit restaurat
In capul de măgar adevărat...

„Piram şi Tisbe" 'ncepe cu prologul
Lui Quince care termină prost şi râde;
Şi-aventurându-se prin scene hîde
De dragoste fatală, epilogul
Ne sfâşie că leul din Nemeia
Care atacă, din senin, femeia.
Piram soseşte, vede stropi de sânge
De bănuială tragică se frânge,
Işi caută pumnalul (dela spate
Soufleurul după mari sforţări i-l scoate!...)
L' împlântă cu un ţipăt de oroare
Şi aşternându-se încet, cu grije: moare.
La fel şi Tisbe, şi-astfel tragedia
Se săvârşeşte 'n crimă şi în plâns,
Când Bottom, cum îl doare scăfârlia
Sub căpătâi şi-aşează pălăria.

Şi curtea pleacă. Noaptea a coborît,
Palatul iar se umple de urît.
Dar aerul din nou se înfioară
Şi duhurile-apar... Când Oberon
Biruitor de om a mia oară
Şi 'ntinde vasta umbră pe peron.

E ora 9. Noaptea populată
Cu mit, privighetori şi licurici
A poposit aievea pe aici.
E lumea ca de Domnul visitată.

Tu nu mai vii... Şi cum eşti tot departe
Plec fericit că am recitit o carte.

DRAGOŞ PROTOPOPESCU.

MOŞ BELEA

Moş Belea, colonel, scurt, rotund, cu ochii albaştri, sfârşea în mizerie o carieră laborioasă, după ce strălucise când-va în capul unui batalion de Vânători, stârnind admiraţia lumei, eşită în stradă, la poartă, pela ferestre să asculte corniştii, cari numai la vânători sunau pe atunci în două tonuri. Nevasta lui, nepoata

unui om cu vază, îl adusese hai-hai, cu vizite, cu rugăminţi, cu stăruinţi, până 'n *pragul* generăliei, peste care nu putu să treacă. Protectorul murise. In zadar s'a căsnit colonelul: nici trecerea pasului Şipca, *conferenţă* publică, tradusă din ruseşte şi învăţată pe de rost cu trudă, nici corul bisericesc pe patru voci, la care îngâna şi el, nici chiar punerea baionetii în şaisprezece mişcări, executată la inspecţie în faţa regelui, nu-i ajutau. Era mutat de colo până colo. La început încercă să protesteze; n'avu curajul să 'şi dea demisia, dar se puse în disponibilitate. Văzând însă că-i scăpă din mână toate avantajele situaţiei sale, şi că fetele umblau pe jos, renunţă la concediu, după un an de odihnă silnică. Vânturat din nou dela un regiment la altul, fu trimes în cele din urmă în faţa unei comisiuni medicale. Doctorii se înduioşară. Il găsiră în unanimitate apt să-şi împlinească în linişte la o margine de ţară, maximul anilor de pensie, în interesul celor patru *demoazele*, cari nu puteau face nimic, aşteptându-şi fiecare norocul, după cum lămurise cu lacrămi colonelul.

Venise la noul său regiment hotărât să nu s'amestece, să nu iasă nicăeri, să nu vadă pe nimeni şi se instală cu toată familia la club, pentrucă nu găsise locuinţă convenabilă iar nicidecum din sărăcie, după cum pretindeau doamnele din partea locului, întărâtate că nu le făcuse vizitele de rigoare şi geloase pe apartamentul ce privea cu ochiuri mari de geamuri în largul Dunării albastre. Dar colonelul, care 'n ciuda duşmanilor rămăsese încă verde, nu putea sta în casă, atât din deprindere de a fi mereu pe câmp, cât şi din pricina nevestii. Coana Florica, comunistă înaintată — îl punea la treburi puţin compatibile cu gradul de general, după care alergase şi suferise atâta vreme din îndemnul ei. Şi el le împlinea supus, resemnat — să fie linişte în casă — fără entusiasm şi mai ales fără nici-o competenţă, căutând ca şcolarul repetent să se facă folositor pentru a i se ierta căderea de care se credea răspunzător...

In toată mahalaua mirosea a afumat, când domnişoarele erau duse la croquet, iar coniţa lăpta în casă pe ultimul născut la cincizeci de ani, cicălind ordonanţa, care ceruia, târându-se pe genuchi, antreul întins ca un iarmaroc,

„Nici-o cratiţă nu eşti în stare să păzeşti", îi striga coana Florica; sărind dela locul ei, necăjită că nu s'a făcut general, smucindu-i lingura din mână, certându-l cu voce îngroşată de mamă cu dragoste miloasă, sfântă, neputincioasă de copil schilod. Dar el nu se potrivea femeii, şi, dând din umeri, eşia blajin pe poartă, mărturisându-şi păcatul: „Am greşit, am greşit... ce să-i fac..."

Purta de regulă un costum de turist, salvând prestigiul ţinutei cu un chipiu purtat la o parte, ce inspira respect prin vârsta lui înaintată, mărturisită fără înconjur de câteva galoane şterse. Când putea să se strecoare nevăzut, colonelul pleca călărind căzăceşte, un cal bălan, cu şaua veche, cu frâu turcesc încărcat de catarămi şi paftale galbene, cu canaf şi pană lungă, care-i servea de cravaşă şi cu care ogoia calul fără a-l scoate din pas. Şi aşa o lua liniştit, pe malul Dunării, respirând larg, privind fără judecată, încântat de toate, stând bucuros de vorbă cu oricine, povestind cui se nimerea necazuile sale:

„Ce au voit, aia le-am făcut... In cazarmă purtam soldaţi mai aşa... ştii ca omul la casa lui. Dar când îi scoteam la inspecţie ori la paradă... mă rog, hainele noi, dacă nu le purtasem deloc... Odată ţiu minte, eram concentraţi în tabără la Galaţi, pe 902 şi vine Generalul... ista... cum îl chiamă... nu-l ştii d-ta... un om şi jumătate. Nu s'aştepta nimeni... Şi cum îţi spun, unde s'a dus, n'a găsit bine, ce-a văzut nu i-a plăcut. Când a venit la mine, cazanele — spre norocul meu se nimerise tocmai ciorba de peşte — fierbeau la rând, acoperite frumuşel, bucătarii aveau şorţuri şi veste albe, că le făcusem uniforme din cearşafuri reformate, cu scufe, frumos ca la palat. Putinele de borş acoperite, hârdaele cu apă aşezate sub umbrar de 'ţi era mai mare dragul să bei o cană cu apă, prinsă cu lănţişorul... ştii, ca să n'o fure, că ţăranu-i ţăran, ce ştie el... Seara la popotă, gheneralul le-a dat peste nas, şi mi-a mulţumit numai mie, dar ce folos!.. Toţi s'au făcut gheneralì şi eu am rămas cu laudele.

„Eu ca eu," încheiă el cu amărăciune, „nu ţineam atât... nevasta... nevasta, ea e foarte *scepetică*."

Călărind aşa distrat într'o bună zi, calul spicuind cu sgomot de zăbale ramurile ce-i aţineau calea, o luă pe o potecă întortochiată şi-l scoase deodată pe câmpul de instrucţie. Neputând rezista ispitei şi calului care se frământa, cu coada în sus, înviorat probabil şi el de aceleaşi amintiri se pomeni aşezat în galop mic, şăgalnic, la locul lui atât de cunoscut, în capul regimentului. Stimulat de zelul bătrânului său tovarăş, colonelul trase sabia şi electrizat de privirile soldaţilor, comandă cu voce tunătoare;

— „Reghiment, la stânga 'n bătaie... Marş!" Soldaţii nu mişcară.

— „S'a modificat," îi şopti maiorul, absolvent al şcoalei de războiu, alipindu-se de el călare.

— „Hem, hem... La loc comanda," ordonă colonelul, depărtându-se niţel pentru a-şi lua timp de gândire, apoi, ogoindu-şi calul cu pana căpăstrului, se 'ntoarse şi răcni prelung, înălţat în scări, bulbucat, cu sabia ameninţătoare:

— „Reghiment, în coloană de atac!"

— „S'a modificat..."

— „Hem, hem... Mă, tu ăla de colo, să nu mai mişti câte zile ăi avea... La loc comanda," hotărî el niţel mai năduşit după această naivă diversiune. Apoi dezorientat, ameţiţ şi roş la faţă, comandă emoţionat, cu voce nesigură, tremurătoare:

— „Reghiment, formaţi careu!" Şi 'ntr'un simulacru de galop, punctuat de semnele de bătrâneţe ale dobitocului se 'ndreptă urmărit de maior şi de un freamăt de veselie spre o moviliţă de unde ar fi putut, ca orice şef, supraveghia mai bine manevra.

Dar trupa nu mişcase.

— „S'a modificat şi asta?"

— „Da, domnule colonel."

— „Cum frate, toate le-aţi modificat?"

— "Dacă s'a modificat regulamentul..."

— „Aşa?.. Bun! Foarte bine. Dacă s'a modificat, dacă le-aţi modificat pe toate, fără să ne întrebaţi şi pe noi ăştia mai bătrânii, atunci eu plec. Rămâi d-ta că eşti de şcoală nouă. Eu, sunt o belea, nu mai am ce căuta printre d-voastră..." Şi reuşind să-şi urnească din loc calul, care aţipise cu ochii încreţiţi, cu buza lăsată, cu capul adânc plecat în soare, moş Belea, cum îi rămăsese numele, plecă mai îmbătrânit ca niciodată, încet, la pas, fără nici-o grijă de lacrimile mari şi rare, ce lunecau pe faţa lui chinuită de grijí, de atâtea marşuri şi manevre.

GH. BRĂESCU.

IN MINE, STELELE...

I

S'a irosit iubirea şi harfele s'au spart
De-acuma, drumurile noastre se despart,

Eu mă cobor îngândurat către apus
Iar tu râvneşti din ce în ce mai sus.

Declinul meu e liniştit, august
Ah, cât e drumul tinereţii de îngust!

Şi-aşa cum mă înclin în asfinţit
Mai larg se face orizontu-mi înmulţit.

II

Tu eşti o undă tânără, spumegătoare,
Eu sunt un puţ adânc, cu ape stătătoare.

Tu râzi subt cer — băşică de săpun —
In mine stelele răsar şi-apun.

III

Când vei îmbătrâni şi tu (curând-curând!)
Ai să mă cauţi palidă şi tremurând.

Pe ochi-ţi plânşi voi trece degetele calme
Şi-ţi voi cuprinde capul între palme.

Te voi privi adânc în ochi şi, fulgerată,
Ai să primeşti, botez, lumina ce s'arată.

Şi 'nţelegând prăpastia ce te uimea
In ochi tu vei răsfrânge stelele şi fruntea mea.

VICTOR EFTIMIU.

MARIA BAŞKIRŢEVA

Citind abia acum faimoasele *Memorii* ale Mariei Başkirţeva, trebue să mărturisesc că nu mi-au plăcut.

Am avut mai întâi o deziluzie. Svonul mi-o înfăţişase pe Maria ca pe o eroină de trei ori învăluită în durere: boala, arta, amorul! O eroină romantică. Simpatia instinctivă pentru elementul romantic mă făcuse să o adopt de trei ori; de trei ori m'a înşelat şi am renegat-o. Nici boala, nici arta, nici amorul n'au putut face să sufere profund această pasăre exotică. Cine va fi scos oare pentru ea triplul suspin? L'a cules vocea colectivităţii şi posteritatea a jelit sgomotos victima întreită.

Faptele aveau în ele elementele doliului. Murise o fată tânără şi plină de aspiraţiunea vieţei şi a artei. I-au adăogat ca pe o noimă sigură, iubirea. Ecourile puteau deci plânge sgomotos. Pe *ea* n'am auzit-o însă plângând. Presupunând că tinereţea şi mândria îi uscau lacrimile, n'am auzit-o cel puţin suferind fără lacrămi.

Ca de obiceiu neînţelegerea vine dela oameni: i-au denaturat fizionomia. Am întâlnit o fată aşa de aridă în isvoarele simţirei, aşa de nepăsătoare faţă de durere, aşa de stăpânită de amănuntul vieţei, încât adevărata ei fizionomie, originală prin cumpătare, prin raţionament, prin curajul *mic*, m'ar fi satisfăcut, dacă nu mi-aşi fi pregătit pentru ea, emoţia — un aparat căruia nu-i place să fie pus în mişcare de geaba.

Maria Başkirţeva nu depăşia media femeilor, ce trec prin viaţă, purtându-şi prin baluri, petreceri sau adversităţi, traiul fără mare durere interioară. Dela mica modistă, la marea mondenă; dela mica actriţă la marea artistă, majoritatea femeilor tuşesc, iubesc, cântă, pictează, se plimbă, fără a sfărâma zidul nesimţirei universale şi proprii, cu o simţire prea acută.

In *sincerile* buletine ale Mariei Başkirţeva această mediană a simţirei, opusă elementelor real dramatice ale existenţei, apare ceas cu ceas, zi după zi. Abia s'a schiţat o încercare de a privi în ochi destinele triste, a şi survenit un detaliu banal precumpănitor.

Am pus urechea cinstit şi atent ca să aud — dacă nu glasul durerei, pe acel al sacrificiului, sau vocea resemnărilor. Am auzit numai ciripitul salutar al infinitesimalelor existenţei. In loc de o eroină a suferinţei, se putea face din Maria Başkirţeva o eroină a sângelui rece în faţa bătăliilor vieţei. Ea însă nu trăia eroic.

Avea numai mult bun simţ, mult resort, multă adaptabilitate, o doză enormă de nepăsare către atâtea preocupări grave, un fond băeţesc de veselie cam brutală sub delicateţa complexiunei fizice şi un optimism fundamental care făcea echilibru condiţiilor neprielnice ale traiului.

Volumul întâi mi-a displăcut, cu deosebire, fiindcă împreună cu un număr mic de contimporani, nu pot suferi copii precoci.

Intreg caietul te sfidează cu mărturisirile unei fete precoce, care însă nu e un fenomen genial, deci repulsiv dar și fascinant. E numai copilul precoce cu caracteristica accentuată a copilului rus: educația slavă cu lărgimea ei de vederi, cu dezordinea, cu risipa ei. Copilul slav, bine înzestrat, vioi, inteligent, îndrăsneț, apt pentru arte, răsfățat și exaltat.

O confuzie domnește între romanul Mariei Bașkirțeva privit dinafară, omenește mișcător și ființa ei așa cum și-o mărturisește singură, lipsită de emoție către natură, către familie, către iubire, către mizerie, și către propriile suferințe, iar dacă o așezi în cadrul slav lipsită chiar de o mare personalitate în manifestări exterioare și atitudini interioare.

E o Rusoaică la Paris. Cam neglijentă la moral, talentată, plăcută, nomadă, întreprinzătoare; independentă la spirit și liberă în acțiuni, ca sute de Rusoaice; atinsă de tuberculoză ca mii de nenorociți, lovită de nenorociri familiare ca zeci de mii de oameni, dar înarmată împotriva acestora cu inconștiente dar puternice obloane de apărare.

Mă pregătisem să simt *cu ea*, să plâng *cu ea*, nu *despre ea* Nu-i iert că nu a trimis nici un ecou muzicilor cu care o întâmpinam. Nu-i iert poate că a fost tare și rece. Știu eu ce nu-i iert. Că a înmulțit numărul Idolilor cu o idolatrie frustrată; fiindcă oameni nenorociți sunt mulți, dar oameni care trăiesc — durerea conștientă — sunt puțini, și nu sunt totdeauna aceiași și nu sunt acei, pe care-i plânge și cântă omenirea.

Maria Bașkirțeva avea o inimă uscată. Iată că eroina iese din mediocritate, capătă o personalitate pozitivă, dar cu totul alta decât cea legendară. Zadarnic cauți la microscop firicelul sentimental, de geaba studiezi chiar interspațiile cuvintelor pentru a descoperi amorul. In schimb dela primul cuvânt al fetiței precoce, la ultimul al fetei muribunde, nu e un rând în caietele voluminoase, din care *vanitatea* să nu strige impudic și temerar. Geniul antic ar fi făcut din ea o implacabilă divinitate tânără, cu trup virgin și armonios și cu capul unui monstru: orgoliul.

Abia are timp să simtă că moare; nu-i lasă odihnă acea camaradă care la Expoziția de Pictură a luat medalia. Iși țipă necazul cu ultima spută, pleacă din viață cu singura durere, pe care o simte deplin consecvent, și duce cu ea, desigur, o enormă vitalitate pe care o concentra în pasiunea gloriei și pe care noi o admirăm și o plângem pentru tezaurul ei potențial.

In această năzuință pătimașe spre glorie, personalitatea se formulează. Se desprinde din toate gesturile, din toate cuvintele. A părea, a atrage atenția, a face sgomot — cu rochile, cu manierele, cu amorurile nepotului cardinalului roman — cu orice preț, cu orice și cu tot.

Speranța gloriei muzicale odată pierdută, se aud ecourile unui regret inconsolabil. Muzica e înlocuită cu Pictura și în lipsa ei ar fi fost înlocuită cu altceva. Nu e amorul artei, e pasiunea gloriei şi făptura ei e pregătită multilateral ca să o poată urmări. Sunt cazuri frecuente, nu însă sper numeroase — ceeace e o fericire pentru dăinuirea gingaşă a unui etern feminin — spre scopurile speciei poate, dar desigur spre duioşia spirituală a existenţei — sunt cazuri de fiinţe tinere şi fragile la care totuşi finalitatea unui examen sufletesc, dă ca rezultat, unica aspiraţie a ambiţiilor subt toate atitudinile feminităţei sentimentale.

Maria Başkirţeva e cea mai mică fiinţă în care s'a închis mărimea unui orgoliu. Vocea slabă a plămânilor debili, scoate o clamoare imensă spre glorie, dacă-i adunăm minutele — până la durere — până chiar la absolvire prin sinceritate.

Dar ceeace îmi pare mult mai interesant e tocmai raportul, corelaţia între Maria Başkirţeva şi glorie. Celebritatea la care aspira cum chiar respira, a dobândit-o postum. Prin ce?

Nu a cântat, nu a iubit, nu a lăsat nici o operă de artă. Câte-va caiete interesante ca document dar literar neînsemnate, dacă le raportezi mai ales la glorie. *Eul* nu e acolo proiectat nici cu simplicitatea, nici cu complexul, care ar justifica un succes literar. Gloria ei e o glorie *personală* şi e un fenomen demn de atenţie. A lăsat după ea, dorinţa imensă, aspiraţia lacomă a gloriei. A suggestionat cu ele posteritatea. Obsesia s'a comunicat celor ce au citit acele însemnări turmentate de ambiţie. Au primit comanda ipnotică dela forţa închisă acolo.

In Maria Başkirţeva a sălăşluit o vitalitate exclusivă — acea a ambiţiei — dar o imensă vitalitate. Ea singură ne emoţionează, fără obiect. Dar mai ales ne îndeamnă să luăm aminte bine la faptele care *din noi* se vor putea săvârşi *după noi*.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU.

MUNCITORII

Trec subt fereşti,
Trec cetele de muncitori spre casă,
Tăcute turme omeneşti,
Cu lungi priviri înfrigurate,
Trec subt fereşti,
Mânaţi de seară ca de un cioban
Cu cenuşiu suman
Pe spate.

Deschide larg ferestrele-amândouă,
Ca peste munca noastră din odăi
Să cadă 'nfrăţitoare, nouă,

Mireasma de cărbune
De pe atâtea feţe bune,
Crispate în vâltoarea de văpăi ;

Ei au pe buze blesteme şi poartă
In ochi înceţoşările plânsorii.
Dar peste gura lor,
Inşelătoarea seară pune
Sărutul proaspăt al răcorii
Şi peste ochi tăcerea unui vis
Liniştitor.

Şi cad mereu, înfrânţi de-aceeaşi seară...

Odată însă, va veni o vreme,
Când după-atâtea lungi blesteme
Şi neguri de plânsori,
Işi vor preface seara cea din urmă
In zori.

Atunci,
Tu să deschizi ferestrele-amândouă
In faţa noilor vâltori !

EMIL DORIAN.

FIGURI DISPARUTE

ORESTE

Amintirea lui Oreste o reîmprospătează în fiecare an reîntoarcerea primăverei. Intre ea şi poet e legătura intimă şi indestructibilă a lucrurilor potrivite de natura însăşi. Volumele lui Oreste şi-au căpătat locul lor aparte în lirica ultimilor ani tocmai prin această notă de frăgezime a simţirii şi de amplă sonoritate muzicală a versului.

Limpezimea frazei lui poetice şi turburătoarele nesiguranţe ale sufletului chinuit de căutarea iubirilor eterne, au ceva din capriţiosul, din schimbătorul aspect al zilelor de April, aduc cu ele ceva din miresmele ameţitoare ale grădinilor ce se simt pe undeva, prin apropiere. Oreste şi-a simţit sufletul înrudit cu grădinile misterioase, ucigător de îmbălsămate în nopţile senine.

Nu le zăreşti şi totuşi le simţi în depărtare,
Căci vine pân' la tine pe adieri de vânt
Parfumul lor şi 'n aer palpită o vibrare
Ce n'are nici un sunet şi nu-i poţi da cuvânt,
Nu le zăreşti şi totuşi le simţi în depărtare.

(Grădinile)

Poetul s'a definit singur. Poezia mare îl ameţise ca parfumul gradinilor. O simţia pe undeva aproape şi definitivă. In *devenirea* sufletului său — stadiu care îi caracterizează întreaga producţie poetică — Oreste apare ca adolescentul pornit *„cu părul în vânt încremenit“* în căutarea frumosului.

Imnul firii cântat înprejurul lui îi da „pornirea statuelor antice“. Experienţa care se încheagă vers de vers, poezie de poezie îi era dragă.

Chiar când era dureroasă, Oreste nu blestema.

Iubirea e o taină, e singură ţintă a vieţii. In faţa ei se cuvine adorarea necondiţionată de fericirea ce ţi-o aduce şi neţărmurită de gândul suferinţelor ce-o însoţesc.

Acest gust al tristeţei caracteristic visătorului din preajma celor 17 ani, da poetului prilejul unei sincerităţi de inspiraţie aproape unică în literatură. De la Lamartine şi A. de Musset acest fior de tinereţe este continuat la Oreste în acelaş vers muzical şi plin de avânt, incrustat pe alocurea cu imaginea menită să-l precizeze şi să fixeze atenţia asupra lui. Această armonie de versuri se întinde la romantici ca o plasă de vorbe amăgitoare în care urechea este prinsă fără să fie reţinută iar ochiul orbit fără să se dea putinţa să vadă.

Versul lui Oreste nu era totuşi niciodată gol. Dacă-i lipsea uneori sobrietatea şi adâncimea — cari se capătă lucrând şi trăind — în schimb, în risipa vorbelor te făcea totdeauna să simţi ţâşnirea lui din isvorul nesecat al sincerităţii.

Era ca spuma şampaniei revărsată peste sticlă. Cupa de mai târziu a poeziei lui Oreste avea de bună seamă să păstreze numai lichidul limpezit prin aşezare.

Dela Cerna îi venea poetului avântul adorării, al misticului sentiment încercat în faţa nopţilor de iubire evocate în cele mai multe bucăţi.

In fiinţa lui de poet adolescent Oreste cel de la 19 ani topea toate aceste influenţe literare; simţirea lui vibrantă trecuse însă şi prin flacăra mistuitoare a eminescianismului:

Gândind la anii ce-au să vină
Acum când pleci să nu mai vii
Mi-aseamăn viaţa cu-o pădure
In urma unei vijelii.

(Ruinele sufletului)

De la Eminescu de sigur îi va fi venit şi acel simţ al resonanţelor sufleteşti.

Cuvântul e la Oreste mai mult un simbol. Vioara inspiraţiei lui preţueşte nu atât prin sunetele ce le scoate arcuşul, cât prin răsunetul datorit golului cutiei, pe care sunt întinse coardele.

De aci, impresia acelui inpalpabil de dincolo de simţuri, sensibilizat din fugă printr'un cuvânt, prin o imagină. Sunt versuri, cari nu se uită, tocmai din cauza acestor împletiri meşteşugite ale cuvântului, cu răsunetele răscolite în adâncimile sufleteşti

O, tu, ce i-ai răpit lumina
Şi bucuria fără milă
Şi stolul de cântări ucis-ai
Cu vicleşugul de copilă,
Te-ajung' al meu blestem şi toamna
In nopţile cu ploi şi vânt
Să porţi în gând nemărginirea
Tristeţelor fără cuvânt!
(Noaptea de Septembrie)

Ca şi romanticii tinereţelor literare, cu care era înrudit adolescentul Oreste, poezia lui este de un pronunţat personalism.

Cu ajutorul ei, reconstrueşti romanul său de amor: adorarea iubitei în cadrul naturei primăvăratece, chinurile dulci ale dragostei neliniştite şi neliniştitoare, despărţirile dureroase, regretele şi amintirile sfâşietoare din nopţile de toamnă, blestemul trecător, de suprafaţă numai, căci în funduri încă stă vie icoana, iubitei care nu poate fi uitată, în fine binecuvântarea Dumnezeirei care dă poetului puterea de vindecare, pregătindu-l pentru bucurarea de viaţă, şi închizându-i rănile vechi, peste necredinţele iubitei, întinde văl de iertare; astfel de simţiri se încheagă în poezia lui Oreste.

In *Cireşul înflorit* ea se interiorizează, se reduce la minimum de expresie, se desbracă de exteriorul pompos al versului măestrit şlefuit, mulţumindu-se cu notarea prozaică aforistică aproape.

Poetul intră pe un alt drum; poema în proză i-a locul versului. Noul gen, aproape de felul de a se înţelege şi scrie poezia contemporană, i-a dat lui Oreste prilejul unor fericite scăpărări:

Se strânse cu toată dragostea lui
lângă ea. Infierbântat îşi culcă obrazul
pe gâtul ei
Şi, sorbind această chinuitoare şi
dulce amăgire, avù numai atâta putere
ca să o roage:
„Invaţă-mă să te uit!"
(Sbucium)

Moartea timpurie a poetului a pus un semn de întrebare devenirei lui.

Semnul de întrebare e cu atât mai dureros cu cât promisiunea făcută prin *Floarea darurilor*, revista d-lui N. Iorga unde publica foarte frumoase traduceri în versuri, se şi realizase în 1911 prin prima culegere în volum a versurilor din răstimp.

De acest prematur sfârşit se leagă toată părerea de rău după lucrurile frumoase oprite de destinele duşmane în mersul către perfecţiune.

MIHAIL IORGULESCU.

* * *

MOARTEA, IN SAT...

In noaptea-aceasta de zăpadă,
Când vântul se boceşte,
Când fulgii-au prins, grămadă,
Să cadă,
Moartea
S'apropie de sat.

Oprindu-se în pragul
Scundelor colibe,
Inseamnă'n vecinicie,
Sfârşitul
Care trebue să vie...

Apoi, porneşte iar,
Cutreerând câmpia 'ntreagă,
Cutreerând păduri,
Cutreerând şi văi şi dealuri,
Cutreerând întregul sat,
Cutreerând de-o vecinicie,
Cutreerând o vecinicie.

Şi duhul ei — e vântul
Şi ochii ei — sunt noaptea neagră
Şi paşii ei
Sunt mers de linişte adâncă,
Sunt freamătul ninsorilor depline,
Ce 'ncheagă în tăcere
Orice adiere.....

⁂

In scundele colibe
Cu-acoperişul nins,
Stau oamenii, cu ochi holbaţi,
Privind la focul de mult stins...,
Cenuşa — spectrul focului de-alt'dată —
Cenuşa'n vatră — pare
O veche remuşcare...

Copiii prind încet să spună
Vechi rugăciuni,
Ce-s învăţate din străbuni,
Iar oamenii, cu ochi holbaţi,
Din când în când fac câte-o cruce...

Afară, câinii urlă:
E moartea la răscruce,
S'apropie încet, încet de o colibă,
Şi bate-acum în poartă.....

ALEXANDRU BILCIURESCU.

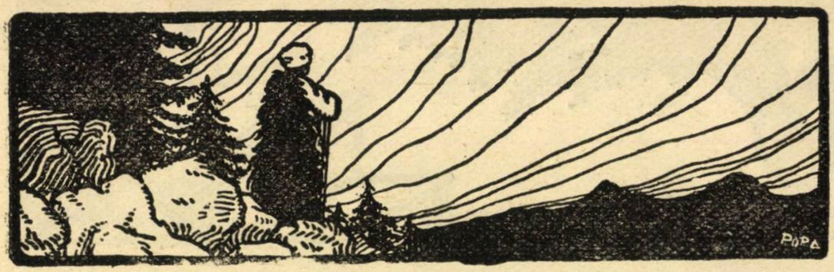

DANSURI EGIPŢIENE

Piramidele culcate
Dorm în noaptea dantelată
Estompate
In contururi
De lumină şi de umbră desenate.

In adâncul lor, uitate
Dorm culcate
In sicrie lungi de piatră,
Tristele princese,
Moarte
De atâtea mii de ani,
Dansatoarele cu linii minunate

Impietrite
Şi cu braţele sculptate
’Npodobite cu inele mari şi grele,
Şi cu cercuri de argint
La picioarele subţiri
Iar pe sânii morţi şi mici
Cu aripi de licurici
Modelaţi în piatră rară.

Dorm,
Deşi în noaptea asta
Cu lumini de primăvară
Tot Egiptul iar tresare
Şi prin atmosfera caldă şi lunară
Umbre vagi şi diafane
Plăsmuite din lumină şi din seară
Se coboară,
’N sunet de brăţări de aur greu
Pe întinderea pustie
Şi ’n lumina selenară
Aerul se înfioară
Sub vibrarea unor aripi mari de fluturi
Ce dansează
Nevăzuţi în noaptea clară.
In tăcerea împietrită
Nu se-aude
Decât cântecul de aur greu
Şi de cercuri de argint
Cu lumini de licurici,
Cântecul ce se coboară
Şi se culcă
Peste sânul verde al apei
Nilului, ce se strecoară
Ca un şarpe.

Piramidele culcate
Dorm sub noaptea dantelată
Estompate,
Inchizând ca ’ntr’o cetate fermecată
In sicrie lungi de piatră
Dansatoarele princese,
De atâtea mii de ani.

Iar în vârf de piramidă
Ros de-atâta tristă vreme
In lumina blondă-a lunii
Ca ’n risipă de petunii
Râde un cuib de rândunele.

SANDA MOVILĂ.

FIRE DE PLOAE ŞI AMINTIRE

pentru prietena Jol

Cum plouă de temeinic şi frumos afară,
Prietenă, şi cât de frumos
Au tăcut toate svonurile de mâhnire din suflet.
Doar o adiere de fluer tânguios
Işi mai gângure şopotirea rară.

Plouă mulcomit şi simplu ca o rugă de copil.
Poate undeva a murit cineva în tăcere,
Deaceia ploaia vine atât de cuminte
Stârnind colb de amintire în a sufletului unghere.

Să mai jelesc zadarnic la lumânările pe sfârşite
ale unei prietenii curate
şi neîmplinite,
când afară plouă aşa frumos
şi când ne-am despărţit cu mâinile frumos date?..

...Prietenă, afară e o vreme de basm somnoros
Şi mă gândesc la mânile tale şi la ploaia de-afară
Şi mi-i în suflet frumos...

Şi aşi vrea: de şezi acum cu o carte pe genunchi
Şi brodezi pe gherghetul amintirii-regrete,
să încetezi din brodat:
mi-i teamă de gândurile mele bune pentru tine, —
tristeţea ta să nu le irosească-speriete...

CAMIL BALTAZAR

CRONICA ARTISTICA

SFÂRŞIT DE SEZON

Nu ne vom opri prea mult asupra expoziţiei pe care o face în sala Sindicatului Artelor Frumoase (Corăbiei 6) d. *Comănescu*. Sânt acolo atâtea naivităţi şi dulcegării într'un aşa de complect dezacord cu pretenţiile autorului încât socotim că ar fi mai interesante glumele unui om de duh, făcute asupra lor decât observaţiile noastre. Căci, în definitiv, e comic să vezi un portretist care trăeşte veşnic alături de desen, neîncălcându-l nici odată. In toată opera sa, d. Comănescu se ţine lângă artă cum se ţine şanţul lângă drum. Hotărât lucru, expozantul din Str. Corăbiei n'o să fie nici odată cineva în arta noastră.

Tot astfel vom trece repede şi peste expoziţia colectivă dela

Maison d'Art (Str. Corăbiei 3) unde câţiva din pictorii noştri au încercat o adunare a proectelor de compoziţie. Exhibiţia e ridicul de slabă, şi — de alminteri — ar fi naiv s'o luăm drept o icoană reprezentativă a compoziţiei plastice româneşti.

Căci deşi ştim — şi o înţelegem — că arta murală şi compoziţia sunt la noi încă într'o fază de dibuire, nu putem totuşi admite că ne prezentăm într'atât de prost încât însuşi d. Rigo Apostolescu să aibă dreptul de a se intitula pictor de compoziţie.

Reţinem cu toate acestea numele unei artiste : *D-na Damian-Cuclin*, care rupe vălul de de-asupra unei specialităţi artistice în care — cu toată ruşinea trebue s'o mărturisim — sântem nişte oribili întârziaţi. E vorba de ornamentaţia naţională şi mai ales de diversele ei aplicaţiuni la ţesături şi în olărie. D-na Damian-Cuclin introduce în ornamentaţia naţională — şi aici e cel mai mare merit al său — însăşi fiinţa omenească, ceia ce e cu totul nou şi foarte bine venit. Acest pas mai departe deschide un vast orizont artelor aplicate şi el trebue folosit fără întârziere. Meritoasa artistă care e D-na Cuclin trebue pusă în elementul ei, încurajată şi răsplătită. In această specialitate având autoritatea unui talent şi, — a unei viziuni decorative surprinzătoare — scoalele şi atelierele noastre de ţesătorie naţională au dreptul de a o reclama.

Şi-acum, sezonul s'a încheiat. Am avut unul din cei mai străluciţi ani în privinţa artelor plastice.

Cum am mai spus'o în această cronică, înflorirea asta continuă ne e o prevestire plină de chezăşii serioase a unei epoci glorioase pentru arta noastră, o renaştere românească. Tinere talente, în plină ascensiune, s'au manifestat cu toată vigoarea talentului şi-a tinereţii lor şi şi-au cucerit locuri de frunte.

Era de altfel timpul. Ucenicia grea pe care, timp de câteva decenii, mărunţi şi obscuri pictori au făcut'o la noi pictând biserici sau bucăţi de pânze rămase neştiute, n'a fost întreruptă decât de câteva iviri răzleţe, mai toate de scurtă durată, a câtorva mai tari dar repede istoviţi de mediul neprielnic.

Dar după această epocă „*Tinerimea Artistică*" a putut împlini până la sfârşit rolul ei de apostolat. O ajuta şi experienţa altora şi terenul câştigat de ei. Acum din pământul frământat cu răbdare şi credinţă, a izbucnit această admirabilă generaţie. Până la ea şi pentru ea s'au făcut toate sforţările şi toate dibuirile.

Ea şade pe o temelie sănătoasă şi de-aci încolo trebue să creeze şi ceva mai mult, să creeze româneşte.

VICTOR ION POPA.

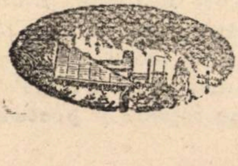

INSEMNARI LITERARE

Suspendându-şi apariţia pe vară, No. 41 al SBURĂTORULUI LITERAR va apare la mijlocul lui Septembrie.

Duiliu Zamfirescu. — Literatura română a pierdut pe ultimul reprezentant al generaţiei Caragiale — Coşbuc — Delavrancea — Vlahuţă. Contemporan cu aceştia, şi întru nimic inferior unora dintrânşii, Duiliu Zamfirescu le părea totuşi un urmaş; a ajuns mai târziu la notorietate şi n'a atins nici odată celebritatea. Intre cauzele multiple ale acestei nedreptăţi literare, notăm şi pe acea a caracterului operei sale, care-l împiedica de a figura în cărţile de lectură, cum va împiedica, de pildă, şi pe *Ion* al d-lui Rebreanu de a fi publicat în extrase. Căci trebue să accentuăm că în această ţară, în care aproape nimeni nu mai citeşte literatură română după ce a scăpat de pe băncile şcoalei, notorietatea vine numai prin cartea de lectură. Acolo se perpetuiază celebritatea *Latinei ginte*, a *Sentinelei române* sau a dezolantei *La icoană* fixându-le în amintire ca modele literare ce nu mai suportă controlul.

Duiliu Zamfirescu a fost înainte de toate un artist, şi poate cel mai mare artist al stilului, pe care l'a cunoscut literatura română. Eleganţă, sobrietate, noutate în expresie, amestec ponderat de arhaisme neologisme, — sunt notele esenţiale ale acestui stil ce şi-a desfăşurat volutele armonioase într'o serie de romane de valoare inegală. Dintre toate va rămâne, probabil, *Viaţa la ţară*, prin echilibrul de realism şi de idealism, prin poezia pământului şi a vechei noastre boerimi iubitoare de pământ şi, mai ales, prin neuitata creaţiune a Saşei.

Acest stilist armonios, care şi trupeşte avea linia apolonică, prezinta, prin cine ştie ce fatalitate, defectul întristător al unei desarmonii sufleteşti: greu s'ar fi putut găsi un om de o vanitate şi îngâmfare mai insuportabile. Defecte devenite azi fără nici o consecvenţă. Le semnalăm totuşi pe pragul groapei, pentru ca, alături de admiraţia pentru artist, să ne exprimăm cu o egală sinceritate şi spaima ce resimţim în faţă a tot ce strică unitatea morală a unui om.

Vieaţa nouă, care e în al optsprezecilea an al inexistenţei sale, se ridică împotriva „modernismului" **Sburătorului**, pe care l'am confunda cu futurismul sau cu dadaismul. Revendicându-şi pentru sine întregul modernism *Vieaţa nouă* îşi promite să revină asupra lui, arătându-i adevăratele caractere. Aşteptăm această discuţie asupra modernismului pur; până atunci negăm că el ar avea vre o legătură oarecare cu banalităţile poetice ale poetului Ervin, din acelaş număr al *Vieţii noui*.

Dintr'un ciclu de patru poezii sub pretenţiosul titlu de *„Sub lampa luminând garoafe"* reproducem acest exemplu de versificaţie:

— Spune-mi: care-i bucuria
Ce mai mult te-a 'nseninat?
— Arătarea neaşteptată
Ca un mit reînviat.
— Spune-mi: ce privirei tale
I'a fost dat mai trist să vadă?
— Urne peste care nimeni
Lacrămi n'a lăsat să cadă.

Inaintea oricărei discuţii asupra modernismului, se pune chestiunea talentului.

E. L.

Ramuri *No. 23.* — D-l N. Iorga continuă să susţină apariţia revistei de directivă literară din Craiova cu colaboratorii următori: N. I., Maria Nour, Lascarov-Moldovanu, V. Tempeanu, P. P. Stănescu, Sîn-Giorgiu, Partenie, etc. Din numărul 23 reţinem versul prim din poezia d-lui Mihai Moşandrei, care este plin de semnificaţie:

Ramuri plăpânde, ramuri goale.

Flacăra *No 22.* — In numărul acesta găsim proză, din, care menţionăm, cu toată neîndemânarea stilistică, bucata d-lui Septimiu Popa intitulată „*Un cântec de iubire*". Versuri de remarcat semnează d-l Ion Pillat. Poezia „*Toamnă, clopote, sfârşit*" este iscălită, de Sergiu Dan. De ce îşi va fi luat d-l Bacovia acest pseudonim?

V. S.

Dostoiewski de *Barbu Solacolu*. — Studiul d-lui Barbu Solacolu e mai mult un comentar poetic în marginea operii lui Dostoiewski, decât o încercare critică a acesteia. Autorul schiţează caracteristicile eroilor lui Dostoiewski: oameni cu simţul existenţii, căutând adevărul prin creştinească umilinţă în însăşi lumea sufletelor. Dar viziunea întunecată a lui Dostoiewski, isvorâtă dintr'o patologică sensibilitate şi care alternează violent priveliştile vieţii cu acele tonuri supra saturate de obsesia coşmarului, aducând o speţă de renunţare a priceperii lumii, aceasta nu ne-o arată d-l Barbu Solacolu. Totuşi autorul acestei plachete, compensându-se în înţelegere, a prins misticismul *à outrance* al lui Dostoiewski, răsărind din acea aprigă stăruinţă de a răscoli adâncurile sufletului uman, unde zac forţele obscure şi fecunde: josnicii primordiale, răutate nativă, etc. In cele câteva file ale d-lui Salacolu, eroii romancierului rus ne apar într'o căutare pierdută a lui Dumnezeu, într'o desnădejduită agonie de umilinţă, pentru totala purificare sufletească. Broşura scrisă de un admirator al lui Dostoiewski şi lipsită de un suport critic, aduce numai o înţelegere poetică a breviarului de umanitate care e opera marelui scritor rus.

Al. Ţ.

Convorbiri literare. — Amintind de situaţia literară a *Convorbirilor literare* n'am dori să rămânem numai în afirmaţii nedovedite; iată de ce ne vedem siliţi să treeem şi la câteva exemple elementare. O revistă nu poate publica numai literatură bună; suntem deprinşi cu legile aspre ce cârmuesc ori ce redacţie. Dar faptul de a publica cu predilecţie şi preferinţă numai platitudini literare, ne dovedeşte dezorientarea cumplită în materie estetică a Convorbirilor. Am citat cândva din imensa banalitate a unui poem închinat lui Maiorescu de d. George Georgian. D. Mehedinţi îl publică în fruntea *Convorbirilor*. Bietul Maiorescu se vede astfel proslăvit pentru că a publicat *Cartea verde*:

Şi ne dai, albit de zile, Cartea
cea deapururi Verde.

Un alt nefericit poet cântă în ton familiar pe Eminescu:

Fire blândă şi ferită de ambi-
[ţiuni nebune,
Tu, care-ai gustat în viaţă jal-
[nica amărăciune
Eminescu, dragul meu etc.

Un altul cântă *Floarea reginei:*

„*Ia seama, copilă ia seama odată,*
„*Ia seama, căci urma spre culmi*
e surpată
„*De ploi şi şuvoae, zăpezi fără*
milă,
„*Şi stâncele toate ce nărue calea*
„*Sunt gata să umple de ţipete valea*
„*Ah, doamne, ia seama! ia seama,*
copilă".

Şi ne oprim numai la creştetele literare ale *Convorbirilor literare*, căci de ne-am scobori şi la maestrul Ciuchi... O astfel de literatură este ofensatoare pentru faza actuală a evoluţiei noastre.

L.

Primim de abia acum *Istoria războiului pentru întregirea României mari* a d-lui Const. Kiriţescu (ed. Cassa Scoalelor) în cât e prea târziu pentru a o recensa. Cum însă va mai apare un volum, ne rezervăm pe la toamnă de a ne ocupa mai pe larg de această importantă lucrare.

Tot atât de târziu ne-a sosit şi *Peste mări şi ţări*, Volumul I, al d-lui N. M. Condiescu, în care ni se dă sub o formă pitorească călătoria Principelui Carol în jurul pământului. Volumul acesta se referă la Grecia şi Egipt şi va fi urmat de alte două volume. Ne vom ocupa de el tot în Septembrie.

EDITURA „ANCORA“ ALCALAY & CALAFATEANU
BUCUREŞTI — No. 4, STRADA SMÂRDAN No. 4

A APARUT:

DOMNUL DEPUTAT

ROMAN ISTORIC ŞI DE MORAVURI, CU EPISOADE DIN SÂNGEROASA EPOCĂ A RĂSCOALEI PLUGARILOR (1907)

de **V. DEMETRIUS**

AUTORUL CUNOSCUTELOR ROMANE: ORAŞUL BUCURIEI, DOMNUL COLONEL, TINEREŢEA CASANDREI ŞI PĂCATUL RABINULUI

Deputatul şi moşierul Marin Voiculescu la medic. — Indurerat şi îndrăgostit. — Antisemitism în Moldova.—Inceputurile răsvrătirii ţărăneşti.— Intinderea şi grozăvia răscoalei. — Aleşii naţiunii la Caffé Chantant,—O răsbunare fioroasă.— Poreclita „Piţigoiul“, de 16 ani.—Ciocniri între armată şi răsculaţi. — Sdrobirea fără milă a revoluţiei. — Voiculescu părăsit de nevastă.— Urmărirea presupuşilor „Instigatori“. — Nuntă, afaceri şi amor. — Linişte de cimitir, la ţară.

LEI 20.—

De vânzare la toate librăriile din capitală şi provincie

Tit.
REVISTA TRANSILVANIEI
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

◆ 41, STRADA LIPSCANI, 41 ◆

Sucursale : BUCUREȘTI — Str. Lipscani, 22 și Calea Victoriei, 118

In țară: Ploești, Buzău, Galați, Brăila, Focșani, Constanța, Temișoara, Brașov, Cluj, Cernăuți, Chișinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureș, Râmnicul-Sărat, Pitești, Craiova, Turnu-Severin, Târgoviște, Botoșani.

Cei mai bine asortat cu ultimele noutăți pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame și Domni

◆◆◆ Prețuri mai eftine ca oriunde ◆◆◆

S'a deschis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂȚILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale : Oradea-Mare, Lugoj

MATĂSURI .·. LENAJURI .·. PÂNZETURI

ARTICOLE de MARIAJ

: GALANTERIE :

Mare Raion de

FURNITURI de MODE

INCĂLȚĂMINTE, etc.

Prețurile excepționale

: Gustați delicioasele :

produse ale

BONBONERIEI ◆ ◆

◆ ◆ RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

și la toate sucursalele

MISSIR

DIN ȚARĂ

— En Gros la Fabrica —

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „Cultura", Str. Câmpineanu, 15 — București.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALA
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 41

E. Lovinescu . . . . Există o literatură română?
Camil Petrescu . . . . Cântec de lebădă
Gh. Brăescu . . . . Isvor-Vama Poștei
Victor Eftimiu . . . . Soțul
Camil Baltazar . . . . Slove de sară
Alice Soare . . . . Somnul copilului
Hortensia Papadat-Bengescu . Giovanni Papini
I. Valerian . . . . Sfârșitul

Cronica Literară: E. Lovinescu
Cronica Dramatică: "
Insemnări Literare

41

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.–

Abonamente: pentru un an lei 100.—
„ „ ½ „ „ 60.—

Abonamentele se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la Librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă
trimiţânnu-se costul respectiv prin mandat poştal,
la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRRT:

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VII

Lician Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu, Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

LEI 20.—

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 41 6 OCTOMB. 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

EXISTĂ O LITERATURĂ ROMÂNĂ?

I

Cu o violenţă de cugetare ce s'ar fi putut lipsì de violenţa expresiei, d. Fundoianu contestă de curând individualitatea literaturii române [1]). Aruncată din arc, săgeata Eleatului Zenon rămânea pe loc; după traectoria unui veac, literatura noastră e încă în punctul său de plecare. Zenon negă mişcarea; mai feroce, d. Fundoianu ne tăgădueşte însăşi existenţa. Reduşi la rolul de colonie a culturii franceze, nu putem produce decât o literatură nediferenţiată. Lipsiţi de o expresie originală, avem un suflet virtual; mişcarea e numai aparentă: săgeata e încă în coarda arcului. Neintegrând literatura universală prin nici o notă specifică, stăm deci în pragul Europei cu mînele goale.

* * *

Negaţiunii feroce a d-lui Fundoianu i se cuveniau temperamentele d-lui N. Davidescu. Literatura română există; ea nu-şi începe totuşi viaţa organică decât odată cu simbolismul. „*Până la simbolism,* afirmă categoric d. Davidescu în *Flacăra*, *nu se poate vorbì de o literatură românească.* Am avut doar, cum am mai spus, numai scriitori-accidente. Eminescianismul, care fusese prima încercare în acest sens, sombrase".

Sau, tot atât de categoric: „*Şi adevărul e că simbolismul este începutul literaturii noastre.* El a devenit astăzi singura literatură cu putinţă, iar cadrul lui s'a lărgit prin aportul variat al atâtor talente, atât de mult încât numirea de simbolism începe să devină doar o strâmtă etichetă istorică; ea echivalează cu începuturile literaturii româneşti dela care mâne, vor purcede pe cale de evoluţie, de acum înainte formulele noi ale literaturii noastre. Nici într'un caz însă nu se va mai puteà trece peste e epocă literară al cărei gust, începând cu St. Petică şi cu Săvescu şi sfârşind cu Philippide, au îmbogăţit cu cele mai variate mijloace de redare intelectualitatea noastră. Minulescu, Bacovia, Emil Isac şi Cotruş fac ca toate provinciile româneşti să fie reprezentate sub steagul acestei mişcări liberatorii şi individualiste de artă".

---

[1]) *Imagini şi cărţi din Franţa,* ed. Socec.

D. Fundoianu tăgăduia deci individualitatea întregei noastre literaturi; d. Davidescu nu i-o recunoaşte decât când şi-o pierde. Ferocitatea unuia şi parţialitatea celuilalt ne aduc astfel involuntar la căpătâiul literaturii române pentru a-i constatà, pe deoparte, existenţa, iar pe dealta, caractere proprii şi profunde în nici o legătură cu variaţiunile şcoalelor literare în genere, şi, mai puţin, cu simbolismul în specie.

Recunoaştem că o literatură nu există prin individualităţi răsleţe ci printr'o organizare armonică; nu se valorifică atât prin calitate cât prin diferenţiare. Prezenţa unui geniu solitar nu dovedeşte nimic; originalitatea unei literaturi stă în acele note specifice care, deosebindu-ne de alţii, ne constitue o fizionomie proprie. A scrie într'o limbă poate fi un accident; a aveà talent poate fi numai o întâmplare personală; pentru a se integrà într'o cultură, talentul trebue să fie reprezentativ. Confirmând acest principiu este neîndoios totuşi că literatura română nu'şi afirmă existenţa numai prin talente incontestabile ci şi prin insuşiri specifice şi comune. Virtualităţile artistice ale rasei sunt evidente în poezia noastră populară, superioară poeziei populare franceze; cifrele realizărilor literaturii culte nu se juxtapun ci se adună. Eminescu, Coşbuc, Creangă şi Caragiale nu sunt numai talente remarcabile ci şi puncte din frontiera hărţei noastre sufleteşti. Atitudinea fatalistă a poporului român faţă de viaţă ne situează în orient; ne diferenţiază, în orice caz, de apus. Latentă în poezia populară, ea e ridicată de Eminescu pe cea mai înaltă treaptă de realizare artistică. Sentimentalitatea caracterizată prin *duioşie* e specifică locului; n'o găsim în nici o literatură apuseană şi nici n'o putem confundà cu *mila* slavă. Humorul românesc este iarăşi specific; o pagină din Creangă nu'şi are echivalentul în nici una din literaturile universale. Suntem originali nu numai prin fond ci şi prin expresie; tânăra noastră limbă e plastică şi plină de resurse. Spre exemplificare nu vom recurge la acelaş inimitabil Creangă, ci ne vom scobori la unul din scriitorii minori. Iată o pagină din Slavici:

„Este oare minune, dacă în urma acestora Sărăcinenii s'au făcut cu vremea cei mai leneşi oameni? Este nebun acela, care seamănă unde nu poate secerà, ori unde nu ştie dacă va puteà sau nu să secere. Pe „Faţa“ locul este nisipos, grâul creşte cât palma şi popuşoiul cât cotul; pe „Râpoasa“ nici merele nu se fac, iar în vale apa mănâncă rodul. Unde nu e nădejde de dobândă, lipseşte şi îndemnul de lucru. Cine lucrează, vrea să câştige, iară Sărăcenenii şi-au fost scos gândul de câştig pentru aceia nici nu se aflau îndemnaţi să lucreze. Cât puteau, petreceau vremea întinşi la răcoare; nu puteau, îşi mâncau zilele lucrând prin alte sate învecinate. Când veneà apoi iarna vai şi amar!

Iar cine e deprins cu răul, la mai bine nici nu gândeşte: Sărăcenenilor le păreà că, decât aşà, mai bine nici nu poate fi. Peştele în apă, pasărea în aer, cârtiţa în pământ şi Sărăcenenii în sărăcie!

Sărăcenii? Un sat cum Sărăcenii trebue să fie.

Ici o casă, colo o casă... tot una câte una. Gardurile sunt de prisos, fiindcă n'au ce îngrădì; uliţa e satul întreg. Ar fi prost lucru un horn la casă; fumul află cale prin acoperiş. Nici muruiala pe pereţii de lemn n'are înţeles, fiindcă tot cade cu vremea de pe dânşii. Câteva lemne clădite la olată, un acoperiş din pae amestecate cu fân, un cuptor de imală cu prispa bătrânească, un pat alcătuit din patru ţapi bătuţi în pământ, o uşă făcută din trei scânduri înţepenite c'un par cruciş şi cu altul curmeziş... lucru scurt, lucru bun. Cui nu-i place, să-şi facă altul mai pe plac...“

Atitudinea şi tonul sunt profund specifice; nu le vom găsì în niciuna din literaturile cunoscute. Dar nu numai atât: prin caracterul aforistic şi totodată figurat, expresia însăşi e singulară. Nu este popor mai sentenţios decât noi şi nu e limbă mai bogată în expresie metaforică decât limba noastră, dela cimilitură şi până la Creangă, această sinteză a creaţiunii artistice populare.

Literatura română nu se prezintă deci ca o suprapunere de individualităţi, ci ca o sumă, ca o totalitate organică şi armonică de însuşiri etnice, virtuale în producţiunea populară şi realizate în literatura cultă prin artişti de un talent incontestabil. Intre cei patru pilaştri (Eminescu, Creangă, Coşbuc, Caragiale) ai expresiei artistice a sufletului românesc se întinde reţeaua unei întregi literaturi reprezentative. (Câteva nume de scriitori mai recenţi: Hogaş, Goga, Sadoveanu, Rebreanu, Gârleanu, Brătescu-Voineşti, etc.). Departe de a păşi în pragul Europei cu màinele goale, păşim nu numai cu posibilităţile unui suflet original, şi ca fond şi ca formă, ci şi cu afirmaţii categorice, solidare între ele, dar diferenţiate în cromatica literaturii universale.

E. Lovinescu

CÂNTEC DE LEBĂDĂ

Ne-am împăcat din nou...
Şi privirile noastre-au obosit
De darul târziului ecou,
De noua şi calda svârcolire luminoasă.

Stăm culcaţi în iarba proaspătă şi grasă,
La marginea pădurii,
Şi privim tăcuţi, printre ultimii copaci,
Apusul soarelui.

De fapt totul priveşte-acum spre soare.

Căci printre trunchiurile umede şi negre,
Astrul care moare,
Cântă (cum poate)
Iluminând cu sânge şi aur
Dealuri verzi,
Pădurile şi cerul albastru:
Un cântec fantastic de lebădă.

Oh! Rochia ta albă de muselin
E prea uşoară,
Pentru trupul modelat şi plin
Pentru sufletele noastre împovărate.

Cântecul de lebădă
(Printre copacii negrii)
A încetat.
Şi-acum astrul,
Un cadavru roşu, rotund,
Cade.

E târziu.
Pădurile au devenit aproape albastre...
S'a făcut răcoare.

De-acum se va stinge şi ce a întârziat în privirile noastre.

Neliniştea coboară fremătând în amândoi
Sufletele tremură ca apele seara.
Creşte din lăuntru un surâs de moarte:
Cine se va ridica — cel dintâiu — dintre noi?

Camil Petrescu.

IZVOR-VAMA POŞTEI

In Dealul Spirei, la capătul liniei, vizitiul şi taxatorul dela un tramvai cu cai, fumează cu patimă, scuipând alternativ. Pasagerii se grăbesc întrecându-se să ocupe locurile din afară. Doamne corpolente, rămase în picioare, respiră greoiu, înfoiate de dispreţ.

— „Gata!"

— „Stai, opreşte!.. Opreşte, domnule, n'auzi?" Bang, bang!.. Vagonul se opreşte brusc, pasagerii fac mătănii bombănind invective drastice. O domnişoară sveltă, oxigenată, cu părul retezat apare cu sânul palpitând de fugă, cu buze roşii întredeschise şi-şi face loc cu coatele şi cu ochii — mai mult cu ochii, decât cu coatele — ei şi unui căţeluş gătit cu fundă roşie, între domni ce se strâng ca la comandă. Doi sublocotenenţi proaspeţi, o urmăresc cu priviri şi gânduri aliate, roşindu-se că au fost descoperiţi de doamnele corpolente, cari măsoară pe noua pasageră înverzite de invidie nelămurită.

— „Gata la urmă?"

— „Gata!.. Dă-i drumul... Taxa domnilor! Domnişoară nu e voie cu animalele în traivan.

— „Da nu supăr pe nimeni".

— „Ştiu da avem ordin să nu primim câini".

— „Domnule, eu am fost şi în tren...

— Trenu-i tren şi traivanu-i traivan... Poftiţi jos că altfel nu dau drumul vagonului... Opreşte, domnule!.."

— „Nici eu nu mă mişc d'aci (cu înţeles spre ofiţeri). Să vedem cine o să protesteze...

— „Noi nu lăsăm cu târguială din piaţă, că-i demâncare, aşa că vă rog să vă daţi jos". *Un domn bătrân cu rozetă şi barbete.* „Să nu te dai domnişoară... E mic, mă băiete, tu nu vezi?"

— „Mare, mic... poftim regulamentul iscălit de d-l General Nicoleanu".

— „Las' că te spui eu lui Nicoleanu".

— „Spune-mă... eu atâta știu, te dai, ori nu te dai ?.. Dă-te jos că chem gardistul".

— „Chiamă-l... ce număr ai ? Să știi că reclam să te dea afară..."

— „Pe mine ?!.. La ce să mă dea afară ?.. Stai să-ți arăt eu d-tale...

Un neamț ciupit: „Coniț de ce nu mergi dumita cu trasur chind vrei plimbat cațel ?"

(Râsete, aprobări).

Cineva : Plătești d-ta trăsura ?"

Neamțul: „Eu platești (scoțând lulea din gură și arătând portofelul). Hai coconiț... mergi plimbam cațel... eu platești trasur, mata tai un curi-ț..." (râsete).

— „Dă-te jos, domnișoară", interveni conductorul.

Domnul bătrân: „Să nu te dai domnișoară..."

— „Ce să nu se dea, domnule... Plătești d-te amenda ?.. Poftim, vino d-ta de condu traivanu dacă ești așa de meșter".

O doamnă corpolentă: Hai, domnișoară, nu ne ține aici, că ne-așteaptă bărbații acasă..."

O femeie necăjită: Apăi că curată vorbă, am copii, nu stăm să plimbăm cățeii. Dă drumul, domnule conductor..."

— „Stai, acuma... uite-l că vine..."

Un gardist scurt, gros, cu ochii spălăciți, cu mustața mâncată de molii, se apropie și întreabă grav, mergând crăcănat:

— „Ce e aici ?"

— „Uite, dom'le, 'mneaei umblă cu câinii în traivan... Noi nu lăsăm, care va sa zică nici cu păsări, nici cu gâști, nici cu găini, nici cu nimic... cu niciun fel de alimente, așa că mneaei urmează să se dea jos..."

— „Dă-te jos, cocoană..."

— „Ia nu te răsti la mine, că nu știi cu cine vorbești.,."

— „Cocoană, dă-te jos".

— „Te rog să nu fii obraznic... sunt domnișoară, nu sunt cucoană".

— „De, aș ști eu ce să-ți fac, da nu-i frumos, așa că mai bine, fii la locul d-tale..."

— „Vai ce mojicie !.. Unde mă vezi singură... (privind cu desnădejde spre ofițeri). Eu am frate maior, domnule !.."

— „Să fie sănătos, asta nu ne privește... Dă-te jos și lasă vagonul să meargă el regulat în circulația lui..."

— „Nu mă dau".

— „Ascultă cucoană ori domnișoară, ce-ăi fi, ireaba d-tale.. dă-te jos, c'apoi te iau cu forța publică..."

— „Coconiț, dai cațel la mine".

Și luând cățelul, neamțul se dete jos din tramvai și cu pași nesiguri, apucă pe o stradă lăturalnică. Ofițerii s'au dat jos și ei la colțul stradei și cetesc un afiș electoral sfâșiat de vânt.

— „Domnule... ei domnule!.. Ia stai, domnule!.. Fireai al dracului de şvab!..“

Doamna corpolentă: „Asta aşteptă...“

Altă doamnă corpolentă: „Inadins iasă cu căţelul, ca să se ţină bărbaţii după ele...“

Domnul cu barbete (crai şi laş). Pardon, ele după bărbaţi...“

— „Vă caută şi cu câinii acum..“

O voce: „Ca pe prepeliţe...“

Un lucrător bărbier: „Ăştia sunt câini mişto, ştii colea, rococo...“

O voce: „Racocote...“

— „Ha, ha, ha!..“

— „Gata la urmă?“

— „Gata! Dă-i drumul.

Gh. Brăescu

SOŢUL

Increzător în cinstea conjugală
E mândru de frumoasa lui soţie:
Pe frunte, abia poate să mai ţie
A cerbului coroană triumfală.

In veacul nostru de ipocrizie,
Excepţie sublimă şi totală,
E singurul pe care nu-l înşeală...
E fericit s'o simtă şi s'o ştie.

Ceilalţi, sărmanii, toţi, loviţi de soartă
Căminul pe vecie-l dezertară
Şi plâng, căci şi-au văzut credinţa moartă.

El însă e senin, fără povară...
Şi, printre zâmbete stupide-şi poartă,
August, încornorarea milenară...

VITCOR EFTIMIU.

SLOVE DE SARĂ

O goarnă spune serii vorbe de mâhnire
Apoi, mâhnită, şi ea tace,
Ca peste târguşorul obosit de mugetul vitelor
Amintirile să pue linişte şi pace.

Acum târgul copleşit de sară şi răcoare,
O s'adoarmă naiv ca o fată bolnavă
Pe care liniştea sării şi a amintirii o doare,

Şi dacă va mai veni şi polenul stelelor,
Să fulgue pe străzi foi de mâhnită melancolie
Orăşelul, îngenunchiat pentru ruga de culcare
Va fi o fată bolnavă în agonie.

CAMIL BALTAZAR.

Somnul copilului

In haosul neînţeles de minte
E-un univers, şi'n univers un glob
De tină, ne'nsemnat, ce ca un rob
Işi duce lanţurile înainte!

Şi'n ţărnă printre lumea de morminte
E un mormânt, ca şi'ntr'un lan un bob,
A fost sortit acolo de microb,
Al spaţiului monarh a tot putinte!

Aşa văd universul; un sicriu
In care'şi doarme somnul lui pustiu
Nevinovat, simbolic, un copil!

Atât de mic, în cadrul ăsta mare,
Răstoarnă totuşi somnul lui umil
Intreaga lumilor justificare!

ALICE SOARE

GIOVANNI PAPINI

Pentru cel care ar citi „*Viaţa lui Isus*" de Giovanni Papini, fără a cunoaşte opera sa literară anterioară, aşa dar pentru lectorul perfect independent de orice prejudecată a impresiei, opinia rezultată din această lectură ar fi de o mare simplicitate, cu tot ceeace simplicitatea conţine statornic şi liniştit. La interval de două milenii s'ar găsi în faţa unui Apostol Creştin.

Intreaga lucrare de progresiune, de cucerire, de transgresiune, de erezie şi uzură religioasă creştină îndeplinită în aceste milenii, e abolită. Suntem de faţă cu Rabinul Isus.

Cuvântul lui pronunţat în faţa omenirei deatunci, e spus omenirei de azi, fără nici o deosebire.

Credinţa simplă a celor doisprezece discipoli, credinţa simplă a lui Papini sunt de o aceiaşi esenţă la distanţele care îi separă.

Credinciosul care a scris *Viaţa lui Isus*, trăieşte în ţara suzeranităţei Pontificale Catolice, dar nu e un catolic cum nu e un ortodox, cum nu e succesor al Evangheliştilor fundatori, ci deadreptul un culegător al vocei Profetice.

Departe de a fi un agent papal al creştinismului ar putea fi acuzat ca inconoclast şi ca negator al Bisericei organizate. Constituirea sacerdotală şi arhitectura gotică sau bizantină dispar ca fiind zadarnice dacă nu chiar adverse principiului în jurul cărora s'au înălţat.

Orice argument, orice probă că G. Papini ar fi un slujitor al cauzei bisericeşti, rămân date biografice laterale şi contestabile.

Propria sa afirmaţie în acest sens, nu ar însemna decât că, pornit dela vre-o intenţiune, s'a găsit el însuşi pus dintr'odată în faţa vocaţiunei sale apostolice.

Nici o măiestrie nu ar fi putut până întratâta respinge artificiul şi acoperi intenţia propagandistă; singură convingerea absolută a putut desprinde din construcţia bisericei creştine, din arborescenţele stufoase ale filosofiei creştine, legenda aceasta armonioasă şi limpede, fără şovăire, fără deviare.

— Cititorul care dimpotrivă ar cunoaşte opera literară a lui Papini, s'ar găsi în faţa unei dedublări a personalităţei. Alături de scriitor ar dovedi pe discipol.

„Viața lui Isus“ nu e operă literară pe temă religioasă, nu confundă în ea romancierul, poetul, cugetătorul și creștinul, ci aservește scriitorul apostolului.

Orice element creator e exclus, orice ferment imaginativ e absent, orice exaltare fie chiar mistică, orice infatuare, lipsesc.

E credința pozitivă, calmă dacă nu rece, a unui breviar; acceptarea indubitabilă a faptelor, logica interioară care-și așterne în cifre clare socotelile, alături de toate ecuațiile cugetului omenesc.

Fervența lui nu e pasiune, credința nu e fanatism; toate condițiile de convingere sunt respectate.

In jurul cifrei „Necunoscutului“, celei mai grele probleme, Papini anunță formula algebrică a unui adevăr perfect.

„Viața lui Isus“ fiind opera unei vocațiuni, orice discuție critică în jurul ei, va devia în chip fatal în discuție religioasă, pentru că Christ nu e aci tema unui filosof sau artist, e *figura centrală a unei fapte divine*.

Privită astfel, lucrarea lui Papini va naște ideea corelației dela cauză la efect: fenomenul unei vocațiuni creștine e concordant cu amenințarea ideei creștine.

Cel care, străin de preocupări religioase se găsește în fața acestei apariții, e nevoit a presuma din ea, simptomul unei necesități din care a decurs.

Cel care ocupându-se de parcursul social al ideilor religioase ar cunoaște existența unui moment critic, constată ecloziunea operei Papiniane ca pe un efect corespunzător.

Atacul e dat de forța ascendentă a materialismului cu mobilul dominațiunei fără de fruntarii. Un atac religios pe temă socială sau un atac social pe temă religioasă. Lupta ocolește instituțiile și chiar principiile, lovește fisionomia centrală a așezământului creștin. E negațiunea directă a lui Christ.

Papini rămâne și el înafara punctelor de vedere sociale, clericale, teosofice. La semnalul de alarmă credința lui esențială îl scoate din biserici, scoboară pragul lor și în limpezimea aerului, despresurat de dogme, eliminând tot ce s'a așternut peste epoca apariției umane a fiului divin, desfășoară în toată frăgezimea realității fapta Vieței lui Isus.

Desfigurarea, frauda adusă figurei divine îl fac să o extragă din toată inconografia, de subt toată ornamentația, subt care zelul acumulat a ascuns-o.

Vizual fără a fi vizionar, Papini cercetează și găsește în materialul existent nici decum înafară de el.

Posedă darul inegalabil de a înlătura, de a extirpa aderențele, de a extrage de subt depozitele cele mai trainice ale portrecturei creștine, *Icoana simplă* care le stă dedesubt.

Toate simbolele, toate sintezele dispar. E Isus și acțiunea sa. E același timp și același loc. Așa a fost!

— Cum va primi cugetarea contimporană lucrarea lui Papini din punct de vedere social religios? Are vre-o consecință? Vocea asta singulară va fi vorbit sau nu în pustiu?

Papini reinoiește într'o ediție definitivă biografia lui Isus și afirmă prin ea existența divinității și manifestarea ei în existența omenească. Atâta timp cât problema e încă subt cea mai înaltă urmărire a inteligenței și cercetărei științifice, atâta timp cât cea d'intâi manifestare spirituală a materiei a fost instinctul religios, atâta timp cât legenda e însăși forma d'intâi a adevărului, opera lui Papini nu poate cădea alături de interes, și inseamnă în confuziunea tendințelor un punct luminos.

Pornită din impulsia convingerei, trezește instinctul receptivității. Dacă fără de tendință, nu e și fără consecință.

— Pentru acei însă, care s'ar trage deoparte de orice mobile sociale religioase, ar rămâne încă o consecință de mare însemnătate în discuție. Scriitor de profesiune, acest Evanghelist a săvârșit *operă literară*.

Considerată literar, viața lui Isus, prin faptul prelucrărei unei teme de domeniul comun, nu aparține literaturei de creație ci se așază de drept în judecata *operei de artă literară*.

Socotită ca operă de artă, puterea de eliminare a componentelor estetice, ostracismul absolut al ornamentului, puritatea riguroasă a desenului, stricteța ideilor și simplicitatea sentimentului, absența imaginației și virtuozitatea realizărei, pot aduce în discuție acele două noțiuni excepționale de perfecție și sublim.

Lipsită de idee creatoare, desprinsă de atitudini personale, lucrarea lui Papini a urmărit și dobândit *realizarea*.

Insuși coloritul pare abolit pentru a fi conținut și exprimat în puritatea melodică a liniei. Noul Testament a găsit în Giovanni Papini imagistul unui album minunat în care fiecare aspect își contureazǎ candoarea liniilor pe transparența luminoasă a atmosferei, în care fiecare relief își trage hotărât umbra pe fondul de umbră.

O poezie puternică e difuzată în sufletul lucrărei, e proiectată calm și egal pe întreaga perspectivă.

Cele câte-va milenii de cultură și desvoltare artistică care descind în reprezentanța literară a lui Papini, par a-i fi slujit numai la putința de a extrage pin tumultul limbei și din amplificarea cugetărei, esența simplă a expresiei liminare.

Breviarul artistic creștin se așează astfel lângă operile artei păgâne. Alături de cele câte-va întruchipări definitive lăsate de evurile estetice Giovanni Papini a realizat *nudul sacru* perfect, *opera plastică* a entității Creștine.

Hortensia Papadat-Bengescu

SFARŞITUL

Pământul rătăcia bătrân în slavă,
Ca o navă,
Pe un ocean întunecat..,
Şi cum sclipia'nemărginire,
Părea de sus un obosit opaiţ
Ce pâlpăia'neştire
In bezna unui geam întunecat...

Cu'ncetul agonia îşi pompa
Licoarea verde şi moleşitoare,
Şi-o lâncedă înfiorare
Se strecura prin mădularele slăbite
Paralizând treptat orice mişcare...

Deasupra scoarţei hârbuite
Fiinţele mânate de-un fior de groază,
Se ascundeau prin muşuroaele zidite,
Cătând în sânul mucedelor încăperi
Scăparea ce acum nu mai venia de nicăeri.

Şi atunci în aer
Se săvârşi banala întâmplare.
In spasmul efemer al unei clipe
Bătrânul s'a uitat livid spre soare,
Şi dând un răcnet lung
Din toate glasurile la un loc,
Străpunse'n plin văzduhul
C'un junghiu enorm de foc...

In urmă hohotind ca un smintit
Prin haosul de spaţii pale-violete
Pustiul arăta cu degetul întins
Un gol nemăsurat ivit
In gingia ştirbită de planete...

Iar pe un astru depărtat,
Un astrolog deasupra unei planşe aplecat,
A şters încet o stea cu roşu..,
Şi-apoi pe-o carte groasă însemnă cu supărare
O dată oarecare...

I. Valerian

CRONICA LITERARĂ

Const. Kiriţescu

Istoria războiului pentru întregirea României
1916—1919. Volumul I.

Războiul ne-a adus o suficientă literatură de războiu şi o şi mai abondentă literatură patriotică. Aprigi în dorinţă, suntem tot atât de aprigi şi în saţiu; după ce am reclamat-o, am început să privim cu nelinişte valul de literatură războinică. Ingrijorarea, de fapt, n'ar trebui să vină dela natura acestei literaturi ci dela calitatea ei; distanţa de timp ce ne desparte de războiu fiind prea mică, n'am depăşit încă, în literatura, faza retorică, iar în istoriografie faza jurnalului de campanie sau a relatărilor singulare. Şi în una şi în alta, ne găsim în faţa unor manifestări subiective şi hipertrofice. Abia am păşit în pragul obiectivării; dincolo de el ni se deschid posibilităţi imense. Departe de a se fi epuizat, războiul va deveni cu timpul un ferment şi mai fecund de inspiraţie poetică şi de cercetare istorică. In literatură, zorii unor timpuri mai bune se văd în versurile de o viziune atât de realistă ale lui Camil Petrescu, în două nuvele ale lui Rebreanu (*Iţic Strul, dezertor* şi *Catastrofa)* şi în două nuvele ale d-nei Hortensia Papadat-Bengescu *(Ca să te pomenesc* şi *Omul căruia i se vede inima).* In istoriografie, era nouă începe cu remarcabila lucrare a d-lui Const. Kiriţescu.

Nu e nici rostul, nici competinţa noastră de a ne ocupa de valoarea de amănunt a acestei lucrări; sperăm că i se va face o critică militară. Datoria noastră este numai de a sublinia spiritul de obiectivitate ştiinţifică în care e concepută opera, ţinuta literară şi sobră a stilului, expresia cumpătată şi înfrântă a sentimentului. Om de ştiinţă, — deşi nu istoric, — autorul a adus în lucrarea sa disciplina cercetării adevărului. Pentru a se menţine în strictă obiectivitate, unul din capitole ar fi putut lipsi. *Agonia unei capitale (scene trăite)* s'ar fi putut publica într'o broşură separată; în domeniul impresiunei, se deplasează ceva din linia simplă a obiectivităţii, în care se desfăşoară întreaga această lucrare, prima încercare de evadare din câmpul retorismului şi impresionismului spre a fixa ştiinţific momentele esenţiale ale războiului pentru întregire a României.

E. L.

CRONICA DRAMATICĂ

TEATRUL NAŢIONAL

CIUTA, piesă în 3 acte de *Victor Ion Popa*.

Cititorii noştri cunosc cronicele artistice publicate în *Sburătorul* de d. Victor Ion Popa şi le vor fi apreciat competenţa şi cumpătarea de judecată. Mai puţin incisiv şi ca simţ critic şi ca stil decât d. F. Şirato, d. Popa s'a distins prin obiectivitatea omului care nu e închis într'o viziune personală. Vizitatorii expoziţiei de astă primăvară au descoperit în d. Popa, pe lângă un admirabil caricaturist şi desenator cunoscut şi din ziare, şi un modelator de statuete expresive. Puţini ştiu că d. Popa a debutat prin a fi actor şi că e uneori şi poet ; mai rămânea să găsim în acest tânăr atât de dotat şi un autor dramatic. Premiată anul trecut de critica dramatică a ziarelor noastre, *Ciuta* a văzut lumina rampei anul acesta nu numai în concertul de elogii ale presei cotidiane, care nu putea decât să se repete, dar şi la adăpostul unei remarcabile favori publice. Spectatorii au subliniat cordial debutul unui scriitor român, semn al constiinţii datoriei faţă de literatura dramatică originală. Ar fi de dorit ca această cordialitate spontană a publicului să lumineze şi conştiinţa tutulor celor ce sunt sau vor mai fi în fruntea teatrului. Cea mai de seamă datorie a unui Teatru Naţional este de a crea un repertoriu naţional, de a stimula literatura dramatică originală. Nici un fel de alte reprezentaţii, în orice condiţii s'ar da, nu ne'ar putea despăgubi de lipsa unei iniţiative inteligente în alegerea repertoriului român. . Teatrul Naţional a publicat lista bogată a pieselor streine pe care le va juca în stagiunea aceasta. E cu mult mai important să cunoaştem lista pieselor originale cu care se va prezenta spre a-şi justifica menirea.

Cu toată fraglitatea constructţiei sale arhitectonice (actul III) şi a literaturizării retorice a unor scene (actul II), *Ciuta*, d-lui Victor Ion Popa are nu numai elementul viu al dialogului ci şi meritul unui întreg act (actul I) de atmosferă provincială admirabil prinsă, deşi în slabă legătură cu ţesătura piesei. Prin figura doctorului Mincu şi a nevestei sale, d. Victor Ion Popa a dovedit că are darul observaţiei, esenţial oricărei opere dramatice. D. N. Soreanu a făcut din bătrânul Mincu o creaţiune magistrală.

Cu aceste însuşiri, *Ciuta* e promisiunea unui viitor dramaturg, iar pentru Teatrul Naţional reprezintă un început bun.

E. L.

ÎNSEMNĂRI LITERARE

După întreruperea din timpul verii, SBURĂTORUL LITERAR reapare cu aceiaşi directivă şi cu aceiaşi colaboratori.

Duiliu Zamfirescu. Publicând una din scrisorile lui Duiliu Zamfirescu, revista *Convorbirile literare* face un apel către toţi cei ce au corespondenţă de la răposatul romancier pentru a i-o comunica spre publicare. Publicăm şi noi o scrisoare, în care sriitorul se zugrăveşte destul de caracteristic:

Odobeşti 21 Novembre 1911

Stimate Domnule Lovinescu,

Intorcându-mă la ţară, am putut ceti în linişte studiul D-voastre asupra a 4 din romanele mele. Imi pare rău că nu v'aţi întins şi asupra celorlalte, Anna *şi mai cu seamă* Lydda

Aşa cum e pusă chestiunea — adică dovada de făcut contra oamenilor de rea credinţă sau pentru cei ce nu au cetit lucrările mele, că aceste lucrări nu sunt nici antinaţionaliste nici antiardeleniste — ea e tractată cu mare competinţă. Bine că se mai găsesc şi oameni de treabă, care să nu fie terorizaţi de comitetul ariviştilor dela Iaşi!..

După cât am înţeles, însă, D-v. aţi dat dovadă nu numai de curagiu, faţă de oameni nesinceri, ci şi de dezinteresare, faţă de naivii dela Românul, *respingând colaborarea remunerată la ziarul de peste munţi.*

Eu apreciez foarte mult această bărbătească hotărâre de a nu cedà din convingerile noastre, atunci când simţim că se comite o nedreptate sau se atacă adevărul. Dacă ar fi mai multă lume curată la suflet, s'ar trăi mai uşor. Dar mincinoşii, ariviştii, toţi acei ce au înţeles că prin teroare se poate ajunge încă departe în ţara românească; sunt legaţi între ei, şi cu atât mai strâns, cu cât sunt mai lipsiţi de talent. Fireşte că talentele adevărate străbat întotdeauna; dar uneori ele străbat târziu, şi adesea le iau înainte îndrăzneţii fără talent, ce sintetizează un moment politic sau economic.

Eu, personal, nu mă tem de nimeni, decât de propria mea conştiinţă. Câţi oameni pot zice acelaşi lucru? Din nenorocire foarte puţini. D-l Stere se ascunde după Nicanor şi muşcă de unde poate. Pantelimon e mai subţire la obraz.

Mă uit împrejur şi mă înspăimânt de câtă laşitate văd. Laşitate, platitudine. încovăire de şira spinării, minciună şi lipsă de lealitate. Asta esta marfa cu care se speculează în piaţă. Aşa că, chiar atunci când cineva nu împărtăşeşte în toate politica unui bărbat ca Primul Minislru de astăzi, D-l Carp răsare deodată, din mulţimea asta de pleutres, *ca o raritate şi o frumuseţe morală incomparabilă.*

Vă rog dar să ştiţi că eu pun foarte mare preţ pe un om care mai de grabă renunţă la o leafă decât la o convingere; să ştiţi şi să luaţi notă.

Al D-v. foarte obligat

Duiliu Zamfirescu.

Finalul, în care scriitorul mă invită atât de apăsat să iau notă de buna lui părere, depăşia întru atât convenienţele mele încât relaţiile noastre nu aveau perspective de continuare. Ceiace s'a şi întâmplat.

Flacăra.— Răspunzând invitaţiei *Vieţei noi* de a fuziona cu *Sburătorul*, *Flacăra* găseşte că Sburătorul ar fi „sbârnâitul incomod al unei viespi în armonia unei sonate de Chopin". Străbătând sumarul ultimului număr al *Flacărei*, îi reproducem lista colaboratorilor fără nici o omisiune: I. Foti, N. Beldiceanu, Mihail Munteanu, Perpessicius, Julieta Lascarov Lupaşcu, Gr. Popiţiu, D. F. Dima, Const. A. I. Ghica, Al. Negură, Eugen Titeanu, V. Corbasca. Este acum uşor de înţeles de ce *Flacăra* reprezintă „armonia unei sonate de Chopin"; este însă şi mai uşor de priceput resemnarea cu care ne primim rolul sbârnâitului viespei în armonia unei astfel de sonate.

Legea progresului. — Citim în ultimul număr al *Adevărului literar*: „Nu se poate tăgădui că în deosebi în ceiace priveşte comedia am făcut — de când cu Alecsandri şi Caragiale — cam aceleaşi progrese, care în literatura franceză au fost realizate dela *Bărbierul de (sic) Sevilla* pînă la *Sgîrcitul* lui Molière."

Autorul acestei constatări a unui progres *à rebours* e cunoscutul nostru critic literar Ioan Slavici, deşi ar fi putut fi d. Struţeanu.

Cazul Iorga-Mercure de France. — Puţin atentă faţă de conflictele culturale, presa s'a ocupat totuşi cu abundenţă de aventura d-lui N. Iorga în coloanele revistei *Mercure de France*. Tot ce se referă la d. Iorga aţâţă curiozitatea şi interesul publicului: i se cuvine această dreaptă recunoaştere.

Insărcinat de *Mercure de France* cu rubrica literaturii române, d. Pompiliu Păltănea, student la Paris, a debutat prin a prezenta literatura română modernă gravitând în jurul inexistentei reviste *Viaţa nouă* a d-lui Densuşianu; în al doilea rând, a căutat să discrediteze situaţia d-lui Iorga în faţa opiniei publice franceze, prezentându-l ca pe un vechiu duşman al culturii franceze. Situaţia d-lui Iorga, în această privinţă este, nu se mai poate mai limpede. Atitudinea sa duşmănoasă faţă de cultura franceză nu s'a manifestat numai în consiliile facultăţii, dispreţuind diplomele franceze, în cursurile universitare, combătând politica şi mai ales ideile revoluţiei franceze, într'o activitate publicistică de peste treizeci de ani, ironizând literatura modernă franceză, ci s'a manifestat şi printr'o mişcare de stradă de un destul de mare răsunet. Lucrurile aceste nu erau o taină pentru nimeni, după cum nu e o taină nici faptul că, şovăind doi ani în timpul războiului mondial, d. Iorga s'a raliat cel din urmă la situaţia de fapt a războiului alături de aliaţi. Variaţiuni ce trebuiau să rămână însă o chestie de polemică internă, de oare ce poziţia actuală a d-lui N. Iorga are o importanţă internaţională; d-sa este ambasadorul culturii române la Paris. Oricare i-ar fi fost atitudinea trecută, nu putem decât să ne bucurăm că şi-a schimbat-o; în loc de a ne încerca să-i sdruncinăm situaţia, trebue deci să i-o consolidăm; prestigiul său ne măreşte pe al nostru. Căci nu putem contesta că d. Iorga e personalitatea cea mai reprezentativă a culturii române în timpul de faţă; nimeni nu-l ajunge nici în erudiţie, nici în putere de muncă, nici în marele dar de a fi comunicativ şi de a împrăştia, oriunde ar fi, viaţa.

Invinuirile d-lui Pompiliu Păltănea din *Mercure de France* pot fi deci juste; ele sunt însă o faptă rea şi nepolitică şi cu atât mai regretabile cu cât îndărătul lor se ascunde d. Densuşianu, apărătorul „geniului latin", fidel, desigur, dar fără talent şi personalitate.

E

ică, Eminescu, Caragiale,
, E. Lovinescu, Em. Gâr-
Al. Brătescu-Voineşti, Oct.
u-Aldeal, Contesa de Noailles.

LEI 8.—

urumul Eladei, Matilde Serao, Emile Fa-
uto Cellini, J. J. Weiss, Fogazzaro, M. Sadoveanu,
Oct. Goga, D. Anghel, etc.

LEI 8.—

VOL. III. — Victor Eftimiu, St. O. Iosif, Em. Gârleanu, Coşbuc, Oct. Goga, Al. Macedonski, D. Anghel, M. Sorbul, Cinquantenarul romanului românesc, V. Alecsandri şi antichitatea latină, Carlo Goldoni, Henri Bataille, etc.

LEI 10.—

VOL. IV. — **Revizuiri literare** : Caragiale, T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, N. Iorga, I. Al. Brătescu-Voineşti, Al. Vlahuţă, Poezia populară, Literatura „Sămănătorului", etc.

LEI 12.—

VOL. V. — L. Rebreanu, Duiliu Zamfirescu, Elena Farago, T. Maiorescu, Chendi, Carmen Sylva, Vissarion, Rotică, Literatura Ardealului, Shakespeare, Ibsen, Eschil, Euripid, etc.

LEI 14.—

VOL. VI. — Al. Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, T. Arghezi, D. D. Pătrăşcanu, C. Stere, G. Lazăr, Anticipaţii literare etc.

LEI 15.—

VOL. VII. — Al. Odobescu, B. P. Haşdeu, Al. Davila, I. Minulescu, Lucian Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu, Caton Theodorian, Delavrancea, Alfred Moşoiu, Bacovia, T. Arghezi, Victor Eftimiu, F. Aderca, B. Fundoianu, Em. Bucuţă, Literatura şi viaţa, Anticipaţii literare, Literatura şi războiul, etc. etc.

LEI 20.—

TRA

SOCIETATE AN

41, ST

Sucursale: BUCUREŞTI — S

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi,
Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi,
Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Săra
Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoş

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru sa on

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

Preţuri mai eftine ca oriunde

S'a descis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MĂTĂSURI :: LENAJURI
PÂNZETURI :: ARTICOLE
DE MARIAJ :: GALANTERIE

Mare Raion de
FURNITURI DE MODE
INCĂLŢĂMINTE etc.

Preţurile excepţionale

Gustaţi delicioasele

produse ale

BOMBONERIEI ◆ ◆ ◆

◆ ◆ ◆ RENAISSANCE

cari se păsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

En Gros la Fabrica

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „CULTURA", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURĂTORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIU

SUMARUL No. 42

E. Lovinescu . . . . Există o literatură română?
Camil Baltazar . . . . Clopotele
I. Petrovici . . . . Discurs la înmormântarea lui Take Ionescu
Vladimir Streinu . . . . . . Oboseală
Marcel N. Romanescu . . . . Fabulă
Gh. Brăescu . . . . Sufletarul
Sanda Movilă . . . . Moartea cea albă

Cronica Ideilor: B. FUNDOIANU

Insemnări Literare

42

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100.—
„ „ ½ „ „ 60.—

Abonamentele se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la Librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă trimiţânnu-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei,

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRRT:

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VII

Lician Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

LEI 20.—

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 42 13 OCTOMB. 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

EXISTĂ O LITERATURĂ ROMÂNĂ?

II.

D. Fundoianu vroia să ne suprime; d. N. Davidescu ne reduce la simbolism. Ca formulare doctrinară, şi deci conştientă, literatura română ar începe prin urmare cu articolul d-lui Tudor Arghezi din revista *Linia dreaptă* de acum două-zeci de ani; ca realizare, ea s'ar situa între St. Petică şi generaţia actuală de simbolişti, trecând prin Eugeniu Sperantia, Mihail Cruceanu, Eugeniu Ştefănescu-Est, Th. Solacolu, Emil Isac, Cotruş şi alţi tineri sau mai bătrâni divers reprezentativi, pe care d. Davidescu îi crede legaţi prin aceiaşi conştiinţă artistică, deşi reprezintă de fapt tendinţe divergente.

In momentul în care simbolismul a încetat pretutindeni a mai fi un steag de luptă, d. N. Davidescu afirmă că literatura română începe şi se continuă printr'însul; carabinieri tardivi, sosim şi în literatură după mistuirea marilor mişcări literare.

⁂

Aceste mişcări nu pornesc din concepţiuni definite şi pozitive; îndărătul lor e numai spiritul comun de reacţiune împotriva unei formule învechite de artă; formula viitoare izvorăşte dintr'o elaboraţie lentă ce nu prinde conştiinţă de sine de cât mult mai târziu. Ura împotriva înaintaşilor este adese singura trăsătură de unire a soldaţilor idealurilor noi; după victorie totul îi desparte. Simbolismul a pornit negreşit şi el dintr'o reacţiune; nu trebue să-l considerăm însă numai prin latura lui negativă ci şi prin caracterele esenţiale care îi dau un aspect şi o unitate interioară. Ieşind din faza militantă a negaţiunii, şi înscriindu-se în ritmul curentelor literare ca o undă distinctă, simbolismul poate fi redus la elementul lui caracteristic. El nu mai poate fi confundat cu individualismul în artă cum îl confundă d. Davidescu: orice talent nou este afirmaţia unui individualism; el nu e principiul eliberator dintr'o formulă literară veche: orice şcoală nouă reprezintă principiul unei eliberări. In literatura română, simbolismul nu înseamnă deci descătuşarea poeziei din tiparele eminescianismului: Coşbuc ar fi atunci primul nostru simbolist şi, desigur, cel mai talentat. Simbolismul nu reprezintă de asemeni numai o revoluţie metrică, după cum nu reprezintă nici căutarea ineditului sensaţiei sau a expresiei: primenirea fondului şi a formei este din fericire un fenomen general al evoluţiei artei. Simbolismul este în realitate de o natură mai specifică. In ultimă analiză, el nu e decât o adâncire a lirismului în subconştient prin exprimarea pe cale mai mult de suggestie a fondului muzical al sufletului omenesc. Natura fondului impunea dela sine stările sufleteşti vagi, neorganizate; natura formei suggestive impunea solubilitatea versului şi revoluţia prosodică. In acest sens esenţial, simbolismul a dat până acum literaturei române poezia d-lui Minulescu, a d-lui Bacovia, sau, mai de curând, a d-lui Camil Baltazar, cel mai caracteristic reprezentant al simbolismului tinerii generaţii. In nici un caz însă tradiţionalismul clasic al d-lui I. Pilat sau imagismul d-lui Blaga nu aparţin simbolismului, în care ar voi să-i înglobeze d. Davidescu, între d-nii Mihai Cruceanu şi A. Cotruş.

*
* *

Hiperliric, sondând inconştientul, mistic uneori, simbolismul reprezintă esenţial o reacţiune împotriva intelectualismului; prin această notă fundamentală el pare a fi inactual. Duşmanul lui cel mai perseverent la noi este totodată şi istoriograful lui cel mai pios: d. N. Davidescu. Reclamând intelectualizarea emoţiei, el a luat în realitate poziţie împotriva simbolismului. Numai o confuzie de elemente pur exterioare, spiritul de frondă şi nevoia de reconstrucţie l'au putut face apoi să afirme că literatura română începe şi se continuă prin simbolism. Critic antisimbolist (de pildă în volumul *Idei şi directive literare)*, d. Davidescu este şi un poet antisimbolist (de pildă în seria de poeme *Cântecul omului)*. Antisimbolismul poeţilor mai noi se manifestă fie prin intelectualizarea emoţiei, fie prin reducerea lirismului, ca fond, la sensaţie, iar ca expresie, la imagine; acest gen de poezie elementară nu reprezintă de altfel numai o reacţiune împotriva simbolismului, ci o disolvare a lirismului însuşi.

E. Lovinescu.

CLOPOTELE

Clopotele, bunici înțelepți,
au purces a glăsui în limba lor
rugi luminoase,
și tot orașul a căzut în genunchi —
copleșit
de limpezimea sunetelor armonioase.

Clopotele,
Acum și-au îngemănat glasurile
și mâinile
și vor cu limpezimea cântecelor
să 'mprospăteze toate fântânile.

Cad boabe mari de mărgărint
pe coperișurile lucii de lumină
asemeni unor ploi de-argint.

Cad boabe mari și limpezi
și sună clar,
cum ar suna zorile
într'un iatac cu geamlâc de mărgăritar.

Iubito, vin' afară:
Intinde-ți mâinile să cuprinzi
toată limpezimea solară
a clopotelor
și
dacă te va durea atâta primăvară
luminoasă,
închide ochii,
și 'ți vor pica pe pleoape
boabe mari de mărgărint
asemeni unor ape de argint.

Inchide ochii — iubito,
să simți cum sufletul ți-l înviorează,
clopotele
în luminoasa după amiază.

Inchide-ți ochii și trupul
în iatac detăcere,
să-și verse clopotele peste trupul tău
toate fântânile, până ce, iluminate,
vei putea întinde în larg mânile,
pline de soare,
făclii binecuvântătoare
și binecuvântate...

CAMIL BALTAZAR

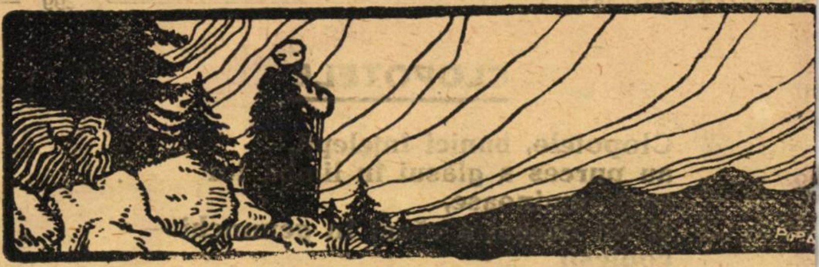

DISCURS LA INMORMÂNTAREA LUI TAKE IONESCU

Din partea fostului guvern Averescu, în sânul şi cu co
cursul căruia Take Ionescu şi-a desfăşurat ultima fază a stră
lucitei sale activităţi politice, am venit să rostesc un cuvànt d
laudă şi de jale la căpătâiul celui dispărut.

A fost un om cu însuşiri excepţionale. Desigur unul di
acele exemplare ce nu apar în fiecare zi, pe care natura le pre
găteşte îndelung şi după zămislirea cărora se odihneşte ma
multă vreme.

Cu ce-am putea să măsurăm pierderea pe care o încearc
astăzi ţara decât numai cu norocul de a-l fi avut!

Take Ionescu n'a fost omul unei singure calităţi, fie dâns
oricât de puternică şi scânteetoare. Intr'însul se îmbină ferici
şi armonic însuşiri care de cele mai multe ori se duşmănesc ş
se exclud. Pe el repeziciunea cu care inteligenţa lui prindea în
ţelesul lucrurilor şi raporturilor lor, cu care pe urmă îşi turn
gândirea în fraze limpezi şi captivante, nu l-au împiedicat s
fie şi un aprig muncitor, un neobosit cercetător al cărţilor î
nopţi de veghe prelungită. La dânsul idealele umanitare n'a
înlăturat calda dragoste de ţară, iar egoismul patriotic nu l'
stânjenit să fie ş'un cetăţean al lumei civilizate, — ceiace fac
astăzi ca draperiile de doliu să nu se mărginească la graniţel
ţării, ci să fluture triste şi 'n ţinutul altor popoare. In sfârşit l
el inteligenţa şi talentul, care fiind aşa de bogate ar fi putu
să se peardă ca la atâţia alţii în jocul fosforescent al unor con
strucţii imaginative, n'au încetat un moment să fie aceia ce le-
fost menirea lor originară: instrumente de acţiune, mijloace d
înfăptuire practică. Fiindcă — orice s'ar spune — nu ne-am năs
cut pentru a contempla, ci pentru a lucra — şi n'am fost aduş
pe lume nici pentru a o deplânge, nici pentru a o dispreţui di
vârful inteligenţei noastre, ci pentru a o schimba şi a o prefac
în mai bine.

Dela Take Ionescu nu ne-au rămas opere de visare hime
rică pe care alţii să le ajusteze cândva la realitate, ci fapt
politice pozitive, mai totdeauna larg concepute şi dibaciu re

izate. Izvorul cristalin al elocinţei sale abundente nu s'a mărgi-
it să încânte cu murmurul său dulce ori să răcorească atâtea
uri însetate; el a făcut o operă mai mare şi mai durabilă: a
ăpat cu apele sale veşnic împrospătate, într'o stâncă destul de
esistentă, o albie nouă şi majestoasă pentru destinul neamului
ostru.

Nu este nimeni cât de puţin în curent cu viaţa noastră
ublică şi să nu ştie că Take Ionescu a avut o rodnică şi fru-
noasă activitate. Ajuns foarte de tânăr, prin afirmarea sa la
ribuna parlamentului, pe cele mai înalte trepte ale politicei
oastre s'a distins din primul moment ca ministru de resort asi-
nilându-şi îndată problemele departamentului şi găsindu-le so-
uţii practice şi precise. Insă nici o clipă n'a rămas numai mi-
istru de resort, reuşind să îmbrăţişeze dela început în chip
uminos toate chestiunele momentului, având în toate discuţiunele
ropuneri fericite, făcute fără consideraţiuni savante şi pedante,
i simplu şi neted ca realitatea însăşi.

In totdeauna — tânăr sau mai în vârstă, — a fost unul din
sfetnicii principali în consiliile de miniştri după cum devenea
e urmă unul dintre aceia cari aveau mai adesea ori sarcina
le a înlătura în parlament greutăţile, de a smulge adesiunele,
le a înăbuşi adversităţile.

Dar atunci când capacitatea politică a lui Take Ionescu a
tins culmele sale cele mai înalte a fost în anii dinaintea răs-
oiului şi în aceia de după încheierea lui.

Toată lumea cunoaşte propaganda sa neobosită pentru
articiparea noastră la răsboi, propagandă întemeiată pe două
ucruri: pe o dorinţă arzătoare de a vedea înfăptuită România
uturor românilor, ceiace moartea care-l pândea în umbră i-a
ngăduit s'o vadă măcar un moment; al doilea pe o uimitoare
revedere a rezultatelor încăerării mondiale, prevedere atât de
xactă până în multe din detaliile sale, încât ţi-ar veni s'o de-
lari apocrifă, dacă n'ai avea despre dânsa atâtea dovezi neîn-
loioase.

In sfârşit un alt moment de mare înălţare politică îl re-
rezintă opera ce a executat-o după răsboiu, pe vremea cât a
ost ministru de externe în guvernul Averescu. Take Ionescu
u iscusinţa spiritului său ager şi-a dat seamă că pe locul unde
ieţuise în Europa Centrală organismul absurd al Monarchiei
ustro-Ungare, astăzi la pământ, nu poate să rămână un gol
nde să sufle slobode vânturile întâmplării, ci trebueşte pus
eva: un organism viguros şi logic, o forţă coherentă, o coope-
are sănătoasă de state, legate prin interese permanente, o clă-
lire modernă cu ziduri trainice de adăpost şi apărare, bine în-
eles fără priviri lacome în afară şi fără beciuri de robire înăuntru.

Această însemnată operă politică cunoscută în deobşte sub
umele de Mică Antantă şi care capătă zilnic o fiinţă tot mai
onsistentă, are în Take Ionescu pe unul din principalii săi făuritori. Prin întinderea şi forţa pe care o posedă România după

răsboi, prin rolul mondial pe care îl joacă sprijinită pe această alianţă de state, nici odată ea nu s'a aflat mai sus, niciodată n'a fost mai vrednică de marea sa origină şi putem zice că niciodată Roma cea bătrână n'a fost mai mult şi mai pe drept ca astăzi mama noastră. Şi tocmai între zidurile ei, printr'o bizară împrejurare, şi-a dat sfârşitul acel care prin activitatea sa eminentă a ajutat să ne ridicăm mai aproape de gloria străvechei cetăţi!

Nu ştiu la ce opere politice ar mai fi contribuit Take Ionescu dacă moartea nu ni l-ar fi luat înainte de vreme. Ştiu însă că în desorientarea şi confuziunea pe care a lăsat-o răsboiul chiar şi în ţările cele mai puternice, cu atât mai mult la noi, lumina clară a inteligenţei sale apărea ca un razim şi ca o nădejde chiar în sufletul celor care nu-l iubeau. Dispariţia lui neaşteptată se aseamănă cu un far care se stinge primejdios mai înainte de ivirea dimineţii. Şi ne rămăsese aşa de puţine faruri pe ţărmul valurilor agitate! Astăzi avem unul şi mai puţin! Grijele noastre sporesc, ochii noştri trebuesc să se deschidă şi mai tare, puterile noastre trebuesc să fie mai încordate. Şi cel puţin dacă din emoţia momentului de faţă am trage toate învăţămintele! Căci toţi acei care l-am cunoscut, fie că i-am fost prieteni constanţi, prieteni de o clipă sau adversari, fie că am lucrat alături, fie că i-am dat sau am primit dela dânsul lovituri, cu toţii la ştirea morţei sale am resimţit o durere care ascunde o mare preţuire a omului şi o dragoste poate nebănuită.

Cel puţin dacă din simţimântul acestei clipe în care ne despersonalizăm, ne ridicăm deasupra noastră înşine, am păstra ceva şi pe urmă când dispărţindu-ne de cel mort ne vom întoarce între vii. Cel puţin dacă ne-ar rămânea în permanenţă ceva din dispoziţia acestui moment, când nu ignorăm calităţile unui om din cauza defectelor, ci le uităm bucuros pe acestea din pricina calităţilor! De ne-am întoarce cel puţin la treburile şi rosturile noastre, de unde fireşte lupta nu va lipsi niciodată, cu inima mai bună, cu înţelegerea mai largă, cu sufletul mai puţin pătimaş, încorporând în conştiinţa noastră constantă măcar o urmă din ceiace resimţim acum şi ceiace a fost încă o trăsătură frumoasă a aceluia care pleacă dintre noi: anume ignorarea urei şi a răsbunărei. Şi acum că nu putem întârzia la nesfârşit, ori cât am mai avea să spunem, plecarea lui spre locuinţa cea din urmă, acum că drumurile noastre se despart, noi revenind la frământările noastre, dânsul intrând în pacea veşnică între munţii care îl vor străjui cu devotament, când el i-a scutit de-o strajă mai obositoare, acea dela graniţa ţării, — acum să-i zicem resemnaţi cuvântul pe care am fi vrut să i-l rostim acei mai tineri de cât dânsul peste mulţi ani, fiind bătrâni noi înşine:

„Uşoară să-ţi fie ţărâna“.

I. Petrovici.

OBOSEALĂ

Cetăţile de nord încărbunate
Şi 'n cuşti de zări opace 'ncarcerate,
Cu-un coviltir de ceruri sprijinit
Pe turle de uitate catedrale,
Cetăţi de nord ce 'naltului trimit
Doar gânduri îmbâcsite de furnale,
In mine şi-au lăsat fără să ştiu
Tot cerul povârnit şi cânepiu,
Ce 'n umed zob de ceţi fărimiţat
Se surpă peste ele ne 'ncetat...

Geografica reţea de pârâiaşe
A vinelor ce trupul mi-l străbat,
Furând înfriguratelor oraşe
Din ritmul lor nervos şi sacadat,
Pulsează, subterană şi domoală,
In loc de sânge, astăzi oboseală.

De-acum n'aştept decât să mă închidă,
Ca 'ntr'un interior de crisalidă,
Odaia-mi vătuită de tăcere
Şi 'n mine — auitoare încăpere —
S'ascult tumultul negrelor oraşe
In scrâşnet de-angrenaje uriaşe
Cum moare ca o pantă în scădere.

Şi când, târziu, s'o mulcomì odată
Chiar sgomotul întârziat în mine,
O! inima-mi cât încă-o să mai bată,
Din trupul potolitelor maşine
Va fi atunci asemeni cu o roată
Ce 'n mers mai întârzìe de la sine...

VLADIMIR STREINU

FABULA

Când pe lume Dumnezeu întâia oară
prinse apele în mreje de argini,
àripile toate se muiară
sub poveri de flori de mărgărint.

— Vreau să muşc din caşcavalul lunei,
zis-a àcvila, grumajii scuturând,
şi-a pornit întunecând lumina,
spintecând văzduhul ca un gând.

— Vreau să mă cufund în lacul lunei,
măcâl o lebădă pe prund;
şi'nşelată de mirajul apei,
se lăsă ca piatra până'n fund.

Ci privighetoarea, stei în lună,
a simţit că-i picură în suflet;
a schimbat-o'n perle sunătoare,
piruindu-şi ultimul răsuflet.

Dar în zori când àcvila aduse
neguri mari pe-aripile deschise,
lebăda cu haină de lumină
ciuguleà din pene stropi de vise.

Şi cum se porniseră'mpreună
povestind isprava lor lunară,
dând de-un leş în drum, se minunară
cum de mori din lacrimă de lună.

Marcel N. Romanescu

SUFLETARUL

Duduia, femeie nemăritată, sulemenită, cu părul oxigenat, cu *lorgnon* ce-i atârna de gât, îşi luase rămas bun dela toţi şi era gata să se urce în brişcă, trasă de mult la scară, mânată de un unchiaş desculţ, în cămaşe de cânepă, cu pălărie mare, înverzită de ploi, cu chimir lat, bătut în ţinte. Dar întorcându-se pentru a săruta înc'odată pe soră-sa, pe *coniţa,* văduvă fără copii, zări plodul care o servise toată iarna şi care dormise cu ea în odaie, culcată jos, pe covor, înaintea patului. Deschise cu intenţie vădită geanta în piele de crocodil, cu colţuri argintate şi răsgândindu-se aproape în acelaş timp, scoase numai o batistă minusculă, dantelată, îşi desmierdă nasul, ferind cu îngrijire văruiala, o puse încetinel la loc şi o întrebă cu dărnicie:

— „Ce să-ţi aduc la anul, Măndică".

— „...".

— „Să nu-i aduci nimic, că-i leneşă...".

— „Las, garantez eu că n'are să mai fie, nu e aşa?.. Vorbeşte, spune ce să-ţi aduc?..".

— „...".

— „Dă-o'ncolo, că e o prefăcută şi o mincinoasă de n'are margini...".

— „Vai, aşa faci?!... E ruşine, fată, să nu mai spui minciuni, că tae popa limba... Hai, spune, ce să-ţi aduc?".

— „...".

— „Sărută mâna duduii, ce stai ca o proastă. N'auzi ce te întreabă... că acu te plesnesc. Ia degetele din gură, toanto! Zi: să-mi aduci o rochie, dac'oi fi cuminte şi oi asculta pe coniţa, şi n'oi mai sparge nimic că nu ţi-am spus isprăvile dumisale... alaltăieri a spart o ceaşcă, o linguriţă lipseşte dacă n'o fi furat-o. Dumnezeu ştie c'a fost mă-sa pe aci...".

— „Ei iart'o şi mata acum, pentru ultima oară, de hatârul meu... Hai spune, Măndico, vrei rochie?".

— „...".

— „Ori poate vrei ciuboţele?.. Ce-ţi alegi tu, rochie sau ciuboţele... ce-ţi place mai tare?".

— „...".

— „Vezi ce îndărătnică e!.. Imi vine nuştiu ce să-i fac când o văd aşa încăpăţânată".

— „*Prenez-la avec du bien* Ia spune-mi Măndico numai mie, încetişor, la ureche să nu audă nimeni, rochie sau ciuboţele?".

— „...".

— „Ei dacă faci aşa mă supăr... vrei să plec supărată?.. Nu iubeşti tu pe duduia ta?... Altă dată nu te mai culc cu mine în odaie... Spune repede ce să-ţi aduc?..".

— „...".

— „Să spui că te coşesc în bătae, dacă nu spui,.." hotărî coniţa, repezindu-se să ia biciul... „Rochie sau ciuboţele?"

— „...".

— „Spune, Măndico, spune tată... spune ce întreabă duduia, că ne omoară coniţa", o îndemnă blajin unchiaşul, uitându-se nepătruns în zare, cu hăţurile întinse.

— „O păpuşă", şopti fata tremurând cu ochii în jos, îmbujorată ca de friguri.

— „Ei dă, oameni buni, vă place?.. Aţi mai pomenit aşa soiu rău? Gândul ei e tot la joacă.. Lipseşte, scârnăvie, să nu te văd...

Gh. Brăescu

NOAPTEA CEA ALBĂ

DEZACORD

Lelia râde cu hohote şi îşi duce mâna la inima care cânta pentru întâia oară. Işi duce mâna la inimă, de teamă să nu spargă cântecul nebun, vasul cu pereţii de cristal, în care Lelia vede mişcându-se àcele dureroase, cari apasă clapele invizibile, ce cântă în noaptea asta, pentru întâia oară. Păcat că nu e şi Mihai să-l asculte, căci pentru el era cântecul — şi Lelia râse iar — ce râs ciudat! In odae se făcu deodată linişte. Inima tăcuse subit şi devenise opacă, încât Lelia numai auzì şi numai văzù nimic... Şi i-se făcù urât... un urât grozav de a fi singură. Dece oare întârzia Mihai în noaptea asta? Ce urât grozav şi cât se simţia de singură! Erà într'adevăr singură? Prin rochia de casă se desenă pântecele rotund... Lelia se cutremură de desgust... Nu, nu erà singură, fireşte că nu erà singură. In fiinţa ei mai trăià o fiinţă pe care nu o cunoşteà, pe care nu trebuià s'o cunoască.

Ar vrea să sugrume necunoscutul, care îi stricase rostul vieţii, şirul gândurilor, care o înnebunise — da, o înnebunise.

Un copil, trecând într'o zi pe lângă ea, îi spusese nebună — se vede că şi Mihai îşi dă seamă de lucrul acesta, deaceea nu mai venià. — Dar dacă ar veni în noaptea asta, i-ar scoate ochii, ochii aceia cu lumini de apă schimbătoare şi mincinoasă şi şi-i-ar prinde în păr cu două ace lungi de aur. Ii şi vede trămurând în vârful acelor, cu fire lungi, roşii, de sânge, ce se preling în părul ei negru şi Lelia râde de voluptatea amară a gândului, pe care îl crede împlinit.

Se trânteşte pe pat şi închide ochii ameţită. Clipeşte nervos, îi redeschide, se uită aiurită. Se miră că vede atâta lumină în odaie, par'că acum o vede întâia oară. Ce noapte albă, ce noapte tăcută. Infiorător de albă şi de tăcută. E atâta lumină, de par'că a nins. In noaptea asta, luna şi-a stors toată lumina de-asupra oraşului adormit. Fire lungi se răsucesc în spirale de lumină, se încurcă în ramurile copacilor, cari tremură şi îşi desfac frunzişul Valuri de lumină se aşează între ramuri, în cuiburi albastre, plutitoare şi când ramurile se mişcă, cuiburile se sfărâmă şi alunecă sub frunze, în timp ce bucăţi mici de oglinzi, tremură în frunzişurile somnoroase.

Lelia se ridică dupe pat şi se apropie de fereastră. Işi sprijine capul de geamuri şi rămâne visătoare, cu figura liniştită, dar foarte palidă. Risipa de lumină îi strecoară în suflet o linişte ciudată. Luna curge şi inundă acoperişurile ce par spălate — albeşte zidurile, lasă pe geamuri oglinzi şterse şi fugare, lasă lacuri de lumină pe străzi şi acolo, unde drumurile se întretae, pâlpâiri de lumini mici şi graţioase dansează într'o sarabandă albastră. E un amestec de fumuriu, de albastru, de alb spălăcit, de tonuri moarte şi potolite. de pâlpâiri încete de lumini îndepărtate. Mari mici şi subţiri, alunecă uşor, ca pe o apă. Lelia îi vede cum se duc la vale, pe apa luminoasă a cerului, ca străvezii rândunele de sticlă, cu aripile desfăcute, mulate în albastrul lunii.

Dece doarme toată lumea aşa profund în noaptea asta? Oare acolo, în dosul geamurilor închise şi storurilor lăsate, nu se frământă nici un suflet, nu se chinueşte nici un gând? Sunt oamenii aşa mulţumiţi încât se pot bucurà de pacea somnului, acolo în dosul geamurilor închise, în casele albite, în oraşul mort ca într'un cimitir?

Şi ochii i-se măresc, se rostogolesc în orbite cu pâlpâiri ciudate, înviorați de un gând ce i-s'a ivit în minte şi Lelia isbucneşte din nou în hohote prelungi de râs.

A plecat de lângă fereastră, şi-a început să caute grăbit în sertarul „bureau"-ului din care a scos un ac lung de aur, la capăt cu o salamandră cu ochii de smarald... Râde cu hohote prelungi şi îşi aruncă vesmintele de pe ea grăbit. Luna a înecat odaia în pulbere albăstrie şi a tras chenare de lumină pe mobile, pe fiinţa albă a Leliei fire albastre iar părul i-l'a pudrat cu praf de argint. Brusc se întrerupe din râs şi deşi numai râde, totuş i-se pare că îşi aude râsul jucându-i în urechi, îl vede, da îl vede împletindu-se cu lumina de lună, alunecànd prin odae şi rămânând încremenite în cristalul oglinzii. Lumina a încremenit în clopoţei morţi de argint, iar râsul a încremenit înfiorător, roşu; întins pe două şiraguri de dinţi albi. Deşi Lelia nu mai râde demult, dar râsul a rămas acolo, în cristalul oglinzii, roşu, înfiorător ca un sigiliu, alături de clopoţeii morţi, de argint.

Un sgomot ca un pâlpâit — sub straşină — o face să tresară — o rândunică ce sboară, se duce, vine cu pae în cioc, îşi clădeşte un cuib. Lelia zâmbeşte cu milă şi dispreţ. Rândunica îşi clădeşte un cuib, pe când ea... 'şi întoarce spatele, se întinde goală pe covor, cu acul în mână, închide ochii şi şi-l răsuceşte adânc, în pântecele ce se contracta brusc. Atât de adânc, până când nu mai rămâne afară decât salamandra, ca o agrafă de aur. Intreaga fiinţă se contractă, se strânge şi se răsuceşte ca un inel. Ochii se rostogolesc enormi, dinţii strâng buzele aşa tare încât ţâşnesc stropi de sânge, ce se preling pe bărbia de marmoră. In oglindă, râsul acela roşu, acea bătae de joc de ea însăş, tremură şi o sperie mai mult decât durerea ei. Pleoapele se lasă grele să nu mai vadă, dar încetul cu încetul se subţiază, o ard şi prin ele, râsul se iveşte mai batjocoritor... Ingrozită ar vrea să strige... ştie însă că nu trebue... şi de teamă să nu strige, într'o supremă încordare, îşi duce mâinile la gât şi strânge... srrânge... strânge.

Asfinţitul roşu al lunii, lasă pete mari de sânge, ce se preling pe mobile, pe covoare, înfăşurând trupul încremenit şi adus ca un arc, al Leliei, într'o îmbrăţişare roşie.

Iar a doua zi, în revărsatul zorilor, sub streaşina ferestrii rândunica ce clădise toată noaptea un cuib, căută cu sufletul cald şi bucuros aşteptând să'şi crească puii ei.

Sanda Movilă

CRONICA IDEILOR

PROBLEME VESELE: PENTRU EDUCAŢIA CLASICĂ

> *Et puis vous enseignez en langue vulgaire. Il n'y a d'hérésies qu'en latin.*
>
> **Renan**, *L'Eau de Jouvence.*

In Franţa se discută din nou existenţa categoriei de învăţământ, care se numeşte *„les humanités“* şi care e popasul în care viitorii intelectuali îşi fac stagiul real, la ţâţa culturei greceşti şi latine. Lumea clasică a fost din nou pusă în discuţie şi suprimarea ei a fost cerută în favoarea graiurilor vii, (se ştie că grai viu e acela cu a cărui patrie există raporturi de comerţ şi de război) şi latina, de-o pildă, e o limbă moartă. La discuţie, toată Camera franceză a asigurat totuşi pe Homer de dragostea ei.

Problema n'a luat capăt. Ea se va mai dezbate încă, cum s'a mai dezbătut. De nenumărate ori, dela Condorcet încoace, parlamentele Franţei au adăpostit argumentele pro şi contra. Pe nesimţite însă, aproape fară decizia nimănui, cultura clasică scade în materia din învăţământ — şi se decolorează. Franklin o compara cu obiceiul pe care-l căpătară nobilii de a-şi duce pălăria sub braţ, din clipa când începură să poarte peruci. Nu mai era necesară pălăria? Nu mai era utilă cultura clasică? Franklin ar fi fost de părere, fără înduioşare, să fie amândouă lăsate acasă.

* * *

A fost o vreme în care educaţia, atâta câtă exista, era exclusiv clasică. Se preda retorica, sau teologia, se preda fizica sau filosofia — dar numai în latineşte. Dealtfel fizica antică se găsea toată în singulara poemă a lui Lucreţiu, cum ştiinţa socială toată se găsea în Aristot. Acum, un profesor oarecare, un quidam, rezumă pe nerumegate istoria celor noui sau celor vechi, într'o limbă vulgară şi o minte neutră, când învăţăcelul culturei clasice citea istoria în Tucidide, în Tit-Liviu şi în Plutarc. Limba latină a fost până deunăzi şi o limbă vie; n'a fost oare ea limba evului mediu, a lui Scot Erigene din veacul XI, a lui Jean de Salisbury din XII, a lui Raymond Lulle din XIII; a lui Boccacio, a lui Machiavel, a lui Linné, a lui Bacon de Verulam? Atâta timp cât latina a fost limba poeţilor, a bisericii şi a metafizicienilor, limba a fost vie; învăţământul trebuia s'o respecte; a respectat-o.

Asupra foloaselor acestei limbi unice, păstrată vie, de o clasă aristocratică de oameni, ar fi inutil să inzistăm. Limba latină n'a fost numai un blazon, pentru orgolii şi nici numai un semn distinctiv între inteligenţă şi canalie; ea a constituit de fapt, primele drumuri de fier şi primele mijloace de comunicaţie din Europa. O descoperire astăzi trebue să aştepte dela savanţii locali consacrarea ca, după ani, să-şi găsească un tălmăcitor mediocru, până să ajung ăla urechile savantului care nu poate memoriza mai mult de trei-patru graiuri. O carte scrisă azi în jargonul patriei de origină, pătrunde de o mie de ori mai greu (cu toată creşterea imprimeriei şi librăriei) decât o carte scrisă atunci în latină. Telegraful şi telefonul nu pot suplini cu nimic răul.

Lucrul e atât de adevărat încât chiar cultura românească n'a putut pătrunde în Europa decât atunci când limba latină era universală.

Graţie cărţilor lui latineşti (şi nu nenumăratelor graiuri pe cari le poseda) Dimitrie Cantemir s'a putut onora membru al Academiei din Berlin. Graţie ştiinţei lui în scrierea latinească, spătarul Milescu, celălalt poliglot al nostru, a putut într'o vreme când nu existam, în 1669, să ia parte la o discuţie dela Port-Royal şi să publice alături de Pierre Nicole şi Antoine Arnauld, în favoarea bisericei catolice studiul: *Enchiridon, sive Stella orientalis occidentali splendoris, id est Sensus ecclesiae orientalis scilicet grecae de transubstantione corporis Domini aliisque controversiis...*

* * *

Revoluţia dela 89, care-a adus eroarea democratică, adică eroarea egalităţii oamenilor, a pus în piaţa Grevei ghilotina şi pentru cultura clasică. Noua clientelă politică a adus, odată cu o nouă ignoranţă şi frica de idolii vechi. Revoluţia a creat un sentiment nou faţă de cultura clasică — cu un cuvânt: cultură: ei au pus *respectul* în locul *necesităţii*. In adevăr, în puţină vreme, educaţia a devenit din prilejiul câtorva puţini, aproape numai nobilii, un fel de obligaţie naturală a tuturor cetăţenilor din Franţa şi aiurea.

Nobilii nu căutau în şcoală o profesiune; după 89, şcoala are mai cu seamă obligaţia de a pregăti pentru bresle; nobilii îşi creaseră din cultură *un scop*, în sine, fără utilitate alta decât o desăvârşire a calităţilor prime din dar, o *necesitate* pusă deasupra celorlalte; democraţia avea să facă din şcoală un *mijloc*. Condorcet, autorul *Planului* de *Invăţământ* pe care-l impune revoluţia, recunoaşte totuşi că egalitatea e o reverie: „Inegalităţile au cauze fireşti şi necesare pe care ar fi absurd şi periculos să voim să le distrugem; şi n'am putea nici măcar încerca să eliminăm pe deantregul efectele fără să deschidem surse de inegalitate mai fecunde, fără să aducem drepturilor omului, lovituri mai directe şi mai funeste". Călăuzit de aceste idei, cari nu sunt străine de Voltaire, la ce concluzii ajunge Condorcet?: să se dea tuturor cetăţenilor *minimul de instrucţie necesară* pentru *independenţă;* să se dea tuturor cetăţenilor *o instrucţie tehnică şi specială care să-i prepare la profesiunea pentru care au aptitudini.*

Aşa dar, învăţământul pentru profesie! De-acum încolo, în loc de *cultură* putem utiliza cuvântul *învăţământ*. Cultura e o vocaţie; învăţământul e un mijloc de trai, de parvenire; burghezia şi denumeşte şcoala: a pregăti o carieră. Avem deci în locul unei şcoli de *diletanţi*, făcută pentru nobili, o şcoală făcută pentru democraţi, *utilitară*.

Şcoala aceasta s'a născut într'un secol, în care a debutat monstrul enorm, cu mii de capete: ştiinţa. In secolul acesta, s'a născut Fizica, Biologia, Geografia, Etnografia, Sociologia; mai toate ştiinţele exacte. In fiecare zi, geniul uman descoperea noui americi, până ieri nebănuite. Mai toate cunoştinţele cari, dela greci până atunci, abia puteau ocupa câteva volume, s'au mărit brusc şi atât de imens, ca şi cum li s'ar fi aplicat şi lor, ca speţelor animale. boala creşterii uriaşe, pe care biologii o numesc: *gigantanasie*. Noţiunile deveniră atât de multe, încât memoria unui singur om, nu le mai putea găzdui pe toate. De aici, din necesitatea asta, se născură cele două forme hibride de cultură: deoparte *specializarea* (atunci vom vedea, scrie Schopenhauer, intelectuali cari, în afară de ramura lor specială, vor fi nişte adevăraţi măgari) de alta: *cultura generală*,

Nu vom protesta împotriva specializării, deşi aproape numai împotriva ei se protestează. Specialitatea caşi profesiunea, se acomodează numai inteligenţelor limitate; o minte cu trebuinţi mai multe, ar sparge zidul; nu putem protesta împotriva ei, căci învăţământul n'o poate strica; cum nu-i poate fi de folos. O rasă de oameni ar exista, ori au primit cu bucurie, să fie uvrieri.

Pericolul începe dela *cultura generală* şi de aici, aşa cum a fost concepută, poate păgubi inteligenţei. Cultura generală cere o rasă de oameni proaspeţi şi puţini cari, rezistând îndârjit noţiunilor, vor izbuti să le asimileze. Din ceilalţi, cultura generală crează o clasă de oameni cari n'au reuşit să-şi asimileze decât înfăţişarea culturei — constituind astfel un pericol pentru cultură — şi o clasă de oameni cari incapabili de-a asimila sunt incapabili de-a refuza — şi vor fi redaţi societăţei infirmi, fără putinţa de-a mai reveni la bunele şi vechi profesiuni.

Dar tot mai suntem la selecţiunea naturală şi la utopia reuşitei celui mai apt? Individul are alte legi decât specia şi individul social, alte legi, decât individul abstract al lui Rousseau. Dela individ la specie, generalizarea poate fi încă pripită. Dela specie la individ, generalizarea e absurdă. Dealtfel, legile inteligenţei sunt altele decât ale trupului — Nietzsche ar putea spune cum mintea cea mai aptă poate sucomba într o carne infirmă. Inteligenţele cari primesc în şcoală cultura generală şi care mor repede (s'a observat descreşterea inteligenţei dela copil şi adult) n'au fost poate din cele mai slabe; singure, lăsate să-şi aleagă la timp, după aptitudine, obiectul şi doza, ar fi putut birui. Şcoala de astăzi consideră inteligenţa o *cantitate*; numai aşa se explică cum se pot da tuturor copiilor, la aceiaşi vârstă, în indiferent ce climate şi situaţii sociale, indiferent de starea sănătăţii lor, aceleaşi obiecte, în aceiaşi doză.

Am impresia că ceiace face mai penibilă democraţia din Europa, datează dela invenţia culturei generale. Formidabila aglomerare de noţiuni, în toate zilele sporite, trebue să fi sărăcit adânc inteligenţa omului normal. Spania n'a sărăcit, în clipe când aurul mult i-a sosit brusc din Americi?

B. Fundoianu.

INSEMNĂRI LITERARE

Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh.— Am subliniat altădată meritul criticei ştiinţifice de a da rezultate egale ori de cine ar fi fost aplicată. Era deci firesc ca focurile d-lui M. Dragomirescu şi ale discipolilor săi, d-nii Struţeanu şi Papadopol, să fie convergente; sincronismul este încă un element de preciziune al acestui gen de critică ştiinţifică.

Acum câteva săptămâni un tânăr scriitor se prezintă în biroul d-lui Dragomirescu cu nişte traduceri pentru editura Casei Scoalelor. Ţinându-i un discurs asupra condiţiilor literare ce se impun acestei edituri, d. Dragomirescu se rezumă astfel:

— Condiţiile noastre de stil şi limbă aşadar **este.....**

In acest *este*, îl găsim pe d. Dragomirescu, în întregime: — victimă a solicismului perpetuu, a prolixităţii emfatice, a pedanteriei greoae. Cu aceste însuşiri d. Dragomirescu era indicat să se ocupe de stilul altora (în **Viitorul**: *Eczema literară)* cu severitate şi să ne expună condiţiile stilului frumos, care, după d. Dragomirescu, *este* .....Dar de ce să mai arătăm care *este* aceste condiţiuni!? Citâm din însuşi d. Dragomirescu definiţia medicală a eczemei: „Este destul să se ştie că la „persoanele nevropatice" sau atinse de„ scrofule" şi „artritism", eczema se manifestă ca nişte pete mai mici sau mai mari de culoare trandafirie sau purpurie, care astfel aduc o variaţiune în culoarea firească a pielei".

Oportunitatea acestei definiţii ştiinţifice îmi aduce aminte de fostul meu profesor de filosofie la liceu. Voind să ne explice ce este o *noţiune* şi luându-şi ca exemplu un *copac*, el ne aruncă următoarea întrebare patetică:

— Ştiţi de sigur ce e un copac?

A fost de ajuns ca un elev din fundul clasei să-l întrerupă:

— Eu nu ştiu.

pentru ca filosoful nostru să se piardă în consideraţii, explicaţii, şi definiţii de o oportunitate egală cu definiţia eczemei a d-lui M. Dragomirescu. Căci fie-ne permis şi nouă a ne rezuma — condiţiile de stil şi de limbă ale unui bun scriitor *este* sau, mai bine, sunt subsidiare talentului.

In orice ţară de cultură, lipsa de probitate literară de care a fost dovedit d. Struţeanu, l'ar fi eliminat pentru totdeauna din publicistică; înlăturat dela *Viitorul*, el reapare totuşi la *Flacăra*. Procedeele sale ştiinţifice îl făceau acum câteva luni să-mi rezume figura literară la schema unui „călugăr"; aceleaşi procedee îi schimbă viziunea mea în ... „Kaizerul Wilhelm II"! Critica ştiinţifică evoluiază; în norul lui Polonius, vede când un şoricel, când un elefant.

Ignorând „legea progresului", numai d Struţeanu rămâne într'o identitate definitivă.

In această ordine de idei, trebue să mai semnalăm existenţa unui nou discipol literar al d-lui M. Dragomirescu. Sub semnătura d-lui

Paul A. Papadopol, *Adevărul literar* a publicat pe vară cinci articole împotriva studiului meu asupra lui Caragiale: articole împărţite în capitole, diviziuni, subdiviziuni, numerotate cu cifre arabe şi latine, italice sau cu întregul alfabet grecesc, după cele mai recente recomandaţiuni ale metodologiei critice. Numele d-lui Papadopol l'am văzut pentru prima oră în revista *Dunărea* de la Galaţi; în josul unui articol m-a isbit semnătura: *„Paul A. Papadopol, prof. sec.“* E singura dată când am fost de acord cu d. Papadopol.

Căci în această trinitate, d-sa nu pare a fi Sfântul Duh.

I. C. Vissarion: *Sub călcâi, note şi schite din timpul nemţilor.* (vol I). La seria grăbită de volume pe care le publică acum în urmă d. Vissarion, se adaugă şi acest volum de literatură de amintiri. Este genul în care s'ar fi bănuit că va isbuti mai bine acest admirabil povestitor. Sunt scene pe care mi-le-a istorisit în ceasuri lungi; nu e un alt povestitor mai însufleţit de cât d. Vissarion: vorbă, gest, căldură, totul contribue a împrăştia viaţa intensă, a te pasiona pentru orice amănunt. Cartea e o decepţie şi ar fi de dorit să fie şi o învăţătură: literatura e o prelucrare foarte migăloasă a materialului brut. D. Vissarion are un remarcabil dar frust talent de povestitor; unele din nuvelele sale din care două publicate în *„Sburătorul“*: *Averea răposatului* şi *O presimţire)* sunt pagini admirabile. Ceia ce nu are d. Vissarion şi nici nu vrea să aibă (mă refer la atâtea discuţii rămase fără folos) e o concepţie mai înaltă şi mai epurată de artă. El este robul talentului său de povestitor brut: povesteşte cu însufleţire, dar fără selectare; totul se aruncă în primul plan, lucruri importante şi amănunte pletorice; nici o sforţare de eliminare, de gradare şi de compoziţie. Vizibilă şi în unele din primele lucrări, această lipsă de artă este ridicată aproape la un principiu în ultimele volume ale d-lui Vissarion; nimic nu-l poate convinge că nu tot ce i se întâmplă e interesant sub raportul artistic. Ar fi de dorit ca un insucces sgomotos să-l readucă la realitate.

Volumul *Sub călcâi* ar putea fi acest insucces dacă viaţa noastră literară ar înregistra exact valoarea producţiei noastre literare; ce e bun şi ce e rău trec însă sub aceiaşi indiferenţă.

Constanţa Marino-Moscu: *Tulburea,* nuvele. Sub forma cea mai elegantă, şi cu interesante desene de pictorul Alexandru Moscu, doamna Constanţa Marino-Moscu şi-a adunat nuvelele în volum: cele mai multe au fost publicate mai întâi în *Sburătorul.* Avem deci mândria de a privi şi acest volum, alături de alte zece sau cincisprezece volume, ca pe o contribuţie pe care revista noastră a adus-o literaturei române.

Realismul viguros al acestei scriitoare alături şi de literatura altor scriitoare, ne face să remarcăm un fel de virilizare a talentelor feminine. Căci în afară de Elena Farago, atât de feminină în toate poeziile sale, celelalte scriitoare sunt mai mult virile: inspiraţia d-nei Alice Soare e de ordin mai mult intelectual; d-na Alexandrina Scurtu îşi sculptează cu impasibilitate sonetele; ocupându-se de feminităţi, d-na Hortensia Papadat-Bengescu el tratează cu o aprigă inciziune aproape ştiinţifică iar în *Bătrânul* ne-a dat una din cele mai mature şi mai virile opere pe care le-a produs un creer românesc.

Literatura d-nei Constanţa Marino-Moscu nu se ocupă decât prea puţin de femee; prin temă şi prin tratare e bărbătească. Cea mai caracteristică din nuvelele scriitoarei e *Moştenirea,* sumbră dramă înjurul banului, magistral zugrăvită, cu deslănţuiri de patimi şi de interese.

In această mină a egoismului feroce, a mobilelor meschine, a unei umanităţi lipsite de poezie, mi se pare c'ar trebui să se adâncească observaţia scriitoarei atât de scrutătoare şi de bănuitoare, susţinută de un stil atât de ferm.

E. LOVINESCU

CRITICE

VOL. I. — Impresionismul în critică, Eminescu, Caragiale, D. Anghel, St. O. Iosif, M. Sadoveanu, E. Lovinescu, Em. Gârleanu, Elena Farago, I. Minulescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Oct. Goga, I. A. Bassarabescu, C. Sandu-Aldeal, Contesa de Noailles.

LEI 8.—

VOL. II. — Pe drumul Eladei, Matilde Serao, Emile Faguet, Benvenuto Cellini, J. J. Weiss, Fogazzaro, M. Sadoveanu, P. Cerna, Oct. Goga, D. Anghel, etc.

LEI 8.—

VOL. III. — Victor Eftimiu, St. O. Iosif, Em. Gârleanu, Coşbuc, Oct. Goga, Al. Macedonski, D. Anghel, M. Sorbul, Cinquantenarul romanului românesc, V. Alecsandri şi antichitatea latină, Carlo Goldoni, Henri Bataille, etc.

LEI 10.—

VOL. IV. — **Revizuiri literare**: Caragiale, T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, N. Iorga, I. Al. Brătescu-Voineşti, Al. Vlahuţă, Poezia populară, Literatura „Semănătorului“, etc.

LEI 12.—

VOL. V. — L. Rebreanu, Duiliu Zamfirescu, Elena Farago, T. Maiorescu, Chendi, Carmen Sylva, Vissarion, Rotică, Literatura Ardealului, Shakespeare, Ibsen, Eschil, Euripid, etc.

LEI 14.—

VOL. VI. — Al. Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, T. Arghezi, D. D. Pătrăşcanu, C. Stere, G. Lazăr, Anticipaţii literare etc.

LEI 15.—

VOL. VII. — Al. Odobescu, B. P. Haşdeu, Al. Davila, I. Minulescu, Lucian Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu, Caton Theodorian, Delavrancea, Alfred Moşoiu, Bacovia, T. Arghezi, Victor Eftimiu, F. Aderca, B. Fundoianu, Em. Bucuţă, Literatura şi viaţa, Anticipaţii literare, Literatura şi războiul, etc. etc.

LEI 20.—

„REVISTA
SIBIU

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

41, STRADA LIPSCANI, 41

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constauţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

Preţuri mai eftine ca oriunde

S'a descis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MĂTĂSURI :: LENAJURI
PÂNZETURI :: ARTICOLE
DE MARIAJ :: GALANTERIE
Mare Raion de
FURNITURI DE MODE
INCĂLŢĂMINTE etc.

Preţurile excepţionale

Gustaţi delicioasele
produse ale
BONBONERIEI
RENAISSANCE
cari se păsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
En Gros la Fabrica
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „CULTURA", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL *Literar*

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALĂ
a „ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 43

E. Lovinescu . . . . Există o literatură română?
Ilarie Veronca . . . . Tristeţi de toamnă
Al. T. Stamatiad . . . . . Toamnă
Hortensia Papadat-Bengescu . Romanţa Provincială
Camil Baltazar . . . . Luminişuri de toamnă
I. Valerian . . . . Pastel Marin
Mihail Celarianu . . . . . . Iertare
Sanda Movilă . . . . Oarba

Cronica Ideilor: B. FUNDOIANU

Insemnări Literare

43

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100.—
„ „ $^{1}/_{2}$ „ „ 60.—

Abonamentele se primesc la:
Administrația Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREȘTI
STRADA SMÂRDAN, 4
și la Librăria „Mercur", București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență
trimițânnu-se costul respectiv prin mandat poștal,
la Administrația Revistei,

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa
d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRUT:

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VII

Lician Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

LEI 20.—

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 43 20 OCTOMB. 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

EXISTĂ O LITERATURĂ ROMÂNĂ?

III.

Afirmând inactualitatea simbolismului, nu-i tăgăduim nici existenţa, nici acţiunea literară. Orice formulă de artă reprezintă punerea în lumină, până la exagerare şi absurd, a unei singure atitudini, a unui singur aspect. Latent, simbolismul, ca şi orice altă formulă, îşi preexista deci; l'am putea găsi la Greci, şi, cu siguranţă, în mistica evului mediu. Mişcarea literară contemporană n'a făcut decât să-i dea o doctrină şi o realizare complectă şi exclusivă; a anexat astfel subconştientul nu numai poeziei ci, prin Maeterlinck, teatrului, şi, prin Bergson, filozofiei. Acţiunea simbolismului trebue deci privită ca legitimă: începută de romantici, explorarea sufletului a străbătut şi în regiunile turburi ale fondului muzical, neorganizat şi solubil; prin suggestiune ne-a exprimat şi ceiace, din absenţa formei, era considerat ca inexprimabil. Arta nu ne poate însă veni numai din aceste regiuni subconştiente; ar fi să renunţăm la toate binefacerile inteligenţii umane. Era firesc ca unei mişcări de anulare a activităţii intelectuale să-i urmeze o afirmaţie a primatului inteligenţei; prin intelectualizarea emoţiei, această poezie este poate poezia de azi sau va fi, probabil, cea de mâne. Puterea de agresiune a simbolismului pare oricum în descreştere; în locul lui Belphégor, se arată în zare casca Minervei.

⁂

Privit în cadrul literaturii romàne, simbolismul a produs, după cum am spus, romanţa sonoră şi funambulescă a d-lui I. Minulescu, poezia interioară, dar limitată a d-lui Bacovia şi litania muzicală a d-lul Camil Baltazar. Valoarea acestei poezii antiintelectuale este apreciabilă. Problema a fost pusă însă altfel: d. Davidescu porneşte literatura română dela un curent literar care, prin esenţa lui, se aşează în afara contingenţelor etnice.

Originalitatea artistică a unui popor nu se poate găsi în stare pură decât în producţiile populare. Nu credem, de altfel, în creaţiunea colectivă; în arta, mai puţin ca oriunde, nu avem idolatria democratică. O operă de artă este elaboraţiunea unui singur creator; colectivitatea rotunjeşte sau deformează. Din regiunile adăpostite şi obscure de unde vine, literatura populară este însă, înainte de toate, semnificativă; ea traduce în forma cea mai nemijlocită suma însuşirilor psihice ale unui popor. Sub acest raport, rasa noastră şi-a făcut dovezile; sufletul românesc are note specifice şi virtualităţi artistice incontestabile. Mai mult decât atât: prin condiţiile speciale ale desvoltării noastre culturale, spiritul literaturii populare s'a continuat şi în literatura cultă; Creangă şi Coşbuc, în deosebi, duc până la cea mai înaltă expresie artistică sufletul etnic păstrat în forma lui pură. Orice literatură cultă nu se poate desvolta totuşi de cât dacă e fecundată şi de spiritul universal; contagiunile artistice nu schimbă sufletele popoarelor ci le determină numai expresia; şcolile sunt receptacolele variate ale aceluiaş conţinut. Prin exaltarea trecutului, a tradiţiei, a literaturii populare, romantismul a lucrat şi mai energic în sensul naţional; deşi influenţaţi de literatura franceză sau germană, Alecsandri şi Eminescu sunt încă reprezentativi pentru sensibilitatea românească; romantismul le-a sporit chiar însuşirile etnice. Prin cercetarea atentă a mediului, — a naturii sau a societăţii, — prin analiza sufletului omenesc în notele lor specifice, şi naturalismul a impus literaturii cadre naţionale; metodele pot veni de aiurea, materialul sufletesc rămâne acelaş; influenţa lui Maupassant se poate resimţi astăzi după cum se resimţia odinioară influenţa lui Lamartine, ne regăsim însă în povestitorii noştri nu numai prin însuşiri ci şi prin obiectul literaturii lor: oameni şi lucruri, peisagiu interior şi peisagiu exterior.

Nu tot aşa şi în literatura simbolistă.

Sondând sufletul pentru a ajunge până la fondul lui muzical, simbolismul nu e arta particularului ci a generalului; nu e o artă naţională ci o artă umană; nu porneşte din conştient ci din inconştient; izvorând din lumea instinctelor, e mai mult de resortul fiziologiei decât al psihologiei. Prin esenţă, simbolismul nu e românesc ci omenesc; prin tecnică, el e o adevărată producţie de colonie franceză. Literatura română nu poate deci începe, nici nu se poate continua printr'însul. Fizionomia ei e cu totul alta: prin Alecsandri, Eminescu, Creangă, Caragiale, Coşbuc, Goga, Sadoveanu, Brătescu-Voineşti, Hogaş, Rebreanu şi alţii, sufletul românesc nu se ridică numai până la o expresie artistică întâmplătoare ci până la o artă naţională, conştientă de solidaritatea ei şi profund originală.

E. Lovinescu.

TRISTEŢI DE TOAMNA

Ferestrele cernite şi streşinile roase
prin care curge brună tăcerea nopţii joase
(ca un tavan sub care privirea ţi-o apleci)
şi uliţele strâmbe ca nişte braţe rupte...
S'a ostenit oraşul cu toamna grea să lupte
şi-acum îşi frânge trupul sub biciul ploii reci.

Prin locurile-acestea (azi, par'că sunt morminte)
ne-am fremătat (ca plopii) duioasele cuvinte
şi ne-am privit în ochii în care lebezi plâng.
Trist, au zburat de-atuncia, ai părului tău corbi
şi sufletele noastre sunt azi ca nişte orbi
care pe uliţi negre sub vântul sterp se strâng
şi-şi picură (ca cerul în sdrenţe) desnădejdea.

Plâng iară lacrimi albe, stelele în fântâni
şi trenurile pleacă cu-aceeaşi întristare,
şi frunzele cad iară trudit, ca nişte mâni,
pe care le sdrobise şi ultima aşteptare.

In nopţile mâhnite. de ploi şi linişti roase
ce caută pe drumuri, orb, sufletul meu frânt?
Ia-i, toamnă, dcpe umeri clipele dureroase
şi'ngroapă-mi-l odată cu frunzele'n pământ.

Ilarie Voronca

TOAMNĂ[1]

Frunze de aramă, pasări călătoare,
Lacrime, suspine, palide fecioare, —
Toamnă!

Flori uitate 'n glastre, drumuri prăfuite,
Dangăte de clopot, stinse, răguşite, —
Toamnă!

Cântece stridente, zări pustii, deşarte,
Ţipete-ascuţite. undeva, departe, —
Toamnă!

Nopţi fără de stele, vise sfărâmate,
Picături de sânge, frig, singurătate, —
Toamnă!

Al. T. Stamatiad

ROMANŢA PROVINCIALA

Erau sosiţi de curând în provincia, mare de altfel, şi cam arhaică. Străini cu totul de loc, li se recomandase deocamdată, o locuinţă mobilată la doamna Vanghele. O femee în vârstă — li se spusese foarte cum se cade şi unde vor fi mulţumiţi.

O locuinţă onorabilă şi o gazdă bună, era tocmai ceeace trebuia Sabinei, singură cu fetiţa. Bărbatul ei, şef de ocol silvic, era mai mult peafară.

In oraşul nou şi străin Sabinei îi plăceau mai ales casele. Nu semănau cu cele de aiurea. Fireşte nu erau toate la fel, dar aşa de multe că predominau şi dau culoare locală: Case vechi boereşti, cum vezi încă pela unele moşii. Cam joase la vedere. Lăţite în voie, în mijlocul ogrăzilor de cel puţin un pogon, iar grădinile din fund, poate şi mai mari. Albe de tot, văruite şi cele mai frumoase, acele care îi plăceau mai mult, cu stâlpi groşi de zid, tot văruiţi, care sprijineau un ceardac. Stilul ăsta vechiu şi simplu avea o mare nobleţă şi stâlpii căpătau un aspect de pilaştri antici, prin linia lor curată. Erau groşi cât nu i-ai fi putut cuprinde cu amândouă braţele, cu varul proaspăt, dar subt el tencuiala veche te impresiona, atingând resortul prin care simţim preţul lucrurilor dedemult.

Casa d-nei Vanghele, era de altfel, mică, foarte mică, încă mai turtită, pierdută în mijlocul a trei pogoane de ogradă jur în jur neorânduită, cu iarba crescută în voie. Apoi grădina încâlcită de tufe, de pomi roditori, de pomi sterpi, cu câte o moviliță, cu șurile unele mai rânduite, unele prăvălite, cu puii de găină, de rață, de curcă mai ales. Sute de pui albi de curcă.

---

[1] Din volumul de poeme : *„Cortegiul Amintirilor"*, care va apare.

După ce totul fusese orânduit cu D-na Vanghele și geamantanele transportate, Sabina sosise pe jos cu fetița la noua ei locuință. Gândul că o să cunoască pe D-na Vanghele, o cam stânjenea, cu toate că o văduvă bătrână, singuratică, nu avea cu ce o intimida. Orice străin reprezintă numaidecât primejdia mare conținută în necunoscut, dar o ființă nouă cât de inofensivă, e totuși un mic obstacol în drum, o pietricică dacă nu o buturugă, pe lângă care trebuie să treci nevătămat. E o vorbire nouă, adică semnalul neliniștitor al unei prezențe interioare. Un creer cu gânduri străine și o voință cu fapte neprevăzute.

D-na Vanghele era văduva unui Consilier la Curtea de apel, pecând era acolo în localitate Curte. Sabina nu văzuse în prima zi pe D-na Vanghele. O țigancă, unica servitoare, femee veche de curte, împuternicită pentru instalarea chiriașilor, o scuzase.

— Să ertați pe cucoana! D-neei e cam bolnavă! — și lăsându-și în prag papucii, în ciorapi curați deschisese încet ușa cu geamuri care da pe pridvorul mic cu stâlpi albi. Sabina se trezise în întunericul răcoros al unui mic antreu curat, lustruit, cu ușor miros de terebentină și de sulfină.

— Poftiți! spuse tot încet Ioana.

Sabina pusese mâna pe ivărul din stânga al unei uși joase cu un singur canat, vopsită cu uleiu gris. Atunci Ioana exclamase: Nu! Nu! speriată — și Sabina lăsase clanța.

— Acolo e odaia Domnului. Nu intră nimenia!

O casă plină de umbre cași de umbră, cu odaia unui dispărut: — consilierul—închisă și inviolabilă. Mai era o ușe la dreapta. Intră după Ioana. O cameră largă, curată, umbroasă, cu două ferestre pătrate și scunde care dau spre grădina din fund. Cam trist!

— E salonul! zise Ioana respectuos. Nu a mai șezut nimeni după Domnu!

— Care Domnu? gândi Sabina. — Altul.

Ioana avu o ezitare: — Tot Domnul! Fratele cucoanei — zise — a murit acu un an de piept, de s'a bolnăvit și D-neei și nu-și mai vine în fire.

Salonul unui ofticos! Toată ziua d'întâi șezuse pe marginea unui fotoliu cu fetița lângă ea. Pe urmă se deprinsese. Sabina închipuia tovărășia asta frățească, singura mângâiere a văduvei bătrâne.

— Domnui! — spuse Ioana — n'avea decât 35 de ani.

Așa dar un frate mult mai mic, cași un copil. Să-l vadă istovit de o boală așa tristă și să rămâie fără el! O durere mare, care-i sdruncinase sănătatea.

Zilele următoare zărise pe D-na Vanghele trecând din odăiţele ei, care erau la marginea cealaltă, dincolo de odaia mortului spre bucătărie; o femee foarte grasă, greoaie de tot la mişcări.

Apoi într'o seară în curte o cunoscuse. Gazda se arătase, foarte intimidată deaceea se înţeleseră numai decât foarte bine.

Un corp diformat de obesitate, o faţă mare, urâtă, cu trei rânduri de guşi, ochii mici graşi, albaştri, tâmplele netede, negre abia argintate, o vorbă anevoioasă cu respiraţia penibilă caşicum toate coridoarele aerului erau îmbâcsite. Totuşi ceva distins, cuviincios, o demnitate care compensa aspectele disgraţioase. D-na Vanghele se servea cu precauţiune de mâna dreaptă.

— Coana nu poate face nimica! — zicea Ioana care era devotată ca o roabă. O roabă, dealtfel, care nu auzea decât şoapta blajină a poruncilor. Stăpână-sa nu ridica glasul niciodată.

In ce priveşte caracterul, D-na Vanghele, era rezervată dar foarte bună, izolată dar foarte serviabilă. Uneori ruga pe Sabina să ia masa cu ea ca pe o rară plăcere a vieţei ei pustii. Avea atunci atenţii delicate, un fel de armonii interioare cu totul diferite de aparenţele ei.

Sabina citea toată ziua cu lăcomie. Era singura întrebuinţare a timpului. Zilele lungi, lungeau lectura. Işi muta scaunul după lumină până ajungea la fereastră. Acolo o distrăgea dela carte, aceea nespusă fineţe a amurgului care aci era deosebită de aiurea. Un ceas care se intercala între zi şi noapte cu o intervenţie suavă. Caşi casele, caşi ogrăzile oraşului, serile erau noi şi atrăgătoare.

Dar într'o amiază opărită de Iulie, pela cinci abia, uşa deafară se bătu de perete şi o făcu să tresară de grija să nu se turbure liniştea amintirilor dincolo în odaia *Domnului*.

Ioana se năpusti într'o parte ca beată, şoptind numai un răcnet care n'avea puterea să iasă din gâtlej:

— Moare cucoana!

Sabina alergă. In fotoliu D-na Vanghele, rotea ochii, strâmba gura, crispa mâinile, gemând ca un buhaiu. Inainte de a apuca să se sperie, Sabina începu să o frece, ţipă Ioanei să-i pue cârpe ude pe cap. Pe trupul acela mare, mâinile Sabinei erau mici; nu ajungeau. Tremurau nu de emoţiune, ci de oboseală. Era destul de trupeşă dar nu avea multă putere. Dela pumni mâinile se frângeau şi din umeri braţele o dureau tare.

Nu se desmeticise încă bine, dar simţea că trebuie să lupte cu nametul acela al trupului, că acolo e primejdia. Impingea din toate puterile ca să răsbească namila de carne pietroasă.

Cu vinele niţel umflate pe fruntea roşie, cu gâtul încordat, cu gura strânsă, proptită pe vârful pantofilor subţiri de casă, Sabina gemea şi gemetele ei, cu horcăitul tot mai greoi al D-nei Vanghele, cu plânsul Ioanei, umpleau casa de un vuiet ciudat. Dar ele nu băgau de seamă. Pe gâtul imens, sleios al gazdei, pe frunte, pe brazdele cărnoase ale feţei, curgeau din comprese şiroaie de apă care udau capotul subțire al Sabinei, cu pete reci care se înfierbântau.

La început o întărea privirea D-nei Vanghele, care îndată ce-i slăbeau mâinile, se pironea pe a ei pleoștită și rugătoare, dar puterile treptat i se slobozeau și rezistența ce întâlneau era tot mai mare. Ajutorul ei numai putea nimic.

„Doctorul"! — strigă Ioanei care, în genuchi, freca picioarele.

— Nu știu! Nu știu! — boci. — Eu nu ieșeam din curte.

„Du-te!... trebuie!... întreabă". — apoi se răsgândi. Să rămâie, acolo singură!

— N'o las! N'o las! — se văieta țiganca cu dragoste, punând capul pe genunchii bolnavei.

Sabina se descleștă din cangea mâinilor D-nei Vanghele, care o apucase de brațe, și fugi spre poartă. Ochii sărmanei bolnave clipeau acum în sus spre frunte, albind.

Strada era pustie. Țipă: „Ajutor"! — O femee se ridică pe zidul ruinat al gardului vecin, apoi se trase înapoi... un om, doi băieți, trecură nepăsători. O birjă cam hodoroagă cotea pe huidicioara canalului spre strada lor.

— „Stai! Moare cineva aici! Adu doctorul"!

Jidanul bătrân, lăsă caii mai încet:

— Nu pot!.. E ceas de gară.!

— „Lasă gara! Moare!.. Te rog! te rog!..

Nu-și da seama de ea, acolo în praf, în drum, desbrăcată, în orașul acela străin: Țipa, se ruga ca pentru o nenorocire proprie.

— Da cine moare?

— „D-na Vanghele"!

— Săraca cucoana Adilina!... Las că merg! se înduplecă și porni.

Sabina alergă spre casă. La ușă se opri. Parcă n'ar mai fi intrat până venea Doctorul, dar Ioana tocmai atunci răcni ca înjunghiată. In picioare acuma, ținută de Ioana în brațe cât încăpea în ele, D-na Vanghele hidoasă, svâcnea capul și asvârlea mâinile înainte. Una isbi ca o pârghie pe Sabina, peste care îndată se prăvăli o păpușe țeapănă, uriașă. Prin ce încordare susținu lovitura, nu se poate explica.

Elasticele aste minunate ale muschilor, de a căror perfecție tot progresul invențiilor umane nu se apropie în cele mai ingenioase fabricații, aceste fibre subțiri, țesute între ele fragil, au la nevoie rezistența oțelului. Cu pieptul, cu brațele pline, dar delicate ca puteri, Sabina prin instinct arcuise șalele ca pe o axă fermă, și subt lovitură rămăsese în picioare, cu sânul strivit.

Era atacul cel mare, definitiv al paraliziei. Boala asta ticăloasă care turnase plumb în carnea masivă a D-nei Vanghele, încă deatunci dela moartea *Domnului*, acum ucisese orice mișcare în grămada voluminoasă a trupului. Nu era moartea cea când pipăi cadavrul și întâlnești o păpușe întâiu de ceară apoi de lemn, mai pe urmă de piatră. Colosul D-nei Vanghele prăbușit peste Sabina, era turnat în plumb, în bronz.

Ioana trăgea înapoi din răsputeri de corpul rigid. Când îl desprinse puţin, Sabina putu libera mâinile apucate dedesupt, şi cu mari sforţări împinseră sărmana femee până la pat. O distanţă de o jumătate de metru lungă ca un calvar. O culcară.

Atunci se auzi uruitul unei birje. Intră mic, slăbuţ, cu ochelari pe ochii miopi cu pleoape roşii, Drul Franz, medicul de casă al D-nei Vanghele. Il secondă la îngrijirile necesare. Rezultatul ultim dobândit fu: partea dreaptă întreagă paralizată. Acum D-na Vanghele se uită la ei cu un singur ochiu viu în care lumina inteligenţei era şi mai sinistră. Ce va fi gândit? Ce va fi simţit? De vorbit nu putea vorbi.

— Poate să-i revie puţin cuvântul, mâine, poimâne -- zise doctorul. Se ocupară puţin unul de altul. Doctorul Franz care era mai de casă, deplânse accidentul aşa de supărător pentru Sabina care era străină. D-rul era un om blajin, inteligent dar timid şi de fire melancolică.

Vorbi cu multă stimă de D-na Vanghele: o femee cu suflet ales şi care avusese mari nenorociri. Cine era să o îngrijească acum?

Ioana nemişcată, cu mâinile ei negre sbârcite pe capătul patului, cu ochii dulci ţintă la faţa hidoasă a D-nei Vanghele, răspundea întrebărei.

— Noroc de ţiganca asta credincioasă ca un câine!

Sabina trecu o noapte rea. Sforţările, emoţia, îi sdruncinau muşchii. Simţea urmele dureroase ale degetelor de fier, care lăsaseră albăstreli pe braţe. Frica pe care nu o avusese atunci, lua acum şi ea conştiinţă. Dar dimineaţa se gândi iar fără teamă la D-na Vanghele. Sta acum în fiecare zi un ceas, două, acolo. Sărmana bolnavă o privea recunoscător cu ochiul ei cel viu. Tot nu putea vorbi. Sau nici nu vroia. Cine ştie!

In timp cât Sabina ţinea tovărăşie stăpâne-si, Ioana putea regula puţin treburile casei. Adesea venea şi o vecină soţia unui Colonel, o femee distinsă, dar bolnăvicioasă. Vorbea de D-na Vanghele, cu aceeaşi stimă ca toţi. Astfel până în cele mai urâte şi brutale aspecte ale vieţei, o atmosferă poetică şi ideală, însoţea pe D-na Vanghele cum însoţeşte un Arhanghel ocnaşul în truda lui josnică.

Sabina cunoştea acum povestea suferinţelor D-nei Vanghele. Ioana, pe măsură ce se deprinsese cu chiriaşa cea nouă, lăsase să scape vre-o mărturisire asupra trecutului. Sabina putuse chiar privi din prag, odaia suvenirelor.

— Cucoana nu alesese cu Domnul bucurie din necaz... cu boala lui... la urmă un an până îi mâncase lui viermii plămânii, ea îşi mâncase inima,.. *Domnul...* nu era *chiar* fratele Cucoanei... dar era un om aşa de cumsecade... numai la urmă îl înrăise ticăloasa de boală... şi vai de vai...

Sabina ştia cine fusese *Domnul.* Povestind ici colo cât de mulţumită e de gazda ei, auzise pretutindeni elogiul D-nei Vanghele şi unele comentarii asupra necazurilor ei.

Cu vre-o trei ani în urmă închiriase unui judecător de ocol, băiat serios, bun jurist, dar caracter ciudat, ursuz şi minat de o tuberculoză generală care sfârşise cu o agonie de un an întreg. Doamna Vanghele îl îngrijise cu desperare şi devotament.

Nici o ironie, nici o desaprobare, cu toate că atât cei discreţi cât şi cei categorici desluşiseră că nu era vorba de o găzduire prietenească, ci de raporturi neîngăduite pe care totuşi opinia publică, aşa de calomnioasă de obicei, le îngăduia.

Ciudat era, că nici Sabina nu se simţea jicnită. Indată ce cunoşteai pe D-na Vanghele, în faţa ta nu mai sta decât o femee vârstnică, cuviincioasă, tristă, plină de demnitate şi cumpătare, cu sufletul îmbrobodit, asfixiat subt atâtea straturi greoaie ale făpturei, de unde nu da înafară nici un semn care să o acopere de ridicol. Sufletul nu trecea pragul fiinţei, nici al odăiei, şi strada nu avea din el nici un ecou care să supere oamenii.

Patima se curăţase în însăşi abjecţia şi se purificase în mucenicie. Din cele două mizerii unite, rămăsese, curată, cu miros de terebentină şi sulfină, odaia amintirilor unde nu se clintea nici o hârtie, nici un portret şi rămăsese într'un loc ferecat, nebănuit din D-na Vanghele durerea, care nu trimisese înafară decât poruncile morţei isbăvitoare şi a tot iertătoare. Invingătoarea calomniei şi batjocorei, romanţa unei flori albastre cânta în viaţa provincială a D-nei Vanghele.

Sufletele celor doi, a singuratecului judecător, ros de oftică, şi sufletul duios rătăcit în mizeria fizică a D-nei Vanghele, erau îngăduite fiindcă ispăşeau în nemernicia în care fuseseră întrupate. Bucuriile lor nu stânjeneau pe nimeni fiindcă erau batjocorite de însăşi înfăptuirea lor. Farmecul lor interior când lua fiinţă în gesturi era pedepsit de însăşi sluţenia lor, acolo pe loc în faptă.

Acele două mizerii, a lui şi a ei, cât de mult se amestecaseră, până unde îşi legaseră ticăloşia făpturilor şi cât îşi bucuraseră inimile mâhnite, era o socoteală care ieşea de subt judecata comună.

Ca să batjocoreşti şi să acuzi; ar fi trebuit să uneşti ideea acelui păcat sufletesc cu trupul lor, şi asta era cu neputinţă. Sufletul şi fiinţa D-nei Vanghele stau despărţite. Nu le puteai împreuna prin nici o sforţare ca să le poţi judeca laolaltă.

Numai în ea se putuse face ciudata însoţire.

Ce simţire scârbită şi ruşinată, ce nimicnicie trebuie să fi simţit mormanul băligăros în care mijea floarea albastră.

Pentru Sabina acum, trupul acela ţeapăn care cotropea cu povara lui patul, nu exista chiar pentru a-i face spaimă.

Spaima trăia în sine, deosebit de sărmana gazdă. Avea să simtă mult timp cum i se prăvală deasupra o statuie de oţel.

Seara când deschidea fereastra, aceea tristă înfăţişare a D-nei Vanghele se ascundea subt gânduri duioase caşi movila gheboasă subt gazonul fraged. Fără cercetare, fără turburare, Romanţa provincială a bietei femei îi lumina în suflet, pe când licărea pe tăpşan o floare din rădăcina unei buruieni, subt geamul scund.

Hortensia Papadat-Bengescu

LUMINIŞURI DE TOAMNĂ

Intr'o după amiază cu galben de toamnă
şi cu zâmbet umil de soare
cerşind ferestrelor un loc să intre
fiindcă frigul de afară îl doare,

să vii, Jol,
cu mânile bolnave de rugi şi amintire,
să'mi pui în odae scâncete
cu molcoma degetelor tale slovenire,

Să vii, Jol, cu obrajii foi de carte simplă
şi de rugăciune liniştită,
în care ochii bolnavi de regrete străjuesc
rândul cu povestea târzie şi mâhnită.

Am să te privesc cum şovăi în prag,
în galbenul dureros-îmbrăcată,
şi voi simţi cum liniştea se desfoaie de pe tine
foşnind putrede-amintiri de-altădată.

Voi simţi cum tăcerea cade troene,
ci cum soarele sărută cu galben mat
pereţii odăii-şi cum
amurgul adoarme ca un copil în cântece culcat.

Apoi-dacă sara va veni tristă,
am să'ţi culeg albul mânilor şi'l voi pune
lângă inimă-să'mi amintesc
vremile când sufletele ni-erau îngemănată rugăciune.

Şi după aceia, Jol, închide ochii;
rămâi în prag să te pot închide în mine,
cum închide crama amintirea toamnei
în căzile ei-când iarna vine.

Octombre.

CAMIL BALTAZAR.

PASTEL MARIN

Amurgul a păşit spre seară lângă ţărm,
Şi cu braţe suflecate
A cernut pe fiecare val,
Pulbere aprinsă de rugină,
Ingropând în silă sgomotele toate
In covorul de nisip pe mal...

Prin talazurile revărsate,
Marea doar mai saltă cadenţat,
Frământându-se din hăuri depărtate
Ca un monstru încătuşat...

Luna a venit şi ea târziu
Să petreacă noaptea-afară,
Şi buimacă încă de somn mult şi aşteptare în pustiu,
A încremenit pe mal mirată,
Incâlcită în crăngi sfioase de copac,
Ca un greu mărgăritar
Prins în părul unei fete de pescar...

Plaja cade într'o bae de lumină..,
Iar pe valuri s'a deschis o poartă de argint,
Şi amurgul prins deodată'n mreaja apelor ce mint,
S'a suit într'un calc întunecat
Şi-a pierit în zarea albă de argint însidefat...

I. Valerian

ERTARE

Mormântul meu lăsaţi-mi-l pustiu
O, voi, ce pân' la el m'aţi alungat;
Să nu răsară firul colorat
In brazda părăsitului sicriu.

Să nu-şi aplece spicul auriu
Vre-o candelă, pe lutul îngheţat
Infigeţi-mi la groapă, despuiat,
Un arbore uscat de timpuriu.

Să nu veniţi plângând la groapa mea
Ci doar când fi-veţi mândri, fericiţi,
Sau treceţi blestemând pelângă ea.

Priviţi-o ca pe-o urnă de noroi
Să ştiu că sunteţi voi cari-o priviţi:
Lăsaţi-mă, lăsaţi-mă 'ntre voi!

MIHAIL CELARIANU

OARBA

Pe fire lungi de gânduri obosite
Inşiră boabe de tăceri prea grele,
Adună 'n scoica minţii visuri ne'nplinite
Şi răsvrătiri nebune
Şi 'n urna sufletului ei pustiu de soare
Ea 'ngrămădeşte-o 'ntreagă sărbătoore
De bogăţii şi de dorinţi ascunse.
Şi-aşà împodobită, deşi goală,
Cu părul desfăcut şi mâini întinse,
Princesa oarbă, şovăind coboară
In albele grădini ce dorm în noapte.
Ţesând un vis sub cer de primăvară
Fântânile de piatră susură-o poveste
Ce-alunecă în şiruri de mărgele
Şi 'n şghiaburile roase şi secate,
Ca ochi uscaţi ce-au plâns prea multă vreme,
Columbe albe dorm ispititoare,
Ca evantalii de mătase albă.
Princesa oarbă 'ntinde mâna-i pală...
Se pleacă binişor şi suspinând
Le 'mbrăţişează sufletul lor blând.
Ar vrea să le adune toate 'n suflet
Cu patima femeii, ce odată,
Visa să-şi facă un colan albastru
Din picăturile subţiri de apă.
Se lasă caldă şi ispititoare
Pe piatra rece a fântânii albe,
Cu braţe 'ntinse, ademenitoare,
Voind să strângă 'n sufletu-i un vis
Şi nici ea singură nu ştie
Când somnul sufletul i-a 'nchis.
Şi-aşà cum doarme goală şi ciudată
Pe marginea fântânii şoptitoare
Ea pare-o statuă cioplită 'n piatră
Adusă ca un arc şi 'ngândurată,
Pe care luna trage vine-albastre
Şi zâmbete fugare de lumină.
Iar dungi prelungi de stele căzătoare,
In păru-i greu de-aramă se anină,
Ii pune noaptea praf de-argint pe gene,
Pe ochii morţi o lume de mister,
La glesne cercuri albe de lumină,
Pe sânii mici cu licăriri de cer.
Iar micile columbe graţioase,
Cum dorm cu ciocu 'ntins spre sânii ei,
Par vagi dorinţi ce-i ciugulesc fiinţa,
Făcând să se 'nfioare clopoţei.

Sanda Movilă

CRONICA IDEILOR

PROBLEME VESELE: PENTRU EDUCAŢIA CLASICĂ

> *Je rêve que tout ce que vous venez de me dire est plus précieux que solide.*
>
> Le neveu de Rameau.

Am desluşit destul de clar? pentru noi există ca două lucruri deosebite tare, *cultura* şi *învăţământul;* nu există decât o singură cultură: cea clasică şi nu există decât un singur învăţământ: cel ştiinţific. Astăzi şi cultura şi învăţământul se predau laolaltă şi sunt amândouă tot atât de puţin eficace. După şase ani de latină în liceu, nu putem traduce decât cele câteva capitole şi cele câteva sute de versuri, din Cesar, din Cicero, din Virgil şi din Ovid. Nu-l cunoaştem pe Cicero, căci câteva capitole izolate, nu sunt Cicero şi nu-l cunoaştem pe Virgil căci câteva versuri din Virgil, nu sunt încă Virgil. Face, pentru atâta rezultat, să fie menţinută limba latină în liceu? (Cea greacă a dispărut de multă vreme, chiar la noi, unde a constituit de fapt, prima cultură, pe care am apucat-o). Da, susţine Francis de Miomandre: a nu şti latina, dar a fi cunoscut-o, a fi frecventat-o, e un fel de certificat de bună creştere şi un început de gust. Poate însă fi chinuit elevul, timp de 6 ani, numai pentru atât — pentru arier-gustul unor versuri, niciodată rumegate şi memorizate prost? Franţa ţine să păstreze totuşi tradiţia latinei; nu e limba franceză un jargon latin? Acelaş interes ne porunceşte aceiaş conduită: dacă avem ceva latin în noi, atunci de bună seamă, latină ne este numai limba.

Invăţământul ştiinţific şi el, n'are sorţi de izbândă, mai fericiţi. O minte ageră pesemne a hotărât că trebuesc date extrase şi rezumate, din toate ştiinţele — dar absolut din toate. Rămâneau interesante, în planul acesta, ideile generale — singurele care pot încă inspira o noţiune de cultură. S'a decis că ideile generale (şi ce era altceva civilizaţia greacă!) sunt de prisos, când e vorba de ştiinţi „exacte". Un învăţământ organizat, ar fi remediat acestei lipse, punând ştiinţele „*exacte*" să fie predate în natură, sau în laborator, ca astfel elevul să ia cât mai pe larg contact cu ele şi să înlăture cât mai mult, exerciţiul de memorie. Se ştie cum se predau ştiinţele: elevul ştie formule, dar nu chimie, ştie probleme, dar nu algebră, ştie vertebre şi nu anatomie, ştie date dar nu istorie, ştie specii, dar nu zoologie. Din fericire, ieşit din şcoală, adultul uită complect ceiace a învăţat; dacă ar ţine minte, ar duce cu sine toată viaţa un balast, care l-ar incomoda totdeauna şi care nu i-ar folosi niciodată. In cazul acesta învăţământul nu e un pericol; e un prisos. Suprimarea lui, ar lungi cu încă două decenii viaţa fiecăruia din noi. O problemă de longevitate.

Să nu confundăm acum ştiinţa, cu învăţământul ştiinţific.

In timp ce învăţământul a creiat numai imbecili — ştiinţa a creat, până la rezultatele ei, deocamdată numai practice, o nouă atitudine: *spiritul de curiozitate*. Expresia acestui spirit o precizează ideia, în care Lessing asigura că nu iubeşti adevărul, ci căutarea lui. Iată deci ştiinţa, devenind şi ea, într'o minte largă, un scop — nu un mijloc. Lessing a fost un diletant, cum un diletant a fost Goethe. Ştiinţa, deastădată pentru câţiva oameni, devine o cultură. Diletantul: iată tipul superior al oricărei culturi.

Invăţământul ştiinţific poate crea o rasă normală, complectă, de oameni utili societăţii. Poate cultura clasică crea o rasă altfel decât infirmă? Absolventul ştiinţific, îl poate ignora pe Virgil, fără pagubă. Poate absolventul clasic, să-l ignore pe Newton, sau pe Darwin? Dar dacă există o prăpastie între cultura clasică şi învăţământul ştiinţific ea nu mai există între cultura clasică şi ideile generale. Va trebui să se deştepte în mintea celor dedicaţi vechilor civilizaţii şi acest spirit de curiozitate care, în ultima analiză, nu face cu cultura clasică, decât un singur obiect.

Dezbrăcate de contingenţe şi de folos practic, ideile generale, pot concura cu studiul limbilor clasice, la crearea tipului superior, cu cari se pot mândri bătrânele civilizaţii. Fără îndoială, adultul format de această şcoală, e un livresc; instinctul lui de vitalitate e slăbit; să nu i se ceară demagogie, nici patriotică, nici democratică; Schopenhauer cere pentru el, să fie scutit de serviciul militar căci „fiecare act din viaţa de soldat exercită asupra lui o influenţă demoralizatoare". Cât de departe suntem de ideologia pragmatistă — cât de departe de teoria care cere omului nou, cât mai multe instincte — şi mai primare!

N'o să mai deosebim deci deoparte cultura clasică, de alta cea ştiinţifică. Cultura clasică nu mai poate exista astăzi ca în vremi; ea trebuie să încoroneze studiul ideilor generale, suma şi esenţa ştiinţelor practice. Cele două rase care rămân din învăţământ: utilitarii şi diletanţii, deşi la o formidabilă distanţă, nu vor mai avea între ei o prăpastie de neînlăturat. Diferenţa va rămâne între ei de *calitate*, nu de *materie*.

Invăţământul democratic produce sub pretexul utilitar, o rasă de oameni avizi, setoşi de a parveni, în care aperitivul de ştiinţă gustat în şcoală, dezvolta şi mai mult instinctele posesive cele mai inferioare. Numim astfel, spre deosebire de instinctele animale, toate instinctele pe cari vieţuirea în comun, socială, le-a născut.

Absolventul şcoalei clasice făcând din studiul lui un scop, fără alt folos decât satisfacţia simţită, îşi va putea exercita sufletul pentru voluptăţi mai mari şi mai dificile. El singur va avea calul cu care se poate intra în Troia şi zdrenţele cu care îl poţi amăgi, pe divinul porcar Eumen. El va fi diletant — în sensul în care, scriind „Teoria culorilor", Goethe era un diletant — şi va fi un artist, în sensul în care, deslușindu-şi în dialog filozofia, Platon era un artist. Viaţă interioară se poate numai în paguba instinctelor posesive (nu mă gândesc decât în urmă, la cel sexual) şi nobleţea intelectuală se legitimează numai pe viaţa interioară. Diletantul nu mai apucă viaţa decât prin imagini; el doreşte în imagine şi se satisface în ea. Iată dece pentru artist nu poate exista o problemă morală; morala nu există decât acolo unde nu este moralitate şi arta, suplinind posesiunea prin imagine, suprimă toată lumea morală. Artistul posedând viaţa în imagini, realizează morala fără constrângere, cum Ixion posedând'o pe Junona a posedat, din voinţa lui Jupiter, numai aparenţa ei.

B. Fundoianu.

INSEMNĂRI LITERARE

Ignotus: *In umbră şi tăcere,* poezii. Cititorii noştri îşi mai aduc poate aminte de apariţia lui Ignotus în primul an al *Sburătorului* şi nu vor fi uitat chiar unele din poezii: *Căutătorul de comori, Paharul, Vasul myrrhin, Reîntoarcerea, Tripticul zilei,* — poezii extrase dintr'un caet cu multe altele. Sub arhaismul unei versificaţii simpliste şi al unui material poetic scos din uz, Ignotus arăta nu numai o sensibilitate caracterizată prin dulcea melancolie a revoluţiei iremediabile a timpului dar şi o tendenţă de intelectualizare (cu mijloace verbale insuficiente) a inspiraţiei. Ignotus e un om de ştiinţă: de aici şi caracterul întârziat dat şi gravitatea poeziei sale. In volumul apărut de curând, cercul activităţii lui poetice se lărgeşte; aproape întregul caet a trecut în volum: stângăcia formei se acuză deci în dauna poetului. Dar ceia ce nu i se poate ierta lui Ignotus, e felul cum şi-a tipărit volumul: pe copertă, un tânăr (învăţat desigur) priveşte inexpresiv într'un microscop. deasupra căruia străjueşte un fluture; ştiinţa unită deci cu poezia. O simbolică atât de ieftină şi un desen schematic de abecedar ·nu trebuiau să ascundă cartea în care se află, totuşi, *Căutătorul de comori.*

Ovid Densusianu. — Figurina d-lui Ovid Densusianu publicată primăvara trecută în *Sburătorul* ne-a adus oarecari neplăceri: n'a fost înţeleasă de însuşi d. Densusianu. Noi i-am dedicat-o omagial; ne doare deci să ne vedem neînţeleşi. Am putea fireşte recurge la posteritate; mărturisim că am fi preferat înţelegerea contemporanilor şi mai ales a d-lui Densusianu. Punctul de plecare al neînţelegerii noastre este deosebirea pe care o facem între talent şi caracter. Opera poate fi caducă; prin atitudine scriitorul poate deveni totuşi un ferment mult mai fecund decât operele cele mai isbutite: este cazul d-lui Densusianu.

Prin anemia inspiraţiei, prin artificialitatea formei, versurile poetului Ervin nu trăesc; prin lipsa de personalitate a literaturii colaboratorilor şi a criticei d-lui Densusianu, fără idei generale şi fără sevă, *Viaţa nouă* n'a determinat nici o mişcare în literatura română, cu toată atitudinea ei necesară: nimic nu se face fără talent. N'ajunge să reclami poezie nouă; dacă eşti poet trebue s'o faci; iar dacă eşti critic, trebue s'o selectezi şi s'o impui şi prin căldura convingerii dar şi printr'o simpatie şi solidaritate, pe care d. Densusianu nu le cunoaşte.

Aceste sunt rezervele; ele trec însă în planul al doilea. Peste poetul Ervin şi peste îndrumătorul *Vieţei noi*, se ridică, dincolo de cadrele literare, personalitatea d-lui Densusianu. Faţă de ea ne exprimăm o admiraţie fără reticenţă.

Să fii un învăţat onorabil şi necontestat de nimeni şi să te piteşti douăzeci de ani sub un pseudonim pentru a tipări poezii inofensive, despre care nimeni nu scrie, nimeni nu vorbeşte, ca de un mic păcat clandestin ; să scoţi cu imense sacrificii materiale timp de două decenii o revistă, pe care n'o citeşte nimeni şi în care nu tipăresc poezii decât câţiva studenţi începători şi câteva domnişoare sentimentale ; — este dovada unei perseverenţe admirabile. Lipsit de darul comunicativităţii, izolat ca un stilit din deşerturile Egiptului, să-ţi pui candidatura de deputat independent sub regimul votului universal (pentru a întruni câteva zeci de voturi) ; sărac, să scoţi un ziar politic, pe care să-l scrii aproape singur şi, de altfel, fără talent, dela articolul de fond până la adresele de pe bande ; — este dovada unei forţe imense, împinse până la halucinaţie. desigur, dar din care se fabrică stofa eroilor. In ordinea cosmică, o astfel de forţă ar fi determinat revoluţia pământului în sens invers ; e păcat însă că se cheltueşte pe poeziile lui Ervin şi pe notiţele inofensive ale *Vieţei noui*.

D. D. Pătrăşcanu : *Domnu Nae, scene din vremea ocupaţiei...* Suntem în întârziere cu *Domnu Nae*; domnu Nae ne va ierta totuş. Volumele d-lui Pătrăşcanu merg până la ediţia a doua ; notiţele criticei au deci perspectiva de a-şi păstra o actualitate şi după un răstimp oarecare. Cazul d-lui Pătrăşcanu a mai fost explicat în *Sburătorul:* lipsit de simţul formei în genere şi al limbei în specie, franc cacograf deci, d. D. Pătrăşcanu ne-a arătat în primele două volume (*Schiţe şi Amintiri*, şi *Timothei mucenicul*) un fel de humor şi comunicativitate în povestire, care, în lipsa artei, sunt totuşi *talent*. Fără să fi câştigat ceva în artă, *Candidat fără noroc* nu mai poate fixa atenţia cititorului ; comunicativitatea s'a volatilizat. Dar dela *Candidat* şi până la *Domnul Nae* distanţa e şi mai mare ; criticei române i-a scăpat catastrofa acestui talent nativ.

Atitudinea scriitorului în timpul războiului a fost odioasă ; criticul trebue să-şi facă deci violenţă pentru a nu confunda pe scriitor cu oratorul intempestiv din parlamentul dela Iaşi. E drept însă că d. Pătrăşcanu nu-l ajută cu nimic. Scrise în timpul ocupaţiei, când se credea deci în biruinţa germană, schiţele acestui volum, cu o încăpăţinare vrednică de o cauză mai bună, au fost păstrate intacte : humorul, de altfel, puţin inventiv al povestitorului, se îndreaptă asupra a tot ce s'a realizat apoi. Intrucât poate fi ridicol bietul Domnu Nae când susţine, de pildă, că vor veni în Europa un milion de americani — când, de fapt, au sosit două milioane; sau că vor veni aeroplanele franceze dela Salonic, când aceste aeroplane au şi sosit? Tot domnu Nae a prevăzut mai bine în credulitatea lui generoasă, decât d. deputat Veveriţă în încăpăţinarea lui maniacă Toate insultele pe care le putea arunca ţării un om cuprins de o subită demenţă în momentul când îşi credea prevederile biruitoare, — toate aceste insulte aduse sentimentului naţional au fost menţinute, deşi pălmuite de brutala desminţire a evenimentelor. Nimic nu l'a schimbat pe d. Pătrăşcanu ; e omul lui Horaţiu, pe care ruinele cerului nu l'ar clătina. Hotărît, avem caractere ; şi aici este însă cazul de a regreta că astfel de forţe nu găsesc o întrebuinţare mai fericită. — Ofensându-ne sentimentele noastre româneşti, cartea d-lui Pătrăşcanu nu ne poate despăgubi prin nimic altceva. Lipsit de invenţie, istovit de orice humor, cu o evidentă imitare a manierii lui Caragiale din *Momente*, fără compoziţie, şi mai ales fără stil, *Domnu Nae*, n'are nici un contact cu literatura.

E. LOVINESCU

CRITICE

VOL. I. — Impresionismul în critică, Eminescu, Caragiale, D. Anghel, St. O. Iosif, M. Sadoveanu, E. Lovinescu, Em. Gârleanu, Elena Farago, I. Minulescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Oct. Goga, I. A. Bassarabescu, C. Sandu-Aldeal, Contesa de Noailles.

LEI 8.—

VOL. II. — Pe drumul Eladei, Matilde Serao, Emile Faguet, Benvenuto Cellini, J. J. Weiss, Fogazzaro, M. Sadoveanu, P. Cerna, Oct. Goga, D. Anghel, etc.

LEI 8.—

VOL. III. — Victor Eftimiu, St. O. Iosif, Em. Gârleanu, Coşbuc, Oct. Goga, Al. Macedonski, D. Anghel, M. Sorbul, Cinquantenarul romanului românesc, V. Alecsandri şi antichitatea latină, Carlo Goldoni, Henri Bataille, etc.

LEI 10.—

VOL. IV. — **Revizuiri literare** : Caragiale, T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, N. Iorga, I. Al. Brătescu-Voineşti, Al. Vlahuţă, Poezia populară, Literatura „Semănătorului“, etc.

LEI 12.—

VOL. V. — L. Rebreanu, Duiliu Zamfirescu, Elena Farago, T. Maiorescu, Chendi, Carmen Sylva, Vissarion, Rotică, Literatura Ardealului, Shakespeare, Ibsen, Eschil, Euripid, etc.

LEI 14.—

VOL. VI. — Al. Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, T. Arghezi, D. D. Pătrăşcanu, C. Stere, G. Lazăr, Anticipaţii literare etc.

LEI 15.—

VOL. VII. — Al. Odobescu, B. P. Haşdeu, Al. Davila, I. Minulescu, Lucian Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu, Caton Theodorian, Delavrancea, Alfred Moşoiu, Bacovia, T. Arghezi, Victor Eftimiu, F. Aderca, B. Fundoianu, Em. Bucuţă, Literatura şi viaţa, Anticipaţii literare, Literatura şi războiul, etc. etc.

LEI 20.—

Saguna 6
Sibiu

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

= 41, STRADA LIPSCANI, 41 =

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110
In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constauţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

Preţuri mai eftine ca oriunde

S'a descis Centrala
MARILOR MAGAZINE
La PALATUL NOUTĂŢILOR
STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj
MĂTĂSURI :: LENAJURI
PÂNZETURI :: ARTICOLE
DE MARIAJ :: GALANTERIE
Mare Raion de
FURNITURI DE MODE
INCĂLŢĂMINTE etc.
Preţurile excepţionale

Gustaţi delicioasele
produse ale
BONBONERIEI
RENAISSANCE
cari se păsesc în detail la
COFETĂRIA RENAISSANCE
STRADA PARIS, 10
şi la toate sucursalele
MISSIR
DIN ŢARĂ
En Gros la Fabrica
STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „CULTURA", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALA
„ASOCIATIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 44

E. Lovinescu . . . . Există o literatură română ?
Vladimir Streinu . . . . . . Oglinzi...
Victor Eftimiu . . . . Amintirile, uitarea...
Ion Călugăru . . . . Pe mine nu mă doare...
Mihail Celarianu . . . . . . Tot animal
Alice Soare . . . . Strigoiul
Sanda Movilă . . . . Incă o pasăre
Ilarie Voronca . . . . Gară de provincie

Cronica Dramatică: F. ADERCA
Insemnări Literare

44

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică și Culturală

Prețul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an lei 100.—
„ „ ½ „ „ 60.—

Abonamentele se primesc la:
Administrația Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREȘTI
STRADA SMÂRDAN, 4
și la Librăria „Mercur“, București, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondență trimițânnu-se costul respectiv prin mandat poștal, la Administrația Revistei.

Manuscrisele, corespondența și schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

A APĂRRT:

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VII

Lician Blaga, M. Sadoveanu, Delavrancea, Ion Minulescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Odobescu Hasdeu, Al. Davila, Caton Theodorian, etc., etc.

LEI 20.—

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 44 27 OCTOMB. 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ŞI CULTURALA

DIRECTOR: E. LOVINESCU

EXISTĂ O LITERATURĂ ROMÂNĂ?

IV.

Incercarea d-lui N. Davidescu de a limita literatura poporului, care a produs pe Eminescu, Creangă, Caragiale, Coşbuc, la simbolismul d-lor Eugeniu Ştefănescu-Est sau A. Cotruş, — ne oferă prilejul unor observaţii generale asupra raporturilor dintre critică şi literatură.

Prin ori câte forme, aparent ireconciliabile, s'ar exprima arta, ele se reduc totuşi la două tipuri ce corespund unor categorii specifice de sensibilitate: tipul obiectiv şi tipul subiectiv. Sub nume diferite, Nietzsche le-a găsit în tragedia greacă: de o parte extazul dionisiac, iar, de alta, contemplaţia apollonică. Nevoia unei sinteze, l'a făcut poate să le găsească reunite; ele există totuşi ca punct de plecare al oricărei creaţiuni artistice; nu se poate concepe o formă care să nu purceadă, fie din contemplaţia obiectivă a lumei, fie dintr'o exaltare subiectivă. In jurul acestor două axe s'a grupat deci arta tuturor evurilor: clasicismul şi naturalismul prin cunoaşterea lumei pe cale sensibilă; romantismul şi simbolismul prin adâncirea în subiect, fie pentru a-l cerceta, fie pentru a se folosi de dânsul ca de un principiu exclusiv al cunoaşterei. Idealismul lui Kant n'a rămas numai în domeniul speculaţiei filozofice; multe din încercările de artă de azi se reclamă dela o filozofie care tăgădueşte posibilitatea cunoaşterii obiective. Din moment ce lumea este reprezentarea mea, pare logic ca şi arta să nu purceadă din afară ci din năuntru şi să nu cunoască alte legi decât legile interioare ale spiritului creator. Expresionismul este ultima concluzie a idealismului Kantian; suprimând realitatea, aşa cum o percepem prin simţuri, el o crează din nou prin elaboraţia pur subiectivă a artistului; suprapunerea reprezentării peste realitate devine inutilă; artistul e demiurgul propriei sale opere.

Intre reproducerea cât mai exactă a lumei pe baza unei observaţii amănunţite, pe care ne-a dat-o, pentru studiul omului, literatura clasică, şi, pentru studiul vieţii sociale, naturalismul contemporan, şi ultimele producţiuni expresioniste ce nu ţin seamă de natură, — se desfăşoară evoluţia artei prin şcoli şi genuri diferite. Toate încercările se polarizează în jurul obiectului sau al subiectului; extremiste sau conciliante, ele sunt deopotrivă de dominate de una din aceste două tendinţi ale spiritului omenesc de a reflecta prin contemplaţie sau de a se proecta şi a deforma: dela marmora lui Praxiteles sau mimiambii lui Herondas până la dramele lui Kaiser sau la picturile arbitrare ale expresionismului german.

*
* *

In faţa acestor variaţiuni, multiple dar reductibile, ne rămâne să precizăm atitudinea criticei: ea nu se poate afirma decât prin comprehensiune. Inlăturând încercările extremiste, care vor să facă din artă fie o copie fotografică, fie plăsmuirea arbitrară a unui ideal estetic aruncat dincolo de natură, critica nu trebue să procedeze prin parţialităţi exclusive ci să înţeleagă toate manifestările artistice oricât de contradictorii ar părea: determinate de cele două tendenţi ale spiritului, ele sunt şi legitime. Intre obiectiv şi subiectiv s'a desfăşurat ritmul tuturor mişcărilor artistice; cu dominaţii alternative, ambele tendenţe şi-au supravieţuit, ducând mai departe apriga dorinţă de a coprinde o cât mai vastă omenire, sau împingând tot mai adânc temeliile artei în terenul mobil al subiectivităţii. Critica trebue să fie prin esenţă receptivă.

Prin acest fel de a înţelege fenomenul artistic, nu putem fi *din principiu* în contra nici unei şcoli; constatăm numai progresul realizat în una din cele două direcţii, cu ignorarea celor mai elementare adevăruri estetice: e preţul cu care se înscrie progresul în orice domeniu spiritual. Credem că evoluţia artei se va face în sensul obiectivării; nu putem lua totuşi o atitudine duşmănoasă chiar faţă de excesele principiului subiectiv. Admitem deci simbolismul; îi recunoaştem meritul în adâncirea izvoarelor lirismului; şi oricât de parţială ar fi fost, acţiunea lui rămâne salutară: formulele cad, şi, după eliminarea învelişurilor inutile, se prevale în pământul primitor simburele ce va rodi.

Critica este, aşa dar, o operă de acceptare inteligentă, care nu exclude discriminarea; sub nici un cuvânt, ea nu are însă căderea de a rupe dintr'o literatură variată, dar cu o remarcabilă unitate interioară, — o modestă derivaţie pentru a o declara singura literatură română legată prin solidaritatea unei conştiinţe artistice.

E. LOVINESCU.

OGLINZI...

In sufletu-mi, lăuntrică 'ncăpere
Cu ziduri de oglindă, prin unghere
Stà 'nchisă într'atâta strălucire
O linişte de iaz neturburat;
Şi-oglinzile în goala lor privire
Aveau doar praf de lună adunat.

Când nici un gând nu tresărià 'ntre ele,
Ferestre largi de infinit iezit
Ori lespezi de lumină paralele,
Oglinzile adâncite nesfârşit,
Işi aruncau comoara de cleştar
Şi 'n luciul celorlalte reflectată,
Făcea ca 'n strâmtul lutului celar
Să strâng, din zări, nemărginirea toată...

Imagini mici prindeau acolo spor
Şi'n magicul paralelism al lor
Orice s'ar fi clintit de din afară
Creştea 'n ecouri lungi de atâtea ori..!
Un zâmbet într'o largă primăvară,
O lacrimă în râuri de plânsori.

O! viaţa, ce se sbate 'n lume — toată
Trăia 'n adâncul meu multiplicată.

...Dar pietrele răsfrângerilor sale,
Jucând între pereţii străvezii,
S'au înmiit, ca 'n camerele goale
Făpturile sonorelor stafii,
Şi-oglinzile-au crăpat iregular
In linii de demenţă strigătoare,
Iar chipul lumii — altădată clar —
Subt pòjghiţa lunarelor cleştare
Schimonosit şi veşted îmi apare...

De-atunci poleiul lor necontenit,
Desgărdinat de 'ntretăierì opace,
Cojeşte aspru şì-aspru se desface
Ca un perete 'n toamnă coşcovit.

Ridic un ciob, privesc în el arar
Şi 'n sclipătu-i redus şi fragmentar
Văd o eşire 'ndepărtată de tunel,
Tunelu 'n care-oiu bâjbăì prin el
Ca pe pereţii înăspriţi şi orbi
Să cat doar amintirea de lumine,—
Oglinzilor ce s'au surpat în mine...

VLADIMIR STREINU

AMINTIRILE, UITAREA...

Trec amintirile — cocori — pe cer senin...
Uitarea — şoim regesc — goneşte stolul...
Vin altele în urma lor, şi aşa cum vin
Le 'nghite şi pe ele golul.

Cresc amintirile când anii scad...
Trecutul se înalţă ca un turn şi te domină.
Amurg. Se 'ngroapă 'n umbră culmile de brad
Iar trunchiul în lumină.

Ruini sânt amintirile, ruini...
Cetăţi cu zidurile năruite
Fântâni adânci, uitate prin grădini
Părăginite.

Fântâni adânci şi calme, înstelate
Subt împletirea dărâmaţilor copaci,
Privesc nostalgic între ziduri de cetate...
Te linişteşte noapte. Trece stolul. Taci!

Un calm august — trec amintirile în stol —
Cocori imenşi, procesiuni pierdute...
O şovăire în văzduh: un rotogol
Pe cea mai tânără iubire... Lasă. lasă!.. Du-te!..

Te du şi tu, surâsul cel din urmă!...
(Era, printre cocori, o rândunea...)
S'a dus şi ea, grăbit, cu păsăreasca turmă:
Un şoim regesc din urmă o gonea...

VICTOR EFTIMIU.

PE MINE NU MĂ DOARE...

Şămă a lui Strulea aveà 22 ani şi-şi încheiase deacum viaţa. Trăise mult, nici pentru sine, nici pentru alţii; părăsise casa păintească încercând să-şi schimbe rassa după cum îşi schimba meşeşugul, poposise prin multe ţări şi nimic nu-l oprise, deşi ar fi vrut cu tot dinadinsul să intre în rostul lui...

Iarna grea, lipsurile şi reumatismul l-au trântit în sfârşit, la pat. De câteva săptămâni zăceà în odăiţa lui mucegăioasă dintr'o fundătură a Bucureştilor. Ningea şi crivăţul de rigoare şuerà.

Cum nu aşteptà pe nimeni priviá pe geam la troenele ţuguiate din curte şi la jocul ninsoarei de pe viţa agăţată pe zidul zgrumţuros până în geam şi depe cercevelele până în zid, ca să mai uite de sărăcia din lăuntru. Il enervă nepăsarea aceasta a firei pentru durerea omenească şi se acoperi cu plapoma peste cap ca să nu mai vază nimic.

Atmosfera camerii — cu mirosul ei particular de mobilă bătrână ce se macină şi toate câte erau, se umpluseră nu ştiu cum din expresia resemnată a lui Şămă: tristă şi bătrânească. Nimic nu se mai sinchisia şi nu se aşteptà să fie altfel: o sfârşenie ca un somn plutia peste neorânduiala urâtă.

Toate erau ciudat dar fără tradiţie împerechiate: de pildă, sipetul vechiu bătut în cercuri de alamă şi cu înflorituri arse cu fierul odihnea sub oglinda nouă cu ramă de bronz, icoanele vechi spânzurau pe pereţi alături cu portrete împărăteşti noui, sobiţa de tuciu cu burlane de tinichea stăteà alături de o etajeră plină cu cărţi...

Incălzindu-se sub plapomă o veselie uşure începù să-l gâdile: Întru început nici nu ştia dece e vesel şi erà să-şi certe nebunia, dar pe dată grăi către sine:

— „Aici nu te ştie nimeni: nu simţi nimic şi n'ai pe nimeni aproape; te vei stinge umil şi părăsit... ar fi fost poate mai original să fi lăsat în urmă păreri de rău!..

Ca să nu se compătimească şi să se arate tare îşi răspunse tăios şi sever:

— „Nu rămâne nimic pe urma mea şi-mi place. Nu sunt primul ovrei care se stinge astfel!..".

Răspunsul îndrăzneţ îi plăcù dar nu-l linişti: se ridică în coate, întinse braţul lungit ca un fluer şi prinse de pe măsuţă o oglinjioară în care se privi. Străvezimea figurei de adolescent şi melancolia ochilor mărunţi şi isteţi aveau ceva de moarte; părul îi părù puţin cam prea castaniu, dinţii prea urâţi şi lătăreţi pentru gura mică, urechile clăpăuge; nimic nu-i plăcù, nici măcar mâna cu degetele lungi cum se cade s'o aibă un om de neam.

— „Trebue să te naşti cu nobleţea trupului pentru ca şi sufletul să păşiască pe urmele lui!" îi ţiui un glas straniu în ureche.

Obosit căzù iar între perne gemând de o durere seacă ce-i treceà prin mădulare ca un ferestrău.

Jalea lui multiplă de cărturar, care şi-a părăsit liniştea căminului cinstit, s'a străduit şi n'a îndeplinit nimic, a iubit şi nu l-au iubit, a înşelat, a fost înşelat şi s'a înşelat numai pe sine, n'a priceput-o nimeni, ci a stârnit totdeauna râs.

Şămă erà prea isteţ ca să nu-şi dea seama de starea lui: el a dorit numai, dar nu şi-a pus la încercare grea voinţa, s'a născut vierme şi a râvnit sborul şoimului, aşteptând ca o soartă bună, o minune să-l mântue.

— „Dac'aş judecà mai drept, dacă m'aş putea ridicà deasupra sluţeniei trupului meu şi a mărunţimei sufletului, poate că mi-aş da seama că frumuseţea e ceva ce se şterge ca bruma vânătă de pe prună şi toate câte nu le-am putut ajunge ca verdele câmpului când îl pârjolesc toamnele...".

Dar câtă răcoare mai puteà pune această mângâere pe sufletul lui bubos de dureri?

— „Mai există în lume mângâere care să mă mângâe?" se întreabă şi brusc schimbă tonul:

— „Nu ţi-e ruşine să te vaeţi. Eşti un dobitoc: suferi şi te gândeşti că nu eşti frumos!! Ar trebuì să fii mai simplu!.. Cu cât eşti mai prejos altora bine înzestraţi?"...

Incercă să se preocupe de altceva, crezând că va fi mai bine: ascultă dar, înnăbuşindu-şi gândurile.

Inserà. Vântoasa se mai liniştise şi se auziau pe drum, deabia clinchetând dulce zurgălăi de sanie.

— „Ce stupid sunt!" se dojenì el subit conştient că s'a chinuit toată după amiază cu ceva de care nu-şi aminteşte măcar.

Printr'un ochiu neîngheţat al geamului se zăriă şoseaua bolovănoasă de nămeţi, ceiace nu-l interesà de loc. Şi pentrucă nu puteà strivi nici un simţământ într'însul şi simţià că ar puteà linişti tremurul său nervos Şămă hotărî să viseze la moarte:

— „Ce poate fi dincolo de moarte?... Când dormi nu simţi nimic, când mori nu simţi nici atât. Pentru ce trăim dar ca să se sfârşiască într'o pietroasă nesimţire?.. Dar astea le ştie oricare; eu vreau să ştiu altfel" îşi zise el, trecându-şi degetele peste coastele care ieşiau urât prevestitoare, pe sub pielea fildeşie.

Ideea că-l va troenì o pace desăvârşită, că nu va mai dorì ce nu poate aveà, va simţì frumos fără să se chinuiască, va şti totul ca şi cum n'ar ştì nimic îl bucură că nu se mai simţea.

Craniul hăuià, pleoapele obosite se închiseră iar braţele îi căzură ca două bucăţi de lut.

. . . .

. . . .

Erà argat în delta Dunării, în coliba unui pescar. De ce argat şi nu altceva, dece tocmai în delta Dunării, nu se întrebà nici el. De vreme ce erà bine, dece să se mai întrebe?

Coliba aveà o tindă ce slujià drept grajd pentru mârţoagă şi cotigă şi o odăiţă strâmtă şi prietenoasă c'un cuptior uriaş, în care pâlpâia vioiu focul. Pe podea, în coşuri de papură se sbăteau peşti şi se târau ca nişte balauri mici racii de mare; pe o laviţă sub legănarea unei candeli roşii ca o stea putredă prinsă de tavan cu sârmă, odihnea un lipovean; lipovenaşi bălai spărgeau sâmburi de dovleac, rodeau coji de peşte sărat, vorbiau repede frumos şi mult, gospodina groasă tăià peşte aruncând capetele în ceaunul în care bolborosià borşul, iar burţile în tingirea cu uloiu sfârâind.

Pereţii erau plini de icoane de iarmaroc; pe o ladă o pâine de rişcă, ibrice, o evanghelie zăceau alături cu căuşe de lemn şi străchini de lut săuoase de rămăşiţi de răcituri şi borşuri grase,

Şămă se simţià stupid mulţumit că se învrednicise măcar a argăţì o fiinţă sfântă, mulţumită şi ferice dacă el nu erà făptuit să fie aşa. Nu cunoşteà par'că pe nimeni din casă, deşi îi iubià pe toţi şi erà încredinţat că e sluga lor de multă vreme; îl umilià tăcerea lor orgolioasă. dar erà mândru de umilinţa lui.

Dincolo de geamul strâmt, zăbrelit se întindeau nemărginite bălţile mocirloase, împădurite cu sălcii, rogozuri şi păpurişti peste care lucià un cer roşcovan de amurg tomnatec.

……

— „Aşa va fi fiind delta?“ şi uşa se deschise scârţâind bolnavă tulburându-i visul.

Intrase gazda, o bătrână unguroaică slută, cu ochii năclăioşi, cu ţigara între buzele crăpate, cu glugă şi pelerină până în brâu ca o vedenie din alte vremi. Aduceà o cutie cu chibrituri în palma-i sbârcită, galbenă şi cu vinele umflate şi-l privià ciudată, parc'că-l întrebà dacă n'a mai murit.

— „M-ai chemat?“

— „Nu, eu nu chem niciodată pe nimeni!“

— „A fost odinioară un jidan care a întrebat de Şămă a lui Ştrulea!“

— „Pe mine nu mă cheamă Şămă a lui Strulea ci Evghenie Păduraru!“

— „Aşa i-am spus şi eu! Spune-mi .. te... mai doare ceva?“

Il înfuria întrebarea în care vedea ascunsă presimţirea că va muri.

— „Pe mine nu mă doare nimic... niciodată!“

Răspunsurile lui repezi o supărară şi mormăind aprinse lampa; apoi ieşi trântind uşa...

Lumina lămpii gâlgâia ca sângele ce curge dintr'un cap destrunchiat. Fusese mai bine par'că pe întuneric.

— „Durerile sunt nişte potăi ce muşcă numai în lumină!“ mai zise el sentenţios.

De dincolo din odaia gazdei se auziră glasuri ridicate.

— „Iar se ceartă gazda cu ginere-său!“

Răutăcioşi unul şi altul, gazda şi ginere-său se certau mereu spărgeau străchini unul de capul celuilalt; ba ginere-său apucase chiar toporul şi-i sfărâmase tidva, dar se vede că n'a lovit-o prea bine, căci după două săptămâni numai s'a tămăduit.

— „Au s'o omoare fiica şi ginere-său!.. E plăcut să împestriţeze podeaua cu sânge şi creer!“, îşi zise visând voluptos cum va fi sluta bătrână pe catafalc.

— „Nu-i bine să doreşti moartea cuiva!" îl mustră un glas străin care-i ţiuià adesea în urechi certându-l.

— „Da, da nu-i bine! Ştiu şi eu".

Dar frânele visului îi scăpară şi uită ce vruse. Se simţì iar mulţumit...

Din vila de alături suspină o pianolă şi un glas gângurit ca de porumbel... Sbughiră apoi ca o cireadă ce-şi dă drumul de pe munte o mulţime de cântece vesele şi aspre. Armonica îşi încâlcia melodiile cu glasuri groase şi alte răguşite ale femeilor.

Muzica îl mâhnì altfel, nou, aşa că-i părù că fusese până acum bine dispus.

Aşa se cântase de mult, într'o sâmbătă seară la el acasă, în târguşor departe...

Erà copil şi aveà multe nădejdi şi erà nădejdea neamului lor oropsit. Se aprinseseră lumânările în sfeşnicele de alamă, după bătrânescul obiceiu. Tat-său se întorsese dela sinagogă, ca un ovrei cuvios ce erà şi fonfăià ebraic o rugă pentru belşugul săptămânei, în timp ce maică-sa răcâia prin sobă ca să fiarbă ibricul cu ceai iar băeţii cântau o melodie populară.

După ce isprăvì ruga, tatăl său aprinse o lumânare de ceară împletită ca un covrig şi binecuvântà extaziat o cupă veche de cupru verde de cocleală pe dinafară şi bătător în rubiniu pe dinăuntru...

Stânse apoi lumânarea cu puţin vin, strânse degetele şi le duse la flacăra lumânării, mirosì mirodeniile dintr'un vas mic de argint lucrat în filigrane cu motive asiriene şi dădu fiecărui să guste din cupă. Rugăciunea isprăvită, băeţii îşi reluară cântecul întrerupt.

In cântecul ăsta, Şămă simţià mirosul cald al sarmalelor cu foi de viţă, al fripturei de pui şi al gâtului de pasăre umplut cu carne tocată.

Amintirea lui mai legà însă şi altceva de acest cântec.

In noaptea acea a mas la ei o rudă îndepărtată, care a dezertat şi a fugit (chiar în acea noapte) peste graniţă, de s'a aşezat după multe rătăciri la Miniapolis, în America departe, unde sufletul aventuros al lui Şămă a visat deapururi să fie.

Plecarea aceia i-a lăsat în suflet o melodie şi o amăreală care-i revine şi-l înveninează oridecâteori aude cântând...

Trudit, gândì glumeţ şi cu oarecare mâhnire, deşi cu totul absent de sine:

— „Lumea s'ar puteà totuşi schimbà dacă eu aş fi sănătos şi poate că şi durerile ar fi atunci altfel!"

Se simţì mic şi slab în faţa intenţiei pe care o bănuià cuiva care există într'însul şi vreà însănătoşire. Se ghemuì în perne şi-şi zise plângând fără lacrimi:

— „Şămă a lui Strulea, dece te mai trudeşti?.."

Ion Călugăru.

TOT ANIMAL

Pe dealul desfundat abia călcând
Se sue-un cal cu capul aplecat,
Pe șeaua lui nimic; doar, spânzurat,
Oțelul unei lănci mai stă, sunând.

Şi calul duce, trist, pe drumul lat
Povara lăncii grele, sângerând,
O, nu mai poartă spada fulgerând,
Viteazul care 'n lupte l'a purtat!

Şi-acum, pe dealul ars, prăpăstios,
Deabia-și mai duce drumul bietul cal,
Ce parcă se gândește-adânc, sfios:

Dece-o fi omu-atât de furios
Şi-n ura lui atâta de brutal;
N'o fi și el, ca noi, tot animal?..

MIHAIL CELARIANU.

STRIGOIUL

Copilului meu.

Vă spun că am murit cu el odată
Şi că ne-au îngropat într'un sicriu!
Nu credeți? Glasul meu vă pare viu?
Şi fața mea acea de altă dată?

Gândiți că sânt nebună și nu știu
Ce spun, cu mintea mea înfrigurată?
...Şi totuși sânt cu dânsul îngropată
Şi 'n lume locul nostru e pustiu!

Vorbesc, mă mișc și râd la fel cu voi?
Uitați că sânt în lume și strigoi!..
Eu dorm cu el deși 's cu voi aici.

Şi zilnic când vă însoțesc alaiul,
Strigoi de uriaș printre pitici,
Voi nu-mi vedeți în suflet putregaiul!

ALICE SOARE.

INCA O PASARE

Dorià ceva?.. Nu, nu dorià nimic. Nu mai puteà să dorească nimic. Erà obosită... neînchipuit de obosită... şi ar fi voit să nu mai ştie nimic... să uite... Ce să uite?.. Aproape că nu aveà ce uità... Trăise aşa puţin... şi totuş aşà mult... în lumea ei... în lumea gândurilor...

Lucrà neatent la o dantelă fină, care isvorà din mâinile ei fermecate. Pe verandă erà aproape întuneric şi marea mângâià treptele vilei, cu sărutări subţiri de apă. Oraşul pâlpâià încet din miile de lumini care se aprindeau şi tăcerea şi seara se strecurau îmbrăţişate, pe furiş, cu paşi de pisică, în oraşul în care până adineaori erà sgomot, lumină... Zadarnic, căci oamenii le presimţeau şi lor le erà frică. Deaceea, în case, în dosul geamurilor, oamenii aprindeau lumina spre a gonì umbra serii şi vorbiau, râdeau, spre a gonì tăcerea tristă, care sperie, încremeneşte şi uneori omoară.

Tăcerea care vorbeşte doar gândurilor — şi gândurile omoară şi ele căci sunt plăsmuite din vorbele tăcerii şi tăcerea din moarte— iar moartea din întuneric — şi oamenilor le e teamă de moarte şi de întuneric.

Fără să'şi deà seama, lucrul alunecase jos, iar pe verandă erà cu desăvârşire întuneric — lumini pâlpâiau în noapte iar marea gemeà dureros şi profund, isbind zidurile vilei.

— Bună seara, Maria. Iartă-mă că nu am putut venì mai din vreme.

— Bună seara, Filip. Nu face nimic. Tu ştii că te aştept întotdeauna. Chiar când eşti lângă mine, eu tot te aştept... pentru a doua zi.

El zâmbì, se plecă şi îi sărută mâinile. Ea tresărì şi le trase binişor.

— Ce mâini reci ai astă seară... şi par'că ai tresărit... Nu ţi-e bine?

— Nu, n'am nimic, Filip, n'am nimic, ţi-s'a părut numai.

El se aşeză pe un scăunel, la picioarele ei, ridică dantela, o puse pe măsuţă. Tăceau amândoi. Noaptea cuprinsese oraşul. Din mare se ridicà un miros sărat, umed, sălbatec, amestecat cu aroma amară a migdalilor după ţărm.

— „Maria!"

Ea nu-i răspunse nimic, dar îşi lăsă mâinile pe părul lui şi mâinile mici, cu unghii transparente, tremurau ca două columbe albe, cu aripile desfăcute, cu ciocul de sticlă.

El se lăsà sub mângâierea abia simţită a mâinilor, neîndrăsnind să mai spună nimic, ameţit de voluptatea amară şi dureroasă a mângâierilor... şi tăcerea iar se furişe între ei.

Târziu... târziu de tot, când stelele erau lame lungi de argint ce se prelungeau în apă, iar noaptea se pudrase cu praf albastru târziu de tot, el îşi întinse braţele şi o apropie de fiinţa lui, ameţit de mângâierile ei subţiri.

— „Maria, şi glasul îi tremurà, şi vorbia grăbit. Maria, ţi-am spus, te-am rugat de atâtea ori, să vii cu mine... Acolo, departe în inima munţilor, am o casă mică pierdută în creştetul unui pisc sălbatec. Am puteà stà acolo, o lună, un an, o viaţă, dacă nu ni-s'ar urî împreună. Dece nu vrei să înţelegi că mi-e peste putinţă să te mai iubesc astfel?

— Nu uità, Filip, ţi-am spus de atâtea ori că mie mi-e peste putinţă să trăesc altfel. Nu pot să te iau altora care au intrat în viaţa ta, înaintea mea — şi începù să plângă încet cu capul ei sălbatec, pe inima lui, care băteà dezordonat.

Intre ei, se ivì pe neaşteptate amintirea soţiei, a copilului, cari îl aşteptau — şi par'că speriaţi, se strânseră mai tare, el sărutându-i lacrimile mari.

Şi deodată se abătù o tăcere aşà de ciudată, încât nici unul nu mai îndrăsnì să-i frângă aripile.

Iar când stelele mici se prelungiră atât de mult în fundul apei, încât rămaseră acolo, tremurătoare şi pierdute în adânc, el ridică uşor pe copilul acesta trist, de care se simţia legat dureros, pentru totdeauna, îl culcă pe chaise-longue îi sărută mâinile obosite şi se strecură uşor, neîndrăsnind să mai spună nici un cuvânt, plecând afară, în noapte, acolo, departe, la casa lui.

Marea se îndoià sălbatecă, în cute adânci de apă răsvrătită.

Rămasă singură, obosită, afundată din nou în tăcerea care o cuprindeà ca o apă, prinsă în firele gândurilor într'o vrajă, neputând să mai dorească nimic, îşi aduse aminte de dimineaţa aceea, de demult, când Filip îi spusese arătându-i un stol de pasări albe, cese roteau în cercuri de lumină, de-asupra mării bronzate de soare.

— „Vezi, Maria, sunt sufletele fetelor moarte, cari s'au prefăcut în pasări“.

Deşi Filip spusese mai mult în glumă, dar ea s'a gândit mult în ziua aceea la pasările albe, la sufletele fetelor moarte ce fâlfâiau în dimineaţa aceea îndepărtată, în aerul limpede.

Simţì în adâncul ei un fâlfâit ciudat şi desfăcându-şi braţele, închise ochii adânci să nu vadă şi se plecă deasupra verandei mult... mult... mult de tot... se plecă aşà mult, încât un luntraş ce veniă dinspre larg, crezù din depărtare că după veranda vilei a căzut un evantaliu de mătase albă în apă şi vâsli mai repede să'l ajungă şi să'l ducă în dar iubitei lui.

Sanda Movilă.

GARĂ DE PROVINCIE

Mi-e sufletul o gară mică, de provincie.
Cărămizile roşii s'au învechit şi sălile sunt pline de melancolie.
Călătorii au semănat desperarea
şi au plecat...
Câţi or să mai vie?

Totuş, băncile roase, îmi sunt dragi,
acolo, au stat visători, veniţi din departe,
şi au privit cum trenuri molàtece trec, — iluzii vagi,
răspândind bucurie şi moarte.

Lămpile prăfuite, clipocesc noaptea, pleoape grele,
şi paznicul care merge singur pe peron,
trezeşte, deseori, ca pe-o pasăre, plictiseala odăilor deşarte,
şi, prin aer, e-un fâlfâit de aripi monoton..,

Toamna, a dăruit gării mici
frunze de hârtie galbenă.
Şinele care se desfăşoară ca nişte panglici,
sunt, poate, fire din poveste, desfăcute
de iluziile, pe-aici, demult trecute.

S'or mai întoarce oare înapoi?
Eram odată, doi...

Acum, pe marginea cărării au crescut
în loc de flori, pietre cu numere — chilometre.
Sunt aducerile-aminte,pe care-i scris
cât drum, nădejdile au străbătut
(cine le-a trimis?)
până la sufletul meu, gară de provincie.

Dela o vreme, vor sfârşi toate...
Gara, cu peronul mic,
se va nărui, de vechime, de plictiseală poate.
Şi atunci nu va mai fi nimic,
decât amintirea pietrelor numerotate...

Mi-e sufletul o gară de provincie...

ILARIE VORONCA

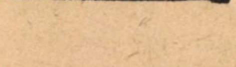

CRONICA DRAMATICĂ

Cu un entusiasm pe care nu-l va osteni nici o adversitate — nici birul, la care teatrele particulare cred că trebue să impue pe cronicarul de revistă ce se ştie copleşit de beneficii şi câştiguri, nici discontinuitatea de farmec a autorilor români, nici anarhia din repertoriul *tuturor* teatrelor bucureştene — reluăm aceste însemnări critice.

Ne susţine o puternică iluzie, în fiecare seară, în faţa cortinei ce se va ridica: privilegiul de a trăi, încă odată, într'un plan sufletesc, miragiul facerii unei alte lumi!...

Incepem deci — şi scrim cu litere mari. cu nesăbuita-ne speranţă:

1922—1923

TEATRUL NAŢIONAL

CARAGIALE: O scrisoare perdută. — SHAKESPEARE: Macheth. VICTOR ION POPA: Ciuta.

Ca o definitivă dovadă a volatilizării omului politic care, în acelaş personagiu al d-lui Mavrodi, şade cu omul de teatru energic, în scaunul Direcţiei, Teatrul Naţional şi-a deschis stagiunea cu *„O scrisoare perdută"*, satira anti-liberală a lui *I. L. Caragiale*,

Comedia lui Caragiale s'a vădit încă odată nemuritoare.

S'au vădit însă muritori actorii: fi-va oare tot atât de nemuritoare *O scrisoare perdută*, după dispariţia d-lor Brezeanu şi Petrescu?

Macheth a dat prilej de lucru întregei maşinării teatrale. Remarcăm: geniul lui Shakespeare şi pe doamna Macri-Eftimiu în rolul lady Macheth; actriţa intră întreagă în acel minunat rol tragic, deşi rolul e niţeluş prea larg pentru talia actriţei. Ciprian e întreg în partea a doua a rolului său: dela crimă înainte. Il lipsesc mijloacele pentru a reda cu majestate şi reculegere pe eroul Macheth.

Şi acum ne oprim cu predilecţie la *Ciuta*, lucrarea premiată de asociaţia criticilor dramatici, a d-lui Victor Ion Popa.

Caşi ceilalţi tineri autori — M. Paşcanu, Dominic, domnişoara Archip, Camil Petrescu — d. Victor Ion Popa face dovada că posedă reale însuşiri dramatice. E un succes de autor.

„Ciuta“ e o fecioară care, desamăgită, se aruncă din înălţimea idealului ei în prăpastia morţii, spre a nu fi atinsă de vânătorii de oameni. Personajiul e creat cu gheaţă de cea mai pură calitate: e figura care va rămâne! Opinia generală e că va rămâne figura unui personagiu episodic, foarte bine redat de d. Soreanu. (Acel personagiu episodic — un medic de provincie — trăeşte prin afecţiunea autorului şi perfecţiunea actorului, mai mult decât printr'o complexiune sufletească şi semnificaţie adânc umană).

Cu meşteşug scenic, trăeşte numai actul întâi (minus ultima scenă).

O observaţie din care se poate ghici vârsta autorului: personagiile simpatice (în afară de medic)- estompate de literatură: eroul e complectamente inexistent! Personagiile antipatice mult mai vii — prin şarjă, deci discordante cu ansamblul

Succesul de sală a fost neprecupeţit: ne-am convins de acest lucru la o representaţie destul de depărtată de premieră.

Şi de-acum în colo aşteptăm succesul cellalt deplin.

TEATRUL REGINA MARIA

DON JUAN: de Victor Eftimiu — LILIOM: de Molnar.

Cu toate riscurile, Teatrul soţilor Bulandra şi-a deschis porţile, oferind publicului românesc o piesă românească: *Don Juan* de Victor Eftimiu.

Precum bine observa preşedintele asociaţiei criticilor dramatici, d. Emil Fagure într'o cronică din ziarul „Lupta“; d. Victor Eftimiu are meritul extraordinar de a merge spre marile figuri, spre gravele probleme. Acest merit însă, dacă nu e complectat de însuşirile poetice tot atât de mari, riscă să diminueze dar gravele probleme, marile figuri.

Iată de ce alături de ritmul iubire-moarte care caracterizează pe *Don Juanul* d-lui Eftimiu, am fi voit un mai mare dispreţ pentru vulg, prin eliminarea tuturor serenadelor şi a tuturor elementelor sensaţionale, şi un total dispreţ pentru actori, prin construirea laborioase a versurilor sau a altor frumuseţi posibile,

Montarea fastuoasă a lipsit — deşi se impunea. Ceiace dovedeşte că mediocritatea e detestabilă din toate punctele de vedere. Un repertoriu fără nici o necesitate fastuoasă, e preferabil unui regisorat escamotat.

Dar toate aceste lipsuri sunt uitate pe dată: apare în scenă d. *Tony Bulandra!*

Se cunoaşte *Diavolul* de Molnar. Aceleaşi însuşiri de spirit, fantezie, într'un plan de vulgaritate voită. Liliom, derbedeul cu suflet de crin împotriva voinţei oamenilor şi a dreptăţii divine e — prevăd protestele! — o mare creaţiune, a unui mare scriitor!...

Lipsuri la regisorat; însuşiri la interpret: *Tony Bulandra!*

TEATRUL MIC

PAQUEBOT TENACITY: Ch. Vildrac. — TRIUNGHIUL: L. Verneuil.

In dramaturgia română nu s'ar fi putut găsi un echivalent piesei lui Verneuil. E ceiace ne face să acceptăm fără păreri de rău, inaugurarea unei stagiuni de teatru românesc, cu o mijlocie piesă de bulevard parisian. Piesa are patru personagii, dintre care unul comunică dela distanţă, prin telefon: e totuşi cel mai bine caracterizat, — şi e mama care pregăteşte fiicei sale ordinea amanţilor. Amanţii sunt de două feluri: de inimă şi de pungă. Piesa e povestea transpunerii unui amant de inimă în amant de pungă şi viceversa.

Realizarea scenică a fost o adevărată isbândă: d. Mihalescu a isbutit, cu toată masca sa caracteristică să înceapă prin a fi amant de inimă, iar d. Iancovescu prin a fi amant de pungă!...

N'am priceput însă titlul piesei: de ce Triunghi?... Piesa e intitulată *Amantul de inimă* (Amant de coeur) la Berlin s'a jucat sub titlul: *Carusel*. Intrucât e vorba de o balanţă pe care o susţine cu toată graţia doamna Elvira Popescu, (se schimbă doar figuranţii de pe talgere), piesa ar fi putut fi just intitulată: *Cântarul*.

Paquebot Tenacity de Charles Vildrac, lucrare mult superioară piesei lui Verneuil, a avut parte de altă soartă: a făcut săli goale. Căci în natură, ca şi în teatru, totul se înlănţue: Charles. Vildrac n'are succes pentrucă Louis Verneuil a scris o piesă proastă!. Vinovată este însă direcţia Teatrului Mic, care nu cunoaşte legile naturei.

F. ADERCA

INSEMNĂRI LITERARE

Alexandru Bilciurescu: *Morţii*, versuri.

Tânărul colaborator al tuturor revistelor literare (cu excepţia celor ce nu sunt în Capitală) care apar şi vor mai apare este victima facilităţii sale poetice; poate scrie pe orice temă şi în orice formă un număr nelimitat de versuri. Intr'o broşură de 48 de pagini, scoasă destul de pripit, d. Bilciurescu îşi adună câteva poezii sub titlul *Morţii*, deşi nu s'ar putea vedea legătura dintre idea morţii şi tinereţea zâmbitoare a autorului. I-a plăcut totuşi d-lui Bilciurescu să-şi oprească mai stăruitor facilitatea asupra morţii. după cum mâine îşi va opri-o asupra vieţii. Titlul viitorului volum anunţat pe copertă: *Fii fericirea mea!* ne arată, dealtfel, de pe acum că nu trebue să ne îngrijorăm de soarta tânărului poet; smuls din braţele morţilor, el şi-a şi găsit fericirea.

Asupra conţinutului broşurii nu credem că trebue să insistăm prea mult: e destul să spunem că în versuri de un prozaism uneori voit, d. Bilciurescu vrea să ne prindă nota comică legată de orice înmormântare. Pentru caracterizarea genului, cu toate riscurile lui, desprindem una din poezii, caracteristică deşi nu cea mai bună:

BALADA OMULUI CARE-A MURIT

El a murit, el a murit,
Şi l-au bocit, şi l-au bocit...

Şi-au comandat, şi-au comandat
Un coşciug, şi ;n el l-au pus;
In haine negre s'au îmbrăcat,
Şi-apoi l-au pus... apoi l-au dus.
La cimitir au venit mulţi.
Un tînăr domn, dintre cei culţi,
După ce popa a cîntat,
Intr'un discurs, a spus:
„Păcat
Că pierdem un om eminent
„Plin de viaţă şi talent!...“

...Incolo, multe flori. Şi i se
Aduseseră chiar coroane, pe care
„Regrete eterne“ şi alte cuvinte
Cu slove de aur, fuseseră scrise...

Mihail Sadoveanu *Strada Lăpuşneanu, cronică din 1917.* Nu ştiu dacă tinerii mai citesc ultimele volume ale d-lui Mihail Sadoveanu: oamenii din generaţia mea nu-l mai urmăresc pe scriitor de vre-o zece ani. Nu că nu ne-ar da şi acum, poate. unele povestiri admirabile; dar le cunoaştem specia frumosului şi limitele pe care le-a umplut dela început talentul povestitorului. Am citit totuşi *Strada Lăpuşneanu*, cu speranţa unui progres; în primul său roman *Floare ofilită*), d-nul Sadoveanu era atât de nefericit, încât se putea nădăjdui ca în cincisprezece ani, prin experienţa vieţii şi a scrisului, să fi evoluat.

Speranţa ne-a fost înşelată. Scriitorul ne dovedeşte aceiaş incompetenţă în tot ce priveşte analiza psihologică a oamenilor mai civilizaţi şi în tot ce e viaţă socială. Sub acest raport d. Sadoveanu a rămas încă la desenurile liniare ale copiilor de şcoală. Romanul nu poate fi deci accesibil acestui mare poet al ţarinei moldoveneşti şi al naturilor primitive; orice evadare spre genuri mai complicate, şi ca psihologie şi ca viaţă, nu poate duce decât la încercări penibile ca *Strada Lăpuşneanu*.

Reviste noi: Vom începe cu o enumărare. Au reapărut: *Sburătorul, Năzuinţa, Gândirea, Hiena, Facla*; au apărut *Ţara nouă, Se zice, Clopotul*; se mai anunţă alte câteva reviste. Toamna aceasta e deosebit de darnică faţă de literele române; împărţitoare, obişnuit, de iluzii literare, s'a întrecut pe sine; fiecare scriitor şi, mai ales, fiecare polemist aspiră să-şi aibe revista.

Criza tiparului e insuportabilă; criza cititului e îngrijorătoare. Nu înseamnă nimic; fiecare crede că posedă formula unică prin care va frânge incantaţiunea ce planează asupra tuturor întreprinderilor culturale. Experienţa nimănui n'a servit altuia: hai să scoatem deci o nouă revistă! Unele acopăr poate numai interese personale; cele mai multe dintre reviste pleacă însă dintr'un idealism ireductibil. Averi întregi (şi e averea săracului!) se mistue astfel în pântecele acestui Moloh, ce dă afară o hârtie tipărită, pe care publicul, setos de alte plăceri sau muşcat de alte nevoi, nu vrea s'o citească.

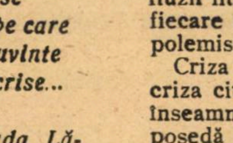

E. LOVINESCU

CRITICE

VOL. I. — Impresionismul în critică, Eminescu, Caragiale, D. Anghel, St. O. Iosif, M. Sadoveanu, E. Lovinescu, Em. Gârleanu, Elena Farago, I. Minulescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Oct. Goga, I. A. Bassarabescu, C. Sandu-Aldeal, Contesa de Noailles.

LEI 8.—

VOL. II. — Pe drumul Eladei, Matilde Serao, Emile Faguet, Benvenuto Cellini, J. J. Weiss, Fogazzaro, M. Sadoveanu, P. Cerna, Oct. Goga, D. Anghel, etc.

LEI 8.—

VOL. III. — Victor Eftimiu, St. O. Iosif, Em. Gârleanu, Coşbuc, Oct. Goga, Al. Macedonski, D. Anghel, M. Sorbul, Cinquantenarul romanului românesc, V. Alecsandri şi antichitatea latină, Carlo Goldoni, Henri Bataille, etc.

LEI 10.—

VOL. IV. — **Revizuiri literare :** Caragiale, T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, N. Iorga, I. Al. Brătescu-Voineşti, Al. Vlahuţă, Poezia populară, Literatura „Semănătorului", etc.

LEI 12.—

VOL. V. — L. Rebreanu, Duiliu Zamfirescu, Elena Farago, T. Maiorescu, Chendi, Carmen Sylva, Vissarion, Rotică, Literatura Ardealului, Shakespeare, Ibsen, Eschil, Euripid, etc.

LEI 14.—

VOL. VI. — Al. Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, T. Arghezi, D. D. Pătrăşcanu, C. Stere, G. Lazăr, Anticipaţii literare etc.

LEI 15.—

VOL. VII. — Al. Odobescu, B. P. Haşdeu, Al. Davila, I. Minulescu, Lucian Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu, Caton Theodorian, Delavrancea, Alfred Moşoiu, Bacovia, T. Arghezi, Victor Eftimiu, F. Aderca, B. Fundoianu, Em. Bucuţă, Literatura şi viaţa, Anticipaţii literare, Literatura şi războiul, etc. etc.

LEI 20.—

Onor. REVISTA TRANSILVANIEI

Sibiu.
Str. Saguna 6.-

CENTRALA „MISSIR"

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

41, STRADA LIPSCANI, 41

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constauţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

Preţuri mai eftine ca oriunde

S'a descis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MĂTĂSURI :: LENAJURI

PÂNZETURI :: ARTICOLE

DE MARIAJ :: GALANTERIE

Mare Raion de

FURNITURI DE MODE

INCĂLŢĂMINTE etc.

Preţurile excepţionale

Gustaţi delicioasele

produse ale

BONBONERIEI

RENAISSANCE

cari se păsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

En Gros la Fabrica

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „CULTURA", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA · SAPTAMANALA

BIBLIOTECA CENTRALA
„ASOCIAȚIUNII"
SIBIIU

SUMARUL No. 45

E. Lovinescu . . . . **Figurine**
Elena Farago . . . . **E moartă iubirea**
Ilarie Voronca . . . . **Desen**
I. Valerian . . . . **Omul...**
Hortensia Papadat-Bengescu . **Vagabondul**
Camil Baltazar . . . . **Vecernii luminoase**
F. Aderca . . . . **Metafizică**
Alexandrina Scurtu . . . . . **Ucis'am eri...**
George Silviu . . . . **Chemare...**
Cronica Ideilor: B. Fundoianu
Insemnări Literare

45

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.–

Abonamente: pentru un an Lei 100.—
„ „ $^1/_2$ „ „ 60.—

Abonamentele se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar“
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la Librăria „Mercur“, Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă trimiţânnu-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei.

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

IN CURAND VA APARE:

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VIII

Ed. „Ancora“ Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 45 3 NOEMBR. 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ŞI CULTURALA
DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

MATEI CANTACUZINO

Intr'o epocă, în care literatura a devenit o profesie, d. Matei Cantacuzino nu putea face literatură ; îi şede mai bine să comenteze în coloanele *Adevărului* evenimentele importante ale zilei. Noi ni-l revendicăm totuşi : nu pentru tăetura elegantă a unui stil plin de graţiile veacului XVIII, euritmic şi şerpuitor, ci pentru un temperament artistic evident în întreaga lui acţiune publică. Nu ne amestecăm în politică ; ne reclamăm numai ce ni se cuvine. Armonizând, prin legea fatalităţii interioare, atitudini atât de contradictorii, a venit timpul să aşezăm pe d. Cantacuzino în cadrul său natural.

⁂

Prin distincţie şi seriozitate profesională, personalitatea d-lui Matei Cantacuzino domina de mult Iaşul ; abia după războiu, s'a impus, totuşi, atenţiei unui public mai larg. Inainte de a ajunge la acest echilibru stabil, el a trebuit să urce treptele multiple ale unei glorii locale necontestate. Naşterea, situaţia, legăturile îl sorociau şefiei partidului conservator ; îndeplinindu-şi rolul, cu distincţie şi aristocratică rezervă, şi le-a păstrat apoi din obicei şi la conducerea partidului liberal. Sunt oameni, pe care distincţia îi destină oriunde locului de căpetenie: la întemeiarea ligei poporului, era, aşadar, fatal ca şefia să-i fie rezervată tot d-lui Cantacuzino. Pentru scurtă vreme însă : însetate de noutate, privirile lui mobile s'au întors repede spre zorile democraţiei ţărăniste. Pe ţărani îi iubia, de altfel, de mult : le-a dovedit-o, vorbind împotriva împroprietăririi. Dacă a votat-o totuşi, la sfârşitul unei şedinţe memorabile : — a făcut-o din nevoia aceleiaşi unităţi în dezarmonie care, în altă împrejurare, i-a permis să propună suspendarea, din motive naţionale, a d-lui Stere, pentru a-i reclama apoi, cu eleganţe retorice, reintegrarea.

Ceia ce n'a rezolvat la timp plutonul de execuţie — a devenit, astfel, un punct de discordie civilă, în jurul căruia s'au desfăşurat o vară întreagă volutele graţioase ale stilului voltairian al d-lui Matei Cantacuzino.

* * *

Faptul de a trece pe la şefia a trei partide sau de a-şi schimba părerea în chestiuni importante în spaţiul unei şedinţe sau al câtorva ani se întâmplă destul de rar; se întâmplă totuşi. Dominată de interese materiale sau numai de ambiţii feroce, politica frânge unitatea conştiinţelor celor mai compacte. Nu acesta este însă cazul d-lui Cantacuzino: în dosul acţiunii sale nu e nici un mobil interesat sau ambiţie. A fugit de situaţii; când nu le-a putut ocoli, s'a despărţit de ele brusc. Dezinteresat deci sub toate formele, de o reală capacitate şi talent, conştiincios în dubla lui profesiune, orator, şi om de distincţiune, — d. Matei Cantacuzino a trecut prin toate partidele şi părerile cu o neegalată eleganţă morală. In discontinuitatea unei astfel de atitudini, oricine şi-ar fi perdut consideraţia publică.

Nu însă d. Cantacuzino: crescut prin prestigiul situaţiilor voluntar părăsite, el vrea, dimpotrivă, să devină directorul conştiinţei româneşti în toate convulsiunile momentului; şi dacă părerea lui de azi nu se aseamănă cu cea de ieri, — nu are nici o importanţă: d. Cantacuzino nu urmează legea consecuţiei.

Privim această lipsă de consecuţie ca însăşi raţiunea existenţei publice a d-lui Cantacuzino: ca şi d. N. Iorga, deşi cu mai puţine mijloace şi cu temperamente deosebite, d. Cantacuzino este un apolitic. Victimă a unei mobilităţi de impresie şi a unei sensibilităţi ce invadează în toate domeniile rezervate cugetării obiective, d. Cantacuzino aparţine tipului artistic. Prejudecata vremei l'a putut împedica de a-şi realiza virtualităţile literare. Regretând-o din toată inima, nu ne mai rămâne decât să urmărim cu interes atitudinea estetică ce se desprinde din toate controversele politice, în care se sbate acest bizar director de conştiinţă.

E. Lovinescu.

E MOARTĂ IUBIREA

E moartă iubirea
Și'n mutul șivoi
Al râului negru o duc s'o'nmormânte.
Şi nimeni să-i plângă,
Şi nimeni să-i cânte, —
Ci crunt o petrece un straniu convoi
De umbre de păsări . . .

E Pasărea 'lbastră, cu aripele-i frânte
Ce umbra și-o scoate
Din mine,
Din voi,
Să-și târîe mersul în cruntul convoi
Pe urma iubirei ce merg s'o 'nmormânte...

E Pasărea 'lbastră
Din mine,
Din voi, —
Priviți-o 'n sinistrul convoi cum se duce
Cu fulgi-i ce-i smulse întâia răscruce,
Cu aripele-i frânte de 'ntâiul avânt,
Şi rupte'n muțirea unicului cânt
Şi frânte pe vana jertfirilor cruce...

E Pasărea moartă
Din mine,
Din voi,
Ce trece 'nmulțită
In mii de năluce...

ELENA FARAGO

DESEN

Fabrică mică, între dealuri verzi,
pe coastă căsuțe, ca niște oițe albe
și tot aerul dimineții în tălăncile boilor gravi...

E vară... Drumul își scutură ca o batistă praful.
Roțile dogcarului au lăsat dâre lungi
și liniștea zumzăie în noi ca o albină,
pe care-ai vrea, zadarnic, cu mâna s'o alungi.

Ți s'a desfăcut părul și miroase a fân proaspăt.
Ochii îți sunt mult mai limpezi
(seamănă cu ciripitul vrăbiilor),
ne apăsăm degetele — șopârle mici —
și buzele, stropite cu roua tălăncilor,
nu spun decât: ce frumos, ce frumos, ce frumos!..

ILARIE VORONCA.

OMUL...

In munţi e linişte, iar ziua
Se'mbracă'ncet cu văluri moi de seară.
Din grota cioplitorilor de stânci
Un singur om s'a furişat afară,
Purtând în braţe propria-i statue,
Şi-acum încovoiat se sue,
Cu pasul domolit,
Prin plasa de poteci întortochiate
Spre vârful muntelui încremenit...

E pace sus, în sânul cerului crepuscular,
Şi'n depărtare
Muiat în zâmbetu-l astral,
Bătrânul soare,
Mai zăbovind pe pragul unui deal,
L-aşteaptă grav, ca'ntotdeauna,
Trăgându-şi cutele din purpura mântălii
Una câte una...

Şi omul ajungând pe înălţime
Aşează chipul între El şi Soare,
Şi prosternat ca un sălbatic
La o bizară sărbătoare,
Infige mâinile 'nemărginire
Bolborosând frânturi de rugi păgâne...

Cum stă pe clarul cerului întipărit,
Rigid şi mut,
Ca pe un turn din inima pământului crescut,
El pare spectrul ultimului Om.
Ce'n clipa de supremă agonie,
Strângând însuflet tainele Dumnezeirii,
Se'nchină la El Insuşi,
In faţa ultimului soare
Care moare...

Se surpă noaptea'njur şi'n gol
S'aud cum cad de-a rostogol,
Sfărămăturile de stânci,
Trăgând şi om şi crestele de munţi
In gura hrubelor-adânci..,
Şi'n urmă buzele tăcerii se închid,
Pecetluind cu moartea ultimului gând,
Surâsul Veşniciei'n vid.

I. Valerian.

VAGABONDUL

Din familia celebră a lui Amos — adică droghist — băiat tânăr de tot, de talie mijlocie, bine legat la trup, — din care pricină vestonul făcea mereu cute ori cât l'ar fi călcat și pantalonul cădea slobod, fără cută, — blond, cu un puf moale și creț care înconjura ca un contur vaporos fața albă și roză, cu ochi albastri — puf, care ocolea și gura cinstită la formă și la vorbă — era coproprietarul unei drogherii, într'o provincie bună. Așa tânăr și coproprietar! El cu munca și cellalt cu capitalul.

Plecase la București cu 12.000 de lei să cumpere aspirine și piramidoane, prețioase substanțe toxice și inofensive, a căror provizie se sfârșise. Nu sta decât trei zile în tot: timpul trebuitor pentru afaceri și pentru o mică recreare. La București era frumos, — ger și ghiață. Mare lunecuș! In prima zi, în chiar dimineața sosirei, pela 11, în colț cu Edgar Quinet, a lunecat, — ca multă lume — și s'a așternut jos dealungul.

Un Domn de treabă se repezi să-l ajute și după el un al doilea, care, sărmanul, lunecă și se așternu alături. Se ridicară — nu fără ca lumea să fi râs nițel împrejur. Discreți, binefăcătorii se depărtară înainte să le fi putut mulțumi. După ce cade, omul cel mai desghețat, se simte prost tot restul zilei. Deși căzuse, tânărul nu se simțea deloc prost. El plecă înainte, cu băgare de seamă însă. Se ducea la o tutungerie să cumpere țigări. Ii plăcea fumatul. Cumpătat, dar îi plăcea. Avea să puie la poștă și o carte poștală de sosire pentru mamă-sa. Era fiu bun. Tutungerița era o femee de treabă. Sunt așa zile, când întâlnești numai oameni de treabă. O bătrână desigur bună, care, întinzându-i pachetul cu regale, îi surâse plăcut cu gura ei fără nici un dinte. Surâse la rândul lui și cu o grabă îndatoritoare pe care o avea din fire și i-o desvoltase încă mai mult profesia. Achită. In buzunar nu era portofelul! Nu era!... In cel dela piept, singurul dealtfel unde putea fi. — Nu era un băiat distrat, ca să fi pus banii la întâmplare. Avea ordine. — Totuși controlă. Nu era în nici unul din buzunare. Inapoie deci pachetul.

Tânărul nu avea pretenția la vre-o inteligență excepțională, dar era băiat rațional. Numai decât își zise: — când am căzut a lunecat portofelul — și după asta îndată, cu o logică strânsă: — Poate că acei domni, care m'au ajutat..... — .....

Cum avea mult simț al observației făcu și reflecția: — Ce mult seamănă pungașii cu oamenii de treabă! — Axiomă care se poate și inversa.

Se simți foarte nemulțumit că nu are țigări... Dela tutungerie trebuia să meargă la depozit. Băgă de seamă că ar fi fost o cursă zadarnică, lipsindu-i capitalul. Era nou în corporație și nu avea nici cunoștințe, nici credit. Trebuie să fi fost timpul de amiază!

La colț un confrate ținea o farmacie strălucitoare. Ii veni o idee. — Totdeauna avea idei! — Intră. Din cauza firească a neobicinuinței cu astfel de situații, povesti stângaciu mica aventură şi încercă bâlbâit un împrumut. Altfel nu era gângav, dimpotrivă, avea o „graseiare“ foarte simpatică. Fu refuzat cu răceală. Cum însă era stăruitor din fire, reînoi demersul la două trei drogherii pe Lipscani, cu acelaş succes.

Ciudat! Pe măsură ce repeta povestirea, era mai stânjenit. Nu fu crezut şi îl trimiseră la *muncă*. Totuşi era îmbrăcat corect şi nu putea fi confundat... Oameni răi! Dar îşi făcu socoteala că poate au şi ei dreptate. Nu ne plângem cu toţii de lene şi şarlatanie? Nu se întâmplase adesea să fie chiar el înşelat în buna lui credinţă? Oamenii aceia îşi făceau datoria aşa cum credeau mai bine.

Ii era totuşi foarte foame. Apucă drumul spre un birt. Un birt pe Doamnei.. Nu putea intra... Era şi o mare aglomeraţie... O luă în sus pe Academiei. — Erau multe bodegi economice. ...Trecu pe lângă ele... De obiceiu mânca în — Pasaj — la — *Europa*. Se duse până acolo. Străbătu — pasajul — de două ori... Masa unde se aşeza el era ocupată.

Ieşi în Calea Victoriei. De vre-un otel, ca să să odihnească, nici nu era vorba... Se întâmplase să nu aibă rude, nici cunoscuţi mai deaproape. Până atunci nu băgase de seamă lipsa asta. Altfel ar fi putut rezolva mai lesne întâmplarea. Foamea, deocamdată, supărătoare. Tânărul nu era totuşi lacom. Dar cine ar fi crezut că mâncarea e un ce, foarte imperativ! Era mai cuminte să se înapoieze pe dată în oraşul lui. Acolo totul se va aranja dela sine... Dar biletul de drum...

Atâta încurcătură dintr'un lucru de nimic. Paguba desigur nu era enormă pentru un capital solid cum era al asociatului, dar necazurile astea mici, erau mari!

— Să reclame la poliţie! — Ii veni gândul ăsta ingenios.

Poliţia era cam departe. Era obosit şi avea o simţire nemulţumită de un fel ce nu desluşea şi care-l făcea să plece capul subt privirea indiferentă a trecătorilor.

Căutându-şi batista, fiindcă avea pe frunte picături de năduşală, cu tot frigul — întâlni carta poştală uitată. Fu emoţionat, dar se stăpâni, nu şterse nici o lacrimă. Era capabil de tărie sufletească.

La Poliţie trebui să-şi expuie pretenţiile încă dela intrare. Vardistul îi zise:... Aaarş!... Un mojic! — dar avea omul consemn se vede.

Plecă, înainte, în inima localului. Nu era vreun labirint, totuşi ameţi, din coridor în coridor, dela uşă la uşă, trecând prin toate birourile ierarhice. La fiecare repeta povestirea. Acum nu mai era stânjenit. O spunea ca pe *Tatăl nostru*.

Producea acelaş efect. Nimeni nu-l credea. Dar fiecare exprima această neîncredere după caracterul său:... Moft!... Cui spui!... E suspect!... Ma parole, Bibi!... Eşti în regulă cu identitatea?... à d'autres!... Ei, şi ce vrei D-ta?...

Neîncrederea asta nu-i mai pricinuia nici o indignare. Tot repetând reclamaţia, băgase de seamă că e foarte lipsită de probe şi începuse a-i părea chiar lui nefundată. S'ar fi retras, dar n'avea alt itinerariu. Avea mai ales o intuiţie covârşitoare că locul lui e *acolo*. Cum? Dece? N'ar fi putut spune, dar se simţea mai acasă, mai bine ca pe stradă.

De plimbare de altfel nu mai avea gust. Il durea tare capul — de supărare se vede — şi ameţea.

— D-ta eşti bolnav! — Ii zisese drept răspuns la petiţionarea lui, unul din cei mulţi. In adevăr era palid. El, aşa de alb şi de roz. Nu se putea totuşi plânge de Poliţie. Fusese îngăduit să treacă prin toate etapele; chiar la — *secretă* — Acolo cineva din fund, decisese: — Nu e de resort! — şi pronunţase cuvântul: *Vagabond!* La cuvântul acesta, tânărul întinsese urechea ca la ceva cunoscut. Ei da! Omul zicea bine. Asta era durerea lui nedeslușită. Incă din pasaj începuse să se simtă necăpătuit ca un vagabond!

Dar *şeful* dela *secretă* îl expediase sus, Domnului Director general. Acesta era un om foarte prezentabil — observă tânărul, şi foarte bine îmbrăcat. Il ascultă serios, apoi începu să-i ia un interogatoriu lung. Răspundea anevoie şi ar fi vroit bucuros să se sfârşească. O uşă din spate se deschise, o uşă albă, uleiată, mare, şi apăru în uniformă frescă, un general chipeş. Prefectul Poliţiei.

— Ce târziu ies dela treabă — se gândi generos tânărul — şi noi credem că ei nu muncesc pentru Ţară.

— Despre ce e vorba? — întrebă din treacăt generalul. In formula de explicaţie, tânărul auzi iar, — vagabond — strecorat discret printre buzele închise ale Directorului. Se roşi foarte tare. Era jicnit.

Generalul răspunse: — Un caz simpatic!... Imi dai voie! — şi intră înapoi în biroul lui, făcând semn tânărului să-l urmeze.

Ii povesti dela capăt întâmplarea dar cu mare descurajare din cauza picioarelor care-l dureau grozav.

Cu un alt semn, *Prefectul* îl aşeză pe un fotoliu în faţa lui. Apoi trase sertarul şi scoase un bilet de o mie pe care i-l întinse. Tânărului i se păru că vede pe cele *12* din portofoliu. Erau tocmai la fel, noi de tot. Aşa dar îl credea! Era om drept şi galant, Prefectul de Poliţie! — „Fireşte, nu e nici vorbă să reintri în posesiunea banilor D-tale — îi zise cu o vorbire aleasă care făcu să-i piară dintr'odată, aceea nemulţumire umilitoare. — „Şi nici nu e vorba să se descopere făptuitorii! dar te rog primeşte acest mic ajutor într'o împrejurare atât de neplăcută".

Tânărul se roşi iar. Ridică mâna cu un gest de apărare şi refuz. Era un gest — să zicem — ancestral. Toţi oamenii cinstiţi din tată în fiu, din care se scobora şi care totdeauna avuseseră „cât le trebuie" refuzau în protestarea cuviincioasă a tânărului droghist, o pomană, chiar subt forma asta echitabilă şi generoasă.

— Vă mulțumesc! — spuse cu glas slab — dar nu pot primi bani! Dacă vroiți să-mi dați un bilet de tren, v'aș fi recunoscător, ca să pot pleca acasă.

Prefectul atinse un timbru.

— „D-ta ai dejunat azi?“ îl întrebă.

— Nu! — mărturisi.

Ordonă biletul și un dejun copios. Tânărul primi. N'ar fi putut refuza. Ii era foame, grozav de foame! Dejunul îi fu servit pe tavă dela restaurantul de subt Grand, în camera Directorului general care plecase.

Pe când mânca, aplecat harnic peste ciorbă, cu fața înviorată, generalul trecu pe lângă el și se opri un moment lung, să-l privească.

Sătul și cu biletul prețios de călătorie în buzunar, tânărul se simți cu totul renăscut. Parcă nu mai era cel deadineaurea: Un vagabond! — cum bine ziseseră. — Ce trist lucru, vagabondajul! — stabili în gând, fără amărăciune.

Dar ce gânduri va fi vânturat privindu-l, generalul cel ferches — care nu purta mustață dar subt umbra ei presumptiv sură purta un surâs fin. Va fi gândit cam așa:

„Eu unul, sunt ca Boerul Bujorescu! Să fi fost însurat, să fi avut o fată mare, aș fi măritat-o cu tânărul droghist, alb, roz, cu un pufuleț auriu... Fata mea ar fi avut un bărbat cuminte și dacă i-ar fi abătut cumva vre-un gând hoinar de femee, bărbatul ei ar fi știut să înțeleagă — împrejurarea asta — omenească.

In adevăr, aventura lăsase tânărului o mare impresie. Povestea neobosit și cu un fel de plăcere scurta lui carieră de „om fără căpătâiu“ așa de neprevăzută pentru un tânăr onest cum era.

Chestia banilor fusese bine rezolvată. O luase asupra lui singur. Adăogase la prețurile curente o majorare de 50 bani pe sume mici și de 5 lei, la compturi mai mari. Așa încât totul se lichida lesne și nesimțit, pentru toată lumea. Era, în adevăr, un tânăr cumpătat și plin de judecată.

Sigur că trebuie să fi fost din familia celebră a lui Amos Bujorescu. Avea sufletul curat al erboristului.

El singur botezase firma proaspătă a drogheriei: *„La floarea de levănțică!“*.

HORTENSIA PAPADAT-BENGESCU

VECERNII LUMINOASE

Sara era o copilă neştiutoare
care se rătăcise, din drumul de stele
şi căutà să regăsească poteca dreaptă
după ale vorbelor tale luminoase mărgele.

Sara se agăţa de licărul felinarelor
şi rătăcia pe streşini de case.
şi aţipia apoi obosită în răstimp
în cuiburile din astă vară rămase.

Sara a pribegit atât de mult,
până a venit să'ţi adoarmă pe pleoape,
şi-am simţit atunci cum sufletu-ţi se lasă greu
sub ale sării profunde ape.

Incovoiate sub povara negurilor,
mânile tale s'au închis-luminoase
în adâncuri şi
trupu-ţi a gemut cu note joase.

Şi, totuşi, după ce sara ţi-a adormit în trup,
şerpuind melodioasă,
adâncurile ţi-au vuit ca un stup.

Zurgălăii vorbelor tale clare,
s'au spart de geamuri de stele,
şi tot glasul ţi s'a fărămat
în bobiţe de hurmuz şi mărgele.

Mânile-ţi spălate cu aghiazma liniştii,
au crescut cu aripi în noapte;
şi braţele ţi-au răsărit din neguri:
lumină şi lapte.

Şi până târziu,
zurgalăii vorbelor tale
au spart geamuri de stele.
şi ţi-am simţit trupul: azimă proaspătă şi caldă
aromind mânile mele . . .

Camil Baltazar

METAFIZICĂ

Doi prieteni stau de vorbă într'un restaurant.

A. — Dacă literatura română are momente sufleteşti de o puritate interstelară, dacă în câteva decenii a făcut salturi de câteva secole — şi astfel „luptele seculare de mai bine de 30 de ani" nu sunt în artă ridicole — bietul scriitor român a rămas un animal inferior!...

B. — Te cred. Situaţia lui este într'adevăr de nesuferit. Deşi nu sunt, propriu zis, literat, văd acest lucru şi mă doare. Trăeşte din ocupaţiuni diverse, străine de meşteşugul lui, şi atunci când isbuteşte să-şi câştige existenţa cu ajutorul condeiului devine reporter, cronicar sportiv sau funcţionar pe undeva, — tot ocupaţiuni care-i fac condeiul steril.

A. — Se poate! Inferioritatea lui sufletească eu n'aşi pune-o totuşi în primul rând pe socoteala vieţei *noastre* sociale. Scriitorii mari ai celorlalte neamuri n'au fost niciodată copii răzgâiţi ai soartei — şi nici nu trebue să fie! — iar bătaia cu flori n'au primit'o, pe lumea asta, decât în închipuire. Cred cu tărie că e un păcat originar însăşi structura dumnezeirii lor, păcat pe care scriitorul român nu încearcă niciodată să-l răscumpere...

B. — ?!

A. — ...Să-l răscumpere printr'o continuă grijă intelectuală, printr'o neîntreruptă răsfoire de cărţi, pritr'o vicioasă renunţare la deliciile prieteniei şi cafenelii, pentru a culege cu mâinile îngheţate fiolele de parfum ale celor câtorva flori esenţiale din creştetul nins al singurătăţii.

B, clintindu-se; apoi explicativ. — Vrei să spui cu alte cuvinte că scriitorii...

A. — Scriitorii au respiraţia poetică scurtă. Probabil că — biologiceşte vorbind — e un bine. Speciile care trăesc, prin fiecare individ, prea mult, se perfecţionează greu. Scriitorii români, se succed în noaptea acestei morţi eterne, ca o luminoasă, puerilă şi mănoasă ploae de stele căzătoare.

B. — Vrei să zici călătoare...

A. — O, nu. Căci rămân în literatură: diamante stinse, cărbuni. Imi pare rău. E un regret omenesc, de puţină valoare — dar ce vrei? tot trăind dincoace de eternitate, începem să preţuim şi existenţa cea mică împreună cu valorile ei. Scriitorul român trebue să trăiască mult. Şi mai cu seamă trebue să-l vezi, în tot timpul vieţii lui, urcând...

B. — Ura! Să înceapă cu sonetul şi să încheie cu poema — să înceapă cu schiţa şi să încheie cu romanul fantastic!

A. — Dar poate încheia tot cu schiţa, tot cu sonetul: însă de o superioară artă. Să nu-şi mai piardă apa cea vie pe drum; şi în ciur să nu-i mai rămâe decât pietricelele câtorva anecdote.

B, închizând din ochi. — Baţi în X?...

A. — Să înceteze cu acea eftină fecunditate care dă de lucru tuturor editurilor şi să cioplească mai bine o singură operă — fie chiar una pe an! Unde e stilul limpezit de apele şi vânturile a 30 de ani de activitate literară?

B, închizând amândoi ochii. — Baţi în academicianul Y!..

A, a tăcut.

B. — Nu ţi se pare totuşi că fenomenul, pe care-l osândeşti e mai tare decât logica? Face omul ce poate — şi pe urmă literatura română nici nu este încă un fenomen natural sub aceste ceruri, în această eminenţă pastoralo — agricolă. Scriitorul român are o lume infimă. Când porneşte cu scrisul, e adevărat, are iluzia atot sprijinitoare că scrie pentru 18 milioane de contemporani români şi de-atâtea ori (exponent e infinitul) 18 milioane inşi ai generaţiilor următoare. Dar pe măsură ce ochii lui dintre gene văd realităţile, dezamăgirea se arată sub forma lenei, apoi sub forma calităţii inferioare a produselor. S'a tocit sonda orgoliului care să scurme până'n adânc spre licoarea neagră şi miraculoasă — la ce bun? Pentru editori analfabeţi? pentru un amic de la ziar, tânăr care între două reportagii scrie — spre disperarea directorului — şi o „critică" literară? pentru încă vre-o câţiva cititori care cumpără cărţi fără să caute la numele autorului?

A. — Dar e metafizica!

B, ochii şi gura mare. — ?!...

A. — Dar scriitorul român n'are metafizică! Cât să preţuiască, pe acest plan nou de existenţă, cititorii, criticul şi editorii? Adevărul *lui*, răsturnat ca o boabă de mărgăritar din cochilia rostogolită şi infectată de atâtea ape turburi: *această* valoare transcedentă, manie stupidă, cuvânt înrudit cu marile cuvinte metafizice ale creaţiunii, absolutului, infinitului, cauzalităţii prime — iată ce lipseşte (devenit prea curând „om deştept") scriitorului român. Şi atunci într'adevăr nu vor mai preţui nimic atâtea librării, edituri şi ziare, în aceiaşi noapte senină când se mişcă neauzite pe cer toate rimele fixe ale constelaţiilor.

B, ciocănind cu un cuţit. — Chelner, plata! (Amicului, ironic) Imi dai voe să împărtăşesc şi pamfletarului P., ideia ta metafizică? (Râde) Barem să te treacă la nemurire!...

F. Aderca

UCIS'AM ERI....

Ucis'am eri în mine gândul meu ;
Nu ştiu prea bine ce erà : balaur
Cu chip de om şi trup greoi de taur
Sau marmoră cu ochi de Dumnezeu,

Căci îl vedeam strălucitor de aur,
Când alb ca varul sau un curcubeu,
Apoi se îmbrăca în vălul greu
Ce-ascunde'n veci al morţilor tezaur...

...Acu îl cat cu mâni de orb, prin lume.
Aşi vrea să-l strig, aşi vrea să-i dau un nume,
Să-l scriu pe-o cruce, pe-un mormânt să plâng ;

Incerc în van căci amintiri se frâng ;
Lovit, îngenunchiez şi-un glas străin
Mă 'ntreabă trist : „Ce ai făcut, Caïn ?"

ALEXANDRINA SCURTU

CHEMARE...

Când te-am strigat din hăul meu obscur,
In care sbuciumarea lua fiinţă,
Cu glasul plin de-o tainică dorinţă —
Ecoul mi-a răspuns, străin şi dur...

Lăuntrica-mi pornire ancestrală
Dormia nebănuită de vecii —
Imaterial pluteam în lumi de-o zi,
In lumi de broderie siderală...

Acum ca două umbre care duc
Nestrăbătute nopţi adânci, cu ele —
Sub cerul fără margini, fără stele,
Noi ne-am ghicit răsvrătitorul suc...

Eu ştiu că drumul tău, femeie, n'are
Nici început, nici capăt, nici popas —
Că tremurul ce ţi-a 'nflorit în glas
Imprăştie miresme milenare —

Ci tocmai cu vecia ta te chem !...
Te-aşteaptă umbra mea ca s'o împresuri,
Să-i dai avânturi noui şi înţelesuri,
S'o desrobeşti de-al lutului blestem...

Şi-atunci, — sub cerul negru, ca'ntro mină
Din întuneric plămădi-vom sori —
Ca să descrie 'n noaptea fără zori
Hiperbole imense de lumină !...

GEORGE SILVIU

CRONICA IDEILOR

SPIRITUL CRITIC IN CULTURA ROMÂNEASCĂ

I

Pentru a doua oară, la o distanţă de vre-o 13 ani, d. G. Ibrăileanu ne trimite una din cele mai sistematice şi mai ordonate cărţi de critică, din câte-au apărut la noi.[1] E o carte de critică — sau o carte de istorie a criticei? Dacă din cartea d-sale, rămân numai consideraţiile istorice atunci, desigur, importanţa ei nu e prea mare, deşi fericită. Dar dacă problema dintr'însa este în miezul problemei româneşti şi continuă să fie viabilă şi după descoperirea ei — e, adevărat, numai istoriceşte — de către d. Ibrăileanu, atunci cartea aceasta câştigă un titlu în cultura noastră.

Problema, pe care d. Ibrăileanu a găsit-o la temelia culturii româneşti, era simplă de găsit şi tocmai pentru aceia mai dificilă. Oamenii — din natură complicaţi — ocolesc cu spaimă ideile simple. D. Ibrăileanu trebuie să-i fi gustat, devreme ce s'a oprit, ispita. Graţie ei, d-sa a descoperit nu numai singura problemă interesantă, ci singura problemă existentă a culturii româneşti.

Să nu isistăm din nou: ţara românească s'a născut târziu. In timp ce naţiunile Europei se constituiau în istorie şi în cultură, noi ne ascundeam în munţi, ne ocupam cu păstoritul, sau ne luptam — mult mai târziu — cu tătarii şi turcii. Se pare că istoria ne-a rezervat penibilul rol de-a fi legionarii Europei şi apărătorii ei, aici, la gurile mării şi ale stepei. Europa ne datoreşte, desigur, o recunoştinţă, pe care o supra-merităm. Rolul nostru a fost — s'o recunoaştem — imens, dar în tot cazul nu cultural. Cum nu se mai face astăzi între cultură şi ideie de naţiune o diferenţă sensibilă, ba cum trăiesc în raporturi de inter-dependenţă — a fi apărat naţiunile înseamnă a fi apărat culturile lor. In tot cazul, cultura noastră n'am apărat-o, pentru simplul motiv, că n'o aveam. O puteam, în timpul acesta, pregăti? Când ne-am născut puţin la viaţa politică (sau mai bine: cea natională) Europa avea tradiţie, avea cultură, avea aproape (ceiace-i, desigur, mai rău) civilizaţie. Chestiunea se punea deci pentru noi, cu nelinişte: vom prefera să rămânem ceiace ne-a făcut istoria, desigur ingrată, un popor dedat păstoritului şi agriculturii, aşteptând să se creeze singur pe calea lentei evoluţii — sau vom împrumuta (Europa ne era datoare) ceiace popoarele apusene au creat, în timp ce noi ne războiam cu Hunii şi Cumanii.

Ne-am hotărît pentru împrumut; calea nu era foarte bună; dar nu există alta. De aci înainte, începe istoria culturală a Românilor, adică istoria mijloacelor de transplantare la noi, a valorilor politice, literare şi istorice, găsite gata aiurea. Istoria această a mijloacelor creatoare n'a scris'o încă nimeni. Dar odată cu ope-

---

1) *„Spiritul critic în cultura românească"* ediţia II, ed. Viaţa Românească.

rația formidabilă de asimilare, devenea necesară o alta: aceia de discernere a nutriției, de dozare a ei, de limitare la nevoile noastre. Trebuia spiritul care putea sezisa ce deosebiri și ce similitudini, se află între noi și culturile apusene, spiritul care să pregătească cealaltă operație, devenită necesară sub amenințarea de intoxicație: operație de dezasimilare. D. Ibrăileanu, o numește ca o replică a spiritului creator, *spiritul critic*. Spiritul creator — d. Ibrăileanu nu insistă asupra lui, se vede că nu-i e drag — își are mai toate rădăcinile în Muntenia și Ardeal; spiritul critic — mai fin și mai estetic — se localizează aproape complect în Moldova. Generația Alexandru Russo, Cogălniceanu, Costache Negruzzi, și *Junimea* cu Titu Maiorescu. constitue de fapt, toată activitatea critică propriu zis *culturală* în timp ce (în afară de Odobescu, care se leagă de întâia tabără), Muntenia va da cu Caragiali și școala socialistă, o critică-extremă, dar mai mult *socială și poltică*. Critica culturală a trebuit să împotrivească ceva culturei europene revărsate fără măsură în principate: le-a opus imitației literare fără limită, un fond propriu: poesia populară; exagerației și isteriei, școala critică i-a împotrivit bunul simț; originei noastre latine i se puneau limite în originile noastre slavone și în amestecul nostru cu alte popoare, — nouei situații politice — noului liberalism, i se opunea, câte puțin, evocarea unui trecut românesc cam dubios, nu-i vorbă; moravurilor noui, li se arunca disprețul și, când ironia nu satisfăcea, ridicolul. Grație acestei bătălii între novație și critică și în vremea acestei bătălii, România s'a pomenit creată istorcește. Problema limbei române se rezolvise și ea, Originea noastră romană a rămas o clipă în exploatarea lui Coriolan Drăgănescu și, dealtfel, dacă trebue s'o spunem, numai grație lui și grație *intereselor* lui de a păstra o utopie — România mare de astăzi a devenit posibilă. Paradoxul faptelor eroice.... Atunci, odată cu creația politică, desăvârșită spre 1880, România a intrat într'o hotărîtoare fază istorică — era firesc să se creadă și culturală. Numai astfel se poate lămuri dece Maiorescu, la 1880, își încetează activitatea de critică „*culturală*" și pornește una nouă: *critica literară*.

„In privința literaturii — spune d. Ibrăileanu — chestia trebuie privită din două puncte de vedere: al caracterului specific românesc — originalitatea; și al calităților artistice — valoarea estetică". Punctele de vedere sunt două; de cea dintâi se ocupă critica culturală, de cea de-a doua, critica literară. Părăsind primul gen pentru al doilea, Maiorescu credea deci că e rezolvit? Părăsind directiva lui Russo, Cogălniceanu, Negruzzi, pe acea a Junimei și pe aceia a lui de până atunci, Maiorescu credea deci că, de aci înainte, avem valori estetice și, (subliniez) *originale?* Intre timp e drept, apăruse Eminescu. (Apăruse Creangă, singurul care-i putea da puțină dreptate lui Maiorescu, dar criticul nu l-a văzut). Eminescu era un mare artist. Maiorescu a mirosit însă imediat în el romantismul german și metafizica germană. O problemă culturală naște și una din cele mai importante; n'a fost importația de sensibilitate germană făcută de Eminescu, mult mai lesne de răspândit ca atâtea alte mărfuri culturale? Eminescu era un mare artist; un mare creator al limbei româneşti, desigur; culturaliceşte însă, un importator. Siritul critic se putea deci exercita imediat — spiritul critic cultural, nu cel literar. Maiorescu a privit opera lui Eminescu numai ca valoare estetică locală. De aici înainte, eroarea lui Maiorescu va servi de bază criticei româneşti de până acum.

Perioada criticei a încetat deci pe la 1880, cu Maiorescu. De atunci avem — nu-i aşa? — o perioadă proprie, de cultură naţională. Critica culturală, observând că singurul lucru pe care-l făceam era importul cultural, l-a supraveghiat; dar de la 1880 înainte ce facem? Import cultural. Aducem instituţii străine, legi străine, imitaţii după străini; în afară de politică (care e pe calapod de împrumut) dar care-i naţională, restul e străin, e de imitaţie. De unde însă până la 1880 ne dădeam seama de acest fenomen şi supravegheam, astăzi orgoliul nu ni-o mai îngădue, aducem cultură fără control şi atâta tot. *Deviarea deci a criticei culturale spre critica literară, a fost una din cele mai mari pagube ale culturii româneşti.*

Istoria culturii române a fost deci numai suma mijloacelor de înfiare a culturii europene. Ne aflăm tot acolo. In privinţa politică şi culturală, am acumulat multe dela *48*; dar tot la *48* suntem. Avem obiecte de cultură mai multe; orgina lor e însă aceiaşi, aceiaşi orientarea lor, aceiaşi calitatea lor. Cu toate astea, să nu exagerăm. Nu suntem chiar la 1848; de atunci încoace s'a constituit cel mai important factor cultural cu putinţă: *limba*. In limbă vom avea deci puţină tradiţie, în ea vom găsi limite pentru împrumul din Europa, în ea vom găsi modele. Modele de limbă; atât: Odobescu, Eminescu, Arghezi, Galaction; modele literare nu pot fi, atâta timp cât, pentru fiecare, străinătatea îţi poate oferi un arhetip. Literatura română a rămas să aibă deocamdată numai o valoare de model în limbă — cum critica română (şi cea culturală şi cea literară) nu a avut altă valoare decât de acţiune, o valoare naţională, pragmatistă — niciodată una estetică, deci europeană. Eminescu singur, culturaliceşte poate şi simboliştii, dar ca grup, *(dacă abstragem România din Europa)* pot figura ca entităţi, însfârşit, naţionale.

La vârsta când romantismul e necesar[1]) *poţi trăi în Eminescu întregul romantism, până la saturaţie*. Insist asupra termenului: *până la saturaţie* — alminteri, întâlnirea cu Heine, Musset, Lamartine, Byron, ar putea să-l răstoarne pe Eminescu, în timp ce, graţie faptului că Eminescu e mai la îndemână şi *complect*, el îi face pe ceilalţi inutili. Ii decolorează şi le ia savoarea întâietăţii. Asta constitue o tradiţie desigur — prima noastră tradiţie.

B. Fundoianu.

---

[1]) „Fiecare străbate ca individ toate epocile de civilizaţie din lume" spune Goethe..

INSEMNĂRI LITERARE

Iarăşi problema literaturii române. Primul articol al seriei *„Există o literatură română?“* ne atrage o primă replică a d-lui N. Davidescu prin *Flacăra.* D-sa rămâne la punctul său de vedere că *„poezia simbolistă constitue primul aspect organic“* al literaturii române, deşi nu ne lămureşte încă nimic asupra dezacordului posibil în privinţa înţelesului ce-l acordăm fiecare din noi simbolismului... Prin explicaţiile date, am limitat noţiunea simbolismului la anumită sensibilitate; cei mai mulţi dintre poeţii citaţi de d. Davidescu nu numai că nu sunt simbolişti dar reprezintă tendinţi contrare. In aceste condiţii, o discuţie în privinţa importanţei simbolismului în sânul literaturii române este de prisos, până la acordul asupra conţinutului noţiunii. Din moment ce d-nii Blaga, Pilat sau Demostene Botez sunt simbolişti, am vrea să ştim cine nu mai e simbolist în tânăra poezie română?

Atacul d-lui Davidescu se îndreaptă însă mai ferm asupra încercării mele de a arăta că literatura română are o fizionomie proprie prin scriitori de diverse talente, desigur, dar pe care îi leagă anumite însuşiri ce dau un aspect unitar literaturii noastre ca o expresie fidelă a sufletului românesc. Pe lângă Eminescu, Creangă, Coşbuc, Caragiale, am mai citat pe Goga, Sadoveanu, Rebreanu, Hogaş, Agârbiceanu, Brătescu - Voineşti, pentru a nu numi şi pe alţii. De o valoare estetică inegală şi uneori limitată (mă pot referi în privinţa aceasta la volumele mele de *Critice* destul de severe), din şcoli literare diferite, ei fac totuşi la un loc o literatură românească originală, prin notele ei specifice. Această parte a argumentaţiei mele era, de altfel, adresată ferocelui nostru colaborator, d. B. Fundoianu; nu ne aşteptam de la maturitatea d-lui N. Davidescu la atitudinea radicală de a numi pe scriitorii de sus „scribi mărunţi şi povestitori de mofturi“

Voind să tragă harta literaturii române prin impunătoarele personalităţi ale d-lor Eugeniu Stefănescu - Est, Mihail Cruceanu, Eugeniu Speranţia, A. Cotruş, Emil Isac şi alţii d. N. Davidescu ar fi putut fi mai indulgent cu Rebreanu, Goga, Hogaş sau Sadoveanu.

Recidivă. Am arătat în câteva cuvinte părerile d-lui Fundoianu asupra literaturii române; ele ne permiteau să încercăm o schiţă a notelor specifice ce ne acordă o originalitate. D. Fundoianu crede că trebue să revie asupra atitudinei sale. Cu spiritul lui bine cunoscut de obiectivitate *Sburătorul* va publica deci unul sau mai multe articole ale ferocelui nostru colaborator, din care se va vedea că literatura română nu trăeşte de cât din împrumuturi şi că nu suntem într'o fază estetică propriu zisă ci într'una culturală. In ceia ce priveşte împrumuturile, bănuim că d. Fundoianu confundă fondul cu expresia lui; formele literare, şcolile şi manierile deci, sunt transmisibile; toate literaturile lumii se influenţează reciproc; originalitatea nu se manifestă de cât în sensibilitatea specifică fiecărui popor: tocmai aceasta m'am încercat să schiţez pentru literatura noastră. Cât despre puţina consideraţie pe care ar avea-o d. Fundoianu pentru valoarea estetică a scriitorilor români, începând dela Eminescu şi până la vigurosul Rebreanu, e o nenorocire ineluctabilă; o acceptam cu aceiaşi resemnare, cu care i-am suportat, deşi doctor în literatura franceză din Sorbona, una din notiţele articolului său din numărul acesta: „D. E. Lovinescu crede poezia populară română superioară poeziei populare franceză: — dar oare a cetit-o pe aceasta?“ — Căci acest tânăr Nerone, pe lângă modestie, mai are şi cultul competinţii.

E. LOVINESCU

CRITICE

VOL. I. — Impresionismul în critică, Eminescu, Caragiale, D. Anghel, St. O. Iosif, M. Sadoveanu, E. Lovinescu, Em. Gârleanu, Elena Farago, I. Minulescu, I. Al. Brătescu-Voineşti, Oct. Goga, I. A. Bassarabescu, C. Sandu-Aldeal, Contesa de Noailles.

LEI 8.—

VOL. II. — Pe drumul Eladei, Matilde Serao, Emile Faguet, Benvenuto Cellini, J. J. Weiss, Fogazzaro, M. Sadoveanu, P. Cerna, Oct. Goga, D. Anghel, etc.

LEI 8.—

VOL. III. — Victor Eftimiu, St. O. Iosif, Em. Gârleanu, Coşbuc, Oct. Goga, Al. Macedonski, D. Anghel, M. Sorbul, Cinquantenarul romanului românesc, V. Alecsandri şi antichitatea latină, Carlo Goldoni, Henri Bataille, etc.

LEI 10.—

VOL. IV. — **Revizuiri literare** : Caragiale, T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, N. Iorga, I. Al. Brătescu-Voineşti, Al. Vlahuţă, Poezia populară. Literatura „Semănătorului“, etc.

LEI 12.—

VOL. V. — L. Rebreanu, Duiliu Zamfirescu, Elena Farago, T. Maiorescu, Chendi, Carmen Sylva, Vissarion, Rotică, Literatura Ardealului, Shakespeare, Ibsen, Eschil, Euripid, etc.

LEI 14.—

VOL. VI. — Al. Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, T. Arghezi, D. D. Pătrăşcanu, C. Stere, G. Lazăr, Anticipaţii literare etc.

LEI 15.—

VOL. VII. — Al. Odobescu, B. P. Haşdeu, Al. Davila, I. Minulescu, Lucian Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu, Caton Theodorian, Delavrancea, Alfred Moşoiu, Bacovia, T. Arghezi, Victor Eftimiu, F. Aderca, B. Fundoianu, Em. Bucuţă, Literatura şi viaţa, Anticipaţii literare, Literatura şi războiul, etc. etc.

LEI 20.—

Onor. REVISTA TRANSILVANIEI

Str. Şaguna 6.-
Sibiu.-

CEN

SOCIETATE ANONIMĂ CAPITAL LEI 50.000.000

41, STRADA LIPSCANI, 41

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 118

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constauţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

Preţuri mai eftine ca oriunde

S'a descis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MĂTĂSURI :: LENAJURI
PÂNZETURI :: ARTICOLE
DE MARIAJ :: GALANTERIE

Mare Raion de

FURNITURI DE MODE
INCĂLŢĂMINTE etc.

Preţurile excepţionale

Gustaţi delicioasele

produse ale

BONBONERIEI ⁘ RENAISSANCE

cari se păsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sueursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

En Gros la Fabrica

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „CULTURA", Str. Câmpineanu, 15 — Bucureşti.

SBURATORUL Literar

REVISTA·SAPTAMANALA

SCA CENTR
ASOCIATIU
SIBIIU

SUMARUL No. 46

E. Lovinescu . . . . Figurine
G. Murnu . . . . Cântecul Sirenelor
Gh. Brăescu . . . . In retragere
Marcel N. Romanescu . . . . Arşiţă
Ilarie Voronca . . . . Casa copilăriei
Virgiliu Moscovici . . . . . Motive de seară
I. C. Vissarion . . . . Cuvânt de... Inmormântare

Cronica Ideilor: B. Fundoianu
Cronica Dramatică: F. Aderca
Insemnări Literare

46

SBURATORUL LITERAR

Revistă Literară, Artistică şi Culturală

Preţul unui număr
LEI 2.—

Abonamente: pentru un an Lei 100.—
„ „ ½ „ „ 60.—

Abonamentele se primesc la:
Administraţia Revistei „Sburătorul Literar"
BUCUREŞTI
STRADA SMÂRDAN, 4
şi la Librăria „Mercur", Bucureşti, Calea Victoriei, 27

Deasemenea se pot face Abonamente prin corespondenţă trimiţânnu-se costul respectiv prin mandat poştal, la Administraţia Revistei,

Manuscrisele, corespondenţa şi schimbul se vor trimite pe adresa d-lui E. Lovinescu, Strada Câmpineanu, 40.

IN CURÂND VA APARE:

de E. LOVINESCU

CRITICE VOL. VIII

Ed. „Ancora" Alcalay & Calafateanu

ANUL I. — No. 46 10 NOEMBR. 1922

SBURĂTORUL LITERAR

REVISTĂ LITERARĂ, ARTISTICĂ ŞI CULTURALA
DIRECTOR: E. LOVINESCU

FIGURINE

C. HOGAŞ

In parabola unei mişcări literare atât de determinate nimic n'ar trebui să scape privirii atente; s'ar cuveni ca o pagină să-şi claseze autorul; producţia noastră literară se desfăşoară în cadrul unei intimităţi atât de stricte încât, admiţând contestarea, nu înţelegem ignorarea. Contestările sunt legitime în toate domeniile şi, mai ales, în artă faţă de talentele ce anticipează o epocă; pare însă o enigmă cum, neprocedând dintr'o formulă nouă sau dintr'o sensibilitate exotică, ci din sensibilitatea însăşi a rasei noastre, realizată în forma cea mai directă, — un mare scriitor a putut muri la adânci bătrâneţe aproape necunoscut. Stăm deci nedumeriţi în faţa operei lui Hogaş.

Balta clară a literaturii române devine uneori o mare cu adâncuri şi furtuni; printr'un destin neînţeles, sunt scriitori ce naufragiază în ea sub priviri indiferente. In cercul îngust al evoluţiilor noastre, trăim izolaţi; dominaţi de visuri interioare, nu ne vedem unul pe altul. Limitându-ne orizontul, nu distingem totdeauna talentele autentice. In mâni înfrigurate, lampa mizantropului antic devine oarbă; în firava ei lumină, identificăm cadrele literaturii române cu înseşi conturele propriei noastre umbre. Azi ne izbeşte cazul Hogaş; criticul de mâne va înregistra miracolul Brăescu.

* * *

Scrisul se învaţă; ceia ce pare talent nu este adese decât efectul unei ucenicii; din energia unui creator de sensibilitate sau numai de expresie artistică trăesc imitatorii prezumţioşi; servitutea faţă de unul acordă privilegiul dispreţului faţă de ceilaţi; în penumbra acestei indiferenţe trebuie să fi naufragiat şi literatura lui Hogaş. Nimic modern; o natură primitivă; o personalitate frustă. Intre stilism şi abuz de contemporaneitate, originalitatea vine şi de data aceasta din regiunile inspiraţiei chtonice; poezia lui Sadoveanu (în latura ei cea mai expresivă) se ridică din şesurile şi bălţile Moldovei; poezia lui Hogaş se desprinde din munte: Moldova şi-a găsit astfel cântăreţii în ambele ei aspecte. Hogaş nu este, de altfel, un vizual; ochiul lui nu vede nuanţe picturale. E însă un poet: şi nu cunosc în toate literaturile un suflet, în care să fi cântat mai simfonic întreaga orchestră a pădurilor, în care răşina bradului să fi împrăştiat o mireasmă mai puternică, furtunile să-şi fi deslănţuit mai violent şivoaele, natura să fi încremenit mai extatic în miezul zilei de vară, viaţa vegetală şi animală a muntelui să se fi revărsat mai multiplu. Comparaţia cu Hamsun e profitabilă lui Hogaş. Puterea viziunii interioare l'a scutit de vizualitatea exterioară; violenţa sentimentului îl scuteşte de rafinarea expresiei: nici o urmă deci de imagism modern. Şuvoiul ritmului sufletesc se înscrie în napa unei proze ample, cadenţate, în care epitetul homeric, întrebuinţat cu abilitate, aduce o solemnitate rituală; nimic rar, nimic căutat; nici o inovaţie lexicală: pasiunea interioară ridică totuşi uzualitatea cuvântului şi, în înşiruirea sintactică, îi dă o noutate şi o gravitate, la care au ajuns numai marele talente epice.

S'a spus de opera lui Hogaş că e un peisagiu neînsufleţit, un decor ce'şi aşteaptă acţiunea umană. Peisagiul lui trăeşte însă: nu obiectiv ci în sentimentul animator al poetului; foşnesc brazii, se rostogolesc isvoarele, creşte muşchiul gras. In acest decor însufleţit apare totuşi şi omul; nu specia sociabilă a citadinului; în cadrul sălbatic al muntelui era firesc să apară omul primitiv; decapitat (literatura română nu e cerebrală), omul acesta nu e mai puţin interesant prin profunzimea lui emotivă în faţa naturii, prin atitudinea instinctivă în faţa vieţii, prin jocul liber al sentimentelor, prin suavă candoare; nefiind pus în conflict nici cu societatea, nici cu sine, trăeşte totuşi în schiţa unei simple linii. Siluetele lui Hogaş de călugări, de plutaşi, de pădurari, de bandiţi, de muntence, sunt definitive; în decorul naturii vegetale, ele aduc prelungirea necesară a unei umanităţi limitate dar profunde.

In momentul, în care lămpi oarbe nu isbutesc să descopere literatura română, ne permitem să strigăm: iată literatura română! Originală nu numai prin peisagiu şi material uman, ci şi prin sensibilitate şi expresie, prin umorul atât de specific rasei noastre, opera lui Hogaş este şi de o înaltă valoare estetică; incendiul unei pasiuni primare consumă notele particulare, pentru a ne da spectacolul unei transfigurări universale

E. LOVINESCU.

CÂNTECUL SIRENELOR [1]

Te aşteptăm, Ulise,
Cu braţele deschise.

Opreşte aci corabia,
Tovarăşii ţi-i lasă
Şi suliţa şi sabia
Şi uită tron şi casă.

Te afli'n alte zodii:
Sunt magice grădini
Cu portocali şi rodii
Şi cu smochini,
Lămâi şi meri
Şi palmieri.

Cu garduri vii
De iasomii
Şi cu livezi,
In care vezi
Inşiruiri
De trandafiri
Şi cu prundişuri
De rubine
Şi cu tufişuri
De glicine
Şi cântăreţe
Ape line,
De nuferi pline
Şi de mândreţe,
Cu mii şi mii
De melodii
De ciocârlii,
De rândunici, de merle
Şi de privighetori,
Cu peşteri mari de perle,
Cu aşternut de flori,
Pe unde porumbèle
Gurue
Şi turturèle
Turue;
Cu golfuri încropite
De-a verii raze calde,
Pe unde desgolite
Merg Nimfe să se scalde.

Merg Sirenele
Pământenele
Să se desfete
Mândrele fete
Ale Plăcerii
Şi Primăverii.

Bacchus ne dete
Eterna sete
A sărutării
Şi desmierdării
Şi-a'mbrăţişării,
Purcesul vieţii
Şi-al întrupării.

Patria noastră
Care-i sădită
In mare albastră,
E o măiastră
Şi fericită
Impărăţie
Neasemuită
In bogăţie.
Orice câmpie
Scoate belşuguri
Fără de pluguri;
Tot dealul vie,
Viţ'aurie
Spornică'n struguri.

De marmură'i palatul
Dealungul şi dealatul
Pădurea cea de chedri,
De chiparoşi, de tuia,
In care aleia toată
Şi toată cărăruia
Resfiră mir ce'mbată,
I-un tainic labirint
Cu temple, cu pridvoare,
Iatacuri de odoare,
De aur şi de-argint,
Porfir şi diamante,
Topaz şi mărgărint,
In care dorm bacante,

---

[1] Fragment dintr'o operă melodramatică. Ulise, eroul legendei elenice, întovărăşit de echipajul său care luptase la Troia, pe când se întoarce în ţara sa, se apropie în corabie de insula Sirenelor, care încearcă să-l atragă şi să-l reţie prin viersul lor fermecător.

La joc nebun se'ncint,
Şi'n răsfăţate alaiuri
Se saltă despletite
La sunete de naiuri
Şi flaute 'ndoite.

Şi fumegă altare
Şi stau întinse mese
De băuturi alese
Şi de bucate rare,
Ba ambrozii trimese
Din slavă, ba nectare
Cum nu sunt la crăiese
Şi nici la împărătese,
Servite de fecioare
Şi galeşe mirese.

Şi'n aer de miraje
Ritmat ni-i mersul,
Suav ni-i viersul
Şi-umple de vrajă
Tot universul.

Atragem lume
Noi cu ispita,
C'am scos din spume
Pe Afrodita
Şi-o însoţirăm
Cu svelte Graţii,
De cucerirăm
Şi'nnebunirăm
Pe toţi bărbaţii.

Aprindem ghiaţa
Pământului,
Redăm vieaţa,
Mormântului,
Căci foc ni-i firea,
Toată simţirea
Şi 'nchipuirea;
Invăpăiem
Ce 'mbrăţişăm
Şi desfătarea
Ca fulgerarea
Imprăştiem
In toată zarea.

Ştim doar să râdem,
Să hohotim,
Să ne sfârlim,
Să 'nvârtim hora,
Să dănţuim,
Din tot un cântec
S'alcătuim.

Al tainelor sol
Pururi să fim,
Al zilelor gol
Să-l împlinim
Şi vijelia
Cu veselia
S'o 'nlocuim.

Braţe să'ntindem,
Din sbor să prindem
Clipitele,
Bine să facem
Şi să prefacem
Ursitele.
Cu o suflare,
C'o sărutare
Să 'mbălsămim
Adierile,
Să înmulţim
Mângăerile,
Să risipim
Nourii negri,
Durerile.

Că noi suntem Sirenele,
Cunoaştem buruenele,
Tot farmecul şi leacul
Pe voia şi pe placul
Oricui ne dă crezare
La cântec, la chemare
Şi ne urmează glasul,
Ne-adulmecă tot pasul
Şi-şi face aici popasul
La insula Norocului,
A Soarelui şi-a focului.

Deci vin' la noi, Ulise,
Intre viteji bărbate,
Să vezi visate vise
Aeve'ntruchipate.
Să dai uitare
Vieţii amare
De suferinţă;
Să fii ca zeii
Prin cunoştinţă.

G. Murnu

ÎN RETRAGERE

Eram în plină retragere. Greutăţile operaţiunei erau sporite de o vreme mohorîtă. Ploua subţire, pieziş, o ploaie rece ce-ţi înţepa obrazul ca punctele de foc. Soldaţii cu picioarele grele, cu hainele ude, culcaţi în ţarina pustie, aşteptau resemnaţi să intre în hora fără sfârşit a morţei. Câmpia tristă părea nemărginită. Văzduhul se cutremura de bubuituri de tun, ce se'nfundau în urechi. Din când în când, trăsuri greoaie, cu caii jigăriţi, plini de noroiu, treceau în huruit de roate, grăbite să scape de urgie, invidiate, de cei siliţi să moară.

La cartierul diviziei era forfoteală. Ofiţeri, ofiţeri de toate gradele, reprezentând toate armele, intrau, eşiau, se adunau cu caii la mână, încolonau, cu strigăte răguşite, trăsurile: cele de cancelarie, asaltate de chiulangii pudraţi, de popotă, cari gemeau sub povara bagajelor interzise, trăsurile lungi de pioneri, ce se puneau deacurmezişul drumului, briştile şi cupeurile de rechiziţie mânate de odrasle ministeriale. Trimise înainte, oprite, rechemate, se încurcau încriminându-se într'o simfonie mareaţă de nechezături, de înjurături, de sbierete printre care se strecura ca din alte lumi, glasul civilizaţiei, bâzâitul neîntrerupt al unui telefon de campanie instalat în faţa cantonului, unde se stabilise comandamentul. Inăuntru la o masă butucoasă, generalul temut pe vremuri, care avea la activul său importante lucrări de pace şi viaţa Sfântului Ioan gură de aur, stătea amorţit pe scaun cu manta, cu capişon, cu pelerină, fixând cu priviri obosite, prin ochelarii mari, cercuiţi cu fildeş, lutul din odaie. Departe la câţiva km., în preajma unui pod de lemn, o companie de miliţieni sdrenţuiţi acoperea retragerea trupelor, înşiruită dealungul apei galbene, ce se călătorea, ducând la voia întâmplării cutii sparte de conserve.

Răzimat de rampă, locotenentul Cioroianu privea îndurerat la retragerea dezordonată a oamenilor, cari fugiau făcându-şi cruce. Figura lui serioasă era aburită de ruşine. Compania desnădăjduită, plugari ce se gândiau la copii, la ogor, la vatră, îşi întorceau privirile spre dânsul. Situaţia era în adevăr gravă. Inamicul înainta, era aproape. Ofiţerul nu se putea retrage, nici împotrivi şi-i venia să plângă. Venise pregătit pentru ofensivă, să plătească cu viaţa lui victoria, nu umilinţa de a cădea prizonier. Intrase în războiu plin de speranţă. In cazarmă nu-şi află locul în aşteptarea ceasului hotărîtor. Firea lui războinică era întreţinută de glasul trompetelor bulgăreşti, ce ajungeau ca o provocare la urechile Calafetenilor, peste apele Dunării albastre. Acum se uita în jurul lui cu jale. Case dărâmate, tunuri părăsite, cai scăpaţi, ce fugiau încordaţi de spaimă, convoiuri de tărgi învelite se perindau într'un vaet nesfârşit de gemete şi blesteme. Automobile arborând simbolul jertfei, treceau în goană, vânturând răniţii cu capetele însângerate. Nenorociţi albi ca varul, cu capul gol, cu părul vâlvoiu, fugiau cu priviri rătăcite purtând în palma sdrelită pecetia neagră a laşităţii lor.

— „Mai sunt?... mai sunt?... mă, n'auzi... mai sunt trupe în urmă?"

— „Mai sunt... nu mai sunt... trebue să mai fie.. noi nu prea ştim, că suntem răniţi... Incotro e *abulanţia?...*"

Peste puţin, un plutonaş de oameni în toată firea, înegriţi de fum, de bărbi crescute în voie, trecu grăbit sub comanda unui puschiu de sublocotenent, cu mustăţile rase, care abia ţinându-se de ei, se căznia să le potrivească pasul: „Hun, doi, trei, patru... hun, doi, trei, patru..." încăpăţânat, inconştient de eroismul lui.

— „Mai sunt trupe în urmă, domnule sublocotenent?"

— „Nu mai sunt".

— „D-ta eşti ultimul?".

— „Sunt ariergardă... vin şi nemţii...".

„Uf!" exclamă locotenentul uşurat că-şi pune oamenii la adăpost şi se adresă diviziei cu care era legat prin telefon:

— „Allò!.. allò!.. allò divizia.. Divizia?.. Cine-i la aparat?.. Să trăiţi d-le maior, aici locot. Cioroianu.. comunicaţi, vă rog, d-lui general că s'au scurs toate trupele şi dacă pot să distrug podul... inamicul e aproape... allò... ce-aţi spus?... dacă pot să distrug podul... da, da, am înţeles... aştept pe poziţie..."

Maiorul năvăli în odaia în care generalul aţipise pe scaun şi corect, ostăşeşte, cu mâna la chipiu, raportă terminarea retragerii ca o ispravă naţională.

— „Să trăiţi, d-le general, trupele s'au retras în ordine, poate să distrugă podul?"

— „Hai?"

— „Locotenentul Cioroianu însărcinat cu distrugerea podului raportează că retragerea s'a terminat şi întreabă dacă poate să distrugă podul".

— „Să-mi aducă galoşii..."

— „Da, d-le general..." şi repezindu-se pe uşă, maiorul strigă din prag, autorizat de importanţa misiunei sale. „Stanciu!... Unde-i Stanciu?... Planton!... Unde-i plantonul?... unde umbli mă, ..mama ta!... Dă galoşii lui don general!...

— „Caloşii?"

— „Galoşii... unde sunt galoşii lui don general?..,

— „Caloşii lu don gheneral?...

— „Galoşii, boule!... ce-ai făcut galoşii, că-i cere domnul general?!"

— „Eu nu ştiu unde sunt caloşii lu don gheneral..."

— „Să trăiţi, domnule maior," vesti telefonistul „domnul locotenent Cioroianu întreabă dacă poate să distrugă podul, că ai noştri s'au retras... se vede inamicul..."

— S'aştepte la telefon..."

……

— „Domnule general, poate să distrugă podul?"

— „Am spus să-mi aduceţi galoşii..."

— „Indată, domnule general... să-i cureţe niţel... vi-i aduc numaidecât".

……

— „Haide mă, ce faci mă?... ai găsit galoşii... dă mai repede că aşteaptă domnul general..."

— „Unde să găsesc caloşii... ce, eu ştiu unde sunt caloşii!... Eu n'am avut caloşii în primire".

— „Fire-ai al dracului să fii de tâmpit!... Să scoţi galoşii că te smintesc..."

……

— „Să trăiţi, domnule general, cui aţi dat d-voastră galoşii în primire?"

— „Ce?"

— „Nu se găsesc galoşii nicăiri!"

— „Hai?... Chiamă şeful de stat major..."

— „Sunt aci, domnule general".

— „Ia vezi, colonele... ce-i dezordinea asta?... unde-mi sunt galoşii?... Să se găsească galoşii că nu plecaţi de aci!..."

— „Unde i-aţi lăsat, domnule general?"

— Aci i-am lăsat... Să se găsească galoşii, că nu distrug podul pân' ce nu-mi găsiţi galoşii."

— „Pierdem timpul, domnule general."

— „Nu voi să ştiu nimic."

— „Cui i-aţi dat în primire?"

— „Să vie plantonul!..."

— „Stanciu!... Planton!..."

— „Ordinaţi!"

— „Unde sunt galoşii, tâlharule?"

— „Ii aveţi în picioare, trăiţi don gheneral", observă bucuros soldatul, care nu îndrăznise să se uite în ochii superiorului.

— „Aşa e frate!... Ei drăcie... Bine băete... Să distrugă podul..."

Gh. Brăescu

ARŞIŢĂ

Eu am închis ferestrele în grabă
voind să'nnăbuş sgomotul de-afară ;
şi ca s'adun în casă umbra rară,
am tras la vale transparentul
şi-am clătinat spumoasele perdele.

Dar a filtrat o rază slabă
furiş printre nuiele
şi-a'ntins din cer până'n podele
argint de funigei :

şi firele de praf urcau pe ele,
urcau,
jucau
şi recădeau
pe scânduri cătinel.

Şi-am stat aşa doar singur eu cu mine.
Şi, Doamne, poate nu era aşa de bine
de n'ar fi fost un zumzet de albină,
un zumzet pripăşit de prin grădină,
ce-şi picură prin aer mierea,
sonorizând pe-un ton minor tăcerea.

Şi-am stat aşa
şi-am tăinuit cu inima în şoaptă...

MARCEL N. ROMANESCU

CASA COPILĂRIEI.

In ograda cu zaplaz rupt : o vrabie moartă.
Odăile sunt pustii şi aplecată fiecare poartă ;
Din plopii trişti foi galbene se rup,
Şi mângâie fereastra ca mânile, un trup.

Aci, pe sub ruine, îmi doarme copilăria.
Linîştea se lasă cu bufniţile pe acoperiş.
Mai departe pustiul a'ntins păiănjeniş
Şi pretutindeni domneşte zădărnicia.

Suflete ! Nu eşti şi tu, ca vrabia căzută acolo în ogradă ?
Copilăria ta, e-acum singurătăţii şi păsărilor de noapte, pradă.
Unde să-ţi cauţi clipele, mărgele de mult pierdute ?
Darămăturile ţi le-au acoperit neînduplecate şi tăcute.

Incerc, amintirea ca pe-o flacără uşoară, să mi-o stâng.
Bufniţile s'au trezit şi plopii de milă se încovoaie,
Ascult cum se preling pe streaşini ultimele picături de ploaie
Şi mi se pare că e zgomotul stelelor care plâng..

ILARIE VORONCA

MOTIVE DE SEARA.

In suflet port comoara unei seri:
O seară 'n care năzuințile, ca obosite ramuri,
Se-apleacă, lin, pe ape de tăceri...

Pe trepte-alei copaci îmbătrâniți
Clipesc a somn din gene mici de frunze.
Satuile se 'neacă 'n umbră una câte una.
Şi numai într'un colț mai tremură lumina:
Acolo unde, peste negrele tufişuri,
Işi scutură din cer petalele, o floare albă — luna.

...In suflet port comoara unei seri.
Din întuneric două brațe luminoase cresc spre mine:
Cu umezi ochi, cu buze calde tu mă ceri.

Dispar în noapte statui şi alei —
Pricep că seara mi te dă în dar
Şi iată, proaspete dorinți zvâcnesc în ochii mei,
Cum la chemarea lunii apele tresar...

Pricep că seara mi te dă în dar
In ceasul ăsta sterp şi-apăsător —
Şi înspre sânul tău, ca spre-o fântână, mă cobor
Cu toată setea nouilor dureri...

. . . .

De ce-i atâta gol în jurul meu?

...In suflet port comoara unei seri.

VIRGILIU MOSCOVICI

Cuvânt de... Înmormântare

La moartea mami Leanca, mama mare a lui popa Gogu, s'au vărsat lacrămi, dar s'a făcut şi haz...

Buna „Mamă Mare" a lui popa Gogu, parcă ar fi ținut să înveselească inima celor cari au vrut s'o petreacă până la locaşul de veci, pentrucă, a inspirat pe popa Gogu, nepotul ei, să-l ție un logos, care să-l facă şi pe el vestit în şapte sate, de unde erau veniți cei şapte popi ce oficiau slujba înmormântărei, dar s'o înveselească şi pe ea, precum şi pe ceilalți oameni.

Popa Gogu e tânăr! E plin de încredere în el şi vrea să ajungă vestit cu orice preț. Pentru asta, pândeşte toate ocaziile şi ţine discursuri: în primărie: discursuri electorale; în cârciumă: discursuri poetice; în biserică: discursuri jalnice; în răspântiile drumului: discursuri politice; — cel puţin aşa le credea el, — toate însă sunt pline de haz, de un haz special, care este şi care va fi totdeauna al lui popa Gogu.

Cei cari îl cunosc, l-au poreclit „popa discurs“ şi spun că popa Gogu, din bocanci şi până în potcap, nu e decât un sac plin cu discursuri, cu colaci şi cu colivă...

*

Auzind şi eu de calitatea asta a lui popa Gogu, am plecat la biserică, în cârdul celorlalţi, să petrec pe mama Leanca până la groapă, şi poate, să şi ascult vre-o cuvântare d'ale lui Popa Gogu. In biserică ajuns, am văzut pe mama Leanca întinsă în cosciug, cu ochii închişi şi supţi în fundul capului, cu buzele strâse, lipite pe dinţi şi sbârcite ca o pungă, iar toată faţa ei, slabă şi galbenă. Dormeà — odihnească-o Domnul — lungul somn al morţii. Şi, pentrucă mi se spusese de alţii, din trecutul vieţei ei deodată, de când fusese înaltă şi frumoasă, vorbăreaţă şi cu lipic, de făcuse pe mulţi s'o urmărească cu gândul şi cu privirea, mă gândeam acum în ce stare tristă şi jalnică, o adusese bătrâneţea şi apoi moartea!...

Mi se spusese că odată, avusese părul mare şi galben şi că îi plăcuse să poarte în el flori. Acum însă, părul erà alb şi lipit pe tâmple, iar marama albă, ce-i acoperea capul, se părea înfăşurată pe o hârcă goală. Mâinile îi erau încrucişate pe piept şi stătea aşa nemişcată, cu tot sgomotul ce-l făceau cei şapte preoţi, cari slujeau înmormântarea. Ce fusese mama Leanca odată şi ce bruma rămăsese acum?

In cele patru colţuri ale coşciugului — îmbrăcat în chimbrică neagră — erau lipite şi ardeau patru lumânări. In sfeşnicul dela cap şi în celelalte sfeşnice din biserică, deasemenea ardeau lumânări. Mirosul trist de tămâie se răspândea pe derând. Femeile bătrâne, cele tinere şi câţiva copii, cari veniseră din curiozitate, ocoleau coştiugul şi ascultau smeriţi sfânta slujbă. Femeile cele mai bătrâne plângeau; cele mai tinere stau triste; iar câte un diavol de copil, ghiontuind pe altul, se zărea zâmbind.

Pe feţele acestei mulţimi, se citea sentimentul felurit ce-l producea moartea, la fiecare: la bătrâni: întristarea: la maturi: gândire adâncă; la copii: veselie!...

Cei doi fii ai mamì Leanchi, preoţi şi ei, şedeau la capătul coşciugului şi priveau trişti.

Unul din ei chiar plângeà.

Popa Gogu, deşì erà cu ochii plânşi, îşi aruncă privirea în sus, spre catapeteasmă, unde se vedeà zugrăvit capul apostolului Pavel.

Pricepui că popa Gogu plănuia un discurs. El se vedea că este preocupat de gloria lui, iar nu de moartea bunicii sale.

Auzisem despre discursurile lui, dar n'ascultasem nici unul, şi acum gândeam că'l voi auzì.

Slujba ajunse spre sfârşit.

La capul mamei Leanchi, se ridică coliva şi se strigă „veşnica ei pomenire". Apoi slujba se sfârşì şi popa Gogu făcù semn lumei — care începuse să jel ască — să tacă.

„Acù-i acù, gândii eu, gătiţi-vă, urechi!"

Preoţii tăcură din vorbă, respectoşi şi serioşi.

Lumea se linişti.

Popa Gogu începù discursul cu voce tare:

— „Mamă mare, mamă mare, sfântă şi bună!... mamă mare!.. Ai murit. mamă mare, tocmai acum când s'a făcut România Mare!... Ţara noastră, care erà mică şi slabă, a triumfat şi s'a făcut România Mare, mamă mare!... Regele Ferdinand şi cu oştenii săi, viteji ca smeii, au învins pe Nemţi şi pe Unguri, pe Turci şi pe Bulgari şi au făcut România Mare, mamă mare!... Tocmai acuşica, când să trăeşti şi tu în România Mare şi când ar fi trebuit să strigi: „Trăiască Regele, Trăiască Regina, Trăiască toată familia regală", murişi, mamă mare...

— „Mă aflam în sala consiliului de miniştri, când mi-a venit vestea groaznică, că ai murit mătălică, mamă mare! Ş'am început să plâng, mamă mare!... Şi când m'au întrebat miniştrii de ce plâng, le-am spus că ai murit mătălică, şi au plâns şi miniştrii!... Mamă mare!..."

Preotul Iamandescu şi preotul Tudorică, ţinându-se de gură, să nu râdă, se ascunseră în altar!

Cei rămaşi se întoarseră cu faţa încolo, nemai putând nici ei să-şi ţină râsul...

Eu, o luai repede cam spre uşe şi mă oprii în amvon. Popa Gogu însă, nu se oprea, ci striga mereu: „Mamă mare, mamă mare, sfântă şi bună!... Şi plângeau miniştri şi mă'ntrebau miniştrii, de ce-ai murit acum, mătălică, când s'a făcut România Mare!... Erai patrioată înfocată, căci când au venit Nemţii şi ne-a luat curcanii, tu i-ai blestemat, să nu mai apuce paştile şi ouă roşii!... Şi când am scăpat de Nemţi, în loc să te bucuri, murişi, mamă mare! De ce murişi, de ce murişi?....."

Am rupt-o la fugă şi nu m'am oprit decât acasă. Fugând, tot auziam: S'a făcut România Mare, mamă mare, şi tălică murişi în loc să strigi cu noi toţi: Trăiască Regele în pace şi'n onor, de ţară iubitor şi-apărător de ţară......"

De acest discurs popii râseseră, dar femeile şopteau: „Ce popă, Doamne!... auzi se afla la taifas cu miniştrii când a murit bătrână-sa!... Ei he, e mare lucru cartea!..."

I. C. Vissarion

CRONICA IDEILOR

SPIRITUL CRITIC IN CULTURA ROMÂNEASCĂ

II

> *„Critica nu ar prinde deloc*
> *în epoca de astăzi, căci fără*
> *a vătăma vre-o iubire de sine,*
> *însă nu avem, nici putem avea*
> *o literatură până mai târziu.*
>
> **Alexandru Russo.**

Suprimând ideia că o literatură fără o notă specifică, fără originalitate, poate exista ca literatură[1] — am ajuns, unde trebuia să ajungem, la ideia că nu putem avea nici astăzi, cum nu puteam la 1840, să avem o critică estetică. Critica culturală nu e numai singura posibilă — e singura necesară. Ne înscriem deci în şcoala criticei moldoveneşti a lui Russo, Cogălniceanu şi a Junimei, în aproape aceleaşi conture ca ale ei; ne vrem continuatori; cu diferenţa numai că, în loc să predicăm, trebuie să şi creăm. Lessing, Goethe, Heine, au fost de pildă în Germania, reprezentaţii spiritului critic german, faţă de invazia culturei europene. Opera lor, un minut, a fost practică şi naţională — astăzi, sensul acesta prim al ei, s'a pierdut şi iată-ne în faţa operei, satisfăcută de valoarea ei estetică, când cea culturală s'a dizolvat. Spiritul critic românesc s'a rezolvit în acte: nicăiri o valoare originală, o valoare estetică.

O clipă, ideia de-a face critică literară, ne-a surâs. Activitatea aceasta a bancrutat dela început, în saltar — covârşită de necesitatea naţională (transmisă prin ereditate?) de-a ne îndeplini rolul mai întâi ca importator de cultură europeană. Am desluşit în cartea care şi-a însuşit această activitate, (*„Imagini şi cărţi din Franţa"*) dece o carte despre scriitorii francezi, este carte de critică românească — am explicat-o ca o poruncă culturală şi, în acelaş timp, ca o operă de selecţie, de limită. Textul d-lui Ibrăileanu ne ajută să ieşim din haos: ne întoarcem deci, acolo de unde a plecat Maiorescu, la critica culturală adică: *critica de posibilităţi de creştere, de înnavuţire şi de dezasimilare, a unei culturi.*

Nu avem deci o cultură (d. Lovinescu se opreşte numai la literatură — caşi cum ea ar putea singură exista) românească *specifică?* Dar asta a părut acum 80 de ani un lucru firesc lui Alecu Russo. E drept Russo găsise un fond personal, *specific:* poesia poporană. Cu atâta nu ne puteam însă satisface şi, pe urmă, poesia noastră poporană, foarte înrudită cu cea sârbească sau cehă de-o pildă, nu are *specific* decât foarte puţin şi foarte slab. Atâta cât a încorporat Eminescu. Coşbuc a trebuit să meargă chiar la poesia populară sârbă sau ruteană (vezi: Grigori Lazu: Adevărul asupra poeziilor d-lui Gh. Coşbuc, Iaşi 1893) iar Sadoveanu s'a dus până la nota specifică slavă — care nu e, în nici un caz, românească. Slavici nu aduce o notă nouă, diferenţiată, şi singur Creangă aduce ceva — dar cât şi în ce măsură? [1]) Dacă cineva ţine cu orice preţ să legitimeze originalitatea literaturii româneşti — atunci îl sfătuiesc să-l ocolească de a-i găsi în Creangă o expresie: nimic nu e mai primejdios.

---

[1] ...„d. Fundoianu contesta de curând individualitatea literaturii române scrie d. Lovinescu. N'a contestat de vreme ce n'o vedem. Dar apropiind faptul acesta cu ideia d-lui Davidescu că literatura română începe dela simbolişti — d. Lovinescu a apropiat două idei disparate, fără nici-un punct de contact, o ideie de botanist şi una de parti-pris estetic; asociaţia de idei a rămas la d. Lovinescu, pur formală; problema întâia o exeludea pe a doua sau o resorbea.

Dece deşi acum 80 de ani se putea spune că nu avem cultură — şi asta o putea spune făuritorii României naţionale — în timp ce astăzi, chestiunea pare absnrdă şi inactuală? Insuşi d. Ibrăileanu se leapădă de dânsa deşi, hotărât, o vede: „Dacă la 1880 era vremea ca Maurul să creadă că şi-a făcut toată datoria, dacă adică, *după aceia şi chiar azi, n'a mai fost şi nu mai este nevoie de acea critică în care se cuprinde şi necesara critică „judecătorească“* (sublinierea e noastră) — aceasta ar forma subiectul unui capitol special al acestui studiu“. *Ar forma*. D. Ibrăileanu n'a scris, dacă nu ne înşelăm, acel capitol. Dela capitolul acesta, totuşi, trebuia să înceapă opera lui critică reală. D. Ibrăileanu a văzut greşeala lui Maiorescu — deaceia i se iartă mai greu, că a repetat-o. Ceia ce scrim noi astăzi ar fi devenit astfel de prisos.

N'a adus atunci nimic nou cultura română — nimic *specific?* Codul nostru a fost într'o singură lună poruncit, tradus, ratificat şi executat. E literatura română un produs asemini Codului Civil? Nici-un aport fericit şi nou, n'am putut produce dela apariţia noastră în istorie? Am adus ceva nou — de o valoare culturală inimaginabilă şi dacă acestui nou îi datorim toate infirmităţile noastre, lui îi datorăm în schimb, faptul că avem totuşi o existenţă naţională şi o fizionomie. Aportul acesta nu ni-l aduce însă generaţia dela 48 — el datează dela întâiele izvoare ale istoriei româneşti: cronicarii au fost adevăraţii creatori. România actuală de origine obscură, traco-romano-slavo-barbară, îşi datoreşte existenţa şi aparenţa ei actual europeană, graţie unei erori fecunde devenită în slujba instinctului de conservare, o ideie fixă: e *ideia originii noastre latine*. Fără iluzia aceasta, am fi rămas poate un trib incoherent şi balcanic. Istoria românilor, politică şi culturală, nu-i decât istoria şi aventura acestei idei-fixe, fecunde. Un act de bovarism, desigur. Jules de Gaultier credea că unele acte de bovarism, (a te crede altfel decât eşti, după o imagine proectată de tine, afară) pot duce la pieire; organismele puternice îşi crează în schimb imagini cari duc la victorie. Iluzia lui Israel, de-o pildă, că e poporul ales, l-a împins spre aventura lui, unică în istorie.

---

[1]) Cu toată opinia contrară a d-lui Lovinescu: o anecdotă nu dovedeşte nimic — nu-i aşa? — deaceia o putem povesti. Am întâlnit la Iaşi un profesor neamţ, care se delecta cu o nuvelă a lui Slavici într'o traducere germană, din Univesal-Bibliotek. Se delecta şi, ignorând că Slavici e român, o credea de un rus.

Iluzia noastră, transformată în adevăr, că suntem latini, ne-a creat o ţară şi ne-a dat necesităţi europene: cea dintâia, de a face parte din Europa. Suntem latini, de când credem că suntem: adică de vre-o 300 de ani. Cultura noastră a adus atunci singura ei notă specifică şi cea mai mare; ideia latinităţii noastre e un produs exclusiv cultural dar cu roade culturale şi politice. Dacă ea ne-a împins spre Franţa şi dacă rolul nostru de colonie a Franţei a fost inevitabil — aceasta e o consecinţă a premizei că suntem latini — iată deci şi reversul medaliei.

Dacă ideia că suntem latini ne-a fost de un folos inmaginabil, ideia asta împiedică poate astăzi elaborarea celeilalte note *specifice* fără de care nu putem exista. Atâta vreme cât vom fi în Europa, *o naţiune de consumatori* — consumatori de cultură, fireşte — atâta timp nu ne vom putea diferenţia de Europa. Romanii au consumat din cultura grecească, cum consumă planta oxigenul din văzduh, fosfaţii şi azotul din pământ. Romanii au consumat; au imitat şi au furat; Horaţiu şi Virgil au făcut acelaş lucru; dar şi-au adus cuvântul în artă, unde n'o avea, nota specifică romană, care *există* în moravuri, în justiţie, în instinctele romane. Noi n'o avem nicăiri; ba chiar, o avem mult mai mult în literatură, decât în orice altă ramură.

Să nădăjduim că va sosi vremea când vom putea duce în Europa, aportul nostru personal. Şi Bielinsky şi Tchaadajef credeau acum un secol că Rusia nu aduce nou în Europa, decât samovarul. Rusia s'a născut după această ironie care era, în minutul acela, adevăr, adevărul penibil. România se află în situaţia Rusiei privită prin ochelarul lui Bielinsky. S'o aşteptăm. Până atunci să privighiem asimilarea continuă a culturei străine; (să se facă mai încet, mai bine şi mai personal decât Codul Civil din 1865); să ne întoarcem deci la critica culturală. D. Ibrăileanu, critic moldovean, ne poate ajuta la aceasta.

B. Fundoianu

CRONICA DRAMATICA

TEATRUL REGINA MARIA

EKATERINA IWANOWNA, 4 acte

de L, ANDREIEF

In sfârşit tot soţilor Bulandra le e dat să străpungă zidul de mediocritate şi banal pe care-l construesc dela începutul stagiunei, Teatrul Naţional dintr'o inerţie lipsită de orice filosofie şi orice scuză — nu ne încântă nici măcar scuza sălilor pline, întrucât Teatrul Naţional are altă menire decât a prezenta un excelent bilanţ comercial! — zidul hidos la care contribue, cât poate, şi Teatrul Mic a cărui existenţă, e drept, e legată de buna-dispoziţie a domnişoarei dela cassa de bilete.

Teatrul Regina Maria, representând o piesă dificilă — ca representare şi ca putere de capturare a marelui public — face dovada că dacă există într'adevăr o criză a teatrelor bucureştene (şi vom analiza această criză, interesantă din atâtea puncte de vedere, în numărul viitor al *Sburătorului)* apoi credem că trebue să căutăm cu ochii mari deschişi nu atât în massa spectatorilor, cât în teancul de manuscrise al directorilor de teatre.

„Ekaterina Iwanowna" e o nuvelă — gândită şi realizată scenic ca nuvelă — din oraşul de nevropaţi, instabili şi melancolici incurabili ai lui Andreief. O femeie asupra căreia soţul, pe neîntemeiate, descarcă trei focuri de revolver, renaşte prin această ciudată asasinare, în adevărata viaţă a destrăbălării sexului ei. Cele trei focuri de revolver sunt descărcate la începutul actului întâi. Celace înseamnă — în limbagiu dramatic — că piesa sfârşeşte de unde începe! Dacă Andreief ar fi fost un tânăr dramaturg român am fi presupus că a voit să dovedească concurenţilor săi că e în stare să înceapă, cu celace alţii sfârşesc! Tot restul piesei are numai un preţ nuvelistic, adică de amănunt şi de progresiune în fapte de acelaş ordin. Secretul ni e dat de la început; actul al doilea în care eroina declară primului ei amant că „a posedat un cadavru", cuprinde în sine şi actul al III-lea şi actul al IV-lea. Dacă Andreief ar fi fost om de teatru — cel puţin cât Sardou, sau unul din discipolii români ai acestuia — ar fi destăinuit secretul destrăbălării Ekaterinei, tocmai în ultima scenă, a ultimului act, sau în vre-o scenă culminantă din mijlocul piesei, după care, acţiunea ar fi trebuit să meargă vertiginos, până la prăbuşire.

Andreief a întrebuinţat însă acelaş procedeu ca bunăoară în nuvela sa „Lazăr", care reîntors dintre morţi, a rămas cu o mână vânătă moartă pentru totdeauna, şi în ochi cu puterea de împetri: toată povestirea e o gradare, fără secret, a acestei forţe *de dincolo,* ascunsă în privirea unui om revenit dintre morţi!

Cu toate aceste incompatibilităţi de genuri — la care trebue să mai adaogăm orgia cinematografică din ultimul act, unde stilul scritorului nu poate avea miraculoasa-i putere de sugestie —. am reţinut finalurile actelor II şi III (doi bărbaţi care stau de vorbă, liniştiţi) unde geniul scriitorului rus isbuteşte să trăiască, cu o vibrantă intensitate, în câteva gesturi, în câteva tăceri

Ansamblul actorilor, strident. *Tony Bulandra,* din nenorocire, nu poate juca decât un singur rol, în aceiaşi seară. *Doamna Bulandra* a representat cu artă, şi atât cât îi îngăduiau mijloacele, un personagiu de femee a cărei gamă sufletească n'ar putea-o reda — precât ştim — în întregime, nici o actriţă de la noi.

F. ADERCA

INSEMNĂRI LITERARE

Alexis V. Drăculea: *Intre Venus şi Marte,* nuvele. D. M. Vlădescu revine la literatură sub pseudonimul de Alexis V. Drăculea. Săvârşim poate o indiscreţie, căci sub numele său adevărat, d. Vlădescu era un important bărbat politic; interpela guvernul în chestii externe şi presida chiar o comisie însărcinată cu verificarea gestiunei războiului. Puţin a lipsit ca întregul partid liberal să nu fie trimis la puşcărie; soarta făcând însă ca liberalii să vină la putere prea curând, au intrat în puşcărie mulţi dintre colegii d-lui Vlădescu. E bascula vieţii politice.

D. Vlădescu a debutat în literatură acum vre-o 16 ani prin piesa ţărănească *Florica*, publicată sub bizarul pseudonim Ana, despre care s'au scris la timp elogii. Cum n'am cetit-o, sunt dispus s'o cred admirabilă.

După mulţi ani d. Vlădescu a reapărut în literatură ca Alexis Drăculea prin două volumaşe, *In retragere* şi *Jurnalul meu de războiu*, de o factură însă puţin literară. Nici volumul de faţă nu e fericit. In afară de vioaia schiţă *Conrad* (publicată în *Sburătorul*), celelalte nuvele (şi în deosebi *Arhiducesa* şi *Cea mai frumoàsă fată nu poate da decât ce are)* dovedesc o ignorare surprinzătoare a ceia ce este literatura. Vom semnala totuşi cu elogiu o prefaţă anonimă sub formă de scrisoare adresată autorului; ceia ce se spune acolo nu se referă de loc la încercările d-lui Drăculea, dar scrisoarea e vioae şi interesantă; dacă autorul ei este însuşi d. Drăculea, îi recomandăm această formă directă şi plină de umor.

Originalitatea în primejdie. Ineficace, în genere, persuasiunea e şi mai ineficace în materie literară; condiţionată de sensibilitate şi de gust, emoţia estetică nu se poate comunica pe calea discuţiunei logice. Problema împrumuturilor literare, de pildă, este o problemă în care dialectica poate încă avea un rol; problema estetică n'are însă decât soluţiuni individuale cari. numai prin suprapunere, pot deveni soluţiuni cu un caracter mai general. Renunţăm deci de a convinge pe d. Fundoianu de valoarea literaturii române; ne permitem numai câte-va observaţii de actualitate asupra atitudinilor principial negative.

Atitudinele radicale sunt legate de o mare tinereţe de spirit; ele vin din nevoia legitimă a originalităţii. Pe scoarţa acestui bătrân univers, tinerii cred, de obiceiu, că nu-şi pot face loc de cât suprimând pe înaintaşi. Fenomenul e prea general, în timp şi spaţiu, pentru a mai insista asupra lui. La noi el este însă şi mai violent; fiind prea tânără, cultura noastră îngădue un prisos de iluzii; *toţi vor să cucerească opinia publică pe calea negaţiunei*. In politică şi în literatură, atitudinea pamfletară e deci covârşitoare. Şi tocmai acest exces de negaţiune ar trebui să dea de gândit celor ce vor să fie cu adevărat originali. Prea sunt mulţi! In afară de presă, avem şi o jumătate de duzină de reviste în care într'un stil violent, plin de imagini, voit personal—dar vai! uniform în originalitatea lui — toate valorile sunt sistematic răsturnate. Fie care pleacă, desigur, dela idea de a fi original; — isbutind să fie cu toţii originali, încetează însă de a mai fi în parte. Avem prea mulţi maeştri. Uitându-se unii în ochii celorlalţi, au trebui să aibă un moment de tragică reculegere: prea seamănă între dânşii!

Momentul îmi aminteşte o scenă povestită de d-na de Staël. Intrînd costumată într'un bal, costumele erau atât de asemănătoare, încât privindu-se într'o oglindă, nu s'a mai putut distinge dintre cei ce o înconjurau. A trebuit să-şi pună degetul pe nas, pentru a se recunoaşte. Susţinând, de pildă, inexistenţa literaturii române, d-nul Fundoianu va trebui să se pipăe pentru a se deosebi dintre atâţia tineri confraţi iubitori de originalitate prin negaţie.

Căile negaţiei fiind deci închise prin abundenţa celor ce se îngrămădesc, cred că a venit momentul unei alte îndrumări. Tinerii noştri maeştri s'ar putea gândi şi la originalitatea afirmaţiei. In ziua în care d. Fundoianu, de pildă, ar afirma frumuseţile nepieritoare ale lui Bolintineanu, Konaki sau Costache Stamate, locul său în mijlocul tinerii generaţii ar fi fixat dintr'odată, căci negaţia literaturii române, nu înseamnă nimic într'o epocă, în care sunt negate zilnic toate valorile sociale, morale şi literare... Cu atât de puţin lucru nu suntem scuturaţi din indiferenţa noastră iniţială.

VO

D. Anghel, St.

leanu, Elena Farago, I. Minulescu, I. Al. Brătescu-Voinești, Oct. Goga, I. A. Bassarabescu, C. Sandu-Aldeal, Contesa de Noailles.

LEI 8.—

VOL. II. — Pe drumul Eladei, Matilde Serao, Emile Faguet, Benvenuto Cellini, J. J. Weiss, Fogazzaro, M. Sadoveanu, P. Cerna, Oct. Goga, D. Anghel, etc.

LEI 8.—

VOL. III. — Victor Eftimiu, St. O. Iosif, Em. Gârleanu, Coşbuc, Oct. Goga, Al. Macedonski, D. Anghel, M. Sorbul, Cinquantenarul romanului românesc, V. Alecsandri şi antichitatea latină, Carlo Goldoni, Henri Bataille, etc.

LEI 10.—

VOL. IV. — **Revizuiri literare** : Caragiale, T. Maiorescu, C. Dobrogeanu-Gherea, N. Iorga, I. Al. Brătescu-Voineşti, Al. Vlahuţă, Poezia populară, Literatura „Semănătorului“, etc.

LEI 12.—

VOL. V. — L. Rebreanu, Duiliu Zamfirescu, Elena Farago, T. Maiorescu, Chendi, Carmen Sylva, Vissarion, Rotică, Literatura Ardealului, Shakespeare, Ibsen, Eschil, Euripid, etc.

LEI 14.—

VOL. VI. — Al. Macedonski, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Oct. Goga, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, T. Arghezi, D. D. Pătrăşcanu, C. Stere, G. Lazăr, Anticipaţii literare etc.

LEI 15.—

VOL. VII. — Al. Odobescu, B. P. Haşdeu, Al. Davila, I. Minulescu, Lucian Blaga, Hortensia Papadat-Bengescu, Caton Theodorian, Delavrancea, Alfred Moşoiu, Bacovia, T. Arghezi, Victor Eftimiu, F. Aderca, B. Fundoianu, Em. Bucuţă, Literatura şi viaţa, Anticipaţii literare, Literatura şi războiul, etc. etc.

LEI 20.—

Sucursale: BUCUREŞTI — Str. Lipscani, 22 şi Calea Victoriei, 110

In ţară: Ploeşti, Buzău, Galaţi, Brăila, Focşani, Constauţa, Temişoara, Braşov, Cluj, Cernăuţi, Chişinău, Oradea-Mare, Arad, Târgul-Mureş, Râmnicul-Sărat, Piteşti, Craiova, Turnu-Severin, Târgovişte, Botoşani.

Cel mai bine asortat cu ultimele noutăţi pentru saison

Atelier de Croitorie de primul rang pentru Dame şi Domni

Preţuri mai eftine ca oriunde

S'a descis Centrala

MARILOR MAGAZINE

La PALATUL NOUTĂŢILOR

STRADA PARIS, No. 10

Sucursale: Oradea-Mare, Lugoj

MĂTĂSURI :: LENAJURI

PÂNZETURI :: ARTICOLE

DE MARIAJ :: GALANTERIE

Mare Raion de

FURNITURI DE MODE

INCĂLŢĂMINTE etc.

Preţurile excepţionale

Gustaţi delicioasele

produse ale

BONBONERIEI

RENAISSANCE

cari se găsesc în detail la

COFETĂRIA RENAISSANCE

STRADA PARIS, 10

şi la toate sucursalele

MISSIR

DIN ŢARĂ

En Gros la Fabrica

STR. POPA-TATU, 45

Institut Grafic „CULTURA", Str. Câmpineana, 15 — Bucureşti.